
UTL AT DOWNSVIEW

בעה"ית

ספר

שאלות ותשובות

רשב"ן

על אבן העזר

מהרב ר' שלמה צבי שיק רב בק"ק

קארצאג והגלילות.

בעהמ"ח ספרי:

סדור המנהגים, תקנות ותפלות, סדור רשב"ן, תשובות רשב"ן על או"ח וספר ממשה עד משה.

ובתוכו ה"ת ותשובות מהרב הגאון ר' מנחם דייטש רב בק"ק פאלאנקא זצ"ל.

TSCHUBAT RASCHBAN

EBEN HAESER.

von

Salamon Schück Bezirksrabbiner.

KARCZAG.

סאטמאר

בדפוס המשובחת של הנגיד והחשוב כה' אברהם באראש נ"י. והמנהיג הדפוס הרבני המופלג מוה"ר נתן מנחם איסטרייכער.

בשנת ה'ס'ת'ר' לפ"ק

Druck von Adolf Boros, Szatmár. (Ungarn.

מודעה

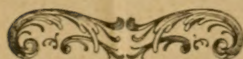
בכמה תשובות בחלק זה הראיתי לדעת שאנו מחוייבי' לכבד את המלך ושרי המדינה ולדרוש בשלום העיר ולאהב את כל אדם כי חביב אדם שנברא בצלם אלקים ודיני דמלכותא דינא בכל דבר שאין מתנגד ליסודי הדת .

בסוף החבור תמצא ג' מפתחות :

א) על תוכן התשובות

ב) כפי סדר פרשיות התורה,

ג) על סדר א"ב .

שיל"ת

הקדמה

זה ספר תולדות אדם כלל גדול בתורת המצות והתפלות וכן במנהגים ותקנות שנהגו ותיקנו האבות מיום ברא ה' אלדים את האדם ישר על הארץ, עד שבא אברהם אבינו ולמד שיאמרו **ברוך ה' המבורך לעולם ועד** בארץ (תנחומא לך בפסוק אחר הדברים האלה) ועד שבא רבינו משה איש האלדים שהי' משׁשׁה שקפלו את כל הארץ (בבא בתרא דף קכ"א ע"ב) והוא הוסיף מדעתו על המנהגים ועל התפלות בעת שמסר להם מה שקיבל בסיני התורה והמצות (תנחומא ריש תבא ותקנות ותפלות שער ה'), וממנו קיבל יהושיע שהוסיף מנהגים ותקנות (תקנות ותפלות שער וי"ו) ומסרם לזקנים אשר גם הם הוסיפו עליהם לחזק תורת ומנהגי האבות (תקנות ותפלות שער זין), והם מסרו מה שקיבלו ומה שתיקנו לנביאים הראשונים שהוסיפו לברך בכל יום מאה ברכות (עיין כד הקמח תיבת ברכה), ומהם קיבל עזרא ובית דינו שהוסיפו ותיקנו תקנות טובות וישרות (תקנות ותפלות שער טית), ומהם קיבלו אנשי כנסת הגדולה שסדרו התפלות והוסיפו על התקנות ועל המנהגים, עשו גדרים וסייגים שקיבלו מהם התנאים והאמוראים.

אחרי חתימת התלמוד בא גאון קדמון שהעלים והסתיר את שמו, סידר התפלות והמנהגים בספר שקראו בשם **כל־בו**, ויהי כאשר כלה את מלאכתו אמרו אנשי דורו שלא קם כמותו, אחריו קם הרב אבן הירחי שחי ס"ד שנים קודם אלף הששי וחיבר ספר **המנהיג**, והתקנא בו הרב ר' דוד בר יוסף אבודרהם בעיר אישבילא וחיבר בשנת חמשת אלפים ומאה ליצירה ספר **אבודרהם**, ובשנת ק"פ לאלף הששי קם בעיר הבירה וויען הרב הגאון המפורסים בדור דעה מוהר"ר יצחק אייזיק טירנויא וחיבר **ספר המנהגים** על התפלות והמנהגים מראשית השנה עד אחרית השנה, ואחריו קם רבינו משה איסרלש אשר זכה לדעה ובינה וחיבר **המנהגים על ארבע שולחן ערוך**.

ואני הצעיר בישראל, ראה ראיתי שבדורינו רבים קמו עלינו ללגלג על מנהגי ישראל, בוזים ומבזים המנהגים שנהגו ומסרו לנו האבות אחת לאחת, ובזה פותחין הפתח לרדת שחת, לזאת קמתי בשנת תר"מ להוציא לאור בהסכמת **רבותי** הגאוני' **דודי ומורי הרב הגאון ר' דוד שיק בעהמ"ח ס' אמרי דוד רב בק"ק טאקייא, והרב הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער רב אב"ד ור"מ בק"ק אונגוואר** זכר צדיקים לברכה את ספרי **סדור המנהגים** ארבע חלקים, וספר **תקנות ותפלות** וספר **סדור רשב"ן** לברר המקור והטעם מכל התקנות והמנהגים והתפלות שנהגו ותיקנו מאז עד היום הזה.

אכן התקנות והמנהגים הם כמים שאין להם סוף, ובספרים שהוצאתי בחסד ה' עד היום לא זכיתי ליתן טעם לשבח על כולם וגם לא על הרוב, ולא דברתי עד הנה מן המנהגים והמצות שהי' לאבות קודם מתן תורה שמוני המצות אמרו שנצטוו בני נח **בשבע מצות**, ואני מצאתי בש"ס חולין דף צ"ב ע"א **בני נח קיבלו שלשים מצות**, ולא היה אדם מעולם שאמר לנו דבר ברור במספר המצות שקיבלו האבות

כי

הקדמה

כי אחד בא ואמר שיעקב שנשא ב׳ אחיות, בודאי לא קיים כל התרי״ג מצות, והשני בא ואמר שיעקב לא היה בכלל האבות, ואני זכיתי לגלות בזה נסתרות, והראתי לדעת שבכלל שבע מצות של בני נח היו כל התרי״ג מצות, וכל מנהג ומנהג שנהגו האבות יש לו שורש וענף בתורת ה׳ צבאות, ולזאת מצאתי את עצמי כמחוייב לגמור בחסד ה׳ את אשר התחלתי לעשות, וגם לרבות הדינים שנתחדשו בימינו על ידי שנשתנו חקי המדינה והענינים והסבות.

והנה בשנת תר״ס זכיתי להוציא לאור **תשובות רשב״ן על אורח חיים** אשר בו זכיתי לבאר ולפרש המקור ממנהגים שהביא רבינו הרמ״א במנהגי׳ בשלחן ערוך אורח חיים, ואז הסכמתי ליסע לארץ הקדושה ולהדפיס בעי״ה הקודש ירושלים את חבורי **תורה מן השמים**, אשר בו קבצתי כארבעים ראיות ברורות כשמש שתורת משה אמת, כל דברי הנביאים אמת וכל דברי חכמינו אמת, ובו הראיתי לדעת שתרי״ג מצות אשר בתורתינו הקדושה נכללים בכלל שלושים מצות שקיבלו האבות, ושהחוב עלינו לקיים כל המנהגים והתקנות אשר נהגו ותיקנו האבות.

וכבר עשיתי הכנה ליסע לארץ הקדושה והייתי בדרך, אכן מן השמים עכבוני, כאשר אז שלטה מחלה בארץ אזיען, ובחודש טבת שנת תרס״ג עשיתי שנית הכנה בהשאי ליסע לארץ הקדושה, ופתע פתאום התקדרו עלי השמים בעבי׳, ויהי החשך ואפלה בביתי ובמשפחתי כי **מתה בה״י טבת כלתי החשובה מרת יסכה בת מנחם** אשת בני הבכור מו״ה אברהם יעקב יחי׳, ואז קראתי מתוך צער ויגון, עם המקונן: לא עליכם כל עוברי דרך, הביטו וראו היש מכאוב כמכאובי שלח אש בעצמותי! הוא היתה עצם מעצמינו בת ניסי התם והישר מוקיר ודחיל רבנן **ר׳ מנחם ראזענפעלד** נכד להרב הגאון הצדיק ר׳ אברהם בעק שהי׳ רב בק״ק האליטש, ומצד אמה היתה גם כן בשר מבשרינו בת הצדקת **רחל בת יעקב**, אשר הי׳ בן להרב הצדיק **ר׳ דניאל דיאמאנט** רב **בק״ק בעטצקעף** זכרונם לברכה.

ואז ראיתי לדאבון לבי שעכבוני שנית מן השמים לשפוך שיחי על אדמת הקודש כאשר אותה נפשי מעת שזכיתי להיות בן ארבעים לבינה ואמרתי נאמנים דברי חכז״ל שאמרו בש״ס ברכות דף שלשה דברים ניתנו ביסורין וארץ ישראל ועוה״ב. ויהי בדרך כאשר באתי בלב נשבר מקבורתה גמרתי בלבי להדפיס חבורי תורה **מן השמים** פה בחוצה לארץ במשך השנה ולהקדיש הספר על שם **יסכה בת מנחם** להיות לה לזכרון עולם, כי לבי אומר לי: שבא יבא הזמן שהמורים והדרשנים אנשי אמת יבחרו מאלו ארבעי׳ ראיות שתורה מן השמים הטובי׳ בעיניה׳ ללמד אותם לבני ישראל, להוקם ולאמצ׳ שיאמינו בה׳ ובמשה עבדו, והיה אם על ידי דברי יבואו בני ישראל להאמין באמונה שלימה בתורה שבכתב ובתורה שבע״פ הזכות יהיה לנשמתה בגן עדן העליון במקום אשר הצדיקים והצדקניות יושבים ועטרותיהם בראשיה׳ ונהנין מזיו השכינה.

אכן כאשר רציתי למסור חבורי תורה מן השמים לדפוס מת זקן ונשוא פנים במשפחתינו, משפחת מחברתי מחברת הקודש מרת **רחל בת אשר**, הוא **הרב הגאון ר׳ מנחם דייטש רב בק״ק פאלאנקא**, אשר נפשי היתה קשורה בנפשו, כי במשך ארבעים שנה כמעט לא עבר חודש שלא היה לי עמו שעשועים בהלכה ובאגדה וכן בתקנות ומנהגי ישראל.

איזה ירחים קודם מותו מסר בידי כל חדושי תורתו שכתב בכל ימי חייו וביקש

ממנו

הקדמה

ממנו שאם אזכה להוציא לאור התשובות על ארבע שלחן ערוך שאביא מחידושי תורתוי בהלכה ואגדה, וכן השאלות ששאל להלכה ולמעשה והתשובות שקיבל מגדולי הדור גם ביקש ממנו לכתוב ייחוסו ומדות מזקינו **הרב הגאון החסיד ר' דוד דייטש בעל המחבר ספרי אהל דוד** כמו שאמצא מסודר בקונטרס שקרא **אבני זכרון** אשר מסר בידי.

בגלל זאת מצאתי את עצמי כמחויב לעשות רצון צדיק ולאגד ולקשר חבורי **תורה מן השמים** עם ספרי **תשובות רשב"ן על אבן העזר**, אשר בו מצאת מקום להעתיק התשובות אשר קיבל הרב ר' **מנחם מזקני הדור**, והתשובות אשר כתבתי לו במשך השנים בדין והלכה, ובמנהגים ותקנות הנוגעים לשלחן ערוך חלק אבן העזר.

אלה הם הדברים אשר כתב הרב המנוח ר' **מנחם דייטש** בקונטרס שקרא בשם **אבני זכרון**.

אבי זקיני מצד אבי הי' **הרב הגאון החסיד רבי דוד דייטש** רב בק"ק **יעמניטץ** Jehnitz במדינת מעהרען ואח"כ בק"ק **עיר חדש** הנקרא גם **נאוואמעסטא** *Vág Ujhely* במדינת אונגארען, מקום לידתו הי' ק"ק **נייטרא** *Nyitra.* שהי' אז שם אביו **הרב ר' מנחם מענדל דייטש** שהובא בנוב"י מה"ת ביו"ד סי' ה"י ובאבן העזר תשובה צ"ה ותשובה ק"ג לרב ומורה, ומק"ק נייטרא נתקבל אביו לרב בק"ק קיצע סמוך לק"ק פרעססבורג ולכן קראו את אבי זקני בימי בחרותו וכן בנוב"י בשם ר' **דוד קיצע**, ומק"ק קיצע נתקבל אביו לרב לק"ק **טוטשינא וגליל, טאבאר** במדינת בעהמען.

ואבי אבי זקני הי' **הרב ר' מרדכי דייטש** רב בק"ק **קארלין** וק"ק **טשאסליוא** במדינת בעהמען בעל המחבר ספר **מר דרור** על ש"ס נדפס בק"ק פראג בשנת תצ"ח.

אבי זקני הרב הגאון החסיד **ר' דוד דייטש** הי' תלמוד מובהק להרב הגאון בעל **נודע ביהודה**, והובא בתשובותיו בנוב"י מה"ת באו"ח סי' **כ"א, ל"ב, נ"ז, ע', פ"ג, פ"ט, צ"ב, ק"ד, קכ"א, קכ"ט.**

ביורה דעה תשובה **ט"ז, מ"א, מ"ד, מ"ו, מ"ז, פ"ד, קי"א, קי"ח, קי"ט קכ"ז, קל"ב, קל"ג, קל"ד, קס"ז.**

באבן העזר תשובה **י"ג, ל"ח, ס"ה, ע"ג, ע"ט, צ"ג ק"ל, ק"מ קמ"א'** אז כבר הי' רב בק"ק עיר חדש.

בחושן המשפט בתשובה **ה', ח"י כ"ט, ל"א, מ"א, סמך.**

אבי זקני ר' דוד דייטש זצ"ל הוציא בחייו ספרי **אהל דוד**, חלק א' בשנת תקפ"ב חלק ב' בשנת תקפ"ה, וחלק ג' בשנת תקפ"ט, ואחרי מותו זכה אדוני אבי הצדיק מוה"ר **יחזקאל דייטש להוציא לאור אהל דוד על שבועו' ויבמות**, ובשנת תרכ"ז זכיתי אני להדפיס הדושי **אהל דוד על ש"ס** והוספתי בו אבני זכרון מחדושי תורתי עם תשובות אשר קראתי **שארית מנחם**.

חתנו הראשון הי' אמ"ו דודי הרב **הגאון החסיד ר' מאיר א"ש** בעהמ"ח תשובות **אמרי אש**, ובנו הרב הגאון ר' **מנחם** שמילא מקומו בק"ק **אונגוואר** הביא בספ"ו **אמרי נועם ג"כ** חדושי תורה ודברי מוסר מזקנינו הרב הגאון החסיד זיע"ל.

הקדמה

ואכתוב פה לזכרון עולם קצת ממנהגיו:

א) כל ימי חייו קיים בזריזות מצות התורה והיית אך שמח, ולקרב הלבבות ולשמח הלבבות אמר כמעט בכל יום מילי דבדיחותא לבני ביתו ולכל הבאים אל הבית, חוץ מתחלת חודש אב וכל חודש אלול עד מוצאי יום הכפורים ישב בדד בעצבות

ב) בכל ששת ימי המעשה ישב בטלית ותפילין עד שעה אחר אחר חצות היום ובנתיים בא לביתו ואכל סעודת שחרית עם בני ביתו וחזר לבית הכנסת והניח תפילין דר"ת ואח"כ תפילין דשימושי רבה.

ג) בכל ערב שבת צוה לבני ביתו שיכינו עצמם גם על ב' אורחים שהי' רגיל להביא מבית הכנסת שיאכלו בביתו ג' סעודת בשבת, ואם הביא יותר משתיים הקדים ובא ואמר לזקנתי הצדקת מרת **מרים** שתתנה עמהם שלא יאכלו רק לחם וישתו שכר אכן אכלו כולם מכל אשר בא על השלחן:

ד) פעם אחת הביא במוצאי יוהכ"פ ב' אורחים כדרכו, אכן היה עוד אורח אחד שלא מצא מקום לאכול וקרא גם את השלישי שיבוא עמו וכשבאו אל הבית צוה לאחד שימתין בחצר עד שיקרא אותו, כי לא רצה לצער את אשתו זקנתי שהביא יותר מן שתיים כמנהגו, ויהי כאשר בא שמח וטוב לב אל הבית עם ב' אורחים ואמר לזקנתי: הבאתי עמי ב' אורחים באשר ידעתי שעל שתים אתה מוכן לפרנסם על שולחנך, אכן שמעתי שיש פה עוד אחד **בעל שם** ולא רציתי להביאו אל ביתי עד שתסכים גם אתה לקרותו, ואחר שצותה זקנתי לקראו אל השלחן לאכול לחם הלך זקני בזריזות והביא אותו אל הבית, אחר שאכלו ושתו והלכו מן הבית אמרה זקנתי אל זקן הבית אבי זקני ז"ל אנכי לא הכרתי בו ובדבריו שהוא אדם מצוין בעל שם, כי אכל ושתה וכמעט לא ברך ברכת המזון בכוונה, ולא זו בלבד אלא שראיתי שגנב ב' חתיכת להם ונתן אותו באמתחתו וכי זה הוא **בעל שם**? ואחר הדברים האלה התחיל אבי זקני לשחוק ואמר: כל אורח ואורח הוא בעל שם, מי שנותן לו להם לאכול ומתנה הגונה בעין יפה, לזה עושה בעולם שם טוב שטוב משמן הטוב, ומי שאין נותן לו מתנה הגונה לזה עושה בחוץ **שם רע**. ומאחר שנתת לו לאכל ומנה יפה בעין יפה יעשה גם לנו **שם טוב** ומטעם זה אמרתי שהוא **בעל שם**.

ה) בכל מוצאי שבת אחר שעשה הבדלה ואמר הפיוטים למוצאי שבת נתן מתה, לקופה של צדקה שהיתה בביתו ואמר שנותן מעות זה לזכות הוריו ומוריו וקרוביו ואח"כ אמר ג"פ ויהי נועם.

ו) אין הפה יכול לספר השמחה שהיה לו בעת שישבו עניים על שולחנו דיבר עמהם, שחק עמהם, ושימש אותם בעצמו שמח וטוב לב:

ז) אשרי עין ראתה שמחתו בסוכה שעושה בעצמו בכל מיני הידור, ובה התפלל תפלת שחרית ותפילת מנחה, ולתפלת מוסף ומעריב הלך לביהכ"נ מפני כבוד הצבור

ח) בחנוכה הי' שמח ג"כ שמחה גדולה ואמר אחר מעוז צור ישועתי הזמר שחיבר זקני הרב הגאון ר' **מרדכי דייטש** בעל **מור דרור** על חנוכה, ובאהל דוד יבמות דף פ"ה מביא קושי' רבה מזקני ר' מרדכי דייטש ז"ל.

ט) בפורים לא מצא קורת רוח אם באו לביתו אנשים במלבושי נשים וכן להיפוך באשר אמר שעוברים בלאו דלא ילבש גבר שמלת אשה וכן להיפוך.

יוד) פעם אחת בא אחד מחתניו שהי' דר בכפר והיה לו חנות אל העיר ביום השוק ויבקש ממנו הלוואה ממאה זהובים ואם לא ילוה לו אז ימכרו לו כל החפצים במשך

ימים

הקדמה

ימים אחרים אכן לא הי' סיפוק בידו לעשות רצונו והלך מִשם בפחי נפש ובלב נשבר אכן זקנינו החסיד היה שמח וטוב לב ואמר: צער לי מאוד שאין סיפוק בידי להטיב עמך ואין לי רק לומר לך: בטח בה'.

דודי הלך לעגלה שלו שעמדה בשוק העליון בין בעלי עגלות שבאו ממדינת מעהרן למכור שם ירקות בשוק ואסף וקיבץ על העגלה כל מה שקנה בשוק לחנות שלו ויצא מן העיר למקומו בפחי נפשו, כי לא קיבל הלואה שביקש.

ויהי כאשר לקח בעל העגלה החפצים מן העגלה ורצה להביא אותם אל החנות לא הי' אפשר לו להביא בכוחו שק אחד שהיה מלא עם מטבעות (קופפערגעלר) וקרא עוד עריל אחד והביאו שק מלא במטבעות כשני מאות זהובים והניחו את השק בחנות, ואחר שקיבלו שכרם יצאו מן הבית, ובעל הבית מצא מציאה.

ומעשה שהיה כך היה כי סמוך לעגלה שלו עמד עגלה של אחד ממוכרי ירקות ואחר שמכר סחורתו וקיבל מחירה בפרוטות שנתן אל השק, זרק את השק מתוך טעות ושכרות על העגלה של דודי ז"ל ואז הי' הדבר כנס בעינינו ולא נשמע מעולם שאחד ביקש המעות שנאבדה ממנו.

יא) **אבי** זקני מעולם לא הסכים שיבא חותנו הגאון ר' מאיר א"ש שהי' אז רב בק"ק באנהארט ואח"כ בק"ק באלאש דיארמאט אליו, באשר היה לו תמיד ישיבה ואמר תלמוד תורה דרבים כנגד כולם, לזאת הוא הלך פעמים אליו לבקרו.

יב) **בימין** היה במדינה רב אחד שיצא מן הכלל, וכמעט כל הרבנים אשר במדינה קללו אותו וכאשר שמע איזה דבה ודבר קשה על הרב הזה סתם את אזניו ולא רצה לשמוע.

יג) אמי הצנועה ומלומדת מרת **טויבע** בת **אבי זקני הרב הגאון ר' אברהם בעק** רב בק"ק **האליטש** שהיה מפורסם לגאון בדור דעה כי היה צדיק בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, וזכה לגדל בניו ובנותיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים — בנו הגדול היה הרב הגאון הצדיק ר' **מנחם בעק** רב בק"ק **קרומנויא** במדינת מעהרען ז"ל שבנו הוא כעת רב בק"ק **ליסא** במדינת פריזען, בנו הצעיר ר' **יצחק חיים בעק** רב בק"ק **ווערבאטין** במדינת אונגארן, בתו הגדולה גאמי מורתי הצדקת מרת **טויבע** נתן לאבי הצדיק מו"ה **יחזקאל דייטש** בת השניה המחוכמת מרת **שרה** נתן לאיש השוב ר' **אלי' הירש רייזמאן** בק"ק סאבאטיש, ובתו הצעירה החשובה מרת **אסתר** נתן לאיש יקר רוח מוקיר רבנן התורני ר' **אשר אנשיל ראזענפעלד** בק"ק ברעזאווא שיצאה מהם בן ת"ח גדול הרב הגאון ר' **מאיר ראזענפעלד** רב בק"ק **מישקאלין** הש"ו שהוא חותן הו"ב **הגאון הקה"ש** ר' **אברהם צוועבנער** רב בק"ק **קובעלס-דארף** שהלך בסוף ימיו לארץ הקדושה ומת בנשיקה בעה"ק **ירושלים**, וכן זכתו להותן ת"ח **הרב ר' שלמה צבי שיק** רב בק"ק **קארצאג** בעהמ"ח ספר **סדור המנהגים** — סיפרה לי שאני הייתי בן בכור, והגאון ר' גבריאל הכהן בעהמ"ח ספר עיני ישראל שהיה אז דיין בק"ק עיר הדש היה הכהן שקיבל דמי הפדיון, והחזיר אחר איזה ימים המעות לאמי ז"ל, וכאשר שמע זאת זקני הרב הגאון החסיד ר' **דוד דייטש** ז"ל מיד שלח אחר כהן עני, שמו היה ר' ליב סופר, ופדה אותי שנית בלי ברכה וגזר עליו שלא יחזיר דמי הפדיון

יד) בשנת תק"ין בשמיני עצרת נפל למשכב ועשה מנין בביתו בכל החורף וביום עש"ק

הקדמה

עש״ק בהעלותך כ״ב סיון בבוקר ביקש שיקראו עשרה אנשים באשר רצונו להתפלל עוד פעם אחת במנין עשרה, ואחר התפלה אמר עוד פרשת המן ופרשת עקדה וצוה שילמדו לפניו משניות קדשים ויצאה נשמתו בקדושה ובטהרה, ואחר חצות קברו אותו בבכי ובהספד גדול, והרב הגאון ר׳ קאפיל הירש רב בק״ק ווערביא הי׳ הראשון בין המספדים, ובכל ימי השלשים באו מרחוק ומקרוב להספידו במקומו.

ט״ו) קודם מיתו ביקש מיננתו אמי זקנתי הצדקת מרת מרים שלא תבכה אחר מיתו הוא בנפש מרה התאמצה לעשות רצונו וקיבלה דין שמים באהבה,

ט״ז) בכל ימי חייה הלכה זקנתי הצדקת מרים לפני חלון בהכ״נ לשמוע ברכו וקדושה ולומר אמן.

י״ז) אבי אבי זקני הרב ר׳ **מנחם דייטש** נפטר בק״ק טשטשאפ עש״ק **י״ב אייר תרמ״ה** ואמו הרבנית **שרל** נפטרה **י״ג טבת תקכ״ז**

י״ח) אבי זקני מצד אמי הרב ר׳ **אברהם בן שרל** נפטר י״ד **שבט תרי״א** ואשתו אמי זקנתי **יסכה** בת **פראדל ב׳ אייר.**

י״ט) אמי זקנתי **מרים** בת **ריזל אשת** הרב ר׳ דוד דייטש נפטרה **כ״ה טבת ת׳צ׳ה.** היא היתה ממשפחת׳ בן כתב בסוף ספרי **אשתי מרים בת אחי אמי** ר׳ **משה והמותי שרל מירל** בן זקני הקצין ר׳ **פתחי׳** בר **דוד.**

כ) אבי הצדיק ר׳ **יחזקאל דייטש** בן **מרים** נפטר בעיר פעסט י״ג מרחשון **תר״ט** ואמי **טויבע** בת **יסכה כ״ח חשון.**

כ״א) אחי הרב ר׳ **דוד דייטש** רב בק״ק **דריטשאמע** נפטר ט״ו **מנחם אב** תר״מ ונקבר בק״ק עיר הדש . וסיים דבריו בקונטרס אבני זכרון בזה הלשון: תמונתכם תמיד נגד עינינו, זכותכם תגן עלינו ועל זרעינו, מי ידמה לכם ומי ישוה לכם בצדקות, בחסידות, במידות ישרות וענוות?

ועתה ארשום בקיצור מעשה תקפו וגבורתו ועניותנו של ש״ב הרב הגאון ר׳ **מנחם דייטש.**

א) ראה אור החיים בק״ק עיר הדש ביום י״ח שבט שנת תקע״ט נתגדל בבית אבי זקני הגאון החסיד ר׳ **דוד דייטש** ילמד אח״כ אצל דודו הרב הגאון ר׳ **מאיר אש** בק״ק אונגוואר ואח״כ אצל הגאון ר׳ נתן ליפשיטץ בק״ק סאנטוב, וכאשר בא לביתו מישיבה מק״ק סאנטוב דרש בבהכ״נ בעיר הדש בשמיני עצרת תר״ה, ואחד מנגידי העיר החשוב ר׳ **ישעי׳ פיקס,** בחר אותו להיות חותנו ושלח אותו על שנה תמימה לישיבה בק״ק פרעסבורג ללמוד אצל הגאון בעל כתב סופר ז״ל:

ב) ביום א׳ דר״ח אדר ראשון תר״ה הי׳ יום חתונתו והגאון בעל שערי תורה היה המסדר קידושין.

ג) אחר חתונתו נתנו עטרת התורה הוראה בראשו הגאון בעל שערי תורה והגאון בעל ברית שלמה רבו הגאון מסאנטוב ובחרו אותו ק״ק עיר הדש להיות אחד מדייני בעירם.

ד) בשנת תר״י בחרו אותו ק״ק **גאלאנטא** להיות להם לרב ואחר שעברו ארבעה שנים בא לרב ומורה לק״ק **נעמעט פאלאנקא** מחוז באטשקא.

ה) בשנת תר״ל קראו אותו עדת פעסט להיות אצלם לרב ומורה, אבן הוא אמר בגדולות ונפלאות לא הלכתי ממני, טוב לי לשבת בעיר קטנה מלקבל עלי האחריות מקהלה גדולה בדורנו דור הבוגד.

ו) הוא הי׳ עניו מאד מכל אדם ודן את כל אדם לכף זכות ובכל עת ובכל שעה

הזה

הקדמה

היה רגיל על לשונו שמו של הקב"ה שלום וחותמו אמת, אמת ושלום הם העינים ומי שאין לו עינים הללו הוא סומא שחשוב כמת.

ז) פעמים אין מספר מזכיר בקונטרס אבני זכרון שלו כאשר קראו אותו אנשי ק"ק נאלאנטא שיבא וידרוש אצלם על נסיון בא לשם רב אחד מקהלה סמוכה ק"ק יאלא באגרא ושמו היה ר' מאיר באסקאוויטץ שהיה זקן ממנו שרצה לדרוש שם על נסיון, אבן ראשי העדה לא רצו ליתן לו רשות לדרוש מאחר שכבר קראו מלפנים את הרב ר' מנחם. והוא ר' מנחם כאשר שמע זאת אמר ברבים בתורת נדר שלא דרוש קודם שידרוש הרב דקשי"ש ממנו. כי עשה דכבוד התורה גדולה מאד מאד. והרב ר' מאיר דרש בתפלת מוסף והוא דרש אח"כ בתפלת מנחה' אבן מה' יצא הדבר וקיבלו אותו לרב בהסכמה אחת.

ח) באבני זכרון שלו מהלל ומשבח ומפאר את המיו הצדיק שעמד לימינו באהבה עזה ופזר מהונו להחזיקו הוא הנגיד ר' **ישעיה פוקס** מק"ק עיר **פעסט**. וכן מזכיר לשבח את גיסו הנגיד חדש אשר אח"כ בניו הלכו לדור לעיר **פעסט**. וכן מזכיר לשבח את גיסו הנגיד ר' **ליב בן ר' מרדכי** Heidleberg וזוגתו ובניו אשר החזיקו אותו עד יום מותו בכבוד ובאהבה עזה וכן מזכיר לברכה את הנגיד אבן יקר ממשפחתו נכד וקני הגאון החסיד ר' **דוד דייטש** הוא הרבני מורינו ר' **מורה בן יעקב לעדערער** הוא אבי הנגיד Budapest בעיר Jakob Lederer אשר מונח עוד אצלו אגרת מזקנו של הגאון ר' **דוד דייטש** שדומה לכתב הנכתב בסוף ספר חסידים אש' עדיין בידינו.

ט) גם מזכיר באהבה עזה את אחותו **ריזל פוקס** ובעלה היקר ר' **יוסף פוקס** שדרו בפעסט.

י) פעמים אין מספר מזכיר ומביא ה"ת מאחיו הצעיר הרב ר' **דוד דייטש** רב בק"ק **דריטאמע שמת ט"ז מנחם אב תר"מ** בחצי ימיו.

יא) מזכיר לברכה את בנו החשוב ר' **יחזקאל**, ר' **דוד**, ר' **מאיר** ר' **אברהם** ובעל Landesman. **פרומט** הצנועה בתו את ומפאר ומשבח ומהלל **דייטש**, ומהלל ומשבח ומפאר את בתו הצנועה אשר עשו עמו חסד יותר מן החוב. נכדו היקר ר' **אברהם ליכטבלויא** אשר עשו עמו חסד יותר מן החוב.

יב) ב' שנים קודם מותו כאשר ראה שעזבו אותו כחת הגוף הלך לדור לעיר **וואקאוואר** למקום שדר שם חותנו ר"מ לאנדעסמאן ובתו החשובה פרומט וביום שבת קודש תצא **ט' אלול תרס"ד** יצאה נשמתו בנשיקה והביא אותו לקבורה במקומו בק"ק **נעמעט פאלאנקא** ביום השלישי כדר כי תבא ועשו לו מספד גדול **תנצב"ה**.

ואני בן גילו אשר נפשי היתה קשורה בנפשו הבאתי מחדושי תורתו והתשובות שהיה בידו מן הגאונים דק"ק **סערדאהעל**, **אונגוואר**, **רעמבערג**, והשאלות והשובות שהי' בינינו הנוגעים לשלחן ערוך אבן העזר לזכרון עולם בחלק רשב"ן על אבן העזר.

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפני נותן התורה ית"ש ולפני לומדי תורה הש"י.

שלמה צבי בן אסתר.

הקדמה

היה רגיל על לשונו שמו של הקב"ה שלום וחותמו אמת, אמת ושלום הם העינים ומי שאין לו עינים הללו הוא סומא שחשוב כמת.

ז) פעמים אין מספר מזכיר בקונטרס אבני זכרון שלו כאשר קראו אותו אנשי ק"ק נאלאנטא שיבא וידרוש אצלם על נסיון בא לשם רב אחד מקהלה סמוכה ק"ק יאלא באגארא ושמו היה ר' מאיר באסקאוויטץ שהיה זקן ממנו שרצה לדרוש שם על נסיון, אכן ראשי העדה לא רצו ליתן לו רשות לדרוש מאחר שכבר קראו מלפנים את הרב ר' מנחם. והוא ר' מנחם כאשר שמע זאת אמר ברבים בתורת נדר שלא דרוש קודם שידרוש הרב דקשיש ממנו. כי עשה דכבוד התורה גדולה מאד מאד. והרב ר' מאיר דרש בתפלת מוסף והוא דרש אח"כ בתפלת מנחה' אכן מה' יצא הדבר וקיבלו אותו לרב בהסכמה אחת.

ח) באבני זכרון שלו מהלל ומשבח ומפאר את חמיו הצדיק שעמד לימינו באהבה עזה ופזר מהונו להחזיקו הוא הנגיד ר' **ישעיה פוקס** מק"ק עיר חדש אשר אח"כ בניו הלכו לדור לעיר **פעסט.** וכן מזכיר לשבח את גיסו הנגיד **ר' ליב בן ר' מרדכי** Heidleberg וזוגתו ובניו אשר החזיקו אותו עד יום מותו בכבוד ובאהבה עזה וכן מזכיר לברכה את הנגיד אבן יקר ממשפחתו נכד זקנו הגאון החסיד **ר' דוד דייטש** הוא הרבני מורינו **ר' מורה בן יעקב לעדערער** הוא אבי הנגיד Budapest בעיר Jakob Lederer אשר מונח עוד אצלו איגרת מזקנו של הגאון **ר' דוד דייטש** שדומה לכתב הנכתב בסוף ספר הסידים אש־ עדיין בידינו.

ט) גם מזכיר באהבה עזה את אחותו **ריזל פוקס** ובעלה היקר **ר' יוסף פוקס** שדרו בפעסט.

י) פעמים אין מספר מזכיר ומביא ה"ת מאחיו הצעיר הרב **ר' דוד דייטש** ר"ב בק"ק **דריטאמע שמת ט"ז מנחם אב תר"מ** בחצי ימיו.

יא) מזכיר לברכה את בנו החשוב **ר' יחזקאל, ר' דוד, ר' מאיר ר' אברהם דייטש,** ומהלל ומשבח ומפאר את בתו הצנועה **פרומט** .Landesman ובעל נכדו היקר **ר' אברהם ליכטבלויא** אשר עשו עמו חסד יותר מן החוב.

יב) ב' שנים קודם מותו כאשר ראה שעזבו אותו כחת הגוף הלך לדור לעיר **וואקאוואר** למקום שדר שם חותנו ר"מ לאנדעסמאן ובתו החשובה פרומט וביום שבת קודש תצא **ט' אלול תרס"ד** יצאה נשמתו בנשיקה והביא אותו לקברו במקומו בק"ק **נעמעט פאלאנקא** ביום השלישי כדר כי תבא ועשו לו מספד גדול **תנצב"ה.**

ואני בן גילו אשר נפשי היתה קשורה בנפשו הבאתי מהדושי תורתו והתשובות שהיה בידו מן הגאונים דק"ק **סערדאהעל, אונגוואר, רעמבערג,** והשאלות ותשובות שהי' בינינו הנוגעים לשלחן ערוך אבן העזר לזכרון עולם בהלק רשב"ן על אבן העזר.

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפני נותן התורה ית"ש ולפני לומדי תורה הש"יו.

שלמה צבי בן אסתר.

תשובות רשב"ן על אבן העזר

א.

בעה"י תענית בשבע עשר שנת תרמ"ה לפ"ק:

שלמה שמו ושלמה משנתה בקהל חסידים ואנשי מעשה תהלתה על ישראל הדרתה, ש"ב הרב וכו' מוה"ר **שלמה צבי שיק**, בעהמ"ח ספר "סדור המנהגים" רב אב"ד בק"ק **קארצאג**, והגלילות.

השי"ו ע"כ ב"ב וימ"ה.

ידיד נפשי! תמול לעת ערב קבלתי ספרך סדור המנהגים חלק ג' וחלק ד' ולא נתתי שנה לעיני עד שראיתי דבריך מריש ועד סיפא, ומלאתי ראיתי, שזכית לחדש חדשות במנהגים ובתקנות שנהגו ותיקנו לנו האבות, וזכית להראות ולהורות נסתרות, ולא יבואו קלי הדעת ללגלג על המנהגים והתקנות, וכאשר ראיתי דבריך בחלק ג' בדיני יולדות שלדעת הרשב"א בתשובה סי' ח"י שלכן אין מברכין על קיום המצוה של צדקה מפני שאינה תלוי לגמרי בידי העושה והסברת בטוב טעם ודעת מפני שהעני מצטער בעת שמקבל הצדקה ומתבייש, ולזאת יש לומר הנותן לקופה של **מתן בסתר** אשר ניתן בחשאי והעני מקבל מזה בחשאי ולא יבא לידי בזיון **יכול לברך** מיד עמדתי משולחני והלכתי לביהכ"נ ונתתי מתנה הגונה לקופה של מתן בסתר, אשר ממנה מקבלים העניים בחשאי, ובירכתי בשמחה הברכה. אשר קדשנו במצותיו וצונו על הצדקה! ובאותו פרק עלה במחשבה לפני להציע לפניך מה שתמוהו מאד בעיני, שלפי כללו של הרשב"א הנ"ל תמוה בעיני, למה אין מברכין על מ"ע **דפרו ורבו**, על מ"ע **דכבוד אב ואם**, על מ"ע **דקבור המת**, שהם מצות שאין תלוים בידי אחרים, ואין גורמים צער לאלו אשר בהם אנו מתעסקים לקיים את דבר ה'?

והנה מצאתי ראיתי בספר דרך פקודיך בחלק הדבור מ"ע א' שחקר ג"כ למה לא תיקנו לברך על מ"ע "דפרו ורבו", ורצה לתרץ ג"כ ע"פ סברות הרשב"א ורמב"ן שאין מברכין על מצוה שתלוי גם בדעת אחרים, וכמו שאין מברכין על הצדקה כן אין מברכין על פרו ורבו דלמא לא תתעבר, ומסיק שם בשם רבו המקובל, אע"פ שחכז"ל לא תיקנו ע"ז ברכה, אעפ"כ ירא שמים ישבח ויודה בכל לשון שמבין על ההנאה ולא ימעול בקודש, זת"ד:

ולדעתי אחר העיון נמצא שהשכל מחייב לברך על מ"ע שמקיים, כי אע"פ שהוא ספק אם תתעבר בכ"ז הרי הוא מחוייב מה"ת לישא אשה ולקיים שארה כסותה ועונתה לא יגרע וכן החוב לכבד אבותיו לא מצד השכל אלא כאשר צוה ה', והחוב לקבור את המתים בקרקע כאשר צוה ה' ולזאת אשמח לשמוע דעתך מה זה ועל מה זה לא תיקנו הקדמונים לברך על מצות האלו וכיוצא בהם:

כ"ד ש"ב הנושק אותך ואת ביתך ומצפה לתשובתך:

מנחם דייטש.

ב.

בילו״ת עב״ק נהמו בנת הרה״ס לפ״ק:

מנחם משיב נפשי ועט״ת ראשינו, נשוא פני זקן מישפחתינו ה״ה ש״ב הר״ב הגאון שלישלת היוחסין, לו יד ושם בדת ודין מו״ה **מנחם דייטש** בעהמ״ח ספר „אהל דוד" „ושארית מנחם" רב בק״ק **פאלאנקא**.

מחמד לבבי! בקבלת מכתבך כתמלא ביתי אורה ושמחה, כי מצאתי חן בעיניך להביא לך ברכה, אשרי לך ולהורך שזכית למדת הענוה לקיים מצות אהבה ותבה, והוא מצוה ראשונה שנלטוו בה ישראל מאת הבוחר בעמו ישראל באהבה:

ועתה באתי לשעשע עמך באהבה רבה ולהכניס לפניך דעתי דעה חדשה שלא קדמני בה אדם מעולם ואוסיף טעם חדש על דיני הברכות אשר רבינו הרשב״א ואבודרס ערחו ויגעו להודיע למה לא תיקנו לנו חכמז״ל ברכות על הרבה מצות ומקום הניחו לי מן השמים לגלות נסתרות. והנה מצאתי ראיתי שגם רבינו בחיי בפרשת שלח על מצות ציציה כתב שלא תיקנו ברכה על מצות שכליות, ולפי״ז יש לנו טעם מספיק למה אין מברכין על לדקה לעניים ועל מצות כבוד אב ואם ועל קבורת המתים וכדומה לפי שהם מלות שהשכל מחייב:

ולענ״ד שנעלם מכולם גמרא מפורשת בכתובות דף מ״ב ע״א **כל מצוה שבשרה בנכרי אין צריך לברך**, פירוש רש״י שאין יכול לברך וקדשנו במצותיו מאחר שהמצוה כשרה גם אם עושה אינה יהודי עיי״ש, ביארתי דבריהם כי מצוה ראשונה בתורתינו הוא. ואבדיל אתכם מן העמים ואנשי כנסת הגדולה בכל ענין שמו על לבם להבדיל בין קודש לחול ובין ישראל לעמים לכן בעת שסדרו ותקנו התקנות והברכות והתפלות לא רלו לתקן ברכה על מצוה שגם עמים האחרים מקיימין:

ונהזי למשל מצות פרו ורבו כאמור לבני נח, מצות לדקה לפרנס ולהחזיק העניים כאמור לבני נח, דאל״כ האיך טענים הקב״ה לאנשי סדום ועמורה על אשר לא החזיקו עני ואביון, מצות אהבת הבריות כאמור לבני נח דאל״כ האיך אמר ה׳ לקין! איה הבל אחיך, אם לא היה עליו החוב להשגיח גם על אחיו:

ולכן כדי להבדיל בין ישראל לעמים לא תקנו לברך בשם ומלכות על מצות פרו ורבו ועל מצות לדקה ועל קבורת מתים וכדומה מצות שגם או״ה מקיימין, ופלא! גבי מצות מילה לא תיקנו לברך על מצות מילה מדוע? אלא משום שגם אומות מקיימי; גוף מצות מילה:

בהיותי בק״ק מישקאלטץ בעת שהושיבו את ש״ב הגאון ר׳ **מאיר ראזענפעלד** הםי״ו על כסא הרבנית בכבוד גדול ישב שם תורני אחד ושמו ר׳ **איצק פראנק** זכרונו לברכה ושאל אותי! למה אין מברכין הליבור בעת שמושיבים את רבם על כסא הרבנית לדון ולהורות שהוא מצות עשה בתורה למנות דיינים בכל עיר ועיר, וחכז״ל אמרו עשה לך רב? ובאותו שעה זלגו עיני דמעות של שמחה כאשר שמעתי שחפץ בברכה, והוא מעלמו עמד ובירך ברכת שהחיינו ובכה! אמרתי לו! אחרי החפץ בברכה, כי כבר ילא מפי רבינו הרמב״ן עה״ת בסדר שפטים ובחת״ס קופר אהו״ח תשובה כ״ד החקירה שמינוי הדיינים ראוי לברכה, אבן אולי אינם כתורה וכחפץ ה׳ ולזאת לא תיקנו על מינוי הדיינים ברכה, יעיי״ש:

אבן לדעתי ברור שלכן לא תיקנו ברכה על מינוי הדיינים ושופטים, יען כי גם או״ה נלטוו למנות דיינים ושופטים

והוא

והוא מצוה שנצטוו בה בני נח, וכל מצוה שנצטוו גם בני נח אין מברכין עליה כדי להבדיל בין ישראל לעמים. ומעתה לפי כלל זה קשה קושיי' עצומה האיך מברכין על מצות מילה אשר קדשנו במצותיו והאב מברך להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בשם ומלכות, אם גם בני קטורה וישמעאל מקיימין מצות מילה והחוב עלינו להשתדל שיקיימו גם הם, כמ"ש הרמב"ם בה' מלכים פרק יו"ד ועיי"ש במשנה למלך:

ואחר העיון, לא לבד שבזה לא נסתר הכלל אדם שחדשתי בזה, אלא שמזה ראיה לדברי שלא תיקנו ברכה על מצוה אשר גם בני נח מקיימין, יען דחזינן שחכז"ל תיקנו הברכה גבי מצות מילה רק על הפריעה ולא על המלת בשר הערלה לבד, ומאחר שבני קטורה וישמעאל אין מקיימין מצות פריעה, שפיר תיקנו ברכה לישראל בשביל מצות מצות פריעה:

וראה פלא, כמה גדולים דברי חכז"ל למי שיודע לדקדק בלשונם כחוב עלינו, בפרק ר"א דמילה בסוף המשנה אמרו **מל ולא פרע** כאלו לא מל וע"ז אמרו שם בש"ס המל מברך אשר קדשנו וגו' אבי הבן מברך אשר קדשנו וגו' להכניסו בבריתו וגו' ופלא והפלא למה המתינו בסדר הברכות הללו עד שהגיעו לדברי המשנה מל ולא פרע? אכן מאחר שהי' להם בקבלה שאין לברך ברכה על מצוה שעושים גם בני נח, האיך יברך אבי הבן או המל את בני ישראל אשר קדשנו במצותיו וצונו אם גם או"ה נצטוו במצוה הזאת?

אבן אחר שנתקבל בישראל שמל ולא פרע כאלו לא מל, ובני קטורה וישמעאל אין מקיימין מצות הפריעה כאשר נצטווה אברהם וזרעו, לזאת תיקנו אז שהמל יברך ואבי הבן יברך אקב"ו, באשר רק אנו מצווים ועומדים למול ולפרוע, מה שאו"ה אין מקיימין ומטעם זה בדקדוק הורו לנו עכשיו, אחר שקבלו ישראל מילה ופריעה, כי מל ולא פרע כאלו לא מל ומעתה רק בני ישראל מקיימין המצוה כאשר צוה ה' ולזאת יברך המל אקב"ו וגו' ויברך האב אקב"ו להכניסו וגו':

ובכלל זה זכיתי לאדם מדוע אין מברכין על מצות כתיבת ספר תורה, רבינו בעל חתם סופר באו"ח סי' כ"ו רצה לומר ע"פ מ"ש בעל שאג"א סי' ל"ו שלכן בטלו מצות כתיבת ס"ת בזמן הזה לפי שאין בקיאין עכשיו בחסר ויתיר, וכתב החת"ס שמטעם זה אין מברכין על מצות כתיבת ס"ת לפי שאין אנו בקיאין בחסר ויתיר, יעיי"ש. ומורי הגאון בעל מהר"ם שיק זיע"ל בתשובותיו ליו"ד סי' רכ"ד עמד וסתר דבריהם בצדק ובמשפט, הא כתיב בתורה ובאת אל השופט אשר יהי' בימים ההם וכיון שהס"ת נכתב כדעת הפוסקים אשר הלכה כמותם, מן היושר לברך על כתיבת ס"ת?

ואחר העיון נראה לי שהאמת הוא כדעת מרן בעל מהר"ם שיק זיע"ל ומאחר שהס"ת נכתב כדעת הפוסקי' שסברו כדעתם בחסר ויתיר, הס"ת כשר כדעת התורה, ומן היושר לברך על מצות כתיבת ספר התורה, אכן בימי חכמי הש"ס עמדו הקראים שכפרו בתורה שבע"פ, ומאחר שגם הקראים כותבים ספרי תורה, וגם הם מדקדקין בחסר ויתיר כפי מה שקיבלו, לזאת עמדו חכמי האמת ותיקנו שלא לברך על מצות כתיבת ס"ת, כדי להבדיל בין קודש לחול ובין טהור לטמא:

הקראים כותבים ס"ת ע"פ קבלתם וכופרים בתורה שבע"פ, ומברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לכתוב את ספר השירה הזאת, והאיך יעמוד המאמין בתורה שבעל פה ויברך הברכה שמברך

גם הכופר בתורה שבעל פה ?

ואציע למשל מלוה רחמנה שנצטוו בה בני נח זרע אברהם

למול כל זכר ביום השמיני, והיא מלוה בתורה שבכתב אבן מל ולא פרע כאלו לא מל, וזה הוא תורה שבע"פ, במילה כתב ביום השמיני, ותורה שבע"פ היא ביום אפילו בשבת, ונחזי אחר שהורו בתורה שבע"פ ביום אפילו בשבת, נולד בן בערב שבת בין השמשות, והוא ספק יום וספק לילה, ומי יאמר לנו- אם למולו ביום השמיני או ביום השביעי בשבת ? והתורה שבע"פ אומרת שלא ימול לא ביום השמיני ולא ביום השביעי בשבת, אלא ימולו אותו ביום שאחריו ועוד שאנו עסוקים בדין זה, בא אחד ושואל, שמל בן ומת אחר שנימול, והי' לו עוד בן שנימול לשמונה ומת אחר שמלו אותו בשביל שלא נבלע בו דמו מה יעשה בבן השלישי שנולד לו ? והשופט אשר בימיו הורו לו ע"פ תורה שבע"פ שבפקוח נפש אמרי' שבתרי זימני הוי חזקה, וכי נקראים שאין מאמינים בתורה שבע"פ יש להם תורה שבכתב :

ולזאת כתורה הורו שאין מברכין בזמן הזה, בזמן שהיו בין הקראים שברכו על כתיבת ס"ת, שלא יברכו המאמינים בתורה שבע"פ על מלות כתיבת ס"ת, כדי להבדיל בין קודש לחול :

ועתה אני חוזר לדברות הראשונות שלדעתו אין מברכין על מ"ע דפרו ורבו ועל מלות לדקה ועל קבורת המתים וכדומה יען שהם מלות אשר מקיימין גם או"ה שמקיימין מלות שניתנו לבני נח, כדי להבדיל בין קודש לחול אבן בזמנינו שאין מלוין הקראים, הכותב ס"ת ומברך בשם ומלכות יזכה לברכה ברכת שמים ממעל, וכאשר זכיתי לקיים מלות כתיבת ס"ת ברכתי בשם ומלכות.

כ"ד ש"ב הדש"ת :

שלמה לבי שיק :

ג.

בילו"ם ומו"ק לבי תולדות הרמ"ע לפ"ק,

רב ברכות ושמחות ליש"ב הרב הגאון המהולל ברוב תשבחות, יושב והורש בתורת ה' צבאות מוה"ר **מנחם דייטש** רב בק"ק **פאראנקא** והגלילות!

מכתבך קבלתי לשוחת לבבי ובו' ומה שילאה לחקור על

מה שפסק המחבר באה"ע סי' א' שמלוה על כל אדם לישא אשה בן ח"י והמקדים לישא בן י"ג מלוה מן המובחר, וקשה לך מדברי הירושלמי והובא ברא"ש שבת סוף פדר"א דמילה סי' יוד שהעומדים אלל הברית מילה אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה **ולחופה ולמעשים טובים**, ומאחר שקבלה בידינו שבן י"ג למלות, מעתה הרי מחויב במעשים טובים כשבא לכלל י"ג שנה ויום אחד, ולמה לא תיקנו לברך כשם שנכנס וגו' **למעשים טובים ולחופה** יען דמתחלה בא לכלל חיוב מעשים טובים ואח"כ לחופה כשהוא בן י"ח ? ועכל"ל שמלות חופה ומלות ומעשים טובים באים כאחד כשנעשה בר מלוה, ולמה אמרו בן ח"י לחופה ? ורלית לומר שבדורות הראשוני' שהי' בעלי כח ובאו לכלל חיוב מלות ומעשים טובים ולחיוב לישא אשה בבת אחת כשבאו לכלל י"ג שנה, ולזאת ברכו מרחם לחופה ואח"כ למעשים טובים, באשר כל- זמן שאין לאדם אשה אין לו ברכה ולא חומה ולא עזר כיוצא בו אבן בדורות האחרונים אבלו כחת הגוף תיקנו שיקח אים אשה רק כשהיא

בן ח"י, ומלאתי ראיה לדבריך ממה שכתב הרדב"ז בטעמי המצות שלכן אמרו בן ח"י לחופה לפי שעד ח"י שנה אין זרעו טוב להזריע ולכן אינו מחויב לישא אשה משהגדיל להיות בן י"ג שנה זת"ד, ובקשת לשמוע דעתי למה אנו נוהגין עד היום לברך האבות בברכה שמקדימין חופה למעשים טובים?

והנני לרצונך כיד ה' הטובה עלי, האבודרהם כתב שתיקנו הברכה כנגד החיובים שעל האב בסוף פרק קמא מקדושין ללמדו תורה ולהשיאו אשה, ומאחר שאין מענישים למעלה עד עשרים והחיוב להשיאו אשה הוא בן ח"י לזאת הקדימו חופה למעשים טובים, זת"ד, ורבינו במעדני יו"ט סוף ה' בכורות סותר את דבריו, וכי מה שמענישין בב"ד שלמטה מילתא זוטרתי היא? עיי"ש שהאריך בזה:

ואני אומר פלגינן דברי האבודרהם, כי שם אמרו חייב אדם ללמד את בנו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות חזינן שהחיוב ללמד את בנו אומנות אשר בה יתפרנס מיגיעי כפיו הוא חוב על האב כתורה וכחופה, כי רק אם יש בידו אומנות יש לו מזונה שלא יצא לסטים אשר בין אדם לחברו לגזול או להונות את הבריות, וזה כמו שאמרו באבות טוב תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון:

מעתה ראה סדרן של חכמי המשנה, אחר שסדרו מה שחוב על האב לעשות לבנו למולו ולפדותו, ללמדו תורה להשיאו אשה וללמדו אומנות סיימו הפרק באלה הדברים: כל שישנו במקרא ובמשנה **ובדרך ארץ** לא במהרה הוא חוטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק, וכל שאינו וכו' אינו מן הישוב, עכ"ל. חזינן שכיונו לעורר שרק מי שעוסק ביישובו של עולם ודרך ארץ אז הוא מוכשר למעשים טובים, ומשא"כ מי שאין לו רק תורה ולא דרך ארץ אינו מן הישוב:

ולזאת מול שלשה חיובים המוטלים על האב שיעשה עם בנו, ללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות אנו מברכין את האב שיזכה לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ומעשים טובים שאדם עושה אחר שנושא אשה באים בעזר האשה ועל ידי האומנות ודרך ארץ שלמדו אביו, ככלעו"ד:

כ"ד ש"ב הדש"ת וכותב מתוך טרדה וחותם באהבה רבה

שלמה הכהן שיק:

ד.

הבינה והברכה מחי עולמים לבן גילי הרב וכו' **שלמה צבי שיק** נ"י:

אהובי! זאת הפעם ותפעם רוחי לחקור ולדרוש, מאחר שחכמי המשנה בפ"ה מאבות אמרו שבן ח"י לחופה האיך עלה על דעת החכם אברבנאל לומר בפרשת תולדות שלכן סיפרה התורה ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה להזהיר את האדם שלא ימהר לישא אשה? שנית אם קיבלו חכמי המשנה שטוב לגבר לישא אשה בן ח"י למה כתב המחבר באה"ע סי' א' שמצוה מן המובחר לישא בן י"ג? ג' במדרש שמואל על פרקי אבות פ"ה מ"ג מביא פיוט מראב"ע על יוהכ"פ, וממש מוכח שדעתו ועצתו לישא אשה כשהיא בן שלושים? ד' הרמב"ם בה' דעות פ"ה וכן הוא בזוהר חדש וכן כתב הראב"ע בפרשת יתרו הטפשין מתחילין לישא ואח"כ בונים בית וכו', ומשמע שהורו להלכה ולמעשה שימתין עד שיהי' לו בית ויהי' מוכן הכל לפרנסת הבית, ואין מזכירין הזמן

הזמן מתי חל החוב על הגבר לישא אשה כמו שהזכירו חכמי המשנה, וגם אין מזכירין עד שיהי׳ בעל כח שמזכיר האברבנאל? הי׳ המחבר בריש אה״ע כתב חייב אדם לישא אשה וכו׳ ולמה לא אמרו כופין כמ״ש הרמב״ן?

ויען כי כבר זכית לברר הרבה דינים על פי מקורם לזאת שאלתי ובקשתי שתודיענו דעתך בזה, ואחתום בברכה לך ולזוגתך הצדקת רחל תחי׳ ויוצאי חלציכם:

מנחם דייטש.

ה׳.

מנוחה וישמחה להחוק ולקרוב משיב נפשי איש בריתי, זקן ונשוא פנים במשפחתי, ה״ה הרב הגאון שלשלת היוחסין מוה״ר **מנחם דייטש** נ״י דק״ק **פאלאנקא:**

ידיד נפשי! במדת ענותנותך שלמדת מזקנך הלעת לפני ספקותך, באשר ידעתי שרק לשמחני ולהחכימני כל מגמתך, ואשרי הדור שהגדולים שומעים להקטנים תהלתך, ולזאת החוב עלי לעשות באימה וביראה לרצונך, ותפלתי דאימא מילתא שתתקבל באהבה וברצון מן הדרת גאונך, ואז תגל נפשי לדעת כי מצאתי חן בעיניך:

מיום ברא ה׳ אלדי״ם את האדם הראשון על הארץ נתן לו ולבניו אחריו חוקים ומשפטים, והם מצות עשה ומצות לא תעשה אשר בשם מצות בני נח נלוים וידועים, ואם סופרי ומונה המצות לא הביאו בחשבון המצות שנאמרו לבני נח רק שבעה, אני אומר בהם שבעה פעמים שבעה, באשר מכל מצוה ומצוה שנאמרה לבני נח יש ענפים הרבה ונכללים על פי חשבונם במספר שבעה:

ולא לבד שגם חכז״ל בסנהדרין אמרו שבע מצות ואביזרייהו, הרי מוכח שנצטוו יותר משבעה מצות, אלא שבש״ס חולין סוף דף צ״ב ע״ב אמרו: **שלשים מצות שקיבלו עליהם בני נח** הרי מפורש באר היטב שקיבלו שלשים מצות, ולא זו בלבד אלא הלשון **שקיבלו** משמע שנצטוו עוד יותר משלשים מצות, אלא שרק שלשים קיבלו עליהם, ובירושלמי ר״פ אין מעמידין איתא **שעתידין לקבל שלשים מצות** וכן משמע ממדרש רבה ויחי עיי״ש:

והנה הגאון המקובל רבינו מנחם עזרי׳ בספרו עשרה מאמרות מאמר חקור דין חלק גימל פרק כ״א טרח ויגע למצא המספר שלשים במצות של בני נח עיי״ש, ואני בעניי זכיתי לבאר ולמצא דרך קדם כדי להראות שיותר משלשים מצות נצטוו בני נח מן אדם הראשון עד משה רבינו!

ופה אזכיר רק מה שנוגע לענין אשר לפנינו, מן המצוה של פרו ורבו שנאמר לאדם יוצאים הרבה ענפים, ענף הראשון הוא **אסור זנות ומצות יבום**, דאל״כ כאשר נאמר ליהודה זנתה תמר כלתך גזר גזר דינו הוציאוהו ותשרף, האיך עלה על דעתו לצאת בדין קשה אם לא הי׳ להם חק ומשפט מאת ה׳ שאסור לזנות ושדין מיתת שרפה למי שעובר על מצות ה׳? **וראה פלא**? במדרש תדשא סופר ומונה שמכל השבטים יצאו שופטים ודיינים ומלכים, ומשבט שמעון לא קם שופט ומלך בשביל שחטא **זנות של זמרי** למדך כמה חמורה הזנות עכ״ל, והאיך נענש אם לא הי׳ נזהר מפי ה׳ על הזנות ואין עונשין אלא מזהירין!

ענף השני ממצות פרו ורבו הוא **אסור הוצאות זרע לבטלה** בש״ס

בש"ס ומדרשים וספרי מוסר גזמו עונש קשה על עון הזה, אכן יש אומרים שהגדילו העון הזה כדי לעורר פחד על הנכשלים בעון הזה, אכן מי שיש לו עין יפה יראה שנצטוו בני נח להשמר מעון הגדול הזה שלא לעורר כעס וחמת ה', כי בדור המבול כתיב ותשחת הארץ לפני האלדי"ם וגו' כי השחית כל בשר את דרכו וגו' וקבלה בידינו שהוציאו זרע לבטלה ונכשלו בדבר ערוה ושמשו שלא כדרכם, ובפירוש נאמר בבראשית פרשה ל"ח שער ואונן מתו מפני ששמשו עם נשותיהם שלא כדרכן והשחיתו זרעם, ואם הדין הוא שאין עונשין אלא מזהירין בודאי היו מוזהרין מפי ה' שלא להשחית זרעם, ועי' סנהדרין דף נ"ח ע"ב ובתוס' בד"ה איכא מידי:

ענף השלישי היוצא ממצות פרו ורבו הוא **שמלת איש לא תהי' בשמלת אשה** וכן להיפוך שמלת אשה לא תהי' כשמלת איש, דמפורש יוצא בתורה: ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנת עור וילבשם, ופלא מאחר דכתיב שעשו אדם וחוה חגורות אחר שידעו כי ערומים הם, א"כ למה עשה להם ה' כתנת עור? שנית עלינו לחקור למה כתיב ויעש ה' **לאדם ולאשתו** וגו' ולא נאמר סתם ויעש ה' **להם** וגו'? אלא שבאותו שעה נצטוו מפי ה' שיהי' לאיש שמלה מיוחדת וכן לאשה שמלה המיוחדת לאשה שלא תראה ערותם ולהשמר מזנות:

וראיה ברורה לדברי שנאמר אח"כ לישראל: לא ילבש גבר שמלת אשה ולא תלבש אשה שמלת גבר, ופלא וכי עד זמן ההוא הי' מן החוב שתהי' שמלה מיוחדת לאיש ושמלה מיוחדת לאשה? מי צוה להם שיהי' לגבר שמלה מיוחדת ולאשה שמלה מיוחדת עד שנצטוו שנית שלא להחליף שמלתם? אלא ודאי שבני נח נצטוו שיהא לאיש שמלה מיוחדת לגבר ולאשה שמלה מיוחדת לאשה, ולבני ישראל נאמר שאסור להחליף הבגדים! ומעתה אנו רואים שמשעה שנאמר לבני נח מ"ע דפרו ורבו נאמר להם הכל עם הענפים וגדרים וסייגים, ובודאי נאמר להם מפי ה' מתי ובאיזה זמן החוב על האיש שישא אשה ולאשה שתנשא לאיש שלא יבאו לזנות ולהוצאות זרעם לבטלה ושיקיימו בעתו ובזמנו המ"ע דפרו ורבו ומתי מתחלת?

הנה כבר כתב הרא"ש בתשובה כלל ע"ז דבן י"ג למצות וכל השיעורין נאמרו למשה בסיני בעל פה, ורבינו הרמב"ם ה' גנבה וגזלה כתב **לבני נח לא נאמרו השיעורין**, ומבאר רבינו בעל חתם סופר ליו"ד סי' שי"ז שלישראל נאמרו השיעורין בסיני אחר שקיבלו ישראל התורה, אבל לבני נח לא הי' שיעור על שום דבר, אלא הכל תלוי בשכלו וכחו, ולפי גודל חכמתו וכח גופו נעשה גדול עוד קודם שבא לשנים ושערות, יעיי"ש:

ומעתה לפ"ז קודם מתן תוה"ק שהי' לאבות דין בן נח ולהם לא נאמרו עוד השיעורין והכל תלוי כפי השכל והכח והמעמד שעמדו בהם אין ראיה מיצחק שנשא אשה כשהי' בן ארבעים דלמא לא הי' קודם לזה מוכשר ליקח אשה מכל כחו. או כמו שאמרו חכז"ל שלא רצה ליקח מבנות עובדי ע"א, אכן אחר שקבלנו תוה"ק והשיעורין מסיני קבלנו עלינו ועל זרעינו לקיים התורה שניתנה בסיני ושם נאמר: בן שמונה עשר לחופה!

אכן לפ"ז שמ"ש בן ח"י לחופה הוא השיעור שניתנה בסיני קשה להבין דברי חכז"ל בקידושין כ"ט ע"ב שמואל אמר מתחלה נושא אשה ואח"כ ילמוד

ילמוד תורה ור' יוחנן אמר להיפוך' ומסיק בפ"ק הא לן והא להו, יעי"ש בדברי התוס' שנדחקו בפירוש דבריהם, אלא היה הלכה כשמואל שבן ח"י לחופ' הלא הכניסו שלום בפלפול אם יבנה מתחלה הבית או ילמוד מתחלה התורה או אח"כ הוא מחויב לישא בן ח"י ומה"ת? שנית הא"ך פסק המחבר באה"ע סי' א' שהוא מצוה מן המובחר לישא בן י"ג שנים אם יצא הבת קול בשני שהשיעור הוא לישא בן ח"י?

ויע"ב צריך לומר שחכז"ל ידעו ע"פ הסברא שזה שנאמר השיעור בן ח"י לחופה זה רק אם הוא מוכשר לפרנס את אשתו וביתו וגם אם הוא בעל כח שהטבע מבקשת תפקידה, אבל מי שהוא אדם חלש שאין בו כח גברא, או אפילו אם יש לו כח גברא ואין מספיק בידו לפרנס את עצמו ואת ביתו לא ימהר לישא אשה:

ומעתה לפ"ז מכלל לאו נשמע הן, שאם האב מפרנס את בנו ויושב על שלחנו ויודע שיש בו כח גברא הסברא מחייב שהיא מצוה מן המובחר שישיא האב את בנו כשמגיע לכלל מצות:

ומעתה מתורץ נמי לא קשיא להלכה שנפסק הא"ע לשמואל כדעת הרמב"ן, יען כי הם דברים המסורים ללב אם יש לו כח גברא ואם יש מספיק בידו לפרנס את ביתו ויגיעי כפו, וזה רק יודע מי שבוחן לב וכליות:

והנה שמואל הי' דר בבבל, ובבבל היתה הפרנסה מצוי' בימים ההם, ולזאת פסק כהלכה שמתחלה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה וכו' למען יקיים המצוה מן המובחר וילמוד בקדושה ובטהרה, משא"כ ר' יוחנן שהי' בירושלים ואז היו ירושלים עיר שבשבו בה גזרות קשות ויושבי' בה בדוחק ובצער גדול, ולזאת פסק כהלכה שמתחלה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, והוא כמ"ש אסור לשמש בשנת רעבון, וזה שאמרו בתירוצם הא לן והא להו, דבבבל שהפרנסה מצוי' ישבו בהשקט ובבטחה ובשלוה ינהגו כפי אמרי' בן ח"י לחופה משא"כ בארץ ישראל שישבו בעניות ובצער בודאי טוב שילמוד תורה קודם שיקח הריחים בצוארו:

ועל פי דבריהם פסק הרמב"ם שמתחלה יבנה בית וכו' והוא בחולה לארץ ובמקום שאין הפרנסה מצוי לכל:

וראיה ברורה לדברי דמליצי שרב הונא דרש ברבה שה"ש על הפסוק בטנך ערמת וגו' בן עשרים ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה, ור' לוי דרש בניחו' שבעולם **אדם נושא אשה בן שלושים** יעי' ע"ש, ופלא וכי כפר ר' לוי על דברי חכז"ל שאמרו בן ח"י לחופה עד שדרש ברבים בנוהג שבעולם אדם נושא בן שלשים? וכי עומד להכחיש דברי ר' הונא שאמר בן עשרים ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה? אכן ר' הונא שישב בבבל ושם ישבו במנוחה והי' להם הפרנסה מצוי ובהשקט ובמנוחה הטבע מחייב לקיים השיעור שניתן בשני' לישא בן ח"י, לזאת בתוכחה היתה שמי שהיא בן עשרים ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה, משא"כ ר' יוחנן שישב בירושלים וידע שרובם ככולם יושבים בצער ואין הטבע מכריח אותם לקיים השיעור בן י"ח, כמ"ש ברבה שמוז לגדל לגיון בבבל ומנפש אחת בישראל, לזאת ע"פ ההכרח לא נשאו נשים עד שלושים, כי מהומת הגלות הזה ומגודל הצער יתדחק גם הטבע לא יבקש תפקידו קודם שנתי שלושים:

ואחתום בברכה המשולשת בתורה טובה לעולם ושלום יחיה כנפשך הטהורה, וכנפש אוהבך ומוקירך ומכבדך

שלמה הרם שיק:

ו.

זקן ונשוא פנים, חריף ובקי בש"ס ופוסקים, תהלתו בקהל חסידים, כבוד ידידי הרב הגאון מוהר"ר **מרדכי פריעד** בעהמ"ח „ברוך מרדכי" רב בק"ק **מארטינסבערג** והגלילות הס"ו:

הדר"ג בענוותנותו הל"ע לפני ספיקותו מאחר שאמרו חכמי המשנה בן י"ח לחופה וכן פסקי' להלכה בש"ע אה"ע סי' א' לזאת כפלאים בעינינו דברי האברבנאל בפ' תולדות שרצה ללמוד מדכתבה התורה גבי יצחק שהי' בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה מזה יש ללמוד שלא ישא אדם אשה עד שיהא בר כח וכו', וכי שכח שחכז"ל אמרו בן ח"י לחופה?

הנה כבר העיר אותי ע"ז ש"ב הרב הישיש זקן ונשוא פנים ר' **מנחם דייטש** הס"ו, ועתה עלה במחשבה לפני לציין שנית בזה, והנלענ"ד דמצאתי ג' טעמים למה אמרו בן ח"י לחופה א' מצאתי בספר דרך פקודיך על תרי"ג מצות שחכז"ל למדו כן מיעקב ויוסף, כי יוסף הי' בן שבע עשרה שנה כשהלך באונם מבית אביו, ולמה לא השיאו אשה עד זמן הזה מאחר שהוא חוב המוטל על האב? אלא מוכח מזה שקודם ח"י לא מוטל החוב לישא אשה כדי לקיים מ"ע דפרו ורבו זת"ד:

והנה מראש עלה במחשבה לפני האיך למדו כן מיעקב ויוסף הא אמרו בירושלמי הובא בתוס' מ"ק דף כ' ע"א בד"ה מה **שאין למדין דין מקודם מתן** תורה? אכן מצאתי שלמדו גם מקודם מ"ת דאמרו בש"ס בבלי תענית דף י"א וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מתענית שאסור לשמש בשעת רעבון דכתיב וליוסף יולד וגו' בטרם תבא שנת הרעב וכו' עיי"ש, וכן אמרו בתוס' קידושין דף י"ג ע"ב בד"ה לכ"ע דאיכא עשה דאשת איש דכתיב ודבק באשתו וגו' וכן מצאתי מפורש במשנה שבת פרק רע"ק מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שטמאה דכתיב היו נכונים לשלשת ימים מנין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים, הרי מפורש יוצא מפי חכמי המשנה שלמדו דין ודת ממה שהי' קודם מתן תורה, ושפיר יש לומר שלמדו בן ח"י לחופה מיוסף שלא נשא אשה עד שבעה עשר שנה אכן מזה לא מוכח אלא שאין החוב לישא אשה עד שבעה עשר, אך בכ"ז קשה מנין למדו שבן ח"י לחופה?

ב) **מצאתי** בספר אמרי נועם שמצא רמז בקרא „והוא" אשה בבתוליה יקח תיבת והוא מיותר, בא לרמז שיקח אשה כשהוא בן ח"י כמספר „והוא" והגם כי זה רק רמז בעלמא, בכ"ז מצינו בש"ס ומפרשים שלמדו רמזים ודברו מהם, כמו בש"ס נזיר דף ה' נזירות שלושים יום דכתיב קדוש „יהיה" במספר שלושים, ובש"ס כריתות דף ה' והוריות י"א ע"ב דרשו „זה" בגימטרי' י"ב, וכן דרשו ברבה בראשית פס"ט „וזה" שער השמים בגימטרי' ח"י, וכן מצינו בתוס' פסחים קי"ז ריש ע"ב ובר"ן ריש פסחים בד"ה תנן רמזים וגימטריאות:

ג) **מצינו** בשו"ת הרא"ש כלל ע"ז וז"ל ושאלת מנין לנו דבן י"ג למצות שהוא בר עונשין ופחות מכן לא דע כי הוא הלכה למשה מסיני והוא בכלל שיעורין שכן הלכה למשה מסיני דשיעור קצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה, וכן מ"ש דבת שלש ביאתה ביאה פחות מכן לא, ובן ט' ביאתו ביאה וכו':

ומעתה אני אומר כשם שבן י"ג למצות הלכה למשה מסיני כן בן ח"י לחופה הוא הלכה למשה מסיני:

ואצ"א

ואביא ע״ז איזה ראיות, אי דהנה בכל התורה לא עלינו שראש השנה הוא יום הדין, ולא זו בלבד אלא במה שאנו תוקעין ביום הזה בשופר של איל דוקא לא מפורש בתורה והראשון שהזכיר את יום **ראש השנה** הוא הנביא יחזקאל בסימן מ׳ שאמר בחודש השביעי ברא״ה השני ע״ש ברש״י ועלינו לחקור מה זה ועל מה זה לא קאמר בתורה שראש השנה הוא יום הדין ? ועלינו ג״כ לדעת מאחר שהעיקר מיסודי האמונה הוא להאמין **בשכר ועונש בעולם הבא בחדוש העולם . בהשארת הנפש . בתחיית המתים ובביאת המשיח .** ומדוע לא נאמר בפירוש בתורה שמחוב עלינו להאמין שבר״ה הוא ית״ש דן את בריותיו, ושהוא ישלם לצדיקים שכרם בעוה״ב ומענים הרשעים בעוה״ב, ושעתיד לשלוח את הגואל ושיחיה המתים ושחוב להאמין בחדוש העולם ?

וכלעד״ל לומר דבר חדש שלא קדמני בזה אדם מעולם. **חוקים ומצות הנוגעים לכל מין האנושי לא נאמרו בתורה**, כי התורה ניתנה רק לישראל כמו שאבאר בס״ד :

הרמב״ם בפ״ט מהל׳ מלכים כתב על ששה דברים נצטוה אדם הראשון, על ע״א, ברכת השם, שפיכת דמים, גילוי עריות, גזל, דינים וכו׳ הוסיף לנח אבר מן החי וכו׳ בא אברהם ונצטוה על המילה וכו׳ תפלה, בא יצחק והפרים ומעשר, בא יעקב והוסיף גיד הנשה וכו׳ ובמצרים נצטוה **עמרם במצות יתירות** עד שבא משה רבינו ונשלמה התורה על ידו, עכ״ל.

והקשה בכסף משנה על הרמב״ם היכן מצינו שנצטוה עמרם במצות ? והניח בצ״ע ועלינו לחקור ולדרוש מי גילה לרמב״ם שנצטוה עמרם במצות? איזה הם המצות שנצטוה בהם עמרם אבי אדון הנביאים ? וכי נחשוב שרבינו הרמב״ם אומר דבר שאין בו ממש ח״ו ?

והנה זכיתי לתרץ קושית הכסף משנה על הרמב״ם, ורבינו משה בר מיימון שפיר קאמר ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתרות :

מצאתי ראיתי שהגם שמונה המצות לא גילו לנו רק שבע מצות שהיו לבני נח, בכל זאת ברור כשמש בצהרים שהי׳ להם מצות יתרות, כי בש״ס חולין דף צ״ב מזכירין שלשים מצות שקיבלו בני נח והמקובל בעל עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח״ג פכ״א ערך ויגע למצא במכוון המספר של שלושים, ואני לעצמי מצאתי יותר מן שלושים מצות שהיו לבני נח ורובם אינם נכללין באלו שסופר ומונה בעל עשרה מאמרות :

כתיב בתורה בסדר תצא לא יהי׳ כלי גבר על אשה וגו׳ מי יאמר לנו איזה המקום בתורה שנאמר שיהי׳ לאיש שמלה מיוחדת ולאשה שמלה מיוחדת . ואם לא נצטוו שיהי׳ לאיש ולאשה שמלה מיוחדת היאך אמרה התורה .שלא ילבוש הגבר שמלת אשה ואשה לא תלבוש שמלת איש ?

אכן כד נפתח ספר בראשית נמצא ותפקחנה עיני שניהם וגו׳ ויעשו להם חגורות, ומעתה כבר הי׳ להם מכסה לכסות ערותם, ואח״כ כתיב ויעש ה׳ **לאדם ולאשתו** כתנות עור וילבישם, ולמה נאמר לאדם ולאשתו ולא אמר בקיצור „ויעש להם" וגו׳ ? אכן הם עשו חגורות שהיה של אדם כשל חיה, והבורא ית״ש לוה וגזר עליהם שמחוב לעשות היכר בין האיש לאשה משום צניעות :

ומעתה מימי אדם הראשון היה החק שיהא לאיש שמלה מיוחדת וכן לאשה, וכשניתנה תורה ונתחדשה ההלכה שאסור להחליף בגדי איש לאשה וכן להיפך וכל המחליף עובר בלאו :

ואות

ואות ומופת על דברי שאמרו חכז"ל שקיבלו איש מפי איש שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא שלא שינו את שמם ואת לשונם ואת מלבושם ובעל הטורים בריש שמות כתב הויו מן ואלה שמות מוסיף על ענין הראשון דשם כתיב וימת יוסף ואח"כ ואלה שמות שיעקב ויוסף גזרו עליהם שלא ישנו לשונם ושמותם ומלבושים כמו שראו מאברהם ויצחק כדי להבדיל אותם מן האומות, הרי שלא לבד אלו שבע מצות היו לבני נח אלא מצות הרבה שלא ילבש גבר שמלת אשה ושיהא לבני אברהם יצחק ויעקב מלבוש מיוחד :

ובזוהר ויצא דף קנ"ב ע"ב מפורש אברהם תיקן טבילה לאנשים ושרה טבילה לנשים, ואני הבאתי ראיה ברורה כשמש שדברי הזוהר נכונים כי אני שואל, איה המקום בתורה שנאמר לישראל שאשה נדה תבא במים? בתורה לא מצינו טבילה לנשים נדות רק בש"ס שבת דף ס"ד ע"ב מצינו רע"ק דרש "(והדוה בנדתה)" בנדתה תהא עד שתבא במים וכאן גם תינוק בר תשע מחויב לשאל! וכי עד שבא רע"ק ודרש לא טבלו נשים נדות במים? והנה זקני בספרו מעדני מלך סוף הלכות נדה כתב שטבילת נדה הוא הלכה למשה מסיני וחכמים אסמכוהו אקרא, אכן לדעתי נצטוה אברהם ומפי ה' במצות טבילת נדה לנשים וטבילת נדה הי' מצוה שהחזיקו בה האבות עד שבאו חכמז"ל ואסמכוה אקרא, רע"ק דרש והדוה בנדתה, ורבינו הרמב"ם באיסורי ביאה פ"ד ה"ג כתב מדכתיב ורחצו במים זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול :

ולאי' לדברי הזוהר שאברהם ושרה נצטוו במצות טבילת נדה וטומאה הבאתי מן התורה דסיפרה לנו בסדר וישלח אחר שהיו טמאי מתים בשכם ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם והטהרו, רש"י פירוש **והטהרו** מן ע"א ומי אינו רואה שפי' רש"י צריך פירוש ובמה יטהרו עצמם מע"א? ואם כונתו על ידי שיזרקו הלאה הע"א שלקחו משכם יטהרו, זו דבר הבא ממילא, ולא הי' לו לומר "והטהרו" אלא שבא לצות שיטהרו במקוה מים, כמו שקיבלו מאברהם ויצחק ובעה"ט ריש שמות על הקרא ותרד לרחוץ על היאור כתב **אמהות טבלו והתגיירו** ובזה יצא לנו אור חדש לטבילת נשים נדות במים מן התורה דכתיב ויקרא ט"ו פסוק כ"ח גבי נדה וספרה לה שבעת ימים ואחר **תטהר** וטהרה הוא במים כמו דכתיב גבי יעקב שאמר להם **והטהרו** :

הרי שאברהם ויצחק ויעקב קיבלו מצות טבילה לטומאת נדה ולטומאת מתים וכן לגרים וכן מצינו ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה, והוא היתה דודתו מן האב **שאסור מה"ת לישראל** אבל לבן נח מותר, והנה בפרשת דרכים דרוש א' ודרוש ב' מסופק אם היה לאבות דין בן נח או דין ישראל והאיך לקח דודתו אם הי' לאבות דין ישראל? ועכ"ח צריך לומר שעמרם ידע או מאבותיו או שגילוי לו מן השמים שיש לאבות עד מתן תורה רק דין בן נח, והוא למד הלכות הללו לבני דורו !

וכן נאמר גבי עמרם ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב, וקיבלו חכז"ל **שנולד מהול**, והנה באותו שעה לא ידעו מה לעשות בבן שנולד מהול ובלתי ספק קיבל עמרם מאבותיו או שגילוי לו מן השמים להטיף דם ברית בנולד מהול, ומעתה הלכות כאלה למד עמרם לישראל בדורו, ושפיר כתב הרמב"ם **ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתרות:**

ובימי חורפי אמרתי לבאר ארבעה דברים שנתעלמה הלכה למשה

(עיין

(עיי' תשובת רשב"ן או"ח סי' מ"ח) ואחת מהן: בני נקב שם ה' בבן מצרי (אמור), בספרי שם סי' רנ"ה אמרו: ויצא בן אשה ישראלית, מכין יצא? מבית דינו של משה יצא, נכנס לב"ד של משה ויצא חייב עמד וגדף ופלא מה זה שסיפרו לנו שנכנס לבית דינו של משה?

בפרשת דרכים מביא ראיה שהי' לאבות דין ישראל קודם מתן תורה, יען דמשה רבינו המית את המצרי שהכה את ישראל, יען שע"פ דין תוה"ק בן נח שהכה את ישראל חייב מיתה, ולולי שהי' דן את העברי לישראל גמור, האיך המית המצרי? אלא ודאי היא שהי' להם דין ישראל וע"פ ההלכה מצרי שהכה את ישראל חייב מיתה כמבואר בש"ס סנהדרין דף נ"ח ע"ב וברמב"ם פ"י ממלכים:

אכן יש לסתור דברי פרשת דרכים כי סיפרו לנו חז"ל שראה משה המצרי שבא לבית ישראל ואינס את אשתו, ובן נח שבא על אשת ישראל חייב מיתה, ומטעם זה דן משה את המצרי שבא על אשת ישראל וטימא אותה למיתה בעת שהכה את העברי:

ועתה הבן מצרי שבא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, יען שידע שאמו מבנות דן, ובדין ישראל הולד הולך אחר האם אכן בני ישראל אמרו לו דכתיב "איש על דגלו באותות לבית אבותם" שהבן הולך אחר האב, לזאת בהכונה בא בן המצרי לב"ד של משה דוקא ואחר שמשה רבינו דן את המצרי למיתה בשביל שהכה את העברי, עכ"ח צריכין לדעת שקיבל מפי הגבורה שיש לישראל דין ישראל גם קודם מתן תורה, וע"פ דין תורה הולד הולך אחר האם, וכדאי והגון הוא ליטע אהלו במחנה דן:

וכאשר דנו בית דינו של משה שאין לו מקום במחנה ישראל חרה וגידף את השם באשר אמר שדיינים קוטרים זה את זה!

אכן האמת הי' שדן משה את המצרי למיתה בשביל שטימא אשת איש ולזאת לא ידע משה לדון דין אמת באותו שעה בבן מצרי הזה אם חייב גם הוא בנוקב השם מאחר שחירף וגודף רק משום שלדעתו לא דני דין אמת לאמתה:

וכאשר שאל מפי הגבורה נאמר לו להוציא את המקלל, כי המהרהר אחר דעת ב"ד ונוקב השם בשביל שחושד הב"ד, אע"פ שהי' לו רגלים לדבר להרהר אחריהם, בכ"ז נוקב שם ה' יומת!

ובזה ביארתי הקרא שאח"כ: ואל בני ישראל תדבר וגו' ונוקב שם ה' יומת, וכתב ע"ז בספרא יכול הוראות שעה היתה תלמוד לומר ואל בני ישראל תדבר לאמר יהי' **מנהגו לדורות**:

הנה משה רבינו שאל מאת ה' אם **בן נח המגדף חייב מיתה**, באשר הי' ספק אצלו **אם יש לבן ממצרי שנולד מישראלית דין ישראל או דין נכרי** והשיבו לו מן השמים שחייב סקילה ובאותו פרק נאמר לו: **ואל בני ישראל תדבר ונוקב שם ה' יומת** ואלו הי' לבן מצרי שנולד מישראלית דין ישראל שחייב סקילה בנוקב שם ה', למה נאמר לו באותו פרק ואל בני ישראל תדבר וגו'? ומזה ידע משה שקודם מתן תורה הי' לבן מצרי שנולד מישראלית דין בן נח ושהולד הולך אחר האב בבן נח, וידע שגם בן נח המגדף חייב סקילה!

ומזה יש להוכיח כדעת חכמי צרפת ולא כרמב"ן שהי' לאבות קודם מתן תורה דין בן נח, (וקצת מזה מצאתי בהתורה והמצוה בסדר אמור עיי"ש:

ומעתה ברור כשמש שהי' לאבותינו גם קודם מתן תורת מצות והלכות רבות

נוסף

נוסף על אלו שבע מלות שספרים מונה המלות, ועתה אבא להראות בראיות ברורות שכלעוו מפי ה' לחוג את יום הרת עולם לזכרון בריאות העולם, כי בו ביום עוברים לפניו ית"ש כל ברואי מטה כבני מרון, והוא הוא היום זכרון. ובאותו פרק רצוני להציע לפני הדר"ג השערתי שמימות עולם חגגו וקדשו את יום הזכרון שני ימים, אכן לא לבד ר"ה חגגו ב' ימים אלא שמקדמות דנא חגגו ימים טובים ואפילו ר"ה חגגו ב' ימים עד שנתקבל חשבון המולדת אשר הוא עדן בידינו:

והנה ידעתי גם ידעתי שהדר"ג ישתומם על השערתי, ויאמר איך אעיז פני לומר ראה זה מצאתי! האיך קטן בישראל יאמר השערה מה שלא עלה על לב הראשונים וגדולי האחרונים, וכי נכחים שאנו כבני אדם יושבי חשך וצלמות נגד הראשונים שהי' כמלאכים?

אכן תורה היא וללמוד אנו צריך לגלות מה שחננו ה' לבאות, כי לדעתי מצאתי לדברי ראיות ברורות, אי בעית אימא סברא, ואי בעית גמרא, ואי בעית קרא.

פתח דברי הוא מקראות גדולות, אשר מהם זכיתי לגלות חדשות, הנסתרות הם נגלות:

בראשית כתוב בתורה: ויהי **מקץ ימים** ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה', והבל הביא **גם הוא** מבכורות צאנו וגו', מתי הי' המעשה ומה הם אלו **מקץ ימים**? חכז"ל במדרש רבה בראשית פכ"ב טרחו ויגעו לבאר לנו הקרא, ר' אלעזר אומר בתשרי נברא העולם ור"י אומר בניסן, מאן דאמר בתשרי עשה הבל קיים מן החג עד חנוכה, ומאן דאמר בניסן עשה הבל קיים מן פסח עד עצרת, בין לדברי אלו ובין לדברי אלו הכל מודים שלא עשה הבל בעולם יותר מן חמשים יום עכ"ל המדרש:

והקשה בע"ת קושיי' עצומה, הא למ"ד בתשרי נברא העולם הי' מתשרי עד חנוכה קרוב לשבעים ימים, ולמ"ד בניסן שנים וארץ נברא כ"ה אדר לשנת תהו, ובר"ח ניסן נבראו אדם וחוה וקין והבל, ומן ר"ח ניסן עד עצרת ג"כ יותר מן חמשים ימים? ומסיק שיש במדרש טעות סופר:

והנה יגעתי ומצאתי בריש סדר הדורות שכתב שיש במדרש טעות סופר כי המעתיק מצא כתוב בין לדברי אלו ובין לדברי אלו לא עשה יותר מן צ' (תשעים) ימים, וטעה וכתב תמור צ' נ' (חמישים) והדפיסו אח"כ תמור אות נ' חמישים, עכ"ל:

ואני אומרתי בזה דבר חדש ונכון מראש הי' כתוב במדרש בין לדברי אלו וכו' לא עשה הבל יותר בעולם מן קצ"ן ימים (מאה ותשעים) כמו שאבאר בראיות ברורות בס"ד:

דהנה תיבת **מקץ ימים** אין להם פירוש ופתרון, והם דברים מיותרים דהי' לו לומר וקין הי' עובד אדמה ויבא קין מפרי וגו'? שנית התיבות גם **הוא** דכתיב גבי הבל ג"כ מיותרים ואין להם הבנה?

אכן בפדר"א ובילקוט בראשית סי' ל"ה סיפרו לנו שאדה"ר סיפר לדורו אחריו כשהגיע ליל יו"ט של פסח אמר לקין והבל עתידין ישראל להקריב קרבן ביום הזה הקריבו גם **אתם** קרבן לבורא עולם ית"ש, קין הביא ממותר מאכלו קליות זרע פשתן, והבל הביא מבכורות צאנו עכ"ל:

ומדברי המדרש אנו למדין שידע אדם הראשון ברוח קדשו שמן החוב להקריב קרבן לה' להכיר כי יש גבוה מעל גבוהים, או שגילוי לו מן השמים שעתידין ישראל להקריב קרבן ביום הזה

ולכונו

ורצונו ית"ש הוא שהאדם יביא קרבן להראות הכנעתו:

נראה צוה לבניו שיקריבו גם הם קרבן כמו שהקריב הוא בעצמו, או שצוה שיקריבו גם הם קרבן כמו שעתידין ישראל להקריב לעתיד ביום הזה, והנה קין לא מילא רצונו בהחלט, כי לא הקריב מן הצאן, אכן הבל הביא גם הוא מבכורות צאנו כמו שהקריב אדם או כמו שעתידין ישראל להקריב, ומדויקים התיבות גם הוא ועיי' עשרה מאמרות במאמר חקור דין חלק ב' פכ"ב שבמלת איבה הודיע שאותו יום הוא תחלת דין

ומעתה אם אמת שבתשרי נברא העולם והשנה חסרה והי' ט"ו ניסן (פסח) ביום ראשון, א"כ הי' אז שבת הראשון ראש השנה וחודש תשרי מלא 30 חשון 29 כסליו 29 טבת 29 שבט 30 אדר 29 ומן ניסן עד ערב פסח 14 הרי לפנינו קץ 190 ימים.

ומה עמוקים ונכונים אתה דברי המדרש ויהי מקץ ימים, כאשר עברו מן בריאת האדם קץ ימים והגיע י"ד ניסן שעתיד להיות פסח, וראה אדם ברוח קדשו שעתידין ישראל להקריב ביום הזה שה לקרבן פסח, צוה גם הוא שיקריבו גם הם שה, אכן קין לא הביא רק מפרי האדמה, אמנם הבל הביא גם הוא מבכורות צאנו:

וזה הי' אחר קץ ימים בי"ד בניסן שעתיד להיות מועד וקיים המדרש בין לדברי אלו ובין לדברי אלו לא עשה הבל בעולם יותר מן קץ ימים:

ואחר הדברים האלה מוכח כמ"ד בתשרי נברא העולם, והי' השנה חסרה ופשוטה, ובשנה חסרה ופשוטה הם מן ראש השנה שחל בשבת עד ערב פסח שחל ג"כ בשבת מאה ותשעים יום:

אכן עוד עלינו לבאר ולפרש תיבות מקץ ימים באר היטב, ועוד קשה הדומה לו בסדר מקץ דכתיב ויהי מקץ שנתים ימים וגו' ושם שלשה תיבות האלו מיותרים, ולא עוד אלא שהתיבה שנתים אין לה פתרון, דהוי ליה למימר ויהי מקץ ימים ופרעה חולם?

הנה חכז"ל קיבלו איש מפי איש שיוסף יצא מבית האסורים בראש השנה ובש"ס ר"ה דף י"א תקעו ודרשו באיזה מקום מרומז בכתבי הקודש שיצא מבית האסורים בר"ה? ומצאו רמז בקרא תקעו בחודש שופר וגו' עדות ביהוסף גו'

ואני אומר השערתי שמרומז בקרא אשר לפנינו במקומו ובזמנו, בלשון התורה נאמר מקץ על הסוף ונאמר גם על התחלה, כמו שנאמר מקץ שבע שנים תעשה שמטה והוא בתחלת השנה כמו שכתב הראב"ע בס' דברים ט' פסוק י"א ופרשה ט"ו פסוק א':

ומעתה מאחר שחלומו של פרעה גרם שיצא יוסף מבית האסורים, וזה הי' בראש השנה, ומעתה הי' זה בסוף השנה משנה שעברה ותחלת שנה חדשה, ושפיר נאמר מקץ שהוא לשון סוף ולשון התחלה, וזה הי' בזמן שנתים ימים שהי' בר"ה שהם שני ימים, וכמו שהם עתה ב' ימים ר"ה כן היו ב' ימים האלו קדושים לאבות!

אכן לא על הרמז מן מקץ שנתים ימים אמרתי השערתי לב' ימים טובים של ר"ה, אלא על מקראות גדולות, א' בשמואל א' סימן כ' פסוק ח"י כתיב! ויאמר לו יהונתן מחר חודש ונפקדת וגו' ויהי ממחרת החודש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל יהונתן מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם, ומעתה מפורש בקרא באר היטב שחגגו גם בימי הנביאים ב' ימים ר"ה יען שרק בבית הבחירה בירושלים הי' כח לב"ד הגדול לקבוע ר"ח ע"פ הראיה או ע"פ החשבון

לעשות

לעשות רק יום אחד ר"ה, אבל חוץ לירושלים לא היי הכח לשום ב"ד לעשות רק יום אחד כמו שמפורש ברמב"ם הי קדוש החודש, וחוץ לירושלים עשו תמיד מספק ב' ימים ר"ה, ומעתה אזיכן שבימי שמואל הנביא שלא היי עוד המקדש בליון והיו נוהגין בקביעי דירחא ע"פ החשבון כמו בזמנינו, ועשו לפעמים ב' ימים ראש חודש:

ובנחמי' סי' ח' פסוק ב' ופסוק י"ג מפורש באר היטב ביום הראשון וגו' וביום השני, ופירוש רש"י וכן מבואר מסדר הפסוקים ומספר הימים שחגגו בימי עזרא ונחמי' ב' ימים ראש השנה

ואחר שהבאתי קרא מפורש שחגגו ב' ימים ר"ח וקרא מפורש אשר רמז עליו גם רש"י בביצה דף ה' שחגגו בימי הנביאים ב' ימים ר"ה, אביא עוד ראיה ממדרש ותוהר על הקרא ויהי ערב ויהי בקר יום אחד מכאן ששני ימים טובים של ר"ה יום אחד ביומא אריכתא ומבאר בשו"ת תשובה מאהבה סי' תכ"ו דבריהם ע"פ הירושלמי פ"א דר"ה: כתיב והוא ישפוט תבל בצדק הקב"ה דן את ישראל ביום ואומות העולם בלילה, ודבריהם צריכין ביאור ומספיק, הא בש"ס בבלי ר"ה דף ח' ע"כ אמרו כתיב כי חק לישראל הוא אין לי אלא לישראל לאו"ה מנין וכו' מה תלמוד לומר לישראל? מלמד שישראל נכנסין תחלה לדין, היינו אם הלילה הולך אחר היום משכחת לה ביום ובלילה שאחריו, אבל אם היום הולך אחר הלילה האיך אפשר לדון או"ה בלילה הא ישראל נכנסין תחלה לדין?

ומאחר שלמדו חכז"ל בחולין דף פ"ג מקרא ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד שהיום הולך אחר הלילה שלפניו מוכח שראש השנה ישני ימים, דאל"כ אי אפשר לומר שאו"ה נדונין בלילה וישראל ביום הא ישראל נכנסין תחלה לדין? אלא מוכח ובכור שמאז היו לישראל ב' ימים ר"ה, וישראל נדונין ביום א' ר"ה ביום ואו"ה בלילה שאחריו שהוא יום ב' דר"ה, הרי ב' ימים של ר"ה כיום אחד יחשבו, עכ"ל:

ועתה אביא עוד גמרא מפורשת בירושלמי ערובין פרק ג' סוף הלכה ט"ית: בני אוני כתרו בי. וגו' מי גרם לי שאני עושה ב' ימים טובים בסוריא על שלא שמרתי יום אחד בארץ וכו' ר' יוחנן קרא עליהון וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים:

והנה ר' יוחנן שהיי מאה שנה קודם התלמוד בבלי קרא על העושים ב' ימים טובים הקרא וגם אני נתתי להם חקים לא טובים, הרי מוכח ומפורש שחגגו מקדמת דנא חוץ לירושלים ב' ימים טובים לא לבד של ר"ה אלא מכל המועדות:

ובפירוש כאומר שם ביפה מראה על הירושלמי ב' י"ט של גליות לאו בגליות תליא אלא בריחוק מקום:

ומעתה מאחר שבררתי לעיל ממדרש שקין והבל הקריבו קרבנותיהם בפסח וזה היי ע"פ רוח הקודש ונבואה, וידע שעתידין לחוג ב' ימים לזאת כתיב ויהי מקץ ימים.

והנה אחר שהבאתי מקראות גדולות מכתבי הקודש אשר בהם מפורש או מרומז שמקדמת דנא חגגו ב' ימים ר"ח, ב' ימים ראש השנה וכל מועדי ה' היו ב' ימים, וכן מש"ס בבלי וש"ס ירושלמי מוכח ומרומז שב' ימים טובים עשו גם בימים הראשונים, רצוני לומר סברא ישרה להשערתי שראש השנה שהוא יום הדין לכל היצורים הוא ב' ימים בזה אחר זה' ואבאר באר היטב כונת המאמר יומא אריכתא:

אבן אקדים עוד מאחר שבתורה לא מוזכר ראש השנה ולא יום הדין ולא תקיעת שופר איה המקום בכתבי הקודש שמוכח

שמוכח מתוכו שבר"ה תוקעין בשופר ולא המקום אשר בו מדברים מיום הדין? ובאותו פרק אזכיר כי מספרי הראשונים והאחרונים יש להוכיח שהי' מנהג בהרבה מקומות „להתענות בר"ה" מפני שהוא יום הדין (עיין מרדכי אנשי שם לר"ה סי' ב') ומגמתי הרבנית תחי' עוררה אותי שבעלה ויצא שמזכרים שם כל המועדות לא מזכר יום הזכרון בברכת המזון! ומזה ראיה שבעת שהתחילו להדפיס הסידורים הי' מנהג בישראל להתענות בר"ה ועלינו לדעת האיך מלאו אלו שהתירו להתענות או שליוו להתענות בר"ה ידיהם ורגליהם בתורת הנביאים הא מפורש בנחמיה ח' שאמרו לישראל שרלו להתענות לבו אכלו משמנים וגו' וזה הי' בר"ה? **ואמינא** כי הראשון שדיבר מראש השנה מיום הדין ומשופר בר"ה הוא המשורר בתילים פ"א תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלד"י יעקב וחכז"ל דרשו כל הקרא על ר"ה ועל יום הדין ותוס' בר"ה דף ח' בד"ה שהחדש פי' כי „כסה" הוא מלשון המלך יושב על הכסא כי ביום הזה דן את כל הברואים לחיים ולמות וכן **כסא** (באלף) הוא זמן ידוע לכל כמו ליום הכסא יבא ביתו (משלי ז' ועיין רש"י ורד"ק):

מאדם הראשון ואילך הי' ידוע לכל שביום א' תשרי נגמרה הבריאה ויום הזה הי' יום הזכרון לכל, ידעו וקיבלו איש מפי איש שביום הזה עוברים לפניו ית"ב כל הברואים לדין וביום הזה החוב על כל אדם לפשפש במעשיו גם מוכח מדברי הימים ב' סי' ט"ו שבימים הקדמונים בכל עת שהתקבלו לשוב אל ה' תקעו בשופר דשם מפורש ויקבלו בירושלים ויבאו בברית לדרוש את ה' וגו' בכל לבבם ובכל נפשם וגו' וישבעו לה' בקול גדול ובתרועה ובחצוצרות ובשופרות עכ"ל:

הרי מפורש שלקחו חצוצרות שהיו לוקחין כמפורש בתורה לתקוע בראשון לחדש השביעי בר"ה בחצוצרות והם הוסיפו לתקוע גם בשופרות ומאין בא להם המנהג לתקוע גם „בשופר" אשר קבלה בידינו שבכל מקום שנזכר שופר הוא שופר של איל?

אלא מוכח שידעו על פי קבלה והמנהג שביום הברית כששבים לה' אז יתקעו בשופר של איל דוקא ולא רק בחצוצרות:

ומעתה המשורר הקדוש שמדבר מראש השנה אמר תקעו בחדש שופר שיתקעו ביום ראש חדש שהוא ראש השנה לבריאה „בשופר" של איל ולא רק בחצוצרות אלא שיתקעו בחצוצרות ובשופר כמו שמלינו באמת שתקעו בשתיהן ומדוע יתקעו גם בשופר ומאחר שלא כתיב בתורה רק לתקוע בחצוצרות? על זה אמר בכסה ומפני שביום הזה המלך יושב על הכסא לדין והחיב לתקוע תרועה בשופר לעורר הלבבות כי יום זה הוא יום „כסא" באלף, יום שנקבע וידוע לכל מקדמת דנא ליום הדין:

ואם תשאל מי צוה לתקוע ביום הזה „בשופר" דוקא ומאחר דבתורה לא נזכר רק חצוצרות? ע"ז אמר: כי חק לישראל הוא שבני ישראל עשו מעולם לחוק שביום התשובה יתקעו בשופר ומדוע בשופר? משפט לאלד"י יעקב לפי שבני יעקב קיבלו מאבותיהם שביום הזה הקב"ה יושב על כסא הדין לעשות משפט, בראש השנה נפקדה שרה רחל חנה ובזוהר ר"ש בשלח איתא שגם שונמית נפקדה בר"ה, בר"ה יצא יוסף מבית האסורים בראש השנה בטלה העבודה מאבותינו במצרים והרי קבלה לנו מבני יעקב שביום החג הזה שבו נברא העולם הקב"ה יושב ודן ובא לעשות „משפט"!

מעתה

ומעתה אלו שהיו נוהגין להתענות בר"ה עשו זאת מטעם תשובה כי הוא יום המשפט כאלדי יעקב כי האבות נולדו בתשרי וה' פקד האמהות בר"ה (ר"ה דף י"א ע"ב) אבל בימי עזרא ונחמיה שאז חזרו ביום הזה לאמונתם וקיבלו עליהם לאשר ולקיים כל התורה כאשר צוה ה' שפיר אמרו להם אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום לאדנינו, ואחר שקבלתם עליכם לקיים התורה והמצות, הרי הקדשתם היום הזה כחוגג ורשות לכם לאכול ולשתות!

ואחרי שבררנו בראיות שביום שברא ה' את האדם על הארץ, ידעו שהחוב על האדם לקדש היום ראש השנה שהוא יום המשפט לכל יצורי עולמים הסברא מחייב לחוג את יום הראשון ואת יום השני מחודש תשרי שבו נברא העולם?

כבר ברור לכל שביום הששי לבריאת העולם כאשר ברא ה' אדם וחוה בארעא דישראל בגן עדן התחתון כשהי' אז שם סוף יום הששי והתחלת יום השביעי, הי' בכדור התחתון נוכח כפות רגלינו במדינת אמעריקא ואויסטראליען מחרת יום הששי באשר שם בכדור התחתון עוד לא היתה הבריאה נגמרת בהחלט וכשהי' סוף יום הששי בכדור התחתון אז כבר הי' אמצע יום השביעי בכדור העליון בארעא דישראל, ומעתה אם הבורא ית"ש יושב בכל שנה ושנה ביום הזה, בראש השנה, על כסא המשפט ויעמוד במשפט עם כל יצורי עולמים, אז אנו מוכרחין לדעת, שדן אלו היושבים בכדור העליון בארעא דישראל והסמוכים לה בראש השנה למחרתו, ואז הוא לדרים בכדור התחתון סוף השנה ומעתה האיך אפשר לומר שדן כולם ביום אחד? הא לאלו הדרים בכדור התחתון הוא סוף השנה ולאלו הדרים בכדור העליון הוא תחלת השנה? ומעתה הסברא מכריח לומר שהקב"ה דן העולם ב' ימים הדרים בכדור העליון דן ביום ראשון לחודש תשרי, באשר להם הוא תחלת השנה ביום הראשון והדרים בכדור התחתון דן ביום שני לחודש תשרי באשר להם הוא יום שני שלנו היום ראשון לבריאה שהוא ראש השנה להם:

ובזה מובן מה ששגור בפי חכמי ישראל ב ימים ר"ה ביומא אריכתא באשר מה שנוגע לבריאת העולם בכלל אי אפשר לומר בהחלט שנגמרה הבריאה ביום אחד כי סוף היום שבכדור העליון הי' תחלת היום בכדור התחתון, ורק שני ימים בזה אח"ז נחשבים ליום אחד ביום הרת עולם!

מעתה הראיתי לדעת שקין והבל הביאו קרבנם כפקודת אדם הראשון. אחר ק"ץ ימים מן רה"ש שהי' הראשון בשבת ופסח הי' אז ג"כ בשבת, כי רק אם ר"ה בשבת הם מן ר"ה עד פסח 190 יום ומאחר שברור ומבורר כי נברא האדם ביום הששי, ומעתה מן ר"ה הראשון עד פסח הראשון היו 191 ימים, והאיך נאמר על פסח הראשון ויהי מקץ ימים? אלא שר"ה הראשון הי' ביום הששי וביום השביעי, וכן פסח הראשון הי' שתי ימים וזה רמז לשתי ימים טובים!

והנה הראיתי מקרא וגמרא ומסברא שמאז חגגו ב' ימים טובים, ובר"ה ברור כשמש שחגגו ב' ימים, יען כי כן מחייב השכל שלא יצא במשפט ביום המשפט לאלו הדרים בכדור התחתון כל זמן שאין להם יום הדין בהחלט, וכשם שהיושר מחייב ב' ימים ר"ה כן היושר והסברא מחייב שאחר שנתפזרו בני ישראל גם לכדור התחתון שיחוגו את חג הפסח ואת חג השבועות ואת חג הסוכות בזמן אחד, וזה אי אפשר

אפשר אלא כשחוגגין ב' ימים, ואז חוגגין בזמן אחד, הדרים בכדור העליון כששקעה השמש של יום ראשון לחג אז מתחילין לחוג הדרים בכדור התחתון:

והנה ידעתי שהדר"ג וכל חכמי ישראל שישמעו השערתי יאמרו: אם רבינו משה בר מיימון שהי' הגדול בין החכמים מימות משה רבינו לא נגע בהשערה הזאת, איך יבא הקטן שבקטנים אחריו ויאמר ראה זה חדש מצאתי!

ובלשות מרכן ורבותי אכתוב בשיר פי ושפתי, לאמר ברוך הבא בשם ה' יאמרו אחרי עלמותי, ותאמין לכל האומר יגעתי ומצאתי!

ראה זאת מצאתי בחתם סופר ליו"ד סי' ר"ין וז"ל: ולכיך עיין וחקירה מאין בא לנו ב' ימים טובים של עצרת הלא מעולם לא הי' בו ספק, כיון שידעו יו"ט של פסח לבכור שספרו שבעה שבועות? וע"כ צריכין לומר שתיקנו מעולם ב' י"ט בשבועות שלא לזלזל בשאר ימים טובים, וקיים דבריו והוא דבר חדוש לא ראיתי מי שנתעורר על זה עכ"ל:

ואני זכיתי לומר „[ראה זה מצאתי דבר חדוש, רבינו משה סופר אומר שמצא דבר חדש, ולא ראה ולא שמע מי שעורר ע"ז, ואני הקטן שבקטנים מצאתי ראיתי מה שלא ראה הגדול רבינו משה בעל חתם סופר, כי רבינו משה בר מיימון כתב בפירוש ברמב"ם קדוש החודש פרק ג' סי' י"ב שלא לחלוק במועדות תיקנו חכמים שבכל מקום שאין שלוחי ב"ד מגיעין עושים ב' י"ט אפילו יו"ט של עצרת עכ"ל]":

בזה הראיתי לדעת שגם הגדול רבינו משה בעל ח"ס אמר מדעתו שבני ימים טובים של שבועות היו מקדמת דנא, מה שכבר לאמר מפי רבינו משה בר מיימון, ומאחר שברור שהי' מקדמת דנא ב' ימים ר"ה וב' ימים עצרת, ולזאת שבני מזהיק בהשערתי שגם פסח וסוכות היו מקדמת דנא ב' ימים, ולא מטעם שכתב הרמב"ם גבי עצרת שלא לחלוק בין הימים טובים, אלא מטעם שיחוגו כל ישראל כל המועדות בזמן אחד. זאת אי אפשר אלא כשחוגגין שני ימים בעוד שאלו חוגגין הדרים בכדור העליון ומתחילין לחוג אלו הדרים בכדור התחתון:

ואם יקשה לפי זה הי' לנו לשבות גם ב' שבתית בזה אחר זה? למען ישבתו כל ישראל בשבת בזמן אחד בכל העולם ע"ז אשיב מה ששמעתי ממרן בעל מהר"ש סיק זיע"ל בשם אברבנאל בענין שביתת השבת להדרים בכדור התחתון, שלכן כתיב גבי שבת בסדר אמור שבת הוא לה' בכל מושבותיכם כי השבת נותנה לפי המקום שיושבים דומי' דשעת הבריאה, בכדור העליון כבר הי' נגמרה הבריאה ושבת, ובכדור התחתון עוד לא נגמרה, ולזאת השבת תלוי במושבותיכם!

ובקיום הדברים אני אומר, מאחר שמוכח ומקרא ומגמרא ומקבלה שחגגו ב' ימים בר"ה ובעצרת מקדמת דנא, אפשר כפי השערתי הי' מטעם שיחוגו בזמן אחד, אני אומר השערתי: שגם ב' ימים טובים של פסח וסוכות לא הי' מן הצורך לקדמונים לדבר' יען דפסח וסוכות הם יו"ט ומקרא קודש לכל שבעת ימים, דכתיב שבעה ימים מצות תאכלו, ובסוכות שבעת ימים תשבו בסוכה, א"כ בכל הימים אין עושים מלאכה כי מלאכה גם בחה"מ אסורה, ומעתה חוגגין אלו הדרים בכדור העליון ומפסח והסוכות בזמן אחד עם אלו הדרים בכדור התחתון:

הארכתי בדברים הללו לגלות השערתי בשני ימים טובים של ר"ה חגגו מזה בשביל שמזה הי' להם בקבלה מאדם הראשון

הראשון והלאה שביום הרת עולם כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון למשפט, ומאחר שחג ר"ה הוא חג לכל העולם, לזאת לא נזכר החג ליום הדין בתורה, כי בתורה לא נזכר רק מה שנאמר לישראל לחוק ולמשפט אך חוקים ומשפטי' הנוגעים לכלל מין האנושי לא נאמרו בתורה. ומעתה שכר ועונש עוה"ב, וכן השארת הנפש ותחיית המתים שנאמרה לכל מין האנושי, כי שכר ועונש בעוה"ב לכל האומות ובעת התחייה יעמדו כל הנשמות והגופים שיהא ראויים לכך. מצות וחוקים כאלו נאמרו למין האנושי לבני נח. כמו ראש השנה שהוא יום הדין ואלו וכיוצא באלו לא נזכרו בתורה. וכשם שאין מפורש בתורה לתקוע בר"ה בשופר של איל דוקא משום שזה היה תורת ישראל שקיבלו מיעקב כמ"ש המשורר הקדוש תקעו בחודש שופר משפט לאלד"י יעקב כן לא מפורש בתורה מתי מתחיל החוב לישא אשה באשר זה ג"כ בכלל תורה שבע"פ, וכמו שלא נאמר מפורש בתורה שאשה נדה תבא במים ותטהר, כי כל זה נאמר לאבות בעל פה כן לא נאמרו כל הענפים היוצאים ממצות עשה דפרו ורבו בפרטות לישראל, באשר המצוה הזאת נאמרה בכלל למין האנושי:

הארכתי במקום שאפשר לקצר כדי לשעשע עם ת"ח גדול כמו"ב, ואחתום בברכה המשולשת בתורה, יזכה לשמחה וששון ואורה, ולהרביץ עד מאה ועשרים שנה תורה ויראה, כתפלת מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשגב:

שלמה הכהן שיק.

ז.

ברכות ושמחות לידידי ש"ב הרב וכו' מוה"ר
מנחם דייטש רב דק"ק
פאלאנקא הי"ו:

ידיד נפשי עוררת אותי על ב' דברים קשים לדעת ולהבין, א' הרמב"ם בפירוש המשנה בסוף סוטה אמרו משמת בן עזאי בטלו השקדנים היא בקריאה ובלימוד, ועניין בן עזאי מבואר בבראשית רבה שלא נשא אשה ונשאל ע"ז, והשיב שנפשו חשקה בתורה, עכ"ל, ופלא בעיניך מדוע מביא המדרש רבה ומאחר שמפורש כן בש"ס יבמות דף ס"ג ע"ב שהשיב נפשי חשקה בתורה?

שנית קשה לך הא תשובת בן עזאי נתקבלה מחכמי ישראל עד היום באשר כן מובאים דבריו להלכה באה"ע ריש סי' א', אכן עלינו לחקור ולדרוש מהיכן מצא בן עזאי ההיתר לישב בלא אשה ולמעט הדמות ומאחר שר"א אמר בש"ס יבמות הנ"ל כל מי שאין עוסק בפו"ר כאלו שופך דמים? והנני להשיב לך דעתי ולחזק קושיתך לא לבד על בן עזאי אלא על פוסקי הלכות שפסקו כדעת בן עזאי, הא מצינו שנענש יהושע שביטל ישראל לילה אחת מפרו ורבו עיין עירובין דף ס"ג ע"ב, וכן אמרו במדרש הובא ברש"י עה"ת שנדב ואביהו מתו בשביל שלא נשאו נשים, וכן אמרו על חזקיהו שנאמר לו כי מת אתה ולא תחיה בשביל שלא נשא אשה והאיך נתקבל להלכה שמי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי אין בידו עון? וביותר יש להקשות כי מ"ע דפרו ורבו נאמרה ב' פעמים אחת לחוב ואחת לברכה כמ"ש בש"ס סנהדרין דף נ"ט ויבמות ס"ה ורבינו מהרי"ק בשלחן ערוך לא חש לדבריהם:

לזאת אמרתי כל הלומד תורה לשמה צריך לדקדק באותיות ובחסר ויתיר גם בדברי חכמז"ל בש"ס ובמדרשים, וכל העושה כן זוכה ליישב דברים הרבה ולהבין ולהשיג שכל דברי הקדמונים נאמרו ברוח הקודש:

בש"ם יבמות הנ"ל אמרו כל מי שאינו עוסק בפ"ו וכו' אכן במדרש
רבה

רבה שהביא הרמב"ם אמרו "מי שמבטל פ"ו" וכו', והבדל גדול הוא בין ב' לשונות הללו, ולא לחנם אמרו חכז"ל בכתובות דף ק"ג לשון חכמים ברכה עושר ומרפא עיי"ש, להורות שזה הוא העיקר לדקדק בלשון ולהבין הלשון בדקדוק האותיות והתיבות, ואלו היו רגילין לדקדק בלשונם הזהב לא היו מקשים האחרונים קושיות אלפים ורבבות:

מי שמבטל פ"ו הוא שהתחיל להתחיל באותו דבר רק שפסק ושבת בפעולתו והוא כמו שנאמר בקהלת "ובטלו" הטוחנות, שמקדם עשו פעולתם ופסקו מלעשות, וכן בעזרא ד' "בטלת" עבודת וגו', מה שא"כ הלשון מי שאינו עוסק בפ"ו משמעו שלא התחיל מעולם:

ומעתה אם נשים לפנינו מאמרם בש"ס יבמות הנ"ל דשם אמרו כל מי **שאינו עוסק** שמשמעו שמעולם לא עסק וממילא לא הי' לו אשה מעולם משא"כ כפי הלשון של המדרש שנאמר דמבטל וכו' משמע שהי' לו אשה ומתה ושוב לא לקח אחרת:

והנה ביבמות דף ס"ג ע"ב בד"ה שיתקיים מקשי' הא מש"ס כתובות מוכח שבן עזאי לקח לו לאשה את בת רע"ק א"כ מפורש שנשא אשה? ותירצו שנשא וגירשה יעיי"ש אכן כפי מה שביארתי בהלשון בש"ס יבמות שאמרו "מי שאין עוסק" וכו' מוכיח שלא התחיל מעולם לעסוק במצות פ"ו א"כ דברי תוספות בתירוצם בגלים ומגולים שגירשה, ומעתה מה נעשה במעשה שהי' שסיפרו שם בכתובות דף ס"ג ע"א **שנשא בתו של** רע"ק ומעתה מוכח שהתחיל במצוה והאיך אמרו מי שאין "עוסק"?

ומעתה ראה פלא, שרבינו הרמב"ם לא הזכיר מש"ס יבמות באשר הי' ידוע שנשא בן עזאי את בת רע"ק והאיך אמרו **הא עסיק**, אלא שמדברי הש"ס באותו מקום לא דקדק בלשון יכתב מאמר בטל' עוסק, לאחת בחכמה עמיקה מראה מקיימי על המדרש רבה נאמר שאמרו **מבטל** היה שהיה לו אשה וגירשה ולא נשא אחרת, ואמרו לו מדוע מבטל ולא נושא אחרת וע"ז השיב נפשו חשקה בתורה, ודו"ק היטב בדברי ותמצא נחת ותאמר מה שאמר רבינא במגילה דף ז' על שמואל **טבא פלפלתא חריפתא**:

ועתה אבא ליישב קושיתך השנייה בדבר דרש, שבן עזאי דרש היתור ליצלויי לשיטתיה, כתיב בתורה אחר שילדו אדם וחוה **זה ספר תולדות אדם** ומיד אחרי כן כתיב זכר ונקבה, וכלל גדול בידינו לדרוש סמוכין כמו"ש בסוף פסחים, ומזה יש לדרוש סמוכין תולדות אדם **זכר ונקבה**, ובזה יצא לנו דבר חדש ודרוש חדש שבכלל מצות פרו ורבו הוא להוליד זכר ונקבה כמו"ש להלכתא באה"ע סי' א' סק"ה, אכן בסמוכין מרומז ג"כ "זה ספר", מי שעוסק בספר התורה שנפשו חשקה בתורה, "תולדות אדם", הרי זה כאלו היה תולדות זכר ונקבה:

ומעתה בן עזאי לשיטתו דדרש ברבה ריש בראשית זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה, היינו ללמוד וללמד את ספר התורה היא העיקר של תוה"ק והמצות, הוא לשיטתו אמר ומשום שנפשו חשקה בתורה שוב, יכול לבטל ממצות פרו ורבו:

היוצא לנו מזה דבר חדש שלא קדמנו בה לדעתי אדם מעולם שחלילה לומר מי שנפשו חשקה בתורה לא ישא אשה מעולם, אלא שאם נשא אשה וגירשה או שמתה ומשער בנפשו ע"י הנסיון שהבטול לא יזיק לו כי נפשו חשקה בתורה איש כזה מותר לבטל ולישב בלא אשה, כנלע"ד ברור:

ותשמח אם המלה הן בעיניך, והנני דורש שלומך ושלום כל אשר לך:

תלמיד הרב שיק.

שיל"ת

ח.

שנ"ת קארלאג, ד' לס' רבות מופתי בארץ מצרים לפ"ק:

יוסף ה' עושר וכבוד לאיש אשר לשתי שולחנות זכה אשרי לו שכו ככה - ה"ה הרבני החרוץ שלומד תורה למעשה ולהלכה מורני ר' יוסף עדינגער ביישוב קורט יזכה לברכה!

אדון יקר ונכבד! בקבלת מכתבו מיום כי טוב ויגם כתמלא ביתי ששון ויקר, באשר מצאתי ראיתי שאיש אמת עוד אשר כבוד התורה בעיניו יקר, ויצא להלל ולשבח התשובות שהשבתי והוצאתי אותם לאור, וידע מעכ"ת שעד היום הייתי טרוד מבית ומבחוץ ולא הי' סיפוק בידי להשיב לו, ויהי כאשר בא שנית מכתבו הנני להשיב לו כיד ה' הטובה עלי. מעכ"ת יצא בראש לעורר על דברי בעל ח"מ באה"ע סי' א', הגם שקשה להבין ולהשיג שאשה תתעבר בלי מעשה התשמיש, ואין להאמין שיהי' דבר זה שכיח, בכל זאת להכריע שזאת הידיעה הוא שקר מוחלט אי אפשר ולא ניתן חכמי התלמוד והרבה מאחרונים לטועים ולשוגגים ברואה והאריך בזה בדעה בינה והשכל וביקש לשמוע דעתי:

אהובי! כבר הראיתי לדעת שלדעתי מעולם לא עלה על דעת אחד מחכמי התלמוד שאפשר שתתעברה אשה באמבטי, אלא שגם בחגיגה רצו לקנתר אלו שנכנסו לפרדס ויצאו לתרבות רעות ופרשו שאפשר שתתעבר אשה בלי תשמיש ובלי זכר, ואמרו אשה כי תזריע מעצמה בלא זכר (עיין פענח רזא תזריע), לזאת בדרך ליצנות אמרו להם אפשר לדעתכם לומר בתולה שנתעברה באמבטי והיא נשארה בבתוליה ומותרת לכהן גדול, ומי לנו גדול באחרונים מבעל משנה למלך בפט"ו מאישות שהחליט בראיות ברורות שאי אפשר שתתעברה אשה באמבטי, ומי לנו גדול בדורנו ממרן בעל מהר"ם שיק זיע"ל שמביא בתרי"ג מצות שלו בסי' א' **שאי אפשר שתתעבר אשה באמבטי**

ואם מעכ"ת לא מצא מנוח לומר האיך טעו הרבה מחכמי ישראל מאז עד היום הזה, לזאת הנני לבאר לו באר היטב שמעולם לא עלה על דעת אחד מחכמי התלמוד לומר כן:

בש"ס חגיגה דף י"ד אמרו בזה הענין וזה לשונם **שאלו את** ב"ז מי לא ישתומם שחכמי התלמוד שאמרו אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו ואם לאו לא יבקשו, והם הם ילכו לבקש תורה מאחד שנכנס לפרדס חברו של אחר שיצא לתרבות רעות וגם הוא הציץ ונפגע? **בתולה שעיברה** וכפי המבואר שם בתוס' בד"ה בתולה וכן בתוס' כתובות דף ו' ע"ב בד"ה רוב בקיאין וכן בנדה דף ס"ד ע"ב בד"ה שאינו נתקבל פירוש א' מרש"י: הבתולה בעצמה אומרת שנתעברה באמבטי ומבטחת שימצאו לה בתולים וכשמשיאין אותה לכ"ג ובועל אותה יתברר אח"כ אם הי' לה בתולים או לא, ומעתה הכהן הגדול לקח **מעוברת** חברו והם הם החכמים גזרו מכמה טעמים גזרה שאסור ליקח מעוברת חברו כמ"ש בא"ה סי' י"ג, והאיך שאלו לבן זומא שאלה כדי להתיר לכ"ג מה שאסרו להדיוט?

ב) בש"ס סנהדרין דף ל"ז שע"ב אמרו אין אשה מתעברת מעומד, ואם אי אפשר לאשה להתעבר מביאה מעומד האיך נאמר שתתעבר מזרע כשעומדת או יושבת באמבטי?

ג) הב"ח ביו"ד סי' קצ"ה מביא להלכה בשם סמ"ק יען שאשה לא תשכב על סדין ששכב עליה איש אחר פן תתעבר ותקבל זרע של אחר ושמא

ישא

ישא אחותו ואחיו עיי"ש, וגם זה הובא בב"ש סי' א' ועתה לפי דבריהם למה אמרו בש"ס חגיגה חיישי' שמא נתעברה באמבטי ולא אמרו ג"כ שמא נתעברה כי בדין שכבה עליו איש שהטיל זרעו ונכנס אח"כ ברחמה?

ד) אם החשש שמא תתעבר באמבטי הי' בעיניהם חשש ממש למה לא גזרו שלא תרחץ אשה במקום שרחץ בו איש?

ה) כבר נתקבל בישראל שממשה רבינו עד רבינו משה בר מיימון לא קם כמותו לברר הלכות, ואם הוא ורבינו מהרי"ק בעל שלחן ערוך לא הביאו זה להלכה ומכח שהי' ברור בעיניהם שלא אמרו שם זה רק להכות על קדקד בן זומא שהאמין שאשה הזריע וילדה בן בלי בעל, ומאחר שבעל משנה למלך הביא ראיות גמורות שאי אפשר שתתעברה באמבטי ובדורנו גאון ומפורסם בעל מהר"ם שיק בספר תרי"ג מצות שלו כתב בהחלט שאי אפשר שתתעבר באמבטי ואם הוא לא חס על כבוד החכמים שמאמינים בהבל הזה איך יחוס מעכ"ת? וכי לא ראה ולא שמע מה שכתב הרד"ק בשמואל א' סוף סי' כ"ח בשם הגאון ר' שמואל בן חפני שהי' האחרון מגאוני סורא שאמר **אין ראוי להאמין אלא מה שהשכל יסבירהו**?

והנה ידעתי גם ידעתי שמעכ"ת יאמר הא בח"מ בריש אה"ע הביא מן מהרי"ל **שבן סירא הי' בנו של ירמי' שרחץ באמבטי** ואמו של בן סירא נתעברה באמבטי, אבן ברור ומבורר שבן סירא האמת הי' שמו **יהושע**, כן חתם שמו בסיום נ"ד ותלמידי אותו איש פרסמו זאת ברבים, כי אם יאמין אדם כי הרתה נערה אחת מהזרע שנכנס בקיבתה, אז בקל יבא להאמין גם שהרה עלמה מן הרוח ובזה מובנים דברי ר"י בסנהדרין פרק חלק וירושלמי ומדרש קהלת על הפסוק ויותר מהמה בני הזהר, שכל המכניס לביתו יותר מכ"ד ספרים מהומה מכניס בביתו כגון ספר **בן סירא** וספר **תגא** ובשבת דף קט"ז קראו הספר בן תלגא **און גליון** והוא חלק מספר ברית חדשה שחיברו תלמידי אותו איש, והתרגום כתב על הקרא (נצבים) פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום וגו' פן יש בכם שורש פרה ראש ולענה, דלמא אית בכון גבר מהרהר חטאין או זדון והספרני שם מוסיף ומפרש **השב להדיח רבים אל דעותיו** עיי"ש וכבר בררו החוקרים שאותו ספר בן סירא אשר לפנינו אינו הספר שהי' מלפנים, כי חלו בו ידי זרים הוסיפו וגרעו:

ועתה הראיתי מש"ס ומקבלה בראיות שדברי מהרי"ל אשר עליו בנה בעל ח"מ האמונה שאשה יכולה להתעבר באמבטי אין לו יסוד ואין בה ממש כלל, ובצמח דוד תמ"ה לאלף הרביעי כתב ג"כ שהוא **גוזמא**!

אכן אני שואל את מעכ"ת נ"י וכי לא ראה ושמע שגם בסיפור המעשה מן נהר **סמבטיון** שמובא בש"ס סנהדרין דף ס"ה וברבה בראשית פי"א ובמדבר פט"ז ובתרגום יונתן על הקרא שמות ל"ד נגד כל עמך אעשה נפלאות ובילקוט שיר השירים סי' תתקפ"ד ובשאלתות דר' אחאי גאון דף ב' ע"ב ורבינו אב"ע בסדר שמות י"ב כ"ב כתב שלא הי' ולא נברא!

ורמב"ן בסדר האזינו שמביא השמועה בשם נהר סמבטיון בפסוק אמרתי אפאיהם **שרין והולך בששת ימי המעשה ובשבת** ינוח ויוסיפון כתב להיפוך שנח בששת ימי המעשה ושוער בשבת, ומי כחש מפני מי?

ולא זה בלבד אלא שרבינו הרמב"ן מביא השמועה שסמבטיון הנהר הוא

נהר

נהר גוזן, וכבר אמרו החוקרים שאין פאה ואין זויות באזינן שלא דרך בה כף רגל המתעסק בידיעת תכונת הארץ והיא נהר סמבטיון:

ואחר שהארכתי בזה לכבוד התורה אשוב עוד הפעם לעורר אותו על דין והלכה שהביא הב"ח בשם הסמ"ק אע"פ שאשה אסורה לשכב על סדין ששכב עליו איש אחר, משום דחיישי' שמא הוציא איש זר את זרעו על הסדין ותבא בדרך הפלא לבטן האשה ותלד ממזר, בכ"ז **אשה נדה תוכל לשכב על הסדין ששכב עליה בעלה** כי אע"פ שתכנס הזרע ברחמה בעת נדתה אין הולד בן נדה, כיון שאין כאן ביאת אסור הולד כשר לגמרי, **אע"פ שהתעברה משכבת זרע של איש אחר, כי בן סירא כשר הי'** רק קפדינן שלא תקבל זרע מסדין של איש אחר משום שמא ישא אחותו מאביו, עכ"ל:

ומי לא ישתומם על דבריהם! לשיטתו שאשה נדה תוכל לשכב על סדין של בעלה, יען כשתתעבר מאותו זרע אין הולד בן נדה, אמת שלא בא עליה באסור, אך מי יכול להרים ראש לאמר שאותו ולד שנתהוה בימי הטומאה לא נפגם באסור נדה? וכי אם הבעל בא על אשתו בנדתה ושניהם שוגגין אין הולד שנולד מאותה ביאה בן נדה? ולזאת האיך מלאו ידיהם ורגליהם בבית המדרש שלא גזרו בגזרה המורה שאשה נדה לא תשכב על הסדין של בעלה בימי נדותה?

ועוד אחת אדבר, בש"ס חולין דף י"א. ע"ב רצו ללמוד רוב ממכה אביו ואמו, והשיבו שמכאן לא ילפי' דלמא מיירי שהי' חבושים בבית האסורים ומקשים בתוס' האיך אפשר ללמוד רוב ממכה אביו ואמו דלמא הטעם משום דמוקמינן האשה בחזקת צדקת שלא זינתה? ומעתה לדעת הסוברים שאפשר להתעבר באמבטי או כששכבה על סדין ששכב עליו איש זר, מה מועיל חזקת כשרות של האם דלמא נתעברה באמבטי או מסדין ששכב עליו איש זר?

ולא לבד שנסתרים דברים אלה מש"ס ופוסקים ומן הסברא והמושכל, גם ע"פ דרך שהלכו המקובלים נסתרים הלכות של בעל ח"מ שאמר בנתעברה אשה באמבטי האיש יוצא בזה גם ידי מצות פרו ורבו עיי' ס"ק הית, בספר דרך פקודיך על תרי"ג מצות מ"ע א' שעי' ח' ושעי' י"א כתב בהוליד בדרך נס ושלא כדרך הטבע כגון שנשא איילונית ונעשה נס שילדה בניה, או שבעול מעומד שאי אפשר שתתעברה ונשאה זאת, אם בכל זאת ילדה לא קיים המצוה, עיי"ש ומעתה האיך יצא מפי בעל ח"מ שיצא בזה ידי מצות פ"ו?

הארכתי בזה ואחר שכתב כי שהוא תלמיד מובהק הגאון בעל מהר"ש שיק זיע"א כי על דברי המתעסקים שופכי דמים ודורשי דמים אין אני חושש, באשר לדעתי כבר הגיע זמן של שחרית להראות ברבים שכל דברי חכמינו אמת וצדוק הקודם דברו, וחלילה לומר ששם אמרו בתלמוד דבר שאין בו ממש כלל וכלל. ומי לנו גדול בדורנו ממרן ז"ל שקיבל תורה בע"פ ומשה למלך, ואני באתי אחריו למלאות את דבריו. ידידו ומוקירו אוהב האמת והשלום:

שלמה הכהן שיק:

ט.

שלום וברכת חיים ממעל לידידי הרב הגאון הגדול מו"ה **מנחם אלי' גוטיין** נ"י בן הגאון כסף נבחר רב בק"ק **העדיעם** יצ"ו:

מכתבו הראשון וגם השני בנדון אחד שאשתו ברחה ממנו והמירה

ותאריך את דתה בעזן והלכה יהודית נאים עלג, והבעל הוא איש עני ולעיר ביומים ורוצה ליקח אשה אחרת, ויען כי הרמ"א וב"ח ב' דעות לזכות לממזרת גם ע"י אחר, ויכתב ובמקום שאין מנהג אין להמתיר ומותר לישא אחרת מבלי לגרש המוזרת, וח"ם באה"ע סי' ג' כתב באותן שנוהגין לזכות לה גם ע"י אחר שזכרים דלך במקום שנהגו גזר ר"ג ולא, נהגו להתיר במאה רבנים אף במוזרת ומאחר שקשה עליו הדבר לזכות גם לאשתו המוזרת משום הוצאות רבות והוא איש עני ואביון והר"ג מוסיף שיותר יש לחוש ולזכות גם כמ"ש מהרי"ק סי' קמ"א והובא גם בשו"ת מה"ק סי' ל"ב וכ"מ אה"ע ל"ב ויכ עי"ז כתב שיש ספק בשם הבעל ותתיימהו, לאות דעתי להתיר ע"י היתר ומאה רבנים שישא אחרת בלי לגרש את המוזרה ובקש להודיע דעתי והכי לכלותו כיד ד' הטובה עלי, האחרונים שבלבלים או גזר והחרים ר"ג **לדורות עולם** או רק עד סוף **אלף הי'** ויגה פלפולים בזה

מוכבלים לעצ"ר ומחשבות זרות באותן שמתאים לחדשיה, יען שהם בעל יהיר הגולה ועלא לטוב ויבר להתקן תקנות הנאי על סוף הקרא שגזרתם את שעוריה ירידע גזר רק על זמן ידוע? וכי שומעו בת קול שילא מן השמים שלא ירוס איש את ידו לגדור גדר לגד התורה רק לפ ישראל אלפי כסוף אלף חומשי? ואם הוא ברוח קדשו גזר רק עד סוף אלף חומשי ומדוע יש אומרים שגזר לדורות עולם ולכי לא הי' להם ספר פתוח אשר בו כתיב באותיות גדולות אשר תיקן רגמ"ה תכים ולא שמש יכול לקרות בו שלא גזר רק עד סוף האלף? ואם באמת מלאו שגזר רק עד סוף האלף מה זה ישל

מה זה החכמים באלף השש' גזרו גזרה על גזירתו?

והנלע"ד במקור אלה הדברים דהנה הע"ז ביו"ד סי' ק"ז סק"א ובאה"ח סי' תקפ"ח ס"ה ובחו"מ סי' ב' כתב בהלכה **שאין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר** וכבר הלאיתי בספרי קדוש המונהגים ח"ב במנהג יוה"כ באו"ח סי' ו"ג שבעל ט"ז לא אידוש חדשות באשר כן מפורש ברשב"א ומבורר בתוס' ב"מ דף ע"ן ע"ב בד"ה ולא ישכור ומרומז גם בתוס' ביצה דף י"ב בד"ה אלו הוצאת היום עיי"ש, ומעתה לפ"ז קשה על ר"ג וב"ת דינו שגזרו **שלא יקח איש אשה על אשתו** הא בתורה מפורש בפירוש כי יהי' לאיש שתי נשים, וכן מפורש בדברי הימים סי' ב' פסוק כ"ד שיהודע נתן **שתי נשים** ליואש, וכן הי' לאלקנה שתי נשים חנה ופנינה נרים שמואל?

ויש הי' הטעם שלא הי' כיפוק למאור הגולה לאסור איסור עולם שלא יקח איש שתי נשים מאחר שמפורש בתורה להתיר אין כח ביד חכמי הדור לאסור לעולם, מאחר שראו שבזמן אחד מפני תיקון העולם והשלום ולרחק המכשול והדבק ארץ לגזור שלא יקח איש שתי נשים גזרו רק על זמן ידוע, למען לא יעשו דבר נגד חוקי התורה ודו"ק, טעם ב' שלא גזרו רק על זמן ידוע כ"ל יען שהאיסור הזה ליקח שתי נשים לא הי' אז דבר חדש בישראל באשר הקראים כבר אסרו איסור ליקח שתי נשים באשר אמרו כי בתורת משה מפורש האיסור דכתיב ואשה אל אחותה לא תקח וגו' והוא האיסור משתי נשים ויען כי בית דינו של ר"ג מלאו לטוב

ויספו

ויש לתקן בזמניהם ומפני המוקל והשלום שלא יקח איש אשה על אשתו ועלה פחד בלבבם שכת הקראים יאמרו חכמי התלמוד מודים לדבריהם ולקבלתם ויהי׳ הקלקול יתר על התיקון, לזאת בהשכל וכדעת אסרו רק על זמן ידוע כדי לסתום פי דוברי שקר ושלא ליתן יד לפושעים ולהפוקרים על שתי הסעיפים:

ובזה מיושב מה שמקשים מדוע לא נתקבלה הגזרה ומאור הגולה בכל ישראל ומדוע הרמב״ם לא מביאה, ואם ידע ממנה מדוע לא זכר אותה? אך יען כי החכמים שהי׳ רחוקים ומכוני פראנקרייך ישבו במקומות שאין הקראים, וחששו שהאיסור מב׳ נשים יתן חרב פיפיות בידי הקראים ויאמרו כי מודים לדבריהם החכמים:

והנה הנפקותא בין ב׳ טעמים הללו הוא לטעם א׳ לא הי׳ באמת לב״ד של רגמ״ה הכח לאסור לדורות עולם דבר המפורש בתורה להיתר וא״כ לא גזרו רק עד סוף האלף, ואין לך בו אלא חדושה, וכיון שעבר הזמן בטלה גזירותם. ומשא״כ לטעם ב׳ היו להם כח ורשות לאסור איסור עולם ולגזור הגזרה לדורות עולם, רק שלא ליתן מקום לתורת הקראים גזרו רק על זמן ידוע, ובאמת הי׳ רצונם ומגמתם לאסור לעולם לקחת אשה על אשתו:

וזה לדעתי דעת הי״א ברמ״א אה״ע סי׳ שהמנהג במקומו עומד ואין נושאין ב׳ נשים וכופין לגרש וכו׳ ודעה השני׳ הוא מאחר שכבר עבר האלף. ולא היו רשות לרגמה״ג לאסור לעולם דבר המפורש בתורה להיתר, וא״כ משעבר הזמן חזר ההיתר למקומו הראשון ואין מקום לגזור עוד שלא ישא אדם אשה של אשתו:

ומעתה בנידון שלפנינו שהבעל הוא רך בשנים ועליו לקיים המ״ע דפרו ורבו ואשתו שלקה בהם ממנו והמירה את דת הקודש יש לנו טעמים להתיר לו לישא אשה על אשתו א׳ כמו שאמרנו שבית דינו של רגמה״ג לא הי׳ להם הכח לאסור לדורות עולם לישא אשה על אשתו מאחר שמפורש בתורה להיתר כו דתוס׳ בגיטין דף מ״א בד״ה לישא יקבים וליתי עשה דפרו ורבו ולידחי הלאו? ותירצו ג׳ תרוצים א׳ דהכא אפשר לקיים שניהם ע״י כפייה ב׳ דכי מעקר הלאו עוד לא מקיים העשה אלא בגמר ביאה דמי להתעברה ג׳ דבדידה ליכא עשה עיי״ש. והנה על תירץ ב׳ כבר הקשו הא בפסקי תוס׳ זבחים כ״ז מפורש דהיכא דא״א בענין אחר אין צריך בעידנא עיי״ש, ובנמ״י ב״מ ל״ב:

ומעתה לו יהיבנא שחרם דר״ג הל׳ גם בזמן הזה והוא כלאו דלא יקח, וא״כ במקום שמלוה לגרשה או להסיר מכשול או במקום מלוה דפרו ורבו בוודאי לא גזרו חכמים, כמו שמפורש בתשובת הרשב״א סי׳ תקנ״ז שכתב חס ושלום לומר שגזרו באופן זה, א״כ למה לא נאמר גם כאן בנידון שלפנינו וכדומה לזה ליתי עשה דפרו ורבו ולידחי הל״ת של רגמה״ג? ומה שתירצו בתוס׳ דהכא איתא בכפיית שניהם ליתא בנידון שלפנינו דא׳ אפשר לכופה שתקבל גט יען שכבר המירה דתה ובדיניהם כבר נפרד הקשה, וגם תירץ ב׳ של תוס׳ דאין כאן-בעידנא מודחה יען דבמקום שאי אפשר בענין אחר אין צריך בעידנא א״כ בוודאי העשה דפרו ורבו דוחק הגזרה שגזר רגמה״ג:

נוסף ע״ז כיון שהחליט מהרי״ק שלדעת הרי״ף גם זיכו גט ע״י אחר לא מהני ובעל תשובת זכרון אהרן הובא בכרם שלמה לאה״ע סש״א כתב להלכה ולמעשה שאם המירה בגלון אין צריך זכוי גט ע״י אחר וגם היתר

ממאה

מאה רבנים לא צריך, לזאת גם אני מסכים עמו לסדר לו הקדושין:

ישמור ד' אותנו ממכשול יקבץ נפוצותינו וישלח לנו הגואל למען יהי' ומלאה הארץ דעה את ד' כ"ד ידידו החותם בברכת כתיבה וחתימה טובה:

הק' שלמה הרש שיק ברעזאווא:

י.

שהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה לו, תקנו הקדמונים שרשאי לגרשה, ויש אומרים שכופין אותו לגרשה (אה"ע סי' א'), מה ראו חכמים לקבוע זמן להמתין דוקא עד עשר שנים, ולענ"ד שגם בזה יצאו בתורת **התנגדות** מול תורת הפרסיים שקבעו לחוק שאם האשה לא הולידה בנים במשך **תשע שנים** אז יגרש אותה ויקח אחרת (עיי' *Lexicon* משנת *1828* למספרם בשם *Zoroaster*) ולמען הרחק ישראל מן מנהגיהם ותורתם קבעו הם זמן אחר ועיי' יבמות דף ס"ד יתיבי שם בד"ה אע"פ:

יא.

שבעה פעמים כתיב בתורה לא תתחתן בם כנגד שבעה אומות (ילקוט שופטים סי' ק"ע), ופלא כי בתורה רק פעם אחת כתיב לא תתחתן? עיי' מה שכתבתי ע"ז בספרי תקנות ותפלות שעל תורת הגזרות סי' ה', ומצאתי שדברי המדרש הם בירושלמי סוטה פרק א' ס' ח', וכתב ביפה מראה בכונת הירושלמי "שאסור אישות בנכרית כאמר שבעה פעמים בכתבי הקודש" א' לא תתחתן בם בתורה, ב' ביהושע דכתיב כי אם שוב תשובו ודבקתם בזרע הגוים והתחתנם ובאתם בהם והם בכם ידעו תדעו וגו', ג' בשלמה דכתיב מן הגוים אשר אמר ה' אל בני ישראל לא תבאו בהם והם לא יבאו בכם, ד' בהושע כתיב בגדו בה' כי בנים זרים ילדו היינו שנולדים מנכריות כדאיתא סוף פרק קמא יבמות ה' במלאכי כתיב כי חלל יהודה קודש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר, ו' בעזרא כתיב לא נבדלו העם מעמי הארצות בתועבותיהם וגו' להוציא כל נשים וגו' השביעית כתוב בספר משלי להצילך מאשה זרה נכריה, עיי"ש שהאריך בזה:

ובמדרש תלפיות מצאתי רמז נאה על שבעה פעמים **לא תתחתן** שהם שבעה אותיות:

יב

שוכ"ט לידידי הרבני המופלג בו"כ מוה"ר **אברהם צבי פישער** ש"ן מ"ץ **בישוב** קאראשעני.

מה שביקש לדעת "אם מותר לצרף למנין עשרה ממזר דאורייתא ולקראו לתורה ולבחור אותו בין ראשי ועוזי העיר" הנה מג"א סי' נ"ה ומפרי מגדים או"ח בפתיחה אות למד משמע שממזר מוציא גם רבים בתפלה וקדוש והבדלה, ומכ"ש שמותר לצרפו למנין עשרה, אכן מש"ך יו"ד סי' רפ"א סק"ה משמע שדעתו שלא מוציא אחרים ידי חובתן, ולדעתי הסברא מחייב שאין מוציא אחרים, אבל למנין מצרפין, כי בירושלמי יבמות הובא באה"ע ברמ"א סי' א' אמרו שבר ישראל יצא ידי חובת פרו ורבו בממזר, וכן אי' בספר חסידים סי' ת"ק, והסברא הוא יען שבכל זאת קיים החוב דלא לתהו בראה רק שהתורה אסרתו לבא בקהל אבל לבחור אותו לראש בודאי אין מן הישר, וזה בכלל **לא יבא ממזר בקהל**:

כ"ד ידידו הערוך ומכל לב:

שלמה הרש שיק:

י"ג.

שיל"ת אור ליום ה' ויחב שנת תרכ"ז לפ"ק

יוסף ה' חיים וברכה לידידי ומחותני הרב המאור הגדול, צדיק תמים מוה"ר **יוסף שרייבער** כ"י רב בק"ק **אספאד** והגליל:

היום קבלתי מכתבו אשר בו שאל דעתי בא"ם אחד ומגלילו שזה איזה שנים זינתה אשתו עם אחר וברחה ולא נודע מקומה, והקול אומר שכבר המירה דתה, ויען כי כבר מגורשת ממנו ע"פ חקי המדינה והא"ם לא קיים עוד מצות פו"ר וביתו ריק מכל, ושואל ומבקש להתיר לו שישא אחרת ע"פ דין תוה"ק לבנות ביתו, ודעת הדר"ג ע"פ פשטות לשון הרמ"א שמותר לישא אחרת רק שמסופק אם צריך לזכות לה גט ע"י אחר ואם צריכין לזה היתור ממאה רבנים כעין שכתב בח"ם אה"ע סימן קס"ז, והאריך בהשכל ודעת שאין צריכין לזה הסכמת מאה רבנים באשר חושש שהוא איש עני ואין סיפוק בידו לשלם ההוצאות לקבץ חתימות שילך ויקח אשה ע"פ חקי המדינה בלי חופה וקדושין, ולזאת ביקש דעתי והסכמתי:

[**איש** כזה מותר ליקח אשה אחרת בלי הסכמת מאה רבנים ובלי לזכות לה גט ביד אחר בתנאי שישבע על דעת ב"ד בפני עשרה אנשים שאם תבא האשה ותבקש גט ממנו אז החוב עליו ליתן לה הגט כדת משה וישראל על הוצאות שלו בלי עכוב כמ"ש בכוב"י מה"ק סי' ג', ולהבאר דברי באר היטב בס"ד]:

היסוד שתיקן רבינו גרשם ובית דינו שלא ישא אשה על אשתו מבואר בב"ש סי' א' ס"ק כ"א הי' מפני דרכי שלום שלא יהי' שתי נשים צרות זו לזו, ומעתה באופן שהוא ברחה ממנו ולא נודע מקומה אין חשש שתבא לביתה ולא יהי' שלום בבית לא עלה דעתם לגזור גזירה ובפירוש כתב כן בשו"ת מהרשד"ם חלק אה"ע סי' ק"כ וזה לשונו: וכתב הרשב"א בשו"ת הביאו מהרי"ק שורש ק"א הדעת נוטה שלא גזר בתקנתו בכל הנשים, יען שלא עשה אלא לגדור גדר בפני הפריצים, אבל באלו שהדין לגרשם בזה לא גזר, ואפי' כאומר שגזר לעולם הרי שמענו שלא גזר רק עד סוף אלף החמישי, עכ"ל, והנה דברים הללו מביא גם להלכה בשו"ת ר' עקיבא איגר סי' פ"ב ומסיק להלכה ולמעשה שאין צריכין לזה הסכמות מאה רבנים:

ואני לעניוני אמרתי שאם נדייק היטב בלשון הרמ"א כמוב עלינו, כי בכל מקום היו זהירין לדקדק בכל אות ותיבה שכתבו, והא"ם משה בעל הרמ"א הי' גדול ליהודים ודרש רק טוב לעמו ודובר לשלום. דהרמ"א מביא יש אומרים מי שהמירה אשתו „מזכה לה גט" וכו', ואי אמרינן שצריכין לזה גם הסכמות מאה רבנים מה לנו כל הטורח הזה לזכות לה גט ע"י אחר ולהכנים עצמינו בפלוגתא של הראשונים בגיטין י"ג האומר תן גט זה לאשתי וכו' דפסק הרי"ף דבעי דמטי הגט לידה יע"ש ובאה"ע סי' קמ"א, הרי בלא"ה מותר לו ליקח אשה אחרת, וכי המירה וזינתה גרעה מנשתטית דלית מאן דפליג שבהתרת מאה רבנים מותר לישא אחרת?

שנית האיך יעלה על הדעת שע"פ הדין יהי' צריך הסכמות ק"א רבנים גם כשמזכה לה הגט ע"י אחר, מאחר דלא פסקי' להלכה כרי"ף, ומוכרח מאחר שזכות היא לה מגורשת מיד כשבא הגט ליד השליח דזכות הוא לה, ולמה לן הסכמות ק"א רבנים? אלא ודאי מה שכתב הרמ"א שיש אומרים ונוהגין שמזכה לה גט ע"י אחר מיירי בלא ק"א רבנים:

וממילא

יומילא ומכ״ש מזה שכתב הרינ״א את כ
ובמקום שאין נוהגין אין להחמיר ומותר לישא אחרת בלא גירושין ומיירי שאין להחמיר עליו ליקח הסכמה מק״א רבנים דאם כוונתו שבמקום שאין מנהג אין להחמיר וכו׳ ליתן לה גט ע״י שליח אלא שצריך בכל זאת הסכמת ק״א רבנים, מה זה שכתב „אין להחמיר״? וכי לבקש הסכמות מק״א רבנים ולעשות הולאות מרובות „אין הומרא״? אדרבה יותר חמור לבקש הסכמות מאה רבנים מלכתוב גט ולמוסרו ביד שליח:

ובפרט בדורינו בעת השערוריה אשר רובא דרובא מן הרבנים היראים אשר במדינה כפלו ברשת הטעות ואוסרים בכתב ובעל פה שאסור לנו להתחבר עם רבנים היושבים בקהלה שאין לה השם ארטהאדאקס, ומה יעשה רב בקהלה כמו הדר״ג הש״ו ממי יבקש הסכמה? מי ישיב לו במדינתינו? ואם ילך לבקש הסכמה מן הרבנים היושב בקהל קאנ־גרעסס, מה מועילים הסכמות כאלו מאנשים שאין בקיאין עפ״י הרוב בטוב גיטין וקידושין, לא למדו ולא שימשו ת״ח, וכל דבריהם אפס ואין:

לזאת ברור שע״פ הדין וע״פ הענינים אשר לפנינו במדינתינו אין מן הצורך לבקש הסכמה רק משלשה רבנים נסמכים הבקיאין בגיטין וקידושין, למען שלא ידון יחידי ויהי׳ הוראות בית דין:

ולדעתי רק בכשתטית החוב לבקש הסכמת מאה רבנים, יען דאולי טעו הרופאים או העדים בדמיונם, וטוב להמשיך הענין, וזה בכלל הוי מתוכים בדין, אכן באופן שברור הוא שזינתה וברחה ולא נודע מקומה, והוא איש עני ואביון וגם יש לחוש שילך ויקח אשה ע״פ חקי מוילעלטהע, בודאי באופן כזה לא גזר ר״ג ובית דינו לבקש הסכמת מאה רבנים, וכן מצאתי בשו״ת שואל ומשיב ח״ג סי׳ פ״ב:

ויש לחזק הדברים מאחר שברחה ומבעלה ולא נודע מקומה יש לה „דין מורדת״ שמותר לגרשה בע״כ, כמפורש באה״ע סי׳ ע״ז סעיף ב׳ בהגה״ה ובח״מ ס״ק ע״ו והדין מפורש בנמ״י יבמות דף ס״ה ע״א בשם רבני צרפת ונכפלו הדברי׳ במרדכי יבמות סי׳ קל״ז בשם הר״ן עיי״ש היטב:

אכן מה טוב אם בכל זאת יכתוב גט וישלים אותו ביד שליש, יען שלעת כזאת שאפשר לשוב לדת ישראל בכל עת שתרצה, אולי תמירה דתה ותשוב לדת ישראל ותיקח איש מבני ישראל וא׳ הגט זכות הוא לאשה ולאיש שיקח אותה לאשה, ומאחר שרוב המבוקשים סוברים דזכות הוא לה, ועיי׳ באה״ע סי׳ ק״מ ברמ״א סס״ק ובב״ש שם ובכוב״י מה״ק סי׳ ל״ב, וכל זה יעשה בלי הסכמת ק״א רבנים רק שישאל עוד לכה״פ ת״ח זקן שמומחה בהוראה ויפנה לגיסי הרב הגאון ר׳ מאיר ר״פ רב אב״ד בק״ק מישקאלצ ולמחותני הרב הגאון ר׳ קלמן וייס כ״י רב אב״ד בק״ק ש׳ אויהעל הש״ו שהם זקני הדור אשר אוהבים כל הנושא את כתר התורה בראשו, ועל פיהם ילא ויבא:

כ״ד ידידו ומחותנו הד״ש ושלום כל אשר לכם:

שלמה לבי שיק מברעזאווא

רב דפה והגלילות:

(עיין לקמן תשובה י״ד, מ׳, מ״א, מ״ב, מ״ג)

יד.

ב״ה ת״ת קארלאג: אסרו חג של פסח שנת תרנ״ג לפ״ק

לפ״ק כאמונתו יחי׳, ה״ה ידידי חביבי איש כלבבי, הרב המאור הגדול בן גדולים מוהר״ר

צבי פישער רב בק״ק ווייגערן

והגלילות הש״ו:

ידיד נפשי! מכתבו מחה״מ קבלתי אודות יעקב בן אברהם מטורקעווע שבא לפניו שאשתו ברחה

ברחה ממנו ונשתמדה בעיר אלאר וכבר השיג רשיון מן הממשלה יר"ה שיוכל ליקח אשה אחרת ועתה רוצה ליקח אשה כדת משה וישראל, והיות ראה הדר"ג השי"ו שהרמ"א באה"ע סי' א' כתב בנשתמדה יש אומרים שמזכה לה גט ע"י אחר ומקיים במקום שאין מנהג "אין להחמיר" ובסי' קי"ט גבי אשה שנאסרת על בעלה שיש אומרים שמזכה לה גט ע"י אחר מקיים הרמ"א "ויש מחמירין בזה", ומעתה נראין הדברים כסותרין אלו את אלו ועלינו לברר מנהגינו במדינתינו האיך יש לנהוג בזה, והאריך בבקיאות בספרי אחרונים אשר מקצתן אשר להם זכיתי ראיתי, ומקצתן לא ראיתי, וביקש ממנו דעתי, והנני לרצונו כיד ה' הטובה עלי:

מראש עלינו לעיין, מאחר שברור שאשה שנשתמדה ויצאה מן הדת גרוע מאשה שנאסרה על בעלה מכח שיצרה תקפה ואין אפיטרופס לעריות, כי לצאת מן הדת אין יצרה הרע הבא מעמק התאוה תוקפה, ומעתה מדוע החמיר המהרי"ק בתשובה שורש קמ"ח על הבעל שצריך לכתוב גט ולהשלים אותו ולעשות הוצאות רבות וגבי נשתמדה לגמרי לא החמירו על הבעל לעשות הוצאות לזכות לה גט ע"י אחר?

ואחר עיון קצת אמרתי משה רבינו בעל הרמ"א אמת ותורתו אמת, ואיש רם כרמ"א לא סתר עצמו, בש"ס יבמות פ"ז ע"ב גבי שנים אמרו אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי פטור, ר' מאיר מחייב, וכתבו שם בתוס' וממשכנים אותו אם אומר שלא להביא ולא דמי לשאר חייבי חטאות שאין ממשכנין? ומתרצי' בשאר חייבי חטאות אין ממשכנים "דניחא להו בכפרה" ולא בעי משכוני, ומקשים האחרונים שדברי תוס' כאן סותרים עצמם בתוס' כריתות דף י"ב דגם שם מקשים האיך מחייב ר"מ למשכן אותו הא מפורש בש"ס ב"ק דף מס חייבי חטאות אין ממשכנין? ותירצו דהתם מיירי שאומר "דלא ניחא לי' בכפרה"?

אכן אחר עיון קצת אין כאן סתירה בדבריהם, אם אחד שמחויב בחטאת ויודע בעצמו שחטא אלא שהוא באותו שעה רשע וחס על ממונו ואינו שומע בקול המעורר אותו לפרוע חובתו ולשוב באשר אומר "לא ניחא לי בכפרה", הגם שמן היושר לכופו, בכ"ז מצאו לטוב ויושר שלא לכופו, כי מה לנו לכופו שיביא קרבן באונס, טוב לו ולנשמתו להמתין עד שישיב מעצמו ויבוא הקרבן ברצון גמור, באשר מוקמינן את החוטא בחזקת כשרות שיחזור בתשובה, אך הא תינח בחייבי חטאות ואשמות שיודע שחטא אלא שעכשיו אומר שאין חפץ בכפרה, שפיר אמרו רבותינו חייבי חטאת ואשמות אין ממשכנים, מה שאם כן אם הוא מכחיש העדים ואומר לא אכלתי, מעתה לדעתו לא יעלה מעולם על דעתו לשוב ולהביא קרבן לזאת שפיר גזר ואמר ר"מ שחייב חטאת וממשכנין אותו יען דידעינן "שניחא לו בכפרה" רק שחושב שאינו חייב, לזאת טוב לו לזכותו להכריחו ולמשכנו וזה פשוט וברור, ומעתה באשה שנשתמדה ויצאה לגמרי מן הדת, ובימים ההם בזמן הרמ"א מי שנשתמד ויצא מדת ישראל לא הי' אפשר לו מעולם לשוב לדתו מעתה לנו להביא את הבעל לידי הוצאות שיכתוב לה גט וישלים אותו ביד אחר כדי לזכותה, באשר מעולם לא תשוב לאמונתה, לזאת כתורה קיים הרמ"א ובמקום שאין מנהג אין להחמיר משא"כ באשה שנאסרת על בעלה בעבירות דבר הגם שעפ"י חרם דר"ג מותר לו ליקח אשה אחרת, אכן מאחר שבידה לשוב וליקח איש אחר מבני ישראל במקום שאין מכירין אותה אז שורת הדין שיכתוב לה עתה הגט קודם שיקח אשה אחרת ושפיר מקיים

שם

של הרמ"א ויש מחמירין :

ואחר הדברים האלה נודע לנו מאין באו אלו שתי מנהגים שהזכיר הרמ"א "[שיש מנהג שמחמירין ליתן גט ביד שליש בנשתמדה ויש מקומות שאין נותנים גט בנשתמדה]" וכי אין לנו תורה אחת ומאין בא לעם ישראל גוי אחד מנהגים שונים בגיטין וקדושין אשר בהם תלוי קדושת ישראל עם קדוש ?

זאת וכזאת עלינו לדעת, לחקור אחר המקור בבינה ודעת אכן המקור לאלו חלופי מנהגים הוא כפי המלכיות אשר בהם היו מפוזרים, וכפי חקי המדינות נשתנו גם הדינים :

באותן מדינות שהי' אפשר לנשתמד לשוב לדתו, שורת הדין הוא שלא ישא אשה אחרת עד שישלים לה הגט כי פן ואולי תשוב לדתה ותיקח בר ישראל ויכשל באיסור אשת איש, שם שם הורו בהלכה „להחמיר שישלים לה הגט" לזכותה ולזכות את האיש אשר יקח אותה לאשה אחר שתשוב לדתה :

אכן במדינה שע"פ חוקי הממשלה אסור לנשתמד לשוב לדתו, ומעתה מעולם לא יצא תקלה על ידה לאיש ישראל חסו על ממונם של ישראל והורו בהלכה „שאין להחמיר" :

ומאחר שרבינו משה בעל הרמ"א סידר הדינים לכל ישראל המפוזרים בכל המלכיות הי' מוכרח להזכיר אלו שתי מנהגים, ובזה עלמו על הרבנים פוסקי הלכות שיורו כפי חקי המדינה להקל או להחמיר :

ואחר שלדעתי זכיתי לברר המקור מאלה מנהגים עלי לחוות דעתי שהחוב על יעקב בן אברהם מעורקעוויטש לכתוב גט כדת משה וישראל ולהשלים אותו ביד שליש יען שבמלכות שלנו רשות לנשתמדה לשוב לדתה, ומוקמינן גם אותה בחזקה שתשוב, ולכה"פ הוא ספק והחוב לזכותה ולהסיר מכשול מבית ישראל בכל מה דאפשר, ואסור לשום רב במדינה לסדר לו קדושין קודם שימסור הגט כדת של תוה"ק, כנלע"ד ברור :

ואשמח לדעת אם מלאו דברי, דברים פשוטים המוכשרים לכבד את הרמ"א בעל המנהגים, חן בעיני הדר"ג הש"ו בנעימים :

ידידו מוקירו או"כ.

שלמה לבי שיק מברעזאווא,

רב דפה והגלילות.

טו.

בעה"י יום ה' לסדר יגל מים מדליו תרכ"ט לפ"ק :

להני תרי גיסי לנתרי דדהבא גאוני הדור ומאורים הגדולים, חריפים ושנונים, נשואי פנים ומגינים, תפארת החכמים ונבונים, מהאי גיסא י"נ ומהותני הה"ג מוה' **מאיר** נ"י שדה-שושנים אב"ד דק"ק **מישקאלץ** ומהאי גיסא י"נ ומחותני הה"ג מוה' **שלמה צבי** נ"י **שיק** אבד"ק **קארצאג** וחותנה ומגדיה הי"ו!

אהובי המחותנים, ידידים וחביבים בעבותי' שאר משולבים הי"ו!

אחדשה"ט אחרי אחבקכם ואנשקכם על ראשכם הנני נותן לכם את בריתי שלום בקשה אחת הנוגעת לדבר מלוה רבה להתיר הרליבות הרגמ"ה מאיש נשוי לעיר ליונים זאת "השאלה" אשר באה לפני; איש אחד מפה ושמו **יהודא קליין**, זה חמש שנים נשא אשה ועלה במות בעל ויהיו יחד ג' שנה ומחלה ואהבת נפש אהבה אומנם האשה לא אהבתהו, ורוח זנונים עלה בלבה, ותאהב אנשים אחרים, ומדי נסע בעלה מביתו במסחר וקנין כמה פעמים היא בעד אשנבה נשקפה

נקפה, ותקרי לעוברי׳ בשוקים וברחובות למען דרך ביתה ילעדו והחזיקה בהם ותשק להם ותתחבר להם כבית זונה ונלוות לב, וילא לה שם מזנה בעיר והכל היו מרננים אחריה שהיא עם אנשים יהודים ונכרים ביעידות זנות, והבעל לאהבתו אותה אהבה עזה כמות, לא פנה אל קול הרנון ותדבק נפשו בה, כי הטתהו ברוב חלקת אמריה, אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און:

וזה כשנתים ימים נסע הבעל ליום השוק ובשובו מלא שהתיחדה אשתו הזונה עם איש נכרי באשון לילה וכפי קלא דלא פסק התיחדה עמו כ"פ בלילה ויתעלסו יחד באהבים והיה ימים אחרי כן נסע הבעל שנית ליום השוק, ויהי בלילה טרם שוב בעלה מן השוק הביתה המתיקו הנואפים סוד יחדיו לברוח ולשאת עמהם כל כסף וזהב ואבני חפץ, בגדים ומלבושים שונים, כפי אשר יוכלו שאת ויבקשו לכל אשר לו, ויברחו יחדיו, וכבא האיש לביתו מלאו דלתי ביתו פתוחים לרוחה וכל הונו וקנינו אשר רכש נגנב מאתו:

וישע וירדוף אחריה ולא מלאה עד כי שמעו אזניו שמתגוררים בעיר הבירה וויען, ובתוך הימים רבים ההם, מעת ברחה האשה ועקבותיה לא נודעו עברו י"א ירחים ומאז השמועה עשתה לה כנפים כי היא מתגוררת ודרה יחד עם הנואף בוויען, וגם ילדה וולד בבית זונות היולדות (פינדעלהויז) וימהר האיש וישם לדרך פעמיו לעיר וויען, וימלאה שם, גם אותה גם את נואפה השוכב לראשה, וילך האיש לבית השופטים למען יעשו חקו"ד ובקירת ע"ד הנבלה אשר עשתה אשתו, וילכו השופטים שמה לחדר מטתה וישאלו מענה מפיה של מי זה הילד? ותען ותאמר במלא אשה זונה מאנה הכלים, כי אין זה זרע בעלה כי אם זרע הנכרי הזה אשר אהבתהו וגם הנואף הנכרי התודה ככה והיתה עדות מכוונת, ויחוקקו השופטים במעמד שלשתם את כל הנשמע בפראטאקאללי, ויתנו להבעל הנ"ל ממנו העתקה מאושר ומקוים בכו"ח השופטים, אשר היא תחת ידי פה:

אחרי הדברים האלה כפאות השופטים ליסע לעיר אוהעל לעמוד למשפט עם בעלה ע"ד הגרושין, וישלח לה בעלה הולאות אלה מסעי, ותבא הנה בפרוס ימי הפורים ויעמדו יחדיו בבית המשפט, ויתגרשו ויתפרדו בדין ודת הערכאות, ויתנו ביד האיש והאשה הפסק"ד (אורטהייל) כי המה מגורשים בדין, אמנם מאז תמאן החליפה והפרוצה הזאת לקבל מבעלה ג"פ ע"י בד"ץ כדמו"י בשום אופן עד ישלם לה אלף זהובים כסף, אכן הבעל העלוב, מרוב נסיעותיו והולאותיו ומגנבות הרשעה אשר גנבתו גנובתי יום וגנובתי לילה אבד כל הונו, גם מרוב דאגותיו יגוניו ותוגותיו ופזר הנפשי ככלה וכדכא רוחו ויתר לבו ממקומו ונתרופפו עמודי מסחרו במקח וממכר, וא"א לו לשלם בעד קבלת הגט אף חלק עשירי מן אלף זהו'.. ועתה סוף דבר **הקול** נשמע, כי גם הנכרי הנואף עזב את אהובתו לפלגה ולחבורתה, והיא יושבת עתה באחד מבתי הזונות בוויען ומופקרת לכל העולם, והיות כי זה שנתים ימים שעברו, אשר האיש לעיר ליומים ישב בלא אשה ובלא חומה, בלא בית ובלא שמחה, שכול וגלמוד, ול"ק עוד פ"ו והוא כצפור בודד על גג, פונה לימין ואין עוזר, לשמאל ואין סומך ויבא לדפוק על דלתותי גונח וגועה, צועק ומילל, אם לא אוכל לפתוח לו פתח תקוה, להתיר אגודת מוטה, ולפתח חרצובות חרי"ג, לישא אשה על אשתו

הרשעה

הרשעה אשר שעה שיצאה התתיו וגניזה, למען לא יתענן כ״ה ולא יכד ביגון שאולה:

ורבלתי היות שואל שלא ודעת, אמרתי אשים עין עיוני על ענין הגדול הזה ואחוה דעתי דעת דעת תורה ודעת נוטה בזה בעזרת החונן דעת לאדם:

הנה יש לדון בזה על **ד׳ דרכים** **א׳** לענין גט בע״כ, **ב׳** להתיר ב׳ נשים ע״י ק׳ רבנים, **ג׳** בזכוי גט ע״י שליח, **ד׳** אף בלא גט ובלא ק׳ רבנים. : **א׳ גט בע״כ**, עיין רמ״א אה״ע סי׳ קט״ו בשם תו׳ רשב״א סי׳ תקכ״ז והגהו׳ מרדכי י״ע פ׳ הבע״י בשם מהר״ם, דבעוברת על דת יכול לגרשה בע״כ דאין בזה משום חדר״ג, ומהרמ״פ סי׳ י״ג ומהרי״ק שורש ק״א הובא במהרמ״פ סי׳ ח׳ י״ג י״ע דבמקום מלוה ל״ג ר״ג ובית דינו, וכ״כ בתשו׳ מהרי׳ מינץ סי׳ י׳ ובמעמק״י פ׳ הבע״י בשם הריטב״א וכ״פ הב״ש סי׳ א׳ ס״ק ז׳ ובססי׳ קכ״ד סוס״ק ל״ה לענין מלות פרו ורבו וכ״כ המרדכי פ׳ החולץ ובתו׳ רשב״א סי׳ ר״פ, דכלם סוברים דבמקום מלוה לא גזר ר״ג ומשמע מכל הגאונים האלה, דא״ל לזה היתר ומאה רבנים כי כן כתבו כמה שו״ת אחרונים והנה כל אלה הגאונים עולים בקנה אחד להתיר גט בע״כ במקום מלוה אף בלא ק׳ רבנים:

ג) **אכן** ילאו לבאות רבות העורכים מערכה אחרת וסוברים שר״ג גזר אף במקום מלוה ואפילו במקום יבום, כמובא ברמ״א סי׳ א׳ סעי׳ י׳ בשם המרדכי וכ״י ז״ל, וכ״כ מוה״ר מינץ סי׳ י׳ והראב״ה, וכ״כ ר׳ אביגדור ור׳ חיים הובאו במרדכי פ׳ המדיר, וכ״כ ר׳ אביגדור בשם מורו ר׳ שמרי׳ הובא במרדכי יבמות פ׳ הבע״י, דכלם סוברים דלא פלוג עשו רבנן בתקנתם וגזרו במקום יבום, גם תשו׳ רש״ל סי׳ ס״ה הביא בשם הראב״ה לבלי להתיר גט בע״כ אף במקום מלות פ״ו׳ ורשב״ם ורא״ם שהחמיר בזה הוא הכלבו, עיי׳ חלקי מחוקק סי׳ א׳ ס״ק ט׳ וסי׳ קי״ט ס״ק ד׳ וב״ש שם ס״ק ח׳ ועיי׳ ב״ש סי׳ א׳ ס״ק כ״ג דכך נהגו ע״י ק׳ תיומות דוקא, וכן העלה הב״ח סי׳ א׳ בתשובותיו סי׳ ל״ג וכ״כ נוב״ת מא״ע סי׳ א׳ ותו׳ ח״ס ח״א א״ע סי׳ א׳ וסי׳ ג׳ ובח״ב קכ״ז, ותו׳ תפאר״ל סי׳ מ״ו והלוס ראינו חבל נביאים המתנבאים בסגנון א׳ דר״ג גזר אף במקום מליה רק דמסרוהו לחכמים בתי דיני ישראל בכל דור ודור להתיר לפי ראות עיניהם ודעתם הרחבה ולפיכך צריך היתר מק׳ ת׳ חכמים מג׳ ארלות:

ולפ״ז באנו בסבך הספק, ונחנו מה להכריע בין אשלי רברבי ולהכריע ראביני בין שני סלעים גבוהים, והוא ספיקא דדינא ודומה לשי חרס דסוברים בזה גדולי עולם, דהוא סדא״ו כשבועה וכדר (עיי׳ תו׳ רשב״א תקל״א ומהר״ם אלשיך סי׳ ע״ה) וגדולה מזה כי בשו״ת מהרש״כ חלק ג׳ סי׳ כ״א דתקנות הקהל דאורייתא אף מבלי דין חרס, וכ״כ בתרה״ד סי׳ רס״ה בשם הג״מ, וכ״כ מהרי״ מינץ בשם רש״י והמרדכי, דהעובר על תקנות הלבור בר מלקות הוא, וכ״כ היש״ש חולין פ״א סעי׳ ל״ו והב״י סי׳ י״ד ורמ״א סי׳ קי״ע כתבו להחמיר בספקן ועיי׳ תו׳ ח״ס אה״ע ח״ב סי׳ ק״ג:

ד) **לפ״ז** אפילו אם נאמר כאותן הדעות שהובאו ברמ״א אה״ע סי׳ א׳ סעי׳ י׳ דגזרת ר״ג ל״ה כי אם עד סוף אלף החמישי וכבר עבר זמני, ומה״ז ועי״ע היא רק מנהג בידינו ודינו כתקנת הלבור כ״ז לא יועיל לנו, אחר שבררנו ע״פ הגאון מהרש״כ דתקנת הלבור דאוריתא ומחמרי׳

בספקן

בספקן ולא היתה כאן עלה ותרופה כי אם ע"י היתר ממאה חתימות:

אכן היות כי יש בזה הדחק להג הרבה ויגיעות רבה, ביטול זמן תלאות המסעות וטלטולא דגברא, ושבותת משא ומתן והוצאות כסף עד למשגב, אין בזה מרפא, והי' האיש ההוא מעוגן כל ימיו, וכלה שארו ובשרו עדי אובד:

ה) **אכן** אם הי' הגרושין בחוק האפשרי להוציא ומשבתו לפעולת אדם ולזרוק לה גט בפני שני עדים כשרים אף שהוא בע"כ, אז מלאכו רפאות תעלה להנצל מפחד והדר גאונים המחמירים הנ"ל דיש הבדל גדול בין הנושאים, דעד כאן לא החמירו להצריך היתר מחכמים ומורים, היי"ד היכא דיכול הבעל לנהוג אישות עם אשתו כגון בשהה עשר שנים ולא ילדה, אף דמבטל מצות פ"ו מ"מ לא עבר עברה וכן ביבום. לא עבר עברה אם לא יבמה, ואף למ"ד יבום קודם לחליצה לא עבר לאו אלא ביטל מ"ע בשוא"ת ואולי גם מ"ע לא ביטל דכיון דהתורה נתנה הבחירה בידו לאמר! ל"ח לקחתה ולחלוץ לה, הרי מקיים מ"ע זו גם בחליצה, כי אין אנו מחויבים לשאל לו מדוע לא חפצת לקחתה? וקמי שמיא גליא דרק משום חר"ג לא נזדקק לה והכי הוא אורח בתקנתא דרבנן (דוגמת סברת הריב"א בהדביק פת בתנור שבת דף ד' ע"א תוד"ה "קודם" ונשתמש בסברא זו המג"א רסי' תכ"ו כידוע) גם בזה, כל שא"ע ליבום א"י לחליצה ז"א דמה"ת מן התלמוד שפיר עולה ליבום ורק אחרי דחר"ג הוא דרביע עליה שפיר מקרי עולה ליבום וממילא עולה לחליצה ומקיים עכ"פ מצות חליצה:

ו) **אמנם** לו יהיבנא דל"ק המצוה בתקונה, עכ"פ לא עבר עברה, וכ"כ בשאר הדברים שמן הדין רשאי לגרשה, רוצה הוא באופן הזה שיכול להיות עמה ותשמשהו וא"ע אסור, משא"כ בהמירה דת או נאסרה עליו, שבשום אופן בלתי אפשר לו לנהוג בה אישות, בכה"ג וודאי ל"ג ר"ג כי חר"ג נוסד על שני חששות:

א) איסור ב' נשים שלא לסבב איזה קטטה ומריבה בביתו, לכן תיקן שכל איש מישראל יסתפק באשה אחת, ובאהבתה ישגה תמיד ויראה חיים עם האשה אשר ארש לו ולו לקחה, משא"כ בנאסרה עליו או המירה דת, דא"א לו לחיות ולהיות עמה ל"ג ר"ג להיות מעוגן כל ימי חייו, ולהרבות עברות חמורות בעריות וא"ח! ופקדת נוך ולא תחטא וכו'. עוד יסוד "שני" היו לרגמ"ה בתקנתו לבלי לגרש "בע"כ" שלא תהיינה בנות ישראל כשרות עזובות ושכוחות, שכולות וגלמודות, גולות וסורו עדי תגוענה ותמותנה ברעב וחוסר כל, אבל באשה רעי זונה ומכוערת או עוברת על דמו"י ומכ"ש במומרת וכופרת, אין אנו ראויות לחוס ולחמול עליהן וכופר הוא, כן יאבדו כל אויבי ד' שם יתמו:

ז) **וברור** דבכה"ג כל המחמירים יודו להמקילין דמותר לגרש בע"כ בלא מאה חתימות ועיין באה"ע קע"ו וקי"ע ברמ"א בשם מהרי"ס, הובא בהגהת מרדכי ביבמות ובתי' רשב"א רכ"ד, דאשה שנאסרה על בעלה לא גזר ר"ג ומותר לגרשה בע"כ, ומי מהוגי תורה לא יבין, שהלשון "בכה"כ לא גזר ר"ג" מורה באצבע דא"ל היתר מק' רבנים כמובן:

ועוד בנ"ד שהאשה ברחה בהחבא באשון לילה ואפלה עם הנואף ככדי לעיר פעסט ומשם לעיר ווינה ונשתהו יחד ט"ו ירחים, י"ל דין מורדת ודינה מבואר באה"ע סי' ע"ז סעי' ב' בסוף

בסוף הגה ובחלקו"מ שם ס"ק ע"ו ובב"ש ס"ק י"ט דבה"ג מתירין לו לישא אחרה, וק"ו שיוכל לגרשה בע"כ, וגם זאת דהאשה הנדונה עוברת על דמי׳ ומבואר דינה בסי׳ קט"ו קוסעי׳ ד׳ בהגה דלי"ב משום חר"ג ויוכל לגרשה בע"כ, ומבואר אף מבלעדי מא"ר, וכ"כ מהמ"י יבמות פ׳ הבע"י בשם רבני צרפת בההוא דאמר אזיל ואינסב איתתא ואבדוק נפשאי וכו׳ יבמות ס"ה ע"א וכ"כ בפי׳ החולץ דמ"ג ע"ב ודף מ"ד ע"א ובהג"מ ובאשר"י שם ובמרדכי פי׳ המדיר סי׳ קל"ז בשם מהר"ם והר"ן הביאם המהרמ"פ סי׳ א׳ ושם מהרמ"פ סי׳ י"ג בשם המרדכי פי׳ חצפ"י ובשם רבי׳ן ומהר"ם בר ברוך, בדין מי שהי׳ לה׳... להתגרש, התירו כולם לישא ב׳ נשים (וק"ו לגרש בע"כ) והמורדת תהי׳ צרורה בצרור אלמנות חיות עד שתתרצה לקבל גט, וכ"כ מהרי"ק ס"ג וק"א ומהרי מינץ סי׳ ז׳ בשם מהר"ב, הרי דלית דין המוכר גט בע"כ בכ"ד:

ה) **אבן** כ"ז לנא תועלת בכ"ד, דהניחא אם האשה היא לפנינו,

או היתה לה דירה מצויה באיזה מקום קבוע או רחוק, משא"כ בפרוצה וחציפה דידן הבאה במעמקי מים הזדונים המתגלגלת בבתי זנות במבואות אפלות בעיר הבירה הגדולה פעם בכה ופעם בכה, כמה עקולי ופשורי יש בזה, כמה נרחות ותלאות והוצאות רבות ופרעות אין מספר עומדים לשטנה על דרכו אשר יפריעוהו ומלהמציא הגט לידי בעדי מסירה וידיו תרפנה ומעשות היל והוא בערך מלב הבעל השפול כאלו נאלץ לעלות או לעוף לרקיע, והיה מתענן כל ימי חייו, באין מעמד ושבולת הדאגה והיגון שטפתהו לכן נשים נא פנינו לדרך הב׳:

דרך הב׳ היתר ב׳ נשים:

א) ראש המדברים בזה הוא הי׳ רשב"א הובא בתשו׳ שבית יעקב ח"א אה"ע סי׳ ק"כ, היכא שמן הדין לגרשה וא"י לקבל גט ממנו יש להקל להתיר לו לישא אחרת, וכ"פ בשו"ע סי׳ א׳ וסי׳ קי"ט אכן הסכימו האחרונים שנוהגין שלא להתיר בלא מאה רבנים, ומגי ארכות:

אמנם ראיתי אחד מיוחד שבגדולים הוא הגאון ר׳ יוסף שטיינהארט בתי זכרון יוסף אה"ע סי׳ א׳ באשת איש שזנתה עם בחור אחד ואח"כ המירו שניהם, שהאריך והביא ראיות ברורות וחזקות, דכל היכא דמחויב לגרשה ע"פ דו"ד תוס"ק מודה גם הרמ"א דמותר לישא אשה אחרת בלא היתר מאה רבנים:

וכך מוכח מרמ"א סי׳ א׳ ס"ו באם היא אינו רוצה להתגרש מתירין לו אשה אחרת ע"י ק׳ רבנים אך הוא מיירי שם באופן שמצוה או מה"ד לגרש אבל היכא דמחויב לגרשה כבר כ׳ מהרי"ק ק"א וקמ"א דלא גזר ר"ג, וכ"כ בתשו׳ שב יעקב סי׳ מ"ב דמותר לישא אחרת בלא היתר ממא"ר, וכ"כ בתה"ד בפסקין סי׳ רכ"ו דבני ריכוס מתירין במורדת ב׳ נשים בלא מא"ר, דבה"ג לא גזר ר"ג, (אכן באקטרייך מחמירים):

ב) שמהרמ"פ סי׳ י"ג כי ג"כ להתיר ב׳ נשים בלא מא"ר והמתיק הדבר באמירה נעימה דאין זה צריך היתר ומה שמתיר הב"ד הוא רק „ליעוד" וזאת כתב בכדון שהיו רק עדי כיעור׳ ק"ו בכ"ד שמפורסמת לפרוצה בעריות, וגם גלתה רעתה ברבים כי הולידה ילדה... בזנות יתעלל לאחנתה, לענ"ד גרועה היא מעוברת עדמו"י וממורה, דבאלה אולי יש תקוה שישובו אל ד׳ לדתן ולאמונתן ושתהיינה מותרת לבעליהן בתנאים ידועים, משא"כ זונה כזאת אבירה עליו עולמית, וודאי דלי"ה ...בכלל חרגמ"ה, ומותר האיש לישא אשה עליה מבלי היתר מאה רבנים:

ג) ומצאתי למוהרין חביב בגט פשוט שלו סי' קי"ט ס"ק ל"ג שכ' וז"ל: ומטעם אומדנא. אומרים דבכה"ג ל"ג ר"ג וכמ"ש מהרי"ק בשם תשו' רשב"א דאפילו למאמינין דאף במקום מצוה תיקן, היינו כשיכול להתנהג עמה באישות, משא"כ בנשתטית וכו' וכ"כ מהרא"ם סי' ל"ג ופני"מ סי' כ"ה כ"ו וכ"כ רמ"א סי' א' סעי' י' ואף המהרש"ל דהחמיר בגט בע"כ סי' ס"ה מודה בנשתטית דמתירין ב' נשים, עכ"ל הג"פ:

ואף דהגאון מהרינ"א כי כן רק בנשתטית, לענ"ד ברור כשמש דשוטה שנאסרה על בעלה (ומכ"ש זונה ומנאפת כבנ"ד הגרעה משוטה, דנתברר בעדים ועפ"י הודאת עצמה ועפ"י הודאת הנואף שהולידה ולד) גרוע ביותר מנשתטית דזיל בתר טעמא, יען דאינו יכול לנהוג אישות עמה, ומה לי אם א"י לנהוג אישות מצד שוטה ושגעונה או יען דאסורה עליו. עולמית מצד תורה ואין תקנה להחזירה בשום אופן שבעולם וודאי דא"צ מאה רבנים:

ואף לנמוקי יבמות הנ"ל דמחלק דלבע"כ בכה"ג צ"ל מא"ר ולהתיר לישא אחרת צריך מא"ר הא מפרש הנוב"ק אה"ע סוסי' א' לדעת מהרמ"פ י"ג וי"ט דדוקא לענין גט בע"כ מתירין בעוברת עלמו"י ובמומרת דעכשיו מצוה הוא עושה, משא"כ ב' נשים לא, דלמא תחזור לכשרותה ותהיינה ב' נשים לו. והניחא בדאפשר שתחזור דהיינו שזנתה רק לפעמים רחוקים ולא בתמידות משא"כ בזונה פרוצה ומופקרת בבתי הקדשים, אז גם המרמ"פ ונמוקי' מודים דאין חילוק בין גט בע"כ להיתר ב' נשים, ומתירין לבעל לישא אשה אחרת בלא מא"ר:

ג) **והשתא** נשאר עוד לברר אם נתיר להאיש לישא אחרת ע"י זכוי גט דוקא או אף בלתי גט כלל

א) תמן תנינא ביבמות סוף פרק האשה שלום. דקי"ח סוע"ב בעי רבא מר"כ המזכה גט לאשתו במקום יבום מאי וכו' וכן איבעי' שם במקום קטטה מאי, ופשיט לי' מדר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלא, וכתב בהג"א פ"ק דגיטין דף י"ב. בשם אור זרוע: שהשיב רש"י דאם אשה ממנית שליח לקבל גטה מיד בעלה וכו' ונתרצה השליח, מאחר שגילתה שחפצה בגרושין משום איבה שביניהם זכות גמור הוא לה וכו' ואשה האסורה על בעלה ימסור הבעל הגט ליד מי שירצה ויאמר לו זכה בגט זה לאשתי פלונית, והרי היא מגורשת מיד בקבלתו של זה כי זכות הוא לה עכ"ל הג"א והובא בתשו' תה"ד סוסי' רל"ז דנסמך על זה להלכה ולמעשה וכ"פ בשמו הרמ"א סי' א' במומרת, אך בסי' קי"ט כ' הרמ"א וה"ה באסרה ומזכה לה גט ע"י אחר (תה"ד) ויש חולקים (הוא המהרי"ק סי' קמ"א) דכתב שם דלא נ"ל המנהג דזיכוי גט לשיטת הרי"ף דסובר אף במקום זכות אינה מגורשת עד שיגיע הגט לידה, ואם נחוש לחר"ג ולומר דגזר אף במומרת דרק מהי"ט מצריכי' לזכות לה גט שלא יהי' לו ב' נשים, א"כ לדעת הרי"ף דבקבלת השליח אינמ"ג אכתי לא ניתקן האיסור, דעדיין יש לו ב' נשים? מ"מ לא צריך למשכוני נפשין אמנהגא, דלמא כרש"י ותוס' הרא"ש והרמ"פ, דלדידהו מגורשת מיד, ע"כ תו"ד המהרי"ק:

ב) וקי' הב"ש למה בסי' א' סתם כתה"ד דמזכה גט בלי חולק ובסי' קי"ט באסרה הביא גם דעת המהרי"ק דחולק? ותירץ דבסי' א' במומרת נתפשט המנהג כן אבל באסרה לא, ועיין תשו' ח"ס אה"ע ח"א סי' ג' שנדחק בביאור דברי ב"ש, ולבסוף הניח בצ"ע, אמאי הצריכו מא"ר

מא"ר להתיר ב' נשים (דהא טרחא רבה והוצאות נשגבות וכמה טרדות כרוכות על עקב הקיבוץ חתימות מג' ארצות) למה לא ייעצו עצה הסגולה לזכות לה גט ואי משום דחששו לדעת רב אלפס הא הוא יחיד בזה, ואמאי לא נסמוך ארוב הראשונים רש"י ותוס' רא"ש והרמ"פ ?

ג) והבית מאיר תי' דבהיתר ב' נשים דהוא איסור קל לא"ח לדעת הרי"ף וסומכין על שיטות הראשונים ולכן בשי' א' דדיינין רק על הבעל, פסק רמ"א כתה"ד, אבל בשי' ק"מ דדנין על האשה אם מותרת ע"י גט זה לעגונא דהוא איסור א"א חוששין למהרי"ק להחמיר כהרי"ף אכן דברי הב"מ צ"ע, דהא המהרי"ק מיירי ג"כ לטובת ולתקנת הבעל, להתיר אשה אחרת ואפ"ה חשש לדעת הרי"ף וצ"ל דהב"מ סובר דחולק רמ"א על המהרי"ק בזה, וזהו דוחק, עיי' ת' נוב"ק א"ע סי' ל"ב דנתכוין לדברי הב"מ ודחה היתרו ממשמעות לשון רמ"א:

ד) ולענ"ד תלי' מלתא בשיטות המ"ל אות א' וב' דמהרי"ק קאי באותו שיטות דר"ג גזר אף במקום מצוה ואיסור ערוה מטעם לא פלוג, ומש"ה חושש לדעת הרי"ף דאיכמ"ג עד דאתי הגט לידה, וזהו שכתב בלשונו: דעדיין לא נתקן האיסור דאכתי י"ל ב' נשים משא"כ לאותן שיטות דבמקום מצוה ומכ"ש באיסור ערוה ומקום עיגון ל"ג ר"ג מעולם, אז גם לדעת הרי"ף א"ש דכיון דמיירי באופן דאי אפשר לגרשה בע"כ או משום שמסרבת בכל תקפה ועוזה לבלי לקבל הגט, או משום שברחה מפניו וליתיה לפניו, א"כ יש מקום עיגון לבעל, ממילא מותר לישא אשה אחרת — אכן אם היתה מתרצה להתגרש ע"י שליח קבלה בתורת זכיה, ה"ל מקום עיגון, דיש לו מרפא ותעלה ע"י זכוי גט, ולהכי מייעצים לו לכתוב גט ולזכהו לה ע"י שלי"ק למען יתגרש הוא ממנה והיא ממנו להתירה לעגונא וסתמא מועיל הגט ממנפ"ש אם מתרצית להתגרש, א"כ זכות גמור הוא לה, שלא תעבור על לאו דמיתת ב"ד על כל ביאה וביאה, ומגורשת מיד בהגיע הגט ליד השליח, וכתשובת "רש"י" בהג"א פ"ק דגיטין הנ"ל, ואז גם הוא נפטר ממנה ואין לו ב' נשים, ואם לא תתרצה בהגרושין, אז הדבר נוגע רק לרעתה, שתשאר א"א ואסורה על כ"ע אבל הבעל יחרוק שן, ילעג ישחק לה כי אז הוא שוב "מקום עיגון" והותר לו לישא אשה אחרת אף מבלעדי הגט ומה אכפש"ל אם היא נשארה באיסור ותתעגן לנצח עד שתקבל הגט מידו לידה בזמן מן הזמנים, (ואולי יוכל לקבל מן הבעל שבועה וקבל"ח שמחויב ליתן לה גט בעת שתבקשהו)

אכן כפיו"ש תתחזק קו' הח"ם הנ"ל ביתר עוז ותוקף, מאחר דזכוי גט מועיל גם לדעת הרי"ף, א"כ למה נהגו מעולם להתיר דוקא ע"י מא"ר הא זכוי גט טוב יותר? אשר ע"כ שבתי וראיתי והעלתי מרפא לקו' זו, אחרי עיוני בספרים, והוא ידרך הד'. שציינתו למעלה, להתיר לישא אשה מבלי היתר מא"ר "ובלא זכוי גט":

א) וזה יצא בתשובה "הנה" האדם הגדול בעל "טו"ז" (הובא בתשו' עבודה"ג סי' ל"ו) עשה הלכה למעשה במדינת מעהרין בהאליסויא באשה מומרת להתיר לבעלה לישא אשה בלא מא"ר ובלא זכוי גט והובא גם בת' צ"צ (חותנו דעבוה"ג) סי' ע' אף שהם חולקים על פסקי של טו"ז מ"מ ומצאתי איזה גאוני עולם עמודי הוראה המפורסמים אשר התירו ג"כ בכדון כה"ג לישא אשה [בלא מא"ר ובלא זכוי גט]:

ב) השבות יעקב הנ"ל ח"א א"ע סי' ק"כ הי' נשאל בנדון ממש כנדון

דידן

דידן, בא"א שברחה מבעלה והרחיקה נדוד ב' או ג' שנים ואח"כ הולידה ממזר וידוע לכה"ע שזנתה תחת בעלה וממאנת לקבל גט וכו' והשיב שם כי יש ג' דרכים להצלת הבעל, **א'** גט בע"כ **ב'** לישא אשה אחרת עפ"י היתר ממא"ר **ג'** לזכות לה גט, והעלה שם דבכה"ג לא"ג ר"ג ומותר לישא אשה אחרת בלא מא"ר גם על הזכוי גט כרכר כמה כרכורים, האיך נאמר דזכות הוא לה הא עומדת וצווחת שאין לה חפץ בגט, ובכ"ז אסיק שם שיכתוב גט ויזרקהו לרשותה בע"כ, וכ"ז ניחא בעובדא דידיה שהפרילה היתה שם והי' יכול לזרוק לה הגט אבל אם לא היתה שם ול"ה באפשרי לזרוק לה הגט הי' השבוי"ע מתיר להבעל לישא אשה אחרת בלא זכוי גט ובלא מא"ר:

ג) כתב „הזכרון יוסף" א"ע סי' ה' להוכיח מלשון רמ"א סי' א' דא"ל מא"ר להתיר ב' נשים, שכתב: י"א מי שהמירה אשתו מזכה לה גט וכו' היינו ע"כ בלא מא"ר, דאי במא"ר דוקא, למה מצריך גט הלא לא גרוע משכשתעית או ממי שהיא מס"ד לגרשה דלכ"ע במא"ר נושא אשה אחרת? ועוד קי' אפכא, אם מזכה לה גט מא"ר לדעת מהרי"ק דא"ח לדעת הרי"ף לפי מנהג אסטרייך? וע"כ בלא היתר מא"ר איירי ואפ"ה כי אחר זה „ובמקום" שאין מנהג „אין להחמיר" וכו' וע"כ צלה לומר שא"ל מא"ר דא"ת"ל בהתרת מא"ר מאי „אין להחמיר" אדרבה חומרא גדולה היא זו ומאד, שפיר ממין רב לקפץ על ההרים וכו'. גם משמע מדבריו כי בני אסטרייך מקילין ובני ריינוס מחמירין הא כהפוך הוא דהא קל יותר לזכות לה גט עי"א מלהמתוס מא"ר אשר אי מיני אלף ישיג לעשות כן? או"ו כדאמרן דבני אסטרייך נהגו להתיר לישא אשה אחרת „[בלא מא"ר ובלא זכוי]" גט עכ"ל הזכרון יוסף:

עוד הזוק שם כאיתו מתו' עבוה"ג סי' ל"ז שכתב לחלק בין היכא שהוא מה"ד לבין היכא שמחיוב לגרשה דבחיוב לגרשה לכו"ע נושא אחרת בלא מא"ר ואין לך חיוב לגרשה ועוברת ע"ד יהודית גדולה מאשה זו שזנתה ונשתמדה וכו' עיי"ש:

עוד כי הז"י שם וז"ל: ואף את"ל כי נמלא בתשו' אחרונים החולקים על הרמ"א בזה וכו' נ"ל בלי ספק לסמוך על הרמ"א להתיר בלא [מא"ר ובלא זכוי גט] דקיי"ל בדברי סופרי' הלך אחר המיקל ומכ"ש בכ"ד שאינו אלא תקנת וחר"ג ובפרט דתקנה ל"ה מחשש איסור כמ"ש בד"מ (ועיי' ב"ש ס"ק כ"א) וכו' גם רוב הפוסקים הסכימו דלא החרים ר"ג רק עד „סוף אלף החמישי" ומכאן ואילך איכו אלא ספק תקנתא במנהג וודאי ספקו להקל וסיים שם וז"ל: ולא מבעי' „דא"ל להחמיר„ וכו' לזכות לה גט אלא דאין „נכון להחמיר" משום דהוי חומרא דאתי לידי קולא דהא קיי"ל בסי' קי"ט סעי' ה' דאם זיכה גט לאשתו מומרת אע"פ שחזרה בה אח"כ א"ל גט אחר והנה לדעת רב אלפס דאיכמ"ג עד שיגיע הגט לידה כתיר ע"י זכוי הגט א"א לעלמא אם חזרה בה אח"כ ומתכשרא לגבר אוחרין, משא"כ „בלא זכוי גט" אם תחזור בה לא תנשא לאיש בלתי גט מבעלה הראשון, וכיון דזימנן נפקא חורבא מיניה לדעת הרי"ף טפי עדיף למיחש לדעת האלפסי שלא לזכות לה גט ממה שניחוש לסי' חר"ג וכו' והולך ומבאר בזה לשון הרמ"א בסי' א' שכתב: „ובמקום" שאין מנהג „אין להחמיר" וכו' מדוע ל"כ בקיצור ובמקום שאין מנהג „מותר לישא אחרת" וכו' אלא ל"ל דה"פ: במקום שאין מנהג „אין נכון להחמיר" מטעם הנ"ל, ויותר טוב להקל להתיר

להתיר לו נשואי אשה אחרת מבלי זכוי גט לראשונה ע״כ תשו׳ זכר״י:

ד) וכן מצאתי בשו״ת דברי חיים להגה״ג מהר״ח ה״ס אבדק״ק צאנז ח״א אה״ע סי׳ ה׳ בנידון א״א שזנתה וילדה תאומים, והוא והיא מודים שלא נתיחדו יחד אחה שנים, והילדים ממזרים, ומסרבה להתגרש וא״א לכופה, והתיר לבעל לישא אחרת מבלי היתר ממא״ר ומבלי זכוי גט ע״י שליח, דחיישי׳ לב״ד טועי׳ שיתירוה בגט להנשא לעלמא וכתבו בזה על מוהרי״ק דאסור לזכות גט למורדת, אף דהוא לגרוניה סובר דמותר לבעל מורדת לישא אחרת בלא מא״ר ובלא זכוי גט, מ״מ אסור לזכות לה גט מפני חשש תקלה, ואף דאנן סוברים דמזכין גט למורדת, אבל בנאסרה כמו בנידון דשם, אסור לזכות לה גט, ע״כ תורף דבריו:

והיות כן גם אנן בדידן נאמר די״ש לחוש עוד לתקלות אחרות, כבר נשמע ונתפרסם בין ההמון במדינתנו הזמן יותר מאלף שנים שלא משכחת אופן יתיב לזכות גט לאשה ע״י אחר יען דגט רק חוב לאשה ואין בו לה זכות ואין חבין לאדם שלא בפניו, ועתה אם ישמע ההמון עם הפסק ב״ד שפלוני ימסור גט ליד אחד לקבלו בעד אשת המגרש בתורת שליח קבלה והשליח יזכה בגט בעבורה שלא מדעתה ורצונה, יהי׳ דבר זה בעיניהם לפלא אשר לא שמעה אזנם לעולם, ולא ידעו ולא יבינו להבדיל בין דין לדין, בין אשה כשרה לאשה אסורה עולמית ודרק בכה״ג זכות לה וילמדו מזה לדון זכוי גט גם מנשים הגונות וכשרות, כגון שהאיש יתן עיניו באשה אחרת בממון או ביפיה, ישנא לאשתו הכשרה, וימרר חייה ויגרשה מן גו וישלחה מביתו וישליכה החוצ׳ וירדפה עד ״ למות, ואח״כ יפנה אל ב״ד הדיוטים אשר לא קראו ולא שנו כמו שמצאתי כמותם במדינתנו בכלל פזורי ישראל לגלות ויקרו בעד בלע כסף גט להבעל ולזכות אותו ע״י שליח להאשה הכשרה למרות דעתה ורצונה ויכריזו שהוא מגורשת:

וזה קרה פליאת הח״ס (המובא למעלה ״פרט ג׳״ אות ב׳ דלכמו״ם מתי׳ זכרון יוסף ומתי׳ דברי חיים, די״ש חשש תקלה בזכוי גט עפי׳ שיטת הרב אלפס ולפי״מ שכתבתי יש להוסיף עוד חשש תקלה במדינתנו אלה השייך גם לדעת החולקים על רב אלפס כי רבו ב״ד הדיוטי׳ שיתירו לבעל בליעל אשר רוח זנונים בקרבו וגעלה נפשו באשתו, לגרשה ע״י זכוי גט מכל הלין טעמי, בחרו יותר בהיתר מא״ר ולסמוך על זכוי גט:

ה) עוד מצאתי לגאון אחד במדינתנו הוא הגאון המריף מוה׳ **אהרן פריעד** ז״ל בספרו מהרא״ף בחלק השו״ת סי׳ ל״ח ג״כ בנדון א״א שזינתה שפלפל הרבה והדד עמוקים בש״ס ופוסקים ולבסוף הביא ג״כ תי׳ דברי חיים הנ״ל להלכה ולמעשה להתיר נשוי אשה להבעל בלא מא״ר ובלא זכוי גט ובכי׳ ע״ש הביא כי עוד גאון אחד היא הרב הגאון מוהר״ן ז״ל אבדק״ק מרגריטען הסכים עם פסק המהרא״ף לכל סעיפיו להלכה ולמעשה:

ו) עוד מצאתי תנא דמסייע בתשו׳ מהרי״ק שרש ק״א שמובא תשו׳ רשב״א ז״ל: „והדעת נוטה שלא ר״ג בתקנתו בכל הנשים, שלא עשה אלא לגדור גדר בפני הפריצים, אבל באלו שאומרנו שהוא מן הדין או מחיוב לגרשה או לישא אחרת עליה בזה לא גזר הרב, ואפילו אי תקנתו היתה תקנה עולמית כ״ש שמטעמו שלא גזר אלא לזמן עד סוף „אלף החמישי״ עכ״ל:

וכן בתשו׳ „הרשד״ם״ סי׳ ק״ך הביא את המהרי״ק בשם הרשב״א והרשד״ם

דעוסק

דעוסק שם בדין מורדת כתב שם אחר זה וז"ל עוד אני אומר לו יהא הדבר בספק הוי ס"ס ס' אחד אולי עבר זמן התקנה, ב' ס' במורדת לא תקן ס' ג' שמא במורדת כי האי גוונא לא יעלה על דעת אדם שיהי' האיש אסור בנשותיו ואשתו שוחקת עליו ויש בזה כמה אסורים ודרכי תורה דרכי נועם הם, דבר כזה לא עלה ע"ד הר"ג לתקן ע"כ המעכב בידו, חטא, עכ"ל הרשד"ם והובא בתשו' ר"ע איגר ח"ב סי' פ"ב:

ועיין עוד תשו' דברי חיים מהד"ת א"ע סי' ז' וסי' כ"ד:

כ"ד ידידכם מוקירכם ומחותנכם המצפה לתשובתכם:

קלונימוס וויים
רב דקה"ק ש. א. אוהעל:

ט"ז.

ב"ה יום ד' לס' פנחס תרנ"ט לפ"ק,
אורה ושמחה וששון לידידי מחותני הרב הגאון הגדול החריף ובקי בש"ס ופוסקים מוה' קלונימוס וויים רב אב"ד ור"מ בק"ק אוהעל הס"ו.

הדר"ג מחותני כ"י בירר כשמלה נקייה ממחלוקת מה שיצא להלכה מפי הראשונים וגדולי האחרונים בדין גט בע"כ ודין היתור ב' נשי' והדין בזיכוי גט ע"י אחר, ולא הניח דבר גדול ודבר קטן שלא ביאר בעין יפה, ויבקש גם הסכמתי ולחוות דעתי והגם כי ערוך אנכי מכל לב להיות בבית הספר ביומים הללו לבחנות הילדים בכ"ז הנני לרצונו, הנה כבר ביארתי בתקנות ותפלות שער אישות שלא עלה על דעת ר"ג וב"ד לעשות תקנה לדורות עולם [שלא יקח אשה על אשתו] משום שדבר המפורש בתורה להיתור גמור אי אפשר לחכמים לאסור כמ"ש בטו"ז יו"ד סי' ק"ז סק"א ובאו"ח סי' תקפ"ח ובמו"מ סי' ב' ומעתה כיון דמפורש בתורה בהדר תלא כי תהינה לאיש שתי נשים ומפורש שם בספרי סי' כ"א אפילו נשים הרבה בפעם אחת עיי"ש, הרי שהתורה התירה ליקח נשים הרבה, והאיך יבאו החכמים לאסור "אסור לעולם"? ויען כי מלאו לבו לעוב ויסר כפי מעמד הדעת לאסור שתי נשים ומפני דרכי שלום כמ"ש בד"מ בסי' א' לזאת אסרו רק עד סוף אלף החמישי:

ושלא יהי' בית המדרש בלא חדוש אציע לפני הדר"ג הש"ו על איזה יסוד גזרו ותיקנו שלא יקח איש ב' נשים בתורה כתיב כי תהיין לאיש שתי נשים וגו' והי' "הבן הבכור לשנואה" וגו' לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור, ומי לא יעמוד וישתומם על מלות התורה, [וכי האב יבא ויכחיש המציאות ויאמר על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין]? וכי אם ראובן הבכור יבא האב ויכחיש ויאמר שמעון הוא הבכור:

ולזאת אני אומר השערה חדשה ולדעתי זה הוא פירוש האמת בפרשה הזאת, יעקב נשא ב' נשים בזמן אחד האחת אשר שמה לאה ובא עליה ואחת ששמה רחל ובא גם עליה ושניהם נתעברו וילדו לו בנים, לאה נתעברה מביאה ראשונה וילדה לתשעה חדשים שלימות כאשר יולדות רוב נשים, אכן רחל שנתעברה מביאה שנייה ילדה לשבעה חדשים ויום אחד למקוטעין, והנה לאה שהיתה השנואה שנתעברה מביאה הראשונה וילדה לתשעה ירחים שלימות היא היא שילדה לו "בן בכור" אכן הוא האב בא ואומר מאחר שרחל שאהב אותה שילדה הבן הבכור קודם כי ילדה למקוטעין, "הוא הבכור", באשר באמת בנה הבכור בא קודם

שבא

שבא בן הבכור ומלאה, לזאת אמרה התורה שלא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור, ומדוע? יען כי אנו דנין אחר העת שבא עליה בראשונה, יען העיקר ודין בכורה הוא „ראשית אונו״ ולו משפט הבכורה:

והנה כל דרכי התורה נעימים ונתובותיה שלום, ולזאת החוב עלינו לחקור ולדרוש האיך דיברה תורה בלשון בני אדם שיקח איש שתי נשים שאחת תהי׳ שנואה בעיניו ובלבו? התורה שאמרה לא תשנא את אחיך בלבבך, וכל מי שנוטר שנאה בלבו על אדם מתועב בעיני נותן התורה ית״ש, תדבר מאדם רשע שסונא את אשתו אשר לקח?

זאת ועוד אחת, מאחר שהתירה התורה לשלח את אשתו שלא תמלא חן בעיניו בגט פטורין כמ״ש אשר שנא שלח, הרי טוב לו לשלח אותה ולא שתשב בביתו וישנא אותה שנאה מוקתרת ובאן דיברה התורה מאיש אחד שיש לו שתי נשים „תהיין״ שהם בביתו עד שיבא להנחיל את אשר לו?

אכן פה דיברה התורה כאשר ידבר הנביא אל בני ישראל, התורה התירה ליקח שתי נשים, אך אמרה בנביאה שאם יהי׳ לאיש ב׳ נשים „אחת מהם תהי׳ שנואה״ באשר כעשו לרות זו לזו.

והוא כמו שכתב הרמב״ן עה״ת בפ׳ אחרי „באסור שתי אחיות״, אחר מיתת אשתו מותר ליקח אחות אשתו, ולמה אסורים בחיים? לזה אמרה התורה „לצרור״ לגלות ערותה בחיים באשר רלונו ית״ש שהאחיות תהיינה אוהבות זו את זו לא שתהיינה לרות זו לזו ואם לוקח שתיהן בבת אחת בחיים נעשו לרות זו לזו:

ועל יסוד זה תיקנו ר״ג וב״ד לאסור שתי נשים, באשר למדו מה״ת אין רלונו ית״ש שתהי׳ שתי נשים ומשמשות בכתר אחד כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ושתי נשים נעשו לרה ה׳ כ״א, ובודאי כשאחת אהובה ונבדלת שהאחרת תהי׳ שנואה:

ומעתה באופן כשאשתו ברחה ונשתמדה והוא עומד בלי חומה ובלי ברכה מעולם לא עלה על דעתם לגזור ולתקן שלא ישא אשה על אשתו, וזה ברור ופשוט:

ואחר הדברים האלה יש לנו סניף לכל המתירים להתיר לו לישא אשה על אשתו הרעה בלי היתור מאה רבנים באשר באופן כזה לא תיקנו ולא גזרו וגם לא הי׳ רשות לשום ב״ד מישראל מעולם לאסור אסור עולם באשר התורה התירה לאיש ליקח שתי נשים

וכבר נשאלתי זה איזה שני׳ בנידון כזה מהרב דק״ק אקאל הש״ו וברכתי הגם שגדולי האחרונים התירו שישא אשה על אשתו בלי היתור ומאה רבנים ובלי לזכות לה גט ע״י אחר בכ״ז לדעתי החוב בזמן הזה לכתוב גט ולהשלים ביד שליח כדי לזכותה ולזכות בני ישראל שלא יכשלו באקי״ל אשת איש כי מאחר שיש בידה כתב שנתגרשו ע״פ חקי המדינה ובכתב זה תלך ותנשא לאיש יהודי ע״פ ליווילעסע וע״י הגט שמוסר לשליח תלא לכה״פ מאסור אשת איש:

ומה שחושש הדר״ג שאם יראו קלי הדעת שמשלשין גט ביד שליש יעשו כמו כן באדם רשע שרולה לפטור את אשתו ומתוך שמלא אחרת נאה ממנה לדעתי אין לחוש לזה כי אלו רבנים שאין בקיאין בטיב גיטין וקדושין בלא״ה כל מעשיהם אפס ואין הבל הם בכל דבריהם וכל קרבנותיהם כקרבן של קין ככלע״ד:

אכן אם אי אפשר לו לכתוב גט ולהשליטו

ולהשליטו

ולהשליחו ביד השליח יש לו על מי ועל מה לסמוך להתיר לו שישא אשה על אשתו בתנאי שיתן ת"כ שאם תבקש ממנו גט פטורין שיתן לה כדת משה וישראל בלי עכוב כלל :

כ"ד ידידו מחותנו הדש"ת ושלום כל אשר לכם :

הק' שלמה לבי שיק :

רב דפה והגלילות :

י"ז

שוכ"ע לאהובי תלמודי וכו' .

מכתבך קבלתי וכבר ראית מה שכתב המחבר והרמ"א באה"ע סי' ב' שלא ליקח אשה שיש במשפחתה איזה פסול הנה אעתיק לך מה שכתב בספר חסידים סי' שפ"א, וזה לשונו ! אחד אמר לחכם רוצים לתת לי אשה מיוחסת אכן אין לאביה ולאמה כדוכיא ואין לי במה להתפרנס ואני דואג פן אצטרך לגנות או לעשות עולה ורוצים לתת לי במקום אחר שאינה מיוחסת רק שאינה פסולה לבא בקהל ורוצים לתת לי כדי להתפרנס, ואמר לו החכם טוב שתקח במקום עושר ולא תצטרך לגנוב ולעשות עולה ואם מן השמים כגזר בניך יהיו טובים ועשירים כיון שאתה ליקח אותה לשם שמים כדי שלא תחטא, עכ"ל :

לזאת הכל הולך אחר הכוונה, רבך החותם בברכה :

שלמה הכם שיק :

ח"י

שוכ"ע לידידי הרבני בו"ב מוהר"ר **חיים גראס** ני' ש"ן מ"ן בק"ק ק' ס' **מארטאן**

מכתבו קבלתי והנני מוכן לעשות רצונו בס"ד וכו', ומה שמדקדק למה כתב המחבר באה"ע סי' ב' לא ישא אדם אשה שיש בה שום פיסול ולמה לא אמרו גם להיפוך לא תשא אשה איש שיש בו שום פיסול ? וכתב לפי שבאיש העיקר הוא ייחוס עצמו, ואפילו אם יש פסול במשפחתו מעלותיו מכריעים לזכות, וכתב ששמע מרבו הגאון בק"ק גוו"ד ז"ל לבאר כן מאמרם ארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני, ולא אמרו בן "פלוני" לפלונית, שהעיקר הוא שצריכין לבדוק בנשואי אשה על מקורה ומשפחתה משא"כ באיש הוא ומעשיו מכריעין דבריו טעם הם, אכן לדעתי הטעם שאמרו שמכריזין למעלה בת פלוני לפלוני ולא בן פלוני לפלונית, לפי שע"פ הלכה למשה מסיני האשה מחייבת במצות כשהוא בת י"ב שנה ויום אחד והאיש נעשה גדול כשהוא בן י"ג שנה ויום אחד כמ"ש הרא"ש בתשובותיו כלל ע"ז סי' א' מעתה כשנולדה הבת כבר נולד האיש, והבן הינו, :

ידידו הדש"ת : שלמה הכם שיק :

י"ט

הרמ"א באה"ע סי' ב' כי שלא יתקוטט בשביל נכסי אשתו ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, כי "הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר" וכו' ומצאתי במלכים א' סי' ט"ת פסוק ט"ז פרעה מלך מצרים עלה וילכוד את גזר וישרפה באש וגו, "ויתנה שלוחים לבתו אשת שלמה," פי' רש"י שנתן אותם "לנדוניא לבתו" לפי שמקדמת דנא הי' המנהג לתת נדוניא לבת בעת שנשאו לאיש, השם "נדן" נמצא ביחזקאל סי' ט"ז פסוק ל"ג ואת . . נתת את **נדניך** וגו' :

המחבר באה"ע סי' ב' סעיף ויו כתב לעולם ישתדל אדם לישא בת ת"ח ולהשיא בתו לת"ח וכו' והוא מאמר

בש״ס פסחים, ביארתי בזה ומורה אדבע פעמים כתיב בתורה „ובתים״ א׳ בסדר ואתחנן כתיב „ובתים״ מלאים כל טוב אשר לא מלאת ובורות חצובים אשר לא חצבת כרמים וזיתים אשר לא נטעת ואכלת ושבעת״ ב׳ כתיב השמר לך פן תשכח את ה׳ אלדיך וגו׳ פן תאכל ושבעת „ובתים״ טובים תבנה וישבת. ג׳ בישעי׳ סי׳ ו׳ו פסוק יוד כתי׳ השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין. ושב ורפא לו ואומר עד מתי אדע ואומר עד אשר אם שאו ערים מאין יושב „ובתים״ מאין אדם והאדמה תשאה שממה״ ומנדו שדות וגזלו „ובתים״ ונשאו ועשקו גבר ובית ואיש ונחלתו:

רמז רמזו לנו בזה שלא יחשוב האדם שהממון שמקבל עם אשתו רק בזה יצליח כי אם בעת שנקראת בית שורה על ה׳ שאם הוא לא יבנה את ביתו לשוא תקותו על הבתים וכרמים וזתים שמקבל עם ביתו זו אשתו, אז יחרה ה׳ עליו שהבתים שבנה יהי׳ מאין אדם, והכרמים וזתים שקיבל יהי׳ שממה, כי יבאו שודדים ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו:

כא

שו״ת לידידי ב״כ הרב המאה״ג צדיק תמים מוהר״ר

מנחם דייטש רב דק״ק

פאלאנקא הי״ו:

מה שהקשית על הקרא ומשפטים „ואנשי קודש תהיון לי״ ובשר בשדה טריפה לא תאכלו הא אמרו חז״ל הובא ברש״י קדושים כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא בה לשון „קדושה״ ומה ענין טרפות לגדר ערוה? כבר קדמוך בזה במזרחי בסדר משפטים, עיי״ש, ואני אומר כל דברי חכז״ל אמת ומניעת בשר טרפה הוא סייג וגדר שלא לבא לידי זנות וערוה כראוי לעם קדוש

בש״ס קידושין דף מ״ס ר״ע ע״א אמרו מעשה באיתתא דתבעותיה לר׳ צדוק לזנות אמר לה הלב ליבאי כתנה לו דבר טמא לאכל, אמר לה מאי נפקא מינה „דעביד הא אכול הא,״ פירוש רש״י יש לי ללמוד מכאן „הבועל ארמית ראוי למאכל טמא״ עיי״ש, ואמינא שעוכה מקרא אשר לפנינו שנאמר קודש ובשר בשדה טרפה לא תאכלו „ואנשי קודש תהיון לי״, כי הסייג וגדר לערוה ולזנות הוא שלא יאכל דבר אסור, כי האוכל דבר טמא בא לידי אסור ערוה וכן להיפך מי שעובר על איס״ר ערוה בא לאכל דבר טמא ככלע״ד:

כ״ד ידידך בן גילך הד״ש ושלום כל אשר לך:

שלמה הרש שיק:

כ״ב

שו״ע להרבני המופלג הרון ונבון מוהר״ר

אברהם ליב וויטריאל נאמן לעדתו

בגליל ק״ק **מאדראש**:

אהובי! נפשו אותה לדעת דעתי למה אין נוהגין עכשיו בדין מפורש

עם הארץ לא ישא כהנות ובפרט שאמרו להלכה באה״ע סי׳ ב׳ סעי׳ ח׳ שאם נשא תמות הוא או היא או תקלה תבא ביניהם? ולדעתי רבינו הרמ״א הקדים ליישב כל זה כי לעיל בריש סי׳ ב׳ סעיף ו׳ו כתב שאסור לישא בת עם הארץ, כי על בנותיהן נאמר ארור שוכב עם בהמה, וכתב ע״ז הרמ״א וכל זה בעם הארץ שאינו מדקדק במצות, ומעתה עמי הארץ שלנו שהם בעלי מדות ובעלי דרך ארץ, ובעל עמי הארץ כזו לא אמרו שאסור לישא כהנות:

ויש לבאר עוד על פי מ״ש בפסחים דף מ״ט ע״ב לא ישא כהנות ופירוש רש״י משום דגנאי הוא לאהרן שידבק

זרעו בעם הארץ יברא״ל, ומעתה בעם הארץ שהוא בעל מדות ישרות ובעל דרך ארץ ומוכשר לפרנס את אשתו בכבוד ולכבדה כראוי אין זה גנאי למשפחת אהרן, וזה לדעתי פשוט וברור ומנהג ישראל תורה :

כ״ד ידידו הטרוד הד״ש ושלום כל בני העדה הש״ו :

שלמה הירש שיק :

כ״ג

האסורים לבא בקהל ישראל מן התורה ומדרבנן :

(למען לא יצטרכו היושבים על כסא ההוראה לחפש אחר דינים הללו אמרתי לסדר אותם כפי אשר מצאתי בספרי הפוסקים) :

א) „ממזר ודאי שבא מן העריות" הכתובים בפרשת אחרי ובמשנה ריש כריתות ובשלחן ערוך אבן העזר סי׳ ד׳ ובסי׳ ט״ו, „ואלו שאסורים מחמת ערוה מן התורה אין קידושין תופסין וחייבים כרת ועריות על כל ביאה והולדות הם ממזרים מן התורה ואין צריכה גט ממנו, ואחר שיצאה ממנו מותרת לכל העולם חוץ מכהן שהיא זונה" :

ב) „ממזר ספק" הבא על אשה שנתקדשה ספק קידושין או נתגרשה ספק גירושין או שנשתהה הולד יותר מי״ב חודש דהוי ספק ממזר עיין אה״ע סי׳ ד׳ סעי׳ י״ד ובהגהות מרדכי יבמות ובנו״ב מה״ק סי׳ ס״ט ובשו״ת קרית חנה שאלה כ״ח :

ג) „ממזר מדברי סופרים" כהא שאמרו ביבמות פרק האשה רבה האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואח״כ בא בעלה תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה והולד ממזר מזה ומזה, ומקשה בש״ס בשלמא בשני ממזר אלא מראשון אמאי אשתו היא וישראל מעליא הוא וקא קרינן ליה בממזרת? אמר ר״י הכי אמר שמואל אסור בממזרת, וכן אמר ר״י אסור בממזרת ואמאי קרי ליה ממזר לאסרו בבת ישראל פירוש רש״י שם וקנסא בעלמא הוא, הרי שאין ממזר זה אלא מדרבנן, וכן כתב הרמב״ם בפ״י מגירושין ואם בא עליו הראשון קודם שנישאה השני, „הולד ממזר מדבריהם" ופירוש שם הרב המגיד דוקא שבא עליה קודם שנישאה השני משום דעשאוהו כאשת איש מן השני מדבריהם, אבל בא עליה אחר שנישאה השני אפילו הי׳ הראשון כמחזיר גרושתו אחר שנשאת הא קיי״ל „שאין ממזר מחייבי לאוין" ולא קנסו בהם החכמים, וכן כתב בפט״ו מאסורי ביאה, עיי״ש :

כ״ד

נשים האסורות משום שניות לעריות.

א) „אם אמו ואם אביו מפני שהראשונה קרובה לאמו שאסרה התורה, בעונש מיתת ב״ד, והאחרונה מפני שהוא דומה לאם אמו. ושתי נשים אלו אין להם הפסק למעלה, שאפילו אם ואם אמו אסורה עליו לעולם וכן אם אם אביו :

ב) אם אבי אביו ואם אבי אמו אסורות הן לבדן, אבל הדורות שלמעלה מהן מותרת לו, ויש אומרים שגם אלו אין להם הפסק :

ג) „אשת אביו ערוה מן התורה" בין בחיי אביו ובין לאחר מותו, „ואשת אבי אביו אסורה מדרבנן" משום שניות לעריות, ואשה זו אין לה הפסק שאפילו אשת אבי אביו עד כמה דורות למעלה אסורה

אסורה עליו, וכן אשת אבי אמו שדומה לאשת אבי אביו אסורה לעולם:

ד) אשת אבי אם אביו אסורה ג"כ משום שניות לעריות:

ה) אשת אחי אביו מן האב אסורה מן התורה ואשת אחי אביו מן האם ואשת אחי אמו מן האב ואשת אחי אמו מן האם אסורין מדרבנן" משום שניות לעריות וכל נשים הללו המזכרים בסימן זה יש לאן הפסק, שאשת אחי אבי אבי' מן האם ואשת אחי אבי אמו בין מן האב ובין מן האם מותרת:

ו) אשת אחי אבי אביו מן האב ואחות אבי אביו בין מן האב ובין מן האם וכן אחות אבי אמו בין מן האב ובין מן האם יש אומרים שהן אסורות ויש אומרים שמותרת: (עלי אלמוגים):

ז) "כלתו ערוה מן התורה וכלת בנו ובן בנו אסורה מדרבנן משום שניות לעריות:

ח) "בתו" אפילו מאנוסתו "ובת בתו ובת בנו אסורות מן התורה בת בן בנו ובת בת בנו, וכן בת בן בתו ובת בת בתו אסורות מדרבנן" משום שניות לעריות:

ט) "בת אשתו ובת בתה ובת בנה אסורות מן התורה בת בת בת אשתו ובת בת בן אשתו אסורות מדרבנן" משום שניות לעריות:

יוד) "חמותו ואם חמותו ואם חמיו אסורות מן התורה אם אם חמותו ואם אם חמיו אסורות מדרבנן משום שניות לעריות:

יא) "חמותו אחר מיתת אשתו ערוה מן התורה" ולא תפסו בה קדושין "וכן בת אשתו אחר מיתת אשתו אסורה" עיי' דגול מרבבה אה"ע סי' ט"ו וחתם סופר חלק שישי סי' ק"ב:

יב) "אשת חמיו אסורה חכמים" מפני מראית עין (עיי' דקך אבן פ"א) אבל אם עבר ונשא אשת חמיו הורה בלמוח לדק סי' ל"א שלא תצא ועיי' בנוב"י מה"ק אה"ע סי' כ"ו:

יג) "אשת חותנו" הטור אוסר ויש"ש יבמות פ"ב סי' ה' מתיר אפילו לכתחלה, ובעל כרם שלמה הראה שמפורש במס' דקך אבן פ"א שאשת חותנו מותרת:

יד) "הכונס עם אשה אסור ליקח אחת משבע נשים קרובותיה" כל זמן שהזונה קיימת, מפני שהזונה באה לקרובותיי והוא מתיחד עמה ולבו גם בה, ועיי' רמב"ם בפ"ב מאיסורי ביאה:

כ"ה
שניות לעריות לענין יבום וחליצה:

א) "אשה שאסורה משום שניות לעריות שנפלה לפניו ליבום הרי זה חולץ ואסור ליבמה" ואם עבר ובא עליה קנאה בביאה ומוציאה בגט ואין צריך אח"כ לחלוץ:

ב) אשת חמיו שנפלה לפניו ליבום חולצות ולא מתיבמות:

ג) "החולץ ליבמתו נאסר בכל קרובתיה האסורות עליו באשתו גמורה ובאופן באותן האסורות עליו מחמת אסור שניות לעריות וכן הוא נאסרת בקרובי' ואפילו לא חלץ לה אלא מספק הדין כן:

כ"ו
דין עבר ונשא שניה לעריות:

א) מי שעבר ונשא שניות לעריות בית דין כופין אותו להוציאה בגט ואין לה ממנו לא כתובה ולא מזונות:

ב) הבא על אחת משניות והולידה ממנו בנים ובנות חייב האב לפרנסם:

ג) המאנס נערה בתולה שהיא שנייה לעריות אסור ליקח אותה:

ד) כהן שבא על אחת מהשניות הכניס

שים

שיש לה מומחה הם הנשים כשרים לכל דבר (כרם שלמה).

ה) רבינו בעל חתם סופר בחלק שני סי' מ"ע כתב: כתיב בתורת משה ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ופירוש בספרי הובא ברמב"ן "זה בית דין של מטה שהם בארור אם יש כח בידם להקים התורה בידי הרשעים שמחללים התורה ועוברים על הדת,

וזה לשון החו"מ סי' ב' כל בית דין אפילו אינם סמוכים בארץ ישראל, אם רואים שהעם פרוצים בעברות ושהוא צורך שעה דנין כל דיני עונשים וכתב הרמ"א ויש להם כח להפקיר ממונו וכו' אמנם חלילה לנו להרים יד בזה נגד חקי המדינה ושרי המדינה, ויען כי אסור לנו לנדות ולהחרים מטעם הממשלה יר"ה, "אבל לגרשם מבית הכנסת ושלא להתחבר עמהם ושלא למול את בניהם זה לא נאסר מן המלכות" על כן אם הב"ד והקהל שותקים לעוברי עברה העוברים על אסור עריות, הם בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, עכ"ל בעל חתם סופר זיע"ל .

כז.

שיל"ת ב' סליחות תרס"ב לפ"ק

שנה טובה ומתוקה להרבני המופלג בתורה וביראה מו"ה

שמואל כהן נ"י ש"צ מ"צ בק"ק טיסא

ס' אימרע.

מעכ"ת ביקש ממני בשם אקרו"ט יחי' "בכהן שנשא חלוצה" אם יש לו רשות לקנות מקום בבהכ"נ ולכתוב בפנקס הקהל על שמו, הנה להלכה אמרי' באה"ע סי' ו כהן שנשא אחת מהפסולות מחרימין אותו ואת כל הנושאי' ונותני' עמו עד שיגרשנה הנה בזמנינו אין רשאי' להחרי' ולנדות, ורשעי' ועוברי עברה מדינא דמלכותא, עיי' בחתם סופר חלק שני סי' ק"ג ומה שכתב בענין כזה, אכן החוב עלינו להקפיד בכל מה דאפשר כמפורש ביו"ד סי' של"ד, "וחלילה להושיב אותו בין ראשי וטובי העיר" או לכבדו באיזה כבוד כגון סנדקאות ואין נוהגין בו כבוד וקדושה כראוי לכהן כמו שמפורש באו"ח סי' קכ"ח סעי' מ', אכן אם קנה מקום בבהכ"נ או שבא לו בירושה מחויבים אנו לכתוב על שמו את אשר לו.

ואת לדעת שכהן שנשא גרושה זונה וחללה "אסור מן התורה", וכהן שנשא חלוצה "אסור מדרבנן" כמפורש באה"ע סי' ו סעי' א', וד"ל.

כ"ד הד"ש ושלום אקרו"ט בברכת כתיבה וחתימה טובה

שלמה הכהן שיק:

כח.

ביל"ת י"ד למב"י תרנ"ח לפ"ק

החיים והשלום לידידי הנכבד הרב המאור הגדול

צדיק תמים כקש"ת מו"ה חיים צבי קליין

נ"י מו"ה צדק בק"ק פעדוועריגעק.

מכתבו בא לכאן ביום ג' בעת שהייתי בגלילי ק"ק מאלאראש לסדר קדושין ותמול באתי לביתי ומצאתי את מכתבו אשר בו שאל דעתי ומצאתי בהדין מילתא שאין שום לכפש היפה, והנני לרצונו כיד ה' הטובה עלי מעכ"ת כ"י שפיר ראה שהדין מפורש באהע סי' ו סעי' י"ז פנויה שאמרה מאדם כשר נבעלתי הרי זה נאמנת וכו' בד"א בשהי' המקום שנבעלה בו פרשת דרכים והיו רוב העוברים שם כשרים וכו'.

והנה מצאתי ראיתי מ"ש זקני בתוס' יו"ט ספ"ק דכתובות שהרמב"ם ומחבר סוברי' שבסיעה עצמה צריכין תרי רובי שרוב שלה כשרים והמקום שממנו בא הסיעה יהי' ג"כ רוב כשר, אבל להרמ"י וטור לא בעי אלא רוב סיעה כשרי', ורוב השני הוא אנשי העיר עצמה שנבעלו בתוכה ומעתה:

ומעתה בנידון שלפנינו ומאחר שהיא אמרה ומפלוני נבעלתי ואנו יודעים שאותו פלוני הוא יוצא ונכנס בבית א״כ אין ספק שזה בכלל רוב כשרים.

שנית כתב מעכ״ת שדעתו לקרותו על שם בן אברהם כסברת הט״ז באה״ע ריש סי׳ קל״ט, כי שמא יגרש את אשתו ויכתוב אבא פב״פ שהוא אבי אמו, ובאמו אין נקרא בנו כי למשפחתם לבית אבותם כתיב ומלא הגט פסול, על כן קורין אותו על שם בן אברהם, באשר הכל בני בנים של אברהם, עכ״ד. ולדעתי כל ישראל יוצאים [illegible], וחלילה לומר עליו שאמר דבר הלכה שעל ידו תצא מכשול ח״ו, אם ניתן לולד הזה כשם שהוא בן פלוני אשר היא אומרת שממנו נתעברה אנו פוגעים בכבוד ר׳ יהושע שאמר לא מפיה אנו חיין, ומאחר שאנו מחויבין לשמוע לקול ר׳ יהושע ואין מאמינים לה לכל דבר חלילה לנו ליתן שמו על שם אבינו אברהם שהכיר את בוראו וכבש את יצרו, ואין זה כבודו לקרא בנים זרים הללו על שמו, לזאת שורת הדין „לקרא בן פנויה על שם אבי אמו” כי בני בנים הרי הם כבנים, וזה ברור כשמש לע״ד, ואם דברי הט״ז כוזב יחשבו, דברי הרמ״א כקדקד נחשבו.

ג׳ שאל מה לעשות בפדיונו שהש״ך ביו״ד סי׳ ש״ה סעי׳ ע״ז כתב שבמקום שאין האב רוצה לפדות הב״ד יפדו וכתב מעכ״ת כי שבני עירו לא יתנו הכסף לפדיון.

ולדעתי החוב עלינו לדקדק מדוע מסדרי הלכות אמרו כדת מה לעשות בפדיון אם האב אינו רוצה לפדות ומדוע לא הורו לנו כדת מה לעשות „אם האב הוא עני שאין לו פת לאכול מי יפדה את בנו”? ב׳ בדברי הש״ך שאמר ומוטב יותר לפדות הבית דין כשהוא קטן ב׳ תיבות „כשהוא קטן” מיותרים לגמרי?

ולנ״ד שבמקום שהאב איש עני ואין סיפוק בידו ליתן ה׳ סלעים לכהן בודאי אין הדין מחייב שיתנו הב״ד דמי פדיונו, דאם אתה אומר כן לא שבקת חיים לבית דין שבעיר, דקלי הדעת יטילו העול על הב״ד בכל דברים שיש בו חסרון כיס כי מצות פדיון הבן הוא מצוה שבגופו שהאב חייב לפדותו, גם חייבי חטאת ואשמות אין ממשכנין כמ״ש בש״ס ב״ק דף מס, והטעם יען אחר שהוא יודע שמחויב בחטאת ואשם הגם שבעת יצרו תוקפו ואין רוצה לפרוע חובתו בכ״ז אין ממשכנין אותו, יען דחזקה שישוב ויבקש כפרה ויביא קרבן ברצון הטוב.

ומעתה לפ״ז מעולם לא חל החיוב על הב״ד לפדותו כי פדיון הבן הוא מצוה שבגופו, ואם הוא כעת פושע שאינו רוצה לפדות חזקתו שישוב ויקיים מצות פדיון הבן, ואם הוא איש עני יתאמץ לפדותו אחר הזמן, אכן אם מת האב אז יש החיוב על הב״ד לפדותו, יען דהבן ישכח לפדות את עצמו, ולזאת במכוון כתב רבינו הש״ך ב׳ תיבות „כשהוא קטן” לא שהחיוב לפדות על הב״ד בעתו ובזמנו, דא״כ לא שבקית חיים לב״ד להטיל עליהם עול הצבור וקלי הדעת, אלא במקום שאין האב אז אפשר לזכות היתום מאב כל זמן שהוא קטן.

ומעתה במקום לכל מקום שיושב מעכ״ת בודאי אין החוב על מעכ״ת לפדותו רק שיכתוב בפנקס המעריקאל לזכרון אלא שמו שלא נפדה, והוא במקום עט של כסף שמביא הרמ״א בתולין בלואתו.

כ״ד ידידו ומוקירו או״כ הדש״ת

שלמה לבי שיק
רב דפה והגלילות:

מערל וילדה בן זכר שלא פדאו אותו ואחר שנתים נתגייר הערל שמודה שזה בנו אם „האב שנתגייר מחויב לפדותו" ובענין יפה כתב שהדבר דומה לעיסה שנלגלו' אחר שנתגייר שחייב בחלה כמ"ש להלכה ביו"ד סי' ש"ל סעי' ד' וביקש לשמוע דעתי, ולדעתי ברור שמעולם לא בא הגר לכלל חיוב לפדותו מאחר דקיי"ל ביו"ד סי' רס"ח דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין לו שום התקרבו' עם קרוביו ומותר אפילו בבתו ואחותו שנתגיירה דפנים חדשות באו לכאן

ובזה ביארתי ויישבתי קושיות הראשונים על יעקב אבינו שנשא ב' אחיות וחכז"ל אמרו שהאבות קיימו כל התורה? והנה הרמ"א בתשובותיו כתב שחכז"ל ביומא דף כ"ח לא אמרו זאת רק על אברהם אבינו ולא על האבות, ולענ"ד שיעקב אבינו כאשר לקח בת בתואל הכניס אותה לביתו וגייר אותה בטבילה כמ"ש בזוהר וירא שאברהם תיקן טבילה לאנשים ושרה לנשים, מעתה אחר שנתגיירו פסקה האחוה והקורבה כאשר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ובבה"ט רים שמות כתב בפירוש שרבקה התגיירה כאשר באה ליצחק, עיי"ש,

ועיי' בתשובת מהרי"א ליו"ד סי' רס"ד שאפילו בן ישראל שזנה עם בת ישראל „שאין מחויב לפדותו" דשמא זנתה גם עם אחר יעיי"ש, וביארתי יען דהגם שמודה שממנו נתעברה זה הוא רק מחמת שע"פ הרוב בודאי ממנו נתעברי אכן בדברים הנוגעי' בממון אין הולכין אחר הרוב, וזה פשוט וברור לע"ד. ואין הזמן מסכים להאריך, ה' הטוב והמטיב שנותיו יאריך, כתפלת מהו' הדש"ת

שלמה לבי שיק
רב דפה והגליל"ת

כ"ט.

שוכ"ט לידידי הרבני המופלג בו"ב, הרון ושנון מוה"ר יעקב שווארץ ש"ץ מ"ץ בק"ק
אבאד סאליק

מה שכתב מעכ"ת בבהמות שמוכרין לנכרי כדי לפרנס ומיד אחר הפרוק קונים אותן מהם בחזרה כמו גבי חמץ שקונים מיד אחר חג הפסח, והיטב כאה בענין יפה שנה שמתיר הרמ"א באה"ע בש"ס ה' למכור לנכרי אע"פ שיפרנס מיירו שמוכרם לחלוטין משא"כ כשמוכר אותם ע"מ לקנות אותם הוי הערמה, ודומה למה שמוכרין הבהמות והחמץ לנכרי קודם הפסח שוב קונים מהם שלוח בעל ת"ש בספרו בכור שור בפסחים דף כ"א שאסור לעשות כן, ומעתה הי' נכו לאסור למכור הבהמות לפרנס ולקנות אותם אח"כ, והאריך בזה הנה בש"ס שבת דף קל"ט אמרו „הערמה באסור דרבנן שרי, ומש"ס ב"מ דף לדיק מוכח שלא נתברר אי בן כח מלווה על הפרוק, ואע"ג דעיקרו מה"ת בכ"ז חכז"ל כבשו את פניהם בקרקע והעליתו עין על הסומכים שהערמה באסור דרבנן שרי' דמועב שיהי' שוגגין ולא מזידין, וד"ל. (ימלאתי אח"ז שמכן בעל מהרם שיק זיע"ל בתשובותו לאה"ע סי' י"א לידד ג"כ להקל)
כ"ד ידידו הטרוד מאד

שלמה הכם שיק

ל.

שיל"ת קארלסג, עש"ק שלח תרנ"ב לפ"ק:
רב ברכות ושובע ושמחה למחותני הרב המאור הגדול חריף ובקו מוהר"ר מהר"ם זאממער רב בק"ק דיאקאוואר בקראאטיאן

הדר"ג מחותני כ"י ביקש לדעת דעתי בבת ישראל שנתעברי

לא.

שמחה מוה"ר חיים גראס מו"ה בק"ק
ב מארטאן

מה שביקש ממני לדעת בנערה אחת שהמירה דתה זה כ"א שנים ומת בעלה ערל והיא בלא בנים ובנות נשוב לדת ישראל ולקבל תשובה וביקש ממני לכתוב לו מה שיעשה כדי לקבלה בדת ואיזה תשובה היא תשובה שלימה למומרת מראש צריכה להתוודות בפני עשרה מישראל ואח"כ תגלח שערה שהוא כפרה כמ"ש רש"י בסדר בהעלתך שהתגלחות הלוים הי' כפרה על בכורי ישראל שחטאו בע"א וע"א קראו מת ומת איתקש למצורע ומצורע טעון גלוח השער ועיי"ש ובבאר הגולה ליו"ד סי' רס"ז סעי' ח', ואחר תגלחת השער צריכה טבילה ומפורש בתש"ד שאלה פ"ז שהתגלחות צריכה להיות דוקא לפני הטבילה ושלשה מעשים הללו תשובה וידוי ברבים, תגלחת וטבילה הם שלשה מעשים שמכניסין אותה בדת ישראל ויש לבאר שצריכין ג' מעשים דוקא ע"פ מה דפסקי' ביו"ד סי' קפ"ט [דאם קבעה ג"פ הווסת לא נעקר הווסת אלא אם קבעה הווסת ביום אחר שלשה פעמים בזה אחר זה] עיי"ש, ומעתה אשה שהמירה דתה צריכה לעשות ברבים שלשה מעשים בזה אח"ז שעשתה תשובה שלימה:

ועיי' ביו"ד סי' קי"ט סעי' ט"ז ובחו"מ סי' ל"ד שתשובה שלימה היא שילך למקום שאין מכירין וכו' ובפמ"ג ליו"ד סי' ב' כתב שבזמנינו צריך לעשות מעשה בתענית וסיגופים:

ידידו הטרוד מאד הד"ש:
שלמה הרב שיק:

ל"ב.

שלום לידידי הרב המופלג החריף ובקי מו"ה דוד קאצבורג מו"ה בק"ק **נערגעשאיפאלוא.**

בנידון שאלתו בפנויה שנישקה בין שיניה והיא אומרת שמאחיה נתעברה וגם הוא מודה ושאל אם יש לחוש דלמא הפקירה עצמה גם לאחרים כמ"ש באה"ע סי' ד' הנה במקום שהוא והיא מודים מוסכם. ומכל הפוסקים שדין ממזר יש לו אונס ומצאתי בשו"ת עבודת הגרשוני סי' קי"א בפנויה שילדה בת ובשעת לידה אמרה האם שלכשר נבעלה והיא ובתה כשרים, ואחר שנתגדלה הבת אמרה האם שהבת אינה ראוי לבא בקהל כי נתעברה מאחד מחייבי כריתות והולד ממזר, והבת מוחה ואומרת אינו מאמינך ולא מפיק אנו חיים לפסלני ולגרשני מלהסתפח בנחלת ה' לבאות והעלה דהבת שרי להתנסבה לכל גבר די תצביין עיי"ש ובכרם שלמה לאה"ע סי' ד' והטעם לזה כי בודאי כשם שהפקירה עצמה לאחד מחייבי כריתות כן הפקירה עצמה לאחרים, והיא באמת אינה יודעת ממי נתעברה ובעת שאמרה לכשר נבעלתי חשבה כבאות שמכבר נתעברה ובעת שאמרה שנתעברה מאחד מחייבי כריתות עלה במחשבה לפניה שמנבעלת חייבי כריתות נתעברה והיא עצמה בספק והוי ספק ממזר שמותר מה"ת לבא בקהל- ועיי' ירושלמי יבמות פרק החולץ ה"ב ומשלא נכרת הזרע "מתעברות ומשני בני אדם כאחת":

והנה בשו"ת דברי ריבות סי' קנ"ד כתב שלשה מיני ממזרים יש: א' "ממזר ודאי" שבא מן הערוה הודאי כדתנן ביבמות פרק החולץ איזה ממזר כל שחייבין עליו כרת בידי שמים, והלכה כדבריו ב' "ממזר ספק" הבא על האשה שנתקדשה ספק קדושין או נתגרשה

נתגרשה ספק גירושין ג' "ממזר מדברי סופרים" הא דתנן ביבמות פרק האשה רבה האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה והולד ממזר ומקשה בש"ס בשלמא משני ממזר אלא מראשון אמאי אשתו היא? ישראל מעליא הוא וקא פרינן ליה בממזרת? ומסיק אסור בממזרות, ומאי קרי ליה ממזר לאסרו בבת ישראל, ופירוש רש"י לאסרו בבת ישראל "וקנסא בעלמא הוא", הרי שאין ממזר זה אלא מדבריהם. משום קנס, וכן כתב הרמב"ם פ"י מגירושין ואם בא עליה הראשון קודם שגירשה השני הרי הולד ממזר מדבריהם, ופירוש שם הרב המגיד דוקא שבא עליה קודם שגירשה השני משום דעשאוהו כאשת איש מן השני מדבריהם אבל אם בא עליה אחר שגירשה השני אפילו הי' הראשון כמחזיר גרושתו אחר שנשאת הא קיימי לן "שאין ממזר מחייבי לאוין" ולא קנסו בהם החכמים, וכן כתב בפט"ו מאסורי ביאה עיי"ש:

ומעתה בפנויה שהפקירה עצמה לכשרים ולחייבי כריתות מבלי לדעת ממי נתעברה ג"כ הולד "ספק ממזר" וצריך חקירה ודרישה באותו מקום לדעת אם הפקירה עצמה לאחרים, ואחר הנעשה והנשמע יש לדון בדבר בב"ד של שלושה:

וכבר הבאתי בתקנות ותפלות מרי"ט אלגזי בכורות דף פ"ע שהאריך בדין אם ממזר "חייב בפדיון הבן" ובמהרי"ל כתב [שממזר קוראין בשם כידור] ע"פ ומאמרם שוני ששמו כדור - אדם רשע הוא ופלא בעיני שבתשובה מאהבה כתב לקרא "לממזר דן"? ואמרתי שלא נעלם ממנו שהמנהג לקרא לממזר כידור, רק שהוא מיירי בספק ממזר ולזאת כתב שנוהגין לקרות בשם דן, כי קבלה בידינו שדן הי' השפחות שבשבטים. כמ"ש רש"י עה"ת ויקהל פסוק ל"ד:

ובמדינתינו נוהגין לקרא גם השתוקים והכשרים בשם דן וגם השתוקים בנשים נקראת "דינה" ובענינים כאלה הכל כפי מנהג המדינה בנתינת השמות הן בכשרים והן בפסולים ואין עת עתה להאריך יותר ידידו הש"ת:

שלמה לבי שיק:

ל"ג

שיל"ת ה' לסדר בהעלתך תרמ"ח לפ"ק:

אורה ושמחה וששון לאמ"ו מר דודי הרב הגאון הגדול מופת הדור כקש"ת מוהרר **דוד שיק** הש"ו רב אב"ד בק"ק **טאקייא** יע"ה.

אחרי הקידה הנני להודיעו שאתמול בא אלי הרבני מוה"ר יצחק אהרן הויעל נ"י והראה לי הכתב שסמך הדר"ג ידיו עליו להיות מורה הוראה בישראל וראיתי בסוף כתב הסמיכה בתנאי שלא ילך להורות בקהל שלא באו בברית עם ארטהאדאקסיע במדינתינו ולזאת באתי בחיל. ור עדה לשאל את פי רבינו הדר"ג הש"ו אם גם אמת הוא שאלו שלא באו בבריה הקאנסטיטואירונג ממנו עשו ועושים שלא כדין, וע"ז עתידין ליתן את הדין אכן אם נכריח אותם שלא ילך להורות להם הבקי בהל' גיטין וקדושין אז ממילא יתרבו בתוכם הפסולים והממזרים, באשר יהיו מוכרחים ליקח מורים רעים וטעאים ואחת לאחת יאבדו לרדת שחת, ובמשך איזה שנים יהי' דינם כקראים אשר פסקינן בש"ע אה"ע סי' ד' שאסור להתחתן עמהם ומבואר בב"י לפי שנתברר שכל מעשיהם בגיטין קדושין והלכה הם נגד הדת והדין, אין בקיאין בגיטין וקדושין וממשכים בכל

בכל מומעע שטבעו חכמים בגיטין, ובתשובות ר׳ בצלאל סי׳ ג׳ כתב שהקראים דינם ממש כעכו״ס ואפילו במגע אוסרים היין ומעתה בדורנו אם לא יבאו לקהלות הקאנגרעסס דיינים מורים ושוחטים יראים ושלמים הבקיאין בגיטין קדושין וחליצות אז יש לחוש שיתרבו הפסולים בתוכם ויהיו דינם ממש כקראים בימי החכמים ומאחר שבני היראים לוקחים את בנותיהם לנשים, ובנותינו לוקחים את בניהם לאנשים בזה שתים רעות נעשו א׳ שאנו גורמים שיבאו הם למכשולים ב׳ שעל ידיהם נבא גם אנחנו למכשולים ח״ו:

שנית תמה אני מדוע חכמי דורנו העלימו את עינם לתמוד מעזרא הסופר שהעלה מבבל כל הפסולים והושיבם בארץ ורש״י ברש עשרה יוחסין כתב בעזרא חשש שאם ישארו הפסולים לבא בקהל ישראל בבבל במקום שאין ב״ד קבוע יבאו הפסולים ויתערבו בכשרים ויטמאו את בית ישראל, לכן הביאם אל הארץ במקום שיש בית דין קבוע שישגיחו שלא יתערבו הפסולים בכשרים:

ואכן בדורנו דור הבוגד מה נענה בתרייהו? אם ילא הפסק מחכמי האמת כהדר״ג הש״ו שמורה לדיק לא ילך להורות בקהלות שלהם מי ישגיח שלא יתרבו הפסולים ולא יתערבו הכשרים באלו שאסורים לבא בקהל?

ומדוע אין אנו למדים מרבינו משה שלקח עמו הערב רב כשעלה ממצרים וכתב האר״י ז״ל הובא בנחל קדומים שרלה להכניס אותם תחת כנפי השכינה והשוה אותם בכלל ישראל, והאיך נעשה מעשה להורות לרבים שאסור ללמוד תורה לאותן שטעו ועשו להם חוקים לא טובים? וכי אין לחוש שהקלקול למנוע אותם מתורה ומטהרה גדול מן התיקון? ובדרשה לשמחת תורה אמרתי ע״ד המקובלים שאמרו שהתורה מתחלת בתיבות בראשית שהששה אותיות רומזים על ששים ריבוי אותיות אשר בתורה ומסיימות בתיבת ישראל אשר אותיות ר״ת מן יש ששים אותיות לתורה ואמרתי כי דבר מוסר ילא מפי המקובלים לעורר אותנו על אהבת ישראל ושאסור לבזות שום אדם מישראל כי מוכי המלות הורו לנו שיש „רמ״ח" מלות עשה בתורה כנגד רמ״ח אברים אשר באדם „שס״ה" מלות לא תעשה כנד שס״ה גידין אשר באדם ללמוד מזה כשם שאם יסתום אחד מן האברים וגידין שלריך להיות פתוח או יפתח אחד מהם שלריך להיות סתום אז אי אפשר לאדם להתקיים, כן מן הלורך שאלו תרי״ג מלות יתקיימו מכלל ישראל ואם חסר אחד מאלו תרי״ג מלות אי אפשר לישראל להתקיים כי אין השכינה שורה בישראל אם אין מקיימין כל התרי״ג מלות:

ומלאתי בזה דבר יקר תיבות [יש״י אלד״י ישראל] הם במספר תרי״ג 613 וכן תיבות „רבינו משה" מספר תרי״ג כי רבינו משה מסר לנו תרי״ג מלות ורק אם אנו מקיימין אלו תרי״ג מלות אז ה׳ אלד״י ישראל משרה שכינתו בתוכנו:

ועל כל זאת רלו חכמי המקובלים לעורר את בני ישראל לדעת שבעת שנתן הקב״ה תורתו לישראל היו במספר ששים ריבוי למען נדע שרלון נותן התורה ית״ש הי׳ שיהי׳ בני ישראל כמספר האותיות שבתורה ומספר האותיות יהא מכוונים כנגד כמספר הנפשות אשר בישראל וכשם שאם חסר אות אחת בתורה הספר פסול כן אם חסר נפש אחת מישראל אי אפשר לישראל להתקיים וכשם שאם חסר אות בתורה אין הבדל בין אם חסר האות משם הקודש .

שקודם או אם חסר משם אדם כן עלינו להשגיח שלא לדחות שום נפש מישראל והחוב עלינו לקרב וחלילה לרחק, ות״ד השייך לענין אשר כעת לפנינו:

גליתי דעתי כדי לברר האמת ולשמוע דעתו הרמה, ואחתום בקידה תלמידו בן אחיו הד״ש ושלום כל אשר לכם באהבה עזה:

שלמה הרש שיק:

ל״ד.

שוכ״ט לידידי הרבני המופלג בו״כ מוהר׳ חיים גראם נ״י מורה בק״ק ק׳ ס׳ מארטאן:

מה שהעיר על דברי כוב״י במש״ק אה״ע סי׳ ה׳ [קראי שפרש ממקומו רבים מקילין להתחתן עמו] ולדעתי מפורש באה״ע בב״י וברמ״א סי׳ ד׳ שאסור להתחתן עמהם ונרא׳ בח״ס בחדושיו על נזיר שאסור ייבם במגע והאריך בזה הרבה הכוב״י לא כתב מותר להתחתן עמהן לכתחלה רק בדיעבד לא רצה לאסור מפני שרבים מקילין והמקילין הם הרמב״ם בשו״ת פאר הדור ובאגרותיו והרדב״ז דפוס ליוורני סי׳ ר״ע ומבי״ט ח״ב סי׳ ל״ה ובשנים רא״ם סי׳ ר״ך:

ואין עת להאריך מה שאין נוגע לדין ולהלכה רק ללמוד מזה למקום אחר: ידידו

שלמה הרש שיק:

ל״ה.

שוכ״ט לתלמידו הרבני וכו׳:

בקשת לדעת דעתי בענין אשר לפניך באשר אביך ז״ל לא חפץ שתקח בת פלוני לאשה ונפשך חשקה לקחת אותה לאשה מכמה טעמים שהצעת כי טוב בעיניך ויראה פן ואולי אתה פוגע בזה בכבוד אביך ז״ל הנה אביך לא גזר עליך שלא תיקח אותה רק שלא רצה להסכים בחייו ואולי אם היה חי היה מסכים לעת כזאת, שנית כבר החליט כוב״י במה״ת סי׳ מ״ה [בענין זיווגים לא אמרו מצוה לקיים דברי המת] יעי״ש, וכן מפורש במהרי״ק שורש קס״ו ענף ג׳ [שאין כח לאב למחות לבנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן]:

ובאגדה ביארתי מאמרם חתן דומה למלך (פדר״א פט״ז) כי בעת שהבן רוצה לישא אשה אשר חפץ בה אז אין רשות לאבות למחות ולעמוד כנגדו אם היא בת טובים וישרים ובאותו שעה הוא דומה למלך שאין לו מושל אשר יצוה לו לעשות ושלא לעשות:

ואם טוב וישר הדבר לפניך עשה כטוב בעיניך ואבי היתומים ישלח מלאכו לפניך ויברך אותך גם אביך מגן עדן בתפלת רבך:

שלמה צבי שיק:

ל״ו.

חקירה בגרים בזמן הזה

הרמב״ם בספי״ב מאסורי ביאה כתב כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל האומות וערבם זה בזה והגלה אותם ממקומם וכו׳ ונתערבו [ד׳ אומות האסורים בכל אומות שמותרין הותר הכל שכל הפורש להתגייר פירוש מן הרוב] וכו׳ וכן פסקי׳ להלכה באה״ע סי׳ ד׳:

מעודי לא הבנתי הא הראשונים והאחרונים מקשי׳ האיך אנו הולכין בפסק ב״ד של סנהדרין אחר הרוב הא הם יושבי׳ והם כקבוע שהוא כמחצה על מחצה וכן מקשים האיך אנו

אבל הולכין לחלוב החלב ובהמות שקבועי' במקומם ואוכלי' החלב משום שרוב בהמות כשרות הא הבהמות במקומם הם קבועים וכמחצה על מחצה? כן אבי תמה האיך אנו אומרים שמותר לנו לגייר נכרים משום שהאסורים נתבטלו ברוב ואלו שבאי' להתגייר באים מן הרוב, [אמות כשפורשים ובאים באים מן הרוב, אבן האיך אנו אומרים לדין שמותר לגייר נכרים מפני שנתערבו] הא אנו דנין על כולם כשהם קבועים במקומם?

ואמרתי השערה חדשה ונכונה דהרמב"ם פסק בה' מלכים פ"ו קי' דין שבני קטורה וישמעאל מחויבים במילות מילה ומבאר המשנה למלך שאם ידינו תקיפה אנו מחויבים לכופם שימולו, ומעתה מאחר שנתערבו כל האומות אלו באלו א"כ גם ישמעאל וקטורה בתוכם ואם אמרי' קבוע כמחצה על מחצה הרי אסור עלינו לגיירם ולהכניסם בבריתו של אברהם אבינו ודו"ק כי הוא דבר עמוק:

ד"ו.

בעז"ה קארלסבאד ה' לס' עולים ויורדים תרנ"ז לפ"ק

[illegible] לב [illegible] ישיב לב בנים אל האבות ויברך את כל העוסקים בתורת ה' לגאות ובתוכם ידידי הרב הגאון בן גדולים וטובים וצדיק תמים מוה"ר **צבי פישער רב בק"ק ווינערן** תע"ה.

אהובי! היום אחר תפלת שחרית קבלתי מכתבו אשר בו עורר אותי שהרב פלוני כתב במה"ע יידישע לייטונג ומדי כקלו שהב"ד באופן ישן שהתירו לגייר נכרית שאיתה כמה שנים עם ישראל והיי' לה ממנו שלשה בנים שהכניסו בבריתו של א"א הי' ב"ד הדיוטית יען כי אסור להכניסה בדת ישראל והראה על דברי יבמות כ"ד ע"ב ורמב"ם פי"ג מא"ב ויו"ד סי' רס"ח ומקיים דבריו שהתירה לעבור על דברי התורה באמרה לא יגיד וגשא שוכו ולזאת יתפרסם זאת במה"ע והדר"ג כתב שלדעתי לא טעו הב"ד באופן ישן ובקש ממני יען שבזמנינו ניתן החירות להתגייר יתרבה כזאת הרבה במדינה לברר הדין ולכתוב לו דעתו:

במשנה יבמות כ"ד אותו הנטען על השפחה ונתגיירה לא ישאנה ואם כנס אין מוציאין מידו ואמרו גם בש"ס הטעם משום דכתיב (משלי ד') הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך הרגיל לדקדק בלשנא כאן החיוב על הלומדים תורה לשנות ישאל שאומרי' ואם „כנס" אין מוציאין וכו' הוי ליה למימר ואם "כנסה" בה"י? ב' שאומרי' אין מוציאין "מידו" איזה יד יש כאן והוו"ל אין מוציאין „אותה" ממנו? ג' כפי משמעות הגמרא וכמו שפירש רש"י הטעם שאמרו שלא ישא אותה הוא משום שאם ישא אותה הרי נותן בזה רגלים לדבר שמה שחשדו אותו לא הי' חשד אלא שכן הי' באמת ועי' שנושא אותה ישים עצמו לרשע בעיני מכיריו וכי רק עלה עיבה קול שלא ישים עצמו לרשע:

אכן כל המעיין בדבריהם יראה שאם חסר אות אחת או שהוסיפו אות ותיבה בזה גלו לנו מטמוניות ונסתרות לדורות כמו שאבאר בס"ד:

הבועל בת נכר הן בדרך החתן או בדרך זנות קנאים פוגעים בו, ואם לא הלקוהו בב"ד עונשו מפורש בדברי קבלה שהוא כרת שנאמר כי חלל יהודה וגו' יכרת ה' לאיש וגו' וכתב הרמב"ם בפי"ב מא"ב ה"ז עון זה אע"פ שאין בו מיתת ב"ד אל יהי' קל בעיניך אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו

כוונתו שהבן מן הערוה הוא בנו לכל דבר ובכלל ישראל יחשב אע"פ שהוא ממזר והבן מן העכו"ם אינו בנו שנאמר כי יסור את בנך מאחרי ומקיל אותו מלהיות אחרי ה' עכ"ל:

ומעתה מי שנחשד על הנכרית הרי הוא נחשד על דבר שיש בו כרת, ואם הוא הולך אחר שנתגיירה ונשא אותה על ידי זה "ומשים עצמו לרשע" כי יאמרו עליו שאמת הי' הקול שעשה מעשה שחייב עליה כרת ואין ראוי שיעשה אדם את עצמו לרשע:

אכן אם הוא איננו חושש ומשים עצמו לרשע והיא נתגיירה והוא נושא אותה לאשתו כיון שקיי"ל להלכה ברמב"ם פי"ג מא"ב וביו"ד סי' רס"ה סעי' י"ג שכולם גירי אמת הן בדיעבד הקדושין קדושין גמורים הם וזה פשוט וברור בכונת הש"ס:

אך כל זה אם היא באה מעצמה ונתגיירה והלכה והיתה לו לאשה, אבל האיך יתנו בית דין מקום שאשה נכריות שהיתה יושבת ושנים עם ישראל שתתגייר הא ברור להם שלא באה לחסות תחת כנפי השכינה לשם יהדות אלא משום שנתנה עיניה באיש הזה ומבואר בש"ס ופוסקים [שאין מקבלים גרים הבאים להתגייר משום שררה או משום שנתנו עיניהם באיש או אשה]?

אכן כבר הקשו בתוס' שבת האיך גייר הלל העכו"ם על מנת שיעשו אותו לכהן? ותירצו שהלל ראה ברוח קדשו דסופו לשם שמים. וכתב הב"י ביו"ד סי' רס"ח והובא גם בש"ך סוף הסימן ומכאן יש ללמוד "דהכל לפי ראות עיני הב"ד" עיי"ש:

ואחר הדברים האלה אני אומר ואחר שכל הטעמים שאמרו הטעם על שפחתו לא ישאנה הוא שלא להחזיק עצמו לרשע אבן באופן שהוא בא ומודה שהי' רשע ואין מכחיש שעשה ונלפנים ומעשה רשע ועבר על חייבי כריתות, אבן בא ואומר שרוצה לשוב תשובה שלימה ומעיקרא עבר בכל יום על אסור כרת ואכל בכל יום טרפות וכתן מזרעו למולך וכעת רוצה לתקן הכל ע"י שתתגייר ויקדשה ויגייר את בניו בבריתו של אברהם אבינו בודאי לא אמרו שלא ישאנה:

שנית עיקר הטעם של קנאים פוגעים בו הוא כמ"ש הרמב"ם הנ"ל שמוסר זרעו לעכו"ם, וא"כ בנידון שהי' לפני הב"ד באופן ישן שבנים שהי' לו ממנה הביא בבריתו של אברהם אבינו א"כ תיקן מה שקלקל ועשה תשובה, וכעין זה כתב בתשו' בית יעקב הובא בברכ"י ליו"ד סי' רס"ט בשיורי ברכה, אחד שנתגייר ובהיותו עכו"ם עבר על שבע מצות של בני נח ולא עשה על זה תשובה אם הוא כשר לעדות, ופסקו להלכה [כיון שנתגייר אין לך תשובה גדולה מזו] עיי"ש:

וכן אמרו במסכה סוף מגלה האומר ומזרעך לא תתן למולך ומזרעך לא תתן לאעברא בארמיותא משתקין אותו, ומביא זקני בעל תוס' יו"ט הפירוש מערוך האומר ומזרעך לא תתן באומה ידועה שמעבירין זרעם למולך כגון ארמיים ומשמע מדבריו שלשאר אומות מותר ליתן זרעו לפי שאין נותנים למולך, לפיכך משתקין אותו בנזיפה, ומסיק שהפירוש הוא בישראל הבא על עכו"ם והוליד בן לעכו"ם הכתוב מדבר דל"ש מולך משאר בתי עכו"ם, עיי"ש, והקשה בקול סופר למה דרשו חכז"ל על מצות לא יכול לתקן זה הבא על ערוה והוליד ממזר ולא דרשו זה הבא על עכו"ם והוליד בן לע"א? ותירוץ שכאן אפשר לתקן "שיגייר הולד" מה שאי אפשר בממזר:

ומעתה לפ"ז באיש ישראל שבא ומודה שחטא שנתן מזרעו לעכו"ם

ורוצה

ורוצה לשוב ולהביא זרעו בבריתו של א"א "[האיך נסגיר לפניו שערי תשובה שפתח לו הרוצה בתשובה?]" אם הנביא הושע לא רצה לגרש את אשתו הזונה וילדי זנונים והשיב הקב"ה על ידו כמו שסיפרו לנו חכז"ל בש"ס פסחים דף פ"ז ע"א האיך נבקש מבעל"ת באופן ישן שישוב בתשובה ויגרש את בניו ואת אמם וכי לא שגור בפינו בתפלה ראשינו כרחם אב על בנים? ואם אמת שע"פ דין תוה"ק והובא להלכה באה"ע סי' ע"ו בן הבא מנכריות אינו בנו בכ"ז מי יבא ויכחיש שע"פ חקי הטבע האב אוהב הבנים אע"פ שהם מנכריות והאיך ישלח האם עם הבנים?

ומי לנו גדול מרבינו הרמב"ם שכתב בשו"ת פאר הדור סי' קל"ב הנטען על השפחה שישחררנה וישאנה ואם חכמי המשנה אמרו שלא ישאנה הוא גזר ואמר שמוטב שיאכל רוטב ולא חלב, עיי"ש? וכי נגזור ונאמר שישב בליוויללעהע עם נכריות ויאכל נבלות וטרפות, ויגדל בנים ובנות לאמונה אחרת?

ואם אמת שיש לחוש שהאשה נכריות אינה מתגיירת לשם יהדות רק לעשות רצון בעלה שנתקשרה עמו או שלא יגרשה מביתו אכן זיל בתר טעמא אם ביומי חכמי המשנה גזרו ואמרו שהמתגייר שלא לשם יהדות אין מקבלים אותו זה אמרו בימיהם שהאומות היו דבוקין בע"א ואם תתבטל הטעם שהביא אותה להתגייר בטל דבר בעלה האהבה לישראל:

אכן בזמנינו שאין דבוקים בע"א והיא יושבת בבית ישראל כמה שנים ומרוצה לגייר הבנים ולראות בלערם בודאי אין לחוש שתשוב לע"א ולאמונתה שנולדת בה כי נפשה דבוקה בבעלה ובבנים שיהיו ישראלים ועל זה וכיוצא בזה נאמנים דברי חכז"ל שאמרו בש"ס חולין דף ה' כל הכופר בע"א כאלו מודה בכל התורה:

לזאת לדעתי אסור להרהר אחר מעשה ב"ד באופן ישן, וע"ז וכיוצא בזה כתב הב"י והש"ך שהבאתי לעיל שהכל לפי ראות עיני הב"ד ולחוק עשה לנו הרב שילא בפלפולו שעליה לא אמר רבינא טבא פלפלא חריפתא במה"ע לסתור דברי ב"ד במקום אחר:

ועתה אני חוזר לדברי המשנה בנטען על השפחה והתגיירה ועבר ונשא אותה לאשה הגם שע"י שנשא אותה לאשה נותן מקום להחזיקו לרשע למפרע מעתה אם איגלעי מילתא למפרע שהי' רשע מכבר א"כ אם למפרע הי' לו דין ומשפט עם ישראל והוציא ממון מחברו ע"י עדותו או שבועתו הי' לנו לומר שמחויב להחזיר המעות שהוציא, בכ"ז אין מחזיקין אותו לרשע להוציא ממון בכה"ג מעיקרא ע"י שבועה או עדות שלו באשר בממון אין הולכין אחר הרוב ולכן אמרו אם "נכנס" היינו אם נשא האשה וכנס למפרע. ממון אע"פ שמשים עצמו לרשע בכ"ז אין מוציאין האשה ממנו ואין מוציאין בשביל זה **מידו** מה שתפס ומה שמוחזק בו ודו"ק:

האריכתי בזה לכבודו ולכבוד התורה ידידו ומוקירו או"כ:

שלמה הרש שיק.

רב דפה והגלילות:

ל"ח

שו"ת להרב הגאון מופת הדור מוה"ר

יהודא אסאד רב אב"ד ור"מ בק"ק סערדאהעל:

נשאל נשאלתי מידידי אחד ממשפחה מיוחסת בישראל אשר עברה עשר שנים ונשיאת אחותו לאיש אחד

בן קליניס ואביה נתן לה כמה אלפים נדן, אמנם לאחר החתונה הבעל הלך בדרך לא טובה, פיזר ובילה כל מעותיו בשחוק ובבתי משתאות עד שברח למדינת אמעריקא וזה כמו ח' שנים אשר אשתו יושבת גלמוד ועגונה ובכתה את ימי נעוריה וכמה שנים לא שמעה ממנו כלום וזה לא כביר ימים אשר כתב למשפחתו שברצונו לילך למדינת ווענע אינדיען, אם יש תרופה למחלתה לכוף אותו שישלח לה גט פטורין, ובפרט שהוא גר במדינה רחוקה מעבר לים, והיום או למחר ימות ולא נשמע ממנו ותשב עגונה כל ימי חיה? והשבתי לו שאני אעשה לו אות לטובה ואדפק על דלתי הגאונים, אולי ימצאו היתר לשלח לה גט ע"י כפיי' אם לא ירצה ברצון טוב, והיום אני בא לפני אדמו"ר בבקשת תלמיד לרב שיורה לי יען שאין ביד ב"ד ישראל שום כח עתה לכוף אותו האם מותר לעשות ב"ד ישראל ע"י ערכאות של עם המדינה יען שלא זן ולא פירנס אותה עד עתה וגם הפוסקים שפסקו כשמואל דעד שכופין אותו לגרש כופין אותו לזון מ"מ בענין זה שהוא עדיין זולל וסובא ושוכן בלב ימים רחוקים דומה למה שכתב הרשב"א בתשובה הובא בב"י באה"ע סי' קנ"ד דעד שתיקם בדינא תמות ברעב וגם בתשובת רמ"א סי' ל"ו כתב דאם באמירה לבד שאמר איני זן ואיני מפרנס כופין לרב כ"ש באיש בליעל אשר פיזר כמה אלפים ולא זן אותה כמה שנים ואין לה תקנה לעתיד, כי עודנו הולך בתר מע"ה שמאן ממנה עד עתה עונה האמורה בתורה והוא מורד גמור שמנע ממנה תשמיש והוי מדברים שכופין אותו ע"פ התלמוד ואפילו בשוטים ראוי' ליסרו עד שיאמר רוצה אני לעשות כפי מה שיאמר ב"ד ישראל עוד יש לפתוח שער היתר בכפיי' שקרובי האשה יתנו לו איזה ממון ואז דומה ממש לתלוי וזבין דאגב אונסיה וזוזי גמר ומקני והגם שכתב בקל"ד בהג"ה דאפילו אם קיבל מעות לא אמרינן בשביל זה נתרצה יען שהשיטה מקובלת כי בשם הריב"ש שברא דלא מהני נתינת מעות יען שאין דמים לאשה, וי"ל באשה דאין לה טענה נגדו והוא יוכל לכוף אותה שתעמיד אצלו שפיר לא הוי דומיי' דמכר שהתם נותן לו דמי כולה שדה, אמנם באשה יש לומר דחשקה נפשו בה מכל ממון שבעולם אבל באשה שב"ד כופין אותו להוציא והיא לא רוצה לעמוד אצלו ובלא"ה אין שום הנאה ממנו מדוע ולמה לא נאמר אגב אונסי וזוזי גמר ומקני, והוכחתי סברא זו דאל"כ מאי מקשה ר"י מגט מעושה הא לא דמי כלל, דהא חזינן דאפילו אם אמרינן כר"ה דאגב אונסי גמר ומקני בכל מקום בגט לא מהני וא"כ חמור גט ממכר ומאי מקשה, והג"ה לא אמר אלא בהכך דאין כופין וכסברת הריב"ש דאין דמים לאשה ואם גם הב"ש הוסיף על הג"ה הנ"ל וכתב ואפילו אנסהו בדין י"ל בדין עלמו יחלק אם כופין אותו מחמת חולי שנולד לו כריח הפה וכדומה אמנם אהבתו בה קשורה בנפשה שפיר י"ל דלא מהני נתינת ממון אמנם באילו שאמרו איני זן ואיני מפרנס ומונע ממנה תשמיש זה כמה שנים ובכתה את ימי נעוריה מדוע נאמר שאין דמים לאשה זו שלא יגמר:

ואחתום בקידה ובדש"ת ידידו המצפה לתשובתו:

מנחם דייטש:

ל"ט.

ששון ושמחה ברנה . והצלחה יחולו על ראש אהוב י"נ הרב המאה"ג החריף מופלג . ומושלם במו"מ בנב"ק

ולדיק

ידידי נפשו כק"ש מוה' מנחם דייטש האבד"ק פאלאנקא ואגפיה יצ"ו:

מכתבו קבלתי וכו'

ועל דבר הנדון אשר נשאל מעלתו כבוד תפארתו נ"י והוא זה אשה אחת מיוחסת בת צדיק מפורסים שהפקיד לה אביה דן בנדוני' כמה אלפים בשעת נשואיה וכמו שנה אחר החתונה לא הלך בעלה בדרך טוב וכילה ואיבד כל מעותיו בשחוק ובתי משתאות ושוב ברח למדינת אמעריקא והניח את אשת נעוריו עגונה, זה כמה שנים שלא נשמע ממנו מאומה עד זה ימים לא כביר שבוע שכתב לקרוביו שברצונו לילך לוועסט אינדיען ושאלו קרובי האשה את מעכ"ת אם רשאים לכוף אותו בערכאות ע"י השתדלות משרי המדינה יר"ה שישלח גט כריתות לאשתו העזובה ע"כ, ומעלתו פלפל בחכמה אם מפייסית לו בזוזי אי מקרי או לא? עפמו"ש הב"ש מאקל"ד סק"ח אונס דין זה שבוע כיון שהרחיק נדוד זה לו כמה שנים ועתה היום ג"כ עומד במרדו ומעגן את אשתו הנהו מוריד מכל עניני אישות כופין אותו להוציא אפילו בשוטים כמבואר בש"ע אה"ע סי' ע"ז וקנ"ד וקנ"ה ומכ"ש כי האי גוונא, אם יש כח לכופו אין צריך לכופו לגרש בהדיי אלא יכופו אותו ע"פ הקיסר יר"ה ושרי המדינה שישוב לביתו למדינתינו פה ויתנהג עם אשתו עניני אשות ואחר שיהי' נתפס במאסר בטענה זו לא יניחו אותו להוציא לחפשי עד שיתרצה וישלח גט פטורין לאשתו טובה כי האי איכו אונס כסר"ת במהרי"ק ש"ו קס"ו וברמ"א אה"ע סי' קנ"ד סעי' כ"א אפילו אם היתה האשה גורמת מתחלה, ובאמת אין חוששין לזה כלל דכל הנשים בחזקת כשרות כמ"ש רמ"א בהג"ה אה"ע סי' קנ"ד ומגע"ש ול"ה דין צריך בושש נאם ידידו הדורש שלום תפארתו

הק' יהודה אסאד:

מ.

ב"ה ט' לידידי ש"ב הרב הגאון מופת הדור כקש"ה מוה"ר מנחם א"ש נ"י רב אב"ד דק"ק אונגוואר:

אחדש"ה. ושלום כל אשר לכם אעתיק פה ח"ת מזקנינו הגאון החסיד זיע"א ואשלח לך כ"ד זהובים והרשימה משמות הכותבים לעניי ארץ הקדושה ואציע השאלה שבא לפני ומצפה אנו לתשובתך במהרה:

אודות איש ואשה אשר דרו פה ביחד כאיש ואשתו כמו שתי שנים, וזה כמו שנה אשר יצאה מביתו למקום אבותיה, ועתה בא האיש לפני ואמר שדוה לו לבו על שעשה את הרעה הגדולה וחיה עם האשה הזאת שנים בלי חופה וקידושין כי הוא הי' תחת עבודת המלכות בגארניזאן דלעמבערג ודבקה בו וילדה ממנו בן, ולא הי' יכול לכנוס אותה מחמת דת המלכות, ובשעה שיצא לחירות אז בייש לקדשה לו ובא לכאן וישב פה ועתה רוצה ליקח אשה אחרת ולחיות עמה כדת משה וישראל אם צריך ליתן גט פטורין או לאו ואם שצריך ליתן לה גט יען שלא נודע מקומה אי', והוא יתענן אם יוכל לזכות לה גט ע"י אחר, והנה בתוך שתי שנים אשר דרו פה יחדיו אמר הנ"ל לאיזה אנשים פה וגילה להם הסוד שהאשה הנ"ל לא אשתו היא, אמנם אחכי לא שמעתי דבר אדרבה פעם אחת בא אחד מלעמבערג וגם אצלה גם בעת אשר זה האיש אשר הוחזק להיות בעלה לא הי' בביתו

בביתו

בביתו ושלחתי אחריה והתריתי לה שאם עוד תתיחד עם האורח זה אשר בא לגור אז אני אילך לשופט שיענים אותם, והיא אמרה שזה האיש הוא קרוב לה ומלפה לקבל מעות על הב"ד ומלך רחמנות יושב בביתה, ואמרה שלא תתיחד עוד עמו, ובכל זאת אמרו השכנים שזה האורח לן עמה בעת אשר אין האיש בביתו ועד שהלכתי להשופט הלך מפה והחרשתי:

וזה שינים כתבתי לב"ד לדק בק"ק לעמבערג בבקשה שיבררו אודות האיש והאשה הללו וכתבו לי תשובה שלא יוכלו לברר אם קידש הנ"ל את האשה והיא כבר הלכה שוב זה ב' חדשים ממקומם, וסיימו יען דסוקלין ושורפין על החזקה ע"כ יפטור אותה בגט תמורין:

ול"נ שיש כאן עוד ספק בדבר אם היא צריכה גט ממנו, יען שהוא נותן אמתלא טובה שהי' בעבודת המלכות ומתחילה לזכות נתכון, וכה"ג פסק בתשובת פ"י ח"א אה"ע סי' א' דמהני אמתלא אפי' אם אמר שהיא אשתו ונתחזקו, ומכש"כ שגילה דעתו לפני עדים שאין זה אשתו כ"א פילגשו וקלא דומה לתשובת הרמ"א שסובא בט"ז יו"ד קפ"ה, הגם שאין דומה ממש דהתם גילתה דעתה טרם שנתחזקה, אבל המעיין בב"ש בית שמואל אה"ע בסי' י"ט וט"ז מבואר אפי' באמירה בעלמא לא מהני לאחר ל' יום אמתלא ומכ"ש הכא שהוחזקו פה שתי שנים ע"פ מנהג והרגל ומסתמות הש"ס והפוסקים דסוקלין ושורפין על החזקה ל"מ אמתלא כמו שכתבו גדולי האחרונים דאל"כ הא והצילו העדה למה לא טעינן אמתלא בשבילו ובאמת י"ל דאין ראי' מהתם דגבי מיתת ב"ד צריך שיתיר עצמו למיתה, וגם לענין מלקות פסק הרמב"ם דצריך שיתיר עצמו למלקות א"כ אין לך מומר גדול מזה ויש לנו חזקה שאם האמתלא אשר יאמר עתה הוי אמת ומדוע לא גילתה אמתלא בשעת התראה, ובזה מיושב מה שהקשה בתשובת שיבת ציון ע"ו בתשובותיו לאא"ז הגאון זצ"ל לפי סברת הנב"י שכל אחד יש לו חזקה שלא נתחייב מיתה עדיין א"כ אמאי סוקלין מצד החזקה ואין שורפין תרומה על החזקה, דגבי תרומה אוקמי אחזקה הא גם במיתה יש לו חזקה, אמנם י"ל כיון שקיבל התראה והתיר עצמו למיתה מיגרע גרע חזקת פטור שלו, עוד י"ל דהכה המהרש"א בסוגי' דתרי ותרי כי דלא אזלינן בתר חזקה אלא למי שנסתפק אבל לגבי העד לא מהני חזקה כי ראי' טוען ברי לי ומדוע לא מהני נגד חזקת ברי שלו? וכ"ת דילפינן ממכה אביו ואמו כמו שכתב הרמב"ם והירושלמי דלמא התם שכבר הותרו עצמם למיתה ולמלקות ולא אמרו ברי בשעת התראה אבל אולי אם באמת אמרו בשעת התראה אין זה אבי מודין בבנו כרוך אחריה אם היא אומרת בשעת התראה אין זה בני שאינה חייבת מיתה ואפשר אם ברי מפי אחרים מהני גם הבנו פטור ממיתה, וא"כ הכא בנידון דידן שהוא צועק וטוען ברי שלא נכנס עמה בתורת קידושין ומדוע יתעגן בשביל החזקה אמנם אפשר לומר כי אנחנו מסופקין ולדידן הוי חזקה א"כ לא נשלח ידינו להתיר קשר האיסור ואסור לנו ליתן לו ליתי קדושין ומיושב בזה מה שהלאיתי בשו"ת מהרי"ט שהקשה האיך הי' מותר אברהם אבינו ע"ה באשתו כיון שאמר אחותי היא ונתחזקה להיות אחותו ונגד חזקת קרובים לא מהני אמתלא, אמנם לפי דברי א"ם, כיון שהוא ידע שאין זה אחותו וחזקה לא מהני כ"א נגד הספק אבל כאן האיך נשלח ידינו ליתן לו קדושין שיש לנו חזקה לפנינו

לפנינו וכ"ת דנאמין לו דבריו דאמרתו לא מהני דאם עבר על לאו תהיי קדשה מחמת רוע יצרו ולוקה אליבא דרמב"ם אף לפי דעת הפוסקים דבזה נקרא פלגשו מ"מ עבר על עשה כי יקח כמבואר במהרי"ט סוף פ"ק דקדושין ולמה לא ישקר לעבור על חרם דר"ג:

ועוד י"ל דאולי קידש אותה בסתר בפני עדים ולא גילה מחמת יראת דת מלכות משום דלא שביק התירא ואין אעפ"ב הגם שפסק המחבר בסי' קמ"ט באה"ע דלא אמרינן חזקה זו אלא באשתו שגירשה אבל שאר בחזקת ישראל לשם זנות ומביא הרמ"א בשי' דעה זו בשם יש מקילין וכן בח"ה סי' ר"ם לוח ואמר מי יאמר שכל הפוחזים אשר לא יכבשו את יצרם אינם מכוונין לזנות, כ"ז דוקא אם ידעינן דלא קידש לה כי אם בביאה לפני עדים או ביחוד דהן הן עדי ביאה שפיר י"ל דאין כאן חזקה כיון דחזקות כשרות שלהם יש להם ריעותא שעבדו פריצות

אבל איש ואשה שבאו לכאן שיש להם חזקת כשרות אולי קידש אותה בפני עדים בכסף בהשאה, וא"ל ראיה מתשובת הרא"ש כלל שלושה ושנים דמי שהיה פלגש ומת שמותרת לבן אחיו וא"כ קשה אולי קדשה אותה בהשאי באמת י"ל דתשובת הרא"ש מיירי שידעינן בבירור גמור שנשאה מתחלה לפלגש וא"כ חזקה שלו יש לו ריעותא כמו שכתבתי לעיל אבל אם אנו מסופקים באיש ואשה מדוע לא קאמר מטעם חזקות כשרות שלהם שנתקשרו יחדיו בהיתר ואמירה שלו לא מהני אולי משקר הוא שנותן עיניו באשה אחרת אשר לא תרצה לכנוס לביתו כ"א כדת משה וישראל:

אמנם שהאיש גילה בפני עדים בתוך שתי שנים אשר דר עם הנחש הזה בכפיפה אחת שהיא אינה אשתו והאשה הנ"ל היא נחשדת לזנות ונאסרה עליו מחמת היחוד וסופו מוכיח שיצאה מביתו וגם היא מורדת שג"כ דין שכופין אותה וא"כ אם לא נודע לנו המקום אשר היא יושבת עתה אם יוכל לסמוך על פסק הרמ"א בסי' קי"ט באה"ע דגם בנאסרת על בעלה וזכה לה גט, ואם גם שפסק הב"ש גבי נאסרת לא נתפשט המנהג כל זה באשת איש ידוע אבל כאן דיש לנו ספק היתר להתיר לו לישא אשה בלא גט אולי יוכל לזכות לה גט כי זכות הוא לה שאם באמת היא אשת איש אזי תתחייב מיתה על כל בעילה, ואם הי' יהי' זה עשיר אשר עוד יכול למצא לו היתר לישא אשה על אשה ע"י היתר ק' רבנים כי חרם זה עבר הוא כמבואר בב"ש יבמות פ"ו סי' מ"ו אבל הוא עני מי יטריח בשבילו בחנם:

כ"ד ש"ב הסותם באהבה עזה:

מנחם דייטש:

מ"א

ב"ה אור ליום ה' וילא תרכ"ד לפ"ק פה אונגווא"ר תע"א:

החיים והשלום מאלקי עולם לכבוד ידידי ש"ב הרב המאור הגדול חריף ובקי בנן של קדושים כקש"ת מוה' **מנחם דייטש** נ"י האבדק"ק **פאלאנקא** והגלילות ולכל אשר לו שלום וכל טוב:

מכתבך היקרים הגיעוני לנכון ושמחתי משלומך וגם הכלוף בתוכו סך ארבעה ועשרים זהובים מעות אסטרייך לשלח לאה"ק כפי המבואר במכתבך ואנכי אעשה אי"ה כדבריך לשלחם למקומם ויגיע קבלה מאת המקבלים להמתנדבים בעס, וטוב לי תורתו של אא"ז הגאון ז"ל אשר כבדתני ואלף תודות לך על זאת, אמנם לפי הנראה אין זה לשונו של אאמו"ז ז"ל רק מכס אחד אשר ביאר הראשי פרקים ובעת

ובעת אשר זכותי להיות ולהיכנות באור פני הקדושים זי"ע ראיתי איזה כתיבות בחידושי אגדתא בכתב ידו הקדושה ואם נמצאים תחת ידך אותם אני משתוקק להדפיסם ואחר גמר ההדפסה לשלוח בחזרה הכתיבת יד כי ידעתי כי חביבים המה אצלך כאשר חביב עלי כתיבת ידו הקדושה אשר נתן לי תשורה דודי הצדיק המנוח ז"ל אף כי הדברים המה בדפוס והנה בענין שאלות ותשובות ידעתי כי לא השיב בדבר הלכה כי אמת כי יש על מי לסמוך הגאון דק"ק פ"ב ז"ל וחדושי גפ"ת תראה להתאמץ שיבאו לבית הדפוס כי ידעתי שהי' משתוקק על זה הרבה שיבאו דבריו לבית הדפוס, והנה אם יחנני ד' לבצע את מעשי בהדפסת השו"ת ואראה כי יעזור לי ד' להדפים החדושים מאת אאמו"ו הגאון ז"ל גם. מזה לא אנח את ידי אם תהי' דעתך ורצונך מסכים

והנה בענין אשר נשאלת עמדי אודות איש אחד אשר בא עם אשה למקומכם ודרו יחד כמו שתי שנים כדרך איש ואשתו ועתה ברחה ממנו עם איש אחר וכעת מקומה לא נודע והנה עתה בא האיש ומתודה כי לא היתה אשתו רק חשוקתו אשר חשק לאהבה בהיותו בעבודת המלך בק"ק לעמבערג ונתעברה ממנו ומחמת פקודת המלך לא יוכלו לסדר להם קדושין כדמו"י וגם אחרי לאתו חפשי. ומחמת בושה לא גילה הדברים ורק מביא איזה אנשים אשר אמר להם כי היא לא אשתו ומקוה כי בקרוב יפטור הענה והנה כתבת כי אינו מועיל האמתלא שיוכל ליקח אשה אחרת בלי שיגרש את האשה הנזו, והנה גם לדעתי כן הוא ובפרט כי האמתלא אינו אמת, כי מסדרין שמה בעיר הגדולה לעמבערג קדושין לאנשים כאלה בחשאי והוא מעשים כמעט בכל יום, וגם למה לא קדשה בצאתו חפשי ורק עתה כשברחה הימנו וחסרא לגנבא לשלמא נקיט, ועתה הוא. מודה על נבלתו ואולי הוא בהיפך, כי יודע הוא שלא יסדרו לו קידושין אם אינו מגרש האשה ולכך הוא אומר כי לא היתה אשתו, וכ"כ הצ"ל תשובה קי"ד גבי מניקת חברו אם אמר. מתחילה שלא בא עלי' ואח"כ הבטיחו לו מעות ומודה שבא עלי' ונותן אמתלא לדבריו למה כחש בתחילה וכתב שאין מועיל האמתלא כיון דאיכא למיתלי לומר הא דהודה אח"כ ואמר שבא עלי' אפשר משום דשחודא שחדא לי' במנוכא ועיי"ש מה שחילק בין אמתלאות שהוזכרו בש"ס ומכ"ש כאן דהכא מוכרחת לומר כן, דאם לא יאמרו כן לא יהבא לי' אוחרא וכעין שאמר בגמ' כתובות דף ס"ד כיון דאגידא בי' לא יהבא לי' אחריתא ומכ"ש עתה שאסור ליקח ב' נשים ועוד טעם אחר כי אין זו אמתלא טובה אחרי כי לדבריו עשה איסור שבא על הפנוי' וה"ג מת"ס אה"ע ח"א סי' ע"ו הביא בשם ספר חוט השני דכל היכא דמשוי נפשי' רשיעא באמתלא שהוא אומר אינו נאמן באמתלא דאין אדם משים עצמו רשע, והנה בנידון דידן דדרו יחד ובפרט שאומר שעיקר הבושה הי' מחמת שנתעברה ממנו וע"כ שהה עמה בלא קדושין הרי משים עצמו רשע שבא על פנוי' ובלתי ספק ג"כ נדה ואינו נאמן והנה מדברי הגאון בעל פנ"י בתשובותיו יש קצת סתירה לדברים שכתבתי מ"מ אין נידן דומה לא לנידון של המג"א דהכי התם נתגרשה מבעלה והלכה לנודד מבית בעלה ובדרך בזוי יחד עם האיש וגם לדברי הריב"ש אינו דומה דהתם ידענא שבאו יחד בעת שהיו אנוסים אמנם כאן כי באו כדרך איש ואשה החזקה שהוזכרה בש"ס ופוסקים וכפי שכתבו

שכתבו האחרונים הוי חזקה דאתי מכח רובא דרוב אשה ואיש הדרים יחד הוה בחופה וקדושין כדת משה וישראל ובזה מתורץ קושית הב"ש סי' י"ט למה לא ילפינן מזה דאזלינן בתר חזקה? ולהנ"ל ניחא כמובן:

ואין לומר דכיון דברחה ומבעלה איתרע החזקה כאשר הזכרת במכתבך גם זה אינו דאמרינן דהשתא הוא דאתרעי ומספק רוח עועים בקרבה, ועד עתה היתה בחזקת כשרות וזה יותר יש לומר ולכאמור דהיתה בחזקת כשעת שדרה עם בעל בלא קדושין, ואמרתי מכבר ליישב קו' הב"ש הנ"ל עפ"י דברי תוס' בחולין דף י' ד"ה ודלמא כתבו וז"ל אבל קשה תינח היכא דליכא ריעותא אבל היכא דאיכא ריעותא כגון שחוט בסכין ונמצאת פגומה, וכן אחד משנים שנטמא וודאי דמטהרין ברה"ר מ"מ דאזלינן בתר חזקה וי"ל דה"כ איכא ריעותא גדולה דאע"ג דאשתכח שחסר לאחר שבעה אפילו הכי לא מטהרין למפרע כל אותם שנכנסו לבית כל ימי ההסגרתם ומוצא לפי העיקר דרצה הגמ' להוכיח דאף היכא דאיכא ריעותא מ"מ אזלינן בתר חזקה וא"כ אביו ואמו אין ראי' דהתם לא אתרעי החזקה והוצריך להביא מנגע דמוכח דאף היכא דאתרעי החזקה מ"מ לא אזלינן בתר רובא, והנה לפענ"ד כדבריך כן הוא כאשר כתבת כי אין להתיר לאיש ליקח אשה עד כי יפטור את המוחזקת שהיא אשתו בגט וקודם לזה חדר"ג כרוך על צוארו:

והנה מה שכתבת לתרץ דלכך סוקלין ושורפין על החזקות אף דאמתלא ומכי משום דקבלו עליהם ההתראה הנה כדבריך כתב גם כן הפנ"י בכתובות בסוגי' דתרי ותרי יעוי"ש, אמנם עם כל זה אינו עולה ארוכה להקושי' דהרי אם איש בא עלי' ממיתין אותו אף אם היא היתה אנוסה או דלא קבלה עליה התראה, והנה האיך יכולין להמית אותו דלמא תתן אמתלא לדבריה ועיין בח"ס אהע"ז ח"א דף כ"א ע"ג ד"ה האמנם וגם מה שרצית לתרץ קושי' השיבת ציון נראה דאף דקבל עליו התראה מ"מ אם אין הדין נותן שחייב מיתה מצד זה לבד אינו חייב מיתה, דהרי מי שמגלגלין עליו זכות בודאי קבל עליו התראה:

ובענין שליחות הגט על הבי דואר כבר נהגו להתיר בזה בכל מדינות פולין וכבר נעשה מעשה גם במדינתינו ויש בכתבים מאאמו"ר ז"ל בתוך התשובות אשר עולים כעת בעזה"י על מזבח הדפוס כי גם הוא הסכים להתירא ורק על זה האופן שיגרש הבעל ע"י שליח והשליח הראשון יאמר בפני הב"ד בפני נכתב ובפ"נ וימנה שליח שני והשליח שני אומר בפני הב"ד שליח ב"ד אני וממנים הב"ד שליח אשר יתן הגט ליד האשה ויניחו הב"ד האגרת על הבי דאר להשליח אשר הוא במקום האשה ואם לא נודע מקום אזי אין לו לדעתי היתר אחר אם לא ע"פ ק' רבנים וגם ע"י ק' רבנים אינו ברור כך:

והי' בזה שלום ממני ידידך ואוהבך שאלך דוש"ת:

הק' **מנחם בראאמי"ן** מוה"ר **מאיר א"ש**

מ"ב

ישאו הרים שלום אל כבוד הרב הגאוה"ג מעוז ומגדול בנן של קדושים וכו' **מנחם דייטש** אבדק"ק **פאלאנקא** נ"י.

מכתב יד קדשו הגיעני תמול בש"ק ואם אמנם אני נאחז בסבך הטרדות בהרבה ומכתבים תבא הבי דואר וגם הגיע העת שאני מדפיס בעזה"י חבורי שו"ת שואל ומשיב בכ"ז באשמורת הבוקר

להשיבו למען כבודו ולמען למודו, והנה בדבר שאלתו אודות האיש לעפאלד סדברים פשוטים ואין לריך אריכות דיוכל לקחת אשה אחרת ואין כאן משום חרגמ"ה כדבר האמור בדברי קדשו ובאמת כיון שעשתה מעשה רשע ונתיחדה עם איש אחר וברחה עמו בכה"ג לא תיקן הרגמ"ה, שלא תיקן רק מפני אנשים רעים שלא יתעוללו בנשותיהן, כמבואר בדברי רשב"א, הובא בד"מ אהע"ז ס"א, וכאן היא פשעה בו ואם יזכה לה גט מה טוב ומהיות טוב. ובודאי זכות גדול הוא לה בכה"ג שהיא ברחה זה איזה שנה עם איש אחר כ"ע מודים דזכות הוא לה וז"פ, ומה שסדר לו הורפיה מ"ם זקנו הגאון הלדיק המפורסים מוה' דוד דייטש ז"ל בעהמ"ח ס' אוהל דוד בהא דאמרו במגילה דף ח"י מי בעי ר"ם לירוף והתכיא כל שהוא למכות ומשני תני אין לריך ללרף, ועי"ז יקשה לפמ"ש מהרש"ל בתוס' שבועות דף כ"ג דלר"ם דקובר כ"ש למכות ה"ה שלכה"ג, ולרבנן דלריך כזית שלכה"כ פטור, ולפ"ז במקום דחייב שלכה"כ מכ"ם דחייב בחלי שיעור, א"כ יקשה לרבנן דר"ם למה לריך ללרף כלאי הכרם עם ערלה והא אביי בפסחים דף כ"ה ס"ל דבכה"כ שלכ"ה חייב מכ"ם בח"ם דמאיר משלכה"כ דח"ם אסור מה"ת ושלכה"כ איכו אסור רק מדרבנן וא"כ כל שלכה"כ חייב בכ"ה מכ"ם חלי שיעור? הנה יפה הקשה ומ"ם מעלתו דכ"מ אם התרה רק משום ערלה לבד ולא משום כלאי הכרם, א"כ על כלאי הכרם לא חייב רק משום ערלה חייב ועי"ז לריך ללרף דהוי כאיסור אחד לא נראה לע"ד דכל שהאיסור משום ערלה ולא משום כלאי הכרם פשיטא דלא מלטרפים דהרי לא התרה בו משום כלאי הכרם כלל ולא שייך לירוף רק בהתרו על שניהם וז"פ, אמנם בגוף הקושי' כלפענ"ד שפמ"ש מעכ"ת דהאיך מדייק אביי דבכה"כ חייב אף שלא כדרך הנאתן מדלא כתיב אכילה ודלמא לכך לא כתב אכילה כדי לחייב אף בח"ם דאכילה הוא בשיעור וזה יותר מסתבר לחייב ח"ם משלכה"כ ולפענ"ד מזה ראי' לשטת הרא"ש דס"ל דסתם אכילה בכ"ם רק דהלמ"מ מפקי מקרא ולא מחייב על ח"ם רק איסור בלבד הוא דאיכא ועיי' מל"מ פ"א ממאכ"א פ"ד משבועות שהאריך בזה ולפ"ז הי' יכול למכתב אכילה בכה"כ והי' משמעותא בכ"ם והלמ"מ לא יהי' מפקא משמעות המקרא ויהי' חייב בכ"ם, וע"כ דמה שלא כתוב כדי לחייב על שלכד"ה א"כ לפ"ז הלמ"מ דל"ח בכ"ם הוא גם על כה"כ מדלא ביאר בהדיא שע"ז לא הי' הלמ"מ והרי אדרבה בכה"כ לא הוי מפקי כלל מקרא ושוב שפיר מלטרף לרבנן אף בכה"כ דהרי הלמ"מ הי' בהדיא דלבעי שיעור אף שחייב שלכה"כ ובזה ניחא מה שקשה לי דא"כ בכה"כ כלוי לחייב בח"ם דהרי לא כתיב אכילה והכרי שבספר גנת ורדים לפרמ"ג שהאריך בזה ואכי בתשובה כתבתי הרבה בזה ולא נפנתי כעת לראות כי אין הזמן מסכים ולמ"ם א"ם דהלמ"מ מפקי דלא יתחייב על כל שהוא אף דשלכה"כ חייב ודוק היטב:

ידידו הד"ש:

יוסף שאול הלוי **נאטהאנזאהן**

אב"ד דק"ק **לבוב** והגליל.

מג

ביל"ת א בלא תרכ"ד לפ"ק

ממעוני שמים יזולי ברכות כמים על ראש לדיק תמים בן גדולים וקדושים ה"ה ידידי בן גילי הרב הגאון מוה"ר **מנחם דייטש** ר"ל אב"ד בק"ק **נעמעט פאלאנקא**

לעשות רלונך הפלתי לחוות דעת בהדין.

בהדין דין שבא לפניך במינקת חברו שרוצה לינשא לאיש אחר אחר שיעברו כ"ד חדשים ויום אחד, ויען כי אח"כ חל"א ימי המצרים ויש לחוש לכמה קלקולים, לזאת רצונך לחפש אחר כמו דהתירא להקל ולהתיר שתינשא אכן יראתי להתיר כי לא לבד שחכז"ל אמרו שצריכין להיות כ"ד ירחים חוץ מיום שנולד ויום שנתקדשה, ומעתה יחסר לה עוד יום אחד, אלא שהי' השנה שעבר שנת העבור, והרמ"א באה"ע סי' י"ג מביא שלכתחלה חודש העבור אינו עולה למנין, וכפי לשון המשנה בגיטין דף ע"ה שאמרו "מינקת ב' שנים" משמע שצריכין להיות ב' שנים ממש ולא כ"ד ירחים, והארכת בדברי הטו"ז ובקשת לשמוע דעתי, והנני ברצונך להודיע לך דעתי, וכמדומה שזכיתי לחדש בזה חדשות,

והנה כפי משמעות דברי הש"ס כתובות דף סוף הי' היסוד של התקנה שתיקנו שלא ישא אדם "מעוברת ומינקת חברו משום סכנות הולד" ובמקום שיש חשש סכנות נפשות אזלינן לחומרא בכל מקום ובכל ענין, ומטעם זה החליטו האחרונים שחודש העיבור אין במנין כ"ד חודש כמו שמפורש בבית שמואל שם:

והנה מצאתי מפירש שהחוב להמתין ב' "שנים" ממש ולא די בכ"ד ירחים כמו שמפורש במשנה גיטין שהבאתי, דברים שמואל כתיב וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה "עד יגמל הנער והבאתיו ונראה את פני ה' וישב שם עד עולם" ואמרו חכז"ל הובא ברש"י שהמתינה עד תשלום יניקתו והוא כ"ד חודש שהתינוק יונק, ואח"כ הבטיחה להביאו לירושלים שישב שם "עד עולם" והוא עולם של הלוים שהם חמשים שנה, ומזמן שבא לבית ה' עד יום מותו "חמשים שנה ושתי שנים שינק" הרי נ"ב שנה שהי' שמואל, עיי"ש:

הרי מפורש באר היטב שהי' המנהג מקדמות דנא להניק הילד "שתי שנים" דוקא ולא כ"ד חודש.

ועוד מצאתי מקום שמפורש באר היטב שתי שנים ממש ושתי יומים והוא בשיטה מקובצת דף סוף, וזה לשונו: "במדרש מסמיך לה אהאי קרא לא תבשל גדי בחלב אמו "תבשל" בגימטריא הכא הוי ב' יתיר" הם שני יומים היתרים על כ"ד חודש כדאמרינן חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו, ותו דאמרינן בפ"ק דתענית נ"ב שנה היו שנותיו של שמואל הרמתי וכתוב וישב שם עד עולם ומפרש בתלמוד ירושלמי עד עולם של לוי וכתיב מבן חמשים שנה ישוב, אלמא הא דכתיב עד הגמל הנער כ"ד חודש הוי, רש"י ז"ל במהדורא קמא' עכ"ל.

והנה דברי שיטה מקובצת אין להם פירוש ופתרון, ומצאתי בכרם שלמה לאה"ע בסי' י"ג שרצה לפרש ולבאר אלה הדברים, וזה לשונו: תבשל בגימטריא הכי הוי היינו היומים שני פעמים שס"ה הוא 730 כמנין תבש"ל, ושנים היתרים אשר במנין תבשל מורה על יום שנולד ויום שנתקדשה, עכ"ל

וכל הרואה בעין יפה ימצא שבעל כרם שלמה מצא המפתח לצאת ולבא לבית המדרש אשר לפניו, אכן לא עלתה לו לצאת בשלום באשר אלו שתי תיבות "הכא הוי" מיותרים, והוי ליה למדרש למימר "תבשל בגימטריא שבע מאות" ושלושים ושתים וכו'?

ועלה במחשבה לפני לומר בכונת המדרש, דמצינו בש"ס פסחים דף קי"ב חמשה דברים צוה ר"ע את רשב"י "לא תבשל בקדרה שבישל בה חברך, ואמרו בש"ס שלא יקח אשה גרושה ואלמנה ופלא בעיני, אם רצה לדבר בלשון נקיה למה לא אמר שלא יקח גרושה או אלמנה שיותר נקיות כלומר "לא תבשל וכו'

וכו'? שהרי מי יכול לידע כונתו שזה קאי שלא יקח אשה שכבר היי' לה בעל ובאמת לא ידעו חכמי הש"ס רק שכן יצא מפיו של רע"ק, ולא ידעו אם דעתו היי' רק על גרושה או על אלמנה?

אכן אחר החקירה ודרישה מצאתי ראיתי שגדולי הקדמונים אשר זכו לרוח הקודש יצאו לחקור אודות התשמיש בימי העבור וכן בימים שמניקה הולד שמוציא בזה זרעו לבטלה, ולא זה בלבד אלא שבתשמיש בימי עיבורה יכול להביא העובר לידי סכנה, ובזמן שמניקה יכול לגרום שתתעבר ממנו וגם זה סכנה כמו שאבאר בס"ד

בזוהר שמות הובא במג"א או"ח סי' ר"מ „המשמש בליל ל' מיום שנתעברה הרי זה שופך דמים שאפשר שימית הולד" עיי"ש ומי זה שיכול לידע בצמצום מתי נתעברה ומתי יום התשעים? ובפירוש אמרו חכז"ל הובא בב"י ובמג"א שם שהתשמיש בשלשה חדשים הראשונים קשה לאשה וקשה לולד ובשלשה אמצעים קשה התשמיש לאשה.

ובגלל זאת חקרו אם מן הטוב והישר לשמש בימי העבור ומכ"ש בג' ירחים הראשונים של ימי העיבור, ובכלל הוא כמוציא זרע לבטלה:

וכן בזמן שמניקה הולד אשר קיבלו שטוב לולד להניק אותו שתי שנים, ובכל הזמן שהאשה מניקה את הולד הדם של האשה נהפך לחלב, ועל פי הרוב כל זמן שמניקה לא תתעברי מעתה התשמיש הוא בזמן הזה לבטלה ולא זה בלבד שהוא לבטלה ע"פ הרוב, אלא שאם תתעבר באותו זמן אז אם תניק עוד את הולד הרי גוזלת את העובר אשר ברחמה, ואם לא תניק אותו אחר שתתעבר הרי היא גוזלת את הולד אשר ע"פ חקי הטבע צריכה לפרנסו בחלבה כ"ד חודש.

לזאת יצאו ידרשו שכל זמן שהולד יונק מה טוב שלא ישמש אדם השלם באופן שתוכל להתעבר ויגרום שלא תוכל להניק את בנה כל זמן הראוי, ומאלו סמך ורמז בקרא **לא תבשל** יען כי היי' רגיל בפי החכמים לומר על תשמיש המטה **לא תבשל** כמו שהבאתי לעיל מפי רע"ק, היינו שלא ישמש מטתו כל זמן שהגדי יונק מחלב אמו, היינו בזמן שהוא חוק ולא יעבור להניק כ"ד חודש.

וזה כונת מדרש הנ"ל דהנה דלכאורה קשה למה אמרה התורה לא תבשל גדי בחלב אמו, וכי רק בחלב **אמו** אסור לבשל הא אסור לבשל גם בחלב מבהמה אחרת? אכן **הבא הוי** אז היי' כן המנהג של עובדי ע"א לבשל בחלב אמו, אמנם אסור גם בחלב מבהמה שלא היתה אמו.

אכן מאלו טמון סוד ורמז בתיבת **אמו** שבגימטריא 47, וכן תיבת **הבא הוי** בגימטריא 47,

ויהי בעת שתיקנו הקדמונים שהחוב על האם להניק את בנה **שתי שנים ושתי ימים** בקשו למצא רמז לתקנתם בתורה כמ"ש חכז"ל דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, אמרו בהשכל ובדעת שבימי הנביאים כבר היתה התקנה בישראל להניק שתי שנים כמו שמפורש גבי חנה שהניקה את שמואל שתי שנים ולא עלתה עמו לירושלים כאשר נדרה עד שגמלה אותו' ואמרו ברמז **אמו** בגימטריא **הבא הוי** שמקדמת דנא כן היי' שנאמר **לא תבשל** גדי בחלב אמו, שלא ישמש מטתו כמנין **תבשל**, היינו ב' שנים 730 ימים, ושתים הנוספים במנין **תבשל** ג"כ לרמז על מה שהוסיפו על שתי שנים וכמנין תבשל החוב שיהי' פרנסת הולד מחלב אמו ובמשך זמן הזה לא תבשל, יהי' זהיר שלא תתעבר ויגרום נזק לולד, ומכאן מצאו בעלי המדרש דרש סמך

ורמז

ורמז לשתי שנים ושתי יומים שתיקנו שהאם תניק את בנה, כנלע"ד בכונת המדרש שהביא בשיטה מקובלת:

אכן אם האדם השלם רואה ומביט ומבין שהאשה מקשטת עצמה שיתן דעתו עליה חייב לפקדה כמו שכתב המחבר בא"ה סי' ר"ו ואם תתעבר אז הוא והיא יפרנסו הולד בגילים וחלב:

אכן אם היא אלמנה ותישא לאיש אחר בתוך כ"ד חודש ותתעבר ותצטרך לגמול את בנה **ובעל זה אינו אביו שיקנה לו בצים וחלב** לזאת תיקנו וגזרו בצדק ובמשפט שלא תישא קודם שתי שנים:

פירות הנושרין ודברים הנאמרים ראוים לברכה כי ראינו ושמענו שזה הי' תקנת הקדמונים עוד בימי הנביאים שהאשה תניק ולדה **שתי שנים** דוקא ויש סמך ורמז בתורה שלא תישא האלמנה שיש לה ולד לפרנסו קודם שעברו 732 יומים והוא תקנה כדי ליתן חיים של ברכה לילדי בני ישראל:

אכן לפ"ז תמוה תמוה אקרא על רבנן שאמרו יונק תינוק והולך עד **עשרים וארבעה חודש**, אם משמעות הקרא הוא **שתי שנים** כמו שמוכח ומבה, וכן הוא לשון המשנה בגיטין שהבאתי שמפירש שתי שנים ואם הוא דבר המגיע לפקוח נפש ולסכנה כמו שכתב הב"ש האיך שבתי שבשנת העיבור יש לשנה י"ג חודש, ואם אז התינוק יונק רק כ"ד חודש הרי לא ינק שתי שנים כחק הראוי?

שנית יש לדקדק למה אמרו יונק תינוק והולך **עד** כ"ד חודש, ובזה יש לנו פלפול אם אמרי' עד ולא עד בכלל, הרי אם לא אמרי' עד בכלל הרי לא תיקנו רק שיונק כ"ג חודש, ואם גם אמרי' עד ועד בכלל בכ"ז לאחת מידי טעות הי' להם לומר סתם **יונק** וכו' **כ"ד חודש**?

שלישית הקשיתי קושי' עצומה בדברי רבנן שאמרו יונק וכו' עד כ"ד חודש **מכאן ואילך כיונק שקץ**, וכתבו תלמידי רבינו יונה הובא בשיטה מקובלת שאם מניקה אותו יותר מכ"ד חודש הרי היא כאילו מאכילה אותו דבר טמא, יעוי"ש, ומעתה יען דקיי"ל אי אפשר לצמצם וקיי"ל אדם טועה בשעה וביום, והאיך עלה על דעתם לתקן תקנה שתניק את ולדם **כ"ד חודש בצמצום** הא אם תקיים תקנות חכמים להניק את בנה כ"ד חודש בצמצום תבא לידי שכחה וטעות ותניק אותו יום או יומים יותר והרי היא כאילו מפרנסו בדבר שקץ וטומאה?

רביעית ומאחר שאם מניקתו יותר מכ"ד חודש כאילו מאכילתו דבר אסור וטומאה הרי יש להוכיח מזה שטוב למעט ימי ההנקה ביום ויומים ולבא לידי שכחה וטעות להניקו יותר מיום או מיומים?

מכח קושיות ודקדוקים הללו עלה במחשבה לפני שדעת רבנן בתקנה הזאת לא הי' כדי ליתן חיים של בריאות הגוף וחיים של ברכה לולד, אלא להיפוך **שתיקנו שלא תניק יותר מכ"ד חודש ואם מניקתו יותר מכ"ד חודש הוא דבר משוקץ ומתועב** ולזאת טוב למעט יום או יומים ולהוסיף יום או יומים לזאת אמרו בדקדוק ובמכוון **עד כ"ד חודש** כי משעה שהגיע לכ"ד חודש טוב להפסיק ולאחר הזמן כמו שאבאר בס"ד:

הנה בכתובות דף סמך ע"א אמרו רבנן בפירוש מינקת שמת בעלה לא תתארס עד עשרים וארבעה חודש, ופירוש רש"י ברים ע"ב **שמא תתעבר ותצטרך לגמול את בנה** וכו' עיי"ש הרי מפורש שרבנן עמדו על החקירה שתוכל להתעבר בעת שתניק

את

את בנה, אכן ידוע שע"פ הרוב נשים אין מתעברות כל זמן שמניקים את ולדם ואפילו אם הרוב מתעברות גם בזמן שמניקים את ולדם המיעוט בודאי אין מתעברות, ולזאת כאשר ראו החכמים בימים ההם שהרבה נשים נותנים לילדם הדדים יותר משתי שנים כדי שלא תתעברו ולא יבאו לידי הריון ולער לידה ועי"ז תתמעט הפריה ורביה בישראל, עמדו בכוח קדשם ותיקנו **שתניק את ולדה רק עד כ"ד חודש** מלאם גזרו למנות רק כ"ד חודש ולא שתי שנים כדי להורות בשנת העבור חודש אחד ולמען יכנסו דבריהם באזני המון עם עמדו וגזרו **מכאן ואילך כיונה שהן** כדי להפחיד את העם שלא יעשו פעולות למעט הפריה ורביה:

לגזור ולתקן שלא יניקו רק שנה אחת או ע"ו חודש לא הי' אפשר משום שהי' תקנה ישנה להניק שתי שנים, ועוד כי חששו פן ואולי תבא סכנה לילדי בני ישראל לזאת לא מלאו ביניהם פעולה אחרת שלא ימעטו בפריה ורביה אלא לגזור ולתקן שאסור להניק יותר מכ"ד חודש:

והנני לחזק השערתי במלוה ומפורשת בתורה כתיב בסדר תצא כי יהי' ריב בין אנשים וגו' ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך פסוק זה הוא אחד מן הפסוקים שאין לו פירוש מספיק, חכמי המשנה אמרו בש"ס מכות דף כ"ב ע"א מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנאמר **במספר ארבעים** לומר במספר שהוא סמוך לארבעים, ועי"ז אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי דקיימו מקמי ספר תורה ולא קיימו מקמי גברא רבה דאלו בספר תורה כתיב ארבעים ואתו רבנן ובצרו חדא:

דברי רבא אין להם שום פתרון מאחר שחכמי המשנה אמרו ומדכתיב במספר ארבעים ולא כתוב להיפוך ארבעים במספר הרי הוא כאלו מפורש בתורה **לספור עד ארבעים** ולא עד בכלל ועתה התורה אמרה להכותו רק **ל"ט** מלקות ורבנן לא בצרו כלום?

וקושי' זו מקשה הכסף משנה על הרמב"ם בפי"ז מסנהדרין הלכה א' שכתב **אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו רק ל"ט** וכי החכמים אמרו זאת הא לפי דברי המשנה הרי הוא כמפורש להכותו רק ל"ט? עיי"ש שהניח בצריך עיון על הרמב"ם:

ואני עומד ומשתומם עוד על דברי הרמב"ם שם שכתב **שאם יוסיף לו אחת ומצאת שלא הכהו אלא ארבעי' הראויות לו** ובזה כיהוס מה שאמרו במשנה שאין ראוי להכותו רק ל"ט, והאיך אמר שראוי להכותו ארבעים? שנית האיך עלה על דעתו שהשליח ב"ד יבא ויטעה ויוסיף אחת?

ואמרתי בזה דבר חדש להראות שמשה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכז"ל אמת, וחלילה לומר על רבינו משה הרמב"ם שטעה בדבר משנה או שסתר עצמו באיזה מקום, מאחר שכלל גדול בידינו שאדם טועה במספר ובשעות ובימים והתורה עצמה גזרה גזרות שלא יבא לידי שכחה וטעות כמו שמפורש באדר"נ שהתורה גזרה באשה נדה שלא יגע בה — הבעל פן יבא לידי תשמיש, וכן אסרה התורה בנזיר החרצנים שלא יבא לידי שכחה וטעות לשתות יין וכדומה בהרבה מקומות ומעתה האיך אמרה התורה ארבעים יכנו שהוא מצות עשה, ובאותו פרק בנשימה אחת אמרה **לא יוסיף** שהוא לא תעשה, וכי אפשר לקיים שתיהן העשה ולא תעשה? וכי אין לחוש שיטעה במספר ויכה תמור ארבעים

ארבעים ארבעים ואחת, ואז מיד עיבר על לא תוסיף?

אלא ודאי שכונת נותן התורה ית״ש הי׳ שלא יכה אלא **עד ארבעים** הי׳ ל״ט מלקות, ואם יטעה ויוסיף אחת אז יהי׳ המספר ארבעים הראוי לו ושיבא ויטעה ויכה יותר מאחת ע״ז אין לחוש, באשר האדם יכול לטעות רק באחת ולא בשתים:

ומעתה ברור הי׳ לכל שדעת נותן התורה הי׳ להכותו ארבעים, רק שלא יבא ויטעה ויכה יותר מארבעים לותה התורה שיכה עד ארבעים ואם יבא ויטעה באחת יותר מל״ט אז כיון לדעת התורה להכותו ארבעים:

ולפ״ז נעימים ומכוונים דברי הרמב״ם שאם יוסיף לו אחת כמלאת שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו ודו״ק כי הוא דבר עמוק ואמת:

אמנם לפ״ז קשה קושי׳ עצומה, אם אמת נכון הדבר שכן גזרה התורה להכותו רק ל״ט ובזה ימלאו הב״ד ידי חובתם להעניש הרשע כרשעתו, ואם יטעו ויכה אותו עוד אחת בזה כוונו ובאו אל מטרת האמת להענישו בארבעים דראויות לו ומעתה יש לחוש שאם ימלאו הב״ד להכות הרשע ל״ט מלקות ויטעה באחת ויכה רק **ל״ח מלקות** הרי לא קיבל הרשע עונשו הראוי לו:

קושי׳ זו הי׳ לרבא לכן עמד ואמר כמה טפשאי וכו׳ בספר תורה כתיב ארבעים יכנו היינו להכותו עד ארבעים שהוא ל״ט ואם יטעה ויכה עוד אחת ג״כ כיון למטרת האמת אכן קשה איך שמכו רבנן ללוות לשליח ב״ד להכות ל״ט הרי יש לחוש שיטעה ויכה רק ל״ח באשר האדם יכול לטעות באחת והי׳ להם לגזור שהב״ד ישגיחו על איזה אופן שלא יבא לידי טעות להכותו פחות מל״ט מלקות?

אכן אלו גברא רבה אמרו שטוב שיטעה ויכה רק ל״ח ומלטעות להכות יותר מארבעים באשר אלו גברא רבה היו מלאים באהבה רבה ובחסד ורחמים

ולזאת בחכמה אמרו רבנן יונק תינוק והולך **עד** כ״ד חודש לידע ולהודיע שרק עד כ״ד חודש תניק את בנה ואם יטעו ויניקו גם בחודש כ״ד הרי עושים כדת וכתקנה הישנה באשר מטרת חפצם הי׳ רק להודיע שלא יניקו יותר מכ״ד חודש שלא למעט הפריה ורביה:

ומעתה אם השערתי נכונה אז בוודאי תקנת חכמינו שלא תנשא לאיש עד אחר כ״ד חדשים נכונה, אכן יש לסמוך על דעת הסוברים שדי בכ״ד חודש וחודש העבור ג״כ בכלל המנין ואם יש חשש תקלה כמו שכתבת שלא לאחר הנשואין בשביל יום אחד עד אחר ת״ב ג״כ יש לסמוך ולהעמיד החופה סמוך ללילה שלא יתייחדו עד לילה ממש, כי תקנות חכמים שתניק עד כ״ד חודש אפילו אם נאמר שעד בכלל לא היתה רק עד אחר שיעברו כ״ד חודש, והם לא אמרו חוץ מיום הנשואין, וזה היתה הוראות רב ושמואל אשר הלכה כמותם אכן אם מעמידין החופה סמוך ללילה ממש בזה יש לסמוך להקל במקום שיש חשש תקלה כי להלכה אמרי׳ מקצת יום כיום שלם יחשב עיי׳ נוב״י או״ח סי׳ פ״ד:

ובסיום הדברים אני אומר שדעת המחמירין שאמרו שחודש העבור לא בא במנין כ״ד חדשים סוברים שמקור התקנה הי׳ לטובת הולד והוא דבר הנוגע לפקוח נפש ואז החוב להחמיר ושלילה להקל אפילו במקום שיש חשש תקלה אכן הסוברים שרק כ״ד חודש ולא שנים ממש סוברים שמקור התקנה בימי התנאים הי׳ שלא תבא להניק יותר מכ״ד חודש מטעם שלא למעט

בפריה

בפריה ורביה ולזאת אמרו שאחר כ״ד חודש החלב הוא כשקץ ונמאס:

בין כך וזה טוב ומה נעים שתציע ספיקותך עוד לפני רב מומחה, ואם יבא גם השלישי ויכריע להקל אני נמנה עמכם באופן שיעמידו החופה סמך לשקיעת החמה, כשיגיעו לבית החתונה יהי׳ כ״ד חודש חוץ מיום שנולד וחוץ מיום הנשואין:

כ״ד בן גילך הדורש שלומך ושלום כל אשר לך:

הקי׳ שלמה לבי שיק:

רב דפה והגלילות:

מ״ד

שו״ט לאהובי מחותני הרב המאור הגדול חריף ובקי מוה׳ מהר״ש זאממער רב בק״ק

דיאקאווער בקראאטיען:

מכתבו קבלתי באלמנה שגמלתה את בנה אחר עשרה חדשים ורוצה לינשא לאיש קודם שיעברו כ״ד חודש כמסקנת הש״ס בכתובת דף סמך ע״ב והובא להלכה באה״ע סי׳ י״ג והדר״ג אע״פ שראה מה שכתב בפני יהושע בקונטרס אחרון על כתובת סי׳ ק״ן בכ״ז חושש אחר התירים משום שחושש לתקלה ולביוש משפחה, והאריך בזה בבקיאות ובסברות, הנה מראש עלינו לחקור בטעם התקנה וביסודה:

הנה בריש שמואל סיפרו לנו שחנה גמלתה את הנער שמואל אחר שתי שנים יעיי״ש ברש״י הרי מוכח שקיבלו כן מקדמונים שהאם מחויבת לפרנס את ולדה בחלב אמו ממש שתי שנים, וכן מצאתי בשיטה מקובצת דף סמך בשם המדרש שהחוב על האם להניק את ולדה שתי שנים עיי״ש:

אכן אם מאיזה טעם וסבה אין מניקה את ולדה שתי שנים אין לומר שהוא עברה, יען שהאם מפרנס אח״כ את ולדה בביצים וחלב כמו שכתב רש״י בכתובות ריש דף סמך ע״ב:

אך חכז״ל ברוח קדשם ראו בעין יפה שאם יהי׳ מותר לאלמנה שיש לה ולד לינשא איש אחר קודם כ״ד חדשים אז לא תתן לולדה הדדים ותגמול אותו קודם זמנו ועי״ז יבא הולד לחשש סכנה, לזאת גדר גדרו ותיקנו שלא תנשא לאיש קודם כ״ד חודש למען לא תגמול הולד קודם הזמן:

ומעתה לפ״ז החוב להניק את הולד כ״ד חודש הוא כמצות עשה שקיבלו איש מפי איש והוא משום פקוח נפש והחוב להחמיר גם בספק כמ״ש חכז״ל ספק פקוח נפש להחמיר:

אכן בירושלמי סוטה פ״ד הלכה ג׳ מצאתי המקדש מינקת חברו קודם כ״ד חדשים עובר בלאו **אל תסג גבול עולם** ובשדי יתומים אל תבא (משלי כ״ג):

ואמרתי שיש נפקותא בין ב׳ טעמי׳ הללו, לטעם הראשון שמקור התקנה מקדמת דנא הי׳ לטובת הולד והוא כמצות עשה אשר בכל מקום הספק אזלי׳ לחומרא לא לבד משום דבפקוח נפש אזלי׳ לחומרא אלא כסברת החו״ד ביו״ד סי׳ ק״י שכתב על הרמב״ם דסובר שספק דאורייתא מה״ת להקל לא נאמר רק במצות לא תעשה, שאם אנו מסופקי׳ אם עבר על הלאו אז אמרי׳ מה״ת ספיקו להקל ולא עבר על הלאו משא״כ במצות עשה אם אנו מסופקים אם קיים העשה אז אמרי׳ שלא קיים ומחויב לקיימה עיי״ש:

אכן לטעם הירושלמי שהוא בלאו שלא יקח מינקת חברו ובספיקו אזלי׳ מה״ת לקולא לדעת הרמב״ם ואמרי׳ שלא עבר:

ובזה אמרתי במה פליגו ר״א ור״י בש״ס כתובת דף סמך ע״א, ר״א אמר יונק תינוק עד כ״ד חודש ומכאן ואילך כיונק

כיונק שקץ, ור"י אומר יונק אפילו עד ארבע וחמש שנים וזה פלא והפלא בעיני, ר"א אומר שאחר כ"ד חודש **אסור להניק**, והוא תועבה וטומאה כמ"ש השיטה מקובצת בשם תלמידי רבינו יונה, ור"י אומר מהיפוך להיפוך שאין כאן אסור רק מותר ולמצוה יחשב?

אכן לדעתי ברור שחכז"ל קיבלו איש מפי איש שהאשה תניק את ולדה שתי שנים, והם כדרכם בקודש חקרו ודרשו בטעם התקנה ישנה, ר"א וחבריו אמרו בהטעם הוא **שלא תניק יותר מכ"ד חודש** יען שע"פ הרוב בזמן שמניקה לא תתעבר כמו שכתב רש"י ולאו שאם תניק יותר ימעטו בפריה ורביה, לזאת עמדו וגזרו שאם תניק יותר מכ"ד חודש הוא **כיונק שקץ**, אכן ר"י וחבריו אמרו בטעם התקנה שהוא רק לטובת הולד, וכל זמן שאפשר להניק למצוה יחשב לה, לכן אמרו שאפילו עד ארבע וחמש שנים מצוה הוא להניק:

ומעתה לפ"ז אכן להלכה אמרי' ביו"ד סי' פ"א כר"י שתינוק יונק והולך עד ארבע וחמש שנים, ע"כ חכמי הפוסקים אשר על פיהם אנו חיים וקיימים לדורות עולם סברו שמקור התקנה הי' לטובת הולד והוא כמצות עשה ומטעם פקוח נפש תיקנו לזאת החוב עלינו להחמיר בענין כזה:

ולזאת אשרי אדם מפחד תמיד שלא להקל בדבר שמר גברא רבה כפני יהושע זיע"א חתם דבריו ואמר והפתאים עברו ונענשו במיתה ועוני':

והחותך חיים לכל חי יאריך ימי הדרי"ג מחותני נ"י וכל העוסקים בתורה לשמה כתפלת:

שלמה הרש שיק מברעזאווא:
רב דפה והגלילות:
(עיי' בסימן שלפני זה)

מ"ה

רב ברכות ושובע שמחות לידידי הכיבי הרב המאור הגדול, חריף ובקי בש"ס ופוסקים בן גדולים וטובים מוה"ר **צבי פישער** רב בק"ק **וויינערן**:

מכתבו קבלתי וראיתי שכיון ברוב דבריו לדברי בית יעקב על כתובות דף כ"ט ע"ב וזה לשונו! בדבר השאלה **במזנה שלא התחילה להניק ונתנה למינקת אם מותרת להנשא תוך כ"ד חודש**? לענ"ד יש למצא היתר בכתנה למינקת דהא אי אפשר לומר הטעם במשנה דאסור משום דגזרינן זנות אטו נשואין, דהא אפילו בהבחנה דאוריית' ק"ל לרוב הפוסקים דלא גזרינן כמבואר באה"ע סעי' ויו ואפילו לדעת הי"א דצריכה להמתין הוא משום דאיכא חשש בעלמא שמא לא נתהפכה יפה, ואפי' לפי מה שכתב הב"י הטעם משום דגזרינן זנות אטו נשואין, מכל מקום בקטנה מודה, דדוקא בגדולה דזנות בלא עדים דשכיח גזרינן, עיי"ש. ומעתה הכא במעוברת דלא שכיח בזנות, דכל המזנה משמשת במוך ודאי דאינה אסורה משום גזרה, רק משום החשש שבעלמותה, דשמא תחזור שמינקת ויבא הולד לידי סכנה, ומכ"ש להנשא והולד עמה, די"ש לחוש שתניק בעלמא ויבא הולד לידי סכנה:

ולפ"ז בנשבעה המינקת דגם באלמנה אינה אסורה רק משום גזרה או משום לא פלוג, דשמא תחזור לא שייך בנשבעה, ועיבור בזנות לא שכיח ודמי לזנות דקטנה בהבחנה דלא נאסרה משום גזרה ולא משום לא פלוג, משום דלא שכיח והכא נמי לא שכיח, עכ"ל:

ונוסף על דבריו יש לנו פה עוד סניף להקל יאמר כבר עברו [illegible] חודש יש להקל כעובדא דמר עוקבא וחביריו בכתובת

בכתובות דף ס"א מסוס דרוב ולדות אין מסתכנים לאחר ע"ו חודש, ובזונה ואסורה גם שאר אחרונים חששו להתירי' כמ"ש הרמ"א באה"ע סי' י"ג ועיי' בכוס"י מה"ק סי' כ"ד ובשו"ת מאמר מרדכי סי' ע"ז, ואין הזמן מסכים להאריך :

כ"ד ידידו מוקירו הטרוד מבית ומבחוץ והדש"ת :

שלמה הכהן שיק

רב דפה והגלילות :

מ"ו

דיני מינקת חברו בתשובות האחרונים :

(א) כלל גדול שאין חלוק במינקת חברו בין גרושה ובין אלמנה ובין פנויה שזינתה ובכולם גזרו שאסורה לישא עד שיהי' לולד כ"ד חדשים חוץ מיום שנולד הולד וחוץ מיום שנתקדשה בו :

(ב) אם היום שמוכנת לישא הוא יום יום האחרון של כ"ד ירחים וב' ימים כמנין **תבשר** שהם 732 ימים אז יש להקל שתשא בו ביום כי מקלת יום כיום שלם יחשב עיי' כו"ב או"ח סי' פ"ד ולעיל תשובה :

(ג) במופקרת לזנות רבים מקילים שתוכל לישא קודם הזמן כדי שיהי' בעלה משמרה ועיי' לעיל תשובה :

(ד) אפילו נתנה בנה למינקת אחרת או גמלתה בתוך 732 ימים לא תנשא אפילו נשבעה המינקת או נדרה על דעת רבים שלא תחזור בה ועיי' כוס"י מה"ק סי' י"ב מקום שים להקל ועיי' מהר"ם שיק אה"ע סי' ל"א :

(ה) אם מת הולד או גמלתה **בחיי בעלה** ושכרו מינקת **בחיי בעלה** והוא לא הניקה כלל תוך שלשה חדשים בחיי בעלה מותרת להנשא תוך כ"ד חודש :

(ו) אשה שגזרו הרופאים שלא תניק את ולדה כי חלבה מזיק לולד והוחזקה בכך לפי שמתו לה ג' ילדים הלאשונים שהניקה מותרת להנשא תוך כ"ד חודש, עיי' חכם לבי סי' ס"ד, שבות יעקב ח"א סי' ל"ז וכוס"י מה"ק אה"א סי' י"ד ובשו"ת אמונת שמואל סי' ב' ג' ד' :

(ז) בפני יהושע בקונטרס אחרון על כתובות סי' ק"ן הרים ידו החזקה על קלי הדעת שמתירין לכתחלה שתחת האלמנה השיכוק למינקת ובזה מבטלים תקנת החכמים, ועשו החכמים תקנה שלא תנשא אשה כזאת, ואם נשאת כידוי את הבעל עד שהוליא אותו בגט וישא אותו שנית לאחר כ"ד חודש, והפתאים שלא שמעו לדבריכו ועברו נענשו במיתה ועוני, עיי"ש :

(ח) פנויי שזינתה ולא התחילה להניק ונתנה ולדה למינקת יש להקל שתישא קודם כ"ד חודש, עיי' סי' שלפני זה :

(ט) פנויה שזינתה והסתירה הריונה ונשאת ואח"כ נודע לבעל שהוא מעוברת פסק בנוב"י מה"ק סי' ח"י שביוני עיבורה יפרוש הבעל ממנה ולא יבא לשכיבתה ואחר שתלד מותר להיות עמה ולסמוך על המתירין במזנה כיון שכבר נשאה בשוגג גמור ויש ביטול פו"ר וגם יש חשש ומחות עכיות שמעבירין את האדם מדעת קונו :

(יוד) פנויי שזינתה ונשאת וילדה ה' חדשים אחר הנשואין הוא והיא מודים שהולד הוא מאיש אחר אולם שוגגין היו שניהם שלא ידעו מאסור של מעוברות ומינקת חברו די שיפרים הבעל ממנה

וממנה כל זמן שתניק את הולד ואין צריך להוציאה בגט עיי' שו"ת בית אפרים סימן ויו ובשו"ת כרם שלמה בסוף אה"ע סי' לדיק:

(יא) פנוי' זינתה וילדה בן ואחר שנה גמלתה אותו והשכירה עצמה לשפחה אצל אלמן ישראל והיתה בביתו והיא הרה לזנונים, אכן אומרת שממני נתעברה קודם הנשואין, והוא לא כיחש שקרב אליה אכן חושש שזינתה גם עם אחרים, ואם תשבע שלא זינתה עם אחר יקח אותה לאשה, והנה יש כאן אסור כפול א' אסור כ"ד חודש של ולד הראשון ב' האסור של מעוברת חברו, אכן הי' חשש לסתרת דת ונוב"י במה"ק תשובה כ"ד התיר שתנשא אותו לאיש לפי הכרעת הרמ"א באה"ע סי' י"ג להקל במזנה בפרוצה ביותר, עיי"ש שהאריך בזה, ועיי' בכרם שלמה לאה"ע סי' י"ג תשובה מהגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל להקל בזונה ובמופקרת:

(יב) **גרושה וחשובה בת טובים** שלא התחילה להניק ואבי הגרושה שכר לה מינקת שהיתה אלמנה ונשבעה שלא תנשא כל כ"ד חודש ולא תחזור הילד קודם כ"ד חודש התיר בעל נוב"י שתנשא אחר שלשה חדשים עיי"ש היטב

(יג) כשם שאסור לישא מינקת חברו כך אסור לישא מעוברת חברו ובירושלמי פ"ד ה"ג אמרו שהוא אסור בלאו אל תשג גבול עולם ובשדי יתומים אל תבא (משלי כ"ג):

(יד) **מעוברת ומינקת מערל** רצה הנוב"י במהד"ת אה"ע סי' ל"ח להחליט שבזה לא היתה התקנה שאסורה לישא תוך כ"ד חודש, עיי"ש ומרן בעל מהר"ם שיק זצ"ל בתשובותיו לאה"ע סי' כ"ז רצה לדחות דברי נוב"י:

(טו) ממורי הגאון בעל מהר"ם שיק זכותו יגן עלינו שמעתי שמה שהקילו בזונה ומופקרת יען, דהתקנה שמחויבת להניק כ"ד חדשים הי' משום תקנת הולד שיתפרנס מן האם ויחי' אכן בזונה ומופקרת שאם לא נתיר לה שתנשא קודם כ"ד חודש הלך ותזנה שנית ותתעבר אלנס, ולא הועילו בתקנתם ממילא גבי זונה ומופקרת מעולם לא היתה התקנה אע"פ שאמרו דזונה ומהפכת, הרי חזינן שאינה בקיאה לעשות כן כיון שנתעברה בזנותה א"כ אין תועלת לולד, ומכ"ש בזמן שרוב נשים גם הלכניות גומלת לט' או לי"ב חדשים, ורק משום לא פלוג החוב לקיים תקנת הקדמונים שלא תישא עד כ"ד חודש, אכן בזונה ומופקרת לא אמרו ולא גזרו מעולם תקנתם, ועיין כזה בתשובותיו לאה"ע סי' כ"ח:

מז

ביל"ה קארלזאג עש"ק לסדר תשא תרנ"ט לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרב המאור הגדול צדיק תמים

מוהר"ר **צבי פישער** רב בק"ק

וויינערן.

אהובי! מה שהעיר על דברי המחבר באה"ע סי' י"ג שהמקדש מינקת חברו תוך כ"ד חודש שמנדין אותו, וקשה הא גם הוא בכלל האסור שבפירוש אמרו בש"ס כתובות דף ס' ע"ב לא תתארס ולא תנשא, וכן בנוב"י מה"ת סי' ל"ז שגם האשה עוברת באסור חמור, ומעתה למה כתב המחבר מנדין **אותו** ולא אמר מנדין **אותם**? הנה כבר הקשה אותי זאת הרב ר' יוסף הירשפעלד מבעקעטש טשאבא והשבתי, לו דתכלית הנידוי הוא כדי להכריח אותו שיגרש אותה יען שהוא בנידוי אין נושאים עמו בעסק הסחורה ואין מצרפין אותו לדבר שבקדושה ובא לידי ביוש והיזק ממון והוא פעולה לכופו שיגרש אותה, משא"כ הנידוי לאשה אין פעולה לאיש

שיגרש אותה מביתו שלא לרצונה באשר ע״י שמנדין האשה לא תבא להפסד ממון ולביוש וזה פשוט וברור לענ״ד, ועתה מצאתי שדברי תורה אם הם עניים במקום אחד הם עשירים במקום אחר כי בפירוש כאמור ברמב״ם פי״ז מאסורי ביאה הלכה הי׳ כל מקום שהוא לוקה **היא לוקה** וכו׳ שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין זולה בשפחה חרופה בלבד, עיי״ש וכן מצאתי בכרם שלמה בשו״ת סי׳ לד״ק שהביא ראיה מש״ס יבמות דף ל״ו ע״ב שאמרו בעלה **לוקה עליה משום זונה** וכו׳ אע״פ שגם היא לוקה יען דבכל מקום דיברו רק מן האיש:

ומה שהעיר על דברי רא״ה בחנוך פרשת משפטים מצוה צ״א להביא בכורים למקדש משבעת המינים בלבד שנשתבחו בהן ארץ ישראל, והם חטה שעורה גפן תאנה רמון זתים ותמרים, כי אחר שלא הוזכרו פירות אחרות חוץ מאלו **בשום מקום** עכ״ל, יפלא בעיניו הא מצינו מוזכרת בתורה בטנים שקדים ופרי עץ הדר? גם בעיני יפלא מאד מאד, ואחר העיון עלה במחשבה לומר שרא״ה כתב בספרו שלא הוזכרו פירות אחרות חוץ מאלו **בשלוח מרגלים** או **בשבח המקום** והמדפיס הראשון רצה לקצר וכתב תמור בשלוח מרגלים או תמור בשבח המקום **ב״מ** שהוא ר״ת מן בשלוח מרגלים או מן בשבח מקום, ואחריו בא מדפיס השני והדפיס **בשום מקום** אכן דעת רא״ה הי׳ שבעת ששיבח משה את הארץ כששלח המרגלים וכששבו המרגלים נשתבחה ארץ ישראל רק בשבעת המינים הללו כנלענ״ד:

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנזכה להביא בכורים למקדש ולאכול ומפרי הארץ שנשבע ה׳ לאבותינו לתת לנו במהרה בימינו אמן:

ידידו ומוקירו או״כ:

שלמה הכהן שיק:

מח

שו״ת קארלאג ג׳ לס, בשנה תרנ״ז לפ״ק

חכם וסופר אשכל הכופר דורש וחוקר ידידי הרב
הגאון הגדול מופלג ומפורסם כקש״ת מו״ה
אליעזר זוסמן סופר רב בק״ק
פאקש תע״ה

ידיד נפשי! ספרו עט סופר ח״ג בא לידי ושמחתי בו כמוצא שלל רב, כי ראיתי את גדלו ואת ידו החזקה להרביץ תורה בישראל אשרי לו ואשרי להוריו ומוריו, והנה ראית בחפזי בכלל ק״ב פרט ט״ח שהקשה על דברי מרן הגאון בעל מהר״ם שיק ז״ע שכתב באו״ח תשובה קס״ד שבשקצים דלא כתיב בהם **אכילה חצי שיעור אסור מה״ת** גם לרל״ק, ומביא מבנו הרב קושי׳ שנעלם מעיני מרן ז״ל הסוגי׳ שבועה שלא **אוכל שקצים ורמשים**? והדר״ג כתב ע״ז **שפלא גדול** שנעלם זה ממרן, ואני אומר שפלא בעיני על אב ובנו שנעלם מהם קרא מפורש בסדר שמיני פסוק מ״א ופסוק מ״ב דשם כתיב וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא **לא יאכל** כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע וגו׳ **לא תאכלום** כי שקץ הם, ואמרו בש״ס מעילה דף ט״ז ע״ב אכילת שרצים לוקה עליו בכזית **אכילה כתיב בהו** וכן פסק הרמב״ם בפ״ג ממ״א הלכה הי׳ עיי״ש, הרי הפלא שלכם מפורש בתורה ובש״ס וברמב״ם, וכי עלה על דעתו הרמה שנעלם כל זה ממרן הקדוש שרגיל לדקדק בכל קוץ וקוץ שפלטה קולמסו? ולענ״ד מאד שבחפזי

כל

כל אדם כותב וכותב בשגגה בלי דעת והגם כי המשורר הקדוש אמר שגיאות מי יבין, בכ"ז אנחנו שזכינו לישב על שולחנו של מרן ז"ל מחויבים לומר שרבינו משה איש אלקים לא טעה בדבר משנה ומכ"ש לשכח קרא מפורש, ואני אומר משה אמת ותורתו אמת וכל דבריו צדק ואמת, בכל אסורים שבתורה כתב **כל** כל חלב ודם לא תאכלו, כל נבלה וטרפה לא תאכלו, כל מחמצת לא תאכלו ותיבת כל בכל מקום בא לדרוש שחצי שיעור אסור מה"ת, ועיי' בזה בתשו' הרשב"א סי' תל"ט שמבאר הענין בטוב טעם ודעת:

וביארתי בזה מאמרם בש"ס מנחות דף מ"ה שאמרו יחזקאל אמר כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים, כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל יאכלו? ואמר ר"י פרשה זו עתיד, אלי' לדורשה, ואמרתי כי אני זכיתי לדרוש פרשה זו שעתיד אלי' לדרוש, הנה בכל מקום כתיב **כל** גבי אסור אכילה, אכן בפרשת אמור גבי כהנים כתיב סתם **נבלה וטרפה לא יאכל** לטמאה בה, וגבי כהן לא כתיב **כל**, וחשש יחזקאל שמא ימצאו הכהנים מקום לטעות שרק לישראל נאסר חצי שיעור ולא לכהנים, לזאת יצא ודרש **כל** נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים, למען ידעו לדורות עולם שגם לכהנים אסור חצי שיעור:

וראה פלא! כמה גדולים דברי חכז"ל שתיקנו לקרות פרשה זאת מיחזקאל בסדר אמור, לפי שבסדר אמור כתיב רק נבלה וטרפה ולא כתיב **כל**, והוא דרש גם לכהנים **כל** נבלה וטרפה לא יאכלו:

אכן הסוברים שחצי שיעור מותר מה"ת משום שלא דרשו **כל**, ומעתה אין נפקותא אם כתיב גבי נבלה וטרפה גבי כהנים **כל** ומעתה למה אמר יחזקאל כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים? לזאת אמרו פרשה זו עתיד אלי' לדרוש היינו אם חצי שיעור אסור מה"ת או לא, דאם אמרי' כר"ל שחצי שיעור מותר מה"ת מה חידש יחזקאל לכהנים?

והנה דברי מרן ז"ל שאמר מאחר דלא כתיב גבי שקצים **כל** שקץ לא יאכל, וחסר תיבת **כל**, ובכל אסורי' שבתורה נאמר **כל** שפיר יש לומר שגם **כל שהוא** אסרה התורה בכינים וברוכים, ואפילו ר"ל דסובר בכל אסורי' שבתורה חצי שיעור מותר מה"ת משום דלא דרש **כל**, אכן מאחר דלא כתיב בשקצים **כל** כמו בשאר אסורים זה בא להורות שחצי שיעור אסור מה"ת:

ובפירוש איתא בירושלמי תרומות פ"ו ה"א **ביוהכ"פ דלא כתיב אכילה גם ר"ל סובר דחצי שיעור אסור מה"ת** עיי"ש ובפלוס ירושלים פ"ח מיומא ובשג"א סי' ע"ו, ודברי הירושלמי נעלמו מפלתי בסי' ק"י בבית הספק שכתב אם נאמר שחצי שיעור מה"ת מותר לר"ל הי' לחכז"ל לתקן להתענות ב' ימים יוהכ"פ ויאכלו פחות מן השיעור וטעה בזה טעות גמור, כי ביוהכ"פ דלא כתיב **אכילה** ולא כתיב **כל** אסור לכל העולם חצי שיעור:

ועיי' בפ"ת ליו"ד סי' רל"ח שכתב יש להסתפק אם שבועה חלה על חצי שיעור מבשר וחלב דלא כתיב בהו אכילה. וכן על חצי שיעור מכלאי כרם, ויש לומר שגם חצי שיעור הוא בלאו מה"ת אלא שאין לוקין דשיעורין ללקות הוא הלכה למשה מסיני, ומעתה אין חלה השבועה, עיי"ש, ועיי' בתיבת גמא שכתב בשבועות דהנשבע על חצי שיעור מבב"ח אין שבועה חלה, דבב"ח לא כתיב **אכילה** יש גם חצי שיעור בלאו, עיי"ש ובסדור המנהגים בקיץ מנהג יוהכ"פ בת"א סי' מ"ב מה שכתבתי בענין זה:

ועתה

ועתה אני חוזר לדברי מרן הגאון זיע"א שכתב בתשובה הנ"ל **בדברים טמאים גם חצי שיעור אסור מה"ת אפילו לר"ל** וכו' **משום דלא כתיב** בהם **אכילה** וכו', וכי לא נאמר בכל הטמאים פעמיים אין מספר **לא תאכלו** את הגמל ואת השפן ואת הארנבת ואת החזיר ומבשרם **לא תאכלו** וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וגו' מבשרם **לא תאכלו**, וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא **לא יאכל** וגו', והאיך אמר דלא כתיב בהם **אכילה**? אכן מרן ז"ל עמד על אדני האמת בשעה שדרש מאמר דבכל איסורי אכילה שבתורה נאמר **לא תאכל לא תאכלו**, וכאן גבי **שקץ** לא נאמר **בקל** רק בנפעל לא **יאכל** ובכל איסורי שבתורה נאמ כל וכאן לא נאמר **כל** ונאמר בנפעל, לומר שמשונה איסור טומאה ושקץ מכל איסורי' שבתורה, דבכל איסורי' שבתורה לר"ל חצי שיעור מותר מה"ת וגבי שקץ גם חצי שיעור אסור מה"ת אפילו לר"ל ככלע"ד בכונת מרן הקדוש זכותו יגן עלינו ועל כל העוסקים בתורה לשמה:

ואמרתי בזה דבר חדש וחידוש בש"ס כתובות דף סמך יונק תינוק והולך עד כ"ד חודש מכאן ואילך כיונק **שקץ** מה הכריח חכז"ל לדמות אדם שנברא בצלם אלדים **לשקץ**? למה לא אמרו כאלו מאכילו דבר **אסור**? ופלא בשיטה מקובלת שם מביא בשם תלמידי רבינו יונה כל המניקה יותר מכ"ד חודש כאלו מאכילו אותו דבר **טמא**, מה חדשו בזה שאמרו דבר **טמא** וכי **שקץ** אינו מן הטמאים?

אכן דברי חכז"ל ודברי הראשונים נאמרים בדקדוק וברוח הקודש, בכל התורה כולה לדעת הסוברים שחצי שיעור מותר מה"ת מותר ליתן מה"ת לקטן חצי שיעור והמאכילו לא עבר בזה על מצות התורה, אכן אם אמרי' בשקץ שגם חצי שיעור אסור מה"ת אסור להאכיל לקטן חצי שיעור, והמאכילו עובר על מצות התורה:

ולזאת אמר שהמניקה יותר מכ"ד חודש ומכאן ואילך כיונק **שרץ**, ומעתה מאחר שאמרו בש"ס כריתות דף י"ג **קטן היונק משדי אמו אינו יונק שיעור כזית בתוך אכילת פרס** אם מניקתו יותר מכ"ד חודש אינה מאכילת דבר אסור, מאחר שאינו יונק רק חצי שיעור, ולדעת הסוברים שחצי שיעור לא נאסר מה"ת לא עשתה אסור מה"ת, על זה אמרו דהוי כיונק **שקץ**, ותלמידי רבינו יונה הוסיפו כאלו מאכילתו דבר **טמא**, וגבי שקץ ודבר טמא גם ר"ל מודה דחצי שיעור אסור מה"ת. ודו"ק:

ומזה ראיה לדברי מרן ז"ל, ועוד יש לי בזה דברים ואין כעת הזמן מסכים להאריך, ה' הטוב שנותיו יאריך, ויזכה להרביץ תורה ויראה בנים בישראל כנפשו הטהורה ונפש מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשגב:

שלמה לבי שיק מברעזאווא:
רב דפה והגלילות:

מ"ט

שיל"ת אור לש' שירה תרס"ג לפ"ק:

ברוך אתה בעיר ד' הטוב והמטיב פניו אליך יאיר מן המזיקין אותך ישמר בני אהובי הרב וכו' **ברבי'** **שיק** רב אב"ד בקהל **יראים בעיר טעמעשוואר:**

אהובי בני מחמד נפשי ולבי! שמחתי בש"ק בדברי תורתך כי בהם מצאתי ראיתי שיאת לחזק דברי חכז"ל שאמרו שעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, ומה שאמרו במקום

במקום אחר בש"ס פסחים ובמכלתא: שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, ואם נאמר שהולד הולך אחר האב ומשום דחיישינן לזרע האב, למה אמרו שרק לבן ביקש לעקור את הכל ולא פרעה כיון שפרעה גזר להרוג הזכרים וממילא הנקבות שישארו בחיים יקחו לאנשי' מאנשי מצרים והולדות מהם יהי' כאנשי מצרים וממילא גם פרעה גרם לעקור את הכל? אע"כ צריך לומר שהי' נודע לכל ע"פ החקירה שהולד הנולד הולך אחר האם, ואפילו אם ילקחו בנות ישראל מאנשי מצרים לנשים בכל זאת ישארו הנולדים באמונות האם שהיא ישראלית, ושפיר אמרו ·· שפרעה לא ביקש לעקור את הכל, זת"ד. אהובי בני! דבריך נכים ואמתיים מרישא לסיפא ואביא ראי' ·· לדבריך מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, ועי"פ החקירה ומדרשים והלכות, כתיב בתורה אשה כי תזריע וילדה זכר וגו' וביום השמיני ימול וגו' וחכז"ל דרשו מכאן שאשה מזרעת תחילה וילדה זכר וגו' וקשה על זה, **א'** מה זה ועל מה זה רמזה התורה כאן שאם האשה מזרעת תחילה שילדה זכר מה נפקותא מזה לדין ולהלכה? **ב'** למה לותה התורה כאן מצות מילה שניתנה לאברהם אבינו? אמנם רבינו בחיי בסדר תזריע כתב חכמי הטבע הסכימו שכל גוף **העובר לאשה ואין לאיש בעובר רק הכח הנקרא בלשונם כח היולי** שהוא רק הכח הנותן הצורה בחומר, כי הזרע בהתערבו עם דם האשה נותן בו הצורה והתקון ומבדיל ממנו המותרים שלא יצליחו בעבור ומקפיא אותו כענין הקיבה המקפי' החלב ויש להם ראיות לדעתם מביצה תרנגולת שמגדלת אפרוח **כשבא מן הזכר**, אבל כשבא הביצה ע"י שמתפלשת בעפר אינה מגדלת אפרוח לפי שהזכר נעדר ממנה שהוא נותן הצורה, וכן דעת חכז"ל בפרק קמ"א דביצה יהבי לי ביעא דספנא ואמרעא א"ל אותיבנא נכו' ועוד מביאין ראי' ממקצת עופות שמולידין בחביק לבד ולא נראה בהם פליטת זרע, ומזה ראי' כי זרע האיש אינו חלק מן העובר וראי' ג' לדבריהם מדג הנקבה שתוליד ביצים מעצמה, ואח"כ כשיפיל הזכר זרעו עליהם, כל שיפיל מזרעו על הביצים יהי' מהם דג וכל הביצים שלא יפול עליהם לא יהי' מהם דג כלל, ואין זה רק בבעלי חיים בלבד, אלא גם בצמחים שאם תקח עץ התמר הזכר ותרכיבהו עם התמר שהוא נקבה, אז יצליח לעשות פרי, והענין כי הזכר נותן לנקבה החמימות שעמו ישלם בשול התמרים זה דעת ראש הפלסופים עם קצת ראיותיו וטעם הדבר באשה מזרעת תחלה יולדת זכר עכ"ל הבחיי, לאחר הדברים האלה נראה כמה גדולים דברי חכז"ל ומוצאים להלכה ביו"ד סי' ע"ט סעי' ב' **טמאה שילדה במין בהמה טהורה אע"פ שיש לנולד כל סימני טהרה אסור ובהמה טהורה שילדה במין טמאה אע"פ שיש לנולד כל סימני טומאה מותר לאכול!** וכי לא נאמר על הלכה פסוקה כזה נפלאים מעשיך? הרי לפנינו ברי' שיש לה כל סימני טהרה ואסורה לאכל, ויש לפנינו בריה שיש לה כל סימני טומאה ומותרת לאכל? אלא שהי' להם בקבלה איש מפי איש וידעו גם ע"פ החקירה וחכמי הטבע שאין לזכר שום חלק גופני בולד הנולד מן הנקבה, ואין לזכר בו שום כח, רק הכח שנותן הצורה, ולזאת הולד הולך אחר האם שהוא כחה ממש:

ובזה אמרתי לבאר בטעם הדבר שפליג המחבר והרמ"א ביו"ד סי' רס"ג אם מתו ב' בנים מחמת המילה הוא הלכה פסוקה שאין למול השלישי עד שיבריא,

שיבריא, שמחבר סובר שאפילו אלו ב' בנים היו מב' נשים ג"כ אין מלין השלישי, והרמ"א סובר שדוקא אם אלו שנים היו מאשה אחת אז אין מלין השלישי, אכן אם מתו לאב אחד ב' בנים שהיו לו מב' נשים, אז מלין השלישי יעיי"ש:

המחבר סובר שיש גם לאב חלק חומרי בילד, ולכן סובר מאחר שמתו ב' בניו מחמת המילה אין למול השלישי אכן רבינו הרמ"א שהי' חוקר וידע שאין לזכר בולד שום חלק חומר ורק היא הנותן בו כח ההיולי לכן סובר שרק אם מתו השנים מאשה אחת אין למול השלישי. ומאחר שמבואר מן ההלכה הנ"ל שאפילו אם יש לבהמה הנולדה לטהורה כל סימני טומאה, בכ"ז מותר לאכל יען דהנולד הוא הכל חלק מן האם, ע"כ מוכח שהי' מן המוסכם אצל חכז"ל שדברו בכל מקום ברוח הקודש שבכל ענינים כאלה אנו דנין אחר האם ובגלל זאת רמזה לנו התורה: אשה כי תזריע וילדה זכר, שאם האשה מזרעת תחלה וילדה זכר — היא האשה הנותנת החומר לבן זכר וכיון שהיא נותנת החומר ומתו שניהם מחמת המילה אז אין למול השלישי, משא"כ אם מתו ב' בנים לאיש מב' נשים אז לא נתנה האשה הזאת רק לאחד החומר שמת מחמת המילה ועלינו החוב למול את בן השני הנולד מאשה הזאת והוא כדעת הרמ"א שמיוסדים דבריו ע"פ החקירה לכן מוכח מנביאים שיספרו לנו במדרש רבה אמור פכ"ז שהמן אמר פרעה הי' שוטה שאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכהו וכל הבת תחיון וכי לא ידע שבנות ישראל יקחו לנשים מאנשי מלכים ופרות ורבות מהם — הרי מוכח שהי' ידוע לקדמונים שאין לזכר בולד רק כח ההיולי הנותן רק הצורה והנולד הולך בכל מכל כל אחר האם, ואם האם **טהורה הולד טהור** אע"פ שנותן הצורה טמא ואם **האם טמאה הולד טמא אע"פ שנותן הצורה טהור** וגדולה מזה שמענו להלכה מבעל כנסת הגדולה בחושן המשפט סי' ז' אם איש יהודא שתקפה יצרו ובא על נכרית והולידה ממנו בן זכר ואח"כ נתגדל ונתגייר מאביו והי' גדול בתורה ובחכמה, ורצו למנות לדיין להורות לעם ד' את דבר ד', והרבה מגדולי ישראל אסרו לקבלו לדיין, כי לדעת הרבה פוסקים גר **אסור לדון דיני ממנות ואסור לישב לדיין בחליצה** (עיי' בחו"מ סי' ז' ובאה"ע סוף ה' חליצה) וכן אסור להיות מלך בישראל, יען דכתיב מקרב אחיך תשים לך מלך, ומאחר דקיי"ל, **דבנך מן הנכרית אינו קרוי בנך אע"פ שנתגייר לא מיקרי מקרב אחיך** ואסור להיות לא מלך ולא נשיא ולא לדון דיני ממנות ולא לדון דין חליצה עיי"ש ובספר דורש לציון מהנב"י סוף דרוש ג' ובשו"ת השב"ן או"ח תשובה ט"ו ותשובה כי מה שכתבתי בזה, ובמקום אחר ביארתי בזה מה שאמרו חכז"ל בכתובות דף קי"ג ע"ב, והובא להלכה ברמב"ם פ"א מלכים **המלכים וכל מינויי ישראל המה בירושה מאבות לבניהם** ומעתה עלינו לדעת למה לא בחר ד' אחד מבני משה רבינו שימלא ויבא אחרי מות אביו רבינו משה? ומצאתי במדרש רבה פנחס הובא גם בח"ס או"ח סי' י"ב שבאמת ביקש משה שבניו ירשו שררתו אלא שהקב"ה אמר שיהושע יותר הגון לכך, עיי"ש ודבריהם כפלאו ממנו כי לפ"ז אין שום ירושה לבנים הן בכתר תורה והן בכתר מלכות דהא יכולים לומר פלוני ופלוני יותר הגון ועל כאלו ישב זר? ולענ"ד ברור שרבינו משה מעולם לא עלתה על דעתו שבניו ימלאו את מקומו באשר

סוף

הוא שמע מפי הגבורה, ומקרב אחיך תשים עליך מלך, ונשיא דין מלך יש לו כמו שמבאר בכנסת הגדולה שהבאתי לעיל, וגם הוא שמע מפי הגבורה לומר לישראל במלות חליצה ואם לא יחפץ האיש לקחת וגו' מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל וגו' ונקרא שמו **בישראל** וגו' ומקשה בספרי למה נאמר כאן ב' פעמים בישראל? לומר שבית דין של גרים אסור לישב בחליצה ועתה הוא ידע שאי אפשר שאחד מבניו ירש שררתו מאחר שאמם היתה גיורית, ולזאת בחר ד' ביהושע עבדו שהיו הגון לצאת ולבא בדברי תורה ובשררות, ובזה ביארתי במה שדיברו מרים ואהרן במשה על אודות אשה כושית אשר לקח, והאיך הרהרו אחרי רבם, וכי לא ידעו כל המהרהר אחרי רבו כאלו מהרהר אחר השכינה? וכי אפשר לחשוב על אהרן שהי' אוהב שלום ורודף שלום, והי' זהיר בדיבורו שידבר לשון הרע על אחיו הגדול ממנו? אכן אהרן ידע שהבנים שנולדו למשה מצפורה הגיורת לא יזכו לירש שררתו של משה אחיהם כי בן גיורית אסור להיות מלך ולא לדון דיני ממונות ולא לישב בחליצה, לזאת דיבר על לבו שיקח לו אשה מבנות ישראל שבניו ירשו את מקומו והבן היטב, מכל הנאמר ברור כשמש שילד הנולד לישראלית מן הנכרי דין ישראל יש לו רק שהוא פגום ואינו מן המיוחסין בישראל, ואם נתגדל בישראל ולמד דת ודין אין רשאי להיות דיין בישראל, אכן ולד הנולד לישראל מנכריות אין לו שום חלק ונחלה בישראל אם לא שהאם והולד באו בברית ישראל ע"י טבילה ומילה בכ"ז אין נקראים ומקרב אחיך להיות נשיאים ודיינים בישראל:

עשיתי לך מטעמים כאשר אהבת ובכל מכל יפה דברה וכלת הוריה, ממתוק דברי תורה הכני ומברכך יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שתשרה שכינה במעשה ידיך ותזכה לברכה אתה וביתך כתפלת אביך:

שלמה הרם ב"ק:

נון

ב"ה

יתברך העוסק בתורת ד' לנאות כרב ברכות ומתוח ה"ה בני האהוב הרב וכו' מוה' **ברבי**, שיק ראב"ד בעיר **טעמעשוואר** ע"י תע"א:

אהובי בני! בקשת לדעת דעתי בהדין עובדא שעשו המתחדשים דשם שקברו בן הנולד מנכרית שדרה עם בר ישראל ע"פ חקי ליישלאשט בקבר ישראל, באמרם מאחר שנכתב בפנקס המאטריקל בדיניהם שהוא בן יהודי החוב על היהודים לקברו בקבר ישראל כי כן הורה להם אחד מן המורים הרעים המרים שממררים את חיינו וכופרים בתורתינו הן בתורה שבכתב והן בתורה שבע"פ שהוא חיינו ואורך ימינו, ותורה חדשה מאתם יצאה לחלק על תורת אבותינו ורבותינו ואחר כל הנעשה והנשמע מבנים סוררים יצמחו בימינו שאלות חדשות כעשב הארץ כי עזי פנים גוברים בארץ, וההוראה מקורה בידי פושעים ועמי הארץ ומה נעשה אם בן הנולד לנכרית ילך ללמוד לבתי הספר אשר בארץ? ע"פ דיני דמלכותא ישלחו המורים את הנער הזה שילמוד אצל המורה בישראל תורת משה באמרם שע"פ חקי המדינה דין ישראל יש לו, ואלו המתחדשים מורי שקר, ומלאכי שטן ימצאו תואנה לבצע מאורי נגה לומר דינא דמלכותא דינא, כי לא ידעו מאי דקאמרו רבנן בדין וילמדו עמו דת ודין ועל ידי שילמדו עמו קצת מתורת משה יאמרו הם וגם הוא בעצמו שהוא בר ישראל

מן

מן הדין ואחר כן ילך ויצא ויקח לו אשה מבנות ישראל בחופה וקדושין, ומעתה ע"י שילמדו עמו מורים הרעים מן הפושעים תורת משה יצא בן נכרית שהוא ערל גמור בין בני ישראל, ולזאת יפה דברת ובעתו דברת שהתועבה הזאת ראוי שתעורר את היראים שימסרו גופם ומאודם לעמוד בפרץ ולגזור גזרות ולפעול אצל הממשלה יר"ה שהלילה **לנו ללמוד תורה עם בן הנולד מנכרית ושאסור לקברו בקבר ישראל** כי לנולדים הללו אין להם חלק ונחלה בישראל! ובאותו פרק עמדת להקשות על דברי התרגום בסוף ואתחנן בקרא כי אם כה תעשה להם וגו' ומתרגם **ארי אם כדין תעבדון להון** וכו' ומפרש כאלו הוא **תנאי** ופלא בעיניך וכי יש כאן תנאי?

ונראה הנני לבאר לך כונת המתרגם שרצה ליתן טעם ומדוע אסרה לנו התורה החתון עם שבע אומות אפילו אחר שנתגיירו, כתיב בתורה בנזיר מחרצנים ועד זג לא יאכל ואמרו חכז"ל ברבה נשא שמה שאסרה התורה לנזיר החרצנים הוא לפי **שגזרה התורה** אם יאכל החרצנים יבא לשתות גם היין, ביארתי דבריהם לפי שיש לחוש שאם ישב בבית הבד במקום שיש חרצנים וגם היין שישכח אשר קבל עליו, ואם יאכל את החרצנים ישכח וישתה גם היין כענין שגזרו חכז"ל שלא לאכול פירות הנושרין שיבא ויתלוש מן האילן מתוך שכחה:

ב) התורה אסרה לאיש את אשת בימי נדותה ואמרו חכז"ל באבות דר"נ פ"ב שגזרה התורה גם ליגע בה משום שגזרה שאם יגע בה יבא אליה בקירוב בשר:

ג) כתיב בתורה ולא תאכל חמץ ולא יראה לך חמץ, וכתב הר"ן בריש פסחים ובפ"ב, וכן הובא בשו"ע ומשיב בשם רשב"ץ שלכן גזרה התורה גבי חמץ שלא יראה משום שגזרה שאם יראה החמץ בבית יבא לאכול ממנו:

ד) כתיב בתורה וכל כלי חרש אשר תבושל בו ישבר ואם בכלי נחשת בישלה ומורק ושוטף במים, ביארתי בתקנות ותפלות שער עו"ב יען דמצינו כמה פעמים בתורה ובנביאים ובכתובים שהתורה חסה על ממונם של ישראל לכן לותה התורה שכלי נחשת שבישלו בהם הקדשים יגעילו ומעתה קשה למה לא לותה התורה ג"כ ללבן הכלי חרש שבישלו בהם, שלא יפסידו את ממונם בשבורתם? אלא מוכח שגזרה התורה שיחוש עליהם שלא ישברו ע"י הליבון, ולא ילבן אותם היטב, וישאר בהם בליעה מן הקדשים, ולכן לותה לשבר אותם עיי"ש:

ומעתה מובנים הפסוקים בסוף ואתחנן כי יביאך ד' אל הארץ וגו' ונתנם ד' אלקיך לפניך והכיתם וגו' **לא תכרות להם ברית לא תחנם ולא תתחתן בם** אפילו אם ירצו להתגייר ולקבל על עצמם דת משה וישראל, ואם תשאל מדוע לא נקבל אותם בדת משה וישראל על זה אמרה התורה **כי יסיר את בנך מאחרי לעבוד אלקים אחרים** וגו' לא נאמר כאן **פן יסיר** אלא שהוא ודאי שיסיר את בנך מאחרי וגו' כי התשוקה לעבודה זרה שלהם גדלה בקרב לבם עד שאפס תקוה שיעזבו השקר ויקבלו האמת ולכן אסרה התורה החתון עם אלו שבע אומות אפילו אחר שנתגיירו, ומעתה ברור שאיסור חיתון בשבע אומות הוי **גזרת התורה** שגזרה שאם יתחתן עמהם יבא גם הוא לעבוד ע"ז ולכפור בבורא יחיד ומיוחד שהוציא אותם ממצרים, וישכח שתעודת ישראל על הארץ הוא לכתות מזבחות ע"א ולשבור מצבותם

מצבותם ולשרוף פסיליהם וזה הי' התנאי שהתנה הקב"ה עם ישראל:

ולכן מקיים ! כי אם כה תעשה להם **ארי אם כדין תעביד להון** היינו אם תעשה כמו שצויתיך **שלא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם** אז יעלה בידך לקיים מה שצויתיך **מזבחותיהם תתוצו ומצבותם תשברו ואשריהם ופסיליהם** תשרפו באש כנלע"ד בכונת הפסוקים ובכונת התרגום שהתנאי לבער הע"ז הוא לקיים מה שנאמר ולא תתחתן בם:

ואחר הדברים האלה הנני לומר לך שאע"פ שדעת הפוסקים הוא שבן ישראלית מנכרי דינו כישראל גמור שאין צריך טבילה, דלא כשפחה ורש"י סוף אמור גבי בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל **מרמר שנתגייר**, יען דקוברים כמו שביארתי לעיל נ"פ החקירה והלכה שהולד בכל יבא . הוא כאמו שהיא טהורה, ואין חוששין לזרע האב כלל, אכן כל זה לא נאמר רק בולד שנולד לישראלית מנכרי דרך זנות והוא אח"כ הולך לדרכו שאין לו חלק ושותפות אח"כ לא עם האם ולא עם הנולד, אז שורת הדין נותן שהולד הולך וילך אחר האם, משא"כ באופן שהערל עם הישראלית דרים יחד גם אח"כ כדרך איש ואשתו בדרך חיתון והם לבשר אחד אז בוודאי גזרה התורה גם עליהם כמו שאמרה על שבע אומות כי יסיר את בנך מאחרי, בוודאי יסיר אותו מאמונת אמו ואם אסרה התורה לנזיר החרצנים שגזרה שיבא לשתות מתוך שכרה גם מן היין הסמוך לה, ואם אסרה הנגיעה בנדה שגזרה שיבא עמה בקירוב בשר וגם גזרה שלא יראה חמץ בפסח פן יבא לאכול ממנו למה לא נאמר שבאופן זה כשנולד לישראלית ילד מערל ודרים יחד בדרך חיתון כדרך איש ואשתו ושניהם מגדלים הנולדים בודאי לא אמרה התורה שהולד הולך אחר האם, יען דברור שיגדל הנולד בלי אמונה בדת ישראל ומה לנו למולו ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו ?

זכייה מצאתי ברמב"ן בכורות הנדפס אצל הרי"ף ברכות דפוס פרעססבורג בדף פ"ה בד"ה ועוד, וזה לשונו ! דלמ"ד שבן הנולד לישראלית מעכו"ם שהולד כשר אפילו קודם שנתגייר, היינו בגוי שבא על בת ישראל בדרך זנות ונתעברה ממנו **ושוב לא ידע הגוי מהולד כלל ואמו תגדלו בתורה ובמצות** כבן ישראל ממש דבכה"ג אמרו דאגלאי מלתא למפרע ולד האם משא"כ כשישראלית מתקשרה בעכו"ם וחיים ביחד ובבית אחד ויושבים על שלחן אחד, בודאי יש לחוש שתגדל יוצאי חלציו כרצונו וכחפצו, זת"ד, :

ולפי דבריו ברור כשמש שהי' מן היושר שיתקבצו חכמי המדינה לגזור גזרה **שבן ישראלית הנולד בדרך חיתון אסור לקבלו בדת ישראל**, כי הוא ודאי שלא יאמין בדת משה וישראל, וממנו תבא תקלה לישראל, כי לא יהי' לא נוצרי ולא מהמד ולא ישראל ולא יבדיל בין קודש לחול ובין טמא לטהור, **ומכ"ש שאסור למול בן כזה בשבת**

וכבר עוררתי בשנת תרל"ה את מרן בעל מהר"ם שיק זיע"ל בעת שיצא החק של הציווילעהע בוויען, שרצו לגזור גזרה ולעמוד בפרץ שלא יבא המשחית בגבולינו וגם שהוא מן ההכרח שיתאספו הרבנים לקבוע הלכות בענינים האלה שלא תהי' התורה כשתי תורות, ומה שזה אוסר זה מתיר, וזה יבא בחדשו וזה בפלפולו להקל ולהחמיר לקרב ולרחק, ואז מורי הגאון זצ"ל הסכים לדברי כמו שכתב בתשובותיו ליו"ד רמ"ט עיי"ש אכן מאז ועד עתה בא המשחית גם למדינתינו ובני ישראל נעשו למחנים, משתים נעשה שלש, ומשלש ארבעה אבות נזיקין באשר בשב ואל תעשה עומדין גם המהדרין וכל

וכל המעורר להיות בקום ועשה משתקן אותו, ועל הרבנים הפקודה לקבל גזרת ראשי לשכת המדינה אפילו אומרים על שמאל שהוא ימין, וכל המהרהר אחר דבריהם הוא נחשב לכופר ולמין, ובין כך הטמאים גוברים על הטהורים ע"י מורים. הרעים שאין בקיאין בטיב גיטין וקדושין וילאו למצא הפתח היושבים על כסא הדין כי מי שיש לו עין לראות ולב להבין רואה ומביט מלמעלה למטה שבכל יום ויום מתרבין שפסולין הרשעים שמחים והצדיקים בוכים, נפלה משמים ארצה תורת רבינא ורב אשי, ותרד פלאים והתמימים והישרים ממששים באפלה כעורים, וכמעט אין איש בארץ שיעמוד בפרץ, והשערוריה מוספות והולכות. מיום ליום בכל הארץ:

ולעת כזאת החלוש יאמר גבור אני ללחום מלחמות ד' לצבאות, ואנו מחויבין במסירת הגוף לומר לממשלה שבן הנולד לבר ישראל מנכרית אין לו חלק ונחלה בישראל, חלילה לנו לקברו בקבר ישראל, וחלילה לנו ללמדו תורת משה וישראל לזאת אהובי בני חזק ואמץ אל תירא ואל תחת, ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש, להציל את בני ישראל מכרת שחת, להבדיל בין קודש לחול, ובין ערל לישראל, וישלח לפניך מלאכיו השומר ישראל, למען יתגדל ויתקדש שם שמים על ידיך וממך ילמדו אחרים לעשות כמעשיך, כתפלת אביך המעתיר בעד ארוכת ימיך:

שלמה הרש שיק:

נ"א

חקירה והשערה חדשה בנידרו של יפתח

במדרש רבה סוף בחקתי ובמדרש קהלת פ"י ע"ו ומובאי דבריהם בתוס' תענית דף ד' ע"א אמרו ג' שאלו שלא כהוגן, יפתח שאל שלא כהוגן שאמר והי' היוצא מדלתי ביתי וגו' אמר הקב"ה אלו יצא גמל או חמור או כלב הי' מעלהו לעולה? השיבו הקב"ה שלא כהוגן וזימן לו את בתו ויהי כראות אותה ויקרע את בגדיו, הי' יכול **להפר נדרו ולילך לפנחס** אמר אני מלך ואלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול ואלך לעם הארץ? בין דין לדין ספת האי עלובתא ושניהם נתחייבו בדמיה, פנחס נסתלקה ממנו רוח הקודש יפתח ניטל אבר אבר ונקבר, עכ"ל:

סיפור המעשה שהי' לא הי' מעולם כדת וכדין, וכי אפשר שדנו את בת יפתח למיתה באחת ממיתת בית דין? וכי יפתח שנאמר עליו שם בשופטים י"א ותהי עליו **רוח ה'**, אשר כתב הרמב"ם במורה ח"ב פמ"ה כל מקום שנאמר **רוח ה'** זו מדרגה הראשונה ממדרגת הנבואה יעשה מעשה כזה שלא כדין? שנית אם יצא אחד ויאמר לנו שאחד עושה מעשה שטות וידור נדר שיקריב בן אדם לעולה שעליו אמרו חכז"ל שעשה **שלא כהוגן** במה שפתח את פיו לדבר דבר כסלות זה הוא דבר שיש להאמין, אכן מי יאמין שאם אחד עושה מעשה רשע לשחוט בן אדם בשביל שנדר בשטותו להעלהו לעולה לה' שעליו יאמרו חכז"ל שעשה **שלא כהוגן**? וכי שלא כהוגן עשה הוא עשה מעשה רשע, ארור הוא וארורים כל החוסים בצילו, ומעתה האיך אפשר לומר שחכז"ל אמרו על יפתח שעשה שלא כהוגן אלו הי' אמת שהקריב את בתו? שלישית קשה לדעת שאם נאמר שפנחס התגאה ולא רצה לילך ליפתח להפר את נדרו, וכי לא הי' ביפתח מדת הרחמים שטוב הי' בעיניו להקריב את בתו ולראות במיתתה מלילך

ימלך לפנחס שהי' הכהן הגדול ומאחיו; רביעית, אם אמת הדבר שפנחס כהן הגדול לא חפץ לילך ליפתח שהי' עם הארץ וכי יש לחשוב שכהן הגדול מישראל ביותר הנביאים יניח לשחוט בן אדם ולעשות תועבה גדולה ולא ילך למלך?

חמישית, וכי להפר הנדר צריכין את כהן הגדול, שלשה הדיוטות מפירין גם נדרו של מלך מלך הדין, מעתה למה לא שלח פנחס כהן הגדול ג' הדיוטות למלך שיפירו את נדרו: ששית, וכי יפתח שנאמר עליו ותהי עליו רוח ה' לא ידע שאין רשאים להמית אדם והיא תועבה בעיני ה', וכי לא ידע שיש להתיר הנדר בג' הדיוטות?

ואמרתי שפנחס לא התגאה על יפתח וגם יפתח, לא התגאה ולא היה כסיל ופתי ולא איש אכזר ולא אביו לך **ומעולם לא עלה על דעתו להקריב את בתו לעולה** ומכ"ש שלא הקריבה ממש כמו שאבאר בס"ד באר היטב:

המחבר באה"ע סי' ה' סעיף י"ב פסק שאשה מותרת לשתות כוס של עיקרין כדי שלא תלד, לפי שסובר שאשה אינה מצווה בפרו ורבו, אבל דעת המג"א סי' קנ"א סק"ע הוא כדעת התוס' אע"פ שפטורה ממ"ע דפרו ורבו בכ"ז חייבת על לשבת יצרה עיי"ש ובמלואות השם מלוה א' בהגה"ה ממרן בעל מהר"ם שיק זיע"א, ושמעתי ממרן ז"ל שהביא ראיה שמחויבת על לשבת יצרה דבש"ס ב"ב דף קי"ט ע"ב מקשי' על בנות צלפחד היאך המתינו עד מ' שנה הא אמרו אחר מ' שנה שוב אינן יולדות? ומדהקשו כן מוכח שסברו שנשים הגם שאין מחויבים במ"ע דפרו ורבו אבל אם אין נושאין בזמנם הראוי עוברים משום דלשבת יצרה.

ומעתה לפ"ז אני אומר השערתי (וקצת מזה מצאתי באגרת יושר) שמעולם לא הקריב יפתח את בתו לעולה ולא מתה ולא עלה מעולם על לבו שיקריב בתו אף שיהיה בן זכר, כי יפתח הי' איש אשר היה אלקים בקרבו **אלא שנדר להקדיש לה' שיצא מפתח ביתו** ואם הוא בתו היחידה אז היא תהי' קודש לה' לעולם כמו שהקדושה חנה את הנער שיתן לה ה' ואחר שגמלתה את הנער שמואל הביאה אותו לירושלים ואמרה **וישב שם עד עולם**:

כן עלה בדעת יפתח כאשר יצאתה בתו מביתו שהיא תהי' קודש, וממילא לא תנשא לאיש ולא תעסוק בדברי חול:

ועתה הנני להביא ראיות ברורות נוסף על שש קושיות שהקשיתי לראיה **שחלילה להשיב שהקריבה לעולה** אלא שהקריבה ימי נעוריה וחייה לעולה לה':

א' אחר שגילה לה את נדרו אמרה לאביה **יעשה לי הדבר הזה הרפה ממני שנים חדשים וגו' ואבכה על בתולי** וגו' וכי אם נערה בתולה מוכרחת להכין עצמה למיתה משיכה היא מבקשת לבכות **על בתולה** ולא על **חייה**?

ב' אח"כ כתיב ותלך היא ורעותיה **ותבך על בתוליה**, וכי גם כל רעותיה לא מצאו חסרון אחר המעורר לבכי חוץ על בתוליה ולא בכו על אבדה גדולה מחיים למות?

ג' אח"כ כתיב שאחר ב' חדשים שבה לאביה ויעש לה את נדרו אשר נדר **והוא לא ידעה איש ותהי חוק בישראל** פירוש רש"י שנאמר חוק שגזרו ששוב לא יעשה אדם כזאת. ומי לא יודע שדברי רש"י דחוקים. וברור בעיני שכך הפירוש: יפתח נדר שכל היוצא מדלתי ביתו **יעלהו לעולה**, ואחר שיצאה בתו גזר עליה **שלא תנשא לאיש לעולם** ותקדיש ימי חייה לה' וכאשר גילה זאת לבתו ובקשה שקודם שיפרסם זאת

ברבים הלך להרים לבכות על **בתוליה** לא על החיים והמות בכתה, כי נשארה בחיים, אלא על בתוליה שלא תנשא לאיש, ולא יהי' לאביה זרע בעולם, כי לא הי' לה עוד בן זבת. ומי שאין לו בנים חשוב כמת:

ואחר ששבה אחר ב' חדשים ופרסם ברבים שמעתה הוא וכל מעשיה קודש לה' ואין לה חלק ונחלה בעניני עוה"ז **ותהי חוק לישראל** עמו זאת לחוק שאם אחד ידור נדר בנו או בתו לה' **אז והוא לא ידעה איש** אכן חלילה לומר שהקריב גופה ובשרה לעולה, וכל האומר שהקריבה ממש לעולה, אני שואל אותו עוד קושי' אחת על קושיות הראשונו' דהקרא משיים: **מימים ימימה תלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח ארבעת ימים בשנה** וכי קברו עפרה אחר שנשרפה ונקברה ובני ציון על מקום העפר ושם התאספו בנות ישראל בארבעה תקופות השנה? ונאמר שבאו **לבת יפתח**, אם הלכו על הציון ועפרה לא הלכו ולא באו **לבת יפתח**, וזה משמע שבת יפתח חיתה בגופה ובקומה כמו מלפנים, אלא שבאו רעותיה ומגלעד אליה באשר היא היתה בעיניהם כדבר קודש שהקדישה כל ימי חייה לה' כרצון אביה שיקיים מוצא שפתיו:

ומעתה יפתח הגלעדי ידע את אשר עשה ואם אמרי' שאשה אינה מחויבת בפרו ורבו ומותרת לכתחילה לשתות כוס שתעקר ולא תלד לא הי' מחויב להתחרט על נדרו ומאחר שבתו קיבלה באהבה וברצון עליה להקדיש בתוליה:

אכן קשה על הכהנים ובראשם פנחס שמנע מן הנדר שילא מפי המלך, ולמה לא אמר למלך שיפר את נדרו באשר הוא נדר לבטל המצוה דלשבת ילרה? אכן דברי חכז"ל אם הם עניים במקום אחד הם עשירים במקום אחר בש"ס ב"ק ל"ב ע"ב אמרו שיפתח הגלעדי התחבר עצמו לריקים ופוחזים וז"ש כל עורב למינו, וכתב שם המרש"א יען דמקורו של יפתח הי' שבא מפלגש ולא הי' גזעו טוב ולכן התחבר לריקים ופוחזי' עיי"ש:

ומטעם זה לא חש פנחס הכהן אם לא תנשא בת יפתח לאיש באשר אמר שרואה ברוח קדשו שטוב שלא תשא לאיש מששא, כי מזרע של פלגש לא תבא זרע כשר וטוב ולא חש על לשבת ילרה ולכן לא צוה להתיר נדרו:

אכן חכמי המדרש חקרו ודרשו מדוע שתק פינחס וחבריו ולא חשו על לשבת ילרה ואמרו שנענשו שתיהן:

ואני אמרתי השערתי, וכבר אמרתי שקבלת מדברי אשר אמרתי זה עשרים שנה באגרת ישר מלאתי, וגם רבינו מלבים נגע בהשערתי, ועל מה שיגעתי הרבה מעט מלאתי:

נ"ב

רב ברכות ושובע שמחות להרב המופלא ומופלג בתורה בן גדולים וטובים כמוהר' **אפרים פישער** נ"י רב בק"ק **וויינערן** יע"א:

בזו הרגע קבלתי מכתבו אשר בו ביקש לידע דעתי ועלתי כדת מה לעשות כי בקהלתו דר אחד משותפו של עמלק הדר בטומאת משכב ומושב עם נכרית ויש לו ממנה זרע מרעים, ועתה בא ואומר שרולה לשלם מס ולהיות כאחד משאר בני העדה מבית ומבחוץ, ומעלתו מוחה לראשי העדה לקבל ממנו מס, באשר הוא גרוע משאר עוברי עברה, יען שכותן מזרעו לדת כוררים, ומראה באצבעו על דברי חכם לבי בסוף סי' ל"ח שהחוב עלינו להבדיל את אנשים הרשעים האלה זת"ד:

הנה כאשר ילא החק של ליווילרעהע במדינתינו הדפסתי קילור שולחן ערוך

בלשון

בלשון יידיש דייטש וגליתי דעתי בחלק אבן העזר שמי שנתקשר בקשר ליוויללעטעט בלי חופה וקדושין כדת משה וישראל ומכ״ש כשבר ישראל דר עם נכרית שאין לו חלק ונחלה בקהל ישראל כי הוא מובדל מקהל הגולה ע״פ תורת עזרא ובית דינו יעיי״ש וקבלה בידינו שמה שאנו אומרים בכל יום אחר ק״ש אמת ויציב ונכון וכו׳ הוא המאמר שתיקנו לומר אחר הברית והשבועה שלא לישא נשים נכריות:

וברור שאיש בער כזה גרע הרבה מנכרי גמור, דאלו מנכרי מותר לקבל מתנה לדבר שבקדושה, כמ״ש הרמב״ס בפ״ח מה׳ מתנות עניים משא״כ מומר אסור לקבל מתנות לבית הכנסת, כמפורש ביו״ד סי׳ רנ״ד סעי׳ ב׳ בהגה״ה ובאו״ח סי׳ קנ״ד עיי״ש, ובשו״ת מהר״ס שיק או״ח סי׳ ש״ו:

לזאת כתורה הורה ומעכ״ת שאסור לבא בקהל ושאסור לקבל. ממנו מם דכתיב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ועלינו החוב להבדיל בין חול לקודש ובין טמא לטהור:

כ״ד ידידו הד״ש ושלום כל בני העדה הש״ו:

שלמה לבי שיק:

רב דפה והגלילות:

נ״ג

המבדיל בין קודש לחול חיים וברכה ירבה כחול לבני הצדיק הרב המאור הגדול כמו״ה **ברבי שיק** נ״י רב בק״ק **טעמעשוואר** תצ״א במהרה בימינו אמן.:

אהובי בני ומחמד נפשי ולבי! תמול לעת מנחת ערב קבלתי מכתבך ונתמלא ביתי אורה ושמחה וששון, באשר מצאתי ראיתי כי איש חיל אתה ללחום מלחמות ד׳ צבאות ולעמוד בפרץ כדמחויבנו ומדאוריתא

והנני לרצונך להשיב לך מיד על קוץ וקוץ בהאי דינא ועובדא אשר לפניך, בני עדתך מקושרים בקשר של קיומא עם החברה אשר בפנים העיר ויען כי קברו שם זה איזה שבועות נער בן ה׳ שנים שנולד לישראל ונכרית שהוא ע״פ דין תוה״ק כנכרי גמור, לזאת מלאת את עלמך כמחויב לומר שאחר שעשו דבר נגד הדת ועושים בזה מסלה להרע הדת, לזאת מחויבים להפרד החברה קדישא מכל ג׳ טעמים א׳ כי עזרא ובית דינו גזרו להבדיל מקהל הגולה אלו שנשאו נשים נכריות ומכ״ש שלא יקברו הנולדים מנשים נכריות בקברי ישראל בין הכשרים והמולים, ב׳ מאחר שחכז״ל אמרו והובא להלכה ברמב״ס בפ״א מאבל וביו״ד סי׳ שמ״ה שאלו הפורשים מן הצבור אין נכללים בכלל ישראל, ומאחר שרובא דרובא מבני עיר הפניוני עושים מלאכית השנה על אחרית השנה בחייהם ובמותם מעשיים כנגד הדת והדין, ופורשים עלמם מן המאמינים מבית ומבחוץ, לזאת אין להם חלק ונחלה בקרב ישראל עם המאמינים בתורת ד׳ אשר אבותינו מסרו גופם ומאדם עליה, ג׳ מאחר דקיי״ל שאין קוברין רשע אצל צדיק, והם העיזו את פניהם לקבור בן הנולד מן הנכרית אצל צדיקים, ואומרים שלא פעלו עולה, ובפומבי אומרים שגם מהיום והלאה מוכנים לעשות כן, א״כ לא לבד שעשו נבלה בישראל לבזות המתים שכבר מתו אלא שמאשרים וקיימים בזה בחטאי החתון עם האומות לזאת אסור להיות בחברה אחת עם אלו אשר הולכים לרדת שחת, והארכת בזה בהשכל ודעת:

אהובי בני! כל דבריך מריסא נסיפא על אדני האמת והצדק בנוים כולם נכונים כמאמ צלהרים ברורים ומבטחני במי שאמו שלום וחותמו אמת שיתקיים

כך מקרא שכתוב ברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, ובמה שסיימת אפתח:

מה שכתבת שהחוב על היראים להפרד עצמם מבני עיר הפיומי גם מן החברה קדישא משום שאין קוברין צדיק אצל רשע, כבר ביארתי בשו"ת רשב"ן או"ח סי' רל"ח שזה נאמר רק על ארבעה שמתו על פי הב"ד שגם אחר מותם נקראים רשעים, והחוב עלינו לבזות אותם גם אחר שנגמר דינם, למען ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, משא"כ בשאר בני אדם יושבי חשך אשר מיתתם מכפרת, אין החוב עלינו לבזות אותם אחר מיתתן, והבאתי ראי' עצומה לדברי שהרמב"ם לא הביא המאמר דאין קוברין רשע אצל צדיק, עיי"ש שהארכתי בזה:

שנית מה נעשה ברשעים ומחללי שבת ויו"ט בקהל יראים, וכי אפשר לעשות להם קבר מיוחד? ומי יכול לעשות פשר בין צדיקים גמורים ולצדיקים שאינם גמורים, ובין רשעים גמורים ולרשעים שאינם גמורים?

והגם שיש רוצים לומר שהרשעים בקהלות קאנגרעס אשר ע"פ הרוב הם עומדים להכעיס באשר אנו רואים שכל מגמתם להרס הדת, ומעמידין רבנים שוטים ומורים העוברין בזדון על כל מה דאסר לן רחמנא, משא"כ אלו הרשעים אשר בקהל יראים הם כמומרי' לתיאבון כמ"ש בתשובי מהרי"א ליו"ד סי' כו, באשר הם מחזיקים הדת בממונם ורוצים שהרבנים והשוחטים וכל עניני הקהלה יהיו כדת של תוה"ק ע"פ דיני דשו"ע - בכ"ז לא מצאתי מקום לומר שהחוב עלינו להפרד לגמרי מהם, כי אם נעשה הפירוד גם מן החברה קדישא אז ירדו לגמרי בירדה שחת אחת לאחת:

אכן בנידון שלפניך המעיזין את פניהם לקבור בקבר ישראל בין הצדיקים ערלים שהם כנכרים גמורים ע"פ דין תוה"ק, בודאי אסור להיות עמהם בחברה אחת, כי עליהם אמר משה רבינו סורו נא מעל אהלי אנשים הרשעים האלה פן תספו בכל חטאתם, וכתב בעקדה בשער ע"ח שמכאן למדו חכז"ל להרחיק ולכלות הרשעים עיי"ש, ואלו עזי פנים מאשרים ומקיימים החיתון עם הנכרים ואחר שאומרים שבן הנכרית דינו כישראל גמור להקבר בין הצדיקים, ובזה מראים, כי בחטאי הם מסכימים להתיר החיתון כמו שאומר בפומבי אותו איש באראד המברך את הנושא אשה נכריות בבית הכנסת, ארור המחטיא והמסית, והוא רחום יכפר ולא ישחית:

ועל אנשים הרשעים כאלה נוכל לומר אוי לרשע אוי לשכנו, ומצוה רבה הוא להפרד מהם לגמרי, כי זה ארבעים שנה שהי' מעשה בעיר קאניזשא שאחד לא הניח למול את בנו, ואז הי' שם רב ר' הירש פאסקל, והוא אמר שאחד שלא נימול אינו יהודי, והוא מובדל מקהל הגולה, ואסור לקברו בקבר ישראל, וביקש מרבני אונגארן וגאליציען שיסכימו עמו שאינו בכלל ישראל, ואז הסכים עמו הרב הגאון ר' יוסף שאול ז"ל שאינו בכלל יהודי ושאסור לקברו בקבר ישראל, כמבואר בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי בחלק ג' תשובה ע"ד, עיי"ש:

ובשנת תר"ג הי' מעשה כזו בעיר ווינן ויצא הפסק מפי הרב הדרשן ר' יצחק נח מאנהיימער ז"ל שילד שלא נימול אינו יהודי, כמ"ש בהקדמה לספר „ציון לזכרון עולם" מן ר' מאיר ביסטריץ עיי"ש:

וכן שמענו מהרב לעוו בסעגעדין יחי' שלא הניח שיקבר בן ישראל שלא נימול בקבר ישראל:

והגם

והנה כי ביארתי בשו"ת רשב"ן או"ח סי' ס"ז שהפריזו על המילה במה שאמרו שאינו יהודי כלל עיי"ש, אכן בנידון דידן שהוא בן נכרית שלא נימול, בודאי אינו יהודי כלל, והוא כנכרי גמור, וחלילה לקברו בקבר ישראל, וכל האומר שילד כזה יש לו חלק בישראל הוא כופר גמור בדת ישראל:

ומה שאומרים שמלו אותו קודם הקבורה, יפה כתבת שזה הוא שטות גמור, כי המילה בחיים לא יועיל לילד כזה, באשר הוא נכרי גמור, ומוהלין בזה מת נכרי שהוא ג"כ איסור גדול, ומבואר בתוס' יו"ט סוף פ"ג בקדושין משנה י"ג שאפילו כשהאב מביאו למולו עיי"ש, ועי' מ"ש מרן בעל מהר"ם שיק בתשובותיו ליו"ד סי' רמ"ח, ומעתה ברור כשמש שעשו נבלה גדולה לקברו בקבר ישראל ותעאו בכסלים וכבר אמר רבינו הקדוש במשנה נגעים פי"ב מ"ו והובא ברש"י קרח אוי לרשע אוי לשכנו

ועתה אבא לדין על הטעם ב' שכתבת שהחוב על בני עדתך להפרד גם מן החברה קדישא מעיר הפנימי, יען שאלו אנשי קאנגרעגס שפרשו עצמם למחנה אחרת כל מעשיהם מבית ומבחוץ הם כנגד הדת והדין של תוה"ק, לזאת על אנשים הרשעים האלה אמרו חכז"ל בשולחן ערוך שאין נכללים בכלל ישראל ובאש הקודש הבוער בקרב לבך הטהור אמרת שהם הם בזדון ובמעל השליכו את תבערה בקהל ד' והוא אש אשר לא תכבה לעולם כי מחללים את שם קדשו בחייהם ובמותם:

אהובי בני! כבר שמעת ממני שכן הי' דעת מרן בעל מהר"ם שיק זיע"א, כי זה הי' רצונו שכל הקהלות שיש בהם יראים יבאו בברית אתנו להיות לעם אחד אשר חיים וקיימים ע"פ דיני דשולחן ערוך, ואלו מעטים אשר רוח אחרת בלבם וכופרים בתורה שבכתב ושבע"פ יבדלו מקהל הגולה **בקראים שאסור לשדך עמהם** וירדו לרדת שחת אחת לאחת, אך מעשה שטן הצליח, כי הרבה קהלות קדושות עם הרבנים שלהם לא רצו לבא עמנו בברית הקאנסטיטואירונג, ומהם שנפרדו למחנה אחרת הנקראת סטאטוסקוואו, שג"כ חיים וקיימים ע"פ דיני דשלחן ערוך, וע"י הכתות שונות השערוריה מוספת והולכת מיום ליום ומחדש לחדש ומשנה לשנה, קנאה ושנאה בכל עבר ופנה, עולים ומעלה הפוסחים על שתי הסעיפים ומקטני אמנה, אין איש שיעמוד בפרץ ואין מי שידבר טוב לפני המלך והשרים אשר במדינה, ירהבו הנערים בזקנים, עזי פנים גוברים, בני היראים לוקחים בנות המתחדשים לנשים, וא"כ לא הועילו בתקנתם החכמים אם יאמרו שהחוב להפרד מהם גם החברה קדישא שלא יקברו הרשעים בין הצדיקים, אם בכל זאת בחייהם אלו עם אלו מזדווגים מה יועיל אם המתים זה מזה נפרדים אם בחייהם בקשר של קיימא זה בזה קשורים?

אכן בנידון אשר לפניך בקוברים נכרים וערלים ממש בין הצדיקים, אשר לא לבד שאסרים ומקיימים בחטאי החתון עם האומות, וחל עליהם החרם מעזרא ובית דינו אשר בתוכם הי' קדושי עליון ונביאים, ומפיהם ומפי כתבם מקהל ישראל הם מובדלים, אלא שהם עצמם עושים מעשים אשר לא יעשו לכפור בתורת ד' צבאות ולערב הטמאים לנו עם הטהורים, ועליהם בודאי נאמר שאסור להתחבר עמהם בחיים ובמות:

וכבר נשאלתי ע"ז ממקום אחר שמת ילד שנולד לישראל וישראלית בלי חופה וקדושין רק ע"פ ציווילעהע אם רשאים להביא אותו בין הצדיקים? והשבתי שחלילה

שמלילה לקברו בין הכשרים כדי להבדיל בין קודש לחול ולבזות אלו שנושאים נשים בלי חופה וקדושין, ודומה לאלו שנהגו ע"פ בית דין בסנהדרין דף מ"ו שהי' להם קבר מיוחד שלא יקברו הצדיקים בין הרשעים בקבר אחד, אכן החוב עלינו לקוברו, מאחר שהוא בן ישראל מישראלית, וגם בא בברית מילה אך בן הנולד מנכריות חלילה לנו לקברו בקבר ישראל, כי הוא הנכרי גמור ואע"פ שמטעם הממשלה נכתב בפנקס המאטריקל שהוא יהודי עלינו החוב לומר שאינו יהודי ואע"פ שיפרקו ח"ו בשרינו במסקנת של ברזל, נקבל דין שמים באהבה, ונצעק בקול רעם גדול, שאין לילד זה חלק ונחלה בקהל ישראל, ואביו מופרש ומובדל מקהל הגולה, ואסור לקבל ממנו מתנות ולא מס ופרעון לצרכי הקהלה:

וכתורה אמרת אהובי בני, שאם ילד כזה נתגדל ובא לבית הספר בתורת יהודי מטעם הממשלה, בכל זאת אסור ללמוד עמו תורת ישראל יען כי אמו נכרית ולא נכנס בבריתו של אברהם אבינו, הוא נכרי גמור, וכל מי שלומד עמו תורת ד' ואומר שהוא יהודי אינו אלא טועה ועתיד ליתן את הדין:

ומה שאומרים שמפורש בש"ס גיטין דף ס"א קוברין מתי נכרים עם מתי ישראל ומשמע שמותר לקבור גם נכרי בקבר ישראל והראית להם שמפורש ברש"י שם לא בקברי ישראל אלא שמתעסקין עמהם כשמצא אותן הרוגים כל דבריך נכונים ומבוארים בר"ן שם ובב"ח ליו"ד סי' קנ"א:

ולא זו בלבד שחטאו בשפלים שקברו נכרי בקבר ישראל אלא שבמעשיהם הרעים מעוררים שנאה על היהודים שיראים כמ"ש בשו"ת מהרי"א ליו"ד סי' שס"ע שאלו שהולכים ללוות נכרים שמתו לא לבד שהולכים בגילוי הראש ועושים מעשה הנוראה שמודה לנימוס שלהם אלא שמעוררי' שנאה על היהודים שעושים כדת ומבדילים בין קודש לחול עיי"ש:

ואחר הדברים האלה הנני מניח את ידי על ראשך, ד' הטוב שנתן לנו תורתו בלבת אש מתוך הסנה ואמר ואבדיל אתכם מן העמים, ישלח מלאכו לפניך לשמרך בכל דרכיך, ויתקדש ויתגדל שמי רבה בעלמא על ידיך, וכל איש ואיש בטעמעשואר שיזכה לגדל זרעם די לא יפסוק ולא יתבטל מפתגמי אוריי' יעמוד בגופו ובמאודו לימינך ואקוה שהרבני הנגיד מוה' ר' גדלי' קוביטשעק נ"י שהוא חד מראשי החברה והוא תלמיד מובהק דרב הגי' הצדיק ר' עזריאל הילדעסהיימער ז"ל יהי' בראש, להפרד מהם גם מן החברה קדישא אחר שעשו נבלה גדולה כזו לקבור נכרי בין הצדיקים, כי ידוע לו שרבו הגאון ז"ל בבאו לעיר בערלין ראשית מלחמתו הי' שיפרדו היראים בחייהם ובמותם מן המתחדשים:

כ"ד אביך המתפלל בעד ארוכת ימיך

שלמה לבי שיק:

נ"ד

שיל"ת

ממעוני שמים יזולו ברכות כמים על ראש איש חכם נקי כפים ה"ה התורני המופלג ומופלא כו"כ מוה' גדלי' קוביטשעק נ"י גבאי דח"ק בטעמעשוואר:

אדון יקר ונחמד! בלתי ספק הראה לו בני הרב יחי' מה שהשבתי לו על שאלתו על המעשה אשר לא יעשה שעשו ראשי החברה בעיר הפנימי' לקבור בן מנכרית שנולד לה מישראל הדר עמה בטומאת משכב

ומושב

ומוסב ע"פ חקי ליווילעגעס בקבר ישראל בין הכשרים, ואומרים שלא פעלו עולה ושמוכנים לעשות כן מהיום והלאה, ובני הרב יחי' בירר ע"פ דין תוה"ק שמעתה החוב מוטל על המאמינים בתורה שבכתב ושבע"פ להפרד מן החברה, ומצאתי ראיתי שהדין עמו והוא כבר יצא מפי אנשי כנסת הגדולה להבדיל אנשים הרשעים האלה מקהל הגולה:

ועתה עלה במחשבה לפני פן ואולי יעלה במחשבתו של מעכת"ה שאני מן המחמירין או שהוא דבר קטן בעיני לעשות פירוד במחנה ישראל, בגלל זאת מצאתי את עצמי כמחויב לבא בשורות הללו לפניכם כדי לברר דברי ולספר לכם שמעת שנפרדו בני ישראל במדינתנו למחנים, אני היית מעשרה ראשונים שטרחו ויגעו יגיעות הרבה לקבץ נדחי ישראל לאגודה אחת, ושלא להבדילם מקהל הגולה, למען לא ירדו הם וכל אשר להם לרדת שחת:

הבאתי שלשה ראיות מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים שהחוב עלינו לקרב ולא לרחק, ומה טוב לעשות פעולות והשתדלות שימסרו המתחדשים אנשי קאנגרעס ההוראה וגיטין וחליצות לדיינים מומחים, והשחיטה לשוחטים יראים ושלמים:

מן התורה, כי כאשר יצאו בני ישראל ממצרים כתוב בתורה וגם ערב רב עלה אתם וכתב האר"י הובא בנחל קדומים שמות פי"ג שמצוה הראשונה היתה קדש לי כל בכור לזאת פלא הוא בעינינו שרבינו משה לא אמר להם מראש מצות קדש לי כל בכור כאשר אמר לו ד' רק שאמר להם מצוה חדשה מראש והוא מצות זכור את היום אשר יצאתם ממצרים, ובקיום דבריו אמר גם כל בכור בניך תפדה? שנית קשה כי הוא ית"ש אמר למשה שיצוה **לבני ישראל** ולמה נאמר בתורה ויאמר משה אל **העם**?

וכתב האר"י שרבינו משה רצה להכניס רבים תחת כנפי השכינה, ולזאת קיבל בשמחה הערב רב שעלו אתם, ואחר שאמר לו ד' שיאמר לישראל קדש לי כל בכור פטר כל רחם **בבני ישראל** הבין משה שרצונו ית"ש הוא לקדש רק הבכורים מבני ישראל ולא הנולדים מן **העם** היינו מן הערב רב, וחשש משה שאם יתן המצוה ראשונה רק לבני ישראל ויוציא הערב רב מן הכלל, יבאו הערב רב לידי בזיון וישובו לטומאתם למצרים לזאת כדי לקרבם הקדים לדבר בשם ד' אל **העם** ואמר להם מצוה זכור את היום אשר יצאתם מארץ מצרים, ואחר שכבר השוה הערב רב במצוה אחת בכלל ישראל, שוב לא יבושו ולא יחזרו למצרים, אז דיבר לבני ישראל לבדם כאשר אמר ד' זת"ד:

ומאחר שראינו מן התורה שמשה רבינו לא רצה לבזות ולדחות מישראל הערב רב שעלו אתם האיך נעשה לבזות ולדחות אלף אלפים נפשות מישראל שנולדו בקדושה ובטהרה לרדת שחת אחת לאחת?

מן הנביאים, דמצינו שעזרא הנביא כשעלה מבבל העלה כל הפסולים והושיבם בארץ, ורש"י בקדושין ריש עשרה יוחסין כתב בטעם הדבר לפי שחשש עזרא שאם ישארו הפסולים לבא בקהל ישראל בבבל במקום שאין בית דין קבוע יבאו הפסולים ויתערבו בכשרים ויטמאו את בית ישראל, לזאת הביאם אל הארץ במקום שיש בית דין קבוע שישגיחו שלא יתערבו בכשרים:

ובס' שדה יער ונחלת בנימין על

תרי"ג

תרי"ג מלות כתב שעזרא ובית דינו בהסכמתם כלו לתקן הפסולים ע"י שימכרו לעבדים בארץ, ובארץ הדין שרבו מושך שפחה כנענית והולד עבד, שאחר רבו הבן בן חורין עיי"ש:

ואכן בדורינו שאלו אשר ינוחו בקהל רפאים תועים בדרך השכל כשבורים פונים ערפם לתורה ומקבלים למורים בנים ושחיתים, מה נענה בתרייהו? אם נבא לדחות אותם לגמרי מקהל הגולה ולא יבאו בתוכם מורים ודיינים שבקיאין בטיב גיטין וקדושין וגם מעולם לא ישמעו ומפי רב ירא די' מלת ודין, לא יאכלו משחיטת שוחטין ממחין ומוחזקין, וממילא יתרבו בתוכם הפסולין, ומי ילדק אותנו ביום הדין, אם אלו באלו מתחתנים, ובני הירא' לוקחים מבנותיהם לנשים?

מן הכתובים. דמלינו שמרדכי שהי' אחד מאנשי כנסת הגדולה וישב בלשכות הגזית בעיר הקודש ירשלים הלך וישב בעיר שושן הבירה במקום שרובא דרובא מבני ישראל ירדו מטה עד שאכלו מסעודת אחשורוש והשתחו ללמס של נבוכדנלר, והאיך עזב את אחיו בארץ הקדושה וירד לארץ טמאה לישב בין בנים משחיתים?

אכן הוא עשה כעזרא הנביא לישב בין הנדחים כדי להשגיח על לאן קדשים שלא ירדו לגמרי לרדת שחת, וסופו מוכיח שטוב עשה בעמה, כי על ידו קימו וקיבלו עליהם ועל זרעם לקיים התורה והמלות, הרי מוכח שהחוב עלינו לקרב ולא לרחק:

אכן על אנשים הרשעים כאותו איש באלאר שהתיר החיתון עם האומות כי עומד ומברך בבית הכנסת את הנושא אשה נכריות בלי גירות, מעולם לא אמר אדם כשר שמלוה עלינו לקרבם, חלילה לנו לדור בשכונתם, הם וכל אשר להם ירדו חיים שאולה חטאתם וחטאת קדום גדלה, הרשעים ימותו בעונם, ועל כל ישראל החוב להרחיק את עלמם משכונותם:

ופלא בעיני על רבינו הקדוש במשנה נגעים פי"ב מ"ו שכתב מדכתיב וחללו את האבנים מכאן אמרו אוי לרשע או לשכנו, והמאמר מובא גם בסוף מס' סוכה בשם אביי וברש"י ד"ה קרח, הא מפורש בתורה שאמר משה בעדת קרח לישראל הבדלו מתוך העדה וגו' ואח"כ אמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם, הרי מוכח מה"ת שאוי לרשע אוי לשכנו?

ומעתה מאחר שאנשי העיר הפנימי' העיזו פניהם לקבור בן נכרית בקבר ישראל, הרי הם ככופרים בדת משה וישראל, כי מודים שמתחתנים באומות בלי גירות לא פעלו עולה, עושים קברת אבותם חרבה מבית ומבחוץ מרבים שנאה ואיבה, והתורה אומרת סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה:

ובכ"ז להפיס דעתכם זאת עשו ותיו מעכ"ת ישאל עוד בהסכמת רבנם יחי' שני רבנים בקהלות ארעהדאקסיע, שני רבנים בקהלות שטאטוסקווא ושני רבנים מקהלות קאנגרעגעם, ותקותי חזקה שרובם ככולם ישימו על לבבם, שאחר שעשו כזאת הגיע העת והעונה שהירא' יפרדו מהם מן החברה למען ימלאו הטהורים והכשרים מנוחה נכונה:

כ"ד ידידו אוהב האמת והשלום.

הד"ש ושלום כל בני העדה הש"ו:

שלמה לבי שיק:

רב דפה והגלילות:

נה
חקירה על התקנה שתיקנו בלוד שיהרג ישראל ולא יעבור על שפיכות דמים עבודת אלילים וגילוי עריות:

בש"ס סנהדרין דף ע"ד ע"א אמרו בעלייה בית נתזה בלוד נימנו וגמרו על כל עבירות שבתורה אם אומרים לו לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מע"א וגילוי עריות ושפיכת דמים, וחכז"ל חקרו על מקור התקנה דהא כתיב וחי בהם ולא שימות בהם, וע"ז הביאו שם פסוקים למקור תקנת לוד, וכל הרואה בעין יפה ימצא שכל דבריהם נאמרו רק לסמוך תקנתם על איזה פסוק כאסמכתא בעלמא, אכן תקנה שתיקנו בלוד באסיפת חכמי התנאים במקומה עומדת כמו שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, וכן פסקי' להלכה ברמב"ם ובטור ושלחן ערוך יורה דעה סי' קנ"ז שעל ג' דברים הללו יהרג ואל יעבור, ומאז עד היום הזה כל ישראל קדושים כשהגיע הזמן מסרו כל גופם ומאודם ונפשם שלא לעבור על ג' דברים הללו באשר תקנת חכמי לוד נאמרה ברוח הקודש:

ואני אומר השערה חדשה על המקור מתקנת חכמי לוד מהיכן למדו להורות לבני ישראל עולם שימסרו מאדם וכבודם נשיהם ובניהם וגופם למיתה משונה לבא באש ובמים שלא לעבור על ג' מלות הללו דוקא? ואני עוני אגיד ומתעלאתי לא אדאג שלא זכיתי למצא בפסוקים שנאמרו מחכמי התלמוד רעיון שרצונו ית"ש הוא שימסרו מישראל אלף אלפים נפשות שלא לשפוך דם נקי של אחד או שלא יעבור אחד מהם על איסור עריות או שלא ישתחוה תינוק אחד להגביה טבעת המונח לפני ע"א כמו במעשה החורבן באלמנה ושבעה בניה?

ואני אומר בהשערתי **משה אמת ותורתו אמת וכל תקנות שתיקנו ונהגו חכמינו ז"ל אמת**. ואם תאמר איך אמלא ראשי ורגלי בבית המדרש לומר טעם חדש שלא אמרו חכמי הגמרא, ואיך לא אפחד לומר דידי עדיפא? ע"ז אני משיב שאני ומזרעו של בעל תוס' יו"ט והוא אמר במשנה שיר פרק ה' מ"ה שהרשות נתונה לפרש פירוש במשנה אע"פ שבעלי הש"ס לא פירשו כן, כי כן עשה הרמב"ם ושאר ראשונים, עיי"ש, כי הנסתרות לה' אלקים והנגלות לנו ולבנינו, והעיקר הוא לעשות את כל דברי התורה הזאת לומר לנו שהחוב עלינו לחזק הדת ולשמור התורה שבכתב ושבע"פ:

ועתה אני אומר השערתי! מקור לתקנה שתיקנו בלוד הי' מפני **שבני אדם שמעו מפי הבורא ית"ש בכבודו ובעצמו אסור שפיכת דמים ואסור ע"א** ובמעמד הר סיני שמעו ישראל אנכי ולא יהי' לך מפי ית"ש בכבודו ובעצמו ובאלו ב' דברות הראשונות נכללים אסור שפיכת דמים ואסור ע"א, לזאת מה ששמעו ישראל מפי ה' בכבודם ובעצמם ולא ע"י שליח החוב עליהם ועל זרעם להרג ומבלי לעבור, באשר אז בשעת מתן תורה נדרו וקיבלו עליהם ועל זרעם שימסרו נפשם על ב' דברות הראשונות, כמו שאבאר בס"ד באר היטב בדברים המאירים את העינים ונכנסים ללב:

במשנה תורה ואתחנן אמר משה לישראל! **ותאמרו הן הראנו ה'** א' את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש, היום הזה ראינו כי ידבר **אלדים את האדם וחי ועתה**

למה

למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד **ומתנו**:

ממעמד שנתנה התורה לישראל עד היום הזה כלאו חכמי ישראל למצא פירוש נכון בפסוקים הללו כי שני כתובים מכחישין זה את זה, אחר שראו עין בעין כי ידבר אלקים את האדם וחי, מעתה למה חששו לשמוע עוד **וימותו**? והנה חכז"ל אמרו שעל כל דיבור ודיבור יצאה נשמתו וחזרה, מעתה מתו וחיו. ולדעתי יש לבאר אלה הפסוקים באר היטב:

בכל עת ובכל זמן רבים קמים לומר שמעולם לא דיבר ה' עם האדם ולא נתן למשה התורה באשר הוא מן הנמנע **שהבורא שאינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ירד וידבר לעפר ואפר**:

גם בימים ההם היו בבני ישראל הרבה מקטני אמנה שלא האמינו שהבורא ית"ש גילה לאדם הראשון שהוא לבדו ואין זולתו, לא האמינו שהבורא יתב"ש אמר לאדם השופך דם אדם כאלו כפר בה', ובכן לא האמינו שהאבות קיבלו חוקים ומשפטים מפי ה' לבדו באשר אמרו שזה הוא דבר שאי אפשר שה' ידבר עם אדם, ואע"פ שראו עין בעין ניסים ונפלאות שנעשו ע"י משה ואהרן הם הם האמינו בה' וגם במשה כמו שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו:

אבל שידבר ה' עם האדם וחי זה לא השיגו ולזאת היו מקטני אמנה, והם שאמרו שמשה ואהרן עשו כל הניסים ע"פ חכמה ושהוא גדול מחרטומי מצרים בחכמה והם שהודו שהוא עשה הכל על פי ה' אך אמרו שה' גילה לו זאת בחלום ובחזיון אבל לא שדיבר עמו כאשר ידבר האדם אל האדם:

ואלו הי' בא אח"כ משה והביא להם התורה מן השמים היו אלו קטני אמנה אומרים שגילה לו ה' כל זאת בחלום והגרועים יותר מקטני אמנה היו אומרים שבדה כל זאת מלבו, באשר רוצים לא יכלו להשיג שידבר ה' עם האדם וחי:

לזאת הי' מן הצורך שיהיו ריבוי מישראל יהיו עדים, עדי ראיה שהקב"ה מדבר עם הקדושים הראויים לכך כאשר ידבר האדם עם האדם על כל הפלא:

אכן אמר להם משה מי שזוכה שידבר ה' עמו כפנים אל פנים ושומע הקול מתוך האש אז אם עובר על דברי ה' הרי הוא כנביא שעובר על דבר ה' **שחייב מיתה** (עיין מסכת סנהדרין דף פ"ט) מאחר שדיבר עמו ה' ושומע מפיו ית"ש הרי הוא כנביא:

ומעתה מובנים הפסוקים באר היטב ותאמרו הן הראנו ה' שידבר ה' עם האדם וחי, עתה עתה היינו עדי ראי' שמה שהיה אצלינו ספק זה הוא אמת כי אפשר שקדוש ה' יזכה למדרגה שהבורא ית"ש ידבר עמו וחי ומעתה אחר ששמענו ב' דברות הראשונות מפיו ממש ית"ש ובאלו ב' מלות העשה והלאו אנחנו כנביאים שחייבים מיתה אם אין מתנבאים כאשר נאמר לו מן השמים ואנחנו וזרעינו וזרע זרעינו נמסור גופינו למיתה בשביל ב' דברים הללו אכן מה טוב יהי' שמכאן והלאה לא ידבר ה' בכבודו ובעצמו לכל ישראל המצות שרוצה ליתן להם ולזרעם אחריהם כי גם ישמעו מפיו גם דברות האחרונות אז יהיו מחויבים מיתה על כל דבור ודבור כשיעברו, ובזה לא יהי' תקומה לישראל ח"ו ולזאת אמרו **ועתה** אחר שכבר ראינו כי אמת דברת כי אפשר שידבר ה' עם האדם וחי מעתה אנחנו מאמינים בלב שלם בו ובישועתו ובתורתו „למה נמות אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה'" וגו', כי אם נשמע עוד נהי' מחויבים במיתה על כל הנשמע לזאת טוב לשמוע מן השליח, ושמענו ועשינו!

ועתה אהובי אחי בא עמי אל בית המדרש

המדרש ונפתח לנו מס׳ סנהדרין ע״ד ע״א ונמצא דשם נאמר: אם אמרינן לו „לאדם״ עבור ואל תהרג וכו׳ וכי לאין האנושי תיקנו תקנה בלוד שאמרו „לאדם״ ולמה לא אמרו כראוי אם אומרים „לישראל״ עבור וכו׳? שנית הא גם בעת שהנביא דיבר והזכיר השם „אדם״ הי׳ דעתו על מין אנושי מן האומות (עיי׳ זוהר שלח דף קנ״ג ע״ב) ומעתה כאן שמדברים מבני אדם יושבי חשך שליערו את ישראל בוודאי הי׳ להם לדקדק בלישנא ולומר אם אומרים „לישראל״ עבור ואל תהרג וכו׳?

מה תראה כפלאות שחכמי הגמרא דקדקו בלשונם על כל הפלא באשר לא בני ישראל לבדם מלווים להתרחק עצמם מע״א ולהאמין באחדות הבורא ית״ש אלא כל מין אנושי, ולא לבד בני ישראל מהרים שלא נשפוך דם אלא גם מין אנושי מין **אדם** מהרים מפי ה׳ כי הם משבע מלוה „ע״א״ „גילוי עריות״ „ושפיכת דמים״ (סנהדרין כ״ו) לזאת בדעת ובהשכל אמרו אם אומרים „לאדם״ וכו׳ באשר באמת דין זה נאמר למין האנושי מפי ה׳:

ועתה נחזור לדברות הראשונות ששמעו מפי ית״ש בכבודו ובעצמו דבור הראשון „אנכי ה׳ אלדיך וגו׳״ שבו נאמר לישראל שנית בעל פה מפי ה׳ מה שאמר פה אל פה לנח: שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלדים עשה את האדם, אשר בזה אמר ה׳ „לאדם״ אסור שפיכת דמים שהוא „במיתה״ בידי אדם בשנים עדים, ואם אין ב״ד שלמטה ממיתין אותו אז מרי דעלמא עתיד לאיתפרע מיניה ליום „דינא״ כמו שתרגם יונתן בן עזיאל דייכא מחייבין ליה קטול, ובלא סהדין „מרי דעלמא עתיד לאתפרע מיני׳ ליום **דינא רבא**, ארום בדיוקני יי׳ עבד ית אנשא עכ״ל״ ומעתה בזה הדבור נאמרה לבני אדם אסור שפיכת דמים במיתה ונאמר להם האמונה „בחיי **עוה״ב** ושכר ועונש בעוה״ב״ ינאמר להם כי „האדם **נברא** בצלם אלקים״. וכיון שנברא בצלם אלקים, הרי הוא מוכן ומוכשר „שידבר אלקים אל האדם **וחי**״:

מעתה ראוי להאמין שדיבר ה׳ עם אדם ונח ולאבות כאשר ידבר איש אל רעהו הדומה לו, אכן כדי שיהיה בני ישראל עדי ראיה שכן היה ושזה דבר שאפשר להיות שידבר אלקים לאדם וחי הי׳ מן הצורך ולהראות להם קודם קבלת התורה שכל מה שקיבלו משה הי׳ ע״פ הדבור מפי ה׳ ית״ש לבדו:

לזאת נאמר להם מפי ה׳ אנכי ולא יהי׳ לך, עתה אם רואים שמה שנאמר לנח שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה העושה את האדם אמת, ומה שהזהרתי את בני נח לעבוד עבודת אלילים מפה אל פה ג״כ אמת:

מעתה במתן תורה בשתי דברות הראשונות ראו כי דיבר ה׳ עמהם פה אל פה והיו על ב׳ מלות על „שפיכת דמים ועבודת אלילים„ כנביאים ששמעו המלוה מפי ה׳ שהעובר חייב מיתה, לזאת בצדק ובמשפט תיקנו בלוד לכל מין האנושי ובפרט לישראל על יסוד זה „שיהרג **ואל** יעבור״:

מעתה בררתי באר היטב השערתי! שהטעם והמקור לתקנת לוד הי׳ באשר אלו ב׳ מלות לא תעשה נאמרו לבני נח וחזרו וניתנו לישראל פה אל פה מפי ה׳ וקיבלו עליהם ועל זרעם שלא לעבור עליהם ושימסרו נפשם עליהם:

ועתה עלי עוד לבאר למה גזרו באותו פרק גם על גילוי עריות שיהרג ואל יעבור, דבסדר כי תצא נאמרו ב׳ מלות ל״ת בזה אח״ז בנשיאה אחת „לא יבא **ממזר** ולא יבא עמוני ומואבי בקהל ה׳ **עד עולם**„ ומקשה בס׳ ליקוט

חבר

אבל מה חטאו הבנים הללו שאסורים לבא בקהל ישראל עד עולם? ומפרש ומבאר הסמיכות כי עמון ומואב באו מן „העריות" שהולידו בנות לוט מאביהן ואמרה התורה. לאו מה עשו עמון ומואב לישראל אחרי כי שמנעו הטוב מבני אברהם שניצלו בזכותו, ולעולמי עד יהי' הם וזרעם אחריהם אבן נגף לישראל ולכן טוב ומועיל „כן לעולמי עד לא יבא טוב לעולם ולישראל מן הנולד **באסור עריות:**

ולזאת גזרו בצדק ובמשפט ליהרג ואל יעבור באסור עריות באשר יתן מזרעו להזיק את עמו ישראל ואת כל העולם כנלע"ד:

נ"ו

חקירה באור הגנוז לצדיקים לעתיד לבא

ויעש אלדים את שני המאורות הגדולים, ואמרו חכז"ל הובא ברש"י עה"ת ראה שאין העולם כדאי לאורה גנזו לצדיקים לעתיד לבא

כבר הבאתי בסימן הקודם שהנביא שזוכה לשמוע את דבר ה' מפי ה' כאשר ידבר האדם לאדם פה אל פה ועובר על דבר ה' מפי ה' חייב מיתה ומטעם זה אמרו במעמד הר סיני דבר אתה עמנו ואל ידבר עמנו אלדים פן נמות, כי על שתי דברות הראשונות ששמעו פה אל פה מפי ה' אם עוברים עליהם מחויבים מיתה על כל דבור ודבור כנביא השומע מפי ה' ועובר על דברי ה' שחייב מיתה:

ובזה מובן ע"פ פשוט שאמר ה' לאדם ומעץ הדעת **טוב ורע** לא תאכל כי ביום אכלך ממנו מות תמות ומאחר ששמע הדבר מפי ה' ועבר על דברי ה' דין הוא שימות:

ועתה אבאר מה הי' הטוב והרע בעץ הדעת, ומה זה שאמרו בחגיגה י"ב אדם הראשון **מן הארץ עד לרקיע** הי' וכיון שסרח הניח הקב"ה את ידו עליו ומעטו, ורב אמר שהי' **מסוף העולם עד סופו** וכו' וכי שכל האנושי יכול להשיג שאדם הראשון הי' בגובה ובקומה מן הארץ עד לרקי' ומסוף העולי' עד סופו?

כל מה שהוא בעולם התחתון הוא בשתי פנים, דבר והפוכו כגון אור וחשך, חיים ומות, ששון ויגון, עושר ועוני, מתוק ומר, גבור וחלש, ארוך וקצר, אהבה ושנאה, גבוה ונמוך, יפה ומכוער חכם וכסיל, צדיק ורשע, כל דברים הללו והפוכם נכללים בשתי תיבות **טוב ורע:**

אכן רק בעולם התחתון הטוב והרע יתלכדו ולא יתפרדו, אך בעולם העליון אשר אין שם לא קנאה ולא שנאה, לא כעס ולא חמה, והמלאכים וכל צבאי מעלה כולם עושים רצון קונם באימה, שם אין רע רק טוב:

וכל אדם השלם שזוכה **לאור הנצחי** על ידי שהקב"ה משפיע עליו מאור העליון הנגנז רק ליחידי סגולה אשר יבחר בם ה' הוא רואה בעין השגתו אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, באשר באור הגנוז לצדיקים הוא כמקושר בנפש השכל עם השכליים נפרדים מן הגשמי', ורואה, ומביט מסוף העולם עד סופו:

וזה הוא מדרגת הנבואה האמתיית שזוכים אלו אשר זוכים לדבר עם ה' **פה אל פה**

ובמדרגה הזאת הי' רבינו משה שנאמר בו כי קרן אור פני משה ולמדרגה זו זכה אדם הראשון בשעה שדיבר עמו ה' ואמר לו מכל עץ הגן אכל תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל:

מעתה אחר ששמע אדם הראשון מפי ה' הי' במדרגת הנבואה, וכשעבר

על

על דברי ה' בדין הוא שחייב מיתה :
ומעתה אלו לא היי אכל מעץ הדעת ולא היי עובר על דבר ה' היי במדרגת המלאכים אשר מלאים מאור העליון ואין בהם לא קנאה ולא שנאה, לא תאוה ולא נקמה, היי רואה מן הארץ עד לרקיע ומסוף העולם עד סופו, והיי לו מדרגת הנבואה כמשה משעה שדיבר עמו ה' פה אל פה, ורואה עד אחרית הימים. והיה אפשר שיהיה לעולם אכן אחר שחטא ואכל נתעוררה בקרבו התאוה ונלקח ממנו **אור הנצחי שהוא אור הגנוז שהיה** לו בשעה שדיבר עמו ה' פה אל פה וממילא ירד ממדרגה העליונה לתחתונה לכן אמרו משרא הניח הקב"ה ידו עליו ומעטה :

אכן כל מי שיש לו התפשטות הגשמיות וזוכה להכרית מלבו כל קנאה וכל שנאה והוא רחוק מתאוה וגאוה, ונקשר תמיד בנפש השכל עם השכלים נפרדים העליונים זוכה לאור הגנוז הזה, וז"ש גנזו לצדיקים שעתידים לבא :

והשערתי מיוסדת בקרא כי לא יראני **האדם** וחי, לומר כל זמן שהאדם הוא במדרגת **האדם** בחומר וצורה מבית ומבחוץ אינו זוכה לאור האמתי אכן אם יש לו התפשטות הגשמי זוכה לאור הגנוז וחי :

נ"ז

השערה חדשה בעקדת יצחק

ויקרא אליו מלאך ה' וגו' אל תשלח ידך אל הנער וגו'
ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים ויאמר **בי נשבעתי** נאום ה' וגו' ואמרו חכז"ל בתנחומא כששמע אברהם הקול אל תשלח ידך אל הנער שאל מי אתה? אמר ליה **מלאך** אמר לו אברהם הקב"ה אמר לי בעצמו קח נא, ואם היי רוצה שלא להקריבו **הוא בעצמו יאמר** שלא להקריבו מיד קרא מלאך ה' שנית מן השמים ויאמר בי נשבעתי וגו' אחר שהראיתי לדעת בסימנים הקודמים שהזוכים לדבר עם ה' פה אל פה זוכים לאור הגנוז לצדיקים לעתיד לבא **ועוברים** על **דבר ה' חייבים מיתה** מעתה אחר שדיבר ה' לאברהם פה אל פה שיקח את בנו יחידו ויעלהו לעולה, אם לא יקיים דברו **חייב מיתה**, לזאת לא היי יכול לשמוע לקול המלאך שאמר לו אל תשלח ידך אל הנער וגו' כי כשם שאין ב"ד יכול לבטל דברי חברו שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין, כן אי אפשר שיבטל המלאך את דבר ה' לכן לא רצה אברהם לשמוע בקול המלאך עד שיבטל הקב"ה בעצמו דבריו :

אכן מאחר שאברהם זכה לאור הגנוז ידע שהמלאך הוא מלאך ה' משכליים הנפרדים מגשמי אשר מן השמים שלחוהו לאמר לו שלא ישלח ידו לנער לשחטו, ולזאת עלה במחשבה לפניו כאשר ראה האיל שנאחז בסבך בקרניו שמן השמים הראו לו שיקריב האיל לעולה תחת בנו שכן יצחק יהי' מונח למעלה על המזבח והאיל יקריב למטה ממנו, באשר האדם למעלה מן הבהמה, ולהקריב אדם על המזבח הוא תועבה, אכן בכל זאת היי מהרהר בלבו שאין בכח המלאך שהוא שלוחו דרחמנא לבטל את דבר ה' שאמר לו בעל פה, לזאת קרא לו המלאך שנית בי נשבעתי נאום ה' וגו' ואחר שיצא מפי המלאך בלשון שבועה שכן אמר ה' בזה הפסק את דעתו שלא להקריב ומעם דיבר ה' אליו אלא להעלהו, ומזה למד כי הקב"ה מצרף **מחשבה טובה למעשה ושלוחו של אדם כמותו** כי עושה מלאכיו רוחות ומשרתיו עושי רצונו :

נ"ח

השערה מדוע ביקש ה' להעלותו ולא להקריבו

חכז"ל אמרו שרה הטילה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה (עיי' רש"י לך על הקרא חמסי עליך). מעתה שורת הדין היה להעניש את שרה מדה כנ"מ שלא תתעבר מאברהם ותלד בן ממנו, באשר הכל הולך אחר הכונה, ויען כי הוא ית"ש אמר לאברהם שיוליד בנים משרה וה' פקד את שרה כאשר אמר בראש השנה, לזאת גזר על אברהם שיעל לעולה את יצחק בנו בדעת אשתו שרה, ואם יעלהו לעולה באהבה וברצון ובכונה, בזה יתוקן מה שחטאה שרה בחטא הקנאה, לזאת אמר ד' לאברהם ושרה להעלות את בנם לשחיטה, מעתה נתקיים בשרה מדה כנגד מדה, כי במותה חשבה שנעקד על המזבח ואין לה בן בעולם אכן לאברהם אמר שלא להקריבו, באשר רק חפץ להעניש את שרה שתמות בצער שלא ישאר ממנה בן באשר הטילה עין הרע בעוברה של הגר, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה להענישם מדה כנגד מדה:

חקירה זאת למדתי מדברי מורי ודודי הגאון רבי **דוד שיף** זיע"ל שפירש דברי המדרש וירא וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דיבר ואמרו חכז"ל במדרש כל מקום שנאמר וה' **הוא ובית דינו** ודקדק למה נאמר מקודם **אמר** ואח"כ ויעש כאשר דיבר אכן פה גבי פקודת שרה הי' מעורב דין עם רחמים, כי על פי מדת הרחמים רצה ה' ליתן לאברהם ושרה בן באשר שמע לקול תפלתם, אך הדין הי' מעכב שלא יהיי בן לשרה באשר הטילה עין הרע בעיבורה של הגר, ובמדה שאדם מודד מודדין לו בדין, והאיך אפשר להתקיים שניהם מדת הרחמים ומדת הדין? לזאת שיתף הקב"ה את מדת הדין למדת הרחמים, שבאמת נתן להם את הבן יצחק שהיה יחיה לעולם, אכן גזר ששרה תמות בעת שתחשוב כי אברהם העלהו לעולה ושחטו, ותמות בדעת שאין לה בן:

ולזאת נאמר וה' פקד את שרה, שדין ורחמים הי' מעורבים בפקודת שרה כי פקד אותה כאשר אמר ברחמים אכן **ויעש ה' לשרה** לה עשה כאשר דבר במדת הדין, כי מצד הדין לא היתה ראוי להוליד בן, ודפח"ח:

נ"ט

השערה חדשה בחטא העגל

בחטא העגל אמר ה' למשה ועתה הניחה לי ואכלם, ויחל משה וגו' למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אותם בהרים ולכלותם וגו' זכור לאברהם וגו' אשר **נשבעת** להם בך ותדבר אליהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וגו':

אם גם אמת שסרו מן הדרך אשר צוה ה' ועשו להם עגל וישתחוו לו ויזבחו לו, אכן מאחר שאין עונשין אלא מזהירין הוא שורת הדין, האיך נאמר להם שעל עבודה זרה חייבים מיתה בידי שמים?

והנה הראיתי לדעת בסימנים הקודמים **הנביא ששמע את דבר ה' ועבר על דברי ה' שחייב מיתה** וישראל במעמד הר סיני הי' במדרגת הנביא ששמעו מפי ה' ב' דברות הראשונות אנכי ד' אלדיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים לא יהיי לך אלדים אחרים על

על פני, ועתה בשעה שאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העליך מארץ מצרים הרי מחויבים מיתה בידי שמים ולכן אמר ה' למשה ואכלם!

ועל זה בא משה כמלאך שדיבר לאברהם בשם ה': אל תשלח ידך אל הנער ישראל" ואל תעש לו מאומה! כה התחנן ואמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם תדבר אליהם ארבה את זרעכם וגו' לא אמר זכור לאברהם ליצחק וליעקב כמו שאמר בתוכחה בשם ה' וזכרתי את בריתי אברהם יצחק ויעקב ולמה אומר כאן ולישראל לא מן יעקב דיבר כאן רבינו משה בתפלתו, אלא מאומה ישראלית:

פה אמר זכור לאברהם ליצחק אשר „נשבעת" ובאיזה מקום נשבע ה' שארבה את זרע אברהם ויצחק ככוכבי השמים?

בעת שאמר פה א"פ לאברהם להעלות את יצחק בנו לעולה, והעלה אותו כאשר צוה ש"י אז לא אמר לו הוא ית"ש בכבודו ובעצמו אל תשלח ידך אל הנער, אלא שלח מלאך שיאמר לו כזאת, וע"י המלאך מסרתו צוה שיבטל את דברי ה':

וכי המלאך ביטל את דברי ה'? וכי הוא ית"ש אמר להעלהו ולשחטו? הוא רק אמר להעלהו למען „יכון לשחטו" מבלי להרהר, והוא ית"ש מצרף המחשבה טובה למעשה, והכל הולך אחר הכונה:

אכן אברהם אבינו לא רצה ולא חפץ לשמוע בקול המלאך וביקש בכ"ז לעשות מעשה לקיים את דבר ה' עד שבא המלאך שנית ואמר בשם ה' „בי נשבעתי" נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה וגו' „הרבה ארבה" את זרעך וגו':

לזאת ויחל משה את פני ה' שהרה אפו על שדיבר להם „פנים אל פנים" שתי דברות הראשונות אנכי ולא יהי' לך ממילא מחויבים מיתה בידי שמים מן הדין ואמר זכור לאברהם וליצחק „ולישראל אשר נשבעת" וגו' מה שאמרת לאברהם וליצחק בשבועה שלא בקשת להעלהו ולשוחטו, כי רק כונתו ומחשבתו הטובה לעשות רצונך בלבב שלם בקשת זכור זאת לישראל לעת כזאת, אם גם חטאו ופשעו שעברו על הדברים שדברת אליהם פה אל פה, אכן מאחר שהכל הולך אחר הכונה, והם לא חטאו ולא עברו בכונה, סלח נא לעון העם הזה כי לכל העם בשגגה:

סמך

בוכ"ע לבני הרב המאור הגדול חכם הכולל

מוה"ר ברבי' שיק נ"י בק"ק טעמעשוואר

עיר יוסף תע"ה

אהובי בני מחמד נפשי ולבי! בצערך צר לי מאד אודות השכן רע שהוא שטן ומשחית מבית ומבחוץ במעשיו ובדבריו ולזאת במקום שאין אנשים השתדל להיות איש, אל תירא ואל תחת מפניו, ומה שאתה חושש שאם כדחה אותן מקהל הגולה שלא יקברו הנולדים באסור חתון שישתמדו ויצאו לגמרי מן הדת, מי יתן והי' את לבבם שישתמדו כי קבלה בידינו מאבותינו ששלשה סימנים יש באומה הישראלית ביישנים רחמנים גומל חסדים, וחכז"ל ביבמות דף ע"ט מביאין ע"ז ראיות ומ"ת עיי"ש:

ועתה אלו פושעים וקלי הדעת שאין להם בושה וכלימה ולוקחין נשים נכריות ונותנים מזרעם לאומה אחרת לבושת אבותיהם ומשפחותיהם, זה אות ומופת שאינם זרע כשר:

ובפירוש כתב הרמב"ן הובא בראשית

חכמה

חכמה דף קל"ע ובמדרש תלפיות ישראל שהמיר דתו אותו הבן לא הי' מעולם **מזרע ישראל** עיי"ש ועיי' בספר קב הישר פרק פ"א ותמצא שהי' מעשה כולא שדברי הרמב"ן אמת:

ובעזר החונן לאדם דעת עלה בידי להראות שסימני מילתא היא שמי שאינו מרחם על הבריות ואין לו מדת ביישנות אינו מזרעו של אברהם אבינו מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים:

מן התורה כמ"ש בש"ס יבמות הנ"ל דכתיב בתורה דברים י"ג ונתן לך רחמים וגו' שזה סימן לישראל כשהוא מרחם על הבריות ונאמר ואתה הדבקים בה' וגו' מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון וכו':

מן הנביאים דכתיב שמואל ב' סי' י"ב וישלח ה' את נתן אל דוד ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אחד עשיר ואחד רש, לעשיר הי' צאן ובקר הרבה מאד ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדיו ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול על לאכו ויקח את"‏ כבשת האיש הרש ויעשיה לאיש הבא אליו ויחר אף דוד באיש מאד ויאמר אל נתן [חי ה' כי **בן מות** האיש הזה!

ורבינו רש"י עמד להקשות מהיכן יצא דוד לדון בדין קשה להמיתו בשביל שגזל את העני וכי דין תורה הוא להמית את **בר ישראל** כשגונב דבר מן העני? ורבינו רש"י מפרש שסמך דוד להמיתו כי הגוזל את העני כנוטל את נפשו כמ"ש במשלי א' י"ט את נפש בעליו יקח, אכן ערבך ערבא צריך, מהיכן למד שלמה להורות שהגוזל את העני כאלו נוטל את נפשו ושחייב מיתה

אכן דברי תורה אם הם עניים במקום אחד עשירים הם במקום אחר במסכת יבמות דף ע"ח ע"ב אמרו "ממזרין ונתינין אסורין ואיסורן איסור עולם" ופסקי' כן להלכה באה"ע סי' ד' סעי' א' וסעי' זין:

ובש"ס שם אמרו מפני ששמע דוד מפי הגבעונים שביקשו שבעה בנים מבני שאול לנקום בהם, ולתלות אותם על העץ, וראה מדת האכזריות ומדת הנקמה אשר בהם לזאת גזר ואמר "והגבעונים לא מבני ישראל המה כי מי שאין מרחם על הבריות אינו מזרע ישראל עיי"ש:

לכן בצדק ובמשפט אמרו ממזרים נתינים וגבעונים אשר מהם מעולם לא יצא טוב לישראל שלא יבאו מעולם בקהל ישראל:

ולזאת כאשר בא נתן הנביא והגיד למלך שאיש עשיר שיש לו כל הלך ולקח מן העני כבשה קטנה שהי' לו בודאי הוא אינו מבני ישראל, והוא מעם זר ולא מזרע ישראל, והוא בן נח שדינו להרוג **על הגזל** לזאת אמר חי ה' כי בן מות הוא!

מן הכתובים מלכינו הקודש אמר בסי' ט"ו ה' מי יגור באהליך ומי ישכון בהר קדשיך הולך תמים ופועל צדק וגו' "[וחרפה לא נשא על קרובו וגו' ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר]" וגו', כספו לא נתן בנשך וגו':

כאן מפרש המשורר הקדוש באר היטב מי שמביא חרפה לקרוביו ע"י שמחתן באומה אחרת ואינו מתבייש, ומי שאינו מכבד את יראי ה' והוא אכזר ליתן את כספו בנשך ותרבית ואינו גומל חסד עם הבריות לא יזכה לבא באהל ה' ולשכון בהר קדשו:

הרי מפורש בתורה ובנביאים ובכתובים שמי שאינו מתבייש לעבור עבירה בגלוי ומי שאינו מרחם על הבריות אינו מזרע ישראל והרי הוא כאלו המיר את דתו דכן אמר המשורר הקדוש נשבע להרע **ולא ימיר** אכן מי שאינו מקיים שבועתו ואינו מתבייש לעבור על התורה ועל המצות ומביא חרפה על קרוביו,

זה

זה אות ומופת שלא עמדו על הר סיני אבותיו:

ולזאת אחובי בני חזק ואמץ לעשות גדרים וקיימים שלא יצא המשחית בגבוליכם, ובשכר זאת הקב"ה יאריך ימיכם ושנותיכם וחברה שכינה במעשה ידיכם כתפלת אניך המתפלל בעד אריכת ימיך ואשתך ובשלום כל העומדים לימינך:

שלמה הכהן שיק:

ס"א

שלום שלום לרחוק הדורש ומבקש משפט וחוק המרהק מביא לחמו של תורה והוא גדול בתורה ה"ה הרב המאור הגדול הכם הכולל מוה"ר **אשר** **וויים** רב ומורה בעיר **פיטסבורג** במדינת אמעריקא.

מכתבו אשר בו ביקש דעתי ע"פ דין תוה"ק באשה שילדה חמשה חדשים ושלשה ימים אחר הנשואין דומה למ"ש הרמ"א באה"ע סי' ד' סעי' י"ד אשה שנתעברה ונבעלה סוף סיון וילדה תחלת כסליו אע"פ שאין ביניהם רק חמשה חדשים ושני ימים יום אחד מחודש סיון ויום אחד מחודש כסליו, בכ"ז לא חיישי' שהיתה מעוברת קודם לכן דחדשי' גורמים. ויען כי בעובדא שבא לפניו הבעל הוא כהן, ולזאת דעת מעכ"ת כי' מאחר שבזמנינו החוש מכחיש שאשה תזריע וילדה בן שלם בגופיו ובשערו לחמשה חדשים וחי, לזאת קשה עלינו להורות „שהבן זה **כשר** **לכהונה** „ושמותרת האשה הזאת לבעלה כהן," כי אם אמרו חכז"ל בש"ס יולדות לתשעה אין יולדות למקוטעין, ואכן אמרינן להלכתא שהחוש מכחישו כמ"ש הרמ"א באה"ע סי' קנ"ו, והאיך מלאכו ידינו ורגלינו בבית המדרש לומר שתלד בן קיימא לחמשה חדשים ושלשה ימים אם הרופאים וחכמי הטבע מכחישים ? ומכ"ת האריך בזה בהשכל ודעת, וביקש לשמוע דעתי :

הנה מעת שזכינו לארבעה שלחן ערוך אשר רק על פיהם אנו חיים וקיימים שגור בפי חכמי ישראל : „כל ישראל יולאים ביד **רמ"א** באשר כל דבריו מיוסדים על החקירה ודרישה וגם אומרים עליו „משה אמת ותורתו **אמת** כי כל הלכותיו מיוסדים על אדני צדק והאמת ולזאת חלילה להרהר על דבריו וכל מורה צדק יכול לסמוך על הלכותיו מראש אני אומר שמה שכתב מעכ"ת שהרמ"א לא אמר דבריו רק שמותר לו לבא בקהל משום דאפילו אם זינתה שמא כאנסה והולד הוא **שתוקי** שכשר מה"ת, בזה טעה טעות גמור, כי מאחר שמחזקינן אותו לבנו הרי פוטר את אמו מיבום וחליצה אם מת האב ואין לו בן אחר זולתו, הרי מגיעין הדברים לדין תורה וכשם שפוטר את אמו מחליצה מה"ת משום דמחזקינן שהוא בנו, כן מחזקינן אותו לכהן כשאביו כהן :

והנה דברי הרמ"א הם הם תשובת רי"מ סי' ויו ושם מפורש בהר היטב להלכה ולמעשה שפוטר אמו מן החליצה ומן היבום. ובבית מאיר על אה"ע בהלעות הבית סי' יוד כתב בפירוש שלפי תשובת רי"מ פשיטא שכשר לכהונה כמו שכתב הריב"ש בסי' תמ"ו וסי' תמ"ז **דלא** **תלינן** „לעולם בזנות כל באפשר לתלות בבעלה. עיי"ש :

אכן בנידון שלפנינו שיולדת אחר חמשה חדשים ושלשה ימים, הי' יום אחד מחודש אלול שהי' עם חתונתם וילדה ב' ימים לחודש אדר יש ספק אחר וקרוב לודאי שזינתה קודם חתונתה יען דאמרי' אין אשה מתעברת מביאה ראשונה, וכתב הבוצ"י במה"ק אה"ע סי' כ"ב שזה לא אמרו רק ע"פ הרוב, משא"כ המיעוט מתעברת גם מביאה ראשונה, וכעלם מהגאון בעל נוב"י שכבר קודמו בזה רבינו הר"ן ריש קדושין. מעתה הגם

כי

כי כנים דברי הרמ"א שהחדשים גרומים ואפשר שתלד לתשעה ירחים ויום אחד מלפנים מחודש האחרון ויום אחד מחודש שילדה בו, ובכ"ז גם הרמ"א וחביריו סוברים שהוא רק המיעוט שיולדת לתשעה וחי, רק שחוששין בזה למיעוט משום דמוקמינן אותה בחזקת כשרות שלא זינתה, אבל כשנתעברה מביאה ראשונה כמו בענין שלפנינו אשר הרוב אין מתעברות ורק המיעוט, א"כ יש לן תרי מיעוטא אשר עליהם אין שייכין להשגיחה, באופן כזה לדעתי לא עלה על דעת גדולי האחרונים לומר שהוא בנו ופוטר אותו מחליצה ושכשר לכהונה:

ולזאת הדבר צריך עיון חקירה ודרישה במקומו אצל השכנים והקרובים אם היא מוחזקת בחזקת כשרות וצניעות כי לדעתי הוא ספק בנו ודומה לזה שאמרו להלכתא באה"ע סי' ד' סעי' י"ד האשה שהלך בעלה למדינת הים ושהה שם **יותר מי"ב חודש וילדה אחר י"ב חודש הולד ממזר ויש אומרים שאינו ממזר והוא ספק** ממזר, ובהגהות מרדכי יבמות כתב שלא הפקידה כתובתה דדלמא אשתהו י"ב חודש עיי"ש, ועיי' בכו"פ ומ"ק אה"ע סי' ק"ע שמסיק להלכה ולמעשה שאפשר שהולד יותר מי"ב חודש והרי הוא בנו ויורש בחזקת כשר ופוטר אותה מחליצה ועיי' במהרי"ל ה' יו"ע שכתב שאשה אחת הולידה אחר י"ח חדשים שנסע בעלה והעידו כולם מרוב צניעותיה, ומוכח שהי' מוסכם אצלם שאפשר הולד בבטן אמו י"ב חודש ויותר, ומי הוא זה שאינו יודע שהחוש מכחישו והוא רק מיעוטא דמיעוטא בכ"ז סמכו הלכותיהם על חזקת כשרות של האם שלא לתלות בזנות כל זמן שאפשר לתלות בבעלה

ולזאת אני אומר לדעתי, אלו הי' המעשה באשה סתם שילדה לתשעה חדשים ויום אחד מחודש שלפניהם ויום אחד מחודש שלאחריהן בודאי יש לסמוך לכהונה וליבום וחליצה על תורת רבינו משה בעל הרמ"א שהוא בנו ממש לכל דבר, אבל מאחר שהיום שלפני התשעה ירחים הי' יום חתונתה, ועפ"י הרוב אין אשה מתעברות מביאה ראשונה יש להסתפק בדבר, וצריך חקירה ודרישה אצלה דלמא מיעכה באצבע ולא היו לה בתולים ואם לא נשמע עליה דברים מכוערים הולד כשר לכהונה והוא בנו ממש לכל דבר:

בין כך ישיב לו שם ב"ד של שלשה ויחקור וידרוש עד מקום שידיו מגעת להוציא הדין דין אמת לאמתה, ולא נכשל ח"ו בדבר הלכה:

והנני שולח לו לבקשתו ספרי תקנות ותפלות ואחתום בכל חותמי ברכות:

שלמה לבי ביק:

רב דפה והגלילות:

ס"ב

משה שפיר קאמר פרי עץ הדר תמר ובכר הרב המאור הגדול, בן גדולים חריף ובקי בש"ס ופוסקים מוה' **משה שבתי חיים** יחי' רב בק"ק **ט"ם מיקלאש:**

נפשך אותה דעת דעתי ע"פ הסכמות הפוסקים האחרוני' בדבר ישראל שלא בא **בבריתו של אברהם אבינו בזדון** כי אבותיו הרשעים לא מלו אותו והוא ממאן לקיים מצות מילה בגופו ורוצה ליקח אשה מבנות ישראל אם מותר לסדר לו קדושין, ואם קידש אשה אם חוששין לקדושין? והארכת בזה, הנה כבר נשאל ע"ז הרב הגאון בעל שואל ומשיב בחלק ג' מה"ת סי' ק"ד ופסק להלכה ולמעשה ישראל שלא נימול **אינו יהודי כלל** ומבאר

ומבאר דבריו ע"פ דברי חכז"ל ואחר שמלות ומילה היא מצוה שנתנה לאברהם אבינו ולאחנו ומתייחסים אחריו שהוא הי' הראשון לגרים כדאיתא בגמ' חגיגה דף ג', ומעתה ואחר שלא בא בבריתו של אברהם אבינו אינו יהודי כלל זת"ד:

והנה מי שיש לו עינים בראשו לראות במעמד הדור הבוגד אשר לפנינו צריך לומר כי הדין דין אמת שמי שלא בא בבריתו של אברהם אבינו הרי הוא נכרת מעדת ישראל ואינו יהודי כלל, כי מה יש לקוות מבר ישראל כזה ומיוצאי חלציו? ומן הדין הי' שחכמי הדור יתאספו ויגזרו גזרה להוציאם מקהל הגולה לגמרי, אכן אין שלום בישראל, ומה שזה בונה זו סותר:

ומאחר שלא גזרו ולא הוציאו אותם עוד מקהל הגולה, לזאת הפריז על המדה הגאון בעל שואל ומשיב במה שאומר שאינו יהודי כלל, כי לדעתי ע"פ הדין עוד הוא יהודי ואם קידש אשה קדושיו קדושין ובניו אם באו בברית בודאי יהודים גמורים הם, כמו שאבאר בס"ד:

בש"ע אה"ע סי' מ"ד סעי' ט' כתב המחבר ישראל מומר שקידש **קדושיו גמורים** וצריכה ממנו גט, ואפילו זרעו שהוליד משהומר אם קידש אותו זרע ישראלית שהוליד מישראלית וכו' **קדושיו קדושין גמורים** עיי"ש ובטור ובב"י ובד"מ, וכד דייקינן בלישנא חזינן כמה גדולים דברי חכז"ל שאמרו דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר:

כאן אמרו לנו שאם בר ישראל המיר את דתו ויש לו בן מישראלית, ואותו בן קידש בת ישראל לאשתו שהקדושין קדושין גמורים הם, ועכ"ה צריכין לומר שאיירי שאותו בן **לא נימול** כדת של תוה"ק, דאל"ה לאמר שאיירי שאותו בן מומר נימול ונכנס בבריתו של א"א פשיטא ופשיטא דקידושיו קדושין גמורים הם ואחר **שאמו ישראלית** דהא אפילו אם הוא עכו"ם יכבן אינו הבן הולך אחר האם? אלא ע"כ צריכין לומר שכוונתו .. כאן היא ללמוד שהמומר לא הניח למול את בנו בכ"ז הקדושין של בן המומר אע"פ שלא נימול קדושין גמורים הם דישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, ודו"ק:

לזאת מעיקר הדין הקדושין של אותו רשע שלא בא בברית קדושין גמורים הם לכל דבר, אם מכניס יוצאי חלציו בבריתו של א"א הם ישראלים גמורים, ואם מת בלא בנים צריכה חליצה מה"ת ואם גירשה מביתו אסורה לישראל אחר עד שתקבל מידו גט כדת של תוה"ק:

והנני חותם בברכה ומרובה תמיד:

כנוה הרש שיק:

ס"ג

בעש"ק אור ליום א' כ"א לספירה פה קאבערסדארף יע"א תרע"ג לפ"ק:

רב שלומים וברכות נוחים על ראש הא' זקן יושב בישיבה הרב הגאון המופלג שמו נודע בשערים בספריו היקרים, המחבר שו"ת רשב"ן וסדור המנהגים, צדיק תמים כקב"ת מוה' **שלמה הרש שיק** נ"י לעת רב בקהל **קארצאג** והגליל א"ס:

אהובי אחי כ"י! כל יתהלל נאם בטובו הגדול להאיר עיני במה אשר אני שואל מאתו, ראיתי בס' בסדר וישלח עה"ת עזים מאתים ותישים עשרים וגמלים וגו' כתב המנחה הזאת מסודרת כפי סדר ציבורן, בסוד דקה אי הדסים וגמלים **ששה** הדסים

חדשים וכו' יעיי"ש, והוא פלא שהוא כנגד הש"ס בכורות דף חית שאמרו להדיי בהמה גסה טמאה עיבורה י"ב **חדשים**? גם חקרתי ודרשתי וכתבתי לעה"ק ירושלם יען דשם גמלים שכיחים, ובא משם תשובה שהגמלים עיבורן י"ב חדשים והאיך טעה איש אלדי"ס כרבינו בחיי וכתב דבר שלא כן הוא?

כא יאיר עיני להצדיק את הצדיק רבינו בחיי ז"ל, ואגב באתי בהערה על רש"י שמיני בפסוק התנשמת היא קאבא **ישדומה לעבר הפורחת בלילה** וכו' ובבכורות דף זין ע"ב פירוש רש"י כן על **עטלף** המוזכר בתורה, וא"כ דברי רש"י סותרי' עצמם בפירוש עה"ת לפירושו בש"ס ולע"ג:

כאוס אוהב כאמן המצפה לתשובתו:

משה קעניג הלוי:

ס"ד

בין חג המצות לחג השבועות,

יברך ה' הטוב והמטיב כל העוסקים בתורת ה' לבאות, ויזכו לגלות נסתרות, ובתוכם ידידי הרב המאור הגדול, בקי בש"ס ופוסקים מוה"ר **משה הלוי העניג** דיין בק"ק קובעלסדארף הס"ו:

היום קבלתי מכתבו בעת שהייתי עסוק בהלכות, והדר"ג בא ושאל באגדות כי ראה המקובלים שהי' בקי בנגלות ובנסתרות טעה בדבר המפורש בש"ס שאפילו תינוקת יודעים כי ימי העבור לגמלים י"ב חדשים, והגם כי כבר אמר המשורר הקדוש שגיאות מי יבין, וכבר טעו גדולים וקדושים, בכ"ז דעתי שרבינו בחיי לא בא כאן לידי שכחה וטעות, באשר הוא זכה לירד לים התלמוד להוציא משם אבנים טובות ומרגליות, זכה לתורה ולהעמיק בכל החכמות, באשר ידע שהתורה והחכמה הם אחיות תואמות ותמימות, והוא הוא ראה וידע שהגמלים שלא יעקב לאחיו עשיו היו מין טהור שאז הי' זמן עיבורן ששה חדשים כמו שאבאר בס"ד:

פתח דברי להודיעו שע"פ דברי חכז"ל ג' מיני **גמל** יש, א' גמלים כמשא, ב' גמל פרלא שדרכו לנשוך, ג' גמל פרחא שרץ כעוף הפורח, עיי' ערוך ערך גמל:

ובספר החכמות הנקרא בלשונם *Conv. Lexicon* מצאתי ג"כ שיש ג' מיני גמל, א' דאס געמיינע קאמעל הנקרא בלע"ז *Camelus Dromedarius* ב' שיראפפע הנקרא בלע"ז *Camelopardalis* ג' טראמפעלטהיער *Bactrianus* דאס פארצוגליך לוס ליעהן געברויכטע ווירד:

ואמינא כי הראשון והאחרון מג' מיני גמל הנזכרים הם מין בהמה טמאה, והאמצעי ממין גמל הנקרא *Ciraffa* מין מן טהורים בא, רק שנתחבר למין טמא הדומה לו, ומזה ילא אותו מין גמל הנקרא *Camelopardalis* כמו שאבאר בס"ד:

כתיב בסדר תרומה ועשית מכסה וגו' ומכסה עורות **תחשים** מלמעלה מה הוא **תחש** הנזכר לא נודע עד היום הזה בבירור? יש אומרים שהוא מין הנקרא *Dachs* וכן הוא דעת בן זאב, והטעם אומם התדמות השם תחש עם דאכש, ויש אומרים שזה הוא כלב הים *Seehund* לפי שהוא ממהר ללאת ולשוב מים ליבשה ומיבשה לים כהרף עין, והשם תחש הוא מן **חש** אכן הבל יפלה פיהם, כי כלב מין טמא הוא ולא הוכשר למלאכת שמים:

אמנם גם חכז"ל בשבת דף כ"ח לא ידעו מה הי' התחש ולא ידעו אם הי' מין חיה או מין בהמה אם טהור

או עוף, ומוכח שטהור הי' דלא הוכשר למלאכת שמים אלא מטהורים ואמרו שם שהעור מתחש דומה לעור מין טמאה **שמגוונת בגוונין** ותחש בימי משה הי' טהורה היתה מגוונת בכמה גוונין, ולכן מפרש אונקלס ותרגם דמשכי ססגונא, ועיי' בערוך ערך תחש:

ומצאתי לאחד מן החכמים בבית יצחק חלק ע"ז דף מ"א שמביא השערתו שתחש היא החיה הנקראת בלשון התלמוד **גמר נמר** ובלשון ערבי *Giraffa* שהוראתו בלשון ערבי **יפה ונאה**, כי צורה יפה ומלא צלאים כנמר, ויש לה כמין קרן קטן במצחה ושני קרנים דומות לקרני הצבי, ואזניה כאזני הפרה והיא חיה טהורה המעלת גרה ומפרסת פרסה **שתי פרסות** השוכנות **באפריקא** ומעורה יעשו שם עד היום אהלים וכלים לתת בהם מים והחיה הזאת יש לה תכונה מיוחדת אשר לא נמצא בכל חיות היבשה, כי כאלם לא תפתח פיה גם כי יגדל כאבה עד מאד, ועל זה יעידו הציידים כי גם אחרי אשר חבלוה בכלי נשק לא השמיע קולה, ועל התכונה הזאת נקראת בלשון עבר **תחש** משורש **חשה** שוייגזאם עכ"ל:

ואחר הדברים האלה אני אומר שהתחש שהי' אז במדבר הי' מן טהור רק שאותו מין נזדקק למין הדומה לו ומן החבור הזה יצא הבריה הנקראת שיראפפע, ויש מהם שהם ממפריסי הפרסה ומעלה גרה הם, ויש מהם אשר הם רק ממפריסי פרסה קלת, ודומים במקצת לפרה ובמקצת לגמל, וכן לצבי ומזה בא שחכמי או"ה מונים השיראפפע למין גמל:

ועתה נראה המנחה ששלח יעקב לעשיו אחיו, נראה שלא עזים תישים רחלים ואילים, אח"כ **גמלים פרות** ופרים, ואח"כ אתונות וגו':

ועלינו להקשות אלו היו אלו גמלים מגמלים **טמאים** האיך הביא מנחתם מינים **טהורים** ואח"כ מין **טמא** ואח"כ פרים ופרות **טהורים** ולמה לא הקדים הפרים והפרות אחר העזים והתישים וטהורים ואח"כ הי' לו להביא הגמלים והאתונות טמאים?

שנית עלינו להקשות אם שלח מכל מין זכר ונקבה למה לא שלח מן הגמלים רק הנקבות?

שלישית בקשתי לדעת דברי המדרש שהובא ברש"י מכאן **לעונה** האמורה בתורה וכו' וכתב ע"ז רש"י ואינו יודע לכוון המדרש הזה וכו' ומצאתי ראיתי שזכותי לכוון בבינה בלוית דברי המדרש אשר לפנינו:

דהנה בדין עונה יש עוד אסור לשמש **בפני אדם**. כמפורש בש"ע להלכה באו"ח סי' ר"מ, ובמחברת הערוך לר"ש פרחון תיבת **גמל** וכן במהרש"א עה"ת בסדר וישלח מביא שיש מין גמל שאין זוקק לנקבה בפני אדם, וכל הקרוב אליו בשעה שמזדקק ימות, ומעתה זה כונת המדרש, יעקב שלח מנחה לעשיו ובכולם שלח גם הזכרים, ולמה לא שלח גם הזכר מגמלים? אכן יען שאותו גמל ששלח יעקב אינו זוקק לנקבה בפני אדם, ואם זוקק כשאדם רואה אותו בא בסכנה, לזאת לא שלח הזכר, ומעתה יש ללמוד מזה תורת עונה שאסור לשמש בפני אדם:

ויען כי מין גמל כזה הנקרא שיראפפע הוא המין שאינו משמש בפני אדם, והוא צנוע ונקי בתכלית הצניעות והנקיות, ולזאת זכה שהביאו מעורו למקדש, וזכה שאדם הראשון בחר בו לקרבן ומפני הודו ויפיו:

ומעתה

ומעתה אני אומר אם המין גמל הנקראת שילאפפע אשר לפנינו פה יש לו קרן אחת במצחו כמו שאמרו על השור שהקריב אדה"ר שקרן אחת הי' במצחו, ואם הוא כאשר לפנינו מכומר בכמה גוונין כמו שאמרו חכז"ל על התחש שהי' בימי משה, ואם חכמי הטבע סופרים ומונים השילאפפע אשר לפנינו בין ג' מיני גמל שיש בעולם, ואם החכם הנ"ל מעיד שאלו אשר הם באפריקא הם ממפריסי הפרסה וממעלה הגרה, ואפילו אלו אשר הם במדינתינו הם רק ממעלה גרה והפרסות אינם חלוקות לגמרי כאשר בטהורים, בכ"ז ההשערה שלי שהגמלים ששלח יעקב היו ממין תחש הטהורים שהביאו העורות למשכן ואז בימי יעקב וכן אח"כ בעת שהי' ישראל במדבר עוד לא הזדקקו למין הדומה להם, לגמלים וללבי ולפרים — ולזאת הי' להם בהחלט שני סימני טהרה, ואז הולידו אלו גמלים לששה חדשים, רק שאח"כ הזדקקו למין הדומה להם ונעשו לבריה חדשה עד שאמרו תחש שהי' בימי משה וכו' כי אח"כ לא מלאו התחש בתואר ובמכוון כאשר שמעו איש מפי איש שהוליד לששה חדשים ומכומר בששה מראות ויש לו שני סימני טהרה בהחלט:

ומעתה מיושב למה מנה הגמלים בין הטהורים באשר טהור הי' ומיושב למה לא שלח הזכר מן הגמל באשר אותו מין גמל אינו מזדקק בפני אדם.

ובקיום הדברים אבא לחזק דברי שהגמלים ששלח יעקב מין טהור היו ע"פ ההלכה, דחכז"ל אמרו בש"ס ב"ב דף ע"ח ע"ב האומר פרה ומניקה אני מוכר לך לחלבה בעי לה, וכן פסקי' להלכה בחו"מ סי' ר"ך סעי' י"א, ומעתה קשה למה סיפרה התורה כאן ששלח גמלים מניקות אלא לומר שיעקב המשלח הי' כהנה ומחלבה וטהורה היא:

ורבינו בחיי שהי' בעל מקובל ובקי בחכמות הוא היה ידע והשיג ברוח קדשו שאלו גמלים היו טהורים, ולזאת סידרה אותם תורתינו הקדושה אחר העיזים והרחלים הטהורים, ולזאת לא שלח בתוכם הזכר, לפי שאלו גמלים אין מזדקקים בפני אדם, וכל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה:

ומה שהקשה על רבינו רש"י שפירש בתורה על תנשמת שהוא עכבר הפורח בלילה ובש"ס בכורות דף זין סוף ע"ב פירוש עטלף הוא עכבר הפורח. הנה דבר גדול הקשה על רש"י ומקום הניחו לו המפרשים להקשות, אכן אני שואל הדר"ג למה לא הקשה באותו פרק מדוע רש"י בתורה מפרש מה הוא תנשמת, ולא מבאר בתורה מה הוא העטלף המוזכר בקרא אחר התנשמת?

אך לדעתי ברור כשם שבבהמות ובחיות יש שם לזכר ושם אחר לנקבה כמו עזים ותיישים, רחלים ואילים אתונות ועירים, כן יש לעכבר הפורח לזכר השם עטלף ולנקבה תנשמת. וראיה לדברי מר"ם פרחון במחברת הערוך תיבת עטלף וזה לשונו עטלף עוף יעוף עת לאת הכוכבים בחשך כי לא יוכל לראות אור עולם והוא כדמות עכבר, השער על בשרו בלי נוצה וביציו נראין מבחוץ עכ"ל, הרי מוכח שהעטלף הוא הזכר ותנשמת:

וכד דייקינן בדברי רבינו רש"י מוצא שגבי תנשמת כתב בתורה ודומה לעכבר הפורחת ותנשמת דומה לה ואין לה עינים — ואח"כ כתיב ואת החסידה האנפה לשון נקבה, ואת הדוכיפת וע"ז כתב רש"י תרנגול הבר וכרבלתו כפולה והוא מין זכר, ואח"כ כתיב ואת „העטלף" שדומה „לשכנו"

שהוא

שהוא זכר, והוא הזכר מן התנשמת אכן בש"ס בכורות כתב רש"י ודומה לעכבר שיש לו **כנפים**, והוא הזכר מתנשמת כנלע"ד:

כ"ד מוקירו הדש"ת

שלמה לבי שיק:

ס"ה

בעזה"י עש"ק אחרי וקדושים תרס"ג פה קאנעשדארף:

ומאל האומר והגוזר עוז ותעלומות יהאזר אשר נזר תפארה על ראשו ה"ה אהובי אהבת נפשי, איש לבבי, הרב הגאון המובהק בקי בש"ס ופוסקים, חריף עצום ונורא, חכם ונבון גם בשאר מדעים, לו עשר ידות צדיק תמים, כקש"ת מוה' **שלמה הרש שיק** נ"י אב"ד דק"ק **קארצאג** יע"א.

ראשית דבר אני נותן תודה על המנחה השלוחה אלי ספרו היקר ונעים **ממשה עד משה** יישר כחו, ואני שמח בו טובא טובא, יען כי כל החבורים אשר הוציא מעכ"ת עד הנה המה בעזה"י תחת ידי, ואני שוקד בספריו תמיד, ממש מידי יום ביומו, יען כי המה בלולים מכל, יש שם חדושי תורה וחדושי דברים נעים ומתוקים:

ועתה באתי לשעשע עמו בדברים אשר כתב להאיר עיני בתוה"ק, ואשוב על ראשון ראשון, מה שרצה הדרת כבודו לומר שהגמלים במנחת יעקב היו ממין גמל הנקרא **שיראפפע** בסימני טהרה, אם הדבר הזה ברור אצלו, אז יש מקום לדברי מר, ואני כשהייתי נער בימים הייתי בע"מ וויען בגן החיות אשר נקרא שענברון וראיתי השיראפפע אז לא שמתי אל לבי להסתכל בהם אם המה בשני סימנים טהורים, וגם אי יהיבנא מקום לדברי מעכ"ת עדיין לא ידענו ימי העבור שלהם, וכי משום שהם טהורים ימי העבור שלהם ששה חדשים, הלא הפרה ימי עיבורה תשעה חדשים?

ועתה באתי על השניה, שרצה מר תנשמת היא הנקבה והעטלף הוא הזכר, תמה אני עליו בזה א"כ חסר להו אחת מכ"ד עופות הטמאים? ועוד הא בברכות אמרו חוץ מעטלף אע"פ שמטיל ביצים מ"מ מניק ולא מלקט ש"מ דקאי על הנקבה? ועוד הא בחזקוני וברד"ק מפורש שתנשמת מין אחר ועטלף מין אחר?

ומה שהקשה למה לא פירש רש"י בתורה עטלף מה הוא? זה קושיי בפני עצמה, וגם אני השתוממתי ע"ז!

יאריך ה' את ימי אדוני ויחייהו עד מאה ועשרים שנה להפיץ תורה בישראל, יראה זרע וזרע זרעו על התורה ועבודה עד ביאת גואל צדק במהרה, וכה ישוב לי אם הוטב בעיני אדוני השגתי על דבריו, כאוס אוהב נאמן לנצח:

משה קעניג הלוי:

סו.

ביל"ת קארצאג למד למנ"י תרס"ג לפ"ק

הבוחן לב וכליות יברך העוסקים בהלכות ובתוכם הרב המאור הגדול העוסק יום ולילה בתורת ה' לכהוס. **מוה"ר משה קעניג הלוי דיין**, **בק"ק קובעלסדארף הש"י:**

אהובי! תמול בעת שהייתי עסוק לסדר גט קבלה. ומכתבו כאשר ראיתי דבריו בחפזון עלה במחשבה לפני מה שאמר המשורר הקדוש: אני אמרתי בחפזי **כל** אדם כוזב. ומאחר שבכתבי הקודש תיבת **כל** בא לעורר

על

על איזה ענין ומה עלינו לדרוש בתיבת כל אדם כוזב ?

בש"ס מנחות דף מ"ה איתא הנביא יחזקאל בסי' מ"ד אמר כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלי ? ואמר ר"י פרשה זו "עתיד אלי' לדרוש" ואני הצעיר בישראל אמרתי בחפזי: אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח ואני מחכה לו בכל יום שיבא, וכשיבא אלי' אלך לנגדו להשתחוות לפניו ולומר לו: "פרשה זו אני דרשתי יפה יפה זה כמה שנים" !

הרשב"א בתשובה סי' תל"ט כתב מאחר שאמרי' להלכה שחצי שיעור אסור מה"ת א"כ כבר הוזהרנו על אכילתו ומה טעם אין בה מלקות ? ומתרץ משום דחזינן שבכל האסורים כתבה התורה כל שהוא מיותר אחר שריבה מיעוט ומאי ריבוי לאסור ומה מיעוט מלקות, ות"ד כותבו שהלאו דלא תאכלו בא להורות מלקות בשיעור אכילה, ותיבת כל בא לאסור בלא מלקות, דאל"כ הי' לו לכתוב לא תאכלו נבלה או נבלה לא תאכלו, וזה פשוט :

ועתה אני הולך רכיל ומגלה סוד מה שעתיד אלי' לדרוש כשיבא במהרה בימינו. גבי כהנים בסדר אמור כתיב "נבלה וטרפה לא יאכל" לטמאה בה "ולא כתיב כל ועתה חשש יחזקאל שיש כאן מקום לטעות ולומר שרק לישראל נאמר האסור מחצי שיעור ולא לכהנים לזאת בא ויצא לחוץ וצעק כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים, למען ידעו לדורות עולם שגם לכהנים נאסר חצי שיעור !

וכן מצינו בסדר השבוע אמור: כל אשר בו מום לא תקריבו ודרשו בספרא אשר בו מום זה מום קבוע, כל בא להורות שאפילו מום עובר לא תקריבו והקשיתי קושי' עצומה, הא בש"ס גיטין דף כ"ו אמרו ענותנותו של ר' זכרי' החריבה ביתנו ושרפה היכלינו יען לא רצה להקריב הקרבן ששלח המלך, ועתה עלינו להקשות ממ"נ אם הי' בו מום ממש שאסור מה"ת להקריב א"כ לא הי' עניו ? אלא שצריך לומר שלא הי' בו רק מום קטן ולא שבר רגל או חסר עין וכדומה והי' מותר להקריבו מצד הדין אלא שהם פליגי יען דכתיב גבי מום כל, ובכל מקום בא להורות על איזה ענין, החכמים אמרו שבא להורות שמום קטן מותר להקריב, והוא ר' זכרי' דרש כשם שכל גבי אסורי אכילה בא לרבות חצי שיעור שאסור מה"ת, כן בא לרבות שאפילו על מום קטן שיכול להתרפא אין מקריבין, ולזאת קורא אותו עניו, שהי' מן המפחדים ולא רצה לסמוך על הוראתו להקל :

והנה בש"ס סוטה דף ה' ע"א אמרו אמר רב ת"ח צריך שיהי' בו אחד משמנה שבשמינית גאות, ור"נ אמר לא מיניה ולא מקצתו דכתיב תועבת ה' כל גבה לב, וקשה וכי רב לא ידע דכתיב תועבות ה' כל גבה לב ? אכן הפירוש הוא רב דרש כל בא להורות כמו גבי מום שדרשו שעל מום קטן אין חוששין, וכן ת"ח צריך לפעמים להיות מתגאה על אחיו אע"פ שגאות כמום יחשב, יען שהוא צורך שעה שהת"ח יתגאה למען יראו ויפחדו מהדר גאונו וכח תורתו שניתנה בקולות וברקים. אכן ר"נ דרש כר' זכרי' שאפילו מום קטן למום יחשב ואסור להקריב לזאת עמד ודרש מדכתיב תועבת ה' כל גבה לב להורות שאפילו גאות לפי שעה הוא מדה מגונה וכתועבה יחשב :

ומעתה בימי החורבן החכמים שדרש כל בא לרבות שבעתו ובזמנו להורא' שעה מותר להתגאה ולומר שמום עובר ומום קטן מותר להקריב מן הדין או מפני

מפני השלום וכבוד המלך, הם הם אמרו שמותר להקריב. במום שיכול להתרפאות אומנם ר' זכרי' שהי' עניו דרש דרש בבבל מקים כך בא לרצות ולהורות בהקור להלכה, כי לא כל הרוצה ליטול השם יבא ויטול (וברכות ט"ז) אמר שאסר להקריבו במום כזה, ולכן בצדק אמרו **ענותנותו של ר' זכרי'** החריבה:

ומעתה מעכ"ת שעומד להקשות על רבינו בחיי שטעה בדבר משנה בשעה שכתב שהגמל זמן עיבורה שנה חדשים וכל אדם הכותב בחפזו כותב וכוזב, כי כן אמר המשורר הקדוש בגיאות מי יבין יכל אדם כוזב, ומאי **כך**? להורות בפלפול גדול ליהודים הדורש תמיד טוב לעמו כרבינו בחיי יכול לטעות ואם גדול ליהודים כמותו בא לידי טעות גם אני הצעיר והשפל בישראל לא אבוש ולא אכלם אם ימצאו בדברי איזה שגיאות:

אכן אנכי ראה ראיתי בזה שתי ראיות כי זכיתי לחדש גם בזה חדשות ודבר חשוב אפילו באלף שגיאות לא בטלה כי בדברים הללו זכיתי לעשות מסלה ולא עלי לבד המלאכה לגמרה, אכי יגעתי להצדיק את הצדיק רבינו בחיי ומעותו בחבר תמים הי' בחקירותיו וחסיד בכל מעשיו, ובזה בקיים מעכ"ת הפתה:

א' מקשה לפי דברי למה הוצרכה התורה לאסור התבמות הנקבה ולאסור בפני עצמו. את הזכר שהוא הענק?

הנה בסדר ראה בבהמה אשר תאכלו כתיב איל צבי ויחמור ואקו ודישון וכתב בתרגם אונקלס על **דישון ראם** וכתב רבינו סעדי' **דיש** הוא **ראם** (וואלדעזעל) והיא הזכר של אקו (פרחון יעל ודיש)

ונדבר רבינו סעדי' יש ללמוד ג' דברים א' שמצוא בתורה בפסוק אחד **שם הנקבה ושם הזכר** ב' שמקדים **הנקבה** **לזכר** ג' שמין **טמא** **זכר** בא על מין **נקבה טהורה** כי ראם הוא מין טמא!

והנה ר"ם פרחון בתורת דיש כתב על דברי ר' סעדי' הנ"ל: ונהפך רבינו סעדי' באמרו כי הוא זכר של אקו ואם ושלום שיביא הכתוב זכר ונקבה שאחד מהן טהור ואחד טמא!

ומעתה לדעת ר"ם פרחון גם רבינו סעדי' בחפזו כותב וכוזב! ואני אומר חלילה לך לומר כן על אדם גדול כש ונפלא כרבינו סעדי' וכי לא ראינו ולא שמענו "שבהמה טהורה **מזדקקה** למין טהורה" ומהם יוצא העגל הנקרא **כוי** כמו שמפורש ביו"ד סי' ס' פ' וכשם שבהמה טהורה מזדקקה לבהמה טהורה באינה ממינו כן מין טהור מזדקק לשאין מינו מן הטמאים:

וכן מצינו בסדר שפטים וזה יהי' משפט הכהנים מאת העם וגו' אם שור ואם שה ואמרו שם בספרי **לרבות כלאים** כונתו בין הנולד משתי בהמות טהורות ובין הנולד מבהמה וחיה עיי' חולין דף קל"ב ע"א:

וכן אמרו שהלביא' תיבעת את חזיר היער ויוצא מהם הממזר הנקרא **נמר** עיי' אבות פרק ה' משנה כ' ובברטנורא:

ב' הקשה הא מפורש בש"ס בכורות דף ויו חוץ מהעוף שמטיל בילים וגם יניק ומילא מוכח שמיירו שם בעטלף נקבה? הנה בש"ס ב"ק דף ע"ז ע"א סופרים ומונים כמה בריות שמשתנים לבריה אחרת **מצבוע זכר נעשה עטלף מעטלף ערפד** וכו' ובירושלמי ריש שבת הוא יובא האתור בענין אחר וכם כאמר **הזכר נעשה נקבה** עיי"ש היטב:

ועוד שרש"י כתב שהעטלף מטיל בילים ובמחברת הערוך תיבת עטלף כתב שהוא מוליד אפרוחים **ברא ביצים** ומעתה או רבינו רש"י או ר"ם פרחון כותב וכוזב

וכיוצא וכי נאמר על אלו ראשי שבטי ישראל כל אדם כוזב? ועכ"ח צריכין לומר שהרבה מינים אשר דומים לעטלף ונקראי' על שמו. כמו שיש הרבה מינים בכלבים ובסוסים וכן בגמלים וכדומה הן בטהורי' והן בטמאים כן יש מין עטלף שיש לו ביצים ויש שאין לו. ויש שמטלת ביצים ומניקה ויש שמתהפך מזכר לנקבה:

ורבינו רש"י ראה מין עטלף שמטיל ביצים ומניק, וראה שהוא הוא העטלף שמתהפך מזכר לנקבה, לזאת בדיוק כתב דומה לעכבר שיש **לו** כנפים, כדי לעורר את החוקרים ולכוני האמת על איזה ענין:

כן שידרו לנו החכמים שיש עכבר שנבראת מן האדמה. ואינה פרה ורבה (עיי' מסכת חולין דף קכ"ו ע"ב וברמב"ם פ"ד משאר אבות הטומאה ה' ט') יש עכבר שחורה לבנה ואדומה, כי בתרגם יונתן כתב על עכבר אוכמא שיוקי וסיורא, ובתרגם ירושלמי. כתב על עכבר **סרמנדר**, וכן כתב בתרגום ירושלמי על **תנשמת** מן השרצים הוא **סרמנדרא** וכן אמרו שבמקום שהאש שורף כמלאים בריות שנקראים סלמנדר (עיי' סוף חגיגה וסנהדרין דף ס"ג) וכן אמרו בבכורות דף י"ז שיש בריה הנולד' מעז ורחל וכן מסוס וחמור וכן יש ברי' צורת **אדם המחובר לארץ** (עיי' ברטנורא בכלאים פ"ח מ"ה) וכן **עוף המחובר לאילן** (עיי' יו"ד סי' פ"ד סעי' ט"ו) והרבה כדומה לזה בריות שונות ומשונות ואע"פ שאמרו **אין טהור מתעברות מטמא** זה רק ע"פ הרוב, ובכ"ז יש מיעוט בעולם אשר בטעם נוטים למין טמא ומזדקקין זה לזה:

ובזה מובנים דברי הכז"ל הובא להלכה ביו"ד סי' ע"ט סעי' ב' **בהמה טמאה שילדה כמין טהורה** אע"פ שיש לה כל סימני טהרה טמאה, **בהמה טהורה שילדה מין טמא** מותרת אע"פ שיש לה כל סימני טומאה יען דיש מיעוט דמיעוט שמזדקקין גם טהורים לטמאים ומין טמאים לטהורים ומתעברות זו מזו:

ואחר הקדמות הללו נוכל לומר על רבינו סעדי' גאון ז"ל שידע ע"פ הנסיון שהראש הזדקק לאקו וכן לדישון שהוא הראה:

ולא"ה קשה להשערתי, כי על אקו פירוש רש"י יעלה (שטיינבאק) ולמה לא פירש רש"י ג"כ על דישון כתרגום רימא אך יען כי ראה הוא מן הטמאים והאיך נאמר בתורה שהנקבה טהורה והזכר טמא? לזאת שתק רש"י ומלפרש בזה דעתו באשר לא ידע בזה דבר ברור, כי מי לא ידע שהפלאים מעשה ידי יוצר:

ואחר הדברים האלה אני אומר כפי שדעת רבינו סעדי' שהתורה הזכירה מקודם בקרא את הנקבה ואח"כ הזכר באקו ודישון, כן הזכירה התורה בראש **התנשמת** שהיא הנקבה ואח"כ העטלף שהוא הזכר, וכמו שגבי אקו שהיא בודאי טהורה ובכ"ז לדעת רבינו סעדי' הדישון שהוא טמא יכול להיות הזכר לאבו, כן נוכל לומר אע"פ שהעטלף הוא הזכר לתנשמת בכ"ז הוא טהור, לזאת כתבה התורה בפירוש את העטלף בין הטמאים:

ובמדרש תלפיות בענף ארנבת מביא דבר נפלא בחקי הטבע כי **ארנבת אין במינה זכר מוהלט** חודש אחד מתגדל בו אבר הזכרות וחודש אחד להיפוך:

ומעתה מיושב הקושי' שהקשה עלי, הא מפורש בש"ס בכורות שעטלף הוא נקבה? כבר ביארתי דשם מיירו בעטלף שנתחלף הזכר בנקבה ע"פ חקי הטבע שאינם גלוים לנו, והעטלף שברא הבורא ית"ש בודאי מן הטמאים, אך הייתי אומר שהעטלף שנתהווה מבריה אחרת ונשתנה ומה שהי' אין בו אסור טומאה, לזאת אמרה התורה שמטמא גם אח"כ:

ואמרתי

יאירתי להביא ראיה לדברי, דבסדר שמיני קופר וממנה ח' מיני שרצים הטמאים, החלד והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת, ומקשה בספר אור החיים למה **לא מנה הכתוב הנחש שהוא אב הטומאה**? ותירץ שטומאת הנחש היא בנפשו ולא בגופו ובמותו ישאר הגוף ריקם מכל עפר הארץ ואני אומרתי לתרץ, כי הנחש מתחלת הבריאה הי' לה רגלים ורק אחר החטא נגזר עליה להיות כשרץ השורץ על הארץ כמ"ש במדרש ולזאת במותה הרי היא כמו שהיתה בשעה שנבראה :

ומה שהקשה עלי, שאם העטלף הוא הזכר לתנשמת א"כ חסר אחת מכ"ד עופות טמאים שנאמרו בחולין דף ס"ג כבר ביארתי שהרבה בריות משתנים לבריה חדשה, לכן אפיק חדא ואייעל חדא :

ואם ישים עיניו ולבו במתינות על הדברים הנאמרים כסדרן ושלא כסדרן תקותי חזקה שיאמר: לא כל אדם כותב וכוזב, טוב תלפיון מן הדרשנים מאלפי זהב וכסף !

ועתה אבא לחזק השערתי שהתחש בימי משה הי' ממין גמלים ששלח יעקב מנחה לעשיו והיו אז מטהורים, ומהם יצא הבריה אשר יקרא זירא"פפ"ע :

בב"ק שבת דף כ"ח ע"ב אמרו תחש שהי' בימי משה בריה בפני עצמה הי' ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא או בהמה וכו'

החוב על הלומדים תורה לשמה ולא לפלפל בפלפולים של הבל לדקדק בדברי חכז"ל שדיברו בלשון ברוח הקודש ושלא להוסיף או לגרוע אות אחת, מה זה **בריה בפני עצמה** ולמה לא אמרו בקיצור התחש שהי' בימי משה לא הכריעו בה חכמים? שנית ומאחר שהבריה לא הי' לפניהם לברר אם היא חיה או בהמה, טהורה או טמאה, האיך יצאו לדון על דבר שהוא בגל יראה? ג' יש להקשות ולדקדק באמרו ולא הכריעו בה חכמים, וכלשון הזה מצינו גם ביבמות דף פ"ג **אנדרוגינוס** „בריה בפני עצמה" ולא הכריעו בו חכמים וכו' וזה פלא והפלא כיון יש לאנדרוגינוס זכרות ונקבות מי פתי יסור הנה לדון אם היא זכר או נקבה כיון שתינוק דלא טפש ולא חכים רואה שהיא זכר ונקבה ביחד? רביעית יש לדקדק למה גבי תחש אמרו ולא הכריעו **בה** לשון נקבה וגבי אנדרוגינוס אמרו ולא הכריעו **בו** לשון זכר? חמישית יש להקשות מאחר במפורש בש"ס שלא הכריעו החכמים בתחש אם היא חיה או בהמה האיך מצא ידינו ורגלינו בהמ"ד אם **רבינו רש"י בתרומה מכריע שתחש מין חיה** וכי רבינו רש"י הגביה עצמו על חכמי התלמוד להכריע על בריה שלא הי' לפניו ורק היתה במדבר בימי משה רבינו? אמנם ע"פ השערתי יש ליישב כל הדקדוקים והקושיות במאמר אשר לפנינו התחש שהי' בימי משה במדבר בצאתם ממצרים אשר משם באה לשאר מדינות היתה אז טהורה ונקייה, יען שלא הוזקקה עוד למין הדומה לה, דלולי שהוזקקה לשאינו מינו לא הי' צוה ה' ליקח מהם העורות למשכן, רק שלא ידעו אם התחש שהי' בימי משה הי' **חיה או בהמה** משום דנשתכחה מיפרט אם גזרת הכתוב הי' שיהי' שתי **מכסאות** אחת מעורות של אילים ואחת מעורות תחשים, או שיהי' **אחת** חציו מעורות אילים וחציה מעורות תחשים כמ"ש בש"ס שבת דף כ"ח הובא ברש"י עה"ת :

והנה אם האמת כדעת ר' יהודא שמכסה אחת היתה, הסברא נוטה שהתחש הי' מין **חיה**, והקדים עורות אילים שהם **מבהמה דקה** והקדים

שפיר

שפ"כ בהמה לחיה באשר בכל מקום הקדים בתורה בהמה לחיה, ואשא"כ לדעת ר' נחמי' שתי מכסות היו, יש לומר שתחש הי' מין בהמה גסה והא דהקדים עורות אילים ובהמה דקה, יען דמכסה מעורו בא מלמטה ומכסה מעורות תחשים **מלמעלה**!

ואחר שלא הכריעו החכמים בין ר"י לר"נ אם היתה אחת או שתים, וממילא לא ידעו להכריע אם תחש הי' מין בהמה או מין חיה!

והנה זאת ידעו בבירור שאחר שהקימו המשכן ובאו אל הארץ אותו תחש שהי' בימי משה הזדקק למין הדומה לו בתכונה ובטבעו, כגון לפרה טהורה וללבי' ולגמל, כמו שמעידים מחקרי הטבע ע"פ הנסיון, ועי' שהזדקקו למין הדומה להם, אלו **שהזדקקו** למין בהמה טהורה הדומה להם הי' להם סימני **בהמה** בשני סימני טהרה, ואלו שהזדקקו למין חיה טהורה הי' להם סימני חיה בסימני טהרה, ואלו שהזדקקו למין גמל טמא הי' להם מקלת משני סימני טהרה או סימן אחד מסימני טהרה:

ואני בהיותי בגן הבהמות בעיר בודאפעשט חקרתי ודרשתי בענין יפה בבריה **שיראפפע** ומצאתי ראיתי שמעלה גרה וגם הפרסות היו חלוקות קצת, וכבר הבאתי מחכם אחד שהעיד שראה באחד מהם ב' סימני טהרה, ומעיד שאלו הגדלים באפריקא יש להם בהחליט שני סימני טהרה:

ונראה שאם מזדקקין לטהורים הנולד מהם יש להם ב' סימני טהרה, ואלו שמזדקקין לגמל אין להם שתי פרסות רק מעלה גרה הם:

ולזאת קרוב לודאי שרבינו רש"י יצא לחקור אחרי הברי' של תחש, והוא ראה ומצא הבריה שיראפפע שיצאה מתחש שהזדקקה לחיה הדומה לה, ולזאת החליט ואמר שהזדקקה לחיה מין חיה הוא.

ובזה מיושבים כל הקושיות והדקדוקים ואקדים עוד כי האנדרוגינוס אע"פ שיש לו זכרות ונקבות בכ"ז מחקרי הטבע מעידים שיותר נוטה להתחבר לזכר מלנקבה, מעתה אם עלינו לדון אם נספור האנדרוגינוס לזכרים או לנקבות הסברא מחייב לספור אותו לזכרים, ע"פ הכלל ומחז"ל לא לחנם הלך זרזור לעורב אלא מפני שהוא מינו:

שנית יש סימן שהאנדרוגינוס יותר נוטה לזכרים מפני שיש לו זקן, שהוא סימן לזכר, ולזאת בחכמה אמרו חכז"ל בדקדוק גבי אנדרוגינוס ולא הכריעו **בו** החכמים, יען שיותר נוטה לזכרות בכ"ז לא רצו להכריע על סימנים קטנים כאלה:

וכן הוא בתחש אשר אנו דנים עליו אשר השערת חכם הנזכר הוא שזה הוא ממין גמל הנקרא בלע"ז *Camelapardals* אשר יש לה גוונין הרבה כעדות חכמי האומות על התחש שהי' בימי משה, ב' שיש לו קרן אחת במצחה כעדות חכז"ל שקבלה בידינו שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת הי' לו במצחו וממילא למין בהמה יחשב:

אכן יש לתמוה מאד מאד האיך לא ידעו חכמים להכריע עם התחש שדנו עליו אם הי' ממין בהמה או ממין חיה אם הי' התחש לפניהם הי' להם לבדוק בנקבה אם תלד **לששה חדשים הרי היא חיה ואם לתשעה הרי היא בהמה.**

ומעתה אני אומר שדנו באמת על התחש נקבה שהיתה לפניהם, ומדויק הלשון שאמרו גבי תחש ולא הכריעו בה חכמים, ומדוע לא הכריעו? לפי שאלו שהזדקקו לפר ובאו מפרים ילדו לתשעה, ואלו שהזדקקו לחיה הדומה להם

להם ילדו לשנה, ואלו שהזדקקו למין גמל הדומה להם ילדו לי״ב ולי״ג ירחים!

וכן מצאתי בקאנווערזאציאנס-לעקסיקאן מן *Brokhaus*, וזה לשונו שם:

Julius Zesar brachte die erste Ciraffe von Afrika im Jahre 46 vor der gewöhnlichen Zeitrechnung nach Europa. Sie ist wiederkauend und einhufig. und wirft die Jungen ab nach 13 Monaten.

ואלו אשר רוב הכח אשר בהם בא מפר ובהמה טהורה מולידים קודם י״ג ירחים אך אלו אשר מצוים במדינתינו באים מן הגמל, והגמל הנקרא *Dromeder* מוליד לי״ג ירחים:

וכבר אמרתי שלפני רבינו רש״י הי' המין שהזדקק לאיה, והיה מוליד אחר חמשה ירחים:

ועתה אמרתי להביא ראיה שהבריה זשיראפפע שנמצאת במדינתינו היא התחש בהיותה בימי משה טהורה ונקיה רק שנזדקקה למין גמל עמא הדומה לה, וממנה באה, דהא בתורה מפורש: את זה לא תאכלו ממעלה הגרה הגמל **השפן והארנבת** אף שמעלה גרה היא ופרסה לא הפריסה וגו' ומעתה התורה מעודה מעידה שהם רק שלשה שהם מעלה גרה ופרסה לא הפריסה, **ומאחר שהאשיראפפע מעלה גרה ופרסה לא הפריסה הרי הם ארבעה** אלא ודאי שנשתנה הבריה מתחת למין גמל:

וכבר נודע לנו שרבה מן הבריות שנבראו בששת ימי המעשה נאבדו מן העולם ע״י שהתחברו למין הדומה להם, וכן כתב הגדול בין חכמי הטבע *Rudolf Kner* בספרו *Lehrbuch der Zoologie* וזה לשונו: נאך אין דער גערמאנישען העלדענצייט הערשענדליך אונטערשיעד מאן צוויי-ערלייא ווילדע אקסען, דען *wisent* אונד דען *Ur*, לעצטערער לעבטע נאך אין דען טיעפען וועלדערן ליטויענס, זיינע אבער אויך דעם אויסשטערבען נאהע, וויא דיעס מיט ערשטערעם שאן לאנגע דער פאלל וואר, דער פיעללייכט דער שטאממפאטער דער אייראפעאישען רינדער איזט!

ואחר שהבאתי כמה ראיות וסברות שהתחש מקדמות דנא הזדקקה למין הדומה לה לפרים ולצבי ולגמל וממהם יצאו הבריות שאנו קוראים זשיראפפע אשר זו שהי' לפני רבינו רש״י דן עליה שהיא מין חיה שנולדת לששה חדשים ומאחר שהבאתי ראיות שהגמלים ששלח יעקב לעשיו היו מן הטהורים מאחר שהקרא מביא הגמלים בין הטהורים וקרא אותם גמלים מיניקות שהמשלח אבל ומחלבם, ולא שלח זכר מן הגמלים לפי שאותו מין תחש שהוא ממיני גמל בתכונתו ובטבעו אינו מזדקק לנקבה בפני אדם, אביא עוד ראיה וסומך שהגמלים מיניקות של יעקב היו מן הטהורים אשר גם בשם תחש יקרא, דבפרשת תרומה גבי משכן כתיב ועשית מכסה לאה״ל ערות **אילים** מאדמים ומכסה ערות **תחשים**, ומעתה בחר ה' בעורות מאלו שתי בריות **אילים ותחשים** שהם טהורים, וגבי סדר המנחה של יעקב כתיב עזים מאתים וגו' **ואילים** עשרים **גמלים** מיניקות וגו' ואחת מן המדות לדרשה הוא לדרש סמוכין, לזאת יש לדרש כשם שגבי מכסה למשכן מאילים ומתחשים היו טהורים, כן אלו אילים וגמלים מיניקות שסמוכים זה לזה טהורים היו:

ומעתה יש לומר כשם שרבינו רש״י החליט

הפליא שהתחש הי' „מין חיה" לפי שאחר
שמלא שהתחש אשר לפניו „הוליד לששה
חדשים" באשר שהתחש שהי' לפניו הוצרך
למין חיה שמוליד לששה, כן ראה וידע
או שמע רבינו בחיי שהיה חוקר ובעל רוה"ק
שהגמלים של יעקב הם הם היו ממין
תחש אשר הוא טהור ולמין חיי' יכתבו
בימים ההם:

ועל הראיות שהבאתי בהבריות
המדקדקים לבאן מינם ולמין הדומה להם
אני מביא עוד ראיות הרבה שהרבה
גורם שאנקים והמדינה על כל הברואים:

א' מתרי ענינותיו דורדא אשר במדינה
אחת יש להם תרי ובמדינה אחת הטבע
גורם שאי אפשר לחיות בתרי כמבואר
בחולין:

ב, בתוס' יבמות דף פ' ע"ב מביאים
מעשה שהיה שאחד הלך למדינת הים
ואשתו י"ב ירחים ובסוף השנה ילדה
אשתו ואכשריה רבא תוספאה באשר
אפשר שהולד שוהה בימי אמו י"ב חודש
ובתוס' נדה דף ל"ח בד"ה שיפורא כתבו
שמה שרבא תוספאה כותב כזב, באשר
כלל בידינו תשעה ירחי לידה והם רע"א
ימים, **הריון** מספר רע"א, אכן המחבר
והרמ"א באה"ע סי' ד' קיימו וקיבלו
השמועה מרבא תוספאה, וכן נוטה להלכה
ולמעשה דעת הנוב"י באה"ע מה"ק סי'
ס"ט ועיי' ראב"ע שמות על הקרא
ותצפנהו, ושמעתי ממורי ודודי הגאון
בעל אמרי דוד זצ"ל ראיה לשמועה ששמע
רבא תוספאה שהולד שוהה בימי אמו
י"ב חודש מסיפור המעשה שאמרו מאבימלך
נתעברה שרה, ומאחר שקבלה בידינו
שמעשה דאבימלך היתה בפסח כמו שסיפר
הפייטן בהגדה לפסח דנת מלך גרר
בחלות הלילה בפסח, ובש"ס ר"ה אמרו
ביצחק נולד בפסח א"כ היו י"ב חודש
ולמ"ד מעוברת היתה אותו השנה היה
י"ג חודש, והאיך אמרו ליצני הדור מאבימלך
נתעברה? אע"כ צריכין לומר שבימים
השם הי' שכיח שאשתהו הולד י"ב חודש
ויותר, ודפח"ח:

וכן מצאתי מפורש במהרי"ל הי' יו"ט
שאשת הר"ר מושיל הולידה לסוף י"א
חדש אחר שנסע בעלה והכל העידו מרוב
צניעותיה, עיי"ש, וכי נאמר על אלו גדולים
בתורה ובצדקות שהורו שלא כהלכה
והכותב כזב?

וכן מצאתי דבר פלא בפחד יצחק
תיבת נערה **קבלה מקדמונים נערה
שילדה ביום הששי לא ימצאו לה
בתולים** ומובא בפחד יצחק אות נערה
שהיה מנהגם שאם ילדה בת ביום הששי
שלקחו עדים שאם תנשא לאיש לא יהי'
לבעל טענת בתולים, ומביא מהרבה
גדולים שלא חששו על השמועה ואמרו
בכותב כזב!

וכן מספר בספר חסידים סי' תתרי"ד
מעשה שהי' שנכרי הביא חלוק אחד
ואמר שהוא בגד מקדשי קדשים ולראיה
השליך אותו באש ולא נשרף, והי' שם
יהודי חכם ולקח הבגד וכיבס אותו
במים חזק ואמר תשליכו אותו עכשיו
באש ונשרף, אמרו לו מה ראית לכבסו?
אמר להם מפני שהוא משיח **בסלמנדר**
לא נשרף, ואחר הכבוס יצא דם הסלמנדר
ונשרף עיי"ש, הרי שר"י חסיד מספר
שהי', ובכ"ז קמו חכמים הרבה ואמרו
שכל ענין סלמנדר שמסופר ממנו בש"ס
ובמדרשים הכותב כזב! עיין ערוך ערך
סלמנדר ומלאכלויא:

ומצאתי במה"ע ליון תר"ב בשם חכם
מוויליא שבארן כיכינעלא למלך טרטריס
יש הר בו נמצאו סלמנדרים אשר מהם
יעשו בגד שאינו נשרף באש!

וכן מצאתי ברבה סוף כי תבא **מסיטין
הזה אין מגהצין אותו אלא באש**
פירוש במ"כ שהוא „בגד העשוי בצמר
סלמנדר" עיי"ש:

ובזה אמרתי בקדוש המנהגים חלק א'
מנהג תשרי בת"א סי' שמך לייסב הקושי'
נמה

לומר לא מלאו הניסיון של כבשן האש בתוך הנסיונות שנתנסה אברהם אבינו? כי יאמרו שאברהם ניצל ע"י שלבש בגדים העשויים מצמר סלמנדר:

והחכם שעיניו בראשו רואה ומבין-מביט ומשיג שהאלקים עושה פעולתו על כל ברואי מטה, מקטין ומגדיל, משפיל ומגביה, מאריך ומקצר, מחבר ומפריד, מקרב ומרחק, מחיה וממית, ועל אלה יאמר המשורר הקדוש: אודך על כי נוראות נפלאתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד נברך ולהלל את יוצר המאורות, משנה הבריות, בורא חדשות ועושה נפלאות גדולות, שמאים נעשו טהורים, טהורים טמאים, זכרים נקבות, ונקבות זכרים מן האדמה יוצאים שרצים אשר בקרקע מחוברים ויש בהם חיות, ובאילנות מקוברים וגדלים עופות, ועקים באויר ברואים שאין להם גוף מורגש ופרים ירבים, והם הם המזיקים הנקראים שעירים ושדים, והנסתרות לה' אלקינו, והנגלות לנו ולבנינו, ועלינו לקיים את כל דברי התורה וכל הלומד תורה לשמה זוכה לאורה, להראות שדברי חכמינו נאמרו ברוח הקודש ובקדושה וטהרה, ואם קיבלו שיש בגד העשוי מצמר של סלמנדר שאינו נשרף באש, עלינו להאמין שיש מדינה ואקלים המגדלה בריות אשר צמרה קשה כאבן ולא נשרף מן האש, ואם מספרים שנערה שילדה ביום השישי לא ימצאו לה בתולים, בוודאי כן הוא וכן הוא באיזה מדינה והוא פעולת אותו אקלים, כי ראה נא מה שכתבו התוס' בעירובין דף ס"ג ע"א בד"ה יתירה שאותו בילים במדבריות גדולות הרבה ומאבר הם במדינות, ובתוס' מ"ק דף י"א בד"ה כוורא מפורש במדינות הללו יותר לאכול ולשתות מה שהי' סכנה בשאר מדינות, ולכן אין מועילין הרפואות שכתבו בימים בהם בשאר מדינות שלנו יחשבו לסכנות: ראה נא ראה בחז"ל בבבל

אמרו שחזקה שאין לבהמה חלב קודם ואכן בדידן קיי"ל להלכה ביו"ד סי' שט"ו שבזמן הזה גם קודם הלידה יש חלב לבהמות!

ובפירוש אמרו להלכה באה"ע סי' קנ"ו סעי' ד' **מי שמת והניח אשתו מעוברת וילדה ומת מדברי סופרים** חייבת ביבום עד שיודע בוודאי שנולד לט' חדשים גמורים, וכתב ע"ז הרמ"א בזמן הזה אפילו לא נכנסה בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה בו הוי ולד קיימא, ואע"פ שאמרו בש"ס יולדת לשבעה אינה יולדת למקוטעין כבר תמהו רבים ע"ז שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכין לומר "שעכשיו נשתנה הטבעין וכן הוא בכמה דברים", עכ"ל, "ובפרי תואר יו"ד קע"ו כתב שבזמנינו חלב טמא מצוי:

ומכל זה יש ללמוד על הענין אשר לפנינו לדעת שהמדינה, האויר והמזג עושה פעולות שונות, וכן עושה פעולתו להקדים ולאחר זמן הלידה כן באדם וכן בשאר ברואים, ולזאת אין להרהר על רבינו בחיי ולומר כל אדם בחפזו כותב וכוזב! ולהשלים ולחזק הענין אשר לפנינו אזכיר עוד דבר אחד אשר הזכרתי גם בסדור המנהגים חלק ב' במנהג תשרי בת"א סי' ב' ה', בכמה מקומות בש"ס מוזכר הבריה אנדרוגינוס אשר מובא להלכה באו"ח סי' תקפ"ט לענין שופר, ביו"ד סי' קצ"ד לענין טומאת נדה ובאה"ע סי' כ"ב לענין יחוד ובסי' קע"ב לענין חליצה, ובשאילת יעב"ץ מביא מעשה שהי', ובהקדמה לס' מלא רצון על ש"ס כתב "שהוא מין אנדרוגינוס" שהי' לו זכרות ונקבות, ובנוב"י מה"ת באה"ע סי' א' כתב שנשאל להלכה ולמעשה איך לנהוג בקידושין באנדרוגינוס, וכן בתפארת ישראל בשבת פי"ט מ"ג אות ל"ד מספר מעשה שהי' לפניו באנדרוגינוס והחוקר הגדול בעל מאור עינים בספרו אורי

אמרי בינה כל 163 כתב שלכן נקרא אנדרוגינוס במספרו 390 כמספר זכר ונקבה :

ובכל זאת באו המחברים (עיי' ערוך מלאנדוית) ופתחו את פיהם לאמר שהבריה בזכרות ונקבות לא הי' ולא נברא, ואומרים על הצדיקים ועל החסידים אשר מעידים כי כן ראו אותם בעיניהם שכל אדם כותב וכוזב !

וכן איתא בש"ס מנחות ל"ז שרבי גער בזיפה אחד שבא לשאל אותו מי שיש לו ב' ראשים באיזה מהן מניח תפילין, יען שדעת רבי הי' שלא היה ולא נברא בשני ראשים ובכ"ז סיפרו שם שבאותו פרק בא אחד לשאל במעשה שהי' לאחד שנולד לו תינוק בב' ראשים כמה צריך ליתן לכהן !

ושם כתבו בתוס' **בעולם הזה ליכא** אבל יש במדרש שאשמדאי הוציא מתחת הקרקע אדם שיש לו ב' ראשים עיי"ש.

לדעתי ברור כוונת התוס' בעוה"ז ליכא, היינו במדינות שלנו לא נראה ולא נשמע מבריות משונות כאלה, אכן יש מדינות אחרות אשר שם שכיחים בריות כאלה שחיים וקיימים, וקרא לאותן מדינות "מתחת הקרקע" שהוא מדינת אמעריקא, ושם שכיחין בריות משונות כאלה, וקראו האיש שהביא משם בריה זאת, **אשמדאי**, באשר בימים ההם כל איש שעשה דבר אשר עליו השתוממו למכשף יחשב בעיניהם, כי הם לא האמינו אז שדברים הללו נעשו בדרך הטבע, ואמרו שהמכשף פעל ועשה הבריי' בדרך כשוף :

ואם ישים מעכ"ת עיניו על הדברים הללו ימצא שביומי בעלי תוס' כבר הי' אדם שהלך למרחקים למדינה אשר כעת אמעריקא ואוסטראליען יקרא, וכודע לרבים, ואז אמרו עליו שהוא מכשף ולא הביא זאת ממדינה אחרת בדרך הטבע ואח"כ פקח ה' את עיני האדם ורבים חיים וקיימים במדינה אשר מתחת לקרקע ועושים שם רצון קונם:

יצאתי מענין לענין באותו ענין לכבודו ולכבוד התורה, לידע ולהודיע שהחוב עלינו להאמין בדברי הקדמונים שנאמרו בקדושה ובטהרה, וכל המסתפק ושואל אומרים לו גמור, לא עליך המלאכה לגמור כי הנסתרות לה' אלקינו, עד שיפקח ה' את עינינו, אז יהיו הנסתרות נגלות לנו ולבנינו, אמן.

כ"ד. מוקירו הדש"ת:

שלמה בני שיק מברעזאווא,

רב דפה והגלילות :

ס"ז

שוכ"ט לידידי הרב המאור הגדול צדיק תמים מוהר"ר **צבי פישער** נ"י רב בק"ק

וויינערן.

מכתבו קבלתי וכו', ומה שביקש למה תיקנו חכז"ל לקרות בר"ה פרשת עקדה ולסיים גם סוף הפרשה משמות האומות שאין להם שייכות לפרשת העקדה וליום הדין, הא חזינן שבכל מקום הקפידו לסיים בדבר טוב, הנה שמעתי ממורי הגאון דק"ק חוסט "[שתיקנו להוסיף בר"ה הפרשה מיחוס משפחת אברהם, בשביל השם מעכה בסוף, באשר מעכ"ה ראשי תיבות מן "מלוך "על "כל "העולם]" שאנו מתפללים בר"ה בכל התפלות שיהי' ה' למלך על הארץ ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו :

ואני מוסיף על דברי מורי כי ב' שמות בסוף הפרשה הם "תחש" "מעכה", כי בפרשת עקדה כאמר וירא והנה איל אחר נאחז בסבך וגו' ואמרו חכז"ל במסכה אבות פ"ה מ"ד בתוך הדברים שנבראו בין השמשות הי' "אילו של יצחק", וכל אלו לא נבראו אלא "לצורך שעה" אכן ומצינו עוד דבר שנברא רק לצורך "שעה" והוא "התחש שהי' בימי משה" שאמרו במס'

במס' שבת דף כ"ב שלא נברא אלא לשעה וביותר מפורש במדרש רבה פרשת נשא ברישא תחש שהי' בימי משה בריה בפני עצמה היא וכו' „וקרן אחת בין עיניו ולפי שעה נזדמן לו" וכו' עי"ש, וכן אמרו חכז"ל הובא במדרש שמואל הקרן מאילו של יצחק שמור לתקוע בו בביאת מלך המשיח" עיי"ש ולזאת תיקנו לקרא אחר פרשת העקדה שבו מסופר מאילו של יצחק שנברא לפי שעה שיזכירו גם מתולדות בתואל שהי' לו בן הנקרא תחש על שם התחש שנברא ג"כ לפי שעה שהי' לו ג"כ קרן במצחו כמו האיל ובעת שיהי' מלא כל הארץ כבודו היא מעכה, אז יתקעו בקרן של איל ובקרן של תחש:

כ"ד ידידו הדש"ת:

שלמה צבי שיק:

ס"ח

ב"ה **ירושלים** עה"ק אדר"ה אדר ראשון תר"ס לפ"ק

מרחב הררי קדש שפעת שלומים כטל וכרביבים לכבוד ידיד ה' וידיד ציון ה"ה גדול כוללנו הרב הגאון הגי' צדיק יסו"ע, ארי שבחבורה, דורש טוב לעמו, המאיר לארץ ולדרים, כקש"ת מו"ה **שלמה צבי שיק** שליט"א הגאב"ד דק"ק **קארצאג** יע"א.

ידיד ציון! בקול תודה נברך ומעכ"ג על חסדו הטוב אשר עושה עם אחיו האביונים וכמו הגיעו וכו', והשמועה כי בא יבא בתהלות ה' בתוככי ירושלים עשתה לה כנפים בכל העיר, ומוכנים אנחנו ליום בואו לטובה וכו':

ומה שביקש הדר"ג מאתנו על מה שכ' הגאון רש"ל בספרו גל עד בהקדמה: איך שאבו ממקור אכזב המגידים בעלטה את השמועה המתפשטות בין אוהבי גוזמות שעשה גולם על פי צירוף השם אשר היה לו, והשתמש בו כל ימי השבוע בכל עבודת הבית עד ערב שבת אחר מנחה, ואז לפני מזמור שיר ליום השבת הסיר ממנו השם ונשאר דומם, ובעבור שהי' עוד יום, מיהר והסיר את הצירוף וציוה אז להכפיל עוד הפעם מזמור שיר ליום השבת ומכאן בא המנהג בק"ק פראג להכפיל המזמור בכל ערב שבת. וכל זה הבל וריק, והשגות ומזמור זה מנהג כומן בירושלים ועוד היום והובא לכאן על ידי משפחות ירושלמי סדרו בפראג, עכ"ל בגל עד, ועי"ז כתב הדר"ג שלדעתו המקור להכפיל בפראג המזמור קודם קבלת השבת הוא לנחם „האבלים" בבהכ"נ שהוא מנהג ישן נושן עוד „מימי המלך שלמה בבית הראשון" ע"פ מ"ש בפדר"א כשבנה שלמה את בית המקדש בנה שני שערים אחד לחתנים ואחד לאבלים, והיו ישראל הולכין בין שני השערים, והנכנס בשער חתנים היו יודעים שהוא חתן ואומרו לו: השוכן בבית הזה ישמחך וכו', והנכנס בשער אבלים אומרו לו: השוכן בבית הזה ינחמך וכו' כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן לגמול חסד ומשחרב בית המקדש התקינו שיהיו החתנים והאבלים הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות" ואנשי המקום רואים החתן ושמחים עמו ורואים את האבלים ומנחמין אותם, עכ"ל, ומזה בא המנהג בבית אבלים לומר קודם קבלת השבת לקראת אבלים" כדי לנחם אותם ע"פ תקנות שלמה ובית דינו, וכמו חתן בעיר מושבין אותו במקום ידוע בבהכ"נ הנקרא „חתן-ווינקעל" כדי לשמח אותו ביום השבת שבימים בעיר, יהדר"ג בהשכל ובדעת יצא לחזק השערתו על מה שמובא בספר יוסף אומץ דף קל"ב וזה לשונו: „[מה שהולכין הרב ובני העדה פה ובני העיר פה בכניסת השבת סמוך לברכו לחצר בהכ"נ ללות האבלים לבהכ"נ קבלתי

קבלתי שהוא זכר לתורה שעשו בינייהם אחר הקבורה, ושמעתי שבפראג עושים שורה מיד קודם ברכו]" עכ"ל:

ועתה מפורש שבק"ק "[פראג הלכו קודם קבלת השבת לאבל בהכ"נ ועשו שורה כמו אחר קבורת המת לנחם האבלים]" ועתה ברור כשמש שהיה מנהגם לומר מזמור שיר ליום השבת וללאת לאבל בהכ"נ לנחם האבלים אחר שקיבלו עליהם את קדושת יום השבת ואח"כ חזרו לביהכ"נ "עם האבלים והאבלי' אמרו מזמור שיר ליום השבת" כדי לקבל עליהם בציבור השבת "ולומר קדיש" ז"ד, והדר"ג שואל ומבקש מאתנו אם אמת כדברי גל עד שאומרים בירושלים עוד או שאמרו מלפנים ב' פעמים המזמור ומה טעם יש בדבר?

והנה חקרנו ודרשנו "לזקנים וחכמים" "לאשכנזים וספרדים" וכולם פה אחד ענו ואמרו שלא ראו ולא שמעו מעולם שאמרו המזמור זה פעמים, והכהן הגדול רש"ר ז"ל שגג וטעה בשמועה ששמע שבא מנהג זה מאנשי ירושלים, וטעם של הדר"ג במקור מנהג פראג הוא מילתא בטעמא והוא נותן טעם לשבח לזכות הציבור בשלות נחום האבלים ואת האבלי' למען יאמרו מיד בבאם לבהכ"נ קדיש שהוא קודם שם שמים ברבים, ואמרו חכמי ירושלים מודים לרבנן על כי זכה לומר בטעם הכפילות, וכבר עלה בידו בספריו לומר טעמים "במנהגים ותקנות"

ואציע לפני הדר"ג דבר תמוה לרבים בבית המדרש במדרש קהלת על הפסוק מה שהי' כבר הוא ר' יהודה אומר עורות "תחשים" אלטיכון, ר' נחמי' אומר גלאטיניכון, ר' יוחנן אומר מין "חיה" ר' אבין אומר "כורש המלך הי' שם" עכ"ל ולא לבד שדברי ר' יוחנן נפלאים ואין להם שום פתרון, נפלא בעינינו האיך אמר ר"י שתחש היה מן חיה הא אמרו בשבת כ"ב "תחש" לא הכריעו בה חכמים אם הוא מין "חיה" או "בהמה"? הן אמת שגם רש"י בפרשת תרומה כתב כדעת ר"י שתחש הי' מין חיה, אבל גם על רש"י קשה מנין לו להכריע?

ונפשי אותה לשמוע דעתו בזה ולראותו פנים אל פנים לחיים טובים על אדמת הקודש בירושלים ומכבדו ומוקירו בהדרת כבוד:

יוסף משה קרויס:
סופר הכולל:

סט

שיל"ת קארלאג א' קדושים בדר"ח אייר תר"ם לפ"ק:

מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים כל השוכנים בה יזכו לחיים טובים, ובתוכם ידידי הרבני המופלג בתורה איש צדיק תמים מוהר"ר **יוסף משה קרוים** נ"י סופר הכולל "אונגארן" **בירושלים**.

ידיד נפשי! מכתבכם עם כתבי הקבלה באו לידי וכו' המדרש שהציע לפני בקשתי ויגעתי ולא מצאתיו ככתבו וכלשונו, ואחר היגיעה מצאתי בספר איגרת ישר המדרש ככתבו וכלשונו וכתב בד' ל"ו שמצא בספר אות אמת שטעות הדפוס הוא ובמקום "כורש המלך" היה "שם" צריכין להגיה "קרש הי' שמה"! והוא עומד ומשתבח את הספר אות אמת המגיה תמור כרש קרש ותיבת המלך מיותרה, ואני אומר המגיה תמור כרש קרש בקוף ג"כ כתב שקר, ואותיות קרש הם אותיות שקר, ושמו מוכיח שהוא שקר, כי אם נאמר "תחש הי' קרש" א"כ נתרבו השמות של תחש ונעשו שמות בפתח!

ואחר העיון עלה במחשבי לפני לומר, שנוסחא הישנה במדרש הישן כרש המלך הי' שם היא הנוסחא האמיתית, וחלילה לנו להגיה, כמו שאבאר בס"ד, רק שחסר שם תיבה אחת "ביומי" כמו שאבאר בס"ד:

כבר

כבר נודע לנו שהוא ית"ש ברא בעולמו ברואים שהם ממוצעים בין כל מיני דומם לצומח חי ומדבר וכן ברא ממוצעים בין כל מין ומין וכן בין ישראל לעמים, הממוצע בין דומם לחי הוא העכבר היוצא מן האדמה המוזכר במסכת חולין דף קכ"ו ע"ב, הממוצע בין חי לצומח הוא העוף והמוזכר ביו"ד סי' פ"ד, הממוצע בין בהמ' לעוף הוא עוף היענה המוזכר במדרש תלפיות, הממוצע בין עוף לשרץ הוא עכבר שיש לו כנפים המוזכר בבכורות דף ז', הממוצע בין אדם לדג הוא סירני המוזכר בערוך ערך סרני, הממוצע בין אדם לבהמה הוא הקוף, הממוצע בין זכר ונקבה הם טומטם ואנדרוגינוס הממוצע בין טהורים וטמאים הם אלו שיש להם רק סימן אחד של טהרה:

ולזאת אמרתי כשם שהבורא ית"ש ברא ממוצע בין כל, כן ברא ממוצע בין בהמה לחיה, „וזאת היא הבריה תחש" ומטעם זה לא הי' ספוק בידי החכמים להכריע אם היא חיה או בהמה באשר התחש ממוצע בין חיה לבהמה:

ומאשר שהתחש ממוצע בין חיה לבהמה לזאת היא מזדקקה הן לבהמה והן לחיה, הן לטהור והן לטמא, לזאת לא הכריעו בה החכמים, :

וכאשר ישבו אלו חכמים הנזכרים במדרש לדון „על התחש שהיתה לפניהם" זה אמר שלדעתו היא חיה וזה אמר שזה בהמה, זה אומר שהיא צבי, וזה אמר שהיא ממין זה מן הטהורים או מן הטמאים, והנה בתוכם הי' ר' יוחנן שאמר שיש לו סימנים בתחש אשר לפניו אשר לדעת היא הבריה שאנו קוראים „שיראפפע" ואמר שהיא „חיה":

ואחריו בא „ר' אבין" שהוא הי' בימי ר' יוחנן, וזה הי' ר' אבין בר כהנא כמו שמוכח מקדושין דף מ"ד (עיי' בית ועד לחכמים ערך אבין) ואמר „בימי כורש המלך היה שם" שהי' שם בימיו בריה אשר החליטו שהוא הוא „התחש שהי' בימי משה", והחליטו שהיא ממין „חיה" ככלע"ד בנוסח המדרש הישן, וחלילה להגיה, :

ומעתה לפני רבינו רש"י הי' ג"כ הבריה תחש והוא הכריע כדעת ר' יוחנן באשר התחש אשר הי' לפניו הי' לו סימני חיה באשר הזדקק לחיה, וזה פשוט וברור לע"ד, :

כ"ד ידידכם המצפה לנשק עפר ארץ הקדושה במהרה ולראות ציון בנויה ברמה במהרה בימינו ·

שלמה לבי שיק מברעזאווא
רב דפה והגלילות :
(עיי' תשובה ס"ג ס"ד. ס"ה ס"ח)

עין

סיל"ת אי וישלח תרנ"ח לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרבני המופלג מוה"ר **אברהם צבי פישער ש"צ מ"צ** נק"ק **קענדרעש**

מכתבו עם שקלי הקודש לעניי ארץ הקדושה קבלתי עם השאלה אשר שאל עוד קודם חנוכה אי"ה, ומה שביקש לדעת הקרא לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך כאשר אהב, ופירוש רש"י טעם הגדי **בטעם הצבי** וקשה לי שלא נמצא בשום מקום שביקש יצחק מעשיו להביא לו צבי? שנית קשים לו דברי רש"י שפירוש על הקרא ותקח רבקה את בגדי עשיו בנה הגדול החמודות, **שחמד אותם מן נמרוד** ומבאר בש"ח שהי' לנמרוד בגדים ציורין של כל מיני חיות וכשלבשן נמרוד ויצא לשדה היו **החיות** סוברין שהוא **חיה** ובאין אצלו, וכשהרג עשיו את נמרוד לקח הבגדים ממנו, ופירוש זה צריך פירוש, וכי בגד אחד הי' לו כל הציורין מכל החיות שבעולם:

הנני

הנני לגלותו לומר לו השערתי בכונת דבריהם, ע"פ מה שעמדתי לחקור זה כמה שנים על קושיות המפרשים על רש"י פרש תרומה שפירש תחש **חיה הוא** ובש"ס שבת אמרו שלא הכריעו חכמים אם היא מין חיה או מין בהמה? דהנה הקב"ה צוה להביא למשכן עורות **תחשים ועצי שיטים** ואמרו חז"ל הובא ברש"י תרומה **יעקב אבינו נטע ארזים** במצרים וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות במדבר לעשות משכן מעצי שטים שיהי' מזומנים בידם, ומעתה כשם שציוה להם יעקב שיקחו עצי שטים כן ציוה להם שיקחו עמהם עורות תחשים שיהי' מזומנים בידם:

ומעתה אפשר לומר שנמרוד עשה לו בגדים מן החיות שרוצה לצוד, כשרצה לצוד צבי לבש בגד מעור צבי, וכשרצה לצוד תחש לבש בגד העשוי מעור תחש וכן בכולם, ואלו בגדים הי' לו לעשיו שלקחם מן נמרוד:

והנה רבקה שמעה שאמר יצחק לעשיו להביא לו **צבי** אשר אהב, ורבקה ידעה כשהלך עשיו לצוד הצבי לבש הבגד מעור הצבי, והיא בחכמתה ידעה שטעם הגדי יש לו טעם צבי אשר אהב יצחק, אכן ידעה שבכל עת שבא עשיו מן הציד עם הצבי יש עליו העור מן הצבי, ומעתה כשיבא יעקב עם העזים ולא יהי' על גופו הבגד מעור הצבי ירגיש יצחק מן הריח בגדיו של יעקב שאין עליו הבגד מעור הצבי ומה עשתה?

חכמי ומחקרי הטבע אומרים כי **התחש והצבי והפרה דומים זה לזה בתכונתם ובטבעם וכן במראה בקומה ובגובה רק שיש לתחש הרבה גוונין:**

לזאת הלכה והביאה ליעקב הבגד שהי' לעשיו מעור התחש, שיש לו דמות וריח ומראה הדומה לעור הצבי, וכיון שיהי' על גופו בגד הדומה לעור הצבי ולבשר הגדי יש לו טעם כבשר הצבי לא ירגיש יצחק שאינו עשיו:

ולזאת נקרא הבגד **החמודות**, באשר עור התחש הדומה לצבי נחמד למראה מפני שש גוונין שיש לו:

וראיה קצת להשערתי יען שצוה ה' להביא למשכן עצי שטים שמסר להם יעקב. כן זכה יעקב שהביאו עור תחש אשר לבש בפקודת אמו כשהלך לקבל הברכה מיצחק:

עשיתי לו מטעמים כאשר אהב, ואחתום בברכה ידידו:

שלמה צבי שיק:

ע"א

שמחת יו"ט גמר חתימה טובה לכבוד שאר בשרי הרב הגאון המתנהג בחסידות, חריף ובקי כקש"ת מו"ה **יעקב שיח'** נ"י רב אב"ד בק"ק **נאדאדוואר**.

בקבלת מכתבו ראיתי את ידך הגדולה והחזקה לאגד ולקשר דברי קבלה עם הלכות ועלה במחשבה לפני מ"ש רבינו בעל ח"ס באו"ח סוף סי' כ"א המערב דברי קבלה עם הלכות פסוקות חייב מי זורע כלאים פן תוקדש המלאה הזרע אשר תזרע, ולעומת זה המערב ספרי הגיון את דברי תורה עובר על חורש שור וחמור יחדיו ואם הוא מנהיג ישראל מנהיג בכלאים יעוי"ש:

מה שהקשית האיך שרה מרים עם הנשים שירה הא קול באשה ערוה? אם גם נקח הדברים כפשוטן קול באשה ערוה לא אמרו רק כשמשוררת בין אנשים וה' דיש לחוש שע"י קול נעימה וזמרה תעורר חשק

שבק ותאוה בלב האנשים, אכן כשיש נשים לבדן כמו במרים הנביאה שמפורש במכילתא שהנשים אמרו שירה לבדנה בודאי רשאים גם הם לשורר ולזמר:

והנה עלה במחשבה לפני שכפי דבריך שמספר **תת** כמספר **לירית**, והיא מרים הנביאה כבשה הלילית, יש לבאר ולפרש הפסוק בישעי' ב' בילדי נכרים ישפיקו שרש"י פירש שהוא ל' חבור, הי' שבעלו בת עכו"ם ומתערבים בהם, ושאר מפרשים מבארים שהוא מלשון ספוק שהם מסתפקים בהבלי עמים אחרים, וכפי דבריך יש לומר כי השורש **שפק** שהוא לדעת רש"י לשון ערבוב וחבור בגימטריא **לירית** שע"י התחברות בעכו"ם הם קשורים ואגודים ללילית ובת דילה:

אכן אשאל אותך מה תעשה בשם **סכת** שהוא ג"כ כמספר **לירית** והקרא אמר שבעת ימים תשבו בסוכת חסר וי"ו?

ועתה אבא להודיעך דעתי מה הוא לילית ובת דילה, ואיה מקורה בכתבי הקודש, בישעי' סי' ל"ד פסוק י"ד כתוב: ופגשו ציים את איים **ושעיר** על רעהו יקרא אך שם הרגיע **לילית** גו' פירש רש"י שעיר הוא שד זכר, לילית הוא שד נקבה, הרבה ממחקרי האמת אמרו שאין מזה באמונת הכשוף והשדים, כמ"ש ברמב"ם ב"ה ע"א פי"א ובמורה חלק א' פרק ז"ן, ורא"ב"ע ויקרא י"ז פסוק ז"ן ומנורת המאור בחתימת המשודדים מהות האנשי' ומזיקין אליה, וכן כתב בספר התשבי ובערוך ערך לילית יעיי"ש:

ואני לעצמי חקרתי ודרשתי עד מקום שידי מגעת לדעת היסוד והמקור מאלו שעירים הנקראים שדים ולילית וראה זה מצאתי, ולא לריק יגעתי:

חכמי הטבע חלקו כל ברואי עולם התחתון לארבעה סוגים, סוג הראשון הוא **הדומם** שכולל כל מיני העפר אשר באדמה, ובתוכם האבנים וכל מיני מתכות והאומנם בשם דומם יקראו לפי שאין בהם חיים, אכן אך למראה עיני רוב בני אדם נדמה שאין בהם חיים כלל, אך ברור שגם בדומים יש חיים, רק שאין נראה לכל, ומפני שהגשם והחומר גוברים על הדומם, ולראי' שיש בהם חיות תראה שהמתכות ומאגנעט מושך הברזל ונוטה לצפון, וגם ע"י חכוך הרבה דברים מדומם זה בזה והוא הפעולה שקוראים עלעקטריליטעט כגון האבן בארנשטיין והארלבטאנגע בבגדי צמר או בעור החתול נראים תנועות חזקות גם בדומים:

סוג ב' הוא הצומח היוצא מן הדומם נראה שיש בו רוח חיים, יען שהצומח הולך וגדול ויש בו תנועה פנימיות, אכן רוח החיים אשר בצומח היוצא מן הדומם הוא רק טבעיות ולא הלוכיות:

סוג ג' הוא החי והוא כולל כל אשר בו רוח חיים שיש לו תנועה הליכיות כי הרוח אשר בהם מביא אותם שיתקרבו למועיל ויתרחקו ברצון מן הנזק אכן הרצון והחיים אשר בהם הוא החיים מהטבע ומדעה בינה והשכל:

סוג ד' הוא המדבר והוא האדם שיש בו רוח חיים רצון ובחירה חפשיות ויש בו דעה בינה והשכל להטיב ולהרע להתרחק מן הנזק ולקרב אל המועיל וכן להיפך והנה לא לבד שיש בסוג הראשון הייגו בדומם כח הצומח שהוא הבא מסוג השני אלא שיש בו גם מקצת מסוג השלישי שהוא החי כמו שאמרנו לעיל שמתנועע מעצמו וע"י איזה פעולה אלא שיש גם בסוג השני שהוא הצומח גם מקצת מסוג השלישי שהוא החי כמו שנראה לכל בצומח הנקרא **אספוג** (מעער-שוואם) שיש בו כח התנועה והתכולות (לואמעכליעהוגנקראפט) וכן יש בסוג השלישי שהוא החי **מין שהוא ממוצע בין החי לצומח** והם

והם מין עופות הגדולים באילן ותלוים בחרטומיהן באילן וגדילים במדינת אירלאנד כמ"ש ביו"ד סי' פ"ד עי"ש ובספר הברית ח"א מ"א פ"ד ובברעטנורא כלאים פ"ה מ"ה וכן יש בריה הנקראת **ארמוג** שהוא מין בעל חי שאין לו מעים רק נים אחד כעין קינה ולו זרועות אשר בהם ילוד רמשים קטנים אשר בים למאכלו והוא מחובר בחלק גופו האחרון לקרקע הים כצומח (עי' עקדה בשלח והמבאר שם)

וכן יש בריה שהיא **ממוצע בין דומם** לחי והיא העכבר היולד מן האדמה ומחובר לקרקע שמוזכר במסכת חולין דף קכ"ו ע"ב ורמב"ם ומשנה אבות הטומאה מעי' ט' וכן יש בריה שהיא **ממוצע בין חי למדבר** והוא הקוף שדומה למקצת לבן אדם אשר הוא מדבר ובתכונתו הוא מין בהמה:

וכן יש בריה שהוא **ממוצע בין אדם לדג** הייגו בין חי למדבר והוא הבריה שנקראת *Syrene* ערוך ערך סירני שחציו מלמעלה אדם וחציו מלמטה דג:

וכן יש בריה **ממוצע בין בהמה לעוף** והיא עיף היענה (עיי' מדרש תלפיות דף ח"י ובעוף ארנבת):

וכן יש בריה שהיא **ממוצע בין עוף לשרץ** והוא עכבר שיש לו כנפים (עי' רש"י בכורות דף ז' סוף ע"ב ובערוך ומרי' שלמה פרחון אות עטלף והוא עוף שיעוף עת לאת הכוכבים בחשך כי לא יכול לראות אור כעכבר שיש לו כנפים:)

וכן יש בריה שהיא **ממוצע בין בהמה לחיה** והוא התחש שהי' בימי משה אשר לא הכריעו החכמים אם הוא מין חיה או בהמה, ולדעתי לא הכריעו מפני שהיא הבריה הממוצע בין בהמה לחיה, באשר כן ברא הבורא ית"ש העולם שיהי' ממוצע בין כל סוג וסוג ובין כל מין ומין אשר בעולם:

כן יש בריה שהיא **ממוצע בין מין זכר למין נקבה** והוא הטומטם ואנדרוגינוס הן במין אדם והן במין בהמה וחיה (עי' מלא רלון על ש"ס בהקדמה):

כן יש בריות שהם **ממוצעים בין טהורים לטמאים** והן אלו שיש בהם סימן אחד של טהרה או מעלה הגרה או מפריסה הפרסה בבהמות וכן בדגים שיש להם או סנפיר או קשקשת:

וכמו שאנו רואים שהאלקים שברא הטבע ברא העולם בארבעה יסודות וברא ממוצע בין כל סוג וסוג ובין כל מין ומין, וכן ברא את האדם שהוא מבחר יליר כפיו מארבע יסודות שהם עפר, מים, רוח, ואש, ויש ברואים שאין בהם רק שלשה, וברואים שאין בהם רק ב' יסודות וברואים שהם רק מיסוד אחד, כמו שאבאר בס"ד וקודם שאבאר דברי הרני לעורר, כשם שיש בדומם גם כח הצומח וכח החי, רק שכח החי הוא בבל יראה, מפני שהגשם והחומר מתגבר על כח החי אשר בו כן יש באלו שהם רק מג' יסודות, מעפר ומאש וממים, כגון הדגים וכל אשר במים גם מקלת מחלק הרוח, וכן יש באלו בריות קטנות שהם רק מאש ורוח, או מרוח ומים, גם מקלת מיסוד העפר, רק שאינו נראה לכל מפני שאלו יסודות מתגברים עליהם:

ועתה נשים לפנינו דברי הרמב"ן עה"ת בסדר אחרי על הקרא ולא יזבחו עוד לשעירים וז"ל: ודע כי כאשר הבריאה במעשה בראשית מארבע יסודות ונתחברו ארבעים בכח ד' להיות גוף **גם מורגש**, כך היתה היצירה גם משתי יסודות **מאש ואויר שהם גוף אינו מורגש** והגוף הזה כרוחני לדקותו וקלותו, וכאשר ההרכבה בכל דבר סבת ההויה, וההפסד במורכבים מארבע

יסודות

יסודות, כך הוא במורכבים מב' יסודות כי בהתחברותם יהי' הגוף מב' יסודות הללו חי, ובהתפרדם יהי' מות, ולכן אמרו חז"ל ששה דברים נאמרו **בשדים**, בשלשה כמלאכי השרת להם כנפים כמלאכי השרת, טסים כמלאכי השרת, ושומעים כמלאכי השרת, בשלשה כבני אדם, אוכלים ושותים כבני אדם, פרים ורבים כבני אדם ומתים כבני אדם עיי"ש:

דברי הרמב"ן נפלאים מאד, שאמר שהשעירים אשר נזכרו בתורה הם הם שנבראו מב' יסודות **מאש ורוח**, והם הם הנקראים **שדים**, ואמר שם שאוכלים ושותים מריח היוצא מן האש ומן העשן והכים מאויר ההקטרה, ומעתה הי' ברור לו שאלו שעירים הנקראים שדים הם רק מיסוד האש ורוח ולא מיסוד העפר, ומאחר שהם גוף אינו מורגש, ולא מיסוד המים, ומה יענה הרמב"ן לדברי אגדה באשמדאי מלכא דשדים ששתה **מים מבור** בימי שלמה? והאיך יצא גוף שהוא רק מאש ורוח לתוך המים:

אכן כפי אשר באמרתי שהוא ית"ש ברא ממוצע בין כל סוג וסוג ובין כל מין ומין, כי מי שמו אחד, מאחד ומקשר כל סוג וסוג וכל מין בעולמו, ברור שדברי הרמב"ן נכונים, שהוא ית"ב ברא בעולמו גוף שהוא מאגד ומקשר היסוד של אש ואויר, והם בריות שטסים באויר, ואינם נראים גם ביום, לפי שהם גוף שאינו מורגש מפני קטנותם ודקותם, אכן נעלם מרמב"ן שברא גם בריות מיסוד הרוח ומים ואיגד וקישר אלו ב' יסודות ביחד, גם אלו הם בבל יראה מפני קטנותם ודקותם ואלו מיסוד האור והמים הם השעירים והשדים ששתו בימי שלמה!

ובזה זכיתי לבאר מה הוא שעיר ומה הוא לילית שהזכיר בישעי' אשר רבינו רש"י אמר **שעיר הוא שד זכר לילית הוא שד נקבה**.

הם הם ידעו ברוח קדשם וברוחב בינתם שנמצאים בעולם בריות קטנות שטסים באויר שהם בבל יראה ובבל ימצא מפני קטנותם ודקותם, הם הם ידעו שבריות הללו טסים באויר לבקש מזונם ואוכלים ושותים כפי טבעם, פרים ורבים כפי טבעם ומתים כפי טבעם, הם הם ידעו בחקירתם שבריות הללו מתפרנסים שלא בצער, כי הטבע הכינה להם מזונם הבריאים מאש ורוח **טסים באויר ביום שאור השמש מאיר ובמקום שהאש שורף, שם** יושבים, שם אוכלים ושותים, שם פרים ורבים, והברואים מרוח ומים אין טסים ביום ולא במקום שהאש מצויה, באשר האור והאש חונק וממית אותם, ולא **טסים באויר בחשך ואפלה ופרנסתם** ממקום הטנופות ומפגרי מתים והם הם המתדבקים לחולים וליולדה ולזבה ולכל דבר שאין בו רוח חיים בתכלית השלימות:

ולזאת נקראים אלו שטסים באויר ביום **שעירים ושדים** לשון זכר, כי יום הוא לשון זכר, ואלו שטסים באויר רק בלילה מפני שאין בהם יסוד האש **לילית ושדה** לשון נקבה כי לילה הוא לשון נקבה:

ובזה מובן למה הרבה מפרשים פירשו **לילית** שהוא עוף הפורח בלילה (אלכטפאגעל) כי לילית הוא הבריה אשר לה כנפים לעוף רק בלילה מפני שאין בה מיסוד האש:

והנה בריות הללו שנבראו מב' יסודות, מאש ואויר או מאויר ומים אשר גופם אין מורגש מפני קטנותם ודקותם נבראו מיוצר אור ובורא חשך לאיזה תכלית, לצורך קיום העולם, ואולי שישאפו הם האדים העולים מן הארץ ומפגרי מתים וממקומות האפלות

המזיקין

המזיקין לאדם, ומי בא בסוד ד'? אכן אם אלו ברואים קטנים מילאים מאכלם ושתייתם בעתם ובזמנם, אז באורך הזמן כשגדלים מאד, נעשה מן גוף שאינו מורגש גוף מורגש, ואם הולכין וגדלים ונתמלא מהם האויר, אז כשמתרבים מזיקין לדשאים ולאילנות, ומתעפשים האויר וגורמים חלאים ודבר ומגפה, ד' ירחם:

לזאת לא טוב לאדם ולעולם שיפרו וירבו אלו ברואים, ולא טוב לקרב אותם שיבאו לתוך הבית במקום שהאדם אוכל ושותה:

והנה אומת העולם אשר בשגעונם ראו אלו ברואים שטסים באויר ובעת שהקריבו קרבנם ושרפו קרבנותיהם ראו שאלו ברואים אשר בשם שעירים יקראו טסים שם במקום שהאש שורף ובמקום שהריח מקרבנם עולה, וכאשר אלו טסים באויר אלל מזבחם, אמרו בשגעונם, שקרבנם נתקבל ברצון, וכדי לראות ולקרב אלו ברואים הקריבו קרבנות לעומתם גזר נותן התורה ית"ש על ישראל: ולא יזבחו עוד לשעירים וגו' כי לא לבד שזה הוא עבודה שמביאה לכפור ביחיד ומיוחד ית"ש, אלא שהריבוי של אלו ברואים מביא הפסד ונזק לבני אדם:

ואחר הדברים האלה רצוני להיות רוכל המגלה **סוד פטום הקטורת** מאחד עשר סימנים, מאחר שהיי מן הצורך שילוים נותן התורה ית"ש לישראל שיביאו קרבנות כדי להבדילם מחוקי ומנהגי ע"א, ומאחר שע"פ חוקי הטבע הריח משרפת הקרבנות משכנם ומקרב אלו ברואים קטנים שהם מאש ורוח,

וע"ז פרים ורבים מאד מאד וגורמים עיפוש האויר וחלאים ומזיקין לבני אדם וכן לדשאים ולאילנות ולבהמות וחיות ועופות, לזאת צוה התורה שיקריבו בין הקרבנות הקטורת עם הסמנים, כי אלו שעירים הנקראים שדים, שהם אלו ברואים קטנים מב' יסודות אין יכולים לסבול הריח מן הקטורה, ולזאת לא יבאו אל הקודש בעת שמקריבין הקרבנות לבקש משם מזונם:

ושמחתי מאד כי מצאתי בערוך מן ר' משה לאנדויא ז"ל בערך חלבנה בשם שלטי גבורים וזה לשונו: דיא נאטורליכסטע אורזאכע דעם חלבנה שיינע דיא ווירקונג זיינעם שטארקען גערוכעש צו זיין אויף דיא הייפיגען אונד שעדליכען אינזעקטען דעם אריענטס, ווער זיך מיט חלבנה *Galbenus* בעשטרייכט זיכערע זיך פאר אננעהערונג יעדעם גיפטיגען אינזעקטעס עכ"ל:

ולענ"ד כמו שאמרתי, שאלו ברואים קטנים הטסים באויר כשגדלים מאד ובאים לתוך גוף האדם, הן ע"י הנשימה והן ע"י אכילה ושתיי מזיקין אותו, לזאת הביאו הקטורת באחד עשר סממנים ובתוכם החלבנה כדי לרחק אלו ברואים ממקום המקדש וירושלים עיר הקודש:

ובזה אמרתי לגלות **סוד הקטורת** נקרא ועלתו שמתו חמישים ומאתים איש, חכז"ל אמרו הובא ברש"י שהיי בו סם המות שבו נשרף נדב ואביהו ומקשים מי נתן בו סם המות? ובמעשי ה' כתב שסם המות לא היי ממית בריח אלא שזה היי סם השורף והוא ממלא סדומית שעד עתה עושים ממנו עפר השרפה, וזה היי הפלא שראו עין בעין שלעוסי רצונו לא היי מזיק ולאחרים הביא מות, ולזאת התרה בהם משה שלא יקריבו הקטורת, וקרא אותם חטאים בנפשותם, לפי שהקריבו הקטורת אחר שהתרה בהם, והם אבדו עצמם לדעת עיי"ש:

ואני אומר פליגינן דיבורים, היא ית"ש צוה למשה ואהרן שבמקום

שיקריבו

שקריבו הקרבנות, יביאו הסממנים אשר בו גם כן כח הממית את הבריאים הקטנים המזיקין והמשחיתים האויר, והוא ית"ש אמר לשם שיעור מן אלו סממנים ומן סם המות, אשר ע"פ הטבע הריח מזיק וממית את הבריאים הקטנים המזיקין, ולא יזיק לאדם השואף את הריח הממית, והקטורת עשה פעולתו לטובה, אכן קרח ועדתו שלא ידעו השיעור מאלו סממנים נתנו בו יותר מן השיעור, וממילא הזיק לאלו שעמדו שם כששאפו הריח המזיק מסם המות ומתו:

ולזאת מובן ע"פ הטבע שמתו אלו חמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת מעדת קרח, אכן כשהקטיר אהרן ע"פ השיעור שנמסר להם ה' העושה נפלאות גדולות לבדו, המית אלו מזיקין ע"י ריח הקטורת מסם המות, „ותעצר המגפה"!

ובזוהר ויקרא דף ק"א במדרש הנעלם איתא „ר' אחא" אזל לכפר טרשא והי' בה מגפה ומתי הרבה במגפה ואמר להם ביאורו פרשת **פטום הקטורת** בארבע רוחות ותעצר המגפה עיי"ש, אפשר שהוא ר' אחא שהי' מתלמידי רבינו הקדוש ידע סוד השיעור מן י"א סממנים, וידע שעפוש האויר מאלו מזיקין גרם המגפה, לזאת צוה שיקטירו בארבע רוחות הקטורת עם הסממנים כדי להמית ולגרש אותם בעפשי האויר, ועלתה בידו, או שחזוק האמונה במאמרם כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה גרם שתפלתם נשמע בשמים:

ועתה אגלה **הסוד ממי רגלים** בפטום הקטורת באמרי מי רגלים יפים לה אלא שאין מכניסין מי רגלים מפני הכבוד, יש אומרים בזה מי רגלים ממש, יש אומרים במעין אחד שמו מי רגלים ולא הכניסו אותם מפני הכבוד, והוא דבר תמוה מאד; עד היום הזה שמי רגלים יפים לקטורת ואיה מקומם ומה פעולתם?

וזכיתי לחדש בזה דבר חדש ולדעתי מצאתי שאמת, הכלבו בס' ל"ח מבאר ומפרש פרשת פטום הקטורת, וגבי מי רגלים כתב „מי רגלים יפים לצרי לשרות" מפני שהוא דבר קשה מאד, רק שאין מכניסין אותו מפני הכבוד ומעתה אני אומר שכוונתם על „המים מן הנחל הנקרא עין רוגל" ביהושע ט"ו פסוק ז' שהוא סמוך לירושלים אשר מימיו יפים לרכך בהם הצרי וכל דבר קשה, וכן כתב רש"י שם „עין רוגל מעין הכובסים בו" ולזאת „מי רגל" הללו היו טובים לשרות בהם הצרי והסממנים לרכך אותם, אכן לא רצו להביאם מפני הכבוד, כי השם „מי רגלים" אינו לכבוד:

ובזה עשיתי דרך סלולה לגלות **הסוד של ארבע מינים בחג הסוכות** יען כי בחג הסוכות באו רוב בני ישראל אל העיר ובזה החג הקריבו הרבה קרבנות, ולזאת צותה התורה שיבאו ויביאו בידם אלו ארבעה מינים שיש להם ריח חזק, ובזה יפעלו שאלו ברואים הנקראים שעירים ושדים שהם ומשחיתים לא יתקרבו לגופם, והיא סגולה ע"פ הטבע לגרש הטפים באויר מגופו:

וכן מצאתי באחד מספרי הרפואה שרופא מומחה צוה בעת שמלטה החלי-רע (קאלערא) שיבאו על גופם בגד מענפי הלולב כי הלולב מגרש הכינים אשר עפים באויר ומזיקין לאדם:

ובזה יצא לבי אור חדש מליץ לדעת כונת נותן התורה ית"ש בסדר תצא: לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא אדמתך, וזה נפלאת היא בעינינו ע"פ התורה האת מטמא את כל הנוגע

בה, ולפ"ז אם המת תלוי בעץ ולא נוגע באדמה האויר מקבל טומאת המת ולא האדמה, אך אם נקבר המת באדמה אז האדמה טמאה, ומעתה האיך אמרה התורה להיפך כי קבר תקברנו ביום ההוא ולא תטמא את אדמתך?

אכן אחר שידענו שאלו הנבראים מאויר וממים שהם מג' יסודות הם הם עפים באויר רק בחשך ואפלה לבקש פרנסתם מפגרי מתים, לזאת גזרה התורה שלא ללון המת בעץ, כי בלילה יבאו אלו ברואי מטה אל המת למצוץ גופו של מת, ואם אח"כ באים אלו ברואי מטה לגוף האדם מביאין לגופו טומאת המת, לזאת מצוה לקברו קודם הלילה למען לא יטמאו אלו העפים באויר בלילה את האדמה:

וזה הסוד של רחיצת הידים אחר קבורת המת והסוד מנטילת ידים לאכילה, והסוד של קבורת המת ביומו, והסוד לכסות גוף המת שלא יבאו אל הגוף ועל הגוף מאלו ברואים שהם גוף אינו מורגש ומזיקין את האדם ומטמאים אותו:

ואחר שזכיתי לגלות כמה סודות אבא לגלות **הסוד של מקואות** שגזר נותן התורה ית"ש שיטהר במקוה מים הנוגע במת וזב וזבה ומצורע ונדה ויולדת ואח"כ בא עזרא ובית דינו ותיקנו שגם בעל קרי יטהר במקוה

נשאלה נא מה זה ועל מה זה הביא הקב"ה המבול על הארץ ולא דן החטאים והפושעים בסקילה שרפה הרג וחנק? שנית למה נאמר בדור המבול **ותשחת הארץ**, וכי האדמה נשחתה מאשר הי' מלפנים? האדם חטא ומה חטאו הבהמות והחיות והעופות שנאבדו מן העולם במים דוקא? ג' חכמינו ז"ל אמרו שבדור המבול הוציאו זרעם לבטלה, וע"י זה הולידו בנים זרים שדין רוחין ולילין ועלינו לדעת מאחר שחטאו בחטא חמור כזה מדוע הולידו דוקא שדים?

אכן כבר שמענו מרבינו הרמב"ן שאלו הנבראים מב' יסודות עפים באויר ומתפרנסין מריח העשן ומריח הקטרת קרבנות, ואני ביארתי שהנבראים מרוח וממים מתפרנסין מפגרי מתים בלילה, ולזאת מצאו החוקרים שע"י הוצאת זרע לבטלה מתפרנסין אלו ברואים הנקראים שדים לילין ומזיקין, כי מזונם הוא מפגרי מתים, ומכל דבר שהי' בו חיות ומאחר שבזרע הוא כח החיות, ובצאתו לבטלה הרי הוא כדבר מת אשר פוגעים בו אלו ברואים הנזונים מפגרי מתים:

ומעתה בדור המבול נתמלא הארץ מברואים הללו עד שנכנסו לגוף מורגש, באשר מצאו מזון ומחי' בכל מקום ביום ובלילה עד שנתעפש מהם האויר וגם האדמה לא היתה מוכשרת מפני מזיקין הללו להוציא דשאים:

ובמה אפשר להאביד מן העולם אלו ברואים שעפשו האויר והשחיתו כל האדמה?

האדם שנברא מארבע יסודות כי יבא במים יחנק וימות, ומדוע? באשר חיותו תלוי בארבע יסודות, ואם בא אל המים הרי חסר לו יסוד אחד שהוא רוח ולזאת פסקה חיותו! הדג וכל אשר במים שנברא מג' יסודות כשבאים למעלה מן המים ליסוד הרוח ימותו ומדוע? יען שהרוח אין חלק מיסוד חיותם, והרוח היא מיתתם. ומעתה אלו ברואים קטנים שהם מיסוד האש והרוח כשבאים אל המים, המים חונקים וממית אותם באשר אין זה יסוד החיים שלהם:

ולכן

ולכן כדי להאביד מן העולם אלו ברואים מאש ומרוח שעפשו האויר והשחיתו הארץ, מפני שפרו ורבו מאד מאד עד שמלאו הארץ אותם, הי' מן הצורך להביא מים רבים לעולם, ולא שמשו המזלות לא ביום ולא בלילה, ילא הי' להם מזון ויאבדו מן העולם:

ומאחר שהי' מן הצורך להאביד מן העולם אלו שדים ומזיקין שמלאו את הארץ ועפשו את האויר דוקא במים לזאת הי' מן ההכרח להאביד מן העולם כל הברואים וכל הדשאים שהי' מלאים מבריות המזיקין וממיתין ע"י מבול מים וזה הוא הסוד של הטבילה במים להנוגע במת ולזב ולזבה ולמצורע ולנדה וליולדת, באשר ע"י הנגיעה במת וע"י הנגיעה במצורע וע"י החולאים הללו מקרב אל גופו אלו ברואים הנבראים מאש ומרוח, וכן מרוח ומים, שהם גוף שאינו נראה ואין מורגש, והם הם מזיקין את האדם, והם סכנה לאדם ואחר שיבא במים נגעים מן האדם, באשר המים הוא מיתתם!

חהו הסוד של תקנת עזרא לטבול טומאה קרי, באשר ע"י הוצאת הזרע יש לחוש שיצא ממנו גם לבטלה שהוא מזון לנבראים הנקראים שעירים ושדים, שהם מבקשים מזונם ממקומות הטנופות וע"י התחברו לו אלו גופים המזיקין, לזאת טוב לו ולנשמתו לבא במים למען יתרחקו מגופו:

והנה מצאתי שגם בעל מחולת המחנים בספרו יפה נקן בסדר נח נגע קצת בחקירתי, וכאשר ראיתי דבריו תגדל שמחתי, יגעתי ומצאתי שלא לריק יגעתי, לגלות טעמי מצות זכיתי, ובחקירה הזאת הרבה דברים חדשתי, מצאתי טעם לשבח מדוע שתק רבינו הרמב"ם וטור והמחבר להביא ומאמרם בחגיגה דף ע"ו שהוכל האשה לומר באמבטיא נתעברתי, הם לא הזכירו מאמרם, רק הב"ש וח"מ באה"ע ס"י א' מביאים מאמרם, אכן המשנה למלך בפע"ו מאישות ובפי"ז מאסורי ביאה הוכיח שאי אפשר שתתעברה באמבטיא, גם מכן בעל מהר"ם שיק זיע"ל בתרי"ג מצות ס"י א' אומר שאי אפשר שתתעבר באמבטיא, אכן ע"פ הדרישה והחקירה נודע שהמים מקלקלין וממאיסין הזרע והלידה, והנה אשר בזרע נאבדה בשעה שבא למים, באשר דבר שבא מיסוד האש והרוח והעפר תאבד כשבא ליסוד המים, כמו שהאדם יחנק וימות כשבא אל המים, והדג מת כשבא עליו הרוח, כן תאבד הזרע הלידה כשבא אל המים, וכל האומר שאפשר שתתעברה האשה באמבטיא אינו אלא טועה, ואין כאן המקום להאריך בזה, ועיי' מ"ש בקדול השבין חלק א' ס"י כ"ט (ועיי' תשובה ח"ת)

כ"ד ש"ב החותם בברכת שמחת יו"ט וגמר חתימה טובה:
שלמה הרש שיק ברעזאווא
רב דפה והגלילות:

ע"ב

שאלת קאלאלאג, הי' שירה שנת תרל"ה לפ"ק:

החיים והשלום לאמ"ו הרב הגאון החריף מופת הדור כקש"ת מוה"ר **חיים צבי מאנהיימער** רב אב"ד ור"מ בקהק **אונגוואר** תשב"ב.

אחרי הקידה ודו"ש הדר"ג וביתו הש"ו אליע שזה כמה שנים אשר הרהרתי פעמים אין מספר לדעת במשך ארבעים שנה שהי' ישראל במדבר. אשר לא היו ימים ונהרות ולא מקוה מים היכון טבלו הנשים

בימי

בימי נדותן ואנשים טמאים טומאת מת וטומאת זב וזבה?

ואחרי החקירה ודרישה מצאתי במדרש רבה שכל ארבעים שנה שהי' במדבר לא פירסה אשה נדה, מזה מוכח שהי' לבעל המדרש ג"כ קשה האיך טבלו במדבר, ולזאת אמרו שכשם שהי' הכל בנס בהיותם במדבר, כן נעשה להם נס שלא הי' מצורע ולא פירסו נדה, אכן מה נעשו עם טמאי מתים שמתו במדבר?

אכן מצאתי בש"ס שבת דף ל"ה ע"א הרוצה לראות באר של מרים יעלה לראש הכרמל ויראה כמכבר בים וזו היא באר של מרים, ופירש רש"י שבאר של מרים מתגלגל עמהם במדבר בזכותה של מרים, מעתה הי' להם מים ומקום לטבול, וכן מצאתי ברבה פרשת חקת על הקרא באר חפרוהו שרים שמבארה של מרים חפרו השרים בריכות לכל שבט לכל צרכיהם:

ולזאת תמוה בעיני דברי תוס' בבכורות דף כ"ו בד"ה אין המים מטהרין בזוחלין שמקשים לשמואל שאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת בימי תשרי בלבד, במה מטהרין מצורעים ובמה מקדשין מי חטאת בערב פסח, והאיך הי' על האנשים שעשו פסח שני ועל כל טמאים של מתי מדבר והלא הי' רחוקים מפרת? ופלא בעיני הא מפורש בש"ס שבת ובמדרש שמבאר של מרים מתגלגל עמהם וחפרו ממנו בריכות לצרכיהם?

שנית קשה לי על דברי זקני בתוס' יו"ט שלא כראו בעיניו דברי ברטנורא שהי' מתגלגל עמהם באר של מרים האיך עמד לחלוק על גמרא מפורשת בשבת?

וביותר תמוה בעיני על תוס' יו"ט ושאר מחברים ומפורשים שם במשנה שאמרו שלא נברא בפועל האיל שהקריב אברהם תמורת יצחק ולא נברא בפועל האתון שדיבר לבלעם אלא נגזר אז בה"ש על זה כי לא יתכן שהיה חי מששת ימי בראשית עד זמן בלעם וכו' וכי נעלם מכולם דברי המדרש הובא בתוס' זבחים כ"ע ע"ב בד"ה הא אזיקנן שהפרים שנשאו הארון במדבר חיו עד ימי שלמה? וכשם שאפשר שחיו הפרים כמה מאות שנים כן אפשר לחיות אלפים שנה? ובפירוש נאמר במדרשים החמור שרכב עליו משה הוא החמור שרכב עליו אברהם והוא החמור שעתיד לרכוב עליו מלך המשיח?

והנה כבר כתב בתוס' יו"ט תמורה פרק א' משנה ה' שנאבדה הבקיאות מבעלי תוס' כי נעלם מהם ב' מקומות בש"ס! אכן פה נעלם לא לבד מבעלי תוס' גמרא מפורשת אלא שבעל תוס' יו"ט עמד לחלוק על גמרא מפורשת, וזה יותר פלא!

ולזאת אמרתי אחר העיון שבעלי תוס' ידעו ממאמרו של רב שבארה של מרים מתגלגלת עם ישראל במדבר, אכן דעתם שבאר המתגלגל הוא מקום בתלוש שאסורה לטבול בה כמו שאמרו חכז"ל והובא להלכה בהלכות מקואות סי' ר"א סעי' ה' גל שנתלש מן הים וטבל בה כשהי' באויר קודם שיפול על הארץ לא עלתה הטבילה וכתב הטו"ז דצריך להיות דומיי מעין או מקוה בארץ דוקא, ולזאת לא הי' להם הבאר לטבילה, ומעתה לפ"ז האיך טבלו במדבר?

אכן יש לומר לדעתי כמ"ש במדרש כשם שלא פירסה אשה נדה במדבר

כן

כן לא הי' זב וזבה ומצורע, אך טמאי מתים הי' מאחר שמת כל הדור במדבר והיכן נקברו אלו טמאי מתים?

ואמרתי השערה חדשה בזה, הרמב"ן עה"ת כתב בסדר אחרי השעירים הם **שדים ברואים מאש ואויר גוף אינו מורגש ומזונם הוא הריח היוצא** מן הדם ומן העשן, וראיתי בספר מעשה יצק שאלו ברואים הנקראים שדים מתחברים לגוף מת ולכן אמרה התורה לא תלין נבלתו על העץ וגו' ומצוה לקבור המת ביומו, יען שאלו שעירים **מתדבקים למת בלילה** דאשר נפשם באויר בלילה:

ולזאת אפשר לומר שהענן שהי' ביום ובלילה במחנה ישראל במדבר הי' הגורם שלא באו אלו ברואים קטנים המזיקין המטמאים את האויר במחנה ישראל, ולא הי' טומאת מת במדבר:

ונפשי אותה לשמוע דעתו הרמה בזה ולשמוע ממנו ומביתו הש"י כל טוב מעתה ועד עולם, עבדו ותלמידו:

שלמה לבי שיק:

אחר כמה שנים מצאתי בספר עין מאיר בסוף שעמד ג"כ על החקירה הא"ך נקברו במדבר (ועיי' בעה"ע ריש שמות על הקרא ותרד בת פרעה לרחוץ שהתגיירה)

ע"ג

שו"ת קהלאלאג ב' תלוה תרס"א לפ"ק:

בוכ"ט להרב המאור הגדול החריף ובקי מוה"ר **זאב געדשטל** יצ בק"ק **יאריטשוב** במדינת גאליציען בעהמו"ח ספר דברים נפלאים:

ספרו בא לידי ומצאתי ראיתי שיצא לבאר מאמרם בסנהדרין ק"ח ע"א שדגים אשר בים לא מתו במבול דכתיב מכל אשר בחרבה מתו. ועי"ז כתב הדר"ג דכתיב קץ **כל בשר** וגו' ויען דבשר דגים לא מיקרי בשר והנודר מן הבשר מותר בדגים, לזאת יש ללמוד מדכתיב כל בשר שדגים אשר בים לא מתו, והראה לדעת מה שכתב ע"ז בהקדמה לטוב גיטין משום שדגים לאו בני הרבעה את"ד, ולענ"ד ע"פ מ"ש בטוב גיטין לדקדק בקרא א' שהתיבות כל אשר נשמת **רוח** חיים באפיו מיותר? ב' שנאמר מכל אשר בחרבה וגו' **המ"ם** של מלת **מכל** מיותר?

דהנה בספרי הפלוסופים מצינו שהרבה מגדולי הפלוסופים כחשו במהות השדים שאין בהם ממש, ולא היו מעולם ולא נבראו והרבה מגדולי הפלוסופים הרמב"ן קיימו וקיבלו שיש שדים בעולם שפרים ורבים ואוכלים ושותים ומתים כמ"ש חכז"ל, ואני אמרתי כי אלו ואלו דברי אלהים חיים, והשדים הם הם הבריות שהם גוף בלתי מורגש מחמת קטנותם, והם הנבראים **מרוח ואש** ואין בהם מיסוד העפר ומים, ואלו ברואים קטנים שהם מרוח ואש כמ"ש הרמב"ן הם נזונים מענן וריח היוצא מן הדם וממקומות הטנופת, ואם מוצאים פרנסתם הולכים וגדלים עד שנעשה מגוף אינו מורגש וכשגדלים ממלאים האויר ומזיקין הן לברואים, אשר בארץ והן לדשאים ולאילנות:

ולכן בדור המבול שלא היו זהירין בנקיות וגם הוציאו זרעם לבטלה והקריבו קרבנות ושפכו דם כמים ועשו מעשים אשר על ידיהם פרנסו הברואי' הקטנים שנטפים באויר עד שמלאה הארץ אותם, והם גזלו ועפשו האויר עד שלא הי' תקנה אחרת לקיום העולם אלא להאביד הברואים הקטנים הללו מן העולם שעפשו האויר, ויען כי ברואים הללו הם מרוח ואש ומיתתם הוא כשבאים

אל

אל המים, כי אין להם יסוד המים והמים חונק אותם, כמו שהדגים מתים כשבאים אל **הרוח** שאין יסוד שלהם, כן מתים אלו ברואים קטנים כשבאים למים שאין יסוד שלהם, ולזאת לא הי' תקנה אחרת לעולם ע"פ הטבע אלא להביא **מבול מים** למען ימותו אלו ברואים קטנים הולך להמית ולהאביד מן העולם כל אשר בארץ "האדם והבהמות וכל הדשאים והאילנות שהיו מלאים מן הברואים הקטנים שנקראים שדים". ומעתה לפ"ז הברואים אשר היו במים להם לא התחברו אלו ברואים קטנים המזיקין, באשר הם לא באו במים, וממילא לא הי' מן הצורך להאביד מן העולם כל אשר במים:

ובזה מובן למה האביד הקב"ה החיות והבהמות והעופות והדשאים והאילנות שלא חטאו, באשר היו מלאים מן המזיקין הללו ומובן למה אמר כל אשר נשמת **רוח** חיים וגו' לומר כי רק באלו גרמו נזק והפסד שיש בהם מיסוד **הרוח**, משא"כ אלו אשר במים שאין בהם מיסוד הרוח לא קיבלו נזק והפסד מברואים המזיקין:

וכן מובן למה אמר **מכל** אשר בחרבה מתו, כי רק אלו שהם גם מיסוד הרוח מתו, יען שבאלו פגעו ונגעו אלו המזיקין הם מיסוד הרוח והאש:

ומעתה לפ"ז מיושב מה שמקשים אם האדם חטא מה חטאו ופשעו החיות והבהמות וכן העופות שהאבידם ה' במבול? ותירצו משום שנזקקו לשאינם מינכם. ועי"ז מקשים, וכי החיות אשר בים לאו בני הרבעה נינהו? ועוד קשה וכי הבהמות והעופות שאין בהם דעת ראוים לשענש?

אכן כפי דברי מיושב הכל, יען שנתמלא הארץ מברואים הללו ונתעפש האויר הי' מן הצורך להאביד מן העולם כל אשר בחרבה ע"י המים, אשר המים המית ברואים הללו, ובמקום אחר ביארתי שזה סוד המקוואות שצותה התורה שיבא המצורע והזב והנדה והנוגע במת ובשרץ במים יען שבאלו נתדבקי' אלו שדים ומזיקין וכשבא אל המים חונק אותם המים:

ובזה מובנים דברי הזוהר ויגש דף ק"ב סוף ע"א ותחלת ע"ב איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה וגו' מאי תקנתיה והיה לפנות ערב ירחץ במים אערא ביה טומאה אחרא כגון **זיבה או נדה** לא סגי ליה בההיא טבילה וכו' **אברהם וש־ה הוה מתקני טבילה אידו לגברי ואיהי לנשי** עכ"ל

כי אברהם ושרה למדו כן מדור המבול שחטאו ופשעו, ומדוע לא המית אותם באש או בדבר בחרב ורעב? ואם בני אדם חטאו מדוע האביד מן העולם הבהמות חיות ועופות? ואם גם אלו חטאו ופשעו מדוע לא המית רק אשר בחרבה ולא אשר במים? ובלתי ספק או שידע כן ע"פ חקירה שהמבול בא לשחת ולהאביד מן העולם הכל מה שפגע ונגע ונתדבק באלו מזיקין שמתדבקין באדם, או שגילוי לו מן השמי' שהמבול בא להאבי' מן העולם המזיקין שמתדבקין באדם, ולזאת יבאו ותיקן שהטמא והנוגי' במת יבא אל המים ויטהר למען ירחוק מגופו אלו מזיקין, ככלע"ד. (ועיי' מה שכתבתי לעיל תשובה ע"א) כ"ד מוקירו שלמה לבי שיק:

ע"ד

שוכ"ט להרבני המופלג בתורה וביראה טהורה כש"ת מהו"ר **צבי אלימלך קליין** נ"י

ש"צ מ"צ בק"ה ענדרוד

מכתבו קבלתי ואשר ביקש ממנו להודיעו דעתי בענין

אשר לפניו שלמד את אשתו לנקר בשר כי לפעמים אין האיש שורר בביתו ושוא שעת הדחק שאין מי שינקר הבשר ודעת מעלתו

מעלתו שהתורה נתנה כאמנות לאשה בכל דבר דכתיב וספרה לה לעצמה ואמרו הכל שוחטין אפילו נשים, ויש מדלת העם שמרננין אחריו, ולזאת הסכמתם לשאל אותי בהאי דינא :

ואני אומר שהדין עם המערערים וחלילה לעשות כן, כמו שאבאר בס"ד :

הנה בימי הנביאים שחטו גם נשים דכתיב בשמואל א' כ"ח ולאשה עגל מרבק בבית ותמהר ותזבחהו ותגש לפני שאול ועבדיו ויאכלו הרי **מפורש שנשים שחטו** ובזה תרלתי ביומי חכפו קושית תוס' ריש חמורה למה לא פירשו במשנה הכל שוחטין אחד אנשים ואחד **נשים** ? מאחר שמפורש בשמואל שנשים שחטו לא הי' מן הצורך לפרש דבר המפורש. וכן פסקי' להלכה ביו"ד סי' רס"ד הכל כשרים למול **אפילו אשה** וכן מלינו מפורש בברכ"י ליו"ד סי' א' שרא"ה כתב קבלה שנתנו **לבתולה שתוכל לשחט** ובעל פרי חדש מעיד שהוא ראה בימיו **נשים ששחטו** וכן מעיד בהגהות גור ארי' שראה בגלילות שלו שנשים שחטו ואין מוחה וכן כתב הגאון יד אפרים אם בדק סכין ונתן לאשה והאיש עומד על גבה שיכולה לשחוט רק שאין ממנין אותה לרבים :

וכן הסברא מחייב מה לי אשה ומה לי איש לשניהם יש חזקת כשרות, ואדרבה אבינו נפל הי' לשרה בנבואה הוא גייר אנשים והיא נשים הוא תיקן טבילה לאנשים והיא לנשים (זוהר וירא דף ק"ג).

ומעתה קשה לדעת למה כל ישראל יולאים ביד רמ"א שכתב בד"ם יו"ד ונוהגין שאין נשים שוחטין :

אך הטעם הוא ע"פ מ"ש חכז"ל **שאין לומר בחתונה שהשמחה במעונו כשיש תערובת אנשים ונשים** משום פריצות וקלות וכן אמרו להלכתא ביו"ד סימן רס"ה שאשה לא תשב בשנדקאות להמול הילד על ברכה משום פריצות וכן פסקי' ביו"ד סי' רמ"ה שאשה לא תלמד תינוקת מפני שאבי הילדים באים שם עם הילדים וכתב בטו"ז שאפילו בעלה בעיר לא תלמוד

ומעתה אין הטעם שאסור לנשים לשחוט מפני שאשו שנשים דעתן קלות אלא משום גדר וסייג שלא יבאו אנשים בין הנשים משום פריצות :

ובזה ביארתי כונת הכלבו הובא בב"י ליו"ד סי' א' **נשים שוחטות לעצמן** ודייק הב"י לעצמן ישחטו ולא לאחרים, עיי"ש כונתו במקום שאין לחוש לפרצות בודאי יכולי' לשחוט באשר יש להם חזקת כשרות מה"ת אך לאחרים יש לחוש לפרצה ולאסור ייחוד :

ומאחר שקיי"ל כרמב"ם שכל דבר שאסרו חכז"ל משום גדר וסייג אין יכולין לבטל לזאת אפילו במקום שברור שאשה מוחזקת בחזקת כשרות שאין לחוש למכשול ולא לפריצות בכ"ז אסור לבטל גזרת האחרונים. וקבלה בידינו לילך בכל מקום אחר דעת הרמ"א שאין נשים שוחטות ולא יבאו בין אנשים בתערובת וכל המחמיר במנהגים ובתקנות שתיקנו הקדמונים יבאו עליו הברכות שנאמרו בתורת ה' לבאות ידידו הדש"ת :

שלמה לבי שיק :

רב דפה והגלילות:

ע"ה

שוכ"ט לאמ"ו הרב הגאון הגדול מופת הדור, כקש"ת מוה"ר
חיים צבי מאנהיימער
רב אב"ד ור"מ בק"ק **אונגוואר** והגלילות תע"ה.

אחרי הקידה ונשיקת ידים ורגלים של אדוני הדר"ג הש"ו בברכת
קייס

חיים ושלום לו ולכל אשר לו אני כותב שורותיים הללו בעלבון, כי אנכי מתעלב על המעשה אשר לא יעשה פה בקהלתי הלכה אלמנה ישראלית והיתה לאיש אחר והוא ערל בעיר ווינן ע"פ חקי ליווילעהע והם דרים פה והיא לוקחת בשר כשר והיא גם מבאים לבהכ"נ ועלינו לברר הדין כדת מה לעשות אם תלד בנים ובנות וכפי הנשמע יצא חק מבית המחקקים במדינתינו כי יחפוץ איש לקחת לו אשה שלא יצטרך לבא אל הכהן כאשר היי מימות עולם רק זאת תהיי תורת הנשואין שיבאו לפני הממונה מן הממשלה ע"ז ויכתוב בספר הזכרון אשר לפניו את התנאים אשר התנו ביניהם הן בדברים הנוגעים אל הגוף והן בדברים הנוגעים בגידול בנים בכולהון יצאו ויבאו ע"פ דיני התנאים הנכתבים בספר, וכתב אשר נכתב בשם הממשלה אין להשיב, ישראל יכול ליקח ערלית ע"פ חקי ליווילעהע וכן ישראלית תיקח ערל ע"פ החק וכל דיני הנשואין יהיי כאלו מקח וממכר שאין בו שום קדושה והבנים והבנות יתגדלו עפי התנאים אשר ביניהם הבנים לאשה והבנות לאיש וכן להיפך בלי אונס ובלי עונש :

וגם זאת תורת ליווילעהע שהממונה לכתוב הקשר של שקר לזכרון הוא יכתוב ספר כריתות לאשה והלכה והיתה לאיש אחר והנה זו גזירה קשה מכל הגזירות הם לטובת ישראל מתכונים ושאלות חדשות שלמחנה בדין ממזרים וגיטי נשים, ולדעתי העניי שהחיוב על זקני הדור להתאסף ולברר כל הדינים הנוגעים באלו ענינים עוד קודם שיבאו אלו החקים שהם למכשול לבית ישראל ח"ו :

ואציע לפני אדמ"ו הדר"ג מה שעלה במחשבה לפני בנידון אשר לפני, אחת ממצות ל"ת שבתוה"ק הוא ולא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו וגו' כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלקים אחרים וחרה אף ד' וגו' וכתב הרמב"ם בפי"ב מהי א"ב ישראלית שנבעלי לעכו"ם דרך אישות לוקה מן התורה שנאמר לא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו וגו' אחד שבעה עממין ואחד כל אומות באיסור זה וכן מפורש בעזרא ואשר לא ניתן בנותינו לעמי הארצות ואת בנותיהם לא ניקח לבנינו מבואר ברמב"ם דסובר להלכתא כר"ש בקדושין ס"א דדרשינן טעמא דקרא כי יסיר לרבות כל וכן פסקי' להלכה באה"ע סי' ע"ז והנה הגם דפסקינן דכותי ועבד הבא על בת ישראל לאו איסור ערוה היא כש"ס יבמות מ"ה וכן פסקי' שנבעלת מן העכו"ם אין קנאים פוגעים בה כמ"ש הרמב"ן במלחמות ס"פ בן סורר ומורה בכ"ז דעת התוסי ביבמות ע"ז ע"ב בד"ה קסבר שהולד ממזר מדרבנן הוי והנה הגם דפסקי' להלכה כמהרי"ל שאפילו ממזר וודאי מהלינן בשבת, בכ"ז נלענ"ד שאין למול בשבת בן הנולד לישראלית מערל ע"י חקי ליווילעהע שהוא דרך אישות, דהנה המחבר ביו"ד סי' רס"ו פסק שישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית מלין אותו בשבת ויפרש שנולד לו בן מנכרית אין מלין בשבת אך אם נולד לישראלית בן מערל מזה לא איירי המחבר אם למולו בשבת ונלענ"ד להוכיח מכאן שאם נולד לישראלית בן מערל שאין למולו בשבת דאי אמרת למולו בשבת למה נקט המחבר ישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית הול"ל ישראלית שילדה בן מערל מלין אותו בשבת דהולד כשר ? ונראה לענ"ד הא דאמרינן שישראלית שנולדה בן מערל מלין בשבת זה דוקא כשילדה ממנו דרך זנות באקראי בעלמא משא"כ כשילדה ממנו דרך חיתון שהתורה מעידה שבוודאי יסיר את בנך

מאחר

מאחרי ועבדו אלקים אחרים וא"כ מה לנו לחלל שבת עבור תינוק שהתורה מעידה שבוודאי יעבוד אלקים אחרים:

וראיי' לדברי מרמב"ם בתשובה הובא בש"ך יו"ד רס"ו ס"ק י"ז בקראים שבכל יום מוסיפין וגורעין במצות התורה ומבזים לחכמים ואין מתפללים במנהג שלנו אסור למול את בניהם בשבת יעו"ש, ומעתה אני שואל וכי אלו שמתחתנים באומות טובים הם מן הקראים?

ואף אם נאמר שמצד הדין אנו מחויבים למול הן בחול והן בשבת וכי אין החיוב על חכמי הדור לגזור גזרה ולתקן תקנה שלא להכניס את הבנים הנולדים בחיתון ציווילעהע בבריתו של א"א כמו שמצינו בעזרא שצוה להוציא הנולדים מנשים נכריות כדי להשיב חרון אף ד' ולקיים ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו מאיסור חתון?

ואמרתי לדקדק בקרא דכתיב בתך לא תתן לבנו לשון יחיד, ואח"כ כתיב וחרה אף ד' בכם לשון רבים וחזר ואמר והשמידך מהר לשון יחיד? לומר בזה כי על איסור חתון חייב רק העובר עליה ולא הב"ד, אך כשהב"ד אין מבדילין את המתחתן בגרים והוא כאחד מן העם אז גם הב"ד חייבים על האיסור דלא תתחתן, הו וחרה אף ד' בכם, כשהוא בכם ולא בערתם הרע מקרבכם:

עד עתה באתי לדון כתלמיד לפני רבו בנידון אשר לפני, ואביע דעתי העני' בדבר כלל בדין חיתון בדרך ציווילעהע שישראל שנתקשר בישראלית עד"ז, ואח"כ נפרדו זה מזה ע"פ התנאים וע"פ החקים האלה, מה נעשה באשה זאת שתצא אח"כ להתקדש לבר ישראל כדת של תוה"ק, וכי יש מקום לסדר לה קדושין? אשת איש היא, יען דמוסכם מכל הפוסקים במקום שהי' עדי יחוד או קידש במלוה ועל תנאי צריכה גט, א"כ כ"ז שלא קיבלה גט כדת של תוה"ק ומבעלה הראשון אסורה לישראל כשאר אשת איש:

וכן אם ימות הבעל שנתקשרה עמו בדרך ציווילעהע ואין לו בנים הוא מקושרת ליבם, וכן אם תלך הגרושה בחקי ציווילעהע ותנשא שנית ע"פ חקי ציווילעהע לבן ישראל, וכן כשמת בעלה הראשון ותקח שנית בן ישראל ע"פ חקים האלה והיתה זקוק ליבם וודאי הבנים הנולדים ממנה דין ממזרים יש להם, ואם בני הקראים כולם ספק ממזרים משום שמגרשין שלא כדת של תוה"ק כמבואר בב"י ורמ"א אה"ע סי' ד' ונו"כ מה"ק אה"ע סי' ה' ומכ"ש בנים הנולדים באופן זה:

וגם בחיוב פדיון הבן בבנים ממזרים הללו אין לנו דין מבואר, ויגעתי ומצאתי בר"ע אלגזי בכורות דף פ"ע שהאריך בזה ומסיק שממזר חייב בפדיון הבן, והנני חותם בקידה ותלמידו המצפה לתשובתי לשמוע ממנו ומביתו כל טוב עד עולם:

שלמה הרב שיק:

ע"ו

בעה"י פה אונגוואר יום ו' עש"ק ער"ח תמוז תרל"ה לפ"ק:

שוכ"ט כהר ישא לאהובי תלמידי ורב חביבי הרב המופלג חריף ובקי המה"ג כמו"ה **שלמה שיק** נ"י אב"ד ור"מ דק"ק **קארצא**: והגליל יע"א.

ג"ה הגיעני מכתבו ושמחתי בשלומו הטוב, ומה ששאל אותי בעובדא בישא שאירע בקהלתו בעו"ה שאשה אחת ישראלית הלכה והיתה לאיש נכרי ערל כפי חקי הציווילעהע הנהוג במדינת עסטרייך והנכרי נתן לה רשות ליקח בשר כשר ולילך לביהכ"נ שלנו ולגדל הילדים בדת ישראל, והחצופה לקחת בשר כשר, ומעלתו ברוב צדקתו שאל

שאל אחת בשתים, אי שמלוה לגרשה ומביה"כ ושלא ליתן לה שוחט וגם אם יהי' לה בן שלא למול כלל ולכה"פ שלא למולו בשבת כמו שהאריך במכתבו באריכות ושאל אותי אם מחויב לעשות כזה ולגדור גדר ולעמוד בפרץ אף שהאשה יש לה קרובים במקומו וגם הנכרי הוא אחד המיוחד אלא שרי הקאמיטאט, ואמן ואומר:

הנה אין ספק שהאשה חצופה הזאת בת בליעל עשתה מעשה נבלה גדולה בישראל באיסור חתון לנכרי אשר אסור לכל הפוסקים, וגם הוא באיסור כרת ר"ל, כמו שהאריך גם מעלתו במקור דינים הללו וזה ברור, ואם ידינו הי' תקיפה עלה וודאי מחויבין אנו לעשות כל מה דאפשר למחות בעוברי עבירה בפרט בדבר פירסם כזה, וגם בלי ספק אם היאי באתה לידי מדה כזו להתקרב עם נכרי, ולהתחתן עמו כבר היתה קודם לכן עוברת על הדת בחילול שבת ובאכילות אסורים וג"ע וכדומה, ועיי' ש"ע יו"ד סי' של"ד שמדינא מנדין ומחרימין העוברים דבר איסור ביד רמה וגם יכולין לנדות אותו שלא יזמן בג' ולא יתפלל בעשרה. ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן עיי"ש, והוא מתשו' המיוחסת לרמב"ן סי' רמ"ד עיי"ש, ועיי' ט"ז בסוף הסימן שמביא בשם הדרישה דבזה"ז נוהגין להקל בזה עיי"ש, ובאמת גם הוא נגד דת המלך ומודיעה להחרים העוברין וכמו שמליכו בכמה גדולי האחרונים בתשובותיהם בזמננו ולהחרים ולנדות העוברין מצד גזירת המלכות עיי' בדבריהם, וא"כ קשה הדבר לנדות ולהחרים אותה, אולם אעפ"כ הרי הוא מופרש מכל ישראל שאין לתת לה נאמנת על שום דבר והיא מובדלת מעמה.— ועתה אדבר מגוף הדין. מה שפלפל מעלתו אם למול את בנה בשבת או אפילו דחול והנה מעלתו כי אף דקיי"ל דנכרי הבא על ישראלית הוולד כשר אלא שפגום. הוא כמו דקיי"ל בש"ע אה"ע סי' ד' עיי"ש מ"מ אסור למולו בשבת ודייק כן מדברי הטש"ע יו"ד סי' רמ"ו שכ' דישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית מלין אותו בשבת ולא נקיט יותר דאפילו נכרי הבא על ישראלית מלין אותו והוי ידעי' בכ"ש ישראל שהמיר הנה אהובי תלמידי אף שדקדק נכון הוא ואפריון נמטיי' שמדקדק היטב במה שראוי להתבונן, ומלוה ליישב אולם להוציא דין מדקדק זה אין זה נכון להעמיד דין על דקדק קל כזה, ובפרט שכתב בעצמו שמלא בד"מ בשם תפארת למשה הסיפוק, (ומה שכ' לחלק בין באקראי ובין בדרך חיתון אדבר אי"ה לקמן) וגם הי' לן לדייק איפכא ממ"ש הטוש"ע בסי' רס"ג ישראל שנולד לו בן מעכו"ם אין מלין אותו בשבת דדוקא הנולד מעכו"ם אבל איפכא הנולד מישראלית אע"פ שהוא מעכו"ם מלין אותו דאל"כ יותר רבותא' מה בנולד שהוולד ישראל רק פגום אין מלין אותו לא ל"ל בנולד מעכו"ם אע"פ שאביו ישראל הרי קיי"ל דוולדה כמותה וה"ה נכרי פשיטא דאין מלין אותו, ש"מ דבאמת הדין דוקא בנולד מעכו"ם אבל בנולד מישראלית אע"פ שאביו עכו"ם מלין אותו כיון דהוולד כמותה—כ"ז כתבתי לדבריך אבל באמת נעלם ממך או אין במחילתך מש"כ הדרישה במקומו ס"ק כ"ט להדיי' על מ"ש הטור ישראל שהמיר וז"ל וה"ה עכו"ם שבא על בת ישראל מני הוי דינא הכי, הרי להדיי' דלא כוותי' ולא אם לדקדקו (ולקמן אי"ה אכתב מה שנלע"ד לתרץ דקדוק) אולם בדרישה סוף הסי' הביא בשם תשו' הרי' מכהם דהי' מסופק הרי' מעשה באלמנה אי' שהמליטה זכר בשבת ואמרה שמיהודה נתעברה, והי' ספק להרי' מעשה שמא מנכרי נתעברה והורו שלא

למולו

למולו בשבת, אייר לו בזה היתר
בדבר למולו בשבת ידעתי כי ר״א
דמילה יש ילידי ביתו, ע״ב ותשו׳ מה״ר
מנחם קל״ה, ע״כ לבון הדרישה, והנה
תשו׳ מה״ר מנחם אין בידי לעיין במקום
דין זה מה טעמא רצה הרי מנחם לאסור
ולמולו בשבת והוא התיר, ובאמת הדבר
תלוי בפלוגתא דרש״י ותוס׳ קדושין דף
ס״ח ע״ב ד״ה ר׳ ישמעאל דכי תיקי׳
דבנכרי הבא על ישראלית אי הוולד
כשר הרי הוולד נכרי וצריך להתגייר וכן כ׳
בפסקי תוס׳ פ׳ ע״ו ס׳ קמ״ג להדי׳ ועיי״ש
במהרש״א שהבין דבר רש״י בלע״ג שראה
בסתר עליו דבם משמע מדברי רש״י דהוולד
כשר והוי ישראל ולעיל בפי׳ האומר
משמע מדברי רש״י דהוולד נכרי ועיי׳
בעש״מ פי׳ ע״ו מ״ה א״ב שהאריך מאוד
בזה ובדברי מהרש״א ויש ליישב דברי
רש״י בקל לאמת דהוולד ישראל עיי״ש
בשבא׳ דברי תוס׳ פ״ק דיבמות והוכיח
בסברה יתיות דהוא ישראל עיי״ש וא״כ
לפ״ז אפשר זה דעת הרי מנחם שהוצא
בדרישה דהוולד צריך להתגייר וא״כ
פשיטא באסור למולו בשבת אולם הרי
מנחם התיר דקי״ל כרוב הפוסקים
דהולכין אחר האם והוא ישראל גמור
א״כ נימול בשבת, ומה דהביא רא׳
מפי׳ ר״א דמילה דאם נתגייר האם, קודם
לידה נימול לשמנה אע״ג דבא מהנכרי
דאע״ג דגם הולד קנין כמוהו, מ״מ מלד
הוולד נימול מיד ולא לשמנה ש״מ
דוולדה כמותה ממש, וכן הוכיח בשער
המלך עיי״ש וא״כ פשיטא דנימול בשבת
ומ״ש מעלתו לחלק בין שבא עליי באקראי
ובין שהוא דרך חיתון והתורה מעידה
ע״ז כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו
אלקים אחרים ומה לנו לחלל שבת
עבורו, ולא ידעתי מנ״ל דבר זה לחלק
הלא כיון דישראל גמור הוא מחויבין
אנחנו למול אותו ומ״ש שמא כלעיך
לחלל שבת עבורו ולא חיישי׳ בשאר
וולדות ומעינא דאמרינן בינוקא חלל
עליו שבת א׳ כדי שיתקיים שבתות
הרבה ומא״כ בתינק זה דוודאי מחלל
שבת זה אינו כלל, חדא דאכן לא קיי״ל
הא׳ טעמא דיק מותר לחלל שבת על
חולה שיש בו סכנה מלד וחי בהם ולא
שימות בהם אולם בגוף הדבר טעות,
דאם יש לחוש שילעוך לחלל שבת
באנו למחלוקת הרז״ל ורמב״ן במלחמות
פ׳ ר״א דמילה באספק ממזר אי מותר
למול אותו בשבת עיי״ש ובקטם תינוק
אין לחוש לזה וגוף המילה הותר אלל
תינק ישראל, ומ״ש דאין על הב״ד חיוב
למול רק אי אל החיוב על האב אבל
כשהאב נכרי לא חל חיוב על ב״ד
גם זו ליתא הרי באין לו אב שכבר
מת ג״כ אנו מלין אותו בשבת, וזה
מלוה על כל ישראל למול כל זכר,
אלא כשיש אב הוא חייב ואין לב״ד
למול אתו בלי רשות האב, אלא כשעבר
האב ולא מל אותו ב״ד מחויבין למול
אותו בע״כ, והנה לפ״ז ג״כ א״ש מה
שדקדק מעלתו על הטור דנקיט ישראל
ממזר שיש לו בן ממשראלית שמלין אותו
בשבת ולא נקיט יותר רבותא נכרי,
י״ל איפכא שהי׳ ס״ד נכרי כיון דהוא
אינו מחויב במילה והוולד ישראל גמור
פשיטא דחיוב על הב״ד ועל כל ישראל
למול אותו בשמנה אפי׳ בשבת אבל
בישראל משומד אע״פ שחטא ישראל
הוא וחיוב על האב למול אותו הוי
ס״ד דאין לב״ד למול אותו שלא ברצון
האב רק כשעבר יום השמיני ולא מל אותו
מחויב הב״ד למול אותו אבל ביום
השמיני החיוב חל על האב אין למול
אותו שלא מדעתו בשבת אתי לאשמעינן
דלא כיון דאכן שהדי שהוא לא ימול
אותו א״כ הוי כעבר האב ולא מל אותו
דאכן מהלכין אותו בע״כ של אב ודו״ק:
ומה שהביא מדברי מו״ז דאם גם
האם מומרת אין למול אותו בשבת דודאי

יצא

יצא לתרבות רעות א״כ ה״ה בנכרי שנשא ישראלית ע״ד איתון שודאי הבן הנולד להם יצא לתרבות רעות הנה אף דברי טו״ז חולק עליו הפר״ח בליקוטים הנדפסים בס׳ מים חיים שכ׳ להדיא כיון דישראל גמור הוא מה לנו אם יצא לתרבות רעות ואף לפי דברי הש״ך מ״מ י״ל דוקא בישראל וישראלית ומורים בזמן הריטב״א דהיה אסור בדיניהם לשוב לדת ישראל ואחת דתו להמית א״כ אם וודאי יצא לתרבות רעות אבל בזמה״ז אם לא נשתמדה רק שהוא והיא המה מפושעי ישראלים ומחללי שבתות ועל הרוב גם ולדיהם כמותן, מ״מ מלין אותו בשבת דאפשר מרשעים יצא ג״כ צדיק, ומעשה בכל יום דמלין בשבת בן של פושעי ישראל שמחללי׳ שבת בפרהסיא ומעולם לא גמגם בדבר שום אדם, רק בדרך נדוי וחרם שלא למול את בנו אבל מדינא מלין אותו, וא״כ מגוף הדין לא ידעתי מקום לאסור למול אותו אפי׳ בשבת וגם מה שכ׳ שלא לתת לו בשר כשר לא ידעתי טעמא אדרבה אסור לתת טרפות ונבלות אף שבלא״ה אוכלה וגם לא דומי שמה שקנסינן ומנדין לעוברין שלא למול בניהם כמו שהבאתי לעיל ומש״ע יו״ד סי׳ של״ד דכבר כתב הרמב״ן טעמא משום דהוי בשב ועל תעשה יכול לעקרו וכתב בספר ברכי יוסף דאפ״ה לא קנסינן לאב שלא ימול את בנו עיי״ש, רק שאין מהלין ליה אבן וא״כ לפ״ז לקנוס אותו שיעבור עוד על ד״ת אף בשב וא״ת לא קנסין ליה ומכ״ש דלא קנסינן לי׳ שלא ליתן לו בשר כשר שתצרוך לעבור על ד״ת בקום ועשה דאטו מי שאכל שום יאכל שום יותר ויותר. ומס״ע נ״ל דג״כ לא קנסינן אותה שלא למול בנה דבשלמא כשאב הוא עברין קנסינן לאב שלא למול בנו דהוא מחויב למול אותו וקנסינן ליה בשב ואל תעשה אע״ג דממילא גם התינוק נקרא שהוא ערל מ״מ בעודו בקטנותו אין ב״ד צריך להפרישו לכשיגדל הלא יכול למול עצמו אולם כאן אם לא נמול את הולד למי קנסינן הלא האב הוא נכרי ואינו מחויב למול והאם ג״כ אינו מצוה למול בנה וא״כ לא קנסינן רק להולד שהוא ערל והולד מה חטא ע״כ אפי׳ אם הי׳ בכחנו לכלות אותם אבל שלא למול את בנה אין לקנוס אותה כנ״ל הדבר לדינא, דודאי יש למול את בנה וגם לתת לה בשר כשר ואסור להכשילה במאכלות אסורות, אבל זולת זה ראוי לבדלה מהעדה שלא לתת לה שום נאמנות בעניני או״ה וגם שלא לכבדה בשום דבר וכה״ג ראוי לבדלה מתוך העדה, אולי ירחם ד׳ עלינו ויהפוך את כל לבב ישראל לטובה לעשות להם כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם:

כאות נפשך הטהורה ונפש אוה״נ הכותב באהבה רבה:

הק׳ חיים צבי הרש מאנהיימער:

חונה פה הנ״ל והגליל:

הנה מחמת טרדות רבות שסביבוני כתבתי בחפזון רב ולא הארכתי בדבר שיש להאריך וגם אין לי העתקה ממכתב זה כלל הנ״ל:

ע״ז

החיים והברכה לאהובי אמ״ו הרב הגאון הגדול מופת הדור מוה״ר **חיים צבי מאנהיימער** רב בה״ק אינגוואר תע״ה

מכתבו ופלפולו להלכה ולמעשה קבלתי לשמחת לבבי והנה שמתי הדברים גם לפני מורי וש״ב הגאון דק״ק הוסט הסי״ו והנה לוטה פה העתקה ומדבריו אשר מתוכו יראה הדר״ג הסי״ו שבמוקלת אין שני נביאי

נביאי ומתנבאים בקנון אחד:

ומה שכתב הדר״ג הש״ו לחלק בין **מומר למומר** כי ביוני הרמ״א והש״ך מי שהמיר דתו שוב לא יכול לחזור לדתו ואחת דתו להמית סברא זאת מלאתי מפורש בתוספתא שהורה להלכה בב״י ובש״ך ליו״ד סי׳ א׳ סק״ה **שוחט שהמיר דתו אפילו מה ששחט וניקר באותו יום בשר** יאכל בולא מי האיב שיאכל משחיטות אותו שוחט שבחט בשחרית ואחר חלות המיר דתו וכפר בדת משה וישראל? ואם יתן לי כל כסף והזב שבעולם לא אוכל לאכל משחיטתו? ומי לא ישתומם על הוראה כזאת שילאה מפי הגאונים בתרא׳ ונתקבלה להלכה ולמעשה מב״י וש״ך שהי׳ בכל מקום מן המחמירין, וכי פה ילאו להקל?

אכן בתוספתא מיירי במומר שהמיר דתו באונס בגזרת השמד, והוא השוחט לא הי׳ יכול לעמוד בנסיון ומתוך יסורים קשים ופחד מיתה וכדומה, באופן כזה ודאי יש לומר בעד אותו שעה לא ילא מחזקת כשרות ושחיטתו כשרה:

ורבינו הש״ך שהי׳ חי בגזרות ת״ח בפולין והוא עלמו הי׳ מן הבורחי׳ הוא הוא מדבר ממומר שהמיר מתוך אונס גזירת השמד, וקיבל דברי התוספתא׳ להלכה ולמעשה:

אכן במומר בזמנינו שהמיר מדעת עלמו אודות תאוה או מבוס ממון או כבוד בודאי איתרע חזקתו למפרע וכל מה ששחט למפרע נירפה כבשר חזיר ינבלה:

ואלא בשלום וברשוקת ידים להדר״ג ושלום רב לכל בני ביתו הש״ו עבדו ותלמידו:

בלומה כבי שיק:

(עיי׳ מהר״ס שיק ליו״ד סי׳ רמ״ט מה שהשיב לי בענין הזה)

ע״ח

הבינה והברכה. לאהובי ש״ב הרב הגאון מוה״ר **מנחם דייטש** יצ״ו בק״ק פאלאנקא:

ידיד נפשי! מכתבך הי׳ לי לעונג וכו׳, ומה שבקשת ממני להודיע לך דעתי בדברי הש״ס ב״מ דף פ״ד אבר של ר׳ ישמעאל כחמת בת **תשע קבין** ואבר של ר״י בת חמשה קבין יבי׳ ילא לבד שהם דברים זרים ונפלאים, עלינו לדעת לאיזה תכלית פרסמו דברים כאלה בש״ס אשר בזה נותנים יד ללנים? גם בעיני יפלא, שהראשונים ומפרשי הש״ס לא שמו אל לבם לבאר ולפרש הדברים זרים כאלה, ויגעתי ומלאתי לזה פירוש ופתרון, ואולי הניחו לי מקום לבאר כונת הדברים הללו:

חכז״ל במשנה כתובת דף ס״א ע״ב ובש״ע אבן העזר סי׳ ע״ו סדרו עונה לכל אדם, הטיילי׳ המורים והשמשים מעתן אחת לשבוע, והגמלים אחת לשלושים יום ומקשה בש״ס מי שנשא אשה בשהי׳ חמר ורלה להיות גמל מאי? ומסקינן שם שאסור לו לשנות אומנתו בלי דעת והסכמות אשתו משום שרולה אשה **בקב** ותיפלות **מתשעה קבין ופרישות**, מוכח מזה שאז הי׳ פרנסת החמרים קב לשבוע, ופרנסת הגמלים תשעה קבין לחודש:

ומעתה בעניני התשמיש יש הפרש בין עבדים לאלו שאין להם עבודות, ובאלו שאין להם עבודות הכל הוא כפי הרגל, אבל על ת״ח אמרי שעונתן הוא משבת לשבת:

ולזאת בהשכל ובדעת אמרו על ר׳ ישמעאל שאבר שלו הוא בת תשעה קבין לומר שהוא משמש מחודש לחודש, באשר ידוע הי׳ ביומיהם שהגמלים אשר קבים

שכרם הי' **תשעה קבין** ומשמשים מחודש לחודש, וכדי לדבר בלשון נקיות אמרו על אחד ששימש בשבוע פעם אחד **בת קב**, בת **תשע קבין** על אחד ששימש מחודש לחודש:

אכן עלינו לחקור לאיזה צורך פרסמו דברים כאלה בבית מדרש? ואמינא לך דעתי בזה. בש"ס ברכות כ"ז ע"ב בעת שרצו **לבחור ר"א ב"ע לנשיא** אמר אלך ואימלך באינשי ביתי ואזל **ואימלך באשתו** וכתב ביערת דבש חלק ב' דף פ"ג ע"א דעונת ת"ח הוא מליל שבת לשבת **ועונת נשיא הוא מחודש** לחודש מפני בטול בית המדרש, וכשם שע"פ הדין חמר ונעשה גמל צריך לימלך באשתו משום שרוצה אשה בקב ותפלות יותר מתשעה קבין ופרישות, כן הי' צריך ר"א ב"ע לימלך באשתו קודם שיקבל הנשיאות, שמא תרצה האשה לעכב, עיי"ש:

ומעתה שם במעשה שהי' רצו לבחור אחד מן החכמים המזכרים להיות עליהם לנשיא וידעו שימלכו בנשיהם, ולזאת פרסמו בין החכמים שידוע להם שר' ישמעאל הוא בלא"ה מאותן שהם **תשע קבין** ובזה רמזו שהוא האיש שיקבל הנשיאות ולא יהי' לו עכוב מביתו וזו אשתו:

תקותי חזקה שעשיתי לך מטעמים כאשר אהבת, כי אותך מאז ידעתי שיק את כבוד חכז"ל בקשת ואהבת, ולעשות לך קורת רוח נפשי אותה

ואחתום בנשיקת הפה מרחוק ידידך וקרובך:

שלמה הרש שיק:

ע"ט

שלום וברכה בלי יגון ואנחה לש"ב הרב הגאון שלשלת היוחסין מוהו"ר **מנחם דייטש** נ"י

ידידי מחמד נפשי ולבי! בקבלה מכתבך כתמלא ביתי אורה ושמחה לשמוע משלומך ומשלום יוצאי חלציך המכבדים אותך ועושים רצונך וכו':

ומה שעוררת שתמוה בעיניך לפי דברי בעל יע"ד שעונות נשיא הוא מחודש לחודש למה לא נזכר מזה לא במשנה ולא בגמרא ולא בשלחן ערוך או"ח סי' ר"מ ולא באה"ע בסי' ע"ו שמסדרין זמן העונה מכל אדם? ב' לא מצאת המאמר באבות דר"נ כאשר כתב בעל יע"ד?

הנה חפשתי ומצאתי בכרם שלמה לאה"ע סי' ע"ו שמביא ג"כ דברי בעל יע"ד וקיים: אבל בקשתי באבות דר"נ ולא מצאתי ולא בשום מקום אשר חפשתי:

ואפשר שבעל יע"ד בחרוצות שכלו למד כן ממאמר שר"א ב"ע הלך לימלך באשתו ואיה המקום בתורה או בנביאים ובכתובים שהבעל צריך ליקח מאשתו רשות בעת שרוצה לקבל עליו הנשיאות? ומה שהלך לבקש רשות מאשתו למד שכשם שאשת העבד יש רשות למחות לבעלה שלא ילך החמר להיות גמל, אע"פ שמקבל תמור קב תשעה קבין כן יש רשות לאשה למחות שלא יקבל המשרה של נשיאות ולא יבטל העונה או שבעל יע"ד ראה המאמר במדרש וזכרונו הטעו שהוא באבות דר"נ:

ולדינא דעתי שמה שביקש ר"א ב"ע הסכמות אשתו לקבל הנשיאות נראה לי לומר כי ע"פ הדין יש רשות לאשה למחות שלא יצא הבעל מן המקום, ורק כדי לבקש פרנסה כופין האשה שתלך עמו כמ"ש להלכה באה"ע סי' ע"ה ברמ"א סי' א':

אכן בזוהר פרשת לך על הקרא ויקח אברהם את שרי אשתו כתב מהו ויקח? אמשיך לה בגילא ומעלייתא בגין דלית רשות **לבר נש לאפקא איתתא** למיהך

למיהך בארעא אחרא בלא רעותא דילה.

ומעתה אם יקבל עליו השליחות יהי' מוכרח לצאת מן העיר ולישב בראש בית דינו בועד החכמים ולצאת ולבא לפני מלכים ושרים, נושא עטה כסופר וכדת לבקש הקבוצה כאשר עשה אברהם אבינו, ומעתה אין לנו מחויב ומפורש בשונת השליח תהיה מחירם לאחרים, ולכן לא מצאתי להלכה שונת השליח:

ודע אחיי! שעלינו לדעת שכבר כתב זקני בתוס' יו״ט על בעלי תוספות שנאבדה מהם הבקיאות, עיי' תוי״ט פרק א' משנה ה', ואם כה אמר על בעלי תוס' מה הי' אומר עלינו שאנו בבקיאות נגד הראשונים כטפה מן הים? עירות רבות, השכחה גוברת, ואולי הי' לפני בעל יש״ד מס' אבות דר״נ בכתב יד או דפוס אחר, כי כן איתא ברמ״א ליו״ד סי' ש״א במס' כלה **לומר קדיש** וגם עי״ז כתב בכרם שלמה **לא נמצא שום רמז** ורמיזה **במס' כלה לומר קדישים** יתומי' גם מס' כלה שיצא לאור מעתה מכתב יד מהרב ר' נחמן נתן קורונל בירושלים ישם בפרק ג' דף ד' ע״ב בד״ה ברייתא קטנים מש״א ומאוחרי' מקדשים לאבלים:

ומאמינים דברי בעל יש״ד שמצא ומאור ברייתא באבות דר״נ בכתב יד או בדפוס בשונת ת״ח מחויב לאהוב שלא יחו גדולי הפוסקים, ומזאת לא מצאים להלכה שונת השליח מחויב לאהוב:

כ״ד ש״ב מוקירך ומכבדך הדורש בשלומך ישלום כל אשר לך:

שלמה הכהן ס״ק:

פ'

בוכ״ע לידידי הרבני המופלג בתורה ומתנו בחסידות נקי בהדרי התורה והתלבשת וכו' **שמואל יעקב שטיינבערגער** נ״י לייב

בסעגעדין תש״י!

הנני להשיב לשאלתו במנהג אשר לדעתי הוא מנהג בטעות שקודם החופה הכלה מברכת בשם ומלכות להדליק נר של **שבת** והיא ברכה לבטלה ועוברים בזה על לא תשא וגו' והאריך בזה:

ידע מע״כ שבאו לכאן בחתונה האחרונה שיקבו הנשים שהי' שם מן מנהג הרבנית תחי' שתדליק עם הכלה הנרות שעומדי על השלחן, והיא בחכמתה אמרה שלדעתה הוא מנהג בטעות באשר הוא ברכה לבטלה, ויאשר כחה שאמרה יקפידה לי מה שהשיבה על מנהגים בטעות שמחתי מאד, אכן אחר כמה שנים שלא במחשבה לפני שכבר דברי הרשב״א בתשובה סי' ט״ו שכתב „שעלינו לכבד כל מנהג שנוהגין בישראל הזקנים והזקנות" באשר מצאתי ראיתי שיש לכל מנהגים שנוהגין בנשואי' יסוד מוסמך בתורה, וכל מנהגים הללו כגון מכסין **פני הכלה בצעיף** הנקרא שלייער, „ומברכין עם הכלה הברכה להדליק קודם החופה", כן איתא לאם מכולת יפה ומברכת קודם **החופה הברכה להפריש חלה** באשר מלובש בלחם התיכה חלה אשר מפרשת הכלה אחר הברכה, וכן מקפידין להעמיד החופה אחר **תפלת מנחה דוקא** כל זה הוא מנהג. וכן כוון מילי התלבשת והיא כמפרש בתורה:

בבראשית כל יצחק אבינו כתיב בסדר חיי שרה. ויצא יצחק לשוח בשדה „לפנות ערב" ואמרו חכז״ל, שיחה זו תפלה שיצחק תיקן תפלת מנחה ומנהג זה הזמנה

נדמנה לו רבקה, וזו דכתיב: על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא זו אשה הרי מפורש שיצחק תיקן תפלת **מנחה** ביום חתונתו!

ומה נעימים דברי בעל הטורים שכתב **לפנות ערב** ב' במסורה חד הכא, ואידך והי' לפנות ערב „ירחץ במים" רמז מה שאמרו חכז"ל טובלים מן המנחה ולמעלה, דמה הכא **מנחה** שיצחק תיקן תפלת מנחה אף טבילה לעת מנחת ערב עכ"ל:

וראיה מכאן שלא לעשות חופת **נדה**, כי אברהם ושרה תיקנו **טבילת נדה** כמו שמפורש בזוהר וירא:

וכשם שנאמר לפנות ערב שהי' אז זמן תפלת מנחה כן נאמר לפנות ערב ירחץ במים וטהר, שבאתה ליצחק טהורה מטומאת נדה:

וגם נאמר כאשר ראתה רבקה את יצחק **ותקח הצעיף ותתכס**, הרי שהי' בימים הראשונים המנהג כשבאת הכלה לחתן ביום חתונתה לכסות פניה בצעיף:

ואח"כ נאמר ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, וקיבלו חכז"ל אם מפי אם שראתה שהיא דוגמא משרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת הי' נר דולק מערב שבת לערב שבת, ברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל, וכשמתה פסקה, וכשבאת רבקה חזרו (רבה חיי שרה הובא ברש"י עה"ת), ומבאר בשפתי חכמים שהם כנגד ג' מצות שהאשה מצווה, א' נדה, כנגד זה חזרו ענן קשור על האהל והוא ענן השכינה לפי שהיתה זהירה בנדתה לטהר עצמה והטהרה מבא לידי קדושה, ב' חלה כנגד זה חזרו ברכה מצויה בעיסתה; ג' הדלקת הנר, כנגד זה חזרו נר הי' דולק:

וביארתי דבריהם, כי מצות הדלקת נר לנשים הוא לפי שטהרת וקדושת הבית תלוי רק באשה, היא היא המשגחת על צרכי הבית והיא מגדלת הבנים והבנות, והאיש בעל הבית טרוד בעסקו ובמלאכתו והוא תמיד חוץ מן הבית ואין סיפוק בידו להשגיח על עניני הדת בביתו משבת לשבת, לזאת אמרו כל זמן ששרה חי הי' הנר דולק מערב שבת לערב שבת, באשר היא ישבה בביתה, כמו שנאמר ששאלו המלאכים על שרה את אברהם: איה שרה אשתך, והשיב: הנה באוהל, כי היא מנשים שנאמר עליהן: כל כבודה בת מלך פנימה!

מצות חלה ניתנה לנשים, באשר תכלית מצות חלה היא ליתן מכל לחם חלק לעני ולעובד ה', אכן אשה שעיניה צרה באורחים היא מעכבת את הבעל להכניס לביתו אורחים, באשר אומרת שלא הניחה עצמה על אורחים ואין הברכה מצויה בעיסה, אכן כל זמן ששרה קיימת הי' הברכה מצויה בעיסה, כי בכל עת ובכל שעה שבאו אורחים אל הבית מצאו לאכל:

מצות נדה קיימה שרה אמנו והיא היתה הראשונה שלמדה לנשים לטהר עצמם מטומאת הנדה כמו שהבאתי לעיל מפורש מזוהר:

ומעתה נגד מצות חלה המוטלת על הנשים „נוהגים לאפות פת מסולת והכלה תיקח ממנו החלה" לדעת שמצות חלה ניתנה לנשים למען תרגיל עצמה ליתן מכל אשר בבית חלק לעני ולאביון:

ומאמי הצדקת מרת אסתר בת שלמה שמעתי שלכן נקרא הבצק שלוקחין מכל העיסה שאופין וממנו פת „חלה" שהוא ראשי תיבות מן "חלק "לעולם "הבא!

נגד מצות הדלקת הנר שניתנה לנשים „נוהגים שתדליק הכלה ביום חופתה הנרות" ומברכת כדי לחנכה במצוה לדעת שהחוב על האשה להדליק את

את אור המלות והטהרה בביתה, כנגד מלות נדה נוהגין להעמיד החופה דוקא אחר מנחה לעת ערב בעת שתבא בנים ותטהר שתבא לבעלה בקדושה ובטהרה והקרא מקיים וינחם יצחק אחרי אמו, כל מפרשי התורה, הראשונים והאחרונים כולם פה אחד אומרים שנתנחם יצחק אחרי אמו אחר שראה שגם היא מושלמת במדות כאמו, ואני אומרתי באגדה, כי וינחם גבי יצחק הוא מלשון נמלך (בעריינן) כמו וינחם ה' כי עשה את האדם, וכן וינחם ה' על הרעה (שמואל א' ט"ו). כי יצחק המתין ליקח אשה עד ארבעים שנה, כי עלה פחד בלבו שאם יביא אשה מבנות הארץ אל הבית, אז יביא לצער ותוגה לאמו שרה, אכן אחר שראה כי הי' בה כל המדות טובות כשרה אמו, אז התחרט שהמתין ליקח אשה עד אחרי מיתת אמו.

עתה הראיתי לדעת שמנהגי ישראל ממקום קדוש באו, ומנהגי **אבותינו** בידינו וכל המשנה ממנהגי ישראל ידו על התחתונה, ואם אין יודע לנו הטעם והמקור מכמה מנהגים ותקנות, לפי אלדיני הנסתרות, ועלינו החיוב לקיים ולחזק מה שמסרו לנו האבות, ואז יזכור ה' לנו חסדי אבות, אמן כן יהי רצון.

כ"ד ידידו הש"ת

שלמה נגי שיק.

פא

שלו"ת קארלסבאד י"ג מרחשון תרכ"ג לפ"ק

ידיו רב לו ידיו רב מגלה כמסורה של תורה,

ה"ה כבוד ידידי הרב הגאון צדיק תמים מו"ה **יוסף קליין** הו' אב"ד הגדול בעיר הגדולה לאלקים **סערדאהעל** נ"י

פתח דברי להודות להדר"ג ששלח לי ספרו על כתובות הנקרא אהבת ציון, ובראותי דבריו נתמלא ביתי אורה ושמחה וששון וברכתי ברכת יוצר המאורות והנני שולח לו שני זהובים שלא אבא בברכה בידים ריקניות לצורך הוצאות הדפוס ברלין, וגם אעורר על דברי הדר"ג בקונ' דהתלתה במוכס וקופה ברלין.

א' הדר"ג יצא לומר בכונת הש"ס מוכס דכתב יחתנא וכו' ע"פ מ"ש הטור בכמה מקומות שמה שהתירה התורה אין כח לחכמים לאסור, וכיון שאמרה התורה והיא לא נתפשה, ממשמע נתפשה מותרת ויש לך אחרת שהיא קופה ברלין והאיך יוכלו לאסור אשה שנאנסה לבעל, שהתורה התירה, זת"ד. ומאם אני אומר להדר"ג שכיון בזה לדברי ברכי יוסף באו"ח. אכן לדעתי לא אמר הטור סברתו והערתו רק בדבר המפורש בתורה באר היטב, אך דבר שבא מכח דרש ודיוק אינו כמפורש ויכולין חכמים לאסור משום גדר וסייג. ואביא ע"ז כמה ראיות, א' חכז"ל אמרו להלכה כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלאו דלא תשא וגו', וכן פסק הרמב"ם בפ"א מברכות, וכן פסק המחבר ומג"א באו"ח סי' רט"ו, וכן פסק הברכי יוסף באו"ח סי' מ"ו, ומעתה בתורה מפורש ואכלת **ושבעת** וברכת וגו' א"כ הרי הוא כמפורש בתורה שאין לברך רק בשאכל ושבע, והאיך תיקנו חכמים לברך ברהמ"ז על כזית?

ב' התורה צותה לתקוע בשופר בר"ה ובפירוש נאמר לתקוע בחצוצרות והאיך עקרו דבר שהוא מפורש בתורה משום גזרה דשמא יעבירנו, וצריכין לומר משום דלא כתיב בפירוש **ביום** כמו גבי מילה יש כח לחכמים לעקור:

ג' בתורה כתיב בפירוש אחרי רבים להטות ומנה ילפי' ג' מיני רוב, רוב בדיינים, ביטול חד בתרי, וכל דפריש מרובא פריש ומעתה הוי רוב כמפורש בתורה, ועל איזה סמך אזלו הרבה מחכמי ישראל

ישראל ואמרו לחוש למיעוט, ובפירוש אמרו כע"ק ור"ע במכות דף ז' אלו היינו בסנהדרין לא הי' אדם נהרג מעולם, יעו"ש בתוס' ?

אע"כ צריך לומר שדבר שאינו מפורש בפירוש ובהחלט בתורה, כמו היתור הנאה בחלב או אך אשר יאכל לכל נפש וגו' אין לחכמים רשות לאסור הנאה בחלב או לאסור שחיטה ובשול ביו"ט לגמרי, או כמו שמפורש גבי מילה **ביום** דהוי כאלו נאמר בפירוש **ביום השבת**, משא"כ בדבר שאינו מפורש רק שבא מכח דיוק ודרש יש כח לחכמים לגזור ולאסור משום גדר וסייג, כנלע"ד ברור׃

ב' מה שהקשה הדר"ג על דברי הפ"י שהקשה דלמה לא מוקמינן האשה אחזקת היתור לבעלה ? ותירוץ משום דרוב אנוסה הוי סופה ברצון, וא"כ רוב דסופי ברצון עומד כנגד חזקת היתור לבעלה וע"ז מקשה הדר"ג הא יש לאשה גם חזקת כשרות הבאה מכח רוב בני אדם כשרים כמ"ש הפ"י בסוגי' דשמא יחפה ומעתה הוי רוב דסופה ברצון כנגד הרוב דחזקת כשרות, וא"כ היא עדיין בספק ונוקמי' אותה בחזקת היתור לבעלה ?

והנה מצאתי שהעיר זאת במקנה ולנע"ד דאין ממש כלל וכלל בסברת הפ"י דרוב אנוסה ברצון למי שרגיל לדקדק בדברי חכז"ל כחוב עלינו. אבוהו דשמואל לא אמר בלשון החלט דסופה ברצון, אלא כך הי' אומר: **דחיישינן** שמא סופה ברצון, הרי מפורש באר היטב שסובר שהוא רק חשש וספק כשאר ספיקות, ומעתה קשה למה אמר שאסורה לבעלה ? אכן כד דייקינן בלישנא מצאנא שסובר סברת תוס' בסוטה כ"ח ע"ב בד"ה ברשות הרבים. דשם מקשים דתנן כיצד דיה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות ופירשה וראתה דם היא טמאה וכולן טהורות, ודייק שם בגמרא טעמא דדיה שעתה וכו' סוף סוף הו"ל שלש והוי ליה ספק טומאה ברשות הרבים ? ותירצו דלא חשוב ליה טומאה בר"ה אלא היכא דספיקא היתה, יכולה להיות **גלוי לכל**, כגון ההוא דנזיר ותשע לפרדים ושרץ אחד ביניהם, אבל ההיא דנדה המגעת שלה הוא ודאי שנגעה במעי ואין שום ספק אלא אם ראתה אם לאו, ומקום המקור הוא **מקום סתר**, ולא שייך לומר ביה ספק טומאה ברשות הרבים אפילו אם נולד ספיקתה בר"ה, יעי"ש.

ומעתה אבוהו דשמואל סובר שהוא רק חשש וספק שסופה ברצון, אך יען **דהוא ספק טומאה ברשות היחיד**, משום דמחשבה שבלב הוא ודאי ספק **במקום סתר** שאין גלוי לשום אדם ודומה ממש לספק נדה שהוא מקום סתר, וכרשות היחיד יחשב, וספק טומאה ברשו' היחיד ספיקו **טמא**׃

ועל זה שפיר מקשה בש"ס אומנם דברי רחמנא היכא משכחת לה כיון דזה ספק טומאה ברשות היחיד ? וע"ז תירצו שלוחה מתחלי' ועד סוף, והוי **מרום גלוי**! כנלע"ד, ואליע לפני הדר"ג מה שאמרתי בנידון אשר לפנינו לבאר אלה הדבריי שצריכין ביאור מספיק למי שרוצי' לדייק בדבריהם' ולבא על המקור שבא ממקום קדוש וטהור׃

הנה אסור נדה שהוא מקום סתר כדברי התוס' דומה לספק טומאה ברשות היחיד, ובכ"ז התורה אמרה וספרה לה לעצמה שנאמנת, ומזה אנו למדין בריש גיטין שעד אחד נאמן באיסורין, והאיך עלה על דעת אבוה דשמואל לומר מפני החשש שמא סופה ברצון שתלא בגע הא היא צועקת ואומרת שהיתה באונס מתחלה עד סוף ? שנית הא סתי' משנה ר"מ, ואם ר"מ חשש למיעוט בכל מקום לכתוב בכתובי' אם תשתבאי אפרקינך וכו', ומעתה הוא לא חש לסופה ברצון, וע"כ צריכין לומר שר"מ סובר דסופה ברצון הוא מיעוטא דמיעוטא, והאיך בא אבוהו

דשמואל

דשמואל דסובר בכל מקום הולכין אחר הרוב וכאן חש למיעוטא דמיעוטא? ג' ואפילו אם נאמר כדעת האחרונים שלדעת דשמואל סובר שרובם סופם ברלון מה שאין סובל הלשון, כמו שכתבתי לעיל באומר דחיישינן, האיך נמצא ידינו ורגלינו בבית המדרש לשמוע שתנא דמתניתין סובר מהיפוך להיפוך שאפילו המיעוט אינם ברלון אם הוא אומר שהרוב ברלון? ד' קשה קושיות התוס' מה השיב אבוהו דשמואל על אסתר שחזרה לבעלה מרדכי ואם יבוא שהיא היתה צדקת, מה יאמר אם הבעל וכל בני העיר יבאו להעיד כמעשה שהביא בתשו' מהרי"ל באשה אחת ילדה אחר י"ב חדשים שנסע בעלה למדה"י וכל בני העיר העידו עליה שהיא צדקת גמורה ולא זנתה, והתירו האשה ואמרו שהולד כשר ונשתהה י"ב חדש?

ה' והיותר תמוה בעיני, והוא אללי בפלא והפלא, מדוע שתק אבוהו דשמואל אחר שהקשה אותו רב ממתניתין דילן, וכי אפשר לומר שבכח דברי המשנה, הא כלל בידינו שדבר השנוי במשנה הי' שגור בפי כל כמו שכתב רש"י בכתובו' דף י"ז ע"ב בד"ה ור' הילל, וא"כ למה שתק ולא השיב דבר ולא חלי דבר?

ו' תמיה בעיני מדוע קרא רב על אבוהי דשמואל הקרא שרים עצרו במלים וגו', ובגיטין גבי מעשה דחורבן ומצאו שר"י לא ידע מה להשיב וקרא עליו הקרא משיב חכמים אחור וגו', ומדוע לא קרא רב ג"כ הפסוק משיב חכמים אחור על אבוהי דשמואל, או הקרא כלילים לא יפתח פיו, או הקרא כי אין בפיהו נכונה כדומה, ומדוע קרא דוקא הפסוק הזה?

ז' לדעת הרמב"ם שספק דאורייתא מה"ת לקולא, ומקשים עליו ספק ממזר דכתב רחמנא להתיר למה? ולדעתי דלא קשה על הרמב"ם בזה יען שהולד שמן התורה הותרו כל הספיקות ואסוקה שהותרה לבעלה ומה"ת אע"פ שספק ברלון, משום דמה"ת ספק ממזר, ומה שהתירה התורה ספק ממזר הוא משום דאלו לא אמרה התורה בפירוש ספק ממזר מותר הייתי אומר שאם ברור שהאשה בנאמנה עכשיו, בעלה לא נגע בה ג' חדשים לפנים באמר הי' במדה"י וגם אחר שנאמנ' לא נגע בה, והיא ילדה אחר שנאמנה לתשעה חדשים, א"כ ברור שזה הולד ממזר הוא וא"כ אין כאן ספק ממזר רק ודאי ממזר, ובכל זאת מותר הולד לבא בקהל ישראל, יען דהוא ספק שמא באמנת ובא ברלון ובאמנת לא מקרי ממזר מה"ת ולפ"ז דינו של הרמב"ם אמת ויציב, ולפי זה מה מקשה רב על אבוהו דשמואל ממשני דלמא תנא דמתניתין סובר ספק דאורייתא מה"ת מותר, והוא סובר דספיקו דאורייתא מה"ת לאיסורא לכן חייש שמא סיפה ברלון?

ואמרתי ליישב כל חמירא דאיכא בקוג' במסכת קדושין דף פ' ע"ב אמרו לא יתייחד איש עם ב' נשים, ובש"ס שם אמרו הטעם מפני שנשים דעתן קלות ואפילו שניהם כותין להתפתות, ומקשי' שם מתניתין דלא כאבא שאול שאומר כפל יקבר באיש אחד עם ב' נשים, ומעתה הזכן שאיש מותר להתייחד עם ב' נשים? ותירצו שבשעת אבילות תבר יצרה, ורבנן סברו שאפילו בעת צרה יש לחוש ליצר הרע כי ההוא מעשה וכו' יעיי"ש ברש"י ותוס'.

ומעתה הנ"ל יש ללמוד ב' דברים, א' דאבא שאול החולי שבעת צרה ותוגה יצר הטוב גובר על יצר הרע, ב' יש ללמוד מתוך דבריהם אע"פ שיש חזקות כשרות לכל אדם באין הבדל בין איש לאשה, ומה שע"א נאמן ילפי' מן וספרה לה ונשים נאמנות בכל אסורין שבתורה, אך לעת כזאת משום מעשה שהי' שנשים עמו ומעשים אשר לא יעשו יצאו אצלה הנשים

הנשים מחזקת כשרות ואמרו ופרסמו שנשים דעתן קלות.

ואני לעלוני אוסיף עוד על המעשי' שהי' עוד מאין בזה השערורית בימים ההם שהיו מוכרחין להוציא הנשים מחזקתן בזה הספר. וכעת די לנו לדעת שבימי' ההם לא הי' לנשים חזקת כשרות.

ובזה יש לנו טעם ומספיק מה שהביא את אבוהו דשמואל לידי מדה הזאת לחלוק על דברי המשנה ולומר בהחלט שאשה שנאנסה אסורה לבעלה מחשש דסופה ברצון, חכמי המשנה תיקנו בימים הראשונים לכתוב בכתובה אם תשתבאי אפרקינך, משום כשנשבית מן הגוים ולקחו אותה בחזקה מבניה וממשפחתה ותצר לה ולבה נשבר בקרבה אז מותרת לבעלה יען דתחלה וסופה באונס, משא"כ כאן באבוהו דשמואל שדן על האשה היושבת בביתה אצל בעלה ומשפחתה ולא נשבר לבה בקרבה, יש לחוש בנאנסה אע"פ שתחלתה הי' באונס סופה הי' ברצון, ומעתה הרי זה דומה לנדה שהוא ספק טומאה ברשות היחיד שספיקה טמא!

ובזה מצאתי טעם וסברא מה שהכריח את ר' מאיר שהי' מאיר עיני חכמים בהלכה, לחלוק על דברי התורה ולומר שחוששין למיעוט כנגד ההלכה, התורה אמרה תזבח ואכלת והוא גזר שלא לסמוך על הרוב ושלא לאכל? ואני אומר מי הוא זה ואיזה הוא שלא ישתומם על ר' מאיר בעל הנס שעלה במחשבה לפניו שידבר על לב אחד מתלמידיו שיפתה את אשתו ברוריה כמו שסיפרו חכז"ל בע"א דף ח"י וברש"י שם ובשלשלת הקבלה דף כ"ב ע"ב מה שהשפל שבשפלים לא יעשה כזאת לנסות את אשתו ולהביאה לידי נסיון?

ובאותו פרק אזכיר שהוא ר' מאיר בעל הנס תיקן בדורו לברך בכל יום ג' ברכות שלא עשני אשה ועבד וגוי. ומקשים הא גם עם ישראל מיקרי **גוי**? והמג"א בשם הב"ח הקשה באו"ח סי' מ"ו סק"ע אמאי לא תיקן לברך שעשני ישראל? ועל כל הקושיות הללו אני תמה הא קבלה בידינו שהמברך ברכה שאינה צריכה עובר בלאו מה"ת. ומה הכריח אותו להוסיף ברכה שלא עשני אשה, והאשה נבראת להיות לו לעזר וכל מי שאין לו אשה שרוי בלא ברכה, והוא יצא וצוה לברך ברכה בשם ומלכות שלא עשני אשה?

ולא על הברכות שתיקן ר' מאיר הוא תמוה אלא גם על התפלה שתיקן חד מן התנאים, אשר לפי ש"ס ברכות ט"ז ע"ב תיקנה ר' יהודה הנשיא וכפי פירוש במחזור ויטרא הי' ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקא המתקן, להתפלל בכל יום: שיצילנו **מעזי פנים ומעזות פנים** וכו' מי יאמר לנו מי הוא עזות פנים ומי הוא עזי פנים? מה הבדל יש בין עזות לעזי פנים? רבינו רש"י פירש **עזות פנים** שלא יעלילו עלי שם ממזר. מי לא ישתומם על זה שתיקנו להתפלל בימים ההם שלא יעלילו עלינו שם ממזר? מה זה ועל מה זה נתפלל רק שלא יאמרו עלינו לעז ממזר ולמה לא נתפלל שלא יעלילו עלינו שם גנב או גזלן וכדומה? מאין מצא רש"י לפרש כן על ממזר דוקא?

אך מי ששם עיניו על הקרא זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור וידע השערוריה שהיתה אז בימי התנאים כשבא המלך אדריאנוס על כסא מלכותו ימצא טעם וסבה על התפלות הללו:

המלך האכזר עשה פעולות שונות למען לא יזכר שם ישראל עוד ועי"ז נעשו ג' כתות בישראל. כת א' שמרדו ברומיים ועמדו לנגדם בחרב וחנית ומהם הי' ר' עקיבא רבו של ר"מ, כת ב' שדברו לשלום ולסבול את עול הגלות עד שירחם ה' ומהם ר' יהושע ב"ח וחבריו

וחברינו כמפורש ברבה בראשית פ"פ ס"ד ופ"ס ע"א דף ח"י ע"א וכת' ג' שעמדו בתוך ולא התחברו לשום אחת מן הב' כתות כף במו לפיהם ועל: במילים ומהם שברחו למדינת הים ומהם שישבו במערות חוץ לעיר ומהם ר' שמעון בן יוחאי ובנו ואבותו דשמואל ור' מאיר, כמו שאבאר בס"ד.

ינאי המלך האכזר והמלחמה גרמה השעוריה בימים ההם אלא שתלמידי אותו איש גדלו השעוריה כי הם פרשוה. בשמו שיכול להגות את השם באותיותיו ולעשות נסים ונפלאות והם פרשוה שגם לידתו וביאתו לעולם הי' בדרך נס, באשר בא לעולם ע"י רוח הקודש ואשה תזריע ותלד בן בלא איש !

אותו איש ותלמידיו חלקו על תורת יבמה ואמרו שבת תירש כמו הבן וכן גירי בלא לגרש איש את אשתו אלא אם מלא בה ערות דבר ממש, ועי"ז עמדו הנשים על לדם. ולא זה בלבד גרמה השעוריה אלא שעי"ז נפתחה הפתח לנשים קלי הדעת, כי קלי הדעת הפקירו עצמם לזנות, וכשנתעברו אמרו מרוח הקודש נתעברו, באשר אז השמועה עשתה לה כנפים בין ההמון שאשה יוכל להתעבר ע"י רוח הקודש ובאמצעי'.

ואין תימה אם לעת כזאת בעת השעוריה הנשים עשו מעשים אשר לא יעשה כמסופר בש"ס קדושין בגמרא ותוס' ורש"י שהבאתי לעיל, וחכמי אומת מלאו לבם ויצר להוציא הנשים מכלל חזקת כשרות, באשר ראו שנשי ישראל עמדו על לד הכת שלישי אשר בראשם הי' אלישע בן אבוי' שנטה לרומיים, אשר מטעם זה קראו אותו **אחר** שהוא ר"ת "אלישע חבר רומיים".

וידוע כי ר' מאיר הי' אחד מן הכת שג"כ נטה לרומיים לעשות שלום עמהם כי היא הלך אחר עצת רבו אלישע ב"א ולזאת חלק גם על החכמים שהוציאו נשי ישראל מחזקת כשרות, ולזאת עלה על דעתו לנסות את אשתו, ומעשה שען הלליה, למען ידע כי הי' מן השכרה לעת כזאת להשגיח על נשי ישראל באשר השעוריה הטה אותן לדרך עקש :

ובזה מובנים הדברים שסיפרו בירושלמי במעשה שהי' שהובא בקילור בתוס' קדושין דף ע"ג ע"א בד"ה מאי ובראש שם שאבותו דשמואל הלך למדינת הים ובא בלילה לאשתו על ידי **שם** וב"ה מיד ע"י **ם** למדינת הים וכשנתעברה אשתו הביאו אותה לב"ד והלקו אותה מלקות !

ועלינו השוב לחקור ונאמר שאמרו במשנה פ"פ חלק כל ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב, אם כדי לבא ממדה"י ע"י השם ולעוף כעוף הפורח באויר לריכן להגות השם באותיותיו, האיך עשה אבוהו דשמואל מעשה כזה לאבד עולמו בשעה אחת? ב' אם הי' במדינת הים ובא לביתו ע"י שם מה הכריח אותו לברוח בלילה מיד ע"י שם, וכי גנב או גזל? ג, אם קראו את אשת אבוהו דשמואל לב"ד ומפני שחשדו אותה שזינתה באשר הי' ידוע לכל שבעלה יושב במדינת הים, והוא הי' בביתו ע"י שם, ומדוע לא אמרה מבעלה נתעברה באשר הי' בביתו ע"י שם וחזר ע"י שם ?

אכן בימים ההם מלכות הרשעה לוו להרוג ולאבד, אלו חכמי ישראל שלא נטו לדעתם ובפרט אלו שנטו לכת המורדים לכת בר כוכבי אשר ר' עקיבא עמד לימינו, ומן הנרדפים הי' ג"כ ר' שמעון בן יוחאי ובנו כמסופר בש"ס שבת דף ל"ג ע"ב, נשם סיפרו: רשב"י ובנו ברחו למערה ואשתו הביאה להם לחם ומים בלילה למערה. אכן עלה על דעת רשב"י

רשב"י שאם מלכות הרשעה יצערו את אשתו תאמר להם מקומם במערה ויבאו לידי סכנה, לזאת אמר לבנו: נש"ם דעתן קלות, לזאת טוב לנו לברוח גם מכאן למען לא ידע שום אדם ממקומינו נברחו גם משם ונעשה להם נס שמצאו במערה דקל וגם מים, עיי"ש.

וכן הי' המעשה באבוהו דשמואל שישב במערה באותה מדינה, גם לא רחוק ממקום מושבו, ואשתו ידעה ממקומו והביאה לו בלילה לאכל ושתות וממנו נתעברה. אכן אחר שראו המלשינים שהיא נתעברה ממילא נודע לה מקומו והכריחו את הב"ד לקרא אותה לדין, ומאחר שנתעברה מחויבת לדעת איה הוא בעלה, דאם לא אז הולד שתלד יהי' בחזקת ממזר מה"ת!

אכן היא לא אמרה מקומו וקיבלה היסורים באהבה שלא למסור את בעלה לרשעים וימות.

או שיש לומר שכמו שחשש רשב"י על נשים דעתן קלות כן חשש גם אבוהו דשמואל ולא גילה לה את מקומו, וכשבא לפעמים לביתו אמר לה שבא ממדינת הים ע"י שם למען לא תגלה בו איה מקומו, כי מאז המון עם האמינו בשמועות כאלה שאפשר לעוף ע"י הוגה השם באותיותיו. אכן החכמים חכמי האמת ידעו ששמיעות כאלה לא באו ממקום טהור.

ואחר הדברים האלה נודע לנו שר"מ וכל חכמי דורו ידעו שיש גם לנשים חזקת כשרות, ולזאת תקנו לכתוב בכתובה אם תשתבאי אפרקינך, כי ידעו שבאונס גם סופה באונס, אכן כאשר ראו בימים ההם בעת השערוריה שנשי ישראל ירדו מטה מטה במוסר ונטו לקלי הדעת שעמדו בימים ההם, אז הודה גם ר"מ וחביריו להוציא הנשים מחזקת כשרות ולחוש שסופה ברצון.

ובזה מובן למה תיקנו בימים ההם להתפלל שיצילינו ה' מעזי פנים שלא יוציאו עליהם שם מזה, כי אז הרבה מישראל שלא הסכימו לממשלת הרומיים הי' מן הנרדפים וישבו חוץ לעיר במערות, ובעת שנשיהם ילדו בנים או בנות הוציא המלשינים והכסילים עליהם שם ממזרות, ובימים ההם שגברו עזי פנים חונפים ומלשינים היתה עת צרה על ישראל, והתפללו שהי' ישמור אותם מאלו ומדין קשה ומבעל דין קשה ומפגע רע ומשכן רע ומשטן המשחית:

ומעתה אשוב לסוגי' אשר לפנינו אבוהו דשמואל אחר ששמע וידע מן המעשה שהי' בימי השערוריה שסיפרו בקדושין ובירושלמי שירדו נשי ישראל מחזקת כשרות שלהן מטה מטה, כי נטו לכת המסיתים והמדיחים למען ירשו גם נחלת האבות, שמעה מה שעשתה ברורי' אשת ר"מ שהיתה הראשונה בין הכשרות, מחוכמת ומלומדת בקדשים וטהרות, גם הוא אמר דחיישינן לסופה ברצון:

אכן שאלו אותו האיך אתם חולקים על התקנות הראשונות שתיקנו לכתוב בכתובה אפרקינך מוכח דלא חששו שסופה ברצון? אכן משום כבודו של ר"מ לא רצה לפרסם המעשה שהי' שנתברר עתה שאין ליתן לנשים חזקת כשרות, ולא השיב להם כלום:

אכן רב רצה להראות לו לאבוהו דשמואל שיודע מאיזה טעם אינו משיב לזאת אמר בחכמה הקרא: שרים עצרו במילים וכף ישימו לפיהם, שרי התורה דרכם לשתוק ולשבוק שלא לפגוע בכבוד אחרים, כי הם זהירים בכבוד החברים, ובחכמה בחר בקרא דכתיב בו **וכף** ישימו לפיהם, באשר אז נתפשטה האמונה שאפשר להגות השם באותיותיו שעולה בצירופו **וכף**

הי'

היא קפ"ו (בחילוף כ' במקום ק' במבטא), כי יוד פעמים יוד מאה, ה' פעמים ה' כ"ה, ויו פעמים ויו ל"ו, ה' פעמים ה' כ"ה, הרי המספר **קפ"ו** מכוון **מקום**, אשר לדעתם השם הזה **שמו לפידם** לעשות מה שלבם חפץ:

וכבר עמדו רבינו בחיי בסדר שפטים על הפסוק לא יהיה בך קסם קסמים ורבינו האי ורבינו סעדיי ורדב"ז וראב"ע ורמב"ם במורה ח"ג פ"ז שאין להאמין לשמועות הללו, ומה שעשתה בעלת אוב בשמואל א' סי' כ"ח שהעלתה אותו, זה הי' זיוף ותחבולה יעיי"ש:

ורצה רב בחכמה לרמז לו שיודע שגם הוא אומר לאשתו שנתן השם בפיו כי גם אם לא נראה לומר שבמבטא **וכף** הוא כמו **וקף** יש לומר שרב אמר תיבת וכף כאלו הי' כתוב בפ"א כפולה **וקפף** ואז עולה כמספר מקום וכמספר שם הוי"ה בארבע אותיותיו ככלע"ד:

ואחר שגליתי דעתי לפני הדר"ג בזה הענין והמקור לדעתי שר' מאיר חש למיעוט נגד דעת התורה, אציע לפניו ג"כ מאין בא ר' עקיבא לידי מדה לחוש ג"כ למיעוט:

הר"ם מקינון מקשה האיך אפשר למילף רוב מן סנהדרין הא הדיינים קבועים במקומם ובקבוע אמרי' שאין הולכין אחר הרוב? ותירוץ דסנהדרין אין דומה לתשע חניות דשם ניכר ההיתר והאיסור במקומם והספק הוא רק למי שלקח הבשר משם, ונולד הספק אחר שיצא מן מקום ההוא, משא"כ בסנהדרין הספק אלא מי האמת נולד במקום ההוא, ודומה לחניות בשר טרפה שנתערבה בין חניות בשר כשרות שאינו ניכר דהוי קבוע, וקבוע שאינו ניכר לא מיקרי קבוע מן התורה:

והמרדכי תירץ שגבי סנהדרין אנו דנין על הדבור שיצא מפיהם, והדבור לא מיקרי קבוע:

אכן זאת קשה למה לא תירצו שהסנהדרין לא ישבו במקום קבוע, רק שישבו כל אחד במקומו, והקטן שבהם גלה דעתו ושלח בכתב והשני לשלישי וכו' עד שאמרו כולם דעתם לזכות או לחוב, וזה ודאי לא הוי קבוע?

אלא ע"כ צריך לומר שדין ופסק זה שיצא ע"י שאחד מוסף אחר חברו ומבלי להתוכח פה אל פה זה לא מיקרי דין ומשפט, כמו שהסכימו רוב הפוסקים שרוב בכתב לא הוי רוב:

ויש ראי' לזה מן הנסיון, כי בימים ההם שר' עקיבא וחבריו שהי' עמודי התורה הלכו אחר בר כוכבי יען שראו ושמעו שרוצה דהובא ומכותי ישראל עמדו על צדו, ודנו שהולכין אחר הרוב כמו שסגור מאז בפי המון שקול המון כקול שדי, ונתברר אח"כ שלא כתורה עשו שלא דנו פה אל פה ולא התוכחו זה בזה ולא נהגו כבוד זה בזה, כי דין היוצא מפי הכתב ע"י שאחד מוסף אחר חברו, ומכ"ש כשהפסק יוצא בכתב ע"י אחד משרי התורה אשר מושל בכל, שכל כפופים אחריו באונס ולא ברצון אינו דין ואין מקורו ומשפטו אמת!

ואחר שראה רע"ק שהרוב הטעו אותו, ובר כוכבי הי' בר כוזבי שטעה בדמיונו ודיבר מתוך כעסו וכוסו, ותאות הכבוד השיאו, אז התחרט שלא התוכחו ושמעו את קול המיעוט אשר עוררו על האמת והזהירו שמרה תהי' באחרונה לכל ישראל, כי אם בר כוכבי לא יכול להיות משיח וגואל, אז גם הוא רע"ק יצא מן הקלה - העליון לקבלה האחרון ודרש דרש שטוב לחוש בזמן הזה גם על המיעוט!

האריכתי באותו ענין לעורר גם את הדר"ג הש"ו שלא טוב הדבר לדעתי שיאמרו על גדולי דורנו לעתיד הקרא שאמר

שאמר רב על אבוהו דשמואל: שהיה עלרו במילים וכף ישימו לפיהם, כי שרי התורה במדינתינו הולכים אחר עצת איש שלא קרא ולא שנה ולא שימש ת"ח, הוא מדבר ואומר ועושה כפי שעולה על רוחו, והגם כי יש לדונו לכף זכות שבכל מכל כל כונתו לחזק הדת, אכן אדם כזה אינו זוכה לראות הנולד, ובפרט שברור שמשרתיו עושי רצונו הם עוברי עברה וכבר אמר החכם: מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים (משלי כ"ט) ודבריו נתקבלו מחז"ל בחולין להלכה ולדין, וכמעט רובם רואים שלא טוב השתיקה בכ"ז עוצרים במילים וכף שמים לפיהם, ולדעתי הגיע העת לדבר אכי את שלי עשית לברר שלדעתי ע"פ דין תוה"ק אסור למסור עניני הדת לאיש שלא למד ולא שנה ולא שימש ת"ח, לאיש חשובי בכיס שאינו מרגיש בצער הצבור ומכ"ש ירק זה חי, כמבואר ברמב"ם ה' סנהדרין פ"ב:

ובגמר דבריו אדם נתפס לומר המקור לתקנות ג' ברכות הללו, אחר שראה כי באותו זמן ירדו בני ישראל מחזקת כשרות שלהן ואמר שחוב עלינו לפרסם שאבדו הנאמנות לעת כזאת לזאת תיקן לפרסם בברכה שלא עשני אשה, ואחר שראה כי מלחמות בר כוכבי שטעה בו ר' עקיבא וחבריו גרמה שפיכת דמם של ישראל והוא ר' מאיר דובר לשלום לזאת תיקן לברך **שלא עשני גוי** כי שם גוי נאמר על קיבוץ המון רב שאינו מסודר בסדור המדיני ושאין להם מלך וסדרים, ושם **אומה** נאמר על קבוץ שיש להם מלך וסדרים, וז"ש אין לאום אלא מלכות (עיי' אה"ם לאום), ובזה מובנים דברי הילקוט תילים סי' ק"ז **כל גוים** הם אלו ששעבדו את ישראל, **כל האומים** אלו שלא שעבדו את ישראל:

ויען כי לא נטה לכת שמרדו במלך ורצו להיות בלא מושל ובלי סדור וסדרים, לכן ברך שלא עשני גוי ויען כי לא היה ג"כ מאלו שחנפו לעבדי ושרי מלכי רומי ואבדה תקותם לגמרי להיות בני חורין והיו כעבדים לעבדים לכן ברך שלא עשני עבד:

והנני דו"ש ידידי הרב הגאון אב"ד נ"י וידידינו הרב הגאון ר' שלום בער נ"י ידידכם ומוקירכם:

שלמה הכהן שיק:

פ"ב

בוכ"ט לידידי בן גילי ש"ב הרב וכו' מוה"ר מנחם דייטש רב אב"ד דק"ק פאלאנקא.

אהובי! שמחתי במכתבו וכו' ומה שהקשה על מאמרם בש"ס יבמות ע"ח ע"ב שאמר ר"ה ממזר לא חי ומקשה בש"ס הא תנן ממזרין אסורין ואסורן אסור עולם? ומתרצים דידועי חיים דלא ידוע אין חיים, פירש"י שלא יטמאו הכשרים, ומסיק שם בגמרא דבשבבותי דרי אמי אכריזו על אחד שהוא ממזר ובכי אמר ליה חיים נתתי לך והקשה למה מקשה על ר"ה ממשנה שאמרו ממזרין אסורין אסור עולם, ולא מקשה על ר"ה מקרא מפורש שנאמר לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי, ומפורש בתורה כי ממזר יחיה הוא ובניו אחריו? והנה קושי' זאת הקשה גם המנכס"א ושאר אחרונים, ומורי הגאון בעל מהר"ם שיק זיע"ל שמעתי ע"פ מה שמקשים האיך רצו לילף רוב ממכה אביו ואמו מות יומת דלמא אין הולכין אחר הרוב והא דלותה התורה להמיתו משום דודאי לא הוי ממזר יען דממזר אינו חי? ותירוץ ע"ז ב' תירוצים דהא דאמרו ממזר לא חי זה רק ע"פ הרוב אכן המיעט חי, וכל זמן שלא ידעי שהולכין

שהולכין אחר הרוב שפיר אמרו לילף ממכה אביו אמו דאמרה התורה יומת, ואם תאמר שממזר אינו חי, הא המיעוט חי והאיך אמרה התורה יומת, אלא מוכח דאזלי' בתר הרוב, תירוץ ב' ע"פ המדרש ילקוט שהנביאים התפללו שלא יחיו הממזרים ויטמאו את בית ישראל אכן עד ימי הנביאים הי' חיים כשאר בני אדם:

והנה חפשתי למצוא המדרש כדי לעמוד על החקירה ולא מצאתי עד היום, אכן זכיתי לקיים ולחזק דיבורו של מורי הגאון זיע"א בטוב טעם ודעת והנני לומר השערתי שעזרא וחבריו התפללו ע"ז כשבאו שנית אל הארץ, כמו שאבאר בס"ד:

בסדר אחרי אחר פרשת עריות כתיב: ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבות אשר נעשה לפניכם ולא תטמאו בהם וגו' ואח"כ כתיב דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו וגו' ודרשו חכז"ל הובא ברש"י ושמרתם את משמרתי להזהיר את בית דין שישגיחו שלא יעשו התועבה ומקיים אני ה' אלהיכם אם יטמאו **אתם חייבים כלייה עכ"ל:**

ומעתה הב"ד מוזהרים שלא יכשלו בית ישראל בעריות ועון הדור תלוי בב"ד, ובזה מובן מ"ש בריש עשרה יוחסין עזרא ובית דינו העלו הפסולים **ל הארץ** וכתב רש"י שלא רצו להניח אותם בבבל במקום שאין ב"ד קבוע ואי אפשר להשגיח עליהם ויבאו ויטמאו את בית ישראל:

ומעתה התורה אמרה שהחוב על הב"ד להשגיח שאלו שאסורי' לבא בקהל שלא יבאו ויטמאו את בית ישראל, אכן **על ממזר שאינו ידוע אי אפשר לב"ד להשגיח ומה יעשה באלו שאי'** ידועים לב"ד? לזה סיומה הפרשה אני ה' אלהיכם קדושים תהיו, באלו שאין ידועי' לב"ד אמר ה' אני אשגיח שלא יבאו בקהל למען תוכלו להיות קדושים ומכאן למדו שממזר שאינו ידוע לב"ד אינו חי:

ומעתה אני אומר כאשר שבו אל הארץ בימי עזרא והעלו הפסולין למען ישגיחו עליהם שלא יתערבו בקהל, ואחר שראו שאי אפשר לב"ד להשגיח על הכל בעין יפה, לזאת עמדו להתפלל שגם ממזר ידוע לא יחיה, ומי שאמר לישראל קדושים תהיו שמע אז לקול תפלתם, כנלע"ד במקור המדרש:

ובזה מובנים דברי המשנה ממזרין אסורין „אסור עולם," דאין לומר שרצו להורות שאסורים לבא בקהל הא קרא מפורש הוא לא יבא ממזר בקהל? אלא שרצו לומר שאסורין **עד עולם** יען דמקרא לא מוכח אלא שהחוב להשגיח עד דור עשירי, והם הכריזו שאסורין גם אחר דור עשירי:

ומעתה קשה אם התורה אסרה אותם רק עד דור עשירי למה אסרו אותם עד עולם? אכן יש לומר שחכז"ל הי' בספק אולי מה שנאמר עד דור העשירי הוא רק שיגרא דלישנא, אכן דעת התורה שאסורים לעולם והחוב על הב"ד להשגיח עליהם גם אחר דור העשירי שלא יבאו בקהל, ועל ספק זה אמרו שאסורין עד עולם:

אכן זה טעות ואי אפשר לומר, דממ"נ אם כונת התורה שאין אסורי' רק עשרה דורות מה להם לאסרן עד עולם, ואם כונת נותן התורה שהם אסורים עד עולם ומה שנאמר עד דור עשירי הוא שיגרא דלישנא, א"כ אם מעשרה דורות והלאה הב"ד לא ישגיחו עליהם הרי הם כממזר שאין ידוע לב"ד וממזר שאין ידוע לא יחיה, ומה להם לאסרן עד עולם?

אך גם זה יש לסתור דלעולם אסרו אותם עד עולם מלבד ספק שמא כונת

התורה

התורה שאסורין עד עולם, ולא רצו
לסמוך על הספק שהקב"ה ימות הממזרים
שאין ידועים לב"ד אחר דור עשירי
משום שרצו להרבות חיים בעולם
ולא לצפות שימותו.

ומעתה מיושב קושיתך וקושית
האחרונים, והמשך וכונת הסוגיי הוא
כך: במשנה אמרו ממזרין אסורים
לעולם, וקשה הא בתורה לא נאסרו
רק עד דור העשירי? וצריכין לתרץ
כמו שאמרתי שחכמי המשנה לא רצו
שימותו אלו שאין ידועים לב"ד, באשר
לא לתהו בראה אלא לשבת יצרה,
ועל זה שפיר אמרו ר"ה אמר ממזר
לא חי כדי שלא יכשול אחרים:

ומעתה קשה קושיי הנ"ל למה אמרו
אסורן אסור עולם ולא הניחו כמו
שנאמר בתורה עד דור עשירי, ואם
הי' להם ספק דלמא בכלל דור עשירי
הוא אסור עולם ימותו וממילא על פי
ה' שאמר קדושים תהיו?

על זה מבילים המעשה שבבית
דינו של ר' אמי הכריזו על ממזר שאסור
לבא בקהל והוא בכו ואמרו לו שעי"
שפרסמו שהוא ממזר לא ימות, ומעתה
חזינן שב"ד קפדו לפרסם את הממזרים
למען יחיו ולא ימותו, ולפ"ז מובנים
דברי המשנה, כי מאהבה למין האנושי
ולהרבות חיים בעולם אמרו לפרסם
הממזרים שהם אסורים הוא המוב על
הב"ד לעולם, וממילא לא יצטרפו למות
אם אסרה אותן התורה לעולם:

ואקוה שתמצא קורת רוח ועונג
בדברי כי הם בנוים על דרך האמת והם
דברים עמוקים בעזר החונן לאדם
דעת:

ולהשלים הגליון ולחזק הענין אציע
לפניך כי בסדר תצא כתיב בנשימה
אחת לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור
עשירי לא יבא וגו' חזינן שממזר ועמון ומואבי
דין אחד להם ומעתה יש להוכיח
שממזר איסורן אסור עולם, וראיתי בס'
ליקוטי חבר שכתב, יש להקשות למה
אסרה התורה ממזר שלא יבא בקהל
טובי' חטא וזיגוד מנגיד? מה חטא הולד
שלא יבא בקהל? וכתב שלכן שמכה
התורה שלא יבא עמון ומואב בקהל
ישראל, לפי שהם היו ממזרים שהולידו
בנות לוט מאביהן · ואמרה התורה ראו
מה עשו עמון ומואב לישראל אחרי כן
ומנעו הטוב מבני אברהם שהצילו בזכותו
מעמון ומואב תוכל לדעת למה אמרה
התורה שלא יבא ממזר בקהל ה' כי
לעולם לא יצא טובה לישראל מולד
ממזר ודפח"ח ·

ואחתום בנשיקת הפה באהבה עזה
שלמהרשיק.

פ"ג

הבוחן לב וכליות ישמור כל שעוסקים בתורת ה' לבאות
מיגונות, ישבעו עונג וגם שמחה כחג השבועות, ובתוכם
מר ידידי הרב הגאון לדיק תמים מגזע קדושים וטהורים
מו"ה **מנחם דייטש רב ב"ק נעמעט**
פאלאנקא חע"ה במהרה.

ידיד נפשי מחמדיכו ותפארתיכו!
בענותנותך כבדת אותי לברר לך הדין
אשר עתה המוב עליך לברר בענין שבא
לפניך כשמת האב ואחריו מתה האם
ואי אפשר לבן לכבד שתיהם אחרי מותם
או לעשות רצון האב והאם, כי רצון
האב הי' נגד רצון אמו איזה משניהם
קודם **בכבוד אחר מיתתם**? והנה זאת
ברור לך שכשהאב והאם בחיים האב
קודם, וכשנתגרשה האם אז הברירה
ביד הבן את מי יקדים כמפורש ביו"ד
סי' ר"מ סעי' י"ב, ובאופן כשמת האב
והאם בחיים מברר הכוב' בתכילה לאה"ע
סי' מ"ה שעדיף כבוד החיים מכבוד
המתים, אכן הספק אשר לפניך הוא
שמת האב וגילה רצונו לבנו היחיד קודם
מותו אכן אמו שנשארה בחיים עומדה
כגד

נגד רצון האב שמת, ומוצא הי׳ החוב על הבן לשמוע לקול אמו, אבן ונתה גם האם מעתה הוא שואל אם עתה אחר מותו שתיקן ברירה בידו לעשות רצון האב, או די״ש לומר ומאחר באחר מיתת האב הי׳ החוב עליו לשמוע בקול אמו, א״כ היא זכתה בחיים שיעשה רצונה ילואת החוב עליו לעשות רצונה גם עתה אחר מותה ?

לעשות רצונך תפלתי, ובלילה הזה על משכבי לא ישנתי, וכמדומה שיגעתי ומצאתי בש״ס קדושין דף ל״א אמרי **בן אלמנה שאלה את ר׳ אליעזר** אבא אומר השקני מים אימא ומה קודם ? אמר ליה הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך אתר ששמע דברי ר׳ אליעזר הלך ובא לפני ר״י אמר לו כך (פירוש רש״י ר״י השיב לו כמו ר״א) אמר לו נתגרשה מאי ? אמר לו מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה (פירוש רש״י שראה שנשרו ריסי עיניו ומבכי) הטל להם מים בספל וקעקע להן כתרנגולים, יעו״ש ברש״י שדחק עצמו לבאר ומה זה קעקע בתרנגולים.

סיפור המעשה שהי׳ סגור לפנינו בשבעה בריחים, כי כל אות ותיבה במאמר הזה צריך ביאור ופירוש. א׳ לאיזה צורך מתחיל לספר שהי׳ **בן אלמנה** מאחר שבהמשך סיפור המעשה מספר שהכירו בו שהוא בן אלמנה? ב׳ מה לנו בזה אם הי׳ בן אלמנה או יתום מאם, וכי מי שיש לו אב ואם לא יכול לשאול השאלה אבא אומר השקני מים ואמי אומרת השקני מים מי קודם ? ג׳ מאחר ששאל את ר׳ אליעזר והוא השיב לו כדת של תורה מדוע הלך שנית לשאול את ר״י ? ד׳ שלוה לתת לפניהם ספל מים, ופירוש רש״י לפי שהכיר שעשה שאלה שלא לצורך, וכי לא מצינו כן אלף אלפים שעשו שאלה שלא לצורך ורק לחדודי או ללמוד מזה למקום אחר? ה׳ למה בחר ר״י לדמות השואלים לתרנגולים דוקא ?

ואמרתי שבינה עמוקה ותלבות רבות נאמרה במאמר הזה, וכל אות ותיבה מרגליות המאירות במקומות האפלות.

רבינו הטור בהקדמתו לאבן העזר כתב: אחרי שברא ה׳ את השמים ואת הארץ ברא את האדם והמשילו על כל התחתונים, כדכתיב תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו, גם את העליונים נתן לשמשו, ועוד הפליא והגדיל עמו בעזר אשר עזרו, ובעטרה אשר עטרו ועל הכל האשה אשר ממנו לקחה ולא כשאר הברואים אשר ערם ברא״ם שנים שנים, אבל ברא׳ לבדו ויקח אחת מצלעותיו ויבן אותה לאשה למען שתהי׳ לו לעזר ולהועיל, כמו שכתב החכם ראב״ד בספר הנפש: כי לטובת האדם ולהנאתו עשה זה, שאלו נברא זכר ונקבה היתה האשה אצל האדם כנקבת הבהמה אצל הזכר **שאינה מקבלת שלטונות הזכר** ולא עומדת לשמשו, אך זה הומף מזה וזה בורח בזה, וגם אינם מיוחדים זה לזה, לפי שבתחלה נבראו זה בפני עצמו וזה בפני עצמה, ולכן לקח אותה מצלעותיו שתהי׳ משתוקקת אליו כשאר אבריו ומשתוקקים להנאת גופו, ועל כן הפליגו רבותינו לאמר: מי שאין לו אשה שרוי בלא טובה ובלא ברכה ובלא שמחה ובלא תורה ובלא שלום. על כן ראוי לאדם לאהב את אשתו כגופו ולרחם עליה ולשמרה כאשר שומר את אבריו, וכן היא חייבת לעובדו ולאהבו כנפשה כי ממנו לקחה, ועל כן לוה לאדם שארה כסותה ועונתה לא יגרע עכ״ל.

כל הדברים האלה ויותר מאלה נאמרים במאמר אשר לפנינו. שם אמרו גלוי וידוע לפני הקב״ה **שהבן מכבד**

יותר

יותר את אמו לכן הקדים כבוד האב לאם. ועלינו להקשות ומאחר שלקה ה' האשה מצלעות האיש למען שתקבל האשה שלטונות הזכר באשר ממנו לוקחה והיא תעמוד לשמש אותו ולעשות רצונו כמ"ש הטור בשם הראב"ד, ומעתה הבנים הם הם חלק מן האם א"כ היושר מחייב לכבד מראש את האם ואח"כ את האב, ולמה הקדימה התורה כבוד האב לכבוד האם?

וכמו כן קשה חכמינו ז"ל שאמרו להלכה אבא אומר השקני מים והאם אומרת השקני מים האב קודם, כיון שהאם ילדה הבנים ועובר ירך אמו, א"כ מצד הטבע הבנים נמשכים אחרי גופם שממנו באו. למה גזרו עליהם להקדים לאב?

אכן התשובה עומדת בצד השאלה מאחר שהאשה באה מצלעות האיש, והוא ית"ש עשה כן לטובות האיש שתהי' משועבדת לו ע"פ חקי הטבע, ואם יבאו הבנים אחרי כן ויעשו רצון האם קודם רצונו, תהי' היא המושלת בבית, ולזאת גזר ה' שהאב קודם, ושפיר שמו חכמינו דבריהם שהאב קודם על הקרא כבד את אביך וגו' שהאב קודם בכל דבר.

והנה עד חתימת התלמוד לא הי' לנו הלכה ברורה על מעשה הגירושין. בית שמאי אמרו לא יגרש אדם את אשתו אלא אם מצא בה ערות דבר, בית הלל סברו אפילו הקדיחה תבשילו ובא ר' עקיבא והורה שמותר לגרש אפילו אם מצא אחרת נאה ממנה.

ומי לא ישתומם שאיש קדוש ואוהב הבריות כרע"ק שביטל תקנות זקנים הראשונים שאשה בימי נדתה לא תלבש בגדי צבעונין, והוא בכחו הגדול ומפני החשש שתתגנה על בעלה ביטלה (שבת ס"ד ע"ב), והוא יורה וידין שיכול הבעל לגרש את אשתו כשמצא אחרת נאה ממנה? אכן לענ"ד ברור שרע"ק וחביריו אמרו זאת בתורה התנגדות ביניהם שיצא המהרס מבית ישראל ואמרו בתורה חדשה שלהם שאסור לגרש רק כשמצא ערות דבר, לזאת להבדיל בין קודש לחול שלא יאמרו שחכמי ישראל מסכימים לדבריהם ולתקנתם אמרו ההיפוך שמותר לגרש אפילו בלי ערות דבר.

ומאחר שהיו מוכרחים כדי לחזק הדת להקל במעשה הגירושין, ומעתה חששו שאם קלי הדעת ובפרט בעלי חמה וכעס יגרשו את נשותיהם כמו שמגרש התרנגול את התרנגולת, ובני ישראל יצאו בחוצות כתרנגולים שמגרשין מן מולידם, לזאת עמדו מצד אחר להורות את בני ישראל להקדים את כבוד האב לכבוד האם, למען ירגילו הבנים עצמן לכבד את הבעל כשלטון בבית למען לא יצא לכלל כעס ולכלל שטות, וכל זה עשו כדי לחזק השלום שלא יכעוס האיש על אשתו ועל בניו ויגרש אותם מביתו, וסמכו דבריהם שהאב קודם על הקרא כבד את אביך וגו' שאם האב מבקש דבר והאם ג"כ מבקשת דבר אז האב קודם: אכן באמת הוא רק אסמכתא בעלמא, כי לענין כבוד הוא גזרת אורייתא אך אם האם מבקשת מים או החזקה אחרת והאב ג"כ היושר והשכל והטבע מחייבין שהאם קודם לאב, באשר היא גידלה הבנים וסבלה צער הריו ולצער לידה והם חלק מגופה, ולא זה בלבד, אלא שהיא בטבעה חולשה והחלוש קודם לגבור,

ואחר הקדמות הללו מובן כל תיבה ואות מסיפור המעשה. בן אלמנה שאל אבא אמר השקני מים ואמי אומרת השקני מים לאיזה אקדים? לא הכחיש שהוא יתום מאב וגם מתוך ריסי עיני הי' ניכר שהוא יתום או מאב או מאמו, ומעתה למה שאל אבא ואמי מבקשים מים? אכן הוא שאל שהאב ביקש ממנו בחיים נגד רצון אמו לאיזה מהם

ישמע

ישמע אחר שנכנס כבר מתו ? והוא ר' אליעזר השיב לו האב קודם יען דשורת הדין הוא שהאב קודם גם אחר שמתו האב והאם, יען שהאשה והבנים מחוייבים ע"פ דין תורה לעשות רצון האב שהי' המושל והשלטון בבית.

ויען כי ר' אליעזר הי' מתלמידי שמאי שהורו להלכה שאסור לגרש האשה רק כשמצא ערות דבר מגם כמפורש במשנה סוף גיטין, ולבית שמאי לשיטתם לא הי' מן הצורך לתקן שהאשה עם הבנים מחוייבים לעשות רצון האב מפני דרכי שלום שלא יגרש מתוך כעס האשה עם הבנים, ומדהורה ר' אליעזר שהאב קודם לאם מוכח שסובר שמן התורה האב קודם, יען דהאשה כולה מלצעותיו להיות כפופה תחתיו.

ולפי זה אין חלוק אם שניהם בחיים או שנכנס כבר מתו, דין הוא שהאב קודם, והבן מחייב לעשות רצון האב נגד רצון האם גם אחרי מותם. ולזאת הלך ושאל את ר' יהושע שהי' מתלמידי הלל שדברו לשלום שיאמר לו אם האב או האם קודמין מן התורה? ואחר שהשיב לו גם הוא, אע"פ שסובר שמותר לגרש בלי ערות דבר מגם, שהאב קודם בכל מקום גם אחרי מותו אע"פ שאין לחוש שיבא לכלל כעס ולשטות לגרש אותם אם לא יעשו רצונו, ידע היתום שורת הדין הוא שהאב קודם לאם גם אחרי מותם.

ועל זה אמר ר"י לשואל: מאחר במתוך ריקי עיניך ניכר שאתה בן אלמנה אביך וגם אמך כבר מתו, מה זה ועל מה זה שאלת את ר' אליעזר וגם ממני שאלת השאלה איזה קודם? מזה ניכר שמחשבותיכם ודעתכם עד היום הי' שמה שסגור בפי כל, האב קודם לאם הי' רק תקנה מפני דרכי שלום שלא יגרש האיש בכעסו את אשתו ורעו כאשר מגרש התרנגולת את ילדיה, ומעתה חשבתם שאחר מיתת האב האם קודמת לכבוד, לזאת אמר ר"י לשואל: המול להם מים בספל וקעקע להן כתרנגולים, כי ההולכים בשיטה כאלה משפילים את כבוד האדם להיות כתרנגול ותרנגולת אשר בשעה אחת מקרב ובשעה האחרת מרחק.

ואם אמרו חכז"ל בברכות כ"ב שלא יהי' ת"ח מצוי אצל נשותיהן כתרנגולים לא כיונו בזה רק לומר שהקשר אשר בין איש לאשתו קדוש הוא וקדוש יהי' לעולם, לא כתרנגולים בעזות שמקרב ומרחק, ואם היתה הוראות שעה כפי צורך הזמן לומר שיכול לגרש גם אם מלא אחרת נאה ממנה זה לא אמרו רק בתורת התנגדות מול אלו שילאו אז בתורה חדשה לחלוק על תורה שבע"פ.

פירות הכושרין מעץ הדעת אשר נטעתי בגן התורה שמן התורה האב קודם הן בחיים והן אחר מותו, כי האשה וילדיה משועבדים לשמוע בקולו.

ואחתום בברכות והצלחות, כתפלת בן גילך.

שלמהרשיק

פ"ד

שיל"ת ג' עקב תרכ"א לפ"ק:

בוכ"ע להרב המאור הגדול חריף ובקי בן גדולים מוה"ר מ"ר זאממער רב דק"ק דיאקא-וואר בקראטיען:

מעכ"ת העיר אותי על דברי התוספתא הנדפס בסוף כתובות סוף פי"א אשר יפלא בעיני כל **אלמנה שתובעת כתובתה** ואומרת שהבן יתום יתגדל אצלה, ויורשיו אומרים יתגדל אצלינו אין מניחין אותו להתגדל אצל מי שראוי ליורשו, ומעשה הי' באחד **ושחטוהו ערב פסח** עב"ל:

הנה כבר הראיתי בתקנות ותפלות שער י"ד שהמקור שתיקנו בימי הגאונים **להרגיל התינוקת לומר פסוק המתחיל ומסיים בשמו בסוף תפלת** ח"י זה הוא

הוא ומנהג ישן נושן (ב"י או"ח סי' קנ"ב) שהי' עוד ביומי בית שני (עיי' רש"י מגלה ט"ו ע"ב בד"ה מה ראתה אסתר) ותיקנו כן יען שאז הערביים היו גוזלי נפשות בנים ובנות ישראל למכור אותם לעבדים ולשפחות, ולמדו הבנים והבנות פסוק אחד, כדי שעי"ז יהי' סימן לאבות להכיר את בניהם אם ימצאו אותם עיי"ש:

לזאת תיקנו הקדמונים בימים ההם תקנות רבות להציל בני ישראל מרדת שחת, ותיקנו שאם מת האב והאשה תובעת הכתובה מן היורשים אכן היורשים אומרים שמראש החוב עליהם לגדל היתום ואח"כ ישלמו הכתובה כשיגדל הבן, והיא אומרת שישלמו לה הכתובה והיא תשגיח ותגדל הילד שהוא בנה, אז החוב ליתן לה הכתובה והילד, באשר האם משגחת יותר על הבן מן האחים, וכן אמר הנביא התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה, ועי"ז סיפרו ממעשה שהי' שהניחו יתום אצל היורשים וגנבוהו ערבי בפסח (בעת שהיו בבית הכנסת או בבית המדרש) או שהי' כתוב וגזלוהו ערבי בפסח, או שהי' כתוב והרגוהו או שהטוהו ערבי בפסח והמדפיס הי' איש בער ולא ידע מה הוא „ערבי בפסח" באשר לא עלה על דעתו שערבי הוא *Araber* שהי' גוזלי וגונבי נפשות, וטעה וכתב בערב פסח, וזה ברור לע"ד:

ומה שכתב שלא מצאו פתרון לדרשת חכז"ל שהובא להלכה באו"ח סי' תע"ב שלמדו במכילתא בשלח ויסב אלקים את ישראל דרך ים סוף מכאן שאפילו עני שבישראל לא יאכל בפסח עד שיסב וכילכו מסובין, מהיכן דרשו מן ויסב ליסב מסובין? הנה כבר אמרו חכז"ל דברי תורה אם הם עניים במקום אחד הם עשירים במקום אחר כי ברבה ריש במדבר אמרו מהו ויסב אלקים את העם, שהרביצם כדרכי המלכים רבוצים על מטותיהם, וממדרש זה יצא מה שסגור בפי ישראל בפסח כל יהודי מלך יען שרק מלכים יושבים מסובין:

כ"ד ידידו מחותנו הדש"ת:

שלמה הרש שיק:

פ"ה

שיל"ת עש"ק כלבים תרס"א לפ"ק:

שנה טובה ומתוקה להרבני המופלג בתורה וביראה טהורה מוה"ר **שרגא פייבער** נאמן בק"ק

מאראש וואשא־העל:

בבאתי לביתי מגלילי מצאתי מכתבו אשר בו ביקש ממני להודיעו דעתי במשנה שבת דף ק"י ע"ב לפורת כרמים שמצניעין אותה לרפואה כל שהוא, ואמרו שם בש"ס שמשתכח בדיקלא והיא פלייה בארי *Weinvogel* והרמב"ם בפי"ח משבת הלכה ח"י הביא האי דינא, וכתב עליו הכ"מ „שבזמנינו אין אנו מכירים אותו" ומעכ"ת עומד להקשות מה זה ועל מה זה הביא הרמב"ם הדין שלא נודע לנו מה טבעה של הבריאה ומה מועלת ולמי מזקת?

ואני אומר שדברי תורה אם הם עניים במקום אחד הם עשירים במקום אחר, כי בירושלמי סוף פרק רע"ק מפורש באר היטב מה היא לפורת כרמים וגם תכליתה לרפואה, שכן אשה קטיפה משחת ממנו (הוא חלי *Blutfloss*) ואם מבשלת את הפלייה למשוח הבטן ובאותו מקום נפסק הדם, וכן מאן דצריך לפרוש עלמו מדרך ארץ שלא יתאוה לנשים והאכל פלגא של יומין ופלגא של שמאל בא לידי סכנה וכו' עיי"ש, ומעתה

ומעתה מאחר שראו שהוא דבר שיכול להביא לידי שנאה לגוי שלא חפצו לגמרי לדעת השיעור, וגם הוא ענין במשנת הספרי' ורבי' ויצא עי"ז הרבה לידי מכשול, לזאת לא דברו הפוסקים וזה הענין וד"ל:

ומה שביקש לדעת דעתי אודות קלא דלא פסק לאסור אסור על קהלות אשר בשם "סטאטוסקווא" נקראות אשר מתנהגים ע"פ דיני דשלחן ערוך, ידע מע"כ כי מראש היתה בלבד הוראות שעה כדי לחזק היראים ולהתגונן את קהלות קאנגרעסס אשר מוכנים לבא לידת עדת אחת לאחת, אכן מאחר שהרבה קהלות יראים אשר בראשם היו צדיקים גאונים גדולים בתורה ובמעשים טובים כגון קיגשט חוימעל יתרבה כמותם לא רצו לבא עם היראים בברית ויקשרו אחד מי יוכל לומר שיש מום לדורות בקול הזה והעיקר לדעתי שיהי' להם רב צדיק, ושוחט נאמן להאכילם מדרת שחת, וטוב לקרב מלרחק, ולא זה בלבד אלא שהקול הזה לא יצא מפי רוב הרבנים במעמד כולם, וכבר פסק המהר"ש בתשובותיו ח"א סי' ס"ח שהסכמה וקיומת רק דמיסכם מפי הרוב במעמד כולם והתימה זה שלא בפני זה ראי בלום ע"ש, ועיי' תורת אנך מאהילאי על קהלת יה שכתב בענין הסמיכה ברבני ארץ ישראל דף מ"ח, ואתם ימלא עצה ודעת:

ובדורנו ידוע שכר מעלות התורניות לאברהם אבינו התפלל אולי יש חמשה צדיקים בתוך העיר, וזכות חומה תגן על העיר! ומשה רבינו כאשר אמר לו ה' ואעשה אותך לגוי גדול אמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך! ר"מ אומר כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב! ר' ישמעאל אומר במשנה נגעים פ"ב מ"א בני ישראל אני כפרתם! יבינו הקדים אתם ומשנתי אין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום!

ובדורנו מחריבים ומנדים את הצדיקים הדרים בעיר ובקהל שאין לה הכשר אשר הם בתוך אנ"ש שמקיימין כל התורה הישראלית עד לעיני כל ישראל בדחילו ורחימו, ומקרבים באהבה ובחבה המוציאים עליהם שם רע ודבה אין שמים על לבם שמתוך המריבה מעולם לא יצא כי אם רע על ישראל, ולא די שאלו אנשי קאנגרעסס שונאים אותנו ורודפים אותנו, אלא שהם מרחקין ודוחין ומגנין גם אלו אשר בשם סטאטוסקווא מכונין, שוכחין שאלו מתחדשים יהודים מעט מעט מוכנים לדת אחת והם הם קרובים למלכות ולשרים ולשופטים ומתוך הסבלנות שבי פעולות והשתדלות להרים יקרי הדת ויקרו גם האורטאדאקסים אותנו:

אלו הי' שלום בין האשכנזים וספרדים וכן בין ארטאדאקסים וסטאטוסקווא לא יהי' סיפוק בידם לעמוד על נפשינו ואלו הי' הולכים יראים ותלמידי חכמים לשום בעבודת הקודש אצל המתחדשים אנשי קאנגרעסס, אפשר שהי' שבים לדעת האמת ולהכיר טעותם, כן הי' דעתי מאז, אכן דעת הרוב הוא הקול דלא פסק, וזה גרם הסערות בבית ישראל:

נאות אם ידע מעכ"ת בשלומו שאוכל ומאכל בשר כשר לישראל ומגדל את בניו ע"פ התורה לא יפן לקולות הללו:

כ"ד הטרוד החותם בברכת השבת:

שלמה הרב שיק:

רב דפה והגלילות:

פ"ו

רב ברכות ושובע שמחות להרב המאור הגדול המהולל ברוב תשבחות, יושב ודורש בהלכות, מקרב לאביו שבשמים הלבבות, גדול בתורה ובחכמות, כקש"ת מוה"ר **שמואל זנוויל** יארדאן רב בק"ק **סאטמאר.**

ידיד נפשי! שמחתני בדברי תורתך על חקירת הנוב"י במה"ק אה"ע תשובה ע"ן לפי מה דפסקינן שאין שליח לדבר עברה וחקר אם מעשה השליח קיים או בטל, ומביא כמה ראיות שהמעשה בטל לגמרי, ולפ"ז מקשה האיך אמרי' האיש מקדש בו **ובשלוחו** הא אם קידש ע"י שליח כיון דאין שליח לדבר עברה והמעשה נתבטל משום טעמא דרב בקדושין מ"א שאסור לקדש אשה עד שיראנה? ותירץ ע"פ סברת נוב"י מה"ת אה"ע תשובה קי"ח שהא דאמרי' אין שליח לדבר עברה הוא אם המעשה הוא **עברה מצד עצמה** כמו טביחה ומעילה וגנבה דגם להמשלח הוא עברה, משא"כ במלקט לעני כיון דלעני עצמו אין עברה לא שייך בו אין שליח לדבר עברה, ומעתה כיון דאם הוא קדשה בעצמו אין כאן עברה ממילא אין המעשה בטל אפילו על ידי שליח:

רק קשה לך על הסברת נוב"י הא בסנהדרין דף כ"ט אמרו הרבה טענות הי' לו לנחש לטעון דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין ולפי סברת הנוב"י לא שייך אין שליח לדבר עברה דהא הנחש לא היתה מצווה?

הנה דבריך עמוקים ונכונים, ובימי חורפי אמרתי כדבריך שזה תלוי במקור הדבר ומדוע אין שליח לדבר עברה הא שלוחו של אדם כמותו? והנה דעת רוב הראשונים הוא משום דדברי הרב ודברי התלמוד שומעין לדברי הרב, וכן דעת רש"י, ולפ"ז אם השליח שוגג פטור, וטעם ב' הוא משום דילפי' מקרא שאין שליח לדבר עברה ואין נפקותא בין שוגג ובין מזיד, וזה דעת הריטב"א שלפי המסקנא לא ילפי' מסברא דדברי הרב ודברי התלמוד אלא מקרא, עיי"ש, ומעתה הנוב"י בנה סברתו על המסקנא ולא על הסברא, ושפיר אמר בחדושו שדוקא אם הוא עברה מצד עצמה אז אמרי' אין שליח לדבר עברה ככלע"ד:

אכן כל זה לפלפולא בעלמא, ובאמת גם חקירת נוב"י הוא רק לפלפול, יען כי מה שאמרו אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה איננו **לא אסור דאורייתא ולא אסור דרבנן** ורק עצה טובה, דאל"כ האיך אמרו חכז"ל על אברהם שלא הסתכל בשרה עד שהי' בדרך מצרים כמ"ש רש"י ומדרש בפרשת לך, וכי אברהם אבינו עשה אסור?

וכן אמרו בש"ס שבת דף ס"ח שחסיד אחד נשא אשה גודמת ולא ידע מזה עד יום מותה, וכי קראו אותו איש חסיד שעבר על דאורייתא או על אסור דרבנן?

וראיה לדבר שאמרו אסור לעשות **שותפות עם עכו"ם** וכתב הר"ן ספ"ק דע"א שאינו לא אסור דאורייתא ולא אסור דרבנן רק עצה טובה:

ואני הבאתי ראיה לדברי הר"ן ממשנה שבת ק"ו ולא יאמר אדם לחבר לשכור לו פועלים בשבת, ומקשה בגמרא מ"ש הוא ומ"ש אחר? ומתרץ **חבר נכרי** הרי מפורש במשנה שמותר מה"ת ומדרבנן לעשות שותפות עם עכו"ם

עכו״ם אלא ודאי מה שאסרו חכז״ל אסרו רק בתורת עלה טובה.

וכן הוא בג״ש אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה שאינו לא אסור דאורי׳ ולא דרבנן אלא עלה טובה, פן ואולי אחר הזמן ימצא בה דבר מגונה ולא תמצא חן בעיניו וישנא אותה בלבו. אכן אם הוא אומר שמוחזק בעצמו שלא יתחרט ולא תתגנה עליו אע״פ שימצא בה איזה דבר מגונה לא עשה בזה שום אסור אם מקדש ולא ראה אותה:

ומעתה האיך יאמר השליח שאין מאמין למשלחו האומר מוחזקני שאני במדרגת החסיד שלא אמצא באשה שתקדש לו שום דבר מגונה?

ועוד יש לי בזה דבר לחזק השערתי ואין הזמן מסכים להאריך, הי׳ הטוב שנותיך ושנות כל אשר לכם יאריך, כתפלת אוהבך ודודך הד״ש ושלום כל אשר לך.

בלומה הרב ביק

פ״ז

אהובי! בחתונה בגאלאדומאר הליע לפנינו קושיתו לפי מה דמסקינן אין שליח לדבר עבירה ומאחר שהשליחות בטל גם המעשה בטל, האיך אמרי׳ האיש מקדש בו **ובשלוחו** ומאחר שהרי אמר רב אמר **אסור** לקדש **עד שיראנה** מעתה הוא אסור לקדש בלי לראותה ואין יכול לעשות שליח? הנה דרכי ימא בלב אחד אומר קושי׳ ברבים מה שמקשה אחד מן הראשונים או מן האחרונים אין אני אומר ברבים שכבר קדמו אותו בזה, באשר זה כבוד ברבים, ואנו זהיר בכבוד הנושאים את כתר התורה ברמבם, ואח״כ כשסייתי עמו לבד בלילה לא רציתי לומר שכבר הקשה כזאת בנוב״י, באשר לא הי׳ לנו הנוב״י, גם לא ידעתי היטב באיזה מקום שמקשה זאת, ולא הי׳ אפשר לחפש, ונוסף ע״ז יראתי פן טעותי ולא ראיתי ועתה עלה במחשבה לפני שהקושי׳ הוא קושית הנוב״י בזה״ק אה״ע סי׳ ע״ה.

והנה כי בעל נוב״י הראה בכל מקום שהוא סיני ועוקר הרים, בכ״ז בהדין קושי׳ לא אוכל לומר עליו מה שאמר רבינא על שמואל במגלה דף ז׳ טבא פלפלא חריפתא וכו׳ כי לדעתי בקושי׳ זו אין מום כלל וכלל: כי רב לא אמר שאסור לקדש אשה מה״ת אי מדרבנן, דהאיך יכחיש ומעשה שהי׳ באברהם אבינו קידש את שרה ולא ראה אותה כמ״ש במדרש הובא ברש״י עה״ת בסדר לך?

אלא בזה רק עלה טובה שלא יתחרט אח״כ ולא תתגנה עליו, אכן אם הוא אומר שלבו בטוח שלא יתחרט ולא תתגנה עליו ומעולם כאותו חסיד בשבת דף ס״ה שלא ידע עד מיתת אשתו שהיתה גידמת מי יכול לומר לו שלא יוכל לקדש בשלוח אשה שלא ראה?

ומוכלא בטלה הקושי׳ באלף אלפי אלפים המתנהגי׳ בחסידות והשליחות לא בטלה והמעשה קיים. וכמו כן עמד הנוב״י במה״ק סי׳ ס״ד ובמה״ת סי׳ ע״ז האיך יכול לקדש ע״י שליח הא הוי תופס לבעל במקום שחב לאחרים דכאסרה בזה לעלמא? ומתרץ משום דס״ל בזה מגו דזכי לנפשי׳ זכי נמי לחבריה, ומתוך כך יצא לחדש דאין שליחות לקרוב לקדש קרובתה לאחר משום דפוסלה לו לשליח וכו׳ עי״ש, ונעלם ממנו מ״ש הר״ן בפרק ריש מקדש דאמר ר״י לא וקדש לי אשה ומת השליח אסור בכל הנשים, וע״ז כתב הר״ן יש שרצו לדקדק מכאן **שיכול להיות שליח להוליך קדושין לקרובתה בעד אחר** אע״פ שאינו יכול לקדשו לעצמו וכו׳ עיי״ש.

ואחתום

ולחתום בד״ש לו ולכל אשר לכם מחוי או״כ.

שלמה הכ״ס שיק

פ״ח

בוכ״ט למחותני הרב המאור הגדול בן גדולים, חריף ובקי בש״ס ופוסקים מוה״ר משה אהרן מאנדעלבוים רב בק״ק מאראש וואשארהעל

מכתבו אשר הגיע לפני קיצי׳ עמוקה קבלתי תמול לעת מנחת ערב והנני לרצונו להשיב לו על קושיתי כיד ה׳ הטובה עלי.

הדר״ג שואל ומבקש על קושית הש״ך שאמרו במשנה האיש מקדש בו ובשלוחו ומקשה בש״ך בשלוחו יקדש בו מבעי? הא משכחת שאיש מקדש ע״י שליח הקדושין גמורים הם והוא בעצמו אינו יכול לקדש באופן זה, כי אם עושה שליח והשליח מצרף לעצמו עוד איש אחד, ומאחר דפסקי׳ שליח נעשה עד, א״כ השליח ואותו איש אחד הם ב׳ עדים ומקודשת, לאפוקי אם הבעל בעצמו מצרף עמו עוד איש אחד ומקדש האשה לא הוי קדושין, משום דמקדש בעד אחד לא הוי קדושין, וא״כ משכחת דבשלוחו יכול לקדש והוא בעצמו אינו יכול לקדש?

על קושי׳ זאת נוכל לומר טבא פלפלא חריפתא, אכן לדעתי — החוב עלינו לדקדק באותיות ובתיבות של חכמי המשנה שאמרו האיש מקדש בו **ובשלוחו** ובשלוחו משמע שהאיש אשר הוא משלח שיקדש לו האשה הוא שלוחו ממש, וכי צריך להיות השליח **שליח** בהחלט ממש? עתה הוא עושה אותו להיות לו לשליח, והי׳ להם לומר האיש מקדש בעצמו ועל ידי שליח או האיש מקדש בו ובשליח ומהו **בשלוחו**? שכית המדייק בלישנא מבין ומרגיש שהלשון בו יותר כאומר על איזה ענין וחפץ שמקדש בו, כגון שאמרו במשנה שלפני׳ האשה נקנית בכסף ובשטר, ועי״ז שייך הלשון האיש מקדש בו היינו בכסף ובשטר ומעתה למה לא אמרו בהחלט האיש מקדש בעצמו ועי״ שליח ומהו בו **ובשלוחו**?

ואמינא שבדקדוק ובמכוון אמרו **בשלוחו** שכבר עשה את האיש אשר שולח אותו לאשה לקדשה לו להיות **שלוחו לחתום על שטר שכתב עליו שמקדש אותה לו לאשה**, ואח״כ אומר לב׳ עדים או לאחד מן העדים שחתמו על השטר בשליחותו שילך ויקדש אותה **בשטר הזה** ואשמעי׳ שאותן עדים שחתומים על השטר יכולין להיות העדים גם על הקדושין ויכולין להיות שלוחיו כמו שאבאר בס״ד.

בימי המשנה כל מיני שטרות לא הי׳ נחתמים רק על ידי העדים, דרך משל המוכר שדהו לשמעון לא חתם המוכר על השטר אלא ב׳ עדים חתמו אנחנו ח״מ מעידין שראובן מכר שדה פלוני לשמעון, וכן בשטר הלואה וכן בשטר כתובה וגיטי נשים.

ואלו לא הי׳ סיפוק בידו להביא ע״ז ראיות ממשנה די לי. בראי׳ ממעשה שאנו עושים עד היום **בכתובה וגט שאין הבעל כותב והותם אלא הסופר כותב ועדים הותמים** ואלו עדים החתומים על השטרות הם הם השלוחים של המשלח אותם לחתום בשליחותו.

אכן הדבר מפורש במשנה ב״ב קס״ז שם נאמר מכל מיני שטרות מגט אשה ושטרי ארוסין ונשואין ומקח וממכר ובכולן אין המדובר מכתיבת וחתימת הבעלים רק **מעדים החתומים** עיי״ש ובדף קס״ח ע״ב הרי שבא ואמר שנאבד השטר אע״פ שאמרו העדים כתבנו וחתמנו וכו׳ גם שם אין המדובר רק מחתימת העדים.

אכן

לכן בשטרי מקח וממכר והלואה עלינו שהי' רגילים לחתום בעלמא על השטר כגון במשנה ב"ב דף קע"ה ע"ב הוציא עליו כתב ידו של לוה גובה מנכסים בני חורין וכו' אבל בשטרי גיטי נשים ושטרי ארוסין ונשואין לא עלינו רק חתימות העדים כמו שהוא עד היום הנהוג בישראל:

ועתה שתיקנו לכתוב שטרי ארוסין ונשואין על ידי עדים כדי שאם נאבד השטר ויכחיש האיש יכתבו שטר אחר ויברר האמת ע"י העדים. ומעתה ומאחר שאמרו האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה, והנה אם מקדש האשה בשטר שכותב על הנייר הרי את מקודשת לי או בתך מקודשת לי כמ"ש בש"ס כתובות דף ע' ע"א ומוסר לה השטר הרי היא מקודשת, ועי"ז אמרו במשנה ר"פ האיש מקדש כשם שהבעל יכול לקדש בו היינו בשטר, כן יכול למסור השטר לאחד מן החתומים על השטר שהי' שלוחו לחתום על השטר ולשלחו ע"י השליח שיקדש אותה לו לאשה, ולמדו אותנו בזה דבר חדש שהעד יכול להיות שליח.

ואחר הדברים האלה לא קשה קושיית הגמרא בשלוחו מקדש בו מבעיי' הל"ל לאשמועי' שאין מחויב למסור השטר בשלוחי אלא שיכול למסור אותו ע"י העד שחתם על השטר והעד נעשה שליח, וממילא לא קשה קושית הדר"ג.

והנה ידעתי שהדר"ג יצעק עלי שאמרתי פירוש חדש בדברי המשנה מה שלא אמרו בש"ס, אכן כבר כתב זקני בעל תוס' יו"ט זיע"ל בנזיר פרק ה' מ"ה בהרשות נתונה לפרש פירוש במשנה אעפ"י שבעלי הש"ס לא פירשו כן, כי כן עשו הראשונים ובראשם הרמב"ם עיי"ש.

ומה שכתב על קושית הנוב"י מה"ק באה"ע סי' ע"ה האיך אמרו האיש מקדש בו ובשלוחו ומאחר שאסור לקדש עד שיראנה א"כ אסור לעשות שליח לדבר עבירה והמעשה יתבטל בכל זה ועי"ז כתב דנוכל לומר דמיירי שעשה השליח לקדש האשה שכבר ראה, הנה זה אי אפשר לומר בדבריהם דהלשון מוכיח דמיירי ששלח אותו לקדש אשה סתם פירוש איזה אשה.

ואחתום בד"ש לו ולכל אשר לו,
ידידו מחותנו

שלום הרש שיק

פ"ט

שילה"ת ד' בהעלתך תרק"ב לפ"ק:

רב ברכות ושובע שמחות להרב המאור הגדול המהולל ברוב תשבחות, יושב ועוסק בתורת ה' צבאות, ומגדל לתורה הבנים והבנות, תגן עליו זכות אבות ואמהות, כקש"ת מוריכו הרב ר' **עמרם פ שער רב בק"ק יינה** והגלילות י

אהובי! בזו השעה קבלתי מכתבו.

פתח דברי על ספיקותו לדברי הרא"ם בריש קדושין ס"י כי שלכן הקדושין **בטבעת שאולה קדושיה גמורים** לפי שאנן סהדי שדעת המשאיל להשאיל לו הטבעת בכל יפוי כח כדי שיקדש בטבעת כדת של תורה, וקי' לו לפ"ז למה אמרו בש"ס קדושין דף ויו ע"ב שהמקדש במלוה אינה מקודשת, הי' לן לומר דאמדינן דעתיה שמאחר שרצונו לקדשו בודאי רצונה שיקדשה כדת ונוכתו על מחילת ההלואה ושמקדשה במחילת ההלואה קדושיו קדושין?

לע"ד המדקדק בלשון הרא"ם ימצא שדברי הרא"ם שם בראש תמוהים מאד הוא פתח ואמר שרגילין לקדש בטבעת שאולה וכו' כמלא שקדשה **בגזל** וכו' וזה פלא והפלא, וכי גנב וגזל הטבעת? למה לא אמר סתם בדקדוק הלשון כמוב על מפרש ומבאר דין והלכה: **אין זה** רק **טבעת שאולה וקידשה בטבעת** שאינו

שאינו שלו? אכן דברי הרא"ש שלפנינו הם הם דברי הרא"ש בתשובה כלל ל"ה סי' א' וזה לשונו שם: ונראה לי דהמשאיל חפץ לחברו והלך השואל וקידש בה אשה אינה מקודשת, כי אדעתיה להשתמש בו השאיל לו וכשמקדש בו אשה קיבלה אדעתיה שיהי' שלה כגזלה קידשה בגזל וכו', אבל השאילו לקדש בו אכן שהדי שגמר בלבו ליתנה לו באותו לשון שיועיל לעשית קדושין שתהי' מקודשת לו, זת"ד עיי"ש, הרי מבואר ומפורש בדברי הרא"ש בתשובותיו שאם המשאיל אומר בפירוש שמוסר לו החפץ להשתמש הרי הוא כאלו אמר לו שאסור למסור החפץ לאחר, ואם מסר הוא גזל בידו, ולכן אם קידש בו אשה אינה מקודשת, משא"כ אם השואל מבקש החפץ מן המשאיל סתם שיעשה בו לזמן מרובה מה שלבו חפץ, והוא מוסר לו החפץ סתם בלי תנאי, אז החפץ הוא כשלו לזמן מרובה, ואם קידש בו אשה הרי מקודשת.

ומעתה אם האיש הלוה מעות לאשה אחת, ואח"כ אמר לה התקדשי לי במלוה, הרי זה דומה לאחד שהשאיל חפץ לאדם אחד ואומר לו בפירוש **שרק לידו מסורה**, ואם קידשה בחפץ זה אינה מקודשת, כנלע"ד.

ומה שביקש דעתי במנהג פלא בקהלתו **שמזכירין המתים שלש פעמים בזאח"ז** בכל עת שמזכירין ברגלים וביוהכ"פ, ובכל פעם שמזכירין אותם אומרים אל מלא רחמים והוא טרחא דציבורא ורוצים לבטל המנהג שלא להזכירם רק פעם אחת כמו שהוא מנהג בכל ישראל, והדר"ג חושש אולי תיקנו במקומו המנהג בהסכמת רב וחבר העיר שאין ב"ד יכול לבטל דברי חבירו, וביקש לשמוע דעתי בזה.

והנה מנהג זה שנהגו בעירו הוא מנהג שאין לו יסוד ורמז ומותר לבטלו כי לא לבד שהוא טירחא דציבורא אלא שדומה למ"ש בש"ס ברכות דף ל"ג כל האומר מודים מודים משתקין אותו, וכאלו הי' מתקנים להתפלל תפלת ראה לא בעניני או תפלה אחרת ג' פעמים בזה אח"ז, אכן מראש החוב עלינו לחקור מהיכן בא מנהג זה בקהלתו?

ונראה רציתי לומר שאולי בא המנהג הזה בעירו אולי ביזוי בני העיר איזה מבני העיר שמתו אח"כ, ואחר שמתו התחרטו בני העיר על אשר פגעו בכבודם וביקשו מהם מחילה ובאו לפני רב העיר לפרש להם מה לעשות כדי לבקש מחילי' מן המתים?

הנה לבקש מחילה מן המתים הוא מה"ת דכתיב בפ' מטות והנה קמתם תחת אבותיכם וגו' ואמרו חז"ל שם במדרש אמר הקב"ה וכי מפני שאלו חטאו אתה מזכיר שוכני עפר לרעה? **לך להבריהם ובקש מהם מחילה**, וכתב בספר פענח רזא מכאן נוהגין **לבקש מחילה משוכני עפר בפני עם ועדה** עכ"ל.

ומעתה כמו שאם אחד ביזה את חברו ואין רוצה למחול לו בפעם אחת מחויב לפייסו שלשה פעמים בזה אח"ז כמפורש באו"ח סי' תר"ו כן מי שחטא נגד אחד ומת מחויב ללכת על קברו ג' פעמים בזה אח"ז לבקש מחילה בקהל עם ועדה.

ומעתה אפשר שבני עדתו חטאו אז נגד אחד או הרבה מבני העדה ואלו מתו, והחיים רצו לבקש מהם מחילה בקהל עם ועדה, ואפשר שביקשו להזכירם אחר מותם ובני העדה ביזוי אותם ואמרו שלא להזכירם ושוב פסק הרב וחבר העיר לבקש מהם מחילה בזה האופן להזכירם **שלש פעמים** בזה אח"ז בקהל ועדה לזמן מרובה.

אכן אם כן הי' המעשה בודאי לא יצא הפסק שיזכירו אותם לעולם שלשה

שלשה פעמים בזה אח"ז, אלא שתיקנו.
לזמן ממש אי לזמן קבוע ולא לעולם.

אכן אחר העיון עלה במחשבה לפני שמעולם לא הי' בזה דעת רב וחבר העיר ולא הי' זאת פסק או הסכמת בני העיר או בני החברה, ובלתי ספק יוצעה שהי' כך הי'. במקומו ימכן מת אחד או בעל ואשתו ולהם היו ג' בנים או בנות שדרו בעיר אחרת, וכל אחד ואחד שלא קך קלוב למען יזכירו את אבותיהם בשמם ביום שמזכירין, אכן שלחו קך ידוע למען יזכירו אותם בשמם לזמן מרובה ובמשך השנים נשכח ונודע מזכירין אותם שלשה פעמים, ומחמת הפחד שלא לשנות המנהג ולפגוע בכבוד המתים נשאר הנהוג לדאבון לב כל העומדים בבהכ"נ.

וגם פה בקהלתי מלאתי מנהג כזה כשאחד מת אז כל אחד ואחד מן הקרובים ואפילו האוהבים מלוים לחזן דבהכ"נ לעשות עבורו הזכרה ונודר חי"י ל"ל, ומאה אנשים ויותר מחויבים לעמוד שם בקיץ ובחורף ולשמוע הזכרות.

ובלי ספק כן הי' המעשה בעירו שהי' מנהג שכל מי שרוצה לעשות אל מלא רחמים בעד קריבי מחוייב לשלם למשל בכל פעם זהב אחד, ולמת היו לו ג' בנים או בנות בג' מקומות, ואחד לא ידע מה שעשה האחר, וכל אחד מהם שלא למשל מאה זהוי' לעשות אמ"ר מאי פעמי' בזה אח"ז להמכות בשמו, ומזה בא שמזכירין המתים שלשה פעמי' בזה אח"ז.

ובודאי מותר לבטל מנהג הזה, ידי להזכירם פעם אחת, וכבר הוריתי בכמה מקומות ששאלו את פי בענין זה שלא לומר אלא כל א' ואחד שתפלה אמ"ר, רק יאמרו אמ"ר אחד לאנשים בכלל ואחד לנשים בכלל, וטוב לקבל שלא יקיחו דעתם השומעים מן הכונה להזכיר המתים ולהזכיר מעשיהם הטובים, והכל כפי המקום וכפי הזמן וכפי הענין,

וכבר כתב המג"א באו"ח סי' תר"ן ש"ש ומנהגים שמותר לבטלו ככלע"ד.

כ"ד ידידו מוקירו או"כ הדש"ת
שלמה הרש שיק ברעזאווא

רב דפה והגלילות:

צדיק

שיל"ת א' לס' יתרו שנת תרל"ב לפ"ק:

רב ברכות ומהות לאדוני מורי ודודי הרב הגאון
החריף ובקי בש"ס ופוסקים מוה"ר **דוד שיק**
רב דק"ק ווראנוף יצ"ו:

אחרי הקידה ודש"ת ושלום בני ביתו הש"ו אליע לפניו מה שעלה במחשבה לפני בסוגי' דאומן קונה בשבח כלי אשר אני עוסק בה כעת, המחבר באה"ע סי' כ"ח סעי' ע"ו פסק כדעת האומרים אמר לה התקדשי בשכר מלאכה שאעשה לך אינה מקודשת, יען דקיי"ל ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והוי"ל מלוה ובמלוה אינה מקודשת ואפילו אם הוא אומן קבלן קיי"ל אין אומן קונה בשבח כלי, ותמה אני שאין מביאין ראיה מה"ת שאמר יעקב ללבן תנה את נשי ואת ילדי אשר עבדתי אותך בהן ואלכה וגו', והוא קדשה בשכר מלאכה שיעשה ומעתה חזינן שמקדש בשכר מלאכה שיעשה הרי היא מקודשת?

ועלה במחשבה לפני שהמחבר ויש אומרים דסברי מקודשת פליגי אי ילפינן דין מקודם מתן תורה, דתוס' מ"ק דף כ' ע"א בד"ה מה כתבו בשם ירושלמי דאין למדין מקודם מתן תורה, אכן מליכו בש"ס בבלי תענית י"א שאסור לשמש בשנת רעבון דכתיב וליוסף יולד וגו' וכן פסק הרמב"ם להלכה בתענית פ"ג ה"ח. ודברי תוס' הנ"ל דקבלו מירושלמי תמוהים, הא תוס' בקידושין דף י"ג ע"ב בד"ה לכ"ע כתבו דאיכא עשה דאשת איש דכתיב ודבק באשתו

ולא

ולא בשנה אחרת. הרי דקיימו וקיבלו בעלי תוס' שלמדין גם מקודם מתן תורה?

ויותר פלא על הירושלמי הא מפורש במסכת שבת פ"ו ע"א מנין לפולטת וכו' שנאמר היו נכונים לשלשת ימים, וזה הי' קודם מתן תורה?

ועתה יש לומר שהסוברים שהמקדש בשכר מלאכה שיעשה אינה מקודשת סובר שאין למדין מקודם מ"ת, והיש אומרים סוברים שלמדין, ועתה יעקב שקידש בשכר עבודה בתורה עשה ומקודשת?

והנני מצפה לשמוע מכם כל טוב וכו' עבדו ותלמידו בן אחיו:

שלמה הרש שיק:

צ"א

שוכ"ט לאהובי בני ונחמד נפשי ולבי הרב המאור הגדול מוה"ר **ברבי' שיק בה"ק טעמעשוואר** הי"ו:

נפשך אותה לדעת דעתי בהא דיצא דפסקי' להלכה ביו"ד סי' רס"ח סעי' ז' גר עכו"ם קטן שגיירו אביו יכול למחות כשיגדיל וכשמוחה דינו כעכו"ם, וכתב שם הטו"ז שדינו כעכו"ם לענין קידושין וממילא אין צריכה ממנו גט כמו שמפורש שם בבאר הגולה, וקשה לך מאחר שמובא מש"ס כתובת דף י"א **שאם נהג שעה אחת בדת יהודית שוב אינו יכול למחות**, ע"כ צריכין לומר שמיירו שמוחה באותו רגע ושעה שנעשה גדול, ומעתה מאחר דקיי"ל להלכה **שאי אפשר לצמצם**, וכן מפורש ברמב"ם ה' רוצח פ"ט שאם נמצא חלל בין ב' עיירות מביאין עגלה ערופה בשותפות לפי שאי אפשר לצמצם בידי אדם, וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מבכורות רחל שילדה שני זכרים אפילו שיצאו שתי ראשיהן כאחד אי אפשר שלא קדם אחד וכו', וכן פסקי' ביו"ד סי' ש"ח סעי' א' דאי אפשר לצמצם, וגם קיי"ל דאדם טועה בשעה ושתים כמ"ש הר"ן ריש פסחים בד"ה תנן, האיך אפשר לומר שמוחה ברגע ובשעה כשיגדיל, ואם לא מוחה באותו רגע ושעה כשיגדיל שוב אין יכול למחות? ורצית לומר שעל דברי הש"ס אין להקשות דיש לומר שסברו אפשר לצמצם ואין אדם טועה, אכן על המחבר דסובר כחכמים שאי אפשר לצמצם בידי אדם וסובר דאדם טועה בשעות, האיך אפשר לומר שימחה באותו רגע ושעה שנעשה גדול מה"ת?

ומכח קושי' זאת רצית לחדש ולומר בכונת המחבר שלאו דוקא כשמוחה באותו שעה ורגע שנעשה גדול, אלא אפילו אם מוחה אחרי כן מהני מחאתו למפרע, דאיגלאי מילתא למפרע שגם ברגע שנעשה גדול לא הי' לבו שלם עם דת משה וישראל!

אהובי בני! בכל מכל כל יפה חקרת, יפה דרשת, בעתו דרשת ויפה רצת לדמות מילתא למילתא, כי חקירה שלך וסברא שלך כמעט מפורש בר"ן כתובות פ"א דף ס"ז ריש ע"ב (דפוס פרעסבורג) וזה לשונו שם: מאחר דאמרי' שמחאה בקטנות לאו מחאה היא, ומאחר דאמרי' כיון שנהג בדת יהודית שעה אחת שוב אין יכול למחות, אם כן **האיך אפשר לצמצם שימחה מיד בשיגדיל**? וכתב הר"ן ב' תירוצים, אחד, דהא שמחאה בקטנות לאו מחאה היא לענין שאם רוצה להיות יהודי כשיגדל לא מזיק מה שמחה בקטנות, אך כשאין רוצה להיות יהודי כשיגדיל מהני מה שמחה בעת שהי' קטן אם מוחה גם אחר שנעשה גדול, תירוץ ב' מה שאמרו שאם עמד בדת יהודית כשנעשה גדול ולא מחה שוב לא מהני אחר כן מה שמוחה זה דוקא כשנתגדל **בדת משה וישראל**, משא"כ כשנתגדל מקטנותו עד שנעשה גדול ולא ידע מדת משה וישראל כלום רק שנתגייר על יד האב

שאב או ע"י ב"ד אז אם מוחה אפילו אחר שיגדל יש ממש במחאתו, כי מעשה הגירות לא פעל על גופו ונפשו מאומה, והרי הוא כעכו"ם ממש, זה תוכן דברי הר"ן וכונת ואע"פ שאין זה לשונו ממש עיי"ש.

ומעתה הורה לנו הר"ן שאם מוחה הקטן שנתגייר בקטנותו ובשעה שנעשי' גדול וגם אחרי כן רוצה להיות יהודי כדת משה וישראל, אז המחאה מקטנותו אין מזקת לו באפשר שמלו וטבלו אותו בקטנותו כדי לזכותו הי' כונת הב"ד שיהי' יהודי כשיגדיל, אכן כשמוחה כשהי' קטן ואחר שנעשה גדול ג"כ עומד ומוחה **אז גם המחאה מקטנות מחאה היא.**

ובלמדי הסוגי' זה. איזה שני ביארתי דברי הר"ן ע"פ מ"ש הרמב"ם בפ"ט ממלכים קי' ע' בן נח חייב על הגזל בביה פרוטה וחייב על אבר מן החי בכל שהוא **לפי ששיעורין נתנו רק לישראל ולא לבני נח** יעיי"ש ועיי' בח"ס ליו"ד סי' ש"ז שמבאר דברי הרמב"ם בטוב טעם ודעת.

ומעתה מאחר שקבלנו שמה שאמרו חכז"ל בן י"ג למצות הוא הלכה למשה מסיני כמו שכתב הרא"ש בתשובותיו, אך זה לא אמרו רק בישראל, אבל בן נח נעשה גדול בשעה ששכלו זך ורחב אפילו קודם י"ג שנים.

ולפ"ז אם קטן שנתגייר ששכלו זך ולא עומד ומוחה אפילו בר תשע ובר עשרה ואומר שאין רוצה להיות יהודי רשות בידו למחות גם קודם שיגדיל להיות בן י"ג שנה ויום אחד.

אכן אם כשנעשה אח"כ בן י"ג שנה צועק ואומר שרוצה להיות יהודי בלב שלם איגלאי מילתא למפרע שמה שמוחה קודם לכן עשה שלא מדעת כי אז לא הי' עוד שכלו במדרגת גדול.

אכן כשעומד ומוחה גם כשנעשה לאיש ע"פ דעת' התורה, אז נראה שמה שמוחה קודם לכן בקטנותו עשה גם אז בדעה צלולה וזכה, כי גם אז כבר הי' שכלו במדרגת גדול, ואיגלאי מילתא למפרע שהי' גדול קודם בן י"ג, ומאחר שלגבי בן נח לא נאמרו השיעורין בשני **הרי הוא למפרע בן נח וקדושיו אין קדושין.**

ויותר מוכנים דברי הר"ן בתירוצו השני במה שאמרו שאם עומד שעה אחת בדת משה וישראל כשנעשה גדול זה דוקא כשגדלו אותו בדת משה וישראל, ואז אין ממש במחאתו אם עומד ומוחה אחרי כן, כי מאחר שראינו שאבותיו או הב"ד מלו וטבלו אותו ונתגדל כדת ובדת משה וישראל אז אם מוחה אחרי כן מחאתו הוא רק כאחד **שהמיר דתו** ואין דינו כעכו"ם ממש לענין חליצה וכדומה, משא"כ אם גם משעה שמלו וטבלו אותו כדי להכניסו בבריתו של א"א הוא אכל נבלות וטרפות ולא ידע ולא שמע מן התורה והמצות של ישראל, א"כ המילה והטבילה לא פעלו מאומה על גופו ולבו ועל נשמתו, מה לי אם עומד ומוחה בשעה שנעשה גדול או שעות וימים אחרי כן, טוב לו ולנו לקבל מחאתו גם אח"כ, כי אין לו ולא יהי' לו מעולם ולעולם חלק ונחלה בקרב ישראל.

ושפיר כתבו והורו הפוסקים שאין ממש בקדושין שקידש והרי הוא כעכו"ם גמור לכל דבר.

ודבריך כנים ואמתיים הן בסברא והן בהלכה, ועל שאר דבריך אין השעה מסכים לעיין בהם ולחוות דעתי עליהם ולעשות לך מטעמים כאשר אהבת, ובדרך כלל אני אומר עליהם יפה דברת, וכאשר אהבתי דבריהם שבכתי ואם כה תעשה לדקדק בכל עת על כל קוץ וקוץ אז תשכיל ותצליח להוציא מים התלמוד בכל מקום מרגליות המאירות העינים, ואשרך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב כתפלת אביך המניח ידו על ראשך, ואומר יברכך ה'

וישמרך

ויסמכך, יאר ה' פניו אליך ויחנך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום:

שלמה הכהן ש"ק

שוכ"ט לבני האברך המופלג בתורה וביראה טהורה מוה"ר ברבי' ש כ רב בק"ק טעמעשוואר:

אהובי בני! יצאת במדודך ולבוכך בעינים פתוחים לברר הלכות עמוקות בתורת ה' צבאות והטבת לראות בשאי דינא **בגר קטן שקידש אשה או גיורית קטנה שקיבלה קדושין וכשנעשו גדולים עמהו ומחו ופרכו הרה מישה וישראל** אשר הוא הלכה פסוקה ביו"ד סי' רס"ח סעי' ז' שאין בקדושין ממש ואין צריכה גט כמ"ש שם הטו"ז ובאר הגולה. וחקרת היטב והנה אמת נכון הדבר שחקרת ודרשת: מתי קידש הקטן, אם קידש בעת שהי' קטן אין קדושי קטן כלום, ואם קידש כשנעשה גדול איכו יכול למחות?

אע"כ צריכין לומר שמיירי שקידש קודם שנעשה גדול, אכן בכ"ז לגבי נכרי לא נאמר השיעור מתי נעשה גדול, כי שיעורין רק לישראל נאמרו ולא לבן נח והקטן קודם שנעשה גדול דין בן נח יש לו.

מעתה מוכח שאם גר קטן נשא ישראלית גדולה, וכן גיורית קטנה שנשא אותה ישראל מותרין לדור יחדיו, ובכ"ז אם מיחין אח"כ כשנעשו גדולים ע"פ דין תוס"ק יפרדו בלא גט.

והבאת ראיה לזה מדברי הגהות אשרי בכתובת דף י"א וזה לשונו:

ובדין קטנה גיורית מותרת לישראל אע"ג דאי מחית הוי נכריות ומפרע הה"ד גר קטן לישא בת ישראל עכ"ל

הנה חקירה שלך מיוסדת על אדני האמת כי בח"ס ליו"ד תשובה שי"ז נבאר דין השיעורין לבני נח. גם כן עד"ז, וביותר מצאתי הדברים מבוארים בשואל ומשיב תניכא ליו"ד סי' י"ד וזה לשונו, מאשר ששיעורן רק לישראל נאמרו והשיעור בבן י"ג שנה ויום אחד נעשה גדול לא נאמר לבן נח, ובן נח יכול להיות גדול גם קודם זמן הזה. ובזה מיישב האיך הרגו בני יעקב את אנשי שכם הגדולים עם הקטנים על הגזלה הא קטנים לא היו בר עונשין? אלא שלבני נח לא נאמרו שיעורין וגם הקטנים נתחייבו.

וכן מיישב בזה קושית המזרחי בחיי שרה למה נענשו ער ואונן, הא בדיני שמים לא נתחייב האדם עד עשרים? עיי' שו"ת חכם צבי סי' מ"ט, אכן לדעת הרמב"ם שלא נאמרו לבני נח השיעורין לא קשה מידי, כי בן נח נעשה גדול קודם הזמן כשהשכלו זך, יעיי"ש.

ולפ"ז שפיר יש לומר כשקידש גר קטן אשה ישראלית קודם שנעשה גדול ע"פ דעת תוס"ק שניתנה לישראל קדושיו קדושין גמורים הם, אכן כשנעשה גדול עומד למחות ומחאתו מחאה גמורה היא כשמוחה בשעה שנעשה גדול ולא צריכה גט כמו שכתב בהגהות הרא"ש שהבאתי אע"ג דאי מחית הוי נכריות למפרע בכ"ז בעודה קטנה מותרת לישראל. וממילא מובן מ"ש בהגהות אשרי על גיורת קטנה לישראל כן הדין בגר קטן לישראלית, וזה ברור ופשוט לע"ד.

כ"ד אביך הכותב אותך מרחוק:

שלמה הכהן רשיק:

צ"ב

שוכ"ט לידידי בן גילי הרב המאור הגדול בן קדושים מוה"ר מנחם דייטש רב בק"ק פאלאנקא

מכתבך קבלתי וכו' ומה שבקשת לדעת דעתי במה דקשה לך בש"ס סנהדרין דף ע"ו שדרש ראב"י הקרא

הקרא אל תחלל בתך להזנותה במוסר את בתו לזנות ירא״ה דרש במוסר את בתו לאיש זקן, ופלא בעיניך שהמחבר באה״ע סי׳ ב׳ סעי׳ ט׳ית פסק כדרש של ר״א והרמ״א באה״ע סי׳ קע״ז סעי׳ ה׳ תפס בדרשו של ראב״י, ומה מלא המחבר שלא קיבל הדרש של ראב״י במוסר את בתו לזנות? אכן לדעתי טעם המחבר הי׳ דאסור זנות כבר נאמר לבני נח כמ״ש זנתה תמר כלתיך וגו׳ ויגזר יהודה לשרפה, וכל מה שנאמר ונאסר לבני נח לא נישנה בתורה, כי אם אין אתה אומר כן קשה על ר״א שאומר שהקרא בא לאסור ליתן את בתו לזקן ומנין לו שהמוסר את בתו לזנות שעובר בלאו? אלא ודאי שזנות נאסר לבני נח ובדין עמדו בני יעקב להרג את שכם שטימא אחותם בזנות כמו שגזר יהודה לשרף את תמר ומאמר שמפורש בתורה שהקב״ה הסכים למעשה בני יעקב דכתיב ויהי חתת אלהים על הערים ולא רדפו אחר בני יעקב, הרי מעידה התורה שהוא ית״ב הסכים על המעשה שעשו כדת וכדין ע״פ התורה שניתנה להם מפי הנביאים שהיו קודם זמן האבות עיי׳ בסוף הלכות גדולות שמביא הרבה נביאים שנבאו בימי נח שלא הוזכרו בתלמוד,

הי׳ הטוב יאריך ימיך שנותיך כתפלת בן גילך הדש״ת:

שלמה הרש שיק:

צ״ג

ברכת מזל טוב לאהובי תלמידי ה״ב החתן המופלג חרוץ ושנון מוה״ר **ברוך כהן** יחי׳

מכתבך קבלתי והנני שולח לך את אשר בקשת וכו׳ ומה ששאלת למה מברכין אשר קדשנו במצותיו וכו׳ על העריות ואסר לנו וכו׳ היכן **מצינו ברכה על מה שאסר לנו**?

שנית בקשת לדעת למה קראו חכז״ל המסכת אשר בה דנו על דיני נשואין וכתובה בשם **קדושין** ושם **קדוש** לא נאמר רק על הבורא ית״ש ועל כלל ישראל שנאמר בשם **קדושים** תהיו?

הנה קושיתך הראשונה מקשה הרא״ש ריש כתובות, ובשיטה מקובצת מתרץ דבקדושה כשמתחיל לשחוט ומשלך האבר של אבמה״ח ולכן שוב אין מברכין על הניקור ומליחה, עכ״ל בנשואין אע״פ שנתן הטבעת בידה בכ״ז היא אסורה עוד לאיש וצריך **חופה וקדושין** יעו״ש:

ואני הסברתי דבריהשכי הוא ית״ש אומר לישראל **קדושים** תהיו, אכן רק באופן זה יכולים להיות קדושים אם יהיו זהירין באסו׳ ערו׳ ובאסו׳ עריות ולא יתחתנו באומות ולא יבאו לאסור זנות, ומעתה ע״י הזיווג בהיתר כמצות התורה יכולים להיות קדושים, ומשום זה אנו קוראין את ענין הזיווג בחופה כדת של תורה **קדושין**.

הי׳ יהי׳ עמך שיהי׳ זיווגך עולה יפה כתפלת רבך החותם בברכת מזל טוב:

שלמה הרש שיק:

צ״ד

ש״לת א׳ תרומה תרס״ב לפ״ק

שמחה שמן ויקר להרב הגאון צדיק תמים מוה״ר **צבי פישער רב בק״ק וויינערן** הע״ה.

אהובי! מכתבו קבלתי בש״ק וגם דעתי שלא להסכים עלי׳ בדבר הנוגע לערות דבר, יכול האומר שפלגש מותר וסומך עלמו על בעל שאילת יעבץ בתשובותיו אינו אלא טועה. ואני מלאתי מפורש במגיד משנה אפ״א מה׳ אישות דיש **בפלגש איסור דאורייתא** דהתורה אמר כי יקח איש אשה ובעלה והיתה לו לאשה כשירה לבא עליה יהי׳ באישות׳ יע״ש.

יהנה

והנה מה שרצה הדר"ג להביא ראיה **שפלגש צריכה גט** ממ"ש המחבר באה"ע בסי' קנ"ט סעי' ד' מי שגירש את אשתו ונתיחד עמה וקודם שגירשה שבית לקחה אחד לשם פלגש אסורה לשניהם וצריכה גט **משניהם** הרי הוא כמפורש שפלגש צריכה גט:

הנה הוא ראיה ברורה וקושי' רבתא על הני פוסקים דקוברים באה"ע סי' כ"ו שפלגש מותר מה"ת וכן דעת הב"ח סק"ב וכן מלאתי מפורש בלחם משנה פ"ג מלכים ה"ב?

ואפשר לחלק המחבר באה"ע סי' קנ"ט מיירי בפלגש שקדשה אז צריכה גט. אבל סתם פלגש אין צריכה גט:

והנה היסוד למקילין בפלגש הוא מאחר שסיפרה התורה שהי' לאבינו יעקב פלגש בלא קדושין, ואני מלאתי ראיתי' דבר-יקר ואמת בספר הכתב והקבלה, ות"ל אמרתי זאת בהיותי בברעזאווא אחר התוכחי.

כתב בסדר וישלח **וילך** ראובן **וישכב פלגש** וגו', עי' **שכיבה ממש לא שייך** קומר **וילך וישכב** כי לשון וילך יורה על התנועה מפנים לחוץ וממקום למקום, ולא מליכו מחובר עם **וישכב** רק לשון **ביאה** או **קימה** כמו ותבא ותשכב, ותקם ותשכב גבי בנות לוט, וכן ברות ותבא ותשכב, וכן בהריבה מקומות, והיא הראוי לענין שכיבת הזוג שהוא בפנימיות החדר ולא בחוצות ולא שייך לומר **וילך**. ולשון **וישכב** כאן הוא הפך הקימה, וכמו שלשון **קימה** מורה על הגדולה והכבוד כמו **מקים** מעפר דל (אויפריכטען) כן יורה לשון שכיבה על השפלה, והוא הורדות הבזיון והשפלות (אונטערדריגען). והנה בתורה מפורש ותתן לו את בלהה שפחתה **לאשה**, הרי מפורש שנתנה לו **לאשה** ולא לפלגש. ומעתה כל הקורא בלהה לפלגש מבזה אותה בפרסקי' באשר הוא היתה **לאשה** ליעקב, והוא פחיתות לה ולבעלה.

וזה מה שייחסו חכז"ל לחטא לראובן שבלבל יצועי אביו, **במה שהראה בשם פלגש לעיני כל העם** ולפ"ז טעם המקרא ראובן **הלך** בין אנשי העיר ויבז ויורד את בלהה במה **שהראה פלגש אביו** שאינה אשתו כשוחה בנשואין גמורים, ומקום בזותה אותה לא הי' במקום מוצנע כי אם במקומות כודעות לרבים עד שמגלגול הדברים באו לאזני אביו, וזהו מה שסיים הקרא **וישמע ישראל**, ודפח"ח.

וכבר מפורש בזוהר **שטבילה תיקן אברהם ושרה לגרים וגיורית** (עיי' זוהר וילא דף ק"ב ע"ב) ומאחר שאמרו חכז"ל אברהם הי' מגייר אנשים ושרה נשים ע"כ מוכח שעשו איזה מעשה בפועל באנשים מילה ובנשים טבילה:

וכן כתב בבעה"ט רים שמות על הקרא ותרד בת פרעה לרחץ על היאור ונערותיה וגו' שנתגיירה בטבילה היא כמו אמהות יעיי"ש:

וכן כתב החזקוני בסדר וילא על הקרא ויתן לו את רחל בתו לאשה והקשה האיך עבר יעקב על מלות התורה שאסרה ב' אחיות? ותירוץ שנתגיירו כשבאו ליעקב וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי:

ומעתה ברור שלא הי' ליעקב פלגש כי נתגיירו כשבאו אל הבית והיו לו לנשים וכמפורש בקרא ותתן לו את בלהה **לאשה** ואשה לאו פלגש משמע:

וביומי בחרותי עמדתי לחקור מאחר שנאמנים לנו דברי חכז"ל שאמרו אברהם מגייר אנשים ושרה נשים, ולשון גיירו משמע שקיבלו דתו במילה וטבילה ומעתה אלו שגיירו אי' מקומם?

הא

הא בעת שבאו למצרים כתיב ומפורש ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש, ואיך שבעים נפש הי' "יוצא ירך יעקב"? אבל ממה שאמרה התורה ומפורש יוצאי ירך יעקב ומזה ראיה שאלו שהתחברו למשפחת אברהם יצחק ויעקב וקיבלו אמונתם הי' הרבה, ובלתי ספק באו אלו גרים אח"כ למצרים, אבל התורה אינה מונית רק המספר שהי' יוצאי ירך יעקב:

אבל גם בזה לא יכולתי להבין מדוע לא מצינו בתורה איזה רמז ואיזה מקום שהיו אלו שהתגיירו ע"י אברהם ושרה?

עד שהאיר ה' את עיני אחר כמה שנים ומצאתי בספר חיי משה שחיבר עוד בימי בית שני, וזה לשונו **וגם ערב רב עלה אתם אשר נולדו לבני ישראל מן האנשים המצריות ויתיחסו אל משפחות דאבות** עכ"ל ובדברי מובנים דברי רש"י שמות על הקרא וגם ערב רב עלה אתם שהערב רב הי' "תערובת אומות של גרים" ודברי רש"י נפלאים אם היו גרים למה קרא אותן תערובות אומות, הא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ודין ישראל יש לו לכל דבר?

אבל בדברי פילון היהודי (שמו העברי הי' ידידיה אלכסנדרי) מובנים היטב דברי רש"י, שאיש התגייר עצמו **בדת אבן אשתו לא באה תחת** כנפי האמונה והבנים הנולדים ממנה או להיפוך שהאשה באה תחת כנפי האמונה והתגיירה אבל בעלה נשאר בדתו לבנים הנולדים מתערובות הללו נקראו בתורה ערב רב מלשון **ערבוב** ובלשון התלמוד בני **תערובות** ובכ"ז משה רבינו לא רצה להרחיקם וקירבם לדת ישראל כמו שהאריך בזה בנחל קדומים על הקרא קדש לי כל בכור בשם האר"י:

יצאתי מענין לענין והכל באותו ענין שגם אנכי לא אבא על החתום במנין, ושב ואל תעשה עדיף באותו ענין, כי לדעתי אפילו יהיו המתיונים רוב מנין, לא יהי' בתוכם רוב בנין ואחתום בברכה ליהודים יהי' אורה ושמחה בחודש אדר כתפלת ידידו מוקירו:

שלמה לבי שיק:

צ"ה

שו"ט לידידי הרבני המופלג מוה"ר אברהם לבי

פישער נ"י מ"ל בישוב **קאראיענו.**

הנני לרצוני להשיב לו במעשה שהי' במקומו שהכלה מסרה טבעת שלה לחתן ובה קידש אותה לאשה ואח"כ בא הדבר לאזנו שהכלה **השאילה לו הטבעת** וחקר ומעכ"ת אם אמרה לו שנתנה לו במתנה ולא אמרה לו כלום אלא מסרה לו סתם ודן מעכ"ת שדומה למ"ש המחבר באה"ע סי' כ"ח סעי' י"ט שהיא ספק מקודשת ולפי דעתי ע"פ דין תוה"ק הנה מקור דין זה הוא בגיטין דף ס' ע"ב היו מוחזקין בטבלא שהיא שלה וכתב עליה גט מי אמרי' אקנתיה ליה או דלמא אשה לא ידעו לאקני וכו' ופרש"י שם משמע שנפשט שגם אשה ידעי לאקני, אבל הרשב"א שם כתב בפירוש שאשה לא ידעי לאקני כדת ולא נפשטה האבעי' יעויי"ש, ומעתה לצאת ידי ספק מה טוב שתקנה טבעת או שישאיל טבעת מאיש על מנת שיקדש בו ויקדש אותה שנית בטבעת בפני עדים כשרים, ואין הזמן מסכים להאריך בענין שיש להאריך:

ידידו הש"ת:

שלמה הרש שיק:

צ״ו

שאלת קאראלאג עש״ק לס׳ קרח שנת תרכ״ט לפ״ק:

רב ברכות ושמחות לידידי חביבי הרב הגאון המופלג בתורת ה׳ צבאות, צדיק נשגב העוסק בתורה יומם ולילות, כקש״ת מוה׳ **מיכאל גאלדבערגער** רב דק״ק **מעזוטור** והגלילות:

ידיד נפשי! הדר״ג בענותנותו הציע לפני ספיקותו

בבת ישראל **שהיתה עם בר ישראל על פי חוקי המדינה** הנקרא בירגערליך געשלאססענע עהע, ומת האיש ברשעתו בלא בן ובת, **אם זקוקה הוא לאחי המת לחליצה** באשר כפי דברי הרמ״א באה״ע סי׳ כ״ו במומר ומומרת שנשאו ברשעתם ע״פ חקיהם, וכששבו אח״כ לדת ישראל אז כל מעשיהם שעשו לכלום יחשבו והוי כזנות בעלמא, מעתה אם במומר ומומרת אמרי׳ שמה שנשאו זה את זה ע״פ חקי האומה ודת אחרת הוא ע״פ דין תוה״ק כאפס וכאין, כמו כן אמריי שהציוויל-געריכטליכע עהע אפס ואין, ולזאת אין זקוקה לאחי המת לחליצה, והאריך בזה בהשכל ובדעת וביקש לשמוע דעתי:

הנה מורי הגאון בעל מהר״ם שיק זיע״ל האריך בדין זה בתשובותיו לאה״ע סי׳ כ״א וסמך דבריו על דברי תה״ד סי׳ ר״ע במומר ומומרת לא שייך לומר חזקה אין אדם עושה בעילתו זנות, וכן הוא באלו שנושאים ע״פ בעילת חקי המדינה:

ועוד הא פסקי׳ דאפילו בבועל לשם קדושין צריכין עדים וכאן אין עדי יחוד, ומסיק להלכה ולא למעשה שהוא כזנות בעלמא, זהד״ק:

ואני לעצמי אמרתי משנה לתשובה כיון שע״פ דין תורה החוב עלינו להבדיל אנשים הרשעים האלה מעדת ישראל שבוזים ומבזים תורת משה וחיים בלי חופה וקדושין, והחוב על זקני הדור לגדור ולעמוד בפרץ, לזאת החוב עלינו לפרסם בכל עת ובכל שעה שאין במעשה הנשואין ע״פ ציווילעהע שום קדושה ע״פ דת תוה״ק וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואתו רבנן לומר שאפילו אם בועל לשם קדושין אין במעשה הזה שום קדושה, וזו תלד גדר וסייג:

ועוד כשם שיש ספק בחליצה כן יש ספק אם נתגרשו ע״פ חקי צי-ווילעהע אם צריכה גט מה״ת, וכי עדיפא מן **פלגש** שהורה בלחם משנה פ״ג ממלכים **שאין צריכה גט** יעי״ש וכשם שאין צריכה גט כן אין צריכה חליצה כנלע״ד:

ידידו מוקירו או״כ הדש״ת:

שלמה צבי שיק:

צ״ז

שאלת כי טוב לס׳ ראה תרמ״ט לפ״ק:

שוכ״ט לידידי ש״ב הרב הגאון צדיק תמים מוה׳ **מנחם דייטש** רב בק״ק **פאלאנקא** והגלילות,

שמחתי בדבריך ופלפולך על דברי חכז״ל בכתובת דף יו״ד אם כתובה מה״ת או דרבנן, ויפה דברת שכבר בימי שפוט השופטים כתבו כתובה לאשה כי בועז אמר חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי וגו׳ ביום קנותך השדה מיד נעמי ומיד רות המואביה אשת המת קנית וגו׳ כי מכרו את הנכסים בתורת תשלומין בעד כתובותיהן, יען כי על פי משפט הירושה הנכסים היו לבועז

לבועז ולפלוני האלמוני הגואל וקרוב נעמי כמפורש ברות ג' י"ב, אלא שזכרו אותם בחוב הכתובה, והארכת בזה, ואני מצאתי בספר טוביה פ' ז' פסוק י"ב, רעואל אמר לטוביה: קח לך את בתי שרה כאשר צוה משה ויקח גליון ויכתוב דברי נשואין ויחתם עיי"ש, וכן מפורש במסכת כתובות דף י"א גר שנתגייר ואשתו עמו „כתובתה קיימת" וזה מוכח שבני נח כתבו כתובה לנשים וכן מפורש בש"ס חולין דף צ"ב שלשים מצות קבלו עליהם בני נח וכו' אין כותבין כתובה לזכרים וכו' מפורש שהי' מנהג ישן נושן לכתוב שטר כתובה ובזה מובן מה שאמרו שיוסף הראה ליעקב שטר ארוסין ושטר כתובה:

וכפי המבואר בספר הישר לר"ת סי' תר"כ וסי' תרכ"א תיקן רש"י ז"ל **לקרא הכתובה בין ברכת ארוסין** נשואין כדי לעשות הפסק בין ברכת ארוסין לנשואין למען יכול לברך על כוס נשואין:

והנני טרוד מאד מבית ומבחוץ ואין הזמן מסכים להאריך כאשר אותה נפשי, ידידך שאר בשרך הדורש שלומך ושלום כל אשר לך:

שלמה הכם שיק:

צ"ח

עש"ק לס' יתרו תרס"ב לפ"ק:

ברכות ושמחות להרבני המופלג בתורת ה' צבאות מו"ה **אברהם לעפקאוויטש** רא"ב המדברים בק"ק **שאמשאן** הי"ו:

בזו השעה קבלתי מכתבו והנני כרצונו להודיעו מ"ש בפרישה לאו"ח סי' תרכ"א **הפרוכת משמאל** לימין, ופלא בעיני שלא ראה נוהגין כן אלא שפותחין מימין לשמאל וכן ראה רבותיו הגאונים מאוהעל ואונגוואר ז"ל שפתחו **מימין** לצד לשמאל:

וידע מעלתו שקיי"ל כל פנות שאתה פונה לא יהי' אלא דרך ימין כמ"ש באו"ח סי' קפ"ח וסי' תר"ס, והמניח תפילין מניח ביד הימין על גב ידו השמאלית **והמקדש את אשתו צריך לקדשה בידו הימנית ונותן הטבעת על ידה הימנית** וגם מעמידין הכלה לימין החתן דכתיב נצבה שגל לימינך כמבואר באה"ע ובפוסקים סי' ס"ה, לאחת הפותח את הארון פותח בידו הימנית ומטה אותה לצד שמאל. והנה רבים חושבים כשעומד אדם לצד מזרח יפנה לצד דרום שהוא ימינו של העומד לצד מזרח, ואינם אלא טועים, כמו שכתב הלבוש באו"ח סי' תרכ"א סעי' י"א שטועים בזה, והחוש מכחישו שאין דרך האדם לפנות כן, כי אדרבא רוב בני אדם כשעומדים ופניהם למזרח ופונים עצמם, פונים ממזרח לצד צפון מערב דרום, ותנסהו בפניותך הטבעי במקרה בלא כונה תראה שרוב בני אדם אינם פונים עצמם בפנים אחר רק **ממזרח לצפון מערב דרום** גם ההקפות שעושים בהו"ר וש"ת מראה שהולכין ממזרח לצפון מערב ודרום עיי"ש, ועיי' מ"ש הלבוש באו"ח סי' תרע"ו סעי' ה' שיש מנהגים שונים לילך משמאל לימין וכן מימין לשמאל:

ולע"ד מאחר דחזינן שבעת שמוציאין הס"ת הולכין ממזרח לצפון על הבימה וכן כשעושין ההקפות הולכין עד"ז, וזה מוכח וברור כשמש שקבלה בידינו שזה שאמרו כל פנות שאתה פונה ממזרח יהי' לצד צפון, ולכן בעת שלוקחין הפרוכת בפתיחת ארון הקודש מטים אותו ג"כ לצד צפון, כי הפירוש מכל פנות שאתה פונה לא יהי' אלא דרך ימין, היינו הימין שהוא צד הימין מצד מזרח לצד צפון שהוא צד הימין

מצד

"מלך מוכח" ודו"ק, ועיי' בש"ס סוכה דף מ"ח ע"ב ושם ימצא המקור לענין הזה:

כ"ד הטעו' הד"ש והחותם בברכת ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל כי כל דברים הללו נכללים בלאו דלא תסור מן הדבר וגו' ימין ושמאל, כמו בנרות חנוכה שמתחילין מימין ובנוסף הסמוך לו הולכין משמאל לימין:

שלמה צבי שיק:

רב דפה והגלילות.

צ"ט

יתענג על רוב שלום כבוד הרב המאה"ג גאון תפארת ישראל, המפורסם בשער בת רבים בחבוריו היקרים, כקש"ת הרב רבי שלמה צבי שיק שליט"א הרב אב"ד דק"ק קארצאג והגליל:

אחרי דרך מבוא השלום! בקשתי מאת הדר"ג להאיר עיני מה שפלא בעיני המסדר סדר פסוקי **ויתן לך** שנוהגין לאומרם בכל תפוצות ישראל בכל מוצאי ש"ק (ומקורו הוא מזוה"ק בראשית בהקדמה) בפסוקי ברוך אתה בעיר שסינה מה שכתב בתורה, דבתורה כתיב אחר פסוק הנ"ל ברוך פרי בטנך ואח"כ טנאך ומשארתך ואח"כ ברוך אתה בבאך וגו' ופלא בעיני מה הי' דעתו בזה לשנות הסדר הפסוקים ממה דכתיב בסדר התורה?

והנה הפסוק **המלאך הגואל** לדעתי ברור שהוסיף אחד אח"כ, וראיה שהשלשה פסוקים הללו נדפסים בכל הסדורים באותיות קטנות, כי אלו הי' פסוקים הללו מן המסדר הי' לו לסדר הפסוק המלאך אחר הפסוק ויתן לך את ברכת אברהם, אבל דעת המסדר פסוקי ברוך לא זכיתי להבין בשום אופן!

וראיתי בשו"ת נוב"י או"ח סי' כי שהגאון מהרי"ב ז"ל שאל על הנוסח אר"י בכל מקום שאתה מוצא גדולתו וכו' ובש"ס מגלה דף ל"א איתא במקום **גבורתו** ולא **גדולתו** יעויי"ש, הנה אנכי מצאתי לרמב"ם בפירוש המשנה בפ"ד מאבות משנה ד' שהביא ג"כ הגירסא כמו בסדורים גדולתו, ומעתה יכול להיות שלפני המסדר ויתן לך הי' הגירסא גדולתו, וזה ברור לדעתי!

ב) אשאל את פי הדר"ג להאיר עיני במה שמובא בספרים בשם אמרו חכז"ל "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו". איה נמצא המאמר הזה? ואני בעניי יגעתי לחפש הנה ולא מצאתי ובוודאי לא נעלם מאת הדר"ג כ"י המקור לזה, כי לא כתיב ביה ונעלם!

ג) לא אמנע פרי עטי מלהעלות לפני הדר"ג כ"י מה שעלה היום על דעתי לומר: מי שמחבר ספר בשו"ת מחויב הנא להזכיר את שם השואל או את שם המקשה, ואם אין מזכירו עובר על מה שאמרו חכז"ל כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שהרי כתבו הפוסקים **כתיבה כאמירה**, ולזאת אמרו להלכה "הכותב דברי תורה חייב לברך ברכת התורה" או"ח סי' מ"ז ושו"ת סי' תפ"ט ועיי' שדה חמד בחלק הכללים אות כ' כלל קכ"ז שליין על הרבה ספרי שו"ת בענין הזה, ולדעתי הוא בכלל מ"ש חכז"ל בקהלת אל תגזל דל כי דל הוא, ואין ראוי להעלים את שם השואל והכותב אחד גדול ואחד קטן:

והגם שמצינו בהרבה ספרי ראשונים שמביאים שאלות סתם מבלי להזכיר את שם השואל, אפשר משום שהי'

שהי' הספר זמן רב בכתב יד ונשמטו
שמות השואלים ע"י המעתיק, וספר
תרה"ד כידוע ומפורסם שהוא בעצמו
המציא השאלות, ועיי' תב"ש סי' כ"ג
אות י"ג, ועיין שם הגדולים ומערכת
ספרים אות ד' בד"ה ולא אכחד, שוב
מצאתי בשדה חמד בחלק פאת השדה
מערכת א' סי' קנ"ג שהביא בשם ספר
טהרת המים האומר פשט הכתוב בספר
או אשר שמע ואינו מזכיר האומר או
הכותב הרי זה גזילה יותר מגזלן ממון
של"ה דף קפ"ג ע"ב משמע מזה בהדי'
שאפילו אם כותב או מזכיר ששמע דבר
זה „ואינו מזכיר שם בעליו הרי זה
גזלה" והגם שמצינו בשה"ק אור החיים
עה"ת בפרשת שמיני בפסוק ויעשה
כמשפט שקיים שם **שמעתי** סתם,
אפשר לו שהוא הי' מקובל גדול ושמע
מהתיבתא דרקיעי ומגודל ענותנות כתב
שמעתי:

זולת זה מחויב להזכיר את שם
השואל והמחדש, אם לא שמשמע מן
המתחדשים שאסור להזכיר דבר תורה
משמם כמ"ש בשו"ת מחנה חיים חאו"ח
ח"ג וסי' י"א ועיי' בס' חסידים סי'
תתקע"ד, אז רשות להזכיר סתם, אבל
זולת זה עובר בלאו כמ"ש המג"א
סי' קנ"ו:

ואע"פ שמצינו שכך הי' נוהגים
הרבה מן המחברים שלא להזכיר, לדעתי
הי' שגיאה בדבר זה, וה' יכפר בעדם
כן כלע"ד אם יסכים עמי הדר"ג כ"י

ובכן אקיים יגדל השם את
כסאו למעלה בקודש בקרן בן שמן עד זקנה
ושיבה דשנים ורעננים יהיו כאות נפשו
הטוב ונפש ידידו:

הק' שבתי ליפשיטץ:
רב ולעיר דפה:

זכר צדיק לברכה, יזכה לישב
באהל התורה בהשקט ובבטחה,
ה"ה ידידי הרב המאור הגדול
בקי בש"ס ופוסקים, תהלתו בקהל
חסידים, ומפורסם בעולם בחבוריו
היקרים מוה' **שבתי ליפשיטץ**
רב בק"ק בערעג **אילאנצא** יע"ה:

אהובי! עש"ק סמוך ש"ק קבלתי
מכתבו ובמש"ק ראשית
מלאכתי להשיב לו על מכתבו כיד ה'
הטובה עלי:

מה שביקש לדעת למה בסדר
הפסוקים ויתן לך שאומרי' במו"ש
מזכירין תחלה ברכת הטנא ואח"כ ברכת
הבטן ובתורה כתיב מרחם ברכת הבטן?
קושי' זו הקשה בספר החיים שחיבר
אחי הגאון מהר"ל מפראג, ומתרץ ע"פ
הזוהר שעיקר ברכת הזרע הוא כשהפרנס'
מצויה שאם אין לו במה להתפרנס
ירא' לער בבניו, ולכן אמרו חכז"ל
שאסור לשמש מטתו בשנת רעבון
וארץ ישראל לבד"ה נשתבחה בברכתי
עם משום שהוא ארץ אשר לא במסכנת
תאכל בה לחם, ומשום שאנו עכשיו
בגלות המר וכל יום קללותיה מרובים
לכן יש להקדים ברכת הטנא לברכת
הבטן, עיי"ש ועיי' בספרי סדור המנהגים
סוף חלק רביעי שהארכתי בענין זה
להראות שר' יוחנן הי' המתקן והמסדר
פסוקים הללו לפי שהי' בארץ ישראל
שלא היתה הפרנסה מצוי עיי"ש היטב:

ומה שהעיר על הנוסח כל מקום
שאתה מוצא גדולתו, כבר כתב בספר
שלמה מול אדר פי"ה שהגירסא הוא
ע"פ המהרש"א בעין יעקב סוף מגלה
שלאו דוקא גבורתו אלא בכל מקום
שהזכיר התרוממות של הקב"ה מצינו
ענותנותו, עיי"ש ועיי' מה שכתבתי
בזה בסדור המנהגים חלק א' במנהג
מוצאי שבת בת"א סי' א' ושם הבאתי

דברי

דברי הכותי והראיתי על הזוהר שהביא מעלתו:

מה שביקש להודיע לו המקום בש"ס ומדרשים שמוזכר המאמר השגור בפי כל מי שלא זכה שלא נבנה בהמ"ק בימיו, כאלו נחרב בימיו ובראות לשונו הרבה עלי השבח שלא כתיב בי **ונעלם**! הפריז על המדה מאד מאד, כי לא זכיתי לידי מדה להיות בקי בש"ס ומדרשים, וגם השכחה גוברת כמ"ש וסי' אם שכח תשכח, אכן ידע מעכ"ת שמאמרים כאלה למאה ואלפים שגורים בפי חכז"ל שאין להם מקור ואין נמצאים בש"ס ומדרשים אשר לפנינו, ורובם ככולם הם רק ע"י איזה הוכחה ממאמר הנמצא בש"ס, וכן הוא המאמר אשר מבקש מעכ"ת, בש"ס קדושין דף מם אמרו לעולם יראה אדם את עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי ואם עושה מצוה אחת כמלא מכריע עצמו לכף זכות, ואם עושה עברה אחת כמלא מכריע עצמו לחוב, וכן לעולם יראה אדם כאלו חצי העולם זכאי וחצי חייב והוא יכריע.

מעתה יש להוכיח שאם לא נבנה בית המקדש בימיו הנה לא הכריע לזכות, באשר עליו לדין את העולם לזכות ועליו להכריע לטובה, וכיון שלא הכריע לטובה הרי הוא כאלו הוא הגורם שנחרב בימיו:

והוכחה זו דרש אחד מן החכמים, והשני בא והעתיק שכן אמרו חכז"ל, באשר רוב חכמי התורה כל דבר שמוצאים בספרים קדום בעיניהם כאלו יצא מפי התנאים והאמוראים:

ומי לנו גדול מרבינו הרמ"א ובאה"ע סוף סי' ס"ט כתב אמרו רז"ל **אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה** ובכל הש"ס לא מצינו מאמר זה ולא בשום מדרש אשר לפנינו, ומציין שהוא מאמר בתנא דבי אליי פט"ו, והוא טעות הדפוס כי המאמר הוא בתדב"א **פרק ט'** וכבר העיר החכם ר"י רייפמאן בכתבי יצחק 34 לד 50 שהמאמר יצא מספרי הפרסים הקדמונים, כי בתורת צוראסתר לוה: בבוקר בבוקר אחרי שנטלה האשה ידיה תתישב לפני בעלה ותאמר: מה רצונך אישי ואעשה, מה חפצך בעלי ואפעל! ואח"כ תשק לו ותלך לעבודתה עיי"ש:

ואין חדש שלמדו חכז"ל מתורת שאר או"ה כי כן מפורש בש"ס ברכות דף ח' ע"ב בשלשה דברים אני אוהב את המדים ובשלשה הפרסיים עיי"ש:

והנני להראות לו דבר פלא למען יראה מהיכן באו מאמרים כאלה השגורים בפי כל ומובאים בספרים בשם אמרו חכז"ל, בכרם שלמה לאה"ע בסוף בשו"ת סי' מ"א מביא שאלה: **אשה שאינה עושה מעשים טובים ונקראת אשה כשרה יותר מאלה שמתיהדין ומתענין? תשובה אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה** (אה"ע סי' ס"ט) **אך אשת חיל כזאת מי ימצא עכ"ל:**

ומי לא ישתומם לראות דברים כאלה יוצאים מפי כהן הגדול כבעל כרם שלמה אשר משנתו שלמה שאשה אע"פ שאין עושת מעשים טובים בכ"ז נקראת אשה כשרה יותר מאלו שעושים מעשים טובים? ומי לא ישתומם לשמוע מאיש צדיק ותמים שמסופק אם יש למצא אשה שעשתה רצון בעלה?

וכאשר ראיתי דברים האלה בימי בחרותי שהיו בעיני לפלא, יען כי המחבר כרם שלמה הי' ממשפחתינו, שאלתי תורני אחד בברעזאווא אשר ידעתי שהי' מתלמידיו, ושמו ר' **שמעון ווינטער** זכרונו לברכה ככד מבעל חסרת מים: אם הי' לרבו בעל כרם שלמה אשה טובה?

וכאשר

וכאשר השתומם על שאלתי אמרתי לו שמתוך שאלה ותשובה נראה לי שהי' לו אשה רעה, וממנה דן על כל הנשים שבישראל, ולאחר לדברי ואמר כדברי כן הי'!

ומעתה אם אחד מן התמימים ימלא בכרס שלמה הדברים האלה והוא מאלו אשר אין עיניהם בראשם, וגם לו יהי' אשה שאין עושתה רצון בעלה הוא יבא ויכתוב בספר: אמרו חכז"ל „[אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה והיא השובה יותר מאלה שמתיהדים ומתענים, אך אשת חיל כזאת מי ימצא]"!

ואם איש תמים אוהב האמת בדברים האלה שאמרו חכז"ל, יבטל זמנו לחפש אחר דברי חכז"ל אשר הם בבל יראה ובבל ימצא!

ומפני כבודו כי רב הוא אזכיר לפניו מה שראיתי בספר שו"ת אחד הנקרא מאמר מרדכי וגאוני דורו בעל אור חדש כתבו עליו שהי' גאון מפורסם ושם בתשובה למוד כתבו לו שאלה בהספק שמלאו בו מחט תחוב וכו' ומסיק להטריף ומסיים לכן נמלאו במדינתינו **רוב פרות טרפה בהמסס ובה"כ 'מפני שמשהיתי' בתער כי המשחית פאת זקנו יגולגל בפרה והיא נטרפת,כשם שהוא טרה באפו** עיי"ש:

ואם איש תמים ימלא הדברים שכתב הגאון הזה אשר על ספרו הסכימו גאוני בתראי ויבא ויכתוב אח"כ בספרו „אמרו חכז"ל שהבהמות נטרפים מפני שמשחיתים פאת זקנם ואיש תמים שמבקש לדעת המקור מכל ומאמר ומאמר היוצא מפי חכז"ל, יבא ויבקש מאמר שהוא בבל יראה ובבל ימצא!

וכן יצא בזמנינו ספר אחד אגדה מאחד שהי' מוחזק לת"ח ולדיק וכתב בסדר ויצא על הקרא ויפק יעקב לרחל וישא קולו ויבך פירוש רש"י שראה ברוח הקודש שלא תזכה עמו בקבורה, וכתב הטעם לפי שיעקב נשק לרחל שלא כראוי ומיד גילוי לו מן השמים שבשביל זה לא יקבר עמה! ככה שבעל הטורים בסדר ויצא מביא שמפני שאמרה לכן ישכב עמך הלילה לא זכתה להקבר עמו במערה:

ואם איש תמים ימלא הדברים האלה ויכתוב אח"כ בספר שיעקב אבינו עשה עול שנשק לרחל ומפני זה גילוי לו מן השמים שלא יקברו ביחד, כי כן אמרו חכז"ל, ואיש תמים שמבקש האמת ישא ויחפש אחר המאמר שהוא בבל יראה ובבל ימצא!!!

מה שכתב „שהחוב להזכיר את שם השואל והמחדש ד"ת" כבר הביא מכן בעל מהר"ם שיק ביו"ד תשובה קנ"ו הספרו שפטים על פסוק לא תשיג גבול רעך שלא יאמר דבר בשם ר"א מה שאמר ר"י ובש"ס יבמות דף לדיק ובירושלמי שקלים ספ"ב אמרו שר"י כעס על ר"א שלא אמר שמעתתא משמו משום אגורה באהליך עולמים, עיי"ש, אכן מה שכתב בשם מנחה חיים „שאסור לומר חדושי תורה מן המתחדשים", הנה תשובותיו של הגאון אינם בידי, אכן יאמר מי שיאמר דברים כאלה כבר נסתרים הם מחכמי המשנה וחכמי הגמרא, וכל האומר כן אינו אלא טועה בשקול הדעת, בש"ס חגיגה אמרו ארבעה נכנסו לפרדס וכו' בן זומא וכו' וראה שלא האיך ירדנו עשר מעלות אחרונית במדות ומוסר השכל! בן זומא שהציץ ונפגע ואלישע בן אבוה שקיצץ בנטיעות ובן עזאי שהציץ ומת מכולם מביא רבינו הקדוש במשנה תורתם שלמדו ודרשו, איזה מכובד המכבד את הבריות, למען תזכור וגו' לרבות הלילות ובארבע פרקים מאבות דר"כ מביא **פרק כ"ג** פרק שלם מבן

זומא

ומה, **פרק כ"ד** מתורת אלישע בן אבוה, **פרק כ"ה** פרק שלם מתורת בן עזאי, ואחריו פכ"ו מתורת ר' עקיבא!

ומי הוא זה ואיזה הוא שיאמר שאסור להביא חדושי תורה ולהזכיר לטובה אחד מן המתחדשים אם חכמי המשנה וחכמי התלמוד הביאו בתורתם תורת אלו שנכנסו לפרדס ומהם שיצאו לתרבות רעות?

מי הוא זה שיאמר מה הוא מתחדש ומי הוא מן המתחדשים שאסור להזכיר את שמו? וכי בדורו של רבינו הרמב"ם לא הי' צדיקים וחכמים ומאורי הגולה שאמרו שאסור ללמוד מספרי הרמב"ם וגזרו לדונם באש לפי שהי' בעיניהם חוקר ופוקר באשר טעו בשקול הדעת ומי לנו גדול מרמב"ם?

וכי בדורו של הגאון ר' יונתן אייבשיץ ז"ל שדנו אותו למין ולאפיקורס לא טעו בשקול הדעת הרבה מגאוני זמנו? ועתה בידינו חדושי תורתו וספרי אגדה שלו חביבים כתורת משה רבינו!

בעיני הגאון בעל מנחה חיים שהי' מן החתומים על הפסק ב"ד של מיסאלאוויטץ הי' כל איש שידבר בלשון לא אשכנז **מתחדש** שאסור לשמוע תורה מפיו, ומורי הגאון בעל מהר"ם שיק זיע"ל בהיותו רב ביערגען דיבר דרשותיו בלשון לא בלשון אשכנז וחרה אפו מאד על התלמידים שלא הי' בקיאין בכתב ולשון, והוא בעצמו למד ולימד מן הכתבי קודש שהי' מבוארים מן ר' משה דעסויא וחבריו, ואני קניתי אחרי מותי הסכ"ך מיורשיו של רמ"ד, וכי גם על רבינו משה יאמר בעל מנחה חיים שאסור לשמוע תורה מפיו?

וידעתי שמעכ"ת יאמר הא מביאים מרבינו משה בעל חתם סופר שלוה לבניו אחריו: בספרי רמ"ד **על תשלחו יד**! והאיך אחד מגדולי תלמידיו כרבינו בעל מהר"ם שיק ז"ל לא יקיים צואות רבו? אכן ידע מעכ"ת, כי מן רמ"ד נשאר חבור על השארות הנפש הנקרא פהעדאן וחבור על תילים ומלא חקירות, על אלו אמר בעל ח"ס שלא ישלחו בהם יד, באשר לאיש צעיר בימים ובפרט לנשים חקירות הללו הם מסוכן:

וכל האומר שאסור לחכם מישראל ללמוד כתב ולשון וחכמות הנכרים אינו אלא טועה, כי בפירוש כתב הרמב"ם להלכה בריש פרק ב' מסנהדרין אין מעמידין בסנהדרין בין גדולה ובין קטנה אלא **אנשים חכמים מופלגין בחכמת התורה בעלי דעה מרובה יודעים קצת משאר חכמות כגון** רפואה וחשבון ותקופת ומזלות ואצטגנינות ודרכי המעוננים וקוסמים והבלי ע"א וכיוצא באלו שיהי' יודעים לדון אותם עכ"ל:

ומה שהזכיר מעכ"ת שהגאון בעל אור"ח מביא במקום אחד ושמעתי מבלי לומר ממי שמע, ובודאי שמע ממתיבתא דרקיע באשר הי' מקובל ובעל רוח הקודש, ולא רצה מפני ענותנותו לומר ששמע ממתיבתא דרקיע! כדי לחזק דבריו ולהעמידו על האמת אספר לו שזה ט"ו שנים נסעתי לגלילי ק"ק מאדאראש על שבת שקודם הסליחות ואז למדתי הלו"ת סוגי' דשמא יעבירנו ויהי בדרך עיינתי על החדוש אשר הכנתי לי לדרוש בסוגי' ומצאתי שטעיתי בזה החדוש, ועיינתי למצא דבר אחר בסוגי' ולא מצאתי כאשר אותה נפשי ובאו לשם מצאתי עוד שהדרשה אשר הכנותי באגדה לא היתה כפי אשר נשתנו שם הענינים אשר מהם רציתי לדבר בדרשה, ויהי בלילה והנני שוכב על מטתי ועיינתי לחדש אגדה ושמעתא

על

על יום ומחר עד שישנתי שינה נעימה וחלמתי שהייתי באונגוואר אצל מורי הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער זיע"ל וכיבד אותי לדרוש בבהכ"נ שלו, ודרשתי שמעתתא ואגדתא לפניו ושמח שמחה גדולה :

ואיקץ ! והנה ראיתי שחלמתי חלום ועלו במחשבה לפני כל הדברים אשר אמרתי שם בדרשה בחלום, ונפלאתי ראיתי שכל הדברים היו בנוים על האמת, הן בשמעתתא והן באגדתא, וקודם מוסף עליתי לפני הארון ודרשתי החדושים שראיתי ואמרתי בחלומי, והיו דברים נעימים בנוים על אדני האמת שעשו רושם גדול בעיני השומעים !

וממילא מובן שלבי לפומא לא גלי! שהם דברים אשר אני בחלומי חדשתי, כי מי יאמין לדברים האלה ? ומה לנו לומר דבר שהשומע עומד ומשתאה להיות מקטני אמנה ?

כן יכול להיות שבעל אור החיים שכ' שמעתי ולא כתב ממי שמע, ששמע זאת בחלומו, ולא רצה לכתוב ראיתי בחלומי כמו שכתב הטו"ז בהל' ר"ה, וכתב שמעתי !

אכן יכול להיות שגם שמע באמת מאיזה חכם ושכח ממי שמע, כי שכחה מצויה בכל אדם, וממילא לא הי' יכול לכתוב ממי שמע, וכן מצינו פעמים אין מספר, ראיתי בספר, ומבלי להזכיר הספר באשר נשכח מלבו, אכן הזוכר ממי שמע בודאי החוב עליו להזכירו כדי לקיים זכר צדיק לברכה, וזה פשוט וברור :

אך ידע מעכ"ת שכל מי שכותב פסוק או משנה שטעה ורואה בספר מבלי לעיין באותו פרק בפנים בספר בא לידי טעות ושכחה, ומביא הענין בשינוי לשון וגורע ומוסיף :

כן מצינו בזוהר חקת על הקרא ויאמר ה' אל משה אל תירא **אֹתו** וכתב בזוהר חקת דף קפ"ד תרין **אותו** איכון שליונין באוריתא בתרי ווי"ן, חד דא וחד בדברים כ"ב עד דרוש אחיך **אותו** ! ופלא כי שניהם בלא ווי"ן

בעל הטורים בסדר תצוה בפרשת התמיד כתב כאן כתיב **תעשה** לשון יחיד ובפנחס כתיב **תעשו** לשון רבים **שהיחיד יכול למסור תמידיי שלו לציבור** ! ופלא הא גם בפנחס כתיב תעשה לשון יחיד !

כן כתיב בזוהר בלק שלאברהם אתחזי אדני באלף דלית ! ופלא הא שם כתיב יוד הה ויו הה !

כן כתב בזוהר בראשית דף כ"ח ע"ב לכו חזו מפעלות אלקים, ובתילים כתיב לכו חזו מפעלות יוד הה וכו' !

וכן אמרו בסנהדרין דף צ"ג ובדוד כתיב ובכל אשר יפנה **יצליח**, ובאמת כתיב בשמואל א' י"ח ויהי דוד בכל דרכיו **משכיל**, וברש"י שם פירוש משכיל מצליח, הרי קמן שגם הקדמונים בעת שלא ראו בפנים הספר באו לידי שכחה וטעות, וזה לך לאות שאותיות מחכימות, וזה המופת שטעו בעלי אגדות כי בירושלמי שבת פ"ה ה"ג וביצה פ"ה ה"ב מביא הקרא למען ינוח שורך וחמורך כמוך, וזה הם ב' פסוקים מורכבים ביחד משמות כ"ג י"ב ודברים ה' י"ד, וכן העלימו לפעמים אות מקרא כמו שמצינו בקדושין דף ס' ובכמה מקומות בש"ס אמר קרא ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה, ובתורה כתיב : ויצאה **מביתו והלכה** והיתה, כי במקום שלא הי' נפקותא לדינא שינו וקיצרו במקראות, ומכ"ש שכן עשו באגדות :

הארכתי לכבודו ולכבוד התורה,
ידידו הדש"ת :

שלמה צבי שיק מברעזאווא :

רב דפה והגלילות

ק'

אהובי! מכתבך קבלתי, ומה שהלעת לפני שהרב פלוני הי' בש"ק בק"ק **פ"ל** ונסעו אליו מקרוב ומרחוק באשר משרתיו עושי רצונו שולחים וכותבים לכל המקומות שהוא פועל ישועות, וגם אתה היית בין הנוסעים ובשבת קודש קרא בתורה בלא נגינה וקראו לתורה יותר מארבעים איש מה שהוא לדעתך אסור:

הנה חכז"ל תיקנו לקרא לתורה **שבעה הרואים** כנגד שבעה ימים שבשבוע, ותיקנו לקרא הפרשה האחרונה פעמים למען יוכלו לקרא לתורה גם קטן קודם י"ג שנה כדי לקיים בקטנים מלות חנוך, וכבר הבאתי בסדור המנהגים מנהג שבת בז"א כ"ד שאם מוסיפין **אסור להוסיף יותר מן עשרה**, כי בפירוש אמרו בש"ס סוף מגלה עשרה שקראו בתורה הגולל נוטל שכר מכולם, משמע מלשונם שבימי חכמי התלמוד הי' מנהגם לקרא לתורה עד עשרה ועד בכלל:

ומלאתי בספר קמח סלת בהלכות נשואין שכתב בשבת אחר החתונה אין יכולין לקרות יותר מי"ב, משמע מדברי המקובל שבחתונה לכבוד השמחים יכולין להוסיף אך לא יותר מי"ב:

לזאת בודאי לא כתורה עשו והוסיפו לקרות לתורה יותר מי"ב ומכ"ש מה שקרא בתורה בלא ניגון, כי הנגינות הם מימי משה רבינו ולכה"פ מימי עזרא, ובפירוש אמרו בש"ס סוף מגלה כל הקורא בלא נעימה ובלא זמרה עליו הכתוב אומר גם אני נתתי לכם חקים לא טובים:

ה' יפקח את עיני העורים, יושיע נדחי עמו אשר בו חוקים, ירחם עמוסים ויעמיס מכף שוקים, יאגד ויקבץ הנפלד"י בתפלת אוהב ישראל המחזק התקנות והמנהגים:

שלמה הרש שיק:

ק"א

שלום רב אל כבוד הרב המה"ג הגאון המפורסם מוכתר בנמוסין שלשלת היוחסין, עה"י פה"ח פאר החכמים וגזר הנבונים, כקש"ת הרב רבי **שלמה צבי שיק אב"ד ור"מ דק"ק הארצאג** יע"א

אחדש"ה הנה מכתבו ותשובתו הרמה הגיעני ע"כ ובהיות כי יש לי איזה הרהורי דברים על דברי הדר"ג כ"י ע"כ לא אוכל למנוע פרי עטי כמאמר החכם האמת אהוב מכל.

הדר"ג שליט"א כתב במכתבו היקר דאיה שמותר להזכיר ד"ת מהכי איכפי המתחדשים, ע"כ אמרתי להעתיק להדר"ג כ"י מ"ש הגאון בעל מנחה חיים בח"ג לאה"ע סי' י"א, וז"ל: ראה זה מלאתי בת"ה בדיני פת פלטור וזה לשונו: והאוכל לחם של בעלי בתים חוץ לביתו של נכרי ואפילו שלא בעיר שאין שם שום חשש חתנות עובר על גזרת בית דין שבכל מקום אסרוהו, ואם ת"ח הוא אסור לספר שמועה משמו דגרסינן התם אמר להו רבא לא תשתעו מיניי דאיבו דאכל נהמי דארמאי, עכ"ל מוכח מי שעובר על גזרת ב"ד אין נחשב לחכם לומר דבר שמועה משמו, וק"ו בנו של ק"ו שלא לומר דבר שמועה מפי איש שהוא מכת החדשים שעוברים על כמה גדרים וסייגים אשר גבלו הראשונים, עכ"ל הגאון בעל מנחה חיים ז"ל, והוא ראיה שאין עליה תשובה:

ומה שהביא הדר"ג ראיה שחכמי המשנה והש"ס ובאדר"נ מביאים דברי שלשה

שלשה שנכנסו לפרדס ומהם שיצאו לתרבות רעה והלינו ונפגעו, כבר כתב בשו"ת בנית אברהם חאה"ע סי' קי"ג שלא מצינו שהביא איזה דין משום!

ועוד דהלא נודע מה שהתרעם המרש"ל ז"ל על דברי רבינו הרמ"א ז"ל על מה שהביא מספרי אריסטו לראי' על מהות השיכרא, עיי' תשו' הרמ"א סי' ר"ז ותמה לה רבינו הש"ך בסי' ל"ז, ועיי"ש מה שהתנצל עצמו הרמ"א ע"ז ועיין מ"ש בשו"ת הרדב"ז ז"ל סי' רפ"ז דאסור לומר שמועה מפי אדם רשע ועיי' בס"ח סי' תתקצ"ד, ומעתה קשה עלי להבין שהגאון בעל מהר"ש שיק ז"ל למד מן הבאור של משה דעסויא ובפרט שנודע שפעם אחד לא הי' בבהכ"נ דק"ק אונגוואר חומש לומר ההפטרה בימי הגאון הקדוש מהר"מ אש ז"ל והביא אחד חומש עם ביאור רמ"ד וצעק הגה"ק ז"ל ואמר מוטב לבטל אמירת ההפטרה ולא לומר ההפטרה מתוך חומש זה! והמעשה מפורסם כמ"ש בספר לב עברי,

וגם אפשר לומר בעת שאמרו אלו שלשה שנכנסו לפרדס שלא יצאו בשלום אלה הדברים שהזכירו בשמם עוד לא החטיאו ועוד יש לי כמה תירוצים ע"ז, ובעיקר הדבר כבר כתב הגה"ק בספר מעין גנים שאסור לעיין בספר שחיבר אדם רשע כידוע שכח הפועל בנפעל עיי"ש:

זאת הנראה לענ"ד ברור ואמת, ויש לי ע"ז ראיות רבות, אבל קשה עלי הכתיבה, והקוראים אומרים יברכהו ה' בשיבה טובה דשנים ורעננים לעבוד את ה' באמת, דברי הדוש"ת באהבה רבה ומצפה לתשובתו הרמה:

ה"ק שבתי ליפשיטץ

רב ולעיר דפה

זקן ונשוא פנים, תהלתו בקהל חסידים, בקי בש"ס ופוסקים, בספרי אגדה ומדרשים, ה"ה הרב המאור הגדול מהו"ר

שבתי צבי ליפשיטץ

רב בק"ק בערעג איראנצא

הי"ו

מכתבו קבלתי עש"ק סמוך להכנסת שבת ובמוצאי ש"ק ראשית מלאכתי להודיעו דעתי על מה שכתב בשם מחנה חיים ראיה שאין להזכיר שם המתחדש ושאסור להזכיר שמועה, ממנו ומעכ"ת כתב על דבריו שהוא ראיה שאין עליה תשובה, ואני אומר **שהוא ראיה שיש עליה תשובה שלימה:**

מראש כבר אמרתי שחכמי הש"ס מביאים מאמרים ופרקים מאלו שלשה שנכנסו לפרדס ולא יצאו בשלום ומהם שיצאו לתרבות רעות, ומה שמביא בשם בנית אברהם שאין מביאין ממנו דין הלכה ורק דברי מוסר ואגדה, ע"ז אני תמה שחכם כמו"ב מביא דבריו לראיה, וכי דברי אגדה ומוסר אינם תורה? תכלית כל המצות וכל הלכות הוא לאהב את ה' ולעשות הטוב והישר בעיני אלקים ואדם, ומה שמביאים במשנה ובגמרא בשמם הם דברי תוכחה ומוסר לעורר על הטוב והישר:

ומה שכתב מעכ"ת אפשר שאז לא החטיאו, מי יכול לומר באיזה זמן אמרו אלה הדברים, סוף כל סוף יצאו לתרבות רעות ואמרו השמועות ששמעו מהם בשמם!

שנית בש"ס סוכה דף מ"ח ע"ב מביאים שמועה ששמעו מתרי לוקי אחד ששמו הי' ששון ואחד ששמו הי' שמחה ומלא משיחת חולין שלהם דף אחד!

ג' בש"ס מנחות ריש דף פ"ה סיפרו לנו שמות חרטומי מצרים **יוחנא וממרא** בשמם אמרו אל משה תבן אתה מכניס וכו' עיי"ש, הרי הזכיר שחכמי הש"ס

הש"ס מביאין ! מזכירין דברים גם מארטומי מלרים ומזכירין אותם בשמם, - ואם רלו לספר מאיזה טעם כמוס מעשה שהיי בבית פרעה וליבורים מארטומי מלרים, הלי קשה. מאמרם בערובין דף ס"ג שמו ושם אביו למה ? ומה שתירלו שם שלא תאמר "משל היי כאן מקומו לדעת שאין אסור להזכיר דברי רשע אם ילא לבו ומזה איזה תועלת ללמוד מזה דבר מוסר או דבר חכמה !

ר' יוחנן כהן הגדול עומד לחלוק על תקנות שתיקנו הקדושים אשר לפניו **וביטל כמה מצות ותקנות** כמובאר במשנה סוף מעשר שני וסוטה פ"ט מ"י ולא זה בלבד אלא שלבסוף ילא לתרבות רעות ונעשה לדוקי כמפורש בש"ס בבלי דף כ"ג ע"א וירושלמי פ"ט וחכמי המשנה מביאין ממנו שמועות ותקנות !

הי ידוע לכל שבימים הקדמונים החוקר בעל מאיר עינים היי הראשון בין החוקרים שהרים את ידו לכתוב בספרו דברים ועניינים שלא ישרו בעיני הלדיקים, והוא היי מקטנה אמנה כנה האמין ולא האמין, וזקני בעל תוספות יו"ט במנחות פ"י מביא בשמו דבר וכתב עליו החכם בעל מאור עינים !

ויו מי לנו גדול מן התנא ר' מאיר, שחכמי הש"ס אמרו עליו בערובין דף י"ג ע"ב **אין בדורו של ר'מאיר כמ'תו** ומה שלא קבעו הלכה כמותו מפני שלא עמדו על סוף דעתו. והוא האיש שאמר לנאמן ביתו שלא יארע לו נזק ותקלה כשיאמר **אלהא דמאיר עננו** כמסופר בש"ס ע"א דף ח"י ע"ב, ועד היום אלף אלפים נפשות חיים וקיימים באמונה שזורקין פרוטה לקופה אשר ממנו מפרנסים עניי ארץ ישראל ואומרים אלהא דמאיר עננו. והוא ר' מאיר למד תורה מאחר בשעה שחלל השבת בפרהסיי משום שבעה בעלמו שרמון מלא תוכו אכל וקליפתו זרק כמסופר בש"ס חגיגה ט"ו ע"ב !

ומעתה אחר שאנו רואים שמן רבינו הקדוש עד סוף חכמי הגמרא ומחכמי הגמרא עד היום היו מביאין דברי תורה ושמועות גם מאלו שפנו עורף לתורה, ומאלו שהיו מקטני אמנה, האיך כמלא ידינו ורגלינו בבית המדרש לומר מי שעבר על איזה גזרה מב"ד אסור לספר שמועה משמו ?

ומה שכתב בעל מחנה חיים ראה זה מלאתי בת"ה בדיני פת פלטר וכו' אשר משם הוליא הק"ו בנו של ק"ו שלא לומר שמועה מפי המתחדשים וכו'. הנה בעל מחנה חיים לא היי לו ללורך לגלות מליאה שמלא ברשב"א בת"ה בדיני פת פלטור, הא רבינו בית יוסף ביו"ד סי' קי"ב מביא דברי הרשב"א בת"ה אות באות **ומדוע לא פסק האי דינו שהאוכל פת עכום אסור לספר שמועה משמו** וע"כ לריכין לומר מפני שדעת רבא יחידאי הוא, ומחזיקין שרבינו הקדוש וחכמי הש"ס מביאין מאמרים ושמועות מבן זומא ומאלישע בן אבוה ומבן עזאי ומן לדוקים ונקראים בשמם !

ואחרי שהראיתי לדעת שזה ראיה שיש עליה תשובה, הנני לעוררו שנית שמה שקרא בעל מחנה חיים בשם כת החדשים הוא שם שאין לא קן "וגבול מי הם אלה " אשר בשם מתחדשים ובשם עוברים על גזרת בית דין ועל גדרים וסייגים שגבלו הראשונים נקראים ?

הנה בעל מחנה חיים מדבר שם ובכונה מקוומות **מפסק בית דין** שילא בק"ק מיהאלאוויטץ, והוא היי אחד מאלו שעשו אז הגדרים והסייגים לחזק הדת. שם אסרו לדבר בלשון זך וכו', ואסרו לדרוש ולשמוע דרשה בלשון שאינו כפי הלשון שדיברו ומדברים היהודים, ואסרו לילך לבהכ"נ שיש עליה מגדול וביומה למעלה. והנה אלו וכיולא באלו הם בעיני בעל מחנה חיים מתחדשים

סטוברי'

העוברים על גזרת ב"ד שאסור לשמוע ולומר תורה מפיהם, ובנה יסודו על הרשב"א בת"ה הנ"ל ושל מאירים בשבת דף קנ"ז אפילו אדם רודף אחריו להרגו לא יכנוס לבית המינים, וקרא בתי כנסיות של אותן ומתחדשים בית מינים :

וידע מעכ"ת שגזרת פת עכום שממנו דיבר הרשב"א בת"ה לפסק ב"ד שממנו מדבר בעל מחנה חיים רחוק כרחוק מזרח למערב. שם גזרו גדולי ישראל בחרם על פת עכום, ואם גם לא נתפשטה הגזרה בכל ישראל, בכ"ז במקומות שנתפשטה הגזרה החוב על כל ישראל הדרים שם לקיים גזרת חכז"ל כאמיר תורה, ושפיר אמר רבא שאסור לומר שמועה ותלמוד מכם שעובר על גזרת ב"ד, אכן בגזרה שגזרו אותו ב"ד במיהאלאוויטץ, הגם שכוונתם הי' לחזק הדת, ומאחר שבאותו הזמן היו גדולי הדור כמו מרן בעל מהר"ם שיק, מרן בעל כתב סופר, הגאון בעל מנוחת אשר הגאון מקובלסדארף אשר מנוחתו בעיר הקודש ירושלים, ומי הי' הראש והראשון בימים ההם ? זקן ונשוא פנים אשר תהלתו בכל הארץ הגאון רבי יהודה אסאד זכותם יגן עלינו, והם לא הסכימו לדבריהם, הרי הדבר דומה לגזרת פת עכום מקום שלא נתפשטה ואין האסור חל עליהם !

והרי לפנינו מפורש במהר"ם שיק או"ח סי' ע"ן שהוא לא הסכים לאותו פסק ב"ד והוא הוא שהשיב להגאון בעל מחנה חיים שהמאמר משבת קנ"ז אשר עליו נשענים כתב במאירי שרק דרך צחות אמרו דאם רודף אחריו להרגו לא יכנוס לבית המינים, וגם הר"ן כתב שם דוקא במינים לע"א, עיי' מהר"ם שיק או"ח סי' **ד"ש** .

ומעתה הפסק ב"ד אשר ממנו מדבר בעל מחנה חיים הוא כנדרים הפורחין באויר שאין להם על מה לסמוך.

ועתה אבא לדבר עוד הפעם מה שהזכיר שרבינו בעל חתם סופר כתב בצוואה שלו: בספרו רמ"ד אל תשלחו יד וגם עורר אותי על דברי ספר חסידים בענין אשר לפנינו, הנה גלוי וידוע לפני מעכ"ת שר"י חסיד גזר שלא לישא בת אחותו וחכז"ל אמרו ביבמות ס"ג ומובא להלכה באה"ע סי' ב' שהוא מצוה הוא גזר שלא ישא אב ובנו ב' אחיות וחכמי התלמוד לקחו אב ובנו ב' אחיות, והרבה אסורים שאסר ר"י חסיד ז"ל, וכבר כתב הנוב"י וח"ס ובעל השיב משה שאין לחוש לדבריו, והוא לא גזר רק לזרעו, ויש רשות לכל אדם לאסור אסור על עצמו ועל זרעו אחריו, ומעתה אם רבינו בעל ח"ס ביקש זאת מבניו אין החוב מוטל על תלמידיו לקיים צואתו כמו שהח"ס בעצמו כתב שאין החוב עלינו לקיים צואת ר"י חסיד ז"ל. אכן כבר גליתי לו מה ששמעתי ממרן בעל מהר"ם שיק זיע"א שגם בעל ח"ס לא כיון על הביאור ופירוש של רמ"ד אלא על שאר החבורים שחיבר, ומפני שחשש שכל הלומד מהם יאכל הקליפה מן הרמונים .

אכן מה שהביא שהגאון מהר"ם א"ש מיחה מלומר ההפטרה מחומש של רמ"ד תמה אני על דבריו מאד מאד, מרא"ש מגיד מה ששמע שהמעשה הי' באינגוואר בבהכ"נ שלא הי' להם חומש עם הפטרה ! וכי בבהכ"נ הגדולה בקהל אינגוואר לא הי' חומש אחר בבהכ"נ חוץ מזה שהביאו ? וכי עמדו כולם לשמוע קריאת התורה ומבלי להסתכל בחומש ? וכי הגאון מהר"ם א"ש ז"ל עמד בבהכ"נ מבלי להסתכל בחומש כחוב על כל בר ישראל ? וביותר אני תמה על מעכ"ת נ"י שכתב שהמעשה מפורסם כמ"ש בספר לב עברי ! מרא"ש אני אומר לו, כי אין מעשה שהי' מפורסם יותר

בעולם ומעשה הגולם שעשה בעל גור ארי' בפראג, ובתשובת חכם לבי תשובה ע"ו מביא המעשה שהי' להלכה ולמעשה אם לצרפו למנין, ואחריו בא הרב הגאון רשי"ר הכהן שהי' רב בפראג וכותב בספר גל עד, שהשמועה המתפשטת בין אוהבי גוזמות שעשה הרב ר' יהודא בן בצלאל בעל גור ארי' גולם על פי צירוף השם אשר חיבר לו ושהשתמש בו בכל ימי השבוע לא הי' ולא נברא, והשמועה הוא הבל וריק, ומה שאומרים שם ב' פעמים מזמור שיר ליום השבת הוא מנהג ישן נושן שהביאו מירושלים משפחה אחת שבאו מירושלים לדור בפראג, עיי"ש .

הר חזינן שאליבו מעשה שהי' ומוזכרת בתשובה לאחד מגאוני הדור, ואין מאום בשמועה, ולא זה בלבד אלא מה שמביא בגל עד שעד היום נוהגין בירושלים לומר בירושלים ב' פעמים מזמור שיר ליום השבת, אני חקרתי ודרשתי מחכמי ירושלים וכתבו לי שמעולם לא הי' מנהג זה בירושלים, לא אצל הספרדים ולא אצל האשכנזים .

הרי לפנינו שלפעמים מביאין בספרים מעשה שהי' על פי השמועה ששמעה, ולא היו ולא נבראו ואין בהם ממש כלל וכלל .

ואם בספרים כאלה קיבלו שמועות שלא היו מעולם, האיך הראה מעכ"ת על השמועה ששמע ורואה מלב עברי!

המחבר הספר לב עברי קיבל שמועות כאלה מאוהבי גוזמות כדי לבזות ולגנות אלו הדורשים בלשון זך ולא, כי הוא והרבה כמותו ששכחו מ"ש חכז"ל בסוף מגלה כל הקורא בלא נעימה ובלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים, הוא והרבה כמותו שיכחים שהחוב על חכמי הדור לדרוש בלשון זך כדי לקרב הלבבות לאבינו שבשמים, כמ"ש מרן בעל מהרם שיק ז"ל בתשובה עין, עיי"ש, הוא חשב שיש לו **לב עברי** במקום שיש לו **לב עורי**, והביא גוזמות, דרש דרש דופי באגדות, על גדולי הדור שפך קלון ובזיונות, וגזר על העוסקים בתורת ה' לצאות אסורים וחרמות! על ידו ועל חנותו נעשו במדינתינו בין היראים כתות כתות, ועל ידי שנתפרדה החבילה גברו מאד מאד אלו אשר מלאים מינות ואפיקורסית. ונראה מה בסופו של בעל לב עברי? הוא גרם שניתנה תורה חדשה שאסור לשמוע תורה מפי חכם העוסק בתורה לשמה יומם ולילה אם הוא דורש בלשון זך ובנעימה, כן גזרו וחרמו בעיר הקודש ירושלים את ספרו ותורתו, ובמדה שאדם מודד מודדין לו:

אכן על בעל מחנה חיים יש לתמוה מאד מאד, כי בספרו שערי חיים עה"ת בש' ואתחנן על הקרא ושמרתם לעשות כאשר צוה ה' לא תסורו ימין ושמאל כתב כי תיבת ושמרתם כאן הוא מן ואביו **שמר** את הדבר, שרק באופן זה תזכו לשמור את התורה, למסור את התורה לבניכם אחריכם **אם לא תטו לאחד מן הקצוות** לא לימין ולא לשמאל, לא בדרך שהולכים בו הפרוצים **הממאסים בחמדת התבל** ולא בדרך ההולכים אלו שכופרים בקדושת התורה, **כי דרך הממוצע הוא הדרך שיבחור בו האדם**, עיי"ש ואם כה אמר ודרש בספרו שערי חיים האיך יכתוב להלכה ולמעשה שאסור ללמוד כתב ולשון וחכמה שהוא בזמננו האומנות אשר בו מפרנסין את עצמם ואת ביתם? וכי לצדיק כמותו יכפור בדברי חכמי המשנה שאמרו טוב תורה עם דרך ארץ? וכי שכח בעל מחנה חיים שחכז"ל אמרו ובחרת בחיים זו אומנות? וכי נעלם ממנו שאמרו חכז"ל בקדושין דף פ"ב כל מי שאין מלמד את בנו אומנות כאלו מלמדו לסטות?

ומה

ומה שמביא מעכ״ת בשם מעין גנים שאסור לעיין בספר שחיבר אדם רשע, כי כח הפועל בנפעל! ומי לנו גדול בין הקדושים כרבינו בחיי והוא כתב בסדר שפטים: וראיתי בספר ידיעת הככבים שלהם ומגאלינוס וכו׳ העתקתיו **משפת הגרי אל שפה ברורה** היא לשון הקודש, הרי שראה ולמד מספרי העמים והעתיק דבריהם ללשון הקודש וכי הוא לא פחד שכח הפועל בנפעל? ומי לנו גדול מן הגדולים מרבינו סעדיי, ר׳ שלמה בן גבירול, ראב״ע, ר׳ יהודה הלוי בעל הכוזרי, הרמב״ם, בעל עקדה, בעל עקרים, ומלא כיולא בהם שלמדו מספרים של חכמי העמים ולדקותם עומדת לעד ולא נשאר כח הפועל בנפעל!

ומה יאמרו אלו לדיקי עולם שאסרו לדבר בלשון שאינו יהודית להתלא רשב״ג שהתיר לכתוב ספר תורה בלשון יונית? ומה יאמרו לפי דכיאל שהיא חלק מכ״ד כתבי הקודש יהוא כתב בספרו בלשון לא זה של הכשדים? ורבינו הרמב״ם כתב פירוש המשניות רק ערבי?

ומה יאמר בעל מחנה חיים שהורה שאסור לומר שמועה מן אלו המתחדשים אם מקן בעל מהרס שיק זיע״ל מביא כמה וכמה שמועות מן חכמי דייטשלאנד שכתבו במשנה ליון שילא לאור במדינת אשכנז, והוא הי׳ חבר, וכתב ודרש במה״ע אשר כתבו בו אלו אשר לדעת בעל מחנה חיים ולדעת בעל לב עברי בשם מתחדשים יקראו?

וכל גדולי תלמידי מקן בעל מהרס שיק זי״ע יודעים שמעת שילא לאור מה״ע איזראעליט במאינץ ע״י הרב דאקטאר לעהמאן ז״ל הוא קרא העלה בכל שבוע ושבוע עד יום מותו, ושם כתבו אלו רבנים אשר ברלין ובאונגארן מסדרין קדושין בבהכ״נ והולכים לבהכ״נ אשר בו הבימה למעלה, ולמדו חכמות העולם ודורשים בלשון זר ולא מעתה לאה ושמע שמועות מחכמים שעוברים על גדרים וסייגים שגדרו ותיקנו הקדמונים וכי רבינו משה איש אלקים לא ראה ולא ידע מה שכתב בספר ת״ה לרשב״א? וכי רבינו לא ידע מ״ש החכם שכח בנפעל?

ולקיים דברי חכז״ל שאמרו בג׳ מקומות בערובין כ״ד בחגיגה ג׳ וברבה במדבר פי״ד שאי אפשר לביהמ״ד בלא חדוש אליע לפניו מה שאמרתי בהדין דינא האיך למד ר׳ מאיר תורה מאחר ולא חשש על דברי הנביא שאמר אם הרב דומה למלאך ה׳ לבאות תורה יבקשו מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו? ואם אמרו רמון מלא תוכו אכל וקליפתו זרק האיך לא חשש שיאכל גם הקליפה הא במקום סכנה לא אזלינן בתר הרוב ומכ״ש ר״מ לשיטתיה שחשש בכל ענין על המיעוט? שנית האיך הוא ר״מ בעלמו הבטיח בש״ס ע״ז דף ח״י שיאמרו אלהא דמאיר עננו ולא יארע לו נזק והפסד, מי גילה לו הבטחה הזאת?

הנה מלאתי בספר זכות אבות על פרקי אבות שילא לאור מאחד מחכמי ירושלים בשנת כחנות ליון שעומד על החקירה, וכתב ע״פ מה שראה בסדר הדורות מעשה שהי׳ שזרקו את ר׳ מאיר לפני אריות וכאשר קרבו אללו האריות ברחו ממנו, וכן מספר שם ממעשה שהי׳ שהגאון ר׳ מאיר אויערבאך ז״ל הלך לגן שהיו בו כלבים כמו אריות שטרפו כל כל הבא לתוך הגן והכלבים ברחו מלפניו, ונתקיים בהם מה שדרשו חכז״ל בשבת קנ״א על הקרא בראשית: ומוראכם וחתכם יהי׳ על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים, שאין חיה רעה שולטת באדם אלא שנדמה לו כבהמה, והוא דורש שם שמוכן שאחר הקרא ומוראכם וחתכם וגו׳ כתיב ויברך אותם אלקים ואמר פרו ורבו וגו׳ לומר שאם תקיימו

רק מה שהוא לפרו ורבו לשמור את ברית קודש שלא יפגום אותו לתאות המשגל אז מוראכם וחתכם יהי' על כל חית הארץ, כי אין חיה רעה שולטת בו.

והוא ר' מאיר ידע בעצמו ע"פ הנסיון שמוראו על כל חית הארץ באשר שמר הברית ולא יכולו לנגוע בו לרעה, זת"ד.

ולעו"ד לומר שר' מאיר התנא ידע שלא יכשל אם ילמוד תורה מאחר באשר זכותו עומדת לו שראה שלא הי' לו יראה ופחד מפני שום בריה שבעולם באשר יראת ה' בלבד היתה על פניו, והוא ראה וידע כי ה' עמו בכל מקום.

מצינו גבי יעקב אבינו כשברח מפני עשיו אחיו ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וגו' ויחלום והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלדים עולים ויורדים בו וגו' ויאמר מה נורא המקום הזה וגו' וכתב בספר התורה והמצוה שמה שהיראה יעקב מפני עשיו אחיו נחשב לו לחטא, כי כבר אמר החכם: בושתי מיראת אלוה שאירא זולתו! כי היראה הגדולה תבטל את היראה הקטנה, שמי שעומד לפני הארי הרוצה לטרפו לא יראה אז מפני דבורה שתרצה לעקצו, באשר יראה הגדולה שירא מן הארי תבטל יראה הקטנה של הדבורה, ואחר שהחוב על האדם לצייר נגד עיניו תמיד יראת ה' המלך הגדול הצופה על כל נסתריו האיך יכנוס בלבו מורא הטנה של בשר ודם, כמ"ש מי את ותיראו מאנוש ימות ותשכח ה' עושיך? והנה יעקב יצא מארץ ישראל, מפני שירא מעשיו: פגע במקום וילן שם מפני שירא ללכת בלילה: לקח מאבני המקום וישם מראשותיו מפני שירא מחיות רעות. לזאת הראו לו בחלום הנבואה שהוא הוא בעצמו הסולם המקשר כל העולמות, הוא הוא על ידי מעשיו הטובים המרכבה לשכינה, עד שמלאכי אלדים שהם שלוחי ההשגחה עולים ויורדים בו, ובזה גילוי לו מן השמים שאין לו לירא משום אדם ומשום דבר, ונאמר לו בחלום: והנה אנכי עמך ושמרתיך, ולזאת אין לך לירא, וזה שנאמר "ויקץ יעקב משנתו" התעורר וירא כי טעה בפחדו ואמר: אכן יש ה' במקום הזה מה שלא ידעתי כי אלו ידעתי אז לא יראתי יראה הקטנה מאדם ומחיות רעות, ועי"ז אמר **ויירא** יראה הגדולה מן השם המקום הנורא דוחה יראה קטנה מפני בני אדם וחיות רעות, עכ"ל.

והנה בימים ההם היתה השערוריה גדולה בישראל, רבו של ר' מאיר רע"ק וחבריו עמדו על צד בר כוכבי נגד הרומיים, והוא ר' מאיר עמד נגד דעת רבו ודובר על לב ישראל לעשות שלום עם הרומיים, עד שלא רצה ר' מאיר מתוך המריבה שהי' בינו ובין רבו גם הסמוכה מרבו רע"ק כמו שסיפרו חכז"ל בסנהדרין דף י"ד ע"א, ובכל עת ובכל שעה דרש דרש ר"מ על השלום ואמר שלא ברא הקב"ה מדה יפה מן השלום כמ"ש במדרש רבה במדבר פי"א, וסיפרו ממנו ברבה ל"ו על הקרא ואת תורת זבח השלמים מה שעשה ר"מ כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, עיי"ש.

ומפני אהבתו לשלום שדן כל אדם לכף זכות ולמד תורה מאחר כדי לקרבו בא לידי חשד אצל רוב חכמי ישראל ופרסמו עליו שאומר על טהור טמא כמ"ש בש"ס ערובין דף י"ג ע"ב.

ומעודי צר לי מאד על מאמרם שלא קבעו הלכה כר"מ מפני שאמר על טמא טהור, איה המקום בש"ס שמצינו שאמר ר"מ על טמא טהור? אכן מקור המאמר יצא ממה שעמד ר"מ לימין אלישע ב"א והתחבר לו ולמד ממנו תורה, ויען כי את אב"א החזיקו לטמא, והוא ר"מ דן אותו לכף זכות וקרבו בשתי ידים, לזאת מתנגדי ר"מ פרסמו ברבים: שאומר על

על הטמא שהוא טהור! ובגלל זאת רוב חכמי ישראל היו מתנגדים לר״מ והשפילו את כבודו עד לעפר, אכן הוא לא פחד מכל ואמר: את ה׳ אני ירא, מה יעשה לי אדם? ומה הי׳ בסופו? בר כוכבי גרם ששפכו את דמם של ישראל כמים, רבינו הקדוש הביא תורת בן זומא ותורת בן עזאי, ולא לבד תורת בן זומא ובן עזאי אלא גם תורת אלישע ב״א שאמרו עליו שהוא טמא במסכת אבות פ״ד, וחכמי הש״ס מביאי׳ תורת אלישע ב״א בש״ס מ״ק דף כ׳ ובנו ר׳ יהושע זכה לישב בין הזקנים לדון ולהורות כמספר בש״ס נזיר דף מ״ד ע״א:

ואחר שהכירו רוב חכמי דורו של ר״מ שהוא עמד על אדני האמת והשלום, החליפו את שמו מיאשי - וקראו אותו מאיר יען שהכירו כי הוא הי׳ האיש שחסדו אותו במה שלא הי׳ בו, כי חותמו אמת ושמו שלום, והוא הוא האיש שכל מגמתו ותשוקתו הי׳ להאיר עיני חכמים (עיי׳ ערובין י״ג וכוב״י מה״ת ליו״ד סי׳ קנ״א):

לזאת אני אומר הוא רבי מאיר שידע בעצמו שאינו מתיירא מפני בני אדם יושבי חשך וצלמות, מפני שיראת ה׳ על פניו; הוא הוא שידע בעצמו שטוב לו תורת ה׳ מאלפי זהב וכסף, הוא שידע ע״פ הנסיון שחיות רעות לא יכולו לנגוע בו באשר מגמתו רק להרבות אהבה וחבה ואם ילמוד תורה מאחר יאכל תוך הרימון ויזרוק הקליפה ולזאת ילא אח״כ ודרש ברבים כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכל העולם כדאי הוא לו! ואם ישים עיניו על הדברים ימלא יותר ממה שפרשתי בזה הענין לעורר על האמת ועל השלום, והמשכיל יבין דבר מתוך דבר שכל העוסקים בתורה לשמה כדאי הם:

ובקיום הדברים הנני אומר לו שתורני אחד ת״ח גדול וירא שמים שלמד כמה שנים בישיבה בק״ק-פרעשבורג בשמו ר׳ **אברהם שווארטץ** יחי׳ אמר לו ששמע מהרב הגאון הצדיק ר׳ **זלמן** שפיטצער שהי׳ רב ודיין לירא״ש בעיר וויען והי׳ חתנו של בעל חתם סופר ז״ל והוא אמר שמעולם לא הי׳ כתוב בלוחה של ח״ס בספרי **רמ״ד** על תשלחו יד, אלא בספרי **חמד** וכו׳ כי בכתב יהודית שלנו בקל יש לטעות בין חית לריש, ואחד העתיק בטעות או במכוון תמור חמד, שהם ספרי ראמאנען העוררים תאוה וחמדה בנערים ונערות, רמ״ד ואלו שונאי חכמות בעלי מלחמות באו וסמכו עלמם על ההעתקה לעשות מלב עברי לב עורי:

ואני שאלתי מאז אלו המתחסדים שבאים בקול רעש גדול על חכמי ישראל שטבלו מטיהם בדבש החכמות ומושדים אותם שאין בהם יראה טהורה מה יאמרו על הגאון המקובל ר׳ פנחס עזרי׳ מפאנו בעל עשרה מאמרות שלא הניח דבר קטן ודבר גדול בכל החכמות בטבעיות, בפלוספי ובתכונה, ולירוף למקרא ומדרש וגמרא דקדוק הלשון רמזים וגימטריאות „ועם כל אלה לירף כל החכמות״? עיי׳ הקדמה להרב המפרש יד יהודה, ועיין תשובת הרמ״א סי׳ ה׳ וסי׳ ויו:

אכן מה שהוא היא שהי׳ כבר ואין כל חדש תחת השמש, וכבר כתב רבינו הרמב״ם באבות פ״א על המשנה י״ז ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה: **ראיתי זקנים וחסידים כשהיו במשתה יין בחופה** וירצה אדם לשיר שיר ערבי אפילו הי׳ ענין השיר ההוא שבח הגבורה או הנדיבות „ירחיקו זה בכל צד מן הרחקה שאסור לשומע״ וכשישורר המשורר פיוט מן הפיוטים העבריים לא ירחיקוהו ולא ירע בעיניהם עם היות בדברים ההם המוהר וממנו או

הנמאס

הנואם, "וזה סכלות גמורה, שהדיבור לא יאסר מצד הלשון רק מצד ענינו" וכו' עיי"ש:

ובאגדה מאמרם בירושלמי שקלים כל המדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטהרה ודר בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן עוה"ב, כוונתם כי הדבור לא יאסר מצד הלשון רק מצד ענינו כמו שכתב הרמב"ם, כי אחד מדבר בלשון ערבי ולעז דבר אמת והשני מדבר בלשון עברי שהוא לשון הקודש שקר ודבר מאום, הראשון ישובח והשני יגונה ורק אם מדבר צדק ואמת ומקיים מוצא שפתיו, אז דבורו קודש אם גם בלשון לעז הוא, ואם מדבר שקרים בלשון עברי, אז לא דיבר בלשון הקודש:

וכן אם אדם אוכל דבר הגנוב וגזול או שקנה המאכל בדמים של גזל, אפילו אם מברך ברכה בכונה ומשגיח שיהי' דבר האוכל בכשרות ובטהרה כדת של תורה, בכל זאת הביא לפיו דבר האסור ומתועב בעיני ה' כמ"ש בברכות בוצע ברך נאץ את ה' הרי שגזל סאה של חיטין אפאה והפריש חלה ומברך, אין זה מברך אלא מנאץ:

וכן הדר בארץ ישראל על האדמה שנתקדש מאז ונתקדשה לעתיד לבא, אם הוא דובר שקרים שם בלשון הקודש ואוכל מן הגזל אין לו שום יתרון מן המתועב הדר בחוצה לארץ, ולזאת אמרו אם מדבר בלשון הקודש שמדבר אמת וצדק ומקדש את שפתיו בתורה ובטהרה ובקדושה, ומה שאוכל אוכל בטהרה באשר נזהר מגזל, אונאה ורמיה, אז הוא בן עוה"ב:

ולכן בדורנו רואים עין בעין מה שראה רבינו הרמב"ם בימיו, זקנים וחסידים בדורנו במשתה היין וכן בבתי כנסיות מרחיקין מי שמדבר בלשון לעז הטוב והישר בעיני אלקים ואדם, ומגדלים תלמידים למאות שבוזים ומבזים חכמי ישראל שטבלו מעיהן בדבש החכמות, אין לומדין כתב ולשון ולא אומנות, וכשהגיע זמנם ליקח אשה ולפרנס את ביתם מחזירין על הפתחים ובאים לידי בזיון ולידי לסטות, וכשיש להם דבר לפני המלך והשרים אז אין מי שילך לפניהם רק אלו מחללי שבתות ואוכלי נבלות וטרפות שבוזים ומבזים קדשים וטהרות, וזה סכלות וטעות ושגיאות:

כ"ד מוקירו אוהב האמת והשלום

שלמה הכהן שיק:

קנ"ג

אורה ושמחה וששון לידידי ש"ב הרב המה"ג בן קדושים מוה"ר **מנחם דייטש** הי"ו רב בק"ק **פאלאנקא** והגלילות.

ידיד נפשי! מכתבך קבלתי והי' לי למשיבת נפש,

ולבך יהי' נכון ובטוח שאם יגזור ה' לחיים טובים אבא על חתונת נכדך הכלה תי' ומה שכתבת במקור המנהג ישן נושן לכסות את פני הכלה בצעיף קודם שמברכין אותה, לדעתי הוא הטעם כי בארצות הקדם עוד היום הוא המנהג שאסור לאשה לצאת בלי צעיף על פניה למען לא יראו אותה ויבאו לידי הרהור, אכן הפנויות הלכו בלא כסות עינים, לזאת "קודם החופה נתנו עליה הינומא" כי מכאן והלאה אינה רשאי לצאת בלי צעיף, והביא ע"ז כמה ראיות מן התורה ותשמע ממני דברים יקרים בכמה פסוקים שהם כסתומים וחתומים:

בסדר וירא כתיב שאבימלך אמר לשרה הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך **ואת כל ונכחת**, ופסוק זה הוא אחד מן הפסוקים שאין להם פתרון, בפרט שלשה תיבות האחרונות כמעט אין להם ביאור ופירוש נכון:

ואמרתי

ואמרתי בביאור הפסוק ע"פ פשוטו דבסדר לך כתיב כאשר הקריב אברהם לבא מצרימה אומר לשרה אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו' ואמרו חז"ל הובא ברש"י שעד עתה לא הכיר בה משום צניעות ומקשים כל המפרשים וכי לא אמרו חז"ל להלכה באה"ע סי' כ"א שאסור לקדש אשה עד שיראנה שמא ימצא אח"כ דבר מגונה ותתגנה עליו, האיך עשה דבר מה שאסור התורה שלא להסתכל בפניה? שנית קשה להבין מאחר שהי' מנהג בארצות הקדם שהלכו הנשים בצעיף למה לא כסתה שרה פניה, ואלו לא הי' רואים שהיא יפת תואר, לא הי' מביאין אותה לבית המלך?

אמנם קושי' אחת מיושבת בחברתה בארצו של אברהם ושרה הלכו הנשים בצעיף על פניהם, הן **פנויות** והן **נשואות**, וממילא לא ידע אברהם שהיא שרה היא אשה מופלגת ביפיה מאחר שלא בא להסתכל בפני נשים, שהלכו כולם ומכסה על פניהם, אכן כאשר בא למצרים אשר שם היו הנשים שחורות, ולא הי' מנהגם ללכת במכסה על פניהם, ושם ראה בראשונה בפני נשים, וראה אז שרה אשתו מופלגת ביפיה ובתוארה, לזאת עלה פחד בלבו שיביאו אותה לבית המלך, ולא הי' סיפוק בידו לומר שתכסה פניה בצעיף במקום שאין המנהג כן:

ומעתה גבי אבימלך ג"כ לא הי' על פניה מכסה, באשר לא רצו לשנות מן מנהג המדינה, שלא יהי' דבר המעורר תמהון, אכן אבימלך אמר אח"כ לשרה שעל ידי שהלכה בלא מכסה, ראו אותה עבדי המלך שהיא מופלגת ביפיה ובתוארה, והיתה בעיניהם כבת אלקים ממעל, והביאו אותה לבית המלך על דרך ההפלגה, לזאת אמר לה: הנה נתתי אלף כסף לאחיך לשלם הצער והיגון שגרמתי לאחיך בלי דעת שתצא מאתנו בשלום בלי פגע ובלי שנאה אכן למען שלא תגרום מהיום והלאה בארצינו תמהון בעיני המון אודות הפלגת יפיך, „הנה הוא לך כסות עינים", אתן לך מכסה יקרה אשר בה תכסה פניך למען לא יראו את יפיך ותוארך, ואם לא יראו את פניך לא תפחד מאומה במקומינו ובארצינו שהם כולם אנשי יושר, כי לא יקחו הצעיף מפניך לראות אותך, ומעתה לך בשלום **ואת כל ונכחת**, כי לפני כל תוכל לעמוד מנגד, ולא יגעו בך ולא תכשל ותכשיל אחרים, ולפ"ז מתורגם „ואת כל ונכחת": דאכן ווירקט דוא אללען גע-גענאיבער שטעהן קעננען, ובפירוש נאמר גבי רבקה כשראתה את יצחק **ותקח הצעיף** וגו':

עשיתי לך מטעמים כאשר אהבת תזכה לראות עין בעין אשר צפית, זכות אבותיך תגן עליך ועל כל יוצאי חלציך, ותזכה לשמוח בחתונת נכדך, כתפלת ידידך מוקירך שאר בשרך המצפה לראותך ביום שמחת לבך אמן:

שלמה הכהן שיק:

ק"ד

כבוד ידידי הרב וכו'

תמה אקרא מדוע ולמה לא השיב לי הדר"ג מאומה אחר ששלחתי לו את ילקוטי מסכת העברה, ובלי ספק ראה שהזכרתי את ספריו היקרים כמה פעמים, יעיי' בהגהה בדף כ"ה שהבאתי מכל ארבעה חלקי סדור המנהגים, בדף כ"ח ע"ב ציינתי מ"ש בשו"ת רשב"ן או"ח, וכן בדף ק"ב ע"ב בהגהה ובדף קי"ב העתקתי מ"ש בסדור המנהגים חלק ג' ובדף קט"ז רמזתי

שקידם

שקידש הדר"ג את דברי החכמים בספרו תקנות ותפלות, ולזאת תמה אני שלא שלח לו את ספרו סדור המנהגים חלק שני אשר שאלתי ובקשתי, הא עיניו לנכח יביטו שאנכי מכבד את ספריו:

ועתה הנה באתי בשאלתי, הנה המהרש"ל לקט חילוקי דינים ומנהגים מש"ס בבלי וירושלמי ותוספתא אשר בין בני ארץ ישראל ובבל, והמה נדפסים בסוף ספר יש של שלמה למס' בבא קמא, ובקיי' מס שם כתב בזה הלשון: בני בבל נוהגים בבליעה בצינור באמה כדרך שנברא ובני ארץ ישראל באצבע עכ"ל, ולא אדע מקומו ופירושו ואקוה כי הדר"ג בחכמתו הגדולה יפקח עיני ויורני:

ולאשר אקוה ותקותי חזקה כי לא ישלח דברי וישיבני מיד קלרתי, והנני חותם בברכה עבד לירא"י ה' המצפה לתשובתו:

יוסף הכהן שווארטץ

המו"ל קונטרס "וילקט יוסף":

ויסי ה' את יוסף, ה"ה הרב המופלג חרוץ ושנון, בקי בש"ס ופיסקים, מוה"ר **יוסף הכהן** המו"ל קונטרס "וילקט יוסף" בק"ק **באנהאד** הסי"ו:

אהובי! הנני להשיב לו כלשונו הפירוש והמקור לדברי המהרש"ל אשר הליע לפני, מראש אני אומר לו שמרישא עד גמירא הם שגיאות וטעותים שעשו המדפיסים בדברי המהרש"ל בחלוק "מנהגי בבל למנהגי ארץ ישראל" ולא זו בלבד אלא שרבינו מהרש"ל שכח ולא הביא הרבה מנהגים ותקנות שהיו בארץ ישראל ולא בבבל, וכן להיפוך, ואם יחייני ה' אז אזכה להראות בזה הענין חדשות, לדעת טעם השינויים בתקנות ומנהגי בבל וארץ ישראל:

ודברי המהרש"ל שהליע צריך תיקון בזה הלשון: "בני בבל נוהגים בבעילה" ובני ארץ ישראל באצבע, והמקור לדבריו הוא בש"ס יבמות דף ל"ד ע"ב ושם כאמר: והא תמר מביאה ראשונה נתעברה ואמר ליה תמר **באצבע** מיעכה, פירוש רש"י באצבע מיעכה קודם תשמיש ופתחה פתח, ואמרו שם כל מועכות של בית רבי היי כן עיי"ש, וזה צריך ביאור מספיק מדוע עשו מעשה זר הדומה לתועבה? אכן בפדר"א פט"ו סיפרו לנו שאברהם אמר ליצחק בני עבדים הללו חשודים ראה שמא נגע **בצנור** תביא הנערה האהלה והוציא בתוליה **באצבע** וכו' כך היי נוהגין ישראל להוציא הבתולים באצבע שלא יבאו לידי ספק עכ"ל:

מוכח ומבואר וזה שהיי אז מנהגם לדעת בבירור שהיא בתולה, אכן לדעתי יש לומר עוד טעם ומקור למנהג זר ומוזר, קדושים וטהורים היו אבותינו וידעו שאין האשה מתעברת מביאה הראשונה כמו שאמרו ביבמות ל"ד ע"א, ומעתה בביאה הראשונה הוציאו זרעם לבטלה, לזאת מיעכו באצבע להוציא הבתולים כדי שתוכל להתעבר מביאה ראשונה:

ובזה מובנים היטב מ"ש אבינו יעקב ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני, ואמרו חכז"ל הובא ברש"י ויחי, שאמר שראובן נולד מטפה ראשונה שלא ראה קרי מימיו, ומקשים המפרשים הא אמרו שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה א"כ לא היי ראובן מטפה ראשונה? ותירצו במזרחי שהיתה מוכת עץ או שמיעכה באצבע, וכפי דברי פרקי דר"א היי זה מנהג קדושים שמיעכו קודם ביאה הראשונה באצבע שלא להוציא זרע לבטלה:

ובזה

ובזה פירשתי דברי קהלת בסי׳ י״א בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך ודרשו חכז״ל אם נשאת אשה בת בנים בילדותיך תשא אשה בת בנים גם בזקנותך, הנה רישא דקרא שפיר יש לדרוש על נשואי אשה שיזרע זרע להוליד בנים אכן סיפא דקרא לערב אל תנח **ידיך** אין מכוונים לרישא דהוי ליה למימר ולערב אל תנח ומה אומר **ידיך**? אכן החכם מכל אדם רמז שלעת ערב שתשש כח גברא האיך יקח בתולה להוליד בנים שזה דבר מן הנמנע שלא יוליא זרעו לבעלה פעמים ושלש ואולי לעולם עד שישבר בתוליה לזאת רמז ולערב אל תנח ידיך למעך באלבע:

אכן חכמי בבל עמדו לבאר מנהג הזה מכמה טעמים שאפשר להעלותן בכתב, אכן אין המקום פה לקדרן ולבארן, רק שיש להוכיח ממ״ם בבלי נדה דף י״ג ע״ב שדרשו ברבים על הקרא ידיך דמים מלאו אלו המנאפים ביד, ורש״י שם פירוש וכן אמרו להלכה באה״ע סי׳ כ״ג שהוכיחו על שהוליאו זרעם לבטלה, אכן מדברי המרש״ל אשר לפנינו השערתי מיוסדת במאמר כדה הנ״ל שרלו לבער מנהג זה להוליא הבתולים באלבע שהוא דבר המתנגד לחקי הטבע, יאם הקדושים אשר בארץ עשו כן הם ידעו לכוון ברוח הקודש לעשות הכל בכונה רלויה, אכן המון לא יעשו כן, באשר ילמדו הבתולות לזמה ותועבה כי יאמרו אח״כ כשלא ימלאו לה בתולים שמיעכה באלבע ולזאת שמכו דבריהם על הקרא ידיכם דמים מלאו אלו המנאפים ביד:

ומעתה מובנים באר היטב דברי מהרש״ל בדקדוק הלשון ובמכוון: „בני בבל נוהגים בבעילה בלכור״ כחקי הטבע שהאיש ישבור הבתולים דכתיב בתורה ולא מלאתי לבתך בתולים, ובארץ ישראל לא בעלו „כדרך שנברא אלא באלבע״:

והנני דו״ש ושלום ומר חמיו ידידי הרב הגאון אב״ד נ״י:

שלמה הכם שיק:

כ״ה

שיל״ת:

ויעקב איש תם יושב אוהלים,
דורש טוב לעניים ולעשירים,
זהיר וזריז בכבוד החיים והמתים
ה״ה שאר בשרי הרב הגאון בקי
בש״ס ופוסקים מוה׳ יעקב שיק
נ״י רב בק״ק נאדודוואר:

תמול לעת ערב קבלתי מכתבך, ושחר קמתי לעשות רלונך להודיע לך דעתי ע״פ דעת תוה״ק באותו ענין אשר לפניך שהגביר פארראיא מבקש לבנות אהל על קברות אבותיו משפחת פישביין, וכפי ראות עיניך החיוב לעכב זאת משום שהוא בזיון לשוכני עפר שם שאין להם אהל, ורשות וחוב על הרבים וגם למיעוט לעכב ולמחות שלא יעשו בקבריהם בתיהם, והארכתי בזה:

לענ״ד אין החוב ואין הרשות לעכב לא למיעוט ולא לרוב כמו שאבאר בס״ד, בסוף חזקת הבתים אמרו בחלר השותפין אין להם רשות להעמיד דבר שחברו השותף מקפיד עליו, וכבר החליט מרן בעל מהר״ם שיק זיע״ל בתשובותיו ליו״ד סי׳ ק״ע וסי׳ קע״א שבית הקברות הוא חלר השותפין וכל הנקברים שם קונים את מקומם, לזאת מן היושר שהשותפין יכולין למחות ולומר שזה הוא בזיון לקרוביהם שנקברו שם אם יעמידו אוהל לאחרים, אכן כל זה נאמר בלדק ובמשפט בימי חכמי התלמוד שתיקנו שלא לקבור שום מת ואפילו הנשיא בתכריכים יקרים כדי שלא

שלא יבאו העניים לידי בזיון אשר אין
סיפוק בידיהם לקנות תכריכים יקרים
למתים שלהם, כמו שמבואר בטור ובש"ע
ביו"ד סי' שנ"ב, משא"כ בזמנינו כשמת
אחד מן הגבירים שנותן כסף וזהב
עושים לו כבוד גדול במותו בהספדים
ובהזכרות וכן מעמידים על קברו מצבה
בעד אלף אלפים דינרי זהב, וסמוך לו
שוכב איש תם וישר שאין לו מצבה
כלל או שיש לו מצבה קטנה, וכן לא
עשו לו הספד ולא הזכרות, ומעתה
בזמנינו עושים הבדל מבית ומבחוץ
לעני ולעשיר בהספדים ובמצבות, ואין
חוששין שיבאו עי"ז העניים לידי בזיון
ומה לי אם באים העניים לידי בזיון
ע"י מצבות שהקימו על קברות הגבירים
או ע"י אוהלים שבונים על קבריהם,
באשר קבלנו רבי מכבד העשירים, כי
בכל החכמה בלא הכסף אמר החכם
מכל אדם, כי העושר קרוב למעלות
החכמה, וחכז"ל אמרו: ג' מתנות טובות
נתן הקב"ה חכמה עושר וגבורה, ואמרו
אין השכינה שורה אלא על חכם גבור
ועשיר, וכשם שבונים אהלים על קברי
חכמי' כן בונים על קברי העשירים, ובזמנינו
אין זה בזיון לעניים, ולא לתמימים וישרים:
ומעתה עלינו לדין אם יש כח
לרוב בני הצבור למחות באשר בכל
ענין וענין הולכין אחר הרוב, ולדעתי
שבענין אשר לפנינו אין כח אפילו
לרוב הצבור למחות, ע"פ מה שפסק
הרשד"ם הובא בפחד יצחק בתיבת עיר
וזה לשונו: בכל מקום שאמרי' שהולכין
אחר הרוב וקהל הוא רוב טובי העיר
בעלי כיסים הם נקראים רוב אפילו
הם מיעוט בערך דלתי העם ומה
שאמרה התורה אחרי רבים להטות
אין הפירוש כפי הנשמע לבני
אדם, שהרי אמרו ביבמות פ"א
על פלוגתא דב"ש וב"ה וכו' עד הכי
מחמרי טפי, הרי בפירוש דלא אמרה
תורה אחרי רבים להטות אלא כאשר
הם שוים החולקים אז הרוב מכרעת,
אבל כשיש הבדל בין הכתות אפשר
שאחד יעלה לאלף, ולאו בכל הדברים
אנו הולכין אחר הרוב, שהרי כתב
מהרי"ק שורש למד בשם רבינו שמחה
שאפילו יחיד יכול לעכב החזקות, וכי
אם הם בעיר מאה בעלי בתים, עשרה
מהם נכבדי ארץ חשובים ועשירים
ותשעים מהם מדלת העם וירצו התשעים
להקים להם רועה כרצונם, יהיו מוכרחים
העשרה עשירים וחשובים כפופים לאותו
רועה יהיו' מי שיהיו'? חלילה אין זה
דרכי נועם, כי תורה הקדושה קורא
לעשירים פנים כמ"ש והרעב היי' על
פני כל הארץ אלו העשירים, כמלא
שהעשירים הם הפנים והשאר העם
הם אחורים ואין האחורים ראוים להיות
מנהיגים וכו' ולכן מה שאמרה התורה
לילך בכל מקום אחר הרוב זה רק
בשוים ברוב בנין ורוב מנין, ומביא
ראי' מפ"ק דב"ב דלא מבעי לרבים
אחרים וגדולים וטובים דסברי דאין
יכולין הרוב לכוף את המיעוט במלאת
דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי, אלא
אפילו לסוברים דהמיעוט כפופים לרוב
הייני בתנאי שיהי' הרוב חשוב בחכמה
ובמנין, ועיי' בהג"מ מתפלה פ"א שמה
שאמרו רוב הוא רוב טובי העיר בעלי
כיסים אפילו הם מיעוט בערך דלת
העם עכ"ל:
ומעתה בזמנינו ובמקומך שהגביר
הנזכר משלם לצרכי הקהלה והחברה
כערך עשרים ושלשים ויותר מאשר
בני העדה, ובעת שנודרי' ונודבי' לצרכי
הקהלה ולצורך עניי' העיר הם נודרי'
ונותני' יותר מעשרים ושלשים וחמישים
מאשר בני הקהלה, וכשעושין נשואין
לבניהם ולבנותיהם משלמי' רח"ם לרב
ולמשועבדיי יותר מאשר ב"ב, והאיך
יעלה על לב שהב"ב מדלת העם
יאמרו

יאמרו אנחנו הרוב בבית החברה ורשות בידינו למחות שלא תבנה אהל על קברי אבותיך וגו' שאין ספיק בידינו לבנות ג"כ לשוכני עפר שלנו ?

לזאת דעתי ע"פ דעת הפוסקים שבענינים כאלה אין הולכין אחר הרוב ובמקום שאין עושין דבר נגד הדת אין רשות בידי רוב בני הקהלה או החברה למחות שיבנו אוהל על קברי אבותיהם :

והנה ידעתי גם ידעתי שהדו"ג ישאל לפי דעת הרשד"ם ושאר אחרונים שהרוב צריך להיות חשוב בחכמה ובעושר, מעתה אם יהי' רשות להעשירים לעשות דבר נגד הרוב תתבטלה התורה ח"ו באשר ע"פ הרוב העשירים מבקשים חדשות ויבאו ויעמדו רב איש בעיר אשר לא ידע בטיב גיטין וקדושין ויקבלו שוחטים שיאכילו נבלות וטרפות ? אכן הרשד"ם לא אמר שאין לדלתי העם דעה בקבלת הרב והשוחטים, כי האומר כן אינו אלא טועה, אלא שאם בני העדה רוצים לקבל רב ושוחט וחזן או לבנות בית הכנסת וכדומה אז העשירים וטובי העיר יעמדו ברגלם לומר כמה סיפוק בידם להוציא על הבנין וכדומה, ובענינים כאלה אין הולכין אחר רוב ודלת העם, דאל"כ יבאו תפשים ב"ב ודלת העם ויאמרו אנו רוצים לשלם לרב ולחזן אלף אלפים דינרי זהב ומאחר שהם אין משלמים רק דבר מועט יטילו עול על העשירים שהם רק במספר עשרה, ולזאת היושר והשכל מחייב שבכל עת שבני העדה באים לדון על ההוצאות אז הולכין אחר דעות ב"ב שהם בעלי כיסים, ובעת שרוצים לקבל רב חזן ושוחט אז יש לכל ב"ב אשר משלמים גאבעללע ומס כפי יכולתם דעה, באשר אלו שמשלמים רק דבר מועט יכולין לומר לנו אין מן הצורך לקבל רב בעד ממון הרבה ושוחט וחזן בעד ממון הרבה, כי העיקור אצלינו שיהי' הרב ת"ח והשוחט והחזן ירא שמים ואיש תם וישר, ולזאת בקבלת הרב והשוחטים וכדומה היושר מחייב שיהי' דעה לכל אחד ואחד ובזה הולכין אחר הרוב, אכן בעת שדנין על ההוצאות אז אנו הולכין אחר דעת רוב טובי העיר בעלי כיסים, ובמקום אחר הארכתי בזה הענין, ומעתה בנידון שלפנינו דליכא פסידא לרוב ודלת העם לא בדברים הנוגעים בממון ולא בדברים הנוגעים אל הנשמה שאין יכולי' למחות לבנות אהל על קברי אבותיהם :

ואחתום בברכה מרובה ובאהבה עזה ש"ב הד"ם ושלום כל ב"ב הסי"ו :

שלמה הכהן שיק :

רב דפה והגלילות.

ק"ו

צדיק יחיה באמונתו, על ישראל הדרתו, ידידי הרב המאור הגדול צדיק תמים מוה"ר **צבי פישער** רב בק"ק **וויינערן** הסי"ו.

אהובי ! לעשות רצונו חפצתי, ובאותו ענין את שלי עשיתי, וגם לחוות דעתו בתקנה חדשה שרוצים לתקן בעדתו עתה באתי, לשאב מים חיים ומבאר חפרוהו שרים גדולי ישראל מלפנים ילאתי, ומצאתי ראיתי שכנים דבריכוז"ל להאמין במי שאומר יגעתי ומצאתי, ושאין כל חדש תחת השמים גם לעת כזאת בעיני ראיתי, כי גם בימי הראשונים מלפנים אמרו להלכה ולמעשה שאין הולכין בדברים הנוגעים בממון אחר רוב בני העיר, אלא אחר הרוב שנבחרו ליסב

ברתם

בראש ונקראים בשמותם בשם טובי העיר ולדעתי ברור כשמש שדלת העם אשר אין סיפוק בידם לשלם מכיסם לצרכי הצבור לא יכופו המיעוט שיפזרו את הונם כפי שעולה על רוחם, ואבאר דברי בס"ד ע"פ מקרא שכתוב ועשית הישר והטוב.

הדר"ג הציע לפני שאלתו שבקהלתו רוצים לתקן תקנה חדשה שבני העדה לא יבחרו למנהיגי הקהלה רק שבעה טובי העיר, ואח"כ ישבו אצלם י"א אנשים שהם פני העיר המשלמים מס גדול לצרכי הצבור, והם הנקראי' בלשון המדינה Virilisten, וזולת אלו אין רשאים לעשות אלו שבעה טובי העיר שום דבר שבממון, לבנות או להוסיף מס על בני העדה, אכן רוב בני העדה אומרים שחלילה לתקן תקנה חדשה שהוא נגד המנהג, באשר מקדמת דנא בכל דבר הלכו בישראל אחר הרוב באין הבדל בין עשיר לעני, וגם דעת הדר"ג שהדין עם הרוב, וגם ע"ז נאמר החדש אסור מה"ת בכל מקום. ולדעתי שהדין עם העשירים שרוצים לתקן התקנה או בעית אימא קרא, ואב"ע סברא, ואב"ע גמרא. אי בעית אימא קרא דכתיב ועשית הישר והטוב. אם דרים בקהלה מאה אנשים, תשעים מהם עניים אשר אין סיפוק בידם לשלם לצרכי הצבור רק מה שמשלמין מבשר הנקרא גאבעללא, וזולת זה אין נודרים ונודבים לצרכי הצבור ובעד העניים וכי אלו תשעים יבאו לבית הועד ויאמרו שהם רוצים לקבל רב בעד אלף זהובים לשנה וחזן אשר ישלמו לו אלף זהובים וכדומה, ואח"כ כשיבא הזמן שצריכים בעד הרב להשיא את בתו וכדומה יאמרו שיתנו מקופת הקהלה אלף זהו' והם שהם הרוב יאמרו שאלו עשרה עשירים יתנו וישלמו כפי שעולה על רוחם ? וכי זה בכלל ועשית הישר והטוב שעשרה יפתחו את שקם ויפזרו את רכושם כרצון אלו תשעים אשר אין נושאים בעול הקהלה ?

אב"ע סברא דכלל גדול בידינו באסור הולכין אחר הרוב אכן בממון אין הולכין אחר הרוב. מעתה הסברא מחייב שבעת שדנים על דבר הנוגע אל הנשמה, אז היושר מחייב לשמוע דעת כל אחד ואחד מבני העיר, כמ"ש שגם אחד יכול לעכב מלקבל שליח צבור שהוא נגד רצונו. והגם שזה הוא דבר שאי אפשר לקיים לשמוע לכל אחד וא' אכן זאת אפשר וטוב לקיים לשמוע אל הרוב האומרי' אנו רוצים רב וחזן ושוחט שהוא ירא שמים ושוה לכל נפש, כי אם אינו כרצון הרוב יכולים לאסור עליהם הוראתו ושחיטתו, וע"ז נאמר באסור הולכין אחר הרוב. אכן בממון הסברא מחייב שלא לילך אחר הרוב שהם מדלת העם, אלא אחר הרוב שהם שוים ומשלמים מס ומחזיקין העניים, והם הם פני העיר אשר על פיהם יצאו ויבאו בדברים הנוגעים בממון.

וכבר אמרו חכז"ל בכמה מקומות למה לי קרא סברא הוא ומעתי' האיך נשא פנינו לפני העיר המשלמים מס גדול לצרכי צבור, כשמשיאין את בניהם משלמים לרב ולמשעבדים עשרה פעמים יותר ממה שמשלמין העניים, וכן כשמשיא הרב או אחד ממשועבדים את בנותיו הם נותנים עשרים פעמים יותר ממה שנותן אחד מדלת העם, והאיך נאמר להם שע"פ דין תורה או ע"פ היושר יכולים הרוב מדלת העם לומר שיקבלו עליהם רב וחזן ושוחט וישמו סכום גדול נגד רצונם ?

בפרשה ראשונה מק"ש שנאמרה **בלשון יחיד** נאמר ואהבת את ה' וגו' בכל לבבך ובכל נפשך **ובכל מאודך** ובפרשה ב' שנאמרה **בלשון רבים** והי' אם שמע תשמעו וגו' לאהבה את ה' וגו' בכל לבבכם ובכל נפשכם וגו' ופלא למה לא נאמר לרבים ג"כ לאהבה

לאהבה וגו' **ובכל מאדיכם**?

ושמעתי מידידי הרבני מו"ה אברהם שווארץ! מורה ילדים ומפה דבר כחומר ונעים השייך לענין אשר לפנינו. החוב על כל יחיד מישראל לאהוב את ה' ודת ישראל בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו כי העיקר הוא מי שמוסר את ממונו לעשות את אשר צוה ה' ית"ש, אכן החוב גם על היחיד לעשות השתדלות שהכלל מישראל יעשו כדבר ה' בכל לבבם ובכל נפשם. אבל **רבים אין יכולים לכוף את המיעוט** שגם הם ימסרו את מאדם לכלל, ולזאת לא נאמר בפרשה שנייה ולעבדו בכל מאדיכם.

אב"ע גורא ע"פ מ"ש בפחד יצחק תיבת עיר, וזה לשונו: הרשד"ם בסוף טור או"ח כתב **בכל מקום שאמרו בקהל הולכין אחר הרוב הוא רוב טובי העיר בעלי כיסים** הם נקראים רוב אפילו הם מיעוט בערך דלתי העם, ואין הפירוש כפי הנשמע לרוב בני אדם שהרי אמרו ביבמות פ"א על פלוגתא דב"ש וב"ה הני מחדדי טפי, הרי בפירוש דלא אזלה תורה אחרי רבים להטות אלא כאשר הם שוים החולקים אז הרוב מכרעת, אבל כשיש הבדל בין שתי הכתות אפשר שאיש אחד יעלה לאלף, ולאו בכל הדברים אנו הולכים אחר הרוב, שהרי כתב מהרי"ק שורש נ"ד בשם רבינו שמחה שאפי' יחיד יכול לעכב החזקות. סוף דבר להלוך אחר הרוב איזה רוב שיהי' חס ושלום שתלקה מדת הדין היעמדו בעיר אחת מאה ב"ב, עשרה מהם נכבדי ארץ, חשובים ועשירים, ותשעים ב"ב מדלת העם, ויצלו התשעים להקים להם רועה ראוי להם יהי' מוכרחים העשרה חשובים כפופים לאותו רועה יהי' מי שיהי'? חלילה, אין זה דרכי נועם, כי תוה"ק קורא לעשירים פנים, כמ"ש והרעב ה' על פני הארץ אלו העשירים. נמצא שאם העשירים הם פנים, שאר העם הם אחורים, ואין האחורים ראויים להיות מנהיגים. א"כ מה שאמרו אחרי רבים להטות היינו בשוים ברוב מנין וברוב בנין. ראיה לזאת מש"ס ב"ב בפ"ק דלא מבעי' לרבים אחריי וגדולים וטובים דסברי דאין יכולים הרוב לכוף את המיעוט במילתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי, אלא אפילו לקוברים דהמיעוט כפופים לרוב, היינו בתנאי שיהי' הרוב חשוב במנין ובחכמה. עוד כתב כי העושר קרוב למעלות החכמה, כי בצל החכמה בצל הכסף, ואמרו חכמים ג' מתנות נתן הקב"ה חכמה עושר וגבורה. וכן כתב בהג"מ פי"א מתפילין שמה שאמרו רוב הוא רוב טובי העיר בעלי כיסים אפילו הם מיעוט בערך דלת העם, עכ"ל:

ואחר הדברים האלה מוכרחי' אנו לומר שהיושר מחייב שבכל עניני ממון רק בעלי כיסים יכריעו, הם הם יאמרו עד היכן מגיע כחם לשלם לרב ולחזן ושוחט, ואם רוצים לבנות בית הכנסת וכדומה הם ע"פ הרוב יכריעו עד היכן הגיע כחם לעשות הוצאות ע"ז והם הם יאמרו כמה ישלמו רח"ש וכדומה, אכן בכל דבר הנוגע אל הנשמה באסור והיתור וכדומה יש דעה לכל אחד ואחד המשלם מס מעשר וכדומה כפי מנהג העיר.

ומעתה אם כל בני העדה מתאספים ובוחרים שבעה טובי העיר שיצאו ויבאו לפניהם הן מדברים הנוגעים בממון והן בדברים הנוגעים אל הנשמה, אז אין למחות אם רוצים לתקן שישבו אצל אלו שבעה טובי העיר עוד י"א אנשים בעלי כיסים להשגיח על דברים הנוגעים בממון, ככלע"ד.

כ"ד ידידו הש"ת

שלמה הרש שיק

ק"ז

ברכות ושמחות לידידי הרבני המופלג בתורה ובמדות ישרות, בעל מכניס אורחים ובכל עת עושה צדקות, מו"ה **אברהם פישער** נ"י מורה ביושוב **קענדרעש**

על דבר שממון בא לשאול את פי שפלותי אם שילם הרח"ש כשהלך בנו לישא אשה וכבר עברו ח"י ירחים, והוא אמר מאחר שלא ביקשו ממנו בעתו ובזמנו הרי הוא כמחילה גמורה ועבר זמנו בטל קרבנו. הנה ע"פ דין תוה"ק מחייב לשלם אפילו אחר כמה שנים כמפורש ברמ"א חו"מ סי' קס"ג סעי' ב' מי שדר בעיר שנים רבות ולא תבעו ממנו מס לא הוי מחילה ולכשיתבעו ממנו צריך לשלם למפרע. ועתה מאחר שהוא תקנת הקהלות שמכל נשואין מקבלים הרב והמשועבדים איזה הכנסה הרי זה שכרם, וכל הדר בעיר אין יכול לפטור עצמו מזה, לזאת הכי הוא כחוב שמחויב לשלם.

ופעם אחת אמרתי בדרשה לשבת שובה שהקדמונים תיקנו להתוודות ולומר אשמנו בגדנו גזלנו. וכי רב וחזן ושוחט ומלמד שאינו עוסק בפרקמטיא יכול לבא לידי עברה להיות גונב וגוזל? אכן אם המשועבדי' לקהל המקבלי' שכרם מבני העדה אין זריזים בעבודתם לעשות מלאכתם באמונה ובזהירות וזריזות, אז השכר שמקבלים גזל בידם. ולעומת זה בעל הבית הפוטר את עצמו מאיזה פרעון לקופת הקהלה או למשועבדים בשביל שאי אפשר להכריחו ולגבות ממנו הרי הוא גזלן וגנב, כי כן מפורש במרדכי פרק השותפין כל מס שהושם על בני העיר אע"פ שילא לארץ ישראל לדור צריך לשלם על כל השנה' יעו"ש ובש"ך חו"מ סי' קס"ג. סק"ה

כ"ד ידידו ומוקירו החותם בברכת שמחת פורים

שלמה הכהן שיק

רב דפה והגלילות:

ק"ח

ממעוני שמים יזולו ברכות כמים על ראש ידידי ש"ב הרב הגאון הגדול אשר ברוהו פי שנים, מורינו רבי **מנחם דייטש** רב בק"ק **פאלאנקא** השי"ו

ידידי נפשי! שמחתי לראות מעשה אצבעותיך מלאים חכמה ומוסר וכו' ומה שבקשת דעתי במקור המנהג בישראל ליקח רחש מכל נשואין והעשיר ירבה והמעט ימעיט, ודעתך שתיקנו כן על סמך הקרא והכהן הגדול מאחיו שקבלה בידינו גדלוהו משל אחיו, ולזאת העשיר ירבה לכיס הרב והש"ל שהם בזמן הזה במקום הכהנים, והארכת בזה בהשכל ובדעת:

ועתה באתי להוסיף על דבריך כיד ה' הטובה עלי ולומר שפרעון הרחש והמתנות שנוהגים ליתן לרבנים ולדיינים ולשוחטים הוא מצות עשה בתורה:

בפרשת קרח קבע ה' שכר לכהנים וקבע להם מתנות, ואמרתי בזה ארבעה טעמים למה לא נתן לכהנים חלק ונחלה בארץ ולמה לא קבע להם שכר קצוב רק קבע שכר קצוב וגם מתנות:

א' בשו"ת א"ז ח"א סי' קי"ג כתב: הקב"ה קבע שכר למשמרת מקדשו וקבע שכר לכהנים חלף עבודתם? תיקן להם מתנות בשמחת תורה ובפורים כנגד מחצית השקל לעבודת בית יוכלו כדי שלא להכביד על הציבור שאין ידם משגת ליתן שכר לחזנים בבת אחת, ולמדו

מדרכי

מדרכי יושרנו שתיקן לעובדי ביתו כ״ד מתנות, ולא הכביד לתת הכל בבת אחת מן הגורן ומן היקב, עכ״ל. וכן כתב רבינו חנכאל בפירושו עה״ת בשופטים על הפסוק וזה יהי׳ משפט הכהנים הובא בשו״ת הרשב״א סי׳ ריי״ם וסי׳ תשכ״ט מנהגים בפדיון הבן ונוסח הברכה, עיי״ש, והנה באותו ש[illegible] לא נמצא מאומה מפדיון הבן ונוסח הברכה? ונראה ברור שרבינו חננאל ז״ל באותו פרק לסדר ההכנסות שקבע נותן התורה ית״ש לכהנים:

ב׳ נראה לי ע״פ מ״ש בסדר אמור והכהן הגדול מאחיו וגו׳ ודרשו חכז״ל בהוריות דף ט׳ ע״א שצריך להיות גדול מאחיו בעושר, ואם אין לו גדליהו משל אחיו, עיי״ש. וקשה הא גבי מלך ישראל כתיב שלא ירבה לו כסף וזהב לבלתי רום לבבו מאחיו, א״כ חזינן שהקפידה התורה שלא יהי׳ למלך כסף וזהב למען לא יתגאה על הציבור, והאיך צותה התורה גדליהו משל אחיו? וכי לא יבא המלך להתגאה אם יהי׳ גדול מאחיו בנוי ובכח ובעושר?

שנית מצאתי שלא במסכת ב״ב דף ל״ט ע״ב דרך היחיד ארבע אמות, דרך הרבים שש עשרה ודרך המלך אין לו שיעור, וכתב הרשב״ם מדכתיב לבלתי רום לבבו מאחיו דרשי׳ גדליהו משל אחיו כדרשינן גבי כה״ג מאחיו, עכ״ל, כונת הרשב״ם שלכן יכול המלך לעשות לו דרך רחב כחפצו מדכתיב מאחיו שסיפוק בידו ליקח מן השדה של אחיו, וזה פלא והפלא, הא גבי מלך הכונה מאחיו הוא להיפוך מכונת מאחיו גבי כהן הגדול, דגבי מלך הכונה שלא יתגאה? ועוד נפלאים דברי הספרי במקומו לבלתי רום לבבו מאחיו ולא משל הקדש, וזה דבר שאין לו פירוש?

ואמרתי בכונתם, דהנה רצונו ית״ש הוא שהמלך והכהן אשר תעודתם לנהל את בני ישראל בדרכי התורה לא יתגאו על הציבור, יען שראש לכל המדות טובות הוא מדת הענוה, לזאת צותה התורה שהמלך יהיה מקרב אחיך למען יחשוב את עצמו שהוא רק אחד מן האחים, ולא יתגאה ולא ירום את לבבו אך אם יהי׳ איש עני ואביון מאין יקח מחסורו לפרנס את בני ביתו כראוי למלך? ואם נאמר שיקח את מחסורו מתרומות הלשכה ולא יקח מאומה עד שרוך נעל מבני ישראל, וכי לא יתגאה אם לא יהי׳ מוכרח ליקח מבני ישראל מתנות?

לכן כדי להסיר כל שמץ גאות מלב המלך צותה התורה שלא ירבה לו כסף וזהב, וכל מה שצריך לפרנסה יקבל מאחיו, וכיון שפרנסתו מן הציבור לא יתגאה על הציבור ולא ירום את לבבו.

וזה כונת הקרא לבלתי רום לבבו מאחיו צריך לקבל פרנסתו מאחיו, ולזאת מוסיף הספרי וגם לא משל הקדש יקבל פרנסתו, יען שאם יקבל מן ההקדש ולא יהי׳ תולה בדעי אחרי׳ ג״כ יתגאה על הצבור.

וזה לדעתי כונתם גבי כה״ג שצריך להיות מצוין במעלות ובמדות טובות וגם בעושר צותה התורה גדלוהו משל אחיו ואם יהי׳ תולה בדעת אחרים לא יתגאה על הציבור.

ומעתה לפ״ז כונת מאחיו דכתיב גבי כה״ג הוא ככונת מאחיו דכתיב גבי מלך ישראל, ושפיר מובני׳ דברי רשב״ם הנ״ל ודוק.

ג׳ נראה לי לחזק מנהג הקדמונים שהמשועבדים שהם במקום כהנים ולוים יקבלו מתנות מן בעלי בתים ע״פ מ״ש הפוסקים שהשליח צבור צריך שידע מלער הצבור עיי׳ מג״א ריש הי׳ ר״ה, ומעתה אם יקבלו הרב והחזן שכרם הקצוב מקופת הקהלה בלי הוספה ומגרעת, לא ידעו משמחתם ומעצבונם, האיך ידעו להודות ולהלל על השפע שנתן הוא ית״ש או לצער בצרת הצבור ולהתפלל על הצבור? ומאחר שרצו הקדמונים

שהרב

שהרב והש"ל ידעו וירגישו בצרת הציבור וכן להיפוך שידעו בשמחתם וישמחו עמהם, לזאת הנהיגו שהצבור יתנו מתנות לכהנים והלוים למען ישמחו בשמחתם ויעתרו בעד להם ויתפללו על הציבור.

ד' טעם הרביעי שנהג ליתן מתנות ורח"ם מן הנשואין, וכן המספידים וכדומה יען שהלו לזכות את בני ישראל במצות צדקה, ועם דין תוס"ק כופין על הצדקה כמבואר בחו"מ סי' קמ"ג, לזאת תיקנו שכל בע"ב הדר בעיר יפריש מהונו פעמי' בשנה לרב חזן ושמש, ובעת שעושה נשואין לבנו ולבתו ובעת שנולד לו בן ובת וכדומה והי' מוכרח לשלם כפי תקנות הקהלה למועדים ולקופת הקהל'.

כ"ד ש"ב הדש"ת

שלמה צבי שיק:

כ"ט

שוכ"ט להרבני המופלג בתורה וביראה טהורה מו"ה **חיים גראס ש"צ מ"צ בק"ק ס' מארטאן** יע"א:

מה ששאל אותי אם יש מום להקפיד שלא ליתן את בתו לאיש ששמו כשם אבי הבת וכן שלא יקח איש אשה ששמה כשם אמו כמפורש בס"ח, הנה הגאון ר' משה טייטעלבוים זיע"ל שהי' הגדול לספרדים במדינתינו כתב בספרו שו"ת השיב משה באה"ע סי' ס"ט כתב ע"ז ר"י חסיד שהי' זמן רב אחר חתימת התלמוד היאך חשש לדבר שלא חששו חכמי התלמוד? ובנוב"י מה"ת לאה"ע סי' ע"ט כתב שאין רשות לחכמי ישראל לומר דבר שלא אמרו חכמי התלמוד, ואשר אמרו לא אמרו רק למשפחתם, יעיי"ש ובחתם סופר ליו"ד סי' קל"ח כתב בטוב שלא לחוש לדברים הללו שלא נזכרו בש"ס ופוסקי' כי ר"י חסיד אמר שלא ישא בת אחותו וחכז"ל אמרו ביבמות ס"ג ובאה"ע סי' ב' שהוא מצוה הוא אומר שלא ישאו אב ובנו ב' אחיות ור"ח ובנו נשאו ב' אחיות, לזאת מוכרחי' לומר שר"י חסיד לא צוה זאת רק לזרעו ועיי' בח"ס לאה"ע חלק א' סי' קע"ז ובאמרי א"ש ליו"ד סי' כ"ח וביד שאול ח"ב סי' ר"מ שעי' ד' שמביאין כמה ראיות שאין לחוש לצוואת ר"י חסיד ז"ל:

ובמקום אחר אמרתי שבעתו ובזמנו שפיר גזר ר"י חסיד בדברים האלה, כי בימים ההם היו בדקדוקי עניות ודרו האבות עם הבנים באהל אחד, ובאישון ואפלה בלילה כששמותיהן שוות בקל יכולים לבא לידי מכשול כרת, וכן בשתי אחיות שדומים זה לזה יכולים לבא לידי מכשול, ולזאת מלד גזרה גזר ר"י חסיד שלא יקח איש אשה ששמה כשם אמו ולא תקח אשה איש ששמו כשם אבי' וכן לא יקח אב ובנו ב' אחיות, ככלע"ד:

כ"ד ידידו הש"ת:

שלמה צבי שיק:

ל"י

רב ברכות ושובע שמחות לידידי וכו'

מה שבקש לדעת דעתי מ"ש הרמ"א בסי' ס"ב סעי' ג' שלא לעשות ב' חופות ביום אחד לב' אחיות, ורב פלוני סודר להם קדושין ורב פלוני עומד ביד חזקה למחות, הנה בשו"ת מחנה חיים חלק ג' סי' ל"ד רצה לומר שאם האם היא אלמנה שאין החוב עליה להשיא בנותיה, כי רק על האב החוב להשיא בנותיו כמ"ש בירמי' כ"ט קחו לבניכם נשים ובנותיכם תתני לאנשים, א"כ רב אלל האב נוכל לומר שאין מערבין שמחה בשמחה משא"כ אלל האם, יעיי"ש.

אכן כ"ז לדעתי הוא רק המלאכה בעצמה, ומה הועיל הרב שרצה לסדר לשניה הקדושין בלילה, סוף כל סוף מערבין שמחה בשמחה, בי הא לבן אמר מלא שבוע זאת וגו' א"כ מן היושר להמתין

להמתין שבעה ימים? הא כבר אמרו שאין למדין מקודם מתן תורה דכיתבה תורה ונתחדשה הלכה, אכן מפורש בירושלמי תענית פ"ד שמונים זוגות אחיות נשאו כולם בלילה אחת לאחים כהנים, הרי מפורש שאין כאן איסור מן הדין.

ולדעתי בטעם שאמרו שלא לעשות ב' חופות של ב' אחיות ביום אחד מחמת קנאה ושלא לבא לידי בזיון דאם עושים ב' חופות ביום אחד אם נקדים לאחת מן הכלות שהיא הגדולה פן החתן של הגדולה צעיר מן החתן של הצעירה, ואם נקדים לחתן שהוא גדול בשנים מן השני, פן ואולי הכלה של השני גדולה מן הראשונה, ויש לחוש לבזיון ויען כי גדול השלום וגדול כבוד הבריות טוב למנוע את עצמו שלא לבא לידי נסיון ולידי בזיון, אכן אם שניהם החתנים והכלות, האבות והאמהות רוצים שיהי' שניהם ביום אחד לדעתי אין למחותן ביד חזקה אם כולם אומרי' שאין חוששין לעין הרע כמ"ש הרמ"א וגם אין חוששין לבזיון:

כ"ד ידידו אוהב האמת והשלום:

שלמה לבי שיק:

(עיי' לקמן סי' קל"א)

קי"א

לידידי הרבני המופלג צדיק תמים מו"ה

אברהם צבי פישער מ"צ בישוב הענדרעש

מה שביקש לדעת למה בכתובה כותבין חודש ובגט לירח בלבוש אה"ע סי' קכ"ז כתב שלכן כותבים בגט לאסמכוהו אקרא דכתיב גרש ירחים ובכתובה כותבין חודש דכתיב כי יקח איש אשה חדשה ושלא להיות בית המדרש בלא חדוש אכתוב לו דעתי דבר חדש לפי שהקפידו הרבה מבני ישראל לעשות הנשואין דוקא במילוי הלבנה ולא כשהירח מכוסה, כמו שמפורש ביו"ד סי' קע"ט וברמ"א אה"ע סי' ס"ד אכן הסכמות הפוסקים היא שאין להקפיד ע"ז, ולזאת לנו לכתוב בכתובה דוקא חודש, שלא נטעה לומר שדוקא כשהלבנה בחדושה מקדשין ולא כשהוא מכוסה אלא בכל החודש מקדשין

ידידו הדש"ת:

שלמה הרש שיק:

קי"ב

שוכ"ט לידידי הרבני המופלג מוה"ר

חיים גראס מורה בק"ה ק"ס מארטאן:

מה שהקשה האיך מברך בעל מסדר קדושין והחתן וכלה שותים הא קיי"ל כל הברכות אם יצא מוציא חוץ מברכת הנהנין? קושי' זו הקשה הפי' בק"א לכתובה, ומסיק כיון דעיקר היין בשביל קדושין לאו להנות מכוין הוי כברכת המצות ומוציא המברך את החתן וכלה, זת"ד עיי"ש ועיי' בטו"ז יו"ד סי' א' סק"ז.

והנה בא"ר לאו"ח סי' כ"ב סק"א כתב, בש"ס ברכות דף סמך אמרו גבי כלים חדשים ופליגי בקנה וחזר וקנה להודיעך כחו דר"י דצריך לברך? ומשני כחו דהתירא עדיף, וקשה הא רש"י ריש ביצה כתב דכח התירא עדיף הטעם משום דכח האוסר אין ראיה שהכל יכולים להחמיר ואפילו בדבר המותר, ולפ"ז בברכות כח דאיסורא עדיף שצריך לברך כיון דקיי"ל ספק ברכות להקל שלא לעבור על לאו דלא תשא? אלא כשמברך ברכת שהחיינו אינו עובר על לאו דלא תשא, עכ"ל עיי"ש ועיי' מהרש"א ומהרש"ל פסחים דף ק"ב:

והסברתי דבריהם, דהנה מאחר שאמרו חכז"ל על כל נשימה ונשימה צריך האדם ליתן תודה ליתש"ם, ואם מברך שהחיינו בזה מודה ונותן תודה לבורא ית"ש, אכן לא כלו שירגיל האדם

את

את עצמו לברך בכל עת בשם ומלכות והניחו ברכת שהחיינו על הזמן שקונה איזה חפץ או בונה בית וכדומה ואז מכוין להודות על כל נשימה ונשימה, ומעתה הגם שאמרי׳ ספק ברכות להקל כדי שלא יעבור על הלאו דלא תשא, אכן גבי ברכת שהחיינו לא הקפידו אם יברך גם ברכה שאין צריכה, יען שברכת שהחיינו מכוון להודות על כל נשימה ונשימה, ואינו עובר בברכת שהחיינו שלא לצורך על לאו דלא תשא:

ולע״ד בטעם המנהג כי ברכות ארוסין על החתן לברך, והרמב״ם בתשובותיו כתב שאם אחר מברך הוי ברכה לבטלה, ובכ״ז מנהגינו שהרב מברך, וכתב הב״ש שנהגו כן שלא לבייש החתן שאינו יודע לברך, והרב מוציא את החתן, ומזה החליט בעל כוב״י ומ״ב באה״ע סי׳ א׳ בהרש שאינו שומע לא יברך הרב ברכת ארוסין, עיי״ש. ומעתה מאחר שהי׳ מוכרחים לנהוג שהרב יברך ברכת ארוסין וברכת נשואין כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך ממילא הי׳ מוכרחי׳ לנהוג שיברך גם הרב הברכה על היין, וכיון שמוציא אותם בברכות ארוסין ונשואין מוציא אותם גם בברכה על היין, ולא הי׳ אפשר לנהוג שהרב בעצמו ישתה מן היין באשר חשש שאם יהי׳ לרב לסדר הרבה קדושין יבא להשתכר, ומנהגי ישראל תורה.

כ״ד הטרוד הד״ש ושלום כל בני העלה הש״ו:

שלמה לבי שיק:

רב דפה והגלילות:

קי״ג

שוב״ט לאדוני דודי הרבני המופלג בתורה ובחסידות מוה׳ **מרדכי** **גרינוואלד** בעיר **סאלנאך**:

מה שכתב במקור שבע ברכות לנשואין ושבעת ימי המשתה שכולם הם תקנות רבינו משה לע״ד שאלו שבע ברכות נתקנו כנגד שבעה ימים בשבוע, ומצאתי בבעל הטורים בסדר לך שכתב זין פסוקים בתורה שכתב בהם ברכה להקב״ה, א׳ ברוך ה׳ אלקי שם, ב׳ ברוך אל עליון, ג׳ ברוך ה׳ אלקי אדוני אברהם, ד׳ ואשתחוה לה׳ ואברך, ה׳ ויאמר יתרו ברוך ה׳ ויו ואכלת ושבעת וברכת, זין ולגד אמר ברוך וגו׳ עכ״ל:

והמנהג לתת אפר בראש החתן הוא מנהג ישן נושן שתיקנו הקדמונים והוזכר בש״ס ב״ב דף סמך, ועיי׳ רי״ן גאות דף כ״ד ע״ב שהאריך בזה, וכל החולק על מנהגי ישראל צריך בדיקה אחריו:

ומה שהעיר שאין נזהרין לברך שהשמחה במעונו כשיושבים אנשים ונשים ביחד בסעודת נשואין וברית מילה ומפורש בש״ס שאין שמחה לפני הקב״ה כשיש תערובת והרהורי עבירה והנה הלבוש במנהגים בסוף הקשה כזה למה אין נזהרין? ותירוץ משום דעכשיו מורגלת הנשים בין אנשים ואין כאן הרהורי עבירה כל כך דדמין עלן כקאקי חיורא מתוך רוב הרגלן, עכ״ל:

ואחתום בד״ש לו ולכל אשר לכם הבי״ו:

שלמה הכם שיק:

קי״ד

שמחת עולם על ראש בני הרב המאור הגדול מוה׳ **ברכי׳ שיק** יחי׳ רב בק״ק **ווייסענבורג**:

אהובי בני! בקשת לדעת דעתי באחד

באחד שביקש ממך לסדר לו הקדושין אחר תפלת שחרית והארכת בזה להראות שהוא כנגד המנהג ובקשת לדעת דעתי אם יש למחות ביד חזקה, הנה במהרי"ל מפורש בעלות השחר ביום הששי הי' קורא השמש לבא לבהכ"נ והתפללו והביא הכלה עד פתח בהכ"נ וכו' מלבושו מוכח שעשו החופה אחר תפלת שחרית, ובבה"ט באה"ע סי' ס"א סק"ה מביא ממכה"ג דביתים שאין מתענין יעשו החופה בשחרית עיי"ש:

והנה הפוסקי' באה"ע סי' ס"א כתבו ב' טעמי' שהחתן וכלה מתענים ביום חופתן, א' משום תשובה שיום הזה הוא להם כיום הכפורים, ב, שלא ישתכרו, ותמה אני על גדולי הפוסקים שאין מביאי' עוד טעם ג' הנמצא ברקח סי' שנ"ג וזה לשונו: מה שמתענים החתנים עד לאחר הברכה מצאתי באגדה מפני שהמצוה חביבה עליהם כדרך שעשו חסידים הראשונים שהתענו על מצוה החביבה להם כגון עד שקיימו מצות לולב, עכ"ל:

ויש ללמוד מדברי הרקח שמעולם לא התענו רק עד אחר הברכה, ואם מעמידין החופה בשחרית אז יאכלו וישבעו, ולזאת אין להתקוטט עמהם אם רוצים להעמיד החופה בשחרית ועוד מטעם אחר אין למחות יען דקלי הדעת בלא"ה אין מתענים ואוכלים ושותים קודם החופה ואפשר שיבאו לידי שכרות, ואולו אם מעמידין להם החופה בשחרית יתענו עד אחר החופה ויכוונו בכונה רצויה:

כ"ד אביך הכותב אותך מרחוק בברכה ואהבה עזה:

שלמה לבי שיק:

קט"י

רב טוב לידידי ש"ב הרב הגאון שלשלת היוחסין מוה' **מנחם דייטש** רב בק"ק נעמעט **פאלאנקא**:

נפשך הטהורה אותה לדעת דעתי מאחר שמוכח מתוס' ערובין דף מ' ע"ב שהי' מנהג לסדר קדושין בעשרה בטבת וכתבו בתוס' שנתנו הכוס לתינוק, ולזאת לפלא יחשב שהקפידו חכז"ל שלא לעשות נשואין בין המצרים וכן בימי הספירה משום שאלו ימים הם ימים של צער ותוגה ולא משמחי מילתא, והאיך הסכימו לעשות נשואין ביום שהוקבע הצער והזכר בזכרי' סי' ח' ליום צום לדורות עולם?

גם בעיני יפלא, ואפשר משום שידעו שלא יעשו הסעודה רק בלילה שהוא י"א בתמוז לזאת הסכימו לעשות החופה ביום, משא"כ בי"ז בתמוז שאי אפשר לעשות הסעודה בלילה לפי שאז הוא בין המצרים אסור לסדר קדושין:

אכן בעשרה בטבת ובצום גדלי' או באסתר תענית מותר לסדר קדושין כמו שהורה המג"א בסוף סי' תל"ו:

רק תמוה בעיני על המג"א בסי' תקכ"ט ס"ק י"א שכתב שחתן ביום חופתו בתענית צבור לא ישלים התענית, ולפ"ז למה כתבו בתוס' שנתנו הכוס לתינוק ולא נתנו לחתן וכלה: ויש ללמוד מזה שאמרו שחתן וכלה לא ישלימו התענית זה דוקא אחר שיצאו מן החופה בביתם ולא בפרהסי' אכן לפי דברי הרקח סי' שנ"ג שכתב שרק החתן מתענה ביום חופתו ולא הכלה, קשה למה לא נתנו לכלה לשתות?

ועוד

ועוד יש לי דברים בזה הענין אבל אין הזמן מסכים להאריך, ה' הטוב את שנותיך יאריך, כתפלת ש"ב הנושק אותך והדש"ת:

שלמה הכהן שיק:

קט"ז

שלום לידידי הרבני המופלג בתורה וביראה טהורה מו"ה **יצחק ווייס** נאמן בקהל **אפאשטאג**

מעכ"ת שאל אותי למה אין נוהגין בזמנינו לפרוע שערות הכלה בעת שמוליכין אותה לחופה והוא משנה מפורשת רפ"ב מכתובות אם יש עדים שיצאה בהינומא וראשה פרוע ופירוש רש"י שהי' מנהגם להוליך הבתולה הכלה בסתירת קליעת ראשה ושערה על כתפיה?

הנלע"ד שמוכרחים עלינו לחקור מאחר שחכז"ל הקפידו להדר וליפות הכלה שתהי' נאה וחביבה לחתן, והתירו לכלה רחיצה ביוהכ"פ, והתירו לגזם ולפאר הכלה בדיבורים ולומר כלה נאה וחסידה, ואיך יתקנו לפרוע שער ראשה שמגנה אותה, כי מפורש בתורה גבי סוטה ופרע ראש האשה וכתב ברש"י עה"ת כדי לבזותה, ואיך יתקנו דבר לבזותה ולגנותה?

ואמרתי בזה דבר חדש, דהנה ידוע שביומי המשנה הי' גזרה בארץ ישראל שכל בת ישראל תבעל תחלה לטפסר כמו שמוספר בש"ס כתובות ג' ע"ב ובירושלמי ריש כתובות פ"א והובא גם בתוס' ריש פ' חנוכה, עיי"ש. ומעתה אני אומר שתיקנו ב' דברים להציל את הכלה מן הגזרה כשהוליכו אותה לבית החתן, א' שכיסו את פניה בהינומא שלא יראו אותה השרים והמלשינים והמוסרים שהיה בימים ההם, כי בימים ההם וכן עד היום בארצות הקדש רק הנשואות יוצאים בצעיף ולא הבתולות ומעתה ההינומא הי' סימן לנשואות, שנית פרעו את ראשה כדי לגנותה כש עם ויחשבו שמוליכין סוטה לפני הכהן:

וראיה גדולה להשערתי מש"ס כתובות דף י"ז ע"ב דשם מפורש שרק בארץ יהודה הי' ראי' לבתולה אם יצאה בהינומא וראשה פרוע. ומקשה בש"ס מה ראיה בבבל לבתולה, עיי"ש. חזינן שבבבל לא הי' מעולם המנהג לפרוע שער ראש הכלה.

כ"ד ידידו

שלמה הכהן שיק:

קי"ז

שוכ"ט לכבוד ידידי חביבי וכו'

מכתבו קבלתי, ומה שביקש ממנו אודות השמועה ששמע שהרב פלוני לא רצה לכבד את סדור הקדושין לרב שבא עם החתן וגרם לו בזיון ברבים, וביקש לשמוע ממנו הדין דין אמת של תוה"ק. הנה המהרי"ק בסוף סי' קס"ט אשר הרמ"א רמז עליו ביו"ד סי' רמ"ה, כתב שאסר להורות אסור והיתור או לדרוש או לסדר קדושין וגיטין באתרי דחברי, אבל אם משלמין לרב דמתא השכר הקצוב לו מכל נשואין אשר במקומו יש רשות לצד החתן וצד הכלה לבחור להם בעל מסדר קדושין, יעיי"ש. וכן הי' מעולם המנהג בישראל שכיבדו את הרב שבא עם החתן בסדור קדושין כמ"ש חכמי התלמוד אורה מברך אבל בדורנו השערוריה והקנאה והשנאה מוספת והולכת מיום ליום. וכבר כתב הגאון יעב"ץ בספרו מטפחת הספרים, וזה לשונו: אין אמת בארץ ואמסור עלמא בידי טפשאי. ואבן מה

נענה

נענה בתרייהו בדורנו ? אמנם עלמא בידי אנשים שמלאים גאות, אנשי ריב ובעלי מחלוקת. ה' הטוב ירחם על עמו ישראל וישלח לנו במהרה הגואל, אמן. תפלת ידידו מוקירו או"כ

שלמה הכהן שיק.

קי"ח

סיל"ת א' ויצא תרמ"ג לפ"ק

שוכ"ט לידידי הרב המה"ג צדיק תמים כקש"ת כמוה"ר **מנחם בלייער** רב בק"ק **איגאר**

תמול בש"ק קבלתי מכתבו והנני מוכן לעשות רצונו כיד ה' הטובה עלי לטובת חתנו כ"י. ומה שהעיר שלא הי' אפשר לו להתעכב שם על ש"ק יען כי הוא חתם על הפסק ב"ד שאסרו לילך לבהכ"נ שיש בה בימה למעלה ובפרט כי מעמידין שם החופה ועוברים על ולא יראה בך ערות דבר והאריך בזה, הנה בודאי אלו אשר מעמידין הבימה באמצע ובפרט אלו שמעמידין החופה בבהכ"נ חוטאים בכפלים באשר עוברים על המנהגים ועל התקנות שתיקנו לנו הקדמונים, ולא זה בלבד אלא שעי"ז מחזיקין במחלוקה וגורמים שנאה ופרוד לבבות ונעשו עי"ז בישראל כתות כתות. אבל שלא לכנוס לבית הכנסת בשביל זה לדעתי הוא דבר שאין לו יסוד, וכבר האריך מורי וש"ב הגאון בעל מהרם שיק זיע"ל בתשובותיו לאו"ח סי' ש"ד בענין זה. ואולי אין הספר הזה בידו אעתיק דבריו השייכים לענין הזה.

וז"ל דבר שתמוה בעיני המון כאמונת הגלגול אין לדרוש ברבים כמ"ש הגאון מהרלב"ח. ומה שמדמין בתי כנסיות הללו לבית מינים שאמרו בשבת דף קט"ז שאפי' אדם רודף אחריו להרגו לא יכנוס לשם. זה לא אמרו שם רק על בית ע"א ממש, אבל בית שעושים שם עבירה אפי' אפיקורסים לא שמענו מעולם דהבית אסור.

וכבר כתב הר"ן הא דאסרו לכנוס לבית מינים היינו במינים לע"א והמאירי בשבת שם כתב דדרך צחות אמרו הא דאם רודף אדם אחריו להרגו שלא יכנוס לשם, והפוסקים לא הביאו והכלל הוא דאין הכניסה מצד עצמה אסור זה קיום דברי מורי הגאון ז"ל ! ואני תמה על מרן הגאון ז"ל שלא הביא דברי רמא"ה הובא בבאר היטב או"ח רים סי' קנ"א ובעטרת זקנים שם שבהכ"נ שנעשה בה דבר עבירה ואפילו תועבה מותר להתפלל בה, הרי מפורש שמה שהעמידו בה הבימה למעלה או שסדרו שם קדושין אע"פ שאלו עשו עולה בכ"ז אין לנו רשות לומר שבשביל זה אסור לכנוס לבית הכנסת להתפלל שם !

ולדעתי שלא לבד שאסור לומר כן אלא שעי"ז אנו דוחי' אלף אלפים נפשות טהורות לרדת שחת אחת לאחי' באשר יאמרו כשם שאין ממש באסור זה, באשר האיך יאמר בר דעת שאסור לכנוס לבית הכנסת שיש לה בימה באמצע מה שהוא והי' כן אצל הספרדי' והאיך יאמר בר דעת שאסור לכנוס לבית הכנסת שסדרו בה חופה ובקראקוי"א מסדרי' עוד היום החופה בבהכ"נ ולזאת הכופרים מלאו בזה אמתלא ללגלג גם על אסורי תורה. ולדעתי יותר טוב הי' שהיראים יכנסו לשם אולי יעלה בידם לתקן המעוות, ואלו לא יפרדו למחנה אחרת אם הם יעמידו החופה חוץ לבית הכנסת כנהג ילמדו גם אחרים לעשות אח"כ כמותם, משא"כ אם יפרדו למחנה אחרת גורמים בזה ביזיון לרב שהוא ח"ח גדול והקלקול גדול מן התקון.

לזאת

לזאת דעתי ועצתי לעורר את קרוביו ואוהביו שהדבר דומה למ"ש חכז"ל בב"ב אין גוזרין גזרה על הצבור שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה ואם יש שו"ת מהרם שיק או"ח בידו ימחול לעיין בתשובה ענין, וימלא מבוקשו.

והעיקר לדעתי שהדר"ג יאמר או יכתוב להם שהדר"ג בתומו התם על הפסק ב"ד, ועתה רואה שהוא דבר שאין רוב הצבור יכולי' לעמוד בה כי הי' מוכרח להסכים שחותנו הראשן הלך לקהל ק' שיש להם בימה למעלה והוא בעצמו מוכרח לסדר קדושין בבהכ"נ בתערובות אנשים ונשים, כי מי ישמע לקול המוכיח אם רק שם שוחט עליה, ועתה מצפה ומבקש שיקחו את חותנו השני לקהלה כזאת:

זה דעתי ועצתי אכן הדר"ג כטוב בעיניו יעשה, ולדעתי ע"ז אמר החכם מכל אדם עת לחשות ועת לדבר, וימחול לעיי' במהרי"ק שבכמה ענינים גם הראשונים היו מוכרחי' לכבוש פניהם בקרקע והעלימו עין מסוררים:

כ"ד ידידו מוקירו או"כ הדש"ת:

שלמה צבי שיק:
רב דפה והגליל:

קי"ט

שיל"ת אי צם, לעשות קטנה או גדולה בשבת תמו"ז לפ"ק:

צדיק באמונתו יחי' ה"נ ידידי הרב המאור הגדול בן צדיקים, חריף ובקי בש"ס ופוסקים, כקש"ת מוה' **צבי פישער** רב בק"ק דעווא וואניא יצ"ו:

אהובי! פלפולו הנעים בדברי הר"ן רפ"ק מכתובת שהובא ברמ"א אה"ע ריש סס"ד קבלתי וכתורה הורה שאסור לצאת בתוך שבעת ימי המשתה לעשות מלאכתו אע"פ שהכלה מוחלת, והנני לרצונו להודיעו דעתו בדברי פדר"א פט"ז שסופר ומונה ארבעה טעמים. למה חתן דומה למלך א' מה המלך אין יוצא לשוק לבדו כך אין החתן יוצא לשוק לבדו, מה המלך לובש בגדי הכבוד כך החתן לובש בגדי הכבוד כל שבעת ימי המשתה מה המלך הכל מקלסין אותו כך החתן מקלסין אותו כל שבעת ימי המשתה, מה המלך פניו מאירות כאור החמה שנאמר והוא כחתן יוצא מחופתו וגו' וקשה להדר"ג בדבריהם, ג' דברות הראשונות אפשר להתקיים והם בידו של אדם, א' שלא לצאת לשוק בשבעת ימי המשתה וכן ב' ללבוש בגדי הכבוד כל שבעת ימי המשתה וכן ג' לקלס אותו בכל שבעת ימי המשתה, אכן שפניו יאירו כאור החמה איננו בידו של אדם?

ולדעתי כונת המאמר בפדר"א הוא ע"פ מ"ש בירושלמי סוף מס' בכורים שהובא בעין יעקב אחר מס' הגינה חכם נשיא גדולה וחתן מכפרת עיי"ש, שמביא מקראות לאסמכתא, הכונה הוא כי מדרך האנושי שאם אחד עולה לגדולה, כגון שנתמנה מן הצבור לחכם העיר או לנשיא ומושל או שעולה בעושר וכבוד אז המון עם מפשפשין במעשיו, פשפש ומצא בו נגע לרעת או בגופו או בבגדיו או בביתו, כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, פשפש ולא מצאו לא בגופו ולא בבגדיו ולא בביתו שום מראות הנגע, אז הולך לבית אבותיו ולמשפחתו, יגע וטרח יורד עד התהום עד שמצא מה שביקש לגלות מומו של החכם והנשיא ומי שזכה לעושר וכבוד, ולזאת דרשו חכז"ל להמון שחלילה לנו לראות מום בחכם ונשיא העולה לגדולה, למען תהי' יראתו עליהו, ולא נסור ימין ושמאל

ושמאל מן הדבר אשר יורה יגזור עלינו:

וכן בחכמה גזרו עלינו לשמח את החתן להללו ולקלסו בכל שבעת ימי המשתה כדי שיהי' חביב לכלה, וכן גזרו להלל ולשבח את הכלה בחידה והדרה כדי לחבבה על בעלה, ואם יעלה עליך לבקש בו בחתן מום ונגע למעני בקלוסי ובשבחי שלא ליקח חלק בשמחתו, ולזאת הוקיפו חתן יומו מכפרת שאסור לנו לזכור עונות של החתן, כי הכל מחול לו ביום חתונתו ובשמחת לבו:

ועל כל דבריהם ומצאו סמך במקרא שהמשורר הקדוש אומר שהשמש היא כחתן היוצא מחופתו לעורר אותנו, כמו שהשמש יוצאת בתוקפה ובגבורתה ולעת ערב לא נראה אורה כלל וחשך על פני תהום, וכי השמש איננו? השמש והאור מאירים בכדור התחתון שאין לפנינו ובבוקר היא שבה להפיץ אורה, כן תחזה את החתן בעיניך בכל שבעת ימי המשתה, אם תראה בו נגע ומום דע שהאדם הוא כשמש, פעם יוצא באור ה' להאיר על הארץ, ופעם בא לכדור התחתון, אכן חוזר ושב להאיר כן החוב עלינו לדון את כל אדם לכף זכות ולא לחוב, וזה בכלל ועשית הישר והטוב, כמ"ש חכז"ל אם ראית ת"ח שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה, אל תאמר שמא עשה תשובה אלא ודאי עשה תשובה:

ויען כי שבעת ימי המשתה הם מצוה שהחזיקו בם גם בני נח כמ"ש גבי לבן שאמר ליעקב מלא שבוע זאת לזאת בצדק ובמשפט אמרו בפדר"א הנ"ל גבי חתן שבכל הדברים יעשה כמלך כל שבעת ימי המשתה ומעתה לפי התקנה הישנה אסור לחתן לצאת לעסוק בסחורה בשבעת ימי המשתה אפילו כשהכלה מוחלת, וזה פשוט וברור לע"ד:

ויען כי ביום השלישי אסע למרחץ פישטיאן לרפואה ולבריכה של איזה שבועות לזאת אי אפשר לי לשעשע עמו כאשר אותה נפשי ידידו ומוקירו:

שלמה הכהן שיק:

ק"ב

שו"ם לשו"ב הרב המאור הגדול,
צדיק תמים מוה"ר **מנחם דייטש**
רב בק"ק **פאלאנקא** הי"ו.

מכתבך קבלתי לשמחת לבבי וכו' ומה שהלצת לפני באחד שקידש אשה בטבעת שיהי' בו אבן יקר שהוא נגד המנהג, וכתבת שבלתי ספק המנהג בא שלא לבייש את העני ותיקנו שכל אחד יקדש רק בטבעת פשוט, אכן בדיעבד בודאי לא מזיק, הנה מצאתי מפורש במרדכי פ"ק דקדושין סי' תפ"ח וז"ל מנהג העולם לקדש בטבעת של זהב בלא אבן יקרה בתוכה ומיהו אם קידש הרי היא מקודשת עכ"ל:

ומה שכתבת על דברי האחרונים שאמרו אין מתחילין בב"ד ויש אומרים שהוא בכלל לא תנחשו ולבני ישראל כאומר תמים תהי' וגו' וכן אמרו להלכתא שלא לעשות נשואין בסוף החודש (יו"ד סי' קע"ט), והנה רוב דבריך כתובים בפ"י בק"א לכתובת סי' א' ס"ק ב, ואני אורתי בש"ס הנזכר ומצאו שהיא אחת מיתרי המעבר שלא להתחיל בשום דבר בב"ד ובקין החודש, וכן מפורש בברכ"י לאו"ח סי' תכ"ו יורדי הים אין מפליגין עד אחר ה' ימים להדוש הלבנה, וגם נהרין להקיז דם סמוך להדושה וכמה מלאכות צריכין שמירה שלא

שלא לעשותה בעת שהלבנה מתחדשת עיי"ש, וכן מצאתי שחק הוא שאין מלקטין הכרכום *Safran* בלילה, ודוקא על ידי נערות בתולות שלא הגיעו לווסת, ואשה בימי נדותה שנוגעות בכרכום תשחית הריח וצבע מכרכום, עיי' ספר הברית ח"א מי"ג:

וכן מספר בפחד יצחק תיבת נערה שחק הטבע הוא נערה שילדה ביום הששי אין לה בתולים עיי"ש:

ואמרתי שחקי הטבע הללו יש יסוד ורמז בפשט ימי הבריאה אשר בכולם נאמר כי טוב וביום **ב'** לבריאה לא נאמר כי טוב, ואמרו חכז"ל הובא ברש"י עה"ת לפי שנגמרה מלאכת הבריאה של המים בו ביום, וכן ביום הרביעי כתיב מארת חסר ויו לפי שע"פ חקי הטבע יום הרביעי מוכשר להלאים עיי"ש ברש"י:

ומעתה ידעו ע"פ החקירה וע"פ הנסיון שיום ב' ויום ד' הם הימים שאין מוכשרים להתחיל בהם באיזה דבר חדש, וכן מצאתי לאחד מן החוקרים במדינת ענגלאנד שמברר על פי הנסיון שמעולם לא הצליח אדם שהתחיל במלאכה ביום השבת באשר יום הזה נברא למנוחה:

וכן מצאו ע"פ הנסיון שביומי סוף החודש לא טוב לזווג זיווגים, ולזאת אין בזה משום לא תנחשו כנלע"ד:

ואחתום בברכה מרובה ובאהבה עזה ש"ב הד"ש ושלום כל אשר לך:
שלמה הכהן שיק:

קכ"א

במשנה סופר מונה הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב. ואחר מהן הכנסת כלה ומקשים וכי הכנסת חתן לחופה לא בא במספר המצות? וכתב בשל"ה דף קנ"ג ע"ב שלפנים בישראל הי' המנהג להוציא הכלה מבית אביה ולהכניסה לבית החתן, והחתן כנסה אליו אמנם הפירוש העיקר הוא שמסייע לנדן ולתבשיטין ולהוצאות החתונה שתוכל לכנוס לחופה:

קכ"ב

שיל"ת כי טוב לס' שירה תרל"ח לפ"ק:

רב ברכות ושובע שמחות בשפע הצלחות לידידי תלמידי ש"ב הבחור החתן המופלג בתורה, הרוין ושנון מוה"ר **משה חיים ראטה** נ"י:

פתח דברי לברך אותך בברכת מזל טוב ליום חתונתך, ה' הטוב ישמור לאתך ובאך, ותזכה לקבוע עתים לתורה למען יראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ואז כל אסון ונגע לא יבא באהלך, ותזכה לכבד ולהחזיק את אבותיך אמן:

ועתה הנני ברצונך לכתוב לך דברי אגדה מה שאמרתי על ברכת מזל טוב השגור בפי ישראל שמברכין זה את זה בחתונה ובסעודה וכדומה, וכי לא אמרו חכז"ל אין מזל לישראל? והאיך אנו מוציאין מן הפה לברך בברכת מזל טוב אם אין לישראל מזל?

וביארתי מאמר כפלא בפסחים דף כ"ו שאמרו מלך ומלכתא הוה יתבי מלכא אמר גדיא יאה ומלכתא אמר אימרא יאה אמרו מאן מוכיח? כהן הגדול דקא מסיק קרבנות כל יומא, אתא איהו אחוי בידו אי גדיא יאה יסיק לתמידא:

ודבריהם כפלאים מאד מאד, ומראש קשה וכי רק כהן הגדול יכול לידע

לידע אי בשר גדי או בשר כבש טוב
זה ממה? כי קשה מה אמרו שהיתה
בידיו? כי מה ראיה הביא שכבש יותר
מגדי דהא לא נמצא בחרה התורה להביא
כבש לתמיד וכי משום שהוא טוב
מגדי אמרה התורה את הכבש האחד
תעשה בבוקר והכבש השני בין הערבים?
די יכי נאמר שחכז"ל הביאו פלפול
ושיחה של הבל ממלך ומלכתא איזה
בשר טוב?

ואמרו בחכמה עמוקה יצאה
משיחה שלפניכם, והיא יסוד לחזק
האמונה כי הבורא ית"ש משגיח על
כל ואדם נידון בכל יום ותשובה
ותפלה וצדקה מעבירין את רוע
הגזרה:

מזה האמינו בני אדם ושבי חשך
ולנתות בזולות ובשדים ורוחות רעות
וכאשר נתן הקב"ה תורתו פתח באנכי
ה' אלהיך ולא יהי' לך אלהים אחרים
על פני, לא תעשה לך פסל וכל תמונה
ומאותות השמים אל תפחדו ולא תחתבו
ובדומה הרבה מלות עשה ומלות לא
תעשה לעורר את האדם שלא יאמין
בהבל הבלים ובכוכבים ומזלות, כי
אדם נידון בכל יום ובכל עת ובכל
שעה:

אכן בכל זאת יבלינו בש"ס שבת
דף קנ"ו שהרבה מחכמי התלמוד ג"כ
האמינו במזל, ואמרי גדיא יאה שהעיקר
היא המזל אשר בו נולד האדם, וכן
אמרה לאה בא גד שבא עתה המזל
שלה:

ועלינו לברר ולהביא ראיות שאין
מזל לישראל שאולה לנו להאמין שאם
אדם נולד במזל טוב שטוב לו, ושאם
נולד במזל וכוכב רע שרע לו, ראיה א'
דאלינו במאה האמינו כל התמימים
בברכה, נח ברך את שם ואת חם ואת
יפת וקילל את חם, אברהם יצחק ויעקב ברכו
את בניהם קודם מותם, לבן ובתואל
ברכו את רבקה קודם שהלכה ומשום
הקב"ה צוה לכהנים שיברכו את בני
ישראל ואמר ושמו את שמי על בני
ישראל ואני אברכם הרי חזינן שמוקדמות
דנא האמינו בברכה ובקללה מפי אדם,
כי בלעם הלך לקלל את ישראל והקב"ה
גזר עליו שלא יקלל את ישראל, וכן
אמרו חכז"ל אל תהי' ברכת הדיוט
קלה בעיניך:

ואלו הי' ממש במזל שנולד בו
האדם מה יועילו הברכות והקללות
לטובה או לרעה?

ראיה ב' שאין ממש במזל, דאם
נאמר שהמזל והכוכב שבו נולד האדם
פועל וגורם לו הטוב או הרע, למה
אנו רואים שאדם אחד טוב לו ימים
ושנים הרבה ופתע פתאום מתהפך
גורלו מטוב לרע וכן להיפוך, אדם
שקללתו מרובה שנים הרבה ופתע
פתאום זורח לו שמש הצלחה!

וזה אות ומופת שאדם נידון
בכל יום ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין
את רוע הגזרה, וכן להיפוך אם אדם
חוטא מתהפכים גורלו בשמים מטוב
לרע:

וזה כונת מאמרה, המלך אמר
גדיא יאה העיקר הוא המזל שבו נולד
האדם אם נולד במזל ההצלחה טוב לו
ואם נולד במזל רע אז רע לו:

אכן המלכתא שהאמונה בהשגחת
הבורא ית"ש אמרה אימרא יאה בדבר
ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם
הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד, כי
אדם נידון בכל יום, והוא ית"ש אמר
לכהנים כה תברכו את בני ישראל
אמור להם יברכך וגו' הרי מוכח
אימרא יאה שהעיקר הוא האמירה
והדבור מפי ה' ומפי הכהנים ואין
ממש בגדי היינו במזל!

ע"ז אמרו שיקראו את כהן הגדול
ואחיו שיביא ראיה אם יש ממש בגדי
או

או בדבור, והכהן בא והביא ראיה ברורה כשמש שאין ממש בגדי', דאלו הי' מזל לישראל א"כ הי' מן החוב שאם אחד נולד במזל להיות עשיר להיות עשיר כל ימי חייו כמו שהי' בתחלה, ואלו הי' נולד במזל להיות עני הי' צריך להיות עני כל ימי חייו!

וזה שאמר הכהן מראם אחוי בידי שהרשאה כי הי' לזה שישא כהן ידיו ויברך שנית אי גדיא יאה יסיק לתמידי הי' צריך להיות תמידי במעמד אחד או עני ומדחזינן שהסולם עומדת וזה עולה וזה יורד, זה אות ומופת שאין מזל לישראל:

כ"ד ש"ב החותם בברכה לך ולאבותיך ולכל בני משפחתינו:

שלמה הכהן שיק:

קכ"ג

שוכ"ט לידידי הרב האברך המאור הגדול בן גדולים מוה' **אפרים פישל פישער** רב בק"ק ווינערן:

מכתבו קבלתי בשעה שאני טרוד מבית ומבחוץ ואחד מכרי פייגלה בת יעטא נחלתה בחלי מסוכן ה' הטוב ירחם עלינו ועל כל הבוטחים בישועתו ובביאת הגואל, והנה ביקש לדעת שאחד שיצא זה שנתים מדירה לדירה אחרת וכעת רוצה לחזור לאותו דירה מפני שלא מצא אחרת טובה ממנה, אכן מתיירא יען כי יש רואה מקפיד שלא ישוב קודם שבע שנים וכתב שחיפש בסדור המנהגים ומצא המקור משמועה שלא ידור בדירה חדשה שלא דר בה אדם מעולם בחלק ד' דף י"ב אכן שלא יחזור לדירה שדר בה קודם שבע שנים הנה כבר כתבתי שם שגם הגאון נוב"י והגאון בעל השיב משה והרבה כמותו אמרו שרק המקפיד לא גזר רק על זרעו אחריו ומאן דלא קפיד אין לו לחוש כלל על דברים כאלה, והנה המקור לשמועה שלא יחזור לדור קודם שבע שנים הוא יען שאמרו שמזוזה נבדקת פעמים בשבע שנים ויש גורסי' פעם אחת בשבע שנים עיי' טור ומחבר ביו"ד סי' רל"א, ומעתה מי שהולך לדור בדירה וקובע בה מזוזה הרי הוא כאלו הוציא מפיו שרוצה לדור פה שבע שנים, ואם מאיזה טעם יצא לדירה אחרת הרי הוא כאלו עוקר מקומו משם על שבע שנים, ועיי' בתשו' רמב"ן סי' רפ"ג מה שאין עושין נשואין אלא במילוי לבנה אין ניחוש אלא לסימן טוב עיי"ש:

אכן כל זה במי שדר בביתו ממש ויוצא מדירה לדירה יש לומר שבזה שקבע מקומו במקום אחר הרי הוא כנדר שלא יצא משם לכה"פ עד שבע שנים, אכן במי ששוכר דירה בודאי לא נדר שלא יצא משם עד שבע שנים דהרי לא שכרה רק לשנה אחת ורשות ביד המשכיר להוציאו משם, ומכ"ש שאם חוזר לבית משום שהיא בזול והתורה חסה על ממונן של ישראל כמפורש בש"ס בכמה מקומות כמ"ש בתקנות ותפלות:

ומה ששאל על דברי ר"י חסיד בסי' כ"ט תרנגולת שקראה כמו תרנגול ישחטנה מיד, ופלא בעיניו הא אמרו בשבת ס"ז ע"ב האומר שחטו תרנגול שקרא כעורב וכו' הרי זה מדרכי אמורי?

בודאי לא נעלם מר"י חסיד גמרא מפורשת, וכוונתו שאם אומר שחטו מפני שקרא וכו' זה הוא מדרכי אמורי, אכן כששוחטה ואינו אומר מדוע שוחטה מותר לשוחטה ולאוכלה, ועיי' ברמ"א ליו"ד סי' קע"ט סעי' ג':

כנגד הטרוד הדש"ת:

שלמה הכהן שיק:

קכ"ד

קכ"ד

שוב"ט להרבני המופלג חריף ושנון מו"ה **אברהם ליב וויטריאל** נאמן בק"ק **מאדראש**:

מכתבו קבלתי וכו' ומה ששאל לדעת אם אלמן שנשא אלמנה מחויב להתענות ביום החופה ומבואר ומפורש בא"ר או"ח סי' תקע"ג שמחויבים להתענות כמ"ש בירושלמי סוף פ' בכורים שכל חתן נשא גדולה ומכפרת וכו' חתן דכתיב וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה וכו' ומכאן יצא המנהג שהחתן מתפלל אחר תפלת מ"ה סדר הוידוי כמו ביום הכפורים, לפי שיום החתונה יום הכפורים שלהם, ויען גבי מחלת כתיב על נשיו לו לאשה הרי שהי' לו כבר נשים הרי שאפילו באשה שנייה נמחלו עונותיו, וממילא מחוייבים להתענות גם אלמן שנשא אלמנה.

ידידו הש"ת:

שלמה צבי ש"ק:

קכ"ה

ברכות ושמחות להרבני המופלג בתורה וביראה טהורה, כמה"ר **חיים גראס** נ"י מורה בק"ק **ק' ס' מארטאן**:

הנני לרצונו לסדר לו הימים שאין מתענים החתן והכלה כפי הסכמות האחרונים, ואלו הן: ראש חודש, חוץ מר"ח ניסן שהוא מן הימי' שמתענין ע"פ תקנ' חכז"ל כמבואר במג"א או"ח סי' תקע"ג, חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, אסרו חג מג' רגלים ט"ו באב אין מתענים, בכל חודש ניסן, בל"ג בעומר, מסיון עד שבועות וכן ביום כ"ח בכסליו מתענים אע"פ שאין אומרים בימים הללו תחנון, עיי' א"ר או"ח סי' תקע"ג שכתב שכ"ח כסליו הוא מן הימים שמתענים, גם אלמן שנשא אלמנה מתענים ואומרים הוידוי מיוהכ"פ (א"ר שם), וכן בעל כתב סופר ז"ל באו"ח סי' קנ"ח מבאר שאין לעשות נשואין בפורים:

ידידו הדוש"ת:

שלמה הרש ש"ק:

קכ"ו

המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים יברך וישמור את ידידי הרבני המופלג בתורה וביראה טהורה, מו"ה **מאיר לינק** בק"ק **קון מאדראש** יע"א:

אהובי! תמול קבלתי מכתב מן השדכן בכירעדהאז שאם מע"כ לא ישלם לו שכר שדכנות המגיע לו יקרא אותו לדין תורה לפני, ולזאת הנני מעוררו שיזהר לשלם עמו באשר זה הוא תקנת גאוני מעהכן הובא בכרם שלמה לאה"ע סי' ס"ט שכר שדכנות מצד החתן ממאה זהובים שני זהובים ומצד הכלה ממאה זהובים זהב אחד אפילו שיהי' סך הנדן כמה אלפים, וכן קבלתי מרבותי הגאונים זיע"ל הרה"ש ושדכנות משלם החתן ב' חלקים והכלה חלק השלישי, ואם החתן או הכלה כופרים ואומרים שלא הי' שדכן שלהם אז הדין ככל תביעות ממון ונשבעים כמפורש בחו"מ סי' פ"ז. ואם אחד הי' המתחיל ושני הי' הגומר אז מפורש בס' חקי משפט בשם פנקס ארלות שהמתחיל והגומר יחלקו ביניהם את שכר שדכנות בשוה, וכן כתב בס' עטרת צבי על חו"מ סי' קפ"ה ס"ק י"ד. ואחתום בד"ש לכל בני ביתו הש"י ויקירי:

שלמה צבי ש"ק:

רב דפה והגלילות:

קכ"ז

שוב"ט לידידי התורני העושה צדקה בכל עת, מו"ה **אשר אנשיל** הכהן בק"ק **מאדראש** יצ"ו

מה שהקשה ממני לדעת בטעם המנהג שוברין כלי חרס בכתיבת התנאים ובשעת החופה כלי זכוכית דוקא? שגור בפי העולם שמקור המנהג הוא מזהר וישלח, כחומר ביד היוצר כן אתם בידו בית ישראל מאי כחומר, אלא דא הוא חמר זכוכית דאע"ג דאתעביד אתתקין ואית ליה תקנתא עיי"ש ובסנהדרין ל"א ולכן שוברין כלי זכוכית בנשואין לומר שאם חטא בימי בחרותו ביום חתונתו שהוא יום הכפורים שלו מוחלין לו עונותיו ויש לו תקנה כענין שיש לשבירת כלי זכוכית תקנה. וביארתי הדברים ע"פ הלכה שכתב הר"ש בפ"ק דכלים כלי זכוכית אין חוזרין לטומאתן, לומר שטוב לא יחזור לחטאת נעורים אחר שנשא אשה המשמרת אותו מחטאים, משא"כ בשעת כתיבת התנאים דומה לכלי חרס שנשבר ואין לו תקנה, דכל זמן שאין לו אשה שרוי בלא חומה ובלא ברכה.

והמנהג לשבור הכוס של ארוסין הובא ברמ"א אה"ע סי' ס"ה, ובש"ס ברכות דף ל"א ע"ב אמרו שמר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה ושבר כוס בעד ארבע מאה זוזי עיי"ש בתוס'. ובטעם השבירה אמרו שהוא להבהיל השמחים שלא ישמחו יותר מדאי בעוה"ז:

ומה שהקשה שעוברים על בל תשחית בשבירת הכלים? כבר הקשה בכרם שלמה בשו"ת לאה"ע סי' ע"ה הא אמרו בש"ס ב"ק דף ל"א ע"ב הקורע על המת יותר מדאי עובר על בל תשחית ואיך שוברים כלים כדי להבהיל השמחים? אכן בכל מה שתיקנו לעורר פחד ולהשיב נפש אין בו משום בל תשחית, כי יפה רגע אחת בתשובה ומחשבות טהורות מכל זהב וכסף בעוה"ז, ומנהג ישראל תורה היא והחוב עלינו לקיים מילי דאבות באהבה.

כ"ד ידידו מוקירו החותם באהבה רבה: שלמה לבי שיק:

קכ"ח

ברכות ושמות להרבני המופלג בתורה וביראה טהורה, שלשלת היוחסין, מוה"ר **ישראל מארגארעטן** מורה בק"ק **אונגוואר**:

מכתבו קבלתי והנני לרצונו להודיעו לו דעתי במנהג שהובא ברמ"א או"ח סי' ר"ס שלא להתוך הצפרנים בשורה הישרה רק בדלוג מה טעם בדבר?

ברמ"א שלפנינו יש איזה שינוי בלשון, ובשל"ה דף קל"א מביא בדקדוק הלשון של אבודרהם: יתחיל בשמאל בקמיצה, ומדלג האמה ונוטל האצבע ומדלג הגודל ונוטל הזרת ואח"כ האמה ואח"כ הגודל, ובימין יתחיל בגודל ומסיים בקמיצה, עכ"ל:

והביא המג"א שגם האר"י הי' מלעיג ע"ז ולא הי' חושש לכך, ועי"ז כתב המג"א מיהו יש לזהר לכתחלה:

ואני מעודי הייתי זהיר לחקור ולדרוש אחר כל מנהג ומנהג בישראל כי נאמנים דברי הרשב"א בתשובה סי' ט' שאפילו המנהגים של נשים זקניות יש להם איזה יסוד וחלילה ללגלג על שום מנהג, ולזאת תמה אני על האר"י ז"ל שהוא הי' הראשון שקיבל כל השמועות ששמע מחכמי הקדמונים ועל חתיכת הצפרנים בדלוג עמד ולגלג!

ומצאתי דבר פלא. מנהג הי' באיזה מקומות שהי' תלוי בבית הכנסת ביצה מבת היענה, ושחקו ולגלגו על זה. וכתב הש"ך עה"ת בפ' שמיני במקור המנהג הזה שתיקן אחד ממנהיגי הדור לעורר שלא יפסקו ולא ישיחו דעתם בתפלה וילמדו מבת היענה שמטלת ביצים במקום גבוה ועומדת במקום רחוק כנגדם ומבטת בבצים בלי הפסק רגע אחת עד שיוצאים האפרוחים, ואם יזדמן שאיזה, בריה מפסקת ראיותה הורגת את הבריה יען שע"י ההפסק ברגע אחת נעשים הבצים

הבילים מותרות. ולכן כדי לעורר שעיקר התפלה בבהכ"נ הי' הכונה בלי הפסק תיקנו שיקהלו בבאם לבהכ"נ על אותן בילים מצת היענה ללמוד שלא יסיחו דעתם מן התפלה והבאים בשעת התפלה יהי' זהירים שלא לבטל המתפללים אפילו בהבטה, יעיי"ש ובמדרש תלפיות אות ב' דף כ"ט ע"א.

ולדעתי גם בנטילת הצפרנים על סדר הנאמר הי' להם רמז ומוסר השכל רבינו בחיי סוף ל"ו כתב חמשה אצבעות בידים הם חמשה כלים לחמשה חושים אשר באדם. אצבע הקטן שהוא סמוך לגוף נקרא אצבע (דוימעפינגער) והוא משרת לחוש הטעם, השני סמוך לו ושמו "אמה" משרת לחוש הריח ולחוש הנשימה, השלישי הסמוך לו שהוא באמצע והוא הגדול מכולם ששמו "קמילה" הוא משרת לחוש המשוש, הרביעי ששמו "גודל" משרת לחוש הראיה, והחמישי ששמו "זרת" הוא משרת לחוש השמיעה.

כל מי שרואה ושומע אלה הדברים עומד ומשתומם שכל אחד מאצבעות הללו הולך בלי כלין ובלי דעת האדם לכלי חוש שלו, מי שיש איזה מלאכה בפה אז בלי דעתו משמש באצבע, ומי שיש לו דבר באף שלו הולך בלי דעת עם האצבע הנקרא אמה שהוא משרת לחוש הריח ולחוש הנשימה, וכן בכולם.

ובזה אמרתי במקור תקיעת כף שהוא כעין שבועה שמהני בו מחילה ואמתלא כמבואר ביו"ד סי' רל"ט ובחו"מ סי' ר"א ובסמ"ע שם, שמקדמת דנא הי' מנהגם לשבע וליתן ידם כמו גבי אליעזר ויוסף ששמו ידם תחת הירך, וכתב שם הרשב"ם ורא"ב"ע שבן לאביו ועבד לאדונו נשבע על אופן זה, ותקיעת כף אל כף הי' תלוי בין איש לאיש, עיי"ש, וכן מצינו בעזרא יוד פסוק י"ט ויתנו ידם וכתב רא"ב"ע שבועה. ביארתי דבריהם מאחר שהי' קבלה בידם שאלו הי' אצבעות הם לשמש את ה' חושים אשר באדם, וזולתם האדם כאפס ואין, לזאת בעת שרצו להבטיח לקיים מוצא שפתיהם נתנו ידם להיות עד ודיין, לומר שאלו חמשה חושים יהי' ערבים:

וזה לדעתי הסוד מהסתכלות בצפרנים בשעת הבדלה בהתחלת ששת ימי המעשה לומר שמקדש אלו חמשה חושים לעבודת הבורא ית"ש, ומסתכל ביד ימין דוקא, כי החמשה אצבעות שבכל ימין הם המשרתים לחמשה חישים חושים בדברים הנוגעים אל הגוף וזה הסדר שמניחין התפילין ביד שמאל כדי לקדש היד והאצבעות בדברים הנוגעים לגוף, מראש ומגד ומקשר האצבע הגדול הנקרא קמילה שהוא המשרת לחוש המשוש, לפי שמשמש בו כל עניני הגוף:

ולזאת גזרו חכמי המקובלים לחתוך מראש האצבע הנקרא קמילה מיד שמאל שבו משמש כן עניני הגוף, ואח"כ יחתוך הצפורן הנקרא אצבע שהוא משמש לחוש הטעם שאוכל ושותה, ואח"כ יחתוך הצפורן הנקרא זרת המשמש לחוש השמיעה שבו תלוים כל עניני הגוף מבחוץ והוא לשמוע מה הבריות אומרים, ושלא לשמוע לשון הרע, כי החיים והמות ביד הלשון וכאמר נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, ואחריו יחתוך הצפורן שנקרא אמה המשמש לחוש הריח והנשימה, כמ"ש כל הנשמה תהלל וגו' ולבסוף יחתוך הצפורן הנקרא גודל המשמש לחוש הראיה כי אם זכה לקדש את ארבעה חושים, את חוש המשוש וחוש הטעי' וחוש השמיעי' וחוש הריח אז יעלה בידו לקדש גם בדברים הנוגעים בגוף אז חוש הראיה שלא יחמוד ויתאוה את אשר לרעהו.

וראה פלא! גם בעשרת הדברות דבור האחרון הי' לא תחמוד כי בראיה תלוי' מילתא, והמקדש חוש הראיה אינו עובר בלאו דלא תחמוד.

וכשם שבדברים הנוגעים בגוף

ראש

ראש לכל המדות הוא לקדם את חוש המשוש ולבסוף את חוש הראיה למען לא יחמוד את אשר לרעהו, כן בדברים הנוגעים אל הנשמה ראש לכל המדות, הוא לקדם את חוש הראיה, כמ"ש חכז"ל באבות עין יפה הוא ראש לכל המדות, ונאמר וראיתם אותו וזכרתם וגו' ונאמר דע את אלקי אביך ועבדהו, ונאמר שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ולזאת גזרו המקובלים לחתוך בלד ימין הצפורן הנקרא גודל מראש, ולקיים באצבע הנקרא קמיצה, יען שבדברים הנוגעים לנשמה החלום שבחמשה חושים הוא האצבע קמיצה שנברא רק למשש עניני הגוף, כנלע"ד בכונת המקובלים.

ובמקום אחר אמרתי שנוהגין לקדש אשה בטבעת שנותן על האצבע הנקרא אמה (לייגעפינגער) בימין דוקא (בכרם שלמה לאה"ע סי' ס"ה מסדר הדינים לבעל מסדר קדושין וכתב בסי' ב' וצריך החתן לקדש ביד ימין ולימין הכלה ובאצבע הסמוך לאגודל, וזה טעות כי האצבע ששמו לייגעפינגער ועליו נותן הטבעת אינו סמוך לגודל, אלא עומד בין האצבע ובין הקמיצה ונקרא אמה).

האיש מקדם את האשה וע"י הקדושין היא מקודשת לו ובכל החמשה חושים שלה היא משיעבדת לה, ובמעשה ידי האשה לבעל. אכן רמזו לאיש שלא יתן עינו באשה. שמקדם את האשה בדברים הנוגעים בגוף, אלא שיתן עינו בדברים הנוגעים אל הנשמה, לזאת גזרו שיתן הטבעת בידו הימנית ויתן אותו על ידה הימנית דוקא ובאצבע הנקרא אמה דוקא שהוא המשמש לחוש הנשימה והריח, לומר שהעיקר הוא הנשמה והדברים המחזקים את הנשמה, וכמו שאי אפשר שיחיה האדם אם תחדל ממנו הנשימה, כן יהיו דבוקים האיש באשתו והאשה באישה.

ויש לחזק הדברים הללו עוד ע"פ

מ"ש בספר יין לבנון בפ"ב דף כ"ט ע"ב ובפ"ה דף קי"ז ובפ"ו דף קל"ב ש"ש חמשה כחות פנימיות בנשמה, ואלו הן: א' חכמה, ב' דעת, ג' בינה, ד' השכל ה' יראה, וחמשה כחות הללו מכוונים נגד החמשה חושים שבאדם. חוש הטעם לעומת החכמה, חוש הריח לעומת היראה חוש המשוש והסרגש לעומת הדעת, חוש הראי' לעומת השכל, וחוש השמיעה לעומת הבינה, והוכיח כן מהרבה פסוקים בתנ"ך, עיי"ש ומסיק בדף קל"ל שלכן כמוזה היראה בחוש הריח והנשימה אשר מקומו באצבע הנקרא אמה, שכמו שאי אפשר שיחיה האדם אם תחדל ממנו כח הנשימה, כן לא תחיה הנשמה שהיא הנפש אשר באדם השלם אם חדל מליראה את השם הגדול הנכבד והנורא, עיי"ש:

ולזאת קבעו הקדמונים שיקדש אדם את אשתו בטבעת שיתן על האצבע הנקרא אַמה לפי שע"י הקדושין הרי היא משועבדת לו כאַמה שמכוון נגד כח היראה המכוון כנגד חוש הריח והנשימה אשר זולתם אי אפשר לחיותו כן אי אפשר לאיש לחיות זולת אשתו והיא אי אפשר להיות זולתו.

ומה ששאל במקור המנהג שנוהגין לחתוך ב' החתוכי עין ולשורפם עם הצפרנים, גם למנהג זה יש טעם ע"פ מ"ש הערוך הובא בַמחלית השקל סי' ר"ס שקבלה בידינו שאם שורפים דבר הבא מן האדם באש זה מזיק לגוף, ושלכן אמרו השורף הצפרנים חסיד, יען שמזיק לגופו ובכ"ז שורף הצפרנים כדי שלא תעבור עליהם אשה מעוברת ותפיל ולדיה, עיי"ש. ולדעתי שלכן נהגו לשרוף עם הצפרנים חתיכת עלים, למען לא ישרף דבר הבא מגופו זולת דבר אחר.

והנני חותם בברכה המשולשת בתורה, ידידו האוהב את כל הנושאים בראשם את כתר התורה:

שלמה לבי שיק מברעזאווא:

קכ"ט

קכ"ט

שו"ת להרב המאור הגדול צדיק תמים מו"ה משה קעניג דיין בק"ק ראבעלסדארף :

מה ששאלת ממני להודיעו בטעם המנהג שהב"ד מלמדים לעדים להזהר בתשובה בגט וחליצה ולמה לא נוהגין לומר לעדי קדושין שיזהרו בתשובה? לדעתי הטעם ע"פ מ"ש חכז"ל והובא להלכה באו"ח סי' תל"ז השוכר בית ומסרו בי"ד בניסן ואין יודע אם בעל הבית בדק החמץ אם הוא בעיר שואל וכו' והקשה המג"א למה לא אמרי' אוקמי הבית אחזקת בדוק? ותירץ משום דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן ולא אמרינן אוקמי אחזקה כמ"ש להלכה ביו"ד סי' א', ולא דמי לח"י טרפות דלא בדקי' אחריהם ומוקמינן אחזקת כשרות? משום דלא הוי מעיקרא חזקת טרפה לבהמה, אבל כאן דהי' בכל השנה הבית בחזקת חמץ, ובחזקת בדוק אתה בא להוציאה מחזקת חמץ לא סמכינן עליה לכתחלה דומיא דשחיטה דבהמה בחזקת אסור עומדת בחייה עד שיודע לך במה נשחטה, יעו"ש ובמחלית השקל :

וביותר חרפי אמרתי אוקימתא חדשה לתרץ קושית הש"ס בריש חולין הכל שוחטין ומשמע לכתחלה ושחיטתן כשרה ומשמע דרק בדיעבד שחיטתן כשרה? ואמרתי הא יש לכל בהמה וחיה ועוף חזקת אסור שאינה זבוח וחזקת אסור אבר מה"ח, והחזקות הללו הם ברורות כמעט שאין בהם ספק כלל וכלל, והאיך יבא איש מן השוק אשר אין אנו מכירים אותו ויאמר שהוא שחט בהם ומשבח השחיטה ויסלק חזקת אסור שאין זביח וחזקת אסור אבמה"ח? ואם תאמר שהוא נאמן מאחר שרוב בני אדם בחזקת כשרות הן ונאמן הוא שחטתי שפיר הא חזקי כשרות שיש לאדם הוא רק חזקה הבאה מכח הרוב, והוא חזקה שאינה ברורה כמו שכתב הפני יהושע בגיטין בסוגי' דשמא יחפה? לזאת אין מן היושר לומר לאדם שאין אנו מכירין אותו לאיש נאמן שיבא וישחוט על סמך שרוב בני אדם כשרים ומטעם זה אמרו שרק בדיעבד אם כבר שחט והדבר מוכח לפנינו אז שחיטתו כשרה מטעם רוב, אבל לכתחלה אסור לסמוך על הרוב, יען דחזקת אסור אינה זבוח ברור וחזקת האדם אינה ברורה :

אך האיש שיודע בעצמו שהוא מומחה ומוחזק יכול לשחוט לכתחלה ואם כבר עשה מעשה ושחט אז שחיטתו כשרה בדיעבד :

ומעתה לפ"ז גבי גט וחליצה שהי' לנשים הללו חזקת אסור אשת איש וחזקת זקוקה ליבם, וע"י מעשה הגט והחליצה אנו באים להוציא אותם מחזקת אסור שהיא ברורה כשמש, אז מן הטוב שהעדים וכל העוסקי' במעשה יהי' להם חזקת כשרות ברורה נגד חזקת אסור הברור, ולזאת תיקנו לומר שיזהרו כולם בתשובה למען יהי' חזקתם ברורה, משא"כ גבי קדושין שאין העדים מעידין נגד חזקת אסור אז מוקמינן אותם בחזקת כשרות.

ומה ששאלת לדעת דעתי על המלאכה חדשה שעושין לימאנע בכלי והגרעינים נשארים בכלי אם מותר לעשות כן בשבת משום בורר?

הנה בתשובות הרא"ש כלל כ"ב כתב שמותר לסחוט לימונע בשבת יען שאין דרך לסוחטם לצורך משקה אלא לצורך מאכל שמותר בשבת, וגם בסי' ט' כתב במים שיש להם תולעין שמותר לשתותן על ידי מפה בשבת דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם האכילה או שתיה, וזה דרך מלאכה אבל אם בשעה שהוא מעכב הפסולת שלא יכנס לתוך פיו מעכב, אין זה מעין המלאכה ומותר, עכ"ל.

ומשמע מדבריו שאם מתקן בכלי

קודם

קודם ששותה אסור. לזאת יתקן זה באופן שיצא מן הכלי אל הכוס בשעה שמתחיל לשתות.

ולחתום בברכה המשולשת בתורה, ידידו מוקירו -

שלמה צבי שיק.

כ"ל

שלום וכל טוב לתלמידי ישאר בישרי
הבחור המופלג בו"ב כה"ר **משה**
אברהם ראטה השי"ו

מכתבך קבלתי ושמחתי לדעת כי הצליח ה' את דרכך וקרוב אתה לבא למקום חפצך לטובה ולברכה כי בלא עזר אין חומה ואין ברכה. ומה שבקשת לדעת מאחר שקבלה בידינו שארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני ומעתה כבר קבעו בשמים שפלוני יהי' זוגה של פלונית ולמה אמרו קשה לזווגן כקריעת ים סוף ?

אהובי ! כמו כן תוכל להקשות מאחר שאמרו שמזונותיו של אדם קצובים מר"ה למה אמרו שם ג"כ קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ?

אכן דע שמה שאמרו שקריעת ים סוף הי' דבר קשה, חלילה לומר שלפניו ית"ש הי' קשה לקרוע הים סוף, אלא משום שלא הי' ישראל כדאי שיעשה להם נס קודם שיתפללו וישובו אל ה' כמ"ש חכז"ל שמלאכי השרת אמרו הללו עובדי ע"א והללו עובדי ע"א, ולזאת רדפו מצרים אחריהם ויצעקו ותעל צעקתם תפלתם ושועתם שמימה.

כן הוא גם בזיווגו של אדם שמכריזין בשמים שיקח פלוני פלונית אכן אם עונותיו גורמים שלא ראוי לקבל הברכה בעתו ובזמנו אז קשה לו הזיווג כקריעת ים סוף, וצריך לצעק ולהתפלל שיהי' ראוי וכדאי לקבל הברכה.

וכבר אמרו חכז"ל ביבמות שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, ופירוש מורי - ודודי הגאון מהר"ד שיק הש"ו שהתפלה חשובה לפניו ית"ש, יען שבעת שמתפלל מצדיק עליו הדין לרחמים.

ובדרשה אמרתי על מאמרם בברכות הלואי שיתפלל אדם כל היום. וכי כונת חכז"ל שיעמוד אדם ויתפלל כל היום ? מי יחרוש ומי יזרע ? מי ילמוד תורה ומי יעסוק בג"ח אם כל ישראל יעמדו ויתפללו מבוקר עד הערב ? אכן תפילה מלשון פלל, כמ"ש ופללו האלקים כי בכל עת שהאדם מתפלל עושה דין בעצמו, כי האיך יבקש ראה נא בענינו אם הוא אינו רוצה לראות בעניו של חברו האיך יבקש סלח לנו ומחל לנו והוא אכזר למחול ולסלוח פשע חבריו ? האיך יבקש שים שלום טובה וברכה, והוא מחרחר ריב ומביא קללה ותוגה לאחרים ? לזאת תכלית התפלה הוא שיצדיק האדם את עצמו ויפשפש במעשיו. ועי"ז אמרו מה טוב שיתפלל האדם כל היום שבכל עת ובכל שעה יזהר על כל מעשיו וישפוט שפוט שלא יעשה עולה :

ואעתיק לך תפלה שמצאתי בספר קמח סולת לאחד מן המקובלים שיתפלל כל בחור שמוכן לישא אשה.

וזה הנוסח :

אלהינו ואלקי אבותי. יהי רצון מלפניך שתמציא לי ברחמיך הרבים ובחסדך הגדולים את זיווגי הראוי לי בזמני לכל צרכי ותקנתי, זיווג הגון הראוי להוליד, וזרע תלמידי חכמים וצדיקים ואנשי אמת ויראת חטא, כמו שהמצאת זיווגו של אדם הראשון ואברהם יצחק ויעקב ומשה, כל אחד ואחד זיווגו בעתו

בעתו ובזמנו, שתהי' אשה טובה וכאה במעשיה ובמראיה בעלת חן ואשה משכלת ויראת אלקים, רודפות צדק וגומלת חסד, ולא יהי' בה שום שמץ פסול, ויקוים בי מקרא שכתוב מצא אשה מצא טוב, ומקרא שכתוב אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זתים סביב לשולחנך, אמן כן יהי רצון :

וקודם התפלה יאמר המזמור אשא עיני אל ההרים.

ואחתום בברכה : ה' עמך ויסמור לאתך ובאך וישלח מלאכיו לפניך כתפלת רבך שאר בשרך הדורש בשלום אביך ואמך וכל אשר לך

שלמה הכהן שיק.

קר"א

אין מערבין שמחה בשמחה דהא חכז"ל במ"ק ח' ע"ב מדכתיב ויעש שלמה את החג וגו' שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום וגו' מכדי כתיב ארבעה עשר שבעת ימים, ושבעת ימים למה לי ש"מ הכי לחוד והכי לחוד.

וכתב שם בתוס' שהיא גזרת הכתוב.

אכן בירושלמי דרשו אין מערבין שמחה בשמחה מקרא דכתיב מלא שבוע זאת. ויש להסביר כשם שאין עושים מצות חבילות חבילות כדי שיהי' לבו פנוי לדבר אחד יען דהכל הולך אחר הכונה, ואם לא כוון לבו הרי הוא כגוף בלא נשמה.

ויראתי בדרך אגדה הקרא בסדר אחרי אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שהמצוה נקראת מצוה אם נותן חיים במצוה, והחיים של המצוה הוא הכונה.

כן הוא הדבר במצוה וכן הוא הדבר בשמחה, אם מרבה לעשות מצות ושמחות בפעם אחת, אז אינו עושה מצוה אחת בשלימות בכונה הראוי, וכן אין שמחתו שלימה אם מרבה בשמחות ואינו מכיר טובה למי שברא השמחה והששון ית"ב.

והמעיין ברש"י על הריף ימצא דשמואל אסר לערב כל מיני שמחות אבל לרבה אינו אסור אלא שמחת אשתו, מתוך שחביבה עליו ביותר מניח שמחת החג, אבל שאר שמחות מותר לערב זה בזה, עיי"ש:

ובשלטי גבורים כתב מכאן יצא המנהג שאין לעשות חופת שני בניו או בנותיו ביום אחד משום שאין מערבין שמחה בשמחה.

ויגעתי לחקור מדוע חכמי בבלי לא רצו ללמוד שאין מערבין שמחה בשמחה מקרא מלא זאת הא מצינו שלמדו גם מדברים שקודם מתן תורה ?

אכן מצאתי שהגאון פרק הי' זהירים שלא לעשות ב' חופות של בניהם ביום אחד, ובלתי ספק משום שזה הי' מנהג קדמונים, ומאחר שכל דבר שהחזיקו בו או"ה כגון מצבה שהיתה חביבה לאבות נאסרה אח"כ כדי להבדיל ישראל מן העמים, אכן גם הם מלאו שטוב ויפה הוא שלא לעשות ב' חופות לבניהם ביום אחד מפני קנאה ושנאה בין האחים והאחיות, באשר את מי יקדימו ואת מי יאחרו, לזאת לא רצו ללמוד ממנהגי בני נח והפשו אחר דרש אחר משלמה.

(עיי' לעיל סי' ק"י)

קל"ב

שוב"ט לידידי תלמידי ב"ש המופלג בתורה וביראה טהורה מו"ה **משה חיים ראטה** נ"י במחתי

שמחתי מאד במכתבך כי ה' עמך וכו' ומה שבקשת לדעת דעתי במה דקשה לך שאברהם אבינו הביא את אשתו שרה לנסיון שתבא למצרים ותבא למכשול להטמא במצרים, הא גילוי עריות הוא משלשה דברים שמחייב כל בר ישראל למסור נפשו עליהן?

הנני מוסיף על קושיתך שכבר נגע רבינו הרמב"ן בסדר לך בקושיתך וכתב שזה הי' חטא גדול שחטא אברהם וכתב שבעון זה נגזר על בניו גלות מצרים. ולדעתי הפריז על המדה רבינו הרמב"ן במקום הזה. אם חכמי המשנה והתלמוד מונים בתוך עשרה נסיונות של אברהם ועמד בהן המעשה שלקחו את שרה לפרעה, ואנו מתפללים בר"ה שיזכור לנו ה' נסיונות הללו והאיך יצא מפיו הקדוש שהמעשה הזאת גרמה גלות מצרים? והנלענ"ד כי מנהג ישראל שהחתן שולח מתנות להכלה הוא מנהג ישן נושן ומימות עולם, כי כן מצינו בספרי קדמוניות שבארץ פרס ומדי ובמצרים כשאיש חפץ ליקח אשה שלח לאבי הבתולה או לאפיטרופס מתנה, ואח"כ בא ובקש שיתנו אותה לו לאשה. וכן שלח אברהם מתנות עם אליעזר ללבן ובתואל.

ובזה מובן כל סיפור המעשה שאמר אברהם לשרה למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך, ואמרו חכז"ל הובא ברש"י יתנו לי מתנות ופלא וכי יצא אברהם להשתכר ולהרויח כדרך התגרין? אבן הוא ידע שאם יראו את שרה שיבקשו אותה גדולי המדינה וסימן לדבר יתנו לי מתנות יען שאלי קרוב וזה אות שנפשו חשקה בקרובותיה. ואמר אברהם שעל ידי זה יכיר מי הוא המבקש אשר צריך לפחד ממנו, ואם יראה שיבקש אותה אדם שצריך לפחד ממנו שאם לא יתן אותה לו לאשה יהרוג אותה, אז יברח מפניו או שילך למושל המדינה שישמור אותו מיד הרוצח הרודף אחריו. אבן לקחו אותה לבית המלך, ואנה יברח מפניו? אלא מי יבקש מנוס ומחסה?

ובעת הזאת שם בה' מבטחו שאמר לו ואנכי אהי' עמך. והבטחון בה' יחשב לו לנסיון. וזכות זה עומדה לנו ולבנו וחלילה לומר שזה יחשב לאברהם אבינו לעון, כנלענ"ד

כ"ד רבך וש"ב הד"ם

שלמה לבי שיק:

(קלת וזה מצאתי אח"כ במעשה ה')

קל"ג

ש"לה ה' לסדר שלח תרי"ט לפ"ק

רב ברכות ושובע שמחות לאמ"ו מר דודי הרב הגאון מופת הדור מוה"ר **דוד שיק** רב אב"ד בק"ק **טאקייא** תע"ה במהרה.

מכתבו קבלתי לשמחת לבבי, ויום א' אסע להקמת המצבה לאמי הצדקת הכ"מ וממש למרחן פוסטיאן לטובה ולברכה.

והנה עיינתי במקור הטעם שקוראין ספר כריתות „גט" והובא בתוס' ריש גיטין בשם ר"ת משום שהשם גט בגימטרי' י"ב לרמוז על י"ב שיטין שצריכין להיות בגט, ודברי ר"ת מובאים בפסיקתי רבתי פרשת כי תצא.

ומצאתי משתומם בראותי הירושלמי סוף יבמות, וזה לשונו: המביא גט ואבד ממנו אם מצאו על אתר כשר ואם לאו פסול וכו' אדא בר חנא חייתי גיטא ואבד מיניה אשכחיה חד שקלא אתי עובדא קמי רבנן ואכשרון וכו' סימן הוי ליה ביהו ולא כן תני' אין

אין שייך לגיטין? כהאי דו אומר הרבי שורין תלת שורין ברש הכי ה' שבו הי' נקוד וזה שייך ומובהק יעוי"ש בפני משה. ומעתה מבואר כאן שבימים ההם עוד לא ידעו בארעא דישראל מי"ב שורות אשר בגט, והוא מנהג שנהגו בבבל לכתוב גט בי"ב שורות? והנה ראיתי בס' החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג ז"ל שבכל כתבי הקודש לא מצינו שתי אותיות "ג"ט" קרובים זה לזה, כן אם שולח האיש את אשתו מביתו אחר כתיבת ספר הכריתות שוב אין קרובים זה לזה, ולזאת קראו את ספר הכריתות "ג"ט".

ובספר פתרון המגלות מן ר"מ לאלכדויא מצאתי כי תוה"ק הזהירה ודבק באשתו והיו לבשר אחד אחד בדד עליהם אחת והכם מכל אדם אומר בקהלת ראה חיים עם האשה אשר אהבת, כי האהבה בין איש לאשתו מיקרי "ח"י", ומעתה בכ"ב אותיות, האות המפרדת בין אותיות "בד" הוא אות ג והאות המפרדת בין "חי" הוא אות ט, ומזה בא השם "גט" תואר לכריתות. והגם כי דברי המוה הם בכ"ז אין לנו מזה טעם ורמז לי"ב שורות וגם מדוע לא ידעו אנשי ארץ ישראל מהדין דינא לכתוב הגט דוקא בי"ב שורות?

ועלה במחשבה לפני להוסיף מיא וקמחא לדבריהם. כתיב לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו ונאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום ודרשו חז"ל שהקרא בא לעורר אותנו שהחוב על אדם השלם לדבק במדותיו ית"ש שהם י"ג מדות ומרוחק הוא ממנו ית"ש והנה חכז"ל אמרו בש"ס ערכין דף ה' ע"ב כל המספר לשון הרע אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם שנאמר (תהלים ק"א) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל ואמרו בסוף גיטין כל המגרש את אשתו שנוי הוא בעיני ה'.

ומעתה המדבר לשון הרע ומי שלבו "גס" שהוא גבה עינים וכן מי שנותן "גט" לאשתו ודיבר עליה לשון הרע או שמגרש אותה משום שהוא רחב לבב שהוא גבות הרוח שנוי הוא בעיני ית"ש באשר חסר לו לכה"פ יותר אחת מי"ג מדות טובות שיש לאדם השלם. ובאמת לפלא יחשב שבכל כ"ב כתבי הקודש לא מצינו ב' אותיות גס וב' אותיות "גט" בזה אחר זה. ומדוע? יען מי ששמו קדוש שולח את מי שהוא "גס" רוח ושולח את מי שכותב "גט" פטורין לאשתו בלי ערות דבר! ולזאת בבבל שהתחילו לגרש גם בלא ערות דבר שם שם קראו בלדק את ספר הכריתות בשם "גט" והוא שם חדש שלא נמצא בתור' ובכתבי הקוד'

באשר מעשה הגרושין בבבל בא ע"י שהי' "גס" רוח וגבה עינים, וחסר לו מדת שפלות ומקור הרחמים והחסד וכתבו שייך למעשה הגרושין י"ב שורות שחסר לו מדה אחת מי"ג מדות של רחמים.

אבל בארץ ישראל שם ישבו אז בצער ובדוחק ולא ידעו מספר כריתות בלי ערות דבר, והמגרש בשביל שמצא בה ערות דבר למצוה יחשב ולא חסר למגרש שום מדה ישרה ובכ"ז כתב ספר כריתות בשביל שמצא בה ערות דבר ואיש כזה אהוב למעלה ולמטה, ולזאת לא הקפידו בכמה שורות כותב הספר כריתות, ובאופן כזה די בתלת שורות כנלענ"ד.

ותקותי חזקה שיכתיב לי לברעזאווא אודות וכו' ואחתום בד"ש לזוגתו הרבנית הצדקת תחי' עבדו ותלמידו בן אחיו

שלמה הרב שיק ברעזאווע.

(עיי' לקמן תשובה קנ"ח)

קל"ד

שוכ"ט לאהובי חתני כבני הרב המאור הגדול מוה"ר **משה שבתי וויים** רב בק"ק **ט"ס מיקלאש** השי"ו

שאלתך בדבר תמוה שהנכבד ר"י אלטמאן נ"י שרוצה להכניס את בתו הכלה לחופה למז"ט בא לביתך לחקור ולדרוש בפנקי המאטריקל על שם העברי שנתנו לה מלידה, ומצאו ששם העברי מלידה הוא גאלדא אכן באותו מעמד נתברר שגם בתו הצעירה ב"ד שני' שמה ג"כ גאלדא, ומעתה שאלתם ובקשתם מה לעשות בשתי שמות ע"י השכחה נעשו משמות ושמות האיך יכתבו בכתובה' והאיך יקראו את הצעירה!

הנה בטיב גיטין מהגאון ר"ז מרגליות בשמות נשים אות גימל מביא שכתבו בגט תמור השם גאלדא גולדא בויו והורו שהגט פסול ואם נשאת תצא מזה ומזה. באשר היא שינוי השם והם ב' שמות, ואע"פ שאלו הי' כותבים תמור גאלדא גלדא בלא אלף אחר הגימל היו כשר בדיעבד. אכן גולדא בויו אחר הגימל הוא שינוי השם יעיי"ש.

ומעתה יתקנו במאטריקל השם גאלדא על שם גולדא והאב יעלה לתורה במשך החודש ג' פעמים בזה אח"ז ויצוה לעשות מי שברך לאשתו ובתו הכלה גאלדא ולבתו הצעירה על שם גולדא משום פרסום, והבנות יכתבו את שמותם זו בפני זו על שם גאלדא ועל שם גולדא למען ידעו שמותם, ודי בזה ועיי' בח"ס אה"ע סי' ל"ג שצוה להכריז שלשים יום האיך כותבים שם העיר.

כ"ד חותנך הד"ש וחותם בברכה

שלמה הכהן שיק.

קל"ה

ששון ושמחה לאמו"ו הרב וכו':

אחרי הקידה והכנעה אציע בשמחה ובששון מה שאמרתי במאמר הכי לדוקי חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה ואמר ששון לשמחה אנא עדיפנא מינך דכתיב ששון ושמחה ישיגו, ואמר שמחה לששון אנא עדיפנא מינך דכתיב שמחה וששון ליהודים, וקשה אם הצדוקי רצה להביא ראיה שששון מוקדם לשמחה, אשר בלתי ספק כונת הצדוקי שמו הי' לומר רמז בקרא שהוא הצדוקי יגבור על חכמי היהודים למה לא הביא ראיה לדבריו מפסוק ליהודים היתה אורה ושמחה וששון דכתיב קודם לקרא שהביא?

ונראה לי כי בטיב גיטין בשמות אנשים בסוף אות שין מביא ששון שימן שניור הם כינוי למשה וכתב לכתוב ששון מלא בויו ויש לחקור מאחר דכתיב מגלה ליהודים היתה אורה ושמחה וששון חסר ויו, למה הכריע בעל טיב גיטין לכתוב מלא בויו?

ואפשר שהי' לו ראיה ממאמר שלפנינו, דשם הצדוקי הי' משה והכינוי שלו הי' ששון, ואלו הי' כותב וחותם הכינוי שלו חסר ויו הי' לו להביא שמו מרומז בקרא ליהודים היתה אורה ושמחה וששון דכתיב חסר ויו, ומדהביא הקרא שלאחריו דכתיב מלא בויו ע"כ צריכין לומר שכותבין הכינוי ששון מלא בויו כנלע"ד:

ועתה באתי לשאל שהי' לפני מעשה שאחד בא ליקח אשה וכאשר שאלו אותו על שמו ועל שם אביו לא ידע רק ששמו הוא פעטער ושם אביו יאנאש ומשם העברי לא ידע, ובדורנו דור הבוגד שמשנים את שמם ולא יזכר שם ישראל מה נעשה בעת שיבאו לפנינו

לפנינו נגרש אותה ולא ידעו משם הקודש ושם ישראל, לזאת בקשתי שאמו"ר יטריח עצמו לברר הדין מה לעשות בכתובה וגט?

והנני מצפה לתשובתו בששון וכו':

ברכי' שיק:

אורה ושמחה וששון ויקר לבני היקר הרב המופלג בתורה וביראה טהורה הדיין וששון, מוה"ר **ברכי' שיק** יב בק"ק טעמעשוואר יהי':

בשמחה ובששון ראיתי דבריך הנאמרים בהשכל ובדעת חכמים להלכה ולמעשה, יען הי' שזכה לששון במנוחה, ובאגדה אמרתי בספור המעשה אי שמחה קודם לששון או ששון קודם לשמחה, באשר החוב מוטל ליתן גם חלק לגוף, ויש אומרים שטוב ליתן מראש החלק לגוף ואח"כ לנפש ואם עושי' כן מקדימין השמחה לששון כי לשון שמחה סובל ענייני הגוף, כמ"ש אין שמחה אלא בבשר ויין, אכן יש אומרים שהעיקר הוא לפרנס את הנשמה כי זה כל האדם, וצרכי הגוף הם טפלים רק ע"פ ההכרח, ולזאת ששון קודם לשמחה, והני תרי צדוקי בש"ס סוכה מ"ח ע"ב דברו בחדות, ומי ששמו הי' ששון אמר, כי רק אם האדם יודע שעושה רצון קונו אז גם שמחתו בענייני הגוף הוא שמחה שלימה, כי אם רק אוכל ושותה ומתענג בתענוגים הכל הבל ורעות רוח, ומביא ראיה ממקרא דכתיב ששון ושמחה ישיגו, כי רק אם יש לאדם שמחת הנפש אשר ששון יקרא אז השמחה הוא שמחה שלימה, אכן מי ששמו הי' שמחה אמר כי מראש בא הגוף, באשר האדם נברא בשני ילדים ויצר הטוב בא כשהוא בא לשנים להיות גדול בן י"ג שנה, ולזאת הקדים בקרא שמחה וששון ליהודים:

ובזה מתורץ קושיתך למה לא הביא קרא המוקדם ליהודים היתה אורה ושמחה וששון? והוא כדבריך, יען דבאותו קרא כתיב ששון חסר ויו שבא להורות שאין הששון בשלימות ולדעתו כשמקדים לגמול חסד עם הגוף, אז הששון הוא בשלימות, והוא כמ"ש חכז"ל אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה:

והנה מה שכתבת לראיה ומגורא שלפניכו לכתוב ששון מלא בויו הוא ראיה ברורה ועמוקה, ואמינא ממך בבית מדרשי, אכן כבר הסכימו האחרונים באם אנו מסופקים אם לכתוב מלא או חסר אזלינן בתר הרוב פסוקים שהם מלאים או חסרים, וכיון דברוב מקומות כתיב ששון מלא שפיר כתב לכתוב מלא ועיי' בטיב גיטין גבי ירושלים:

ומה שבקשת לברר לך הדין בכתובות וגיטין בנשבה שם העברי הניתן מלידה אעתיק לך מה שכתב בכרם שלמה לאה"ע בשמות אנשים בת פייש ולא נודע אם עלה לתורה בשם אורי או שרגא וכיוצא בזה הורה הגאון בעל תשובה מאהבה בח"ג סי' כ"ב שלא לכתוב השם קודש כלל רק בת פייש ואמר ששמע מהגאון בעל פני יהושע שמעשה בא לידו בשם ליב ולא ידעו אם שם הקודש שלו הי' אריה או יהודה והורה שאין לכתוב שם הקודש כלל רק שם ליב עכ"ל:

ומה יש לדון שאם נשכח שם הקודש של האשה שכותבין שם הלעז הידוע לה ולאחרים וכן כתב מרן בעל מהר"ם שיק באה"ע סי' ק"ג שבימי בעל ח"ס ז"ל הי' מעשה שלא כתבו רק שם הלעז:

ויען כי לפעמים דעת היה לנו ספק בשמות הגיטין אנו מחמירין לבלר האיך כתבו בכתובה, לזאת מן הטוב שהרב ישגיח מאד מאד כשכותבין הכתובה קודם החופה שיקפידו לכתוב השמות בדקדק ובמכוון:

ובהתימה מעין הפתיחה להתפלל עליכם ועל כל הבוטחים בישועתו ית"ש כי בשמחה תצאו ובשלום ובשמחה תשיגו כתפלת אוהבכם:

שלמה לבי שיק:

קל"ו

שאלת קאללאג עש"ק משפטים תרמ"ו לפ"ק:

שוכ"ט להרב המאור הגדול, חכם הכולל מוה' **אהרן ראטה** רב דק"ק סיקלאש:

אחד"ש הנני להלונו להודיעו לו דעת בכתיבת השם אברהם יהודה המכונה ליב שהחליט הב"ש באה"ע סי' קכ"ט ס"ק כ"ד לכתוב משה יהודה המכונה ליב ובכוב"י מה"ת באה"ע סי' קי"ט החליט לכתוב משה יהודה דמתקרי משה ליב והכן נראה שהוא דעת בעל ח"ס באה"ע ח"ב תשובה ח"י ות"ד:

הנה אחר העיון מצאתי בשואל ומשיב הראשון שילא לאור בשנת תרכ"ח בחלק ג' סי' פ"ה באחד שהי' שמו חיים צבי ונקרא בפי כל חיים הירש, וכתב אע"פ שהב"ש כתב שאם נקרא בבי שמות ואחד מהם הוא שם לעז כגון משה ליב כותבין משה יהודה המכונה ליב ואין לחוש שמא יאמרו ליב הוא כנוי של שני שמות דמשתמא קאי על מה דסמוך לו, אבל הכוב"י לעתו לכתוב משה יהודה דמתקרי משה ליב, ואע"פ שעל שם לעז כותבין המכונה מכל מקום כיון שעל שם קודש כותבין דמתקרי אם כן יש לכתוב גם על שם לעז דמתקרי, כיון דאם כתב דמתקרי על מכונה אין חשש ולהיפך כשכתב מכונה במקום דמתקרי יש חשש עיי"ש ובסי' פ"ו שהאריך בזה:

הרי לפנינו שגאון דורנו כבעל שואל ומשיב פסק כבוב"י לכתוב משה יהודה דמתקרי משה ליב נגד הב"ש, ובכל עניניו כאלה כבר קבלנו מרבותינו הגאונים לפסוק כבתראי שמועו דעת הקדמונים וברכו הדין על בוריה:

ואני לעניות דעתי הנראה ראיה ברורה לדברי הב"ש לכתוב משה יהודה המכונה ליב יען דבתורה כתיב גבי כיסוי דם חיה ועוף ואמרו בש"ס חולין דף כ"ז ע"ב שהקרא דוספך קאי רק על עוף דסליק מיניה עיי"ש, הרי מה"ת שכל הבא אחר שתי שמות קאי רק על האחרון וזה כדעת הב"ש:

אמנם מצאתי בכרם שלמה בשם ספר הקובץ, וזה לשונו: אם נכתב הגט כמ"ש הב"ש הגט כשר ובפרט לפי נהוג להניח הגט ביד הבית דין שהיו מכירין המגרש והמתגרשת יש מקום להקל בכמה חומרות שהחמירו הפוסקים משום לעז שיוציאו אח"כ שיאמרו שלא הי' זה המגרש והמגורשת ממנה, וסברא זו כתב לי הרב הגאון מופה"ד מהר"מ בנעט בתשובה אחת עכ"ל:

כ"ד מוקירו הדמ"ת:

שלמה לבי שיק:

קל"ז

בשנת תרכ"ח סדרנו פה גט לאחד ששמו דוד בן ישעיה ובלעז נקרא

נקרא שפי כל דא״ד בפתח, והייתי מסתפק מאחר שאנו נוהגין כדעת בעל חתם סופר ז״ל, כי אנחנו מתלמידי תלמידיו לכתוב גם שם הלעז בגיטין, אם לכתוב דוד דמתקרי דויד ביוד אחר הויו?

והנה מורי הגאון בעל מהר״ש שיק זצ״ל בתשובותיו לאה״ע סי׳ קי״ד השיב לאחד מן השואלים ע״ז שבאופן זה אין צריכין לכתוב שם הלעז, יען שהכל שם אחד כמ״ש התה״ד בסי׳ רכ״א בשם רעדים ובתשובות פנ״א ח״א סי׳ י״ט בשם הגיר פרוסטין, במקום שאין שינוי גדול אין כותבין השם לעז עכ״ל:

אכן אני הקטן שבתלמידיו הכרעתי לאחת מידי ספק לכתוב גם הלעז דויד דהא דכותבין דוד חסר יוד אע״פ ביותר ממאה פעמים כתיב בדה״י דויד מלא והי׳ מן הראוי לכתוב מלא, אך יען דהוא בעצמו כתב בתילים שמו חסר גם אנו כותבין חסר, כמו כתב בתה״ד סי׳ רל״ג ובט״ז גיטין:

ומעתה במקום שהוא עצמו חותם עצמו דויד מלא מן הראוי לכתוב מלא, וכתבנו דוד דמתקרי דויד בן ישעיה בלא ויו באשר הי׳ ביו״ד שחתם עצמו בלא ויו, ובאופן זה גם מרן בעל מהר״ש שיק זצ״ל בשו״ת אה״ע סי׳ ק״ו שמחמיר בלא יודע בבירור לכתוב ב׳ גיטין הראשון בלא ויו והשני בויו ומודה לכתוב בלא ויו:

ולענ״ד שאפילו במקום שיש ספק אם חתם עצמו בויו יש לסמוך על דעת מהרש״ל וסיעתו לכתוב גט אחד בלא ויו כמסקנת האחרונים בט״ז גיטין:

והנה מביא ראיה וסמך קצת לכתוב ישעיה בלא ויו ממה ששמע בשם הגאון ר׳ ליב לובן ז״ל שהגאון החסיד בעל של״ה הי׳ לו נשמת בועז, וכיון לדבר שכל הפסוקים שבספר רות מתחילין בויו רק שמונה פסוקים המתחילין באותיות ישעיה באה והוא ר״ת ישעיה בן אברהם הלוי, וקיים דכל החותם בלא ויו די לכתחלה בגט אחד על שם ישעיה בלא ויו, וכן סמך בט״ז גיטין לכתוב הלל בלא יוד על רמז בעלמא שאמר הקב״ה למשה הי׳ לך לעזרנו שרומז על הלל, אכן יש ג״כ רמז לכתוב מלא ביוד דכתב האר״י שהלל הי׳ מנשמת משה רבינו שרומז בסוף התורה משה לעיני כל ישראל וס״ת הילל ביוד:

ולענ״ד שאין אנו צריכין רמזים כדי לסמוך על הפוסקים שאומרים לכתוב ישעיה בלא יוד והוא מעיקר הדין:

כתיב בתורה ואבדיל אתכם מן העמים וגו׳ וכתב הרמב״ם בפי״א מע״א שאין רשאים לדמות לאו״ה בשום אופן וענין, ואמרו חכז״ל במדרש שמות רבה בזכות שלא שינו את שמם נגאלו ממצרים, ומעתה עלינו לדעת האיך אבותינו מקדמת דנא החליפו את שמותיהם ושמות אבותיהם בשמות נכרים? לזאת אמרתי הסברה חדשה ללמד זכות על דורות הקדמונים שמחמת יראת ה׳ שינו את שמם העברי ללעז שלא יבאו שמות הקדושים לידי בזיון!

בעת שהחליטו לבא בשותפות ובמשא ומתן עם האומות וכתבו שטרי מקח וקנין ושטרי שותפות, ויען כי רובא דרובא משמות העברים משולבים בשמות הקדושים: ישראל, מיכאל, גבריאל רפאל, אליהו, פתחיהו, ישעיהו, גדלהו והרבה כיוצא בהם, וע״י השטרות והלופים ומכתבים באו שמות הללו לידי נכרים ולידי אשפה ובזיון, ולזאת מלאו לבוב ויסר להחליף שמם בשם לעז במכתבים ושטרות של חול:

ומעתה

ומעתה השערתי במקום שהי' אפשר ליתן השם קודש בלי שיהי' משולב בשם הקודש קצרו השם, במקום ישעיהו בויו קראו ישעיה בלא ויו שלא להיות הויו סמוך לה"ה שהוא ג"כ שם (אני והו) במקום אליהו קראו אליה, וכן בכולם, כי מצינו אליה בלא ויו בד"ה א' ח'. כ"ז מצינו בד"ה ישעיה בלא ויו:

וכן כתב בשו"ת מהר"ם מינץ סי' י"ט לכתוב אליה בלא ויו משום דכתיב פעם אחת בלא ויו ומסתמא נקרא בלא ויו, יעויי"ש:

ואם דעת הנוב"י מה"ק באה"ע סי' צ"ד גבי אליהו לכתוב ב' גיטין לדעתי יש לחלק בין ישעי' לאלי' בשלמא באליהו שרגילין לומר בכל מוצאי שבת פסוקים מאליהו ושגור בפי ישראל השם אליהו בויו, בודאי יש להסתפק ולומר ששמו הי' אליהו בויו, אבל גבי ישעי' אין סברא לומר שקראו אותו בויו אדרבה הסברא מחייב לומר שלא לקרות אותו בויו שלא להוציא מפיו בכל עת שמזכירין את שמו בדברי חול השם הקודש ושמו יתברך ככלע"ד:

קל"ח

ליד הגדולה וכו' מרן **שלמה הרש שיק** אבד"ק **קארצאג** והגליל יצ"ו:

אחדשה"ט אשאל מכהדר"ג מה שראיתי היום דבר תימה בתומים דעים סי' ק"ע שכתב וז"ל: ועל הגט שאמרו שצריך י"ב שיטין אמנם כתב בתשובת הגאונים כך מקובלני שאין כשרות ופסלות בדבר שלא מצא רמז בכך בכל הגמרא, וחשבון זה כמו החשבון שאומרים בני אדם ושחטתם בזה י"ד אצבעות בסכין באורך עכ"ל:

ולדעתי דברים אלו מן התמוהין מה שכתב שחשבון י"ד אצבעות בסכין הוא רק חשבון בני אדם, הא מבואר להדיי במדרש ויקהל פכ"ה ונשא פי' ומדרש חזית סי' י"ב דכן אמרין סכין הראה להם כמה צריך להיות שיעור ארכו בזה, וגם י"ב שיטין בגט מבואר בפסיקתא רבתי פרשת כי תצא, ולע"ג ליישב דבריו?

ובגוף דברי התוס' והרא"ש בריש מס' גיטין דכותבין בגט י"ב שורות נראה לי ראיה ברורה דבזמן הש"ס לא היו כותבין י"ב שיטין מירושלמי יבמות פט"ו ה"ו סי' הוי ליה ביה ולא כן תני אין סימן לגיטין כההיא דאמר תרתי שירין, והפ"מ מפרש שאומר כך וכך שורות בגט בזה עכ"ל מבואר להדיי דלא היו שורות שוה בכל הגיטין, דאל"כ לא הוי סימן ול"ע בכ"ז:

והנני חותם בברכה כבוד ויקר.

יצחק הק' קליין.
דיין ומו"ל פק"ק סאטמאר:

שוכ"ט לידידי הרב המאור הגדול חריף ובקי מוה' **יצחק קליין** נ"י דיין בק"ק **סאטמאר**:

אהובי! שתי קושיות הבאים כאחד מלמדין שאחת סותרת את חברתה, אם לדברי בעל תומים דעים מראב"ד בעל השגות תמוהין, יען כי לא ראה ולא ידע ולא שמע שכבר מבואר בפסיקתא רבתי שצריכין לכתוב בגט י"ב שיטין, מדוע לא ידע מעכ"ת כ"י באותו פרק שמירושלמי יבמות פט"ו ה"ו שהביא מעכ"ת בקושיתו השניה מוכח שביומי הש"ס לא כתבו י"ב שורות בגט דאל"כ לא הוי סימן, ומעתה דברי הפסיקתא נסתרים מירושלמי, ושפיר כתב בעל תומים דעים שאין יסוד למה שמקפידין

שמקפידין בני אדם לכתוב י"ב שיטין בגט, והוא רק רוח בעלמא?

והנני להודיעו דעתי בזה גט שהוא מן הנסתרות, כי זכיתי לחדש בו חדשות:

בתוס' ריש גיטין ובמרדכי מביאין מגאונים לכתוב בגט י"ב שורות לפי שגט מספרו י"ב, אכן מדוע קראו גט אשה בשם גט מאחר שכל שטר מקח וממכר בשם גט יקרא, ועכ"ח צריכין לומר כמ"ש רש"י בגיטין דף פ"ה ע"ב על המשנה האומר כתבו גט ותנו לאשתי לישון בני אדם הוא כבר הוזקק בו לקרא לספר כריתות אשה גט, ומעתה קשה למה לא פירש רש"י כן מיד ריש גיטין על המשנה המביא גט ממדינת הים שלשון בני אדם לקרא לספר כריתות אשה גט ואין ינק הצריך לומר גט אשה או גט פטורין או גט כריתות?

שנית הרוב עלינו לדעת בפרשת תצא כתב בתרגום על ספר כריתות גט פטורין ובס' ישעי' סימן נ' פסוק א' על הקרא כה אמר ה' אי זה ספר כריתות כתב בתרגום אגרת פטורין ובס' ירמי' ס' ג' על הקרא ואתן את ספר כריתות אשר בתורה ובירמי' "גט" פטורין ובישעי' רק אגרת פטורין?

ג' במסורה מביא ג' פעמים כתיב בכתבי הקודש כריתות בתורה ובירמי' כתיב חסר ובישעי' כן כתיב מלא, מה זה ועל מה זה?

ד' מי לא ... ונוהגים שהטעם י"ב שורות בגט לפי שמספר גט הוא י"ב הוא טעם חלוש, ולזאת יש לנו להשען על בעל אגודה שמביא בחדושי אנשי שם שתיקנו י"ב שורות בגט לומר שהיא מותרת לכל ישראל שהם י"ב שבטים. אכן גם טעם זה צריך עוד מלח ותבלין ומי יבא ויתן לנו אותו מלח ותבלין שיתן טעם לשבח על אותן י"ב שורות, והיפוך הנסתרות לנגלות?

ה' בשלטי הגבורי מביא מירושלמי שיש אבן אחת בכרכי הים "וגטא" שמה המוגרשת כל חברותיה, ועל שם גטא קוראין את ספר הכריתות בשם גט. ועל דבריו יש להקשות למה קוראין גם שאר שטרות מקח וממכר בשם גט, ולמה לא תרגום אונקלס את ספר כריתות בישעי' כן בשם גט רק בשם אגרת פטורין?

ו' מי לא ידע שהשם גט הוא לשון ערבי, ומה שאנו אומרים גט הוא בלשון ערבי חטט שהוא בלשון אשכנז ליכיענליעשען, שטריכע מאכען, וכל דבר שנכתב בשם חטט וגט יקרא, ומעתה מתי ואימתי התחילו בישראל לקרא הספר כריתות בשם גט? בארץ או בחוצה לארץ? בימי חכמי התנאים או קודם לזה?

ואמרתי ביישוב כל הקושיות ובמקור השמות גט פטורין ואגרת פטורין והבדל בין דין לדין, ולמה אחת מן הכריתות מלא ותרין חסרין:

הנביא ישעי' בסי' הנ"ל ניבא כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה? וכתב הרד"ק בשם הראשונים מדוע שאל ישאל הנביא ישעי' בשם ה' איה ספר כריתות אמכם, והנביא ירמי' אמר בשם ה' ואתן את ספר כריתות בידה? ומפרשים בסתירת דברי הנביאים כי ירמי' ניבא על עשרת השבטים, שהקב"ה נתן להם ספר כריתות שלא יהי' מהם עוד מלך כי לעתיד בעת קבוץ גליות כאמר ועבדי דוד נשיא אליהם וכאמר שלא יחלו עוד לשתי ממלכות, אך ליהודה לא נתן ספר כריתות אלא כבעל שמוציא את אשתו שקצף עליה אבל לא נתן לה ספר כריתות לפי שעתיד להחזירה כן יהודה עתיד להחזיר המלכות לו ועתיד למלוך דוד על כל י"ב שבטים עיי"ש:

ובדברים האלה גילה לנו רבינו הרד"ק היסוד למה תרגום באונקלס במקום

במקום הזה בישעי' על ספר כריתות אגרת פטורין ובירמי' ובתורה תרגום גט פטורין יען דישעי' ניבא על יהודה שלא נתן הקב"ה בידם ספר כריתות שלא יחזרו לגדולתם אלא שעתיד להחזיר המלכות לו ולזרעו אחריו, לזאת תרגום אגרת פטורין באשר עתיד למלוך על כל י"ב שבטים, ולא תרגום גט פטורין כמו בירמי' ובתורה, באשר בירמי' ניבא על עשרת השבטים שלא יזכו עוד למלוכה ובתורה מיירי באיש שגירש את אשתו כי מלאו בה ערות דבר, וספר כריתות כזה בשם גט יקרא, באשר שנפרד הקשר ביניהם בהחלט:

מעתה מוכח שבימי אונקלס שהי', בימי תנאים בבבל קראו ספר כריתות גט, כי המגרש את אשתו בהחלט שלא תשוב אליו עוד על זה אמר גט פטורין, ואם מגרש רק לפי שקלף עליה וכשתשוב יכול להחזירה שנית זה קרא אונקלס אגרת פטורין:

ועתה אם נפתח את עינינו לראות שבירמי' שניבא על עשרת השבטים שלא ישובו למלכות שלהם עד שעולם כתב ס' כריתת חסר ו' וכן בתורה שמגרש האשה בשביל שמלא בה ערות דבר כתיב ספר כריתת ג"כ חסר ויו, באשר אות ויו הוא אות המחבר, ומאחר שבשניהם הספר כורת ומפריד בהחלט שוב אין כאן חבור, משא"כ בישעי' שניבא על יהודה שעתיד להחזיר לו המלכות, ולית כאן כורת המפריד בהחלט כתיב ספר כריתות מלא בויו כי עוד הוא מקושר בקשר של קיימא במעמדו הראשון:

ומאחר שבימי אונקלס קראו לספר כריתות שבא להכרית ולהפריד בשם גט והוא הי' חי במדינת הים אשר בשם חולה לארץ יקרא, לזאת אם בא אחד משם לארץ ישראל ואמר שמביא גט ידעו שהוא מביא גט אשה ולא הי' לו מן הצורך לומר שמביא גט אשה ולזאת הי' לרבינו רש"י מן הצורך לפרש גבי המביא גט ממדינת הים שכבר החזיקו לקרות לספר כריתות אשה גט באשר במדינת הים שדיברו בלשון ערבי לא קראו לגט אשה לא ספר כריתות ולא איגרת פטורין אלא סתם גט משא"כ במשנה גיטין דף ס"ה ע"ב שאחד בא ואמר כתבו גט ותנו לאשתי הי' לנו לחוש שמא אותו איש הוא מארץ ישראל ולהדרים בארעא דישראל יש לחוש שמא הי' דעתו לכתוב גט חוב לאשתו, כמ"ש בש"ס ב"ב דף ק"ס גט פשוט שהוא שטר, דכל שטרות איקרו גט, לזאת כתב רש"י מאחר שבלשון בני אדם קוראין גט אשה גט בודאי כוונתו הי' לכתוב לאשתו ספר כריתות, באשר השם גט נתקבל על מעשה הכריתות בהחלט:

אכן יש להקשות, מאחר שאנו רואים שבתרגום אונקלס כתב גבי גט אשה וכן גבי ירמי' שניבא על עשרת השבטים שגירש אותם הי' ממלכותם לעולם ועד גט פטורין וגבי שבט יהודה שעתידין לשוב למלכותם כתב על ספר כריתות אגרת פטורין למה אנו נוהגין לכתוב בגט אשה ב' לשונות הללו אגרת וגו' וגם גט פטורין?

ולדעתי ברור בעת שכתבו ספר כריתות רק לנשים שמלאו בהם ערות דבר ומום, ואז הי' הספר כריתות מעשה הכורת ומפריד בהחלט, כי אסור ליקח אותה שוב לביתו, אז שפיר קראו וכתבו הספר גט פטורין כמו ירמי' שניבא על עשרת השבטים שלא ישובו למקומם מעולם, אכן אחר שמלאו הקדמונים לטוב ויסר מפני דרכי שלום ולהסיר מכשול שיכול לגרש את אשתו גם בלי ערות דבר רק כשלא מצאה חן בעיניו כמ"ש בסוף גיטין, ובאופן הזה יכול ליקח אותה שנית ותוכל לשוב לביתו, ואז

ולא הספר כריתות אינו כורת ומפריד בהחלט לעולם, וספר כריתות כזה הוא כספר כריתות ב"מעי" שניבא על שבט יהודה ושם התרגום והפירוש הוא אגרת פטורין, כמ"ש להשיב אגרת, וגט כזה לא יקרא גט פטורין רק אגרת פטורין ומטעם זה נהגו אח"כ לכתוב שתי נוסחאות אגרת וגם גט פטורין :

ואחרי הדברים האלה ומדברים שפיר דברי בעל אגודה כותבין י"ב שורות בגט שהיא מותרת לי"ב שבטים הייכו שמותרת לכל אדם, כי אם ולא בה ערות דבר מטעם שוב אסורה לבעל ולכהן מן התורה, אבל אם גירשה רק משום שלא מצאה חן בעיניו, אז הספר כריתות לא מיקרי גט פטורין רק איגרת פטורין כמו גבי שבט יהודה שעתיד לשוב למלכותו ולהיות נשיא על י"ב שבטים, כן האשה הזאת תוכל לשוב לבעלה ומותרת לכל בישראל !

אבל עוד עלינו לברר, ומאחר שבלשון ערבי כל כתב וספר גט יקרא מן ההכרח הוא לקרא גט אשה גט פטורין כמו שתרגום אונקלס בתורה וביונתן"י ומאין בא שקראו לגט אשה גט מבלי לומר גט פטורין ?

ע"ז נאמר בצדק בשלטי גבורים ע"פ הירושלמי שיש אבן בכרכי הים גטא שמו המגרש כל חבורותיה, שיש לו כח הדוחה (עלעקטערישע אבשטאסענדע קראפטע) , ועל שם גטא קוראין את ספר הכריתות בשם גט מבלי להוסיף גט פטורין, באשר במדינת הים ידע לכל שהאבן הנקרא גטא דוחה ומגרש וכורת ומפריד חברתה, ומאבן הזה בא השם גט על מעשה הגרושין.

אבל קשה לפ"ז הי' לן לקרות את ספר הכריתות בלשון גטא באלף, ולמה קוראין אותו גט בלי אלף בסוף ?

וע"ז השיבו הגאונים בהשכל ובדעת, ומאחר שתיקנו הקדמונים לכתוב י"ב שורות בגט למען ידעו שמותרה לכל י"ב שבטים, הייכו לכל אדם אפילו לבעל ומאחר שלא מצא בה ערות דבר, לזאת קוראין את ספר הכריתות בשם גט ולא גטא באלף, יען גט הוא במספר י"ב :

והנה הראיתי לדעת שכל הקושיות שהקשיתי בהדין מיושבים בטוב טעם ודעת וכל דבר שיצא מפי הקדמונים נאמר בהשכל ובדעת, ועתה אבא להראות לו שבעל תומים דעים שחיבר הראב"ד בעל השגות ידע מכל מה שאמרו לכתוב י"ב שורות בגיטין וגם שהסכין של שחיטה צריך להיות מי"ד אצבעות, וכל מה שראה יצחק ראה גם אברהם !

והנם שמצינו שכתב זקני בעל תוס' יו"ט ז"ע"ל בתמורה פרק א' מ"ה שנאבדה הבקיאות מבעלי תוספות ולזאת אין לתמוה אם גם מבעל הראב"ד נעלם שקיימ' לי"ד אצבעות בסכין של שחיטה מפורש במדרש אבן לדעתי לא נעלם ממנו כלל בענין זה, ורק למי שאינו רגיל לדקדק היטב בלשון הראשונים נראה לו שנעלם מהם דבר או תָלֵי דבר, ומזה בא שהאחרונים מקשין ומתרצין, סותרין ובונין, ובחדודם קודם לגיבורם בונים עולמות להחריבן.

ומלאם נזכיר עוד לשון רש"י בגיטין דף ס"ה ע"ב שהבאתי לעיל שכתב: לשון בני אדם הוא וכבר החזיקו בו לקרות לספר כריתות אשה גט רבינו רש"י שרגיל לקצר בלשון פה הרחיב והוסיף כמה תיבות לשון בני אדם הוא, וכי לא הי' מספיק לכתוב וכבר החזיקו לקרות לספר כריתות גט ? כמש שפירש רש"י עה"ת ריש וישלח דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור, כן הי' לו לומר כאן דרך ארץ לומר על ספר כריתות גט ?

והנה פלא ! גם בתומים דעים שהביא מעכ"ת נאמר ושבון זה כמו חשבון שאומרים בני אדם ושהטעם בזה ולמה אמר בני אדם ולא אמר כמו חשבון הגבור

השגור בפי המון וכדומה, ומי הם אלה בני אדם ?

אכן בני אדם הם הם אומות העולם, כן פירש רש״י בשמואל ה׳ פסוק זין והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם וחסדי לא יסור ממנו בני אדם הם אומות העולם, וכדברי רש״י איתא בזוהר שלח דף קע״ג ע״ב על הקרא מה רב טובך וגו׳ נגד בני אדם, בני אדם הם עובדי ע״א, עיי״ש.

ביארתי בדבריהם שנוהגין במנהג כפרות לומר פסוקי הודאה ומוסיפין בני אדם יושבי חשך וגו׳ ואם המשורר הקדוש לא אמר בני אדם, ומפני מה אנו מוסיפין תיבת בני אדם ?

אכן טעם למנהג כפרות הוא לזכר קרבן תודה על ארבעה שצריכין להודות ויען כי בגולה אנו צריכין להודות לה׳ שמציל אותנו מידי הצוררים אומות העולם שמושלים עלינו בעת שאין דנין דין אמת לאמתה וידם תקיפה עלינו, לזאת הוסיפו בחשאי ב׳ תיבות בני אדם שאלו בני אדם מושלים עלינו ואנחנו בעת הזאת יושבי חשך וצלמות בשבילם (עיי׳ בסדור המנהגים חלק ב׳ במנהג תשרי שהארכתי בזה) :

מעתה בדקדוק ובמכוון כתב רבינו רש״י במתק לשונו לשון בני אדם. הוא וכבר החזיקו וכו׳, כי בין בני ישראל הי׳ מורגל לומר על ספר כריתות גט פטורין כמו שכתב בתרגום, אכן בגולה שיושבים בין בני אדם שהם או״ה, ואלו אומרים על גט אשה גטא ואין אומתם פטורין, ומהם למדו והחזיקו לקרות לספר כריתות גט מבלי להוסיף פטורין :

ומעתה ברור בעיני שבעל תמים דעים ידע שפיר מן הרמז שנתקבל מחכמי ישראל שבתיבות ושחטתם בזה מרומז שאורך הסכין צריך להיות י״ד אצבעות, אכן ידע שלא נאמר שיעור אורך הסכין למשה בסיני, יען דחכמינו ז״ל לא שיערו אלא כמלא רוחב חוץ לצואר, ולא נאמר השיעור אלא מבני אדם שהם מזרע ישמעאל שמזהירים במצות שהי׳ אברהם אביהם זהיר, והם הם זהירין עד היום לשחוט בסכין לשם ה׳. והם הם בני אדם שאמרו שצריך להיות הסכין של שחיטה י״ד אצבעות ומבני אדם הללו נתפשט השיעור מסכין בישראל ואסמכוה אקרא :

ובמקום אחר אמרתי באגדה על הקרא והוא יהא פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון שנאמר על ישמעאל, וכל אות ותיבה בפסוק הזה אין לו פירוש ופתרון המתקבל,

ואמרתי כי המלאך ניבא להגר שזרעו של ישמעאל יהי׳ פרא אדם אשר יפשוט את ידו בכל אשר לרעהו, וכל מלכים ושרים מאומות העולם יתאגדו ויתאחדו ויתקשרו זה בזה כדי לגרשו מארצו, אכן כולם יאבדו והוא יעמוד בארצו ועל אדמתו, ומעולם לא יגרשו אותו ממשכנו וזה שנאמר ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון, אע״פ שיהי׳ יד כולם בו בכ״ז על פני כל אחיו ישכון בטח בדד ולא יתערב באומה אחרת :

וזה אחת מנפלאות המוכיח שמשה אמת ותורתו אמת, כי זה כמה אלפים שנה אשר כל האומות פושטים את ידם לגרש את הערבי מארצו ולהכריחו שיהי׳ בתכונתו ובנהגות המדינה, כאשר יושבי תבל אכן הוא במעמדו הראשון, הוא פרא אדם כמקדם, הוא מדבר בלשונו לשון ערבי כמקדם, ידו בכל כמקדם, ואין שום אומה ולשון יכולים לגרשו ממשכנו ומארצו שיושב בה מקדם :

ובאיזה זכות זכה הערבי מזרע ישמעאל להשאר בארצו עד שאין אומה ולשון יכול לפגוע בו ולגרשו ממשכנו הוא זהיר בזהירות ובזריזות לקיים מצות אבות שקיבל מאברהם אביו עד היום הזה ! הוא אינו אוכל רק בשר שחוטה כמצות אברהם

אברהם עד היום הזה, הוא זהיר לטבול במים אחר שנטמא טומאת מת או טומאת קרי וטומאת זב וזבה עד היום כמצות אברהם אבינו, כמו שמפורש בזוהר וירא דף ק"ב ע"ב אברהם ושרה הוו מתקני טבילה לכלהו איהו לגברי ואיהו לנשי.

ובזה אמרתי דבר חדש, על מצות טבילת נדה אין לנו דבר ברור, בש"ס שבת דף ס"ד ע"ב אמרו רע"ק דרש והדוה בנדתה בנדתה תהא עד שתבא במים, ופלא, וכי עד שבא רע"ק בדרשתו לא טבלו במים אחר נדתה? והנה הרמב"ם באסורי ביאה פ"ד ה"ג כתב כתיב ורחצו במים זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול:

אכן מצאתי שזקני בעל תוס' יו"ט בספרו מעדני מלך מסוף הי' נדה כתב טבילת נשים הוא הלכה למשה מסיני וחכמים אסמכוהו אקרא.

ואני מהרע זרעו שבא אחריו למלאות את דבריו, כי מה שנאמר בזוהר שאברהם תיקן טבילה לטמאים כאמר לו מפי ה' וכן יעקב שאמר לבניו בסדר וישלח הסירו את אלהי הנכר והטהרו שזה הוא טבילה במים, וטבילה לנדה ולזב וזבה וטמאי מתים הי' נהוג בימי נח ובימי האבות, ובכל זאת מפורש בתורה ויקרא ט"ו פסוק כ"ח וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר ואין טהרה אלא במים בכלע"ד.

והוא הוא מקיים מצות מילה כמו שכיוצ ישמעאל בנו של אברהם אבינו ובזכות זה שמקיים מצות אבותיו בזהירות ובזריזות זוכה לאריכת ימים ועל פני כל אחיו ישכון על אדמתו עד שיהי' מלא כל הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

פירות הנוסחין מעץ הדעת אשר נטעתי הם: הראב"ד בעל השגות וכן רבינו רש"י ברוח הקודש דברו שהשם גט בא ממדינת הים שהוא חוצה לארץ, והוא לשון בני אדם אשר לא ידעו אז ממנו החכמים אשר בארץ, ואונקלס הגר במקום שמדבר מכריתות עולם ומגרשין מפני ערות דבר אמר גט פטורין ובמקום שמדבר מגרשין מפני שלא מצאה חן בעיניו ויכולת בידה לשוב לבעלה הראשון אמר אגרת פטורין ובאופן הגירושין שיכולי לשוב לבעלה כותבין י"ב שורות בגיטין אכן בארץ ישראל לא ידעו אז מלשון בני אדם ולא הקפידו לכתוב י"ב שורות באשר שם לא גירשו בימים ההם רק כשמצא בה ערות דבר, כי רק רע"ק וחביריו תיקנו בימיהם שיכול האיש לגרש גם כשלא מצאה חן בעיניו, כמו שבארתי באר היטב בספרי תקנות ותפלות שער איסור ס' ויו:

ובסוף דבר אזכיר עוד לחזק דברי מה שכתב בבאורי אונקלס מהחכם ר' שמשון ברוך שעפעל ז"ל מיכבען תרמ"ח בסדר כי תצא וזה לשונו: ספר כריתות תרגום אונקלס גט פטורין, ולרוב הניקוד גט בציר', וכן ההרגל לקרותו בתלמיד ושמעתי מפי חכם מוקר ומפורסם בלשונות הקדם כי גט הוראתו שטר בלשון ערבי פרקי וטורקי עוד בזמנינו - *Hat -i - hamajun* ולע"ד אפשר שגם בלשון התלמוד צריכין לקרות הנקוד גט בפתח ובכינוי גטי גטין כמו בת בתו, גת גתות ואלה נכתבו בלא יוד, לפי שהנקוד נודע מן המקרא, אבל גיטין גיטי כתוב ביו"ד להטעים החיריק, לפי שאינו לשון עבר עכ"ל.

הארכתי באותו ענין מענין לענין לכבודו ולכבוד התורה ולכבוד רבינו הראב"ד בעל השגות, לא יצא מידו שגיאות, ידע מדורשי גימטראות, ידע מן הרמז שכותבין י"ב שורות בגיטין, וגם לא נעלם ממנו שמצאו בתיבת בזה רמז לי"ד אצבעות בסכין אך ידע שלשון זה והסימנים יצאו מבני אדם שקיבלו כן מן האבות, וכן הוא שורת הדין לקיים מילי דאבות, ובזכות זה יזכיר לנו ה' חסדי אבות

אבות, כתפלת אוהב ישראל המוקדם כל מנהגי ישראל והתקנות, כי כאומנים דברינו רבינו הרשב"א בתשובה סי' ט' שהחוב עלינו להוקיר גם מה שסגור בפי הזקנים והזקנות:

שלמה לבי שיק מברעזאווא:

רב דפה והגלילות.

קל"ט

שיל"ת עפ"ק לסי' היה בה עץ שנת אסתר לפ"ק:

ברכות ושמחות להרב המאור הגדול המהולל ברוב תשבחות, עוסק בתורה יומם ולילות, בקי באגדות ובהלכות, כקש"ת מו"ה **שבתי ליפשיטץ** מורה בק"ק **אילאנצא** יצ"ו:

(בעל המחבר ספר שרביט זהב החדש)

בזה השבוע קבלתי מכתבו והנני מוהר לעשות רצון הדר"ג קודם שאלא לעשות הכנה לפ"ק הבעל"ל. מראש הקשה שאמרו חכז"ל בשבת דף ע"ה הלומד אפילו דברי תורה מן האמגושי חייב מיתה, והמחבר ביו"ד סי' קע"ט פסק כן להלכה ומדוע רבינו הרמב"ם לא פסק זה הדין?

מראש באתי לעוררו שהש"ך שם חולק על המחבר ופסק שמותר ללמוד מן אמגושי, רק שלא ביאור כפי הצורך ולע"ד ברור כדעת הש"ך וממילא לא יקשה על הרמב"ם שלא פסק כן להלכה.

שנית הקשה שאמרו שם מנין שמלוה לחשוב בתקופות ומזלות שנאמר כי היא חכמתכם וגו' ופלא בעיניו שהרמב"ם לא מביא הדין באשר הוא בעצמו הי' בקי ולמד תקופות ומזלות?

אמנם הדר"ג הוא כטועה, אדרבה הרמב"ם מביא דין זה בהל' סנהדרין פ"ב סי' א' שכתב אין מעמידין בסנהדרין וכו' בקיאין בתקופות ומזלות וכו' ומכשפים והבלי ע"א וכו' עיי"ש. ומעתה מבורר שהרמב"ם מביא כל זה להלכה ולמעשה, כי אמגושי הוא שבקי בהבלי ע"א וכשוף והוא מין וכופר כמו"ש הערוך והש"ך בסי' הנ"ל.

ומעתה צריכין סנהדרין להיות בקיאין בכל החכמות הללו להשגיח שלא יבאו אלו הרמאים והצביעים המתעים את העם בהבליהם ושקריהם לשמא את עיני המון ויטמאו את בית ישראל לעשות מן סעבריים עורים, ומן המאמינים מינים ואפיקורסים ולתכלית זה הי' מוכרחים ללמוד מן האמגושי כדי להסיר מכשול מבית ישראל, להראות להמון מישראל כי כל מעשיהם תהו ובהו ושקר וכזב:

ומעתה אם ישים הדר"ג את עיניו על דברי הש"ך יומא שבדבריהם קצרים אמר כל הדברים אשר דברתי עד הנה, וזה לשונו: לפי ע"ד נראה דמותר ללמוד מן האמגושי מכשף דברי תורה ועניני כשוף להבין ולהורות! עיי"ש ועיי' מה שכתב בעל חתם סופר על חולין דף ח' במאמר ת"ח צריך שילמוד ג' דברים וכו'.

ומעתה מיושבים קושיותיו על הרמב"ם שלא מביא שמאמר שאסור ללמוד מאמגושי אדרבה הוא ג"כ חולק כש"ך על דבריהם וכתב בפירוש שהחוב על הסנהדרין ללמוד מהם, ושהוא מלוה ללמוד תקופות ומזלות כתב בפירוש בפ"ב מסנהדרין שאסור להעמיד בסנהדרין אלא הבקיאין בתקופות ומזלות:

מעתה המחכה בכל יום על ביאת הגואל מהיכן יקחו ישראל הסנהדרין אם לא ימצאו בין חכמי ישראל הבקיאין קצת בדרכי חכמות והבלים אשר בהם צריכין להיות בקיאין לדעת הרמב"ם להלכה ולמעשה?

ידידו הכותב בחפזון רב:

שלמה לבי בן אסתר:

ק"ס

ק״ם

שנית להנ״ל

אהובי! קריתי במאמרם בכת קף ע״ה בלומד מן האמגושי שחייב מיתה יברח ונכונה, והנני לרצונו להשיב על שאלותיו וקושיותיו וחקירותיו אשר הליע לפני כיד ה׳ הטובה עלי.

הגאון רש״ר בספרו ערך מילין בתיבת אמגושי העיר שהערוך ורוב מפרשי הש״ס לא הודיעו לנו באר היטב מה הם המגושים, מה מעשיהם? מה מלאכתם? הוא הי׳ הראשון אשר יגע וערה וחיפש בספרי קורות העמים וכן בנביאים וכתובים לומר לנו שהפרסיים שעבדו לאש ולמים היו להם כומרים ומנהיגים שקראו בשמותם מגים, והראש בין הכומרים נקרא בשם רב־מג שהוזכר בירמי׳ סי׳ ל״ט פסוק ג׳:

הרבה מאלו כומריים ראשי הפרסיים היו חכמים בחכמות העולם, חוזים בכוכבים והגידו עתידות, אמרו שעושים נפלאות, ואלו קראו אח״כ בשם מאגיים ומכשפים כי אות שין במלת מגיש לקחו מלשון יונית ורומיית, כי אצלם נוספה לרוב אלל תואר השם *Magus* וכן הית אדם בראב נוספי״ אח״כ, כי אצל הסוריים הם בתי אותיות בתיבה בצירוף בלי אותיות אהו״י ביניהם, כמו על שתא אומרים אשתא.

ולזאת מה שאמרו הכז״ל פרעה אמגושי הי׳ זה הלשון שדיברו אז בארץ ישראל בשם דברו בלשון סורי, לא כן הבבלים הם דיברו בלשון שדיברו בבבל, ושם לא אמרו אמגושי בהוספות אות א׳, וקראו אותו מגוש, ות״ד בעל ערך מילין:

וכן מלאתי מבורר בתיבה לשונות בבל, כמה שנאמר בירמי׳ רב מג הוא בתיבה לשונית ראש לחכמים כי בלשון בבלי נקרא הראש בשם הכומרים *Maggiordomo*, וכן בתיבה לשונות נקראו״ ראשי ומנהיגי העיר *Magistrat* וכן בלשון הגר במדינתינו נקראים ראשי ומנהיגי המדינה *Magnaten*,

ומאחר שידעתי שהדר״ג ראוי לברר האמת ולמוד תורה לשמה לזאת מלאתי את עצמי כמחויב לבאר הענין אשר כם לפני ע״פ המקור בעזר החונן לאדם דעת.

בשנת שלשת אלפים ארבע מאות ושתי שנים ליצירה, הוא שנת חמש מאות ושמונים ושש לפני חשבון הנוצרים הגלה נבוכדנצר מלך בבל את יושבי ירושלים ורוב אנשי יהודה לבבל וישבו שם שבעים שנה עד אשר לכד כורש מלך פרס את מלכות בבל, ודיבר על לבם לשוב לירושלים, אכן הרבה מבני ישראל ובתוכם גם מן הכהנים והלוים לא שבו ונשארו בבבל כמו שמפורש גם בקדושין ריש פרק עשרה יוחסין:

בימים ההם קם בארץ פרס נביא לגוים וקראו אותו *zerdus* וגם בשם *zoroaster* והוא נתן להם חוקים ומשפטים שקיימו וקיבלו עליהם ועל זרעם.

ועיקר הורה שיש ב׳ אלקות, פועל טוב ופועל רע, את הטוב קרא בשם *Ormusd* ואת הרע *Ahrimán*, ועיקר עבודתם הי׳ באש שקודש הי׳ להם.

בכל ארץ פרס קיבלו תורת נביאים עד שבאו מאמיני מהמד אחר שבע מאות שנה לפרס וגירשו אותם ממפרס, אז רובא דרובא מאלו אנשי פרס ברחו והלכו לארץ *Ostindien*.

ספר החוקים והמשפטים של הפרסיים מן הנקראים צור ואשתר נחלקים לחמשה חלקים דומה בין טומאה לטהרה כמספר של חמשה חומשי תורה שלנו ונקראים בשם *Zend Avostu*.

וכל מי שבקי בתלמוד בבלי ירושלמי

וירושלמי ובמדרשים ימצא שחכמי ישראל חכמי האמת למדו הרבה דברים מאומות העולם וביותר מאלו פרסיים.

בש"ס ברכות ח' ע"ב אמר רע"ק בשלשה דברים אני אוהב את המדיים, כשחותכין הבשר אין חותכין אלא ע"ג השלחן, כשנושקין אין נושקין אלא על היד, וכשיועצין אין יועצין אלא ע"ג השדה ור"ג אמר בשלשה דברים אני אוהב את הפרסיים, הן צנועין באכילתן וצנועין בבית הכסא וצנועין בדבר אחר, ופרש"י דרש אני צויתי למקודשי אלו הפרסיים, עיי"ש ובפירוש רש"י ישעי' י"ג פסוק ג':

באה"ע ס"ס ק"ט כתב הרמ"א אין לך אשה כשרה בנשים אלא שעושה רצון בעלה, וכבר העיר בכ"י ל"ד שהמאמר מתנא דבי אלי' לקוח מתורת הפרסיים, עיי"ש:

וכן מצינו באבודרהם הובא ברמ"א או"ח סי' ר"ס בסדר נטילת הצפרנים שלא לחתוך אותן כסדרן, וכבר כתב האר"י הובא במג"א שזה למדו מתורת ומנהגי פרסים בבבל.

וכן אמרו בש"ס תענית דף ה' ע"ב אין משיחין בסעודה, וכתב הערוך ערך מגש שהמגושין בשעת סעודתן שותקין ואין מוציאין מפיהם דבר, עיי"ש.

וכן אמרו בסנהדרין ל"ט ע"ב שהנביא יחזקאל בסי' ה' הוכיח ישראל במשפטי הגויים לא עשיתם כמתוקנין לא עשיתם.

והקדמונים וברא"ש המקובל ר' יצחק בן משה הלוי הנקרא פריפוט דוראן בספרו מעשה אפוד בהקדמתו כתב, וזה לשונו: הקבלה מעשיות השבעות להשים וקמיעות ע"ד שימושי תהילים שהיתה הידיעה הזאת מפורסמת אצל הפרסיים וקראוהו שימוש תהלים, עיי"ש.

וכן כתבו כל הגאונים הקדמונים שהחוב עלינו ללמוד גם ממשפטי הגוים את הטוב והישר בעיני אלקים ואדם.

וכן כתב הרמב"ן עה"ת בס' ויצא על הקלא ותגנוב רחל את התרפים, כי אחרי אשר הורגלו באיזה מנהג הטוב והישר הניח להם המחוקק ית"ש המנהג מנכבדי האומות וכן כתב הראב"ד בס' תצא בדין יבמה, וכן כתב הרמב"ם במורה בטעם עבודת הקרבנות בכונת הקלא ולא יזבחו עוד לשעירים, עיי"ש, וכן כתב הגאון אזולאי בספרו דבש לפי אות חכמה, שבין חכמות החיצוניות שהן פרפראות לתורה היא להבין תיקוני אכילה, עיי"ש:

ובפירוש אמרו בש"ס פסחים צ"ד ע"ב שחכמי ישראל עמדו להתוכח עם חכמי או"ה בהלוך מאורי שמים, והודה רבי שחכמי או"ה כיונו בזה אל מטרת האמת:

וכל הבקי בהליכות עולם ומבין ומשיג שמה שעמדו צדיקי הדור בצרפת רבינו גרשון ובית דינו יותר ממאה רבנים גזרו שלא יגרש אדם את אשתו שלא מרצונה המובא להלכה ברמ"א ה' גיטין סי' קי"ט אע"פ שע"פ הדין מותר לגרשה בלא דעתה כמו שפסק המחבר שם סעי' ו', הי' מטעם שאז התפשטה בצרפת תורת הנוצרים שתיקנו ע"פ חוקים שלהם שאסור לאיש לגרש את אשתו בשום פנים באשר קשר הזיווג הוא קדוש לעולם ואחר שראו כי התקנה הוא טובה לרוב העולם כדי לחזק השלום והמוסר גם בקרב ישראל, לא חששו למיעוט, כי כן הי' דרכי חכמי האמת ללמוד הטוב והישר מכל אדם.

ואם אמרו חכמי התלמוד כל הלומד מן המגושי חייב מיתה לא אמרו זה אלא להמון, באשר חששו שילמדו מהם ממעשיהם הרעים, אכן לקדושים אשר בארץ שאוכלים התוך מן הפרי וזורקים הקליפה מותר ללמוד, והחוב עליהם ללמוד הטוב והישר כדי לאשר ולחזק את התורה והדת, ומטעם זה לא הביא הרמב"ם הדין כל הלומד מן המגושי

האומנם שחייב מיתי אלא מצינו שהחוב על הסנהדרין להיות בקיאין בחכמות הללו.

ואחרי הדברים האלה אבא לחזק דברי ע"פ מה שביארתי ומאמרם בספרי האזינו: ויאמר ה' מסיני בא לא היתה אומה באומות שלא דפק על פתחה שיקבלו התורה ולא רצו לקבלה. ובפדר"א פמ"א אמרו: שבא לעשיו שיקבל התורה ואמר לך מאתנו לפי שברך יצחק את עשיו ועל חרבך תחיי חזר לישמעאל והשיבו אין אנו יכולים לעזוב מה שעשו אבותינו שגנבו את יוסף וכו'. והנה לא לבד שדבריהם אין להם הבנה, האיך שמו בפי בנו ישמעאל שאין יכולי' לעזוב את מעשה אביתיהם שגנבו את יוסף, הא בני ישמעאל אין להם חלק במעשה יוסף שנית שאין להבין הדברים כפשוטן שחזר הקב"ה בכבודו ובעצמו ודיבר פה אל פה עם האומות, דא"כ האיך תיקנו אנשי כנה"ג לברך אשר בחר בנו מכל עם ונתן לנו את תורתו אם כל האומות לא רצו לקבלה?

ואמרתי בכונתם דהנה ביארתי במקום אחר (בסוף ארבעי' ראיות לקמן) שרוב מצות אשר בתורתינו הקדושה קיימו האבות, כמ"ש חכז"ל אברהם אבינו קיים כל התורה. ומהם שנאמרו לאבות פה אל פה מאדה"ר עד עמרם ומהם שלמדו מן הברואים, כמ"ש החכם לך אל נמלה עצל אשר אין לה קצין שוטר ומושל תכין בקיץ לחמה. וכי אין לאדם רב מורה בבריה קטנה נמלה, שעשתה את מלאכתה ומפרנסת את כל אשר סביב לה ומבוקר עד הערב ומכינות מזונה על העתיד. ואתה בן אדם תוכל לבטל זמנך בשחוק ובבטלה?

וכי אין ללמוד מוסר מנמלה שמסופר ממנה ברבה ראה שאם תמצא גרעין מה שכבר הי' בפי נמלה אחרת הוא מרגשת ואינה נוגעות בו. ואתה בן אדם שנבראת בצלם אלדים תוכל לפשוט ידך במה שהוא לרעך להוכו ולגוזלו ולהשיג את גבולו?

וכי אין ללמוד מן הנמלה שסיפרו לנו בחולין נ"ז ע"ב שמצאו החוקרים שהרגו הנמלים אחד מחבריהם בשביל שהי' גורם שנכשלו החברים על ידה. ואתה בן אדם שנבראת בצלם אלדים תוכל לגרום היזק וביוש ומכשול לחבירך?

הסתכל בתורים ובבני יונה שפושטי' צוארם בעת שנשחטים, אין נאנחים ואין צועקים ומקבלים באהבה היסורים, ואתה בן אדם תצעק ותבכה בקול רעש גדול כשבאים עליך יסורים?

הבט נא על החסידה, שאם מת זוגה שוב אין מזדוגה לעולם באחרת ואתה בן אדם שנבראת לשמש את קונך תוכל לדבק באשה אחרת כל זמן שהיא חיה, או שעולה על דעתך לגרש אותה בשביל שמצאת אחרת נאה ממנה?

ראה נא ראה בריה שפלה ונמאסה והיא היא העכבר אשר בבית, אשר יודעים לספר ממנה שאם היא מוצאת דבר מאכל אינה נוגעת במאכל עד שתקרא כל חבורותיה שיבאו עמה לאכל מאשר מצאה. ואתה בן אדם לא תבוש לצאת וליקח בערמה הלחם אשר לרעך:

ראה פלא! להלכה פסקי' בחושן המשפט סי' רצ"א סעי' י"ב שאם נתן אחד לאחד לשמור בגדים צריך לתלות אותם על נס ולא במקום שיכולים העכברים להזיקן, ואם נתן אותם בתיבה צריך ליתן לשם גם מים, לפי שהעכברים מקלקלין ומזיקין כשהם צמאים למים, ואם לא נתן מים חייב השומר לשלם עיי"ש בש"ך.

וכי לא נבוש ולא נכלם לשמוע שהעכבר המאוס כשיש לו לחם ומים שוב אין מזקת שום דבר, ואנחנו שיש

לנו

לנו לחם לאכול ומים לשתות שמחים לבזות ולהזיק ולהפקיד את אשר לאחינו?

וכאם פלא! בילקוט וארא סי' קפ"ה איתא: י"ב עכברים נשכו את פרעה ושלח את בני ישראל וכי תורה חדשה וי"ב נסים מלא בעל המדרש? עשרה מכות באו על פרעה, ומהיכן לאמר שגם י"ב עכברים נשכו אותו? ואם ראה ברוח הקודש שגם עכברים נשכו ומדוע דוקא במספר י"ב כנגד י"ב שבטים?

אך דבר גדול יצא מפי הילקוט שמה שזכו ישראל לצאת מן השעבוד של מצרים היי רק מפני השלום שהיי בין י"ב שבטי יה, ולולי השלום לא היי נגאלים, לא שינוי את שמם ולא שינוי את לשונם, כי אחד מן השבטים שבט לוי שהיי חירות משעבוד ומלכיות, אכן גם שבט זה היי נכלל עם שאר שבטים בקשר חזק שהוא האחדות. הם הם היו כעכברים שלא הזיקו זה את זה, ומן החירות שהיי לשבט לוי יצאה הגאולה לכל השבטים, הוא משה ואהרן שמסרו גופם וכבודם לטובת י"א שבטי יה, ובכל עת שמצאו דבר לטובתם קראו בשמחה: מצאנו לאחינו לחם ומים!

וז"ש י"ב עכברים, אלו י"ב שבטי יה שלמדו מוסר מן העכברים, נשכו את פרעה וגרמו שנגאלו ממצרים.

ולכן בחר הבורא ית"ש את אבותינו אברהם יצחק ויעקב שזכו להכיר את הבורא מדעת עצמם בעת שעולם היי מלא גלולים, הם הם למדו מחקי הטבע הטוב והישר, ולזאת זכו שגילה להם רצונו ונתן להם חוקים ומשפטים להכין אותם ואת זרעם אחריהם לקבל התורה בהר סיני.

ולהמתיק הדברים אני אומר לו השערתי במה שאמרו חז"ל בש"ס ב"ב דף י"ד שכל מה שראה בלעם ראה משה רק שכתב הדברים בשם בלעם (עיי' של"ה דף שס"ב).

קבלה בידינו שאם גילה ה' דבר לאחד מן הנביאים ידעו מזה כל הנביאים שהיו בימים ההם, כי בפירוש אמרו במסכה סנהדרין דף פ"ט הכובש נבואתו חייב מיתה, ומקשה בגמרא מאן מתרו בו? ומתרצים שאר נביאים, יען דאם מגלה ה' נבואתו לאחד מן הנביאים יודעים מזה כל הנביאים, עיי"ש.

כדי לקרב הדבר אל השכל **הפשוט** ביארתי זאת לתלמידים על כמה אופנים אופן הראשון מן המכונה שהמציאו והרחיבו בדורנו שאפשר לדבר ע"י הדלוג-רב מקצה הארץ. ולבקיאים מחכמה הזאת נודע שאר החכמה היושבים אצל הקו הנקרא טעלעגראף, ואם אחד מעיר **א** מודיע ע"י הקו לעיר **ג**, אז גם היושב אצל הקו בעיר **ב** אם משגיח בעין יפה ושומע את קול הולך מעיר **א** לעיר **ג** אז גם הוא יודע מה שמדבר **א** אל **ג**.

ומי שאין לו חוש השגה וידיעה כלל וכלל מחכמה זאת ישתומם על המראה הנפלאה שאחד יעשה איזה תנועה קלה באצבע בעיר **א** באין אומר ואין דברים בלי להוציא קול, ובחכמה הנפלאה שהמציאו יודע החכם בעיר **ג** מה שהחכם בעיר **א** רוצה בתנועתו, וגם העומד באמצע בעיר **ב** אצל הקו יודע מה שזה לזה רמז באצבעו!

אכן מאחר שברור לכל מתוך הנסיון שאחד מגיד דבר להברו לרחוק ולקרוב מבלי לדבר וחכם העומד באמצע גם כן יודע ומרגיש מה שבתנועה קלה א' רמז לב' כן עלינו להאמין שנאמנים דברי הקדמונים שקיבו איש אם הקב"ה מגלה סודו במראה נפלאה לאחד מן הנביאים יודעים זאת כולם שזכו לרוח הנבואה!

ראיה ב' שאם הקב"ה מגלה סודו לנביאיו שיודעים זאת גם שאר נביאים

מאחר

ומאחר שברור לנו ע"פ הנסיון שבכל עת שהמציא אחד מן החכמים איזה המלאכה, חכמה, או דבר שעוד לא הי' בעולם, מאותו שעה שהמציא החכם אותו דבר במדינה רחוקה מה שהי' צפון ונעלם אותו המציאו גם אחרים במדינה אחרת ובכל פעם וידעו מן המתחדש והממציא בוס דבר.

גלוי וידוע לכל שבעת שעלה על דעת קאלומבוס לגלות עולם החדש אמעריקא ובנותיה, באותו זמן הרבה מן החכמים גילוי מחשבתם שיש עוד חלק בעולם שהי' מכוסה ונעלם מעין כל!

וכן גלוי וידוע שבעת שגילוי במדינת ענגלאנד אבני שטיינקהאלען מצאו אותם גם במדינות אחרות, וכן בעת שחפרו ומצאו השמן שרפה הנקרי' פעטראלעאוס במדינה אחת, חפרו ומצאו כן כמעט בכל המדינות!

וכן הי' בחכמת התורה בעת שגילה אחד מחכמי ישראל איזה סוד ילמדך הרב או דעה נכונה בתורתינו הקדושה, גילוי ג"כ חכמים בשאר מקומות ומדינות אותו סוד ואותו דעה ובינה.

וכבר הראה הגאון ר' חיים יוסף פאלאק ז"ל בהקדמה שכתב על ביאורו לעקדה, שהרבה דברים שחידש בעל עקדה נמצאים באברבנאל כמעט אות באות, עיי"ש!

וכן מונח לפנינו הס"ך והט"ז שחיברו פירושם על המחבר שלחן ערוך חלק יורה דעת בזמן אחד, ובהרבה מקומות בני נביאים מתנבאים בסגנון אחד!

כן שמעתי מפה מורי ושי"ב הגאון המפורסם בעל מהרם שיק זצ"ל שכמה פעמים הי' מונח אצלו הספר על תרי"ג מצות שחיבר לפני כמה שנים שרצה למוסרו לדפוס, ופתע פתאם הביאו לביתו

הספר מנחת חנוך ועמד כעמוד ברזל איזה שעות כאשר ראה שכמעט כל הדברים בספר הזה היו דבריו, ובכמה מקומות אות באות ממש!

טעם וסיבה לכל זאת הוא מפני שהוי' ית"ש גזר מתי יתגלי זאת וזאת לתבליי שקבע הש"ב לאותו דעה או המלאכה. כל זמן שלא היו בעולם התכונת ומסלות הברזל דאמפפמאשינען, אייזענבאהנען, הי' בעולם עת לשרפה כפי הלוך לקיום העולם. אכן אחר שהמציאו אייזענ-באהנען ומאשינען אשר צריכין להם עץ הרבה נתן ה' בינה לפתוח את עיני האדם שימצאו אבנים לשרפה במקום העץ.

וכן אחר שאחרי כמה המלאות הי' מן הצורך שמן הרבה להאיר בלילה לכל המסלת הברזל ומאשינן, ומאין יקחו שמן לכל הצורך לזאת בעתו ובזמנו נתן ה' בינה ודעת להמציא בבבארות שמן פעטראלעאוס לרוב כפי הצורך לקיום העולם!

וכן הוא בחכמות התורה. בעתו ובזמנו פותח ה' את עיני חכם מחכמי האמת לגלות דעה נכונה ודרך חדש בחכמת התורה למען יהי' בישראל חכמים יודעי בינה לדעת מה יעשה בישראל אחר שנשתנו הענינים והסבות והמסבות!

ומאחר שגילה הבורא ית"ש חכמתו לאחד מן החכמים בחכמות העולם יודעים ומשיגים זאת גם חכמים באותו שעה ורגע, כי כל אדם נברא בכלם אלקים. וכן הוא בחכמת התורה, כשמגלה חכם אחד מחכמי האמת דבר חדש בתורה באותו שעה ורגע משיגים זאת הרבה מן החכמים הדומים לאותו חכם בהשגה העליונה שהוא גם כן רוח נבואה!

וזה שאמרו חכז"ל שקיבלנו אם הקב"ה גילה סודו לאחד מן הנביאים ידעו מזה כל הנביאים שזכו לרוח הקודש.

וזה

וזה לדעתי כונת הקרא בפ׳ נצבים הנסתרות לה׳ אלדינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, כמו שבחכמות העולם היה הרבה נסתר נעלם וצפון מה שלא ידעו ולא ראו ולא המציאו החכמים מלפנים עד שפתח ה׳ את עיני החכמים, ומן הנסתרות נעשו נגלות בעתו ובזמנו. כן הוא בחכמת התורה, הרבה נסתרות נעשו נגלות בעת שישפוך ה׳ את רוחו על האיש אשר חפץ ביקרו לקדשו ולטהרו לגלות הצפון והנעלם בעתו ובזמנו כאשר הוא רצונו ית״ש:

ראו נא ראו! וכי אלו לא פתח ה׳ את עיני רבינו רש״י הקדוש והטהור לעשות פירוש על התורה ועל המשנה ותלמוד בבלי, היה אפשר לנו בדורנו ובדורות שלפנינו לעסוק בתורה? ואלו לא היה לנו את רבינו הטור ומהרי״ק היה סיפוק בידינו לעת כזאת לברר הלכה ברורה בכל עבר ופינה ובכל עיר וכפר?

וז״ש הנסתרות לה׳ אלדינו, הרבה היה נסתר צפון ונעלם בתורה, וכל זמן שלא היה מן הצורך לגלות היה נסתר אכן כשהגיע הזמן שהוא מן הצורך שנתגלה הנסתר והצפון והנעלם, אז פותח ה׳ שערי בינה וחכמה ועושה מן הנסתרות נגלות לנו ולבנינו, יען כי רצונו הוא לעשות את כל דברי התורה הזאת עד עולם, בגלל זאת שולח מלאכיו לפנינו העושים מסלה לאלדינו כפי הענינים וכפי הזמן, ובשעה שאומר ה׳ לאחד שידליק האור הנצרך לעת כזאת, אז לא לבד המדליק האור רואה, אלא כל מי שיש לו עינים לראות רואה את אור הדולק:

ובארתי עד״ז פסוק מיקשה (וקראת מזה מלאתי אחר כמה שנים בספר דברי שאול) בסדר בהעלתך: ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות אשה הכושית וגו׳ הרק אך במשה דיבר ה׳ הלא גם בנו דיבר, ויאמר ה׳ לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא כל המפרשים לא ידעו לפתור היטב ב׳ תיבות בכל ביתי מה הוא ביתו ית״ש?

ולדעתי תיבות בכל ביתי הוא כמו שמצינו בשמואל א׳ כ״ב ומי בכל עבדיך כדוד עבדי, לומר כל הנביאים הם עבדיו ומלאכיו עושי רצונו ית״ש, ויודעים מכל הנעשה והנשמע בבית המלך, ומה שהמלך מלוה לאחד ממשרתיו יודעים כולם אשר בבית המלך כמו שנאמר וישמע בית פרעה לא שהבית והכתלים שמעו אלא כל הדרים בבית פרעה שמעו, לכן יש למלך עבד נאמן שמגלה רק לו פעמים א״ה רצון פה אל פה בעת שאין רצונו שידעו מזה כל עבדיו:

ומעתה מובן הקרא: אהרן ומרים אמרו מאחר שלא נודע גם לנו שהחוב על הנביא לפרוש עצמו מן האשה, והוא משה פירוש מן האשה לפי שהיא כושית מדעת עצמו, כי אלו היי זאת מפי ה׳ גם אנחנו היי יודעים, מאחר שבכל עת כשדיבר ה׳ אל משה גם אנחנו שמענו, דלא גילה ולא עשה אלקים דבר כי אם גילה סודו לכל עבדיו הנביאים ועל זה אמר להם ה׳: לא כשאר נביאים משה, בכל ביתי נאמן הוא, כי הוא למעלה מכל הנביאים באשר הוא הנאמן בביתי אשר אני מדבר עמו פה אל פה ומה שגליתי לו כאשר ידבר איש אל איש פה אל פה ומאזן לאזן בחשאי, לזאת לא נודע כעת גם לכם מה שגיליתי לו:

ולכן מסיים הקרא והאיש משה ענו מאד וגו׳ הוא בעצמו היי יכול להשיב להם שנבואתו למעלה בקודש מנבואתם, רק מחמת ענותנותו לא אמר להם כן, עד שבא השי״ת בעצמו ואמר

ואמר להם שעם משה מדבר פה אל פה:
ומעתה מובנים דברי חכז"ל שאמרו כל מה שראה בלעם ראה משה, ולא לבד משה אלא גם אהרן ומרים ראו וידעו מה שדיבר ה' אל בלעם בעת ההוא, וכן אם עלה על דעת אחד מחסידי או"ה לתקן דבר טוב ומועיל, כל זה ראו והשיגו גם חסידי ישראל בעת ההוא, יען מה שבא ממקור האמת משיגים כל אנשי אמת:

וזה כונת המאמר שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון, שנתן חכמה בינה ודעה בלב כל הבריות למען ילמדו הטוב והישר מן האילנות ומן הבריות, ולא זה בלבד אלא שגילה סודו לישרים וליראים אשר היו בכל האומות, אך רובם ככולם מאו"ה לא השיגו האמת מן בני עלייה אשר היו בתוכם ואחזו במנהגים רעים שלמדו מאבותיהם לגנוב ולגזול, ולזאת אע"פ שהוא ית"ש חובב עמים, והקדושים אשר בתוכם בידו ית"ש, בכ"ז לא היו מוכשרים לקבל האמת, אבל בני אברהם יצחק ויעקב זכו להיות מוכשרים שידבר עמהם ה' בהר סיני פנים אל פנים, ובחר אותם מכל העמים, ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת עד שיהי' כל הארץ מלא דעת את ה' כמים לים מכסים:

ולזאת לא קיבל רבינו הרמב"ם ורבינו הש"ך עצת האומר שאסור ללמוד תורה וחכמה מן האמגושי', באשר הטוב והישר אנו למדין גם מן הבהמות וחיות ועופות ומן העכברים המאוסים והמתועבים והירא את דבר ד' אוכל הפרי וזורק הקליפה, ומדבר עם כל אדם ומכל אדם באהבה ובחבה, אין פותח אזנו לשמוע הקול ממוציאי דבה משיג ומבין שהכל כפי הזמן וכפי הסיבה:

הארכתי בזה לכבודו ולכבוד התורה, ידידו מוקירו:

שלמה לבי שיק:

קמ"א

בארטפעלד עש"ק חזון תרס"ג לפ"ק:

יראה בנחמה, בנין ציון וירושלים ברמה, ידידי הרב המאור הגדול בתורה וביראה, מוה' **משה קעניג** הלוי דיין בק"ק **קיבעלסדארף** הישי"ו:

מכתבו שלח לי בני הרב ר' משה אהרן יחי' לכאן. מרחץ בארטפא אשר בו ביקש ממנו להודיעו על הפלא שראה בספר שערי דורא ה' טרפות בסי' פ"ז שכתב בזה הלשון: כשנשבר העצם אצל הגוף בבהמה או נשבר גוף העוף שהוא הכנף שהוא פרק העליון אצל גוף העוף או נשמט טרפה דחיישי' שמא ניקב הריאה והוא פיקה שקורין הריף ואלו ארבע תיבות אין להם פירוש ופתרון:

ולדעתי ברור בכונתו דהנה בש"י על הריף כתב במקומו ריאה מעוף קורין פיקה ומדוע קראו לריאה של עוף פיקה? בימים הקדמונים שבאו בני ישראל בין האומות ודיברו בלשון העם והמדינה שגרו ביניהם קראו שמות האדם ושמות החפצים כפי האפשר להיות דומה השם של עברי כלשון שדיברו במדינה, למשל שם הקודש אורי קראי פֿהעבוס שהוראתו בלשון יוני אור גדול ולדעתי גם השם טודרס שנמצא בספרי קדמונים הוא השם טהעאדער בלשון יוני כעין שהוא בלשון רומי השם *Deaus* שהוא השם ה' והאשכנזים קראו השם טודרס והשם טהעאדער גאטטליעב שהוא בלשון עברי ידידי' וכן שם אשה ניטל שענדל שהוא בלשון עברי טוב יפה ואלו שהלכו לדור ניטל בונא שהוא בלשון ברומי קראו אח"כ לומי גוטינע:

והנה

והנה חכז"ל קיבלו ריאה מאירת עינים ולשון חכמים מרפא, לזאת קראו ריאה פיקח שהוא מן ותפקחנה עיניהם, לומר שהריאה היא רפואה לעינים:

והנה שגור בפי חכמי ישראל על העוסקים בתורה בדרך משא ומתן ורגילין להעמיק ולבא על מקור כל דבר שהוא פלפול ומה שקוראים עתה פלפול קראו בימי חכמי המשנה והתלמוד עוקר הרים כדאיתא בסוף ברכות סיני ועוקר הרים הראשון הוא בקי והשני הוא עמקן הנקרא כעת חריף שהיא בלשון אשכנז שארף כמו פלפלין ורצו לומר בלשונם הזה מן העמקות והחקירה מעט ממנו טוב. ומטעים כמו מעט פלפלין בתבשיל שטוב והרבה ממנו רע ומזיק ומפסיד את המאכל:

והנה בימי שערי דורא קראו את עוקר הרים בשם חריף אשר מלפנים הי' נקרא פיקח שהוא בלשון אשכנז שפיטצפינדיג ומי שהוא בעל פלפול גדול ורוצה להראות פקחותו וחריפות שכלו משבש את עלמו, כמ"ש אגב חריפתא שבשתא, ולזאת מקיים בהשכל ובחריפות: אם נשבר הגוף ויש שם עוקץ שהוא בלשון אשכנז שפיטץ זה מנקב הריאה שנקרי פיקח והעוקץ שנקרי חריף מזיק לפיקח ידידו הש"ת:

שלמה הכהן שיק:

קמ"ב

שו"ט לידידי שאר בשרי הרב הגאון החסיד מוה' **יעקב שיק** רב בק"ק **נאדאודוואר** הש"ו:

מה שאמרת בחדודך קודם ללבונך כי לילית ס"ם זכר ונקבה הוא בגימטריא שפ"ר וזה סוד השופר שמהפך הדין לרחמים: זת"ד, ואמת הכי לעורר איתך באותו מטין אשר קראת בלשון זכר ס"ם, אלו ב' אותיות הם רק אותיות ראשונות משמו, ובספרי המקובלים קראו אותו בב' אותיות הראשונות שלא להוציא מפיהם ומפי כתבם שמו שלם שהוא להשטין ולהרע, וקראו אותו ס"ם שהם אלו ב' תיבות אשר עמדו בלוחות בנס, שנית הכי לעורר שהקרא תקעו בחודש שופר המדבר משופר של ר"ה כתיב שופר מלא בויו ומעתה אין עולה חשבונך יפה:

ולחדוד הכי לומר, לפי שעה אבא גם אני בין דורש גימטריאות, לבאר עד"ז דעת רבינו הרמב"ם בסוגי' אשר אנו עוסקים בה, רבינו רש"י כתב במקדש הי' תוקעין דוקא במקדש ולא בכל העיר ירושלים, ודעת הרמב"ם שבכל העיר ירושלים תקעו, ולא הכריעו עוד החכמים בין רש"י לרמב"ם, ויש לומר יען דגבי שופר שתוקעין בר"ה דכתיב תקעו בחדש שופר. בכסה וגו' כתוב שופר מלא בויו שמספרו 586 וכן ירושלם חסר יו"ד ג"כ מספרו כשופר מלא, לרמז שתוקעין בר"ה בשופר בכל העיר ירושלם כדעת הרמב"ם:

ולאבאר דברי, דהנה בספר ג"פ סי' קכ"ו סעי' ל"ה כתב שיש לכתוב ירושלים מלא בויו וחסר יוד, וכבר העיר בספר טיב גיטין בשמות העיירות שבספר ג"פ כתב שלשה פעמים בזה אחר זה שכותבין ירושלים חסר יוד ואח"כ כתב ג"פ בזה אחר זה ירושלים מלא ביוד, וכתב בכרם שלמה בשמות עיירות וזה לשונו: ירושלם (חסר יוד) דיתבא על מי שלח ועל מי בורות כי זה לשון רש"י סוף יחזקאל על פסוק ושם העיר מיום ד' שמה תרגום יונתן שמה דקרתא איתפרש מיומא דשרי ד' שכינתי' תמן, כלומר לא שם אחר אלא שם הראשון שהי' לה מיום שעקד אברהם את יצחק בנו שם שקרא לו יראה ושמה הי' שלם, הרי ירושלם (חסר יו"ד) ויש עוד לפתור ושם העיר ויהי' לעתיד מיום בנינה ולהלן יקראו לה

די שמה עכ"ל, לזאת כותבין ירושלם חסר יוד עכ"ל כרס פלונה, ואני הבאתי ראי' שיש לכתוב ירושלם חסר יו"ד כי אסף המשורר בתילים ע"ז קרא את שם העיר ירושלם על שם שלם דכתיב ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון, כי מדקדק המליצים ופייטנים לקרא בשמות נושנים שכבר נשכחו מלב ההמון ומעתה שם העיר הוא ירושלם חסר יו"ד שמספרה כמספר שופר מלא בויו באשר שם תקעו בשופר בכל העיר (בכל העיר) ירושלם כדעת הרמב"ם:

ידידי אומר עוד ע"פ דרכי דורשי רמזים וגימטריאות שהוא סוד שת"ה לא ישמשו מטותיהן רק בלילה שבתות וי"ט כי הלילית מוכות מזרע לבטלה ולתקן החטא לא ישמשו רק ליל קדוש שמספרם כמספר לילית:

ובנוגע לחקירתך אם הוא מה"ת שלא לתקע בשבת דכתיב זכרון תרועה איך תקעו במקדש, לדעתי הדבר צריך ביאור מספיק, וכי כתוב בתורה לתקוע בשופר של איל דוקא? וכי יש לנו רמז בתורה או בספרי נביאים שבר"ה הוא ית"ש דן את העולם וכל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון? ומהיכן למדו אותנו הקדושים להתפלל ביום הזה על החיים ועל הפרנסה? ועכ"ח צריכין לומר שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו שביום הזה הוא ית"ש דן כל ברואיו ויתקעו בשופר של איל דוקא, כן קיבלו בע"פ שביום השבת לא יתקעו בשופר רק במקדש וביום השבת לא יקחו המינים, וזה בכלל תורה שבע"פ והלכה למשה מסיני רק שהי' דרכם לומר רמז בתורה על מה שקיבלו בע"פ, יען כי בימים ההם עמדו הצדוקים שהתחילו לכפור בתורה שבע"פ לזאת הי' מן ההכרח לחזק התורה שבע"פ ע"י תורה שבכתב:

והנה יש לי בזה חדושים הרבה ואין הזמן מספיק להאריך בדברים שאינם להלכה לפי שעה:

אכן אעירר אותך שכבר קדמוך המקובל בעל קב הישר ברוב דבריך, ואעתיק לך דבריו בפרק ל"ה כי אולי אין הספר בבית מדרשך, וזה לשונו: הלילית והשטן שולטין עכשיו בעוה"ז ולילית שהיא בגימטריא תף באשר יש לה ת"פ מחנות שהן מקטרגין על ישראל, וכנגד זה צוה הקב"ה לנו מצות סוכה סכת חסר כתיב שבגימטריא תף שהוא בקדושה ומבטל ממשלתה של לילית, ולכן ישראל קדושים עוסקים בסוכה מיד אחר יום הכפורים בלילה כדי לבטל הקטרוג של לילית הרשעה כמ"ש הרב גלאנטי על הפסוק בישעי' מלאתי משפט ועתה מרצחים, דע שהיו בירושלים ת"פ בתי כנסיות וגם בית המקדש במספר תפ"א כמנין מלאתי ואח"כ כשנחרב ירושלים נתגברה הלילית ומחנותיה והיתה הורגת בישראל עם רב ולכן נתקיים ועתה מרצחים עכ"ל:

אכן כבר כתבתי לך שטוב לנו שלא להתערב דברי קבלה עם הלכות, ואם נחפשה דרכינו ונחקורה למה תיקנו לעסוק בסוכה מיד אחר יוהכ"פ ואין די לנו במה שאמרו כדי לעסוק במצוה מיד, וגם אין מספיק לנו ברמז שמצא בעל ברכ"י בתורה דכתיב וישב ביום ההוא עשיו לדרכו שעירה ויעקב נסע סכותה, אמרתי למצא בדרך נגלה עוד טעם מספיק המובן לכל:

ברור שביום השבת ניתנה התורה ובאותו שנה הי' יוהכ"פ ביום השלישי וביום אחר יוה"כ נצטוו לעשות המשכן ושם נאמר והם הביאו בבוקר בבוקר ומעתה זה הי' ביום ה' וביום הששי, ואח"כ בשבת העבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה (עיין בעל הטורים ויקהל), ולזכר המשכן תיקנו לעשות הסוכה אחר יוהכ"פ ולדעתי

זה הטעם והמקור והסוד ומלות קורה אחר יום הכפורים ע"פ התורה וע"פ המושכל:

ה' הטוב יאיר עינינו בתורתו לדעת מה יעשה בישראל ולמען נזכה לראות פני הגואל כתפלת ש"ב ואוהבך אוהב ישראל:

שלמה הרש שיק:

קמ"ג

שיל"ת כ"ט למב"י זכרתיך לפ"ק:

שוכ"ט לאהובי התני כבני הרב המאור הגדול בן גדולים, הרוין ושנון, כמוה' **משה שבתי וויים** רב בק"ק ט"ס מיקלאש הישי"ו:

בנידון שאלתך שלוה המנוח ר"ל שואב לדינו אחר מותו בארבע מיתות ב"ד ובקשת בשם הח"ק אם יש בזה מלוה לקיים דברי המת, ובאותו פרק שאלת המקור ומנהג זה, הנה זה ב' שבועות נשאתי ע"ז מהרבני מוה' גבריאל פישער מורה בייסוב קענדערעש שלוה המנוח גלאסמאן בק"ק קונהעדיעש קודם מותו לדונו בארבע מיתת ב"ד וברורתי שע"פ ש"ך כתובת ס"ט ע"א מ"ש מלוה לקיים דברי המת הוא רק בדברים הנוגעים בממונו וגם בזה יש שיטת דלא אמריי מלוה לקיים דברי המת רק מנדת חסידות, עיי' תוס' גיטין דף י"ג בד"ה והוא לא מסך, ובפירוש כתב הרמב"ן בכתובת והרשב"א בגיטין בסוגיי האומר תנו גט זה לאשתי שלא אמריי מלוה לקיים דברי המת רק ביורשים ומקבלי מתנתו עיי"ש:

והמקור למתחסדים המבקשי' לדין אותם אחר מותם בארבע מיתת ב"ד יצא ממסכה עדיות קוף פ"ה כשמת אליעזר בן חנוך שזלזל בטהרת ידים שלחו ב"ד והניחו אבן על ארונו מלמד שכל המתנדה ומת בנידויו סוקלין את ארונו, וכתב הברטנורע לאו דוקא סוקלין אלא מניחין אבן בלבד להיכור שחבריו היו בדלים ממנו עיי"ש, וממש למדו שהכנסת אבן על הארון הוא במקום סקילה, וכן למדו מזה לכל ארבע מיתת ב"ד לעשות איזה מעשה הדומה להם:

ולזאת אם בני החברה מתאכי' לקיים צואות המת אין להכריח אותם מכל הדין ויש לחוש לביזוי המת ביותר שרופא העיר משגיח על ענינים כאלה וז"ל:

כ"ד חניך הטרוד מאד והחותם בברכה מרובה ובאהבה עזה:

שלמה הרש שיק:

קמ"ד

שיל"ת קארלאג עש"ק אמור כ"ז למב"י תרכ"ד לפ"ק:

שלום וברכת שמים ממעל לידידי הרב החריף ובקי בש"ס ופוסקים, צדיק תמים מוה"ר **חיים צבי קליין** מורה בק"ק פעדווערנעק השי"ו

ידיד נפשי! תמול לעת ערב קבלתי מכתבו אשר בו שאל אותי כדת מה לעשות אם יבאו אליו לבקש שיכריז בבהכ"נ הנשואין של אותו אשה בת עהרליך אשר המורה רעה משכנטעש קטן שמו ועמותו הגיע עד המקום שהאש של גיהנם שורף כתן בידה גט פטורין על הפוסטא פארראש וידוע לכל הן לנמולים ואין נמולים שמעולם לא לוה הבעל לכתוב ולמסור לה הגט, כי הוא כאלם ושוטה הוא לכל דבריו זה כמה שנים, ולזאת היא ע"פ דין תוה"ק כאשת איש לכל דבריה ואסורה להנשא לאיש ואם תשא הרי היא באסור כרת ואם יהי' לה בנים

הרי

הרי הם מותרים מן התורה והאריך בזה:

הנה אין ספק שאין במעשה הגט שום מום והרי היא אשת איש כמו שהיתה מלפנים ומאחר שברור לנו ולכל היודעים מזה שהבעל היה חסר דעה ומשוגע, ומעולם לא צוה לשום אדם לכתוב גט כי הוא כאלם אשר לא יפתח את פיו זה כמה שנים:

ולא זו בלבד אלא שאותו רשע והחניף בא למקום שלא היה מעולם ולא דיבר עם האיש המשוגע מעולם, והביא אתו החזן שהיה הסופר ושני בורים וריקים דורשי דמים וישבו שם בכנסת שעות וכתבו וחתמו גט ומסרו לאשה והלכו לדרכם:

ונראה באו לפיקטא בחדש אייר אשר מרחק מן היושר שלא לסדר גט בחודש אייר אם לא בשעת הדחק, וכאן הם נפרדים זה מזה זה כמה שנים והיה בא וסידר הגט בחודש אייר:

ב) מאז עד היום הזה מנעו חכמי ישראל עצמם לסדר גט במקום שלא סדרו גט מעולם אם לא בהסכמות רבנים גדולים מומחים ומובהקים והוא בא וסידר גט על פוקטא:

ג) כפי הנשמע כתב בטאניא פאראשפארט סמוך קורו וזה שקר כי יש שם ב׳ מקומות קורו אחת קורו ואחת ואד קורו:

ד) מי שיש בו ריח תורה ויראה לא ישכים מעולם לכתוב גט במקום כזו שנקרא *Kőrü* שוין הראשונה נקראת בקובין והשניה בבורוק עיי׳ אה״ע סי׳ קכ״ח סעי׳ א׳:

ה) כתב טאניא פאראשפא״ט והי׳ לו לכתוב אונא פֿאראשפארטע, עיי׳ מי״ר דף ז״ן ע״א והבאים דף ק״א ר״ש ע״ב, או מתא פאראשפארטע, כי מתא כולל הן עיר הן כפר כמ״ש בגיטין ג״ן ע״ב ובמרדכי ה׳ גיטין, ובפירוש כאמור בב״י לאה״ע סי׳ קכ״ח דהמנהג לכתוב מתא ולא מגרס ולא מדינה ודבר זה נעלם גם מבעל נחלת שבעה סי׳ י״ב אות י״ב שכתב שבכפר כותבין כפר פלוני, וזה ליתא כי מתא כולל הכל:

וכן פלא בעיני שבעל חלקת מחוקק בסי׳ קי״ט מסופק מה נקרא כפר קטן, ונעלם ממנו שהרשב״ם בפ״ד ומע״א ה״ב כתב כפר נקרא מקום שאין בה מאה אנשים?

ויו) הוא כתב טאניא ובאמת נקרא גם בלעז פוסטא ומבואר בכו״ב״י מה״ת סי׳ ק״ו שאם קרא קוראין ביוד נירמענד וקרה בעין גערמענד שהגט פסול במקום שלא סדרו גט מעולם ולא נקבע ע״פ חכמים לכתוב ביוד או בעין עיי״ש, ומאחר שקרא אומרים פוקטא פאראשט וקרא טאניא פאראשט, וכן קרא אומרים קורו וקרא קורו האיך עוד מעלמו והכר״ע?

זין) הרב המובל אומר שהבעל צוה לספור לכתוב ולמסור לאשתו א״כ צריכין עדי הרשאה ועדי מסירה, והם הם בעצמם אומרים שלא היו שם שום אדם זולת הרב והסופר וב׳ עדי חתימה?

ח) מי הוא זה שאינו יודע שבמשך ג׳ שעות אי אפשר לחקור ולדרוש ולכתוב גט והרשאה כדת של תוה״ק, והם התחילו וגמרו כל הענין במשך שלש שעות ובנתיים אכלו ושתו מה דאסר לן רחמנא!

והנה אחר שמעתי מה שעשה אותו רשע כתבתי להרב הזקן העומד בראש הקעהילאר סיעמוד בפרן שלא יכשילו תלמידיו את בית ישראל באיסור ערוות, והוא השיב לי בזה הלשון:

עת קראי דבריו היקרים עמדתי משתומם על המראה הנוראה ועל השמועה

השמועה הרעה אשר לשמוע אזן דאבה נפשינו וגם לרבות צערי ויגוני על כי אין לאל ידי לעשות מאומה בדבר הזה כי הרב החובל ת"ל לא מתלמידי בית מדרשינו הוא ואיך אוכיחו על פניו, ומי יודע אם יטה אזן לדברינו ואם לא יעיז פניו לומר לי: לא אדון אתה בדבר הזה!

אך עכ"ז חלילה לי מחדל לכתוב לו א"ה ולדבר על לבו להסיר המכשלה אשר יצאה מתחת ידו, אולי יטה ה' את לבבו לשמוע בקולו ולחזור מדרכו הרעה, ולא אאחר להודיע לרמעכ"ת נ"י אם ישיב הרב הנ"ל על מכתבי וכו' משה ליב בלאך:

והנה אחר מעשה הגט כתב לי החזן משענטעש שהי' הסופר שהוא מוכן לגלות מחשבת אותו מורה הרעה בענין הגט שסידר, וזה איזה שבועות בא מראשי הקהלה דעיר סעגעדין ומכתב לראשי הקהלה דפה אם אמת הדבר שפסלתי הגט שסידר הרב קליין מסענטעש על הפוסטא פראשפארט סמוך פעדווערנעק? וממילא השיבו הן. ואחר כן שמעתי שישבו בתורת שיעדסגעריכט בעיר סעגעדין אודות המחלוקה שיש לו עם קהלתו, ויצא הפסק שמחויב לעזוב את מקומו, באשר מלאו שכל מעשיו לא הי' לכון ואין רוח חכמים נוחה מהם:

ואחר הדברים האלה ברור כשמש שהאשה הזאת היא אשת איש לכל דבריה וחלילה לו להסכים שיכריזו הנשואין שלה בבהכ"נ, ואין אדם בעולם שיכול להכריח אותו לעשות דבר נגד הדת והדין והעליון אשר קדשנו במצותיו וציונו על העריות יציל אותנו משגיאות וישיב לב בנים אל האבות ויכלה הקוצים מכרם ה' צבאות כתפלת ידידו מוקירו או"נ:

שלמה לבי שיק:

רב דפה והגלילות:

קמ"ה

שו"ת להרב המופלג בו"ב **משה חיות** בק"ק **לעמברג**:

מה שביקש לידע המקור למנהג הקדמונים שהבעל לא יכתוב בעצמו הגט וימסור לאשתו כמ"ש בתורה וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה אלא שילוה לסופר בפני ב"ד ובפני עדים ויתן אותו בפני עשרה בישראל, הנה כבר אמרו חכז"ל בגיטין דף ח"י תיקנו זמן בגיטין שלא יחפה על בת אחותו, והדברים מבוארים במורה חלק ג' פמ"ט שאלו היתה אשה מתגרשת מבעלה בדבור לבד או בהוצאה מביתו היתה האשה מחזרת אחר פשיעה ויוצאות ואומרת כי נתגרשה או כשתזנה תאמר היא והנואף שכבר נתגרשה, ולזאת תיקנו שמעשה הגט יהי' בכתב ובפני הסופר והעדים יעי"ש:

ומעתה מנהג ישראל תורה לגרש דוקא בכתב וע"י אחרים וברבים שלא יחפה הבעל על אשתו ולא תאמר האשה והנואף שאז היתה גרושה, וזה פשוט וברור, ידידו:

שלמה הכם שיק:

קמ"ו

שיל"ת קארלאג הי' לס' יתרו שנת תרכ"ב לפ"ק:

ברכות ושמחות לידידי הרב הגאון העוסק יום ולילה בתורת ה' צבאות יושב ודורש בנגלות ובנסתרות, כקש"ת מו"ה **מיכאל גאלדבערגר** רב בק"ק **מעזוטור והגלילות**:

ידיד נפשי! מכתבו קבלתי וכו' ומה שהציע לפני על תשובות הגאון משאנז ז"ל שכתב בתשובותיו שחלילה לנו לכתוב בגיטין שמות הלעז כדעת ר"ת בגיטין דף ל"ד במומר שח"ו להזכיר שם גיות כלל ומבאר בב"י בטעמו יען שהוא

שהוא נגד דת משה וישראל ליתן שם רשעים כמ"ש שם רשעים ירקב, ומ"ש כתב הדר"ג הא רוב בני ישראל ומכ"ש בנות ישראל היו להם מאז שמות לעז, ולרוב בנות ישראל אין להם רק שם גיות ולא שם יהודית ועברי והאריך בזה:

הנה מאז גם בעיני יפלא, ולא זו בלבד אלא שגם ביומי הנביאים וכן ביומי התנאים והאמוראים הי' להם שמות לעז, רבינו משה איש האלדים שמו העברי הי' טובי' ונקרא שמו משה שהי' שם מצרי, וכן מרדכי שמו הי' פתחי' ובפירוש אמרו במגלה דף י"ג ע"א אסתר שם או"ה אסתהר ע"ש ברש"י, ובתרגום שני כתב בפירוש בשמה אסתר ככב שנגה שהוא בלשון יונית אסתרא, ומצינו בש"ס בכורות דף יוד ע"ב שם תנא נימוס וזה הי' שם גוי כמו שמצינו בחגיגה דף ט"ו סוף ע"ב נימוס הגרדי וכן במדרש רבה בפתיחה לאיכה לא הי' פלסופים באו"ה כבלעם ונימוס הגרדי.

וכן מצינו שם אמורא טבי בש"ס ר"ה כ"ב ע"א, ומצינו בש"ס ברכות שהי' עבד לר"ג ושמו הי' טבי וכן מצינו במנחות דף ל"ט סוף ע"ב בן דמא שם אמורא ומצינו בקדושין דף ל"א סוף ע"א דמא שם גוי:

ועוד מזה ראיה בהם שגדולי חכמי התלמוד נתנו שמות לבניהם בלשונות העמים שגרו ביניהם כמו שכתב הרמ"א באה"ע סי' קכ"ט סע"ז, למשל היהודים שהיו במדינת אשכנז קראו השם עברי אריה ליב ואלו שהיו באיטאליען קראו אותו ליאון, וכן קראו באשכנז אשה בשמה העברי הי' טובה גוטל, ואלו שהיו בצרפת ואיטאליען קראו אותה בונא ואלו שהלכו למדינת פולין בין הסלאווען קראו אותה דאברייש וכן האיש ששמו העברי הי' טובי' באשכנז קראו אותו גוטמאן ובצרפת קראו אותו בונם.

ולזאת כל האומר ששמות הללו הם שם עכום ושעליהם אמר ר"ת שאלילי לכתוב אותם בגט לדעתי אינו אלא טועה והפריז על המדה ולא הי' באותו שעה מן המכוונים להלכה.

ובאמת נפלאתי בזה גם על מורי וש"ב הגאון בעל מהר"ם שיק זצ"ל שהי' מתון ומתיק בכל עת ובכל שעה הכל כהלכה למשה מסיני, שכתב בתשובותיו ליו"ד סי' קס"ע שאסור לכנות את שמו בשם גוים מן התורה ופה גם הוא הפריז על המדה, כי גם התנאים וכן האמוראים וגדולי הראשונים אשר מפיהם אנו חיים קראו את שם בניהם ובנותיהם בשמות הלעז!

וחלילה לנו לחשוב ולומר שאלו פעלו עולה ועשו שלא כהוגן וכשורה, ואם אנו כבני אדם הראשונים היו כמלאכים, ולדעתי ברור שבעת שבאו בהתערבות עם או"ה במשא ומתן והיו להם שדות וחנות בשותפו' ומאז באו שטרות של ישראל בידי עכום, ויען כי הרבה שמות של אנשים ונשים הוא בשם הקודש כגון פתחי' ישעי' מיכאל גבריאל יקותיאל וכדומה הרבה, לזאת לא רצו שיבאו שמות כאלו אשר בהם השם י"ה או א"ל בידי העכום ולידי חרפה ובזיון, ומטעם זה התחילו ליתן שמות חול שהשתמשו בהם בדברי חול:

והיוצא לנו מזה שבודאי החוב לכתוב בגיטין שמות הלעז ואלו אשר נשענים על דברי ר"ת שאמר שחלילה לכתוב שם עכום בגט לא ירדו לעומק כוונתו כי הוא אמר במומר שנתנו לו אז שם מע"א שהאמינו אז בו בודאי אין מן היושר לכתוב אותו בגט שכותן המומר, משום שנראה כאלו מודים בע"א ח"ו, אכן שם הנותנים מלידה בודאי החיוב לכתוב והוא העיקר:

ובזה תרצתי תמיהת הח"ס על ר"ת ששאל על ר"ת וכי גט קדושה יש

בו ? אכן דברי ר"ת בעתו ובזמנו נכונים כי במומר המוגרש וקיבל שמו בעת שקיבל את מי השמד והודה לע"א את שם הזה בודאי אין לכתוב, וזה פשוט וברור לע"ד.

ומעתה הנה כי הגאון משאנ"ז הי' גדול ליהודים בכ"ז אנו נגררין אחר בעל התם סופר שהי' הרבי של רבותינו הגאונים זצ"ל, והוא כתב בתשובותיו לאה"ע סי' ל"ח באשה ששמה לביאה ושינתה שמה לעני שכותבין בגט לביאה המכונה לעני, כיון דשם מעריסה לא נעקר אפילו בנקבה שלא נקראת לתורה כלל, כי אם מברכין אותה בבהכ"נ בעת שעושים מי שברך או שמתפללים עליה בחליה רצונה להזכיר אותה בשם העברי, וא"כ שם העריסה לא נעקר לגמרי, עיי"ש.

והבאתי ראיה לדברי חי"ק ממ"ש ע"א דף זין ע"ב שאמרו יום אחד לפני אידהן וכו' אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר. רש"י פירש נשתקע לא יצא דבר זה מפי אדם לעולם, נשמע מזה שאם יש רק אחד בעולם המזכיר אותו בשם זה לא מיקרי נשתקע:

ומעתה מתרוי הן באנשים והן בנשים שמזכירין השם או זקניהם ושכניהם את שם העברי מעריסה או שמזכירין אותו בעת שקוראין לתורה או בעת שעושים מי שברך או בעת חלים ולא מיקרי נשתקע לעולם.

ה' הטוב יחייהו ישמרהו ויברכהו כתפלת ידידו ומוקירו או"כ הד"ש ושלום כל בני ביתו ויוצאי חלציו הש"ו:

שלמה הרש שיק מברעזאווא:

רב דפה והגלילות •

קמ"ז

שלום וחיים ממעוני שמים על שער ראש כבוד רב האי גאון אמ"ה מוה' **שלמה הרש שיק** נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קארצאג תע"א:

בענין גדול באתי לדפוק על שערי תורתו, הנה העיר הזאת היא קרובה וצעירה לימים, כי לא ימים כבירים מאז פתחה שעריה ליהודים, ומקודם שנת החירות בארצינו לא נמצאו פה יהודים כי אם אחד בעיר והיו דרים בישוב הסמוך ונקרא לכאן כפר שאיאג, והי' שם מקדש ביהכ"נ מיוחד ליהודים, אכן עתה לא נמצאו בכפר כי אם שנים ומשפחה, ומשם באו היהודים לכאן בעירנו, והרב הראשון בעיר הנ"ל הי' אאמו"ר ה"ג זצ"ל, ובסוף ימיו, אחרי כי ראה שסעורוי' בקרב ישראל גמור בדעתו לקבוע המקום לסידור גטין, כן הגיד לי בפומבי ב' או ג' פעמים, אמנם מן השמים עכבוהו, אך בדמי ימיו בע"ה הלך:

והנה מדי מצעדי גבר כוחנו לעמוד ולשרת בשמו בקהילה והקהילה מאז הולכת וגוברת, וכמה גיטין באו לידי, ואני גדר גדרתי לבל אסדר גיטין עד שלא יעברו עלי מיום הוקם על עשר שנים, והלכתי או אל אדוני' או לרב הסמוך ומוסמך ה"ג לק"ק טורי אמנם האנשים צועקים ומתלוננים על ההוצאות הרבות ויתרות, אמרתי וחשבתי עתה הגיע העת והזמן לעיין בהאי דינא ולקבוע מקום שהניחו לי אבותי, ואמרתי אלכה אל הגדולים דת ודין לשאול את פיהם, האם ימצאו פתח היתר לסדר גיטין בעיר הזו, ואציע הדברים לפני אדוני, וכה יעבור

עיניו

עיניו הגדולים עליהם, ואדין כתלמוד לפני רבו, ואען ואומר:

א) בתחילה יש לספקק כי אין בעירי נהר הנה חכז״ל תקנו שלא לסדר גט פטורין במקום שאין שם נהר הייני ב׳ נהרות עיי׳ ב״ש קכ״ח, ובבית מאיר שם מביא כמה קהילות שאין להם נהר, ומקיים דכל שעת הדחק מותר, ואין לנו שעת הדחק גדול שילטרכו בכל פעם לילך אל עיר אחרת, וימחול לעיין בנוב״י מה״ק פ״ב ובח״ס ח״ב ל״ג, ויעיין ג״כ בנוב״י ס״ס קי״ח כתב ג״כ בעיר באניהאד דהוי שעת הדחק כשילטרכו לילך למקום אחר וגם שם אין נהר כלל, ובנידון דידן הוי שם עירי עדות עפי שנקראת טורוק ס״ט מיקלאש, יש עכ״פ סימן המבדיל בין שארי עירות שנקראו סתם ס״ט מיקלאש וכמה עיירות שנקבעו בשם סתם פאלאטא ומ״מ תקנו שם סג״ט, ועיין בח״ס ח״ב ל״ג שם והנה אעיקר הדין כ״ל גם מה שהביא ב״ש בסי׳ קכ״ח בשם ד״מ מודה לזה, דהנה מדינא ־ג״מ כותבין שם הדירה בגט ולדעת הרשב״א והר״ן פוסל בלא שם הדירה משום חשש שיצ״ש ולא הוי מוכח מתוכו כמבואר כ״מ באורך בב״י ולדבריהם חיים הד״מ אף בכותב שם הדירה, שמא יש שם עוד עיר שנקראת בשם זה ולא הוי מוכח מתוכו, לכן מלריך שם הנהר או שני נהרות, רק במקום עיגון א״כ לדקדק, אמנם אין אנו כותבין שם הדירה ולא שם הלידה ולא עמידת הבעל והאשה כמו שכי בפוסקים, משום דאנו גולין ממקום למקום ושם הדירה מרובה בידנו והוי מקום עיגון דמודו הר״ן והרשב״א כמבואר כ״מ בב״י ואין אנו כותבין רק מקום חתימת העדים, וכבר כתבנו כל האחרונים למה אנו לריכין לכתוב מקום החתימה, ודעת נוב״י סי׳ פ״ו משום הזמה, ודעת הבית מאיר משום קיום החתימות יעיי״ש.

ולדעת שניהם אין אנו לריכים לשם הנהר דאף אם יש עיר אחת בשמה כשם מקום החתימה מ״מ הרי אפשר להזים העדים, שמנו הייתם במקום אחר שאין שמה כשם מקום החתימה ומכ״ש שאפשר לברר מי שמכיר החתימה לדעת הב״מ, לכן מלד שם הנהר אין חשש לעכ״ד הקלושה לסדר גט אף במקום שאין שם נהר, וגם הד״מ מודה לזה לדידן שאין כותבין מקום הדירה, וימחול לעיין בשו״ת חדשות מהר״פ מהגאון ר׳ אהרן פריעד ז״ל סי׳ ל״ז שכתב שם גם כן בעירו בוסורמען והביא ראיותיו, וכי ג״כ להלכה ולמעשה דכותבים גט במקום שאין שם נהר, עכ״ל שם:

באמת שכי כן הב״ש בסי׳ קכ״ח ס״ק י״ח בשם הד״מ דהמנהג לכתוב בגט ב׳ נהרות אך תבא בלרדה שכי דהיינו דאיכא למיחש לעיגון אין לחוש וכבר כי הב״מ בסי׳ הנ״ל בסופו דעתה מסדרין וכותבין גיטין בכל יום אף במקום שאין שם שום נהר דכל שעת הדחק כדיעבד דמי, וכן נמלא בעיב גיטין מקומות שעכ״פ שם אפר כותבין בהן גיטין ואין שם שום נהר, וכן הסכים בסי׳ ע״ב גיטין בילקוט, שמות עירות ס״ק כ״ח, וכן כי והעיד ה״ג מוסי׳ נחום טרעבי טש בסי׳ קובץ על יד על הרמב״ם בפי׳ ד׳ ה״ב ע״ש, ומקיים ללידן חשוב הכל מקום עיגון דמי יימר דיתרמי ב״ד בקיאין עיי״ש, ואנכי הבאתי ראיה דהיכא דלריכין האיש והאשה לילך למקום אחר להתגרש הוי מקום עיגון עיין לעיל שאלה כ״ו, ע״כ דברי מהר״פ לכן כלעכ״ד הקלושה משום זה אין חשש כלל לסדר גיטין אף במקום שאין שום נהר, וכן בעירי

טירוק

טורוק ס״ט מיקלאש תע״א, ויעיין בס׳ נחלת שבעה סי׳ מ״ה ט״ז:

ב) אמנם יש עוד אחר כאן אסתפקתא בענין כתיבת שם העיר, כי לפי עניות דעתי ישראל קדושים הם ואינם מזכירים שם „סענט" דהיינו קדוש, ועי״כ היו חוטפים וקוראים סעממיקלאש, וכן סענפעטער תחת סענטפעטער, סעמארטאן תחת סענט-מארטאן, ומעתה יש כאן מקום ספק איך לכתוב, אם רק טורוק סעמיקלאש כמו הרעדם רעדם שכותבין רק שם ישראל ולא שם גיות כלל, או לכתוב טורוק סעמ מיקלאש דמתקריי טורוק סענט מיקלאש כמו קאזמארק קאזמור? ועוד יש ספק אולי אין לכתוב כלל שם סענט דהיינו קדוש בגט, כמו במומר שאין לכתוב שום שם גיות בתורת מרע״ה?

והגם כי אמת בח״ס אה״ע ח״ב ל״ד ל״ה הורה בעיר גראס סאנקט ניקלאש, ולא העיר כלל על האי חששא הגם כי מרומז שם בתשובה כי ניקאלוי היינו מיקלאש על שם של או״ה, וגם בתי׳ מהרי״ק קי״ מחלק בין שם העיר ובין שם אדם, מ״מ בזה כלע״ד דמודה בשם סענט הוא רומז על דת, ואף דיש עוד לחלק, דהתם ישראל שנשתמד דאין להזכיר, אבל כאן הגוים קוראים אותה סענט על שם קדשיהם בדת, ומאי איכפת לן בגויי הא אין מצווין על השיתוף, וכן נראה לכאורה ראיי מב״ש קכ״ט ס״ק י״ב, הנה בפי כל משום שיגרא דלישנא ומהיות המבטא הרגיל בכל שם ושם משום קבילת שם המקום אומרים סעממיקלאש ובולעין הנו״ן והטי״ת מגלת „סענט" אחרי כי אינם רוצים להאריך אם מדברים בסמוכים אומרים רק סעממיקלאש, א״כ נסתפקתי אם לכתוב בגט טורוק סענט מיקלאש דמתקריי סעממיקלאש או שהוא קילור לשון שדומה לראדם הראדים ואי״ל לכתוב דמתקריי הגם כי כותבין דמתקריי אף במקום קילור השם לית לן בה, כמבואר בב״ה ואם כן לכאורה יש לכתוב טורוק סענט מיקלאש דמתקריי טורוק סעממיקלאש:

ג) עוד יש להסתפק האיך כותבין שם זה „טורוק" אם כותבין בעין או בויו כי הנה האות „ö" משמשת במקום קמץ או פתח ויש כאן שינוי שם גמור ע״כ ברור לי שאין לכתוב באלף, אלא או לכתוב בעין שמשמשת במקום סגול או בויו? והאמנם נראה לי, כי ימחול לעיין בש״ת מהרא״פ ל״ז בשם באמארנען וז״ל שם: עוד נראה לדרך הלשונות אם יבאו שתי הברות שוות זה אחר זה הראשנה נדחקי׳ ונרגש׳ יותר מן השני׳ והשני׳ נחטפת כמו בלה״ק שקל ערש עשר כסף א״כ ה״נ בלשונות הברה השניה נחטפת ולא נרגשת אלא כמו חטף סגול, דבלא״ה ידוע כי הברה זו אי ממולא בין סגול למלאפום ע״כ, וגם שם כתב הראשון בויו, וכן ראיתי מכמה מס״ג שכתבו בויו, וכן גט שסדרנו יחד עם הגאון דק״ק מעזו טור, נהגו הקדמונים לכתוב בגט מעזו טור בויו:

ד) אם לכתוב השם בשם אחד לצרפם יחד או לא? כיון שפעמים רגילים ג״כ לצרפם, ונראה ללרפס כמו שכתב הב״ש ועי״ג אצל ניקלשבורג שכותבין כמעט בב׳ תיבות וכן בס׳ נחלת שבעה נוסח הגט מס׳ י״ז דיש לכתוב בחד יעיי״ש:

אדוני! הנה ראו עיני מה שכ׳ וגדר גדר הגדול ביהודה שמו בכוי״ב פ״ו וק״ה וכו׳ שבל יסדרו גט במקומות אשר לא נתפרסמו בש״ס, אמנם כבר שם משה בח״ס ח״ב אה״ע ד״ל ונוסף בל״ו שדוקא במקום שישבו שם רבנים מקודם, אבל עיר שנתישבו עתה אין

לנו

לנו להמציא ספקות ושני כתובים הבאים כאחד מלמדין, ודומה לו במהר"ם שיק אה"ע ד"ל ול"ט, ע"כ נפשי בשאלתי להאליל מרוחו עלי, עבדו ומחנו הנאמן המתאבק בעפר רגליו ומצפה לחכות ולדבק על אור תורתו:

מאיר הקי' אבן
הרב הגי' מו' פנחס זלוק"ל:

קמ"ח

ביו"ת א' ראה שנת תרכ"ד לפ"ק:

המאיר לארץ יאר פניו להתגי כבני הרב המאור הגדול בן גדולים בקי בחדרי התורה ופוסקים, כקש"ת מוה"ר **מאיר שטיין** הש"ו רב בק"ק טורוק סענט **מיהלאש** תע"ה:

שאלתך שאלת חכם כתשובה שלימה חשובה בעיני ושמחתי כמוצא שלל רב לראות שירדת לים התלמוד למלא מרגליות המאירות העינים, והנה כבר כתב רבינו בעל חתם סופר באה"ע תשובה ל"ד שאחר שנתברר שם העיר וכל הנוגע ע"י רבנים מובהקים ומסדרין גיטין גם במקום שלא סדרו גט מקודמת דנה, ואכן בדורנו דור יתום מה נענה בתרייהו? מראש יש לנו לחוש שילכו לפני רב פוקר שלא למד ולא שנה ודורש דמים ומסדר גיטין, כמו שעשה אותו רשע והלוך מקעננטעם שבא לגבול פעדווערנעק וסידר שם גט על שם הבעל שהוא שוטה לכל דבריו, וכבר הלכה והיתה לאיש אחר, ובכן יטמאו ח"ו את כל בית ישראל, לזאת החוב עלינו לסדר להם גיטין כדי להסיר מכשול שלא יפלו בידי קלי הדעת שאין בקיאין בטיב גיטין וקדושין ואין בהם ריח תורה וריח יראה:

שנית בדורנו שיכולין להזדווג בלי חופה וכלימה ע"פ חקי ליוויללעהעב החוב עלינו להשתדל שיתגרשו כדת של תורה שלא יתערבו הממזרים והפסולים בישראל ח"ו:

והעיקר לחקור ולדרוש אחר השמות ושמות העיר ושמות הנהרות אם הם בתוך שבעים אמה, וגם אם שם הנהר בלשון זכר או נקבה כמו שהאריך בזה מרן בעל מהר"ם שיק זיע"ל בתשובותיו לאה"ע סי' ל"ט וסי' ק' וסי' ק"א יעיי"ש:

ומאחר שאביך הגאון החסיד ז"ל הסכים לסדר שם גיטין ואין שום ספק שהנהרות רחוקים הרבה מאד ואין לכתוב רק על מי מעינות, ומאחר שגם הרב הגאון דק"ק מעזו טור שהוא מתין ומומחה בהוראה מסכים לסדר גיטין בעיקירך, לזאת גם אנכי מן המסכימים בתנאי שפעמים ושלש ישב עמך ברשם הרב הגאון, דק"ק מעזו טור, וכל ספק בשמות תליע לפניו או לפני, כי כן עשיתי גם אנכי שהצעתי מקודם כל ספק בשמות לפני רבותי הגאונים ועל פיהם יצאתי ובאתי לברר האמת ולהוציא מידי ספק:

ועתה אבא לברר ספיקותך בשם העיר טורוק ובפי היהודים נקרא טורעק הרי זה דומה למ"ש מהר"ס בסדר הגט אם כותבין בשטרות בשינוי מעט ממה שאומרים בעל פה והשמות קרובים זה לזה אין כותבין רק השם שכותבין בשטרות ובכתובות:

והרי הענין שלפנינו דומה למה שהאליע מרן ז"ל שם בתשובה ל"ט לכתוב אדא אע"פ שהיהודים קוראין שם העיר אדע בעין בסוף ומאחר שבשטרות ובכתובות כותבין אדא בשני אלפין הרי שם זה העיקר בפי היהודים ובפי הנכרים יעיי"ש:

אכן מה טוב לעשות כמו שהורה

הגאון

הגאון בעל ח"ס ז"ל שהכריע בעיר פאלאטא שנקרא בפי היהודים פאלאטע בעין להכריז שם בגהכ"נ שלושים יום בזה אח"ז ערב ובוקר שמכאן והילך עיקר שם העיר פאלאטא בשתי אלפין עיי"ש בח"ס אה"ע תשובה ל"ג :

וכן עשיתי פה בפקודת מורי הגאון דק"ק אונגוואר ז"ל להכריז פה בבהכ"נ שלושים יום שמכאן והילך שם העיר שלנו הוא קארצאג דמתקריא גאדי קון קארצאג .

ובשם השני סענט יפה ראיה בח"ס אה"ע סי' ל"ה גבי סענט מיקלאש שלוה לכתוב סענט מיקלאש ואין לחוש שבעיני הגוים הוא להם התואר סענט הוא קדוש :

אכן מה שעלה ספק בלבך שבפי היהודים שגור לקרא בכתב וכן בע"פ לכנות שם העיר **סענמיהלאש** או **סענטמיהלאש** בתיבה אחת, ספק זה יש לו יסוד וצריך עיון גדול לדעתי באשר ומאתי ראיתי שגם בשטרות וספרים שלהם כותבין את שם העיר בכשינוי אחת, ועל ספיקותך יש לי עוד ספק בזה הנה השם טורוק וכן סענט הם רק תוארים לעיקר שם העיר מיקלאש ודומה למה שמביא בח"ם אה"ע סי' י"ד לעיר קאנסטאנטינאפל שהוא קאנסטאנטינא רבתי, כי פירוש של נאפל היא גדולה ובגט אין כותבין רק קאנסטאנטינא ולא נאפל, כיון שאינו מעיקר עלם השם אלא תואר, ומעתה נאמר כי השם סענט אינו מעיקר עלם השם אל התואר, האיך אפשר לומר לחבר התואר לעלם השם ולכתוב סענטמיקלאש בכשינוי אחת ?

לזאת אחר העיון ומלאתי דרך הישר ללאת מידי כל הספיקות לכתוב מיקלאש דמתקריא טורקסענטמיקלאש ויניח בין טורוק לתואר סענט וכן בין תואר סענט לשם העיר מיקלאש ריוח קצת כמו שאבאר בס"ד .

בש"ס חולין דף ס"ד סוף ע"ב אמרו מכין לבילה טמאה שהיא אסור מה"ת שנאמר ואת בת היענה וכו' בת היענה דפסק ספרא בתרתי תיבות (בשני שיטין) שמע מיניה תרי שמות ניהנו . ומקשה בש"ס נדרלעומר דפסק להו ספרא בתרי הכי נמי דתרתי שמיה ניהנו ? ותירלו התם בשתי תיבות פסק להו בשני שיטין לא פסק להו, אבל הכי אפילו בשני שיטין נמי פסק להו, עכ"ל הגמרא וכתב שם הר"ן מכאן יש ללמוד לענין גיטין שאין פוסקין שם האיש ולא שם האשה בשני שיטין אבל בשיטה אחת פוסקים קלת שמות כמו כדר לעומר עכ"ל ובט"ז גיטין כתב כן על שם ידידיה שיש לכתוב בשתי תיבות ובתיבה אחת וכתב מהרש"ל ללאת ידי כל הדיעות יכתוב ידידיה בתיבה אחת רק יעשה ריוח מעט בין ידיד־יה ואז כשר אליבא דכ"ע אפילו אם הם שתי תיבות, יעי"ש :

והבאתי ראיה לזה ממנהג ישראל לכפול הפסוק כל הנשמה תהלל וגו' ואומרים בטעם המנהג לכפול משום שהוא סוף המזמורים, ולע"ד ברור שמקור המנהג לכפול הוא כי רב ושמואל פליגי בירושלמי סוכה פ"ג ה"י • אם הללויה תיבה אחת ונמחק או שהוא חלוק ואינו נמחק יעי"ש ומאחר שלא הכריעו בש"ס אין אנו יודעים אם הוא תיבה אחת או שתים, לזאת כדי שלא להכריע תיקנו לומר פעם אחת הללויה כבר שאומר שהוא תיבה אחת ונמחק, ובפעם שנייה אנו אומרי' לחלק הללו־יה בשתי תיבות ואינו נמחק :

וכן אמרתי בטעם המנהג להכפיל בסוף השירה שקרא ה' ימלוך לעולם ועל שכתב הטור או"ח סי' נ"א שהכפילה הוא מנהג ספרד ומפני שהוא סוף השירה ולע"ד ברור במקור המנהג כי רבינו משה הקדים בשירה השם למלכות, אבל המשורר הקדום אמר ימלוך ה' וגו' והקדים

והקדים המלכות לשם, ולזאת תיקנו להכפיל הקרא ה' ימלוך כדי להקדים השם למלכות כמו שעשה משה רבינו, ואח"כ כשאומרים עוד פעם אחת הקרא בזה אנו. עושים כאשר עשה דוד מלכינו שהקדים המלכות לשם.

ולזאת כשכותבין מיקלאש דמתקריא טורק-סענט-מיקלאש בריוח מעט בין התוארים טורוק וסענט יצאנו ידי כל הספיקות, ככלע"ד.

והי' אם שם תשים גם הדברים האלה לפני שכנך הקרוב לך, הוא ניהי' ידידי הרב הגאון המובהק דק"ק מעזוטור ויסכים לדברינו יש לך על מה לסמוך הוא אביך הרב הגאון החסיד ז"ל אשר הסכים לסדר גיטין במקומך, וה' הטוב יהי' עמך שלא תכשל בהוראתך אם תציע כל ספיקותך אחד מזקני הדור הש"ו.

כ"ד חמיך הדש"ת ושלום מחברתך מחברת הקודש יונתי תמתי עם כל יוצאי חלציך:

שלמה לבי ש"ך.

יב יפה והגלילות:

קמ"ט

שנ"ת קארלסבורג כ"ג למב"י תרכ"ה לפ"ק:

רב ברכות וישובע שמחות בין חג המצות לחג השבועות, על ראש הרב המאור הגדול העוסק בתורת ה' צבאות מופלג בתורה ובחכמות כש"ת מוה"ר
יהודא ליב לאנדעסבערג
נ"י רב בק"ק **סעגהאלאם** והגלילות:

קבלתי מכתבו אשר בו הודיעני שהרבנים דק"ק מאד וק"ק פ"ש הסכימו עמו לסדר גט בעירו סעגהאלם, יען שמכמה שנים אין בכחנו לסדר גט בעיר קוריש לאדאן שהי' המקום שסדרו שם גיטין מלפנים, והציע לפני כמה ספיקות והערות וביקש ממנו לחוות דעתי, והנני לרצונו כיד ה' הטובה עלי.

מראש הנני להשיב על דבריו שכתב שמה שכותבין שם לאדאני ביו"ד בסוף, שהיוד פורחת באויר ואומרת שהיא שלא בזיקייהו, כעלם וממעכ"ת שמר אביו הגאון ז"ל בקונטרס תוכחה מגולה שהוציא לאור הרב הגאון דק"ק דיטשו סענט מארטאן בשנת תרל"ג בספרו מלחמות חובה, ושם בדף כ"א כתב מר אביו הגאון ז"ל לכתוב *Nagy* נאדי ביוד בסוף, עיי"ש.

ובעת שרציתי לסדר פה גט הראשון בהסכמות רבותי הגאונים ז"ל חקרתי ודרשתי אצל הגאון ר"מ פערלש בק"ק נאדי קארא"ל ואצל הגאון ר' בעל בק"ק נאדי קאלוב, הראשון כתב שכותבין נויד והשני כתב שכותבין נאד והי' הדבר בעיני לפלא, באשר מי שמרגיש במבטא מבין ומשיג שצריכין לכתוב או נאד או נאדי ביוד בסוף!

ולא זו בלבד אלא שמצאתי ראיתי שבעל חתם סופר והזכיר בשלשה מקומות את שם התואר *Nagy* באה"ע, ובתשובה י"ד כותב נאה, ובתשובה ל"ד כותב נואד ובתשובה ל"ה נוה לכתוב נויד עיי"ש.

ואחר כמה חקירות ודרישות אצל בעלי לשון בררתי שטוב וישר לכתוב נאדי ביוד בסוף כמו שכתב מר אביו הגאון ז"ל, ומורי ודודי הגאון בעל אמרי דוד ומורי הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער זצ"ל הסכימו לכתוב נאדי ביוד בסוף.

ומה ראיה שהגאון דק"ק ווייטצען ז"ל שהי' מומחה בהוראה כתיבה עשה לכתוב לאדאני ביוד בסוף, וחלילה להרהר אחר מעשה הצדיקים שוכני עפר.

ומה שהעיר על נהר קוריש ובגראסווארדיין כותבין מתא דיתבא על נהר קעריש בענין אחר הקוף, וממעכ"ת מביא ראיה שהוין בא תמור קוץ כמו אסטרבולוס שמביא בירושלמי שבת פ"ה ה"ז

ה״ז שסוף העיר *tripulis*, וכן ממה שכתב רש״י בתולדות אנטונינוס בויו והיא קיסר רומי *Antoninos*, ומעתה הכותב קורוש ואיש אשר לא ידע שפתינו ואין מכיר מקומינו וכתבות שלנו מוכרח לקרא קורוש בקמץ, זת״ד. הרבה תשובות בדבר הא השם נחום עמוס שיש להם ויו באמצע, ובכל זאת נקראים בשורוק. ולא בקמץ וכן העיר הוסט שבא בויו ונקראת בשורוק. וע״כ צריכין לומר כמ״ש הרמ״א באה״ע ס״ס קכ״ט שהולכין בשמות כאלה אחר לשון בני אדם באותו מקום ומחוז שמסדרין שם הגט, עיי״ש ובתשובת צמח צדק סי׳ פ״ד.

שכית בעיר לעמבערג כותבין דמתקריא לבוב הכי ויו באמצע כשמע ונקרא בשורוק, ובעיר פרוסטיין דמתקריא פראסטיווע מיקרי הויו בחולם, ובעיר ירושלם נקרא הויו בשורוק.

מעתה בימים הם בעיר גראסווארדיין שרוב יושבים היום מדינת רומעניען וגאליליען דרכם הי׳ לומר קערעש וכתבו ג״כ בגט, ואח״כ לא רצו לשנות וכתבו כמו שכתבו מקדמת דנא, אבן במחוז שלנו ובימינו שמדברים בשפת המדינה יאומרים וכן כותבים בשטרות מקח וממכר ובכל הענינים *Kőrős* בודאי מן החוב לכתוב קורוש בויו כמו איש הי׳ בארץ עוץ, וכבר כתב מהרש בסדר הגט בכל מקום שמסופקין כותבים רק השם כמו שכותבין בשטרות ובכתובות:

ג׳ מה שכתב מעכ״ת לכתוב סעגהאלאם בלי אלף בסוף, כי למעט במבטא המתנועע עדיף וכמו שכותבין ירושלם בלא יוד בסוף, וכמו שחותם עצמו בעל צמח צדק מענדל בלי עין בסוף.

מראשם אני אומר שמן ירושלם אין ראיה, באמת כן יצא מפי ומקולמוס הנביאים, כמ״ש רש״י סוף יחזקאל, עיי״ש היטב.

שכית מה יענה לעיר אויסרליץ דמתקרי אויסטרלי; ומן העיר זולצבאך דיתבא על נהר רויזענבאך שכותבין בכל מקום ביוד וכן באלף בסוף, וכן אנו כותבין פה „קראלאג״ באלף בסוף, עיי׳ נוב״י מה״ת סי׳ קי״ז.

ואחר הדברים האלה גם אנכי מסכים עם הרבנים המזכרים הש״ו לסדר שם גט אכן דעתי לכתוב סעגהאלאם באלף אחר הלמד וקורוש בשתי ווין.

כ״ד הטרוד הדש״ת.

שלמה צבי שיק מברעזאווא:
רב דפה והגלילות.

ק״ז

שוכ״ט לאהובי חתני כבני הרב המאור הגדול בן גדולים, חריף ובקי, מוה״ר **משה שבתי ווייס** רב בק״ק **ט״ס מיקלאש** נ״י:

אהובי בני! הנני לרצונך להשיב לך מיד על שאלתך שנולד שם לאחד בן זכר ורוצה ליתן לו שם פייארל לזכר שם אמו פערל כי אומר שהי׳ אחד במשפחתם שהי׳ שמו פייערל הנה בני ישראל בני נביאים הם, כי בטיב גיטין מביא פערליין הוא כינוי ליששכר וכתב שהאות פ מתחלפות באות ב׳ במבטא שמדינות, ובלשון גסה הוא בערליין ונגזר מכינוי יששכר בער וכן מבואר למעיין בצ״ש אות יוד עיי״ש והוא כמו שאומרים על בער בערמאן כן אומרים על בערליין פערליין ולכן יכולים לקראו בשם יששכר המכונה פערליין.

ואחתום בד״ש לך ולאשתך בתי היקרה שרה תחי׳ וכל יו״ח יחי׳.

שלמה הרש שיק:

קכ״ח

קנ"א

שנה טובה ומתוקה לידידי הרב הגאון הגדול צדיק תמים מובהק ומפורסם, בקש"ת מו"ה **מרדכי פריעד** בעהמ"ח ספר **ברוך מרדכי** הרב אב"ד בק"ק **מארטינסבערג**:

ידיד נפשי! מכתבו וברכתו קבלתי בשמחת לבבי וצדיק כהדר"ג גוזר והקב"ה מקיים וכו' ומה שהעיר על מאמרם בתענית דף ט' ע"א שאמר ר"י המטר בא בזכות יחיד ופרנסה בזכות רבים, ועי"ז מקשה בש"ס הא אמרו שהמן בא בזכות משה והוא הי' יחיד? ותירצו שאני משה כיון דהולך לרבים כזכות רבים דמי. ומקשה הדר"ג מש"ס ברכות י"ז ע"ב שב"ק יצא כל העולם ניזון בשביל חנינא וכו' הרי מפורש יוצא מבת קול שגם פרנסה בזכות יחיד? וכי חנינא הי' במדרגה כמשה שרבים צריכין לו?

והנני לרצונו להודיעו דעתי בס"ל במאמר אשר לפניו דהנה דברי ר"י שאמר שהמטר בא בזכות יחיד ופרנסה בזכות רבים נפלאים מאד מאד, דבריש תענית יצא מפי ר"י בעצמו שג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו לשליח, של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים, ובמערבא אמרי אף מפתח של פרנסה לא נמסר לשליח דכתיב פותח את ידך וגו' ומקשה בגמרא ר' יוחנן מה טעמו לא קאמר נמי הא? ותירצו אמר לך ר' יוחנן גשמים נמי נקרא פרנסה, ומעתה מפורש כאן שר' יוחנן אמר גשמים ופרנסה אחת הן. והאיך אמר כאן שהגשמים באים בשביל יחיד והפרנסה בשביל רבים?

הנה זה קושי' רבתי שהקשה הדר"ג שתירה בדברי אגדה, אכן בימי התנאים היו הרבה שכל דברי אגדה אשר קראו דברי הגיון היו בעיניהם כקוץ מכאיב, ולזאת גזרו שלא לעיין בספרי אגדה ולמולם עמדו הרבה שחבבו מאד את דברי אגדתא ומהם הי' ר' יוחנן ור"ש לקיש כמ"ש בש"ס גיטין דף ס' ע"א.

ובהקדמה זאת מצאתי פתח פתוח לבאר ולפרש דברי אגדתא בתענית הנ"ל מריש עד גמירא.

שם דרש ר' יוחנן עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר. ושם נאמר אשכחי' ר' יוחנן לינוקא דר"ש לקיש אמר ליה אימא לי פסוקך, אמר ליה עשר תעשר וגו' אמר ליה במעשר רשאי לנסות ושם נאמר אח"כ אשכח ר' יוחנן לינוקא וכו' אמר אולת אדם תסלף וגו' ואח"כ נאמר מה שדרש ר' יוחנן שהמטר בא בשביל יחיד והפרנסה בשביל רבים וכו'. דבריהם צריכין ביאור ופירוש מספיק מריש עד גמירא, אם ר' יוחנן דרש המקרא עשר תעשר בשביל שתתעשר איזה המשך יש למה ששאל את התינוק על הפסוק שלו? ב' האיך עלה על דעת ר"י לדרוש ברבים בפני המון ובפני תינוקת שרשאים לנסות את ה' בצדקה באשר בדוק ומנוסה שכל הנותן מעשר נעשה עשיר, וכי לא ירא שאחד מן ההמון ומן התינוקת יבא ויכחש ויאמר ראיתי איש שנתן מעשר וחומש ונעשה עני וזרעו מבקש לחם? ג' איזה המשך והתחברות יש לדרש אולת אדם תסלף דרכו עם המאמר שנאמר לפניו? ד' רש"י פירש ששאל תינוקא לבני ר"ש לקיש למה דוקא את בני ריש לקיש שאל על פסוקי'

אכן כבר ידענו שבימי התנאים נהגו להם איזה ספק שאי אפשר להתברר פתחו איזה ספר ומפסוק הראשון בראש הספר פתרו את ספיקותם או שהלכו לחוץ ושאלו התינוק הראשון שמצאו על הפסוק שלו, ומן הפסוק שלו פתרו והחליטו ספיקותם, וזה הי' להם כאורים ותומים וכבת קול שיצא מן השמים.

ומה נעימים דברי הפלאה שאמר על דברי חכמי המשנה דע מה למעלה

ממך

ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, שרמזו ראה נא ראה האיך ירדת עשר מעלות אחורנית ממה שהיי מלפנים, מראש הי' לישראל עין רואה שהנביאים ראו מלפנים, מה שעתיד להיות, ואח"כ כשפסקה הנבואה ואוזן שומעת שמעו בת קול יצא מן השמים. אכן עתה אין לנו שיור מכל רק התורה הזאת, והוא כל מעשיך בספר נכתבים, שלא נשאר לנו מן הקודם רק ספר התורה הזאת, ודפח"ח.

ואני אמרתי שרמזו לנו בדבריהם שבכל עת ובכל שעה דע מה למעלה ממך תוכל לידע מה שגזרו מלמעלה לעשות או שלא לעשות: עתה גם עתה תוכל לראות גם אתה מה שעתיד להיות, גם אתה תוכל להיות עין רואה ועתה גם אתה תוכל להיות במדרגה ואוזן שומעת מה למעלה ממך, ובאיזה אופן ובמה תוכל להיות עין רואה ואוזן שומעת מה למעלה ממך? וכל מעשיך בספ' נכתבי' אם תפתח באמונה שלימה את ספר התורה, והפסוק ראשון בספר יהי' לך כאורים ותומים לדעת מה למעלה ממך.

והנה ר' יוחנן הי' מאותו שלמדו מספרי אגדתא ומלא הדרש מן עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר, כי מלאו סמוך לאגדתא ממלאכי שאמר בחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם את ארובות השמים וגו'.

אכן הוא ר"י רצה לברר הספק אם הדרש הוא דרש אמת או שהוא רק אסמכתא בעלמא לעורר את המון שיקיימו מצות מעשרות. ומה עשה? יצא לחוץ ושאל התינוק על פסוק שלו. והי' לפלא בעיניו כי הפסוק של אותו תינוק הי' הפסוק עשר תעשר, ומזה פתר ספיקותו בהראו לו מן השמים שהדרש עשר תעשר הוא אמת.

כי התינוק שמצא בחוץ הי' בן אחותו של ריש לקיש שהיו מאותן שלמדו ועסקו והאמינו בספרי אגדתא ואותו תינוק הי' שמו עקיבה ופסוק שלו הי' עשר תעשר שמתחיל באות ע ומסיים באות ה' עשר, וגו' שנה:

והנה גדולי האחרונים היו מסופקים אם כותבין בגט אשה עקיבה באות ה' בסוף או עקיבא באלף בס"ף, ועמ"ז מביא ראיה לכתוב עקיבא באלף בסוף, כי אותיות אביר יעקב הם אותיות רבי עקיבא.

ורבינו יצחק כתב שעשה שאלות חלום ע"י וגילוי לו בחלום הקרא אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה אשר סופו תיבות הוא עקיבה בה"ה בסוף:

ובשם הגדולים אות יוד סי' י"ע כתב שמלא מפורש במדרש שהפסוק אור זרוע וגו' ס"ת עקיבה:

ובס' כרם שלמה כתב שבתלמוד בבלי כתיב בכל מקום עקיבא באלף ובירושלמי בכל מקום עקיבה בה"ה בסוף לזאת הטוב לכתוב בארץ ישראל עקיבה בה"ה ובחוצה לארץ עקיבה באלף:

אכן נעלם מכל האחרונים שבס' עשרה מאמרות במאמר חקי דין חלק ה' פרק יוד מבאר המקור לכתוב עקיבא באלף:

אמנם מאמר שלפנינו שבני ר"ל שהי' שמו עקיבה הי' לו הפסוק עשר תעשר המסיים בשנה בה"ה זה ראיה ברורה לכתוב בגט עקיבה בה"ה כדעת שם הגדולים וכמו שנכתב בדקדוק ובמכוון בירושלמי, ככלע"ד. להלכה ולמעשה:

והנה אחר ששמע ר"י הפסוק עשר תעשר מן התינוק וזה הי' לו לאות ולמופת שנאמנים דברי אגדתא שהמעשר זוכה לעושר גילה שמחתו ופרסם ברבים הדרש מן עשר תעשר:

אכן אמרו לו הא אנו רואים בכל יום ויום שאחד מעשר כלת וכדין והוא

יהוא וזרעו מבקשים לחם?

ומה עשה ר״י לברר הספק? לזאת חזר שנית לחוץ לשמוע מפי תינוקת הפסוק שיהי׳ לו כבת קול לתרץ הקושי׳ שמקשים אותו:

וכאשר יצא מצא תינוק של ר״ל בשמו הי׳ אייבו ואמר לו פסוקו אולת אדם תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו שמתחיל באלף ומסיים בויו

וכאשר שמע ר״י הפסוק התמוה על המראה הנפלאה שהוא עין רואה ואזן שומעת מה למעלה, כי מעתה נודע למה צדיק שמקיים מצות עשר נעשה עני? כי אולת אדם תסלף דרכו, שעבר עבירה אשר העונש עליה הוא עניות, ועל ה׳ יזעף לבו שלא קיים בו עשר בשביל שתתעשר:

ואחר הדברים האלה זכיתי להראות כמה גדולים דברי חכז״ל עד שאומר בזו השעה: אודך על כי נוראות נפלאתי, נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד, לזאת אני אומר: ברוך אלקינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו!

וראה פלא! בש״ס פסחים דף נ״ו אמר אבוה ומחקו שם שלא אבוה רק אייבו אמרו משמיה דריש לקיש יעיי״ש ברש״י:

ומכין ידעו בברור ששמו הי׳ אייבו שאומר כן בשם ר״ל? אכן במאמר שלפנינו מפורש שהי׳ נרים לקיש בן ששמו הי׳ אייבו שהי׳ לו הפסוק שמתחיל באלף ומסיים בויו:

ומעתה אם אנו רואים ושומעים הקול באחד קיים מצות מעשרות ולבסוף נעשה עני, חלילה לנו לומר שהדרש עשר תעשר אינו אמת אלא אולת אדם תסלף דרכו, והם הם הגורמים שלא נתקיים בהם ברכת התורה עשר בשביל שתתעשר:

ואם אנו רואים דור עקש ופתלתל שמקלפים דרכם כמו דור המדבר ובכל זאת הוא ית״ש נותן המטר והגשם בעתו ובזמנו, עלינו לדעת שהפרנסה באה בזכות הצדיקים שעושים רצון קונם:

ובזה מובנים דברי הש״ס מרישא עד גמירא, אחר שנתברר לר׳ יוחנן ע״י התינוקות כבת קול מן השמים שהדרש עשר בשביל שתתעשר הוא אמת, דרש דרש אח״כ ברבים ימטר בשביל יחיד ופרנסה בשביל רבים, כי ע״י המטר באה הפרנסה:

ומאחר שדא ודא אחת למה בא המטר בשביל יחיד והפרנסה דוקא בשביל רבים?

אכן אחר שמענו הקרא אולת אדם תסלף דרכו, אע״פ שמצד אחד ראוי לברכה אכן מצד אחר ראוי לקללה ילאת לא בא המטר רק בזכות הצדיקים והתמימים:

אכן כשבאה הפרנסה רק בזכות הצדיק אינה מצויה בריוח ורק בתורת מתנה שהיא מועטת, וכשהיא בריוח אז סימן ומופת שבאה בזכות רבים שעושים רצון קונם באימה וביראה, כמ״ש הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו׳:

וע״ז מקשה בש״ס הא אמרו שבשביל משה שהי׳ יחיד בא המן, והמן בא בריוח לכל ישראל?

ותירצו שאלים זכותו של משה שהי׳ שקול כנגד כל ישראל והי׳ כדאי שיתפרנסו כל ישראל בריוח בזכותו:

וממילא מובן שהבת קול שיצא בימי ר״ח ב״ד הי׳ סימן ומופת שזכותו גדול שראוי שיתפרנסו בני דורו בריוח בזכותו, כנלע״ד:

הי׳ הטוב יברכהו בשנה טובה ומתוקה ויאריך ימיו להגן על בני דורו בתורתו

בתורתו ובעבודתו כתפלת מוקירו עבד לחכמי התורה:

שלמה לבי בן אסתר:

קנ"ב

שוכ"ט להרבני המופלג בתורה מוה' שרגא המכונה יאקאב פאל בעיר מאראש וואשארהעל:

מה ששאל ממני להודיעו מדוע אמרו בשבת כ"א ע"ב לוי ברי דרב הונא ורבה בר הונא ובראשון כתבו בריה ובשני בר? והנה זה הערה גדולה, ואמינא כי חכז"ל בכל אות ועוקץ שכתבו וגרעו או הוסיפו הי' מטעם גדול, כי הם דברו וכתבו ברוח הקודש, וכל הלומד תורה לשמה זוכה לדעת דברים הרבה ולכוון האמת:

בש"ס ברכות דף ח"י מוזכר אחד בשמו לוי שלא זכה לעלות למתיבתא דרקיע בשביל שפגע בכבוד הת"ח ר' אפס עיי"ש, וכן מצינו בש"ס בכמה מקומות שהחוב להזהר בכבוד החברים ובכבוד הנושאים את כתר התורה באהבה, וסיפרו לנו במדרש רבה בחקתי שפנחס אבד רוח קדשו בשביל שהתגאה על יפתח:

ולכן כאשר ראו מסדרו הש"ס להזכור במאמר שלפנינו האיש שהי' שמו לוי ראו לרמז שהאיש לוי הזה הי' איש שלם ומושלם במדותיו ולא כאיש לוי שפגע בכבוד הת"ח, לכן כתבו אחר שמו בריה-הונא וב' אותיות האחרונות מן בריה (יה) וכן ב' אותיות הראשונות מן הונא (הו) הם שם הוי' ב"ה, כי לוי זה הי' ה' עמו והלכה כמותו, באשר הי' זהיר בכבוד התורה:

וגבי רבה בר הונא אמרו בדקדוק ובמכוון בר כי בכתובות דף ס"ט מצינו עוד אחד רבה בר הונא ושם קראו אותו זוטא וכדי לעשות הבדל בין שמות שוות אמרו כאן בר ושם אמרו בריה:

ויש ללמוד מזה מוסר גדול שכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות לדורות עולם וזכר צדיקים המכבדים את העוסקים בתורה לברכה לעולמי עד:

ובאותו פרק אזכיר שאני הגבר ראיתי בעיני כי שלשה ת"ח גדולים אשר גם זכות אבותם מסייעתם פגעו בגאותם בכבוד ת"ח ונענשו כפנחס שנאבדה מהם רוח הקודש:

אכן בעוה"ר נתקיים בדורנו דור הבוגד לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו, כי אין איש שם על לבו לדעת מה טוב ומה ה' דורש מאתנו לכבד הלומדים תורה לשמה:

כ"ד אוהב האמת והשלום:

שלמה הרש סיק:

קנ"ג

ברכות ושמחות לידידי בן גילי הרבני המופלג בתורה וביראה, הנגיד מוה"ר אפרים פיקסעל וה"ק בק"ק ק"ס מארטאן:

מכתבו קבלתי וכו' ומה שביקש ממנו להודיעו תכלית וכונת תפלת ר' נחוני בן הקנה שאומרים בכל יום שהם תוארים כלפי מעלה שאין מובנים לנו הנה אנשי כנסת הגדולה תיקנו להזכיר בתפלות כל התוארים לבורא ית"ש, אכן להשם אהיה אשר אהיה לא נתנו מקום בתפלה באשר

באשר את השם הזה לא יזכירו רק לעתיד כשיבא עולם התיקון ב"ב, והנה השם אהי' אשר אהי' הוא מספר מ"ב גם השם אלוה היא מספר מ"ב, וכנגד השמות של מ"ב יסד רשב"י שבעה טורים הללו אשר בכל טור ששה תיבות, ושבעה פעמים הרי מ"ב תוארים כנגד השם של מ"ב, ועד שנזכה לעולם התיקון עלינו החוב לעסוק בתורה שבכתב המתחלת באות **ב'** ובתורה שבע"פ המתחלת באות **מ'** (ברכות מאימתי) הרי **מ"ב** כנגד השם אהיה אשר אהי' שעתיד לשלוח לנו הגואל במהרה בימינו אמן:

כ"ד ידידו בן גילו הד"ש ושלום כל בני העדה הש"ו:

שלמה הרב שיק מברעזאווא:

יל רפה והגלגלת

רנ"ד

שוב"ט לידידי הרבני המופלג בתורה יב"אה טהירה, הרין ושנון, במוה"ר **משה אונגאר** נ"י ש"צ מ"צ בק"ק **אבאד סאלאך** תע"ה:

אהובי! עתה עלה במחשבה לפני לברר הדין אודות החלב והחמאה בקונסטבאטעטער פאבריק העומדת שם ויהודים ואינם יהודים בעלים לשם החלב מן הפרות אשר להם ולכל אחד ואחד מן החבורה יש לה כלים מיוחדים שלא באו ולא יבאו מעולם לאשם ולמים חמין, ובפאבריק עושים מן החלב החמאה והגבינות יושב גם יהודי ממונה, ועלינו לדון אם יש לקנות מן החלב ומן החמאה ומן הגבינה, באשר רוב החלב שבא לשם בא מאינם יהודים ויען כי אחר שנותנים החלב לתוך הכלי חם ומ"ב גראד חמימות, אז החמאה צף למעלה מיד, והחלב היוצא אח"כ מן הכלי מוכרים הליטער בעד ב' כ"ל, וזה היא לאיש עני תועלת גדול שיכול לקנות משם החלב היוצא אחר בעלה החמאה ממנה בזול, וגם הגבינה שנעשה אח"כ מחלב הנשאר לתוך כלי חם מוכרין בזול:

ומראש עלינו לדון על החלב גופה שאסרו חכז"ל בע"א דף ל"ה חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו משום דחיישי' שמא הוא חלב טמא או עורב בה חלב טמא, וכתב הפ"ח ביו"ד סי' קט"ו בעיר שלא מצוי חלב טמא או שהוא ביוקר מחלב טהור מותר, ובס' קהלת יעקב בחלק מדות חכמים סי' י"ז כתב חזקה שאין אדם מערב דבר היוקר בזול, כן כתב הרמב"ם סוף פי"ז מהל' מ"א המוריים במקום שדרכן לתת לתוכה יין אסור, ואם הי' היין יקר מן המוריים מותר, וכיוצא בזה מורין בכל דבר שאין חוששין לו שמא ערבו בה הגוים דבר אסור שאין אדם מערב דבר יוקר בזול שהרי מפסיד. ונפקא מיניה לחשש חלב טמא במקום דחלב חמור וגמל ביוקר מחלב בהמות כשרות דמורין להתר לדברי הרמב"ם עכ"ל:

וכן כתב בשבולי לקט דאם אין שם גמלים ודבר טמא ישמור החלב, ולמאי ליחוש וכו':

ומעתה לפ"ז במקומינו שאין שום חשש שערבו בתוכה חלב טמא, א' דאין שכיחין כאן גמלים וטמאים שחולבין, ב' מאחר שהפאבריק עומדת תחת השגחה ויש להם מבינות שלא אפשר לערב שום משקה או חלב אחר ואנקיותא קפדו מאד מאד בודאי אין שום חשש שערבו בה חלב ממין אחר, רק שבזמנינו

במקומינו אנו ומהדרין שלא לקנות חלב נכרים שמא לא הי׳ הכלי נקי והי׳ בו דבר אסור או שהוא כלי בן יומא, אכן בנידון דידן שיש לכל המביאין החלב לפאבריק כלים מיוחדים שהם נקיים ולא בא לתוכם מעולם שום מאכל או משקה אחרת לא חש ולא לכן בודאי יש לסמוך על גדולי האחרונים שבמקום שאין שכיח חלב טמא החלב מותר בלי שום פקפוק כלל וכלל:

ויש לומר שעד וסמך עוד להתיר החלב הזה שמוכרין שם בזול מב׳ פנים א׳ יען דחכז״ל למדו אותנו, ומכמה פסוקים בכתבי הקודש שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ומאחר שהם יכולים לקנות בזול לזאת החוב עלינו למצא להם היתור שיש לו יסוד ברמב״ם ובאחרונים, ב׳ בירושלמי סוף קדושין אמרו משמי דרב: עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראת עינו ולא אכל ומאמר זה הובא גם בטו״ז או״ח ס״ס רכ״ה, ביארתי דבריהם דכתיב בפרשת נשא גבי נזיר שיביא קרבן מאשר חטא וגו׳ ומפרש בפענח רזא כי חטא הוא לשון חסרון כמו וקלע אל השערה ולא יחטיא, היינו שחטא שציער עצמו מיין שנברא שיהנה ממנו האדם, ולזאת דרש רב שאם אפשר לאדם להנות בהיתור מאיזה דבר ומחמיר על עצמו בחומרא שאין לה יסוד ומענה עי״ז הגוף לעון יחשב לו:

ועתה מאחר שבמקומו כמעט כל החלב אשר בעיר מוליכין לפאבריק ולא ימצא לפעמי׳ לקנות אפילו ביוקר ומאחר שהם ימצאו לקנות בזול למה יענה העני את גופו ולא יקנה מן המותר:

ועתה אבא לדין על החמאה, הנה כפי המבואר ביו״ד סי׳ קט״ו אפילו אלו שאוסרין החלב משום דחיישי׳ שמא עירב בה חלב טמא מתירין לאכל החמאה מן הנכרים, יען דחכז״ל אמרו חלב טמא אין מעמיד, ויש מקומות שנוהגין לאכל החמאה מנכרים ובמקום שאין מנהג לא לאסור ולא להתיר אם בשלה עד שהלכו לחלוחי הלב מותרת:

ועתה בנידון שלפנינו אע״פ שאנן בדידן ומחמירין שלא לאכל חמאה מן הנכרי יען דיש לחוש שמא עירב בה איזה שומן אחר או שבא לתוכה איזה דבר אסור אכן בחמאה אשר לפנינו שנעשה בפאבריק במקום שאין מצוי שום דבר אסור והכל נעשה תחת השגחת הממונים אשר בתוכם גם יהודים שנכנסי׳ ויוצאים אין שום מקום להחמיר:

אך מצאתי ראיתי דבר פלא ועמדתי משתומם איזה שעות, בפרי תואר ליו״ד סי׳ קט״ו כתב ולא יכולתי להתאפק מהודיע את אשר שמעו אזני מפי מגידי אמת אשר ראו שבזמנינו נתחכמו לערב חלב גמל בחלב טהור ועושים ממנה החמאה, ולפי זה ראוי לאסור החמאה, והנס שאמרו חכז״ל חלב טמא אינו מעמיד לא בהנו חכז״ל אלא חלב טמא לבדה אבל בתערובת או ע״י איזה פעולה מעמיד!

ועמדתי משתומם כי דבר זה מוכשר להחליש את כח חכז״ל שדברו בכל מקום ברוח הקודש ומה שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו, ואם הם אמרו שחלב טמא אינו מעמיד האיך יבא אחד ויאמר שמעמיד באופן זה או באופן זה? לא שלותי, ולא שקטתי יומם ולילה ואמרתי לא אתן שינה לעיני ולעפעפי תנומה עד שאאיר את עיני להראות לרבים שמשה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכז״ל אמת ויציב ונכון!

והנה

והנה מצינו ענין כזה עוד בנדה דף ל"ח ע"ב אמרו יולדת לתשעה יולדת לשלמי' וכתב בב"י לאה"ע סי' קנ"ו הובא ברמ"א שם כבר תמהו רבים ע"ז שהחוש מכחיש זה? ותוס' כתבו שעתה נשתנו הענינים כמו שאמרו בפ"ב מבכורות פרה וחמורה אינן יולדות אלא לג' שנים ועתה יולדות לב' שנים, וכן תמצא בהרבה מקומות עכ"ל, הרי שמצינו עוד מקום שחכז"ל אמרו דבר שהחוש מכחישו, אך אם נפתח את עינינו לראות בעין יפה אז אנו רואין שאין החוש מכחיש דבריהם כלל וכלל הם הם שישבו בארץ ישראל ובבל הם הם אמרו אז בזמנם שיולדות לתשעה יולדת לשלמים ע"פ הרוב, וכן פרה וחמורה אינן יולדות ע"פ הרוב אלא לג' שנים, אכן האויר והאקלים והזמן גורם שינוי הטבע עד שמן המיעוט נעשה הרוב, אכן בחלב טמא שאמרו בהחלט שאין מעמיד, ובעל פרי תואר ישב בארץ ישראל במקום שגמלים מצוים והאיך המצאו שם שחלב מעמיד דבר המכחיש דברי חכז"ל? חלילה וחלילה לומר כזאת ולפגוע בכבוד חכז"ל שדיברו בכל מקום ברוח הקודש!

והנה האיר ה' את עיני ואמרתי ברוך אלדינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו:

ונראה אמרתי לדקדק בדבריהם שאמרו חלב טמא אין מעמיד ולא אמרו אין עומד כי מעמיד משמע שחלב טמא פועל שהחלב לא יעמיד?

אמנם בדקדוק ובמכוון אמרו מעמיד באשר טבע החלב מן הטהורים הוא כשהיא עומדת זמן קצר בכלי השומן צף למעלה אכן אם מערבין בחלב טהור גם קצת מחלב טמא מעכב זמן הרבה שלא יעמוד השומן למעל' וזה שאמרו בחכמתם הרמה שלא לאכל חלב עכו"ם ומפני שמערבין בחלב טהור חלב טמא למען לא יעמיד!

עלה במחשבה לפני שפעם אחת כאשר ישבתי בבית מדרשו של מורי הגאון ר' חיים הירש מאנהיימער זיע"ל בק"ק ווערבויא סיפר שפעם אחת נסע בימי בחרותו לעיר הבירה ווין בימי הקיץ, ואז נסעו על עגלה אחת יהודים מק"ק מאגענדארף והוליכו בכלים גדולים חלב למכור, ושאל אותם, האיך אפשר להביא בימי החום חלב מדרך רחוק ולא יקפיא (דאס זיא ניכט גערינכען זאלל?) והשיבו שנותנים איזה לעפפעל מחלב של חמורה לכל כלי מחלב פרה ועי"ז יכולת להקימה ג' ימים שלא תקפיא!

ומעתה חזינן כמה גדולים דברי חכז"ל שאמרו חלב טמא אין מעמיד, שעשתה הפעולה שהחלב טהור איכה מקפת, ר"ל שבזמן קצר אין השומן צף למעלה:

ואחר שזכיתי להראות שהם לא אמרו שבחלב טמא אין חמאה, רק שבתערובת גורמת שאין השומן והחמאה צף למעלה בזמן קצר, בודאי גם הם ידעו שאפשר לעשות חמאה גם מחלב טמא:

ומעתה במקום שיש לחוש שמכינין בהמות טמאות שנותנים חלב בודאי אסור לקנות חלב מן הנכרים, וכשם שאסור לקנות מהם חלב כן אסור באסור גמור לקנות מהם חמאה, וזה ברור כשמש לע"ד:

ולפ"ז דברי קהלת יעקב שסומך עצמו על דברי הרמב"ם נסתרים הם לגמרי, דאף אם נאמר שחלב טמא ביוקר בכ"ז יש לחוש שמא עירב בה חלב טמא כדי שלא תקפיא ואחר שנודע שחלב אחר יום או יומים תקפיא בעת שנותנין אותה על האש לבשלה ועל ידי החלב טמא

טמא לא תקפיא מהר ויקנו ממנה גם פעם אחרת.

וממילא נסתר לגמרי ההיתור מבעל פר"ח ושאר אחרונים המקילין חלב של עכום משום שאין חלב טמא מלוי ביניכו האמת שאין מצוים בינינו בהמות טמאות הנותנים חלב בשפע, אכן יש לחוש שהנכריות המוכרת חלב פרה בשוק נוקחת לפעמים איזה טפת חלב מחזרים ואתונות השכיחים גם במקומינו כדי שלא תקפיא החלב מהר ויקנו ממנה. ואחר החקירה אשר לפנינו ההוב עלינו לדעת שאסור לקנות הלב נכרים בשוק באשר הנסיון מעיד שעושים פעולה ע"י חלב טמא שלא תקפיא מהר.

אכן בנידון דידן שברור שאין שכיחים במקומינו בהמות טמאות לחלב ואלו שהם בחבורה שולחיי החלב מיד אחר החליבה לפאבריק במקום שאין להם לחוש שתקפיא מהר, וכל הנעשה שם עומד תחת המנוכה שהוא האומן הבוחן ובודק גמי נסתרות שלא יעשה שם דבר המזיק לנקיות ולא איזה תערובות, הוא בוחן ובודק המראה מן החלב ולופה ומביט בסקירה אחת הכלים ועל כל דבר ממוכים שומרים ובתוכם יהודים, ובאותו מקום שעושים החמאה ובגבינות אין אופן ואין מבשלים ואין אוכלים, ועל נקיון כפים הם מקפידים, לזאת מותר לאכל החלב והגבינה והחמאי' מן המקום הזה אשר גם ידידינו היקר ירא ה' מרבים ר' שרגא גריף ני' הוא אחד מן החבורה, ותחת השגחתי והשגחי' מעכ"ת הש"ו הכל נעשה, ויאכלו ענוים וישבעו, אכן אין ללמוד מזה למקום אחר, ד"ל.

כ"ד ידידו מוקירו הדש"ת

שלמה הכהן שיק מברעזאווא

רב דפה והגלילות,

קנ"ה

שיל"ת קארלאג מ"ו למנב"י שנת לברי"ת הב"ט לפ"ק

שובע שמחות ורב ברכו' בחג השבועות לידידי המהולל ברוב תשבחות העושה חסד לאלפים ורבבות התורני ר' **אהרן כהן** ראש המדברים בק"ק **מאדאראש** השי"ו

ידיד נפשי! בבאי לביתי ראשית ונאכתי להשיב לו על שאלתו שביקש ממני להודיעו דעתי בכתב ע"פ דין תוהק, כי אבותיכם הצדיקים ז"ל נקברו בכפר דארוטץ ביחוד באראשאד בקבר שלא הי' להם קנין עולמית ואין מוקף בחומה, ובשנת 1870 למספרם חלקו את השדה אשר לבני הכפרים מטעם הממשלה, וכפל הבית החיים אשר בו נקברו אבותיכם לבני הכפר לרעות שם לאנס ובקרם ובני ישראל הדרים שם בכפר קנו להם מקום במקום אחר לקבור שם את מתיהם לזאת בדעת מעכ"ת ואחיו הש"ו לפנות העצמות מאבותיכם ולקבור אותם בבית החיים שקנו בני ישראל, וביקש ממני לברר לו הדין ע"פ תוה"ק כדת מה לעשות. ולדעתי לא לבד שמותר לפנות העצמות כדי לקוברים במקום הראוי אלא שהחוב על הבנים לקוברים במקום שיהי' להם מנוחה נכונה ומג' טעמים:

א' בש"ס סנהדרין מ"ז ע"ב אמרו ג' קבורו' הן א' קבר המוצ' הי' שבעל השדה מלא בשדה שלו קבר ויודע שמעולם לא נתן רשות לאדם שיקבור שם את מתו. ב' קבר הידוע הי' שנקבר שם מת ברצון בעל השדה. ג' קבר המזיק לרשות הרבים הי' שמתחלה נקבר שם ברשות, אך נעשה

נעשה שם דרך לרבים יהולכים שם באים לידי טומאה.

בקבר א' מבואר ומפורש שמותר לפנות העצמות משם למקום אחר ואחר שפינוי העצמות משם מקומו טהור ומותר בהנאה. בקבר ב' מבואר שאסור לפנות משם העצמות, ואפילו אם פינוי משם העצמות מקומו טמא ואסור בהנאה בקבר ג' המזיק את הרבים מקומו טהור אך אסור בהנאה, עיי"ש.

ועתה בנידון שלפנינו שיהודים שדרו מלפנים בכפר דאראטץ לא קנו המקום לקבור בו ומתיהם לחלוטין והגם כי קבורים שם ברצון שרי הכפר, אך סופו מוכיח שיש לדמות זה לקבר הנמצא, ובקבר הנמצא מותר לפנות ומקומו טהור ומותר בהנאה.

ואם נאמר שבנידון שלפנינו יש לדמות לקבר הידוע יען שנקברו שם ברצון שופטי העיר, בכ"ז ברור כשמש שיש לדמות לקבר המזיק לרבים, יען שעכשיו הוא שדה ומרעה לבקר ולצאן, והולכים שם יהודים ואנשים יהודי כהנים וישראלים בא יצא הזמן שישכחו שיש שם קברים ויבאו לידי טומאה בשגגה, וקבר המזיק לרבים מותר לפנותו.

ב' קבלה הי' לאבותינו מאז היתה ישראל לגוי קדוש שסימן רע לאדם הנקבר בקבר שאינו שלו, ובפירוש אמרו בש"ס ב"ב קי"ב ע"א נמצא לדיק קבור בקבר שאין שלו עיי"ש. והנה עמדתי לחקור ולדרוש מה טעם בדבר שיקבר האדם בקבר שהיא שלו ? ואמרתי בזה ע"פ דברי הנביא יחזקאל סי' ל"ז בשם ה' : והבאתי אתכם אל אדמתכם ונתתי בכם רוח וחייתם. יש בזה ב' פירושים, א' אדמתכם היא הארץ שנשבע הקב"ה לאבותינו לתת לנו, וארץ ישראל היא הארץ שעליה אמר המשורר הקדוי' אתהלך לפני ה' בארצות החיים ואמרו בירושלמי כתובות פי"ב ה"ג ארץ שמתיה חיים תחילה לימות המשיח ומקשה שם בירושלמי ומעתה אבותינו שמתו ונקברו בבבל הפסידו ? אמר ר' סימון הקב"ה הוא מחליד לפניהם את הארץ והן מתגלגלין כנודות, וכיון שמגיעין לארץ ישראל נפשותיהן עמהן דכתיב והבאתי אתכם אל אדמתכם ונתתי בכם רוח וחייתם עכ"ל.

ואמרתי שדברי הירושלמי מרומזים בקרא האזינו: כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם, ואח"כ כתיב וכפר אדמתו עמו כי באדמת ארץ ישראל חיים תחלה לימות המשיח.

ומזה בא מנהג ישראל ליתן מעפר ארץ ישראל בקבר המת כמפורש בירושלמי הנ"ל, יען שדרשו נבואת יחזקאל הנ"ל שהנקבר באדמת ארץ ישראל זוכה לתחיית המתים כי האדמה של ארץ הקדושה מכפר.

פירוש ב' בנבואת יחזקאל הוא שלא יהי' האדם נקבר באדמה שאינו שלו כי יבא בעל השדה ויתן את פגרי עצמותיו לפני הכלבים וחיות השדה, כמ"ש המשורר בתילים ע"ט נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ובשר חסידיך לחיתו ארץ.

ולכן אמרו הקדמונים שיש להקפיד שיהי' האדם נקבר באדמה שהיא שלו לקיים והבאתי אתכם אל אדמתכם כמו שנאמר וכפר אדמתו עמו.

ואמרתי בזה דבר חדש ודבר חדוש להראות כמה גדולים דברי חכז"ל ביו"ד סי' שס"ב מקודרים הדינים והמנהגים בקבורת המתים. ובסי' שס"ג מסודרים הדינים והמנהגים בפנוי עצמות המתים ושם בסי' שס"ג שמדבר בדיני פינוי עצמות המתים מביא מנהג ליתן עפר ארץ הקדושה בקבר עיי"ש. ופלא והפלא הא מנהג זה ראוי להביא בסי' שס"ב שמדבר בדינו קבורת המתים ולא בסי' שס"ג

שה"ג שמדבר מדין פינוי עצמות המתים ?

אכן רבינו משה בעל הרמ"א אמת ותורתו אמת, כי רצה להורות לנו הטעם שמותר לפנות עצמות המתים גם מקבר נכבד שלא היי שלו לקבר שאינו נכבד שהיא שלו. מדוע ? יען דכתיב אדמתכם וכתיב וכפר אדמתו וגו' שנוח לאדם להיות נקבר בקבר שהיא שלו הנקרא אדמתו.

ומאחר שהקפידו שיהי' נקבר באדמ' מזה בא המנהג ליתן מעפר ארץ הקדושה בקבר שנקרא אדמתו ודו"ק.

ג' כלעו"ד להתיר ע"פ מ"ש הגאון בעל ברכי יוסף ליו"ד סי' שס"ג שאסור פינוי העצמות הוא רק מדרבנן, הייני שאם אחד פינה העצמות מקברו במקום שאין רשאי לפנות אינו עובר על מצות התורה, רק על דברי חכז"ל שאמרו שאסור לפנות עיי"ש. מעתה מאחר דקיי"ל שקבורת המת מן התורה, ואם אחד קבר את מתו שלא כדין באופן שלא קיים בזה מ"ע של קבר תקברנו א"כ לא קיים העשה, ואם יקבור אותו בבית כדת וכדין של תוה"ק יקיים המ"ע של קבר תקברנו. ולפ"ז אם מסופק אם עשה כדת וכדין בעת שקבר את מתו באותו מקום שאינו שלו, והוא הולך ומפנה העצמות וקברים בקבר שהיא שלו אז מקיים בודאי המצוה של תורה ונשאר לו רק ספק אם עבר על דברי חכז"ל במה שפינה העצמות ומעתה הסברא מחייב שטוב לקיים מצות עשה ודאי ולעבו' על ספק אסור דרבנן.

והנני לחזק את דברי ע"פ מ"ש חכז"ל בסנהדרין מ"ו ע"ב רמ"ז לקבורה מה"ת דכתיב כי קבר תקברנו עיי"ש ברש"י. וכתב שם הר"אן מובא בתורת חיים מכפל הלשון כי קבר תקברנו אנו למדין ב' קבורו' א' קבור' בארץ ב' קבור' בארץ עיי"ש ואמרתי דליכא מדי דלא רמיזא באורייתא באשר היטיבו, שאם אחד נקבר בקבר שאינו שלו לפני שלא הי' לו קבר במיוחד לקבורה, אז החיוב לקבור אותו שנית לעת מצא בקבר שלו, ובזאת נאמר קבר תקברנו, ב' קבורות.

וכן מצינו באברהם שאמר גר אנכי עמכם וגו' וכתב בפענח רזא הי' שרה אני גר שאין לי נחלה ומתיירא אני שאם אקבור את מתי אז יבא בעל השדה ויחרים שם שדהו ויוציא העצמות לזאת ביקש לקנות מקום שיהי' נקבר בקבר שלו עיי"ש

מכל הנ"ל ברור בעיני שלא לבד שמותר לפנות העצמות אלא שהוא חוב על הבנים כדי להסיר מכשול מרבים לעתיד שלא יטמאו שם הכהנים, ב' שלא יבאו העצמות של אבותיכם הצדיקים לידי בזיון, וכן מפורש בהגות אשרי במ"ק פ"ג שאם הקבר במקום שאין משתמר מן המזיקין או שמים שוטפים שם שמותר לפנות העצמות וכן הורה הגאון בכוב"י מה"ק סי' פ"ט ובשו"ת תשובה מאהבה סי' שס"ג ובחכם צבי סי' כון שאם יש לחוש שהגוי יחרוש ויזרע שם שמותר לפנות עיי"ש, וכן הורה מכן בעל מהרם שיק זיע"ל ביו"ד סי' שנ"ג.

וזאת לדעת שלא אמרתי דבר זה אלא להלכה ולמעשה שצריכין אתם לבקש הסכמת הרב דגליל דארונץ שהוי בגליל ק"ק אבראהאם.

ה' הטוב והמטיב יהי' עמכם ותזכו לכבד את אבותיכם הצדיקים כהנים מסרתי הי' זכותם יגן עליכם ועל יוצאי חלציכם למען ירבו ימיכם כתפלת מוקירכם

שלמה לבי שיק

רב דפה והגלילות

קנ"ו

ש"ת קרלי"ג ג' לס' תנא תרכ"ג לפ"ק

שנה טובה ומתוקה לידידי הרב המה"ג צדיק תמים כקש"ת מוה"ר **צבי פישער** רב אב"ד בק"ק **וויינערן**

אהובי! מכתבו וברכתו קבלתי באהבה וברך אשיב לו בתודה ובאהבה עזה. ומה שהעיר שנפרץ הגדר במקומו שכהני' הולכי' לבית הקברו' וזה שאסור ע"פ דין תוה"ק אכן שמע מאחד מן השומעים בגלילו שכהנים הולכים על קברי הצדיקים ושכן ראה בעצמו בק"ק אוהעל, והדר"ג עומד ומשתומם ע"ז כי בפתחי תשובה ליו"ד סי' שע"ב סעי' ב' מביא בשם שו"ת בתי כהונה שמברר בראיות ברורות מש"ס ההולכים על קברי צדיקים מחללים כהונתם.

הנה יש למקילין לכהנים לילך על על קברי צדיקים סומכים על הזוהר שאמר שצדיקים אין מטמאי' במותם. ויש מביאין ראי' מש"ס סנהדרין שרע"ק הי' מכה בבשרו כשמת ר"א. ומקשה שם בתוס' הא עבר על לאו ושרט לנפש? ותירצו שעשה כן לכבוד התורה.

גם מביאים ראי' דאמרו שמואל שהי' כהן הי' רופא של רבי ורבי מת בזרועותיו. ועיי' במהרש"ל ביצה פרק א' סי' יוד שנוטה ג"כ להתיר ועיי' במהרש"ל ב"ק פרק ה' סי' ל"ה שבגלות נתבלבלו הכהנים. אכן לדעתי זה טעות גמור דאע"פ שצדיק ות"ח גדול הוא בעצמו אין מטמא ועשו זאת משום עשה דכבוד התורה אכן לילך לבית עלמין על קבר צדיק אחד בודאי אסור גמור הוא יען דנקברו שם גם אחרים.

ואם אנו רואים שצדיקי עולם כובשים את פניהם בקרקע ורואי' שהולכין כהנים על קברי הצדיקים אפשר משום שכהנים בזמן הזה כולם בספק כמ"ש המג"א באו"ח סי' ר"א ועיי' בשאילת יעבץ ח"א סי' קכ"ה ובשו"ת מהרש"ם בחלק אבן העזר סי' רל"ה מצאתי להתיר בזמן הזה שבויה לכהן דכהנים בזמן הזה אינם אלא ספק כהנים שאין להם כתב יחוס עיי"ש ובתשובות שבות יעקב ח"א תשובה ל"ג כתב דחלוצה לכהן דאינה אסורה אלא דרבנן וכיון דבזה"ז הכהנים רק ספק כהנים הם אמרינן ספיקו דרבנן לקולא יעיי"ש. ובמקום אחר תירצתי בזה למה לא אמרו הפוסקים לומר להלוצה שלא תיש' לכהן כמו שאמרו לאמר לגרושה?

אכן לדעתי נעלם מן המקילין דעת רש"י בב"מ דף פ"ה ע"ב בדה' מליין מערה דרבנן כתב בפירוש שלא יכשלו הכהנים לעבור ותבא תקלה ע"י הצדיקים יעי"ש

ה' הטוב והמטיב ישמרו מכל טעות ומכה לשנה טובה וללמוד וללמד תורת ה' באמת ולקרב לאבינו שבשמים הלבבות כתפלת ידידו מוקירו החותם בברכה שתגן עליו ועל כל הבוטחים במי שעשה נסים לאבותינו זכות אבות ואמהות

שלמה לבי בן אסתר

קנ"ז

שוכט"ס לאהובי בני הרב הצדיק מוה"ר **ברכי' שיק** השי"ו

אהובי בני מחמד נפשי ולבי! בקשת לבקש הסכמת למסור לדפוס התשובות אשר קבלתי מחכמי הדור בהאי דינא שאסור לקבור בנים הנולדים באסור חתון כדי לפרסם בעולם שאסור לעשות כן ולהסיר מכשול ומגמתך

ומגמתך לפרסם כל הדברים אשר קבלת בשלשה לשונות. בלשון הקודש ובלשון המדינה ובלשון אשכנז להועיל לבני גילך ולעורר על הענין גם הממשלה יר"ה ולכונן לקרא הסדור בשם דת ודין כדי להראות שמראש הוא הדת ואח"כ החוב עלינו לקיים גם דיני דמלכותא והארכת בזה בשכל ובדעת ושאלת את פי אם תבקש ע"ז גם הסכמה מאחד מרבותיך או מזקני המדינה.

בכל אכל כל אני מסכים עמך. עשה מה שבכחך לחזק הדת וה' יהי' עמך ועם פיך ועם מעשה ידך כי בזה תקיים במקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

אכן לבקש הסכמה על סדור כמותך אין מן הצורך מפני תערובת טעמים. א' כיון שתדפס שזקני המדינה וחוץ למדינה הסכימו להוראתך ותצ"א דבריהם אות באו' ועתה הרי האות כי הם ממסכימים וממסכימים לעמוד לימינך.

ב' כבר העיר באגרת ישר אגרת א' שבימי הגאוני' עוד לא הי' המנהג לבקש הסכמה על איז' חבור ושם מבאר בלק ובמשפט שבקשת ונתינת הסכמה על ספרים הוא סבה לכמה קלקולים.

ג' כבר ראינו ושמענו שגדולי ישראל נתנו הסכמה על חבור שלא הי' רוח חכמים נוחה ממנו באשר אי אפשר שהמסכים ידקדק בכל אות אשר בחבור גדול ומעתה הוא עדות שאפשר להזימה.

ד' כבר ראינו שהגאון בעל השיב משה נתנו הסכמה על ספר מוסדות] תבל מאת הרב ר' דוד פריזענהויזען כדפס בעיר וויען בשנת תקפ"א ושם מעורר המחבר שמן הסברא לעת כזאת לייסד בית המדרש לרבנן אשר בו ילמדו גם שאר חכמות העולם. אכן אח"כ נעשה רעש גדול בין חכמי הדור שתבא מזה תקלה ח"ו לישראל, וסיו מוכרח רבינו חתם סופר להפלרת חבריו לפרסם ברבים שמתחרט על מה שנתן הסכמתו על חבור הזה כמ"ש מרן בעל מהרם שיק זיע"א בתשובותיו לאו"ח סי' ש"ו ובסוף סי' ש"ז.

ומעתה אם אנו רואים הסכמה על איזה ספר אין זה הסכמה החלטיות אלא הדבר תלוי ועומד פן מאיזה סבה ודחיקת חבריו המחמירין יחזור מהסכמתו.

אכן אגלה לך שמועה מאד בעיני שכל ענין הסכמה על איזה חבור הוא דבר שנעלם ונסתר מכל חכמי ישראל כולם אומרים שההסכמה הוא עדות על המחבר שהוא בחזקת צדיק או שהוא חכם מופלג שראוי לקבל תורה מפיו או שהוא מלוה להחזקו ולקנות ממנו החבור. אכן לא ידעו המקור להסכמות שהתחילו ליתן וגם לא נודע כפי אשר אנכי רואה באיזה זמן הסכימו ותיקנו לבקש וליתן הסכמה על חבור חדש ותודות למי ששמו אמת שזכיתי גם בזה לידע המקור ממנהג הזה.

בשנת שי"ד התאספו רבני איטאליען בעיר פיראבא וגזרו שלא ידפיסו שום ספר רק ברשות ובהסכמת שלשה רבנים סמוכים ובהסכמת ראשי הקהלה הסמוכים למקום הדפוס.

ובמס"ע עברי אנכי לשנת ע"ו גליון כ"ט ולא מבאר במקור הגזרה והתקנה כי בשנת ש"ג גזר האפיפיור לשרוף כל ספרי התלמוד והאגדה כמו שמביא גם במאמר על הדפסת התלמוד הרב ר' רפאל נתן ראבינאוויטץ לד 53 ואח"כ נתנו להם רשות להדפיס ולקנות ספרי' ונפל פחד על קהלות ישראל פן בעלי הדפוס ידפיסו ספרים חדשים וימלאו בהם אח"כ שונאי ישראל דברים אשר לא יוטבו בעיניהם וישימו עונש גדול על הקהלות או יגזרו שעת לשרוף כל הספרים

הספרים לכן התאספו ותיקנו שאסור להדפיס שום ספר בלי הסכמות הרבנים וראשי הקהלות.

ואחר שגליתי לך כל זאת הנני נותן לך הסכמתי וברכתי לך וכן לזוגתך כלתי תחי'

שלמה הכם שיק

הנ"ח

מי אשר עשה ועוד יעשה רב ניסים ונפלאות, יזכנו ללמוד וללמד תורת ה' לבאות לקרב לאחינו השבוים הלבבית ובתוכם חתני כבני הדורש טוב לעמו ועוסק בתורה לברר הלכות ה"ה הרב המאור הגדול בן גדולים מוה"ר **מאיר שטיין** רב אב"ד בק"ק **טירנויא** והגלילות הס"ו.

אהובי בני! שמחתי לראות שראית בעין יפה בספרי האחרונים שבשנה שחל ערב פסח בשבת שמן היושר לומר הפיוטים והדרשה בשבת שלפני שבת הגדול והדין עמך באשר פסקי' להלכה באו"ח סימן תכ"ט ששואלים בה' פסח שלושי' יום קודם החג והרב דמתא מחויב ללמוד במשך שלושים יום הדינים לצורך החג יעו"ש בטו"ז ומג"א ואח"ז הנהיגו שהרב דורש בשבת שלפני החג ויען כי היו מקומות שלא הי' סיפוק בידם לשלם לרב סיפוקו לזאת הנהיגו לומר בפיוט הדינים של פסח ומעתה אם חל ערב פסח בשבת אז לא יועיל לב ידעו דיני ניקור ודיני הגעלה לזאת בודאי מן היושר לומר הפיוטים ודינים הללו בשבת שלפני ערב פסח וזה פשוט וברור.

אכן ההגדה של פסח שנוהגין לומר בשבת הגדול יאמרו רק בערב פסח דהנה כבר זכיתי לבאר בסדור המנהגי' חלק א' מנהג. ניסן בזכרון אשר הי' בו מקור המנהג לומר ההגדה בשבת הגדול דהנה ע"פ הדין אסור לומר פיוטים בליל יו"ט שחל בשב' משום דאין כל אדם בקי בהן וחיישינן שמא יטה הנר. וכתב המחבר באו"ח סי' רע"ה הא דמותר לומר ההגד' בליל פסח שחל בשבת מאחר שאין אומרים פיוטים בליל שבת יען שאין עם הארץ שלא תהי' ההגדה שגורה בפיו. קלת עיי"ש. ומעתה אני אומר שזה הי' מקור המנהג לומר ההגדה בשבת שלפני הפסח כדי שתהי' שגורה בפי כל וכשחל בשבת לא יטה את נרו.

וכן מצאתי בתשובות הרשב"א סי' ר"מ וזה לשונו: מה שאמרתי בלילי הפסח שחל בשבת שאסור לקרות ההגדה יחידי גזרה שמא יטה, טוב אמרת ומכל מקום אלו הי' יודע לקרות בשבעה ראשי פרקים ופסוקים נראה שמותר כמו שהתירו לסדר ראשי פרשיות עכ"ל.

ומעתה אחר שמקור המנהג לומר ההגדה בשבת שלפני הפסח עד לספר על כל עונותינו הוא כדי שיהי' הדברים שגורים ומסודרים בפי כל לזאת מן היושר שיאמרו ההגדה קרוב לליל פסח הי' בשבת שחל בערב פסח וזה פשוט וברור לדעתי.

מהנוגע לסדר גט בחודש אייר כי באה"ע סי' קכ"ו סעי' זיין ברמ"א וכן בסדר הגט מב"ם כתב שיש נוהגין שלא לסדר גט בחודש אייר אמנם בקראקויא מסדרין גם בלי צורך ודחק וכן כתב מרן בעל מהר"ם שיק זיע"ל בתשובותיו לאה"ע סוף סי' קל"ג שמסדרין בחודש בלי צורך ודחק. אכן לדעתי מה טוב שלא לסדר אם לא במקום שיש לחוש לעגון ולמכשול גדול. ולדעתי שאין הטעם כמו שאומרים האחרונים

משום

משום שיש ספק אם לכתוב אייר בשתי יודין או איר ביוד אחת אלא טעם חדש נראה לי שמנעו הקדמונים מלסדר גט בחודש אייר. מצינו במלאכים א' סי' ויו פסוק א' בחודש „זיו" הוא חודש השני וגו' ומעתה נקרא החודש השני בכתבי הקודש „זיו" וגם נקרא „אייר" משורש „אור" באשר בו יגלו טללי אורות בעשב הארץ „ואור" זרוע על פני כל הככר, ולזאת בצדק ובמשפט עלינו לברר אם יכתב „זיו" או „אייר" ולא זו בלבד אלא שגם בשם „זיו" יש ספק אם לכתוב ביוד או בלא יוד כמו שכתוב במלכים ומכח ספק זה המעירו שלא לסדר גט בחודש הזה.

אמנם לפי זה הי' לנו להחמיר שלא לסדר גט גם בחודש „מרחשון" שנקרא במלכים א' סי' ויו פסוק ל״ח „בול" עיי״ש ברש״י ותנחומא כה.

וטעות איתא בפני משה על ירושלמי ר״ה פ״א ה״ב דשם אמרו שמות החדשים עלה עמהם מבבל וכתב בפני משה בול הוא הדיש כסלו והא טעות כי בול הוי מרחשון.

ואחתים בברכה מעיך החותם בברכת שמחת יו״ט

שלמה הכם סיק.

בתוס' בד״ה ומכאן ושם איתא כיסא אחרת בסנהדרין ל״א ע״ב וידע הדר״ג בשמות המדינות והמקומות מלפנים כשתמו מאתנו מעינות החכמה כי בישעי' סי' מ״ט י״ב אמר הנה אלה מרחוק יבאו והנה אלה מצפון ומים ואלה מארץ „סינים" וגו' ורוב חכמי ישראל אמרו שארץ סינים הוא מדינת „סינא" ודעת בעל מחקרי ארץ הוא „סינים" הוא ארץ מצרים כמו״ש ביחזקאל סימן ל' כתיבך ושפכתי חמתי על „סין" מעוז מצרים. אבן בתרגום יונתן כתב על ארץ „סינים" ארעא דרומא" וראיתי בספר שבלים שאין כונתו על ארץ „דרום" כי אם על „רומי" במדינת איטאליען ואות הדלית הוא מאותיות השימוש ולא יסוד כי בפלך רומי יש רקק מים ומאז השתדלו לייבש האגמות ולתת אותם חרבה לדרוך בה רגל אנוש ולא עלתה בידם כי עד מהרה נהפכה היבשה למצולה כבראשונה ואין ביד אדם לעשות שם אורח סלולה „וסין" הוא תרגום של טיט ורפש אשר יוצא שם לרוב.

כ״ד ידידו החותם בברכת שמחת יו״ט

שלמה הכם סיק:

קנ״ט

שוכ״ט וברכת שמחת יו״ט לידידי הרב המאור הגדול צדיק תמים מוה״ר **שבתי ליפשיטץ** המורה צדק ק״ק **אילנצא**

מה שביקש הדר״ג להודיעו דעתי במהרש״א ח״א ריש יומא שכתב דהכי תרי מלכות חשיבו ומשכי מלכותיה על דאתי משיחא וכו' כמו״ש בתוס' וכתב הדר״ג שאין מזה זכר בתוס' הנה כבר כתב המגיה בע״א דף ב' ע״ב

ק״ס

שוכ״ט להרבני המופלג מו״ה **שרגא פייבל** בק״ק מ' **וואשארהעל**

מכתבו קבלתי וכו' וידע מעכ״ת שאמרו בירושלמי פ״א ה״ב שמות החדשים ושמות המלאכים עלו בידם מבבל יע״ש ובשי' עקרים יאמר ג' פע״ז וימלא חדשות.

וגם זאת לדעת שהתפלה **יהי רצון אחר ברכת כהנים** איכו

אינו מן הקדמונים והוא תפלה שתיקן ר' משה קארדווירו ז"ל.

וכבר שאל אותו אחי מן החוקרי' על שמו' **שמות אטלם אגלא אנקתם** הראשון הוא ר"ת מן סור מרע ועשה טוב לעורר שהחוב על האדם לסור מרע לקיים המצות שבין אדם לחברו, וגם לעשות בפועל הטוב והישר בעיני אלקים ואדם.

ובזה ביארתי בכונת התפלה שמתפללים אחר ברכת המזון בסעודת ברית מילה: ויהיו ידיו ולבו לאל אמונה כי לא די בכונת הלב לשמים ואומרים שדי בכונת הלב ולסור מן הרע ואין מן הצורך לעשות ומעשה בפועל ללבוש ציצית ולהניח תפילין, אלא שצריכין "ידיו ולבו" המעשה וגם הכונה וזו "שמות" סור מרע ועשה טוב וכל מי שידיו ולבו לאל אמונה זה הוא מלאך שעושה רצון קונו.

ולא די כשמשלים האדם את עצמו אלא שצריך ליתן ידיו ולבו להיות "אטלם" שהוא ר"ת מקרא אך טוב לישראל סלה שהחוב עלינו לעשות טוב לישראל לחזק הדת למשמרת עד עולם. וכל העושה כן הוא מלאך. שעושה רצון קונו

וכן החוב עלינו להיות גבור הכובש את יצרו ולא די שהוא גבור המתהלל בגבורותו, אלא שצריך להיות "אגלא" שהוא שהוא ר"ת מן אתה גבור לעולם אדני שמשתוקק להרבות דעה בינה ואמונה שיכירו כל יושבי תבל כי לה' המלוכה. וכל העושה כן הוא מלאך העושה רצון קונו.

אכן העיקר לשמוע "אנקתם" ושועתם של העניים והאביונים וכל המרחם על הבריות ומדבק במדותיו ית"ש הוא מן המלאכים ומשרתים שעושים רצון קונם באימה וביראה.

זאת וכזאת יש לומר בכונת שמות הללו לעורר על הטוב והישר אכן לצאת נגד המלגלג במכתב העתים אי אפשר לי כי מי יכריע? ולמה ניתן יד למלגלגים וללצים? ועל ענינים כאלה אמרו טוב לשתוק מלדבר.

כ"ד הטרוד מכל צד וכשם שמקבלים שכר על הדרישה כך מקבלים שכר על השתיקה וד"ל

שלמה הרם שיק

רס"א

שוב"ט לידידי הרב המאור הגדול, צדיק תמים מהו"ר **צבי פישער** רב בק"ק **דעווא וואניא**:

מה שהעיר על דברי המחבר באה"ע סי' קכ"ו סעי' ו' אם השנה מעוברת כותבין אדר ראשון (ולא הראשון) ובשני כותבין לירח אדר השני בה"ה אכן בחלקת מחוקק מביא להלכה ולמעשה שבסדר הגט של ר"י מינץ כתב שכותבין גם באדר ראשון בה"ה, ומעלתו מלא מפורש במשנה ריש מגלה מפורש אדר הראשון ואדר השני ולזאת תמה על המחבר שנעלם ממנו משנה מפורשת שיש לכתוב בשתיהן הראשון השני בה"ה? ואני מוסיף על תמיהתו שלא לבד במשנה מגלה כתיב ב"פ בזה אח"ז בה"ה עוד מצינו במשנה נדרים פ"ח אדר הראשון?

והנה מראש עלה במחשבה לפני שאין ללמוד מלשון המשנה לענין כתיבת הגט באשר לא דקדקו כל כך, בלשונם כמ"ש בכמה מקומות לשון התורה לחוד, ולשון החכמים לחוד, כי שם במשנה האחרונה במגלה אמרו אין בין שילה לירושלים וכו' וכתיב ירושלים ביוד ולדינא מוחלט לכתוב ירושלם בלא יוד.

אכן

אכן אחר העיון נראה לי שלכתחלה יותר יש לדקדק לכתוב אדר הראשון בה"א לתפארת הלשון שלא להוציא מפיו ב' רישין בזה אח"ז אם כותב ואומר אדר הראשון הרי"ש מאדר והרי"ש מן ראשון נוגעים זה בזה, וטוב להפסיק ביניהם על ידי שמוסיף אות ה' על תיבת הראשון :

וכן מליצו שמשורר הקדוש שם עיניו על תפארת הלשון ולא רצה לכתוב בן פן בסי' ב' ואמר בר לשון ארמי לתפארת המליצה, ולזאת הגם כי אם כותבין סתם אדר משמעו האדר אשר הוא סמוך לחודש שבט, בכ"ז מאחר שדעת המחבר לכתוב אדר ראשון מה טוב לכתוב אדר הראשון בה"א, ככלע"ד להלכה ולמעשה :

ה' הטוב יברכהו וישמחהו ויתקיים בו משנכנס אדר יתרבה השמחה למאמינים בני שעשה נסים לאבותינו כתפלת ידידו מוקירו או"כ :

שלמה הרש שיק

הס"ב

פעם סדרנו גט ביישוב טיסא קולוש עם הרב החסיד ר' פנחס בלייער בחודש כסלו, וטעה הסופר וכתב כסליו מלא ביוד, והסכמנו אחר העיון שבמקום שאין הענין משתנה ע"י חסר ויתיר בדיעבד כשר, ומאחר שכבר הי' עת מנחת ערב כשנגמר הגט הסכמנו לדון כדיעבד. ובבאי לביתי עיינתי בדבר להפס דעתי ומצאתי בספר ישועות יעקב על אה"ע סי' קכ"ו בפירוש הארוך סעי' ע' שמביא שטעה הסופר בירח ניסן וכתב נסן חסר יוד, ופסק מאחר שאין הענין משתנה ע"י החסר מיקרי דיעבד וכשר ומביא ראיה ממדרש על הפסוק ואכרה לי בחמשה עשר כסף וגו' ומפרש המדרש בחמשה עשר בניסן לפי שתיבת כסף כמספר נסן, ואם מן הדין לכתוב ניסן, אלא אין ניסן כמספר כסף. הרי מוכח שיכולים לכתוב נסן חסר יוד, עכ"ל :

ביארתי דברי המדרש על פי כללו של רש"י בסנהדרין דף כ"ט סוף ע"א אותיות התורה הברתה ככתיבתה ומעתה אם קוראין נסן בחירוק הוי כאלו כתיב ביוד :

הס"ג

יזכה לראות ציון בנוי ברמה, ידידי הרב המה"ג מופלג בתורה ובחסידות מוה"ר **שבתי ליפשיטץ** רב בק"ק **בערעג אילאנצא** בעהמ"ח ספר **שרביט הזהב ושערי פדות** :

מכתבו אשר בו שאל אותי על דברי המקונן בשאלי שרופה באש שמסיים אוריד דמעות עדיהן כנחל ויגיעו לשני קברות משה ואהרן בהר ההר ופלא בעיניו הא מפורש בקרא בהאזינו שנקבר משה רבינו בהר נבו? והדר"ג מלא בזוהר חקת דף קפ"ג ע"א משה כדחזי ליה אחיד ההוא טורא לטורא דאהרן וכו'. וע"ז שואל ומבקש לדעת שא"כ הוי ליה לומר משה ואהרן בהר נבו?

ופלא בעיני שהדר"ג שלומד תורה לשמה וממאס בפלפול שלא ראה שתי ראיות, לא לבד שלא נקבר משה בהר ההר אלא שגם אהרן לא נקבר שם? בסדר חקת כתיב קח את אהרן וגו' והעל אותם בהר ההר וגו' וראו כל העדה כי גוע אהרן וגו', ושם לא כתיב שקברו אותו בהר ההר, אלא מפורש בסדר עקב פרשה יוד פסוק ויו ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם, הרי מפורש שלא נקבר בהר ההר?

ומה שפירש רש"י שם ליישב הסתירה

הסתירה שאחר מיתת אהרן היו יראים ממלחמות מלך ערד וחזרו לאחוריהם שמונה מסעות עד מוסרה ושם עשו אבל כבד על מיתתו של אהרן ונדמה להם כאלו שם מת, זה הוא פירוש באין ספק מסכים לו לדעתי:

אלא ע"כ צריכין לומר מעשה שהיי כך הי' אהרן מת בהר ההר אך לא קבורתו מיד כי רצו לעשות לו הספד כראוי לו, ובין כך בא כנעני להלחם עמהם, וחזרו. שמונה מסעות ועמהם נשאו את הארון של אהרן והביאו אותו עד מוסרה ושם קברו אותו, וממוסרה חזרו אח"כ להר ההר ולחמו עם הכנעני ויחרימו את עריהם:

ומטעם זה לא נזכר שם שקברו אותו, אלא שמת בהר ההר:

ומה שנאמר בסדר עקב שם מת אהרן ויקבר שם, זה נאמר, לפי שנאמר שנקבר שם הזכירו מיתתו, כי רק בשעת קבורתו נתפרסם לכל ישראל מיתתו.

ומעתה ברור שגם אהרן לא נקבר בהר ההר. וכונת הפייטן הוא על הספרי האזינו שכתב על הר העברים הר שיש לו ארבעה שמות הר העברים הר נבו, הר ההר, ראש דפסגה, עיי"ש ועל יסוד דברי הספרי מובנים דברי הזוהר חקת על הקרא ויעש משה שאחיד ההוא טורא לטורא דאהרן וכו'. דבריהם מובנים כי שמות הערים ושמות ההרים ושמות הנהלים משתנים בשנותם מכל עם ולשון, ובשמות ההר הזה נזכרים כאן בארבעה שמות, והר ההר הוא הוא הר נבו:

ה' הטוב יזכנו לעלות להר ציון ובימיו ובימינו יתקיים מקרא שכתוב בהר ה' יראה כתפלת ידידו:

שלמה הרש שיק:

הס"ד

אמר אוהב אירוף אביג אחלק שלום רב לאוהב. כבוד רב האי גאון זה סיני ועוקר הרים, בחכמה ומדע לו עשר ידות, אוהב את הבריות ומקרבם לתורה, במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כבוד הרב ר' **שלמה הרש שיק** אב"ד ור"מ בעיר **הארצאג** הש"ו:

אחרי דרך מבוא השלום הנה יקרת מכתב תשובתו תשובה מאהבה לנכון הגיעני וקראתי אותו והי' כדבש לפי, ואז אמרתי על הדר"ג כ"י והי' נתן חכמה לשלמה וברכתי ברוך שחלק מחכמתו ליראיו. ובאותו רגע עלה על דעתי צריך עיין במאמרם ברכות דף נ"ח על חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו וכו' ועל חכמי אוה"ע ברוך שנתן וכו' ופלא הא נאמר וה' נתן חכמה לשלמה, הרי מפורש גם על חכמי ישראל שנתן? ועוד אמרו שם דף נ"ה אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה דכתיב ובלב כל חכמי לב נתתי חכמה, הרי קרא מפורש בתורה גבי חכמי ישראל לשון נתינה:

ובודאי שבלב חכם לב כהדר"ג שיל"ע ימצא תירוץ על זאת, ונא אל ימנע ממני גם הדבר הזה:

דברי הצעיר המצפה לישועת ה' ולרפואה שלימה וכו':

שבתי ליפשיץ:

רפואה שלימה לרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ויזכה לאריכת ימים ולגדל לתורה בניו ובנותיו, ה"ה ידידי הרב המה"ג מוה"ר **שפתי ליפשיטץ** רב בק"ק **אילאנצא**:

הערותיו נפלאים הם גם בעיני, ואני מוסיף על דבריו הא נאמר

נאמר כי לקח טוב נתתי לכם, ואנו מברכין בכל יום אשר נתן לנו תורת אמת? וכל החלוקים והיבולים שנאמרו בזה בעו"ז ובמג"א בסי' רכ"ד אין להם יסוד. אכן הניחו לי מקום לבאר ולפרש כי דברי חכז"ל ברוח הקודש נאמרו ובכל דבור ותנועה זכו לכוין האמת ולדקדק בלשונם:

חכם האמיתי הוא האיש שיודע לכלכל דבריו במשפט ולשקול כל דבר ודבור שיוצא מפיו על מאזני השכל והבינה ויודע למי מדבר, כי אם חכם לומד ומדבר ומלמד לתינוק בר עשרה לא ידבר עמו בלשון כאלו ידבר לבן עשרים ושלשים וארבעים לבינה, ולא ילמוד עמו בלשון כאלו ילמד בן עשרים וארבעים לתינוק בר עשרה ומגלה טפח מלקחו ותורתו ומחכמתו, ולבר עשרים מגלה טפחים, ולאדם השלם בדעת ובתבונה מגלה סודו וחכמתו עד גבול האחרון, וזה כלל גדול בחכמה לדעת לפני מי עומד:

וזה כונת מאמרם במסכת אבות סייג לחכמה שתיקה, החכם הלומד ורוצה ללמוד אחרים צריך ליתן סייג ורסן לחכמתו, שלא ילמוד וילמד כפי השגתו אלא כפי השגת השומע את דבריו:

ובזה מבוארים דברי תרגום הירושלמי בראש התורה, שכתב בראשית ברא וגו' בחכמתא ברא וגו' כי הוא ית"ש ברא עולמו בעשרה מאמרות ובששת ימי המעשה, וכי לא הי' יכול לברא עולמו במאמר אחד וברגע אחת? וכי לא הי' יכול לברא העולם מאה ואלפים פעמים גדולה מכאשר ברא? לזאת אמר בתרגום ירושלמי: בחכמתא נברא העולם שלא גילה רק מה שהוא לצורך ולתכלית כפי השגות האדם, ללמד אותנו שמי שהוא חכם צריך ליתן מסג ורסן לחכמתו, ולא יגלה חכמתו רק כשיעור שאפשר לשומע להבין ולהשיג:

ובזה ביארתי מאמרם בסדר וילך על הפסוק בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא, מלמד שנסתמו ממנו מעינות החכמה, וזה פלא והפלא, וכי רבינו משה איש האלהים שזכה לנשיקה אבד תורתו וחכמתו קודם מותו? וכי לא אמר המשורר הקודש: תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון, ומבאר המאלבך שהצדיקים משיגים יותר קודם מותם מאשר השיגו קודם לכן? וכי לא אמרו חכז"ל זקני ת"ח כל זמן שמזקינים יותר מתחכמות? אכן הפירוש הוא להיפוך, עד יום מותו הי' אפשר למשה רבינו ללמד חכמתו וליתן מתג ורסן לפיו שלא יגלה סודות התורה רק כפי השגת רוב בני ישראל, ולא למד רק מה שהי' ראוי ללמוד, וגילה לקטנים טפח ולגדולים טפחים, באשר ידע לשער עד היכן הגיע השגת כל אחד ואחד, אכן ביום הזה הרגיש שנתוסף רוח קדשו, וראה והשיג קץ ותכלית התורה ותעודת ישראל בעולם, עד שלא הי' סיפוק בידו ללמד רוחו כפי דעת השומעים ולא הי' אפשר לו לקיים סייג לחכמה שתיקה, לזאת אמר לא אוכל עוד לצאת ולבא ללמד את בני ישראל את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ועי"ז בחכמה נשגבה אמרו: מלמד שנסתמו ממנו מעינות החכמה שהרגיש בעצמו שאי אפשר לו שוב ללמד חכמתו ולגלות רק טפח ולא טפחים:

ומעתה מובן ההבדל אשר בין חכמי האמת אשר עומדים על אדני התורה לחכמי או"ה אשר רק את כתר חכמות העולם נושאים בראשם, כי חכמי ישראל זכו ליתן סייג ורסן לחכמתם, ולא זה בלבד אלא שבכל אחד

ואחד

ואחד מחכמי התורה זוכה לחלק מן חכמות התורה מה שלא זכה ... האחר אחד זוכה לגלות טפח ומגלה והשני טפחים. אחד זוכה לנגעים וטהרות ואין לו ידיעה בדינים ומאכלות אסורות ובכל זאת לחכם יחשב בשביל חלק שיש בו מן התורה, והשני שזוכה לירד לים התלמוד בדיני ומאכלות אסורות לחכם יחשב אע"פ שאין בו רק חלק מחכמות התורה, אחד זוכה רק לעסוק בהלכה ואין בו מתורת אגדה, והשני זכה לאגדה ואין בו מן ההלכה, ובכ"ז האחד והשני שאין להם רק חלק מן התורה לחכם יחשבו, ולזאת אמרו לברך על חכם מחכמי ישראל שחלק מחכמתו וכו' באשר יש בו רק חלק מחכמות התורה, ואם גם זכה לדעת הרבה, בכ"ז יודע בעצמו שאין בו רק חלק מן התורה, באשר רחבה התורה מאד וכן אם לומד לאחרים לומד כפי השגת השומע ומגלה רק טפח שהוא חלק ממה שיודע הוא בעצמו, וברוח קדשם יודעים אם מי מדברים ואת מי לומדים יודעים לכלכל דבריהם במאזני הצדק והמשפט כפי המקום וכפי הזמן, ויש עת לדבר ועת לשתוק, עת לבנות ועת להרוס, ועת להקל ועת להחמיר, וחכמי התורה יודעים לחלק בין איש לאיש ובין זמן לזמן ובין מקום למקום ודו"ל:

ובמקום אחר הארכתי בזה במקור שבית שמאי היו מן המחמירין ובית הלל מן המקילין, כי הראשונים היו במדרגת משה קודם מותו ולא ידעו ליתן שיעור לרוח קדשם, ומשא"כ האחרונים היו במדרגה שהי' משה בשעה שקיבל את התורה בסיני שלא קרן עוד עור פניו, ולמד ולימד כפי השגת השומעים, וקירב הרחוקים לאבינו שבשמים, וזה כונת האר"י ז"ל במה שאמר הרופא לשבורי לב ראשי תיבות הלל ובמקומות אחר אמר שהתיבות אשר עשה משה לעיני כל ישראל סופו תיבות הילל ולפ"ז יש לכתוב הילל מלא ביוד ונפקותא בשמות גיטין אכן בימי בחרותו הי' הלל במדרגה שהי' משה בבחרותו, ולזאת קירב לאבינו שבשמים הלבבות והי' הרופא לשבורי לב אכן קודם מותו הי' גם הילל מלא ברוח הקודש כאשר הי' משה קודם מותו לזאת רמז שמו הילל מלא ביוד:

ואין עת עתה להאריך בדברים שאינם לדין ולהלכה, ודי לחכם כמותו:

כ"ד ידידו מוקירו או"נ החותם בברכה רפואה שלימה:

שלימה הרש שיק:

כס"ה

שו"ת לידידי בן גילי הרב המאור הגדול בן גדולים וקדושים, מוה"ר
מנחם דייטש רב בק"ק **נעמעט פאלאנקא** תע"ה

ידיד נפשי! השבת לראות שדברי חכז"ל בקדושין דף למד שאמרו על הקרא בסדר ואתחנן על ושננתם לבניך וגו' אל תיקרי ושננתם אלא ושלשתם שליש במקרא ושליש בגמרא, ואיזה יסוד וסמך מצאו כאן להחליף התיבה של ושננתם על ושלשתם? ויותר תמוה שבספרי שם טרחו ויגעו לבאר מה הוא ושננתם ולא הביאו הדרש שדרשו בגמרא? ורצית לומר בכונתם שאמרו שאי אפשר לבו ללמוד את בניו תורה ומצות ולקרבם לתורה, וכן אין סיפוק בידינו להורות לעם ה' דרכי ה' את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, אלא אם אנו מקיימין ושלשתם ללמוד עמהם משנה מקרא וגמרא,

ומלאם

ומראה הוא מקרא כתבי הקודש שהוא ראש וראשון, בלימוד התורה זת״ל:

והנה היטבת לראות בכל דבריך מרישא לסיפא, ויפה דברת ובעתו דברת, שהחוב על תופסי הישיבה ללמד עם התלמידי׳ כתבי הקודש, כי בכלל ושננתם לבניך הם תלמידי׳ כמ״ש הספרי במקומו תלמידים קרוים בנים וכו׳:

והנני להליע לפניך פירוש חדש במאמר הזה, ותקותי חזקה שתשמח בדברי בשמחת אמרי נועם:

הנה זכיתי לגלות כמה כללים בדקדוק הלשון אשר על ידיהם זכיתי להבין כמה דרשות של חכמי התלמוד ולסתום פי המלגלגים — ואלו הן:

א) בכמה מקומות מלאתי שבכתבי הקודש לא רלו לכתוב ב׳ מלות דומות לתפארת הלשון והמלילה, כגון בן פן שדומות זה לזה במבטא והשומע יכול לטעות לזאת כתב המשורר הקודש במקום בן בר וכתב נשקו בר פן יאנף:

ולפי כלל זה קשה לכו למה אמרה התורה גבי יבום כי ימות ובן אין לו, הא אין בן הם ב׳ מלות דומות זו לזו? לזה דרשו חכז״ל שאין קורלין אין בלירי הדומה לבן בלירי אלא שקורלין ובן בלירי אין בפתח, לומר עיין עליו, ושוב אין כאן ב׳ מלות דומות, ובמקום אחר הארכתי בזה (עיי׳ לקמן תשובה קע״ו):

ב) במקום שהי׳ מן ההכרח לכתוב שלשה אותיות שוות שקשה להוליא אותם במבטא והשומע אין יכול להרגיש שהם שלשה אותיות שוות אין כותבים רק שתים ומשלימין האות השלישי בדגש:

ג) גם במקומות שכותבים ב׳ תיבות ותיבה אחת מסיימת באותו אות שמתחיל בו תיבה שאחריה אז מחברים ב׳ תיבות במקף:

ולאחר דברי בסדר לך כתיב וישמע אברהם כי נשבה אחיו וגו׳ וירדף עד־דן בין עד ובין דן כתיב מקיף ובתיבת דן כתיב באות ד׳ דגש, מה זה ועל מה זה?

הנה המלגלגים וכופרים באמתת תורתינו הקדושה מלאו מקום לחזק כפירתם, באמרם כי בשופטים ח״י פסוק כ״ט כתיב ויקראו את שם העיר דן כשם דן אביהם, אולם ליש שם העיר בראשונה ומעתה בימי משה עוד לא הי׳ שמה דן אלא ליש?

לזאת העיזו פניהם לומר שמראש הי׳ כתוב פה וירדוף עד ליש, ואחר שקראו את שם העיר דן כתבו וירדוף עד דן:

אכן כל האומר כן הוא כופר גמור, האמת לדעתי הוא שלכן כתבו דן בדגש ובמקיף בין עד לדן לומר שרדף אותם עד העיר דדן בשתי דלתין והיא העיר דדן שמזכיר ירמי׳ בסי׳ כ״ה פסוק כ״ג את דדן ואת תימא שהם מבני ישמעאל ובני קטורה (עיי״ש מלבים בארור הענין):

ומעתה כאן בתורה דכתיב עד דן אלו הי׳ כותב שם העיר כשמה דדן הי׳ שלשה דלתין בזה אחר זה, ושלשה אותיות שוות בזו אח״ז קשה להוליא מן הפה, לכן כתיב עד במקיף ובשם העיר דן דגש והרי הוא כאלו כתיב עד־דדן:

ומעתה לפי כלל זה קשה למה כתבה התורה כאן ושננתם בדגש שהוא כאלו כתיב ושנננתם בשלשה נונין, ולמה לא כתיב ושנתם בדגש שהוא כאלו הי׳ כתיב ושננתם? כשם שכתיב דן בדגש תמורת דדן כן הי׳ לכתוב או בשתי נונין בלא דגש או בנון אחת בדגש, והרי ב׳ נונין בדגש, והרי ב׳ נונין בדגש הם כשלשה נונין?

לזאת בחכמה עמוקה דרשו הקופרים

הסופרים שספרו כל האותיות שבתורה ובחסר ויתיר מלאו דרש ורמז על איזה ענין, ואמרו אל תיקרי ושננתם בשלשה נונין אלא לעורר אותנו על ושלשתם שהלומד ומלמד תורה צריך לשלש התורה, שלא יאמר די ללמוד מקרא, או שדי ללמוד וללמד משנה וגמרא, אלא ששלשה נונין באים לעורר על שלשה חלקי התורה :

ויש לדון מזה לדין גט שנכתב בעיר דן שצריכין לכתוב מתא דן דמתקריא דדן (אחר כמה שנים מצאתי מקצת מדברי בספר שבלים) :

מה שכתבת מספרי הנ"ל התלמודים נקראו בנים והמלמד נקרא אב זה מפורש במסכת עדיות פ"א מ"ד אבות העולם לא עמדו על דבריהם :

חקירתך בסדר ארבע פרשיות מתפילין

היא חקירה עמוקה ונכונה מאחר שבארבע מקומות מוזכרים פרשיות הללו קדש והי' כי יביאך בסדר בא פרשה י"ג שמע בסדר ואתחנן, והי' אם שמוע בסדר עקב, ודרשו בספרי סוף בא מלות ארבע פרשיות של יד הם כנגד אחד ד' פרשיות של ראש הם ארבע ארבע טטפות ואלו הן קדש והי' כי יביאך שמע והי' אם שמוע כותבין כסדרן ואם לא כתבן כסדרן הרי אלו יגנזו, ומעתה מאחר שלדעת רש"י ורמב"ם קדש משמאל המניח בבית הראשון, והי' כי יביאך בבית השני, שמע בבית השלישי, והי' אם שמוע בבית הרביעי ולדעת ר"ת בבית השלישי פרשת והי' אם שמוע ובבית הרביעי פרשת שמע כמו שמבואר בטור ומחבר או"ח ריש סימן ל"ד למה תיקן רח"ו יהי רצון קודם הנחת התפילין ובו הסדר שמע והי' אם שמוע קדש והי' כי יביאך שהוא לא על הסדר של רש"י ולא על הסדר של ר"ת ומקדים המאוחר ? שנית יפלא בעיניך מאחר שקדש והי' כי יביאך כתיב בספר שמות ושמע והי' אם שמוע בספר דברים למה קבע להקדים ממשנה תורה ?

והנה כל ימי הייתי מצטער שרבותינו הגדולים שחברו ספרים בפלפול ובאגדה שלא שמו עיניהם לבאר כל מנירא דאיכא במעשים בכל יום ואין בידינו דבר ברור להשיב לשואלים במנהגים ובתקנות ובתפלות :

וכבר ילאתי לחקור בימי בחרותי וכי עד שבא רש"י ור"ת שעברו ב' אלפים שנה מעת שהניחו תפילין ביד ובראש כאשר צוה להם משה לא הי' סדר וסדרים בפרשיות ? ועכ"ח צריכין לומר שרבינו רש"י ראה ומצא שבימים הראשונים לא הקפידו על סדר הפרשיות ובימיהם כאשר עשו סדר וסדרים בכל הענינים הנוגעים לדת ישראל רצו לברר האמת למען לא יהי' בישראל חלוקי דעות בסדר הנחת הפרשיות כדי לאגד ולקשר את בית ישראל לאגודה אחת ולא יהי' כשתי תורות לישראל, ורבינו רש"י ובית דינו החליטו שיהי' מונחים כסדר שנאמרו בתורה קדש והי' כי יביאך שמע והי' אם שמוע :

אכן ר"ת ובית דינו עמדו על החקירה מאחר שהתפילין בראש נקראים טטפות למה אנו מברכין אקב"ו על מצות תפילין ? אכן הטעם שקראו אותן טטפות תפילין שהוא מלשון פלא שהוא הפרשה והבדלה כמ"ש ויפלה בין מקנה מצרים, באשר תעודת ישראל בעולם הוא להבדיל בין קודש לחול, כמ"ש ואבדיל אתכם מן העמים וגו'. ומעתה הפירוש והפתרון של תפילין הוא פלא ובלע"ז אבזאנדערונגסצייכען, להראות שאנו מופרשין ומובדלין מכל העמים :

ובמה ניכר הפרשת ותעודת ישראל בעולם ? רק על ידי שהם קוראים בקול גדול ומוסרים גופם נפשם ומאודם בשביל שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד

ולזאת

ולזאת החוב להעמיד בראש פרשת שמע מלך יונין המכיח :

ומעתה ראה פלא ! האיך בחכמה נפלאה רצו לצאת ידי כל הדיעות ותיקנו לומר קודם הנחת התפילין היהי רצון ומזכיר מראש שמע והי׳ אם שמוע קדש והי׳ כי יביאך יען רמבן תיקן ע״פ רבותיו (עיי׳ קמח סולת הי׳ תפילין) לומר קודם התפלה של ברוך שאמר פרשת קדש והי׳ כי יביאך והדין עם הרמב״ן שהחיוב לומר בפה ב׳ פרשיות הללו, כי האיך יניח על ראשו התפילין בארבע פרשיות אם לא יאמר מקודם בפה מלא שמקבל הפרשיות הכתובים בתפילין :

ומעתה לפי תקנת רמב״ן אומר קודם התפלה ב׳ פרשיות הראשונות קדש והי׳ כי יביאך ובתפלה אומר בק״ש בפיו פרשות שמע והי׳ אם שמוע, א״כ הרי אומר ארבע פרשיות כפי הסדר אשר הם כתובים ונאמרים בתורה, והוא הוא הסדר שלוה רבינו רש״י ובית דינו, והם הם תפילין דרש״י :

אכן אחר שתיקנו האחרונים לומר בראש קודם ברוך שאמר ב׳ פרשיות שמע והי׳ אם שמוע, שתיקנו לאומרם מחשש שמא יאחר זמן ק״ש, מעתה הרי כבר אומר על הסדר קודם ברוך שאמר מראש שמע והי׳ אם שמוע ואח״כ כתקנות רמב״ן קדש והי׳ כי יביאך לזאת אם מניח אח״כ קודם ברוך שאמר התפילין ואומר היהי רצון שפיר תיקן לומר בויהי רצון הסדר שמע והי׳ אם שמוע קדש והי׳ כי יביאך כפי הסדר שכבר אומר :

ואם אומר אח״כ בתפלה ותפילין בראשו ובידו פרשת שמע והי׳ אם שמוע הרי מתחיל בימין בפרשת שמע ויצא גם ידי הסדר של ר״ת וסיעתו :

ואם תשים עיניך ולבך הנגוה על הדברים תמצא שזכיתי לגלות נסתרות בתפילין וטטפות וסדר הפרשיות. וזכיתי ליתן כבוד לכל מנהגי ישראל והתקנות כי ברוך הקודם עשו סדר וסדרים בתפלות .

ואחתום בברכה ובאהבה עזה
ידידך ש״ב הד״ש ושלום כל אשר לכם :
שלמה לבי הרש שיק :

קס״ו

שמחת עולם על ראש ידידי הרב החכם
ר׳ שלמה שיק נ״י

שאלתי ובקשתי שתודיעני דעתך בסדר שלח סופר ומוכה את שמות המרגלים על שמות אבותיהם ובכולם כאמר בן בסגול ולמה גדי יהושע בן נון כתיב ונקוד בן בחירק ?

ב׳ מחקי לשון העברי כשיבא סימן הרבים על שם מורכב יבא רק על שם הראשון ולא על השני, כמו אנשי חיל אנשי אמת, אנשי חסד, ואין אומרים אנשי חילים אנשי חסדים, ומעתה בשם מורכב בית המדרש מן החוב לומר בסימן הרבים בתי מדרש ובית הכנסת בסימן הרבים בתי כנסיה ולמה אמרו חכז״ל בכל מקום בתי כנסיות ובתי מדרשות ?

ואשמח לשמוע דעתך :
יעקב פישער :

שיל״ת אי לשי אפס קצהו תראה תרל״ה לפ״ק :

ויעקב איש תם וישר מורינו ר׳
יעקב פישער מורה בבית הספר
בק״ק פרעסבורג תע״ה :

הקול קול יעקב לדעת ההבדל בין בן לבין הוא דבר המסור ללב בכל מקום שמליכו צירה לפני דגש חזק מתחלפות הצירה לחירק לֵב שבא בליריה ואם אחר הלמד הבית בדגש חזק שוב אין אומרים לבי בלירה אלא
לבי

לבי בחירק, כן גבי יהושוע בן נון הרי הם כשלם נוכין בזה אח"ה, כמו וישננתם לבניך שבא הנון בדגש חזק כאלו היו שלם נוכין בזה אח"ז ומה שקשה להוליא במבטא, ולתפארת הקריאה ומתחלפות הסגול בציריה ומן בן בסגול נעשה בן בחירק, כמו שאמרו חכז"ל גבי בֵּן אין לו, שאין בציריה מתחלפות באין בפתח כאלו כתיב עיין עליו אַין עיין (סיי לקמן תשובה קס"ח)

אכן מה שכתב כשיבא שימן הרבים בשם מורכב שבא תמיד רק על שם הראשון זה ליתא, וכי לא מצינו שרי אלפים שרי מאות וכי לא נאמר דברים ייןן דברי ריבות? כן בלדק אמרו חכז"ל בתי כנסיות ובתי מדרשות, וזה פשוט וברור לע"ד להצדיק את הצדיקים שדברו בכל מקום ברוח הקודש.

בנמוה הרב ב"ק:

קס"ז

שוכ"ט להרבני המופלג בו"ב מהו"ר **יעקב שווארץ** מורה בק"ק **אבאד**:

מה שהעיר דברי רש"י וילא ואברהם עודנו עומד תיקון סופרים, וכן בספר במדבר י"א אל אראה ברעתי ברעתך הוי לו לומר אלא תיקון **סופרים** הוא, הנה בעקרים מ"ג קפכ"ב שאין הכונה שינה אחד שום ענין בתורה ח"ו, אלא הכונה שכפי הענין הוי ראוי לומר לשבל ואל אראה ברעתך, אלא לכתב כסופר המתקן דבריו דרך כבוד למעלה, כי משה לא הוי ומדבר על עלמו אלא כלפי מעלה הוי ומדבר, ותיקן משה הלשון מפי השם כסופר המתקן הכתב דרך כבוד, וכן כל כיולא בזה עיי"ש:

כ"ד הטרוד הד"ם:

שלמה הרב שיק:

קס"ח

ברכות ושמחות להרב ההרוין המופלג בתורה וביראה טהורה מהור"ר **חיים גראס ש"צ מ"צ** בק"ק ק' ס' **מארטאן**:

מע"כ ביקש ממני ומודע בכל י"א מרגלים כתיב בֵּן בסגול ורק גבי יהושיע כתיב בִּין בחירק? הנה כבר נשאלתי ע"ז זה איזה שנים מאחד מחכמי ק"ק פ"ב והשבתי לו כדברים האלה (עיי לעיל סי קס"ז).

ושאלו להיות בית המדרש בלא חדוש אכתוב לו מה שעלה במחשבה לפני כעת, בפרשת כי תשא כתיב בכיור ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, ואמרו חכז"ל בזבחים דף י"ט ע"ב הובא ברש"י עה"ת בבת אחת הי' מקדש ידיו ורגליו מניח ידו הימנית על רגלו הימנית וידו השמאלית על רגלו השמאלית ומקדש. והקשה בשו"ת שער אפרים סי' ח' אש"ס מגלה דף ב' ע"ב דכתיב על כן היהודים הפרזים (שאין מוקפין בחומה) עושים את יום ארבעה עשר וגו', ואח"כ כתיב לקיים עליהם להיות עושים את יום ארבעה עשר וגו' ומזה מוכח שהפרזים בארבעה עשר והמוקפין בארבעה עשר ובחמשה עשר? ומשני אי הוי כתוב את יום ארבע עשר וחמשה עשר כדקאמרת (הייתי אומר שהמוקפין מחויבים לקרות בי"ד וגם בט"ו) השתא דכתיב את יום ארבע עשר ואת יום חמשה עשר אתא את ופסק לומר הכי בי"ד והכי בט"ו, עכ"ל הגמרא ומעתה קשה הא גם כאן כתיב את ידיהם ואת רגליהם, ולמה לא נאמר גם כאן אתא את ופסק להקדים הידים לרגלים?

והנה בספר התורה והמלוה כתב בכונת הש"ס מגלה שאלו הי' העיקר יום י"ד לא הי' לכתוב ואת לומר שהוא

נופל

טפל, ואלו הי׳ כתיב כאן ורגליהם ולא הי׳ כתיב ואת הייתי אומר שתחילת רגלים הוא טפל, וזה אינו, יען שתחילת רגלים הוא ג״כ עיקר ומעכב.

אכן דבריהם רחוקים לע״ד והפירוש לדעתי הוא, יען דפעמים מצינו בתורה את בסגול. והנה בכל מקום דכתיב את בצירי הנגינה עומד על אֵת לומר שאין דבוק לאות ותיבה שאחריה, ובכל מקום דכתיב אֶת בסגול אין עליו הנגינה ומחובר ודבוק לאות ותיבה שאחריה:

ולפי כלל זה זה במגלת אסתר דכתיב אֵת יום ואֵת יום וגו׳ כולם בצירי ובנגינה לומר אתי את ופסק שהכל כאומר לעצמו, ומש״כ בכיור כתיב אֶת ידיהם ואֶת רגליהם בסגול, וממילא מחוברים לתיבה שאחריה לומר ששניהם צריכין להתקדש בפעם אחת, ודו״ק:

ובזה מובנים דברי חכז״ל בבראשית את השמים ואת הארץ להקדים שמים לארץ, באשר שניהם נכתבו בצירי ובנגינה אתי את בצירי להפסיק:

והנה המרגלים שנבחרו מכל שבט ושבט כל אחד ואחד בא בזכות יחוס שלו מצד אביו ומשפחתו, לכן כתיב בכולם בן בסגול כי הנבחר והנשלח בא בזכות אבותיו ולא מצד יחוס עצמו ודבוק לתיבה שאחריה, ומש״כ יהושע שלא בא בזכות ייחוס אביו ומשפחתו כמו שאמרו במדרש שילא נדג שמו בלשון העברי נון ושמו לא הי׳ דבוק בתיבה שאחריה, לזאת נקדו בֵּן בצירק:

ומה שביקש לדעת ברש״י סוף עקב על הקרא והי׳ אם שמוע שמביא שכן כתיב במגלה: אם תעזבני יום יומים אעזבך, שלא מצא הקרא במגלה? הנה כבר העיר בשפתי חכמים שבירושלמי מביא זה ממגלת חסידים, והנה חקרתי ודרשתי ויגעתי ומצאתי בירושלמי סוף ברכות, וזה לשונו: אמר ר׳ שמעון בן לקיש במגילת חסידים מצאתי כתוב: יום תעזבני יומים אעזבך, לשנים שיצאו אחד מטבריי ואחד מצפורי ופגעו זה בזה בחד משכנא לא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמצאו רחוקים זה מזה שני מילין, עכ״ל.

חכמה עמוקה ומוסר השכל מונח בדברי ר״ל לעורר שהחכם שבא ממזרח והחכם שבא ממערב צריכין להתאגד ולהתקשר זה בזה, ומי שנוטה למזרח שם לחקור ולדרוש בסודות התורה והטבע ישמע לקול החכם שבא ממערב אשר עומד על אדני האמונה והוא החכם העומד בצד מערבי צריך להטות אזנו לשמוע לקח מפי החוקר והדורש אכן אם אחרי כן כל אחד הולך לדרכו זה למזרח וזה למערב מבלי שלומד אחד מחברו, אז אין תקוה שיתאגדו ויתאחדו חכמי ישראל כחוב עליהם, ובזה עוברים על לא תעשו אגודות, כתות כתות, ואם אין שלום בישראל אין כלום.

וזה שמנו בפי המאמר אם תעזבני יום, שהתורה אומרת שאם תעזוב אותי ביום כשהחמה זורחת, אלא שתלמוד אותי רק בלילה ובעכיות, אז תדע יומים אעזבך, שימי הגלות יתארכו לישראל.

ובמקום אחר אמרתי שספר בן סירא אשר שם נמצא הקרא אם תעזבני יום יומים אעזבך הוא הספר אשר קראו בירושלמי מגלת חסידים, ואין כאן המקום להאריך:

עשיתי לך מטעמים כפי אשר יספיק הזמן, ואני טרוד מכל צד, ברוך הנותן ליעף כח ללמוד וללמד לשמור ולעשות:

ידידו הש״ת ושלום כל בני היושב הש״ו:

שלמה הרם שיק:

קמ״ט

שוכ״ט לידידי הרב המה״ג בקי בש״ס ופוסקים מוה׳ **שבתי ליפשיטץ** רב בק״ק **יורינצא** הש״ו:

מאהבתי אותו שלומד תורה לשמה הנני לרלונו להודיעו דעתי על הערותיו כיד ה׳ הטובה עלי ובמה שקיים הדר״ג אשאש:

הדר״ג שואל מה זה ועל מה זה · סידר בעל תקון ליל שבועות מועד קטן אחר בילה ובסדר הש״ס מועד קטן הוא סוף מועד? שנית בסדר נשים הקדים סוטה לנדרים? ג׳ בסדר נזיקין הקדים אבות להוריות? ד׳ בסדר טהרות עשה ג״כ ערבוב שלא כסדר דילן?

ואען ואומר המקובל רמ״ק המסדר התיקון לליל שבועות· והו״ר הי׳ אחד מן המקובלים שהי׳ לפס דרך חדש בגימטריאות ורמזים, והם אמרו שחודש סיון נקרא תאומים, כי יעקב ועשיו הי׳ תאומים והם האחים שחלקו להם הכח והממשלה בחדשי השנה, יעקב לקח לו חודש ניסן ואייר ועשיו לקח לו תמוז אב וחודש סיון נשאר בשותפות ליעקב ועשיו ולכך מזלו תאומים ואם ישראל שקיבלו את התורה בחודש סיון מקיימין את התורה אז החודש הוא שלהם, כי אז יש ליעקב לבדו הכח והממשלה, ואם לאו הרי הוא כולו לעשיו ולו העוז והממשלה גם בירח סיון, ועל כן נפיק ביה זיקא ושמה עבוח והוא כח שרו של עשיו שמהלו מאדים ובא בכח החרב אשר בידו (עיי׳ קמח סלת למג השבועות):

והנה בחדש סיון שניתנה התורה לריכין לתקן החטאים ובראשם לריך תיקון החטא של הוצאות זרע לבטלה לדעת המקובלים, ולזאת תיקנו להיות נעורים בליל ומתן תוה״ק ולעסוק בתורה ובנביאים וכתובים ובמשנה, כי משנה הוא אותיות נשמה ומתחילין במשנה זרעים על הסדר כי מתקן בזה זרעו לברכה:

ויען כי עיקר התיקון של הוצאות זרע לבטלה הוא לשמור את השבת כהלכתה כמ״ש הזוהר ויקהל על הקרא אל יצא איש ממקומו עיי״ש, לזאת סדרו ללמוד אחר זרעים סדר מועד המתחיל בדיני שבת וערובין:

תיקון ב׳ לחטא הנ״ל הוא להרבות בנרות של מצוה ולהכניס אורחים כמ״ש בזוהר בחקתי על הקרא ונתתי שלום בארץ, לזאת תיקנו לומר אחר שבת וערובין משנה אור לארבעה עשר ומשנה חגיגה הכל חייבין בראייה ואח״כ משנה בילה מערובו חלרות והכנסות אורחים:

תיקון השלישי הוא להתאבל על מיתת לדיקים, לזאת תיקנו לומר וללמוד אח״כ מס׳ מועד קטן בסוף המדבר מאבלות ומהספדים על הלדיקים בישראל.

ואם זוכה לתקן החטא בתיקונים הנאמרים אז כשבאים · ר״ה ויוהכ״פ יזכה לברכת שמים, לזאת תיקנו ללמוד אח״כ ר״ה יומא מגלה ושקלים:

אח״כ תיקנו ללמוד משניות מסדר נשים והקדימו · במכוון סוטה לנדרים כי החטא של הוצאות זרע לבטלה בא עי״ שמסתכל בנשים ובא לידי הרהורים רעים, ובנים קטנים מתים בעון נדרים ובעון הוצאות זרע לבטלה, וכתב בספר יסוד יוסף שמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגא, כי חכז״ל אמרו במקום אחר שהנודר ואינו מקיים עונשו שבא לידי הוצאות זרע לבטלה:

ואח״כ תיקנו ללמוד מסכת ב״ק מארבע אבות נזיקין ומשנה ב״מ ושנים אוחזין בטלית ומשנה ב״ב שותפין שרלו לחלוק, כי המוליא זרע לבטלה בורא.

בורא מזיקין ואז בנים זרים באים ובנים אומנין בעלית ואומרים שהם בניו והם שותפין שרוצים חלק באביהם:

ואח"כ תיקנו ללמוד מסכה סנהדרין הבא על אשת איש וכו' הבא עליה בחנק, ואח"כ דיני מכות והקדים אבות להוריות יען שדוד המלך נסתלק בעצרת, וכתב בשמלה חדשה מאחר שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום בודאי נולד דוד בחג השבועות ביום מתן תוה"ק, ומטעם זה המנהג לומר רות בשבועות לייחוסו של דוד שנולד בעצרת:

ובקמח סלת כתב שבע מצות ניתנו לבני נח ובחג השבועות נתוספו על אלו שבע עוד מצות כמספר רות ובצירוף שבע מצות של בני נח הם תרי"ג מצות, ומטעם זה אומרים רות בעצרת:

ואני מוסיף על דבריהם יען אותיות הוריות הם אותיות רות ואותיות יה"ו לכן תיקנו לסיים במס' הוריות בסוף מזיקין שע"י רות זכינו לקבל התורה בחג השבועות ולמלכות בית דוד:

ומאחר שעשו התיקון מסדר משניות לתקן החטא של הוצאות זרע לבטלה לזאת כתורה עשו להתחיל סדר טהרות במקואות ואח"כ ילמדו מסכה פרה אדומה כי כל העוסק בסדר פרה אדומה כאלו זכה לטהר באפרה, ואח"כ ילמוד מסכה ידים בטהרת הידים ואח"כ בטומאת אהלות ונגעים ונדה וטהרות וטבול יום ומכשירין ועוקצין לדעת מה שמטמא מטמא ומעתה הכל מסודר ע"פ שיטתם וכונתם בסדר נכון:

ומיושב בזה מה שהקשה הדר"ג למה סידר עזרא בסוף הכתובים, כי מאחר שכל כונת המסדר והמתקן הי' רק לתקן בדברי תורה מה שחטא בהוצאות זרע לבטלה והוא עזרא הי' הראשון שגזר שלא ישאו נשים נכריות ויקחו נשים בחופה וקדושין וגזר שיגרשו הנשים נכריות והחרים אלא שלא שמעו לקולו והבדיל אותם מקהל הגולה:

ובזה יצאתי ידי חובתי לומר לו דעתי בטעם הסידורים של המקובל רמ"ק ז"ל:

ואחתום בברכה ובברכת רפואה שלימה לרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו ויזכה לגדל לתורה כל יוצאי חלציו כתפלת ידידו מוקירו:

שלמה הכהן שיק:

ק"ע

שמחה וששון להרב המה"ג החסיד מוה"ר **שבתי ליפשיטץ** מורה צדק בק"ק **יולינצא** הי"ו:

הנה ביקש ממני להודיעו דעתי בסדר ויחי שאמר יעקב על ראובן בכורי אתה ופירוש רש"י שנולד מטפה ראשונה וכו' והקשה הא רש"י כתב בתולדות על הקרא ואחרי כן יצא אחיו וזה לשונו: יעקב נוצר מטפה ראשונה ועשיו מן השנייה צא ולמד משפופרת וכו' ולפי דבריו לא הי' ראובן בכור פטר רחם ובכור ליצירה אלא בכור ללידה? ומסיים דבריו והוא קושי' עצומה למ"ד דתאומות נולדו עם כל שבט כמ"ש רש"י בסדר ויגש:

ולאמיתה שממקום שיצא מעכ"ת להקשות משם מתורץ קושיתו שאמר עליה שהיא עצומה, דהנה לשיטתו שנולדו תאומות עם כל שבט ושבט לא הי' ראובן בן יעקב בכור ליצירה וללידה, כי אם יצא ראובן בראשונה מבטן אמו לא הי' בכור ליצירה רק בכור ללידה ואם יצא באחרונה הי' בכור ליצירה ולא ללידה והאיך

והאיך אמר יעקב אבינו בהא"ט ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני?

אע"כ צריכין לומר שיעקב אמר שקדושת הבכור תלוי במי שהוא בכור ליולדה, וזה הוא כחו וראשית אונו הגם שילאה באחרונה, ועל יסוד זה נלדק ובמשפט עשה יעקב השתדלות בהיתר גמור ליקח הבכורה מעשיו, כי באמת הוא הי׳ הבכור ליולדה משום שילא באחרונה, וזה שאמר בדקדוק ובמכוון לראובן בכורי אתה, כמו שאני הבכור בשביל שילאתי באחרונה והייתי בכור ליולדה כן אתה ראובן הבכור ליולדה שילאת אחר התאומית:

ובזה מיושבים היטב דברי הינלאי בספרו חוות אכך עפ"ת פרשת תולדות וימכור את בכורתו ליעקב, עשיו מכר ליעקב בכורתו המגיע לו בדין באשר יעקב הי׳ הבכור ליולדה:

ובזה תרלתי קושית האחרונים האיך נתן יעקב הבכורה של ראובן ליוסף והתנה על מה שכתב בתורה לעשות בכור פשוט ופשוט לבכור הא כתיב לא יוכל לבכר? (עיי׳ פענח רזא ויחי) אכן אם תאומיות נולדו עם כל שבט הי׳ ראובן בכור ליולדה ויוסף הי׳ בכור לאמו מצד הלידה ובאופן זה הרשות ביד האב לעשות הבכור איזה שירצה:

ידידו הש"ת:

בלאאה"ר הרם שיק:

קעא

שו"ת להרבני המופלג בו"ב חכם הכולל מוה"ר **יעקב שפירא** אבן יקר בק"ק **קראקויא**:

מה שהעיר אותי על דברי הפוקר בגוו"ד שהעיז פניו לפרסם שידי אחרונים הוסיפו וגרעו בתורה ושינוי השמות והעניינים כפי רוח העת אשר הי׳ בימיהם, ואחת מן הראיות הוא בסדר וישלח לפני מלך מלך לבני ישראל, ובישראל לא הי׳ מלך עד שאול!

הנה כבר הכה על קדקד אנשים הרשעים האלה הרב הגאון המובהק אלדי ר׳ יעקב צבי מעקלענבורג בספרו הכתב והקבלה, וזה לשונו: בדברי הימים כתיב וימת הדד ויהיו אלופי אדום א"כ האלופים קמו אחרי ביטול המלכים וכשהיו אלופים באדום לא היו שם מלכים, והנה משה רבינו אמר אז נבהלו אלופי אדום, א"כ בזמן יציאת מצרים היו באדום אלופים ולא מלכים, ומעתה לפני מלך מלך בישראל איכו אלא משה:

ואם תאמר הא האלופים עשרה הם, נאיך אפשר שגם הם ספו תמו לפני מות משה? דע כי האלופים לא מלכו זה אח"ז, אלא אחרי מות אחרון ממלכי אדום בחרו האדומיים להושיב מלך עליהם, וחלקו את הממלכה לעשרה חלקים והקימו עליהם עשרה אלופים השופטים כולם בזמן אחד איש ואיש במדינתו, כמו חמשת מלכי מדין, חמשת סרני פלישתים:

תדע שהדבר כן הוא, שהרי משה רבינו אמר: אז נבהלו אלופי אדום בלשון רבים אפס כי במשך ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר כראו בתוכו האדומיים להמליך עליהם מלך כמו שעשו גם בימינו אומות אחרות, על כן מלאכו שלח משה מלאכים למלך אדום:

ומה שתמה על כי גדולי מדינתינו שמים יד לפיהם ועושים עצמם כאלו אינם רואים ושומעים דברי הפוקר המהרס הדת ומפנה לבו לבטל התורה והמצות?

ידע ומעכ"ת כי במדינתינו הפעריוריה ווקפת והולכת מיום ליום באשר רובם ככולם הם בשב ואל תעשה ואין מי שיגדור גדר ואין מי שיעמוד בפרץ ונתקיים בדורנו ובמדינתינו מה שאמרו חכמי המשנה בסוף סוטה דור שבן דוד בא וכו' כי יאמרו שאין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים מבלי להרים את ידיהם בקום ועשה:

כ"ד אוהב האמת והשלום:

שלמה לבי שיק ברעגאהוו:

בעהמ"ח ספר סדור המנהגים:

קע"ב

ראיתי לנוח ויפה להעתיק כאן מה שהוא מן ההכרח לדעת שבדברים הנמנים על מינים שונים נופל בהם לשון זכר ונקבה:

לשון זכר הוא אחד שנים שלשה ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה עשרה:

לשון נקבה הוא אחת שתים שלש ארבע חמש שש שבע שמונה תשע עשר:

והאת לדעת כי הוא חדוש במספר שבלשון זכר בשם מספר המחובר אל המתואר מן שלשה עד עשרה תבא תמיד ה' בסוף ולפני קמץ ָ כמשפט לשון נקבה בשאר השמות:

ובזה מובנים באר היטב דברי רש"י ריש קדושין במשנה אמרו האשה ניקנת בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים וכתב רש"י בשתי גרסינן כי אי אפשר לגרוס בשני מאחר דכתיב בשלש דרכים ושלש הוא לשון נקבה ואיך אפשר לומר אח"כ וקונה עצמה בשני דרכים הא שני לשון זכר:

אכן זאת לפלא יחשב בעיני למה עשו מרחם הבדל במספר בין זכר לנקבה מן שלשה עד עשרה אשר בזכר תבא תמיד ה' בסוף ולמה לא עשו אותו הבדל גם במספר אחד ושנים כי באלו גם במספר זכר בא בלא ה' בסוף? שנית לפלא יחשב בעיני למה ממספר שלש עד עשר באים כולם בלשון נקבה בלא ה' בסוף, ורק במספר שמנה אין הבדל בין זכר לנקבה?

ואחר החקירה ודרישה מצאתי שהמדקדק הגדול בעל צהר התיבה העיר בקושי' הראשונה שהקשיתי, ולא נתן טעם לשבח, אכן לדעתי זכיתי בזה לגלות דבר חדש והערה נכונה: האדם נברא יחידי ושמו איש כי איש מספרו אחד כמו שנאמר בכתובים ופניהם איש אל אחיו (שמות כ"ה) וכתב בת"א ואפיהן חד לקבל חד ויען כי מן חד נעשו שתים מן האיש באה האשה, לזאת לא עשו הבדל במספר אחד ושנים עד שהגיעו למספר שלשה ובזכר הוסיפו ה' וקמץ לפניה שהאיש דרכו לקמץ את ידיו להביא טרף לביתו:

אכן במספר שמונה לא עשו הבדל בין זכר לנקבה יען כי המספר שמונה מאגד ומקשר הזכר עם הנקבה לגוף אחד, כמו שאבאר בס"ד:

בש"ס נדה דף ל"א ע"ב אמרו מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה? מפני שרגיל בה קץ בה אמרה תורה תהי' טמאה שבעה ימים כדי שתהי' חביבה לבעלה ביום השמיני כשעת כניסתה לחופה. וכן חקרו שם מפני מה אמרה תורה מילה „לשמיני" שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים פירוש רש"י שאוכלים ושותים בסעודה ואביו ואמו עצבים שאסורים ולזאת בחכמה נשגבה עשו הבדל בין זכר לנקבה בכל המספר חוץ ממספר „שמונה" באשר מספר השמונה בנדה ובמלה

ובמלה מאגד ומקשר מן התורה הזכר עם הנקבה בקשר חזק וחזק.

אכן בכל זאת יגאתי ראיתי גם במספר „שמונה" יש הבדל בין לשון זכר ללשון נקבה כי בלשון זכר בא המספר שמונה בקמץ כמו ולו שמונה בנים (שמואל א׳ י״ז) אבל בלשון נקבה בא שמונה בסגול כמו ומעלות שמונה (יחזקאל מ׳) ובזה ביארתי במקום אחר למה בשפה העבריה ,לשון הקודש יתקרי הרמב״ם במורה ח״ג פ״ח כתב לפי שלא נמצא בלשון העברי שם לאברי הבעילה והרמב״ן בסדר תשא חולק עליו בזה עיי״ש ולענ״ד בעיקר הטעם יען כי יש בלשון העברי הבדל בין זכר לנקבה בשמות המספר ובשמוש ומונה הזכר לנקבה וכן לסיפוך ניכר לשומע שאינו רואה רק שומע שיש כאן זכר ונקבה וכשמדבר האיש לאשה אומר לה **את** וכשהאשה מדברת לאיש בלשון העברי אומרת **אתה** וכל זה לעשות הבדל בין זכר לנקבה והכל הוא משום גדר וסייג לצניעות וכל מקום שנאמר „קדושה" הוא גדר וסייג לעריות וסייג לפריצות.

קע״ג

ביאת קארנאג אכרו ח״ג ש״ק תרנ״ח לפ״ק:

שלום וברכה בלי יגון ואנחה להרב הגאון המפורסם בחבוריו היקר על מקואות נוחם מלחמות ה׳ לצאות מוה״ר **זאב וואלף הלוי** אב״ד דק״ק **סעמארטין** והגלילות.

מכתבו והקונטרס מלחמות הובה לכבר בו הראה את כחו ואת גדלו ואת ידו החזקה לפראות שאין מגמב בהולאות הלעז על הגט שסידר הדר״ג ועל ימינו ב׳ מגאוני הגאון דק״ק לבוב וגראסוואלדיין השי״ו ובכל זאת שואל ומבקש מרבני המדינה שיחוו את דעתם בענין הזה להראות לרבים ברבים .שרוב מנין ורוב בנין על ימינו.

והגם כי איש לעיר בימים אנכי באתא לעמוד ולהעיד שיפה הורה ויפה דן הדר״ג ושני גאוני הדור העומדים .על ימינו בכ״ז ללוכו של אדם כבודו ואען ואומר שיפה הורה ויפה דן והגט כשר אפילו לכתחילה ומכ״ש בדיעבד.

והנה ראיתי שהמערערין על הגט בהוציא הדר״ג מתחת ידו ואין חוששין להרס של ר״ת וב״ד ומשום שסומכין על בו״ת מעשה רב ובו״ת מהרם לובלין סי׳ קכ״ג שהביא בשם הגאון שר״ת לא גזר רק כשכבר נשאה לאיש אחר אבל כל זמן שלא נשאה לאיש אחר מותר לערער על הגט ואין כאן חרם דר״ת והאריך בזה בכרם שלמה .לאה״ע סי׳ קנ״ד:

ואני עמדתי לחקור מה ועל מה עמד ר״ת .וב״ד לגזור שלא לערער על הגט וכל המערער יוחרם ? מה הביא אותם לאלת ביד רמה לחרום ולנדות ולקלל את המערער אבל מתכוין להסיר מכשול ולברר האמת ?

ואני לעניות דעתי השערתי כי כל הרואה בענין יפה בפרק ג׳ מגיטין ימצא כמה נוסחאות שהיו לקדמונים בגט וכל הרואה בתוס׳ גיטין דף כ״ו בד״ה וצריך בענין יפה ימצא שר״ת תיקן בימיו לכתוב בגט הרי את מותרת לכל אדם כי בימיו לא כתבו אלה הדברים בגט :

וכל המדקדק בלישנא ותוקף ע״ד האמת ימצא שכתבו הספר כריתות בלשון עם ועם וגרעו והוסיפו כרצונם וחפצם כפי אשר ימצאו לטוב וישר והוא ובית

דינו כאשר ראו שבני ישראל יושבי בארבע כנפות הארץ וזה בא ממדינה שאחזו בנוסחא הזאת ויצא ייריר ויערער שאין כותבין פה כשורה וכהוגן באשר הוא הוא ראה וקיבל נוסחא אחרת לזאת עומד עם בית דינו ותיקן שבכל גיטי נשים יכתבו בלשון הקודש אלה הדברים הרי את מותרת לכל אדם וזה הוא עיקר טופס הגט בלשון הקודש שמשתמשים בני ישראל בכל ארבע כנפות הארץ ומאחר שזה יהי הטופס והעיקר בגט כריתות בכל ישראל הרי עיקר הגט נעשה בהכשר וכדת ואם שינה באיזה דבר בנוסחא הגט חלילה להכשיר ולערער ולזאת גזרו והרמו על המערע' על הגט שנכתב לדעתו שלא כדת ומאחר שהעיקר נכתב כדת כנלע"ד.

ואחר הדברים האלה ומזן תקנת ר"ת ועל מה עומד לסתרים כל המערער ועל הגט כיון שעיקר הגט נכתב כדת וכהלכתו כנלע"ד.

יאחתים בברכה אוהב האמת והשלום

שלמה צבי שיק מברעזאווא

רב דפה והגלילות.

קע"ד

הזוכר לנו חסדי אבות יברך וישמור המסדר לנו ההלכות יבאו עליו כל הברכות מגוחן התורה היושב במקום אשר שוכבים שלשה אבות ואמהות ה"ה הרב הגאון המפורסם מוה"ר

חיים חזקי' מדיני בעה"ק

חברון תע"ה.

אחרי הקידה באתי להודיעו שקבלתי מכתבו וספרו שדי חמד חלק עשירי וראיתי את גדלו ואת ידו החזקה וכו'. והנני שולח להדר"ג ספרי קדוש המנהגים ושו"ת ישב"ן על אה"ע למען ישים עיניו הטהורים על הדברים הנאמרים שם:

ומשנוגע לשלוחי השוכר על אחור מכה רעהו בסתר הוא רק שליח לדבר עבירה, והוא עושה זאת לדעת וכו' וכו' וכו':

ולמען ישער הדר"ג מהשערורי' במדינתינו אל"ע לפניו מה שכתבתי לאחד מחשובי המדינה זה איזה שנים שאין לי תקוה לעלא רפואה לאגד ולקשר את הכוי המדינה שנעשו לאגודות אגודות וכתות כתות.

בספר בן המלך והנזיר שער כ"ה כתב: שלשה אין להם רפואה שנאה במציאה הקנאה חולי שתערב בו הזקנה דלות שיתחבר עמו העצלות אני מוסיף על דבריו ואומר על בני דורנו כדבריו:

חמשה אין להם רפואה.
חסיד שאין בו דעה.
המאמין לכל שמועה רעה.
דאינו יודע שאסור להתגרות ברשע שמשחקת לו השעה.
הצדיק ותמים שרואה ואין נראה.
העני שמתגאה גאה.

ברשע עומדים ביד חזקה ומתחסדים שאין בהם דעה, וכל מי שאין עונה ואומר אמן לכל דבריהם מוציאים עליו דבה רעה להבאיש את ריחו ולביישו ברבים אין יודעים ואין מאמינים שאסור להתגרות במתחסדים היושבים ראשונה בחלר המלכים ושרים ואלו לדיקים ותמימים אנשי אמת ואוהבי השלום רואים ושומעים ועושים עצמם כאלו אין רואים מראות הנגעים. אכן יש חכמים שיש בהם דעה בינה ובכל זאת יושבים עמהם ועונים אמן לכל דבריהם באמרם "בענוה" שחלילה להם מעשות כדבר הרע הזה לעמוד ולחלוק על החסידים ואנשי מעשה וכל הרואה בעין יפה ימלא שרק הגאות מדבר מתוך גרונם למען ישבו גם הם ברשע ובין גדולי הדור יהיו מנוים וזה ענוה ממקור הגאות, וכל מי שפותח את פיו לגלות טפה שולחים עליו התולעת אשר יהודי נתן בו סימן "דלך" כותב וחותם בעזות מלח כי זכה למלא במג״א קכ״ז סע״ד ומגך: "שמותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת" ואומרים כל החולק על מעשיהם מותר להוציא עליו דבה ולעשות בישראל אגודות אגודות!

כבלעם הם הם סתומי עין מבלי לדעת מהיכן הוציא הג״מ דבריו אין יודעי׳ שהם דברי הילקוט ריש מלכים על הקרא והנערה יפה עיי״ש וחלילה לומר שמותר לומר לשון הרע על מי שיש לו דעה אחרת אע״פ שטועה בשקול הדעת.

ואזכיר לפני הדר״ג מראות הנגעים בראה הכהן הדיוט וילא בקול קן קולמסו וטימא את הבית באשר קראתי את ספרי "קדוש רשבן" והרי כאלו נתתי לי את שמי בשם "רב" ולועק בקול רעש גדול להטעות את התמימים שזה עון גדול והנה לחוק עשה ההדיוט בזה כי בכל דור ודור קוראים לספרים חדשים בשמם בשם רב פלוני ופלוני וכן מלינו מפורש בש״ס פסחים דף פ״ו ע״ב ששאלו את ר״ה על שמו ואמר "רב הונא" וכן מלינו בש״ס חולין דף נ״א ע״א לורבא מרבנן בא במערבא ואמר "רב עוירא" שמו יעיי״ש ברש״י.

ונגע השנייה שראה הכהן הדיוט שחתמתי במקום אחד את שמי בשם הלעז "שאלאמון" מה שמרן בעל מהרש שיק ז״ל בתשובותיו ליו״ד סימן קס״ט אוסר מי שיש לו עינים לראות רואה עד היכן הגיע העזות של העובר על אזור מכה את רעהו בסתר כי לא לבד שפוגע בזה בכבוד חכמי התלמוד וחכמי הגאונים שהי׳ להם שם לעז וקראו בשמות הלעז והלכה אמרי׳ שכותבין את שם הלעז בגיטין וחכמי הראשונים נקראו בלעז וכן הוא עד היום, אלא שבזה מראים קנאתם ושנאתם נגד חכמי התורה וכותבים יד לפשעים וללוים וכו׳:

והנה ראיתי בספרו היקר שדי חמד סי׳ א׳ שמביא דברי הראשונים ואחרונים על הקושי׳ איך נשא יעקב ב׳ אחיות ותמה אני שלא הביא תירוצו של החזקוני שנתגיירו וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי?

ובמקום אחר הראיתי לדעת שמזוהר וירא ובעה״ט ריש שמות מוכח שבימי האבות התגיירו בטבילה ובחליפת הבגדים כשבאו בין משפחת אברהם ילחק ויעקב וכו׳

ואחתום בקידה מוקירו ומכבדו כערכי הרם והנשגב המופלא לביאת הגואל בב״א.

שלמה לבי שיק

רב דפה קארלסבורג והגליל

ב״ה

ב"ה ה' טבת. ברוך אשר פתח לנו שערי הדעה לפ"ק.

תיתא שלמא רבה, לגברא רבה, שלשלת יוחסין, בנן של קדושים, אראלים ותרשישים, הרה"ג המפורסם מוהר"ר **שלמה צבי שיק** אבדק"ק **קארצאג** שליט"א.

רב גדול ! שתי צפרים חיות טהורות, מחברותיו היקרות מאירות ומזהירות, סדור המנהגים ושו"ת **רשב"ן** די שדר לן מר קבלתי אתמול, ומאוד התענגתי בהם מידי שוטטו עיני שעות אחדות, כי אין עיתותי בידי מטרדות סדור המערכות בעזה"י, אחת הנה ואחת הנה, מלאים רוח חכמה, תורה ויראת ה' טהורה, בדברים ישרים נכונים וברורים בחריפות ובקיאות גדולה, ברוך שככה לו בעולמו, והנני בתודתי להדר"ג על אשר כבדני בתשובתו היקרה.

ואני תפלה כחזקיהו בחלותו, תרב גדולתו יאריך ה' ימיו ושנותיו בנעימים, ישיש וישמח כל הימים, ועיניו תחזנה תשועת עולמים כנה"ר וכנפש הבעה"ה פה עיר הקודש חברון תובב"א:

חיים חזקיה מדיני

רב ראשון לציון בחברון.

כע"ה

ש"לת קאראלאג ה' לסי' ויצלח תרל"ו לפ"ק:

שוכ"ט לרבינו עטרת ראשינו ומופת לדורינו הרב הגאון המפורסם יסוד עולם מוה' **משה שיק** רב אב"ד בק"ק חוסט יע"ה:

אחדה"ש ושלום כל אשר לו וכו' ואליע אזה דברים לפני הדר"ג בהלכות יבום וחליצה אשר אני עוסק כעת בהם, באשר מוכן אני לסדר חליצה בשבוע הבע"ל:

דעת הטור ורמ"א באה"ע סי' קס"ו שיברך היבם אחר הביאה הברכה אקב"ו על ביאת יבמה, וכתב הב"ש במקום דלא חיישי' שמא תחזור ותמאן בו יברך קודם כמו שמברכין ברכת ארוסין קודם הנשואין ולא חיישי' שמא תחזור בו:

וקשה לי עליו הרבה, אי הא בכל מקום אמרו שמברכין עובר לעשייתן ואם הטור כתב שמברך אחר הביאה משום שחשש שתחזור ותמאן והב"ש לקושר שבמקום שאין לחוש שתחזור יברך

יברך ומקודם הוי לי לומר הטעם משום שע״פ הדין יברך עובר לעשייתן?

ב׳ קשה לי הש״ך ביו״ד סי׳ י״ט סק״ג הביא חבילות ראיות שאחר שגמר המצוה שוב לא יברך ואיך פסק הטור ורמ״א שיברך אחר הביאה? ג׳ הא אבא שאול סובר שאם מכוין למצוה וגם לנוי מצות יבום קודם לחליצה, ומעתה אחר שע״פ הדין החוב עליו לברך קודם הביאה, הרי בברכה זו מכוין למצוה אשר צוה ה׳ ומה לי אם יכוין אח״כ גם לנוי הא כשמכוון גם למצוה יבום קודם, והאיך מסיק א״ש השתא דמכוון לנוי חליצה קודמת?

והנה קושי׳ האחרונה אמרתי ליישב ע״פ מ״ש בגיטין דף י״ט ע״א המעביר דיו על גבי סיקרא בשבת חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק דיו על גבי דיו פטור, ומקשי׳ בתוס׳ הא גבי גט אמרו כתבו שלא לשמה והעביר עליה קולמס לשמה הוי כתב? ומשני׳ דגבי גט איירי שכתב הראשון הי׳ שלא לשמה וכתב השני עושהו לשמה והוי כתב והגט כשר ויש לדון מזה מאחר דכתב על גבי כתב הוי מחיקה אם כתב גט לשמה ואחר כן העביר קולמס עליו שלא לשמה שהוי מחיקה והגט פסול:

ומעתה כשמכוון לנוי ולמצוה אם ברך קודם הביאה אע״פ שאז חושב לעשות מצוה אכן בשעה שבא עליה מכוון לנוי הרי הוא כאלו כתב גט לשמה והעביר עליו דיו שלא לשמה שהוי כמוחק, ולזאת סובר אבא שאול שחליצה קודמת:

ד) קשה לי שתיקנו לברך ביבום וכן תקנו בסוף החליצה לברך בשם ומלכות לדעת המחבר בסוף סדר החליצה הא המרש״ל בתשובה סי׳ ס״ד כתב שמיום חתימת התלמוד אסור אף לגאונים לתקן ברכה חדישה?

ה) קשה לי שתיקנו לברך אשר החליצה אקב״ו במצות וחוקים של אברהם אבינו הא רבינו הרמב״ם בפירוש המשניות כתב שחליצה לנו לומר שאנו מצוים בשביל שאמר כן הקב״ה לאברהם אלא מפני שנאמר כן למשה, ומה הכריחם להזכיר אברהם בחליצה?

ו) אם תיקנו שיברכו הב״ד אחר החליצה למה לא תיקנו שיברך החולץ כמו שתיקנו שיברך המיבם?

ז) גדולי האחרונים טרחו ויגעו לבאר הטעם מחליצת הסנדל, ובהלכות גדולות כתב שחליצת הסנדל הוא להראות שהחולץ באותו שעה הוא כמנודה וכאבל שאין רוצה לקיים מצות יבום כאשר גזר נותן התורה ית״ש ואכן בדורנו דור הבוגד מה לנו להשיב לקלי הדעת אשר לפעמים רוצים לייבם וע״פ הדין והסכמת חכז״ל מכריחים אותם לחלוץ?

ואציע לפני הדר״ג מה שעלה במחשבה לפני בטעם חליצת הסנדל, כי בימים הראשונים חליצת הסנדל הי׳ סימן להכנעה, כי כאשר נגלה ה׳ למשה אמר לו של נעלך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא וכן הוא עד היום בארצות הקדם שאם אחד בא לפני אדם גדול שצריך להראות לו הכנעה מסיר הסנדלים מרגליו:

ובאגדה אמרתי שצוה ה׳ לישראל בצאתם ממצרים שיצאו מתניכם וגו׳ ומנעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם כי מי שיש לו מנעלים ברגליו ומקל בידו זה סימן שהוא אדון ולא עבד, באשר העבד המשמש את רבו אסור לו. לבא לבית האדון במקל ובמנעלים, ולסימן שיצאו מעבדות לחרות יהי׳ מתניהם חגורים

מגורים ומנעלים בדגליהם וגו':

ולזאת לותה התורה שהיבמה אשר ביקשה מן היבם שיקח אותה לאשה ויהיה לה לאדון והיא תהיה לו כפופה כשפחה היא תחלוץ את נעלה לפני זקני העיר. כי מאחר שלא קפץ ליקח אותה אז אין זקוקה לו ואין כפופה לו ואינלו שוב שום שררות עליה:

ועוד יש לי בזה הרבה וכו' ואחתום בקידה ובד"ש לכל בני ביתו הש"י

עבדו ש"ב, ותלמידו:

שלמה הרש שיק:

(עיי' מהר"ש שיק או"ח סי' קכ"ג מה שהשיב לי בכונת הסלולה). (ועיי' מ"ש בתשובה רשב"ן או"ח סי' כ' וסי' כ"א)

בטעם חליצת הסנדל.)

קע"ו

ש"ל"ת ג' סליחות תרמ"ה לפ"ק:

רב ברכות ושובע שמחות ביום שחמשה ספרים יהיו פתוחות להרבני המופלג ומופלא בתורת ה' צבאות וזכה לשתי שולחנות כמוה"ר **זוסמאן סופר** בק"ק **פוטנאק:**

מכתבו אשר בו הליע לפני בפלפול שהי' שם בין הלומדים שמלאו בס"ת מאין יבמי ביוד, והגם דפסקי' ברמ"א או"ח סי' קמ"ג **משום חסירות ויתרות אין מוציאין ס"ת אחר ש"ין** ספרי תורה שלנו מדויקים בכ"ז הסליטו רוב האחרונים שבמקום שדרשו חסיר ויתיר מוליאין כמו שכתב באליי רבה בפירוש ומאחר שדרשו בקדושין דף ד' גבי מאן יבמי דכתיב חסר א"כ זה הוי כחסר ומוליאין:

אכן הרבה אמרו שדרש זה אינו דרש גמור והוא דרש שמביא את כל מי שיש לו שכל ישר להשתומם, באשר מאן הוא פעל שבא תמיד בלא יוד ומלת אין שהוא מלת השלילה בא תמיד ביוד? וביקש להודיעו דעתי בזה, והנני לרלונו כיד ה' הטובה עלי ובתנאי אם לא הורה בזה דעתו הרב הגאון אב"ד דפה הש"ו ולא באתי להורות להלכה ולמעשה רק לכבודו ולכבוד התורה, באשר לבי אומר לי שזכיתי בזה לדברים הרבה, והניחו לי מקום להתגדר בו:

בחמשה מקומות דרשו חכז"ל

ב' תיבות **אין-לו-אין-לה** בסדר כה כתיב ותהי שרה עקרה **אין לה** ולד ודרשו חכז"ל ברבה סוף כח **אין לה היה לה** (היתה לה אח"כ) כמו ולחנה אין ילדים והוה לה, וכן ליון דורש אין לה והיה לה ובא ללין גואל, ופירוש במ"כ שמלת אין הוא כמו הן שיהי' אחרי כן עיי"ש:

ובפירוש פני משה כתב כי **לא** היא שלילה המלטיות ולמה כתיב פה **אין** שהיא שלילה זמניות עכשיו אין אבל הי' או עתיד להיות, וכתב שאין להקשות הא כתיב **אין קדוש** כה' וגו' **אין** לור כאלהינו וכיולא בהם ולמה לא נאמר **לא קדוש** וגו' **לא** לור וגו' כדי לומר שלילה מוחלטת? ותירוץ שכלל זה לא נאמר אלא בדבר שאפשר להתחדש ולא יתחדש עכ"ל:

ב) בסדר שמיני כתיב וכל אשר אין-לו סנפיר וקשקשת וגו' ודרשו חכז"ל בחולין דף ס"ו אם אין לו עכשיו ועתיד להיות מותר, ומבאר הרשב"א בחדושיו כמו עיין עליו אם עתיד להיות עיי"ש:

ג) ובת כהן כי תהי' אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו' ודרשו חכז"ל בקדושין

בקדושין דף ד׳ עיין עליה:

ד) בסדר תצא ובן אין־לו עיין עליו:

ה) בסדר פנחס איש כי ימות ובן אין לו עיי׳ עליו:

ועלינו לחקור ולדרוש כדי להבין ולהשכיל על איזה יסוד דרשו מתיבת אין עיין? בקרא כתיב אין לה אין לו והם דרשו יהי׳ לה לעתיד?

ומצאתי ע״ז ב׳ ביאורים ופרושים א׳ הסמ״ע מחו״מ ריש סי׳ רע״ו כתב שדרשו אין בצירי מלשון אין בפתח, שהוא אין ואפס שאין במצא שום זרע ואע״ג דאמרו בגמרא עיין בעין נראה דלאו דוקא קאמרי, אלא כוונתם דמשום הכי נכתב אין ביוד לדרשו כאלו נכתב איין עליו ולא כמו ששמעתי מפרשים דעיין ממש קאמר משום דאותיות אהחע מתחלפין, וזה דוחק עכ״ל:

וזקני בעל תוס׳ יו״ט ביבמות פ״ב מ״ה סתר דבריו ואומר פירוש ב׳ דהוה מצי למכתב אן לו בלא יוד כמו מאן יבמי מאן בלעם כי מאן ג״כ שלילה כמו אין עיי״ש:

והנה זקני בעל תוס׳ יו״ט כתב גם כמו שהעיר מעכ״ת אע״פ שתיבת מאן הוא פעל בכ״ז דרשו כן לאסמכתא בעלמא:

ומעודי לא זכיתי להבין אפילו מקצת דמקצת מדרשות הללו, אם נאמר כדברי זקני ז״ל שכל הדרשות הללו הם רק אסמכתא בעלמא א״כ אין לכי יסוד חזק לא בדין יבום וחליצה ולא בדין נחלאות לעיין בבן ובבת ובזרע זרעו עד עולם?

ועלה במחשבה לפני לומר בזה הערה חדשה, דמצינו בריש תילים נשקו בר פן יאנף, והנה בר הוא לשון זר והוא התרגום מן בן ולמה בחר המשורר הקדוש בראש ספרו בלשון עם זר ולא בלשון עמו כמו שמדבר ורישא לסיפא? אכן משום שמלת בר סמוך למלת פן אין נשמע בדיוק ובמבטא היטב, לזאת לתפארת המליצה והלשון כתב תמור בן בר וכן מצינו בתוס׳ יומא ל״ה ע״א בד״ה הכדווין שכתבו ושמא יש לומר שאין הלשון נופל בטוב לומר שמונה מנה עיי״ש, בסי׳ מערכי לשון כתב ג״כ עד״ז בפירוש הגמרא מאי אלמנה, כי ע״פ דקדוק הלשון הי׳ להם לומר ולאלמנה מאה כי הלשון אלמנה מנה אין נשמע במבטא כראוי עיי״ש:

ומעתה קשה למה כתיב גבי יבום ויבמה איש כי ימות ובן אין לו שאינו נשמע במבטא כראוי כמו בן פן ולמה לא כתיב בתורה ובן לא ולא ובן אין? אכן קושי׳ זו יש לסתור דלא הי׳ אפשר לומר ובן לו משום דאחריו כתיב לו (בויו) וב׳ מלות לא לו גם כן אינם לתפארת הלשון והמליצה, על זה דרשו חכז״ל בהשכל ובדעת שאין לקרות אין בצירי אלא אָין בפתח ואחריו בחיריק ושפיר כתיב בן אין כי בן בצירי ואין בפתח ובחירק:

ודרש הזה לא הי׳ דבר חדש ולא אסמכתא כדעת זקני ושאר אחרונים אלא שהדרש הזה הי׳ מקובל בישראל מאחר דכתיב בשרה ותהי שרה עקרה אין לה ולד, גבי לא הי׳ לשרה בן? וכן ולחנה אין ילדים וכי לא הי׳ לה לה? וכן ציון דורש אין לה, וכי לא אמר הנביא בשם ה׳ שיבא לציון גואל? מעתה קבלה בידינו שבכל מקום דכתיב אין בכתב הקודש הוא אות ומופת שהחוב לעיין שיבא מה שלא הי׳ ואין עתה לפנינו, ועל סמך זה דרשו גבי דגים דכתיב אין לו, אם עתידין להיות הרי הם גם עתה בכח, ומה שהוא בכח כאלו הוא בפועל:

ובזה

ובזה מצאתי דרך סלולה ליתן כבוד לחכז"ל שהביאו ראיה מדכתיב "מאן" בלעם "מאן" יבמי בלא יוד ותיבת "ומאן" הוא פעל שבא תמיד בלא יוד ? דהנה יש לדקדק למה מביאים מאן בלעם ומאן יבמי ולא מביאים כמה פסוקים הקודמים גבי פרעה "ומאן" אתה לשלוח ?

"אין" ביוד מורה שרק בפועל אין הדבר עתה לפנינו אבל בכח הוא ועתיד להיות ובאמת גם גבי פרעה כן הי' שסוף הי' ממאן לשלוח אותם אז אבל עתיד לשלח אותם ולזאת הביאו רק מאן בלעם ומאן יבמי באשר לא יהי' כן לעולם ודו"ק.

ועתה מאחר שגבי יבמה המלה "מאן" יבמי בא לדרוש שממאן לעולם שלא להקים שם לאחיו ובכל מקום דכתיב "אין" ביוד הוא הכונה להיפוך שעתיד להיות לזאת הסברא מחייב שהחוב להוציא ש"ת אחרת.

ועתה יש לומר אלו הי' נמצא בש"ת גבי פרעה "מאן" לשלוח את העם ביוד לא הי' הדין להוציא אחרת מאחר שפה הכונה שלא שלח ועתיד לשלוח וראי' לדבר שחכז"ל לא הביאו אלו "מאן" דכתובים גבי פרעה.

ולא באתי בזה רק לכבודו ולכבוד התורה ולא להלכה ולא למעשה.

ידידו מוקירו או"כ החותם בברכת כתיבה וחתימה טובה

(עיין לעיל תשובה קס"ה)

שלמה הכהן שיק

קע"ז

בר בן המשורר הקדוש אמר במקום "בר בן" אבל "בר" כולל הן בן והן בת כי גבי יבם ויבמה כתיב ובן אין לו ודרשו חכמז"ל בן או בת ובן הבן ובת הבן וכו' ומתרגם ובן אין לו "ובר לית ליה" וכן על "וזרע" אין לה ומתרגם בסדר אמור "ובר לית לה" הרי ראיה שמלת "בר" כולל הבן והבת.

ומצוה לפרסם דברי ספר החיים שחיבר ר' חיים בר בצלאל אחי הגאון מהרל מפראג ז"ל שכתב בספר הזכיות ח"ב ספ"א כשהנקבה מסכמת אחר השכל אז התורה מדברת עמה "בלשון זכר" כמו שמצינו בפרשת נזיר שמתחלה אמר איש ואשה וחזר ואמר "יפליא" בלשון זכר לבד ? לפי שהנזירות הוא דבר שכלי "והנשמה נקראת בלשון זכר" כמו שפירש רבינו בחיי אצל מיתת פרה אבל בפרשת אוב וידעוני דכתיב איש או אשה וקיים בלשון רבים באבן ירגמו אותם וכן איש או אשה כי יעשה מכל חטאות האדם הכל בלשון רבים וכאשר חזרו לעשות תשובה כלל שניהם האיש והאשה בלשון זכר שנאמר **אשמו** **וחמשיתו**

ובדבריהם האלה יש ליישב כמה קושיות בש"ס.

קע"ח

שוכ"ט לבני היקר הרב המופלג צדיק תמים מוה"ר **ברבי' שיה** רב בק"ק
טעמעשוואר

מכתבך אשר בו יצאת לחקור על דברי המחבר ביו"ד סי' **רס"ט אחי תאומים שהי' הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה חייבים משום אשת אח אבל לא חולצין ולא מיבמין כי לענין** יבום והחליצה צריכין להיות אחים ממש כמ"ש באה"ע סימן קס"ו ויצאת לחקור מאחר שמצות יבום הוא מצוה שנאמרה לבני

לבני נח כמ"ש במדרש ובראבן עה"ת סדר וישב א"כ כשם שהחיוב על בני קטורה וישמעאל לקיים מצות מילה כמ"ש הרמב"ם בה' מלכים פ"ו סעי' ז"ן ומשנה למלך שם מבאר באם ידינו תקיפה „אנו מחויבים לכופם" שיקיימו מצות מילה כמו כן היה לנו לומר אם אחים נכרים באים להתגייר ומת אח"כ אחד מהם בלא בנים הגם שע"פ הדין של תוה"ק אין להם שום אחוה אחר שנתגיירו בכל זה מאחר שהי' לבני נח מצות יבום קודם שנתגיירו כשם שאנו כופין ע"פ הדין את בני קטורה וישמעאל שימולו כן הי' לנו לכוף בעת שידינו תקיפה את בן נח שיקיים מצות חליצה ? ומעתה אם נתגיירו אם רוצה אח"כ לקיים מצות יבום וחלוצה למה נאמר לא חולצין ולא מיבמין ?

והנה חקירתך הוא חקירה עמוקה ואעפ שהוא דבר חדש, וכלל גדול בידי העוסקים בפלפול שחדש אסור מה"ת בכל מקום בכ"ז אמרתי בזה הרגע עליך הקרא : אם חכם בני ישמח לבי גם אני.

ברור כשמש שיותר משבע מצוה הי' לבני נח ובפירוש אמרו בש"ס חולין דף צ"ב שע"א שלושים מצות קיבלו בני נח ובלתי ספק בכלל אלו שלושים מצות הי' מצות „מילה ויבום" כי מצות מילה מחויבים בני ישמעאל ובני קטורה ומאחר שפסקי' באה"ע סימן ד' שאו"ה נתבטלו זה בזה וכלל גדול בידינו שכל קבוע כמחצה ע"מ א"כ כל נכרי שבא לפנינו אנו דנין שבא מן הקבוע ותופסין שהוא מבני קטורה וישמעאל שמחויבין במילה והגם כי אין בידינו לכופו שימול את עצמו אכן אם בא ומבקש למולו אין אנו מלין אותו רק בשביל שבא לקבל דת משה וישראל אלא מראש החיוב עלינו למולו משום שהוא מבני קטורה וישמעאל הי' שהוא ספק אולי הוא מהם מאחר שאו"ה נתבטלו בזה ובזה והם קבוע כמחצה על מחצה.

ובלימוד השיעור סוגיי' דגר קטן תרצתי בזה קו' הראשונים בשיטה מקובלת שאמרו גר קטן מטבילין אותם דזכות הוא ומקשים למה אמרו שהטבילה זכות ולא אמרו שהמילה הוא זכות ? ותירצתי דמילה הוא חוב עלינו למולו שמא הוא מבני ישמעאל וקטורה שהחוב עלינו ועליהם למולם לצאת לא דברו מגוף מצות מילה ורק מטבילה ודו"ק.

ומעתה מאחר שבני נח מחויבים ביבום הייתי אומר שאם בן נח מתגייר ורוצה ליבם שהחוב עלינו לסייע שיקיים המצוה שמוטלת על בני נח לצאת אמרו מאחר שגר אינו בתורת אחוה שוב אינו חולץ ואינו מייבם.

ולאחזק השערתך הנכונה אביא לך ראיה שתיקנו הגאונים לברך אחר מעשה החלוצה בשם ומלכות „אקב"ו של אברהם אבינו" מה זה ועל מה זה מזכירין במצות החליצה המצות וחוקים של אברהם אבינו ? למה לא תיקנו לברך כן במצות מילה שהיא מצוה ראשונה שנתן ה' לאברהם ?

אלא שרצו לפרסם שמצות יבום וחלוצה הי' מצוה שניתנה עוד לאבות קודם מתן תורה.

ולפ"ז יש לומר בדין שגר שנתגייר ורוצה לקיים מצות יבום שאין למחות לו לולי שגזרו חכז"ל שאין חולצין ואין מיבמין כדי להראות שגר שנתגייר כקטן שנולד הוא לכל דבריו.

ואחתום בברכה לך ולאשתך שרה תחי' לאוי"ט בשם אמך וכל אשר לכו הש"ו

שלמה לבי שיק

קע"ט

שיל"ת קארלסבאד א' ואתה חונה בשנת תרס"ד לפ"ק

רב ברכות ושובע שמחות להרב הגאון המופלג בתורת ה' צבאות העושה חסד חנם לאלפים ורבבות כקש"ת מוה"ר פלוני בק"ק פלוני תע"ה במהרה בימינו אמן.

ידיד נפשי! הדר"ג הציע לפני מעשה שהי' בשבוע העברה אלמנה אחת שהיתה זקוקה ליבם שנטמא בין הגוים מימי בחרותו ויש אומרים "שהוא מומר" שהמיר דתו והוא הלכה לרב פלוני והוא בתומתו לא חקר ולא דרש כחוב על המסדרי קדושין וסידר לה קדושין עם אלמן קרוב לה מעיר פלוני וביום אחר החתונה נתברר שהיא זקוקה ליבם ונעשה רעש גדול בעיר והרב שסידר להם הקדושין בתומתו הלך עם הזוג לרב שהיא רב דאתרא של הבעל והוא ובית דינו גזרו להפריד הזוג ושיתן לה גט כדת ואחר שיעברו תשעים יום זקוקה לחליצה ושוב לא תנשא לבעל הזה אשר לקח אותה באסור ועתה באים קרובי האשה להדר"ג שיהי' להם רב להושיע והדר"ג האריך בזה בהשכל ובדעת וביקש ממני לעיין בהאי דינא ולחוות דעתי והנני לרצונו כיד ה' הטובה עלי.

בהשקפה ראשונה אמרתי כמה גדולים דברי חכז"ל שאמרו אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים כי הרב הצדיק אשר זכות אבותיו מסייעתו לא נכשל בתומו בדבר הלכה כמו שאבאר בס"ד:

במרדכי יבמות פרק החולץ מביא תשובת הגאונים יבם מומר אינו זוקק אשת אחיו ופטורה מן החליצה יעי"ש ובשלטי הגבורים.

וזכיתי בעזר נותן התורה והחונן לאדם דעת לומר חמשה טעמים כנגד חמשה חומשי תורה שדעת הגאונים נכונה.

א'. בספר בראשית כתיב להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך וכתב בתשובת הרא"ש כלל י"ז סי' יוד מומר "אינו יורש מן התורה" משום דכתיב להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך מי שזרעו מיוחס אחריו נקרא זרעו יצא מומר שאין זרעו מיוחס אחריו עכ"ל. וכתב ע"ז באבני מלואים באה"ע סימן קכ"ז מאחר שמומר אין יורש מה"ת אינו זוקק ליבמתו ופטורה מן החליצה דיבום בנחלה תלי' רחמנא כדאמרי' ביבמות דף י"ז כי ישבו אחים יחדיו מיוחדים בנחלה פרט לאחים מן האם ופרש"י שנוחלין נחלה אחת ויורשים זה את זה וכיון שמומר אינו יורש מה"ת לא הוי מיוחדין בנחלה והם כאחים מן האם שאין זוקק ליבום עכ"ל (ומה שהקשה שם באבני מלואים מזה כדבר לקמן).

ב' בספר שמות כתיב וגם "ערב רב" עלה אתם ואמרו חכז"ל הובא ברש"י עה"ת שהערב רב הי' תערובות אומות "של גרים" כל ימי הייתי מצטער לדעת אם זה היו גרים ממש שהתגיירו למה קרא אותם ערב רב הא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ודין ישראל גמור יש לו? ואם נתגיירו למה אמרו תערובות אומות? ואם נאמר שלא התגיירו ונשארו כשהי' מלפנים למה לקח אותם משה עם יוצאי מצרים? והאיר ה' את עיני ומצאתי בספר חיי משה מידידי' האלכסנדרי שנקרא פילון היהודי שהי' חי בימי בית שני שכתב בסיפור י"ב: וגם ערב רב עלה אתם אשר "נולד לבני ישראל מן הנשים המצריות" ויתיחסו אל משפחות האבות עכ"ל.

ובדבריו הבנתי למה קרא אותם

תערובות

"תערובות" יען שנולדו שלא בקדושה באשר ע"פ דין תוה"ק הולד הולך אחר האם אע"פ שהבנים הנולדים מתערובות הללו "נתגיירו" בכ"ז אין להם דין ישראל גמור כמו שאמרי' גבי חליצה דכתיב "ונקרא שמו בישראל" שגר ובן גרים אסור לישב בחליצה, כי צריך להיות אביו ואמו מישראל כמו שאמרו להלכה באה"ע סי' קס"ט. ומאחר שקודם מתן תורה התיחסו לבית האבות לקח אותם משה בעצותם ממצרים.

ומעתה אני שואל אם הוא גזרת הכתוב גבי חליצה שאפילו הב"ד שיושבים בחליצה צריכים להיות ישראלים מבטן אמם ואפילו גרים גמורים וצדיקים וחסידים פסולים לישב בחליצה באשר בחליצה צריך להיות ישראל גמור מכל הצדדין כמו שפירש רש"י ביבמות דף ק"ב והאיך יעלה על הדעת שהכופר בדת ישראל ונותן זרעו לאומה אחרת יבא ויחלוץ? וכי "תערובות אומות" בני ישראל נקראים?

ג' בספר ויקרא כתיב אל תקח מאתו נשך וגו' וחי אחיך עמך וכתב במרדכי הנ"ל שטעם הגאונים שאמרו שאין זקוקה ליבם ומומר הוא משום דמן התורה מותר להלוות למומר בריבית יען דכתיב גבי נשך ותרבית אחיך "ומומר לאו אחיו" הוא וגבי יבום כתיב כי ישבו "אחים יחדיו" וכיון דאין דין אחוה מה"ת למומר אין לו דין אח לגבי יבום עיי"ש ובאבני מלואים שרצה לסתור דברי המרדכי.

ולענ"ד שדברי המרדכי נכונים וברורים כשמש ע"פ דקדוק הלשון דגבי נשך ותרבית כתיב וחי אחיך "עמך" וכתב בספר התורה והמצוה שיש הבדל בין "אתו" ובין "עמו". "אתו" מציין שאין שוה לו בכל "עמו" מציין ששניהם שוים ולכן דרשו חכז"ל שנים שהלכו בדרך במדבר ואין ביד אחד אלא קיתון של מים, ואם ישתה אחד יגיע לישוב ואם ישתו שניהם, שניהם מתים, ישתו שניהם וימותו שנאמר וחי אחיך עמך עיי"ש, ומעתה גבי נשך ותרבית דכתיב עמך שבא להורות שרק כששניהם שוים בדת, אבל כשיצא מן הדת מותר ליקח ממנו נשך ותרבית מה"ת דאין לו דין אחוה, ומאחר דגבי יבום כתיב כי ישבו אחים יחדיו כששניהם שוים באחוה ובנחלה ובאמונה, אבל כשיצא מן הדת וכופר באמונת אבותיו לית לו דין אחוה מה"ת:

ד) בספר במדבר כתוב שגם הנזיר אסור לטמא לאחיו וגו' אף שאבלות יום ראשון מה"ת בכ"ז הנזיר לא יטמא לאחיו ויש לומר בטעם הדבר ע"פ שאמרתי לעיל שאחוה הוא רק כששניהם שוים, אבל הנזיר שהוא באותו שעה קודש לה' והבדילה התורה בין קודש לחול, ופסקה דין אחוה:

והנה שאלו את רבינו הרא"ש אם צריכין להתאבל על מוהלך? והשיב בתשובותו כלל י"ז סי' ע' הכי תניא בשמחות פ"ב הפורש מדרכי צבור אין מתעסקי' בו ואין אוננין ואין מתאבלים עליו עכ"ל: וכדברי הרא"ש פסקי' להלכה ביו"ד סי' שמ"ה:

ומעתה אני שואל אם פטרה התורה להתאבל על הפורש מדרכי צבור הגם שאבלות יום ראשון מה"ת, האיך נאמר שתהי' לו היבמה זקוקה ליבום ולחליצה מה"ת?

אם יהי' לראובן ב' אחים שמעון ודן שהמירו דתם. ושמעון המומר מת בבחרית. ושאל ראובן היהודי את אשתו לבית דין לשאל, אם הוא מחויב להתאבל על אחיו שמעון המומר שמת? הב"ד משיבים להלכה ולמעשה שעל מומר אין מתאבלים באשר לאו אחיו הוא מה"ת לא לענין ירושה ולא לענין אבלות

והנה

והנה אחר חצות מת ראובן היהודי והניח את אשתו בלא בנים, והאשה באה לפני אותו ב"ד לשאל אם היא זקוקה ליבום וחליצה ליבם מומר דן אחי בעלה מאחר דקיי"ל מיתה מפלת בש"ס יבמות ק"ע ורמב"ם בפ"ז מיבום הי"ז? וכי אם בשחרית פסקו הב"ד להלכה שאין למומר דין אחוה יפסקו אחר חצות שיש לו דין אחוה:

ה) בספר דברים כתיב שמע ישראל וגו' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו' ומכאן דרשו חכז"ל בש"ס ברכות י"ג מצות צריכות כונה, ומאחר שמצות צריכות כונה מה"ת הורה בעל חכם צבי בתשובה א' מומר אינו חולץ ואין פוטרה משום שאינו מכוין לשם מצוה והוא ככרי שאדעתא דנפשו עביד עיי"ש

ואמרתי לחזק ולבאר דברי חכם צבי שחכז"ל במשנה ובגמרא אמרו בכל מקום החולץ ורק פעם אחת גבי חרש אמרו הנחלץ והקשה זקני בתוס' יו"ט מאחר שע"פ דקדוק הלשון הי' להם לומר בכל מקום הנחלץ באשר היא חולצת את נעלו, ולמה לא אמרו בכל מקום כן כמו שאמרו גבי חרש?

אכן כל האומר שחכמי המשנה לא דקדקו בלשונם אינו אלא טועה, ואם תמצא שדיברו באיזה מקום שלא ע"פ דקדוק הלשון, דברו במכוון שלא ע"פ דקדוק הלשון כדי לעורר על איזה דין או עצה טובה כמ"ש בש"ס כתובות דף ק"ג דברי חכמים ברכה עושר ומרפא:

בהשכל ובדעת אמרו בכל מקום החולץ לומר שחליצה בלא כונה הוא מעשה קוף בעלמא, ואם החלוצה חולצת הסנדל גם היבם צריך לקיים כונתו, כי הוא נושא את עצמו וצריך לכוין באותו רגע בכונה הראוי לפטור אותה לגמרי ולעקר אותה ממשפחתו כמ"ש וחלצו את האבנים:

אכן בחרש שאין יכול לכוין בכונה הראוי, ובלא כונה הוא אינו עושה מאומה בענין זה, מעתה הוא לא חולץ רק היא חולצה את נעלו, ולזאת חליצתו פסולה, ושפיר אמרו בדקדוק ובמכוון גבי חרש הנחלץ יעיי' בתיו"ט ובקול סופר:

והנה בקול סופר שם מקשה למה לא נאמר גבי חרש שמהני כונת עומד על גבו כמו גבי גט ונעלם ממנו מ"ש הרשב"א בחולין דף י"ב בשם רבו שחולק על דברי תוס' בגיטין, כי רק בגט שאפשר ע"י שליח מהני כונת עומד ע"ג משא"כ גבי חליצה שאי אפשר ע"י שליח לא מהני כונת העומד ע"ג עיי"ש:

ומעתה לפ"ז במומר שהמיר ברצון וכופר בדת משה וישראל וכל מה שעושה עושה על דעתא דנפשי' כמ"ש בחכם צבי תשובה א' הרי הוא כחרש שאינו שומע ולא מהני עומד ע"ג ושורת הדין שחליצתו פסולה כחרש הנחלץ ולא חולץ:

ואחר שיש לנו חמשה טעמים לדעת גאוני קדמאי שהורו בצדק ובמשפט ע"פ התורה וע"פ הקבלה שהזקוקה ליבם מומר פטורה מן החליצה עלינו לחקור ולדרוש בשבע חקירות מי הי' האיש שהרים חמשה אצבעותיו לסתור פסק והלכה של גאוני קדמאי המיוסד על חמשה יסודי התורה על סמך מאמר אגדה ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא? אם המומר אע"פ שחטא ישראל הוא למה דחו אותו מירושה המגיע לו ע"פ דין תורה? אם המומר ישראל הוא למה הורו שאין מתאבלין עליו? ולא זו בלבד אלא שתסמר בשרינו להאמין שיצאו הדברים מפי ישראל על מומר שהמיר דתו וכפר בדת משה וישראל ונותן מזרעו למולך שאע"פ שחטא חטאה גדולה להודות לאלהים אחרים בכ"ז ישראל הוא? וכי לא פחד האיש שעי"ז יתרבו המומרים ולא יעמדו בנסיון הגלות אם ישמעו שאע"פ שהמיר עצמו

עליו בכל זאת ישראל הוא בכל הדברים הנוגעים לדת ישראל?

ומי היה הראשון שהורה ברבים שזקוקה ליבם מומר? אם אנקים רבינו רש"י אשר זכה לרוח הקודש וזכה לבאר ולפרש תורת רבינא ורב אשי, הוא היה האיש שאמר שתבא לפני מומר ותחלוץ כי אע"פ שחטא ישראל הוא!

ואחר העיון מצאתי ראיתי כי גדולי האחרונים אשר מפיהם אנו חיים וקיימים לא מצאו מקום ושבה לעיין בהאי דינא לדעת על איזה יסוד בנה רבינו רש"י הוראתו לחלוק על דברי גאוני קדמאי:

ברור כשמש בצהרים שרבינו רש"י מעולם לא אמר על מומר שהמיר ברצון דתו שהוא כישראל, ומעולם לא עלה בדעת רש"י שבת ישראל זקוקה ליבם מומר שהמיר דתו ברצון ויצא להתרבות רעית, אלא שרבינו רש"י פסק כן להלכה **בדורו שאלף אלפים מישראל המירו דתם באונס** שלא היה אפשר להם לברוח ולא היו יכולים למסור גופם לשרפה ולהרג ולאבד, וקיבלו לפי שעה דת הקאטאליקאמוס על מנת לברוח ולשוב לדתם, על מומרים כאלו אמר רבינו רש"י אע"פ שחטאו שלא יכולו לעמוד בנסיון ולקדש שמו יתברך ברבים בכ"ז ישראל הוא, ובמומרים כאלו גם גאוני קדמאי סברו שהוא כישראל ושזקוקה לו ליבם ומעתה אין כאן פלוגתא בין רש"י לגאונים, כמו שאבאר בס"ד בראיות ברורות, והכיתי במקום הזה נגלות נסתרות:

מראש מצאתי שרבינו רש"י לא הורה דינו במומר אלא במשומד ורבינו הלבוש שהיה מאותן שהיו זהירין לדקדק בלשון כתב בהאי דינא משומד וגבי משומד גם גאוני קדמאי סוברים שזקוקה לו וגבי מומר גם רש"י סובר שאין זקוקה לו

ומה נעימים דברי חכז"ל שאמרו בני יהודה שדקדקו בלשונם - נתקיימה תורתן בידן ובני גליל שלא דקדקו בלשונם לא נתקיימה תורתן בידן (ערובין נ"ג) ואמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא יודעי לשונות:

וקודם שאבאר דברי ואגלה דעתי אראה מה בפי גדולי האחרונים שהיו אחרי רבינו רש"י בענין אשר לפנינו:

הראש והראשון הוא רבינו מהרשד"ם אשר אמרו עליו הלכה כמותו בכל מקום כתב בתשובותיו לאה"ע סי' קל"ע אלמנה שזקוקה ליבם והוא אנוס מאנוסי פארטוגאל הוא ספק גדול אם צריכה חליצה עיי"ש, ועתה אם גאון בתראי כמהרשד"ם פסק שאפילו באנוס מאנוסי פארטוגאל אשר המירו באונס וע"פ הרוב היה לבם שלם עם דת ישראל וחשבו מחשבות לשוב לדתם ומחשבה טובה הקב"ה מצרף למעשה, ובכ"ז אמר להלכה שהוא ספק אם זקוקה לו, מכ"ש שסובר במומר שהמיר ברצון הטוב וכפר בפומבי בדת משה וישראל שאין זקוקה לו:

השני שמדבר מהלכות משומד מאנוסים הוא רבינו מהר"י מטראני בתשובותיו לאה"ע סי' ח"י וזה לשונו שאלה על אנוס שהיה לו אח במקום האנוסים שנאנסו זה ק"ן שנה והוא בן פ' שנה ומתאחר לצאת משם לשוב לדתו ואחר שמביא בזה כל דיעות המחמירין ומקילין פסק להלכה שאם נשאה לאיש בדיעבד לא תצא, ובתוך הדברים כתב, כי במחזור ויטרי שהיה התלמיד של רש"י פוסק שאין זקוקה ליבם מומר עיי"ש:

השלישי שהרים קולו במשומד להכעיס הוא בתשובת מהר"ם מינץ תשובה ק"ה אחר שהביא דעת המחמירין ומקילין מסיק בדיעבד אם נשאה לאיש אין מפרישין אותה מבעלה עיי"ש:

והרביעי שהודה להקל במומר הוא הגאון בעל מאמר מרדכי בתשובה

כ"ד

כ״ד אחר שהאריך בהאי דינא בחריפות ובבקיאות כתב ואחר שגלינו בכמה דברים דמומר להכעיס שהוא כגוי אף שמלווה עדיין, דהרי לענין שחיטה פסול לכמה פוסקים דמומר לאו בר זביחה כמ״ש ביו״ד סי׳ ב׳ וכן מומר פסול לכתוב תפילין משום דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וזה לאו בר קשירה הוא אע״פ שמלווה על הקשירה, כמ״ש הרמב״ם פ״א מתפילין, ועיי׳ באו״ח סי׳ ל״ט דבעינן דוקא שמוזהר ומאמין בה וכן מומר פסול למול כמבואר בב״י ליו״ד סי׳ רס״ד, וכן מומר פסול לכתוב גט וכתב בג״פ הטעם משום דלאו בר כריתות הוא:

ועתה גבי יבם מומר כיון שבשעה שנפלה היבמה לפניו אי למ״ד נשואין מפילין או למ״ד מיתה מפלת, כל שבשעה שנפלה היבמה לפניו הי׳ מומר לאו בר יבום וחליצה הוא ואפילו אם ישוב אח״כ אינו מועיל כמו שכתבו הגאונים דאם עומד בהמרתו בשעת נפילה אע״פ שבא אח״כ אין משגיחין בו, ובסוף מביא דברי מהרי״ט הנ״ל שהוכיח מדברי הרי״ף להקל בספק יבמה יעיי״ש:

ואחר שהבאתי דעת ארבעה גאוני בתראי להקל ולומר שאין זקוקה למומר ומש כדעת גאוני קדמאי שהביא במרדכי שאין זקוקה ליבם מומר אפילו לכתחלה, אחזור לדברות הראשונות לבאר ולפרש שרש״י לא אמר רק על האנוסים מומרים שהיו בדורו בגזרת השמד ועל שם זה קראו אותם משומדים:

נפתח לנו שערי שמות ונמלא שם שמות שונות.

א׳ מוהלף הוא השם שגלינו בתשובת הרא״ש שהבאתי לעיל אם צריכין להתאבל על מוהלף והוא השיב ממאמר הפורש מרדכי צבור ומה זה שקראו את הפורש מדרכי לצבור מוהלף:

ומחלף בלשון התורה הוא מי שמחליף דבר בדבר, כמו בלשון המשנה המחליף פרה בחמור, וזה ההבדל בין תמורה ובין חלוף הראשון מורה שנעשה שינוי בגוף המחליף, והשני הוא שלא נעשה חליפין בגופו אלא מה שסמוך לגופו. כגון ויחלף שמלותיו או ויחלוף את משכורתי:

ובזה מובנים דברי הש״ס בתמורה ט׳ א לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר בשל עצמו:

והנה בימי חכמי התלמוד וגאוני קדמאי היו הרבה כתות בישראל שלא עקרו מקומם מן דת ישראל ולא המירו דתם בדת אחר שנעשו לבריה חדשה אלא שהחליפו מה שהי׳ חוץ לדתם, כמו הכותים שהאמינו גם בדברים ומדתות אחרות, אשר עליהם אמרו כל מצוה שהחזיקו בו כותים הרבה מדקדקין בהם יותר מישראל:

אלו קראו בשם חלוף שלא נעשה דבר בגופם ולא עקרו מדת ישראל אלא שהחליפו מקצת מדת ישראל במנהגי דתות אחרות:

ולכן כאשר שאלו את רבני הרא״ש אם יש לנהוג אבלות על אלו שפיר פשט מברייתא של הפורש מדרכי ציבור כי פרשו רק מן דרכי הצבור אבל לא המירו דתם:

ב) מומר הוא איש רע ובליעל שנעשה שינוי בגוף המחליף כי עקר את מקומו ועקר גופו מארץ ישראל לחוץ לארץ, כמו שאמר הנביא ההמיר גוי וגו׳ ויִמירו את כבודם וגו׳:

ובזה מובנים היטב דברי חכז״ל בתמורה שהזכרתי לעיל לא יחליפנו ולא ימיר בשל עצמו, כי החליף והמיר את עצמו וגופו שילא מן הדת:

ג) משומר הם אלו שהמירו דתם באונס בגזרת שמד בעת שגזרו מלכות הרשעה כהמן להשמיד להרג ולאבד את בית ישראל, וכל מי שלא המיר דתו בא באש ובמים ויסורים קשים כמו שהי׳ בגזרת תתנ״ו בצרפת ובאשכנז, ואז היו אלפים ורבבות שהמירו דתם באונס על מנת שישובו לדת ישראל ובהצנע קיימו ה׳ בדחילו ורחימו:

ועל אלו אמרו בצדק ישראל אע״פ שחטא כי חטא שלא עמד לקדש שם שמים ברבים לקבל יסורים ולהראות כי אוהב את דתו בכל לבבו ובכל נפשו בכ״ז ישראל הוא כי הבוחן לב וכליות יודע שבלבו ישראל גמור הוא:

ואחר הדברים האלה ברור ומבורר, שבעל תה״ד שעמד לסתור את דברי גאוני קדמאי משום שראה תשובות רש״י לא דקדק בלשון רש״י ולא זכר ימות עולם:

רבינו רש״י שהי׳ חי בזמן השמד וראה וידע שאלו שהמירו דתם באונס כל מחשבותם הי׳ לברוח ולשוב לדתם ומחכים בכל יום על הפדות ועל הגאולה הוא ראה וידע שרובא מהם לבם שלם עם ה׳ ותורתו, לזאת בצדק ובמשפט הורה שבעל מומרים כאלה בודאי לא אמרו הגאונים שאין זקוקה לו לחליצה באשר רק על ידי גזרת השמד המיר דתו, ולזאת בדקדוק ובמכוון לא כתב רש״י מומר אלא משומד וכן קראו אותו כל המדקדקין בשמא כמו הלבוש ואחרים כמותו:

אכן במומר ברצון בודאי רש״י מודה לגאונים שאין זקוקה לו:

ועתה כל מי שמעיין בדברי תה״ד שפרסם הלכות רש״י יאמר כי כנים הדברים אשר דברתי, וכל דברי תה״ד בטלין ומבוטלין בהדין דינא:

התרומות הדשן ומביא בתשובה שאחד מן הגדולים בדורו (והעלים את שמו) פסק כדעת הגאונים ולא כרש״י ואחר שבעל אור זרוע שרגיל לפסוק בכל מקום כרש״י וכאן פסק דלא כרש״י אלמא שהי׳ ברור לא״ז שאין דברי רש״י עיקר! וכתב ע״ז בעל תה״ד מזה אין ראיה דלמא לא ראה בעל א״ז דברי רש״י בתשובותיו!

אכן לדעתי טעה בזה בעל תה״ד כי בעל א״ז בודאי ראה תשובות רש״י וכי יש לחשוב שאם אחד כרש״י קם בדורו וסתר הלכה מקובלת בישראל מגאוני קדמאי שלא יתפרסם סתירה כזאת בין חכמי ישראל:

וכי יש לחשוב שאם חכם כרש״י יסתור דברי גאוני קדמאי שלא ימצא אחד שעמד להראות כי דברי גאוני קדמאי כנים ואמתיים?

אלא ברור שבימי רש״י שהיו המומרים אונסים בודאי הסכימו כל חכמי ישראל והורו כרש״י שזקוקה לו באשר יש לדונם כישראלים גמורים:

ומי שיש לו מוחו בקדקדו מבין ומשיג שרבינו רש״י שהורה שזקוקה ליבם מומר לא בנה הלכה על דברי אגדה בסנהדרין דף מ״ד ישראל אע״פ שחטא ישראל הוא:

וכי על אגדה כזו יסתור רבינו רש״י הלכה מגאוני קדמאי? וכי לא ידע רבינו רש״י שאין למדין הלכה מאגדה? וכי חכם ומבין יאמר שהממיר דתו ברצון ונותן מזרעו למולך ומודה בע״א חוטא מתקרי וישראל הוא? וכי לא חס רבינו רש״י לומר דבר זר כזה לפני המון בעת שהיו ישראל תחת עול הגלות כשה לטבח יובל להרג לאבד ולמכה ולחרפה שימירו את דתם וישגו חירות מן המלכיות מאחר אע״פ שימירו את

אם דתם בכ"ז ישראלים גמורים הם בעוה"ז ובעוה"ב ? ואם דעת רבינו רש"י כן הי' למה לא פסק הלכה וסתר דברי חכז"ל שהחוב להתאבל על מומר. מאחר שישראל הוא אע"פ שחטא ? ולמה לא צעק רבינו רש"י שאסור לגזול הירושה ממומר כי אע"פ שחטא ישראל הוא ויש לו חלק ונחלה בירושת אבותיו וקרוביו ?

ואני אומר אפילו אם יבאו כל חכמי ישראל הראשונים וגם האחרונים ויאמרו שמומר רק חוטא מתקרי ועל מומר שהמיר ברצון הטוב נאמרו הדברי' אע"פ שחטא ישראל הוא אז אצעק בקול רעש גדול ולא אדאג מחטאתי לומר **טעות גדול יצא מפיכם באותו שעה** רבינו רש"י לא אמר זאת רק על "המשומדים בגזרת השמד מתוך אונס" שדעתו לשוב ועושה השתדלות לשוב לדתו ולבו שלם עם ה' ותורתו ואם יחלוץ יחלוץ [ד] בכונה על דעת הב"ד כדת וכדין.

ומעתה ברור כשמש בצהרים שרבינו רש"י לא חלק מעולם על דברי גאוני קדמאי כי "במומר ברצון רש"י מודה לגאוני קדמאי שאין זקוקה לו" ובמומר באונס מתוך גזרת שמד גם גאוני קדמאי סוברים שזקוקה לו.

וליתן עוד אות ומופת לדברי אביא ראיה מתוספתא שהובא בב"י ובש"ך ליו"ד סי' א' סק"ח "שוחט שהמיר דתו אפילו מה ששחט וניקר באותו יום כשר" ! מי לא ישתומם על הוראה כזאת ? שוחט ששחט בסתרית ואומר ששחט בסכין בדוק כדת וכדין ובדק בפני ובפנים כדת וכהלכה וניקור הבשר בעינן פקיחא ואחר חלות הלך והמיר דתו "ברצון" שבשר הבשר לאכל מי אשר יראת ה' בלבו בודאי לא יאכל מאותו בשר אפילו אם יסרקו את בשרו במסרקות של ברזל ח"ו.

ולזאת מי יאמין שדבר זה יצא מפי בעלי הש"ס ונתקבלו מבעל ב"י ורבינו הש"ך ?

אכן ברור שדברי התוספתא נאמרו בעת גזרת השמד שמלכות הרשעה באו בבלבולים שונים על בני ישראל והביאו אותם לבית הסוהר ודנו אותם למיתה על לא דבר וניצולו ממיתי' על ידי שהמירו דתם באונס. ועל מומרים כאלה באונס בצדק הורו שמותר לאכל מה ששחטו קודם שהמירו.

ורבינו הש"ך שברח מפאלען למדינת מעהרן בגזרת ת"ח ששפכו דמם של ישראל כמים ואז הרבה מישראל המירו דתם באונס לזאת הביא התוספתא הנ"ל להלכה.

ועתה נחזי שהלבוש באה"ע שהביא פסק הרא"ש הנ"ל בתשובה בסימן קנ"ז אות באות כתב בזה הלשון : "כפלה לפני משומד" כיון שהורתו ולידתו בקדושה הרי זה "אחיו גמור וזקוקה ליבם כי אע"פ שחטא ישראל הוא" עכ"ל.

הרי מבואר ומפורש כדברי, הוא לא אמר "מומר" אלא "משומד" גאמר "אחיו גמור" וכי מומר ברצון אחיו גמור הוא וכי לא אמרו להלכה שאין יורש ואין מתאבלים עליו ומותר ליקח ממנו כסף ותרבי' משום דלאו אחיו הוא ?

הרי מוכח כדברי, וזה ברור ומבורר כשמש . מעתה לפי"ז בדורנו שמי שהמיר דתו המיר ברצון הטוב, ואם המיר עצמו סיפוק בידו לשוב לדת ישראל בכל עת ובכל שעה, ואם לא שב הרי מוכח שהמיר ברצון וכופר בדת ישראל א"כ לאו אחיו הוא, ומן החוב עלינו להורות כדעת הגאונים שהובא במרדכי שאין זקוקה ליבם מומר ברצון כלל וכלל.

ואחר שבררתי שבזמן הזה בודאי אין זקוקה ליבם מומר ורש"י לא הורה

רק

רק במשומד באונס רצינו להראות שגם רבינו הרמ״א והמחבר ראו וידעו שרש״י לא הורה רק במשומד באונס ובמומר ברצון הכל מודים שאין זקוקה ליבם אך בכל זאת עלה על רוח קדשם לגזור גזרה ולפסוק להלכה שזקוקה למומר להליצה!

ומדוע? בריש ביצה קפדו חכז״ל שחכמי בבל רצו לבטל בגולה יו״ט שני מאחר שבקיאין בקביעי דירחא ובקשו הסכמת חכמי ארץ ישראל שישבו בירושלים והשיבו: הזהרו במנהגי אבותיכם זימנין דגזרה המלכות גזרה וכו׳ ורבינו רש״י הבינו ופירשו בכונתם שע״י הגזרה של מלכות הרשעה תשתכח תורת הקביעות והחשבון.

ומעודי לא הבנתי, וכי בשביל מלכות הרשעה ישתכחו ישראל בכל העולם תורת חשבון וקביעת המועדות מה שחכם ומבין יכול ללמד במשך איזה שבועות ע״פ הכללים שנמסרו בידינו?

וביארתי בתקנות ותפלות שער ח״י יען דביונים ההם פעמים אין מספר גזרו הרשעים על ישראל פעם שלא ימולו את בניהם ופעם שלא ישמרו את השבת ופעם שלא ישמרו המועדות, אכן הם מסרו גופם ומאדם וכל כבודם באמרם: בעניני הדת אסור לנו לשנות שום מנהג ודין שקבלנו מאבותינו, מעתה בחכמה ובינה חשבו חכמי ירושלים שאם יבטלו חכמי בבל את יו״ט שני שקיבלו מאבותיהם ליום הקדוש שאסור לעשות בו מלאכת עבודה, אז יאמרו הגוים כשם שהיו רשות לכם לבטל יום שני מיו״ט שהי׳ יום קדוש לאבותיכם כן יש לכם רשות לבטל גם שאר מצות שנאמרו לכם בעל פה, לזאת משום גזרה שיגזרו לעתיד מלכי רשעה גזרה לבטל תורה שבע״פ שפיר הורו וגזרו להם שלא לבטל יו״ט שני ולהזהר ומטעם זה בכל מנהגי ישראל!

ומעתה גאוני קדמאי שישבו בהשקט ובבטחה כדת וכדין הורו להלכה ולמעשה שמומר ברצון לא מיקרי אח ויצא מן הכלל ואין זקוקה לו אכן רבינו רש״י שהי׳ בגזרת תתנ״ו בגזרת השמד שאלף אלפים המירו דתם באונס שפיר הורה כדת וכדין להלכה ולמעשה שמומר באונס חולץ, וכן הי׳ בגזרת ת״ח בימי הש״ך וחבריו שראו וידעו שרוב מומרים היו באונס אשר עליהם אמרו ישראל אע״פ שחטא דין ישראל יש לו.

ומעתה אע״פ שבעת שיושבים בני ישראל בהשקט ובבטחה, כמו שאנו יושבים פה תחת מלך צדיק וחסיד, וכל בני המדינה ושריה יר״ה, כל המומר יצא מן הדת עושה זאת ברצון הטוב ומומר כזה בודאי אינו חולץ ע״פ הדין, והי׳ ראוי לנו לפסוק בזמן כזה שאין זקוקה לו, בכל זאת בחכמה נפלאה חשש הב״י ורמ״א כענין שחששו חכמי ירושלים זמנין דגזרה המלכות גזרה ח״ו פן יעמוד בקצה הארץ מלך רשע כהמן שיבקש להשמיד את היהודים ח״ו, ויהי׳ בתוכם הרבה או מעט שיחטאו ולא ימסרו גופם ומאדם בידיהם וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב באונס גמור ובת ישראל תהי׳ זקוקה לאחד מן האנוסים, ואז יפתח החכם את השלחן ערוך על אבן העזר וימצא שהורו שאין זקוקה ליבם מומר מבלי להבדיל בין מומר באונס למומר ברצון, ולזאת קבעו לחוק עולם מצד גזרה שזקוקה גם ליבם מומר.

אכן אם כבר נעשה מעשה שנעשה לאיש ובא עליה מאחר שכבר הורה בה חכם כמהר״ם מינץ ומאמר מרדכי והרבה כיוצא בהם שבדיעבד אין מוציאין אותה מידה יש לנו על מה ועל מי לסמוך בצירוף כל הראיות והסברות אשר הצעתי:

לזאת

לזאת קשה עלי להאמין שהרב וב"ד מעיר פלוני גזרו שתצא ממנו בגט גמור ושאסור ליקח אותה גם אחר שתחלוץ מן המומר, כי קנס אמרו רק במקום שזקוקה ליבם מומר מה"ת, אכן כאן בנידון דידן שהמומר הוא מומר ברצון שאין לו דין אחוה מה"ת בשום פנים ואין זקוקה לו מה"ת, רק שהאחרונים החמירו משום גזרה כמו שביארתי, באופן כזה לא אמרו לקונסה שתצא בגט ממנו ושאסור ליקח אותה גם אח"כ.

שנית מאחר שנאמר לה שהוא מותרת בעלמא ובדיעבד לא תצא בגט והקדושין קדושין גמורים הם, ובאופן כזה שהטעו אותה אחרים לא אמרו לקונסה.

שלישית בעל נוב"י במה"ת סי' קמ"ב מתיר כשנשאה לאיש אע"פ שידעה שהי' לה יבם רק ששכחה באותה שעה יעיי"ש ור"ת בתוס' יבמות דף ל"ב ע"ב בד"ה ונותן מתיר באשה שלא ידעה שהי' לה יבם ונשאה לאיש שמותרת לו אחר חליצת היבם יעיי"ש ובמהרש"א.

ולזאת אני אומר שנית שקשה עלי להאמין שב"ד פלוני יאמר שיתן לה גט ותחלוץ ממומר שהמיר ברצון ובכ"ז אסורה לו גם אחר שתחלוץ.

ועתה אבא לדון אם צריכה גט מבעלה קודם החליצה כדעת הלבוש, והדר"ג הראה פנים להורות כדעת בית מאיר שמברר שאין צריכה גט כמו שהורה גם בעל חתם סופר.

ותמוה מאד בעיני שנעלם מבעל בית מאיר ומרבינו ח"ס שכבר כתב ר"ת בספר הישר ביבמות סי' כ"ג שאין צריכה גט? ודברי ר"ת בספר הישר הם הם הדברים שהבאתי לעיל מתוס' יבמות רק שביבמות לא העתיקו בתוס' אלה הדברים שאין צריכה גט.

וקשה וכי לא ידע רבינו הלבוש באותו שעה שר"ת פוסק שאין צריכה גט?

וכל זה אני אומר להביא עוד ראי' גם מזה שבעל הלבוש העתיק שיטת רש"י בזה במשומד שהמיר באונס, ובמומר כזה מתוך אונס שורת הדין שזקוקה ליבום ולחליצה מה"ת, ואפי' אם הלכה והיתה לאיש אחר בשגגה צריכה גט קודם החליצה, וזה ברור כשמש לע"ד.

והנני עוד להעתיק הדברים במעט לרי ואעתיק להדר"ג מה שכתבתי זה איזה שנים לידידי ש"ב הרב הצדיק ר' מנחם דייטש רב בק"ק פאלאנקא השי"ו שאל אותי שאחד מן האחים בקהלתו המיר את עצמו וביקשו אותו אם החוב עליהם לקיים מה ששמעו שהוא מנהג לקרוע ולהתאבל על מומר כמו על המת? והשבתי לו הגם כי לא מצאתי ולא ראיתי בשום ס' מן הראשונים עד האחרונים שדברו מזה, בכ"ז חוב עלינו להשתמש בבת קול בכל דבר ששמענו מאנשים ונשים מזקני ישראל שהוא מנהג בישראל, באשר כן הורה לנו בתשובת הרשב"א תשו' ח' שהחוב עלינו לקיים המנהגים ששמענו מזקנים וזקניות אפילו אם לדעתינו אין לו יסוד בש"ס ופוסקים, עיי"ש ולדעתי גם קול זה הוא בת קול שיצא מבית קדשי הקדשים.

בש"ס שמחות פ"ב אמרו הפורש מדרכי הצבור וכו' אין מתאבלין עליו עיי"ש וביו"ד סי' שמ"ה שפסק כן להלכה ובתשובת הרא"ש כלל י"ז הורה שמומר אינו יורש ועל מומר אין מתאבלים ובמרדכי ריש פרק החולץ פסק בשם הגאונים שזקוקה ליבם מומר פטורה מן החליצה משום שפסקה האחוה מפני שהמיר והוא כמת שאין לו קוברים ואין לו קוברים ובטל מן העולם, עיי"ש.

והגם כי המחבר ורמ"א פסקו להלכה באה"ע סי' קנ"ז שזקוקה ליבם מומר, הם הורו כן כי פן ואולי הי' מומר באונס, ואם אז המיר ברצון אולי הרהר בתשובה ועשה בהצנע סגופים לכפרת עונו,

עונו, או שגזרו מומר ברצון אטו מומר באונס׳ ומומר באונס הורה רבינו רש"י שזקוקה ליבם כי אע"פ שחטא שלא עמד בנסיונו לקדש שם שמים ברבים בכ"ז דין ישראל יש לו. ומעתה כתורה עשו שזקוקה ליבם מומר מספק, אכן כשמת במרדו בודאי נכרת מעדת ישראל ואין מתאבלים עליו וממשפחתו.

וכן מי שהמיר ברצון הרי הוא כמת כי פסקה ההתקשרות מה"ת וממשפחתו ומבית ישראל, כי חלץ את גופו ונשמתו ומבית ישראל.

ולזאת מנהג ישראל תורה. היא לקרוע ולהתאבל על מומר כדי לפרסם שנכרת ממשפחתו ומאחוזתו ומירושתו ואין לו אב ואם, אין לו אחים ואחיות.

ובאותו פרק אספר להדר"ג פעם אחת קראתי אחד שהיתה אלמנה אחת זקוקה לו לחלוצה, הוא הי' מן קלי הדעת ולא רצה לקיים מצות התורה ואמר תערובות טעמים, ואחד מהם הי' שאמר אפילו אם יתנו לו כל הון דעלמא לא ישכב שעה אחת בארון שנושאים בו המתים ועמדתי משתומם כי לא הבנתי דבריו. ואמר לי כי פלוני ופלוני אמרו לו שהחולץ צריך לשכב בארון המתים ואח"כ צריך לעמוד אצל הקרש שמטהרין בו המתים הנקרא מטהר ברעט!

ממילא מובן כי אמרתי לו שאין ממש בזה קול, ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי שעשו כזאת, ושמע לקולי וקיים מצות התורה.

ויהי בצאתו מביתי חקרתי ודרשתי ושאלתי לזקן אחד ת"ח השמע כזאת מעולם, ואמר שהוא שמע ג"כ בילדותו שעשו כן עם החולץ.

ויען כי מצודי הי' דרכי לחפש בשבע נרות ולחקור אחר כל מנהג ותקנה מה מקורם, מאין באו? ולאן הם מוליכים? ואחר החקירה ודרישה בכתבי הקודש זכיתי לחדש בזה כמה דברים ולמצא שכמה וכמה תקנות תיקנו בעניני החליצה במדינת אשכנז אחר גזרת תתנ"ו וכל תקנה שתיקנו אז הי' לה טעם ומקור ע"פ תוה"ק כדי לחזק הדת.

בפרשת היבם כתיב האשה אומרת לא אבה יבמי והאיש משיב לא חפצתי לקחתה ושאלה למה לא השיב האיש באותה לשון שדיברה האשה, אם היא אמרה לא אבה יבמי הי' לו להשיב לא חפצתי ליבמה? או להיפוך למה לא צותה התורה שהיא תאמר לא חפץ ליקח אותו לאשה? או שתאמר לא חפץ יבמי? למה היא אומרת אבה והוא חפצתי? וכן קשה היא אומרת מאן וגו' ולמה לא משיב ג"כ הוא בלשונה אני ממאן לקחתה או ליבמה?

אכן כמה גדולים דברי חכז"ל שמצות צריכות כונה ובפרט גבי חליצה שאם אינו מכוין הוא והיא לשם מצוה אז לא לבד שלא יחשב למצוה אלא שמעשה תועבה בישראל כמ"ש לעיל בשם חכם צבי.

מעתה אם האשה אומרת לא חפץ ליקח אותה לאשה בזה היא אומרת שנפשה חשקה בו שישא אותה מפני שחשקה בו, זה היא תועבה ולא מצוה, אלא שצריכה לכוין רק להקים שם לבעלה המת!

וכן אם הבעל אומר שלא חפץ ליבמה מפני שאין רוצה להקים לאחיו שם בישראל גדול עונו מנשוא, וגבי האיש הוא להיפוך מן האשה, כי הוא צריך לומר שאין חשקה נפשו ליקח אותה לאשה מפני שמואס בה כי מלא בה מום ואלו מלאה חן בעיניו הי' שמח להקים לאחיו שם בישראל כמצות התורה:

אך דרכי התורה הוא לכבד הבריות ושלא לביים שום אדם, מעתה האיך תצוה התורה אשר דרכיה דרכי נועם

וכל

וכל נתיבותיה שלום ואהבת הבריות שהאיש יצא לפני זקני העיר ויבייש בת ישראל לומר ברבים שממאס בה ? .

לזאת אמרה התורה בדקדוק ובמכוון שהאשה צריכה לבקש שיבא ליבמה כדי להקים לאחיו שם בישראל כי רק זאת שאלתה ובקשתה, ואם אין רוצה ליבמה- אז תבא לפני זקני העיר לומר: לא אבה יבמי שאין רוצה להקים שם אחיו בישראל!

והוא משיב חלילה לחשוד אותי שאין רצוני ליבמה כדי להקים לאחי שם בישראל, אלא לא חפצתי לקחתה שאין מוצא בה קורת רוח באשה הזאת באשר אין רצונו לומר הטעם כדי שלא לביישה ברבים.

ומאחר שזקני העיר רואים ושומעים ומבינים שאין מוצא בה קורת רוח, לזאת אומרים לה שאין לה חלק ונחלה במשפחה הזאת, כי טוב לה לצאת מן המשפחה אשר האיש אין חפצים בה, ומעתה מת הבעל מיתה עולמית כי לא ימצא אחד שיקים לו שם בישראל, ולזאת אומרים לה שתחלוץ נעלו לסימן אבלות, כי אבל אסור במנעול:

וזאת היא כונת חליצת המנעול:

ובזה מובנים דברי בעל הלכות גדולות בה' חלילה שכתב בטעם חליצת המנעול כאבל וכמנודה לפי שאין חפץ לקיים מצות יבום עכ"ל:

ודבריו תמוהים, וכי בשביל שאין חפץ בה מפני שממאס בה כי מצא בה ערות דבר ולא מצאה חן בעיניו יהי' דינו כמנודה ? ב' אם לפי דעת בה"ג דינו כמנודה למה הקדים כאבל ?

אכן אחר העיון נמצא שדברי בה"ג נכונים ואמתיים הם, האיש בא ואומר שרצונו להקים לאחיו שם בישראל אך אי אפשר לו ליקח אותה לאשה מפני שממאס בה ולא מצאה חן בעיניו ואי אפשר לו לישב עמה בשלום ואם אין שלום אין כלום:

ומעתה אם דבריו אמת הרי גורם שאחיו מת מיתה עולמית והחוב עליו להיות כאבל אכן יש לחוש שרק אומר בפיו שלא מצאה חן בעיניו, אכן האמת הוא שאינו רוצה להקים לאחיו שם בישראל או מטעם אחר פונה עורף לקיים מצות התורה, והוא ראוי להכותו מכות מרדות ולדונו כמנודה, והנה כי זקני העיר מחויבים להאמין לדבריו, אכן מן השמים דינו כמנודה, לזאת גזרו שתחלוץ את נעלו ואומרים לו: דע אם אמת כדבריך אז אתה כעת כאבל ואם לא אז דע כי אתה מן השמים כמנודה:

ומעתה אני אומר בימי הגזרות ושמדות בגזרת תתנ"ו אשר במדינת צרפת ואשכנז אלפים מישראל המירו דתם באונס ואז בצדק ובמשפט אמרו שזקוקה ליבם מומר באונס כמו שבררתי באר היטב בראיות ברורות כשמש:

אכן במשך השנים היו בודאי בין המומרים שהמירו בתחלה באונס הרבה שהי' שופס ברצון באשר נטמאו בין הגוים ובעת שבאו לחלוץ חששו חכמי אשכנז פן ואולי אלו אשר לפניהם הם מומרים ברצון, ומומר ברצון אינו מתכוין לדעת התורה וחליצה בלא כונה אינה פוסלת, לזאת תיקנו אז להביא המטה של מתים והקרש אשר עליו מטהרים המתים כדי לעורר פחד על המומר שהמיר למען ישוב באותו שעה ויחזור לדתו ולכל הפחות יכוין באותו שעה לשם מצות התורה:

ובסיום הדברים אני אומר עוד אות ומופת לחזק השערתי, בסוף סדר החליצה כתב המחבר: מצאתי כתוב בסדר אשכנז לברך אחר החליצה בשם ומלכות ברוך וגו' בחוקיו של אברהם אבינו:

נוראות

מוראות נפלאתי ומאז שלא העירו רבותינו האחרונים הא כלל גדול אמרו שאחר חתימת התלמוד אסור לקבוע ברכה, והאיך מלאו ידיהם ורגליהם בבית המדרש לתקן ברכה חדשה? שנית למה תיקנו זה חכמי אשכנז מה שלא תיקנו חכמי הגאונים ורבני ספרדאי?

ג׳ בכל עניני הדת מברכין קודם המעשה כמו שאמרו לברך עובר לעשייתן ולמה תיקנו לברך כאן אחר גמר המעשי? ד׳ גדולי האחרונים אמרו לנו בטעם הברכה יען שע״י שאמר אברהם מחוט עד שרוך נעל זכו בניו לציצית ולתפלה ומעתה למה לא תיקנו כן גם גבי ציצית לברך אקב״ו בחוקיו של אברהם אבינו? ד׳ כבר מקשים האחרונים למה אמרו במדרש „זכו" בניו לתפלה וכי זה זכות הוא חוב הוא? יעיי׳ מ״ש מהרם שיק ז״ל באו״ה סי׳ קנ״ג.

ולדעתי כי הניחו לי רבותי מקום להתגדר בו. עמדתי לחקור מאחר שאנו רואים שכמה מצות עשה ולא תעשה נאמרו בתורה כדי להרחיק את ישראל מעכו״ם כמ״ש בספרי ורמבן על הקרא ולא תקים לך מצבה אע״פ שמתחלה היתה המצבה חשובה לפניו ית״ש כי האבות הקימו מצבה והקריבו עליה עכשיו שנאה מאחר שעשו כן העכו״ם ובפירוש נאמר ובחוקותיהם לא תלכו ונאמר ואבדיל אתכם מן העמים ורבינו הב״י ביו״ד סי׳ קפ״א כתב בפירוש „הקפת הראש שאסרה התורה" הוא מפני שעשו כן עובדי ע״א.

ומעתה יפלא בעינינו על רבינו רש״י וחכמי אשכנז שעמדו לחלוק על דעת גאוני קדמאי הם אמרו שמומר לאו ישראל הוא ואין חולץ, כי אין לו חלק ונחלה בישראל בשום ענין כלל וכלל והם אמרו שזקוקה לו וחולץ ואיך לא חששו שע״י יפתחו פתח לקלי הדעת שיאמרו מאחר שבת ישראל זקוקה ליבם מומר. ומעתה על פי דת ישראל מומר הוא כישראל גמור ואם הוא לא חולץ אז תשב ותעגן עד שתלבין ראשה ולמה לנו למסור גופנו ומאדנו ולסבול צרות רבות קשות לבא באש ובמים טוב לנו להמיר הדת סוף כל סוף אנו כישראלים כי שמענו אומרים ישראל אע״פ שחטא והמיר דתו ישראל הוא?

אכן כבר ביארתי באר היטב שבגזרת תתנ״ו שאז הי׳ רבינו רש״י בין חכמי אשכנז והם ראו שרוב המומרים היו מומרים באונס ומתוך צרות רבות ורעות כמעט כולם חשבו מחשבות לשוב לדתם ובאלו בודאי היבמה זקוקה מדין תוס״ק ויען כי רק בוחן לב וכליות יודע מחשבות האדם לזאת בודאי פעמים אין מספר הי׳ בין המומרים גם הרבה שהמירו ברצון ולא עלה על דעתם לשוב לדת ישראל ובכ״ז ומתוך ספק היו מוכרחים לומר שזקוקה ליבם מומר באשר לא ידעו להבדיל בין טוב לרע.

אכן עלה פחד בלב חכמי אשכנז שע״י שקוראים המומרים לחלוץ ולייבם כאונסים ולומר עליהם אע״פ שחטאו בכ״ז ישראלים הם ילכו הרבה לרדת שחת להמיר דתם ברצון ח״ו לזאת אמרו ופרסמו בקהל עם דין חדש ותורה חדשה מאתם יצא.

ומעתה מצות יבום הוא מצוה שקיימו האבות כמו שמבאר הרמב״ן עה״ת וישב שיהודה התחיל במצות יבום שקיבל מצות יבום מן האבות והנה בני ישמעאל וקטורה מחויבים במצות מילה כמ״ש הרמבם בה׳ מלכים ומבאר שם המשנה למלך שבעת שידינו התקיפה החוב עלינו להכריח את בני ישמעאל וקטורה שיקיימו מצות מילה.

מעתה לפ״ז מצות יבום הוא מצוה של בני נח אשר גם בני נח מחויבים לקיים ואפילו אם נאמר שהוא

רק מצוה שניתנה לאברהם ולזרעו בכ"ז החוב על כל אומות העולם לקיים מצות יבום כי קבלה בידינו במדרש ילקוט. איוב קאפיטל ח' ג' נשים נשא אברהם שרה בתו של שם קטורה בתו של יפת הגר בתו של חם עיי"ש מעתה החוב על כל אדם מאו"ה לקיים מצות אברהם אבינו במצות יבום וכדי לפרסם שהמותרים הם רק כישראלים לענין יבום וחליצה תיקנו לומר אחר מעשה החליצה ברבים בשם ומלכות שהיא מצוה שניתנה לאברהם אבינו ולזאת בת ישראל זקוקה ליבם אפילו אם הוא מומר.

ועתה אבאר דברי חכז"ל בזכות שאמר אברהם מחוט עד שרוך נעל זכו בניו וכו' דהנה הקשיתי קושי' עצומה הרמב"ם ריש ה' אבל כתב אע"פ שכתיב בתורה ויעש לאביו "אבל שבעת ימים" בכל זאת אמרו חכז"ל שרק אבלות יום ראשון מה"ת דניתנה תורה ונתחדשה הלכה יעיי"ש בכסף משנה ובלחם משנה וקשה למה באבלות ניתנה התורה "ונתחדשה" ההלכה ובמצות יבום ניתנה התורה "ונתקדשה" ההלכה?

קושי' זו הי' קשה לחכז"ל כשניתנה התורה נתחדשה הלכות אבלות אע"פ שהי' לאבות שבעת ימי אבלות בכ"ז שניתנה התורה מצות אבלות ממה שהי' לפנים ולא "זכה יוסף" שנתקדשה מצוה שלו שהתאבל שבעה ימים בתורה אך "אברהם זכה" שמצות יבום שמסר הוא לזרעו "נתקדשה" בתורה?

וזה שאמרו מפני מה "זכו בניו של אברהם" למצוה שלוה אברהם? וע"ז אמרו מחוט עד שרוך נעל ע"פ מה שביארתי בשו"ת רשב"ן או"ח סימן כ' וסי' כ"א שבימי אברהם הקפידו עובדי ע"א ללכת במלבושים שחורות ובחוט שחור על המנעלים עיי' תוס' סנהדרין דף ע"ד ע"ב ובחיי פרשת שפטים והוא אברהם אבינו הקפיד ללבוש בגדים לבנים והחוט של הסנדל הי' דוקא לבן כדי להבדיל את זרעו מן עכו"ם וזה שאמר אם אקח מחוט עד שרוך נעל וגו' כי לא אלמוד ולא אקח ממך החוט שחור באשר אני מאמין רק בבורא שמים וארץ ולא בעבודה זרה שלך יעיי"ש.

ולכן אמרו שמטעם זה "זכה" אברהם שרק בניו יושבים לדין גבי חליצה כי גר אסור לישב בחליצה.

וכי אין זה פלא! גר ובן גרים מותר לדין דיני ממונות ודיני נפשות וגבי חליצה אסור לדון גר ובן גרים וכי אין זה פלא! סוכה שעשה גוי כשר סופר שעשה גוי כשר אבן ציצית ותפילין שעשה גוי פסולים!

על פלאים הללו אמרו מפני מה זכו בניו של אברהם למצות חליצה ולמצו' ציצי' ולמצות תפילין מדוע גבי חליצה גר ובן גרים פסול ודוקא ישראל מבטן אביו ואמו כשר לדין וכן הרבה ממכשירי מצות שעשה גוי כשרים וציצית ותפילין שעשה גוי פסולים?

לכן אמרו מפני שקידש שם שמים באותו שעה כשאמר מחוט עד שרוך נעל זכו דוקא בניו מתם למצות הללו.

ועל פלאות הנ"ל אני מוסיף עוד הפלא ופלא מצות מילה ניתנה לאברהם ונתקדשה בתורה בסדר תזריע דכתיב וביום השמיני ימול וגו' ורק בניו של אברהם זכו למצוה כי גוי שמל פסולה וצריך ישראל להטיף ממנו ברית מילה.

ולא זה בלבד אלא בכל מצות התורה אנו מברכין על מצות ולמה גבי מילה אין מברכין על מצות מילה אלא אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה?

ומצאתי

ומצאתי בספר קדמון מרבינו גרשם הגולה שתיקנו במכוון לברך "על המילה" ולא על מלות מילה כדי להודיע שאברהם הי' בן מאה כמנין "על" ושרה בת תשעים כמנין "המילה עכ"ל.

וכי אין זה פלא והפלא! אנשי כנה"ג תיקנו לברך אחר מלות מילה ברוך אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ואחר כמה אלפים שנה בעת שגזרו על ישראל גזרת קשות ורעות תיקנו חכמי אשכנז לברך אחר מעשה המילה אקב"ו של אברהם אבינו

האריכתי בדין אשר לפנינו לברר בראיות ברורות כשמש שבזמנינו שאין לנו לדון על מומר באונס רק על מומר ברצון בודאי יש לדון ולהורות כדעת גאוני קדמאי שהובא במרדכי שאין זקוקה ליבם מומר ברצון ואם בכל זאת החוב עלינו לצאת ביד רמ"א שהורה שזקוקה מטעם שיש לגזור אטו מומר באונס כמו שבארתי ובררתי באר היטב בכ"ז בדיעבד יש לנו על מי ועל מה לסמוך מהרם מינץ ושאר גאוני בתראי שהבאתי לעיל שבדיעבד לא חלה.

בזאת לא אוכל להאמין שב"ד פלוני אמרו שצריכה גט ושתחלוץ ושאסורה לישא אותו שנית אח"כ.

אכן אולי לא נתברר באיזה מקום שמיר ואולי רק נטמא בין הגאונים.

הנה כי בר ישראל שמעורב יותר מעשרים שנה בין הגוים וקשור בנכריות ונותן זרעו לאומה אחרת דינו כמומר כמו שכתב הב"ש ובררתי כי הרא"ש בתשובותיו לעיל גבי ירושה קורא אותו "מומר" ובאותו סי' גבי אבלות קורא אותו מוחלף

ולמה שינה את שמו? אכן כבר ביארתי שמוחלף הוא שעוד לא המיר את עצמו לגמרי ועוד לא נעקר לגמרי מדת ישראל רק שהחליף את מלבושיו ואפשר לחזור ולהלביש גופו במלבוש שהי' לו מלפנים וזה הוא מי שהמיר את עצמו ואפשר לו לשוב. זה הוא מוחלף

ולכן בזמן שאפשר למומר לשוב טוב לקרא אותו בשם "מוחלף" אכן כל זמן שלא חזר מומר הוא ואם הוא מומר ברצון כמו שהם כל המומרים בזמנינו בודאי מעיקר הדין אין זקוקה לו אם לא מכל גזרה כמו שבארתי.

ומאחר שהרא"ש הורה "שאין להתאבל על מוחלף" אע"פ שאבלות יום ראשון מה"ת ואלו הי' דכין על האדם אשר לפנינו אם יש להתאבל עליו מה"ת בודאי הייני אומרים אע"פ שלא נתברר שהמיר דתו לגמרי בכ"ז מאחר שזה יותר מעשרים שנה הוא דר עם נכריות ועושה מעשה המוכיחים שפנה עורף לדת ישראל בודאי אין החוב להתאבל עליו ואין לו חלק ונחלה בישראל.

ועתה בדיעבד שכבר נעשה לאיש אשר אמרו לה שבדיעבד לא חלה וכבר סידר לה קדושין רב אחד בתומתו ודי להחמיר שצריכה לקבל חליצה מאותו מומר ברצון או ממוחלף שנטמא לגמרי בין הגוים ולא שב ולא ישוב לעולם אכן להחמיר שלא תוכל ליקח אותו שנית הוא לדעתי חומרא שאין לה שום יסוד ובפרט שיש לחוש פה שאם יאסרו אותה לאיש הזה יחיה עמה באיסור.

אכן לבי אומר לי שבשעה ראשונה לא ירד לעומק הדין והפריזו על המדה ובנתים יפתחו את עיניהם לבא בכחו דהתירא ונראה מה יהי' בסופה ונדון דין אמת.

כ"ד ידידו מוקירו או"כ הדש"ת

שלמה לבי שיק
רב דפה והגלילות:
ק"פ

ק"פ

שנה טובה ומתוקה להרבני הגביר שלשלת היוחסין מוה"ר **בנימין דוב סופר** איתן מושבו בק"ק **סערעטה** במדינת **בוקאווינא** השי"ו

תמול קבלתי מכתבו והספר חתם סופר על חולין וכן השירים מזקנו הגאון זיע"ל, ולבקשתו הנני שולח לו באהבה רבה ספרי תקנות ותפלות, הנה קודם שהלכתי לתפלת סליחות ראיתי בהקדמה שקראו קרית סופרים שזקנו בעל חתם סופר אמר: אין שום סגולה בעולם אלא הסרון ידיעה בטבעיים גורם שאומרים שהוא סגולה, ואלו יגלה לנו הקב"ה סתרי הטבע נדע גם אנחנו איך בטבע נכון ומיוסר המאגנעט מושך הברזל. ואלו נדע סתרי מעשה בראשית נדע בטבע למה אוכל חלב בכרת ולמה בשביל החטאים נעצרים הגשמים, וכן נבין טעמי פרה אדומה ושעטנז, זתר"ק. כאמון עלי שיודע נסתרות ובוחן לב וכליות כי כתבתי זאת בקונטרס אגדה אשר לי זה כמה שנים, וביארתי בזה הסוד מאורים ותומים שהראה הקב"ה למשה סגולת האבן וכששסתכל בו הכהן הגדול ואחיו בכונה רצויה ובהתפשטות הגשמיות באותו רגע הי' מוכשר לראות להבין ולהשיג אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת וידע מה במחשבות ובלב השואלים ומבקשים לדעת עתידות כענין פעולת המאגנעטיסמוס אנימאלי (עיי' מה שכתבתי בספר היחס שלנו אשר קראתי בשם ממשה עד משה דפרק ב')

ב' שמחתי כמוצא שלל רב לראות בשם בהקדמה דברי זקנו ז"ל שהאיש אומר לא חפצתי ולמה לא אומר כמו האשה לא אביתי? ואמר כי אבה הוא לשון תאוה וחשק, אבל חפץ הוא בלי טעם, כי אין טעם לרצון וחפץ. ואם מייבם לשם נוי ותאוה כאלו פוגע בערוה ומצות יבום הוא בחפץ וברצון בלי שום אהבה ותאוה, ומי שאין יכול ליבם על דרך זה מצות חליצה קודמת, והנה האשה אומרת לא אבה יבמי, שאין לו אהבה ותאוה ולכן אין רוצה ליבמה, ואלו הי' רוצה ומתאוה הי' מיבמה, וזו מתוך דעתו אכן הוא מתכלל ואומר לא חפצתי, אדרבה יש לי אהבה, אך לא אוכל לעמוד בעצמי לייבם בחפץ בלי שום תאוה, והיינו לא חפצתי אך אביתי ומפני זה אין רצוני ליבמה שלא אכשל.

והתורה אמרה שירקה בפניו שאחד מבניו של אברהם אבינו ומתלמידי משה רבינו לא זכה לעמוד על עצמו לכבוש תאותו ולבעול בחפץ בלי תאוה, עכ"ל.

ונוראות נפלאתי על זקנו הקדוש זיע"ל שאמר באגדה דברים הנראים כסתירה בהלכות יבום וחליצה, האיך אמר שהיא אומרת לא אבה יבמי שאין תאוה ליקח אותה לאשה, הא חכז"ל קבעו להלכה שחליצה קודמת משום שאין מכוון בכונה רצויה להקים לאחיו שם בישראל, ואם מכוון גם לנוי וחשק ותאוה אסור ליבמה והיא תועבה לדעת רוב הפוסקים?

ב' האיך אמר שהשרש אבה היא חשק ותאוה, ומה יענה לקרא מפורש אם תאבו ושמעתם וגו' וזה הוא רק הסכמה בלב ולא תאוה? ומה יענה לקרא לא תאבה ולא תשמע אליו היינו שלא תסכים עמו בלב ולא תשמע לעשות מעשה בפועל?

ובפירוש אמרו גדולי המדקדקים אבה לא יורה כלל על התאוה. אלא על הסכמת הלב לדברי אחרים עיי' בה"ע תקפ"ז ואהל יעקב כי תשא, ובאגדה הארכתי בזה (עיי' תשובה שלפני סימן זה)

ג' מה שהביא בסוף התשובה מזקנו

ומקנו בעל חתם סופר על בימה ליבוי אותיות לתורה, שמחתי לראות כי זכיתי לומר בזה דברים שנראים לאמת ומוכשרים לכבד ולחזק התורה ויסודי הדת (עיי' בשו"ת רשב"ן או"ח סי' ר"ן ושם הבאתי דברים ברורה לשמחת תורה).

ואין עת עתה להאריך, ה' הטוב והמטיב את שנותיו יאריך, וזכות אבותיו יעמוד לו שיזכה לשנה טובה ומתוקה כתפלת מוקיר שמו.

שלמה בהג"מ שיק

רב דפה והגלילות.

קפ"א

בעזה"י ג' במדבר מ"ד בעומר הרס"ג

אמר האוהב ארדוף אשיג אחלק שו"ת ש"ם לכבוד ידידי וידיד עליון הנצמד במורשי לבבי הרב הג' המפורסם, החריף והבקי, עטרת תפארת הרבנים, הצדיק מו"ה **שלמה שיק** אב"ד דק"ק **קארצאג**.

הנה בעתים הללו עת דודים עסקתי בענין עצרת הדברים ועסקתי בענין טעם העליון וטעם התחתון מה הוא כאשר הבי"ל היא א' בהי שבועות, וגם על ענין המסורת בסוף ספר שמות אשר הביא המסורת ארט סימן, וראיתי במנה הפסוקים לפי מה שבינו המסורת בסוף כל סדרה וסדרה ולא יעלו רק אלף רי"ו פסוקים?

והי' בדעתי בסקפה ראשונה לומר ע"פ ב"ק קדושין דף ל' ע"א דכי אתא רב אחא ב"א במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי, ומעתה איכא למימר דהאי מסורה בכל סוף הספרים היא מסורה אחרת אבל הוא בסוף כל הסדרה א"כ יש שני פסוקים יותר.

ועוד ראיתי שבפרשת בא מונה המסורה ק"ה פסוקים, ובאמת הם ק"ו ומעתה ברור שהמסורה שלפנינו הוא מסורה אחרת, ואפשר שהוא מסורה מערבית, וגם בסדר יתרו חסרה המסורה ג' פסוקים, שמונה ע"ב פסוקים, ולפנינו הם ע"ה.

וכפי הפסוקים אשר לפנינו עולה המספר מפסוקים בספר שמות אר"י. וראיתי שרוצים לומר שכפי טעם העליון וטעם התחתון יתחלקו ג"כ הפסוקים, ולפי דבריהם אין לדבר בדבר, כי בקריאה של שבועות לא נזכרו הפסוקים האיך הם נחלקים, כי בילקוט ויקרא ובילקוט הדברים הם קטיעות במנין הפסוקים ובודאי הי' בי' המנים שעסקו במותו ענין ולא ידע אחד מחשבון של השני,

והנה הדברים אשר כתבתי להדר"ג הם דברים שאינם מתוקנים רק הערות כי ראיתי בשו"ת רשבן שהואיל הדר"ג לאור אשר גם אני מהכל בין השואלים דברים דרש ג"כ על ענין הפסוקים והמסורות, ונאבד ממני, לכן אחלה פני הדר"ג שישלח לי ספרו, ותמכתי יתדותי כי הדר"ג לא ישליך דברי אחרי גיוו וישלח לי מהרה ירוץ דברו, ואז אבא מהלל את אגמור הענין, דברי ידידו הדש"ת הק' יחזקאל גראסגעלד הרב דפה והגליל.

ברכות ושמחות בחג השבועות לידידי הרב המאור הגדול בתורת ה' לבאות, חכם וסופר היושב ודורש בהלכות ובמסורות ובאגדות, כקש"ת מוה"ר **יחזקאל גראספעלד** בעהמ"ח **בנין אהל מועד** רב בק"ק **טשאפ** והגלילות:

תמול קבלתי מכתבו והנני ממהר לעשות רצונו לשלוח לו ספרי שו"ת רשב"ן על או"ח במתנה ושם ימצא דעתי על איזה אופן יש למלאת החשבון מדוקדק לדעת. באיזה מקום חלקו

חלקו פסוק אחד לשנים ושלשה ומאיזה טעם .

ומה שהקשה הדר"ג שבשמות המספר ארט הוא חסר אחת כי המספר הוא ארי, כבר קדמו בזה באיגרת ישר אגרת המניבית ולעק שהוא סימן בטעות כי הם ארי' פסוקים, ומביא ראיה מן המסורה גופא אשר לפנינו, כי שם נאמר במסורה על הפסוק אלדים לא תקלל חצי הספר בפסוקים, ואלו היו רק במספר ארט הי' הפסוק כי היא כשתה לבדה חלי הספר .

וכן אמר מה שאמרו בסוף דברים הסימן הנ"ן הוא ג"כ סימן בטעות, באשר מספר פסוקיו הוא תתקנ"ו ויש ראיי' ע"ז שזה הוא המספר ג"כ מן המסורה גופא שכתבה על הפסוק ועשית על פי הדבר חצי הספר בפסוקים, וזה לא מכוון אלא בהיות מספרם תתקנ"ו והנך הוא רק תתקנ"ה וחסר אחת,

וכן מה שכתבו סימן לכל פסוקי התורה החמ"ה, ה' אלפים, ח' מאות מה הוא סימן בטעות, כי מספר האמתי של הפסוקים היא חמשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושבעה, וחסרים שתים בסימן, עיי"ש .

ואני אומר משה אמת ותורתו אמת והמסירה אשר לפנינו אמת, וכל מי שמסתפק ושואל שלא מולא באיזה מקום החשבון מדוקדק או דבר שאינו מכוון לפי דעתו עליו לדעת שהוא מחמת חסרון ידיעתו , ועליו לחקור ולדרוש ולשאל את מי שגדול ממנו, ולפעמים גם הקטן ממנו בחכמה ודעת יכול למלא האמת ולעוררו על טעותו .

ומעודי הייתי מצטער שעמדו כמה חוקרים והלכו לחוץ להודיע שגם טעו הקדמונים וגם לא כיונו אל האמת וגם נהגו מנהג בטעות ומנהג שטות, שחכמי האמת ישבו ועסקו בפלפולי' ובהמצאות אשר אין בהם תועלת לא בדברי' הנוגעי' לחזק הדת מבית ומבחוץ ולא התאמצו להכות על קדקד הכופרים והפוקרים על שתי הסעיפים להראות שמשה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכמינו אמת וכל דברי הקדמונים אמת ויציב ונכון .

אם הקדמונים אמרו וכתבו בספר שסכום הפסוקים של כל התורה הם כמנין ההמה האיך יבא חוקר לגלות ערות בעל המסורה שנתן סימן לדבר שחסרים שתים ?

הם אמרו שמה שמסר משה לישראל מפי ה' הם חמשה אלפים ושמונה מאות וארבעים וחמשה, וסימן לדבר ואור החמה, כי ב' פסוקים אלכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעו ישראל ולא מפי משה !

ואם חסר אחת מן הסימן בספר שמות וכתיב ארט במקום ארי, הפתח שתחת האלף בסימן ארט הוא כאלו היו כתובים שתי אלפין אא"ט וכן הפתח תחת הה"י בסימן הנ"ן הוא כאלו הי' כתיב האנ"ן, כמו שכתב המדקדק הגדול רבינו רש"י בסנהדרין סוף דף כ"ט ע"א אותיות התורה הברתה כתיבתה כמו ועשית ואמרת כאלו כתובה באות ה' בסופי' עכ"ל וכן הוא בכל מקום אם העברי כותב ארט, כאלו כותב ואומר אַארט ואם כותב ואומר הנ"ן כאלו אומר וכותב האנ"ן ומעתה החשבון עולה בדקדוק ובמכוון והכל אמת ויציב ונכון, וכל המהרר אחרי דברי קדמונים הוא חוטא בשגגה מחמת חסרון ידיעה .

ואם יהיה ה' עמדי ואזכה להוציא חבורי על התורה שם אגלה כמה כללים בענין הזה .

ובדרשה לשמחת תורה בשנת תרכ"ב אמרתי התורה מסיים ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה לעיני כל ישראל, ואמרו במסורה שפסוקי התורה הם ה' אלפים ושמונה מאות וארבעים וחמשה, וסימן לדבר ואור החמה

החמה וחכמי ישראל הנקראים סופרים לפי שסופרים האותיות שבתורה עוררו אותנו שלפנינו הם יותר מהם וטעו בשתים.

אכן לדעתי ברור כאור החמה בלהרים שסופרי הפסוקים לא טעו, כי הם רק אמרו אשר עשה משה לעיני כל ישראל, אכן שתי פסוקים שבתורה אנכי ה' ולא יהי' לך אלהים אחרים וגו' לא קיבלו ממשה אלא מפי הגבורה, ולזאת הסימן שכתבו למספר פסוקי התורה אמת ונכון, ודעו נא רבותי, כי סימני מילתא היא הוא כלל גדול בישראל, באשר בכל סימן שכתבו לנו הקדמונים מונח מוסר וחכמה עזה, כי הפסוקים שבתורה שהם במספר החמה הם לעורר אותנו, אם גם אמת שיולד המאורות בלא השמש המזרחת ביום בתקפה ובגבורתה, ובכל זאת מי הוא זה ואיזה הוא שאינו יודע שבכל זאת החשך כסה הארץ וערפל ה' בכל העולם עד שזרחה שמשה של תורה בהר סיני על ידי משה רבינו נאמן ביתו.

ומעת שקיבלו ישראל התורה בהר סיני יצא מציון תורה ואורה לכל העולם והאומות שלא זרחה עליהם עוד שמשה של תורתינו עומדים בשפל המדרגה ונמשלו כבהמות שהם חסרי דעת ומבלי לדעת תעודת האדם על הארץ.

ואם נפתח את ספר הזכרונות נמצא שבכל עת שידעו ישראל ששמעו מפי הגבורה אנכי ולא יהי' לך ה' הי' עמהם וזרחה להם החמה והם האירו לעולם בתורתם ובחכמתם, כמו שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים אכן בכל עת ששכחו על שתי דברות הראשונות ששמעו מפי הגבורה ופנו עורף לתורה אז שלט עליהם ה' מלך כהמן הרשע, ונהפכה החמה לחמה באשר עלה עליהם חמת ה' עד לאין מרפה.

והוא כמ"ש חכז"ל ויקנו מרפידים ויבא עמלק, כיון שרפו ידיהם מן התורה שלט עליהם עמלק.

או החמה או החמה זה סימן מובהק בישראל.

ומה נעימים דברי המקובלים שאמרו המאור הגדול הם האותיות מן המורא הגדול עוררו אותנו בזה שהחוב עלינו לחזק בכל לבבינו ומאדינו את המאור הגדול של תורתינו הקדושה כי או החמה או החמה או המאור הגדול או המורא הגדול:

ה' הטוב יזכנו שנזכה במהרה לראות החמה בתקפה ובגבורתה שתאיר על כל העולם, ויתקדש על ידינו שם שמים בעולם, כתפלת אוהב האמת והשלום החותם בברכת שמחת יו"ט.

שלמה לבי ש"ק

קפ"ב

שיל"ת קארלאג א' לבי' אפס קצהו תראה בשנת תרכ"א לפ"ק:

רב ברכות ושובע שמחות להרב המה"ג חכם הכולל, כש"ת מוה"ר **אהרן ראטה** רב בק"ק **סיקלאש**:

הדר"ג שואל ומבקש לשמוע דעתי בהאי עובדא שאחד מבני עירי איש זקן שנשא אשה בימי זקנותו ואחר שילדה לו אשתו בת נחלה והוליכו אותו לבית החולים אשר בעיר פעסט ושם מת כחצי הלילה, ובאותו שעה מתה לו בתו הילדה בביתו בחיק אמה כמעט פתע פתאום עד שאי אפשר לברר אם מת האב קודם ופטורה מן החליצה או שמתה בתה קודם ומחויבת בחליצה, ושפיר עיניו ראו שזה תלוי בפלוגתא של האחרונים ביו"ד סי' של"ט אי מחזיקין החזקה הזקת חי דמעיקרא והאריך בזה לברר שהוא ספק

יבמה

יבמה אסר דעת הרי"ף כפי המבואר במאמר מרדכי תשובה כ"ד להקל בספק יבמה:

והנה בהשקפה ראשונה עלה במחשבה לפני לחזק דעתו להקל יען דיש לאשה הזאת ב' חזקות, א' יען דהיי לה בת, מעתה היי לה חזקה שאין זקוקה ליבם אחר שימות בעלה, וזה הוא חזקה ברורה כמו שיש להוכיח מש"ס יבמות דף קי"ט, ב' כמו שיש לאב חזקת חי כן יש לבת חזקת חי, אכן חזקת חי של הבת עדיפא מחזקת חי של האב באשר האב הי' זקן וחולה ובזקן וחולה איתרע חזקת חי' שלו יותר מחזקת חי' של הבת, והסברא נוטה לומר להמשיך חזקת חי של הבת מול חזקת חי של איש זקן וחולה שהי' מוכרח לילך לבית החולים לעיר גדולה בפעסט, וכבר אמרו החולי הוא זקנה מקרית, והזקנה חולי טבעי:

ויש לחזק עוד על פי מה שכתוב בספר בן המלך והנזיר סוף שער כ"ה וזה לשונו:

שלושה אין להם רפואה,
שנאה שהביאה הקנאה,
חולי שתערב בו הזקנה,
דלות שיתחבר עמו העצלות.

ועל יסוד זה יש סמך להקל, אכן חלילה לו לומר דבר ברור להקל עד שיחקור בשבע חקירות ודרישות ויושיב שם ב"ד של שלשה רבנים מומחים ובקיאים:

כ"ד הטרוד מכל צד וסדש"ת:

שלמה לבי שיק:

רב דפה והגלילות.

קפ"ג

המחבר באה"ע סי' קע"ז סעי' ג' פסק המאנס את הבתולה חייב לישא אותה ואין רשאי לגרשה לעולם, והוא מלות התורה בסדר תצא דכתיב כי ימצא איש נערה בתולה וגו' ולו תהי' לאשה וגו' לא יוכל שלחה כל ימיו ובפסוק זה יש להעיר על ב' דברים נפלאים, א' שכתיב הוא נער בלא ה' והקרי הוא נערה ומה זה ועל מה זה? ב' למה כתיב כאן לא יוכל שלחה בלי למד, ולעיל גבי מוציא שם רע כתיב כי יקח איש אשה וגו' ולא מצאתי לה בתולים כתיב ג"כ ולקח אבי הנער חסר ה' וגו' לא יוכל לשלחה כל ימיו כתיב לשלחה בלמד?

ואמרתי כמה גדולים דברי חכז"ל שדברו ברוח הקודש וידעו לפתור ולדרוש כל חסר ויתיר שבתורה:

דהנה גבי נערה מאורסה שגזרה התורה שמחויב לישא אותה לאשה וקנסה עליו עונש ממון ושאסור לגרשה לעולם גם אם לא תמצא חן בעיניו, ומה דינו אם בא ואמר אמת הדבר שבאתי עליה באסור אכן לא מצאתי לה בתולים ודין זונה יש לה? לזה אמרה התורה גבי מאנס כי ימצא איש נער חסר ה' אפילו אם יאמר שחסרה לה הבתולים בכל זאת ולו תהי' לאשה התורה אמרה שחוב עליו ליקח אותה לאשה וזה משפטו ודינו, ומה שנאמר אח"כ לא יוכל שלחה כל ימיו, הוא רק הפירוש והפתרון על הפסק דין של

של תוה"ק שמעשה המאנס הם הם הקדושין שלא יוכל שלחה כל ימיו אפילו לא תמצא חן בעיניו, ולכן כתבה התורה שלחה בלא למד כי אין כונת התורה על הלאו לא יוכל לשלחה אלא על העשה ולו תהי' לאשה:

אכן גבי מוציא שם רע על האשה שכבר לקח, ומה אומר האיש על אשתו שכבר לקח? הוא אמר שלא מצא בתולים והיא לא היתה נערה שלימה בבתוליה אלא חסרו הבתולים, עליו אמרה התורה ג"כ ולו תהי' לאשה וגו' וכאן אי אפשר לומר שכונת התורה היתה לדון עליו שתהי' לו לאשה, הא אשתו היתה מקדם באשר לקח אותה כדת וכדין ומה הי' הפסק דין במקום הזה? ומעתה הפסק דין של תוה"ק לא הי' העשה ולו תהי' לאשה, אלא הפסק דין הי' לא יוכל לשלחה וגו' ולזאת כתיב כאן לשלחה בלמד, לומר שגבי מוציא שם רע הפסק דין הי' הלאו שלא יוכל לשלחה כל ימיו, ודוק כי הוא דבר עמוק ובזה מובנים דבריהם לפסק הלכה בדין אונס ומפתה:

כפ"ד

שלום לקרוב ולרחוק, לפניו אביא משפט והוק, הוא מחותני בן גילי הרב החכם ר' **שלמה צבי שיק**:

ידיד נפשי! הנני דופק על פתחי בית מדרשך להציע דבר שלא לפניך, כי על הקרא ואת כי שטית ויתן איש בך מבלעדי אישך, כתב בתרגום יב"ע בר מן רשותא דבעלך וכן בפסוק שאחריו כתב ויהב גבר ביך ית תשמישא בר מן רשות בעליך וכי יעלה על דעת בר כם שיש כח לבעל לתת רשות לאשתו אשר לקח להיות נבעלה לאיש זר?

הנה בקרא כתיב והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי ממי המרים המאררים האלה ואם כי שטית תחת אישך, וכי נטמאת ויתן איש בך את שכבתך מבלעדי אישך וגו':

בשבועה הזאת יש כפל דברים הן ולאו, אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו' הרי כפל הלאו, וכן בהן יש כפל, ואת כי שטית וגו' ויתן איש בך את שכבתו וגו':

והנראה בכפילות הלשון כי כבר אמרו חכמי האמת שהמשגל בשלשה אופנים, אופן הראשון לפרו ורבו בלא תאוה השני להקל מלאות הגוף מזמן לזמן, והשלישי לתאוה המושלת כתאות הבהמה בלי אהבה ומנה, אכן יש עוד אופן הרביעי אשר השוכב עם האשה אין כונתו לפרו ורבו ולא לצורך קיום גופו ולא מפני התאוה ואהבה אלא שהוא נותן שכבתו לרעהו הקרוב לו במתנה התובע אותו בפה לשכב עם אשתו בסתר כדי שישאר ממנו זכר בעולם שישא את שמו, יען יודע בנפשו שבלי זרעו נשחתו ולא יהי' לו זרע חייא וקיימא, וכבר ראיתי בספרי הלועזים בדברי הימים של מלכים שכן עשו איזה סריס ונכבדי ארץ כדי ששם ומשפחתם לא יאבד לכלא מן העולם פתו את אשת חיקם לחבק חיק נכרי וגם ומהם שהסיתו איש בריתם לבעול את אשתם ולתת להם זרע:

ושכיבה כזו הוא מתנה גמורה אשר הבועל נותן לרעהו כי הוא איננו עושה המעשה והתועבה מפי תאותו אלא לתת זרע לרעהו כלומר:

ותורתינו הקדושה אמרה באזהרה גדולה על זה, ואל אשת עמיתך לא תתן

תתן שכבתך לזרע לטומאה בה, אפילו שכוונתך ליתן במתנה ולא לנאוף, וכולם האיש והאשה והנואף מתכוונים רק להקים שם למשפחתו, בכ"ז היא טומאה ונעשתה התועבה :

ואם אחר שנעשתה התועבה ומדעת שניהם ועבר על הבעל אח"כ רוח קנאה וקינא את אשתו ואומר שנטמאה, אין רשות להשקותה מים מרים מי סוטה :

וכן הוא אם האשה רואה שלא יהיי לה בנים מבעלה, והיא תפתה איש אחר למען יהיי לה זרע בעולם ולא התכוונה לתאוה ולנאוף, ג"כ תועבה עשתה ויכול להשקותה :

וזה הוא כפל הלשון, מראש אומר אם לא שכב איש אותך ברצונה ולכוונת נאוף, ב' אם לא שטית טומאה תחת אישך, היינו לא לשם נאוף אלא תַחת תמור האיש בלי ידיעת הבעל אלא להקים זרע אז מותר להשקותה, אבל אם נעשתה התועבה ברצונו ובהסכמתו אז אין משקין אותה :

וזה שכתב בתרגום יב"ע בר מרשות בעלך שאין הכונה שנתן לה רשות ומותרת לעשות רצונה, אלא שאין יכול להשקותה מי סוטה ככלע"ד :

ואשמח לשמוע דעתך ולשמוע משלומך ושלום כל אשר לך :

משה דוד האפפמאן :

ויהי דוד בכל דרכיו משכיל, איש גבור חיל, יושב ודורש בתורה ובחכמה יומם ולילה, מוה' דוד האפפמאן רב בק"ק אונג' בראד.

שמחתי בדברי תורתך המלאים חכמה ודעת, אבל לדעתי לא היי מן הצורך להביא ממרחק לחמינו להבין על מה כיון המתרגם המיוחס ליונתן בן עוזיאל, בין כך היי אחד מחכמי ישראל, וכל מה שיצא מקולמוסו יש לו יסוד ומקור :

ולדעתי כוון על הגזרה שהיתה בארץ ישראל בימי חכמי המשנה שכל בת ישראל תבעל תחלה לטפסר קודם שהלכה לבית בעלה ביום חופתה, כמו שמסופר בש"ס כתובות דף ג' ע"ב ובירושלמי ריש כתובות ה"א וברמב"ם ריש ה' חנוכה עיי"ש :

ועל תועבה כזו היי מוכרח הבעל ליתן רשות לכלתו לאחר שקדשה מחמת גזרת מלכות הרשעה, ובלתי ספק הורו חכמי ישראל בימי הגזרה שאין צריכה למסור נפשה ואין זה בכלל גילוי עריות ועל זה כתב המתרגם בר מן רשותא דבעליך שזה לא היי בכלל להשקותה מי סוטה ככלע"ד :

והנני דוש"ת ושלום כל בני ביתך ומחותנך ומוקירך :

שלמה לבי שיק :

רפ"ה

שוכ"ט לידידי הרבני המופלג מוה' פלוני בישוב פלוני :

מה שביקש לדעת דעתי בגרושה שרוצה לישא לאיש אחד שהיי בביתה עוד קודם שנתגרשה מבעלה והקול יצא בעיר שהתיחדה עם האיש עוד קודם שנתגרשה, אבל אין כאן מי שיבא להעיד רק שהוא קול שהולך וחזק מאד מאד :

הנה בריש סוטה אמרו שאין אוסרין על היחוד אע"פ שיש עדים שראו שנסתרה עיי"ש וברא"ש פ"ב מיבמות וברמב"ם פ"א מסוטה, ולהוציא לעז על אשת ישראל צריכין ראיות ברורות, כמ"ש בתשו' מהר"י מינץ תשובה ויו וז"ל: ואם לא היינו אומרים אויבים אפקוה לקלא לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת

תחת בעלה, לכך אין משגיחין בבת קול אלא בעדים כשרים שראו דברים מכוערים כדרך המנאפים :

ובענינים כאלה החוב להושיב ב"ד שיחקורו וידרשו אחר הקול אם יש ממש ורגלים לדבר, וזה בכלל מה שקבלו בידינו שהוא הלכה למשה מסיני ספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור, והגם כי אין רשות לבקש טעם על הלכה למשה מסיני בכ"ז לחזק איזה סברא הרשות בידינו לומר טעם וסברא על גזרת הלכה למשה שספק טומאה ברה"י טמא וברה"ר טהור :

והסברא לדעתי הוא, כי יש חכם שע"פ טבעו הוא פחדן, וזה גורם שהמורא שתורה היא בקרבו, ואדם שיש לו מדת פחדנות הוא בכל דבר תורה ג"כ מן המחמירין, אכן מי שיש לו מרה ירוקה הנוטה לאדמומות לא יחת ולא יפחד מהר ואם חכם הוא מן המקילין גם בדברים הנוגעים לתורה :

ומעתה אם יארע איזה ספק טומאה ברשות הרבים במקום שעוברים ושבים אלפים אנשים, אם ילך ומפי החכם הנוטה מטבעו להיות מן המחמירין בכל דבר שיאמר על ספק טומאה טמא יתמהו על הוראתו אלפים ורבבות והוא גזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה, לכן היתה ההלכה ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור משא"כ ברשות היחיד שאין הגזרה רק על יחידים ומועטים שורת הדין לילך בטומאה להחמיר :

ומעתה אם הבת קול הוא רק ברשות הרבים, ואין אחד בעיר שיאמר בפני ב"ד דבר ברור ואפילו דבר שאינו ברור ירצה אחד לומר ברבים, אין זה אלא לישנא בישא והוצאות דבה וחשד בעלמא, ועל ספק טומאה ברשות הרבים אנו מחויבים לומר ספק טומאה ברה"ר ספקו טהור :

וביומי חרפי כתבתי בקונטרס שלי דברים האלה :

נוראות נפלאתי בשלושה,
למה נאמר על פי שנים או שלושה ?
יען שלושה דיינים צרוכין לעשות חקירה ודרישה ;
לא יתיחדו שני אנשים עם האשה
פן יצטרך אחד לעשות צרכיו לא יתיחדו רק שלושה ;
במקום שבת קול אומר לישנא בישא
יקראו דייני ישראל במספר שלושה:

פתרון הדברים, שמקשים חכז"ל למה אמרה התורה גבי עדים שנים או שלשה אם בכל דבר שבממון וכל דבר ערוה די בשנים ? אכן לדעתי אמרו באותו מקום שאין סומכין על העדות של ב' אנשים רק אם ישבו ב"ד של שלושה בחקירה ודרישה שלא אמרו עדות .

עדות מפני שנאה ואיבה, או מפני אהבה וחבה:

וכן כפלאים דברי הרמ"א באה"ע סי' כ"ב שפסק שאשה מותרת להתיחד עם ג' אנשים כשרים בעיר, שא"א שאין לחוש שמא יצטרך אחד לצאת לעשות צרכיו וצריכין להיות שלשה:

וכן בבת קול בלישנא בישא לא ישתמשו בבת קול עד שיתברר הדבר בב"ד של שלשה, כי קנאה ושנאה מוציאין את האדם מן עולם האמת, ושוכחים על מי שממו שלום ותותמו אמת:

כ"ד ידידו הד"ש:

שלמה הרש שיק:

קפ"ו

דעה בינה והשכל, להבחור המופלג בתורה וביראה טהורה בן גדולים וקדושים בישראל, כבוד מוה"ר **אברהם מארמארשטיין** יחי' הלומד בבית המדרש לרבנים הילאים בעיר **בערלין** תע"ה:

מכתבך אשר בו שאלת אותי בענין הפלפול שהי' בין החכמים דשם במנהג הנהוג בהנוכה ובפורים שהתלמידים לובשים בגדי נשים והולכים לשמה אחרים בשיר וזמר למען לא יכירו אותם ועוברים בזה על לאו ומפורש לא ילבש גבר שמלת אשה, ונוסף ע"ז הוא מעשה אשר לא יעשה שלא יבאו ע"י לדבר מכוער להתערב בין נשים ולישראל כאמר קדושים תהיו ולא יראה בך ערות דבר, והארכת בזה בשכל ובדעת ובקשת לשמוע דעתי בזה:

ידיד נפשי! שמחתי מאד בדבריך באשר מלאתי ראיתי שבן גילי ככל מגישי מחמד נפשי ולבי שהוא ערגת ראשיכי הש"ו לומד תורה בטהרה ומתרחק מן הכיעור ומן הדומה לדבר מכוער, זכור תזכור כי אתה נכד של הגאון הקדוש ר' אברהם צוועבנער מגלד אם אמך הצדקת תחי' וכין ונכד של הגאון הצדיק ר' אברהם בעק ג"כ מגלד אבי אמך הש"ו, והקול מן השמים יוצא אליך זכור תזכור: אברהם אברהם וזכותם תגן עליך שתעלה מעלה מעלה מעלה בקודש להיות לאות ולמופת בישראל אמן:

ואחר שנתתי לך ברכתי הנני לומר לך שכבר נשאלתי על מנהג הזה שאומרים עליו שהוא מנהג רע שאסור לעשות כן, כי עוברי' על לאו דלא ילבש גבר, אכן דע אהובי בני, כי חלילה ללגלג על שום מנהג, ועיי' תשובת הרשב"א סי' ט':

ומנהג זה יצא ג"כ מביה קודש הקדשים ובנוי על חסד ורחמים לעורר חסד ורחמים דלעילא ולקיים תקנת אנשי כנה"ג שתיקנו כל מנהג ותקנה ע"פ רוח הקודש:

בירושלמי שקלים פ"ה ה"ד איתא זקנים היו בירושלים מאן דיהב להון בין ריש שתא לצומא רבה הוון נסבין בתר כן לא הוו נסבין וכו' עיי"ש, כבר ביארתי דבריהם בספור רשב"ן ה' יוהכ"פ שהם היו תלמידי חכמים עניים שלא רצו לקבל שום נדבה מאחרים, כי היו שונאי מתנות, ויען כי אחר חרבן בית מקדשינו לא הי' סיפוק בידם להביא קרבן תודה ולא קרבן חטאת תיקנו החכמים שישחטו בהמה או עוף ויתנו הבשר לת"ח עניים וגם יפדו הבשר ויתנו להם הדמים תמור קרבן תודה וקרבן חטאת:

ומתנות אלו קיבלו הזקנים בפרהסי' יען כי בזה נדמה לכוהנים כאלו הקריבו קרבן ונתנו הבשר או דמי הפדיון לכהן:

אכן

אכן אחר שעבר הזמן לא רצו הזקנים לקבל שום מתנה עיי"ש "וזה היסוד והמקור למנהג כפרות" בין ר"ה ליוהכ"פ ע"פ תקנת החכמים בירושלים אחר חרבן בהמ"ק.

והנה אנשי כנה"ג תיקנו ליתן **בפורים מתנות לאביונים** ומה יעשו אלו עניים שאין נודעים לצבור? נוסף ע"ז חששו שהעניים יבאו בפורים לידי בוש לקבל בפרהסי' מתנות מה עשו לקיים מצות ומתנות לאביונים בתכלית השלימות על דעת המקום ועל דעת הקהל?

תיקנו שהעניים שמתביישים לבקש ולקבל בפרהסי' הם ילכו לנדיבים בפרצוף או במלבושי נשים ונשים העניים ילכו במלבוש גבר ויקבלו מתנות בחשאי וזה הוא מתן בסתר לעורר רחמים דלעילא ומצות צדקה והחזקת עניים שהוא מצות עשה ומעורר רחמים דוחה לפי שעה הלאו דלא ילבש גבר וגו':

רמז לדבר ע"פ מה ששמעתי ממורי ורבי וש"ב הגאון בעל מהר"ש שיק זצ"ל שקודם פרשת סוטה כתיב איש אשר יתן לכהן לו יהי' ואנן דרשינן שייכין כמ"ש בש"ס סוף פסחים מי שמחזיק הכהנים והעוסקים בתורת ה' זוכה לבנים קדושים ובעלי תורה ודברים נשמעים וז"ש איש אשר יתן לכהן "לו יהי'" גם כן בנים כהנים העוסקים בתורה ובעבודת ה' אכן מי שאינו נותן המגיע לכהנים ואומר שהכל רק "לו יהי'" אז הקב"ה מגלגל הדבר שהוא מוכרח לבא לכהן עם הסוטה זת"ד:

ולקיים מתן בסתר שלא יבאו הכהנים היינו החכמים שמתביישים לקבל מתנות בפרהסיא תיקנו שילכו האנשים במלבוש אשה והנשים במלבוש גבר שלא יכירו אותם והעשה של מצות צדקה ומתן בסתר דוחה לפי שעה הלאו דלא ילבש גבר וגו' ועשה דצדקה ישנה דכבוד התורה גדול מאד בעיני היהודים ומשה אמת ותורתו אמת וכל דברי ומנהגי חכז"ל אמת ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן ואהוב וחביב.

כ"ד בן גילך ודודך הדש"ת ושלום רבך הגאון ר' דוד האפמאן נ"י

שלמה הרש שיק

קפ"ז

באה"ע סימן קע"ה בהי' סוטה אמרו להלכה המקנא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה אסורה לו ואז הפסידה כתובתה אפילו מת קודם שנתגרשה דין זה רמזו בעלי מסורה ברמז בעלמא במסורה ב' ויצאה א' ויצאה והיתה לאיש אחר ב' ויצאה חנם אין כסף רמזו לנו בזה שאם אבת א"ב יצאה והיתה לאיש אחר באסור ע"י קינוי וסתירה אע"פ שמת הבעל קודם שנתגרשה בכל זאת ויצאה חנם אין כסף בלא כתובה.

קפ"ח

הרמבם סוף סוטה כתב אין ראוי לקפוץ ולקנאה בפני עדים תחלה אלא מוכיח אותה בינה לבינה "בנחת" וכו' ובכ"מ ובכמה ספרי אחרונים מקשים מנא לו לרמבם שיקנא בנחת? ובפי' כרם שלמה כתב שמקורו בש"ס שבת דף ל"ד שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת וכו' ואמרו שם בש"ס שצריך לאומרינו "בנחת" עיי"ש ולענ"ד שזה היתה עצת החכם מכל אדם שאמרו דברי חכמים בנחת נשמעים שכל המוכיח אחרים צריך לדבר בנחת.

כפ"ט

בשנת תרל"ה כתב אחד מחכמי המדינה במה"ע היהודי No.13 שיצאה אז לאור בק"ק פרעססבורג כדברים האלה :

אחינו בני ישראל המפוזרי' והמופרדי' אתם ידעתם את הטוב אשר עשה ה' לנו כי הוציאנו מתחת עול הברזל אשר עלה על צוארינו זה כאלפים שנה ומיום שהשלכנו אל ארץ אחרת וממלכה אל עם אשר כיום הזה לא כחנו ועוצם ידינו עשה את החיל הזה ברוך מגביה שפלים.

אכן כל שמחה נהפכה לתוגה והכנור לאבל אם התקרעו עלוניכם לבבים ותביאו את המחלוקה במחנה העברים ומלאה קולים וכמעט כאכל גדיש וקמה ותאכל יסודותיה ועוד איש כלי מפצו בידו להשחית את כרם ישראל נטע נאמנים.

הלזאת קוינו? זאת היא חבל נחלתינו? צירים וחבלים הם כחבלי יולדה!

קראו לה שואה תחת שמחה אנין תחת ששון ותחת ענבים באושים להבאיש את ריחינו בעיני העמים והמה לא כצורנו צורם המה פלילים לשפוט שפוט בין נגע לנגע — הלא טוב לנו אז מעתה עת עזרו איש ברעהו ועתה איש ברעהו יסתלו ותקראו שם מקומכם מחנים שלא נבאו לכם נביאכם לשלום ואנשי שלומכם טומנים ידיהם בצלחת ובעצלתים ימוך המקרה ואיה אפוא מלאכתכם והאניה חשבה להשבר?

לא עושה שלום במרומיו לא ישפוך חמתו על החטאים בנפשותם אשר החלו לעשות התועבה הזאת בישראל כאשר פרע לאבותינו מעלו ואינם כת הפרושים והצדוקים לועגיה לשלום אשר עליו אמרו חכמינו ז"ל : לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה בפרשת סוטה שמי ימחה על המים וכו' וכן אמרו הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' ואיך אהובי משנאי השלום בעבור דברים אשר כקליפת השום נגד השלום? ומה חרי האף הגדול הזה אשר עבורו תתגודדי אגודות כקרח ועדתו?

ואנו השפל לא לדרשא קאתינא אמנם שאלתי ובקשתי שטוחה לפני כל קהל עדת ישראל אשר להם הר"ב : לא תסירו לב האבן מקרבכם אל נא תוסף תראו ותאטמו אזן לקול קורא לשלום לכם אולי יש תקוה אולי ימצאו אנשי חסד אשר רוח אלקי' נוססה בקרבם חרדים לעבור בין הבתרים ולחברם עצם על עצמם ויחיו לאחדים!

ואם ימצאו אנשים מכובדים כאלה והי' בקראם אל האחד כמונו אשתדל להיות איש ואלך על הוצאותי חנם אין כסף בתוכם אף כי שיבה זרקה בי.

והי' כאשר תהי' רוח אחרת עמכם רוח קדים ההולך קדמת אשור אז אפשר להתיחד גם כולל הארץ ואל יבאו דברי ריבות לפני שלחן הרייכסטאג עוד ויהי' שם שמים מתחלל פעם אחר פעם.

והפורס סוכת שלומו יביאכם איש איש על מקומו.

א"ד הכותב' בשברון מתנים.

אני יוסף אחיכם הלוי

ואני כתבתי תשובה ליוסף אחינו ביהודי No 15 כדברים האלה : ויאמר

תשובות רשב"ן אה"ע

ויאמר יוסף אל אחיו על ידי היהודי No 13 תחת שלש רגזה אכן גם חרי האף הגדול הזה אשר עבורו תתגודדו אגודות אגודות כקרח ועדתו בקראי הדברים האלה עלה במחשבה לפני ענינות קרח ועדתו: הלא כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה'!

ב' אמר יוסף מדוע תשנאו השלוי בעבור דברים שהם כקליפת השום נגד השלום? על שאלה זו אנו משיבים לו משל הידוע: כמו הרופא במלום לחתוך אבר מן אברי הגוף באותו שיש בו רעת מוארת אבר יוכל להתפשט בשאר האברים, ועושה זאת לטובת האדם, כן בדורנו שירשו נער בזקן, בוזים ומבזים את דבר ה' וכל פעלם נגד הדת לעיני השמש, ויורו על המוני ישראל חצים כגחלי רתמים, החוב להפרד מהם שלא יבאו לגבול עלינו ביד חזקה.

מה עשו המתחדשים זה הייה בניס בלייפליגער וכן ב...ע באויגסבורג?

התאספו שם עדת בוגדים והתירו יבמה לשוק?

בשנת תרל"א כאשר היתה האסיפה של הפושעים באויגסבורג כתב ידי של"ר בשבי הרב הגאון מופת הדור זי"ע משה שיק ראב"ד ור"מ בק"ק חוסט ... לאחד מגדולי המדינה בדייטשלאנד כדברים האלה:

עתה באתי להעיר הדר"ג נ"י על דבר חלול השם של עדת בוגדים באויגסבורג, שלדעתי ראוי שהרבנים החכמים יפרסמו הדבר במודעה רבה בכל דבריהם בטלין ומבוטלין, שהם מעידים על עצמם שאין להם חלק בישראל בה' ישראל, שעלו מן הדת, ולפי הסכמותיהם הם רוצים להרבות ממזרים בישראל, יבמה לשוק, וכדומה, וא"כ ראוי לפרסם שהקהלות שיקבלו הסכמותיהם יבדלו מקהל הגולה ואסור לשדך עמהם

והנה באמת זה קרוב לבי ... בהיות אסיפה כזאת בלייפציג כתבתי כזאת להרבנים בדייטשלאנד אבל בעו"ה הרעה הולכת ומוספת וראוי לגזור ולעמוד בפרץ וכו'

משה שיק מברעזאווע

ואם המתחדשים במדינתינו לא עשו עוד כמעשה הרשעים במדינת אשכנז, לא מפני אהבתם לתורתינו הקדושה, אלא מפני שיודעים שעד היום רוב בני ישראל במדינתינו עוד יראים את ה' ומוסרו גופם ומאדם לבטל דבריהם. אכן אלו היו הרבנים היראים שעלימו עין מקוררים, הי' הרעה הולכת ומוספה, כי מכה מהלכת היא.

וכי אין החוב עלינו לבנות לנו חומה בצורה, לעשות דלתים ובריח סביב התורה?

ובי עבור אהבת השלום נראה באויבי התורה מפילים את קרן תוה"ק ונשים יד לפה?

ג' ויאמר יוסף דברי תוכחה: כי האחיה חבבה להסבר ואנשי שלומכם טומנים ידיהם בצלחת!

על זה אין לי להשיב שבעת שישבו באסיפת הקאנגרעסס היראים לעמד בקול רעש גדול שיקבלו עליהם לקיים הדת ע"פ דיני השלחן ערוך ולכתוב בתקנות שהחוב על כל עדת ישראל לבנות מקואות וכדומה, אכן הם המתחדשים שחקו ולעגו על דבריהם. באמרם שאין להם דבר עם השלחן ערוך, לא רצו לשמוע מקדשים וטהרות. הם הם הביאו עלים בשוקר כעלות השחר של היות על אם המחלוקת עד אשר עלה השלהבת מאליה ולא תכבה:

יתומי הנאחים, עד שירחם ה' עליכם

עליכם ועלינו וישיב לב הבנים אל האבות,

שלמה לבי שיק ומברעזאווא רב דק"ק : קארלאג והגלילות

הנה מעת שכתבתי הדברים הללו עברו שלשים שנה, ועד עתה השערוריה מוספת והולכת מיום ליום. וכבר יושבים בקהלות קאנגרעסס בנים משחיתים אשר עזבו את ה' בכתב ובעל פה כופרים באמיתת תורת משה, ואומרים שהוסיפו על דברי משה, בתיכם יושבים רבנים שבוזים ומבזים קדשים וטהרות, אוכלים נבלות וטרפות ואחד מהם והוא החשוב ביניהם ובעיניהם המקדיש הקשר של זיווג בין ישראל ונכרי, ויושבים וכותבים גיטין שאין בו אפילו ריח גט.

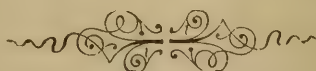
ומי שיש לו לב להבין מחויב לומר משה אמת ותורתו אמת, כי מורי ורב הגאון ר' משה שיק זצ"ל ראה לפני ארבעים שנה שהחוב להבדיל אותם מקהל הגולה, פי הם יטמאו את כל בית ישראל.

אכן מעשה שטן הצליח כי גדולי הדור שישבו בראש טמנו את ידיהם בצלחת ולא היו מבני יששכר לדעת מה יעשה בישראל, הם ישבו וקדשו את השם הגדול ארטהאדאקס והלכו אחר עצת האיש שהטעה אותם כבר כ ו'בי שאמר להם שב ואל תעשה עדיף! ואם עמד אחד לחוות דעתו ואמר קום ועשה עדיף דחו אותו בשתי ידים, ועתה אין לנו סדר וסדרים, ואין מי שיעשה גדרים וסייגים כאנשים חולמים עשו להם לולות בלי עינים ובלי ידים ורגלים, עשו שמות אשר נעשו שמות כתות, אגודות אגודות.

ואין לנו שיור רק התורה הזאת לכתוב בספר למען ידעו דורות הבאים שהשלחן ערוך היא חיינו ואורך ימינו וכל רב או עדה שאין מאמינים בדברי חכז"ל כפי אשר כתובים בשלחן ערוך סופם שילאו לתרבות רעות ולרדת שחת אחת לאחת, ובגלל זאת החוב עלינו לעשות השתדלות לקרב הרחוקים, ללמדם תורה ומצות, להוכיחם ולקרב לאבינו שבשמים הלבבות.

ואני קבלתי כארבעים ראיות להראות לקטני אמנה שמשה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכז"ל אמת כדי לחזק ולקרב לאבינו שבשמים הנפשות לבקש האובדות לרפא הנחלות, לברר הספקות ואלו ארבעים ראיות חברתי לתשובות הללו שהם היסוד לקדשים וטהרות, כפי אשר הם בשלחן אה"ע הדורות.

וכל רב ודרשן שירצה לחזק הדת יבחר מהם כטוב בעיניו לומר הדברים לתלמידים ולבעלי בתים, למען יאמינו שכנים הם דברי חכמים כמו דברי הנביאים כי גם הם דיברו ברוח הקודש מה שקיבלו פה אל פה מן האבות, וחלילה לבר ישראל ללגלג על המנהגים ועל התקנות, ובזכות זה יזכור לנו זכות חסדי אבות, אמן:

ארבעים ראיות
שתורה שבכתב ושבעל פה מן השמים!

ב״ה

א) בראשית הט׳ אזנך ושמע ישראל לקרא פרשה ראשונה שבתורה מבראשית עד ויכולו השמים והארץ, ותמצא סדר הבריאה באופן הזה: א׳ הוציאה הארץ כל מיני דשאים ופרחים ופירות הנחמדים למראה וטובים למאכל; ב׳ העיף עוף על הארץ ועל פני רקיע השמים; ג׳ הוציאה הארץ נפש חיה בהמה ורמש, ואחר שנבראו הברואים יצר את האדם מן האדמה.

נשאל: למי גילה הבורא ית״ש את סדר הבריאה? פן ואולי ברא מראש הבהמות והחיות ואחרי כן העופות?

וראה פלא! אחר שעברו חמשת אלפים וחמש מאות והמישים שנים מצאו החוקרים דבר בעומק הארץ שהוא ראיה ברורה כשמש שמשה אמת ותורתו אמת!

זה יותר ממאה שנה אשר חפרו מחקרי ארץ *Geologen* במדינת ענגלאנד כמה וכמה פרסאות בעומק הארץ, ומצאו שסדר הבריאה היתה כפי אשר סיפרה תורתינו הקדושה.

הם מצאו שמהר ההר עד התהום הררים פרוסים זה על זה כיריעות אשר פרוסות זו על זו, הנקראים בלשון אשכנז:

Lagerungsfolge der neptunischen Schichte ומצאו בכולן *versteirungen* על סדר זה:

א) היריעה התחתונה לא מצאו שום צורה, לא מבעלי חיים ולא מדשאים ופרחים! וראה פלא! זה מסכים לדברי תוה״ק, כי ביום ראשון לא נברא כלום.

ב) יריעה ב׳ מצאו צורת מדשאים ופרחים שקראו בשם *Fossilien*!

ג) יריעה ג׳ מצאו צורת דשאים ופרחים וגם צורת דגים ורמשים!

ד) יריעה ד׳ מצאו צורת דשאים ופרחים וגם צורת דגים ורמשים וגם צורת עופות!

ה) בחמשה מצאו כל הנזכרים וצורת בהמות וחיות!

ו) בששית מצאו כל צורת הנזכרים וגם צורת אדם!

והנה מה שמצאו החוקרים לא הי׳ נודע לשום אדם בימים הקדמונים. ומעתה ברור כשמש שהבורא ית״ש גילה סוד זה למשה רבינו;

ומזה ראיה ומופת שכל דברי חכמינו אמת, כי אמרו ברבה בראשית שקודם שנגמרה הבריאה אשר לפנינו ברא הקב״ה עולמות והחריבן.

ומה שמצאו מחקרי ארץ בעומק הארץ זה הוא מעולמות שנחרבו, ואין לנו רשות לשאל מדוע ועל מה החריבם, כמ״ש חז״ל שאין רשות לשאל מה לפנים ומה לאחור, ודי לנו לדעת שתורה שבכתב ושבעל פה אמת!

ואחרי הדברים האלה בידינו לבאר ולתרץ כל הקושיות שמקשים חכמי ישראל וחכמי אומות העולם בפרשה ראשונה שבתורה.

א) כתיב בראשית ברא וגו׳ השמים ובפסוק ז׳ן כתיב ויעש וגו׳ הרקיע ויקרא לרקיע השמים ומעתה השמים נעשו ביום השני? ב׳ בפסוק ג׳ כתיב ויאמר אלקים וגו׳ ויהי אור ומאחר שהשמש והירח והככבים לא נבראו

נבראו עד יום הרביעי ומהיכן הי' אור ביום הראשון? (עיי' ליקוטי הבר מהגאון מבוראן במגיה בספר אחד מאו"ה המחוקקים בעיר הבירה ווינן עמד יעקב מן המופלא שלא ילמדו בבתי הספר את סדר הבריאה באמר הבל בקר מבח קושיות הנ"ל, ובי"ב שהגאון הרא"ה על דברי הרמב"ן עה"ת שמתרץ כל הקושיות הנ"ל). גם יעקב בבבין י"ב בתיב ותוצא הארץ דשא ביום השלישי וא"כ באמר אור ויהי דשא, והאיך נאמר אח"כ וכל שיח השדה טרם יצמח?

אכן כל הרואה דברי חז"ל שקיבלו הפירוש עה"ת ממשה רבינו ויודע לדקדק בדבריהם כחוט על הלומדים תורה לשמה ימצא בשמה אמת ותורתו אמת! הפסוק הראשון בתורה הוא כלל ואחריו בא הפרט!

בראשית נאמר ברא אלקים את השמים ואת הארץ זה הכלל שכולל כל מה שנברא בששת ימי המעשה, ואח"כ נאמר בפרט מה הן השמים ומה הארץ. כמו שנאמר ויקרא ה' ליבשה ארץ, כן הודיעה לנו בפסוק ח' מה הן השמים? ויקרא ה' לרקיע שמים!

וזה הוא נפלאות בעינינו!

התורה אומרת לנו מה שלא עלה על דעת חוקרי הראשונים. הם אמרו לנו שהשמים הם יריעה פרושה או גליון הפרוש באויר. ועתה החכמים יודעים שהרקיע הנקרא שמים הוא רק אויר זך והבהיר הנקרא בלשון אשכנז *Atmosphäre* הסובב את כל כדור הארץ; ואם יתן לאדם אבר כיונה לעוף כמה אלפים שנים לא יגיע לסופה, כי אין סוף לרקיע הנקרא שמים!

ולפי זה האויר הזך הסובב אותנו הנקרא בלשון אשכנז *Dunstkreis* הוא הרקיע אשר קרא ה' שמים ואין הפרש בין שמים לארץ כי אם כמלא נימא!

ועתה יתורץ הקושיא בתורה אומרה ביום הראשון נברא האור ואח"כ אומרת שביום הרביעי נברא המאורות? השואל זאת צריך לשאול מראש מה הוא אור ומה הוא שמש?

כל החכמים באמרו שהשמש הוא גוף חם המאיר לארץ טעו טעות גדול, וכל חכמתם נמס כדונג מפני אש התורה כי רק התורה מביאה אורה. נשאל את החכמים בארץ ומאמינים בתורה מדוע במדינות החמות מאד ההרים הגבוהים מכוסים בשלג וקרח גם בימות החמה?

ואם נאמר שהשמש הוא גוף חם למה ירחה בהרים הגבוהים כפור ושלג בתקופת תמוז ולא ימסו מחום השמש?

והר הגדול הלבנון בארץ ישראל מכוסה בקיץ ובחורף בשלג, ולזאת יקרא לבנון שהוא לבן כשלג, והאמוריים יקראו לו שניר שהוא שלג וכן בלשון ערבי יקרא טור תלגא הר השלג (ומקרי ארץ), וכן יש במדינת אמעריקא הר גדול הנקרא *chimborasso* במכוסה תמיד בשלג, וכן במדינת הודו בהם מאד יש הר בהוא הגדול מכל ההרים אשר בתבל הנקרא *Himalaja* שהוא מכוסה תמיד בשלג, ונחם ההר מכוסה כמו הרי קרח *Eisberge* ומעתה מי לא ישאל איה חום השמש?

אכן השמש איננה גוף חם כאשר חשבו החכמים הנ"ל, רק שמולידה החמימות יען שהתנועות המהירות מתנועעים חלקים הדקים הנמצאים באויר Atmosphäre כמו שאנו רואים שאש נולד מאבן על ידי ברזל ועל ידי ההכאת אבני צור ואופן מרקדה ברהובות המכוסים באבנים נתהוו נצוצי אש, ובהעדר התנועה ישאר אור ואש בכח, הן באבנים, הן בברזל והן באויר!

ולפי"ז האור, היינו חלקים הקטנים הנמצאים באויר נבראו ביום הראשון,

ועל

ועל ידי תנועות השמש והירח שנבראו ביום הרביעי יצא האור מכח אל הפועל!

ומי לא ישתומם על המראה הגדול הזה, שעל ידי חקירת הטבע נודע אחר כמה אלפים שנה שהבורא ית"ש הופיע רוח קדשו על משה כאמן ביתו והודיעה לו סדר הבריאה אשר לא גילה לשום אדם!

והנה בהתהוות הארץ מסופקים מחקרי הטבע, ודעותיהם שונות. החכמים הנקראים Neptunisten אמרו משה אמת ותורתו אמת, והחכמים שכופפים נקראים Vulkanisten אמרו שהארץ היתה מראש ככדור אש ומתכות אשר הותכה בחום האש בכור הברזל, וברבות הימים נתקררה הארץ. אכן הראשונים מן החוקרים בע"כ ענו אמן כמפורש בתורה: והארץ היתה תוהו ובהו וחשך על פני תהום. תהום הוא עומק הים, כדכתיב תהום אומר לא בי הוא. ורוח אלוקים מרחפת על פני המים ויאמר ה' יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה. ומעשים בכל יום יוכיחו. כי כל הנבראים בתחלתן הם במשקין ללולים וכלובן ביצה, וברבות הימים נקראים אם האם רובצת על האפרוחים, כמ"ש הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני. וכן הבעלי חיים יונקים חלב מדדי האם עד אשר יגדלו. כן ה' בתחלה כאשר ברא העולם, וברבות הימים נקרש הכל ע"פ חקי הטבע כאבן וכדומה.

ודבר ילא מפי המקובלים דורשי גימטריאות בראשית ברא אלקים, הטבע כמספר אלדים באשר כל שנבראים שיצאו מידי יוצר אור כבראו על אופן שנבראים עתה, שבתחלתן הם כמשקין ללולים וכתהו ובהו, וע"פ חקי הטבע יקוו המשקין למקום אחד ותראה הבריה.

אהובי אחי ישראל! כשם שנתברר לך עתה בברור גמור שפספסה הראשונה בתורה נאמרה למשה מפי הבורא ית"ש, כן כל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל אשר מקיימת באות למד, והתורה שבע"פ המתחלת באות שאחרי הלמד, שהוא מאימתי קורין את שמע, ומקיימת באות האחרון מכ"ב אותיות, שהוא התיו שהוא סיום מתורת רבינא ורב אשי: על תקרי הליכות אלא הלכות, הכל נאמר למשה כמו שאוכיח בראיות ברורות כשמש בעזרת נותן התורה.

(רוב דברים הללו שאבתי מתורת החכם ר' אברהם מינקטער המובאים בעלה רפופה לישראל משנת תרי"ח)

קצ"א

ב' כתיב בסוף הבראשית: ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ויכולו השמים וגו'. הרי מפורש יוצא מפי נותן התורה ית"ש שבסוף יום הששי כבר נגמרה הבריאה. והאיך נאמר אח"כ ויכל אלדים ביום השביעי וגו'? (עיי' תוס' סנהדרין דף ל"ח בד"ה אלבה).

כבר עמדו חכמי האמת (רדב"ז תשובה ע"ז) לחקור בשביתת השבת לדרים באזען ובשאר מדינות, כי הדרים באייראפא הנקרא כדור העליון מתחילין לקבל את יום השבת למעלה בחודש תשרי לעת ערב בשעה הששית, ואז הוא במדינת אמעריקא הנקרא כדור התחתון התחלת יום הששי, ומעתה כשהיי ביום הששי לבריאה עת מנחת ערב באייראפא הי' זמן שחרית במדינת אמעריקא, והאיך נאמר ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי ויכולו השמים והארץ וכל צבאם?

אכן זה הוא הפלא בבריאה,

שבכדור

בכדור העליון היתה נגמרה הבריאה בשעה הששית לעת ערב. ובכדור התחתון לא הי' נגמרה הבריאה עד י"ב שעות אחרי כן. ולפ"ז כשכלה מלאכתו בכדור התחתון כבר היו י"ב שעות בשבת שהי' יום השביעי אצלו בכדור העליון.

ומטעם זה כאמור יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם אצלו בכדור העליון, אבל אצלו הדרים בכדור התחתון ויכל אלהים ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה.

ובזה מתורץ מה שמקשים במשנה אבות עשרה דברים נבראו בין השמשות וכו' היאך אמרו חז"ל שבין השמשות הוא ספק יום וספק לילה הא מקרא מלא הוא וביום השביעי שבת וינפש, וזה הי' בין השמשות, ומוכח שבין השמשות נקרא יום? (עי' תוס' יו"ט וכתב סופר או"ח סי' מ"ה)

ועלינו לשאול מאין בא המלה בין השמשות אשר פתרונה הזמן הקלל אשר בין היום ובין הלילה? אכן חז"ל שמעו מאבותיהם שבעת ששקעה השמש רק לנו שקעה, כאן פסקה לזרוח ובכדור שתחת רגלינו זורחת, ומעתה בסוף היום שלנו שתי שמשות משמשים בעולם, אחת לדרים בכדור העליון ואחת לדרים בכדור התחתון, אחת למעלה ואחת למטה, ולזאת שגור בפיהם על זמן עת ערב בין השמשות כאלו הם שתי שמשות.

ומעתה ברור שאלו דברים שנבראו בערב שבת נבראו באותו שעה אשר בכדור העליון כבר הי' נגמר הבריאה ובכדור התחתון עוד לא נגמרה, והקרא ביום השביעי שבת וינפש קאי על יום השביעי שבדור גם בכדור התחתון.

ומי לא ישתומם לדעת שעוד לפני ח' מאות שנים הי' שגור בפי חכמי ישראל בדור ישב אשר מוכח ממנו שידעו מלפנים שיש כדור עליון וכדור תחתון, ויום השביעי שלנו הוא יום הששי לכדור התחתון?

ואם תשאל, למה לא זכו ישראל לגלות שיש כדור התחתון עד שבא החכם מאו"ס וגילה העולם החדש? ומזה נדבר לקמן בסי' ד'.

קצ"ב

ג' ונהר יוצא מעדן ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים שם האחד פישון הוא הסובב את ארץ החוילה ושם השני גיחון הוא הסובב את ארץ כוש, שם השלישי חידקל ושם הרביעי פרת.

פישון הוא הפלג המערבי אשר לנהר Pasitigris וסובב לפאת מזרח את ארץ חוילה אשר בחלק המזרחי מארץ ערב, עד כי יצאו מימיו אל לשון ים פרס. ויש אומרים שנהר פרת הוא ים הנזכר.

גיחון הוא נמשך אצל דרום וסובב כל ארץ כוש שהיא דרומית ומשם נכנס לים קרנדוש שהוא ים הגדול בדרומי.

חדקל ההולך קדמת אשור הולך ונמשך למזרח ארץ אשור, ולפני כיבש הארץ ההיא, אלא נמשך והולך אצל צפון, כי בבל ואשור צפונים ונכנס מצד הצפון לים הגדול לפאת צפון ממנו.

פרת הוא בגבול ארץ ישראל והוא נובע מבין הרי ארמניא, וילך הלוך הליכותיו נגבה תימנה בין ארצות ארם נהרים בבל וכשדים למזרחו, ובין ארצות ארם ומדבר ערב אשר למערבו ובקרבת העיר Apamad יתחבר עם הנהר חדקל, והיו שניהם לנהר אחד, עד כי ישובו להתפרד אל פלגים אדירים והיו תוצאותיהם אל לשון ים פרס (מחקרי ארץ פרת).

וכתב הרד"ק עה"ת: מכרו ארבע הנהרות

הנהרות לארבע הפאות בגבול ארץ ישראל, להודיענו שמשה רבינו כתב הדברים האלה מפי ה' האיך ידע משה במדבר מכל זאת? מי הגיה לו ועל מי סמך אם לא גילה לו הבורא ית"ש?

ואני מוסיף על דברי הרד"ק אשר עליו אמרו הקדמונים: אם אין קמח אין תורה, שמן סיפר הנהרות האלה מוכח לכל שתורתינו מפי ה' מן בראשית עד לעיני כל ישראל. גבי חדקל ופרת אין מזכר דרך הליכותם ואיזה ארץ ועיר הם סובבים, וגם גיחון נאמר בפירוש הוא הסובב את ארץ כוש?

לפי שיש מוצאו העליון והביאם אל עיר דוד (דבה"י ל"ב). ועל שפת המעין הזה נמשח שלמה במלכות שמלך דוד אביו למלך על ישראל (מלכים א'), ובגלל זאת הי' מן הצורך לפרש שזה הוא נהר גיחון הסובב את ארץ כוש. ומהיכן ידע משה במצרים ובמדבר שגיחון הסובב את ארץ כוש הוא הנהר היוצא מן העדן אם לא מאת ה' ית"ש?

רצ"ג

ד' אלה תולדות השמים והארץ **בהבראם** וקבלה בידינו שמשה רבינו שאות ה' בתיבת בהבראם זעירא באשר ה' גילה לו שעוה"ז נברא באות ה' (עיי' רש"י עה"ת וש"ס מנחות דף כ"ט ומדרש רבה). בדורו של משה וקרוב לג' אלפיי שנה אח"כ לא ידעו מעולם החלק הנקרא אמעריקא ואויס-טראליען. אבל הבורא ית"ש גילה למשה שיש חמשה חלקי עולם, והוא גילה סוד זה לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים לחכמים. וזה הסוד מה' זעירא בתיבת בהבראם, כי עולם הזה שהוא עולם התחתון יש לו חמשה חלקים ועומד להתחלק על ה' חלקים, וזה שהי' שגור בפי חכמי ישראל עוה"ז נברא בה"ה. אבל מתוך המריבות והמחלוקת שהיו בישראל, ומגודל עול הגלות שסבלו ישראל שכחו מה ששמעו מאבותיהם. ובמקום אחר הבאתי ראיות ברורות כשמש שידעו הקדמונים מזה שיש עוד חלק חמשי בעולם, באשר כבר אמרו החוקרים שהאניות ששלח שלמה לאופיר זה הוא ארץ הזהב הנקרא אמעריקא, שנית ומאחר שמצא החוקר קאלומבוס בבאו אל ארץ אמעריקא אנשים פראים, ומהכן בא לשם בני אדם אם לא שהקדמונים מאזיען נסעו לשם בימי קדם? רק שאח"כ בשעת המלחמות ומגפות שהיו בעולם שכחו על המדינה הרחוקה ומהם עד שאלו בני אדם שנשארו שם נעשו פראים כחיות במדבר.

שלישית כבר כתבו בתוס' מנחות דף ל"ז בד"ה או קום, שאשמדאי הביא מתחת הקרקע אדם בשני ראשים, וביארתי במקום אחר שאחד מן החוקרים הקדמונים נסע למדינת אמעריקא שקראו מתחת הקרקע והביא משם בריות משונות, וקראו את החוקר בשם אשמדאי שהוא מכשף, יען שכל דבר ודבר חדש הי' בעיניהם מעשה כשוף.

מי לא ישתומם שמה שמצאו החוקרים אחר אלפים שנה, זה גילה ה' ית"ש למשה בשעה שנתן לו התורה? ואם נשכח הדבר מישראל, הלא כבר אמרו שאפילו בימי אבלו של משה נשתכחו הלכות ששמעו מפיו, והאיך לא ישכחו בימי הגלות ובימי הרדיפות? ומי הוא זה אשר עיניו בראשו לא יאמר: משה אמת ותורתו אמת? ומי לא ישתומם על מאמרם תענית דף ט"א דהכל מרומז בתורה.

רצ״ד

ה׳ הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו. וכתב בספר התורה והמדע: כבר נתחברו ספרים הרבה אין מספר בחקירה, אם הלשונות נטעו בבני אדם בטבע או הם ע״י הסכמה שכל עם תקנו לשונם? והחוקרים נבוכו בזה עד שבא משה בשנת ג׳ אלפים תמ״ח והודיע שבשנת ב׳ אלפים תרנ״ו נמחו כל בני אדם במבול ונשאר נח ובניו כולם מדברים שפת עבר, ואחרי מאה שנה בדור פלג נתחדשו בין בני אדם שבעים לשון פתאום על פי ה׳ והשגחתו!

בזה נבין תמיהה גלות לבלתי מאמין בתורה. אם יבא עתה איש אחד ויאמר, שלפני מאות שנה לא היו בעולם רק אב אחד ושלשה בנים, ולפני שבע מאות שנה לא היו רק לשון אחד בארץ, הלא יענו כחשו על פניו בשיראו לו מצבות עתיקות ומג׳ אלפים שנה וכתובות בלשונות אחרות, והם אות שהיו וחיו אז אנשים רבים ולשונות שונות.

ומעתה מאחר שבימי משה כבר היתה מצרים ממלכה גדולה, וגם היו להם חכמים וסופרים כנודע, ומי יעיז לאמר כדברים האלה על זמן קרוב כזה? ולא זאת בלבד אלא אבותם היו בן נח כביאת **נח** כמ״ש הראב״ע, א״כ הוא ראה את נח ובניו, וכן יעקב ראה את שם ועבר ושמעו מהם כל הדברים האלה שהיו בימיהם ולפניהם, והם היו עדי ראיה, ומאברהם יצחק ויעקב באה העדות לבניהם. הרי נתאמתו הדברים האלה לבני ישראל גם לבריאת עולם עברים ביותר הרבה כאשר נתבאר

אלליני שהיו בעולם מלך אלכסנדר ופחיה בן וכן. ואם לא היה כותב בתורה בפרט חיי תולדות שם עד אברהם מתי נולד ומתי מת, היו המנכחים אומר שזמן ההוא נתארך כשני אלפים שנה, שכל אחד הוליד תולדות כשהיה בן מאה או מאתים, והיה מביא שמשה הרחיק עדותו וספר ימי חיי קדם לפני אלפים שנה ולא היו יכולים להכחישו. לזאת האריכה התורה בספור ימי חייהם ומתי הולידו שנדע מן המקובץ שבימי אברהם שפרסם אמונת היחוד היו עדיין העדים קיימים, ולא זאת בלבד, כי נח ראה אדם הראשון והיה עד ששמע מפיו מבריאת העולם והחדשה, ועל כן לא האריך בחטא דור הפלגה, כי לא זאת כונת ספור המעשה, אלא להודיע שפלוג הלשונות היה מעשה אלקים ובזמן קרוב שבע מאות שנה לפני מתן תורה, שבלי ספק חקרו ודרשו אז אחר הדברים האלה ולא מצאו שום מכתב ושום מצבות אבן בשום לשון מקודם שבע מאות שנה, ונתאמתו דברי משה ודעת אלדים נפלאה בארץ, ובפרט לפי מה שכתב בסדר עולם שמעשה דור הפלגה לא היה בתחלת ימי פלג, רק שאברהם היה אז בן מ״ח שנה, א״כ ממשה עד דור הפלגה היה רק תכ״ב שנה, אם כן היו אבותם עד ראיה במעשה דור הפלגה. היתכן שיאמר איש דבר כזה על זמן קרוב כזה ולא יבוש? וכן כתב בכוזרי ראיה זו.

ומטעם זה האריכה התורה גם ביחוס האומות, שכל זה היה מזמן קרוב ובקל יוכחש על ידי שיראו לו שהאומות האלה הם מימים קדמונים. וכל זה עד ברור על אמתת דברי התורה ושמשה אמת ותורתו אמת!

כצ"ה

ו' **פה** מצאתי מקום לכתוב בספר לזכרון להיות עולם שבשנת תר"ל בחודש מנחם אב התאספו בעיר פעסט מאה אנשים נכבדי ארצינו בפקודת היראים אשר במדינתינו ובתוכם היו ארבעים רבנים זקני הדור, וגם אני הצעיר הייתי אחד מן הנבחרים, ואז עשו תקנות בעניני התנהגות הקהלות לחזק הדת, והסכימו להפרד עצמם מן הקהלות שקיבלו עליהם חוקי הקאנגרעסס. באשר מיישרים להרס הדת, יען שלא הוזכר בהם שהחוב על הרבנים והראשים להנהיג העדה על פי השלחן ערוך. והנה המתחדשים אשר אז ישבו בכולם היו בשטרים מרוב שמחה ששומרי תורת משה ביתר האוחזי בארץ וחשבה, עשו השתדלות להפר עצת זקני הדור, ולפעול אצל הממשלה שלא יסכימו שהיראים יפרדו מהם ויהיו למחנה אחרת.

אכן חסידי אומות העולם שיש להם חלק לעולם הבא ובראשם ראש המדברים בבית המחוקקים Deák Ferencz זכרונו לברכה והבריו פעלו אצל המלך ושריו ויועציו יר"ה שהיהודים אשר רוצים להנהיג עדתם על פי השלחן ערוך יהיו למחנה אחרת ובשושן פורים תרל"א קיימו והסכימו הממשלה התקנות שלנו.

וליהודים היה אורה ושמחה וששון ויקר.

ובשבת אח"כ דרשתי בביהכ"נ בענין הפירוד על פי החברה כדי לחזק הדת. וסופו מוכיח על תחלתו שהחוב עלינו להאמין שדברי חכמינו אמת.

מדור הפלגה מסופר: הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החלם לעשות, ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות העיר, על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על כל פני הארץ.

בימים ההם תחת ממלכת נמרוד התחילו לכפור בבורא יחיד ומיוחד ית"ב ויאמר ה' שלא טוב להמתין עד שיפתיתו הכופרים כל בני אדם אשר בארץ כמו שהי' בדור המבול שהשחיתו והתעיבו עד עלות חמת ה' להאבידם מן העולם לזאת אמר לעשות פירוד הלשונות ביניהם ועי"ז פירוד הלשונות יהי' פירוד בין המחשבות. וזה למטבע הכלל כמ"ש חכז"ל כינוס לרשעים רע להם ורע לעולם ופירוד לרשעים טוב להם וטוב לעולם. ולכן ע"י שנתפזרו בארץ לא נתפשטה על ידיהם הכפירה בעולם, כי אז שם ועבר ויחידי סגולה וכן אברהם "קראו בארץ ישראל בשם ה' אל עולם, ואלו שהתפזרו בעולם" מדור הפלגה כל אחד בחר לו דרך אחר והיו נחלקים בדעותיהם.

ועלינו לדעת מה זה הפיץ ה' אותם ובלבל את לשונם? ואם גם כפרו בה' ועבדו ע"א מדוע יגרע חלקם משבט אפרים וירבעם בן נבט בראשם ועבדו שבט עבודה זרות, ובכל זאת אמר ה': חבור עצבים אפרים הנח לו ואמרו חכז"ל ראה כמה גדול השלום אלא קב"ה שמו שלום, ומאחר שבני דור הפלגה מפורש שהי' עם אחד ושפה אחת ושלום מתוך ביניהם, למה הפיץ אותם בשביל שעבדו לע"א?

וביותר החוב עלינו כעת לחקור מדוע פזור הרשעים טוב להם וטוב לעולם? ולדעתי כונת חכז"ל שאמר

פזר

פזור לרבעים נאה להם ונאה להם הוא בלמדו כן ממעשה יוצר ית"ש שאמר לפזר הדור הפלגה ולבלבל לשונם כדי שלא יהיו בעצה אחת ובמקו' אחד, כי אם הם בדעה אחת ובעצה אחת ושלום ומתוק ביניהם, ואין בהם קנאה ושנאה, אז לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. כי אפילו אם ימצאו בתוכם אנשי אמת מי ישמע אל המיעוט במקום שבין הרוב השלום ומתוק, ורוב בכן ורוב מכין את המיעוט בוזים ומבזים:

ולזאת אין עצה אחרת אלא לפזר ולהפריד הרבעים האלה ואם יהיו מפוזרים ומפורדים ויבאו למחנה האחרת אז יהיו מוכרחים בתוכם לשמוע דעת אחרים ויקבלו האמת ויבטלו דעותיהם ומחשבותיהם.

ומעתה בשבט אפרים שעבדו ע"א הרבה והיו בהם שבע כתות, כי עבדו לאלקי עשתרות לאלקי צידון, לאלקי ארם, אלקי מואב, אלקי פלשתים, אלקי עמון (שופטים יוד), הגם שהי' באותו שעה שלום ביניהם ידע ה' כי לבסוף יכירו האמת, כי כל אחד יתפוץ שהשני יודה לע"א שלו, וידבר על לבו שהוא בטעות והשני ידבר על לב הראשון שהי' בטעות עד שיכירו כולם שהי' בטעות.

אכן בדור הפלגה שהיו רובם כולם בעצה אחת ובדעה אחת לא הי' הצלה אחרת אלא להפרידם זה מזה ולפזר אותם כדי לבטל דעותיהם ומחשבותיהם.

אחי ורעי! המסלה יר"ה הסכימו' שבני ישראל במדינתינו יתפרדו לשתי מחנות ואלו אשר ע"פ דינו דשלחן ערוך חיים וקיימים רשות בידם להיות למחנה האחרת! ומהיום והלאה יבצר מאנשי קאנגרעסס כל אשר יזמו לעשות. אנחנו פה אשר עשינו התקנות על פי השלחן ערוך בהסכמת כל בני העדה נהיה מהיום והלאה למחנה האחרת הנקרא מהיום בשם ארטהאדאקס'ע!

אכן דעו נא רבותי, שהפרוד הוא לטובת אנשי קאנגרעסס שעליהם אמר המשורר הקדוש: יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע.

ואלו לא הי' אפשר להפרד מהם להיות למחנה אחרת לפלטה, לא יבצר כל אשר יזמו לעשות בטעותם לבטל תורת רבינא ור' אשי אחת לאחת, ולירד מטה מטה לבאר שחת. ורק על ידי הפרוד יבאו להכיר טעותם שלא יאבדו לגמרי מקהל ישראל.

ואבאר לכם דברי ותקותי חזקה שלא יהי' בתוך העדה איש אחד שלא יודה בכל לבבו ובכל נפשו לדברי.

אם יתחברו אנשים יחדיו לחברה אחת אשר אחד מהם אומר שהעיקר מה שאדם השלם מחויב לעשות בעולם הוא לחזק את עמוד התורה לישב יום ולילה בבית המדרש אצל אוצר הספרים ולירד לים התלמוד להוצי' משם אבנים טובות ומרגליו' המאירות העינים ומחדדי' השכל, אותם ממאס בחברו אשר הולך ומעריב עד הבוקר לגמול חסדים עם החיים ועם המתים, ואומר שהוא אדם רשע כסיל ואויל אשר בטל הזמן, והוא בער וריק מתורה וחכמה!

השני העוסק מערב עד בוקר בגמילת חסדים, להלביש ערומים להאכיל רעבים לבקר חולים ולקבור מתים ממאס באיש אשר יושב באהל של תורה מערב עד בוקר וקורא אותו רשע, כסיל ופתי שמבטל זמנו בפלפול התורה, והוא בער וריק ממצות שבין אדם לחברו. והוא השני וגם הראשון ממאסים בחברם השלישי אשר הולך מיום ליום למקוה לטהר את גופו בשי' טבילות ויושב ומתפלל מבוקר עד חצות מבלי לאכול ולשתות ומבלי לעסוק בתורה והוא ריק מתורה וממצות שבין אדם לחברו!

אותם

אמנם גם הוא השלישי ממאס בחבריו על הראשון אומר שהוא בטעות גדול שיושב ועוסק בתורה בלי עבודה באשר העיקר לדעתו היא העבודה וההכנעה וכן על השני הוא אומר שהוא כסיל ואויל באשר עוסק לפרנס אחרים והוא רעב מעבודה !

אם אלו השנים הראשונים מתחברי' עצמם לשלישי והשלישי מתחבר עצמו אל השניים וכל אחד מהם רוצה להראות לאחרים שהם בטעות עי"ז יבאו להכיר האמת וילמוד כל אחד מחברו עד שבאים לידי מדה : שהאיש שאחז מראש רק בעמוד התורה יתחיל לאחוז גם בעמוד גמילת חסדים והאיש שעסק רק בג"ח יתחיל לישב בבית המדרש ללמוד תורה ושנים הראשונים ילמדו מן השלישי ויאחזו בעמוד העבודה והשלישי ילמוד מן השנים לאחוז גם בעמוד התורה וג"ח עד שיבאו לידי מדה להאמין שעל שלשה דברים העולם עומד :

ואביא לכם עוד ראיה לדברי. אם אחד אשר בטבעו הוא פזרן המעות כעפר הארץ יחשב לו, אם הוא מתחבר עצמו תמיד רק לאנשים כמותו הפזרים ג"כ ממעותיהם והולכים מערב עד הבוקר לבתי משתאות ולבתי תחריאות. אז אין תקוה שישוב מדרכו הרע עד שירד חיים שאולה.

וכן אם אחד אשר מטבעו הוא כילי וקמצן והזהב והכסף הם אלקות שלו אינו אוכל ואינו שותה כפי אשר תשיג ידו וגם אינו מרחם על הבריות ואומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר וגם את בניו לא ידעו באשר חס על ממונו כבבת עינו וממונו חבוב עליו יותר מגופו. אם איש כזה מתחבר עצמו רק לאנשים פחותים כמותו אז אין תקוה שישוב מדרכו הרע עד יום מותו !

אכן אם הפזרן מתחבר עצמו עם הקמצן אז אחד. ילמוד מן השני ויש לקוות שישובו שניהם מדרכם הרע לאחוז במדה הבינוני שהוא דרך הישר שיבור לו האדם שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם !

ולזאת אם בקהלה אחת אשר רוב מנין ורב בנין הם בדעה אחת כמתחדשים במדינתינו שאומרים כעת אחר זכינו לחירות יכולים אנחנו לחיות בלי תורה ומצות אז ילכו בשרירות לבם ולא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות לסתור המקואות באשר העיז פניהם לעשות תקנות לקהלות מבלי להזכיר המקואות !

הן עם אחד אשר השיגו לעשות תקנות מבלי להזכיר השלחן ערוך ודין תורה אשר על פיו יצאו ויראו הרבנים וראשי הקהלות ועשו להוק שכל דבר הקשה יביאו לפני הנבחר דיסטריקטספראזעס אשר יכול להיות בער וריק מתורה המחלל שבתות ואוכל נבלות וטרפות, וכי יש לקוות מהם שישובו מדרכם הרע להכיר האמת ולקיים התורה והמצות ?

אכן אם בקהלה הזאת המיעוט פורדים עצמם למחנה בפני עצמה לא לבד שיכולים לעשות רצון קונם כאשר קיבלו מאבותיהם אלא שגם אלו שהולכים בדרך עקש ילמדו מהם וישובו מדרכם הרע זאת אשר רצוני לשום על לבבכם כעת היום שלעת הזאת הפרוד נאה להם ונאה לעולם וכשם שבלל ה' לשון דור הפלגה לטובתם ולטובת הכלל כן הפרוד במדינתינו כעת לטובת ישראל בכלל ובפרט. כי לולי תורת רבינא ור' אשי אין לנו חיים ולולי הזקנים וחכמי ישראל למה לנו חיים !

רבותי ! ראו נא מה שעשו אלו מתחדשים בועד הקאנגרעסס ושימו על לבבכם שבעת שגדולי הדור בקשו בדמעות עיניהם

עיניהם

עיניהם לקבל בין התקנות הקהלות להנהיג עניני העדה בכלל על פי השלחן ערוך ולומר שהחוב על הקהלה לבנות מקוה כשרה הם שחקו והעיזו פניהם לומר שאין להם דבר עם השלחן ערוך!

ומעתה מי שיש לו מוח בקדקדו ומאמין בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה מוכרח לומר שהפירוד והם טוב לנו וטוב להם.

ואני שואל אתכם וכי בעת שאלה ר' יוחנן מירושלם וביקש מאספיינוס שהוא יתן לו יבנה וחכמיה אז ימסור לו ירושלים כל ישראל הסכימו עמו בעצה כתורה?

רוב מהמון והרבה מחכמי ישראל חלקו עליו ועל מעשיו אכן הוא בחכמתו ראה את הנולד ואמר כל מקום שיש בית דין דין מקדש יש לו, כי התורה היא חיינו ואורך ימינו ואיך נמסור הדת בידי בוערים וריקים מתורה ומצות? ואיך נסמוך על קלים וריקים מתורה ומיראה בדין גיטין קדושין וחליצות? ואיך נמסור ההוראה לרבנים היושבים בקהלות שאין להם מקואות ואין מאמינים בקדשים וטהרות.

וכשם שהירידה של ר' יוחנן לבבל היתה לטובה וסופו מוכיח על תחלתו שעשה כדת וכדין כן תקותינו חזקה שהפרוד בישראל אע"פ שהרבה מישראל מהרהרים אחרינו יהי' לכי להם לטובה ולברכה אמן.

הנה עברו יותר משלשים שנה מזמן ההוא ולעת כזאת אבל אני עסוק לסדר החדשים אבל מצאתי ואמרתי להראות שמשה אמת וכל דברי חכמינו היית עלה במחשבה לפני שמלאתי עוד ראה בהדה שדברי חכמינו אמת!

מי הי' אומר לפני שלשים שנה שימצא במדינתנו רב אשר יבאו לפניו איש נכרי ואשה עבריה והוא ילך עמהם לבית הכנסת ויברך אותם מי הי' אומר לפני שלושים שנים שיהי' במדינתינו רבנים שחיים וקיימים בקהלות בלי מקואות והם מסדרין גיטין ומסדרין קדושין לנשים שצריכין חליצות?

ואם אחר שזכינו לעמוד כנגדם ביד חזקה עושים מעשים רעים כאלו מה הי' עושים אלו הי' סיפוק בידם לתפול גם עלינו בתקיפות?

לזאת עלינו להודות ולהלל למי שעשה לאבותינו ולנו ניסים ונפלאות כי נתן לנו חכמים צדיקים וישרים אשר עזרו להפריד אותנו מן הכופרים בתורה ובמצות. וזה עד ברור על אמתת דברי התורה שאמרה: לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל כי סתירת זקנים בנין ובנין הנערים המכוערים סתירה ותלית בתורה ומשה אמת ותורתו אמת ועל דברי חכמינו אמת

קצ"י

דרשה שאמרתי בגרידי ק"ק הון מאדראש בשנת תרל"א בשבת ויקרא

לפני שה"ג בעת שהממשלה יר"ה הסכימה שהיראים אשר במדינה יכולים להפרד עצמם מן המתחדשים להיות למחנה אחרת להנהיג את עניני הדת על פי השלחן ערוך.

רבותי! שמעון הצדיק שהי' משיירא כנה"ג ראה שתי עולמות ראה ישראל בתורה זיוה והדרה ברום המעלות וגם ראה אותם בחורבנם בשעה שנעשו לאגודות אגודות שם על לבם לידע ולהודיע שעל שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב).

עתה באתי לבאר ולפרש לכם

עה

מה הם אלו ג' עמודים אשר העולם עומד עליהם א' **תורה**. ומראש עלינו להקשות. אם רבינו הקדוש במשנה א' מאבות אומר שאנשי כנה"ג בכלל שמו על לב ישראל ג' דברים, וראש לדברם הי': הוי מתונים בדין, ועתה למה הנשאר מכנה"ג לא דיבר ג"כ על לבם מראש להיות מתונים בדין, ולמה אמר להם לקיים ולחזק את עמוד התורה? שנית עלינו להקשות מאחר ששמעון הצדיק אמר שהעולם עומד בזכות התורה למה אמרו חכמי המשנה שהעולם קיים על האמת? ג' למה שמעון הצדיק אומר **העולם** עומד והם אמרו **קיים**?

והנלענ"ד בכונת מאמרם ביישוב כל הקושיות על דבריהם. הקב"ה נתן התורה לעמו ישראל בהר סיני ע"י משה עבדו נאמן ביתו וכל האומר שניתנה התורה לישראל שרק הם יקיימו התורה לנצח נצחים אינו אלא טועה באשר בפירוש נאמר לישראל שתעודתם הוא לקיים התורה למען יאמרו העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ויאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (ואתחנן). ולזאת החוב על ישראל ללמוד ולקיים התורה בזה האופן אשר יאמרו האומות שהגוי ישראל הוא אם חכם ונבון.

ולמען יאמרו הגוים שבני ישראל יש להם חוקים ומשפטים טובים וישרים והם עם חכם ונבון צריכין להיות מושלמים בחכמה ובדעת ובדרך ארץ כדי להראות לעמים ההוד וההדר של תורתינו הקדושה כמ"ש חכז"ל באבות סוף פ"ג תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה והרמב"ם בפ"ב מסנהדרין כתב שהסנהדרין צריכין להיות בקיאין בכל החכמות.

אכן אלו האומרים שאין מן החוב על חכמי ישראל רק לישב באהל התורה ולעסוק בתורת רבינא ורב אשי וממחקין בחכמות העולם ובדרך ארץ הגם שכל מחשבותיהם ומעשיהם הוא לעשות רצון קונם בכ"ז טועים בשדה העיון באשר החוב עלינו להראות לעמים ושרים את ההוד וההדר של תוה"ק למען יאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה עד שנזכה לשמוע מפיהם שיאמרו: משה אמת ותורתו אמת!

ומה נעימים דברי חכז"ל בסוף מגלה: עשרה שקראו בתורה הגולל נוטל שכר כנגד כולם וכל הקורא בלא נעימה וזמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים.

כונתם כי מלאו החוב על על כל אחד מישראל בפרט ועל העדה בכלל ללמוד ולעסוק בתורה אכן בלימוד לבד אין יוצאים ידי חובתם כי החוב על ישראל גם ללמוד לאחרים תורה ומצות כמ"ש חכז"ל באבות אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת לומר שתעודת ישראל בעולם הוא ללמוד וללמד אחרים.

ומה נעימים דברי המקובלים דורשי גימטריאות שאמרו: אדם „לעמל" יולד ר"ת מן לעמל הוא: ללמוד על מנת ללמד.

אכן מי שרוצה לעסוק בתורה על מנת ללמוד וללמד החוב עליו לקיים טוב תורה עם דרך ארץ להיות מושלם גם בחכמות העולם כי כשם שברא הקב"ה בעולמו שני מאורות, השמש והירח וקרא אותם גדולים אע"פ שהירח המאיר בלילה קטן מן השמש המאיר ביום כן ברא ונתן את האור תורה שהוא הגדול וברא ונתן את אור החכמה שהוא הקטן במאירות כי טובים שנים מאחד. וזה שאמרו חכז"ל עשרה שקראו בתורה אם עדה הקדושה של גוי ישראל עוסקים בתורה אכן רק הם לבדם עוסקים בתורה ואין מתחלים לגלול הספר

הספר תורה להראותה לעיני העמים למען יאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה בודאי שכרם גדול שעוסקים בתורה אכן **הגולל** מי שעוסק בתורה ומשתדל להראות לעיני העמים ההוד וההדר שלה מה כעיונים דבריה וחקריה הוא הוא האיש אשר חפץ בו ה' והיא הוא הנוטל ישכר כנגד כולם כי הוא האיש המוקדם שמו יתברך ברבים באמרו העמים : ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת !

וכדי לגלול הס"ת לרבים מן החוב לקיים טוב תורה עם חכמה להראות בעיונה והמרה בל תורתינו הקדושה. לכן קיימו דבריהם : וכל הקורא בלא בעיונה וזמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים. כי אם בני ישראל העוסקים בתורה לבד ומרוחקים מחכמה ומדרך אכן אז אומרים העמים שחקי התורה מתנגדים לחכמי העולם ולדרך ארץ וממאסים בתורת ישראל שהם חוקים לא טובים !

לזאת מי שיחפץ לדעת מה הוא עמוד התורה עליו לדעת שלא ניתנה התורה לישראל לבד להיות להם לבדם לאחוזת עולם אלא שניתנה התורה לישראל ללמוד וללמד לכל העולם התורה שיכירו האמת.

ואם רבי שמעון הצדיק אומר לישראל שהעולם עומד על התורה רצה לשום על לבם אחר שילאו בגולה שידעו כי על התורה **העולם** עומד רצונו לומר שהחוב על ישראל ללמוד לעולם התורה שיאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה.

ולבאר דברי רבי שמעון הצדיק אמרו חכמי המשנה שהעולם קיים על האמ' כי כל זמן שלא יכירו העמים שתורתינו הוא אמת ורק הם הם חוקים ומשפטי' צדיקים לא יהי' קיום לישראל בעולם.

ומי הוא זה ואיזה הוא שאינו מבין ומשיג שדרך החכמה מוכן להרבה בני אדם ופושעים יכשלו בה ? אם אחד שיושב שנים הרבה במנוחות האפלות ובא פתע פתאים להסתכל באור השמש מזיק לו ? כל היוצא מאפלה לאורה צריך לילך לאט לאט עד שיהיי' מוכשר לראות באור השמש כן אנחנו בני ישראל אחר שישבנו כאלפיי' שנה בבית המדרש ועסקנו רק בתורת רבינא ורב אשי וקבלנו את עול הגלות טוב לנו ולבנינו לדעת שהבורא ית"ש ברא שני מאורות הגדולים את מאור התורה שהוא הגדול ואת מאור הקטן שהיא החכמה אכן אלו המתחדשים בזמנינו אחר שיצאו מאפלה פונים עורף לתורה ממאסים בקדושה ובטהרה ואומרים אחר שזכינו לחירות החוב עלינו ללמוד לבנינו חכמות העולם כי זאת תעודת ישראל בעולם בזים דברי ראשי בני הגולה עליהם נאמר וידו הם וכל אשר להם חיים שאולה

ומי האיש החפץ בחיים ורוצה לגדל זרעא חייא וקיימא זרעא די לא יפסוק ומפתגמי אוריתא החוב עליו להפרד עלמו מעדת קרח שחלקו על ת"ת ומה יעליו להתאמץ בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו לחזק את עמוד התורה ללמוד התורה להחזיק הישיבות ולומדי תורה ולדעת שאין לישראל קיום בעולם אלא אם לומדים תורת אמת יאוחזי' בשני המאורות הגדולים. אכן עלינו לדעת להיות מתונים בדין ! רק לאט לאט נעלה על הסלם המגיע שמימה וחלילה לנו לגרוס מבית הספר אשר ישבנו בה כשתי אלפים שנה כי על הממהרים בחפזון ובמנוסה עליהם נאמר : מהרסיך ומחריביך ממך יצאו !

ב' עלינו לדעת מה היא עבודה שעליה עומד העולם ? ואם שמעון הצדיק אמר שהעבודה היא עמוד העול' למה

למה אמרו חכמי המשנה שקיום העולם תלוי על **הדין** ולמה לא הזכיר שמעון הצדיק שאמרו אנשי כנה"ג לעמוד השני להעמיד תלמידים הרבה

ונראה עלינו לדעת מה הוא עבודה שהיא עמוד השני אשר העולם עומד עליה? בזמן שבית המקדש הי' קיים קראו הקרבת הקרבנות המסודרים בסדר השבוע ושאחריה בשם עבודה ובזמן שאין בהמ"ק קיים אמרו חכז"ל העבודה היא התפלה. והנה האומרים שהתפלות אשר אנו מתפללים הם תקנות אנשי כנה"ג וקודם להם לא התפללו אינו אלא טועה כי רבינו משה איש האלקים תיקן שכל אחד מישראל יתפלל ג' פעמים ביום כדי להראות ההכנעה וכן מפורש בתנחומא ריש כי תבא: היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות זש"ה באו נשתחוה ונכרעה לפני ה' (תהלים צ"ה) והלא כריעה בכלל השתחויה והשתחויה בכלל כריעה ומה תלמוד לומר נכרעה נברכה אלא צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והקרבנות עתידין ליפסק עמד והתקין לישראל שיהיו **מתפללין שלושה פעמים בכל יום** לפי שחביבה תפלה לפני הקב"ה **מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות**

ומי לא ישתומם על דברי המדרש אם בקיום הדברים נאמר שהתפלה חביבה לפני הקב"ה מן הקרבנות זה דבר מתקבל אל השכל באשר ע"י שמתפלל מכניע עצמו לפני קונו בדבור ובמחשבה ואם הוא מתפלל ואומר: ראה נא בעניינו מעורר את עצמו שיראה גם הוא את עניים של העניים שאין להם על מה ועל מי להשען ואם מתפלל ואומר: רחם עלינו מעורר את עצמו שירחם גם הוא על אחרים ואם אומר זכור חסדי אבות מעורר את עצמו בזה שיזכור גם הוא חסדי אבות לבניהם אחריהם וכן כל התפלות אשר האדם מתפלל על עצמו מוכשרים לעורר את המתפלל על הטוב והישר אך לומר שהתפלה חשובה יותר לפני הקב"ה מכל מעשים טובים זה דבר שמתנגד אל שכל הישר ומתנגד לדברי הנביאים שאמרו ונבחר לה' מזבח עשה משפט וצדקה ומתנגד לדברי חכז"ל שאמרו בכמה מקומות שתכלית התורה והמצות הוא מעשים טובים?

ולדעתי ברור שהקרבנות והתפלו' נקראים **עבודה** יען שתכלית הקרבנו' והתפלות הוא רק להכניע עצמו לפניו ית"ש לומר שהוא **אדון** ואנחנו הם **עבדיו** ומשרתו ועבודה הוא נעשה על ידי העבד וכל מי שמצייר לנגד עיניו ג' פעמים בכל יום שהוא רק **עבד** והעבד יש לו אדון שצריך לשמוע בקולו אז יודע שמחויב לעשות הכל כאשר צוה האדון כי אם לא יעשה כרצון האדון יצא עמו **בדין**. ומי שיודע שהוא רק עבד לא יתגאה על אחרים ויאהב הבריות וירחם על הבריו' ויכבד אלו העוסקים בתורה ובמצות באשר יודע כי עושים רצון האדון שהוא אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא. ועל העובד כזה שמתפלל ג' פעמים ביום ומכניע עצמו כעבד בצדק אמרו שחביבה התפלה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים שעושה האדם ומתגאה על הבריות ואין מכניע עצמו לפני הבורא ית"ש.

ועל עבודה כזו שמביא את האדם לידי הכנעה אמר שמעון הצדיק שהיא עמוד העולם ובצדק אמרו חכמי המשנה שעמוד העבודה מחזק את "הדין" שהוא בית העולם וקיום ישראל כי הגמילות חסד שעושה מי שאינו מכניע עצמו לפני ית"ש אין חסד של אמת והתורה שלומד מי שאין מאמין באמונה שלימה באדון

באדון

בשדון עולם שינה תורת אמת כי כל המתגאה תועבה הוא כמ"ש תועבת ה' כל גבה לב.

ג' **גמילות הסדים** הוא עמוד השלישי והאחרון מעמודו העולם לדעת מאמר הצדיק ולדעת חכמי המשנה השלום הוא עמוד השלישי המקיים העולם וקיום ישראל כמ"ש חכז"ל בסוף עוקצין: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

ומה הוא גמילות חסדים? כבר אמרו חז"ל, גמ"ח לעשירים ולעניים, לחיים ולמתים, כי החסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת.

וכי תעלה על דעת בר נש שקוברים המתים בארץ הוא הוא החסד של אמת? וכי יעקב אבינו שביקש ועשית עמדי חסד ואמת ביקש שיקברו אותו בארץ? הוא ביקש שיוליכו אותו מארץ המצרים גלולים שלא יעשו אותו לע"ז ויקברו אותו בארץ במקום ששוכבים אבותיו, ועי"ז אמר ועשית עמי חסד ואמת.

ומעתה אני שואל: זה כאלפים שנה שמסרו אבותינו שוכני עפר גופם ומאדם כדי לקיים התורה והמצות, באו באש ובמים ובכל רדיפות, וכי עתה אחר שעשה ה' עמנו חסד והכינו לחירות נאור נעשה ונשמע להרס את שלשה עמודי העולם, לסגור הבתי מדרשים שלומדים בהם תורה ומעמידים תלמידים הרבה ולהתיר את עמוד התורה; לשנות ומוטב שנטבעו חכמים בבתי כנסיות, לשנות כל מנהגי ישראל ולסתור את עמוד העבודה, ולמסור את עניני העדה בידי מחללי שבתות ואוכלי נבלות וטריפות תועבים קדשים וטהרות, הכופרים בעיקרי בתורה רבינא וכו' אשר חסר עבורה שכלו אבותינו ורבותינו שוכני עפר ברית גזרות וגזמות? וכי זה חסד של אמת אשר אני עושים עם המתים שכבר מתו שמסרו [illegible] התורה שקיבלו מן האבות?

רבותי! בלב נשבר שמענו שאחד מן היהודים שזכה לישב בבית המחוקקים שלנו, והוא הוא היהודי הראשון שזכה לישב בין השרים ויועצי המלך, והוא הוא ראש הקהל בעיר הגדולה אשר במדינה, והוא הוא פער את פיו בעזות ובגאון נבו הרעי לחרף ולגדף אלה אשר רוצים לשמור תורת אבותיהם אשר עבורה מסרו אבותינו את גופם ומאדם, והוא וחבריו עמו עשו פעולות שונות להכריח אותנו לקבל חוקים לא טובים אשר זקני הדור אומרים:

שכל התקנות מוכשרים להרס הדת רוצים להקים בית המדרש לרבנים, וממילא יתבטלו הישיבות, ותתבטל עצת אנשי כנה"ג שאמרו: והעמידו תלמידים הרבה! ומאחר שרובם ככולם הרסו מאז הגדרים והסייגים שעשו הקדמונים בעצת אנשי כנה"ג לזאת החוב על כל איש מישראל מי שרוצה לגדל זרעא היא וקימא, זרעא דא לי יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא, להפרד מהם להיות למחנה אחרת.

הם הם עוברים על דברי אנשי כנה"ג שאמרו הוי מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה!

הם הם עוברים על דברי שמעון הצדיק שאמר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח ועוברים על דברי חכמינו שאמרו על שלשה דברים העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלום!

וממהרין לברוח מתורת האבות בחפזון ובמנוסה, ומוכיחים מה שאמר הנביא: מהרו בניך מהרסיך ומחריביך ממך יצאו, שבכל עת ובכל שעה שלא היו ישראל

ישראל מתירים בדין יצאו מן הדתי כפרו בדת, ויאבדו מתוך הקהל!

רוצים להקים בית המדרש לרבנים ולא יבאו לבית המדרש רק אלו שיהיו רצונם ללמוד על מנת לעשות מן התורה קרדום לחפור בה, ועי"ז ותתבטלה התורה מישראל ח"ו, ואנשי כנה"ג אמרו העמידו תלמידים הרבה!

משנים מנהגי ישראל הן בבתי כנסיות והן בבתי מדרשות, ואנשי כנה"ג אמרו ועשו סייג לתורה!

התאספו בועד הקאנגרעסס ולא שמעו לקול זקני הדור, עמדו לחלוק על דברי חכמינו כעדת קרח, וקבלה בידינו כל החולק על דברי החכמים סופו כקרח ועדתו אשר עליו נאמר: ויאבדו מתוך הקהל!

הם הם דחו אותנו להיות למחנה אחרת; הם הם לא רצו האמת, לא חפצו בדין ולא השקה נפשם בשלום.

אנחנו בשם ה׳ ששמו שלום וחותמו אמת נסע ונלך להזק את שלשה עמודי העולם לעשות סדר וסדרים לישיבות, שם ילמדו גם שאר הבמות הנחוצות, למען נזכה לגלול תורתינו הקדושה להראות לעמי הארץ כי שם ה׳ יקרא עלינו, ומקדש שם שמים על ידינו אמן.

אלה הדברים כתבתם וכלשונם, לא פחות ולא יותר, אמרתי זה יותר משלושים שנה בעדתי ק"ק מאדארהעם, ועוד חיים וקיימים היום הרבה הי׳ יאריך ימיהם ששמעו אז מאמרי הדרש, דברים היוצאים מן הלב בשובה ונחת. ואחר שלשים שנה ראינו ושמענו שכל בני אותו איש יהודי שישב בבית המחוקקים ולגלג על דברי חז"ל ועל שומרי הדת, יצאו מן הדת, וכפרו בשומר ישראל!

וכי אין זה אות ומופת שמשה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכז"ל אמת׳ שהחולקים על תורת משה ויאבדו מתוך הקהל וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ! ? !

קצ"ז

חי׳ ויאמר לה מלאך ה׳ הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל וגו׳ והוא יהי׳ פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון וכתב באגרת יש"ר מזה יצא לנו אות ומופת על אמתת תורתינו הקדושה!

מבלי להעיר ספקות על דברי המפרשים בבאור פסוקים הללו המובן העברי במלת פרא הוא החפשיות והעדר ההשתעבדות לזולתו (פריא מלשון עבר פרא). ומונח השם פרא הן על בני אדם והן על בעלי חיים, בבחינת היותם נעזבים על עצמם אין מושל עליהם. אמר ועיר פרא אדם יולד (איוב י"א י"ב) הן פראים במדבר (שם כ"ד ה׳) ובנין אב לכולם: מי שלח פרא חפשי (איוב ל"ט ה׳).

כאן הודיע המלאך מפי ה׳ שזרע ישמעאל יהי׳ תמיד חפשי ולא משועבד לאומה אחרת כחיה זו השוכנת במדבר שאין לה מתג ורסן והיא מושלת על עצמה שעל כן נקראת פרא הפך הבהמות שהאדם שליט עליהן ונקראות ביתיות. והוסיף הקרא לבאר זאת החפשיות של ישמעאלים ואמר: ידו בכל ויד כל בו רומז אל המלחמות התמידיות שתהי׳ להם עם כל האומות כי ברצותם אותו חפשי באין אדון לו בקשו כולם להתנפל עליו ולתת עולם על צוארו, אבל הוא ילחם בכולם לבלתי הכניע עצמו תחתיהם!

ואם תרצה לדעת מה תהי׳ תכלית

תכלית המלחמה ומי ינצח את חברו? דע: על פני כל אחיו ישכון כי הוא יתגבר תמיד על אויביו וישאר במשכנו שבחר בו שהוא מדבר הערב, ולא יהי' כח בשום אומה וממלכה להוליכו משם שבי ולגרשו מארצו וממקומו, אלא ישכון תמיד על פני כל אחיו. ומלת אחיו כוללת כל בני אדם, ומלת על פני כמו המכעיסים אותי על פני תמיד (ישעי' ס"ה) אם לא על פני יברכך (איוב א') היינו בעל כרחם שלא ברצונם ישאר תמיד חפשי וישכון במקומו תמיד. וכמו על פני תרח אביו או כמו על פני אהרן אביהם, שפירושם בגלוי ובפרהסי' כן הוא יתקיים בחפשיותו לעיניהם, ומעולם לא יוכלו להשתרר עליו ולגרשו ממשכנו.

והנה הבטחה זו באה לישמעאל בזכות אברהם שהתפלל: לו ישמעאל יחיה לפניך כאלו יאמר, רק לפניך ולא לפני שאר אומות, ויהי' פירוש מלת לפניך כמו הנה ארצי לפניך, היינו ברשותך, כן ישמעאל יהיה רק תחת רשות האל ולא תחת רשות בני אדם.

וכדי שלא יחשוב אברהם שזרע יצחק יגביל לעתיד על זרע ישמעאל, כמו שהי' ביעקב ועשיו שנאמר בהם ורב יעבד צעיר, לכן הבטיחו ה' שאע"פ שיגרש בן האמה ולא יירש עם יצחק הטובות הרוחניות הכלולות בברכת אברהם, מכל מקום יתנהו לגוי גדול וחפשי עד שלא תהי' בעולם אומה שולטת עליו!

ועתה פקח עיניך, וראה איך נתאמת בדבר הגדול הזה מדור דור עד היום הזה בישנם הוא ענין זה משונה ממה שקרה לכל שאר או"ה!

כל העמים הקדמונים נפלו תחת ממשלת המקרה, פעם הורמו ופעם הושפלו, פעם גברה ידם על שונאיהם ופעם הוכנעו תחת ידם, פעם פשטו במדינות אחרות לשלול שלל ולבוז בז ופעם הלכו שבי לפני צר בארץ לא להם אבל הערביים בלתי משועבדים (אונאבהענגיג) לשם אומה ולשון.

המצרים לא יכלו להם עד היום הזה!

כותבו קורות העתים העידו שהמלך מצרים בשם סעזאסטרים (אולי הוא שישק מלך מצרים הנזכר בנביאים) נטה קו בכל חילו מעיר החרס (בישעי' י"ט כתיב עיר ההרס בה"א ועיי' מ"ע פמ"ה) Eliopalis עד העיר סין Pelüsium למנוע את הערביים שלא יבאו לבוז תוך גבולי מצרים!

מלכות אשור ומלכות בבל לא עצרו כח כנגדם!

דריוש מלך פרס המושל בכל ארץ קדם ירש מכורש המלך גם מדינת ערב אבל לא הצליח להביא את הערביים תחת עולו!

אלכסנדר מלך מוקדן כבש כל מלכות פרס ועשה אניות ואסף בהם חיל גדול ללכת לכבוש גם מדינת ערב, ומת בחצי ימיו ולא בצע אמרתו!

הרומיים שמשלו כמעט בכל העולם לא מצאו און להם ללחום נגד הערביים ולא כבשו ארצם מעולם!

מלכי הטטרים (מנגולים) גם הכובשים הגדולים שבאו עליה כמו סאלאדין דשענגיסקאן, טאמערלאן ודומיהם לא לכדו חוצות ערב, לא הרעישו ממשלתה ולא הכריתו חפשיותה!

הערביים הנם עוד היום חפשים ואדונים לעצמם כמו שהיו קודם ג' אלפים שנה, לא שנו מדותיהם ומלבושיהם ומנהגיהם!

עוד שוכנים במדברות כפראים, ידיהם בכל, כי הומסים וגוזלים כל העובר שמה!

יד כל בהם, כי כל המושלים בארבע כנפות הארץ טורחים ועמלים לשלוט בם, אך הבל ואפס כל יגיעם:

על פני כל אחיו ישכון, הערבי ישכון תמיד בארצו על פני כל אחיו השואפים לרשת משכנו ולא יפחד מהם!

מי הוא זה שאינו רואה כעד ראיה שזה פלא גדול אין כמוהו בקורות שום עם ולשון!?

איך ידע משה רבינו מה יקרה באחרית הימים עד זמננו היום שנת ה תרס״ד?

האיך כתב בתורה הודעה גדולה ונפלאה כזאת אם לא שרוח ה׳ דבר בו ומלתו על לשונו?!

ואחרי הדברים האלה מי לא יאמר בשמחה: ברוך שנתן לנו תורת אמת משה אמת ותורתו אמת?!!!

קצ״ח

ט׳ ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת היא בית לחם (וישלח)

כתב בספר יפה לקץ שמעתי מן מישולה מארץ הקדושה שמעולם לא נקרא אפרת בית לחם ולא בית לחם אפרת והם שתי מקומות, ותיבת היא נמשך על תיבת דרך ולא על העיר אפרתי כי דרך משמש בלשון זכר ובלשון נקבה, וכך פירושו שקבר אותה בדרך המביא לעיר אפרתה ומביא גם לבית לחם, באופן אשר מכל צד עוברים אצל קבורת רחל עכ״ל.

וראה פלא! העיר בית לחם מוזכר עוד בריש מגלת רות ושם כתיב בית לחם יהודה, לפי כשנחלק הארץ נפלה העיר בית לחם אשר היא בדרך המוליך לעיר אפרת בחלק יהודה אבל יש עוד עיר אחת הנקראת ג״כ בית לחם והיא עומדת בחלקו של זבולון כמ״ש ביהושע סי׳ י״ט ט״ו ושמרון וידאלה ובית לחם.

ולזאת נכתב בתורה מפורש באר היטב שקבורות רחל היא בבית לחם אשר הוא בדרך שמביא לבית לחם וכן לאפרת שהוא בנחלת יהודה.

ומהיכן ידע משה במצרים ובמדבר שבית לחם מוליך את האדם לאפרת ובדרך שמוליך לאפרת ולבית לחם שם קבר יעקב את רחל ושבית לחם יעמוד לעולם אם לא שרוח ה׳ דיבר בו ומלתו על לשונו?!

מי לא יאמר משה אמת ותורתו אמת?!

קצ״ט

י׳ ויצב יעקב מצבה על קבורתה היא מצבת קבורת רחל עד היום, יעקב העמיד מצבה כאשר ראה בחלומו הסלם מוצב ארצה אשר עליה עלו וירדו מלאכי אלקים, ושם לא נאמר עד היום שתעמוד לדורות עולם באשר בכל עת ובכל זמן יהדשו המצבה למען

למען ידעו לעולם מקום קבורתה, כמו שאמרו חכז"ל שקיבלו איש ומפי איש שנקברה שם כדי שיתפללו על קברה בלכתם לגולה. ומשה רבינו מת ולא ידע איש את קבורתו, אהרן מת ולא הקימו לו מצבה. וכאן אמר ומשה היא מצבת קבורת רחל עד היום כי לעולם תעמוד, ולעולם ידעו מקום קברה ויחדשו המצבה. (עיי' התורה והמצוה)

מי לא ישתומם על זה שעד היום עומדת המצבה על קבורת רחל. והאיך ידע זאת משה רבינו אם לא שרוח ה' דיבר בו ומלתו על לשונו? מי לא אמר משה אמת ותורתו אמת?!

ר'

יא ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם ויצב יעקב מצבה על קבורתה הוא מצבת קבורת רחל עד היום.

מחקרי הטבע וכל החכמים שנכנסו מכאן להתם ומספרים שבכל העולם לא נמצא ככר ארץ יפה ונעים כמוהו אשר סביב לעיר בית לחם ונקרא בית לחם לפי שהם כמלאים מעיינות טובות עד להפליא, ובסביבות העיר הם שדי החמד אשר יוציאו רב תנובות ולחם הרבה כן מלכינו בשמואל ב' כ"ג שהמלך דוד חמד לשתות מים מבאר בית לחם אשר בשער. ובעל מחקרי ארץ כתב: עד היום משתוממים כל עובר בבית לחם על הברכות וצנורה.

ולזאת לדעתי תיבות עד היום לא נאמר רק על המצבה וקבורת רחל אלא שנאמר גם על בית לחם שתהי' מבורכת לעולם כמו שמעידין גם היום שהיא עיר מבורכת.

ומהיכן ידע משה לכתוב שעיר בית לחם תעמוד לעולם, אם לא שרוח ה' דבר מתוך גרונו?

מי הוא זה שלא יאמר היום: משה אמת ותורתו אמת!

ר"א

י"ב וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש וגו' (וירא)

מה חטאו ומה פשעו אנשי סדום ועמורה? לא נאמר רק וחטאתם כי כבדה מאד, אכן מי הוא זה שיאמר לנו מן התורה במה חטאו? עבדו ע"א? גנבו וגזלו? אכן הנביא יחזקאל בסי' ט"ז פסוק מ"ט בא וגילה עונם בדברים אמר: הנה זה היה עון סדום: ויד עני ואביון לא החזיקה!

מי סיפר למשה רבינו מה חטאו בני סדום ומי גילה זאת לנביא יחזקאל? אברהם ליצחק עד עמרם, עמרם למשה, משה לזקנים וזקנים לנביאים. מי הוא זה שמאמין בתורת משה וכופר בתורה שבעל פה יבא ויאמר לנו מה הי' חטאת סדום אם לא שנאמר שקיבל יחזקאל הטעם בעל פה מזקנים? הרי מוכח שתורה בעל פה כתורה שבכתב אמת!

וראה פלא! ירמי' הנביא ניבא בסי' נון פסוק ל"ט על בבל שיחרב וישבו בה בנות יענה ולא תשב עוד לנצח ולא תשכון עד דור ודור כמהפכת סדום ועמורה לא ישב בה איש ולא יגור בה בן אדם וגו' וכן ניבא ישעי' על בבל ממש כלשון הזה בסי' י"ג.

ולא יבא אחד ויאמר מי יודע לבבל באחר נפילתה לא תוסיף לשבנה לעולם? מי יגזור אומר שתהי' למעון תנים ולמשכן בנות יענה ולמעון תנים ולמשכן ציים ואיים?

דרשי קדמונים ילאו לבקש מומחים הנגבוסות ומה מלאו? עוברי אורחות בדורות

בדורות שעברו סיפרו לנו שמלינו בשממות יה נחשים עקרבים ותנים ובנות יענה אין מספר, אות באות כאשר ניבא ירמי' והנביא ישעי'.

ומי הוא זה ואיזה הוא שלא יאמר משה אמת ותורתו אמת וכל דברי הנביאים אמת? האיך אפשר שיאמר בן אדם על מלכות גדול וחזק כבבל שעתיד להיות כסדום ועמורה ולא תוסיף להבנה עד עולם אם לא שרוה ה' דיבר מתוך גרונו?!

ר"ב

יג שוב"ט לידידי הרב המאור הגדול צדיק תמים, כקש"ת מוה"ר **מנחם דייטש** רב בק"ק נעמעט **פאלאנקא**

ידיד נפשי! שמחתי בדבריך הנעימים מלאה חכמה ומוסר וקראתי לשבת עונג וכו' ומה ששאלת להעיר אליך ישבו גאוני ישראל כרמב"ם וכרדב"ז והרבה מאות כמותם במצרים אם לא שנאמר כהלכה ברמב"ם בפ"ה ממלכים ופי"ב מא"ב והובא באה"ע סי' ד' שהאומות נתבלבלו זה בזה, ואלו אנשי מצרים שהיו מלא גלולים בימי משה רבינו נתערבו באומות אחרות, ולזאת קשים דברי הש"ס סוכה נ"א ע"ב שבימי אלכסנדר נענשו בשביל שעברו על הקרא כאשר ראיתם את מצרים וגו'?

ולזאת דעתך שבשעה שאמר להם ה' כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון בזה ביאר להם שאלו בני מצרים ימותו אחר יציאת בני ישראל ממצרים במים ובמדבר וחרב ורעב, והארכת בזה.

והנני להציע לפניך דבר יקר אשר ראיתי זה איזה ימים בספר איגרת יש"ר, וזה לשונו: הנביא יחזקאל ניבא בסי' למד פסוק י"ג ונשיא מארץ לא יהיה עוד ומי לא יתמה על הודעה פרטית כזאת שמלכות מצרים הנשאה והמפוארה עם כל קהל סגניה ושריה וחכמיה תרד ותושפל כל כך עד שלא ימצא אפילו איש אחד מתושביה שיהי' ראוי להתנשא ולהיות מושל עליה בשום זמן מהזמנים? והלא מקרה כזה יוכל לקרה בנקל אפילו לעם קטן ובזוי שיקום איש חיל מבין המון ובתקפו ובחכמתו יתנשא וימליך למלוכה. ומי יוכל לגזור שלא תהי' כזאת לעולמים באדמת צוען המלאה חרטומים וחכמים ואנשי חיל?

אמנם כן הי': אחרי מות נעקטאנבו שהי' האחרון מהמלכים הנולדים בארץ מצרים לא קם עוד על המלכות ההוא שום מושל מזרע אזרחי הארץ עד עולם!

כל המלכים שכבשו אותם ומשלו בם היו מעם אחר!

תחלה נפלה תחת מלכי פרס, אח"כ תחת המקדונים, אחריהם משלו שם הרומיים, אחריהם הצאראנען הממאלוקען ולבסוף שולטני קדר שהם שליטים עליה עד היום!

הרי שנתקיימה בה נבואות יחזקאל במשך שני אלפים ויותר!

ומי הוא זה שלא יאמר משה אמת ותורתו אמת וכל דברי הנביאים אמת? האיך יאמר בן אדם: ונשיא מאר"ין לא יהי' עוד אם לא שרוה ה' דיבר מתוך גרונו?

ומעתה יש לומר מה שאמר ה' לישראל

לישראל כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם הם הם הדברים שניבא גם אח"כ הנביא יחזקאל שנשיא ארץ מצרים מקרב אחיהם לא יהי' עוד, כי לא יזכו להיות להם נשיא מקרב אחיהם עד עולם.

ומה שאמרו בקושיא שהענישו מפני שחזרו למצרים הי' ומפני שעזבו את ארץ אבותיהם וירדו לארץ טמאה אכן הרמב"ם וכל חכמי ישראל לא ירדו מארץ הקדושה, ואפילו אלו שירדו מן ארץ לא ירדו אלא לזכות הרבים וללמוד עמהם תורה ולהשגיח עליהם כמו שירד מרדכי לפרס ומדי לזכות הרבים, ובמקום אחר הארכתי בזה.

כ"ד ש"ב הש"ת:

שלמה לבי שיק.

ר"ג

יד הבינה יברכה מדי עולמים לאהובי ש"ב הרב המאור הגדול בן גדולים, כקש"ת מוה' **מנחם דייטש** אב בק"ק **פאלאנקא** והגלילות.

מה שהקשית לפי דברי הרמב"ם מא"ב הלכה כ"ה שהאומות נתבלבלו זה בזה על ידי סנחריב ונבוכדנצר ולכן משנתגיירו מותרים לבא בקהל ישראל! ומעתה האיך אמרו חז"ל בגיטין נ"ז ע"ב מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ומבני בניו של ססרא למדו תורה בירושלים ומאחר שסנחריב ונבוכדנצר היו לפני המן, מהיכן ידעו שהי' אלו מזרע עמלק?

ולענ"ד מה שאמר הרמב"ם והפוסקים שהאומות נתבלבלו זה בזה לא אמרו רק להלכה, יען דכל התורה בנויה על הרוב, אכן בודאי היו מלאכים ושרים שהי' עוד בימי החכמים וספרי ייחוסיהם בידיהם שהי' מסנחריב ומזרע עמלק וכדומה (ואחר כמה שנים מצאתי כדברי בשו"ת שואל ומשיב מה"ת ח"ג תשובה ק"ז):

ומה שתמה בעיניך האיך זכה המן וסנחריב שמבני בניהם ילמדו תורה בישראל? כבר אמרו במדרש רבה חקת: מי יתן טהור מטמא (איוב י"ד) אברהם יצא מתרח הרשע, ומן הרע יצא הטוב להורות לנו שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, עיי"ש, ויען שע"י גזרת המן קיימו וקיבלו ישראל עליהם לקיים התורה וע"י קורא וסנחריב נתקדש שם שמים בעולם, לכן זכו שיצאו מהם גדולי ישראל.

ובמקום אחר אמרתי, אם הכותב ספר איוב הי' לפניו תרח ואברהם בשעה שאמר מי יתן טהור מטמא לא אחד, למה אמר יתן שהוא לשון עתיד והי' לו לומר מי נתן וגו'.

מאחר שזה הי' מלפנים? אך ספר איוב כתב משה רבינו כמ"ש בש"ס ב"ב דף י"ג ע"ב והוא בנבואה כתב והודיע שהטהור בישראל שהי' הראשון אברהם בא מטמא, כי תרח עובד ע"א הי', אלא שיתן עוד טהור מטמא, כי מבני של המן ילמדו תורה ומבני בניו של ססרא ילמדו תורה בירושלים.

וזה אות ומופת שמשה אמת ונבואת משה רבינו אמת וכל דברי חכמינו אמת

ובאותו פרק אציע לפניך מה שאמרו שם בב"ב דף י"ד ע"א איוב לא הי' ולא נברא אלא משל הי' ומצאתי בפחד יצחק בשם רב האי גאון שזה טעות הכותב, כי שם חסר אות למד, וצריך לומר איוב לא הי' ולא נברא אלא למשל ביארתי בכונתו לאיזה צורך כתב רבינו משה המעשה שהי' באיוב? הא אמרו במדרש שמשה לא הוסיף מדעתו כלום אלא שכתב מבראשית עד סופו

הכל

הכל על פי ה', והקב"ה דיבר מתוך גרונו של משה?...

אכן רבינו משה כתב לזכר עולם המעשה שהי' באיש אחד ששמו איוב להורות לישראל להיות להם למשל שאם אחד חוטא והקב"ה מעניש אותו ולוקח ממנו ממונו כספו, זהבו ומחמד עינו, אם הוא חוזר ושב תשובה שלימה אז הקב"ה מחזיר לו מה שלקח ממנו.

ואחתום בברכות התורה וברכת השלום לך ולעוזריך.

שלמה לבי שיק.

ר"ד

טו שוב"ט לידידי הרב המאור הגדול בן גדולים וטובים בקש"ת מוה"ר **צבי פישער** רב בק"ק ווינערן.

מה שהעיר מעכ"ת בתרגום יונתן ב"ע בסדר בלק שכתב על הקרא ומה טובים פתח אוהל מועד ואינן בכיין וקריין שמע, ומה לו לתרגום קריאת שמע שלא כרומז בקרא?

הנה מלאתי שהעיר בס' משכת חכמים בפרק שמיעת האוזן סי' מ"ו יען שראו העזות של אותו נשיא שעשה מעשה רשע לעיני כל ישראל ולפני רבם משה, וזה מונח בטבע מכל בר ישראל שבעת שרואה דבר תמוה לרבים וכן כשרואה דבר שנדמה בעיניו לסכנה או שרואה איזה דבר הגורם לו שמחה עזה קורא בקול ובלי דעת שמע ישראל.

ולכן הם שראו העזות מאותו רשע שפגע בכבוד ישראל בכו וקראו בקול גדול שמע ישראל!

ובמקום אחר הראיתי לדעת ולהורות אות ומופת שמשה אמת ותורתו אמת כי הוא ית"ם בחר בעמו ישראל והבדיל אותנו מכל עם ולשון, ואחר שאנו רואים עין בעין שבכל עת ובכל שעה שאפילו הפחות בישראל כשרואה דבר תמוה, או שבא לידי סכנה, או שמחה בא לו שלא חשב עליה שתבא אז בלי דעת ובלי רצון יוצאים מפיו ב' תיבות שמע ישראל! באשר נפש ישראל קשורה במי שהוא אחד ושמו אחד ויודע ומרגיש בנפשו שהשמחה או הצער בא ממי ששמו אחד שאמר מי כעמך ישראל גוי אחד!

ולדעתי הראשון שקרא בקול גדול שמע ישראל מתוך שמחה הי' אבינו יעקב כשראה את יוסף בנו בבאו למצרים, וזה שאמרו חכז"ל מלמד שקרא ק"ש.

ידידו מוקירו:

שלמה הכהן שיק.

ר"ה

ט"ו כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם

הוא ית"ם הבטיח שיתן את הארץ לזרעו עד עולם? אכן כבר הבאתי לעיל בראיה א' שמה שאמר המלאך להגר שישמעאל שהי' ג"כ מזרעו של אברהם על פני כל אחיו ישכון לעולם, וכל היושבים בארבע כנפות הארץ יתאגדו ויתאחדו ללחום עם בני ישמעאל ולגרשם מארצם ולא יוכלו להם, באשר כן בישר ה' להגר, ואחד מזרעו של אברהם ימשול וישב בארץ הזאת ואם יגרשו זרעו משרה ימשול שם זרעו מהגר.

וכשם שניבאו בבית מדרשו של שם ועבר ורב יעבוד צעיר, כי בסוף ימשול הצעיר שהוא יעקב על הרב שהוא עשיו, כן ימשול בסוף הצעיר מן ישמעאל שהוא ישראל על הרב שהי' ישמעאל, אך אחר מזרעו של אברהם לא ימשול בארץ הזאת.

והאיך אדם קרוץ מחומר יאמר דבר מה שעתיד להיות? ואחרי שאנו רואים

רואים כי משעה שאמר הקב״ה לאברהם: כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך לא הי׳ שום אומה ולשון מושלת בארץ הזאת, החוב עלינו לדעת ולומר: ברוך אלקינו שבראנו לכבודו, משה אמת ותורתו אמת!

ר״ו

וי״ן ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלהים אל משה אהי׳ אשר אהי׳ (שמות) ואין לנו פירוש וביאור אחר על ב׳ שמות הללו אלא המקובל בידינו איש מפי איש עד משה, שאמר לו ה׳: אהי׳ עמם בצרה הזאת אשר אהי׳ עמם בשעבוד שאר מלכיות! באותו שעה בישר להם, כי עתידים לצאת מארצם וילכו בגולה, אכן לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

ומעת שבא משה לישראל לבשר להם שיהי׳ עמהם ה׳ בצרה הזאת ועתיד להיות עמהם בשעבוד שאר מלכיות עברו מלכיות עברו יותר מג׳ אלפים שנה, ומאז ועד עתה פעמים אין מספר היינו כצאן לטבח יובל להרג ולאבד, וכשה בין זאבים, וכי לא ראינו שלא ינום ולא יישן שומר ישראל? וכי לא נתקיים הבטחת ית״ש שאמר אהי׳ עמהם בשעבוד שאר מלכיות? וכי קרוץ מחומר יכול לומר מה שעתיד להיות אחר ג׳ אלפים שנה? ומי הוא זה שיש לו עינים בראשו ולא יאמר שהקב״ה דיבר מתוך גרונו של משה בשעה שאמר אהי׳ אשר אהי׳? ומי הוא זה ואיזה הוא שלא יאמר משה אמת ותורתו אמת!?

ר״ז

ח״י והי׳ זרעך כעפר הארץ ופרצת וגו׳ ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך כי לא אעזבך וגו׳ (ויצא). וכתב בספורנו אחר שיהי׳ ישראל בתכלית השפלות אז תפרוץ את כל גבולות הארץ מכל צד, ימה וקדמה וצפונה ונגבה, והתכלית הוא כדי שילמדו ממך האומות בארבע כנפות הארץ ותהי׳ להם לברכה. והמופת ע״ז שהגלות והשעבוד הוא רק למען יברכו בך כל משפחות האדמה הוא: כי לא אעזבך שלא תאבד בצרות הגלות. זה״ד.

והאיך יכול קרוץ מחומר לומר שישראל יתפזרו בארבע כנפות הארץ למען יהי׳ לברכה לכל מין האנושי ושלא יאבדו בצרות בגלות? ומי לא ידע שכן הי׳ מאז וכן הוא עתה? ומי לא יאמר משה אמת ותורתו אמת?

ר״ח

י״ט הקב״ה צוה שיהי׳ מועדי ד׳ תלוים בקבוע הירח, אח״כ צוה שיהיו המועדים לעתים ידועים התלוים במהלך השמש, והם דברים מקבילים זה לזה, כי הפסח צריך שיהי׳ בחדש הראשון, גם יהי׳ בעת האביב כאמור שנאמר שמור את חודש האביב וחג השבועות לקץ חמישים יום. והי׳ בעת קציר חטים, וחג הסוכות בחדש השביעי, וצריך שיהי׳ בעת האסיף ואלו העתים תלוים במהלכי השמש. וכבר ידענו, כי יש י״א יום בין י״ב חדשי לבנה ובין שנת החמה, והנה אנחנו צריכין להשוות בין שנת החמה וחדשי הלבנה ומשפט ההשויה הזאת קשה מאד לבינת האדם ויתבלבל בה מאד. כי מי בכל חכמי הגוים מיום החלו בני אדם לחקור בתקופות השמים ומהלכי מאורותיהן, ומי בכל אנשי השכל והבינה ידע מדת שנת החמה בחשבון מדוקדק ומצומצם בדרך

- מופת

מופת? ומופלאין שבהן וגדוליהן, כמו בטלמיאוס וחבריו, הודו ולא בושו שאין אדם יודע עד מה! וכן אין ביניהן יודע במופת ישר מדת החדש, וכמה בין מולד למולד, כי הפליגו בחשבונותיהם נלאו ויגעו, וברוב הימים מלאו המדה בקרובה ולא המצומצמת, כי אין זה בכח בינת אדם אע"פ שהוא מדרכי הבינה, כי גבול נתן ד' לבינת אדם, עד פה ולא תוסיף, לכן מן הנמנע להשוות חדשי הלבנה עם שנות החמה בדרך קבוע, אבל לישראל מסר ד' ע"י משה רבינו אופן תקופות השמים והמאורות והודיעו סוד עבורין והנלוה לזה, ומשה מסר הכל לאנשי דורו כמו שאר דברים שקיבל בפירוש התורה פרטיה מהגבורה ית"ש, ולכן נאמר (דב"ה. א' י"ב ל"ב) ומבני יששכר יודע בינה לעתים לדעת מה יעשה בישראל, והם היו הקובעים חדשים והמעברים שנים בעצתם ובבינתם, ואין ספק שהי' יודעים סודות רבות בחכמות תקופות ומזלות אשר לא ידעו מדרכי השכל והבינה שבנפש האדם, אך בעו"ה מיום גלינו מארצינו בטל זיו החכמה ממנו, כמו שאבדנו כל מחמדינו ותפארתינו, ולא נשאר ממנה בידינו זולתי דברים מעטים לתקוני המועדים, והוא המחזור של י"ט שנה שבמספר זה מן השנים נשתוו חדשי הלבנה עם שנות החמה וקבלה בידינו כמה עבורים וכמה פשוטים וכמה חסרים בכל מחזור ומחזור, וכן מדת החדש מכ"ט יום י"ב שעות ותשל"ג חלקי שעה תתר"ף לשעה ומדת שנת החמה משס"ה ימים ואיזה שעות כמו שכתוב רא"ב"ע בחומש, והיתה קבלה בידם ממשה שלעולם יקבעו ב"ד שבע שנים. בכל י"ט שנה שהם רל"ה חדשים והם ששה אלפים יום גם תתקל"ט גם שתי שלישית יום, גם תקכ"ה חלקים, ואלו הם י"ט שנות החמה בלי תוספות ומגרעת. וכמה תמה החוקר יוכי בטלמיאוס על החשבון המצומצם הזה ממדת החדש וממדת השנה ומקביעות המחזור של י"ט שנה. והודה שהוא אלוה, וראי' גמורה ומופת על הנבואה שהיתה בישראל! והחבר השיב למלך כוזרי אם יהי' קדוש החדש רק ע"פ ראיה מה יעשו אם ימלאו העבים גשם ולא תראה הלבנה? ועוד הא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר הי' הענן מכסה אותם ביום ועמוד אש לילה, א"כ בכולם שמש ביום ולא ירח בלילה כמ"ש (נחמי' ט') ואתה ברחמיך לא עזבתם במדבר עמוד הענן לא סר וכו'. ומהיכן יהי' קובעים החדשים ע"פ ראיית הלבנה? ועוד כי דוד אמר ליהונתן מחר חדש (שמואל א' כ"ה) ומהיכן ידע דוד שמחר חדש, אולי לא תראה הלבנה ולא יקבעו מחר חדש? אלא שקיבל משה מפי הגבורה פירוש החדש הזה לכם ועיקרו יסוד החשבון והוא מסרם לישראל, וגם זאת בלבד מכריח דעת האדם להאמין שתורת משה מן השמים, וכל חקותיה ומשפטיה הן הן החכמה והבינה הגמורה ומי לא יאמר שמשה אמת ותורתו אמת?

ר"ט

כי בחולין ס' ע"ב אמרו, שסועה זו חיה שיש לה ב' גבין וב' שדראות, וכי משה קניגי ובלסטר הי' מכאן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים כונת דבריהם דהנה כתיב בתורה (ויקרא י"א) זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ, כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו, ובמשנה תורה פרט שמות המינים טהורים ואמר (דברים י"ד) זאת

זאת הבהמה אשר תאכלו, שור שה כשבים וגו' והם עשרה מינים וכולם בעלי שני סימנים טהורים ומפריסי הפרסה ומעלה גרה, וכל המינים אחרים הרבים אין להם סימנים טהורים, וחזר והודיע טעם היתר עשרה מינים אלו, בעבור שהן מפריסי הפרסה ומעלה גרה, ואמר וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו, והנה המוצא בהמה או חיה ואינו מכיר אותה אם היא מעשרה מינים טהורים אין לו רק לבדוק אם היא מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות ומעלת גרה בידוע שהיא מעשרה מינים טהורים, ואם אין בה שני סימנים אלו בידוע שהיא מן המינים האסורים אח"כ אמר שבכל מיני החיות והבהמות הרבות נמצאים ארבע מינים שיש בשלשתן מהם סימן טהרה אחד שהם מעלה גרה ובאחד מהן סימן טהרה שהוא מפריס פרסה, ואסור אותם לאכל באמור אך זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה וגו' ואת החזיר מפריס פרסה הוא וגו', ואין לך מופת גדול מזה שהתורה מן השמים! כי לולי כן מי הודיעו שלא נמצאו שלא נמצאו בכל המין החיות והבהמות שהן מקצה הארץ ועד קצהו ובאיי הים הרחוקים עד אפסי ארץ, רק ארבעה מינים שיש בהם סימן טהרה אחד? ואיך ערב לבו לכתוב בתורתו דבר כזה, אולי מחר יביא אחד בידו מין חמישי בסימן אחד או בעל שני סימנים טהורים, וכשיתברר שיש עוד מין חמישי בסימן אחד יתברר ג"כ שמלבו הוציא דבריו באומד הדעת? הכי תאמר שמשה רבינו ע"ה הי' בכל פנות הארץ ובדק כל המינים, וזה אי אפשר ולא הי', אלא ודאי שכך קיבל משה מפי הגבורה! והנה מעת שקיבל משה התורה בסיני ומסרה ליהושע היו בכל דור ודור שונאי התורה בפנים ופילון, וקמו על ישראל בעלילות בשקר ובגלוי ולמה לא באו במופת שמצאו עוד מין חמישי בסימן אחד של טהרה? אבל עד היום הזה לא מצאו ועד כלה לא ימצאו, כי נותן התורה ית"ש הוא יוצר הכל והוא יודע ומספר כולם בדמותן ובתכונתן! ואולי היתה כונת הבורא ית"ש להזכיר בפרטות בעלי הסימן, כדי לקבוע מופת ישר לכל חכמי תבל, למען דעת כולם כי התורה הזאת הם דברי אלקים חיים ומלך עולם (עיי' מה שכתב בספר ליקוטי חבר ה"ג בסדר שמיני בשם ח"ס על מין חית הים ששמו שטינקוק מרייכוק, ועיי' בספר שבלים לד קונ"ב בד"ה השמועה ותמצא דבר נחמד ונפלא ע"פ דרך השכל להשיב נפש, ועיי' בר"ן בסוגי' דנשר דעת הראשונים בסימני עופות טמאים מכ"ד עופות האסורים.

ומי הוא זה שלא יאמר שמשה רבינו לא הי' יכול לידע כל זאת אם לא גילה לו כל זאת נותן התורה ית"ש?

ד"י

כ"א אחת ממצות ל"ת שבתורה (בהר) שלא לעבוד אדמה בשנת השמיטה באמור ובשנה השביעית וגו' שדך לא תזרע וגו' ואח"כ אמר: וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע וגו' וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים, והנה זאת אמר משה להם לישראל בפומבי, ואז היו יותר מששים רבוא, בתוכם צדיקים ואנשי מעשה גדולים וקטנים מקטני אמנה, ואח"כ כשבאו לארץ כמה שמיטות היו להם, ואלו לא היו

כדבר משה שהברכה באה בשנה השישית בודאי היו לצוחקים כי שקר אומר משה, וכל דבריו [illegible] ומקיימי המצוות, והברכה באה כאשר הבטיחם ומה יש לנו מופת שחוקות של תוה"ק הם מן השמים, ומעשה אלקים היא ואלילה מאמינים, ומי שנתן לו די לב לדעת יוסף לקח ויבדק בשמחה גדולה שעשני ישראל.

ומעתה הוו יותר מששים ריבוא אנשים עדה ראיה שמשה אמת ותורתו אמת

רי"א

ב"ב בש"ס ומדרשים מצינו שישראל בהיותם במצרים עבדו ע"ז ונאמר בשעה שעמדו ישראל בים אמרו מה"ש הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז. ועלינו לדעת איה מצינו רמז בתורה שבני ישראל הלכו אחר עבודת אלילים במצרים איה המקום בתורה שהוכיח אותם משה על התועבה הזאת במצרים אכן הנביא יחזקאל בסי' כ' כותב לזכרון עולם שבהיות ישראל במצרים עבדו ע"ז והוא ית"ש הוכיח אותם ע"י נביאיו שישליכו את אלילי מצרים ולא אבו לשמוע לקולו ורצה ה' להרגם. ולא עשה בהם שפטים בעבור שמו שלא יחולל עיי"ש. וזה הוא המקור שתיקנו חכמי התנאי' להתפלל אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך שלא יחולל כמו שעשית לאבותינו במצרים.

הרי מוכח שהנביאים קיבלו מן הזקנים והזקנים [illegible] ישראל במצרים שאבדו ע"ז וחכמי התנאים קיבלו ולמדו מן הנביאים מה שהי' מלפנים. הרי מוכח שדברי חכמי התלמוד נובעים מן הנביאים ודברי הנביאים הם דברי משה ודברי משה מפי נותן התורה ית"ש וכל המאמין בתורת משה מאמין בדברי הנביאים וכל המאמין בדברי הנביאי' מחויב להאמין בדברי חכמים לפי שתורה שבכתב ותורה שבעל פה ממקום אחד באו

רי"ב

ב"ג בתורה כתיב ויאבק איש עמו עד עלות השחר והנביא הושע בסימן י"ב סיפר לנו כי המלאך שפגע ביעקב בכה ויתחנן לו עיי"ש ומי סיפר זאת להושע אחר אלף ושלש מאות שנה מה שדיבר ומה בכה המלאך ליעקב? והמאמין בדברי הנביאים מחויב להאמין שיעקב סיפר זאת לבניו עד עמרם ומשה, ומשה סיפר זאת לזקנים והזקנים לנביאים הרי מוכח מנביאים שקיבלו פה אל פה ממשה וכל המאמין בנביאים מאמין בתורה שבע"פ

רי"ג

ב"ד בש"ס מנחות ריש דף פ"ה סיפרו לנו ששני חרטומי מצרים יוחנא וממרא אמרו אל משה: תבן אתה מכניס לעפריים (מקום שיש מכשפים אתה עושה מעשה כשוף). ומי סיפר והגיד זאת לחכמי התלמוד מה שאמרו חרטומי מצרים למשה רבינו פה אל פה? ואם נפסק לומר שזה הוא שמועה בעלמא כאגדה שאין לה יסוד אבל לך מה שאמרו חז"ל [illegible] דף [illegible] [illegible] אלא תאמר משל הוא ומאחר שסיפרו לנו מעשה שהי' בשתי אומות וחרטומי מצרים בודאי מעשה שהי' כך הי' ומי סיפור לחכמי התלמוד מקיים שהי' בין משה לחרטומי מצרים? אלא שקיבלו בעל פה איש מפי איש עד משה רבינו מכל המעשה ונשמע בבית פרעה.

ואביא לך ראיה ברורה שכן הי'

המעשה

המעשה כי בספר ברית החדשה אשר לנוצרים מפורש השיחה שבין משה לחרטומי מצרים אות באות כמו שסיפרו בש"ס מנחות הנ"ל רק שבש"ס נקראים אלו שתי חרטומי בשם יוחנא וממרא ובספר ב"ח נקראים "ינִי וימברי" והם שמות שדומים זה לזה. ומאחר שגם הם כתבו המעשה לזכרון בודאי כן הי' המעשה.

ומכאן מוכח שחכז"ל קיבלו פה אל פה איש מפי איש עד משה רבינו וכל דבריהי אמת ומי הוא זה ואיזה הוא שלא יאמר משה אמת וכל דברי חכמינו אמת

רי"ד

ב"ה בתורה כתיב כאשר עשו ישראל העגל אמר ה' להשמידם אכן מלכינו דוד בא והוסיף על דברי התורי במזמור ק"ו שאמר ה' להשמידם ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות מי סיפר זאת למלכינו דוד הס לא שנאמר שמשה סיפר זאת לזקנים עד שבאה השמועה לדוד וכתבה בספר לזכרון עולם מעתה החוב על כל מאמין בתורת משה להאמין בתורה שבע"פ

רט"ו

ב"ה

שוב"ט לבני הצדיק הרב וכו'
ברכי' שיק רב בק"ק
טעמעשוואר הש"ו

אהובי בני! טוב לי תורת פיך מכסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות כי נהנתי ביתי אורה ושמחה וששון לדעת שיאלת ביד רמה נגד אותו רשע וגם רוח שהתיר לקבור בן הנולד לישראל מנכריות ויפה דברת ובעתו אמרת שהגיע הזמן לקדש שם שמים ברבים כי כל הכופר בדברי הנביאים דין מומר יש לו ואסור להיות עמהם באגודה אחת בעפר רובים ככולם ומכלים הם לרדת שחת.

ואני מוסיף על דבריך כל הכופר באות אחת מדברי חכמינו באלו כופר בתורת משה ובמעמד הר סיני

בתורה כתיב לא יבא ממזר בקהל ה' אכן מי הוא ממזר לא נאמר בתורה כי כל זה אמר ה' למשה בע"פ ומשה מסר בע"פ זאת לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים לחכמים עד שבא רבינו הקדוש וכתב בספר כל דיני ממזר:

כן אסרה התורה להתחתן עם השבע אומות אפילו אחר שנתגיירו אכן מה דינם של האיש והאשה שעוברים על אסור התון ומה דינם של הבנים והבנות שנולדים מהם ומה לא יגלי ביום הק ומפשט בתורה אכן עזרא ונאמני' קיבלו פה אל פה ומשה להבדיל אותם מקהל הגולה

מעתה מי שמקרב אלו בקהל ישראל הרי הוא כופר בפרהסי' בדברי הנביאים ובתורה שבכתב ושבעל פה.

גם שכתבת וכו'

אביך הכותב אוהבך מרחוק

שלמה הלש שיק.

רט"ז

ב"ה לקיום התורה כאמור ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל ובעלי מקובלים אמרו שהקיום ישראל בא לומר ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה וכבר נשפך דיו הרבה שאין מספר האותיות מכוון ואמרתי בכונתם שרצו לומר כי בימי משה רבינו היו ששים ריבוי עד ראיה שמשה אמ' ותורתו אמ'

כי

כי נוסף עד האותות והמופתים שראו במצרים ובים ובמדבר עוד ראו אות ומופת גדול שמשה אמת ותורתו אמת כי ראו עין בעין „ידו החזקה" בשעת מלחמת עמלק כאשר הרים משה את ידו וגבר ישראל וכאשר הניח את ידו וגבר עמלק. (בשלח)

שנית ראו עין בעין שלא יכלו להסתכל בצורתו אחר שקיבל הלוחות כי קרן עור פניו ומאותו שעה והלאה ויראו מגשת אליו באשר נפלה אימה ופחד עליהם בעת שראו את פניו ולכן נאמר ולכל המורא הגדול שהי' להם מורא גדול לראותו פנים אל פנים.

ובזה ביארתי דברי המקובלים שאמרו שמה שנאמר בסיום התורה „המורא הגדול" הם הם האותיות מן „המאור הגדול" ומספר האותיות מן „המורא הגדול" הוא כמספר האותיות מן „פי הארץ" 386

דבר גדול יצא מפי חכמי המקובלי' כי בסיום התורה נאמר גדולת רבינו משה כי בשעה שנולד משה נתמלא הבית אורה וזה הי' ידוע לכל בית ישראל לידע ולהודיע שהוא יהי' לישראל „המאור הגדול" ובעת שקיבל הלוחות קרן עור פניו והאיר כמאור הגדול והי' לישראל „המורא הגדול" ולא זו בלבד אלא כאשר בא קרח ועדתו לחלוק עליו אמר משה לפני כל קהל עדת ישראל: אם כמות כל אדם וגו' לא ה' שלחני וגו' שפתחה הארץ את פיה וגו' וככלותו לדבר את כל הדברי' האלה ראו כל ישראל עין בעין שפתחה הארץ את פיה כאשר דיבר ואז הי' להם מורא גדול מפני משה ומעתה המורא הגדול שהי' לישראל מפני משה אחר שקרן עור פניו מוספת והולכת אחר שראו „פי הארץ"

מעתה אני אומר פירוש וביאור אדם על קיום התורה „ולכל היד החזקה" הוא שראו את ידו החזקה במלחמות עמלק כשהרים ידו וגבר ישראל „ולכל המורא הגדול" שראו כי קרן עור פניו וייראו מגשת אליו אשר „אשר עשה משה" שדיבר וגזר שתפתח הארץ את פיה ותבלע עדת קרח וכאשר גזר כן הי' וכל זאת עשה לעיני כל „ישראל" ואחר שעשה זאת לעיני כל הרי היו „ששים ריבוי אותות" (עדים וקיימים) „לתורה" כי משה אמת ותורתו אמת

רי"ז

ב"ח והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה ולפונה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה (ויצא). וכתב בספר התורה והמצוה מכאן מוכח משה אמת ותורתו אמת כי מה שכתב בתורה מה שראה יעקב בחלומו נתקיימה אחר שמת משה כי בכבוש יהושע כבשו בתחלה בצד הדרומי כולו מזרחה למערב והוא „ימה וקדמה" ואח"כ התפשטו גם בצד הצפוני והוא „צפונה ונגבה" ואח"כ ונברכו בך כל משפחות האדמה שהיא הברכה שנאמרה גם לאברהם אבינו עכ"ל.

ואני מוסיף מלח ותבלין על דבריו לבאר הקרא מרישא לסיפא ופרצת ימה וקדמה וגומר נאמר על זמן העתיד והוא הזמן אשר אנחנו עומדים בה ע"פ מה שכתב הספרי שהראו ליעקב בחלום הלילה „והיו זרעך כעפר הארץ" שעתידין זרעו להיות בתכלית השפלות כעפר הארץ כמו שניבא ישעי' (סימן כ"א פסוק כ"ג ושמתיה ביד מוגיך אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה ותשימי „כארץ גוך וכחוץ לעוברים ויגרשו אותך מארץ לארץ עד שתבא לכל ארבע פנות העולם ימה וקדמה צפונה ונגבה ובכל

ובכל מקום שיבאו זרעך בתכלית השפלו' יהיו נברכה לכל משפחות האדמה כי מהם ילמדו גם הם לעשות הטוב והישר בעיני אלקים ואדם !

והנה אחר שעברו יותר מאלפים שנה מעת שכתב משה אלה הדברים והוא שמע מיעקב מה שהראו לו בחלו' הלילה שזרעו יהי' כעפר הארץ בתכלי' השפלות ומה שראה יעקב בחלום זה ניבא אחריו הנביא ישעי' ותשימי כארץ גוך ומה שראה יעקב בחלומו שעתידין להתפרץ בכל ארבע כנפות הארץ אנו רואים עין בעין לעת כזאת ולא זאת בלבד אנו רואים אלא שגם נתקיים החלום של יעקב לעת כזאת ונברכו בך כל משפחות האדמה באשר מישראל למדים להאמין באחדות הבור' ית"ש ומהם למדים לעת כזאת הטוב והישר מי הוא זה. ואיזה הוא שלא יאמר משה אמת ותורתו אמת ומי אפשר לקרוץ מחומר לומר שאומה זאת התפשטו בכל העולם ואע"פ שהתי' בתכלית השפלות הכי יתברכו על ידה כל משפחות האדמה לולי ה' היודע נסתרות גילה לו כל זאת ?

רי"ח

ב"ט ואף גם בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם וגו' (בחקתי) זאת ניבא משה לפניו ג' אלפי שנה שיבר להם שיבאו בארץ אויביהם ויהי' כשה אחת בין שבעים זאבים ובכל זאת יהי' להם קיום לעולמי עד ונכלה כלאים באופן הדין יהי' מעורב ברחמים וכל שונאי ישראל יאבדו והמה יעמודו מי הוא זה ואיזה הוא לעת כזאת שלא יאמר שמשה דיבר מתוך גרונו של הקב"ה משה אמת ותורתו אמת

רי"ט

רמ"ד ועזבוני והפר את בריתי וענתה השירה הזאת לעד כי לא תשכח מפי זרעו (וילך) כה דיבר משה לכל ישראל לפני מותו כי בא הזמן שהשחת ישחיתו ויסורו מן הדרך אשר צוה אותם וגם יבאו להפר הברית אכן ניבא להם „כי לא תשכח התורה מישראל לעולם" כל מלכי מזרח ומערב תקעו כפם זה לזה שלא יזכר שם ישראל עוד וגם מהרסים ילאו מבית ישראל להשכיח התורה ולעת כזאת אחר יותר מג' אלפים שנה שאנו רואי' שתורתינו הקדושה בתקפה ובגבורתה וגדולה ונתגדל ואין זוית בכל העולם שלא ילמדו תורה מי לא יאמר בשמחה ובששון משה אמת ותורתו אמת „וזה העד כי לא תשכח מפי זרעו" !

כמה אומות ומשפחות נאבדו מן העולם ולא נשאר מהם זכר בעולם כמה תורות וחוקים ומשפטים שהיו לאומות וכולם נאבדו מן העולם והיו כאלו לא היו בעולם ועל תורת ישראל אמרו חכז"ל שאמר הקב"ה למלאך המות על כל העולם נתתי לך רשות ועל האומה הישראלית לא נתתי לך רשות באשר כן קיבלו אש מפי אש עד משה רבינו „שלא" תשכח ומפי זרעו כי מלאך המות אין לו שליטה בתורת ישראל ומי לא יאמר בששון ובשמחה משה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכמינו אמת .

ר"כ

ל"א ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ וגו' וחרה אפי בו וגו' ועזבתים וגו' ומצאהו רעות רבות וצרות וגו' (וילך) מה שאמר ה' אל משה כאן נתקיים אות באות אחרי יהושע

יהושע כי אז הלכו אחרי ע"א ומצאו אותם צרות רבות ורעות עד שחזרו בתשובה ואמרו אלה הדברים אשר נבא משה על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה אף הודו ואמרו
משה אמת ותורתו אמת

ואמרתי בזה פירוש חדש בדברי הש"ס סנהדרין דף צ"ו ע"ב. שאלו הרומיים את ריב"ח „מנין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות," השיב תרויהו מן המקרא הזה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וגו', והשיבו הרומיים ודלמא וקם העם הזה וזנה? אמר להו נקוט מיהו פלגא בידיכו שהקב"ה יודע מה שעתיד להיות. וזה פלא, הם שאלו ב' שאלות והוא לא השיב רק על אחת?

את דעתי פה אגיד ולא אדאג מהטעותי שלא מצאתי בזה פירוש מספיק ע"פ הפשט, ובעל התורה והמצוה שהיי חים מלילה למצא כוונת בכל מקום פירוש ע"פ הפשט, כאן ילא להקשות מדוע לא השיב ריב"ח גם על שאלה השנייה, אכן היי מוכרח לישבו בדרך דרוש ופלפול. ואולי הניחו לי מקום פה למצא האמת ולומר כי ריב"ח השיב תשובה נכונה על שתי שאלות ביחד.

מראש עלינו לדקדק שאמר נקוט מיהו פלגא בידייכו שיודע מה שעתיד להיות, מה היי לו להרבות בדברים פלגא בידייכו ולא אמר בקיצור נקוט מיהו שיודע העתיד או לכה"פ נקוט מיהו פלגא שיודע מה שעתיד להיות, ומה הוסיף גם בידייכו והקדים פלגא לידייכו? ובאלו שתי מלות השיב לו בחכמה נשגבה גם על קושיתו מנין שהקב"ה מחיה מתים.

להבה מאז עד היום הזה מקשים מדוע לא נזכר בתורה שכר עוה"ב ועונש בעוה"ב? מדוע לא נזכר בתורה השארת הנפש ותחיית המתים? וכדומה קושיות כאלה. אכן המאמין יאמין שכל זה נאמר למשה בע"פ בסיני והוא מסרה ליהושע ויהושע לזקנים, כמו שנאמר למשה בסיני מה הוא מוקצה ומי הוא מוקצה שאסור לבא בקהל, וכמו שנאמר בע"פ מי שהוא מחויב במלות ומתי מתחיל הזמן, וכן כל השיעורין למקוה ולאסור אכילה וכדומה, כן נאמר למשה רבינו בע"פ משכר ועונש בעוה"ב ומתחיית המתים וכדומה מה שלא מפורש בתורה אכן אלו קטני אמנה מבקשים אות ומופת שמשה אמת ותורה שבכתב ושבע"פ אמת? ובין האותות והמופתים שתורה שבכתב ושבע"פ אמת הוא האות: ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי הנכר וגו' ועזבתים והסתרתי פני מהם והיי לאכל וגו' והיי כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו „לעד כי לא תשכח מפי זרעו". בפרשה הזאת „מגיד עתידות בשתי ענינים". א' שיעבדו וילכו אחרי ע"א וימצאו אותם צרות רבות ורעות „ויהיו מוכנים לאכול" לפני אויביהם ב' שבכל זאת לא תשכח התורה מפי זרעם לעולם!

והנה בימים ההם שרומיים משלו על ישראל בגולה שם מצאו צרות רבות ורעות, זה אות „שהקב"ה יודע עתידות ומופת שתורת משה אמת" כי עומדת הכבשה בין הזאבים, ונתקיים מה שאמר משה בתורתו: ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם ואחר שיש לנו אות ומופת שתורת משה אמת, כי האיך ידע משה מה שעתיד להיות אם לא גילה לו הקב"ה היודע עתידות?

ומעתה אחר שיש לנו אות ומופת שמן השמים גילוי למשה וקם העם הזה מה שכתב בתורה שבכתב, מזה יש לנו

גם

גם אות ומופת מה שאמר בעל פה הנך שוכב עם אבותיך וקם שעתיד להחיות המתים!

ועי"ז השיב הרומי החוקר וקם העם הזה וזנה זה נתקיים כי זה נאמר בפירוש בתורה שהיא מן השמים, אכן אני בקשתי ראיה ואות ומופת על תחיית המתים מה שאמר לכם משה בעל פה?

ועי"ז השיב ריב"ח בחכמה נקוט מיהו פלגא בידייכו אתם רואים עין בעין שבידכם נמסרו ישראל, באשר נתקיים בהם מה שאמר הקב"ה למשה מן העתיד, ועל ידכם באו צרות רבות ורעות על ישראל. אכן רק פלגא נתקיים על ידכם, אך חצי האחרון מן מן הנבואה לעד שלא תשכח התורה לעולם לא עלה בידכם להאבידה ולהשכיחה, כי התורה קיימת כאשר נאמר למשה, ומעתה אתם רואים עין בעין האות והמופת כמו שתורה שבכתב אמת גם "תורה שבע"פ אמת", ומעתה יש לכם אות ומופת שמה שאמר לנו משה בע"פ שעתיד הקב"ה להחיות מתים ג"כ אמת! ודו"ק כי הוא דבר עמוק ע"פ המושכל. ומי שיש לו לב להבין ועינים לראות מחויב לומר לנו, כזאת משה אמת תורה שבכתב ושבעל פה אמת!

רכ"א

ל"ב והשמותי אני את הארץ ושממו עליה אויביכם היושבים בה (בחקתי). כל זמן שהיו ישראל בארץ הי' ארץ זבת חלב ודבש, ארץ לא תחסר כל בה, ארץ צבי שהחזיק כל יושביה, בה הי' משא ומתן, שיירות מלויות היו שם בכל עת ובכל זמן ארץ מעת שגלו משם נעשה הארץ כמדבר ציה ושממה, ומשה אמר וניבא לישראל "שמעולם לא יוכלו האויבים בארץ הזאת הטוב שהי' מלפנים ולעולם תשאר הארץ שממה עד שיבנה ה' ציון וירושלים" (עיי' רש"י ורמב"ן בחקתי וילקוט תילים סי' ק"ב על הפסוק כי בנה ה' ציון). ואחר שעברו מעת שכתב רבינו משה התורה יותר משלשה אלפים שנה ושמענו שהארץ היתה מבורכת בכי טוב וכל טוב כל זמן שהיו ישראל בארץ, ומעת שגלו משם ישבו בו האויבים ועסקו בישוב הארץ ונשאר שממה וחרבה עד היום הזה, מי הוא זה ואיזה הוא שלא יאמר בגילה וברעדה: משה אמת ותורתו אמת?

רכ"ב

ל"ג ויקרא אברהם את שם המקום ההוא ייי יראה אשר יאמר היום בהר ייי יראה (וירא) ואמרו חכז"ל (בילקוט תילים סי' ק"ב ייי יראה זה "בית המקדש בנויה" כמ"ש שלש פעמים בשנה יראה וגו', אשר יאמר היום בהר זו היא בהמ"ק חרב כמ"ש על הר ציון ששמם ייי יראה זו בית המקדש לעתיד לבא כמ"ש כי בנה ה' ציון נראה בכבודו, עכ"ל.

אחת מן הראיות שכל דברי חכמינו ז"ל אמת הוא שאמרו מעולם לא זזה השכינה מכותל מערבי, הם הם אמרו אלה הדברים בעת שענן וערפל כסה את מחנה ישראל, הם הם קיבלו איש מפי איש עד משה שגם בעת שתהי' הארץ שממה, לא תזוז השכינה ממקום הקודש והמוקדש, הבית נחרב ומקלט מן המקדש תשאר לעולם לנצח נצחים כי ארבע קנינים קנה הקב"ה בעולמו ישראל שנאמר עם זו קנית תורה שנאמר ה' קנני וגו' ארץ ישראל ובית המקדש שנאמר ויביאם אל הר קדשו גבול זה קנתה ימינו (אבות ורבה

בשלח

בשלא) ארבעה דברים הם קנינו של הקב"ה וכשם שהוא חי וקיים לעולם כן ישארו ארבעה דברים הללו לעולם ישראל ישארו לעולם שנאמר אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וגו'. תורה תשאר לעולם שנאמר לא תשכח מפי זרעו, ארץ ישראל ובית המקדש, וזה לך האות כי כותל מערבי תשאר לעולם בארץ וכל מלכים ושרים יחבבוה ויקדשו אותה לעולם.

וזה שראה אברהם בחזיונו. ראה שבית המקדש יהי' בנוי בהר ויעלו לרגל שלש פעמים בשנה. ראה שעתיד להיות הארץ שממה כהר, אכן ראה שעתיד לבנותה מחדש ומאחר שאות ומופת היא שתשאר מאז שממה כמו שניבא ישעה בתורתו.

והיכן ידעו החכמים שתשאר הכותל מערבי לעולם אם לא קיבלו זאת פה אל פה? וזה אות שמשה אמת ותורה שבעל פה אמת!

רכ"ג

ל"ד הנביא ישעי' בשם ה' בקי' נון איה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה? ושם אעיר על ב' דברים א' במסורה איתא ג' פעמי' כריתות ומליכו בכתבי הקודש תרין חסרין, בתורה גבי גט אשה ובירמי' סי' ג' כתיב כריתת חסר ויו, וחד בישעי' כריתות מלא בויו, ומדוע?

ב' בתורה ובירמי' מפרש בתרגום על ספר כריתות גט פטורין ובישעי' מפרש אגרת פטורין, מה זה ועל מה זה עשה בישעי' מן גט אגרת?

רבינו הרד"ק מבאר בישעי' בשם הראשונים שלכן נאמר בישעי' בדרך שאלה איה ספר כריתות אמכם ובירמי' נאמר בהחלט ואתן כ זר כריתות בידיה לפי שבירמי' ניבא על עשרת השבטים שלא ישובו עוד למלכותם לעולם ויתערבו לעתיד בין השבטים, ומשא"כ בישעי' ניבא על שבט יהודה אע"פ שגרש אותו מארצו אכן בעת קבוץ גליות נאמר על שבט יהודה ועבדי דוד נשיא עליהם כי לא נתן ספר הכריתות בידו, אלא כבעל שקצף על אשתו לפי שעה, וגירש אותה, וכשעבר הזעם תשוב לביתו, כן יהי' שבט יהודה שישוב למלכותו, עכ"ל.

וראה פלא! בתורה ובירמי' כתיב כריתת חסר ויו, באשר הויו הוא אות המחבר ומקשר, ומאחר שבתורה איירי מגרושין מחמת ערות דבר שאסורה לשוב לביתו, וכן בירמי' שניבא על עשרת השבטים שלא ישובו לעולם כתוב חסר ויו, באשר פסק החבור והדבקות לעולם, ומעשה הכריתות כורת ומפריד בהחלט, משא"כ בישעי' שניבא שלא נתן ליהודה ספר כריתות בהחלט, כי לעתיד יהי' משבט דוד נשיא על כל ישראל, ועוד השבט מחובר ומקושר במלכותו ובממשלתו, לזאת נכתב בקדושה כאן כריתות בויו שהוא מלא באשר עוד הוא מחובר ומקושר ולא יחסר לעולם.

ומי לא ישתומם על המראה הזאת שבתורה ובירמי' מתרגם גט פטורין ובישעי' אגרת פטורין, כי לשון גט הוא מלשון ירושלמי אבן אחת יש בכרכי הים ושמו גטא שמגרש חברותיו הקרובים אליו, לומר שכורת ומפריד בהחלט הספר כריתות האשה ומבדלה ועשרת השבטים ממלכותם, אכן בשבט יהודה שלא פסקה ממשלתו לעולמי עד באשר ישוב לעתיד למלכותו, לזאת תרגום אגרת פטורין כי ספר האיגרת אפשר להשיב!

וראה פלא והפלא! רבינו אב"ע בפירושו לזכרי' י"ב כתב וז"ל: בית

היו עוד והם בעיר בגדד עיר מרבות ישמעאל והם משפחה רבה וגדולה ולה ספר היחש משנים קדמוניות, עכ"ל.

והנה עדות זאת"ע כאלף אלפי אלפים דוי, עדותו נאמנה מאד, ומהם אלה התערבו בבתי השבטים, ואם חכז"ל בקדושין דף ע"ן אמרו אין הקב"ה מברה שכינתו לעתיד אלא על המיוחסין שביפראל דיבורו ברוח הקודש, כי לבבני יהודה יהיו בידם לעולם ספר היחוס האיך ניבא ישעי' על שבט יהודה שלא נתנה ספר כריתות בידם באשר מלכותם ויחוסם תעמיד לעד אם לא שרוח ה' דיבר מתוך גרונו? האיך כתבו בשאר מקומות כריתות בלא זו ובאן גבי יהודה בזו? האיך תרגום אונקלס בכל מקום גט פטורין ובאן אגרת פטורין? מי לא יאמר משה אמת, דברי הנביאים אמת ובל דברי חכמינו אמת?!

רכד

ל"ה דרשה לשבת תבא
בק"ק מאראש בשנת
תרנ"ח בעת שגירשו
היהודים מרוסלאנד ומן
ראמעניאן והמדינתנו
ההגירו בורחי היהודים
לאמעריקא ולהזהיר שונאי
היהודים שלא יסגרו
שערים ליהודי ולא
יקחו מן היהודים

בסדר הפרשה כתיב והי' אם לא תשמע בקול ה' אלדיך לשמור לעשות את כל מצותיו וחקותיו ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך, ואחר בהזכיר כל הקללות ומסיים באלה הדברים והתמכרתם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה.

נפלאות נפלאתי בפרשה הזאת ... אם לא ישמעו בקול ה' לשמור ולעשות מצותיו וחקיו ובאמצע התוכחה אחר באמר הוא ילוך ואתה לא תלונו הוא יהי' לראש ואתה תהי' לזנב הגר וחוזר שנית אלה הדברים ובאו עליך כל הקללות האלה כי לא שמעת בקול ה' אלדיך לשמור מצותיו וחקיו אשר צוך. ומה זה כופל אלה הדברים באמצע התוכחה? שנית קשה שאמר אח"כ והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם ומה הוא האות ומופת? ולמה אמר שיהי' לאות ולמופת לזרעם עד עולם?

הנה רבינו עובדי' ספרני אחד מגדולי המפרשים אמר כי התוכחה על הפסוק ל"ו יולך ה' אותך ואת מלכך ... שני בימי הזונים ומן הקרא יולך ה' אותך ואת מלכך עד פסוק ס"ג המסיים ונסחתם מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה נתקיימה בחורבן בית שני על ידי הרומיים, ומן פסוק ס"ד המתחיל והפיצך ה' בכל העמים.עד סוף התוכחה הוא נבואה ותוכחה על גלות האחרון.

והנני לבאר דבריו ולהראות כי משה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכז"ל אמת ומספר הקללות בתוכחה הם ל"ח וכל קללה הבאה עלינו באה כדי לייסר אותנו למען נשוב אל ה' ונתקן המעוות. כמ"ש כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלדיך מייסרך, כמש שהאב המייסר את בנו אוהב לו ומדוע מייסר אותו, כן ה' אלדינו מייסר אותנו באופן שנדע במה חטאנו כי העונש בא מדה כנגד מדה.

... נוהג שלכן באו הקללו... במספר ל"ח כי ... עברי' ...

ג״כ נמסר לי״ח לדעת ולהכיר שבמה שחטאנו באותו מדה בא העונש.

והנה בימי בית שני התחילו לפרוק מעליהם את עול התורה והמצות לא קיימו מצות שמיטה ונעלו הדלת מפני השמיטה, וכאשר ראה הלל שפסקה הרחמנות מלבם, ולא גמלו חסד עם האביונים, ועי״ז נתמוטטה העמוד של נ״ה הי׳ מוכרח לבטל מצות התורה ולתקן פרוזבל. פסקו ליתן תרומות ומעשרות והעניים מתו מתוך הרעב היו מוכרחין חכמי ישראל לבטל מצות התורה וגזרו על דמאי. וירדו מטה מטה ממדרגה למדרגה עד שהיו חכמי ישראל מוכרחים לבטל מצות עגלה ערופה ומי סוטה וישיבת סנהדרין מפני שרבו הרוצחים והנואפים ובעלי זרוע.

ואחר שירדו מטה מטה לרדת שחת בא עליהם כל הקללות עד הקרא הגר אשר בקרבך יעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה, כשם שאתה ירדת לאט לאט ממדרגה למדרגה, והעונש בא מדה כנגד מדה שהגר יעלה מעלה מעלה ואתה מטה מטה, הוא יהי׳ ראש ואתה לזנב, כמו שתרגום אונקלס הגר יהי׳ תקיף ואתה הלוש, ומסיים בחלק הזה למען תכיר ותדע כי לא שמעת בקול ה׳.

ואמר משה לישראל שכן יהי׳ עד עולם. בכל עת שלא ישמעו ישראל לקול ה׳ ולא יקיימו מצותיו וחקיו ומשפטיו עד שחכמי ישראל יהי׳ מוכרחים לכבוש עיניהם בקרקע ולהסכים באונס לעוברי עברה ולבטל תקנות ומנהגי ישראל יהי׳ מוכרחים לשמוע לקול מורדי ישראל ולקבל חוקים ומשפטים משונאי ישראל.

לזאת אמר באותו פרק והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם, תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלדיך בשמחה וטוב לבב מרוב כל יען שעל ידי החירות שהי׳ לך, ועי״י העושר והכבוד פנית עורף למצות ה׳ והזקנים והחכמים מוכרחי׳ לראות העון והפשע אשר אתה עושה, מוכרחים לבטל כמה מצות התורה בשביל בעלי זרוע. וזה לך ולזרעך האות והמופת עד עולם שאם לא תשמע לקול יעקב תשמע לקול עשיו. אם אתה מרוב כל תאמר: וכי הרבנים אדונים שלי הם משועבדים אצלי, הם חיים וקיימים משלי תדע שיבא העונש מדה כנגד מדה שתשמע לקול אויביך, ועבדת את אויביך אכן לא מרוב כל, אלא ברעב ובצמא ובחוסר כל!

הדברים האלה נתקיימו בישראל בעונש הרבים בימי בית שני ונתגרשו מארצם אשר ירשו מאבותיהם. והפיץ ה׳ אותנו בין העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ.

אכן שכתוב שאמר משה בתורתו והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם!

מעת שזרחה שמש החירות בעולם וברוב המדינות עלו בני ישראל מעלה מעלה הן בעושר והן בכבוד, ושומרי תורת משה כיתר אזרחי נחשבים בארץ אשר היא ארץ זבת חלב ודבש מה הקול אומרת? קול ענות חלושה אנו שומעים כמעט בכל מחנה ישראל.

מחללים השבתות וימים טובים בעזות פנים, בתי הכנסיות ומדרשות סגורים ומסוגרים אין מי שישמע לקול הזקנים והחכמים, מרוב כל את החוקים ואת המצות בוזים ומבזים, על תקנות ומנהגי ישראל מלגלגים. באמרם כבר הגיע הזמן של שחרית, ועם אינם בני ברית אנו כורתין ברית, כבר זכינו לחירות, נשתנו הענינים והעבדות, ואלו מבטלין ומונעים אותנו לקיים כל המצות!

ולמען נדע כי משה אמת ותורתו אמת בא העונש מדה כנגד מדה למען נדע כי זה האות והמופת אשר אמרתם

שבזמן

שבזמן החירות נשתנו הענינים והקבות ונפלה השוואה אשר היתה בין ישראל לאומות, ולזאת החוב לדמות בתי כנסיות שלנו לבתי תפלה של האומות, ולעת כזאת אין הרב האדון ואנחנו כעבדים ושפחות. לזאת בא העונש ובגוים ההם אשר אמרת שמצאת מנוח, לא תרגיע ולא יהי' לכף רגלך מנוח, והתמכרתם לעבדים ולשפחות!

כן עלתה לאחב"י ברוסלאנד ורומעניען לעת כזאת: חייהם תלואים מנגד ונתקיים בהם מה שאמר משה בשם ה': בבוקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בוקר!

אחי ורעי! הא אנו רואים באחב"י במדינות הרחוקות הם כשה לטבח יובל להרג לאבד ולמכה ולחרפה, ונתקיים בהם מה שנאמר בסיום התוכחה: והתמכרתם לעבדים ולשפחות ואין קונה החוב עלינו להכיר שמשה אמת ותורתו אמת, כי באו על ישראל בימינו פתע פתאום כל הקללות האלה עד אות האחרון מ"ח קללות, והם האותיות ואין קונה כי גם במדינתינו שונאי ישראל מתקנים אגודות וחברות שלא יהי' סיפק ליהודי לקנות מאיכם יהודים, והעכו"ם לא יקנו מיהודים. שם מגרשין אותם מן הארץ, ופה עושים פעולות שלא יתפרנסו בארץ!

רבותי! יעקב אבינו אסף את בניו קודם מותו ואמר להם האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ואמרו חז"ל הובא ברש"י ויהי שביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה. ואני אומר לכם שגילה להם את סבלה לגלות, ואלה הדברים שנסתלקה ממנו השכינה הם הם הדברים ששם על לבם קודם מותו.

בלעם הרשע שהשקה נפשו לקלל את ישראל והוא ית"ש אמר לו: אל תאור את העם, אמר לבלק לך איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים וחכז"ל קיבלו כמ"ש רש"י שבי בלק שיעץ לו לפתות ישראל לזנות, ולפי דבריהם התיבות אשר יעשה עד סופו מיותרים הם.

ויל"ע שגם רבינו משה במשנה תורה אומר לישראל בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך. וכן ניבא הנביא ישעי' וירמי' והושע ומיכה זמן הגאולה בזה הלשון: והי' באחרית הימים.

כל תקלה וקללה, וכן כל יגון ואסון שבא מאז עד היום הזה על ישראל בא רק בשביל שכפלו בטעות ואמרו שבימיהם נשתנו הענינים והקבות כי בכל ובכל זמן שזכו ישראל למצא מנוח לכף רגלם ולעושר וכבוד, אמרו בלבם, כי הוא עתה אחרית הימים כבר זכו ישראל לקדש שם שמים ברבים ועתה עתה הגיע הזמן שמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, כי שמש החירות התחילה לזרוח, וישראל מצאו בין הגוים מנוח, ונתקיים בנו מקרא שכתוב: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך!

ומאחר שכבר זכינו לאחרית הימים בוז אין החוב עלינו לישב בדד, ומתערבים בגוים ולומדים ממעשיהם, בוזים ומבזים השבתות ומועדות, אוכלים נבלות וטרפות, אין יודעים ומקדשים וטהרות, עד שנתקיים בהם מה שנאמר בתוכחה הראשונה בסדר בחקתי: וגעלה נפשי אתכם, שהוא סלוק השכינה (רש"י בשם ת"כ).

וזאת שאמר יעקב לבניו, תדעו אשר יקרא אתכם כשתאמרו באחרית הימים אתם עומדים, וכבר הגיע זמן הגאולה שהוא הקץ, כי בכל עת שיעלה על לב ישראל שבאה הגאולה בלי גואל וכל זמן שאין נכון ונשא הר ה' אלינו

לכנו

לכן לומר בזה הגאלה, כי כל האומר באחרית הימים גורם לסלוק השכינה מישראל!

זו יעץ בלעם הרשע לבלק לקרב את ישראל באהבה ובחבה לע"ז, ועי"ז שיקרבו אותם יתערבו עמהם במאכל ובמשתה ויבאו לידי חתון, כי אם ימלאו מכוח יאמר, כי הוא עתה אחרית הימים ומלאה הארץ אהבה ושלום והכבשה מהלכת בין הזאבים.

ת"ש לך איעצך באיזה אופן תעשה העם הזה שיהי' כעמך, יאכלו מלחמך, מיינך ישתו ויאכלו מבשרך, יקחו לנשים את בנותך עד שיהיו כמוך אם תעשה השתדלות באהבה עזה שיאמרו באחרית הימים, כבר הגיע הקץ.

וכי לא עלתה כן בימינו שבני ישראל אומרים בקול גדול: בימינו עלה השחר וכבר זכינו לישב בהשקט ובבטחה בארץ זבת חלב ודבש, ארץ לא תחסר כל בה, וגר זאב עם כבש בשובה ונחת מתקרבים ומתערבים עמהם בין האומות, ובקאנגרעסס העיזו פניהם לומר לפני זקני הדור שהמקוה היא דבר שאין החוב על הקהלה לקיימה ולהחזיקה, וכבר הגיע קץ הגלות, ומה לנו בקדשים וטהרות!

על דורנו דור הבוגד ניבא הנביא רבינו משה במשנה תורה ואמר: בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה, אם אם תראה שפתע פתאום שקעה השמש ומצאוך כל הדברים האלה שנאמרו בתוכחה, והגעת לקץ התוכחה אשר בה נאמר: והתמכרתם לעבדים ולשפחות ואין קונה בני ישראל לומדים מלאכה ואומנות ורוצים לעבוד את אדוניהם באמונה ובלב שלם, ובכל זאת ידחו אותם ויגרשו אותם אם יהודי רוצה להשיג איזה התמנות אצל הממשלה, אומרים לו יהודי אתה! אם רוצה להיות עבד ולעשות מלאכתו אומרים לו יהודי אתה! אם רוצה למכור סחורתו אומרים לו: אין קונה כי יהודי אתה? אז ידוע תדע שכל זה בא עליך יען אמרת באחרית הימים אתה עומד!

ובמדה שמדדת מודדין לך, ומראין לך מן השמים שלא הגעת לאחרית הימים, כי הנביאים אמרו לך בשם הבורא יתברך באחרית הימים נכון ונשא הר ה' כולם יאמרו שה' אחד ושמו אחד ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר. וכי בעת שהקטנים עם הגדולים אומרים מי ה' אשר אשמע בקולו? הגיע הזמן של אחרית הימים?

לזאת בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה בשביל שאמרת שבוא הזמן של אחרית הימים ושבת עד ד' אלודיך ויקבל תשובתך, כי תשובה תפלה וצדקה מבטלין כל הגזרות קשות, ויהפוך ה' כל הקללות לברכות, אמן.

העתקתי כאן הדברים, באשר לעורר הלבבות להכיר שמשה אמת ותורתו אמת הם מוכחים. וכי עלה על דעת בר ישראל שבמדינתינו שעלה השחר יתאגדו ויתקשרו גדולי המדינה לעשות חברה אשר כותבים בספר ועל לוחות השכים ואין קונה מישראל? כל מי שקורא אלו צ"ח קללות ימצא שמרישא לסיפא נתקיימו בישראל עאז עד היום הזה. ומי שיש לו עין לראות ולב להבין מחויב לומר בקול גדול: משה אמת תורתו אמת, כל דברי נביאים אמת, וכל דברי חכמינו אמת!

רכ"ה

ל"א **ויכתב** משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל (כי תבא) רבינו משה האלשך שהי' בצפת בימי מהרי"ק ובימי האר"י ז"ל אשר נקרא בפי כל אלשך

אלישך הקדוש ומספרים נפלאות מקדושתו ותורתו וניסים שנעשו בימיו ושהוא שעתיד ברוח הקודש כתב בספרו אלשך על התורה על פרשה הזה: ויכתב משה וגו׳ שהיה מצטער בשביל ישראל קודם מותו וגילה לו הקב״ה שבגלות האחרון יתוקנו על ידי שתרבה תורה בישראל ותעמוד להם כאשר פירש משה בעצמו ברעיא מהימנא על הקרא של משיח עני ורוכב על החמור שהוא על שם עסק התורה כמ״ש יששכר חמור גרם על כן טרם יצוה את יהושע לרעות את ישראל אחריו, הפיס דעתו שיואל עד שיכתוב השירה הזאת וילמדה את בני ישראל למען תהי׳ לעדה כי בה נרמזו כל ארבעה גליות, שאם יראו כל זאת כתוב ומרומז בתורה ידבקו בתורה ויתוקנו בה באשר יראו כאשר אמר משה בתורה כן הי׳ וכן הוא וכן עתיד להיות ושם כתב שרק לימוד התורה היא תקנתם כמו שאמר יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי, עכ״ל האלשך הקדוש שהי׳ חי בשנת שנ״ה בעת שלא הי׳ הדפוס מתפשטת בעולם, והוא אומר ברוח קדשו שבסוף הגלות יתוקן ישראל על ידי לימוד התורה ושתרבה תורה בישראל וזכות התורה תעמוד להם!

מי היה זה ואיזה הוא שלא ישתומם כי זה מאה שנה יוצאים כמעט בכל שנה ושנה ובכל מדינה ומדינה ספרים רבים מחכמי הדור, אשר מעידין שתרבה תורה בישראל, ומעידים על חכמי ישראל שעוסקים בתורה יומם ולילה, ומראים חכמתם בהלכות ובחקירות במדרשים ואגדות על כל קוץ וקוץ שבתורה ומגלים נסתרות, תילי תילין של הלכות והערות?

בדורנו הנקרא דור הבוגד אשר יצא אחד גובר הזדון בחלול שבתות, בועטים ומבזים קדשים וטהרות, מלבד אשר עוסקים ומרבים תורה ומבררין הלכות ומגלים נסתרות, ומדפיסים ספרים אין קץ לאלפים ורבבות, מי לא ישתומם על המראה הזה שראה זאת רבינו משה איש האלדים כמ״ש ברעיא מהימנא וכתב זאת בספר רבינו האלשך הקדוש שבגלות האחרון תרבה תורה בישראל?

מי לא יאמר בראות הדברים האלה שכתב אחד מן חכמי ישראל זה יותר מג׳ מאות שנה ושמו הי׳ משה שמשה אמת ותורתו אמת ודברי חכמינו אמת ויציב ונכון וקיים לעד? עדות הוא לישראל שהשכינה שורה בישראל ולא ינום ולא יישן שומר ישראל, ואנו מחכים בכל יום על גאולת ישראל.

רכ״ז

ל״ן ולא יקרא עוד את שמך אברם והי׳ שמך אברהם כי אב „המון גוים" נתתיך ואמרו חז״ל הובא ברש״י לך לך המון גוים אב לכל העולם ועלינו לחקור ולדרוש על איזה יסוד ומנין דרשו חז״ל שבכלל המון גוים הוא שיהי׳ אברהם אב לכל העולם? וכי הוא אמת שאברהם הי׳ האב לכל העולם? ועוד עלינו להקשות הא ארבע אומות נאסרו לבא לקהל ישראל לעולם ואסור לקבלם אפילו אחר שנתגיירו והאיך נאמר לאברהם שעתיד להיות אב לכל העולם ואחר החקירה ודרישה נגלה שהיודע עתידו׳ ית״ש ידע שעתידין האומות להתערב זו בזו כמ״ש הרמב״ם בסוף פי״ב מאסורי ביאה והובא להלכה באה״ע סימן ד׳ כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל הגויי׳ ועירבי׳ זה בזה והגלי׳ אותם ממקומם ונתערבו האומות האסורים בכל האומות וכשבאים להתגייר מותרים לקבלם משום דאמרי׳ כל דפריש מרובא פריש (עי׳ לעיל תשובה ל״ו).

והנה

והנה במדרש ילקוט איוב סימן ה׳ אמרו: ג׳ נשים הי׳ לאברהם שרה בת שם קטורה בת יפת הגר בת חם עיי״ש.

ועתה שם חם ויפת היו בני נח שהי׳ אחר המבול יחיד בעולם וזרעו של שם חם ויפת לקח אברהם נשיו ומהם נולדו לו בנים ובנות ואלו עתידין להתערב בכל האומות ויבאו בקהל ישראל בהיתור משום דאמרי׳ הלכתא כל דפרש מרובה פרש.

ופירש כיצא נותן התורה ית״ש שעתיד אברהם להיות אב „לכל העולם" ומי הוא זה ואיזה הוא שלא יאמר משה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכמינו ז״ל אמת?

קכ״ח

לח ושמרו בני ישראל את השבת וגו׳ ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם וגו׳ אלו שבע תיבות אין להם ביאור ופתרון מה הוא האות? ומדוע האות היא רק בינו ובין ישראל? ומה היא האות לעולם?

וכל הרואה דברי הרמב״ם בפרק למד ומשבת יוצא שמוציא הקרא אות באות שהשבת הוא האות בינו ית״ש ובין ישראל לעולם ודבריו צריכין ביאור ופתרון.

וזה אחת מן הראיות שתורה מן השמים שלפני ג׳ אלפי׳ שנה בעת שכסה החשך את כל הארץ אמר הקב״ה לישראל אות ומופת שיום השביעי אשר בו שבת מכל מלאכתו יקרא לעולם בכל העולם „שבת" זה שמו לעולם וזה זכרו לדור דור!

ומאז עד היום הזה נתמלא העולם ונתערבו האומות זו בזו וכל עם ולשון אומרים על יום השביעי אשר בו שבת הבורא ית״ש מכל מלאכתו בשם שבת

ועתה כל מין אנושי מכל עם ולשון מודה ואומר ביום הזה שזה היום אשר בו שבת הבורא ממלאכתו וכי אין זה אות על אמתת התורה?

אכן על האות הראשון נתן הבורא ית״ש בתורה עוד אות ומופת כי אמר שיום השבת יהי׳ יום קדוש רק לישראל לבדם ולא לשאר האומות כי אם: יבאו האומות לקבוע להם גם כן יום מנוחה להנפש לעולם לא ישבותו ביום השבת שניתן רק לישראל לעולם ובקדושת השבת אין חלק ונחלה רק לישראל!

ומי לא ישתומם כי פעמים אין מספר התאספו האומות לקבוע יום חג שלהם על יום השביעי שבת ומאת אכן גזרת אוריתא הוא ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם

אלו שובתים ביום הששי ואלו ביום הראשון וזה האות ומופת שמשה אמת ותורתו אמת:

קכ״ט

ל״ט ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה ולא תטמאו את הארץ (מסעי) ב׳ פסוקים הללו אין להם פירוש ופתרון מה הוא תחניפו ומה הוא תטמאו ואיזה המשך לשתי לאוין הללו?

נותן התורה ית״ש שם על לב ישראל שאם ישבו בין האומות חלילה להם להחניף להם להתדמות להם במנהגיהם ובמעשיהם כי ילכו כל העמים בשם אלהיהם ואנחנו נלך בשם אלהים חיים כי אם נתחיל להחניף להם למען השלום אז אנחנו גורמים שהאומות הם שופכים דמים שבאים עלינו בגזרת קשות ועושים עמנו מעשים המטמאים אותם.

ואם נזכור ימות עולם שנות דור ודור נראה שבכל עת ובכל זמן ובכל

ובכל מקום שבני ישראל התחילו להחניף לאומות העולם להתדמות להם במנהגים בא עליהם בחרב ובחנית להרג לאבד ולמכה ולחרפה.

לזאת כאמר ;לא תחניפו את הארץ אשר אתם יושבים בה ואז לא תגרום שימחאו את ארצם במעשיהם הרעים.

ומי לא ישתומם שהתורה אמרה לפני ג' אלפים שנה מה שראינו בעינינו ושמענו מאבותינו שכן הי' מאז עד היום הזה ? מי לא יאמר משה אמת ותורתו אמת

רד

מי' במשנה סוף קדושין אמרו אברהם אבינו קיים כל התורה קודם שניתנה שנאמר עקב אשר שמע אברה' בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי (תולדות) מיום חתימת המשנה עד היום הזה עמדו חכמי האמת לחקור ולדרוש את כונת חכמי המשנה הי' שקיים באמת כל התרי"ג מצות שניתנו לישראל על ידי רבינו משה איש האלקים או שדיברו רק על דרך הפרזה וגוזמא.

והנה גם אנכי יגעתי ומצאתי כי באמת ובאמונה קיימו האבות כל המצות שבתורה עם כל הענפים היוצאים מעץ הדעת אשר בגן עדן של תורתינו הקדושה תורה שבכתב ושבעל פה.

הרמב"ם בפ"ט ובפרק יוד מה' מלכים וכן כל מורה המלוי קופרי' שבע מצות בני נח ואלו הן: א' שלא לעבוד ע"א' ב' שלא לברך השם, ג' לא תרצח, ד' אסור עריות, ה' לא תגזול, ו' אסור אבר מן החי ז' להושיב שופטים ודיינים.

אבן בחולין דף צ"ב אמרו שלושים מצות קיבלו בני נח ושם לא אמרו מה הם ומצאתי בס' עשרה מאמרות להגאון המקובל רבינו מנחם עזרי' מפאנו זל"ל במאמר חקור דין חלק ג' פרק כ"א ש קורא בשם כל השלושים מצות ואלו הן :

א' עבודת אלילים, ב' מעביר באש ג' קוסם, ד' מעונן, ה' מנחש ו' מכשף, ז' חובר חבר, ח' אוב, ט' ידעוני, י' דורש אל המתים והוא כדעת ר' יוסי בסנהדרין נ"ו כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו.

י"א גלוי עריות, י"ב פרו, י"ג רבו י"ד משכב זכר, ט"ו כלאי בהמה, ט"ז סרוס י"ז הרכבת אילן והוא כדעת ר' חדקא שם .

י"ח שפיכת דמים, י"ט סוטר לועו של ישראל חייב כדעת ר' חנינא שם דף נ"ח ע"ב.

כ' ברכת ה' כ"א כבוד התורה כ"ב עוסק התורה שכתוב להם שבן נח העוסק בה הרי הוא ככהן גדול.

כ"ג גזל, כ"ד שלא לעסוק בתורה שנתנה לישראל, כ"ה דינים לישובו של עולם כ"ו לא ישבותו כמאמר ר"ש לקיש עכום ששבת חייב מיתה.

כ"ז אבר מן החי כ"ח דם מן החי כ"ט בלה ל' בישר המת עיי"ש ובבאור יד יהודה.

ועתה בא עמי לגן עדן של תוה"ק ושם אראה לך כי בכלל אלו שלושים מצות כלולי' כל התרי"ג מצות עם כל הענפים היוצאים מעץ הדעת בסדר בראשית מצוה א' פרו ורבו כאמרה לבני נח ככלל לעיל במצוה י"ב י"ג בקדר לך מצוה ב' מצות מילה מצוה שנאמרה לאברהם אבינו ולזרעו שלא הזכיר בעל עשרה מאמרות בין שלושים מצות שנאמרו לבני נח ולהלכה אמרי' ברמבם ה' מלכים פ"י שבני קטורה וישמעאל מחויבים במצות מילה ומבאר במשנה למלך שם שאם ידינו

תקיפה עליהם החוב עלינו לכופם שיקיימו מצות מילה (עיי' לעיל תשובה ל"ו .

בסדר וישלח מצוה ג' איסור גיד הנשה שנאמר לבני נח כי הי' לאבות דין בן נח עד מתן תורה, וגם מצוה זו לא הזכיר בעל עשרה מאמרות בין שלשים מצות שקיבלו בני נח ופלא עליו כי הוא גמרא מפורשת בחולין דף ק"א, עיי"ש .

בסדר בא מצוה ד' לקדש חדשים ולקבוע מועדי השנה, כבר ביארתי לעיל בתשובה ו"ו שנאמר לאדם הראשון שיקריב קרבן בראש השנה שהוא יום הרת עולם ושם נאמר שצוה לבניו ביום שחל בו חג הפסח שיקריבו קרבן, עיי"ש .

שם מצוה ה' ו' ז' ח' מדין קרבן פסח הי' ברורתי שקבלה בידינו שמימות אדם הראשון חגגו את חג הפסח והבל הביא גם הוא מבכורות לאנו .

שם מצוה ט' י' י"א י"ב מדיני חמץ ומצה, כבר אמרו חכז"ל שקבלה בידינו שאברהם אבינו מצות אפה ויאכלו ממנו המלאכים כאשר באו אל ביתו בדמות אנשים .

שם מצוה י"ג י"ד ט"ו ט"ז י"ז מדיני קרבן פסח, כבר נתבאר לעיל שהאבות הקריבו קרבן בחג הפסח כאשר קדשו המועדות .

שם מצוה י"ח קדושת הבכורים מבואר ומפורש בתורה בספור המעשה שעשיו מכר את בכורתו ליעקב שהאבות קדשו הבכורים לה' .

שם מצוה י"ט כ' מדיני אכילת חמץ ולא יראה לך חמץ כבר נתבאר לעיל שאברהם שמר מצות מצה ובכלל אסור אכילת חמץ ובל יראה,

שם מצוה כ"א והגדת לבנך כבר כתב רא"ה שורש המצוה כדי לחזק האמונה בחדוש העולם שהוא יתב"ש עושה נפלאות לבדו ובידו לעשות דבר כנגד הטבע מי הי' הראשון שפרסם האמונה בחדוש העולם ושהוא כל יכול ? אברהם אבינו קרא בשם. ה' אל עולם, והוא מצוה ראשונה שנצטוה בו אדם הראשון והוא מצוה ראשונה א' משלשים מצות של בני נח .

שם מצוה כ"ב כ"ג דיני פטר חמור כבר כתבו הראשונים בטעם המצוה שיזכרו בני ישראל לעולם שהרג הקב"ה כל בכורי מצרים שנמשלו לחמורים ויאמינו בה' שעשה נפלאות במצרים ועשה שפטים בע"א של מצרים, ומי הי' הראשון שפרסם בעולם האמונה בה' ? אברהם אבינו .

בסדר בשלח מצוה כ"ד אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. תכלית המצוה כתב רא"ה לידע ולהודיע שהעולם מחודש ולא קדמון. וזה הוא מצוה שנאמרה לאדם הראשון וממנו קיבלו האבות לקדש את יום השבת .

בסדר יתרו מצוה כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח כ"ט החוב להאמין בה' ואסור ע"א זה הי' מצוה ראשונה שנצטוו בני נח, והוא אברהם קרא בשם ה' .

שם מצוה ל' לא תשא את שם ה' לשוא, גם כן בכלל במצוה ראשונה של בני נח .

שם מצוה ל"א ל"ב מצות שמירת השבת ואסור מלאכה בשבת כבר נתבאר לנו שקיימו השבת ופרסמו שורש מצות השבת שהעולם מחודש על ידי הבורא ית"ש .

שם מצוה ל"ג כבוד אב ואם כבר אמרו חכז"ל כשאמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך ומבית אביך אמר איך אניח את אבי הזקן ואילך לדרכי, אמר לו הקב"ה לך אני פוטרך מכבוד אב ואם .

שם מצוה ל"ד לא תרצח, כבר הבאתי לעיל שזה אחד משבע מצות של בני נח .

שם מצוה ל"ה לא תנאף, ובכלל בידינו אין ניאוף אלא באשת איש ונתבאר לעיל שאסור עריות נאמר לבני נח ואמרו

בש"ס

בב"ק פ"א דף כ"ו ע"ב על זכות בבית דינו של שם גזרי.

שם מצוה ל"ז לא תגנוב כבר נתבאר לעיל שהוא משבע מצות של בני נח, ומפורש שהוכח אברהם את אבימלך על הגזל באר המים (בראשית כ"א כ"ה).

שם מצוה ל"ז לא תענה ברעך עד שקר זה בכלל במצות דינים שנאמר לבני נח בין שבע מצות שהבאתי בראש.

שם מצוה ל"ח לא תחמוד, כי החמוד מביא לידי נאוף ולידי גזל ונכלל בשבע מצות.

שם מצוה ל"ט שלא לעשות צורת אדם והוא כדי שלא יבא לעשות פסל לע"א שהוא מצוה ראשונה שלבני נח שלא לעבוד ע"א.

שם מצוה מ' שלא יבא ברזל בבנין מזבח, למען ילמוד שלא יקח בידו כלי אשר בו יכול לשפוך דם אדם, וזה הוא מצוה שנאמרה לבני נח להזהר לשפוך דם אדם כי שופך דם האדם באדם דמו ישפך.

שם מצוה מ"א ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו, וכתב רא"ה שורש המצוה לקבוע בלבינו יראת המקום, ויראת המקים פרקמו האבות, יעקב אמר מה נורא המקום הזה, ובנו יוסף אמר את האלהים אני ירא.

בסדר משפטים מצוה מ"ב מ"ג מ"ד מ"ה דיני עבד ושפחה, וכתבו הראשונים בטעמי המצות הללו לקבוע בלב ישראל מדת החסד והרחמים על כל הברואים, ובפרט על מין האנושי, ומדת החסד והרחמים כבר נאמר לבני נח מפי ה', דאם לא האיך הענים הקב"ה סדום ועמורה על אשר לא החזיקו ידי עני ואביון הא אין עונשין אלא מזהירין?

שם מצוה מ"ו שארה כסותה ועונתה לא יגרע, ומפורש בחולין דף צ"ב ע"ב שבני נח כתבו כתובה לנשיהם והתחייבו עצמם בכתב על שאר כסות ועונה, ובודאי נצטוו כן מאת ה'

שם מצוה מ"ז מ"ח מ"ט נ' נ"א בדיני מכה אביו ואמו ודין חובל בחבירו ומיתה בחנק וסייף ושור המזיק כולם בכלל מצות דינים ומשפטים שניתנו לבני נח כמו שהבאתי לעיל.

שם מצוה נ"ב שלא לאכול בשר הנסקל ובכלל כל המזיקין. ושורש המצוה לידע ולהודיע שכל מי שבאה תקלה על ידו נמאס בעיני אלהים ואדם אפי' בשגגה וכל זה נאמר לבני נח, כי הוא ית"ש אמר לקין איה הבל אחיך? ואם לא הי' מצווה ומוזהר מפי ה' להשגיח על אחיו, האיך הוכיח אותו לומר איה אחיך!

שם מצוה נ"ג נ"ד נ"ה נ"ו נ"ז נ"ח נ"ט ס' דיני היזוק ושואל ושומר, כל אלו הם בכלל דינים שנצטוו בהם בני נח כמו שהבאתי לעיל.

שם מצוה ס"א דין מפתה בתולה, כבר נצטוו בה בני נח שדנו שכם במיתה ויעקב אבינו הסכים על ידיהם ולולי שנצטוו כן מפי ה' לא הי' דנין אותם במיתה חמורה.

שם מצוה ס"ב לא תחיה מכשפה, שורש המצוה שזה מביא לידי ע"א וכפירה במי שאמר והיה העולם, והוא מצוה ראשונה משבע מצות של בני נח שהבאתי לעיל

שם מצוה ס"ג שלא להונות הגר אפי' בדברים וכתב בספרא שלא תאמר לו אמש היית עובד ע"א שמתביים בה, וזה בכלל מה שאמר ה' לאדם שפך דם האדם באדם דמו ישפך, שלא להונות ולבייש הבריות

שם מצוה ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט דין שלא להונות הגר בממון ולא אלמנה ויתום ולהלוות לעני בשעת דחקו ושלא להיות לו כנושה ושלא ליקח נשך ותרבית ושלא לקלל הדיינים, כל זה בכלל מצוה השביעי שניתנה לבני נח כמו שהבאתי לעיל.

שם מצוה ע' ע"א שלא לקלל השם והנשיא, הוא מצוה שניתנה לבני נח, והוא מצוה ב' משבע מצות.

שם מצוה ע"ב מלאתך ודמעך לא תאחר שלא לעכב התרומות והמעשרות ולא

ולא יקדים המאוחר ולא יאחר המוקדם והוא בכלל מצות צדקה שניתנה לבני נח, דלולי זאת האיך הענים הקב"ה לסדום ועמורה בשביל שלא החזיקו ידי עני ואביון.

שם מצוה ע"ג שלא לאכל מן הטרפה כבר אמרו שיצחק אמר וטבוח טבח והכן שצוה לשחוט ואמרו שלשים מצות קיבלו בני נח ואחת מהן נבלה כמו שהבאתי לעיל. ועוד היום אנשי מחמד המתייחסים עצמם לזרע אברהם אין אוכלין בלי שחיטה.

שם מצוה ע"ד לא ישמע הדיין טענת האחד שלא בפני בעל דינו, וכן מצוה ע"ה שלא לקבל עדות איש חוטא, וכן מצוה ע"ו לא תהיה אחרי רבים לרעות, וכן ע"ז ולא תענה על ריב לנטות, וכן ע"ח אחרי רבים להטות, וכן ע"ט ודל לא תהדר בריבו, כל זה בכלל מצות להושיב דיינים ושופטים שהוא מצוה שביעית משבע מצות של בני נח.

שם מצוה פ' כי תראה חמור שונאך עזוב תעזוב עמו שזה בכלל מצות חנינה וחמלה שניתנה לבני נח דלולי כן האיך הענים ה' לסדום ועמורה שלא החזיקו ידי עני ואביון, כמו שכתבתי לעיל.

שם מצוה פ"א לא תטה משפט אביונך, מצוה פ"ב ונקי וצדיק אל תהרג, פ"ג ושוחד לא תקח, כל זה בכלל מצות מינוי דיינים ושופטים לבני נח ומטעם זה אין מברכין על מינוי דיינים ושופטים לפי שהוא מצוה שניתנה כבר לבני נח, ומצוה שניתנה גם לבני נח אין מברכין עליה (עיי' לעיל תשובה ב')

שם מצוה פ"ד והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך, כדי שיתפרנסו העניים והוא בכל מצות צדקה וג"כ שניתנה לבני נח כמ"ש לעיל.

שם מצוה פ"ה וביום השביעי תשבות פ"ו שם אלהים אחרים לא תזכירו פ"ז לא ישמע על פיך לעבוד ע"א כל זה בכלל לאו דע"א שנאמר לבני נח בשבע מצות.

שם מצוה פ"ח לעלות לרגל ג' פעמיי בשנה, פ"ט לא תזבח על חמץ דם זבחי צ' ולא ילין חלב חגי עד הבוקר, צ"א להביא בכורים למקדש, משרשי המצות הללו כתב רא"ה כדי לזכור ולהעלות דבר ה' על נאם שמחתינו ולדעת שרק מאתי ית"ש באים הברכות, וכל זה נכלל בלאו דע"א שניתנה לבני נח.

שם צ"ב לא תבשל גדי בחלב אמו וכתב הרמב"ם כי עובדי ע"א עבדו ע"א בתערובות בשר בחלב (עיי' חנוך במקומו) ומעתה גם זה נכלל בלאו דע"א שניתנה לבני נח.

שם מצוה צ"ג לא תכרות להם ברית צ"ד לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי שלא ללמד מהם לעבוד ע"א והוא מצוה אחת משבע מצות של בני נח

פרשת תרומה מצוה צ"ה ועשו לי מקדש צ"ו בטבעות הארון יהיו הבדים, צ"ז לחם הפנים, בפרשת תצוה צ"ח להטיב הנרות במקדש, צ"ט בגדי קודש לאהרן ולבניו, ק' שלא להסיר החושן מעל האפוד, ק"א שיאכלו הכהנים מן החטאת ומן האשם, ק"ב שלא להכרית המעיל של כהן הגדול, ק"ג להקטיר סמים בבוקר, ק"ד שלא להקטיר קטורת זרה בפרשת תשא מצוה, ק"ה שיתנו העשיר והעני מחצית השקל, ק"ו רחיצת ידים ורגלים לכהנים, ק"ז לעשות שמן משחת קודש, ק"ח שלא ימשחו רק הכהנים בשמן המשחה, ק"ט שלא למשוח שמן המשחה ק"י במתכונתה לא תעשו לכם, תכלית כל מצות הללו לחזק המקדש והכהנים להסיר בני ישראל מעובדי ע"א וכל זה נכלל במצות האמונה של שבע מצות שניתנו לבני נח שיאמינו בה' לבדו.

שם ק"יא שלא לאכול ולשתות

תקרובת

התקרובת ע"א ובכלל בלאו שנאמר לבני נח שלא לעבוד ע"א.

שם קי"ב בחרים ובקליר חשבות שבא לחזק האמונה בבורא ית"ש לבדו והוא בכלל הלאו של בני נח שלא לעבוד ע"א.

שם קי"ג לא תבשל גדי בחלב אמו שבא שנית לאסור לא לבד הבשול אלא גם האכילה שבישלו ואכלו לעבוד ע"א כמו שביארתי לעיל בשם הרמב"ם.

בפרשת ויקהל מצוה קי"ד שלא יעשה הדיין דינים בשבת שלא ידונו למיתה בשבת מי שמחייב מיתה, וזה לעורר על גודל חיוב לשבות בשבת שלא לעשות דין קשה ביום הקדוש, כדי לחזק האמונה בחדוש העולם, וזו בכלל הלאו דלא דלא יעבדו ע"א שהוא מצוה א' של בני נח.

בפרשת ויקרא קט"ו קט"ז קי"ז קי"ח קי"ט ק"כ קכ"א קכ"ב קכ"ג קכ"ד קכ"ה קכ"ו קכ"ח קכ"ט דיני הקרבנות כתב הרמב"ם במורה שהיסוד מצות הקרבנו' לעורר את האדם לתשובה ולהרחיקו מעובדי ע"א שהקריבו את קרבנות לע"א וזה בכלל הלאו של ע"א שנאמר לבני נח במצוה ראשונה.

שם מצוה ק"ל והשיב את הגזילה וגו' והוא מצוה ה' משבע מצות שניתנו לבני נח כמו שכתבתי לעיל.

בפרשת צו מצוה קל"א ולבש הכהן מדו בד וגו', קל"ב אש תמיד תוקד על המזבח, קל"ג שלא לכבות אש מעל המזבח, קל"ד שהכהנים יאכלו שירי מנחות קל"ה שלא לבשל שירי מנחות חמץ, קל"ו שיקריב כהן הגדול מנחה בכל יום בבוקר ובין הערבים, קל"ז שלא לאכל מנחת כהן. קל"ח תורת החטאת, קל"ט שלא יאכלו הכהנים מבשר החטאת שנעשו בפנים. ק"מ תורת האשם, קמ"א תורת השלמים. קמ"ב שלא להותיר מקרבן תודה עד הבוקר. קמ"ג שריפת הנותר. קמ"ד שלא לאכל הפיגול, קמ"ה שלא לאכל בשר הקדשים שנטמא.

קמ"ו שרפת קדשים שנטמאו—

כל מצות הללו שרשם כדי להרחיק את בני ישראל וכהניהם מעובדי ע"א שלא יעשו כמעשיהם להבדיל אותם מהם ואברהם אבינו ה"י הראשון שהרחיק את זרעו מן עובדי ע"א בשם ובמלבוש ובלשון והוא מצוה א' שלא לעבוד ע"א שנאמרה לבני נח.

שם מצוה קמ"ז שלא לאכל חלב מבהמה טהורה, וכתב הרא"ה שלפי המאכלים יתפעל הגוף בבריאותו ולפי המזונות הטובים יתהוה הגוף, לכן הרחיק מאתנו כל מאכל מזיק אל הגוף ומוליד בו ליחות רעות, עיי"ש. וכן כתב שם במצוה קמ"ח באסור דם שהוא רע המזג ומוליד אכזריות וזה בכלל מה שנאמר לאדם שופך דם האדם באדם ישפך שהוא אסור מאבד עצמו לדעת שלא לאכל דברים המזיקין, וכן שלא לאכל דבר המוליד אכזריות באדם שיבא להרג ולשפוך דם אדם ויבא לידי גזל ושפיכת דמים שנאמרה לבני נח.

בפרשת שמיני מצוה קמ"ט שלא יכנסו הכהנים למקדש מגודלי שער. ק"נ שלא יכנסו למקדש קרועי בגדים. קנ"א שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה. קנ"ב שלא יכנסו למקדש שתויי יין, כל מצות הללו הם לכבוד המקדש והדת כדי להרחיקם מע"א ומאמונות שעבדו לע"א שנאסר לבני נח.

שם קנ"ג לבדוק סימני בהמה וחיה, קנ"ד שלא לאכל בהמה וחיה טמאה, קנ"ה לבדוק בסימני דגים, קנ"ו שלא לאכל דג טמא, קנ"ז שלא לאכל עוף טמא קנ"ח לבדוק בסימני חגבים. קנ"ט שמנה שרצים טמאים, ק"ס טומאת אוכלין ומשקין קס"א הנבלה שמטמאה, קס"ב שלא לאכל שרץ. קס"ג שלא לאכל שרצים שנולדו

זרעים ופירות כשמורלים בארץ, קס״ד שלא לאכל משרץ המים, קס״ה שלא לאכל מן השרצים המתהוים מן העפושים (עיי׳ חנוך מלוה קס״ה), כל מלות הללו הם לחזק את בריאות הגוף ולהבדיל את ישראל מבריות המולדים אכזריות באדם כשאוכל מבשרם שלא יבא לעשות רליחה ולגזול שנאסר לבני נח.

בפרשת תזריע מלוה קס״ו טומאת נדה קס״ז שיטבול במים הטמא. (קס״ח) שתקריב היולדת קרבן ותטהר. (קס״ט) טומאת המלורע, (ק״ע) ואת הנתק לא יגלח, (קע״א) התנהגות המלורע בגדיו יהיו פרומים וגו׳, (קע״ב) נגעי בגדים, (קע״ג) טהרת המלורע, (קע״ד) שיגלח המלורע. (קע״ה) טבילה במי מקוה, כל דיני טומאה וטבילה כבר נאמר לאבות, ופירוש כאשר בזוהר וירא אברהם תיקן טבילה לאנשים ושרה לנשים וכן כתב בבעה״ט רים שמות על הקרא ותרד לרחוץ אל היאור שהטבילו עלמה במים כשהתגיירה, ומפורש גבי מעשה שכם אחר שהיו טמאי מתים אמר להם יעקב החליפו שמלותיכם ותטהרו, ואין טהרה אלא במים. — הרי מפורש שטומאה וטהרה נאמר לאבות מפי ה׳.

שם מלוה קע״ו שיקריב כל מלורע קרבן כשיתרפא מחליו לעורר שחטא בדבור כמו״ש כל המוליא דבה על רעהו לוקה בלרעת, וזה בכלל אהבת הבריות שנאמר לקין אים הבל אחיך, וזה היתי׳ תורת בני נח ותורת האבות לאהב הבריות ולקרב הבריות כמו״ש באברהם ויטע אשל בבאר שבע, ואמרו חכמז״ל אש״ל ר״ת ״אכילה ״שתייה ״לינה לקרב הבריות ולרחם על הבריות.

שם מלוה קע״ז לטמא בית מנוגע, (קע״ח) שזב והזבה טמאים ומטמאים, (קע״ט) קרבן זב והזבה, (ק״פ) טומאת שכבת זרע, (קפ״א) נדה טמאה ומטמאה אחרים, (קפ״ב) הזבה טמאה ומטמאה אחרים, (קפ״ג) קרבן זבה כשנתרפאה מחליה — כל דיני טומאה הללו הוא בכלל דיני טומאה וטהרה שהיו זהירים בהם האבות, כמו שביארתי לעיל שתיקנו טבילה לאנשים ונשים.

בסדר אחרי מלוה קפ״ד שלא יכנסו הכהנים בכל עת אל המקדש, (קפ״ה) האיך יכנס הכהן הגדול ביום הכפורים, (קפ״ו) שלא לזבוח קדשים חוץ לעזרה, מלות הללו תכליתם ושרשם כמו שמבאר רא״ה לעורר איומה ופחד לבאים למקדש ולהודיע שהקב״ה משגיח ומקבל השרים שיאמינו בה׳ יחיד ומיוחד, וכל זה בכלל המלוה של בני נח שלא לעבוד ע״א.

מלוה קפ״ז כיסוי הדם, כתב רבינו בחיי וספרנו בסדר קדושים מפני שעובדי ע״א שפכו הדם לגומא ואמרו שהשדים מתקבלים שם, ובזה מהפכין מחשבתם הרעה לטובה, ולזאת גזר ה׳ שלא יאכלו דם ולא יאכלו על הדם להראות שאין ממש בהבליהם. ובזה ביארתי המשך לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעוננו. ומובן בזה למה לותה התורה לכסות הדם. ומעתה הוא בכלל המלוה שלא לעבוד ע״א משבע מלות בני נח.

מלוה קפ״ח מלות עריות וכן קפ״ט, ק״צ, קצ״א, קצ״ב, קצ״ג, קצ״ד, קצ״ה, קצ״ו, קצ״ז קצ״ח, קצ״ט, ר׳, ר״א, ר״ב, ר״ג ר״ד, ר״ה ר״ו — ואסור עריות הוא אחת משבע מלות שהבאתי לעיל.

שם בפרשת אחרי מלוה ר״ז ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב, כבר הבאתי לעיל שדיני טומאת נדה נאמרה לאבות, וחכז״ל אמרו אים שרה אשתך הנה באהל שפרסה נדה.

שם מלוה ר״ח מזרעך לא תתן למולך זו עבודה זרה שנאסר לבני נח.

שם מלוה ר״ט אסור משכב זכר כבר הבאתי לעיל משלשים מלות שקיבלו בני נח מלוה י״ד שנאמר לבני נח אסור משכב זכר,

שם

גם מצוה ר״י אסור משכב בהמה וזה בכלל שלושים מצות שקיבלו בני נח משכב זכר וכלאי בהמה, והוא בכלל מצוה רי״א ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה.

בסדר קדושים מצוה רי״ב איש אמו ואביו תיראו, הוא בכלל מצות כבוד אב ואם שקיימו האבות כמו שבארתי לעיל.

מצוה רי״ג אל תפנו אל האלילים אחר ע״א במחשבה ובדבר ובראיה כדי שלא יבא לעבוד ע״א בפועל, רי״ד אלהי מסכה לא תעשה גם לאחרים, יהם מצות שנאמרו לבני נח בראש שבע מצות.

מצוה רט״ו שלא לאכל מה שנשאר מן הקדשים אחר זמן הראוי, כדי להיות זהירין בקודש ושלא יבאו לעשות כמו שעושים עובדי ע״א, שמלניעין מקרבנם לאכל אח״כ ולהאכיל אחרים, וכל זה להשמר מע״א שנלטוו בני נח.

מצוה רט״ז מצות פאה, רי״ז שלא לקצור כל הזרוע ויניח ממנו לעניים, וכן רי״ח לעזוב הלקט לעניים, רי״ט שלא לקבץ השבלים הנופלים בשעת הקציר, ר״כ להניח פאה גם בכרם, רכ״א שלא לכלות כל פירות הכרם בעת הקציר ויניח לעניים, רכ״ב לעזוב פרט הכרם לעניים, רכ״ג שלא ללקוט פרט הכרם, כל מצות הללו הם מצות שניתנה ונאמרה לבני נח שירחמו על העניים, דאל״כ האיך הענים הקב״ה סדום ועמורה שלא החזיקו ידי עני ואביון.

מצות רכ״ד שלא לגנוב אפילו על מנת להשיב כדי להכעיס או לצער את בעל הגנבה, רכ״ה לא תכחשו, רכ״ו לא תשקרו, רכ״ז לא תשבעו בשמי לשקר רכ״ח לא תעשוק את רעך, רכ״ט לא תגזול שלא ליקח בכח ובזרוע אפילו דבר שהוא שלך (עיי׳ חנוך סי׳ רכ״ט) כל מצות הללו הם בכלל מצוה ה׳ מצות שנאמרו לבני נח.

מצוה ר״ל לא תלין פעולת שכיר אתך עד הבוקר, והוא בכלל מצות צדקה שניתנה לבני נח.

מצוה רל״א לא תקלל חרש, וכתב הרמב״ם ורא״ה שהוא מצוה שלא ירגיל האדם עצמו לבא לידי כעס ולגרום כעס ונקמה, כי כל המעורר שנאה וכעס יבא לידי רציחה, וזה בכלל לא תרצח שנאמרה לבני נח בשבע מצות.

מצוה רל״ב לפני עור לא תתן מכשול, רל״ג לא תעשה עול במשפט רל״ד שלא יכבד הדיין אחד מבעלי דינים, רל״ה בצדק תשפוט עמיתך רל״ו לא תלך רכיל להיות רך לזה וקשה לזה, רל״ז לא תעמוד על דם רעך, רל״ח לא תשנא את אחיך בלבבך כל מצות הללו כללים במצות דינים שנאמרו לבני נח.

מצוה רל״ט הוכח תוכיח את עמיתך, וזו היתה מדת אברהם אבינו בעולם שעמד להוכיח את הבריות כמ״ש אברהם מגייר אנשים ושרה נשים.

מצוה ר״מ שלא לבייש אחד מישראל, רמ״א שלא לנקום, רמ״ב שלא לנטור, כל מצות הללו נאמרו לבני נח בכלל לא תרצח שלא לבייש ולא לנקום ולא לנטור כי הנקמה והביוש מביאין לידי כעס ולידי רציחה, כמ״ש חכז״ל המלבין פני חברו כאלו שופך דמים, וזה בכלל מה שאמר ה׳ לאדם שופך דם האדם באדם דמו ישפך.

רמ״ג ואהבת לרעך כמוך, כבר ביארתי לעיל שאמר ה׳ לקין איה הבל אחיך, ואלו לא נאמר להם שמחוב על כל אדם לאהב את אחיו האיך הענים אותו שלא שמר את אחיו.

מצוה רמ״ד שלא להרביע בהמה כלאים, רמ״ה שדך לא תזרע כלאים. כבר הבאתי לעיל שבשלושים מצות שקיבלו בני נח הוא מצוה ט״ו אסור כלאי בהמה

בהמה, וכלאי זרעים מביא לכלאי בהמה.

מצוה רמ"ו שלש שנים יהי' לכם ערלים לא יאכל, רמ"ז נטע רבעי קודש וכתב רא"ה בשם הרמב"ן שפירות האילן קודם ארבע שנים יש בהם רב ליחות ומזיקין לגוף, וזה בכלל אבוד עצמו לדעת שנאמר האסור לבן נח שופך דם האדם באדם דמו ישפך.

מצוה רמ"ה לא תאכלו על הדם, רמ"ש לא תנחשו ר"נ לא תעוננו, כבר כתבתי לעיל שאסור לא תאכלו על הדם הי' כפי דעת הרמב"ם מצוה שלא יעשו כמו עובדי ע"א שאוכלים על הדם לפיים את המזיקין ולנחש ולעונן כמעשה עובדי ע"א שנאסר לבני נח.

מצוה רנ"א הקפת פאות הראש רנ"ב הקפת והשחתת פאת הזקן בתער, ומפני שעושי' כן עובדי ע"א כמו שכתב ביו"ד סי' קפ"א דק"ל כר"ש דדרשי' טעמא דקרא, עיי"ש. וזה נאסר לבני נח בשבע מצות שלא לעבוד ע"א.

מצוה רנ"ג וכתבת קעקע לא תתנו בבשרכם, וכתב רא"ה שישמעאלים עושים כן עד היום שכותבי' בבשרם כתב שאין נמחק לעולם, והתורה אסרה כן שלא יעשה מעשה שעושים כן לע"א והרי זה בכלל באסור ע"א שנאמר לבני נח.

מצוה רנ"ד וממקדשי תיראו שלא יכנס להר הבית במקלו, כדי לעורר אימה שהבורא יחיד ומיוחד משגיח עלינו ושומע לקול תפלתינו. ואברהם ויצחק ויעקב תיקנו לנו תפלות ולמדו ליראה את ה'.

מצוה רנ"ה אל תפנו אל האובות רנ"ו אל תפנה אל הידעוני, וזה הם מצות שלא יבא לידי ע"א שנאמר לבני נח בין שבע מצות.

מצוה רנ"ז מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, כבר נאמר לעיל שבשלשים מצות שקיבלו בני נח מצוה כ"א הוא מצוה לכבוד התורה לכבד אלו שלומדים ומלמדים אלה המצות אשר היא תורת בני נח.

מצוה רנ"ח לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה, רנ"ט אבני צדק והין צדק וגו' כבר מפורש לעיל שהיא מצוה זין משבע מצות בני נח לעשות דין ומשפט צדק.

מצוה ר"ס שלא לקלל אביו ואמו, כבר ביארתי לעיל שזו מצוה שנאמרה לאבות בכלל כבוד אב ואם.

מצוה רס"א דין שרפה לעוברים באסור עריות, כבר ביארתי שאסור עריות הוא מצוה ד' לבני נח.

מצוה רס"ב ולא תלכו בחוקות הגוי וגו' כדי להרחיקם מאסור ע"א שנאמר לבני נח.

פרשת אמור מצוה רס"ג שלא יטמא הכהן למת, רס"ד לקרובים מצוה לטמא, רס"ה כהן שטימא טמא עד הערב וטהר, רס"ו שלא ישא כהן אשה מאשה זונה וחללה, רס"ז שלא ישא אשה שנולדה מפסולי כהונה (עיי' חנוך), רס"ח שלא ישא גרושה, רס"ט לקדש זרע אהרן, ר"ע שלא יכנוס כהן גדול לאוהל המת מקרוביו, רע"א אפילו לאביו ולאמו לא יטמא, רע"ב שכהן גדול לא ישא רק בתולה, רע"ג כהן גדול לא ישא אלמנה וגרושה וגו', רע"ד שלא יבעול כהן גדול אלמנה אפילו בלא קדושין, רע"ה כהן בעל מום לא יעבוד עבודה, רע"ו כהן בעל מום אפילו במום עובר לא יעבוד (עיי' חנוך), רע"ז כהן בעל מום לא יבא בהיכל למזבח, רע"ח שלא יעשה עבודה בטומאתו, רע"ט שלא יאכל כהן תרומה ר"פ שום זר לא יאכל תרומה, רפ"א תושב כהן ושכיר לא יאכל תרומה.

רפ"ב

רפ"ב שלא יאכל ערל תרומה, רפ"ג בת כהן כי תהי' לאיש זר אסורה אח"כ בתרומה, רפ"ד לא יחללו את קדשי בני ישראל (עיי' חנוך סי' רפ"ד) רפ"ה כל אשר מום בו לא תקריבו, רפ"ו כל קרבן צריך להיות תמים, רפ"ז שאסור לעשות בקדשים מום, רפ"ח אסור לזרוק דם מבעלי מומין, רפ"ט שלא לשחוט בעלי מומין לשם קרבן, ר"צ שלא להקטיר אימורי בעלי מומין, כל מצות הללו הם לקדש הכהנים וכדי להרחיקם מכהני עובדי ע"א שטימאו עצמם למתים והתפללו אל המתים ואכלו מקרבנות מבעלי מומין, ואסור ע"א כאמור לבני נח בשבע מצות.

מצוה רצ"א אסור סירוס הן לאדם והן לבהמה, כבר הבאתי לעיל בשלשים מצות של בני נח מצוה ע"ז אסור סירוס.

מצוה רצ"ב שלא להקריב אפילו בעלי מומין מן בן נכר כדי להרחיק מעובדי ע"א שהקריבו גם בעלי מומין והוא בכלל אסור ע"א שנאמר לבן נח.

מצוה רצ"ג שבעת ימים יהי' תחת אמו רצ"ד אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, וכתב **לא"ה** שהוא מדה אכזריות והאכזר יכול לבא לידי רציחה שנאמר לבני נח.

מצוה רצ"ה ולא תחללו את שם קדשי, רצ"ו ונקדשתי בתוך בני ישראל אברהם אבינו הי' הראשון שפרסם אלהותו וקידש שמו יתברך ברבים.

מצוה רצ"ז לשבות ביום ראשון של פסח רק מה שהוא לצורך אוכל נפש, ואחריו כתיב מצוה רצ"ח הלאו באסור לעשות מלאכת עבודה ביום א' של פסח, ואח"כ מצוה רצ"ט להקריב קרבן מוסף בכל שבעה ימי הפסח, ואח"כ מצוה ש' לשבות ביום השביעי של חג הפסח, ואח"כ מצוה ש"א שלא לעשות מלאכת עבודה ביום השביעי של פסח, כבר ביארתי לעיל פעמים שהאבות ומאדם הראשון עד אברהם יצחק ויעקב חגגו מועדיו השנה והקריבו קרבנות בימים הללו.

מצוה ש"ב להקריב ביום ב' של פסח יתר על המוסף של אחר ימי הפסח כבש ועומר אחד של שעורים וכתבו הראשונים בטעם המצוה כדי שהאדם יתבונן החסד שעושה הבורא ית"ש עם בריותיו ליתן להם תבואה למחיה והחוב עלינו להקריב לו מן התבואה. וכבר ביארתי לעיל שאדם הראשון אמר לבניו בחג הפסח שיקריבו קרבנות והבל הביא מבכורות צאנו וקין הביא מפרי האדמה ומעתה אבות הקריבו בפסח כבש והביאו מפרי האדמה מנחה לה'.

מצוה ש"ג שלא לאכל לחם מתבואה חדשה קודם כלות יום ששה עשר בניסן, וכן מצוה ש"ד ש"ה שלא לאכל קלי וכרמל מתבואה חדשה קודם כלות יום ששה עשר בניסן, וכתבו הראשונים בטעם המצות להורות שאסור להנות מעוה"ז קודם ברכה וקודם שנתן מברכתו לגבוה ולעניים למען ידע שהכל בא רק בחסד ה', וכל זה בכלל הלאו שלא לעבוד ע"א ולהאמין בבורא יחיד ומיוחד ית"ש שנאמר לבני נח.

מצוה ש"ו לספור מ"ט יום מיום הבאת העומר עד יום מתן תורתינו הקדושה ביארתי שמצות התורה היא לספור אחר הקרבת העומר שבא לעורר שהכל בא מאתו ית"ש הזן ומפרנס כל ברואיו הימים והשבועות עד יום מתן תוה"ק למען נתבונן שפרנסת הגוף ופרנסת הנפש תלוים זה בזה, והחוב עלינו לקשר ולאגד השמים והארץ, הגוף עם הנפש, כמו שאמרו חז"ל שלא נבראו שמים וארץ אלא בשביל התורה, ולא הודרב עיקר אלא המעשה אשר יעשה

אותם האדם ומי בהם וכבר כאמר פעמים ושלש שהאבות ידעו דעת עליון ופרסמו בעולם אחדותו ית"ש ואברהם למד הבריות לומר ברוך שאמר והי' העולם (סוטה יוד ע"ב ותנחומא על הפסוק אחר הדברים האלה.)

מצוה ש"ז להקריב בחג השבועות לחם חמץ מן חטה חדשה, ש"ח לשבות מכל מלאכה זולת לורך אוכל נפש בששה בסיון, ש"ט שלא לעשות מלאכת עבודה בששה בסיון, וכל מצות הללו לעורר אותנו כמו שכתבתי לעיל שלרכי הגוף והנפש מאתו ית"ש ואלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כי התורה מצוה אותנו לאכל ולשתות מה שהוא לצורך אוכל נפש, ואם בלאת ישראל ממצרים נאסר להם לאכל חמץ זכר ליציאת מצרים, אכן תכלית יציאת מצרים הי' שיקבלו ישראל את התורה בששה בסיון, כמ"ש חכז"ל ום השישי ויכולו השמים והארץ וגו' השישי בא לרמז שלא נגמרה מלאכת הבריאה עד שבא יום הששי שהוא ששה בסיון שבו ניתנה התורה, ולז הותר להם לחם חמץ מן חטה חדשה ובו נאסרה מלאכת עבודה, אכן לצורך אוכל נפש הותרה התורה לעשות מלאכה ביום טוב.

ובזה ביארתי מה שמקשים כתיב יום הששי ויכולו השמים וגו' וכתיב ויכל אלדים ביום השביעי מכל מלאכתו הרי מפורש שביום השביעי כלה את מלאכתו?

אכן האמת הוא שהעולם הגופני אשר לפנינו הי' נגמר ביום השישי לבריאת העולם, אך עולם הרוחני גמר הבורא ית"ש בשישי בסיון כאשר נתן התורה בהר סיני ומתי הי' יום הששי בסיון? קבלה בידינו שיום ששה בסיון כשירד ה' על הר סיני ונתן התורה הי' ביום השבת. ומעתה שניהם אמת. בששי בסיון גמר הבורא את העולם הרוחני, וזה הי' ביום השביעי בשבת קודש!

ורעיון הנשגב שחוב עלינו לאגד ולקשר השמים והארץ לחזות את אלדים בשעת אכילה ושתייה, זה היו הרעיונות הנשגבות של אבותינו אברהם יצחק ויעקב.

מצוה ש"י לשבות מכל מלאכה ביום א' תשרי ושלא לעשות מלאכת עבודה בראשון לחדש תשרי שהיא מצוה שי"א ולהקריב קרבן מוסף שהיא מצוה שי"ב זה קיימו האבות מאדם הראשון והלאה כמו שביארתי לעיל בכמה מקומות שידעו מלפנים שבתשרי נברא העולם וראשון לחודש תשרי הי' היום הרת עולם ובו הקריבו קרבנות ובו נפקדו האבות והאמהות.

מצוה שי"ג לום העשירי הנקרא יום הכפורים וכתבו הראשונים בטעם המצוה שהוא מחסדי ה' הטוב והמטיב לרעים ולטובים לקבוע יום אחד בשנה לכפר על החטאי' כשאדם עושה תשובה, ויען שהמאכל והמשתה ושאר תענוגי הגוף מעוררים את החומר להמשך אחר התאוה והחטא ויבטל צורת הנפש, על כן לא יאכל ולא ישתה ולא יתענג בתענוגי הגוף כדי להגביר נפשו המשכלת ולהכניע החומר בו ביום כדי לקבל כפרה על החטאים ויכיר את מי שאמר והי' העולם וידמה למלאכי השרת שאין בהם לא אכילה ולא שתייה ושלום מתוך ביניהם ומטעם זה אמרו ללבוש בגדים לבנים ביום הכפורים דוגמת מלאכי השרת (עיי' רמ"א או"ח סי' תר"י). וכתב הספרני בסדר אחרי על הקרא כתונת בד קודש ילבש וגו' וכי הי' קדושה בבגדים קודם שלבשם אותם הכהן? אלא שקבלה הי' לאבותינו שהקדושים אשר היו בארץ קודם מתן תורה לבשו בגדים לבנים, ולכן כשנתן

הקב"ה

הקב"ה התורה לישראל צוה לכהנים משרתי ה' שילבשו גם הם בגדים לבנים כמו שלבשו הקדושים הם הם האבות מלפנים ומטעם זה בגדים לבנים נקראו כתונת "בד קודש" עיי"ש ועיי' גם כן בחיי עה"ת שפטים על הקרא קסם קסמים שעובדי ע"א לבשו מלפנים בגדים שחורים.

ומעתה האבות קודם מתן תורה מבית ומבחוץ דימו למלאכי השרת והגבירו בכל עת ובכל שעה את נפש המשכלת והכניעו החומר בקדושה ובטהרה כמו שאנו עושים ביום הכפורים.

מצוה שי"ד קרבן מוסף ביוהכ"פ שט"ו אסור אכילה ושתייה ביוהכ"פ שט"ז אסור מלאכה ביוהכ"פ שי"ז לשבות מכל מלאכה ביוהכ"פ וכבר כתב רא"ה בחנוך בפרשת אמור שכל מצות עשה ולא תעשה ביוהכ"פ הם שלא נהיי טרודים בשום דבר ונשים כל מחשבותינו לבקש מחילה וסליחה מאתו ית"ש ביום הזה "שהוא נכון לסליחת העונות מיום שנברא העולם" עיי"ש ומה שכתב בסדר אחרי במצות עבודת יום הכפורים.

ומעתה מאחר שקבע הבורא ית"ש מיד בבריאת העולם את יום הקדוש הזה למחילה ולסליחה וכשם שגילה לאדם הראשון שראש השנה הוא יום הדין כמו שביארתי לעיל באר היטב כן גילה לו קדושת יום הכיפור שהוא יום מחילה וסליחה וכשם שהקריבו קרבנות בר"ה כן הקריבו ביום הכפורים.

מצוה שי"ח לשבות ממלאכה ביום א' של סוכות שי"ט שלא לעשות מלאכה שלא לצורך אוכל נפש ביום א' של סוכות ש"כ להקריב קרבן בחג הסוכות שכ"א לשבות ממלאכה שאינו לצורך אוכל נפש ביום השמיני של חג הסוכות שכ"ב להקריב קרבן מוסף ביום השמיני של חג הסוכות שכ"ג שלא לעשות מלאכת עבודה ביום השמיני של סוכות כבר ביארתי לעיל פעמים ששנים שאדם הראשון ואחריו האבות שמעו מפי הגבורה וראו ברוח הקודש להקריב קרבנות להראות הכנעה לפניו ית"ש ושכן עשו בראש השנה ובחג הפסח ובכל מועדי השנה.

מצוה שכ"ד ארבעה מינים שבלולב ואמרו חכז"ל ברבה אמור פרי עץ הדר זה אברהם שהדרו הקב"ה בשיבה טובה וכו' כפות תמרים זה יצחק שהי' כפות ועקוד על גבי מזבח וכו' וענף עץ אבות זה יעקב מה הדס רחוש בעליו כך יעקב רחוש בבניו וערבי נחל זה יוסף מה ערבה כמושה לפני ג' מינין הללו כך מת יוסף לפני אחיו. דבר אחר פרי עץ הדר זו שרה שהדרה הקב"ה בשיבה טובה שנאמר ואברהם ושרה זקנים כפות תמרים זו רבקה מה תמרה יש לה אוכל ועוקצין כך העמידה רבקה צדיק ורשע וענף עץ אבות זו לאה מה הדס רחוש בעלין כך היתה לאה רחושה בבנים וערבי נחל זו רחל מה ערבה כמושה לפני ג' מינין כך רחל מתה לפני אחותה עכ"ל המדרש.

הרי שחכז"ל מלאו במצות ארבעה מינים רעיון נשגב לזכור תורת אבות ואמהות שהי' לפני מתן תוה"ק באמת הם הם עשו מסלה בערבה לאלדינו והם הם בנו היסוד לאמונתינו שהיא חיינו ואורך ימינו.

מצוה שכ"ה לישב בסוכה ז"ן ימים וכתבו הראשונים הובא גם בחנוך שסוכות ממש עשו אבותינו כמ"ש ויעקב נסע סכתה ולמקנהו עשו סוכות וגם במדבר עשו להם סוכות ולזכר שעשו אבותינו סוכות צוה ה' לעשות סוכות לדורות עולם.

מצוה

מצוה שב"ו שלא לעבוד האדמה בשנה השביעית שנקראת שנת השמטה שב"ז שלא לעשות עבודה גם באילנות בשנת השמטה שב"ח שלא לקצור מה שתצמיח הארץ מעצמה בשנת השמטה שב"ט שלא לאסוף מה שיוציאו האילנו' בשנת השמטה ש"ל למנות השנים שבע פעמים עד היובל בארץ ישראל שרשי מצות הללו הם לידע ולהודיע שהכל מאתו ית"ש ובידו החיים והמות ולו כל הארץ ולמי אשר יחפוץ יתן וה' לקח וכל רעיונות הללו הם הרעיונות שפרסמו האבות אברהם יצחק ויעקב להאמין בבורא יחיד ומיוחד ית"ש

מצוה של"א לתקוע בשופר ביום הכפורים כדי לפרסם חירות עברי עבדי לעורר אותנו שמי שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית"ב צריך להיות בעל רחמים ועליו לרחם על העבדים ועל המלפים ומבקשים ממנו חסד, כי כל אדם נברא בצלם אלקים, ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה. ואהבת הבריות היא מצוה ראשונה לאדם הראשון, כי לולי זאת האיך אמר ה' לאדם איה הבל אחיך, אם לא שנאמר לאדם לחוס ולחמול על אחיו ? וזה ג"כ שרש המצוה של"ב לקרא דרור בארץ לכל יושביה, ושורש מצוה של"ג שלא לעבוד בארץ בשנת היובל, ושורש המצוה של"ד ומצוה של"ה שלא לקצור וללקוט ספיחי האילנות ופירות האילנות בשנת היובל כדי לעורר חסד וחמלה ולהאמין שהכל בא ממי שאמר והי' העולם שפרסם אבינו אברהם בעולם.

מצוה של"ו שנדין בדין מקח וממכר, של"ז שלא להונות במקח וממכר של"ח שלא להונות בדברים, וזה בכלל מצוה כ"ה דינים לישובו של עולם שהם בכלל שלשים מצות שקיבלו עליהם בני נח שהבאתי בריש הסימן.

מצוה של"ט שהמוכר שדה בארץ ישראל לצמיתות אע"פ שהיובל מפקיעה וא' אפשר להתנות נגד מצות התורה בכ"ז עובר בלאו, מצוה ש"מ להשיב השדה וכרם ובית וקרקע ביובל לבעליהן ושרשי וטעמי מצות הללו הם לחזק האמונה שהכל בא מאתו ית"ש והוא הוא הנותן והוא הלוקח והוא החותך חיים לכל חי וכל זה תורת האבות שפרסמו אחדותו ית"ש והם הם שנתן להם ה' את הארץ ואמר ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ (בהר) וכתב רא"ה שהעובר וכבש הקרקע והניחה אשר בידו ולא החזירו לבעליו עונשו גדול וכאלו כפר במעשה בראשית.

מצוה שמ"א כי ימכור בית מושב עיר חומה וגו' שהמוכר יכול לפדותה בכל עת שירצה תוך שנה וכתבו הראשונים שורש המצוה היבת הארץ למען ישתדל ויתאמץ המוכר לפדות ולשוב לנחלתו ואבותינו קודם מתן תורה חבבו הארץ בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם וכן צוה יעקב ויוסף לבניהם שיקברו אותם בארץ הקדושה.

מצוה שמ"ב שלא לשנות מגרשי ערי הלוים ושדותיהם וכתב רא"ה משרשי המצוה לפי שערי הלוים היו נכונים לצרכי כל שאר השבטים כי הוא השבט הנבחר לעבודת השי"ת וכל עסקם הי' בחכמה שלא היו טרודים בעסקי עבודת האדמה כשאר שבטי ישראל ועליהם נאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ולפי שהם עסקו בחכמה הי' עסק כל ישראל על עריהם ומפני כן צוה נותן התורה ית"ש שלא לשנו' בעניניה' דבר כי אלון השכוני' יסדן ותקנן והגביל גבולן וכל חלוף אחר אינו אלא גנאי עכ"ל.

וכל הרואה בריש הסימן בשלשים מצות שקיבלו בני נח מצו' כ"א כבוד התורי' ומצו' כ"ב עסק התורי' ימצא' שאבותינו קיימו וקיבלו המצוה לכבד הכהנים והבכורים שעסקו בחכמה

בחכמה ולהחזיקם בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם.

מצוה שמ"ג אסור נשך ותרבית והלקן הכתוב לעבור בבי לאוין כדי להרחוק את בני ישראל ממדת אכזריות ולעורר בקרב לבם אהבה ואחוה לדעת שאין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום והאחדות ומי הי' הראשון ששם על לב בניו קודם מותו האספו ואגידה לכם? אבינו יעקב הי' האיש שגילה הקץ מה שיהי' באחרית הימים אם יפרדו למחנות כמ"ש חכז"ל בסוף פסחים שאמרו שמע ישראל ה' אלדינו ה' אחד.

מצוה שמ"ד שמ"ה שמ"ו שמ"ז דיני ומשפטי' מעבד עברי לעורר מדת אהבה וחסד על העבדים והעניים שהם משועבדים לנו וכן על הנולדים ממשפחה כנענית שקנה אותה אחד מישראל כמ"ש רא"ה בחנוך בהר סי' שמ"ז עיי"ש ומי הי' הראשונים שלמדו הבריות להתנהג במדת הרחמים על כל ברואים אם לא אבותינו אברהם יצחק ויעקב וגם מצות שמ"ה לא ירדנו בפרך לעיניך שקאי אם עבד עברי מוכר עצמו לעכו"ם שלא נניח אותו שיעשה בו עבודת הפרך בא לעורר מדת הרחמים בקרב לב בני ישראל.

מצוה שמ"ט שלא נשתחוה על אבן משכית אפילו בבית המקדש כבר כתב הרמב"ם לפי שנכרים עשו כן לע"א וכדי להרחוק את בני ישראל מעובדי ע"א הזהירה התורה להשתחוות לאבן אשר במקדש עיי' חנוך סי' שמ"ט ואסור ע"א הוא מצוה ראשונה שניתנה לבני נח בשבע מצות.

מצוה ש"נ איש כי יפליא נדר שיקיים נדרו שנ"א שלא יחליף ולא ימיר הקדשים שנ"ב שאם המיר שיהי' התמורה קודש שנ"ג לדין בדין ערכי בהמה שנ"ד לדין בדין ערכי בתים שנ"ה לדין בדין ערכי שדות שנ"ו שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן שנ"ז לדין בדין חרמים שנ"ח שלא ימכר שדה החרם שנ"ט שלא יגאל שדה החרם וכתבו הראשונים שכל מצות הללו הם לעורר שהאדם ירגיל את עצמו לקיים מוצא שפתיו שלא יחליף ולא ימיר גם הקודש ויחזיק באמונתו שקיבל מאבותיו וזה בכלל מצוה כ"א משלושים מצות של בני נח.

מצוה ש"ס מעשר בהמות והוא מצוה שקיבל על עצמו אבינו יעקב שאמר וכל אשר תתן לי עשר וגו' ועיי' רמב"ם ה' ערכין פ"ז הלכה ל"א — ל"ג.

ובכלל זה מצוה שס"א שלא למכור מעשר בהמה אלא יאכלוהו בעליו או אחר בירושלים מכד חנת ירושלמי.

מצוה שס"ב בספר במדבר לשלח הטמאים חוץ למחנה שס"ג שלא יכנס טמא למקדש ומצות טומאה וטהרה הוא מצוה שהחזיקו בה האבות דעפמ"ש הזוהר בסדר ויצא שאברהם תיקן טבילה לאנשים טמאים ושרה לנשים.

מצוה שס"ד להתודות על החטאים כמ"ש והתוודו את חטאתם וגו' והוא מצוה ראשונה שנתנה לבני נח כי כן מפורש שאמר קין גדול עוני מנשא.

מצוה שס"ה פרשת סוטה ושביא אותה אל הכהן להעניש הזונה במיתה חמורה הוא מצוה שנאמרה לבני נח כי כאשר נאמר ליהודה זנתה תמר כלתך חרץ משפטו „הוציאוה ותשרף" ובפירוש אמרו בב"ם ע"א „על זנות בבית דינו של שם גזרו" וביחזקאל סי' כ"ג כ"ה בדברו אל אהליבה אשה מנאפת כתוב: „אפך ואזניך יסירו" ופירוש שם הרד"ק המשפט לזונה הי' בהקינו

שהסירו ממנה האזנים והאפים שהם הנחירים והם הדרת הפנים ועיי' בשו"ת הרא"ם כלל י"ח סי' י"ג שביארו הי' המנהג לשרוף בחותם של ברזל על מצחה. ועיי' בשו"ת בשמים ראש סי' קל"ב מ"ש בזה ובכלל מצות סוטה שהי' גם לבני נח הוא. מצוה שס"ו קרבן סוטה שס"ז שלא יתן לבונה בקרבן סוטה יען כי הלבונה נתן ריח טוב ולכן אסרה התורה ליתן לבונה בקרבן סוטה שהוא דבר מכוער.

מצוה שס"ה, שס"ט, ש"ע, שע"א, שע"ב, שע"ג שע"ד, שע"ה, שע"ו, כולם הם דיני נזיר וכתיב מאשר חטא וגו' וכתב בספר פענח רזא פרשת נשא „חטא לשון חסרון" כמו יקלע על השערה ולא יחטיא הייני לפי שמנע עצמו מיין וממאכל מתענוגי עוה"ז צריך כפרה עכ"ל ביארתי דבריו ע"פ מ"ש בירושלמי סוף קדושין אסור לדור בעיר שאין בה רופא ולא מרחץ ולא בית דין שמכין בעלי עברה ואסור לדור בעיר שאין בה גינותא דירקא ועתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראה עיניו ולא אכל עכ"ל מדבריהם יש ללמוד שדרשו ולמדו שהחוב על כל מאמין לחוס על גופו ובריאות גופו והחוב עליו להנות מן העולם מה שמותר לאכול ושאסור לסגוף ולצער את גופו וכן דרשו חכז"ל אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם כי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא האדם ולא לתהו ברא אלא להחיות נפש כל חי וכל זה נכלל במצוה כ"ה משלשים מצות שקיבלו בני נח לעסוק ביישובו של עולם.

ומצוה שע"ה שהכהנים משרתים בבית ה' וכל משפחתם דבוקה בה' יברכו את ישראל ומעת שניתנה המצוה הזאת לישראל עמדו חכמי ישראל לחקור ולדרוש מה טעם יש בברכת כהנים? (עיי' ש"ס חולין דף מ"ט ע"א) וכן קשה למה תיקנו שהכהנים מברכין אקב"ו לברך את עמו ישראל באהבה למה אין מברכין אקב"ו להניח תפילין באהבה וכן בכל מצות עשה? ודבר גדול שמענו מפי המקובלים שאמרו אהבה כמספר אחד ושתי פעמים אהבה מספר כ"ו כמספר שם הוי' ב"ה כונתם לעורר אותנו שרק אם הכהן המוכיח את ישראל מוכיח אותם מתוך אהבה ובלי לשנא את עוברי עברה וכן אם הצבור השומעים את דברי הכהן המוכיח והמגיד להם את פשעם וחטאתם מתוך אהבה אז ברכת הכהן עושה רושם ומעורר רחמים דלעילא ולזאת אמרו שתי פעמים אהבה כמספר שם הוי' שהוא רחמים המוכיח והשומע התוכחה צריכין לאהב זה את זה תכלית אהבה בלי קנאה ושנאה.

ואלה הם כונת המקובל שתיקן לומר קודם כל מצות עשה לשם יחוד קודשא ב"ה „בדחילו ורחימו" שמלאם החוב ליירא את ה' אכן „בדחילו ורחימו" יראה ואהבה אנו מיחדין שם הוי' ב"ה בזה אנו ממשיכין עלינו הרחמים מלעילא והבן היטב והנה „כהן הראשון הי' שם" (עיי' נדרים דף ל"ב ע"ב ובתוס' שם) והוא אברהם אבינו נטל ממנו הכהונה וע"ז רמז המשורר הקדוש בסי' ק"י נאום ה' לאדוני וגו' אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על דבורו של מלכי צדק (פרשת לך) כי אברהם הי' הראשון שקרא להקב"ה אדון (עיי' ברכות דף ז"ב וברא"ש שם) לפי שמלכי צדק הקדים ברכת אברהם לברכת הקב"ה נטלה ממנו הכהונה ונתנה לאברהם.

ובמצות ברכת כהנים נכלל מצוה שע"ט

שע״ט שהכהנים ישאו הארון על הכתף שנאמר בכתף ישאו עיי׳ חנוך סי׳ שנ״ב:

מצוה ש״פ שפ״א שפ״ב שפ״ג מצות פסח שני ומצה ומרור כבר ביארתי לעיל פעמים ושלש שאבותינו הקדושים חגגו את חג הפסח והקריבו קרבן פסח מימי אדם הראשון עד אברהם יצחק ויעקב.

מצוה שפ״ד יצ״ס במועדיכם ובמועדיכם ותקעתם ופירש בספרי שם וביום „שמחתכם אלו שבתות״ ויליף מספרי שבשבת נקרא יום „שמחה״ ומעודי תמהתי שחכז״ל דרשו בירושלמי ברכות פ״ב ה״ז ובמדרש רבה „שאין אבלות נוהג בשבת״ משום דכתיב (משלי יו״ד) ברכת ה׳ היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ובשבת כתיב בה ברכה עכ״ל ילמוד הביאו ומורחק לחוש אם קבלה בידם שהקלה וביום שמחתכם נאמר על שבת? ש״נית ומעודי תמהתי על דברי הב״י ומחבר באו״ח סי׳ רפ״א אם מחויבים בשבת בבשר ויין דלא כתיב בשבת שמחה ולפי דברי הספרי הנ״ל מפורש בתורה שבשבת נאמר בו שמחה?

והנה מצות שבת הוא מצוה שקיימו וקיבלו עליהם האבות מימי אדם הראשון כמ״ש חכז״ל בב״ק ב״ב י״ד שקבלה בידינו שמזמור שיר ליום השבת אמר אדם הראשון ואמרו ישיה ובה במתנת חלקו כי פרעה נתן להם רשות לשבות יום אחד בשבוע ובחר לשבות ביום השבת שהוא היום שבשבתו בו האבות ומוזהרות עולם ובזה ביארתי גם שנאמר בסד״ר ואתחנן גבי שבת וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ומה ענין שבת שהוא שבת לבריאות העולם ליציאת מצרים? אכן השבת בקיומו בנ״ה נתקדש עוד בעת שהיו עבדים במצרים הרי שבני נח קיימו מצות שבת בשמחה ותקנו בכניסת השבת לעורר על קדושת השבת.

מצוה שפ״ה מצות חלה להפריש חלה מן העיסה והוא החוב לפרנס עניים והוא מצות גמילת חסדים שקיימו האבות כמ״ש חכז״ל סימן לזרע אברהם רחמנים גומלי חסדים.

מצוה שפ״ו מצות ציצית והוא מצוה שקיים אברהם אבינו כמ״ש ברבה פרשת לך וביארתי בשו״ת רשב״ן או״ח סי׳ כי שהוא הנהיג את בני ביתו שילבישו מלבוש לבן עם ציצית בתורת התנגדות לעובדי ע״א שהיו להם חוטים שחורים בבגדיהם עיי״ש ונכלל בזה מצוה שפ״ז ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו׳ שלא ילכו אחרי דעות של עובדי ע״א עיי׳ חינוך סי׳ שפ״ז.

מצוה שפ״ח שישמרו הכהנים והלוים את המקדש שפ״ט שלא יתעסקו הכהנים בעבודת הלוים ולא הלוים בעבודת הכהנים ש״ץ שלא יעבוד הזר במקדש שצ״א שלא לבטל שמירת המקדש כבר ביארתי לעיל במצוה שע״ח וקיימו בע״ע שאברהם והאבות היו להם קדושת כהנים.

מצוה שצ״ב לפדות בכור אדם שצ״ג שלא נפדה בכור בהמה טהורה בבהמה אחרת ומעשה שהיה שיעקב קנה הבכורה מעשיו אחיו מוכח שהאבות קיימו וקיבלו מפי ה׳ קדושת הבכורים עם הענפים.

ונכלל בזה מצוה שצ״ד שצ״ה שצ״ו עבודת הלוי ושנתחייבו בני ישראל ליתן מעשר ללוים ושנצטוו הלוים להפריש מעשר מן המעשר וליתן לכהנים.

מצוה שצ״ז מצות שרפת פרה אדומה כבר ביארתי תקנ״ה ותפלי״ה בשער ע״ו

קע״י

סעי' ז"ן על דברי חכמז"ל הובא ברש"י לפי שהשטן ואוה"ע מונים את ישראל לומר מה מצוה הזאת ומה טעם יש בה? לפיכך כתיב זאת חקת התורה, גזרה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה. והנה לא לבד שמצות שרפת הפרה וטהרתה הוא דבר שאין לה טעם ואי אפשר לבא על המקור והתכלית עוד יותר תמוה לכל מה שאמרו חכז"ל שהוא מצוה שאין לה טעם ואין לנו רשות להרהר אחריה, וכי רק מצוה הזאת הוא דבר שאין אנו משיגים והוא רחוקה משכל האנושי, וכי מצות שעטנז וכלאי זרעים ובשר בחלב ג"פ הם מאלו שאין להם טעם והאי לבדו שרי והאי לבדו שרי ולמה נאסרו בחבור ?

אכן כמה גדולים דברי המקובלים בזוהר ורקאנטי במצות פרה אדומה שאמרו "[היות מפני היותה נעשה בחוץ יראה לאומות העולם כאלו היא נזבחה לשעירים על פני השדה, והאמת שהוא להעביר רוח הטומאה]" עיי"ש. כונת דבריהם יען דבסדר אחרי מפורש טעם הקרבנות [למען אשר יביאון בני ישראל את זבחיהם על פני השדה] והביאום לה' אל פתח אהל מועד אל הכהן ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם (אומות העולם) זונים אחריהם.

הרי מפורש כאן שלמדו ישראל מן האומות [להקריב קרבנות לשדים] שנקראו שעירים כדי לפייסם ולבקש מהם רחמים.

לכן כדי להרחיק ישראל מאמונת שוא וכזב צוה ה' את בני ישראל לעשות היפוך מאשר עשו אומות העולם ואשר למדו ישראל מהם. הם הקריבו "בחוץ" וישראל הקריבו "בפנים" הם הקריבו "פרה שחורה" דוקא לשעירים וישראל הקריבו "פרה אדומה" דוקא, וכל זה הי' מן ההכרח להרחיק את בני ישראל לאט לאט ממנהגים שלמדו וראו אצל אומות העולם שעבדו אז עבודת אלילים והאמינו בשדים ורוחות רעות.

ובזה מובנים דברי המשנה פרה פ"ג מ"ז לא היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה "פרה שחורה" שלא יאמרו שחורה שחטו, ולא אדומה שלא יאמרו שתיים שחטו, עכ"ל המשנה. וכל הלומד תורה לשמה ומדקדק בדברי חכמי המשנה שדברו בכל מקום ברוח הקודש צריך לדקדק ולהקשות על מה שאמרו "שלא יאמרו" שחורה שחטו, מי יאמר ששחטו שחורה? וכי לא קיבלו ברבים ליבא חשדא? ומי יבא ויהרהר אחרי רבים זקנים קדושים וטהורים, כהנים זריזין בכל עת ובכל שעה? וביותר קשה למה אמרו חכמי המשנה לא היתה פרה רוצה לצאת "אין מוציאין עמה שחורה" ולמה לא אמרו "אין מוציאין עמה לבנה" שלא יאמרו לבנה שחטו והתורה אמרה פרה אדומה?

אכן הם הם באומות העולם שהקריבו לפייס אותן שעירים שדים ולילין אשר האמינו בטעותם שיש להם כח אלקות "פרה שחורה", והמון מישראל שלמדו ממנהגי אוה"ע נטו אחריהם וכדי להרחיקם ולהבדילם מן אוה"ע לאט לאט גזר עליהם שיקריבו הם "פרה אדומה" ולכן בא חכז"ל לומר שאם לא רצתה הפרה אדומה לצאת לא יוציאו עמה שחורה "[שלא יאמרו אומות העולם שבני ישראל מודים ג"כ לדבריהם להקריב פרה שחורה]". אכן פרה לבנה שלא הקריבו גם האומות יכולים להוציאה, יען שבזה לא יאמרו האומות שבני ישראל מודים לדבריהם (עיי' מה שכתבתי בתקנות ותפלות שער שבת שער קטן א' שאוה"ע הקפידו ביומים ההם ללבוש בגדים שחורים דוקא).

ועתה ראה פלא! שם בסדר אחרי גבי ולא יזבחו עוד לשעירים כתיב "חקת עולם תהיה זאת" ובפרה אדומה כתיב

אח"כ

אח"כ "זאת חקת" התורה, הכונה כדי להרחיק את ישראל שלא יזבחו לשעירים ולא יאמינו בשקר לכן גזרה גזרתי ונתתי להם אלה החוקים ושרפת פרה האדומה.

וזה כוונת חכז"ל שאמרו לפי שאומות העולם אשר מאמינים בשטן ומשחית ורוחות רעות אשר בכלל שעירים "מה טעם יש בפרה אדומה" דוקא ואנחנו מקריבים שורה, אתם מקריבין בפנים ואנו בחוץ? לזאת אמרה התורה זאת "חקת" התורה, לומר שזה הוא "החק" דכתיב לעיל בטעם הקרבנות למען לא לא יזבחו עוד לשעירים הקת עולם.

וזה לדעתי כונתם מה שאמרו לך אני מגלה טעמו של פרה ולאחרים חקה, לפי שאמרתי בתורה גבי ולא יזבחו עוד לשעירים "חקת עולם" שהוא מטעם לפי שגזרת פרה אדומה הוא רק שלא יזבחו עוד לשעירים חקת עולם, והבן.

ומעתה טעם פרה אדומה הוא להבדיל את בני ישראל מן האומות אשר האמינו בשדים ורוחות רעות וכפרו בבורא יחיד ומיוחד ית"ש, וזה הוא מצוה ראשונה משבע מצות שניתנו לבני נח שלא לעבוד ע"א.

מצוה שצ"ה ומצוה (של"ט) מצות טומאת מת ומי הנדה, כבר ביארתי לעיל פעמים ושלש שאברהם ושרה תיקנו טבילת טהרה לטמאים כמ"ש בזוהר וירא.

מצוה ת' דיני נחלות וירושה הבן קודם לבת וכל יוצאי ירכו של הבן קודמים לבת וכו' כמו שמבואר באר היטב כל הדינים בחנוך בסדר פינחס.

הנה אבותינו קודם מתן תורה קיימו וקיבלו כל דיני ירושה כפי אשר הם מסודרים לפנינו, כמו שמפורש בסדר חיי שרה שאמר עבד אברהם ותלד שרה אשת אדוני בן וגו' ויתן לו את כל אשר לו ואמרו חכז"ל הובא ברש"י שקבלה בידינו שהי' לו לאברהם בת (ב"ב ט"ז) ובכל זאת מסר נחלתו לבנו.

מצוה ת"א קרבן שחרית וקרבן ערבית בסדר פנחס, וכתבו הראשונים הובא בחנוך שנצטוו בעבודת שחרי' ובין הערבים שהוא פעמיי ביום בזריחת השמש ובנטותה לערב למען נתעורר מתוך המעשה הזה ונשים כל מחשבותינו להתדבק בבורא ית"ב יש"ב.

ואני ביארתי דבריהם ע"ד מ"ש בש"ס ברכות דף ויו ע"ב בשעה שהקב"ה בא לבהכ"נ ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס, ודבריהם צריכין ביאור ומספיק מרישא לסיפא. א' אמרו "בשעה" יכן "מיד", ולמה לא אמרו כשבא הקב"ה לבהכ"נ וכו' כועס? ב' מקשים על דבריה' הא אמרו במקום אחר בעשרה קדמה שכינתא? ג' במאמר שאחריו אמרו "בשעה" שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחין כתריהם בראשם ומשתחוים לחמה "מיד הוא כועס" הרי שכועס בשעה שהחמה זורחת ואו"ה משתחוים לחמה? ד' הא. כאמר שם שהקב"ה כועס "בתלת שעה קמייתי" ומדוע בג' קמייתי? ה' ביותר קשה על מאמרם במשנה ברכות דף עית ע"ב "זמן ק"ש תלת שעה קמייתי" שכן דרך מלכים לעמוד בתלת שעה קמייתי, ומה, ענין ק"ש של שחרית לקימת מלכי או"ה?

וברור בעיני בכונת דבריהם ע"פ מ"ש הראשונים הובא בחנוך סי' תרי"א שהכעס גבי ית"ש אינו רק משל, כי אשר בידו להמית ולהחיו' ואין מי שיאמר לו מה תעשה למה יכעוס? ולא עוד שהכעס אצלנו שלמות בכועס, ואליו ית"ש כל השלימות, אלא כונת הכעס בו ית"ש הוא בהיות רוב בני אדם שבעולם נמשכים אחר תאותם, ומהם רבים עובדים לשמש ולירח ולמזלות, ומתוך זה יתחייב העולם כליה מיד. אכן בעת שהמיעוט אשר בעולם

עושים

עושים רצונו ית"ש (הוא שמודים ומכירים אחדותו ית"ש) מדת הרחמים מכרעת, ות"ד.

ולכן בזמן ושעה שמלכי אומות העולם עומדים ומשכמים לעבוד לשמש ולמזלות בקהל עם, וזה הוא כנהוג בתלת שעה קמייתא, ולכן בעת שמתפללים לשמש ולמזלות כופרים באחדותו ית"ש ומעוררים בזה כעס וחימה דלעילא, ואם באותו שעה בני ישראל מקבלים עליהם עול מלכות שמים בציבור ואומרים שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד בזה הם מהפכין מיד הדין לרחמים (עיי' זהר ל"ב עה"ת מ"ע קע"ז).

ובזה אמרתי טעם שתיקנו חכמי התלמוד לקדש הלבנה (עיי' סנהדרין דף מ"ב ומס' סופרים פי"ט ה"א ורבה שמות פט"ו) בכל חודש כמו שתיקנו לומר ק"ש בג' שעות הראשונות דוקא בשעה שהמלכים עובדים לשמש ולמזלות השמים כדי לשכך כעס וחימה דלעילא ולהפוך הדין לרחמים, לזאת כשראו חכמי ישראל שאומות העולם עבדו לירח בלילה תיקנו שבני ישראל יעשו ההיפוך ויצאו לחוץ לפרסם שהוא ית"ש ברא השמש והירח ואין שום אלקות במזלות, כי גם הם ששים ושמחים לעשות רצון קונם ית"ש.

ולעומת זה צותה התורה להקריב בשחרית ובערבית קרבן לה' הבורא כל ית"ש לומר ולפרסם שהשמש והירח הכל משועבדי לבורא עולם ית"ש שהוא יחיד ומיוחד.

ומי הי' הראשון שהכיר את בוראו ולמד לבריות שאין ממש בעבודת אלילים ובמזלות? אברהם הי' הראשון ואחריו יצחק ויעקב שהי' מרכבה לשכינה ית"ש

מצוה ת"ב קרבן שבת, (ת"ג) קרבן ר"ח, (ת"ד) קרבן מוסף בחג השבועות כבר ביארתי פעמים דעת הראשונים שהקרבנות באו לרחק ישראל מקרבנות שהקריבו האומות לעבודת אלילים.

מצוה ת"ה לשמוע קול שופר ביום ראשון של תשרי שהוא ראש השנה כבר ביארתי ובררתי באר היטב שהאבות קודם מתן תורה ידעו שיום א' תשרי הוא יום הדין ובו עוברים לפניו כל הברואים כבני מרון (עיין לעיל תשובה ויו).

מצוה ת"ו ת"ז הפרת נדרים שלא לשנות מה שקיבל בדבור אפילו בלא שבועה, זה וודאי בכלל הדינים אשר קיבלו בני נח ליישובו של עולם שסופר ומונה בשלשים מצות שקיבלו בני נח והוא מצוה כ"ה שהבאתי בראש סימן זה עיי"ש.

מצוה ת"ח לתת לשבט לוי ערים לשבת בהן אחר שאין להם חלק בארץ, מצוה זו ניתנה לבני נח לכבד ולהחזיק הלוים אשר עוסקים בתורה ובעבודה והוא בכלל מצות כבוד התורה שהיא מצוה כ"א משלשים מצות שניתנו לבני נח שהבאתי בריש סימן הזה.

מצוה ת"ט שלא להרג החוטא עד שידונו אותו הב"ד למיתה שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' ת"י לשלוח מכה נפש בשגגה לערי מקלט. תי"א שאין העד יכול להיות דיין בדיני נפשות, תי"ב שלא נקח כופר (פדיון) להציל נפש הרוצח (שלא להורגו), תי"ג שלא נקח כופר מן המחויב גלות מפני שהרג נפש בשגגה לפוטרו מן הגלות — מצות הללו הם בכלל מצוה שביעית שניתנה לבני נח שסופר ומונה הרמב"ם והם בכלל מצוה כ"ה משלשים מצות הדינים לישובו של עולם להושיב שופטים ודיינים.

ופה אזכיר שמאלו תי"ג מצות הנזכרים בספר בראשית שמות ויקרא במדבר הרבה נזכרים במשנה תורה שהוא ספר דברים אשר מזהיר עליהן אזהרות מרובות ויפחדים הרבה בעונשים, ופעמים יוסיף ביאור בקלתן, אבל במצות הכהנים לא מוסיף אזהרה מפני שהכהנים

שהכהנים זריזין הם, וכתב החנוך בשם הרמב"ם במשנה תורה מוסיף מצות שלא נזכרו עד כאן יבום גירושין ועוד הרבה ואין ספק שכולם נאמרו למשה בסיני או באהל מועד בשנה הראשונה, כי בערבות מואב לא נתחדשו לו אלא דברי הברית, כאשר נתפרש בו, ועל כן לא נאמר בספר דברים וידבר ד' אל משה לאמר צו את בני ישראל או דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מצוה פלונית, עכ"ל הרמב"ם.

וכתב ע"ז רא"ה ומה שלא הוזכרו מצות שנזכרו בספר משנה תורה בספרים הראשונים כמו שאר המצות? אל תתמה בדבר אחר אמרו חכז"ל בפסחים דף ו' ע"ב ובכמה מקומות אין מוקדם ומאוחר בתורה, עכ"ל.

ואני מעודי לא הבנתי את דברי הרמב"ם שאמר שגם המצות אשר רק במשנה תורה הנזכרים נאמרו למשה בסיני או באהל מועד, א"כ לא הביא אותם בארבע ספרים ורק במשנה תורה אשר בחלק הזה לא נאמר וידבר ה' אל משה צו את בני ישראל? שנית מה שרצה רא"ה לתרץ משום שאין מוקדם ומאוחר בתורה ג"כ לא הבנתי כי בתורה בודאי אין מוקדם ומאוחר אכן במשנה תורה אשר רק מכפיל ומזהיר אזהרות על המצות שאמר להם בד' חלקי התורה לא הי' לו להביא מצות שנאמר לו מקודם?

ואני אומר השערתי המצות שנאמרו במשנה תורה ולא נאמרו בספרים הראשונים הם המצות שנאמרו לאבות קודם מתן תורה!

ויש לי ע"ז כמה ראיות ברורות ואחת מהן: הרמב"ם בפ"ט מלכים כתב על ששה דברים נצטוה אדם הראשון, על ע"א, ברכת השם. שפיכת דמים, גילוי עריות, גזל, דינים וכו', והוסיף לנח אבר מן החי וכו', בא אברהם נצטוה על המילה, בא יצחק ונצטוה על התפלה והפריש מעשר, בא יעקב ונתוסף לו גיד הנשה וכו', ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה התורה על ידו עכ"ל הרמב"ם.

והקשה בכ"מ על הרמב"ם היכן מצינו שנצטוה עמרם במצות? והכ"מ הניח בצריך עיון על הרמב"ם. ואני אמרתי מאחר שראינו שהי' לאבותינו בקבלה איש ומפי איש שלשים מצות קיבלו בני נח (שהבאתי לעיל בריש הסימן) ואין בידינו כעת דבר ברור איזה הם השלשים מצות שקיבלו, לזאת קרוב לודאי שהשערתי נכונה שבתוך המצות שקיבלו בני נח הם הם אלה המצות שנזכרים בספר משנה תורה מה שלא הזכיר בד' ספרים באשר אלו לא נאמרו לישראל בפרט אחר מתן תורה רק נאמרו בכלל לאבות קודם מתן תורה, ואלו הם המצות שהזכיר הרמב"ם ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות. ומטעם זה לא הזכיר הרמב"ם אלה המצות בין המצות שנאמרו לישראל בפרט, וכמו שאבאר בס"ד.

מצוה תי"ד תט"ו לדיינים שלא יכירו פנים במשפט ולא יגורו מפני איש הם בכלל מצוה שביעית שניתנה לבני נח להושיב שופטים ודיינים.

מצוה תט"ז לא תתאוה, כבר כתב הרמב"ם שהלאו דלא תחמוד בפ' יתרו הוא להענישו אע"פ שמחמד על מנת לקנותו בדמים, ולאו דלא תתאוה הוא שמתאוה להשיג החפץ בלא דמים, ומקבל עונש על התאוה אע"פ שלא השיג החפץ. וכל אזהרות הללו הם להרחיק את האדם מן הגזל וגזל הוא מצוה השישית שנאמרה לבני נח.

מצוה תי"ז להאמין באחד יחיד ומיוחד יתש"ם והוא מצוה ראשונה שנאמרה לבני נח שלא לעבוד ע"א. ובכלל זה מצוה תי"ח לאהב את ה' בכל לבבו וגו'.

מצוה תי"ט ללמוד התורה שנאמר ושננתם לבניך, ת"כ לקרא ק"ש בבקר ובערב שהוא ג"כ לצאת ידי חובת למוד התורה בבוקר ובערב, תכ"א מצות תפילין ביד, תכ"ב מצות תפילין בראש תכ"ג לקבוע מזוזה בפתח הבית כל מצות הללו נכללים במצוה כ"ב משלושים מצות שניתנו לבני נח שהוא עסק התורה שניתנה לבני נח ונכלל במצוה ראשונה משבע מצות שלא לעבוד ע"א ומצות תפילין ביד ובראש ומזוזה על הפתח הכל בא בתורת התנגדות להבדיל בני ישראל שהי' על פתחם דמות ע"א ובכלל זה מצוה תכ"ד שלא לנסות השם, תכ"ה להרוג שבעה אומות המחזיקים באליליהם שעבדו ע"א, תכ"ו שלא לחמול על עובדי עכו"ם כשנבא אל הארץ, תכ"ז שלא להתחתן עמהם אפילו אחר שנתגיירו, תכ"ח שאסור להנות ממשמשי ע"א. כל מצות הללו נכללים במצוה ראשונה של בני נח שלא לעבוד ע"א, ומכ"ש שנכלל בה מצוה תכ"ט ולא תביא תועבה אל ביתך שכתבו הראשונים שהוא מצוה להרחיק כל ענין ע"א.

מצוה ת"ל לברך אחר שאכל ושבע ושבעת המינים ביארתי בטעם המצוה ע"פ מ"ש חכז"ל (בש"ס ברכות ל"ב ע"א) מלי כרסי זני בישי, כשמלא הכרס האדם מוכשר לכפור בה' יתש"ם, כמו שמפורש בפרשת וילך ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלדים אחרים, וכן נאמר בסדר האזינו וישמן ישורון ויבעט, וכן מפורש בסדר עקב ואכלת ושבעת וברכת את ה' וגו' פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת, הרי מפורש שמצות ברכת המזון ניתנה לישראל שלא יבאו לכפור בה' יתש"ם ח"ו. ומי הי' הראשון שלמד הבריות לברך את ה' אחר שאכלו ושתו? אברהם אבינו הי' הראשון שלמד לומר ברוך שאמר והי' העולם (סוטה דף יוד ע"ב) והוא למד לומר אחר האכילה ברוך ה' המבורך לעולם ועד (תנחומא לך על הפסוק אחר הדברים האלה) וכן אמר מלכי צדק על אברהם ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ, ואמרו חכז"ל בסוטה דף ע"ב מלמד שאברהם הקנה להקב"ה שמים וארץ. כוונתם שאברהם הי' הראשון שפרסם בעולם שהוא יתש"ם שליט על הכל הן בעליונים והן בתחתונים, כי בכלל שמים וארץ הוא כל מה שבעולם וכן אמרו בש"ס יומא דף כ"ד ע"ב תולדות השמים מן השמים נבראו תולדות הארץ מן הארץ נבראו לפי שאלו הם היסוד לכל הנבראים בתבל.

מצוה תל"א לאהב הגר ולחמול עליהם, וכתבו הראשונים שמצוה הזאת היא בנכרי שהניח דתו וקיבל דת ישראל לאהב אותו ולחמול עליו ביותר כדי לקרבו לדת ישראל, כדי שעי"ז יכיר שדת ישראל היא דת אמת ויכפור בע"א, וזה בכלל מצוה ראשונה שניתנה לבני נח שלא לעבוד ע"א.

מצוה תל"ב להיות יראת ה' תמיד על פניו לבלתי נחטא כמ"ש את ה' אלדיך תירא. מצוה זו קיימו האבות כמ"ש גבי אברהם שאמר לו ה' עתה ידעתי כי ירא אלדים אתה וגו' ויוסף אמר ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלדים.

מצוה תל"ג ואותו תעבוד ואמרו חכז"ל בתענית ב' ע"א ובספרי עקב עבודה זו תפלה, ואבותינו אברהם יצחק ויעקב הי' הראשונים שתיקנו תפלה

תפלה בשחרית ומנחה ומעריב כמ"ש הרמב"ם שהבאתי לעיל.

מצוה תל"ד להתחבר ולהדבק בחכמי התורה כמ"ש ובו תדבק, וזה בכלל מצוה כ"א ומצוה כ"ב משלושים מצות שקיבלו בני נח עשה דכבוד התורה ועסק התורה שהבאתי בראש הקונן

מצוה תל"ה להשבע בשמו יתברך בעת שצריך להחזיק או לקיים דבר או להרחיקו, ויש בזה פלוגתא בין רמב"ם לרמב"ן. הרמב"ם סובר שאם הוא מן הצורך מצוה הוא להשבע בשמו והרמב"ן סובר שאינו מצוה רק רשות (עיי' חנוך סוף עקב), וכל זה נכלל במצוה ב' משבע מצות בני נח שלא לברך השם.

מצוה תל"ו לאבד בתי עבודה זרה, תל"ז שלא לאבד הדברים ששם ה' נקרא עליהן כגון בתי מקדשות וספרי הקודש ושמותיו ית"ש, כל זה נכלל במצוה א' ובמצוה ב' משבע מצות שלא לעבוד ע"א ושלא לברך השם.

מצוה תל"ח הנודר קרבן למזבח או לבדק הבית מחויב לקיים נדרו בתוך השנה, תל"ט שלא להעלות קרבן חוץ לעזרה, ת"מ להקריב כל הקרבנות בבית המקדש ולא בחוצה לארץ, תמ"א קדשים שנפל בהם מום החיוב לפדותם באחר, תמ"ב שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלם, תמ"ג שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים, תמ"ד שלא לאכול מעשר שני של יצהר חוץ לירושלים, תמ"ה שלא יאכל הכהן בכור תמים חוץ לירושלים, תמ"ו שלא לאכול מבשר חטאת ואשם אפילו הכהנים חוץ לקלעים, תמ"ז שלא לאכול שום דבר מבשר קדשים קלים קודם זריקת דמים, תמ"ט שלא לאכול מן הבכורים, ת"נ שלא לעזוב הלוים ליתן להם חלק המגיע להם ושנשתדל לשמח אותם כמ"ש השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך לעולם. תכלית מצות הללו כתבו הראשונים כדי לחזק את בדק הבית ושבט לוי שאין להם חלק ונחלה למען יתבני הארץ ועיר הקודש ירושלם שהיו שם הנביאים והכהנים שלמדו תורה ומצות לישראל. ומצות הללו נכללים במצוה כ"א וכ"ב משלושים שניתנו לבני נח עשה דכביד התורה ועסק התורה שהבאתי בריש הקונן.

מצוה תנ"א מצות שחיטה הרוצה לאכול בשר בהמה חיה או עוף שישחוט אותם תחלה, ומצות שחיטה קיימו וקיבלו האבות, ומפורש בתורה בסדר מקץ שאמר יוסף לאשר על ביתו „וטבוח טבח והכן" וגו' וקיבלו חכז"ל איש מפי איש וטבוח טבח פרע להם בית השחיטה, והכן טול גיד הנשה בפניהם. (חולין צ"א ע"א). ומה נעימים והאמתיים דברי מהרש"א שגבי שחיטה אמר „פרע להם" ובגיד הנשה אמר טול בפניהם? לפי שגבי שחיטה לא מועיל אם ישראל עומד על גבן של אינו ישראל ורואה ששחט שפיר, כי שחיטת עכו"ם נבלה, לזאת אמר „פרע להם" הנח להם שהם ישחטו בעצמם, משא"כ בנטילת גיד הנשה שדי אם רואה הישראל שהעכו"ם נטל את גיד הנשה כהוגן, לכן אמר „והכן" שדי אם תטול את גיד הנשה ויאכלו ודו"ק.

ורואה פלא, בני ישמעאל ובני קטורה עוד היום מעשה אבותיהם בידיהם ומקיימין מצות שחיטה כאשר ראו מאבותיהם! ואם קונים בשר מטבח ישראל משגיחים שישחוט ויזכיר ששוחט לשם אלה, וד"ל.

מצוה תנ"ב אסור אבר מן החי זו מצוה ז' משבע מצות בני נח שסופרים ומונים כל הראשונים.

מצוה תנ"ג להביא כל הקרבנות שנתחייבנו בחטאת אשם עולה ושלמים בחוצה לארץ אל בית הבחירה דוקא כמ"ש רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך

תאוה ובאה (ראה), כבר כתבתי בשם ראשונים שתכלית הקרבנות הי' לעורר את האדם שמחויב מיתה או עונש על חטאיו והקב"ה מקבל השבים בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם, וכדי להרחיק את בני ישראל מעובדי ע"א שהקריבו לעבודת אלילים קרבנות צותה התורה שיביאו קרבנם בעיר הקודש ירושלים דוקא במקום שישבו הכהנים בעבודתם ולוים בדוכנם שלמדו תורת אמת ישראל להבדיל בין קודש לחול ובין טמא לטהור, וכל זה נכלל במצוה ראשונה משבע מצות של בני נח.

מצוה תנ"ד תנ"ה לא תוסיף ולא תגרע מן המצות, תנ"ו שלא לשמוע נבואת נביא המתנבא בשם ע"א, תנ"ז שלא לשמוע לדברי המסית לע"א, תנ"ח מצוה לשנא את המסית לע"א ולנקום בו, תנ"ט שלא להציל המסית לע"א כשבא בסכנה, ת"ס שלא לרחם על המסית לע"א, תס"א מי שיודע עדות על המסית לע"א מחויב להגיד עונה, תס"ב שלא נכית אחד מישראל לע"א — כל מצות הללו שלא להוסיף ולגרוע מן המצות ושלא לשמוע לנביאי שקר המסיתין לע"א וכן כל הנזכרים כאן הם כדי להרחיק ישראל מעובדי ע"א ונכלל במצוה א' משבע מצות של בני נח.

מצוה תס"ג לחקור בעדות בשבע חקירות כמו שאמרו בש"ס סנהדרין דף מס ע"א נכלל במצוה השביעית משבע מצות להושיב שופטים ודיינים ונכלל במצוה כ"ה משלושים מצות שקיבלו בני נח בכלל הדינים ליסודו של עולם שהבאתי בראש הקיון.

מצוה תס"ד שרפת עיר הנדחת, תס"ה שלא לבנות עיר הנדחת לעולם תס"ו אסור להנות מעיר הנדחת, תס"ז שלא להתגודד כמו שעושים עובדי ע"א, תס"ח שלא לקרוח שער הראש כמו שעושים חסרי הדעת עובדי ע"א, כל מצות הללו הם לרחק ישראל מעובדי ע"א שהוא מצוה ראשונה שניתנה לבני נח.

מצוה תס"ט שלא נאכל פסולי המוקדשין שנפסלו על ידינו, וכשאוכל אח"כ חייב משום לא תאכל כל תועבה וכתב רא"ה שורש המצוה למנוע אותנו להתקרב אל הקודש ולנגוע בקדשו כדי להוקיר הקודש והקדשים בעיני המון, עיי"ש, וזה בכלל מצוה ב' משבע מצות שלא לברך השם.

מצוה ת"ע לבדוק בסימני העוף, תע"א שלא לאכול משרץ העוף, תע"ב שלא לאכול מבשר בהמה חיה ועוף שמתו מאליהן כמ"ש לא תאכלו נבלה כבר כתבו הראשונים שהחיות והבהמות שאסרה התורה הם מולידין אכזריות באדם ומטמאין את לבו שיכול להרג אדם ולבא לידי רציחה שהוא מצוה ג' משבע מצות של בני נח, וכן נבלה מטמטם את לב האדם עד שנעשה לאכזר, ובכלל שלושים מצות שניתנו לבני נח מצוה כ"ט הוא אסור נבלה שהבאתי בריש הקיון.

מצוה תע"ג הוא מעשר שני, תע"ד מעשר עני הם מצות שניתנו לאבות בני נח כמ"ש יעקב וכל אשר תתן לי עשר וגו' ועיי' רמב"ם ה' ערכין פ"ז הלכה ל"א-ל"ג.

מצוה תע"ה שלא לתבוע החוב בשנת השמטה, כדי שלא נעשה מעשה אכזריות ולעורר על מדת אהבה ואחוה שהוא מצוה ראשונה שניתנה לאדם הראשון לרחם על עני ואביון, כי לולי זאת האיך הענים הקב"ה אנשי סדום ועמורה משום שלא החזיקו ידי עני ואביון הא אין עונשין אלא מזהירין? אלא ודאי שכן נאמר לבני נח לרחם על

על עני ואביון ולא יגש את רעהו ואת אחיו.

אכן לנכרי עובד עכו״ם החוב לבקש ממנו תביעתו כמ״ש ומצוה תע״ז את הנכרי תגוש, וכתבו הראשונים שעובד עכו״ם מחויב לפרוע לישראל, למען לא ירגיל הישראל לרחם על עובדי עכו״ם ולהתחבר עמו באהבה ואחוה ולרחקו ומע״א שהוא מצוה ראשונה שניתנה לבני נח.

מצוה תע״ז לעזוב החובות בשנת השמטה וכנפלא אזהרה יען שיש שומטת קרקע ושומטת כספים, תע״ה שלא מנע החסד והצדקה מישראל כמ״ש לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך האביון. תע״ט לעשות חסד עם העני ואביון בשמחה וטוב לב כמ״ש פתוח תפתח את ידך וגו׳, ת״פ להלות לעני ואביון ולא יפחד מפני פחד השמטה, כל מצות הללו הם לעורר חנינה וחמלה בלב ישראל, ומי הוא זה שאינו יודע שהרחם והרחמן שגמל חסד עם הבריות הי׳ אברהם אבינו כמ״ש חז״ל כל מי שאינו מרחם על הבריות אינו מזרעו של אברהם אבינו.

מצוה תפ״א שלא לשלוח עבד עברי בידים ריקניות. תפ״ב לתת לו מלאכך ובקרך וגו׳ מצות הללו הם לעורר חמלה על העבדים והשפחות, וכל זה למדנו מאברהם אבינו שעבדיו היו כאנשי ביתו ואליעזר עבדו הי׳ זקן ביתו המושל בכל אשר לו. ואי אפשר לומר שאליעזר הי׳ מושל ושליט על כל נכסי אברהם, דהא בסוף הפרשה כתיב שנתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, ואמרו חז״ל שהראה שטר מתנה שנתן הכל ליצחק במתנה? אלא שאליעזר הי׳ הנאמן והאפטרופס בביתו (עיי׳ תשובת הרא״ש כלל פ״ד).

מצוה תפ״ג שלא לעבוד עבודה בבהמת קדשים, תפ״ד שלא לגזוז הצמר מבהמת קדשים. שורש המצות הללו כבר הזכרתי פעמים ושלש בשם הראשונים שהם להרחיק אותנו מהתקרב אל הקודש ולשכות מה שקבלנו מאבותינו הקדושים למען לא נשמע לנביאי שקר ולמסיתים שלא לבא לידי עבודת אלילים שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בני נח.

מצוה תפ״ה שלא לאכל חמץ אחר חצות ביום י״ד בניסן, תפ״ו שלא להותיר דבר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום השלישי, תפ״ז שלא להקריב קרבן פסח בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות (עיי׳ חנוך תפ״ז ובהג״ה שם). תפ״ח לשמוח בשלש רגלים, תפ״ט לראות כל זכר בירושלים בבית הבחירה שלש פעמים בשנה, ת״ץ שלא נעלה לבית הבחירה ברגל בלא קרבן.

כבר כתבתי שקבלה בידינו שאדה״ר והאבות הקריבו קרבן פסח ואפו מצות בפסח, אכן שורש כל מצות הללו הוא לרחק את ישראל מעובדי ע״א ולקרבם לתורת אמת על ידי שיעלו לירושלים וישמעו לקח מפי כהנים והלוים ומשרתי יחיד ומיוחד, למען יאמינו בהי׳ אחד ששמו אחד, וזאת מצוה ראשונה שנצטוו בני נח להאמין בבורא יחיד ומיוחד.

מצוה תצ״א למנות שופטים ושוטרים זו היתה מצוה שביעית שניתנה לבני נח להושיב שופטים ודיינים ובזה תרלת׳ קושית הרמב״ן (ועיי׳ חתם סופר או״ח סי׳ כ״ד) למה לא תיקנו ברכה על מינוי הדיין והרב והשופט? לפי שהוא מצוה שכבר ניתנה לבני נח ולא ניתנה לישראל בפרטיות (עיי׳ לעיל תשובה ב׳ מ״ש בזה).

מצוה תצ״ב לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח וגו׳ וכתב הרמב״ם לפי שכך הי׳ מנהג עובדי ע״א לנטוע אילנות יפות וכדי להרחיק ישראל מעובדי ע״א נאסר להם לנטוע אילנות

אצל

אלא מזבח ה' ומעתה על ע"א כבר נלטוו בני נח.

מצוה תצ"ג שלא להקים מצבה בשום מקום וכתבו הראשונים (עיי' ספרי רש"י ורמב"ן ורמבם ה' ע"א פ"ו ה"ו והרמבן עה"ת על הפסוק ויקם אותה מצבה) אע"פ שהמצבה היתה נאהבת בימי האבות ומאחר שאחרי כן הגוים עשו מצבה לע"א לזאת גזרה התורה שלא להקים מצבה כדי לרחק ישראל מעובדי ע"א שכבר נאסרה לבני נח.

מצוה תצ"ד שלא להקריב קרבן מבהמה שהי' בה מום עובר וכתבו הטעם כדי שיכבדו המקדש והכהנים ולא יביאו בעל מום אל הקודש ואני אמרתי בטעם ובשורש המצוה כי מצינו שהנביא מלאכי הוכיח את ישראל והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה וגו' הם למדו מאומות העולם שהקרבן מכפר על הכל אפילו בלא תשובה ועזיבת החטא ולזאת הביאו לא לבד פסח וחולה אלא שהביאו „גזול" לקרבן כפרה ועל זאת הוכיח אותם ואמר הארצה אותה אמר ה'? וכי תעלה על דעתכם שאכפר בקרבן „גזול" במצוה הבאה בעבירה? וכשם שאין מכפר בקרבן גזול כן אין מכפר בקרבן פסח וחולה יען שבזה אתם מבזים הקודש והנה זה בכלל ברכת השם שהיא מצוה ב' משבע מצות ואסור גזל היא מצוה ה' שניתנה לבני נח.

מצוה תצ"ה לשמוע בקול בית דין הגדול תצ"ו שאסרו לחלוק על החכמים תצ"ז למנות מלך מישראל דוקא בארץ תצ"ח אסור לתת מלך נכרי בארץ.

מצוה תצ"ט שלא ירבה לו המלך סוסים וגו' כל מצוה הללו הם בכלל מצות שופטים ודיינים שניתנה לבני נח כי אם לא ישמעו לקול השופטים ודיינים או שהמלך ירום לבבו ויתגאה אז תתבטל יסודו של עולם וזה מה שאמרו בשלושים מצות שקיבלו בני נח במצוה כ"ה דינים שהם ליסודו של עולם כמ"ש בעל עשרה מאמרות שהבאתי בראש הסימן.

ת"ק שלא נלך לקבוע דירתינו במצרים וכתב רא"ה בטעם המצוה לפי שאנשי מצרים רעים וחטאים שלא נשוב לשם ללמוד ממעשיהם ודרכיהם המגונים.

(ועיי' לעיל סי' ר"ב ולקמן סי' האיך ישבו גדולי ראשונים ואחרונים בארעא דמצרים?)

מצוה תק"א שלא ירבה לו המלך נשים הרבה תק"ב שלא ירבה המלך כסף וזהב תק"ג שיהי' למלך ספר מיוחד שתהי' עמו תמיד מצות הללו למלך למען ישגיח על העם כראוי ולא יתגאה על הצבור וזה בכלל מצוה כ"ה משלושים מצות שקיבלו בני נח שהם הדינים ליסודו של עולם והוא כמ"ש הנותי המשנה הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראו איש את רעהו חיים בלעו.

מצוה תק"ד לא יהי' לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה בארץ תק"ה שלא יטול כל שבט לוי חלק בביזה תק"ו לתת זרוע והלחיים והקיבה לכהן תק"ז להפריש מן הדגן והתירוש והיצהר תרומה לכהן והיא נקראת תרומה גדולה תק"ח ראשית הגז לכהן תק"ט שיהי' הכהנים והלוים עובדים במקדש למשמרות (ע"פ סדר וסדרים) כל מצות הללו הם למען יהי' לעם משרתים עובדי ה' המלמדים ומלמדים את העם מה טוב ומה ה' דורש מאתנו והם יקבלו פרנסתם מן העם ע"פ הסדר ויעשו עבודתם ע"פ הסדר וכל מצות הללו נכללים במצוה כ"א וכ"ב משלושים

ומשלושים מצות אשר קיבלו בני נח והם כבוד התורה ועסק התורה שניתנה להם:

מצוה תק"י שלא לקסום תקי"א אסור כשוף תקי"ב אסור חובר חבר תקי"ג אסור שואל אוב תקי"ד שלא לשאל ידעוני תקט"ו אסור לדרוש אל המתים כל מצות הללו הם במספר שלשים מצות אשר קיבלו בני נח כפי אשר סידר אותם בעל עשרה מאמרות שהבאתי בריש הסימן והם מצוה ג' ד' ה' ויו' זין ח' ט' יוד.

מצוה תקט"ז שנצטוינו לשמוע בקול נביא אם יאמר לעבור לפי שעה על אחת מן המצות חוץ מע"א כמ"ש נביא מקרבך מאחיך כמוני אליו תשמעון (עיי' חנוך ורמב"ם ה' יסודי התורה פ"ח). תקי"ז אסור להתנבא בשקר תקי"ח אסור להתנבא בשם ע"א תקי"ט שלא נירא ונפחד להרג נביא שקר שורש מצות הללו להוקיר הנביאים אע"פ אם יאמרו דבר מה שהוא בעינינו כאשר יאמר על ימין שהוא שמאל ויען שהם נביאי אמת החוב עלינו לשמוע בקולם ואסור להרהר אחר דבריהם אע"פ שאומרים לעבור לפי שעה על אחת ממצות התורה אכן אם מסית לע"א אסור לשמוע בקולו והחוב עלינו להרג הנביא שקר וכל זה נכלל במצוה ראשונה שנצטוו בני נח.

מצוה תק"כ להבדיל שש ערי מקלט שתהיינה מועדות לנוס שמה מכה נפש בשגגה והוא כדי שלא יומת על ידי גואלי הדם מי שהמית אחד בשגגה והוא כעין גדר וסייג שלא יבא אדם בכעסו ובחמתו לידי שפיכת דמים שהוא מצוה ח"י משלשים מצות שנתנה לבני נח.

מצוה תקכ"א שאסור לחמול על מי שהרג אחר בדעת או שחיסר אחד מאבריו. בזה כתב הרא"ה שורש המצוה שאם לא ייסר המזיקים איש את רעה חיים בלעו ולא יתישבו המדינות עכ"ל ומעתה הרי היא בכלל מצוה שביעית משבע מצות של בני נח להושיב שופטים ודיינים שיענישו החוטאים והיא בכלל מצוה כ"ה משלשים מצות של בני נח שהיא הדינים לישובו של עולם שהבאתי בראש הסימן ובכלל הוא גם כן מצוה תקכ"ב לא תשיג גבול רעך תקכ"ג שלא יקום עד אחד. באיש לכל עון ולכל חטאת תקכ"ד לעשות לעדים אשר העידו שקר כאשר זממו לעשות וכל מצוה הללו הם בכלל דין ומשפט לישובו של עולם שניתנה לבני נח.

מצוה תקכ"ה שלא לפחד מפני האויבים במלחמה ולמען לא יפחדו ויתנו עיניהם בכהן שהולך לפניהם שהיא מצוה תקכ"ו למשוח כהן אחד בשמן המשחה שילך לפני העם במלחמה שיאמר מי האיש אשר נטע כרם וגו' מי האיש אשר בנה בית וגו' ומי האיש אשר לקח אשה ילך וישוב לביתו ובמלחמות החובה הכתוב מדבר שילחמו בני ישראל ללחום נגד האומות שעבדו ע"א וכפרו ביחיד ומיוחד ית"ש וזה נכלל במצוה ראשונה שניתנה לבני נח שלא לעבוד ע"א.

מצוה תקכ"ז שנצטוינו במלחמות הרשות להבטיח אותם שלא להורגם אם יקבלו ליתן מס למלכינו ולהיות כבושים תחת ידינו וכתב רא"ה בטעם המצוה לעורר רחמים בלב זרע אברהם יצחק ויעקב להתנהג במדת הרחמים גם עם האויבים עובדי ע"א וחכז"ל אמרו קריאת השלום הוא בין במלחמות מצוה ובין במלחמות הרשות אם מקבלים שבע מצות ומשלמין מס למלך אסור לנו להרוג כל נשמה וכו' ומצוה זו נוהגת בארץ ישראל על אדמתן עיי"ש ובהג"ה ומ"ל הרי מוכח שאפילו

בעת

בעת שישבו אבותינו בארץ הי' החיוב לקרא לשלום ולרחם על האומות שקיבלו עליהם שבע מצות שניתנו לבני נח וממי למדו ישראל להתנהג במדת הרחמים? מאבותיהם אברהם יצחק ויעקב כמ"ש חז"ל סימן לזרע אברהם ביישנים רחמנים גומלי חסדים.

מצוה תקכ"ה לא תחיה כל נשמה משבע עממין הכנעני והפריזי החוי והיבוסי והחתי והגרשי והאמורי וכתב רא"ה בסדר ואתחנן מצוה תכ"ה לפי שאלו שבע אומות התחילו לעשות ע"א וכל תועבות ה' אשר שנא לכן צוה ה' למחותם ולאבדם מתחת השמים שלא ילמדו ישראל מהם עיי"ש ואבותינו אברהם יצחק ויעקב היו הראשונים שהתחילו ללחום כנגד עובדי ע"א שעברו על מצוה הראשונה שניתנה לבני נח:

מצוה תקכ"ט לא תשחית את עצה ואותו לא תכרות וקיבלו חז"ל שאסרו לעשות הפסד ואסור הוא לאבד איזה דבר כדי להרגיל את ישראל לאהב הטוב והתועלת וכתבו הראשונים הובא בחנוך מצוה תקכ"ט.

וזה דרך חסידים ואנשי מעשה אוהבים השלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבין אותן לתורה ולא יאבדו אפילו גרגיר של חרדל בעלם ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה לא כן הרשעים אחיהם של מזיקים שמחים בהשחתת העולם וההפך בטוב ושמח בה נפשו בטוב תלין לעולם עכ"ל ומי הוא זה ואיזה הוא שאינו יודע כי שורש המצוה בא לישראל בירושה מאבותיהם לעסוק בישובה של עולם לאהב הטוב והתועלת לאהב ולשמוח בטוב הבריות ולקרב לאבינו שבשמים הלבבות? וזה הוא מצוה כ"ה משלשים מצות שניתנו לבני נח שהבאתי בריש הסימן לעסוק בישובו של עולם.

מצוה תק"ל פרשת עגלה ערופה בנחל איתן תקל"א אסור לחרוש ולזרוע בנחל איתן וכתב רא"ה משרשי המצוה כדי שיתעורר לב האדם בראותו המעשה הגדול הזה אסיפת זקני העיר וגדוליהם ויקחו פרה וילכו באסיפה ובהמון חוץ לעיר יחרדו ומתוך כך יבערו הרעים והרוצחים מקרבם עיי"ש וזה הוא בכלל מצוה ג' משבע מצות של בני נח לא תרצח ובכלל מצוה כ"ה משלשים מצות של בני נח דינים לישוב של עולם שהבאתי לעיל בראש הסימן.

מצוה תקל"ב שנצטוו ישראל באשת יפת תואר לעשות לה כמשפט הכתוב בפרשה זו והנה חז"ל אמרו שהתירה התורה כאן שיקח אשה יפת תואר אפילו אשת איש שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבלות (קדושין כ"א ע"ב). וזה תמוה מאד מאד בעיני כל ולפי זה לא שבקית חיים וקיום לשום מצוה שבתורה דנאמר כיון שאפשר שיעבור באסור נתיר לו שיקיים בהיתור ונמצא דרך עקש להתיר ח"ו כל מה דאסר רחמנא? אכן פרשת יפת תואר נאמר במלחמה ובמלחמות הרשות הכתוב מדבר (ספרי וש"ס סוטה דף ל"ה ע"ב) ובמלחמה התירה התורה לעת הצורך לאכל גם דברים האסורים כמ"ש בש"ס חולין דף י"ז ע"א (עיי' חנוך פרשת שפטים סימן תקכ"ז) והוא אחת ממצות התורה להתיר לאנשי מלחמה הרוצים להרחיב את גבול ארץ ישראל גם דברים אסורים שיהי' נוכנים ומזורזים להרחיב את גבול ארצם ולזאת התירה להם גם יפת תואר אם נפשו חשקה בה שישאנה ואמרה ולקחת לך לאשה שקדושין תופסים בה (קדושין כ"ב ע"ב)

אע״פ שגם לבני נח נאסר „גילוי עריות„ והיא אחת משלושים מצות שקיבלו בני נח כמו שכתבתי בראש הסימן מצוה י״א אכן במלחמה התירה שאם מקדשה הקדושין תופסין והולד שנולד מיפת תואר הולך אחר האב ולא בנכרי' שילדה מישראל שהול' הולך אחרי הא' (קדושין דף ס״ו ואבה״ע סימן ח׳ סעי' ה') וזה הוא גזרת הכתוב במלחמו' הרשות שהתירה התורה כנגד יצר הרע מאחר שבמלחמה הותרה להם גם שאר דברים אסורים למען ילכו למלחמה להרחיב את גבול ארץ ישראל אכן אסור אשת איש נאמר גם לבני נח והוא מצוה י״ג משלושים מצות שקיבלו בני נח אכן ממצוה תקל״ג ומצוה תקל״ד שלא למכור אשת יפת תואר אחר שבא עליה ושלא יתעמר בה תחת אשר ענה אותה נראה גם כן שלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע שבער בקרב לבו של הלוחם להרחיב את גבול ארץ אבותיו וגזרה עליו שלא יהי' אכזר ואביר לב כי ביישנים רחמנים גומלי חסדים הם בניו של אברהם יצחק ויעקב.

ומצוה תקל״ה לתלות מי שמחויב תלייה על העץ ודין תלייה הוא במגדף ועובד ע״א כמוסכם בש״ס סנהדרין דף מ״ה ע״ב דפליגי על ר״א שאמר כל הנסקלין נתלין ולהמית את העובד ע״א הוא מצוה שניתנה לבני נח מאחר שה' דיבר לאדם שלא לעבוד ע״א ולברך השם כי הם הם ב' מצות הראשוני' משבע מצות של בני נח.

ומצוה תקל״ו לא תלין נבלתו על העץ תקל״ז לקבור המת ביום שמת וזה הוא מצוה שנאמרה לבני נח כי עפר אתה ואל עפר תשוב שמצוה הוא לקבור האדם בארץ דוקא ולא לתלות ולהניח המת בחוצה לארץ שיהי' מאכל לעוף השמים ולחית הארץ ובפירוש אמרו בש״ס סנהדרין מ״ו ע״ב „קבורה בארץ מה״ת" דכתיב עפר אתה ואל עפר תשוב ואמרו ברבה בראשית פי״ט בתוך עץ הגן רמז לתולדותיהן שיהי' נתונין בתוך ארון של עץ עיי״ש.

ומצוה תקל״ח להשיב אבדה לבעלים תקל״ט שלא להעלים עין מאבדת אחינו תק״מ לעזור לאדם שנפל לו חמורו או בהמה אחרת תקמ״א לעזור לאדם כשצריך ליתן המשא על חמורו דכתיב הקם תקים עמו כל מצות הללו הם לעורר רחמים וחנינה ומי הי' הראשון שלמד את הבריות מדות רחמנות? אברהם יצחק ויעקב.

תקמ״ב תקמ״ג שלא ילבש האיש מלבוש אשה ואשה לא תלבש שמלת איש זו מצוה ראשונה שנאמר לאדם הראשון מפי ה' ואני שואל אם נאמר לישראל כאן שלא ילבש גבר שמלת אשה ואשה לא תלבש שמלת איש וכי נאמר להם שצריך להיות לאיש שמלה מיוחדת ולאשה שמלה מיוחדת אכן גבי אדם וחוה כתיב ויפקחו עיניהם ויעשו חגורות ואח״כ כתיב ויעש ה' „לאדם ולאשתו" כתנת עור וגו' ופלא למה כתיב ויעש לאדם ולאשתו ולא נאמר סתם ויעש ה' להם וגו' אכן באותו שעה אמר להם ה' שהחוב על האיש ללבוש בגד המיוחד לאיש והאשה צריכה להיות בגד המיוחד לאשה משום צניעות למען יהי' הבדל בין איש לאשה (עיי' תשובה ה').

וראי' ברורה לדברי כי כאשר הלך אברהם למצרים עם שרה אמר לה עתה ראיתי כי אשה יפת מראה את וגו' אמרי נא אחותי את וגו' ופלא אם עלה פחד בלב אברהם שיראו את יפיה ויהרגו אותו למען יקחו אותה אל בית פרעה למה לא הלביש את שרה במלבוש גבר למען לא יכירו שהיא אשה? אכן אברהם לא רצה

לעבור

לעבור על מצות ה' שגזר ואמר לא ילבש גבר שמלת אשה ואשה לא תלבש שמלת איש, והנך רואה שמצוה הזאת היא מצוה ראשונה שנאמרה לבני נח.

מצוה תקמ"ד מצות שליח הקן לא תקח האם על הבנים, (תקמ"ה) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך כבר אמרו הראשונים בטעם המצוה כדי לעורר רחמינו וחלילה להיות אכזרי גם על שאר ברואים דכתיב ורחמיו על כל מעשיו, ומדת הרחמנות למדו אותנו האבות אברהם יצחק ויעקב.

מצוה תקמ"ו להסיר המכשולים מכל משכנותינו שנאמר ועשית מעקה לגגך, לזאת הטוב להשגיח לבנות קיר ומעקה סביב הגגות והבורות והשיחין והדומיהן ולתקן כל כותל וכל גדר שיכול לבא תקלה והיזוק לבריות (עיי' חנוך תקמ"ו).

ומי הוא זה שאינו מבין ומשיג שמצוה זו בכלל מצוה כ"ה משלושים מצות שקיבלו בני נח כפי אשר סופר ומונה בעל העשרה מאמרות שהבאתי בראש הסימן. ובכלל זה נכלל גם מצוה תקמ"ז ולא תעשה דמים בביתך שלא להניח המכשולים בארצותינו ובבתינו כדי שלא ימותו ולא יזוקו בני אדם.

מצוה תקמ"ח לא תזרע כרמך כלאים (תקמ"ט) שלא לאכול כלאי הכרם, (תק"ן) שלא לחרוש בשור וחמור יחדיו, (תקנ"א) לא תלבש שעטנז, וכל הרואה דברי בעל עשרה מאמרות בשלושים מצות שקיבלו בני נח שהבאתי בראש הסימן ימצא מצוה ע"ו כלאי בהמה, י"ז הרכבת האילן והרמב"ם כתב בטעם לבישת שעטנז שאסור לפי שכומרי ע"א עשו כן ללבוש צמר ופשתים וכומרי מצרים עדיין לבושם צמר ופשתים (עיי' חנוך תקנ"א) ובני נח נצטוו במצוה ראשונה שלא לעבוד ע"א ואבותינו אברהם יצחק ויעקב היו הראשונים שרחקו את בנושם מעובדי ע"א.

מצוה תקנ"ב שיא [לקדש האשה באחת משלשה דרכים] בכסף או בשטר או בביאה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה (עיי' חנוך סי' תקנ"ב) מפורש יוצא שבני נח ידעו מקידושין באחת מג' דרכים, באשר רצה יעקב לישא את רחל לאשה כתיב (ויצא כ"ט פסוק כ"ב) ויאסף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה, ומעתה עשו מעשה במשתה ושמחה ברבים ובכל זאת לא היתה רחל ליעקב לאשה יען שלא בא עליה, הרי מוכח שקדשו בביאה.

בספר טוביה מפרש בסי' זין פסוק י"ב רעואל אמר לטוביה קח לך את בתי שרה לאשה ויקח גליון ויכתוב דברי הנשואין ויחתם. הרי מפורש שהיי' מנהג בני נח לקדש בשטר.

במסכת כתובות דף לדיק ע"א אמרו [כתובה שכתב גר לאשתו קודם שנתגייר] הרי מפורש במשנה שבני נח כתבו כתובה לנשיהם. ובחולין דף לדיק ע"ב שמספר משלושים מצות של בני נח שם נאמר מתועבות שגוים ביונים הם שלוקחי' זכרי' לאשתים (שנאסר לבני נח בתוך שלושים מצות והוא מצוה י"ד משכב זכר שהבאתי בריש הסימן) שם נאמר „אין כותבים כתובות לזכרים" מוכח שהיי' מנהג בני נח לקדש בכסף או בשטר או בביאה כמו שנאמר אח"כ בתורה.

מצוה תקנ"ג תקנ"ד המוציא שם רע על אשתו לא יוכל לגרשה לעולם שנאמר ולו תהי' לאשה, מצוה זו נכללת במצוה כ"ה משלושים מצות שקיבלו בני נח שהם הדינים לישובו של עולם, דאל"כ לא שבקת חי לנשים שילך ויגרשה ויוציא עליה שם רע באפו ובחמתו ותלא בפחי נפש כאחת הנבלות ואין מי שירחם עליה.

מצוה תקנ"ה תקנ"ו הבא על נערה מאורשה

חייב

ח״ב שקילה (ועוד על הרבה עברות עיי׳ חנוך ס׳ תקנ״ה) נכלל בכלל אסור עריות שהוא מצוה ד׳ משבע מצות ומצו׳ י״א גילוי עריות משלושים מצות שקיבלו ב״נ.

מצוה תקנ״ז תקנ״ה המאנס נערה בתולה ישא אותה לאשה ויתן לאביה חמשים כסף, וכתב רא״ה משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה ושלא יהיו בנות ישראל כהפקר, עיי״ש. ובודאי זה נכלל בין מצוה שביעית משבע מצות של בני נח להושיב שופטים ודיינים להשגיח על ישובו של עולם.

מצוה תקנ״ט לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה׳. מצוה זו נכללה במצוה ע״ז משלושים מצות שניתנו לבני נח והוא אסור סרוס, כי כן אמר ה׳ לאדם פרו ורבו שהוא מצוה י״ב ומצוה י״ג ומעתה אסור לסרס ולזווג עם פצוע דכה וכרות שפכה.

מצוה תק״ס לא יבא ממזר בקהל ה׳ מצוה זו בודאי נכללה באסור עריות שהוא מצוה ד׳ משבע מצות ומצוה י״א משלשים מצות של בני נח שהבאתי לעיל בראש הסימן, כי האיך אומר משה לא יבא ממזר בקהל ה׳ ואיה המקום בתורה שאמר מי הוא ממזר? וכן אמר אח״כ במצוה (תקס״א) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה׳, ומה דינם של הנולדים מעמון ומואב, ומה דינם של הנולדים מאסור חתון? אכן נאמר למשה בע״פ וכן קיבל מפי האבות שהנולדים מן העריות הם תועבה בעיני ה׳ ואלו הם, הם הם הממזרים (מעם זר) שלא יבאו בקהל ה׳. בכלל שכתב הרמב״ם ובמצרים נאמרו לעמרם מצות יתירות (עיי׳ לעיל תשובה ה׳ ותשובה ויו ותשובה רע״ו).

מצוה תקס״ב אסור להשלים עם עמון ומואב, מטעם שהם תועבה בעיני ה׳ וגילוי עריות כבר נאמר לבני נח עיי׳ באר היטב בסימן שאחר זה ומצוה תקס״ג ותקס״ד.

מצוה תקס״ג שלא להרחיק זרע עשיו בדור השלישי כשמתגיירים, וכן מצוה (תקס״ד) אסור להרחיק ולתעב המצרי להתחתן עמו בדור השלישי אחר שיתגייר בספרי תנא ומקשה למה לא אסרה התורה אדום ומצרי עד דור השלישי לבד ועמון ומואב עד עולם? אמר רבי שמעון לפי שעמון ומואב נטלו עצה להחטיא את ישראל אסרם הכתוב עד עולם, ללמדך שהמחטיא את האדם קשה לו מן ההרגו שההרגו אין מוציאו אלא מן העולם הזה והמחטיאו מוציאו אף מן עולם הבא עכ״ל. וזה פלא והפלא, כי לטעם זה לפי שהחטיאו את ישראל למה הותרו הנקבות מעמון ומואב לבא בקהל ישראל כמ״ש בירושלמי יבמות פ״ח ה״ג עמון ומואב נקבותיהם מותרות? והוא פלא! כי בעל המאמר אשר לפנינו הוא רבי שמעון שאמר הטעם משום שעמון ומואב החטיאו, והוא ר׳ שמעון סובר במשנת בש״ס יבמות דף ע״ז ע״ב שגם הנקבות מאדום ומצרים מותרות לבא בקהל ישראל כמו הנקבות מעמון ומואב אכן אכן דסוברים שגם הנקבות מאדום ומצרים אסורות לבא בקהל ישראל אין סוברים דרשו של ספרי הנאמר מפי ר׳ שמעון ודו״ק. וטעם שאסורים לבא בקהל ישראל לפי שטבעו מעשה אכזריות ואין בהם מדת חנינה וחמלה, ואבותינו ג״כ לא רצו להזדווג עם האומות שלא היי בהם מדת חנינה וחמלה.

מצוה תקס״ה טמא לא יבא לתוך המחנה, (תקס״ו) שיהי׳ לחיל במלחמה מקום מיוחד לעשות צרכיהם שלא יטמאו המחנה, (תקס״ז) שיהיה לכל אחד מבני החיל יתד וכלי לחפור בו מקום לעשות צרכיו, וכתבו הראשונים שהכל מטעם נקיות שמביא לידי טהרה וקדושה כמ״ש הכז״ל בש״ס ע״א דף כ׳ ע״א, וכבר כ׳ בזוהר ויחי שאברהם תיקן טבילה לאנשים ושרה טבילה לנשים באשר ידעו והשיגו

שנקיות

שנקיות מביא לידי טהרה וטהרה מביא לידי קדושה כמ"ש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחוריך.

מצוה תקס"ח עבד שברח מאדוניו מחוצה לארץ, לארץ ישראל לא ישיב אותו לאדונו אע"פ שהוא ישראל שנאמר לא תסגיר עבד אל אדוניו (עיי' חנוך תקס"ח), ביארתי בטעם המצוה, יען כי בחוצה לארץ עבדו ע"א, ולזאת אסור לשלח את העבד הזה לאדונו לחוצה לארץ שחשודים על ע"א וחשודים על משכב זכר ושאר תועבות, ואע"פ שאדונו ישראל בכ"ז העבד יכול לבא לידי ע"א ושאר תועבות, וזה בכלל באסור עבודת אלילים שניתנה לבני נח, ולזאת ניתנה מצוה (תקס"ט) עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר בטוב לו לא תוננו.

מצוה תק"ע לא תהיה קדשה בבנות ישראל, (תקע"א) לא תביא תועבה אתנן זונה וגו' בית ה' וגו', כדי להרחיק הזנות והנאוף מבית ישראל, מצות הללו הי' לאבות קודם מתן תורה דמצינו כאשר טימא שכם את דינה בני יעקב באו על החללים ויבוזו העיר אשר טמאו אחותם (וישלח ל"ד). ופלא, וכי כל החללים טמאו את דינה הא רק שכם טמאה? אכן כבר תירץ הרמב"ם בפ"ט ממלכים הי"ד וזה לשונו: „[חייבין בני נח להושיב דיינים ושופטים לדון במצות דהו ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה מפני שהם ראו וידעו בו ולא דנוהו, עכ"ל]". הרי מפורש שבני נח נלטוו בדינים הללו ולא לבד שהחוטא נענש מאת בורא שמים וארץ, אלא שבני העיר מחויבים להעניש את החוטא ואם לא מענישים אותו גם הם נענשים והוא כמ"ש חכז"ל במס' שבת דף נ"ד ב' כל מי שאפשר לו למחות בעוברי עבירה ולא מיחה נתפס על אנשי עירו.

ולולי שהיה הדין כן הי' יעקב הוכיח את בניו ששפכו דם נקי כי אם שכם חטא מה חטאו בני העיר? אלא וודאי שהן נלטוו מאת ה' לא תהי' קדשה וטמאה בקהל ה' והוא מצוה שניתנה לבני נח.

מצוה תקע"ב לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל וגו', (תקע"ג) לנכרי תשיך, רבינו אברבנאל בסדר תצא הי' כ"ג בתשובה ב' על תלונת שונאי ישראל שהתורה התירה ליקח נשך מן הנכרי מבאר באר היטב בראיות ברורות: נכרי משמעו משבעה אומות שהם נכרים לישראל אבל שאר או"ה נקראים אחים כמו שנאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, וממילא מובן שנכללים בכלל לא תשיך לאחיך, עכ"ל, ומעתה הלאו דלא תשיך לאחיך הוא לאו שבכללות שכלל לכל מין האנושי חוץ מאלו אומות שעבדו ע"א ועשו מעשה אכזריות ואסור להתחבר עמהם במשא ומתן שלא ילמד ממעשיהם וזה בכלל אסור לעבוד ע"א שניתנה לבני נח.

מצוה תקע"ד תקע"ה שלא לאחר הנדרים ולקיים מוצא שפתיו, הנה לנדור נדר ולקיים נדרו היא דבר שקיימו האבות דכתיב וידר יעקב נדר לאמר אם יהי' אלהים עמדי וגו' ונדרו בעת צרה וקיימו נדרם.

מצוה תקע"ו כי תבא בכרם רעך ואכלת וגו' (תקע"ז) שהשכיר לא יקח יותר ממה שצריך לאכול, (תקע"ח) שלא יאכל השכיר בשעה שצריך לעשות עבודתו, מצות הללו נכללים בכלל מצוה כ"ה מדינים ליישובו של עולם אשר נאמרו בשלושים מצות שניתנו לבני נח.

מצוה תקע"ט ספר כריתות והוא מעשה הגרושין ויען כי מעשה הגרושין הוא מצוה שנאמרה לאבות ויש לי בזה דברים חדשים, דברים שלא סדרו גדולי הראשונים והאחרונים, ומקום הניחו לי כדי לחדש חדשות בתקנות ומנהגי קדמונים, לזאת אעתיק מראש דברי רא"ה

בחנוך

בחנוך סי׳ תקע״ט אות באות, ודבריו הם ג״כ ראי׳ ואות שמעשה הגרושין ניתנה לאבות. וזה לשונו: כלעוינו [כשנרצה לגרש נשותינו לגרש אותן בכתב] ועל זה הכתב יאמר הכתוב ספר כריתות והוא שיקראו אותו חכז״ל גט ועל זה נאמר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו.

משרשי המצוה לפי שהאשה נבראת לעזר לאדם והיא לו כאחד מכלי חמדתו כמו שאמרו חכז״ל (סנהדרין כ״ב ע״ב) אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, ואחר שכן הי׳ מרצונו ית״ש שיקיץ נפשו בכלי הזה שיוציאנו מבית.

ומן הטעם זה יש מרבותינו שאמרו (בגיטין דף צ׳) שאפילו הקדיחה תבשילו יכול לגרשה כלומר מפני דבר קטן אחר שאינה לו ככלי יקר שבבית ומהם שאמרו כי מהיות הכלי הזה „בצלמו כדמותו״ וחננה האל לכרכו ולכבודו, אין ראוי להוציאה ולשלחה מעליו כי אם בטענה גדולה כמו שאמר הכתוב „כי מצא בה ערות דבר״!

ומכל מקום דברי הכל כשמצא בה דבר גדול שראוי לגרשה וכפשו קצה בה אין הכרח להיות אתה [כאשר עושים קצת מן האומות שכורתין ברית עם האשה ברית חזקה עד שאול תחתית ומתיירא על הפירוד, ואם תעשה בעיניו הזימה ותחריב כל אשר בבית ותבעיר באש כל אשר לו מגדיש עד קמה].

ואמנם צויתנו התורה בשלחנו אותה לבלתי ישלחה בדבור לבד פן יהי׳ לנו לאבן נגף ולצור מכשול להיות זימה בתוך עונינו שהטעון [המזנה תחת בעלה כי גירשה בדבור], גם יהי׳ מעשה הגירושין הרבה מגיי לזאת כלעיו ישראל לכתיב הדברים בספר והעד עדים ולריכה להראות שטר כל הטוענות גירושין, [ועוד תועלת בכתיבת הגט שמתוך כך תנוח חמת האיש לשעתי׳ ויכחי׳ מלגרש אותי וגדול השלום], עכ״ל.

ונראה הכני להראות האסור ליקח שתי נשים שאסרו בבית דין בימי רבינו גרשם בצרפת שהובא באה״ע סי׳ א׳ כבר הי׳ בימי האבות קודם מתן תורה. אברהם אבינו לא הי׳ לו רק אשתו שרה ואע״פ שלא הי׳ לו עמה בנים בכל זאת לא לקח לו אשה אחרת ורק ע״פ עצת ובקשת אשתו שרה לקח לו את הגר לאשה (בראשית ט״ז). יצחק לא הי׳ לו רק אשה אחת והיא רבקה, אע״פ שלא הי׳ לה מיד בנים בכ״ז לא לקח אשה אחרת, יעקב אבינו לקח לאשה את רחל ונתנו לו את לאה אשר לא אהב ובזאת לקח את רחל באשר חפץ בראשונה אבן לא גירש את לאה שהיתה שנואה בעיניו ומה שלקח שתי שפחות על כשיו זה למד מאביו הזקן אברהם שלקח את הגר לאשה על פי עצת שרה אשתו.

בני יעקב וכן רבינו משה איש האלודים וכן כל הקדושים הנזכרים בכתבי הקודש „מלבד המלכים״ לא היו להם רק אשה אחת.

בתרגום הארמי למגלת רות שם דברים בפי קרובו של בועז (רות ד׳ פסוק ויו) וזה לשונו: לית אנא יכול למפרוק לו על דאית אתתא לית לי רשו למיסב אחרינתא על הא דלמא תהי למצו בביתו וכו׳ עיי״ש.

בש״ס ב״ב דף צ״א אמרו אותו היום שבאה רות המואביה לארץ ישראל מתה אשתו של בועז, והיינו דאמרו אינשו: עד דלא שכב שיכבא קיימא מנו ביתיה, ומוכח מכאן שאלו היתה אשת בועז קיימת לא לקח לו את רות, עיי״ם.

בש״ס יבמות דף ס״ה דרש ר׳ אמי [כל הנושא אשה על אשתו] יכולים לכוף אותו להוציא את הראשונה וליתן לה כתובתה, עיי״ם.

גבי כהן הגדול כתוב וכפר בעדו ובעד ביתו אמרו חכז״ל בש״ס יומא דף

י״ג

י"ג שקבלה בידינו [אסור לכהן גדול ליקח שתי נשים].

הרי מוכח מתורה נביאים וכתובים ומן הגמרא והקבלה שבימי אבות נאסר לקחת שתי נשים ועתה הנני להראות שבימי האבות מעשה הגרושין הי' דבר מתועב.

כבר אמרתי שאברהם לקח את הגר לאשה רק בעצת והסכמת שרה אשתו, וכאשר ראתה שרה את בן הגר המצרית „מצחק" שעבד ע"ז והי' נחשד על גילוי עריות, ועל רציחה (עיי' רש"י וירא על מצחק) ותאמר לאברהם [גרש האמה הזאת ואת בנה] וירע הדבר בעיניו לגרשה עד שאמר לו הקב"ה כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה.

ראיה ב' שמעשה הגירושין הי' שנוי לאבות קודם מתן תורה דמליכו ותדבר אהרן ומרים במשה על אודות הכשית אשר לקח. וכבר עמדו גדולי המפרשים בסדר בהעלותך לחקור ולדרוש על אהרן ומרים שהרהרו אחר רבינו משה איש האלקים שעשה מעשה אשר לא יעשה?

ואמרתי כי גבי מלך כתיב מקרב אחיך תשים עליך מלך, וקבלה בידינו בן גיורית אין רשאי להיות מלך ונשיא, וכן פסקי' להלכה באה"ע סוף ס' חלילה בן גיורית אסור להיות דיין בחליצה, וכן פסקינן בחו"מ סי' ז' לענין דיני ממונות ואבי זקני בעל תוס' יו"ט באבות מקשי' שאיך הי' שמעיה ואבטליון נשיאים בישראל והיו גרים? ומתרץ שהם היו בני גרים, ועיי' בספר דורש לציון מבעל נוב"י סוף דרוש ב' שהאריך בזה, וכל האחרונים מסכימים להלכה ולמעשה שאפילו אם כל ישראל מסכימים אין רשאים לקבל עליהם מלך שהתגייר ואפי' בן גיורית אין רשאי להיות דיין בחליצה עיי"ש.

ומעתה זכיתי לגלות נסתרות למה התרעם אהרן על אחיו הגדול משה איש האלקים שלקח אשה כשית, באשר ידע שמן אשה כושית לא יזכו הבנים לישב על כסא אביהם משה להיות מלכים ונשיאים ודיינים, (עיי' תשובות הרשב"ן או"ח שהארכתי בענין זה).

ואחר שמפורש במדרש שמשה רבינו ביקש שאחד מבניו ישב על כסאו אחריו (עיי' ח"ס או"ח סי' י"ב) וכאשר ביארתי ידעו ששוא דבר שאי אפשר כי בן גיורית אין רשאי להיות מלך ונשיא בישראל ומעתה קשה על רבינו משה למה לא לקח לו אשה אחרת על אשתו הכושית ואם לא רצה ליקח אשה על אשתו למה לא גירש הכושית?

וזה לך האות שלקיחת שתי נשים וכן מעשה הגרושין הי' שנוי לבני נח קודם מתן תוה"ק.

ועתה הנני להראות שמקדמת דנא מעשה הגירושין הי' בעל פה על ידי ששלה אותה מביתו כמו שמצינו ששרה אמרה אל אברהם „גרש האמה", וגו' וכתיב אח"כ וישכם אברהם וגו' „וישלחה" ולא לבד שעי' ששלחה מביתו בפיו נתגרשה ממנו בהחלט אלא „אפילו במחשבתו לבד נגמרו הגירושין" ובענין זה מחשבה כמעשה.

והנה ידעתי שתפתח את עיניך עלי ועל דברי לומר שמחשבה כמעשה יחשב לקדמונים, לזאת הנני להראות לך אע"פ שע"פ דין תוה"ק צריך לגרשה במעשה בספר כריתות בב"ד ובעדים, בכ"ז [לענין גירושין די במחשבה גם בזמן הזה לענין כמה דברים]!

בש"ס ב"מ דף י"ט וגיטין דף מ"י ע"א אמרו משנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות, ובש"ס בבא בתרא דף קמ"ו ע"ב אמרו שאחד הלך אחר אשתו לבדקה ואם ימצא בה שום יגרשה ופתע פתאום נפלה החורבה על האשה ומתה ורצה הבעל לירשה ואמרו חכמים מאחר

שבדעתו

"שבדעתו הי' לגרשה" אע"פ שלא גירשה אין יורש אותה.

ובים של שלמה גיטין פ"ב סי' ד' פסק להלכה ולמעשה [מי שנתן עיניו באשתו לגרשה וקודם שגירשה מתה אין מתאבל עליה], עיי"ש.

וכעין זה פסק להלכה ולמעשה רבינו הב"ח ביו"ד סי' שע"ה [מי שגירש אשתו על תנאי אם ימות יהא גט אינה מתאבלת עליו], יעיי"ש.

מוכח מדבריהם [שאם עלה על דעת הבעל לגרש את אשתו אין לו פירות של נכסי אשתו ואין יורש אותה ואין מתאבל עליה] אע"פ שאבלות יום ראשון מה"ת וירושת אשתו הוא ג"כ מה"ת יען שמעיקר הדין הגירושין במחשבה ומכ"ש במעשה השילוח הם גירושין גמורים, רק שהתורה גזרה אחר מתן תוה"ק [שצריך לכתוב ספר כריתות וליתן בידה ממש] ומטעם כמו שכתב רא"ה שהבאתי לעיל שאם תזנה תחת בעלה שלא תאמר כי ראתה והבינה שגירשה במחשבתה והסכים לגרשה או שגירשה בדברים ושלחה מביתו, ומעתה ענין כתובת הגט בתורת משה לא הי' רק גדר וסייג מפני ערות דבר שלא יבואו בני ישראל לגלוי עריות, ואסור עריות הוא מצוה רביעית משבע מצות של בני נח.

ובכלל הזה הוא מצות תק"פ שלא להחזיר האשה אחר שגירשה ונשאת לאחר, כי אלו הי' אפשר להשיאה שנית אחר שכבר היתה לאיש אחר הי' אפשר שתהי' לאשה אחת הרבה אנשים שיגרש אחד ויקח אותה איש אחר ואח"כ יגרשה גם הוא ותקח את אישה הראשון שנית ומלאה הארץ זימה וערוה.

מצות תקפ"א שלא יצא החתן הנשוי מביתו כל השנה, (תקפ"ב) שישמח את אשתו כל השנה, וכתב רא"ה בטעם המצוה שירחיק האיש מאשה זרה והאשה איש זר ולא יבואו לגלות ערוה ואסור עריות הוא מצוה שניתנה לבני נח.

מצות תקפ"ג לא יחבול רחים ורכב כי נפש הוא חובל, טעם המצוה מפורש שהוא לתיקון העולם ולצורך ישובו, וזה בודאי בכלל מצות כ"ה משלשים מצות שניתנו לבני נח שהם הדינים לישובו של עולם, וזה ג"כ בטעם מצוה (תקפ"ד) להשמר מנגע צרעת שהוא החוב על הדיינים לשמור בריאת הגוף לישוב העולם, וזה ג"כ הטעם ממצוה (תקפ"ה) שלא לבא לבית בעל חוב ליקח משכון בלי מצות השופט והדיין מפני ישוב העולם, וזה בכלל מצוה ז' שניתנה לבני להושיב שופטים ודיינים ובכלל זה גם מצוה (תקפ"ו) שלא למנוע המשכון מבעליו בעת שצריך לו ומצוה (תקפ"ז) להשיב ביום מה שצריך ביום ובלילה מה שצריך בלילה ולשלם לשכיר יום שכרו ביומו שהוא מצוה (תקפ"ח) וכן מצוה (תקפ"ט) שלא יומתו אבות בעדות הבנים וכן לא יומתו הבנים בעדות האבות וכן (תק"ץ) שלא להטות משפט גר יתום ואלמנה, וכן (תקצ"א) שלא תחבול בגד אלמנה אפי' עשירה כל מצות הללו הם בכלל מצוה שביעית למנות שופטים ודיינים ובכלל מצוה כ"ה דינים לישובו של עולם משלשים מצות שניתנו לבני נח.

מצוה (תקצ"ב) שלא ליקח העומר ששכחנו בשדה (תקצ"ג) לא תשוב לקחתה כדי לעורר מדת הרחמים ולהחזיק ידי עני ואביון אשר נאמר לבני נח כי לולי זאת החיק העניים הקב"ה לסדום ועמורה שלא החזיקו ידי עני ואביון.

מצות תקצ"ד להעניש העוברים על מצות התורה, (תקצ"ה) ולא יוסיף להעניש יותר ממה שצותה התורה, כל זה בכלל מצוה שביעית להושיב שופטים ודיינים שידונו את העם ויענישו העוברים על מצות ה' שניתנו לבני נח.

מצוה

מצוה תקצ״ו לא תחסום שור בדישו שלא להרגיל עצמינו להיות אכזרי גם על בהמות דכתיב ורחמיו על כל מעשיו ומדת הרחמנות למדנו מאבותינו אברהם יצחק ויעקב.

מצוה תקצ״ז ותקצ״ח ותקצ״ט מצות יבום וחליצה היא מצוה שנאמרה לבני נח יבני אברהם יצחק ויעקב קיימו מצות יבום, עיי׳ רמב״ן עה״ת וישב ועיין תשובי׳ מהר״ם שיק או״ח סי׳ קכ״ג ועיי׳ מה שכתבתי לעיל תשובה קע״ט.

מצוה ת״ר תר״א וקצתה אתת האחד להציל את אשה וגו׳ והחזיקה במבושיו וקצותה את כפה הוא כדי שלא ירגילו עצמם לידי זמה וערוה והוא בכלל מצות אסור עריות שנאמרה לבני נח.

מצוה תר״ב לא יהיה בכיסך אבן ואבן וגו׳ זה בודאי בכלל מצוה כ״ה מדיכים ליסודו של עולם שהם משלושים מצות שקיבלו בני נח.

מצוה תר״ג מל״ת זכור את אשר עשה לך עמלק, (תר״ד) למחות זרעו של עמלק (תר״ה) אסור לשכוח לעולם מה שעשה עמלק, ופרשי המצוה לפי שאחר שעשה ה׳ ניסים ונפלאות לישראל במצרים ובים והאמינו לא לבד ישראל בה׳, אלא שכל האומות פחדו לנגוע בישראל, ורק הוא עמלק הי׳ הראשון שילא ללחום נגדם והעביר מתוך כך יראת האומות מלבם עד שגם הם התחילו לרדוף אחר בני ישראל, ומתוך כך לא עלה לבני ישראל להגדיל ולקדש את מי שאמר והי׳ העולם יחיד ומיוחד ית״ש, בגלל זאת לוה ה׳ למחות את זרע עמלק הזכרים והנקבות, כי כל זמן שעמלק חי וקיים בעולם אין שמו יתברך שלם ואין כסאו שלם, ואין ספוק ביד ישראל לפרסם אחדותו ית״ש שהתחילו האבות אברהם יצחק ויעקב לקרא בשם ה׳ אל עולם.

מצוה תר״ו לקרא בהבאת הביכורים הפרשה ארמי עובד אבי, (תר״ז) להוודות לפני ה׳ בהבאת המעשר, (תר״ח) שלא לאכל מעשר שני באנינות, (תר״ט) שלא לאכל מעשר שני בטומאה, (תר״י) שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בצרכי אכילה ושתייה מצות הללו לזכור שעשה ה׳ עמנו נסים ונפלאות במצרים ולבא לחצרות ה׳ וליתן תרומות ומעשרות בשמחה וטוב לב הם לחזק האמונה ולהתנהג בקדושה ובטהרה שלא נשכח תורת אבותינו שהשביע ה׳ להם לתת את הארץ לזרעם אחריהם לאחוזת עולם ומציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים אשר התחילו לקרא אבותינו אברהם יצחק ויעקב.

מצוה תרי״א והלכת בדרכיו לעשות כל מעשינו בדרך חסד ורחמים (עיי׳ חנוך סי׳ תרי״א), ולילך בדרכי ה׳ למדו אותנו אבותינו אברהם ויצחק ויעקב.

מצוה תרי״ב הקהל את העם האנשים והנשים והטף במוצאי שנת השמטה בחג הסוכות וביום שני בחג, למען ילמדו להרחיק עצמם מן האומות שעבדו ע״א (עיי׳ חינוך תרי״ב), ואבותינו אברהם יצחק ויעקב הי׳ הראשונים שלמדו את הבריות לרחק עצמם מעובדי ע״א, כי אסור עבודת אלילים היא מצוה ראשונה שניתנה לבני נח.

מצוה תרי״ג כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל ללמוד התורה ולכבד התורה שזו מצוה כ״א ומצוה כ״ב משלושים מצות שקיבלו בני נח כפי חשבון של בעל עשרה מאמרות שהבאתי בראש הסימן.

מעתה אבותינו אברהם יצחק ויעקב שהשיגו ברוח קדשם מה שעתידה התורה לומר לישראל הם הם ג״כ כתבו בספר לדורות עולם מה טוב ומה ה׳ דורש, מאתנו, ונותן התורה ית״ש מעיד על אברהם [וישמור משמרתי מצותי חקתי ותורתי (תולדות)], וכל מי שיש לו לב להבין ועין לראות ימצא שהנים הדברים

הדברים אשר אמרתי בקיונן הזה שאבותינו קיימו רוב מצות התורה עם הענפים ובצדק אמרו חכמי המשנה שקבלה בידם אברהם אבינו קיים כל התורה קודם שניתנה והחוב עלינו לקרא בקול גדול משה אמת ותורתו אמת וכל דברי חכמינו אמת |

ואחרי הדברים האלה אני חוזר לדברות הראשונות שאמרתי שמה שכתב הרמב"ם ושאר ראשונים שהמצות שלא נזכרו בכלל בארבע חלקי התורה כגון היבום וגירושין באשה ועוד הרבה מצות שכולם נאמרו למשה בסיני או באוהל מועד, ומה שלא הזכיר אותם בספרי הראשונים הוא משום אין מוקדם ומאוחר בתורה — אפשר לומר שאלה המצות שלא הזכיר בספרים הראשונים רק בספר דברים הם הם המצות שקיבלו כל ישראל מאבותיהם אברהם יצחק ויעקב כאמור להם מפי ה', כמו שכ' הרמב"ם בעצמו: ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות |

ומעתה אני אוחז בשתי ידים בהשערתי שבכלל המצות שקיימו וקיבלו האבות מפי ה' היו כל התרי"ג מצות שבתורה |

הנה ידעתי גם ידעתי שהרבה מן הקוראים דברים הללו יאמרו: מי הוא זה ואיזה הוא שהרים את ידו לכתוב דברים חדשים שלא עלו על לב הראשוני' וגדולי האחרונים? אם רבינו הרמב"ם אומר שגם אלה המצות שנאמרו במשנה תורה נאמרו למשה בסיני או באוהל מועד איך יעלה על דעתך לומר השערה שהם הם המצות והחוקים שנאמרו לאבות קודם מתן תורה?

אכן כבר קדמוני זקני בעל תוס' יו"ט זכותו תגן עלינו בנזיר פרק ה' משנה ה' [שהרשות נתונה לפרש פירוש במשנה אע"פ שבעלי הש"ס לא פירשו כן, כי כן עשה הרמב"ם ושאר ראשונים] עיי"ש.

ואני תמה על זקני ז"ל שלא הביא ירושלמי בהביא נמוקי יוסף בב"ק ריש פרק החובל וזה לשונו: בירושלמי אמרו [כל מילתא דלא מחוורא מייתינן מאחרין סגיאין] ופירושו המפרשים דהכי פירושו [כל דבר שיודעין בו שכן הוא האמת אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב הרשות ביד כל אדם לדונו ולהביאה] ואע"פ שאין אדם דן ג"ש אלא א"כ קבלה מרבו, היינו לדון לגמרי ומחקש כמו עין תחת עין או שור תחת שור, אבל היכא דגמיר דאיכא ג"ש דתחת תחת, ואינו יודע אי גמר ומתחת דשור או מתחת אשר ענה יכול לדון, וכן בשאר מקומות, עכ"ל, הרי מפורש בירושלמי שהרשות נתונה לחכמי ישראל לדרוש ולומר פירוש ודרש חדש אם טוב בעיניו לחזק הדין והדת בפירושו ובדרשתו?

ועל יסוד ושורש דברי הירושלמי יכלאי לגלות נסתרות בתורת ה' לבאות, לגדל ולקדש כל שמנהגים והתקנות, וצריך התיקן לאדם דעת שזכתו להראות שיש ביד אדם בינה יתירה ללמוד הטוב והישר גם מן הדשאים והאילנות, וזה בכלל מה שאמרו אברהם למד תורה משתי כליות, והוא הוא שזכה לקיים כל התרי"ג מצות, והם הם שקיבל משה מסיני שנאמרו כבר לאבות, וזה הי' לי לאות כי מה שאמרו חכז"ל שלושים מצות קיבלו בני נח שאין הפירוש שקיבלו רק שלושים אלא שקיבלו יותר מביא דינו של שם כמו שמפורש בש"ס ע"א ל"ו ע"ב ובמדרש על הפסוק ותלך לדרוש את ה' שהרבה מנהגי דתים נתייסדו בבית מדרשו של שם, עיי"ש, רק שבימי חכמי התלמוד החזיקו בשלושים שקיבלו. ולחזק השערתי שבימי האבות היו זהירין בטומאה וטהרה ושככים דברי הזוהר שהבאתי לעיל שאברהם תיקן מקוה טהרה לאנשים ושרה לנשים אליע

אציע עוד דבר אגדה השייך לענין אשר לפנינו.

בתנחומא ריש תזריע אמרו ילמדנו רבינו קטן לכמה נימול? כך שנו רבותינו קטן נימול לשמונה ומה טעם? כשם שנמול יצחק אבינו. ומקשים, א' מה שאלה שאל הא מפורש בתורה וביום השמיני ימול וגו'? ב' מה השיב כך שנו רבותינו וכי רבותינו אמרו קטן לשמונה הא זה מצוה מפורשת בתורה? ג' וכי השואל שאל טעם למה נימול לשמונה שהשיב מטעם כשם שנמול יצחק אבינו? וראיתי בענף יוסף שמבאר ע"פ מ"ש בש"ס שבת דף קל"ה שאמר ר' אסי כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה וכל שאין אמו טמאה טומאת לידה אין נימול לשמנה ופי' רש"י שאין אמו טמאה טומאת לידה כגון יוצא דופן אין בנה ממתין לשמונה אלא נימול מיד, אמר ליי אביי דורות הראשונים מאברהם עד מת"ת שניתנה מילה ולא נהגו טומאה, עכ"ל וזה כונת השואל קטן שאין אמו טמאה טומאת לידה כגון יוצא דופן לכמה נמול? והשיבו שקטן כזה ג"כ לשמנה כשם שנמול יצחק אבינו שאמו ג"כ לא היתה טמאה טומאת לידה והקב"ה צוה למולו לשמנה, זת"ד.

ואני אמרתי להוסיף מדבריהם באשר חביבים לי דברי הזוהר שאמר אברהם ושרה תיקנו טבילה לאנשים ונשים, ויותר חביבים לנו דברי המשנה שאמרה וישמור משמרתי מצותי חקתי ותורתי שאברהם קיים כל התורה קודם שניתנה ובוודאי קיימו מצות טומאת לידה (עיי' לעיל תשובה קל"ח).

ולזאת אני אומר השערה חדשה כי חכז"ל בש"ס נדה ל"א ע"ב חקרו ודרשו מפני מה אמרה תורה מילה לשמנה? והשיב ר' שמעון בן יוחאי כדי שלא יהיה כולם שמחים ואביו ואמו עצבים ופירש רש"י שכל האורחים ששים ושמחים בבשר ויין ואביו ואמו עצבים שאסורים אז זה לזה מפני טומאת לידה באשר טמאה שבעת ימים אחר הלידה.

ודבריהם צריכין ביאור ומספיק למה חקרו ודרשו מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה ולא שאלו מפני מה אמרה תורה וטמאה שבעת ימים דוקא? אכן שיעורין הלכה למשה מסיני הם ואין בהם טעם, כי גבי בהמה השיעור שיצאה מכלל כפל הוא שבעה ימים, ואדם יוצא מכלל כפל לשלושים יום (שבת קל"א ע"ב) ועתה אין כאן שום שאלה למה צותה התורה למול ביום השמיני?

ועוד עלינו לשאול למה שאלו התלמודים השאלה דוקא לר' שמעון בן יוחאי? אכן הוא רשב"י הורה לתלמידיו שאברהם ושרה תיקנו טבילה לאנשים ונשים והיו זהירין בטומאה וטהרה באשר אברהם קיים כל התורה קודם שניתנה ועתה לשיטת ר' שמעון בן יוחאי שאברהם ושרה קיימו מצות טומאה וטהרה שפיר מובן "למה אמרה תינוק נימול לשמונה" דוקא כדי שיהיי גם האב והאם שמחין ביום השמיני שמותרין זה בזה, אכן בימיהם שתיקנו לישב בדד גם בימי הטוהר כנדה ועתה אין לנו טעם וסברא למה צותה התורה למול דוקא ביום השמיני, והיי לנו בזמננו לתקן שימול מיד ביום הראשון ללידתו או למולו אחר שטבלה לנדותה שיהיה אביו ואמו ג"כ שמחים?

על זה השיבו: כך שנו רבותינו קטן נמול לשמונה, רבותינו שתיקנו והורו לנו לישב בדם טוהר כמו בדם נדה הם הם אמרו והורו אז שבכל זאת התינוק נימול לשמונה כשם שנמול יצחק אבינו, יען דמה שנאמר כאן בסדר תזריע וביום השמיני ימול וגו' לא בא לומר למולו ביום השמיני כדי לחבר מצות מילה עם מצות וטמאה שבעת ימים לדייק אם טמאה יותר

משבעה

ומשבעת ימים מעכבין המילה עד ימי טהרתה, אלא שבא להורות כאן וביום השמיני וגו' ביום אפילו בשבת, אכן מצות .מילה היא שנאמרה לאברהם כשמל את יצחק ובן שמונת ימים ימול, ודו"ק,

הרי לפניך ראיי' שאברהם קיים גם מצות טומאה וטהרה, יהודה דן את תמר שזנתה לשרפה, הוא לא אמר לשרפה באש כמו שנאמר גבי בת כהן בסדר אמור אלא אמר הוציאוהו ותשרף וכתב בבעה"ט בסדר וישב בשם ר"י חסיד שלא דן אותה לשרפה ממש אלא שישרפו להרושם בפניה לסימן שהוא זונה וראה פלא! ביחזקאל כ"ג כ"ה .ומספר מדין „מנאפת" ואמר אפך ואזנך יסירו וכתב שם הרד"ק זה המשפט עשו לאשה זונה שזינתה תחת בעלה שהסירו ממנה האונים והדרת פנים, עיי"ש, וכן כתב בתשובת הרא"ש כלל ח"י סי' י"ג שבימיו הוי דין לשרוף בחותם ברזל על מצחה עיי"ש. הרי שבבית דינו של שם גזרו ליקח את הדרת פנים ממצח אשה זונה ודינים ומנהגים הללו מבית דינו של שם ומתקנת ומנהגים שנהגו אבותינו אברהם יצחק ויעקב נשארו עוד בימי הנביאים ובימי הראשונים.

ומזה יש ללמוד על הכלל שככים ואמתיי הם דברי המשכי שאמרי אברהם אבינו קיים כל התורה קודם שניתנה עם השרשים והענפים ומשה אמת, תורתו אמת, דברי הנביאים אמת, וכל דברי חכמינו אמת ויציב ונכון וקיים ויישר ונאמן.

רל"א

בצאתי לירושלים

בהקדמה לספר האיגרת הזאת הזכרתי שזה ד' שנים אשר הסכמתי ליסע לארץ הקדושה ומן השמים עכבוני זה פעמים, ונתקיים בי מאמרו של רשב"י בש"ס ברכות דף ה' סוף ע"א ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, ואלו הן: תורה וארץ ישראל ועולם הבא. וכתב המהרש"א יען כי תענוגי עוה"ז מבטלין את האדם מלימוד התורה. כמ"ש חכז"ל באבות כך הוא דרכה של תורה פת במלח תאכל לזאת אמר רשב"י תורה ניתנה ביסורין, שמי שרוצה לזכות בכתר התורה לא יבקש תענוגי עוה"ז עושר וכבוד, ויקבל היסורין והשפלת כבודו באהבה.

ארץ ישראל ניתנה ביסורין, שלא נחשוב שניתנה לישראל הארץ שהוא ארץ מבורכת להתענג בתענוגים, יען שעל ידי העונג יכול לבא למרוד בה' ח"ו, כמו שנאמר שם פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת, לזאת גזרה היתה מלפניו ית"ש שיבואו על ישראל בארץ ישראל יסורין שלא יבעטו מרוב כל ומזה יש ללמוד לקבל היסורין בעוה"ז באהבה כדי למרק העונות למען יקבל שכרו בעולם הבא.

ובזה מבאר הפסוקים בסדר עקב שזכרו שלשה פעמים יסורין בפרשה אחת כנגד תורה ארץ ישראל ועולם הבא שניתנו ביסורין: כל המצוה וגו' מצוך היום תשמרון לעשות וגו' שהוא לימוד התורה ששקולה נגד כל המצות, וכתיב אח"כ למען „ענותך" לנסותך וגו'. ב' ארץ ישראל דכתיב שם כי כאשר ייסר איש את בנו כן ה' אלדיך „מיסרך" ואח"כ כתיב כי ה' אלדיך מביאך „אל ארץ טובה" וגו'. עולם הבא דכתיב בסוף הפרשה למען ענותך להטיבך באחריתך, זת"ד.

ואני בעיני מעודי ראיתי שתורת אמת אי אפשר לקנות אלא ביסורין ולמעט בתענוגים ולהיות מן הנעלבים ואינם עולבים השומעים חרפתם מן המתגאים ומאנשים אלמים ואין משיבים ועונים. ראה ראיתי מה שעשו המתגאים לנביאים שעמדו לעורר את בית ישראל לקיים והאמת והשלום אהבו: ויהי' מלעיבים במלאכי אלקים ובוזים ומבזים בדבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' עד לאין מרפא! ויעל עליהם את מלך כשדים ויהרג בחוריהם בחרב בבית מקדשם ולא חמל על בחור ובתולה זקן וישיש וגו' (דברי הימים ב' סי' ל"ו!

ראה ראיתי שארץ ישראל אי אפשר לראות אלא ביסורין, כי זה כמה שנים נכסוף נכספתי לנשק את עפר הארץ הקדושה ולהתפלל ולבכות על קברו של זכרי' הנביא אשר המתגאים ואנשים אלמים הרגו אותו בבית מקדשינו כשעמד לעורר על האמת ועל השלום והוכיח אותם במילי דשמייא, עד שהתיודו לפני נבוזראדן צורר ישראל: קמינן עילוה וקטלינן לי' והא כמה שנין דלא קא נייח דמיה! (גיטין דף נ"ז ע"ב) אמנם מן השמים עכבוני וראיתי שתורה וארץ ישראל אי אפשר לקנות אלא ביסורין!

ראה ראיתי שרבינו הרמב"ם אשר אומרים

אומרים עליו: ממשה עד משה לא קם כמשה, ולולי תורת רבינו משה הרמב"ם לא היה לנו בימינו תורה לא זכה לתורה אלא ביסורין, כי קמו לחלוק עליו בחייו, ואחרי מותו דנו לשרפה כל חבוריו, וזה כמה שנים נכסף נכספתי לנשק את העפר אשר עומד עליה רבינו משה בר מיימון ביד החזקה ובמורא הגדול אשר עשה, ומן השמים עכבוני וראיתי שתורה ארץ ישראל ועולם הבא אי אפשר לקנות אלא ביסורין!

אכן בחדש אדר שני שנת תרס"ה

פתחו לי שערי שמים בחסד וברחמים באהבה וברצון וזכיתי לצאת לארין הקדוש' בקהל עם מלא וממיקים נפשות ממדינת אייראפא, ואז נדרתי נדר לאמר: אם יהיה ה' עמדו ושמרנו בדרך הזה אשר אנכי הולך לא להתענג בתענוגים, ושוב אשוב בשלום למקומי ולמשפחתי: אז אכתוב בספר אלה מסעי בני ישראל בשמותם, למקומתם, ולהודיע לכל בני ישראל מטבעה של ארץ מצרים וארץ הקדושה.

רל"ב

ואלה שמות בני ישראל

אהרן וואמאשער ואשתו		מעיר	*Zombor*
אלכסנדר שאלגא — —		"	*Budapest*
משה ווייס — — —		"	*Alt Ofen*
דוד פיין — — — —		"	*Budapest*
נתן ב־יין — — — — —		"	" " "
שמואל מארקוס — —	Arzt	"	*Polgardi*
אהרן קאפעצקי — — —		"	*Abony*
שרגא יהודא ליכטענשטיין —		"	*Nagymegyer*
צבי יחזקאל קויפמאן רב —		"	*Virovitica*
אברהם קעלעמען רב — — — —		"	*Fogaras*
אברהם לעווין — — —		"	*Kőnigshűtte*
יששכר יאזנגער — — —		"	*Debreczen*
שמואל קרויס — — —	Professor,	"	*Budapest*
נפתלי צבי הלוי מעזעיא —	Advocat	"	" " "
יעקב צבי באישאן ראש הח"ק —		"	" " "
אשר לעאן פינציא רב אב"ד דק"ק סארעוואו		"	*Bosnien*
יוסף גאלדשמיעד —		"	*Hamburg*
חנה בילא ליבערמאן —		"	*Klausenburg*
אליעזר בן חיים בלאך		"	*Breslau*
מרים בת דוד בלאך —		"	" — "
נתן ריכטער —		"	*Miskolcz*

פנחס פראנקפורטער —		מעיר	Wien
שלמה גאלדשמיד רב —		"	Kőnigshűtte
יהודא צבי וויזלער —		"	Dolni Tuzla
יצחק סומבאלאוויטין —		"	Sarajevo
בנימין זאב ברוין —		"	Zenta
שלמה אהרן גראווים		"	Késmark
חיים בן יעקב סעיל —		"	Kisvárda
צדוק בן אברהם האנדלער רב		"	Lugos
שמואל לאנדויא	Direktor	"	Slobodka Lesna
אשר לעוויא —		"	Losoncz
אהרן כהן פלעש רב —		"	Mohács
דוד אקסעלבראנד —		"	Janov
מרדכי גאטעסמאן —		"	Bojan
אליעזר האפפמאן —		"	Budapest
משה בן ארי' לעבל לעוו —		"	Karlsbad
חיים אבינום — —		"	Travnik
שמעון דוב סימאן הזן		"	Kopenhagen
מינא סימאן — —		"	" " "
חיים נייגער — —		"	Biala
רחל חיה הופפערט —		"	Konty
יוסף פיליף — —		"	Lemberg
מענדל פייגענבוים —		"	" " "
שאול אלכסנדר אייזלער —		"	Budapest
משה קורין — — —		"	Mikulince
אברהם הובנער — —		"	Kopyczynce
יוסף הארלינג — —		"	Czortkov
משה קאביליא —		"	Sarajevo
יוסף פריינד —		"	Ó Becse
ראנא פריינד —		"	" " "
מאיר שטערן — —		"	Frankfurt a. m.
גאלדא שטערן —		"	" " "
יצחק קליין — —		"	Tisza Dada
משה פאלטוראק —		"	Lemberg
אלי' בן משה יוסף נייבורגער		"	Fűrth
יהודה אריה פערשלייסער		"	Hamburg

צבי רייכמאן		מעיר	*Debreczen*
שלום זוסמאן		"	*Stanislau*
משה לאטצקא		"	*Budapest*
אברהם אראלף פרייא		"	*Sarajevo*
הליני ברינקמאן		"	*Eschwege*
אלי' בן צבי קארלין		"	*Amsterdam*
שמעון נאטצלער	Arzt	"	*Perchtoldsdorf*
יצחק לאנג		"	*Rutka*
רבקה לאנג		"	" "
ליב בלויא		"	*Gross Kanizsa*
אהרן ראנד			*Trnva Wyzna*
ליב ראנד		"	" " "
יהושע יאזעף אונגאר		"	*Alt Moravicza*
פינלא אונגאר		"	" " "
בנימין זאב אונגאר		"	" " "
אדל אונגאר		"	" " "
גבריאל פייכטוואנגער		"	*Fürth*
שינדל פייכטוואנגער		"	" "
בנימין פייכטוואנגער		"	" "
חנה פייכטוואנגער		"	" "
יצחק חיים פינצע		"	*Sarajevo*
שמעון שווארצשילד	Advokat	"	*Frankfurt, a, M.*
יוסף בן יהודא ריטטער		"	*Hamburg*
צדוק חיים לעוויא		"	*Sarajevo*
עמיל טהעאדער	Arzt	"	*Kőnigsberg*
אליעזר מ' פינטא		"	*Sarjevo*
יוסף שלעזינגער		"	*Budapest*
אברהם גלאזער		"	*Puszta Novák*
זאב קרויס רב		"	*Debreczen*
שמואל הינאל		"	" "
זאב שמואל וואלה		"	*Dervent*
דוד בן יעקב סימאנזען רב		"	*Kopenhagen*
ג' הודאש	Uniwersitätsprofessor	"	*Kolozswár*
מינא ווערמער		"	*Sopron*
יעקב גייגער		"	*Budapest*

יהושיע יעקב שטראססבערג		מעיר	Wien
מלכה רעכל שרטאַסבערג		"	" "
מ׳ קאהן		"	Kopenhagen
י׳ וואשאדי		"	Budapest
מנחם עמאנועל רייך		"	Győr
צבי יהודא ריינער		"	Pásztó
י׳ דימאנד רב		"	Vukovár
אליעזר שווייגער רב		"	Eger
שרה שווייגער		"	" "
שמואל יאָרדאן רב		"	Szatmar
אלי׳ אדלער רב		"	Ó Buda
מרדכי סאבאלטשי		"	Bueapest
לודוויג ראָזשאַ		"	" " "
וליאום האַהן		"	" " "
א׳ באַרשאן		"	" " "
זאב רייך רב		"	Wiener Baden
יצחק מנחם מארקאוויטש		"	Marmaros Sziget
אלכסנדר וויטעלס		"	Stanislau
דן אַלבאַכאַריא		"	Wien
יהודא ווייל		"	Stuttgart
שמואל ברעטטער		"	Segesvár
ברוך העללער		"	Drezden
פריץ בוימגארטען		"	Leipczig
קאמילא לעוויא		"	Wien
עמנואל פֿארכהיימער		"	Würzburg
שלמה צבי שיק רב		"	Karczag
ברכי׳ שיק רב		"	Temesvár
פ׳ אוללמאן		"	Bodenbach
ווילהעלם דאָנאַט		"	Budapest
אברהם שטערן	Arzt	"	" " "
ישראל שמואל פוכס		"	Nagy Szambat
צרטל פוכס		"	" " "
דוד אליעזר לאנדויא	Direktor	"	Mikulincze
גמליאל פֿרענקעל		"	Kőnigshűtte
מ׳ מאינץ		"	Frankfurt, a, M.
יצחק ראטה		"	Debreczen
נתן הכהן	Dr. Kovács	"	Budapest

ועיי״

ועיי' בתשובת הרשב"א סי' תקפ"א והובא ברמ"א ליו"ד סי' רמ"ט שמבאר ע"פ המדרש שהחיוב עלינו לפרסם עושה מצוה שכן התורה פרסמה כל מי שעשה מצוה ומקיים ומכאן אתה למד שהי' נוהגין לכתוב בספר ולפרסם עושה מצוה להיות להם לזכרון עיי"ש ועיי' בנקודת הכסף ליו"ד סי' רמ"ט. ואני הבאתי ראיה מזכרי' סי' ו' דכתיב והעטרות תהי' וגו' לזכרון בהיכל ה' עיי"ש ברש"י ובמסכת מדות פ"ג, ובלי רשימת שמות המתנדבין היאך היו לזכרון?

ואשרי עין ראתה הזריזות מרוב הנוסעים המזכרים לטובה ולברכה אשר פזרו הון רב והקריבו הנפש ודמם כדי לחבב את ארץ הקדושה ולנשק עפרה, וכמעט לא עברו רגעים שלא עסקו בתורה ובתפלה, ועל הספינה קבלו ממון הרבה אשר כל אחד ואחד נתן באהבה רבה לחלק בארץ הקדושה, וזאת מצאתי לטוב ויפה לפרסם עושה המצוה למקומותם בשמותם לזכרון עולם.

רל"ג

תכלת דומה לַיָם

למחרת יום החמישי לסדר אלה פקודי ב' אדר שני תרס"ה נסענו מעיר Bubapest תחת פקודת סונהיג והמנהל איש יהודי וטוב לב זכרו לברכה Dr. Rozsa Abthei-lungsschef אל הים בעיר Fiume ובלילה כשעה עשירית עלינו על ירכתי הספינה Thalia ואחר שהתפללנו תפלת מעריב ואמרנו ברבים התפלה שתיקן הרמב"ן ליורדי הים ומלא כל אחד ואחד מקומו המוכן לו. ולא אמר אחד לך צר לי המקום בליאתי לירושלים. ויהי למחרת יום הששי קם כל אחד ואחד מן הנוסעים בזריזות להתפלל בציבור תפלת שחרית, ואז הסתכלתי במראה הים ומצאתי כי יש לוני הים מראה שחור כדיו, ועמדתי ומשתומם יום ויומים כי חכז"ל אמרו בש"ס בבלי מנחות מ"ג ע"ב ובירושלמי ברכות פ"א ה"ב תכלת דומה למראה הים וים דומה לרקיע, ועתה ראיתי בעיני שמראה הים כדיו ושחור הוא ולא תכלת? ! ! !

ראה ראיתי שלשה ימים רצופים בזה אחר זה היה נגרש השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט שחור ולא תכלת ולא מצאתי פתר ופתרון לדברי חכז"ל שהורו ואמרו תכלת דומה לים?

והנה אחר שעברו שלושה ימים פסקו הרוחות, כי בא מצפון רוח לא קר ולא חם, ותראה הים במראה תכלת דומה למראה הרקיע, ויהי כן כאשר אמרו לנו חכז"ל!

ובאותו פרק זכיתי לבאר מאמר נפלא בגיטין דף ל"א ע"ב אשר אין לו פירוש ופתרון. וזה לשונו: ר"ה ור"א הוו יתבי הליך ואזיל גניבא עלייהו. אמר חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אורין הוא. אמר ליה אידך ומשום פלגאה ניקום? אדהכי אתי גניבא לגבייהו אמר להו במה עסקתם? אמרו ליה ברוחות אמר להם הכי אמר רחב"ר ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבות עם כולן שאלמלא רוח צפונית (פירוש רש"י שהיא לא קר ולא חם אין העולם מתקיים עכ"ל הגמרא.

ודבריהם צריכין ביאור ופירוש מספיק. א' מה חטא ומה פשע גניבא שקראו אותו פלגאה שפירוש רש"י שהי' בעל ריבו של מר עוקבא שהי' אב ב"ד. וכי לא הי' כן מעולם בישראל שחכמי ישראל חלקו זה על זה בדין והלכה התלמידים חלקו על רבותיהם והבנים

והבנים על אבותיהם? ומה חטא גניבא יתר מאחרים שקראו אותו פלגאה ולא רצו לקום מפניו כדמחויבנו מדאורייתא והדרת פני זקן? ואם תרצה לומר שמצאו איזה חטא בתורתו של גניבא למה זכה שמזכירין הלכותיו בחולין מ"ד ודף כ"ג ע"ב לברכה? שנית נפלאות היא בעינינו שר"ה ור"ח דנו בחשאי אם חוב לקום מפניו או לא, והוא בא ולא ידע במה עסקו ושאל אותם במה עסקתם, והשיבו: ברוחות עסקנו וכי הוציאו שקר מפיהם מאחר שלא עסקו אז בדברים הנוגעים ברוחות? שלישית קשה מאחר שהם אמרו לגניבא שעסקו ברוחות והוא רצה להראות שיכול לכוון ולדבר דבר בעתו, למה במאמר ד' רוחות מנשבות וגו' ולמה לא הזכיר דברי המשנה כל שרוח הבריות נוחה וכו' או בדברי המשנה שבועות פרק יוד מ"ט ומשנה ב"מ פ"ד מ"ב רוח החכמים נוחה וכו' או המאמר בש"ס יומא כ"א וש"ס ב"ב קמ"ז רוח מזרחית לעולם יפה רוח מערבית לעולם קשה? (עיי' לקמן סי' רל"ט).

אכן כל דברי חכמינו אמת והם לא הוציאו שקר מפיהם, ובכל מקום דברו בחכמה עמוקה וברוח הקודש להורות לנו מה טוב ומה ה' דורש מאתנו.

ומה שאמרו לו ברוחות עסקנו בזה הודיעו לו שדנו אם חוב לקום מפניו והוא השיג והבין דבריהם ואמר להם ד' רוחות מנשבות וכו' להראות להם שאסר לחלוק עליו ועל מעשיו ושאסור לדון אותו כדין החולק על אבי בית דין.

בש"ס גיטין דף זין סיפרו שהרבה מחכמי ישראל ובתוכם גניבא חילקו על מר עוקבא שהי' אב ב"ד ורצה למסרם למלכות. שם סיפרו לנו ששאלו את מר עוקבא אם מותר לשורר ולזמר בבתי משתאות? והשיב על סמך הקרא בהושע ט"ז אל תשמח ישראל וגו', וכן אמרו בירושלמי מגלה פרק ג' ה"ב שמר עוקבא כתב לריש גלותא אסור לשורר ולזמר עיי"ש.

חזינן שמר עוקבא ובית דינו היו מאותן שהורו ברבים שמיום שנחרב הבית החוב על ישראל לישב בדד ולבכות על חרבן הבית. אכן הרבה מחכמי ישראל חלקו עליהם ואמרו אין גוזרין גזרה על הציבור שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בהן, כמ"ש בש"ס ב"ב דף סמך ע"ב. עת לבכות ועת לשמוח הוא כלל גדול בתורה שאמרה טוב תורה עם דרך ארץ הורו לנו חכמי המשנה. ואלו חכמי ישראל שחלקו על מר עוקבא ובית דינו ואמרו שהכל יפה בעתו ועת לבכות ועת לשמוח כאמור גם אחר שנחרב הבית קראו פלגאה מלשון דיבורי. באשר הורו ברבים טוב תורה עם דרך ארץ ואליו להי' ואליו לכם.

והנה מר עוקבא שהי' אדם קשה כברזל רצה למסור אלו שחלקו על גזרותיו למלכות, אכן לא עלתה בידו באשר הריש גלותא עמד ג"כ לימין הפלגאה ואמר עת לשורר ועת לבכות, וטוב תורה עם דרך ארץ.

ובזה מובנים דברי המשנה כל שרוח הבריות נוחה ממנו רוח המקום נוחה ממנו וכו'. מה הוא רוח הבריות? וכי בכל עת ובכל שעה רוח הבריות „דער גייסט דער עפפענטליכען מיינונג" הוא רוח המקום ית"ש? מי הוא זה שאינו יודע שרוח הבריות הומיה וסוררת? וכי בדור המבול ובדור הפלגה הי' רוח הבריות רוח המקום? וכי בסדום ועמורה הי' רוח הבריות נוחה מרוחו של אברהם אבינו? וכי בחרבן בית

ראשון

ראשון שלא היה רוח הבריות ית"ש נוחה מרוח הנביא לא היה רוח המקום ית"ש נוחה מן הנביאים ? וכי בדורו של רבינו הרמב"ם אשר הרבה מבני ישראל וגדולי הראשונים לא היו רוחו נוחה להם, לא היה רוח המקום נוחה מרוחו של הרמב"ם ? וכי בדורנו דור הבוגד שיש רבנים מורים שהם קוראים, את דברי התורה בוזים ומבזים, הם גם הם מחללי שבתות וימים טובים, אין זהירין בטהרות וקדשים, ובכל זאת רוח הבריות במקומם נוחה מהם, וכי גם עליהם אמרו כל שרוח הבריות נוחה ממנו רוח המקום נוחה ממנו ?

ועל שאלות הללו אני מוסיף עוד שאלה אחת, הא חכמי המשנה אמרו בפירוש במשנה שבועות פרק יוד מ"ט שיש מעשים שנוחה מהם רוח הבריות אבל אין רוח חכמים נוחה מהם. ועתה היאך אמרו באבות כל שרוח הבריות נוחה ממנו רוח המקום נוחה ממנו ?

ואזכיר עוד שאלה אחת ששאל זקני בתוס' יו"ט, מאחר שכלל גדול בתורה מכלל הן נשמע לאו, למה אמרו כל שאין רוח הבריות נוחה ממנו אין רוח המקום נוחה ממנו ?

ונראה לי לכוון בדבריהם הקדושים שהם שמו על לב חכמי ישראל דברי הנביא (ישעי' י"א) שאמר ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' והריחו ביראת ה, ולא למראה עינו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח, ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי' ארץ והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע והי' צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו וגר זאב עם כבש וגו' לא ירעו ולא ישחיתו . וגו'. כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ואם תרצה לדעת ממי נוחה רוח המקום ? ראה נא על מי נוחה רוח ה' ! על מי ? על האיש שיש בו רוח הכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ! שצריך להיות חכם בחכמות התורה ובחכמות העולם אשר יאמרו עליו כל מכיריו שהוא חכם ונבון ששואלים ממנו עצה ועזרה ויודע לכלכל דבריו במשפט ומבין מה יעשה בישראל, כמו שנאמר ויאמרו העמים רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ואם אומרים הבריות שיש בו חכמה ובינה ורוח עצה וגבורה ורוח דעת הוא האיש שרוח הבריות נוחה ממנו, אכן בתנאי אם יש בו גם הרוח מיראת ה' !

אך מי יכול לדעת אם יראתו יראת ה' טהורה ? אולי מתלבש במלבוש החסידות ויראת ה' רק על פניו למען יקראו אותו רבי וישיג עושר וכבוד ? לזאת מפרש ומבאר הנביא את דבריו ואמר : והריחו ביראת ה' אם תרצה לדעת שיש בו יראת ה' טהורה, ראה נא ראה אם הוא למראה עיניו ישפוט ולמשמע אזניו יוכיח אות הראשון ליראה טהורה הוא שאין עושה דין ומשפט למראה עינים, כמו שאמרו הוי מתונים בדין, כי בתורה נאמר ודרשת וחקרת היטב והנה אמת נכון הדבר, ולא יוכיח ויבזה ויחשוד את האדם על מה ששמע שמועה רחוקה, כי אינו מקבל לשון הרע ודן את כל אדם לכף זכות ועולה בידו לשפוט בצדק דלים ולהוכיח במישור לענוי ארץ . אות השני ליראה טהורה המעוררת לעד הוא : והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע כי חכם האמתי שיש בו רוח ה' אם מוכיח במישור [רש"י פירוש במישור לשון נוח ודן] ובשבט עברתו עד שרוח

שפתיו

שפתיו ימית רשע ומקרב הלבבות לאבינו שבשמים, כמ"ש חכז"ל דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב. אות השלישי הוא: והי' צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו כי האיש שיש בו רוח ה' ויראה טהורה אינו מתלבש בלבוש הגאות ואין חומד ומתאוה לחזק מושבו ולהתענג בתענוגים, גם אינו משתוקק להרבית הון ועושר בעד יוצאי חלציו להגביהם ולרוממם על כסאי הכבוד והעושר, אלא אומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע, כי רק האמונה אזור חלציו וחלילה לו לעשות דבר שממון ודבר ערוה בשביל יוצאי חלציו.

אות הרביעי לרוח ה' וליראה טהורה הוא: וגר זאב אם כבש וגו' האיש שיש בו יראת ה' טהורה מרבה שלום בעולם, חומד ומתאוה לקרב הרחוקים ולטהר הטמאים, כמ"ש חכז"ל תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, ואמרו אלי' הנביא לא יבא לטמא ולרחק אלא לעשות שלום בעולם.

ומופת החמישי לרוח ה' הוא: לא ירעו ולא ישחיתו בהר קדשי כי מלאה הארץ את ה' וגו' כי חכם האמתי אשר בו רוח ה' ויראת ה' טהורה לא יעשה דבר לומר על אחד שהוא איש רע ובליעל; לא יעמוד על דם רעהו לדחותו לרדת שחת, אלא עומד ומצפה לקרב הרחוקים מבלי להטות אזן למוציאי דבה, כמו שאמרו חכז"ל על אהרן שהי' אוהב שלום ורודף שלום ואמר גם לרשע רע צדיק אתה וצדיקים היו אבותיך ומתוך כך עלה בידו לקרב הבריות לתורה.

ואם תמצא איש אחד שיש בו חמשה מעלות הללו, א' שיש בו חכמה בינה ודעת והוא מתון ודן את כל אדם לכף זכות ומוכיח במישור שרוח הבריות נוחה ממנו; ב' שאנו רואים שברוח שפתיו ממית הרשע, באשר רואים ושומעים שעלה בידו לקרב הרחוקים לאבינו שבשמים ורוח הבריות נוחה ממנו: ג' שאנו רואים ושומעים מגמתו רק הצדק והמשפט ואינו מטפל רק באנשי ביתו ויוצאי חלציו והוא איש עניו ורוח הבריות נוחה ממנו! ד' שחומד ומתאוה לקרב הרחוקים ולעשות שלום בעולם שרוח הבריות נוחה ממנו! ה' אם הוא איש שמשתוקק להרבות צדק ומשפט באמת ובאמנה מבלי להרע ולהשחית ולדחות הרשעים אלא שחומד ומתאוה שתהי' מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, הוא הוא איש שתוכל לומר עליו שרוח המקום נוחה ממנו!

לכן אם אתה רואה האיש שאין בו חכמה בינה ודעת, כי הוא ממאס בחכמות, אע"פ שיש בידו תורה ומצות, ידוע תדע אם אין נוחים ממעשיו הבריות: אין רוח המקום נוחה ממנו. כי כן אמר הנביא בשם ה': ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'.!

וכן אמרו חכז"ל בסוף מגלה כל הקורא בלא נעימה ובלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים כי החוב על הלומדים ומלמדים תורה לשמה לקרא בנעימה ובזמרה, כדי לקרב הלבבות, למען יאמרו השומעים כי טוב ה' ותורת ה' משיבת נפש, כמו שאמר משה לישראל: ויאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. לכן מי שאומר שאסור ללמוד חכמה ודעת ואסור להנות מן עוה"ז הוא הוא הגורם שאומרים על הבורא ית"ש שנתן התורה לעמו ישראל: שנתתי להם חוקים לא טובים ומן חכמים כאלה אין רוח המקום נוחה !

ב׳ אם אתה רואה האיש שהגא ירא את ה׳ ומתחסד עם קונו אכן לא לבד שאין מקרב הלבבות לאבינו שבשמים ע״י שממית ברוח פיו הרשע, אלא שמוריד הבריות לרדת שחת ומדחה אותם מבית ישראל בחרון אפו ובעברה ועם: אין רוח המקום נוחה ממנו, כי כה אמר הנביא בשם ה׳: ונחה עליו רוח ה׳ וגו׳ וברוח שפתיו ימית רשע!

ובזה ביארתי מדרש כפלא הנביא (ישעי׳ סי׳ כ״ז) אמר: אין שלום אמר אלוה לרשעים, ואמרו במדרש מכאן שהקב״ה אוהב הרשעים בכל מקום דכתיב אין דרשו חכז״ל עיין עליו (עיי׳ לעיל תשובה קע״ה גבי חלילה שדרשו לעיין ולבדוק היטב אולי יש לו איזה זרע). ומאחר שדרכי התורה נעימים והקב״ה אמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, והחוב עלינו לקרב הבריות לתורה וגדול השלום כי שמו של הקב״ה שלום, והחוב עלינו לחנף לרשעים כדי לקרבם (תנחומא תולדות על הקרא ויקרא עשיו בנו הגדול), והאיך כאמר אין שלום אמר ה׳ לרשעים? לזאת בחכמה עוררו אותנו שלא אמר הנביא בהחלט לא שלום אמר ה׳ לרשעים אלא אין שלום אמר ה׳ לרשעים, ובכל מקום דכתיב אין הפירוש הוא עיין עליו שהחוב לעיין בכל דרכיו ובכל מעשיו עד שתאמר עליו שהוא רשע, כי אם תעיין ותבדוק בכל מעשיו תמצא שיש לדונו לכף זכות, וכי טעה הוא בשקול הדעת ויש קונה עולמו בשעה אחת, וחלילה לדחות נפש מישראל לרדת שחת, כי כל המרחק הבריות אין רוח המקום נוחה ממנו!

ג׳ אם אתה רואה האיש שיראת ה׳ על פניו והוא חסיד בכל מעשיו, אכן גאות וגאון לבושו, איננו מעפל בשום דבר רק בשביל אנשי ביתו להרבות כבודו ועשרו ואין רוח הבריות נוחה ממנו, ידוע תדע שגם רוח המקום אין נוחה ממנו כי כן אמרו חכז״ל כל המתגאה על חבריו אמר הקב״ה אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד, כי תועבת ה׳ כל גבה לב. ראה מה עלתה ברי עקיבא ותלמידיו שלא נהגו כבוד זה בזה, ואמרו (חגיגה דף ה׳ ע״ב) פרנס המתגאה על הצבור הקב״ה בוכה עליו הרי שהמתגאה אין רוח המקום נוחה ממנו!

ד׳ אם אתה רואה איש שיראת ה׳ על פניו ובוער בקרבו האש אשר לחלק יצא להרבות מחלוקת ולעשות אגודות אגודות וכתות כתות בישראל עד שהכשבים נעשי כזאבים לטרף טרף לבזות ולשפוך דמם של תלמידי חכמים שאין מתנהגין בחסידות, ידוע תדע שאין רוח המקום נוחה ממנו כי כן אמרו חכז״ל בסוף מגלה שני ת״ח היושבים בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר: וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, הכונה שהמון עם כשרואים שת״ח מבזים זה את זה מרבים מחלוקת בישראל ומתכבדי׳ בקלון חבריהם, אז אומרים: שחקי התורה לא טובים ואין רוח המקום נוחה מהם!

ה׳ וכן אם אתה רואה שהאיש שיש בו חכמה ודעת רק למראה עיניו מוכיח, ואין חומד ומתאוה להרבות בינה ויראת ה׳ כמו שעושים הרבנים מורים הרעים בזמנינו שלומדים חכמה ודעת להיות מורה הדת. אכן הם הם מהרסין הדת, בוזים ומבזים את דבר ה׳ ומחללים שם שמים ברבים במעשיהם הרעים, אע״פ שתראה שרוח הבריות נוחה מהם במקומם, בכל זאת ידוע תדע אין רוח המקום נוחה ממנו, כי אין רוח המקום נוחה אלא על מי שנוחה רוח דעת ויראת ה׳, ואשר עליהם נאמר:

לא

לא ידעו ולא ישהיתו בהר קדשי. וכי אלו מורים הרעים בזמנינו אשר אין בהם תורה ויראת שמים ואין זהירין בקדשים וטהרות. אין להם מקואות אין מרעין ומספיקין בהר הקודש?

ואחר הדברים האלה נודע לנו מה הוא רוח הבריות ומה הוא רוח המקום. ואקדים עוד דברי המקובל בעל עמודי המוסר (מן הגאון ר' אפרים לונטשיץ בעהמ"ח כלי יקר ועוללות אפרים) שכתב בעמוד השלום, וזה לשונו: כשם שאין כלי מחזיק ברכה כמו השלום כך אין לך דבר מקבל הקללה אלא העדר השלום ומדה רעה זו המחלוקה לא די שגרם חורבן שני בתי מקדשים אלא שגרם שמדות בסבת העדר השלום כי המחלוקה גורם שנוסף עלינו שונאים מן האומות, כי רואים שישראל אחד מזיק את אחיו בכל אשר ימצא בכחו לעשות, הן להכות בשבט פיו בלשון הרע, הן להזיקו בממונו. כל אחד מתקנא בחברו ועד מהרה ירוץ דברו להבאיש ריחו בעיני האומות ומה יאמרו האומות? הרי כל אחד מעיד על חברו שהוא עושה חמס איש רע ובליעל, וע"י מגיעין הדברים לאזני המלכים והשרים ויאמרו: למלך אין שוה להניחם

מדת שנאת חנם נשתרשה בישראל מן חרבן בית ראשון. בבית ראשון היתה שנאת חנם בין נשיאי ישראל ובבית שני בין כל ישראל כדאיתא במס' יומא. והלא דברים קל וחומר אם נחרבו המקדשות בעון שנאת חנם, קל וחומר שלא יבנה כל זמן שנאת חנם בישראל עכשיו שנאה בין נשיאי ישראל וכולם מתקנאים זה בזה, הן בתורתם והן במעשיהם, ובכל יתכון שרואה אחד בחברו מטילין דופין זה בזה והשנאה של איש ישראל קשה יותר משנאת האומות, כי הישראל שסונא לחבר לא ישקוט עד אשר כלה להשקותו כוס התרעלה, גם בלילה לא שכב לבו ולהרהר בדברי הרהורים במה יוכל לכלחו ולהתכבד בקלונו, עושה כל תחבולות להרבות שונאיו, ועליו נאמר: הולכי רכיל היו בך למען שפוך דם. וכל התחבולות הללו אין שום שונא מן האומות עושה כן.

ויותר קשה מכולם שבכל אלה הוא מראה לו פנים שוחקת ותוכו מלא מרמה ושנאה וקנאה כמו שאמר ירמי' הנביא: וידרכו את לשונם קשתם וגו' בפיו שלום ידבר ובקרבו ישים ארבו, העל אלה לא אפקוד בם נאום ה'? אם בגוי אשר כזה לא תנקום נפשי?

וכל המדות הללו תלוים בהעדר השלום אשר ע"י מלאו בני ישראל תלאות רבות בגלות, ועדיין לא שבכו כי כל איש מישראל עור מחמת קנאתו על חברו עד שלא יזכור לאסונות מה שעבר על ישראל מן הגזרות ותלאות אין מספר, ואשר גם בעתים הללו מצב שלנו תלוי מנגד כחוט השערה עכ"ל.

ועתה הפירוש מן רוח הבריות נוחה הוא: אם יהודים כאינם יהודים רואים בעין יפה המעשה אשר האדם עושה שמדבר בהשכל ובדעת בקול ערב ונעים, וברוח שפתיו מעורר את השכנים לעשות הטוב והישר בעיני אלהים לקיים ולחזק האמת והשלום באהבה ונחת בהשקט ובבטחה, על איש כזה נוחה רוח ה' רוח דעת ויראת ה'.

אכן המדבר בלא נעימה ומרים בקולו, והוא אוהב הכבוד והכסף. או שאומר טוב תורה בלי דרך ארץ, או שמואס בתורה ויראת ה' וכל מגמתו עושר וכבוד ותענוגי הארץ: אין רוח המקום נוחה ממנו!

ובזה

וכזה מבוארים מעשה דגניבא. מר עוקבא וחבריו אמרו בקציני הארץ באמרם, ואחר שנחרב בית המקדש אין לנו לחוש על הבריות אם רוחם נוחה ממעשינו או לא. אבל גניבא וחבריו אמרו שהחוב עלינו לחוש על הבריות, והחוב עלינו לעסוק בתורה וגם בחכמות למען יאמרו העמים עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה.

ועי"ז נעשו אז בישראל כתות כתות, אגודות אגודות. וכאשר בא גניבא לר"ה ור"ח אמר אחד לחברו בחשאי, לקום מפני גניבא, יען הוא זקן בחכמה. אבל השני שנטה לכת מר עוקבא שאסור לשורר ולזמר וללמוד חכמות העולם אמר: וכי ניקום מפני אים שהוא פלגאה וחולק על דברי מר עוקבא? ועי"ז השיב לו השני, הא הורו לנו רבותינו כל שרוח הבריות נוחה ממנו רוח המקום נוחה ממנו, ומאחר שאנו רואים שרוח הבריות הוא הרוח של גניבא, בודאי גם רוח המקום נוחה ממנו, אע"פ שהוא מן החולקים על מר עוקבא!

וכאשר בא גניבא ושאל במה עסקתם, השיבו לו ברוחות עסקנו. הם אמרו דברי אמת, וחלילה לומר שהוציאו מפיהם שקר. כי מי שאמר שהחוב לקום מפניו סמך על דברי המשנה שאמרו כל שרוח הבריות נוחה ממנו גם רוח המקום נוחה ממנו. והשני שאמר שלא לקום מפניו יען שהוא חולק על „דברי חכמים" גם כן סמך עצמו על דברי המשנה בשביעית שאמרו אע"פ שרוח הבריות נוחה ממנו בכל זאת אם אין רוח חכמים נוחה ממנו אין רוח המקום נוחה ממנו!

ועי"ז אמר להם גניבא בהשכל ובדעת, בטובה ונחת: ד' רוחות מנשבת בעולם רוח מזרחית הוא הרוח אשר ממזרח שמש עד מבואו · מהללים את שם ה' עוסקים בתורה ובתפלה מבוקר עד הערב, אכן ממאסים בקציני התבל, אומרים כי הכל הבל, ולזאת קוראים בתורה בלא נעימה וזמרה עד שנאמר עליהם וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, והגם שכונתם רצויה אכן מעשיהם אין רצוים, וכל שרוח הבריות אין נוחה ממנו גם רוח המקום אין נוחה ממנו.

רוח מערבית היא הרוח שממאס באור החכמה והחקירה, וכל מי שטבל מטו בדבש החכמות או שהוא מיודעי בינה והחקירה נחשד בעיניו ואוסר לשמוע תורה מפיו ולהסתכל בפניו, הוא מברך רק ברכת מעריב ערבים ולא יוצר המאורות, והוא הוא הרוח הגורם שהבריות אומרים: וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים על תורת ה' צבאות, ומרוח מערבית אין רוח המקום נוחה כי רבינו משה שם על לב בני ישראל לקרא בתורה בנעימה וזמרה למען יאמרו כל העמים רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה!

רוח דרומית הוא הרוח הממאס בתורה ובמצות, הם הם שהולכין ברוח דרומית הם הם מבקשים ללמוד וללמד רק חכמות העולם, כמ"ש חכז"ל הרוצה להחכים ידרים, באשר כל מגמתם ותשוקתם לעלות ברום המעלה בקציני התבל, והם הם בעצמם אומרים בעזות מצחם על תורת ה' צבאות שהם חוקים לא טובים, ואע"פ שבמקומם נוחה מהם רוח הבריות, בכל זאת אין רוח המקום נוחה מהם כי על נביאי האמת נאמר: והריחו ביראת ה'!

רוח צפונית הוא הרוח המרפא גם שבנו של ים הגדול שאינו לא קר ולא חם. הוא הוא הרוח אשר עליו אמרו חכז"ל בפ"ב דחגיגה ובאדר"נ פכ"ח

פכ"א התורה דומה לשני שבילין אחד של אור ואחד של שלג, הטה בזו מת באור הטה בזו מת בשלג, מה יעשה ילך באמצע, וזו טוב תורה עם דרך ארץ.

וראה פלא! ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא מלו בני ישראל את בניהם באשר כן צוה להם משה (יהושע פ' ה'), ואמרו חכמז"ל ביבמות דף ע"א לפי שלא נשבה במדבר רוח צפונית, ומבאר הרד"ק כי ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כל אחת מהן וברוב הימים רוח הצפון המטהר העננים גובר, ועל רוח צפונית הוא אומר כי אין יום בהיר וטהור אלא עם רוח צפונית, ולפי שלא נשבה במדבר רוח צפונית שהוא רפואה למכת דם, לזאת צוה משה שלא ימולו את בניהם.

ולזאת אמר גניבא דעו כא: אלמלא רוח צפונית אין העולם מתקיים, כן אם אין הולכין בני ישראל בדרך הממוצע אין להם קיום בעולם.

ומה נפלאים ומתוקים דברי חכז"ל שאמרו תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד, שרק אז יהי' שמו שלום וכסאו שלם, אז רק אז תהי' מלאה הארץ דעה את ה' אם יהיה הדעת כמים אשר בים שהם כמראה תכלת וכמראה הרקיע, וכי תמיד מראה הים כמראה התכלת וכמראה הרקיע? שחור כדיו הוא המראה בעת שרוח מזרחית ורוח דרומית מנשבים, ורק אם הרוח מצפון שאינו לא קר ולא חם המטהר והמפזר העננים מסביב אז מראה הים כתכלת וכמראה הרקיע, כן יזכו ישראל להרבות דעה אם ילכו בדרך הממוצע וישומו על לבם לדעת שטוב תורה עם דרך ארץ.

רל"ד

Alexandrien אלעקסאנדריען Egypten

(אלכסנדריא של מצרים)

ביום השלישי שהיה ביום ז' אדר שני אחר תפלת שחרית ירדנו בשלום מן הספינה בעיר אלכסנדריא הוא העיר הגדולה והמהוללה שבנה אלכסנדר מוקדון ת"נ שנים קודם חרבן בית שני בלשון ים האמצעי הנכנס לארץ מצרים ויקרא אותה אלכסנדריא (עיי' מאור עינים פי"ב). והערבי' והיהודים קוראין אותה סכנדריאה באשר הם קוראים השם אלכסנדר סכנדר אכן בגיטין כותבין שם העיר אכסנדריאה באלף בראשה ובסוף יא"ה [עיי' תעלומות לב דף פ"ב]. המלך אלכסנדר הושיב שם אחר בניה עשירים וסוחרים ובעלי אומנו' ובתוכם "יהודים", נתן להם חירות עד שאחר ד' מאות שנה עלה מספר היהודים על-יותר מאלף אלפים (עיי' סוכה נ"א ע"ב, גיטין דף נ"ז ע"ב ותד"א רבה פ"ל).

ובש"ס כתובות דף כ"ה ע"א אמרו שעוד קודם לשב"ג היה בית דין קבוע בעיר אלכסנדריא "כסנהדרי גדולה" ושם נתחברו כמה ספרים והעתיקו ספרי הקודש בלשון יונית כמו ספר "חכמת שלמה" (עיי' רמב"ן עה"ת בהקדמה). ר' יהושע בן חנניה הלך מירושלים לאכסנדריאה, להשתעשע עם החכמים נדה דף ס"ט ע"ב, ר' יוחנן הסנדלר הי' מאלכסנדריא (ירושלמי רפ"ג מחגיגה), ר' תנחום בר פפא היה באלכסנדריא ושאל ב' שאלות, אחת באשת איש ואחת

בפנוי'

בפנוי, מן ר' יוסי בירושלים (ירושלמי קפ"ג קדושין) [ר' אסי כתב איגרת לחכמי אלכסנדריא] (ירושלמי קפ"ג עירובין).

אכן שלושים שנה לפני החרבן התחילו לבא על היהודים באלכסנדריא גזרות קשות ורעות כאשר בא אגריפס המלך, ואח"כ יוד שנים לפני החורבן בימי נירון קיסר, אכן ברור שעוד תק"ע שנים אחר החורבן היה עדה גדולה באלכסנדריא, ומן תק"ע שנים אחר החרבן לא נודע בבירור אם היו שם יהודים, אכן ברור שרבינו הרמב"ם בעת באו מאספניא היתה תחילת דירתו באלכסנדריא, אכן לא הושיב בה ישיבה עד שבא לעיר פאסטאט הנקרא בלשון ערבי מצר־אל־עתיק ובלשון יהודים מצרים והוא סמוך לעיר קיירא כשני תחומי שבת (עיי' שבילי עולם ח"ב ל"ט וערך מילין אלכסנדרא).

ויהי כאשר ירדנו מן הספינה בחסד ה' עלינו בא לקראתינו הרב הגאון ר' אליה חזן חכם העיר איש זקן ונשוא פנים עם בית דינו וראשי העיר וקבלו אותנו בברכת השלום באהבה וחבה, ויען כי אחר חצי שעה נסענו משם לעיר קיירא על מסלת הברזל שלחו אתנו שני אנשים חשובים עד עיר קיירא.

רל"ה

משה בן עמרב ומשה בן מיימון

בזין באדר כחצות היום באנו בשלום לעיר הבירה קיירא אשר במצרים הוא המדינה והעיר שנולד בה רבינו משה איש האלדים בזין אדר והוא העיר שבה למד ולימד רבינו משה בר מיימון תורת ה'.

ויהי כאשר ירדנו ממסלת הברזל יצאו לקראתינו חשובי העיר, ובראשם הרב הגאון רפאל בן שמעון חכם הספרדים והרב הגאון רא"מ הכהן חכם אשכנזי וקיבלו אותנו באהבה ובחבה, ובאותו שעה זכיתי שכבדו אותי לבא עם הנוסעים לבית הכנסת של הרמב"ם העומד במקו' אשר למטה מן ביהכ"נ עומד הבית אשר בה למד רבינו הרמב"ם תורה ברבים, וסמוך לבית היא המקום אשר בה נקבר רבינו הרמב"ם איזה ימים עד שהוליכו את ארונו לעיר טבריה כאשר ביקש קודם מותו, וכבדו אותי לדרוש בבית הזה דרשה לכבוד היום ולכבוד המקום לכבוד התורה.

וקודם תפלת מנחה התקבצו חכמי העיר וראשי העיר ובאו לאכסניא שלנו עם עגלות להוליך אותנו בכבוד גדול לבית הכנסת של הרמב"ם העומד במבואי האפלות באמצע העיר, וכאשר באנו אל הבית עמד החזן עם המשוררים לשורר שיר לכבוד האורחים, ואחר כן עליתי על הבימה באימה וביראה, ואמרתי כדברים האלה:

ברשות מרנן רבנן ורבותי, אפתח באימה וביראה פי ושפתי, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו ליום הזה יאמרו עצמותי!

ברוך המעורר ישנים והמקיץ נרדמים המשיח אלמים והמתיר אסורים, והזוקף כפופים ורופא חולים, שעשה עמנו חסד והביא אותנו אל הארץ אשר בה היו אבותינו עבדים, זכינו לראות עין בעין במקום אשר אמרו עליהם, לא עמי אתם יאמר עליהם: ישראל קדושים חכמים ונבונים! ה' אלדי ישראל לך לבדך אנחנו מודים, לפניך אנחנו כורעים ומשתחוים, בלשון אשר שמת בפיני,

וברוח

וברוח ונשמה שנפחת באפינו נקדש את שמך בעולם אנחנו וזרעינו.

ואני תפלה לפניך צורי וגואלי היה עם פיפיות שלוחי עמך שלא יכשלו בלשונם ולא יקשו בשגונם, לא יכלמו בם שולחם עמך בפיהם יברכון באור פניך יהלכון ומברכות פיך כולם יתברכון ויעלו ויבואו ויגיעו בשלום לציון אמן.

מורי ורבותי! ביום הקדוש אשר בו נולד משה איש האלהים פה בעיר אשר אנחנו עומדים בה בקשתם ממנו לדרוש מעניגא דיומא בבית הקדוש ועל אדמת הקדוש שישב ודרש תורת ה' המסיבת נפש רבינו משה בר מיימון, אשר חבורו יד החזקה וחבורו מורה נבוכים מונח עד היום לפני כל מאמין ואמרתי: מה נורא המקום הזה אשר בו אמר ה' למשה אנכי אהיה עם פיך אל יבושו בי קויך ואל יכלמו בי מבקשיך.

ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל ואמרו חכז"ל בספרי „יד החזקה" זו מכות בכורות, „המורא הגדול" זו קריעת ים סוף, ובירושלמי תענית פ"ד ה"ה אמרו „יד החזקה" זה שבירת הלוחות, „מורא הגדול" הם הנסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא, עיי"ש וברש"י עה"ת.

הרואה בעין יפה רואה ומבין שהיה קשה לחכמינו מאחר שנאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים וגו' ומעתה כבר נאמר מה שעשה משה בשליחות ובכח הבורא ית"ש, ומעתה הכל שעשה הי' בכח וביד החזקה של הקב"ה, מה עשה רבינו משה לבדו? במה הראה משה ידו החזקה? ולזאת באו לבאר ולדרוש שהראה משה את ידו החזקה במכות בכורות ומורא הגדול הראה בקריעת ים סוף ובירושלמי אמרו שהראה את ידו החזקה במה ששיבר הלוחות אבל הרואה בעין יפה ימצא שגם במכות בכורות וגם בקריעת ים סוף הי' הכח של הקב"ה ומשה לא הי' רק השליח, ובמה הראה משה שהי' לו יד חזקה ומורא גדול לעיני כל ישראל?

ואמרתי בזה פירוש חדש ולדעתי זכיתי לכוון האמת, בעת שלחם עמלק עם ישראל ברפידים ויאמר משה אל יהושע צא והלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלדים בידי וגו' [והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק] (בשלח): דבר זה עשה משה מדעת עצמו, ואז ראו כל ישראל הפלא כשהרים משה את ידיו וגבר ישראל וכאשר הניח את ידיו וגבר עמלק, מעתה ראו הפלא של יד החזקה של משה!

שנית אחר שירד משה שנית מן ההר כתוב ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לוחות העדות ביד משה ברדתו מן ההר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו וייראו מגשת אליו וגו' ויתן על פניו מסוה, (תשא). ואז ראו שנית כל ישראל הפלא שפתע פתאום קרן עור פניו ויראו מגשת אליו לראות פניו כפני אלדים אלדי עד שנתן מסוה על פניו מעתה ראו עין בעין המורא הגדול שנתן משה עד שלא יוכלו להסתכל בפניו!

וזה שנאמר בתורה לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל ארצו, באלו הי' רק רק שליח, והכח והגבורה רק לבדו ית"ש אבל גם הוא משה לבדו הראה לעיני כל ישראל שלא קם ולא יקום נביא עוד כמותו, ובמה הראה את כחו ואת גדלו?

לכל היד החזקה, שהראה לכל ישראל ידו החזקה במלחמות עמלק כשהרים את ידו וגבר ישראל וכשהניח את ידו וגבר עמלק, ולכל המורא הגדול, שנית הראה

וראו

וראו כל ישראל שקרן עור פניו ויראו מגשת אליו!

ומעתה ראו כל ישראל שתי נפלאות מה שעשה משה בכחו ובגדלו לבד, וזה הי' כח גדלו ותפארתו של משה לעיני כל ישראל!

אכן אם נרצה לבקש מה שעשה משה לבדו מבלי שילוה אותו ה' לעשות מופלא שעשה מדעת עצמו עוד דבר גדול אשר בו הראה את גדלו ואת ידו החזקה, כי בעדת קרח אמר מעצמו ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם וגו' ותפתח הארץ את פיה, וגו', מעתה ראו אז כל ישראל בעין גדלו וידו החזקה, ולמה לא הזכירה התורה גם את זאת בעת שמספרת מידו החזקה ומן המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל?

וראה כמה גדולים דברי המקובלים שאמרו (עיי' באר שיבע סוף התורה) ולכל המורא הגדול מספר 286 כמספר פי הארץ, לומר שלא לבד במה שראו שקרן עור פני משה יראו לגשת אליו אלא גם מעת שראו שעל פיו פתחה הארץ את פיה, בזה ראו את גדלו ואת ידו החזקה!

והנה בדור אשר לפנינו הי' אחד ששמו ג"כ הי' משה, והוא אמר שמשה השני הוא רבינו משה בר מיימון מרומז בתורה שיתעלה ויתגדל בארץ מצרים דכתיב **ר**בות **מ**ופתי **ב**ארץ **מ**צרים ר"ת רמב"ם דבר גדול יצא מפי רבינו משה סופה, כי בסיום התורה כתיב לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות "בארץ מצרים", בארץ מצרים נולד משה שהביא את המאור הגדול זו התורה לעולם, אכן בארץ מצרים הי' משה השני שהרבה את מופתי התורה ועל ידו נתקדש שם שמים ושם ישראל בכל העולם, הוא משה רבינו שקיבל תורה בסיני מסר אותה לישראל, והוא מישה בר מיימון למד ולימד התורה גם לכל העולם כי עשה סדר וסדרים להלכות ולכל התורה שבעל פה שמסר לכל ישראל, והוא חבורו "יד החזקה" ועוד עשה חבורים על ששה סדרי משנה ועל תרי"ג מצות ועל סודות וכונת התורה ושמלות בלשון ערבי שמסר לכל העולם, ובזה הגדיל והקדים שם שמים בעולם, והוא חבורו מורה הגדול, הנקרא מורה נבוכים.

והנה חכז"ל אמרו בסוף מגלה: עשרה שקראו בתורה הגולל נוטל שכר כנגד כולם, וכי זה שורת הדין שאם יושבים עשרה ועוסקים בתורה בשכר סיום ובא אחד לגלול הס"ת כדי להושיבה לארון יטול הוא השכר כנגד כולם? אלו שיושבים ועוסקים בתורה בבית מדרשם סגורים ומסוגרים בודאי שכרם גדול, אכן אלו אשר גוללים הספר תורה להראות לרבים את יפיה והדרה, אלו אשר הולכים לחוץ ללמוד וללמד אחרים ובפרט אלו אשר משתדלים להראות לעמים מה נעימים דברי תורתינו אלו נוטלים שכר כנגד כולם היושבים סגור ומסוגר ועוסקים בתורה בד בבד.

רבינו משה הראשון קיבל התורה ללמדה לבני ישראל, אכן כשבא משה השני רבינו משה בר מיימון אמר לו ה': לגלול התורה, לבארה, לפרשה, להרחיבה להראות לעמים את יפיה זיוה והדרה. וכן עשה משה בר מיימון לעיני כל ישראל.

נשאל נא: מה עשה לנו רבינו משה ובמה הראה את כחו ואת ידו החזקה? הוא הביא לנו את התורה והוא הראה את "ידו החזקה" במלחמת עמלק והוא זכה לעורר אצל ישראל "מורא גדול" ע"י שקרן אור פניו וייראו מגשת אליו! לכל זאת זכה גם משה השני אשר

שלחו

שלחו ה' לעשות בארץ מצרים את ספרו "יד החזקה" ואת ספרו "המורה הגדול" ואשר עשה משה רבינו בר מיימון הוא לעיני כל ישראל.

אחר שגמרתי הדרש עמד הרב ר' אליי אדלער מעיר אפען ואמר תפלה בלשון הקודש ואח"כ דרש לכבוד היום ולכבוד האורחים הרב הגאון רבי ר' רפאל בן שמעון חכם הספרדים ונתן לנו את ברכתו שנזכה לעלות בשלום לציון.

רל"ו

פרך סונים Sphinx

ביום ה' אדר נסענו למדבר Sahara אשר שם עומד הפסל הנקרא Sphinx אשר עבדו לו המצרים ומדינת הסמוכות למצרים. וכדי להרהר בדברי תורה עלה במחשבה לפני שהפייטן בפיוט לשחרית ליום אחרון של פסח אמר אצולים מפרך סונים וקרא אנשי מצרים סונים ונשאלתי זה כמה שנים מידידי ש"ב הרב הצדיק ר' **מנחם דייטש** רב בק"ק נעמעט פאלאנקא ז"ל מה טעם יש לשם הזה? הוא רצה לומר יען שבלשון ערבי קוראין החזיר סוויין, וכל דבר המתועב קראו באצלות הקדש סוויין ושכן מצא שלכן קראו בפרק הקודם הלישי סיון באשר האמינו שמזלו חזיר, והוא האריך בזה.

ואז אמרתי לו שאפשר שקראו המצרים סונים על שם המדינה: Sziva, wina nordafrikanische Kűste, 12 Tagereisen von Kairo.

אכן פה עלה במחשבה לפני שאפשר שקרא הפייטן בני מצרים סונים לפי שעבדו לאליל Sphinx.

רל"ז

זכרנו הדגה אשר נאכל

בכל הדרך מביתי עד קאירא לא בא בפי בשר, כי הגם שבספינה הי' נעשה הכל כדת של תוה"ק, והכל הי' בחזקת כשרות, בכל זאת לא בא בפי לא בשר ולא תבשיל של חלב באשר נדרתי להקריב חלבי ודמי בבואי לירושלים, ואכלתי רק מן הדגים שבשלו על הספינה ב' וג' פעמים, ואח"כ לא יכולתי לאכל מהם והיו בעיני כדבר מתועב ונמאס, באשר כן טבע רוב בני אדם כשאוכלים מתבשיל אחד פעמים ושלש בזה אח"ז נמאס אח"כ בעיניהם.

ויהי כאשר באתי ביום זין אדר לקאירא אשר גם שם לא אכלתי לא בשר ולא חלב רק מן הדגים אשר באו על השלחן ואכלתי מהם לשבעה בסעודת צהרים ובסעודת מעריב, וביום ח' אדר אכלתי ג"כ דגים לשבעה ומצאתי בהם טעם לשבח. ואז עלה במחשבה לפני להבין כונת הקרא שאמרו ישראל בצאתם ממצרים: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים, ואמרו נאכל העתיד ולא אכלנו שהוא העבר? בי אמרו אשר נאכל במצרים חנם וכבר מקשה בספרי תנן לא נתנו להם חנם וכי

וכי דגים נתנו להם חנם? ומה שהיצלו חנם מן המצות הוא תירוץ שצריך ביאור ופתרון.

והנה לדעתי מדוקדק מאד אמרו אשר נאכל בעתיד ומובן מה שאמרו חנם דכל מין מאכל שאוכל האדם תמיד נמאס בעיניו, כי טבע האדם לבקש בכל יום חדשות להתענג.

אכן אם על פי ההכרח צריך לאכול מאכל אחד בזה אח"ז אינו אוכל ממנו רק מה שהוא מן ההכרח להחיות את נפשו ולהשקיט הרעבון.

אך די לו לזכור המאכל הזאת אשר נפשו קצה בו בשעה שמוכרח לאכול ממנו להחיות את נפשו. ולא יעלה בדעתו לצפות על המאכל מתי שיבא לידו ויאכלנו, ומכ"ש כשהמאכל שנפשו קצה בה הוא חנם אין כסף ויש לקנותו בדבר מועט, בודאי אין חומד ומתאוה מתי שיבא לידי ויאכלנו.

אכן דגה מצרים הם טובים מאד מאד עד שיוכל אדם לאכול מהם תמיד בכל עת ובכל שעה שתאב לאכול ולא זה בלבד אלא אעפ"כ שאוכל אותם תמיד חומד ומתאוה ומצפה מתי שיבא לידו ויאכלם, ולא זו בלבד אלא אעפ"י שהם להשיגם בחנם אין כסף היינו בדבר מועט, בכל זאת האדם מתאוה תאוה גדולה לאכול אותן דגים אשר במצרים.

ומעתה מובן מקרא היטב שאמר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם דגה מצרים טובים מאד מאד אעפ"י שהאדם אוכל אותם בכל יום ויום ואעפ"י שהם כדבר שאדם משיג חנם אין כסף בדבר מועט, בכל זאת הוא חומד ומתאוה וזוכר ומצפה שיאכל מהם לעתיד.

רעיון זה נודע לי ע"פ הנסיון כי אכלתי בשלשה ימים בזה אח"ז ב' פעמים ביום מן הדגים והיו בפי ערבים תמיד ומצאתי בהם טעם לשבח.

רל"ח

ארבה במצרים Heischerecken

הרמב"ן בפרשת בא כתב שיש לנו בקבלה מאבותינו שמעת שהתפלל משה שיסיר ה' הארבה ממצרים לא היה ולא יהיה למצרים הפסד מן הארבה, ואם יפול בארצות הסמוכות — מה שסביב שם — ויכנוס הארבה בגבול מצרים אינו אוכל מיבול מצרים כלום יעו"ש ועיי' מה שכתבתי בסדור רשב"ן שלכן תיקנו לומר „הודו לה' וגו' הודיעו בעמים עלילותיו" (ובמס' סופרים פי"ז ה"י איתא שזה תקנת דוד המלך) לפרשה שזה ראיה ומופת במשה אמת ותורתו אמת, כי מאז עד היום לא הזיק הארבה במצרים

ובהיותי שם חקרתי ודרשתי בזה, ושמעתי, שכן היה וכן הוא שאם היה ארבה במדינות הסמוכות בעברי מצרים וסביבותיה לא היזוק.

רל"ט

חלי ומדוי מצרים

Egyptische-Krankheiten

והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך (עקב) ואמרו חכז"ל (ב"מ ק"ז ע"ב) רב אמר

זו „עין הרע" שמואל אומר זו הרוח ר"ח אומר זו „הצינה" ריב"ח אומר זו „צואה", ר"א אומר זו „מרה", כונת דבריהם שמר אומר חדא ומר אומר חדא ולא פליגו, כי בכלל חכמי ישראל ידעו בכלל חלי ומדוה מצרים הוא מחלה עינים Augenkrankheit, וספיר אומר רב מדוי מצרים זו עין הרע כפשוטו שרוב בני מצרים יש להם מחלה כאב עינים ועי"ז אומר שמואל זו „הרוח" כי הרוח המנשב בארץ מצרים גורם כאב עינים, והוא כמ"ש חכז"ל רוח מערבית לעולם קשה (יומא כ"א וש"ס ב"ב קמ"ז), ור"ח אומר זו הצינה, כי מאחר כי הרוח המנשב בארץ מצרים הוא רוח חם ואם פתע פתאום בא רוח קר והוא הצינה זה גורם כאב עינים וריב"ח אומר זו „צואה" כי המחלה של עין הרע בא מחמת אויר הקר וגורם ריבוי צואת החוטם וצואת האוזן ומזה בא המחלה של כאב עינים, ור"א אומר שחלי ומדוה ומצרים שגורם „עין הרע" בא ע"י שהרוח המנשבות קשה שהוא פעם חם ואח"כ קר ומרבה צואת החוטם והאוזן אכן זו המרה שמעורר „מדת הכעס", וכששופכת המרה אז מקלקלת מרוצת הדם, והוא כמ"ש חכז"ל (בש"ס ב"ק דף צ"ב ע"ב) שע"י ששופכת המרה באים פ"ג .מיני חלאים כמנין מחלה וכן כתב רבינו רש"י בסוטה דף ה' ע"א זה לשונו [מרה הוא לחלוחית היוצא מן המרה לכבד, ועל ידה באים חליים ונגעים ומכאובים] עכ"ל, אכן כל חכמי ישראל ידעו ע"פ הקבלה וע"פ הניסיון שדברי רב שאומר כל חלי וכל מדוי מצרים הוא המחלה והכאב של „עין הרע" הוא המחלה שבא ע"י חלאים אחרים אשר במצרים. וכל מי ששוהה במדינת מצרים ובפרט בעיר Kairo עומד ומשתומם כי מן עשרה בני אדם יושבי חשך וצלמות אשר שם לכה"פ אחד מהם הוא „סומא בשתי עינים" או „בעין אחת" ורובא דרובא מהם יש להם כאב עינים זו „עין הרע" אכן מבני ישראל הדרים שם לא ימצא אפילו בין מאה אנשים אחד שיהי' סומא.

מי הוא זה שלא יאמר בראותו זאת משה אמת ותורתו אמת, שאמר לישראל בשם ה': אם שמוע תשמע לקול ה' אלודיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך? (בשלח) ! ! !

ר"מ

מִשְׁכָּן מִשְׁכַּן מַשְׁכֹּן

עדת אשכנזי בקשו מאתנו לכבדם ג"כ לבא לבה"כ האשכנזי ביום ח' אדר שהי' יום שני לביאתנו לעיר קאירא (הנקרא אלקאהירא ובכתובות וגיטין כותבי' אלקאהירא במצרים) לתפלת מנחה ובקשו שאדרוש בבה"כ שלהם. ויהי כאשר באנו לשם בשעה חמישית לעת מנחת ערב בהכ"נ נתמלא מבית ומבחוץ, וגם האכסדרה של הבנים היתה מלאה נשים וטף, ויעלו נרות בכל המנורות, אור יקרות ומלא את הבית גם הרב הגאון חכם באשי בלוית אחיו ובית דינו וראשים ומוזים שלו באו אל הבית לכבוד האורחים, ואלה הדברים אשר דברתי.

בשבת שעבר עלינו לטובה כאשר ישבנו בירכתי הספינה ושמעתי פסוק הראשון מסדר השבוע „[אלה פקודי המשכן משכן העדות]" עלה במחשבה לפני שחכז"ל

שחכז"ל דרשו כפל הלשון „המשכן משכן" רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהן של ישראל, כוונתם ע"ש המדרש שאם יחטאו ישראל הוא ית"ש מתמשכן על ידיהן, כי על „ערבון" כתב התרגום „משכון" (וחכז"ל עשו אות מ"ם שרשית בפעלים כמו בתיו של תרומה עיי' ערוך מר"מ לאכדויא), ומעתה יש לנו „משכן" בקמץ, משכן בפתח ומשכן בחולם בחד קרא, וחכז"ל שיימו דרשתם „משכן העדות" עדות הוא לישראל שהקב"ה מחל להם חטא העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם (רש"י). ומעתה עלינו לדעת איזה מאלו משכנות הוא העדות לישראל „המשכן" בקמץ או „המשכן" בפתח שנחרבו בעונותיהם של ישראל, או „המשכון" בחולם שהוא משכונו של הבורא ית"ש שאמר ונתתי משכוני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם : (בחקותי)? ועלה במחשבה לפני לומר שאלו שלשה, בקמץ ובפתח ובחולם הם הם עדות שהשכינה שורה בישראל, כי לא ינום ולא ישן שומר ישראל, ועל פי שלשה עדים הללו, שהם אלו שלשה משכנות, יקום הדבר שהבטיח הנביא ויבא לציון גואל, שיקבץ מארבע כנפות הארץ את נדחי ישראל, אמן.

בש"ס סנהדרין דף צ"ו ע"ב ספרו לנו חכמז"ל נבוכדנצר שלח לנבוזראדן תלת מאה כודנייתא נרגא דפרזלא (ברזל חדוד הקולץ הברזל) וכולם נשברו בשערי ירושלים שלא הי' סיפוק בידם לישבור השיערים מירושלים. חזינן שבבית ראשון ראו עין בעין שלא הי' סיפוק בידי האויבים לפתוח השערים שהיו סגורי' ומסוגרי' מבית ומבחוץ ולזאת כפלאי' הוא בעיניני שבחורבן בית שני מצינו מעשה שהי' להיפך מבית הראשון כי ביומא דף ל"ט ע"ב ספרו לנו שארבעים שנה קודם החורבן דלתות ושערי ההיכל היו נפתחין מאליהן, וכאשר ראה ריב"ז שהשערים נפתחין מאליהן אמר שנתקיים נבואת זכרי' בן ברכי' שאמר בספ' י"א פתח לבנון דלתיך ותאכל איש בארזיך.

ומעתה אני אומר שרבינו משה איש האלקים הורה לישראל לקרא את שם משכן הראשון בקמ , לרמז לישראל שאם יחטאו ישראל ויחרב הבית לא יהיה סיפוק בידי האויבים לכנוס מיד לשערי ירושלים דלא יאבו השערים לפתוח הדלתות ויקמצו בי קמין לשון סגירה ועצירה (עיי' אוצר השרשים קמץ) אכן בבית שני השערים נפתחו מאליהן, לזאת הורה לקרא השם משכן השני בפתח שנפתח מעצמו עוד קודם שבאו האויבים.

אכן רבות לנו לחקור ולדרוש אם נחרבו ב' בתי מקדשים בעון ישראל למה נפתחו דלתי ירושלים מאליהן בבית שני, ובבית ראשון נתקמצו ולא רצו לפתוח הדלתות.

ודע נא רבותי שהוא ית"ש צוה לכהנים שיברכו את העם בשלשה ברכות ואמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכך וגו' יאר וגו' ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ומקשי' חכז"ל אם הקב"ה יברך אותם למה צוה שהכהנים יברכו את ישראל? וחכז"ל תירצו ואני אברכם קאי על הכהנים שהוא ית"ש יברך את הכהנים, אכן סוף כל סוף החוב עלינו לדעת, למה יברך הקב"ה את הכהנים בעצמו וצוה שהם יברכו את ישראל? ועוד אני תמה שהכהנים מברכין קודם הדוכן אשר קדשנו לברך את עמו ישראל באהבה, ולמה לא מברכין ג"כ על כל המצות אקב"ו להניח תפילין באהבה וכדומה.

וראיתי לאחד מן המקובלים שאמר מספר „אחד" ומספר „אהבה" שוה ושני פעמים אהבה הוא מספר „כ"ו" כמספר

כמספר שם הוי"ה ב"ה שהוא השם של רחמים.

דבר גדול גילה לנו המקובל בזה, ללמד אותנו שהחוב על הכהנים לאהב את ישראל, לא יעמדו להוכיח אותם בזעם וקצף, כי לא באש ולא ברוח חזק יצא הכהן לברך את ישראל, אלא באהבה יצא, מתוך אהבה וחבה ידבר וקול דממה דקה ישמע ויכנס ללב השומע. וכה ידבר אל העם שישמעו לקול הכהן המוכיח, והאומר להם מה טוב ומה ה' דורש מהם שיקבלו דברי תוכחתו מתוך אהבה, ואם הכהן המוכיח מדבר מתוך „אהבה" והעם עומדים ושומעים מתוך „אהבה". שים שלום בין ישראל ובין הכהן, אז ב' פעמים אהבה מעורר חסד ורחמים דלעילא.

לזאת צוה שהכהנים יברכו את העם בג' ברכות, כי רק הכהנים מביאין הברכות והקללות לישראל, כמ"ש חכז"ל אם באים גלות על ישראל בדוק בדייני ישראל (שבת ל"ג) ויאמרו חרב בא לעולם על עינוי הדין ועל עוות הדין (אבות פ"ה), והם הם יעוררו על על יסוד העיקר „אחד" שיהא שלום בישראל, והם יעוררו על „אהבה" ויברכו את ישראל במדת „אהבה" ולא ישנאו זה את זה ויאחזו כולם במדת אהבה ואם הכהנים אוהבים את העם והעם אוהבי' את הכהנים, אז יהיה ב' פעמים אהבה, שהוא מספר „כ"ו" שהוא השם הוי"ה ב"ה של רחמים בזה יגרמו וישימו את שמי שהוא רחמים על ישראל, ואז אני אברך את ישראל, ובכלל ישראל הכהנים.

והנה בבית הראשון ספרו לנו חכז"ל ביומא (עיי' לעיל סי' רל"ג שהבאתי דברי בעל עמודי המוסר הי' שנאת חנם בין נשיאי וראשי ישראל לבד, אבל בין המון עם מישראל לא הי' קנאה ושנאה ומעתה החרב בא על ישראל רק בעון שנאת חנם של הכהנים וראשי ונשיאי ישראל לכן לא רצו השערים לפתוח שיכנסו בהם האויבים להחריב את בית ה', כי על המון עם מישראל הי' מגין האהבה והשלום שהי' ביניהם, לזאת הורה משה רבינו לקרא את משכן הראשון בקמץ כי הי' עצור וסגור בזכות השלום שהי' בין המון עם מישראל והחרב בא על ישראל בעון עינוי הדין ועיות הדין של ראשי ישראל.

אבל בבית שני הי' קנאה ושנאת חנם בין כל ישראל, הכהנים שנאו את העם והעם שנאו את הכהנים, ובמקום שאין אהבה בין הכהנים והעם אין השכינה שורה, לזאת נפתחו השערים מאליהן, על כן הורה רבינו משה לקרא משכן שני בפתח, לרמז לישראל שיפתחו השערים מבית שני מאליהן בעון שנאת חנם.

וזה לדעתי מרומז בקרא ואהבת לרעך אני ה', וחכז"ל דרשו בכל מקום שמסיי' הקרא אני ה' שעתיד לשלם שכר לעושה הטוב ולהעניש לעושה הרע ולדעתי פשט הקרא הוא: אם כל אחד מישראל יכול לומר שאוהב את רעהו באופן האפשר, ואין בקרבו לא קנאה ולא שנאה, כמו שאין קנאה ושנאה באדם על עצמו, אז יש רק אהבה ואהבה בין איש לרעהו, זה הוא יו"ה מדת הרחמים ושמו יתברך.

אבל אחר שראינו שנחרבו ב' בתי משכנות בעון שנאת חנם שעינוי ועיותו את הדין ואת המשפט ואנחנו רואים לדאבון לבינו שמאז עד היום הזה נשתרשה מדת שנאת הנם בישראל עלינו לשאל: וכי אין תקוה לישראל? וכי לא כ באו הנביאים שיבאו לציון גואל?

אבל שאלה זאת שמו חכמינו בפי אומות העולם (רבה משפטים פל"א על הקרא אם כסף תלוה את עמי) שאמרו בשעה שגלו ישראל מירושלים שאין הקב"ה

הקב״ה הכן בהם אמר ירמי׳ לפני הקב״ה המאוס מאסת את יהודה ואם בציון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא? (ירמיה י״ד) והשיב לו הקב״ה וכתיב ושכנתי בתוככם. אל תקרא מִשְׁכָּנִי בקמץ אלא מִשְׁכּוֹנִי בחולם הנני ממשכן להם – מקדשי, עיי״ש.

כוונתם אחר שנחרבו ב׳ משכנות בהעא הלוך לבבות, אם תבקש מופת ואות מתי יהי׳ קץ לגלות, אמרו חז״ל מה דכתיב משכן משכן, הראשון בקמץ והשני בפתח, שרומז לשתי בתי מקדשות שעתידין לחרוב, היא אות ומופת על קבוץ גליות!.

וכי לא ראית בעיניך שכל האומות אמרו זה לזה „ולא יזכר שם ישראל עוד" והם כשבעים זאבים קמו על כבשה קטנה ולא יכלו להאבידה? וכי לא ראיתם שאף על פי שגעלה נפשי אתכם בעוניכם הרבים בכל זאת אחת דברתי ונתתי משכני בתוככם שישראל היא רק ביד האומות משכן בחולם, והרשות ביד הממשכן לפדות משכונו בכל עת ובכל שעה! ובשובי את שיבת ציון תהיו כחולמים, ועלי לפדות משכוני אמר ה׳ לישראל.

והאות והמופת שישראל הם רק ביד האומות כמשכון הוא, דהוא ית״ש יושב ומשמר משכונו ולא ינום ולא יישן שומר ישראל, ולזאת אמרו בצדק על הקרא ונתתי משכני בתוככם אל תקרא משכני בקמץ אלא משכוני בחולם שהקב״ה יפדה משכונו בכל עת שישובו אליו לקיים את דבר ה׳ כאשר צוה אותנו בתורתו, ואז בשוב ה׳ את שיבת ציון (משכון בחולם) כתי׳ כולנו כאנשים שחולמים חלום!

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לראות עין בעין במקום שהיו אבותינו עבדים יושבים בניהם כבני חורין חיים וקיימים על פי הדת והדין, נתקיים בהם מה שאמר הנביא והי׳ במקום אשר יאמר עליהם לא עמי אתם יאמר עליהם בני אל חי אתם, זה מופת ואות להתחלת הגאולה ולקבוץ הגליות! זה מופת ואות שלא ינום ולא יישן שומר ישראל זה עדות שהשכינה שורה בישראל.

ברוך שהחיינו וקיימנו לראות עין בעין שהאשכנזים והספרדים חיים וקיימים באהבה זה אצל זה, הכהנים והעם אוהבים ומכבדים זה את זה, ובזכות אהבה והבה אשר בישראל. ישמור ה׳ את כרמו ויפדה משכונו ויבא לציון הגואל, במהרה בימינו, אמן.

רמ״א

בית הועד בעיר קאירא

למחרת עית אדר אחר תפלת שחרית הלכנו לבית הועד של רבני ספרד, בית גדול רם ונשא, דירת מלכים ושרים, לקבל פני הרב ובית דינו, ושם קיבלו אותנו הרב הגאון ר׳ רפאל אהרן בן שמעון חכם באשי ובית דינו עם יקירי וטובי העדה בכבוד גדול ובאהבה עזה, ולקיים מאמרם אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו שאלתי את הרב החכם הש״ו על מקור המנהג שאנשי מזרח מוסיפין בתפלת קדיש דרבנן בחייכון ובחיי רבינו משה בר מיימון? והשיב שקבלה בידיהם שמוסיפים הדברים לכבוד הרמב״ם, לפי שביאר להם המצות והמשנה בלשון ערבי השגור בפי המון

ועי״ז

וצי"ז גם המון יכולים להבין דברי התורה.

וגם אמרתי בלשון העברי לדרוש על מקור המנהג, שבדין הוא רבינו הרמב"ם שמזכירין את שמו בתפלת קדיש שתיקנו דבבל (סוטה מ"ט). יתגדל ויתקדש שמי רבה בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה: נוסד על מאמר הנביא יחזקאל (סוף ל"ח) והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' ועל מאמר הנביא (ישעי' י"א) כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ועלינו לחקור ולדרוש, מאחר שהוא ית"ש אמר בתורתו עמון ומואב מצרי ואדום אסורים לבא בקהל ישראל לעולם ועתה האיך אפשר לצייר שבא יבא הזמן שיתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולם ושיהי' הארץ מלאה דעת לומר שמשה אמת ותורתו אמת ?

אכן חכז"ל הורו לנו והובא ברמב"ם בפי"ג סוף אסורי ביאה כשעלה סנחריב מלך אשור בלבול כל האומות ועירבם זה בזה והגלה אותם ממקומם והמצרים שבארץ מצרים אנשים אחרים הן וכן כולם, ואחר שנתערבו האומות שאסורים לבא בקהל ישראל בכל האומות שבעולם שמותרין לבא בקהל ישראל מותר הכל שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב וכו' עיי"ש ובכ"מ ובאה"ע סי' ד'.

ועמדתי לחקור הן אמת כשבא נכרי להתגייר מותרים אנו עכשיו לגיירו משום שאמרי' שפירש עצמו מן הרוב, אכן מאחר שגזרת הכתוב הוא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, האיך אנו אומרים לדין ולהלכה שמותר לנו לילך ולגייר הנכרי ולא נחוש לדין אורייתא שאמרה כל קביע כמחצה על מחצה ? ועלינו להקשות כמו שמקשי' הראשונים הגם דמותר לנו לאכול החלב מבהמות משום דהולכין אחר הרוב ורוב בהמות כשרות הם, אכן האיך הולכין לדיר לחלוב הבהמות למקום שעומדים וקבועים במקומם ומאחר דכל קבוע כמחצה על מחצה ?

אכן הקושי' מכח קבוע היא ההיתר לגייר כל האומות בזמן הזה, דהנה הרמב"ם בפרק יו"ד ס"י ח' ממלכים כתב אמרו חכמים שבני קטורה וישמעאל מחויבים במצות מילה ומבאר שם במשנה למלך ס"י ז"ן כשידינו תקיפה החוב עלינו לכוף את בני קטורה וישמעאל שימולו את עצמם עיי"ש. ועתה מאחר שאמרי' להלכתא כל קביע כמחצה על מחצה, ולזאת אם אנו דנין על האומות שנתערבו זו בזו במקומם במקום הקבוע אז החוב עלינו לדין ולומר אולי הנכרי אשר אנו דנין עליו עתה הוא מבני קטורה וישמעאל שהחוב עלינו לגיירם ולמולם.

ובזה אמרתי ליישב קושי' עצומה שמקשי' הראשונים בכתובות דף י"א שאמרו בגר קטן שלא להטבילו עד שיגדיל דזכות הוא לו שיטביל את עצמו כשיגדיל. ומקשים למה לא אמרו ג"כ שלא למולו דזכות הוא לו שימול את עצמו כשיגדיל ? ובדברים הנ"ל מיושב, כי מאחר שאנו דנין על האומות שקבועי' במקומם ובקבוע אמרי' מה"ת כמחצה על מחצה, ועתה יש לדין על כל נכרי דלמא הוא מבני קטורה וישמעאל שהחוב עלינו למולם. ורק למולם אנו מחויבים ולא להטבילם, ולזאת לא אמרו רק שאין מטבילין אותם, דזכות הוא להם, שיטבילו כשיגדלו.

והנה כל מי שרואה בעין יפה שאמר הרמב"ם בדין זה אמרו חכמים יען שרבינו הרמב"ם אמר זאת בחכמתו

הנשגבה. מאחר שאנו מאמינים בדברי הנביאים ובדברי חכמים שאמרו שתהי' הארץ מלא דעת ובימים לעתיד ובא יבא הזמן שיאמרו כל העמים משה אמת ותורתו אמת, והאיך יאמרו זאת כל העמים, אם הרבה מאומות אסורים לבא בקהל ישראל?

לכן אומר בחכמה בשם החכמים יודעי בינה לעתים שבני קטורה יתמעטו ומחויבים במילת מילה ואחר שנתערבו כל האומות זו בזו, אז החיוב עלינו להכניס כולם בבריתו של אברהם אבינו.

ומעתה רבינו משה בר מיימון פתח הפתח לכל באי עולם שיתגדל ויתקדש שמי רבה בעלמא די ברא שיהי' הכל ברעותיה ויהי' ה' למלך על כל הארץ, ולזאת מתפללים שיהי' זאת בחייכון וביומי רבינו משה בר מיימון, באשר רק בכח חכמתו ותורתו של רבינו משה בר מיימון יבאו כל האומות בקהל ישראל בעת שיבוא לנו הגואל במהרה בימינו אמן.

אחרי שגמרתי דרשה שלי עלה על הבימה הרב ר' בנימין זאב קרויס חד מן הנוסעים רב בק"ק דעברעצין ודרש דברים נעימים על הפסוק מים רבים לא יכלו לכבות את האהבה אשר בין ישראל, אנחנו במדינת אייראפא ואתם במדינת אפריקא ימים רבים בינינו. והחוט שמקיף אותנו היא תורתינו הקדושה. ואחריו עלה הרב הגאון חכם אשכנזי ודרש דברים מתוקים על מאמרם גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה על הנוסעים לקבל פני השכינה בציון.

רמ"ב

גן י"י בארץ מצרים

וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלה משקה לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה כגן ה' כארץ מצרים. פסוק זה הוא אחד מן הפסוקים שאי אפשר לבארם באר היטב דהוי ליה לומר כגן ה' בארץ מצרים? וחכז"ל בש"ס כתובות דף קי"ב ע"א אמרו אין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים שנאמר כגן ה' כארץ מצרים, היינו לזרעים היא טוב מאד אבל לאילנות ארץ מצרים לא טוב, ומעתה קשה מה הוא כגן ה'? עיין התורה והמצוה שטרח ויגע לבאר ולא עלתה בידו.

ובהיותי במצרים בעיר קאירא הראו לנו גן גדול שאין כמוהו בכל העולם כי ידוע שיש הרבה אילנות ודשאים שאין גדלים רק באיזה מדינה, כמו למשל בש"ס שאין גדלים בירושלים פירות גנוסר (עיי' פסחים דף ח' ע"ב ותנחומא שלח,) אבל בגן הזה אשר במצרים גדלים כל האילנות והדשאים שנמצאים בכל העולם. וזה אחת מנפלאות הטבע שנודע לנו על פי הנסיון שיש פירות וזרעים שאין גדלים רק באחת מן המדינות, אבל בארץ מצרים האדמה מקבל ומגדל כל מיני אילנות ודשאים.

ומעתה פירוש הקרא הוא שראה את כל ככר הירדן כי כלה משקה שהי' מקבל ומגדל כל מיני אילנות כגן ה' כמו שהוא בארץ מצרים כן הי' ככר הירדן מוכשר לגדל כל מיני אילנות ודשאים כארץ מצרים.

חברת

רמ"ג

חברת ציון (ועיי' לקמן סי' ר"ן וסי' רפ"ה הש"ך לענין הזה)

חברת ציון מעדת האשכנזים אשר בעיר קאירא הזמינה את האורחים בלילה קודם הנסיעה על משתה שכר, וראש החברה אדם יקר נכבד ר"י גאליצענשטיין אחר שברך האורחים דיבר על לבם להיות חברים בחברת ציון שהיא חוט אשר מקשר ל ישראל לאגודה אחת, ומוכשר לחזק האומנה בבנין ציון וירושלים. אחריו לה על הבימה הרב סימזען מקאפענהאגען הרב שוויינער מענער לבאר, כי מן ההכרח יא לאגד ולקשר את כל בית ישראל אהבה וידידות בכלל ובפרט אחריהם ליתי הבמה לברך את הרב ורבאשי יעדה מעדת האשכנזים על כל הכבוד הידידות אשר הראו לנו. ומראש הרבני ברך את ראש החברה האדון : Galitzenstein כי דבריו שיצאו מלב קדוש נכנסים בלב טהור ועושים רושם גדול בלב השומעים אותם. מי שיש לו עין לראות ולב להבין מבין ומשיג שהוא מן ההכרח לחזק אלו הדורשים את שלום ציון וירושלים בכל לבבם ובכל נפשם. ובכל מאדם.

אכן דעו נא רבותי, אחי ורעי, כי מעודי גם אנכי אמרתי שחברת ציון היא החוט המקשר את כל בית ישראל באהבה, אכן קבלה בידינו שרק חוט המשולש לא ינתק ולזאת נתחזק ונתאמץ לקשר ולאגד את כל בית ישראל בשלשה חוטין שהם אמת דין ושלום ואז יברך ה' את עמו ישראל בשלום אמן.

רמ"ד

בצאתי ממצרים

מחרת יום יוד אדר השני אחר תפלת שחרית בהזירתינו מעיר הבירה ארא לעיר אלכסנדריען הנקרא נא אמון לכנו לקבל את פני חכם העיר הוא בנ הגאון הישיש ר' אלי' הזן בעל מחבר ספרי תעלומות לב שלשה חלקים ספר נוה שלום קיצורי דינים והערות . ארבעה שלחן ערוך, ויהי כאשר זכנו לביתו, גדול רם ונשא, דירת כים ושרים, שם קיבלו אותנו הרב ית דינו ורואשי ומוזי העיר באהבה וחבה, וחזן דבית הכנסת עם המשוררים שרו שיר שחיבר הרב הגאון חכם באשי הנ"ל לכבוד האורחים. וקודם שיצאנו מביתו מסר לי ועוד לאיזה מן הנוסעים ספריו אשר חובר ומלאתי בהם דברים שראוים לפרסם להועיל לבני גילי בדברים הנוגעים לקדושין וגיטין והעיר נא אמון שהיא אלכסנדריא של מצרים ונזכר בנחום סי' ג' פסוק הית ומובא ברים מדרש רבה בראשית.

רמ״ה

קדושי חרש וחרשת

בנוב״י מה״ת לאה״ע סי׳ א׳ ונבאר להלכה ולמעשה בחרש שנשא חרשת שלא יברך בעל המסדר קדושין יען דעל החתן לברך ומה שמברך בעל המסדר קדושין הוא רק שלא לבייש את שני האין שאין יודעים לברך, ולזאת בהחתן חרש שאינו שומע אין מברך בעל המסדר קדושין אם לא שנאמר שגם הכלה השומעת הברכה שייכה לברכת ארוסין ומוציא בעל המסדר קדושין את הכלה. אכן כשגם הכלה חרשת אז בודאי לא יברך הרב כלל ואפי׳ מיקרי נשואין זת״ד.

והנה דברי נוב״י נפלאים, כי כבר כתב הטו״ז ביו״ד סי׳ א׳ שהרב המברך ברכת ארוסין אינו מברך דוקא על הנשואין אשר לפנינו אלא שמברך בדרך כלל שקדשנו במצותיו ואסר לנו העריות וכו׳ וברכה זאת יכול אדם לברך בכל עת ובכל שעה, כי כן הוא האמת שהוא ית״ש קדשנו במצותיו ואסר לנו העריות, רק שלא יזלזל בברכות תיקנו חכז״ל שלא יברך אלא בשעה שהמצוה נעשה בפנינו, ומה לי אם יברך בשעת מעשה החתן או הרב או אדם אחר, יעי״ש היטב. ומעתה לפי׳ דברי נוב״י תמוהים ונסתרים, וברור כשמש בעיני שאפילו בנשואין של חרש והרשת יברך הרב ברכת ארוסין?

רמו

כתובת חרש

מספר כוה שלום

בב״ד פלוני וכו׳ איך הבחור החרש ואינו מדבר מיום היותו פב״פ רמז לה לבתולתא פב״פ דתהוי ליה לאנתו יהא מתחייב לה בכל מה שהאיש חייב לאשתו כהלכות גוברין יהודין דמתחייבין לנשיהון בקושטא. אנן בי דינא דחתימין למטה בהורמנותא דרבנן דתקינו נשואין לחרש עבידנא שליחותייהו דרבנן ואשתדלנא ליה ואמרנו לכלה בתולתא דא אי צבית למהוי לגברא דנא החרש לאנתו, אנן בי דינא בכח המוסר בידינו דאנן אביהון דחרשין מחייבין ליה לגברא דא דיפלח ויוקיר ויזון ויפרנס ויכסי יתיכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקירין וזנין ומפרנסין ית נשיהון בקושטא, ומחייבין ליה למיהב ליכי מוהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחזו ליכי, ומזונותיכי וכסותיכי ומנדע יתיכי כארח כל ארעא. ורמזנא ליה גם כן כל אלין חיובים וקבל עליהו ברמיזא. וצביאת כלתא דא יהות לאתתא דהחרש דנא לאנתו. ודא כדוניא דהנעלת ליה כלתא דא וכו׳ וכו׳. ואנן בי דינא הי׳ לן לפום מנהגא דמתא להוסיף לכלתא דא תוספת על עיקר כתובתה סך הכל וכו׳, ואנן בית דין בכח ב״ד יפה אטילנא אחריות כתובתה על גברא דנן ועל ירתוי בתרוי ועל כל שפר ארג נכסין וקנינין דאית ליה לגברא דנא, כולהון יהון אחראין וכו׳, ורמזנא ליה תוספת יחוצא דנא וקיבל עליה איהו גם כן ברמיזה, והכל שריר וקיים ותתוי עלה ב״ד כל שלשה עכ״ל.

רמ"ז

נוסח גט הרש

מפי תעלומות לב ח"ג בשם גמי חיים מערכת ג' אות קכ"ה לכותבו בי"ב שיטין.

בכו"כ בשבת לירח פלוני שנת כו"כ לב"ע למנילא דרגילנא למימיה ביה הכא במתא פלוני מותבא נחנא בי דינא דחתמין לתתא במותב תלתא כחדא הוינא כד אתא קדמנא פב"ב ורמזנא ליה ורמז להוליא פב"פ דאינסיבא ליה ברמיזה ומדרמז לנא כתבנא לה גיטא דנא למהוי מגורשת גמורה ותהא רשאה ושלטאה בנפשה למהך להתנסבא לכל גבר דיתיצבין ואנש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולהלן, ודן די יהוי לה גט פטורין ואגרת שבוקין וספר תרוכין כתקנתא דרבנן והרי היא מותרת לכל אדם כדת משה וישראל.

פב"פ דיין, פב"ב דיין, פב"פ דיין.

רמ"ח

הבעל בעצמו מוליך הגט מעירו לעיר האשה.

זה איזה שנים בא לפני שאלה שאשה אחת לא רצתה לבא לעיר שהיו שם הבעל והבית דין והסופר, והבעל לא מצא שליח שיוליך הגט ובעיר שיושבת האשה לא הי' בית דין ועדים כשרים, ושאלו אותו אם אפשר שיכתבו הגט במקום שיושב הבעל והבעל בעצמו יוליך הגט אח"כ לעיר שיושבת בו האשה. והנה עינתי בדין הזה ומצאתי ביש של שלמה גיטין בפ"ב סי' ה' שמביא שיטת גאוני קדמאי ובתראי שמתירין לבעל שיוליך הגט לאשתו וכן בשו"ת מהר"ם מינץ סי' קי"ד נוטה להתיר שיוליך הבעל. אבל אז לא רציתי להכנים עצמי בדבר הזה ועתה בהיותי באלכסנדרי מוסר לי הרב הגאון ספרו תעלומות לב, ובחלק ג' מביא שיטת גאוני בתראי והנוסח לגט כשהבעל בעצמו מוליך הגט מעיר לעיר, עיי"ש בסי' מ"ב.

רמ"ט

Afrika

אפריקא בכלל יחלק לשלשה ראשי מחלקות. **א'** אפריקא צפונית כולל ארץ מצרים וכל הארצות אשר על נהר נילוס תשבונה, ונקרא ארץ מצרים על שם מצרים בן חם שישב בה בראשונה (עיי' כתובות דף קי"ב ע"א). ובכתבי הקודש נקרא מצור (עיי' ישעי' י"ט סי' ויו ומלכים ב' י"ט כ"ד ומיכה ז"ן י"ב) והמשורר הקודש קרא את הארץ ארץ חם (תילים ע"ח ק"ה ק"ו) על שם אבים מצרים בן חם וקדמוני היונים קראו ליאור מצרים עגיפטאס ועל שם

זה קראו בכל לשונות אייראפא את הארץ Egypten.

ב' אפריקא התיכונה ששם ארצות המערב וארצות כוש אשר רובם ככולם שחורים Neger.

ג' אפריקא דרומית והוא ארץ הקאפלארען, קאפפענלאנד, ומראה פניהם שחרחור כהה ופעמים יותר מן אנשי אפריקא אשר באפריקא התיכונה.

ארץ מצרים אשר על נהר נילוס היא ארץ מבורכת ובה לא תחסר כל, גם מעיני התשועה והתופיה להשיב נפש שוקקה, ובצדק ובמשפט נאמר בזוהר וירא דף ק"ח סוף ע"ב כגן ה' בארץ מצרים עד הכי לא אתידע גן ה' אי הוא ארץ מצרים או ארץ סדום או הגן שנברא גן עדן? כגן ה' מה גן ה' לא אצטריך בר נש לאשקאה ליה אוף מצרים לא אצטריך אחרא לאשקאה בגין דנילוס אשקי לכל ארעא דמצרים עיי"ש.

בה נולד משה אדון הנביאים, בה ישב משה בר מיימון אשר גם זכרונו לא ימוש מתוך האוהל אשר בו יושב החכם ודורש אשר הרב הגאון מהר"ס אלשקר בהשגותיו על ספר האמונות לרס"ע חתם בזה הלשון: ולולי ספרי הרמב"ם היינו מגששים כעורים וכו' עיי"ש. בארץ מצרים ישבו מעולם חכמים גדולים וקדמוני חכמי יונים נסעו לארץ מצרים ללמוד מהם חכמתם, ולא נשאר מזמן הקדם כעת רק אלו מצבות ובניינים הנקראים Pyramiden וכן האבן הגדול שעבדו לו ועשו אותו אלקות שהזכרתי לעיל בסי' רל"ה, וכן בבית Akademie אשר בעיר Kairo נמצאים המלכים והשרים שליערו את אבותינו חנוטים וקשים כאבן, ומוזכרים בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקמ"ה וכן במשנה למלך סוף ה' אבל. ויהי כראותי את החנוטים בתמונה נפלאה אמרתי: נפלאים מעשיך ה' אלקי שומר ישראל!

ר"ן

הרי ירושלים

ויהי למחרת יום א' לסדר לו י"ב אדר שני ולמספרים März 19-ten שחר קמתי לראות בעיני הרי ירושלים מרחוק ולברך בשמחה בעיני דמעה ברכת שהחיינו וקיימנו והגיענו לראות את הארץ אשר נחלו אבותינו בראשונה בצאתם ממצרים וגלו ממנה ושבו אליה בימי עזרא וישבו בה עד חורבן בית שני, בראשונה ת"י שנים ואח"כ ת"כ ורמז לזמן שישבו בה בבית ראשון ושני בתית למאור בעולם הסבך.

ו' הנראה דברי יחזקאל סי' כ"ז ותראה כראה ארץ ישראל מוגבלת יותר מן הארץ אשר הוגבלו חכמי המשנה והתלמוד, כי הנביא יחזקאל מעמידה אצל יהודה וגלעד, והנביא שמואל יקראנה ארץ פלשתים, וכפי התלמוד הגבול הוא על סוריא בצפונה וגלעד במזרח וים המלך במזרחית דרומית ונהר שיחור במערבית דרומית, וים הגדול הנקרא היום „ים האמצעי" Das Mittelländische Meer עם קצת ערים על חוף הים למערבה. והרמב"ם בפירוש המשניות פ"א דר"ה כתב שבפי הבבלים נקרא ארץ ישראל מערבא ובערך מילין מביא ראיה ברורה מש"ס עירובין כ"ד ע"א אמר כי חקלא אין התם ניקנת אלא ובקיומים

בקימנים שמעה רב תחליפא במערבא אזיל אמריה קמי ר׳ אבוה. ויען כי ר׳ חסדא הי׳ דר בסורא ור׳ אבוה הי׳ דר בקסריא אשר בארץ ישראל הרי שקראו חכמי התלמוד את ארץ הקדושה בשם מערבא!

— גם מליצו שחכמי התלמוד קראו את הארץ בשם תם כמו שמליצו בש״ס ריש ביצה שלחו מתם ולהיפוך קראו בבל תמן בכון, כמו שמליצו בירושלמי ספ״ד ברכות אתו מערבאי לתמן עיי״ש.

והנה נשאתי עיני על ההרים ועל נשיאי ונביאי ישראל שעמדו שם לפרסם אחדותו ית״ש בעולם והלגו עיני דמעות של צער על הצרות והיגונות שבאו על ישראל הן בבית ראשון והן בבית שני ומאז עד היום הזה. ובאותו שעה עלו במחשבה לפני דברי חכז״ל בש״ס ברכות ובילקוט תילים סי׳ קמ״ז בונה ירושלם ה׳ נדחי ישראל יכנס אימתי בונה ירושלים ה׳? בזמן שנדחה ישראל יכנס ומסורת אגדה היא שאין ירושלים נבנית עד שיתכנסו הגליות ואם יאמר לך אדם שנבנית ולא נתכנסו הגליות אל תאמין שנאמר בונה ירושלים ה׳ נדחה ישראל יכנס עכ״ל.

ומעודי הי׳ לי צער בעת ששמעתי שכל אומות העולם מתקבצים ומתאספים בכל שנה ושנה ונוסעים לארץ הקדושה על קברי אבות ועל קבר משיחם ואנחנו בני ישראל לא זכינו עד היום להתאסף ולהתקבץ וליסע בקהל עם לומר ברכו וקדושה במאה מאנשי גולה!

ואיך נוכל לצפות שירחם ה׳ על עמו ישראל לבנות להם ציון וירושלים אם אין נכנסין הגליות בקהל עם ועדה?

ובאותו פרק אמרתי בכונת דבריהם. כי כל ישראל מאמינים באמונה שלימה שעתיד הקב״ה לבנות ציון וירושלים. אכן יש מהם מאמינים שהכל יבא פתע פתאום בדרך נס ופלא, ויש מהם אומרים שמראש החוב על בני ישראל בגולה להראות חבת ציון ולקנות שם נחלה כדי שילמדו אנשי גליות לחרוש ולזרוע בששת ימי המעשה ולקדש את השבת ומועדות וינוחו בהם כדת של תורה, למען יראו עין בעין שאם ישראל שומרים השבת כהלכתו הארץ היא ארץ זבת חלב ודבש, ואם יתכנסו הגליות באהבה וחבה, ויחבבו את הארץ, אז יתפללו בלב שלם על קבוץ הגליות, וירחם ה׳ על עמו ויבנה ציון וירושלים היינו שיבנה ירושלים בדרך הטבע ובדרך הפלא. ולזאת אמרו הם מסורת אגדה היא שאין ירושלים נבנית עד שיתכנסו אנשי הגולה מעצמם לקנות שם נחלה שדה וכרם, ודו״ק.

ואם יש להעמיד הכונה בדבריהם הי׳ החוב מוטל על חכמי ישראל לעורר הלבבות כדי להזק חברת ציון בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם. (עיי׳ עוד לקמן סי׳ רכ״ה)

ויהי כאשר זכיתי לראות ההרים הגבוהים מן הארץ אשר הנחיל ה׳ לאבותינו חזרתי לאחורי להסתכל עוד הפעם בארעא דמצרים ואמרתי שיר חדש:

ארוממך אֲגַדֵּל שמך בְּעולם אֶל נֶעֱלָם

כי הוצאתָ אבותינו מארץ חָם.

הטית לי חַסְדֵּךְ לראות ארץ מצרים

והושיעה לי ימינך לראות הרי ירושלים

יר״א

רנ"א

Jaffa — יפו

אחר שהתפללנו תפלת שחרית ביום א' לסדר צו י"ב אדר שני על הספינה ירדנו כשעה אחת מן הספינה בשלום בלי פגע ואסון ובשמחה וששון ובאנו לעיר יפו היא בגבול שבט דן (יהושע י"ט מ"ד) אשר במקום הזה ירד יונה בירכתי הספינה לברוח תרשישה (יונה סי' א') וברשיון כורש מלך פרס הביאו עצי ארזים מן הלבנון אל ים יפו (עזרא ג'). ויהי כאשר ירדנו מן הספינה באו לקראתינו תושבי העיר יפו ובראשם הרב הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק רב אב"ד בעיר הקודש יפו והמושבות, וכן באו לקראתינו ראשי הכוללים מירושלים עה"ק ומכל החברות אשר בעיר ובגלילות, וזלגו עינינו דמעות, ברכנו בשם ומלכות את הגומל לחייבים טובות, ואשרי עין ראתה כל זאת בעינינו ראינו כי בכל הדרך חסדי ה' לא תמנו בזכות האבות והאמהות, ולדורות עולם תהי' הנסיעה שלנו למופת ולאות.

ויהי כאשר עמדנו על היבשה ואמרתי בדמע השיר נשמת כל חי וגו' ביקש אחד מן הנוסעים שהי' חכם בחכמת התורה ובחכמות העולם לומר לו מדוע בספר הקדוש יונה סי' א' כתיב יפו חסר אלף, אכן בעזרא סי' ג' כתיב יפוא באלף בסוף? והשבתי לו, יען כי בימי יונה הנביא ששלח אותו ה' להוכיח את אנשי נינוה שעלתה רעתם לפניו שכפרו באחד יחיד ומיוחד לכן כתיב יפו חסר **א'** כי אות **א'** רומז על אחד אכן בימי עזרא שהתחילו לבנות הבית ולקדש שמו יתברך ולפרסם אחדותו בעולם, לזאת כתבו במכוון יפוא באלף באשר על ידיהם נתפרסם בעולם שהוא אחד יחיד ומיוחד.

בעיר יפו מצאנו כשלשה אלף יהודים, תימנים וישרים, ובראשם רבנים וגדולים בתורה אשכנזים וספרדים מתוך ביניהם, רובם עוסקים במסחר ומהם עובדי אדמה ובעלי מלאכות, ורק מעט מהם מקבלים מתנות, ורובם כולם מקיימין התורה והמצות, וזכו שבבית השר Consulat הראש והראשון הוא איש יהודי ושמו' מרדכי רוקח, שהוא חכם בחכמות התורה, ויראתו יראת ה' טהורה, והוא שם על לב הנוסעים לקיים מצות לקט ושכחה בירושלים, ללקט שם רעיונות' כשגגות, אכן אם נמצא שם דבר שלא יהי' לנו לרצון שנשכח אותו וד"ל.

רנ"ב

פתח תקוה

ויהי כאשר זכינו לבא לעיר הקודש יפו ולקבל ברכת השלום מראשי העדה הלכנו על עגלות לעיר פתח תקוה אשר שם דרים כשלש מאות משפחות יהודים העוסקים בעבודת האדמה ומפרנסים את עצמם מיגיעי כפם, רובם כולם צדיקים העושים רצון קונם לקיים בזעת אפיך תאכל לחם.

ויהי כאשר באנו לעיר קיבלנו אותנו.

אותנו באהבה ובברכת השלום בבית הכנסה, וחכם העיר עלה על הבימה ודרש לכבוד האורחים וביקש מאתנו לקנות מהם אתרוגים ולולבין כדי לקיים מצות ישוב ארץ הקדושה.

ויען כי כאשר ישבנו בספינה קבלנו עלינו, שאם בא נבא בשלום למשפחתינו ולארצינו נעשה כל השתדלות לעורר הלבבות שלא יקחו האתרוגים מן היונים אשר בכל עת היו שונאי ישראל ושפכו דמם ארצה, אלא שיקנו מן אנשי ארץ הקדושה, כדי להחזיק בזה עניי ארץ הקדושה, לזאת אחר שגמר חכם העיר את דבריו עליתי על הבימה ואמרתי כדברים האלה:

ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' (אחרי) ודרשו חכז"ל (בש"ס יומא דף פ"ה ע"ב ובסנהדרין דף ע"ד ע"א) וחי בהם ולא שימות בהם וביארתי כונתם ע"פ מה שדרשו חכז"ל בש"ס ירושלמי קדושין פ"א הלכה זין כתיב בתורה (נצבים) העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך ואמרו חכז"ל ובחרת בחיים זו אומנות ומכאן אמרו חכמים חייב אדם ללמד את בנו אומנות ואם לא למדו חייב ללמד את עצמו שנאמר למען תחיה אתה ר' עקיבא אומר חייב אדם ללמד את בנו לשוט על המים ואם לא למדו אביו חייב ללמד את עצמו שנאמר למען תחיה אתה עכ"ל.

הנה התורה אמרה ובחרת בחיים מי האיש אשר לא יחפוץ בחיים? מה זה שאמרה התורה לבן אדם החפץ בחיים שיבחור בחיים? ומה זה שאמרה התורה למען תחיה אתה וזרעך, מי שחפץ בחיים מואד ומתאוה שיחיה הוא וזרעו?

לזאת אמרו חכמינו אין זה אלא לעורר את בני ישראל שלא יסמכו על הנס ולא ירגילו את עצמם ואת זרעם לצפות שיתפרנסו על ידי אחרים, אלא שיתאמצו וישתדלו להתפרנס מיגיעי כפם, כי גדול הנהנה מיגיעי כפיו יותר מירא שמים הנצפה לשולחן של אחרים. ובהשכל ובדעת אמרו ובחרת בחיים זו אומנות מה שאמרה התורה שיבחור האדם בחיים זו היא החיים אשר האדם מתפרנס על ידי האומנות כי בתוספתא קדושין ובש"ס בבלי דף למד ע"ב מבואר מגודל מעלות האומנות ועסק במסחר שהוא כאומנות.

והנה האומן יושב במקומו ואינו צריך לצאת ולשוט על פני המים, אכן מי שמפרנס את עצמו במסחר בקנין ובממכר צריך לצאת ולשוט גם על המים בימים ובנהרות ולהסכים עצמו בסכנה, לזאת דרש רע"ק בחכמה ודעת ובחרת בחיים חייב אדם לשוט על המים וללמד את בניו שישוטו על פני המים למען יהיו מוכשרים לעסוק במסחר וקנין שיתפרנסו מיגיעי כפם.

לזאת אמרו בצדק ובחרת בחיים זו אומנות למען תחיה אתה וזרעך שתלמוד בניך אומנות, עבודת האדמה ומסחר במקח וממכר, למען תזכה לחיים ביגיעי כפיך ואז אשריך וטוב לך, אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב.

ובצדק אמרו חכז"ל המצפה לשולחן של אחרים עולם חשוך בעדו באשר רק המתפרנס מיגיעי כפיו זוכה לחיים מתוקים.

ומעתה כונת הקרא הוא ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שיתפרנס ע"י אומנות זו מסחר ועבודת האדמה.

ולזאת

ולזאת בבאינו למקומכם אשר בו אתם יושבים על אדמת הקודש, היא הארץ אשר הנחיל ה׳ לאבותינו, היא ארץ חמדה טובה ורחבה, אשר בה אתם יושבים כשבת אחים ביחד מתוך אהבה וחבה, לעבוד את האדמה על פי חקי התורה לשמור את השבת בקדושה ובטהרה, ובכל יום ויום אתם עוסקים גם בתורה ואתם מגדלים את זרעכם לעבודה ולתורה אנו שמחים כמוצא שלל רב לראות עין בעין שנתקיים בכם ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ג׳ אומנות.

ואחר שאני אומר בשם הנקבצים ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה אני אומר לכם שאנחנו הסכמנו בדרך אשר נתנו ה׳ שלם יהי׳ ה׳ עמנו לשוב בשלום לארצינו ולמשפחתינו כתחנון לעורר אנשי חוצה לארץ שיקנו האתרוגים רק מארץ הקדושה וביום שמחתינו יעלה על לבינו זכרון ציון וירושלים שתבנה במהרה בימינו, אמן.

ואחרי עלה על הבימה הרב ר׳ בנימין זאב קרויס מדעברעצין והרב ר׳ אלי׳ אדלער מעיר אפטן ודרשו ג״כ לכבוד המקום ולכבוד הקהל.

רנ״ג

סעודה בפתח תקוה

ויהי כאשר ישבנו בסעודה הראשונה בכפר פתח תקוה בעת שברכתי ברכת המוציא לחם מן הארץ על הלחם שבא מן הארץ שהנחיל ה׳ לאבותינו אשר הרישו וזרעו וקצרו וטחנו ואפו בני ישראל בזעת אפם בקדושה ובטהרה כדת ישל תורה זלגו עיני דמעות של שמחה.

ואחר שברכתי ברכת המוציא אמרתי למסובין על השולחן:

רבותי! שלשה פעמים מצינו בתורה תיבת וראיתם א׳ וראיתם על האבנים וגו׳, ב׳ וראיתם את הארץ מה היא וגו׳ ג׳ וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳.

וראיתם על האבנים כאמור לנו בעת שזכינו לבא לארץ מצרים. שם ראינו האבנים פיראמידען ועמדנו משתוממים. אכן לא ידענו על מה ועל מי להשתומם. אם על אכזריות וקללות המלכים ושרים שביקשו עבודה קשה מעבדיהם? או על מורך ושפלות העם אשר קבלו ברוח רכות לשמוע לקול המושל האכזר שביקש מהם לבנות במות רמות כאלה?

ראינו המקום והציור אשר בו עבדו אבותינו עבודה קשה והמלך האכזר גזר למילדות לראות על האבנים של בנות ישראל ואם תלד בן בעלבון תראה במות הילד נגד עיניה!

ושם ראינו האבנים הוא האבן ספינקס שעבדו לו בני מצרים וסמוך לו בנין מאבנים גדולות אשר שם עבדו לעבודת אלילים בימי קדם!

ושם ראינו האבנים אשר בהם שוכבים המלכים ושרים שהי׳ להם לב אבן!

אכן בעת היום נאמר לנו שנית וראיתם, אכן לא האבנים ומצבות מצרים, אלא וראיתם את הארץ מה היא השמנה היא או רזה היש בה עץ אלו לדיקים אשר עוסקים בעבודת האדמה ושומרים התורה והמצות!

ומה

- ומה אנו רואים כעת היום ? ארץ זבת חלב ודבש, ארץ חמדה טובה ורחבה כפר גדול אשר בו יושבים אחינו בני ישראל באהבה וחבה. אנשים צדיקים תמימים וישרים עוסקים בתורה ובעבודה ובגמילת חסדים.

עתה עתה זכינו לראות עין בעין כי הארץ מוכשר לפרנס בהרחבה והיא ארץ זבת חלב ודבש.

ואחר שזכינו לראות את האבנים ולראות את הארץ מה היא ולשבוע מן הלחם אשר בא מן אדמת הקודש שחרשו וזרעו וקצרו וטחנו ואפו בני ישראל קדושים המשמרים שבת כהלכתו נקבל עלינו בנדר ובשבועה לראות את הארץ על מנת לקיים בכל לבבינו ובכל נפשינו וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם אמן.

רנ"ד

ראשון לציון בערבי *Ejünk*

ביום ג' אחר תענית אסתר קמנו להתפלל בבית הכנסת של האשכנזים ושם ראיתי בפעם ראשונה שגם ביום תענית ציבור עלו הכהנים לברך ישראל באהבה, ואחר תפלת שחרית נסענו בעגלה מיפו לעיר ראשון לציון עיר כלילות יופי משום כל הקאלאניען, ושם בית הכנסת בתכלית היופי ובתי ספר מיוחד לבהכ"נ, ושם באו לקראתינו בתופים ובמחולות, וחכמי העיר עלו על הבימה לברך את הבאים בברכת השלום בלשון עברי ובלשון צרפת, ובלשון אשכנז.

ושלשה מן הנוסעים השיבו להם ברכתם בשם הנוסעים. הראשון הי' הרב ר' דוד סימאנזען רב בק"ק קאפפענהאגען השני הי' הרב ר' שלמה גאלדשמידט רב בק"ק קעניגסהוטע, ואני באתי אחריהם ואמרתי כדברים האלה:

רבותינו ! אחינו בני ישראל שזכיתם להיות הראשונים בציון ולקבוע מקומכם במקום אשר קראתם בשם ראשון לציון וזכיתם לראות את אילת השחר שבקע אורה, עליכם אמרו חכז"ל בש"ס ירושלמי פרק א' ה"' ג' ר' חייא רבה ור"ש ב"ח הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל וראו איילת השחר שבקע אורה אמר ר"ח לר"ש כך היא גאולתן של ישראל קימאה קימאה בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך ב' ויקח המן את הלבוש וגו', ג' וישב מרדכי בשער המלך, ד' ומרדכי יצא מלפני המלך וגו', ה' ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

ומדבריהם למדתי שהי' קבלה בידם שגאולתן של ישראל בא לאט לאט ולא בפעם אחת וידעו ע"פ הנסיון שגאולתן של ישראל בימי מרדכי ואסתר בחמשה חלקים כי עלו ממטה למעלה בחמשה עליות.

מה זה ועל מה זה עלו ממטה למעלה בחמשה פעמים דוקא ? חמשה חושים יש לאדם ועליו החוב לקדש כל החושים כדי שיבא אל הקודש פנימה ושיהי' מוכשר לישב בארץ הקדושה ברגשי קודש רשפי שלהבת יה.

ואלו חמשה חושים משמשם ומקומם בחמשה אצבעות אשר ביד כל אדם, וכל אחד וחמשה אצבעות אשר ביד הוא משרת לחוש שלו.

אצבע הראשון והדק ששמו זרת הוא מושב לחוש השמיעה, וראיה לזה הוא

הוא שמי שרוצה להתקרב אל האוזן באצבעיו הולך באצבע הנקרא זרת לאוזן שמיעה. וראש לכל דבר הוא חוש השמיעה. קודם שהתינוק יכול לדבר הוא שומע, ומי שהוא חרש מבטן אמו אינו יכול לדבר. ראשית דבר הוא שהתינוק ישמע לקול אביו ואמו ולקול הוריו ומוריו.

ומי שרוצה להיות שלם במדותיו צריך לקדש את חוש השמיעה וראש, והוא שישמע לקול התורה ולקול הורים ומורים ולא ישמע לדוברי שקר וכזב והולכי רכיל.

שנית סמוך לו האצבע ששמו גודל שהוא המוסב לחוש הראיה, וראיה לזה שמי שרוצה להתקרב אל העין הולך באצבע הנקרא גודל לעין וראש לכל דבר הוא חוש הראיה. כי סומא חשוב כמת וסומא פטור מכל מצות התורה, ואמרו אינו דומה למי שנהנה מן הראיה ומן האכילה לנהנה מן האכילה בלבד ואמרו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ונאמר וראיתם את הארץ מה היא ונאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, ונאמר העין והלב המה סרסורי עבירה כי מה שהעין רואה הלב חומד.

ומי שרוצה להיות שלם בגופו ובממונו ובתורתו צריך לקדש את חוש הראיה לראות הטוב והישר בעיני אלדים ואדם ולא להסתכל בתועבה אשר שנא ה' הטוב והמטיב לכל.

השלישי הסמוך לשם הוא אצבע האמצעי הנקרא קמיצה שהוא המוסב לחוש המשוש כי אינו דומה מי שנהנה מן הראיה לנהנה גם בחוש המשוש. אם האדם רואה את שאהבה נפשו חומד ומתאוה לנגוע בגופו וליקח ידו בידה, ליתן עיניו על עיניו ופיו על פיו באשר חוש המשוש משלים את חובה ראיה.

ומי שרוצה להיות שלם במדותיו צריך לקדש את חוש המשוש לנגוע בגופו ובגדיו וברגליו את שאהבה נפשו מן הטוב והישר שלא יעשה בחוש המשוש שלו כרצונו ית"ש להרים ידו ורגלו להזיק ולצער אחרים.

הרביעי הסמוך לקמיצה הוא האצבע שנקרא אמה והוא מוסב חוש הריח והנשימה, וראיה לדבר שאם יש לאדם חפץ ורצון בכלי מוסב הריח והנשימה, אז הולך באצבע הנקרא אמה לתוך האף שבו מרוח ובו מנשם. וכל מי שרוצה לקדש את חוש הריח והנשימה צריך לדעת שעל כל נשימה ונשימה מחויב להודות ולהלל לה' כי טוב הוא וכי לעולם חסדו.

החמישי הוא האצבע הסמוך לגוף הנקרא אצבע והוא משרת ומוסב לחוש החיך והטעם שבו אוכל ושותה ונהנה ממה שאוכל ושותה, וראי' לדבר שאם יש לו לאדם דבר בפה ובשיניים הולך באצבע הסמוך לגוף תוך הפה וכל מי שרוצה לקדש את החיך והטעם צריך להיות זהיר שלא יבא בפיו דבר שאסור ולא דבר הבא על ידי גזל, גניבה ואונאה, רק דבר המותר שבא לפיו בהיתר ולא באיסור, וגדול הנהנה מיגיעי כפיו יותר מירא שמים שמצפה לשלחן של אחרים.

ולזאת אמרו בהשכל ובדעת שגאולת ישראל תבא בחמשה פעמים. מראש יצאו בני ישראל לקדש את חוש השמיעה להאמין במה ששמעו מאבותיהם, כמו שנאמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך אח"כ יקדשו את חוש הראי' לראות הטוב והישר, להסתכל במעשה הצדיקים ללמוד מהם ממעשיהם והנהגותיהם, אח"כ יקדשו את חוש המשוש לעבוד עבודת הקודש בידיהם, אח"כ יקדשו את חוש הריח והנשימה לקיים כל הנשמה תהלל יה, על כל נשימה ונשימה תהלל את מי שיצר את האדם בחכמה נפלאה, עד שיבא ויקדש את חוש הטעם והחיך לחזות את ה' באכילה ובשתיי' גם

כשיושב

שיושב בארץ חמדה טובה ורחבה שלא יתגאה ולא ישבע מרוב כל, ואם יקדשו ישראל את החמשה חושים אז יזכו לגאולה שלימה לחזות בנועם ד' ולהנות מן עוה"ז בברכה.

אחי ורעי! עד היום הזה לא זכינו רק לקדש את חוש השמיעה, כי עד היום הזה רק נשמע אוזן שמענו שאחינו בני ישראל יש להם בארץ אשר הנחיל לאבותינו פתח תקוה שיגאלנו ה' גאולה שלימה וזכה לעבוד האדמה אדמת קודש והנה תמול זכינו לבא לארץ הקדושה ולקדש את חוש הראי', כי בעינינו ראינו שאחינו עובדים באדמת הקודש חורשים וזורעים וקוצרים ושומרים השבתות והמועדים כאשר צוה לנו ה' בתורתו. גם זכינו לקדש את חוש המשוש כי תמול זכינו למשש בידינו את פרי הארץ על אדמת הקודש ולהנות ולשבוע מחלב ודבש.

והנה כעת היום שהוא יום תענית אנו זוכים לראות עין בעין את העיר ראשון לציון אשר בה אתם יושבים בשוה ונחת ובהשקט ובבטחה ובקדושה ובטהרה ואי אפשר לנו להנות רק מן השמיעה ומן הראי' ומן המשוש ומן הריח הטוב אבל לא בחיך ובטעם, ולזאת אנו מקדשין בתענית היום את חוש הטעם כל

ובכן זכינו לפרש בשמיעה בראיה במשוש ובהריחה ובחוש הטעם כל החמשה חושים ואני תפלה לשומר ישראל. שיזכה לגאולה שלימה לראות עין בעין ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר אמן.

רנ"ה

תענית אסתר בשנת חמשת אלפים הסת"ר

ביום תענית אסתר כשתי שעות אחר חצות היום הלכנו על מסלת הברזל מיפו לעיר הקודש ירושלים, מקום הראשון Station הי' לוד, הוא עיר שנבנה משבט בנימין אשר קראו בראשונה Elpal כי אחד מבני שבט בנימין הי' שמו אֶלְפַּעַל כמפורש בדברי הימים קאפיטל חית פסוק מ"א, ואחר ששבו מבבל שנית לארצם באו גם משבט לוי לדור בחלק בנימין, כמפורש בנחמי' קאפיטל י"א ושם בפסוק ל"ה נקראת העיר לוֹד לוֹד בחולם!

ובעיר הזאת ישבו מעולם חכמי ישראל בימי בית ראשון ובית שני ובה קבעו החדשים ובה תיקנו תקנות וגזרו גזרות שנתקבלו מישראל (עיי' לעיל תשובה כ"ה תקנה שתיקנו בלוד) ולעת כזאת דרים שם כמאה משפחות יהודים שעוסקים בעבודת האדמה. ובשנת שו"ב לנוצרים נשרפה ישיבת לוד וטבריה על ידי הנוצרים (עיי' יאסט בחבורו קורות היהודיים מזמן המכביים).

אוכא ב' רמלה Ramla ובלשון ערבי Samd בעיר הזאת הי' מושב המלך לרפת Napoleon בעת שהלך לצור ירושלים, ודרים כעת שם כמאה משפחות יהודים, ורובם בעלי מלאכות שחיים וקיימים בעזרת Baron Rothsild ובעזרת הרב הצדיק ר' אברהם סלאוונדי בן גילי ממדינת אונגארן רב בק"ק דורקהיים. השי"ו שעושה חסד לאלפים ורבבות.

אוכא ג' Sshedset אשר משם נראה העיר ראשון לציון והכפר מזכרת בתיה אשר בהם דרים רק יהודים העוסקים בעבודת האדמה וזוכים לברכת שמים ממעל, אכן באוכא הזאת לא לא נמצא אפילו יהודי אחד באשר אי אפשר לשתות המים כי מרים הם.

אוכא

אוכל ד' היה עיר ישנה ביתר Beter אשר שם היתה המלחמה של בר כוכבא גדולי ישראל ובראשם ר' עקיבא התנא הקדוש עמו גם והאמינו בהיותו המשיח שיגאל את ישראל.

אוכל ה' הוא הכפר מוצא (Moze) שהיתה נחלת בנימין כמפורש בספר יהושע קאפיטל ח"י פסוק כ"ה וכפר העמוני וגו' והמוצא וכעת דרים בה כעשרים משפחות יהודים שעוסקים בעבודת האדמה ומשם לעיר הקודש ירושלים היא שעה קטנה.

ויהי כאשר זכיתי לבא לסטאציאן Jerusalem בשר הי' לילה, חשך ואפלה, אכן לנו זרחה השמש בתקפה ובגבורתה בקרב לבינו כאשר שמענו השם **ירושלים**!

רגשי קודש רשפי שלהבת מן השמים עוררו את לבבינו בשעה שעמדו על אדמת הקודש רגלינו. ראה ראינו בחצר הבית של האוכל Station שבאו לקראתינו חשובי וראשי העדה עם שרים ורוזנים, עניים ועשירים, רובם ככולם זקנים והכמים, לעקו בקול בכי שלום שלום לרחוקים שנעשו קרובים, שמנו ידינו בידיהם, פינו על פיהם, עינינו על עיניהם, ובשמחה ובשון עלינו על ההר עד שזכינו לראות את העיר החרבה וקרענו את בגדינו ואמרנו תפלה שבירת לבינו אוי נא לנו כי אנחנו ואבותינו חטאנו!

הבדלנו את ארץ המדה טובה ורחבה, כי חטאנו בקנאה שנאה ואיבה לא שמענו לקול הנביאים שעוררו אותנו לשמור את דרך עץ החיים, נחרב הבית ואיכה יושב בדד העיר ירושלים!

ויהי כאשר באנו אל העיר הקודש ישבנו לאכול אחר התענית אמרתי על השלחן כדברים האלה:

ר' יוחנן בן זכאי תיקן לעשות זכר למקדש ויתקעו בשבת ר"ה דף כ"ט ע"ב ומנא לן דעבדינן זכר למקדש? שנאמר (ירמי' ל' פסוק י"ז) כי אעלה ארוכה (רפואה) לך וממכותיך ארפאך נאום ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה, עכ"ל הגמרא. והקדמונים חקרו לבאר ולפרש מהיכן הוציאו מפסוק זה לעשות זכר למקדש ולדרוש בשלום ציון לעולם?

ועלה כעת במחשבה לפני יען כי מצינו בכמה מקומות דכתיב במקום לא אין הי' קבלה בפי חכז"ל עיין עליו אי שהי' לו מלפנים מה שאין לו עכשיו או שהי' לו לעתיד או שיש לו רק שאין נראה לכל מה שיש לו.

מצינו גבי שרה ותהי שרה עקרה אין לה ולד ודרשו חכז"ל ברבה סוף נח שלא הי' לה עכשיו אבל יהי' לה לעתיד, עיי"ש. וכן בסדר שמיני וכל אשר אין לו סנפיר וגו' ודרשו חכז"ל בחולין דף ס"ו אם אין לו עכשיו ועתיד להיות מותר, ומבאר הרשב"א שהוא כמו עיין עליו, עיי"ש.

וכן גבי בת כהן כי תהיה אלמנה וגו' וזרע אין לה ודרשו חכז"ל בקדושין דף ד' עיין עליה. וכן בסדר כי תצא גבי יבם ובן אין לו דרשו חכז"ל עיין עליו, וכן הרבה. והכונה מדאמרה התורה אין ולא אמרה לא בהחלט מכלל שכונת המאמר במלת אין הוא לעיין ולחקור ולצפות שיהי' לו מה שהי' לו מלפנים.

ומעתה הנביא שאמר ציון דורש אין לה מכלל שהחוב עלינו לצפות שיהי' לנו ציון ולעיין בדבר באיזה אופן אפשר לרפאות שברי ציון. ובאיזה אופן אפשר לעלה רפואה?

זה היתה עצת ר' יוחנן בן זכאי שתיקן לעשות זכר למקדש, שלא לשכח לעיין על ציון האיך תופש יהודה והאיך אפשר שישראל תשכון לבטח בציון בדרך הטבע? כי הנביא אומר זכו אחישנה גם קודם הזמן אם יעיינו על איזה דרך אפשר לבא לציון שיעבדו אדמת הקודש בזעת אפם ויבנו חומת ירושלים.

וזה כונתם מדכתיב ציון דורש אין לו ולא כתיב ציון דורש לא לו, מכלל שרצה לבשר ולהודיע לדור אחרון שהחוב עלינו לעיין בעיון יפה ובשבע דרישות וחקירות בשלום ציון.

ולזאת עלינו לשמוח בשמחת פורים של אנשי גולה שזכינו לעשות זכר למקדש ולבא ולראות את פני ה' בציון ולדרוש ולעיין על ציון וירושלים, כי ביום תענית אסתר אנו רואים עין בעין שהוא ית"ש אומר ואנכי הסתר אסתיר את פני, אכן אני מליץ מן המחככים עליכם בכל עת ובכל שעה ולא יישן שומר ישראל!

ואחר שזכיתי לקיים מצות הנביא לעין בציון ולדרוש בשלום ציון, הנני לגלות סוד שגילה רבינו רש"י הסוד של סימן הגאולה והוא בש"ס סנהדרין דף צ"ח ריש ע"א אומר ר' אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר (יחזקאל ל"ו) ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל, ופירוש רש"י כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה יותר מזה עכ"ל רש"י.

אחי ורעי! אחר שזכינו לעשות זכר למקדש ולהתקבץ קבוץ גליות על אדמת הקודש ואכירו לראות עין בעין שבכמה מקומות דרים אחינו בני ישראל לבדם, וישכן ישראל בטח בדד בקדושה ובטהרה ועוסקים בעבודת האדמה והאדמה תתן את פריה בעין יפה (כדעת וכלשון רבינו רש"י) מי הוא האיש אשר לו לב אמונה שלא יאמין לדברי ר' אבא שאמר אין לך קץ מגולה מזה כשתתן את פריה בעין יפה?

מי הוא זה ואיזה הוא שלא נגע לרת אחיו ברוסלאנד ורומאניען עד לבבו שאין להם מקום לנוח רק לציון ולא ירחם עליהם לעמוד לימינם ולדרוש בשלום ציון וירושלים?

מי לא יתן בשמחה שקל הקודש לקנות נחלה בציון ולעשות מסלה לאלהינו ולבא לעזרת ישראל שיבא לציון הגואל?

ובכן אני אומר לכם שאני מאמין מאמונה שלימה שכלולי הגאולה מתכוללים והארץ תתן את פריה בעין יפה. ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה!

רנ"ו

כותל מערבי

ירושלים הרים סביב לה לצד מזרח הוא הר המוריה (744 מעטר. איבער דעם מיטעללענדישען מעערעס-שפיעגעל), לצד מערבית דרומית הוא הר ציון (777 מעטער) לצד מערבית הוא ההר הנקרא בתילים מ"ח פסוק ג' ירכתי צפון ונקרא במלכים ב' קאפיטל כ"ג פסוק י"ד גבי חולדה הנביאה שישבה במשנה (חוץ לחומה רש"י) וכעת נקרא אקרא Akra (784 מעטער

מעטער), ולצד מזרחית צפונית הר בצעין ויש קורין אותו בצעתא (770 מעטער) והר הזה מוזכר בתוספתא סנהדרין פ״ג, ולצד דרום הוא הבקעה הנקראת גיא בן הנום ועמק רפאים.

ואחר תפלת שחרית הלכנו בשטף מים רבים לכותל מערבי לבכות על הצרות והתלאות שמצאו אותנו מאז עד היום הזה. צרות רבות וגזרות קשות ורעות מתחדשות, ועיני הפרנסה שוממות, ממדינת רוסלאנד ואלגיער אנו שומעים שמועות רעות ומבהילות, ובכל מקום בני ישראל נעשו לאגודות אגודות, כתות כתות, ובכל זאת אין דורש לציון, ורבנים מתנגדים לרעיון הקדוש חִבַּת ציון ואם אחד בעיר ושנים במשפחה עמדו להקריב נפשם לשלום ציון וירושלים, רבים הם הקמים לנגדם להלשין עליהם לפני מלכים ושרים, כי אין מרגישים בצרת האחים הנרדפים, כובשים פניהם בקרקע מבלי לראות איך קמו הרוצחים על אחינו, נשים ובתולות ענו, אין רואים ואין שומעים שהיינו ללעג ולקלס בעיני הגוים, ואין עולה על לבם לדרוש בשלום ציון וירושלים! הם הם אשר באותו שעה יושבים בשלוה בארץ מגוריהם, לא יבכו ולא יצעקו על אחיהם, אכן מי שיש לו עין לראות ולב להבין רואה ומביט שצרות על צרות מתחדשים ובאים עלינו, ובכל יום ויום שמועות מדאיבות באים לאזנינו, ואלו באו לשפוך שיח ולבכות ולבקש שמי ששכן בבית הזה ישלח לנו משיחו לגאלינו ולשמח את נפשותינו!

ויהי כאשר הסתכלתי בכותל המערבי שנשארה מבנין בית שני עד היום אמרתי אל לבי: מה זה ועל מה זה שנחרב הבית פעמים ואין לנו שיור רק הכותל הזאת מצד מערב? ועלה במחשבה לפני למה כותל מערבי עדות הוא שהשכינה שורה בישראל (עיי׳ לעיל סי׳ רכ״ב שביארתי שכותל מערבי עדות לישראל שהשכינה שרה תמיד על ישראל).

כתיב בתורה (אמור) צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית כתית למאור להעלות נר תמיד, מחוץ לפרוכת העדות וגו׳ ואמרו חכז״ל (בשבת דף כ״ב ע״ב) מהו העדות? עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל מאי עדות? זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה הי׳ מדליק ובה הי׳ מסיים עכ״ל. כונת דבריהם ע״פ הפשט אע״פ שפתח להדליק המערבי ונתן בה רק כמדת השמן שנתן בכולם ובכל זאת נמשך זמן הדלקתה שכבה האור מכולם זו היא אות ומופת שהשכינה שורה בישראל.

אכן פה רמז לישראל אשר תעודתם להדליק את האור האמונה בעולם כי החשך כסה הארץ וכל האומות הלכו באפלה ובערפל, מן הראוי שהאומות יחשבו את ישראל שישבו בראש האומות בכבוד והדר, אך זאת חקת התורה שאלו שמביאין אורה ליושבי תבל ישבו לצד מערבי בחשך ואפלה, ילכו מגוי אל גוי וממלכה לממלכה בגולה, ישבו מעיר לעיר ומכפר לכפר, יתגרשו מאתר לאתר, ממדינה למדינה, ללמוד וללמד כל יושבי תבל דעה ובינה.

וזה שאמרו עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל עדות ומופת שהוא ית״ש בחר בעמו ישראל שהם יתפרסמו בעולם אחדותו, זו נר מערבי אע״פ שהם נר המאור בעולם, בכל זאת עומדים לצד מערב ללעג ולקלס הם בעיני הגוים. אע״פ שידוע לכל ממנה הי׳ מדליק שרק מבני ישראל הם קיבלו

קיבלו האור כי מציון יצא תורה ואורה לעולם. בכל זאת הם שנואים בעיני האומות וכל עם ולשון חומד ומתאוה לכבות את אור ישראל וכולם עונים ואומרים: "ולא יזכר שם ישראל" וזה האות והמופת שהשכינה שורה בישראל שלא ינום ולא יישן שומר ישראל וה׳ ישלח לנו משיחו שיבא ויגאל את עמו ישראל. וזה שקיימו דבריהם: "ובה ה׳ מקיים" ומאחר שאנו רואים שזה ב׳ אלפים שנה אשר בני ישראל הולכים בגולה מגוי אל גוי וממדינה למדינה ללמד לבאי עולם (באי עולם הם עולמות שנתגלו מעת שנחרב בית שני) אחדותו ית״ש ומדליקין נרות במדינות האפלות זה עדות שבסוף יכירו וידעו כל יושבי תבל שהאור בא מן הנר מערבי היי׳ מן ישראל שעמדו נגד מערב בגולה.

וסימן לדבר "כותל מערבי" שנשארי׳ מבית מקדשינו שנחרב כי אע״פ שבני ישראל ילכו בגולה בחשך ואפלה בכ״ז מצד נר מערבי בא האור לעולם. ממנו הדליקו ובה יקיימו בהדלקת הנרות עד שיהי׳ מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים אמן.

רנ״ז

בשובי לירושלים

כאשר שבנו מכותל המערבי לאכסניא שלנו במקום שהכינו לנו אהל שמלאו בו מקום כאלף איש קיבלו אותנו ראשי וחכמי העיר מכל הכוללים ודרשו דברי תורה לכבוד הבאים. ואחד מגדולי אונגארן הרב הגאון הצדיק ר׳ חיים יוסף זאנענפעלד דיבר בשם אנשי כולל אונגארן כדברים האלה: (בקשתי ממנו שיכתוב על הגליון מה שדיבר ועשה רצוני)

פתח דברי הוא לברך כל הבאים בברכת השלום כמפורש במסכת בכורים: הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים ושואלים בשלומם: אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום החליל מכה לפניהם ודברו הלוים בשיר וכו׳ וכן ראוי לכם שנתחברתם להיות ראשונים במצוה זו לבא באניה מיוחדת ערוכה ונכונה אשר אחינו שבגולה מכמה מדינות באייראפא נתחברו באהבת הקדוש לבקר ארץ הקדושה ועיר הקודש ירושלים ולראות ולדרוש את שלום יושביה ומושבותי הראו לכנות אתכם בשם בכורים לדבר מצוה הזאת כי מובטחים אנחנו שגם לימים הבאים ישתדלו ויתאמצו גם אחרים באהבת הקודש לדרוש את שלום ארץ הקדושה.

ענין ברכת השלום הוא מתקנות חז״ל שתיקנו לברך את חברו בשלום שהוא שמו של הקב״ה כמ״ש חז״ל בסוף ברכות. כונתם הוא כי כל קיבוצי בני אדם לעולם לא יהי׳ להם נקודה המאחדת אותם על אמתם. והנקודה האמתי הוא לעשות רצון ה׳ כמצוה עלינו בתוה״ק והיא אשר כל דרכיה נועם וכל נתיבותיה "שלום" וענין קריאת שם ירושלים ידוע שהוא מחובר מן ירא שלום לומר כי ראשית דבר יראת ה׳ ועי״ז היראה נבא אח״כ למדת "השלום" וזה היחוס של עיר הקודש שמצוינת בקדושתה. ובטח שהחבורה הזאת תקיים מקרא שכתוב שאלו שלום ירושלים וגו׳ הוא שלום האמתי להשתדל ולסייע שתשאר

שתשאר עיר הקודש בקדושתה כמאז וכמקדש נגדל בה בנים לתורה וליראת שמים ואז יתקיים בה יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך וגו׳.

הנני בא לפניכם לתת לכם שלום בשם אנשי כוללנו כולל אונגארן שעקרייך מעהרן ובעהמען וגם לברכות בשם כל אנשי ארץ הקדושה שמונחים ברגשי אהבת הקודש המתנוססים על כל החבורה.

והנה אברהם אבינו קרא את העיר „יראה" כמ"ש בעקדה ה׳ יראה כן אומרים גם אנחנו: ה׳ יראה רגשי קודש של החבורה שבאה אל הארץ ממרחק שנתחברו באהבת הקודש להחיש גאולה וישועה שעוד נזכה לראות הרבה חבורות קדושות כאלו עולים ברגשי קודש. ותקותינו חזקה אשר יאמר היום „בהר ה׳ יראה" עליכם שגם כשתשובו בשלום למשפחתכם ה׳ יֵרָאֶה עליכם שבאתם לבקר קדושת המקום המקודש שיאמר עליכם: כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה׳ באשר זכו לבקר את העיר הקודש וקיבלו קדושתה.

ונקיים למען בית אלדינו אבקשה טוב לך כן יהי רצון שנזכה לשמוח כולנו בבית ה׳ שיבנה במהרה בימינו אמן.

ויהי כאשר גמר המברך את דבריו וכל העם אשר במחנה אמרו אמן השבתי לו כדברים האלה: שמחנו באומרים לנו הפחות והגזברים „שלום" ותגדל שמחתינו לשמוע מפיכם הטהור שקראתם אותנו „בכורים" באשר אנחנו הראשונים מאנשי הגולה להראות אהבת ירושלים במאה ולברך את ציון ולקדש בה שמים ברבים ולעשות מסילה לאחרים שיבאו אחרינו והנה ברך לקחנו וברך אשיב לכם ממעין הברכות אשר ברכתם אותנו באהבה ובחבה ביראה ובשלום.

אחד מגדולי המקובלים (הובא בשבט מוסר פרק ל"ז) אמר לתלמידיו ראו שגדול השלום מארבע אותיותיו „שלום" אין אות בכל כ"ב אותיות שיש לו יותר מתרי ראשין אך אות **ש** יש לו שלשה ראשים כשלשה יודין שמכוונים כנגד שלשה יודין אשר בברכה המשולשת יברכך, יאר, ישא;

אות ב) מתיבת שלום הוא אות **ל** שהוא הגדול בכל האותיות ונקראת מגדל הפורח באויר:

אות ג׳ מתיבת שלום הוא **ו** שהוא ג"כ אות ג׳ משם הוי׳ ב"ה:

אות ד׳ מתיבת שלום הוא **ם** סתומה מן „למרבה" המשרה ולשלום אין קץ שיבא על זמן הגאולה עכ"ל.

ביארתי דברי המקובל שהאות הראשון מן שלום שבא בשלשה יודין בא לרמז שהברכות באים עלינו רק בזכות השלום ואלו שלשה כתות בישראל שהם הכהנים והלוים והישראלים צריכין להיות כאות שין בקשר אחד כמו שאמרו דורשי גימטריות „כלי" מחזיק ברכה לישראל והוא השלום כי „כלי" ר"ת כהנים לוים ישראלים: אות השני מן שלום הוא הלמד שהוא הגדול שבאותיות כי תלמוד תורה כנגד כולם ואדם „לעמל" ר"ת ללמוד על מנת ללמד ללמוד על מנת לעשות כי לא הלימוד עיקר אלא המעשה אשר יעשה האדם וחי בהם.

אות השלישי מן שלום הוא אות ויו שהוא אות המחבר כי הברכות יבאו רק בזכות לימוד התורה שמביא לשלום ובמקום שאין התחברות וכהנים לוים וישראלים הם אגודות יושבים בד בחלוק לבבות אז גם תורתם הוא כנזם זהב באף חזיר:

אות

אות האחרון מן שלום הוא ם סתומה שבא פעם אחת ולא יותר באמצע התיבה בקרא למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה וכפי פירוש המקובל בזוהר ריש שלח כד אחריב בית מקדשא אסתימו מכל סטרין וסימן (שיר השירים) כלך יפה רעיתי "ומום" אין בך. ביארתי כונתם לפי שלא הי' שלום בישראל וכל אחד ראה רק נגעי חברו ולא נגעי עצמו שאמי' "מום מ' סתומי' שראה מום בחברו ולא מומי עצמו. אכן רק בזאת תושע יהודה וישראל ישכון לבטח אם כל אחד ידין את חברו לכף זכות ויאמר מישראל: כלך יפה רעיתי "ומום אין בך" אז יתקיים למרבה המשרה במם סתומה שרמז שלא ימלאו מומין זה בזה ואז יהי' לשלום אין קץ ואז ישב דוד על כסא ממלכתו להכין כסאו בצדק ובמשפט ויהי' שמו של הקב"ה מתגדל ומתקדש שהוא "שלום" ורמז לדבר מ"ש חכז"ל "קדושים תהיו פרשה זו בהקהל נאמרה" רק במדת השלום נזכה לקדש שמו יתברך בעולם.

והנה בשם העיר הקדושה ירושלים אין לנו הלכה ברורה אם "לכתוב בגיטין ביוד או חסר יוד כמו שהאריך בזה בטיב גיטין כי בגט פטורין מביא בשלשה מקומות שיש לכתוב מלא ביוד וחסר יוד ואח"כ כתב שלשה פעמים בזה אח"ז שכותבין ירושלים מלא ביוד אחר הלמד. אכן רבינו רש"י הורה בסוף יחזקאל כמו שאמר הרב הצדיק בברכתו כי מראש הי' שם העיר "שלם" ואברהם אבינו קרא את שם המקום "יראה" ומעתה יש לכתוב העיר ירושלם חסר יוד.

ואני אומר כשישראל יושבים לבטח בארצם והם שלמים בגופם ובממונם ובתורתם אז העיר הקדושה שמה "שלם" כמו שאמרו חכז"ל בשבת דף ל"ג על הקרא ויבא יעקב שלם (וישלח) שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו. כי כאשר אמר ה' לאברהם לך לך מארצך ברך אותו בשלשה ברכות הדרך ממעט הבנים שהוא הגוף ומחליש הגוף לזאת ברך אותו ואעשך לגוי גדול הדרך ממעט הממון לזאת ברך אותו ואברכך בממון הדרך ממעט את קנין השלימות יען שבדרך אין סיפוק ביד האדם להשלים את נפשו בתורה ובחכמה לזאת ברך אותו והיה ברכה שתשלים עצמך וגם אחרים.

לכן אמרה התורה גבי יעקב מדכתיב ויבא יעקב "שלם" ואין שלם אלא מי שהוא, שלם בגופו ובממונו ובתורתו מה שהוא מן הנמנע להולכי דרכים עכ"ז ברך ה' אותו בדרך בגופו ובממונו ובתורתו כמו שברך את אברהם זקנו.

ולפ"ז בכל עת ובכל זמן כשיושבים לבטח בארצם בגופם ובממונם ובתורתם אז מן הטוב לקרא ירושלם בלא יוד לומר שהיא שלם בכל מכל בגופו ובממונו ובתורתם אכן בעת שאין שלמים בגופם ובממונם ובתורתם ובבוקר אומרים מי יתן ערב ובערב מי יתן בוקר אז אין יכולים לקרא העיר שלם יען שהגלות ממעט ומחליש הגוף ממעט הפרנסה והממון וממעט את התורה והיראה ומקטין את דת היהודית בעולם אז מן הטוב לקראו ירושלים ומוסיפין האות הקטן "יוד" בין למד לה"ה לעורר שאין כאן שלימות הגוף ושלמות ושלמות הממון : ושלמות התורה ונתקיים "קטן" נתתיך בגוים בזוי אתה וגו'.

אנחנו אנשי גולה עזבנו את משפחתינו והלכנו בדרך רחוקה כדי לנסק

לנשק את עפר ארץ הקדושה ולראות את העיר שקרא אברהם אבינו "יראה" אשר שמה הי' גם "שלם" ומחוד כפשוטו הוא ללמוד על אדות הקודש "יראה" להיות "שלם" בגוף ובנפש. ככסף נכספנו להתפלל על קברי אבותינו שיברך ה' את בית ישראל בשלום וישלח לנו הגואל שיעשה שלום בעולם אמן.

אחרי דרש ברכת תודה הרב ר' זאב רייך רב דק"ק באָדען

רנ"ח

מקומות הקדושים בירושלים

הלכנו על מקומות הקדושים להתפלל א' חוץ לעיר ציון על קברי מלכים מבית דוד ב' קברות הולדה הנביאה ג' על קברי חגי ומלאכי ד' על קבר זכריה הנביא החקוק בסלע ה' על קבר רבינו עובדיה מברטנורא ו' על קבר ר' אברהם צוועבנער שהי' רב בק"ק קובעלסדארף ז' על קברי סנהדרין שכמלאי' שם מערות קטנות בדלתות של אבני שיש ח' על קבר שמעון הצדיק שהי' משיירי כנסת הגדולה. ט' על קברי משפחת כלבא שבוע י' על קבר רחל.

ויהי בהיותי בדרך נחני ה' על קבר רחל עלה במחשבה לפני דכתיב ותמת רחל ותקבר "בדרך" אפרת היא בית לחם וכבר נודע לנו שתיבת "היא קאי על דרך" היינו שהדרך שמוליך מקבר רחל לאפרתה היא הדרך שמוליך גם לבית לחם (עיי' לעיל סימן קל"ח קל"ט ריש) וזה אות ומופת שהתורה מן השמים כי האיך ידע משה רבינו במדבר שמקום הקבר של רחל הוא בדרך שמוליך לאפרת ולבית לחם.

והנה כאן כתיב בדרך בשוא אכן גבי אליעזר כתיב (חיי : שרה) אנכי בדרך נחני ה' כתיב בדרך בפתח ומה זה ועל מה זה?

והנה רבינו רש"י כתב שם בדרך דרך הישר דרך המזומן דרך שהוצרכתי לילך וכן כל ב' ל' ה המשמשים בראש התיבה ונקודים בפתח מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר או שהוא מבורר וניכר באיזה הוא מדבר עכ"ל ובדברי רש"י מובנים דברי חכז"ל בסדר מצורע כתיב ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וגו' ודרשו חכז"ל בערובין דף ד' ע"ב "במים במי מקוה" ומבאר רש"י בחגיגה דף י"א וזה לשונו: "במים נקודתו בפתח" משמע דוקא מים המיוחדין לטבילה ולא שאובים. הריכן שבכל מקום שהנקודה יכול להיות בשוא והוא בפתח בא להורות על דבר שידוע וניכר ומבורר לכל מה שמדבר.

ובזה ביארתי דכתיב בתורה בריש פקודי אלה פקודי המשכן משכן הראשן נקוד בקמץ "משכן" והשני "משכן" בפתח ומה טעם יש בדבר? אכן משכן הראשן שלא הי' נודע וניכר ומבורר לכל נקוד בקמץ משא"כ השני שמדבר מן המשכן שהי' נודע לישראל כתיב בפתח.

ומעתה יעקב שקבר את רחל "בדרך" שלא היו נודע ומבורר והי' צריך לומר בדרך אפרת המוליך לבית לחם לזאת לא כתיב בדרך בפתח אלא בשוא ודו"ק.

רנ"ט

אין שוחטין לתוך כלי ימים נהרות וגומא

חכז"ל אסרו לשחוט לכלי ולימים ונהרות וגומא מפני שהעכו"ם והכותים שחטו כן ושפכו הדם לגומא כדי להפיק מחשבות השדים והמזיקים שהאמינו בהם מרעה לטובה וכן זרקו מן הדם לע"א שלהם וכן שחטו בים כדי להפיס בזה השר של ים כמבואר בטור ומחבר ביו"ד סימן י"א וסימן י"ב וביותר מבואר טעם האסור ברבינו בחיי ובספרי בסדר קדושים עיי"ש וכן כתב בעל הטורים בסדר אחרי סמוך לאסור דם כתיב ובחוקותיהם לא תלכו לרמז שאין שוחטין לתוך גומא וכלי באשר-כן עושים עובדי ע"א עיי"ש. אכן המחבר כתב אם יש בכלי עפר מותר לשחוט בתוכו משמע שמותר לעשות כן לכתחלה ליתן עפר בכלי ולשחוט בתוכו אכן הרמ"א בסוף סימן י"ב כתב ובזמן הזה שאין דרך עובדי ע"א בכך יש להתיר בדיעבד וכתב ע"ז הטו"ז והש"ך שם זה קאי אימים ונהרות „ותוך הכלי" עיי"ש ומעתה כל מי שזהיר במנהגי ישראל החוב עליו לומר שאסור לנו לכתחלה להתיר שישחטו לתוך כלי אע"פ שיש בכלי עפר.

והנה כאשר באתי לירושלים עה"ק לאכסניא של התורני ירא ה' מו"ה אליעזר ליפמאן קאמיניץ' איש נאמן ומהימן בעיר הקודש המחזיק בביתו בית הכנסת ואנשים נאמנים יצאתי לחצר בעת ששחטו בביתו עופות ואחד מגדולי השוחטים אשר בירושלים הראה לי סכינו מפני הכבוד ואחר השחיטה כיבד אותו במצות כסוי הדם ותגדל שמחתי לקיים בעיר הקודש המצוה ויהי כאשר ראיתי לכסות ומצאתי ששחט לתוך כלי שהי' בה עפר ויהי' כאשר הלכתי אחר שבות לבית הועד של כולל אונגארן אשר ישבו שם הראשים וטובים חכמים ונבונים צדיקי' ותמימים אמרתי להם שהשתוממתי על כי שוחטין לתוך כלי שיש בה עפר לכתחלה ואמרו לי שהשוחט הוא איש נאמן שכן ראה ולמד מרבותיו באשר מקפידין אנקיותא בחצרות ובתוכי ירושלים ובזמן הזה שאין נוהגין האומות כן לקבץ הדם שוחטין לתוך הכלי שיש בה עפר לכתחלה.

ר"ס

קרית ארבע הוא חברון

מקברה של רחל נסענו כחמשה שעות עד חברון ויהי בדרך ראינו אלוני ממרא הוא המקום שמל אברהם אבינו את עצמו ושם עומד בית גדול ישן נושן ובה מקוה וקוראין אותה מקות שרה, ובזוהר וירא מביא שאברהם תיקן טבילה לאנשים ושרה לנשים.

שם בדרך עומד הכפר הלחול קבורת נתן הנביא וגד החוזה.

ויהי כחלות היום באנו לעיר חברון והלכנו מיד למערת המכפלה ושם נקברו אדם חוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה ואצל החלון שהולך לתוך המערה התפללתי בדמעות.

בכאם

בראש שוק חברון כנגד כותל הפסגה נקבר אבנר בן נר ובשיפולי ההר נקבר ישי אבי דוד, ר' אלי"די ווידאש בעהמ"ח ספר ראשית חכמה, בעל מתנות כהונה ובעל זהרי חמה :

מחוץ לעיר חברון נמצאים ג' בארות מים חיים שחפר אברהם אבינו.

העיר חברון הוא עיר גדולה ורחבה שהיתה מושב מלכינו דוד שבע שנים, קודם שעמד מלכותו בעיר הקודש ירושלים, וכעת דרים בעיר הזאת כאלף נפשות יהודים שעוסקים בעבודת האדמה ובמסחר וקנין, אכן בתוכם עניים המצפים לשלחן של אחרים.

אנשי המקום הדרים שם שומרים בשבת עיניהם את המערת המכפלה שלא יכנוס אדם לשם כי המקום קדוש גם להם.

ושם בשער חברון עומד באר מים חיים הנשען על ארבע עמודים גדולים שקוראין טבילת שרה אמנו, ושם עומד בכרם אחד של אנשי עיר חברון בית קטן ושם נקבר „עתניאל בן קנז" והוא האיש שקבלה בידינו ששלשה אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה וכולם החזיר עתניאל בן קנז (תמורה דף ט"ז) וברש"י יומא דף פ' ע"א איתא בית דין של יעב"ץ שתיקנו שיעורין של עונשין הוא עתניאל בן קנז.

ומעתה זכינו לעמוד אצל המקום שנקבר בה אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, ונקבר הראשון שהכיר את בוראו הוא אברהם אבינו והראשון שמסר הלכות שניתנו למשה בסיני בע"פ הוא עתניאל בן קנז, זכותם תגן עלינו ועל זרעינו שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו, אמן.

רס"א

שפתי כהן ישמרו דעת

בספרי „ממשה עד משה" וכן בספר האיגרת הזאת לעיל תשובה ס"ח הבאתי שהכהן הגדול רש"ר בספרו גל עד כתב שהמנהג בפראג לומר בקבלת השבת ב' פעמים מזמור שיר ליום השבת בא ומאנשי ירושלים שבאו לדור לק"ק פראג וכתבתי לירושלים והשיבו לי שלא שמעו ממנהג הזה בירושלים, יעו"ש. ובהיותי בעה"ק בירושלים חקרתי ודרשתי ושאלתי בבית הכנסת של הספרדיים ומאנשי תימן שכן הוא המנהג עד היום לכפול ב' פעמים המזמור קודם קבלת השבת וגליתי שם דעתי שהוא מטעם אשר אמרתי במקור המנהג כדי לזכות האבלים שבאים לביהכ"נ אחר שכבר אמרו בבית הכ"נ המזמור, ואח"כ הלכו אנשי בהכ"נ לחוץ לנחם האבילים כמו שתיקן שלמה המלך והוליכו אותם לבהכ"נ והם אמרו שנית המזמור כדי לומר מיד קדיש וכדי להתחיל במזמור, והם הודו לדברי שכן הטעם המנהג, ואז שמחתי לומר פרש"י הכהן שפיר אמר ושפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיו.

רס"ב

ירדן וים המלה

כשבעים איש מן הנוסעים נסעו את הירדן ואת ים המלח, ואני נשארתי מירושלים לדמשק ומהם שנסעו לראות עם בני הרב ר' ברכי' יחי' בעיר הקודש ירושלים

ירושלים לקבל פני זקני העיר אנשי שם ולילך על קברי הצדיקים שמסרו נפשם וכל אדם לקדש שם ישראל ברבים, בכל זאת שלא יהיי' ומקצת מן העיקר חסר מן הספר אכתוב ומפיהם ומפי כתבים אשר שמעת ואת אשר ראיתי מן הדרך מירושלים עד ים המלח .

מן ירושלים נוסעים כחצי שעה ובאים לכפר Alesarjah והוא העיר עניה ענתות שמוזכר בישעי' סי' יוד פסוק למד, ובש"ס פסחים כ"ג ע"א נקרא המקום בית־היני, וכחצי שעה אח"כ עומד ומעין באר מים חיים הנקרא עין שמש העומד בין גבול בנימין ליהודה שמוזכר ביהושע ט"ו, ושם הוא גבול מדבר יהודה הדומה למדבר שאין נמצאים שם שדות וכרמים ולא אילנות, ואחר שעה נראה בקעה גדולה שקוראין בלשון ערבי Wadi Ail Kelt והוא נחל כרית שהיה שם אליהו כשברח מלפני אחאב המוזכר במלכי' א' סי' י"ז פסוק ה', אשר העורבים הביאו לו לחם ובשר בבוקר ובערב ומן הנחל שתה.

ואחר שעה גדולה באים לעיר יריחו (370 מעטער אונטער דעם מיטעל-לענדישען מעער) אשר שם השמש בתקפה ובגבורתה, ושם נמצא השושנה הנפלאה Jericho Rose אשר אחר כמה שנים שהיתה יבשה כשנותנים אותה לתוך המים היא עומדת כשושנה בגן החיים, כאדם שמת זה כמה שנים כמה שנים ועמד תחיית המתים .

ואעתיק פה שאמרתי זה כמה שנים על דברי הפייטן שמובא בתוס' סוכה ל"ו ע"ב:

אשישות שלוחתו בקטב תלה
אשישות להגן בתתוה קרזולה!

אשישות הם ענבי גפן (הושע ג') וכן בשיר השירים סמכוני באשישות

שלהין הם הכלים בבית הבדין שמוציאין היין מן הענבים (עיי' ב"ב דף ס"ח ע"א)

קטב הוא העץ והאבן שנותנים על הזתים ועל הענבים בבית הבד למען יצא מהם הלחלוחית (עיי' משנה שביעית פ"ז מ"א גין החלב ובר"ש ובברטנורא).

ומעתה כונת הפייטן הוא אשישות שלוחתו בקטב תלה הענבים אלו ישראל שנקראו גפן ה' צבאות תלה אותם בעל הגן זו הבורא ית"ש בעץ ובאבן קשה למען יצא מהם הלחלוחית, כן שלח ה' את ישראל בגולה ונתן אבן ועץ קשה על צואריהם זו שעבוד מלכיות וצרות ויגונות למען יפרסמו אחדותו ית"ש בעולם ויצא הלחלוחית של האמונה ולבם להשקות ממנו את גן העולם . ואם תשאל מדוע עשה כן לישראל שילכו מגוי אל גוי וממדינה למדינה ויסבלו צרות רבות ויגונות ? ע"ז משיב אשישות שליחותו הענבים אלו ישראל הם הם שלוחים של מקום ית"ש, ולמען ישתו הבריות מגפן ישראל צריכין ומתחלה לכתשם וכן לרכסם להוציא מהם הפסול ושלא יתערבו בגוים שעובדים לע"ז הנקרא מקרקריאום, ולא לכוכבים ולמזלות ולא לאלו שבאים במסורות, ולכן בקטב תלה אותם ולמען יכילו ובגוים לא לא יתערבו הוא מן ההכרח שיסבלו את עול הגלות, אכן הם כשושנת יריחו שיעמדו לעד ולנצח נצחים (עיי' תקנות ותפלות סוף שער כ"ה) .

והנה מצאתי בירושלים עה"ק ספר קטן הנקרא „כנור ציון" ובו שיר חדש על שושנת יריחו המוכשר לעורר הלבבות שיסבלו את עול הגלות ויצפו על הישועות ועל הנחמות, ולזאת אמרתי להעתיק פה דבריו :

שושנה !

על אם הדרך שמה מתגוללת
שושנה הכלילת עינים
נהדפת מסער עליה נובלת
שוכבת פה מיומים ,

והוא מתחננה לכל נוסע
אנא אישים חנוני
שמרו צעדיכם אותי מנגוע
פן ברגליכם תרמוסוני
אנא חנוני
מעפר הרמוני
פן אהיה למרמס רגלים
בידכם שאוני
אל עדן גני
אל גן מחמד עינים .

ב'

בראותי בגן שושנה נטועה
תשתפך עלי נפשי ורוחי
כי גם אנכי הייתי מאשרה כמוה
נתתי ריח ניחוחי
בכרם המלך הייתי פורחת
רוח צח שאפתי
ההרסה ממעל בקרניה זורחת
ועתה ביד נקטפתי
זה קוטף זה חומס
זה טורף זה רומס
מאז לא מצאתי מנוח
גלמודה שוכבת
ממטר נרקבת
נרקבת עד אין בי כח

ג'

בעוד השושנה מה תיללה
על אבדן תפארת פרחיה

והנה מלאך ד' נצב במסלה
ממרום שלה אליה,

מי את עניה? מי את אמללה?
אפא הייתי עה כה?
מתי נקטפת, יד מי בך הלה
ועתה מה לך פה?

ותען השושנה
בקול מר כלענה
אוי לי כי ירדתי שאולה
מציון אני
יהודה שמי
ועתה הנני בגולה

ד'

לפני שנות אלפים הייתי ברוכה
במלכים הייתי גברת
בידי היתה שרביט המלוכה
על ראשי כתר תפארת

מלכים משחתי מגזע יהודה
מאהרן כהני אל
ועתה נשארתי שכולה גלמודה
ואין לי מודע וגואל
לספרד נגליתי
לדתם נקראתי
בקנאת הדת אכלוני
הרבו חללי
זקני ועוללי
עד כי כלה גרשוני

ה'

כשושנה בציה נדמית יהודה
משלך ברפש פרחיך
בזויה שבויה מרופה גלמודה
אין מי ירחם עליך

אבדת עמך אבדת עוזך
אבדת אף נצח וחיל
אך אמונתך היא תקותך
באורך אישון הליל

זעק לאלהיך
עד ירחם עליך
הכי עד יקבצך ציונה
למכון שבתך
כימי עלומיך
ולירושלים תשובי ברנה!

מירחו עד ים המלח הנקרא בלשון אשכנז Tode Meer הוא כשתי שעות ומחקרי הטבע אומרים שיש בו 25 % מלח קיד וגם Natrum ובו אין כמלח שום בריה, והדגים אשר באים לתוכה מים הירדן מתים מיד, וסביב לים המלח הם הרי מלח אשר משם מביאים מלח לכל ארץ ישראל.

מים המלח לירדן הוא שעה קטנה, ושם בדרך מלחים „עלי הקטף" אשר ומהם נוזלים מים ואולי שהכל בפשוט הקטורת הנקרא בלע"ז Balsam Harz.

הירדן סובב והולך בכל הארץ מצפון לדרומו של ארץ ישראל ובו נמצאים דגים לרוב ובפרט אצל ים כנרת.

מן הירדן לירחו הוא שעה ומחצה ומן הירדן לירחו הוא העיר גלגל אשר שם חנו בני ישראל כאשר באו אל הארץ.

רס"ג

ויהי ביום משתה ושמחה בפורים כאשר זכיתי לשתות עם חכמי ירושלים אמרתי לפניהם חדושי תורה בדרך דרש אגדה ובדרך הפלפול להראות טבא פלפלתא חריפתא! בש"ס סוף ברכות פלפלו חכז"ל אם סיני עדיף הי' בקי או עוקר הרים הינו חריף ומחודד בשכלו ומסקי סיני עדיף, דהכל צריכין למרי חטיא.

ואני מצאתי בש"ס מגלה דף זין דשם דרשו ר"א ורע"ק ור"מ ור' יוסי מהיכן נודע שמגלת אסתר נאמרה ברוח הקודש, ועל דבריהם אמר רבא שלכל ראיות שלהם יש פירכא, עד שבא שמואל ואמר שמוכח שאסתר ברוח הקודש נאמרה ונקרא קיימו וקיבלו קיימו למעלה מה שקיבלו מלמטה, ועל דרשתי של שמואל אמר רבינא: היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתי חריפתא ממלי צנא קרי (טוב גרעין של פלפלין שהוא חריף ממלא קשואין שאין בהם טעם) עי"ש. הרי מוכח ממאמר שלפנינו שכאן הסכימו שחכמי ישראל לא מצאו יסוד וראי' שאסתר נאמרה ברוח הקודש עד שבא העוקר הרים בחדודו וחריפות שכלו ומצא האמת, הרי שלפעמים עוקר הרים עדיף!

והנה החוב על הלומד תורת אמת לשמה כדי לברר האמת לעיין בעין השכל במאמר אשר לפנינו, ולדעתי

ברור

ברוך שכל המעיין היטב בענין יפה בדבריהם ימלאו הגם שיש פירכא על כל הראיות שהביאו ר"א ורע"ק ור"מ ור"י בכל זאת יש להם על מה ועל מי להשען, ומש"כ שמואל שאמר ראיה שנאמרה ברוח הקודש משום שנאמר במגלת אסתר קיימו וקיבלו שקיבלו למעלה מה שקיבלו למטה, מי הגיד להם שקיימו למעלה מה שקיבלו למטה וכי לא נאמר ערבך ערבא צריך? שנית אם גם נקבל שידעו שקיימו למעלה מה שקיבלו למטה ברוח הקודש למה קרא ראיתו פלפלתי חריפתא? שלישית עלינו לדעת מה המשל אמר לנו שטוב גרעין של פלפל שהוא חריף משל מלא קשואין שאין בהם טעם? וכי מי שצריך לאכל לשובע ולמלאות בטנו ונותנין לו גרעין אחד של פלפלין, טוב לו מאלו נותנין לו סל מלא קשואין?

לזאת אני אומר שרבינא גם הוא ידע שסיני עדיף מעוקר הרים, אכן מי שהוא עוקר הרים והוא גם סיני אז גם החדוד והפלפול טוב מאד מאד, וכאן במאמר אשר לפנינו הראו לנו שהחדוד והחריפות הוא לתועלת גדול לגלות נסתרות, ולזאת אמר עבא פלפלתי חריפתא אם המחודד והמפולפל בחריפות שכלו הוא מלא כצני קרא ככל מלא קשואין, היינו בבקיאות להשביע הרעבין הרעבים ללחמה של תורה, וכמו שגרעין אחד מפלפלין מבשם ומטעים המאכל, כן החדוד והפלפול טוב כשהוא בא לבשם התורה וההלכה משא"כ אם הפלפלין הוא רב מאד, אז אין יכולין לאכל התבשיל, ומראש הוא סיני ואח"כ עוקר הרים. וטובים שנים מאחד, שסיני עומד במקומו כשאין עמו העוקר הרים, משא"כ כשעוקר הרים עוקר את ההר סיני שמבלה ומבטל זמנו בחדוד ובפלפולי חריפתא, אז אגב חריפתא שיבשתי!

ועתה רצוני להראות פלפלתי חריפתא משמואל, הוא הוא הי' בדורו הגדול שבישראל, הוא הוא זכה לגלות באותו מקום נסתרות, שכל התקנות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה באו ממקום הקודש, ובכל מכל ומכל נראה שנאמרה בהם רוח הקודש, ובכל תנועה ודבור נראה שמואל שהוא סיני וגם עוקר הרים, כי גילה בבית מדרשו לחכמים מה שלא ידעו מלפנים.

בש"ס מגלה דף ד' אמרו כתיב אלה המצות מלמד שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. ומקשים הא תיקנו מגלה לפיס וכו' עיי"ש. ומעתה לפי"ז קשה האיך תיקנו אנשי כנה"ג ימי הפורים ליום טוב ולקרא המגילה הא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה?

3) חכז"ל אמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלאו דלא תשא, והאיך הלכו ותיקנו לקרא את המגלה ולברך בזה את"ז ג' ברכות בשם ומלכות ואומרים אשר קדשנו במצותיו וצונו וגו' והיכן צונו ה' בתורתו לקרא את המגלה ולברך? ג' קושי' זו הקשו בש"ס שבת דף כ"ג ע"א על הברכה שמברכין בהדלקת נר חנוכה, ולמה לא מקשים זאת על מגלה שתיקנו זמן הרבה קודם הדלקת נר חנוכה? ד' מה שתירצו בשבת שמברכין משום דכתיב לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך או משום דכתיב שאל אביך ויגדך וגו' אם על סמך מקראות הללו מברכין אק"ב וצונו ומעתה למה לא מברכין על קריאת מגלת איכה בת"ב ועל קריאת שיר השירים בחג הפסח ועל קריאת מגלת רות בחג השבועות, וכן על כל התקנות? ה' מאמר שכפי מאמרם בשבת יש לנו ב' מקראות אשר בהם נאמר

לאמר שמה שתיקנו חכמים הרי הוא כמלות התורה, ומה הכריחם למלא ב' מקראות, וכי לא הי' די לנו הפסוק ראשון לא תסור מן הדבר אשר יגידו?

שלישית תמה תמה אקרא ע"ז שלא יכולתי מעודי למלא בפסוק שאל אביך ויגדך וגו' יסוד לדרוש וממנו שרשות בידי החכמים לתקן ברכה חדשה או לתקן שידליקו נרות בחנוכה ולהדליק אותן במספר ל"ו ולהדליקן משמאל לימין?

רביעית, בקרא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל מרומז שהחוב עלינו לשמוע בקולם אם אומרים לנו להדליק נרות חנוכה ולברך עליהן ולהדליקם כדעת מהרי"ק מראש נר היותר עומד לצד ימין ובליל ב' שמוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל בנוסף שהוא לצד שמאל כדי לפנות אח"כ לימין ומעתה מאחר שבקרא לא תסור מרומז באר היטב להדליק נרות חנוכה ולברך מדוע חפשו למלא הקרא שאל אביך ויגדך וגו' שאין בו שום רמז, לחנוכה?

והנני הנני לגלות לך חדשות, בפלפלא חריפתא עם בקיאות, תראה עין בעין הסיני עם העוקר הרים ומשולבות, וחתנא שמואל הוא הי' בעל רוח הקודש כשמואל הראשון, ובסל מלא בקשואין הי' גם גרעון מפלפלין.

בש"ס שבת חסר תחלת הפסוק, והכי אמרו שילפי' מקרא זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביך ויגדך וגו'. כי אם רצו להביא ראי' לברך על נרות של חנוכה לא הספיק להם הקרא לא תסור מן הדבר וגו' באשר יש לומר שקרא זה מרמז על נרות חנוכה דכתיב בי' ימין ושמאל הרומז על חנוכה שהקפידו להתחיל בימין ובנוספים לילך משמאל לימין, אבל מנא ידעי' עוד לברך על מקרא מגלה ולעשות פורים ליום טוב וליום משתה ושמחה? ולזאת חפשו למלא פסוק בתורה שמרמז על מגלה ועל חנוכה ביחד.

ובפסוק זה מלאו חנוכה ופורים שנעשה נס לישראל בשתי זמנים. דכתיב זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור וגו' הרי מפורש שהתורה צוה אותנו לעשות זכר על כל הנעשה בשתי דורות בימי המן ואחשורש וכן בימי חשמונאי ובניו ובמה נעשה הזכר לנס הנעשה לנו בשתי דורות הללו? שאל אביך ויגדך וגו'. הרי שמרומז בתורה לעשות זכר לנס חנוכה ונס פורים, ומעתה שפיר אנו מברכין בשתיהן, אבל רק באלו ולא באחרות, באשר לא מצאו על האחרות רמז בתורה.

אך לפי"ז קשה מאחר שיש לנו קרא אשר בו מרומז הנס מן פורים ומן חנוכה לאיזה צורך הביאו מראש הקרא דלא תסור מן הדבר וגו'?

אבל שמע את אשר אני אומר לך ותקותי חזקה שתאמר טבא פלפלא חריפתא!

הן אמת שבתיבת דור ודור מרומזים ב' דורות לזכר עולם שנעשה בהם נס לישראל, אך יש לומר שכפל התיבות דור דור הם רק לחזק ולגרור הלשון הוא להכפיל כמה תיבות, כמו שמלכי עשר תעשר וכדומה הרבה, ואם כן האיך מרומז בתורה לעשות זכר לב' דורות הללו?

לזאת בחכמה ובחריפות שכלם הביאו החכמים שהיו כסיני וכעוקרי הרים מראש הקרא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין תשמע להם. ואיה המקום

אשר

אבל חכמים אמרו על ימין שמאל ועל שמאל שהוא ימין ? עיין רמב"ן עה"ת.

אכן בקרא עשר תעשר שהנקודה עומדת בשיהן לצד שמאל, והם העמידו הנקודה מתיבת תעשר לצד ימין, ודרשו עשר בשין תעשר בשין. הרי מוכח מדרשות חכז"ל בקרא עשר תעשר ב' דברים, א' שרשות בידם לומר על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין והחוב עליך להאמין לדבריהם ומבלי להרהר אחריהם, באשר מה שאמרו ודרשו הכל הי' ברוח הקודש, וכל דברי חכמינו אמת ב' מוכח מדרשת חז"ל בזה שפסוק עשר תעשר שאין החוב ליתן מעשר רק מדגן תירוש ויצהר, אלא שגם מיתר הפירות שאין מפורשים בתורה החיוב לעשר כמו שמצינו בכתובי' יו"ד. וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מתרומות ובפ"א ממעשר שני, ולזאת כפלה התורה עשר תעשר לרמז על התקנה שתיקנו הנביאים אח"כ. וכן כפל הלשון היוצא שנה שנה לא בא לחזק אלא לדרוש כמ"ש הספרי הובא ברש"י עה"ת שאין מעשרין מן החדש על הישן.

ומעתה מאחר שמוכח מקרא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל שכפל התיבות בתורה לא בא לחזק הדבר אלא שכל אות ותיבה בא לרמז על איזה ענין שעתיד להיות לאחר זמן כמו שקיבלו על עצמם בימי נחמי' לתת תרומות ומעשרות מכל הפירות, ולזאת דרשו הכפל עשר תעשר על שעתיד, מזה יש הוכחה שבקרא זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור בא לרמז על ב' דורות של המן והשמונאי ולזאת הקדימו הקרא לא תסור וגו' כדי לחזק הדרש שנות דור ודור על נס פורים וחנוכה שהוא דבר כמן התורה ולזאת רשות הי' בידם לתקן יו"ט בפורים ולברך בשם ומלכות במגלת אסתר ובהדלקת נר חנוכה .

אכן כל דרשות ורמזים הללו היו מן הצורך בעד אלו שלא ידעו ולא קיבלו איש מפי איש שהקב"ה גילה למשה בסיני מכל שיהי' בימי המן ובימי החשמונאי ובניו, אכן לאלו שקיבלו איש מפי איש שהקב"ה גילה למשה הכל מה שעתיד להיות, והוא מסר הדברים ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים והנביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה אין מן הצורך למצא דרש ורמז בתורה שרשות הי' בידם לתקן ברכות במגלה ובחנוכה.

והנני לבאר כל זה בסייעתא דשמיא ומתוכו יתברר שצדק ובמשפטו אמר רבינא על שמואל טבא פלפלא חריפתא באשר הוא הי' סיני וגם עוקי' הרים.

הרמב"ן עה"ת בהעלתך מביא בשם המדרש כשהקריבו י"ב שבטים ולא הקריב שבט לוי אמר הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו יש חנוכה אחרת והיא הנוכת בית השמונאי שעתידין להדליק נרות לעתיד לבא, עיי"ש. הרי מפורש שידעו הקדמונים פה אל פה ממשה שעתיד להיות נס בימי החשמונאי ובניו. וכן מצינו כשאמר הקב"ה למשה ואתה תצוה את בני ישראל וגו' כתית למאור, אמר לו בעל פה כי שתי בתי מקדשות עתידין להחריב אחר שיעברו כתית שנים, כי בית ראשון עמד כמנין ת' ובית שני כמנין כ"ת ואז גילה לו הי' שבכל עת ובכל שעה על עולם אם יחטאו ישראל ישלח עליהם מלך כהמן הרשע ויתקיים בהם כתית שיהיו כמדוכה שכותשין בו הזתים למאור למען יאירו בתורה במנורה הטהורה. עיי' בעה"ט תצוה.

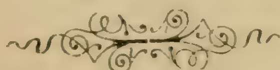
ובזה

ובזה מובנים דברי חכז"ל במגלה דף י"ט מאי דכתיב ועליהם ככל הדברים אשר דיבר ה' וגו' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שעתידים סופרים לחדש, ומאי ניהו מקרא מגלה עיי"ש. ומאחר שמפורש במדרש שמביא הרמב"ן שהראה לו גם כן חנוכה מוכח שלא לבד מקרא · מגלה הראה לו אלא גם הראה לו כן חנוכה ומספר הנרות, וחכז"ל שלא שמעו מרבותיהם מה שידעו אנשי כנה"ג פה אל פה הספיקו למלא כוח בתורה על התקנות שתיקנו אנשי כנה"ג, ועל כל מלאו כוח על ומספר הנרות בחנוכה מלאו כי ל"ו פעמים כתיב בתורה אור, להדליק משמאל לימין ולהתחיל בימין מלאו בקרא לא תסור וגו' ימין ושמאל.

מעתה אני אומר הפירוש במאמר שלפנינו. ר' אליעזר שהי' הראשון שרצה להביא ראיה שאסתר נאמרה ברוח הקודש, הוא הוא ר"א שאמר לתלמידיו בש"ס ברכות כ"ח ע"ב מנעו בניכם מן הגיון, באשר הוא לא חפץ בדרשות וקבלות הללו שנאמרו בעל פה והיו כתובים בגליון, באשר חשש שע"י ההעתקות יבאו הדברים לידי שגיאות בזאת הי' נמאן בדברים שבעל פה וקרא אותם הגיון הוא הוא הי' מוכרח ככל חבריו להביא ראיה לדבריהם שמגלת אסתר נכתבה מאנשי כנה"ג ברוח הקודש, אכן על כולם היו פירכות וקושיות, ולא זכה אחד מהם לברר ולהביא ראיה שאסתר נאמרה ברוח הקודש משום שלא ידעו בענין זה מה שנאמר למשה בעל פה ומי שלא ידע שגילוי כן למשה בעל פה לא הי' סיפק בידו להראות על מה שסמכו אנשי כנה"ג לחדש דבר. אכן הוא שמואל לא לבד שידע וקיבל מה שנאמר למשה בעל פה, אלא שהי' גם פלפלא חריפתא, ובחריפות שכלו עמד להקשות, האיך כתבו במגלת אסתר קיימו וקיבלו מראש קיבלו עליהם לעשות היום ליום טוב ולשלוח מתנות לאביונים מה שגזר עליהם מרדכי ואסתר, ואחר שקיבלו עליהם לעשות כן אחר כן קיימו מה שהבטיחו וקיבלו לעשות ומעתה האיך כתבו קיימו וקיבלו:

אלא ודאי שמרדכי שהי' אחד מאנשי כנה"ג קיבל פה אל פה שעתיד לבא עמלק על ישראל והקב"ה יעשה להם נס, ומעתה כבר ידעו מלמעלה היא מלפנים מה שיהי' ביניהם, לזאת אמר שמואל שפיר מדכתיב קיימו קודם קיבלו, בודאי אנשי כנה"ג מה שהי' מקוים בשמים למעלה קיבלו בעל פה וכל דבריהם נכתבים ונאמרים ברוח הקודש.

ומעתה לולי חריצות שכלו שהוא עוקר הרים, ורב ידיעתו שהוא סיני, לא הי' לנו ראיה שאסתר נאמרה ברוח הקודש, ושפיר אמר רבינא עליו המשל: טבא פלפלא חריפתא מלכי קרי, כי מה טוב ומה נעים שבת אחים, הסיני ועוקר הרים, גם יחד, כי הסיני והעוקר הרים הם תואמים, והבכור היא הסיני שנוטל פי שנים וכל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיים.

רמ"ד

טבא חדא פלפלא הריפתא

אמנם מצות עשה שבתורה הוא לנכרי תשיך שמצוה הוא ליקח ריבית מן העכו"ם ומותר ליתן להם ריבית, כן מפורש בספרי (עיי' חנוך סי' תקע"ג). והנה שונאי התורה ושונאי ישראל קמו להתלונן על התורה ועל עם ישראל על כי התורה צותה ליקח ריבית מן הנכרי ולמצוה יחשב, ושכחו שמותר ללות מהם בריבית מה שאסור להלוות מישראל בריבית, ומעתה אין כאן היתר ריבית מצד שנאה, כי לנכרי מותר ליתן ריבית ולישראל אסור.

אכן רבינו אברבנאל בסדר תצא יצא בכח תורתו כסיני ועוקר הרים ואמר דבר חדש שאומות העולם בכלל נקראים אחים לישראל כמו שנאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, וממילא כל האומות הם בכלל לא תשיך לאחיך ומה שאמרה התורה לנכרי תשיך הם הם שבעה אומות ומהם הותרה התורה ליקח ריבית ולהם הותרה התורה ליתן ריבית, והוא גזרת הכתוב יעיי"ש.

והנה קם אחד מן החבורה שמת בבלפסט ושמו ה"ר ישראל המכונה דאקטאר ראבינאוויטץ חיבר ספר קטן שקרא מבוא התלמוד (נדפס בווילנא תרכ"ד) וכתב אסור ליקח ריבית מעכו"ם ואם נראה כמפורש בתורה, בסדר דברים כ"ג לנכרי תשיך אשר כפי הפשט המוסכם אצל הרבה מפרשי התורה מותר ומצוה היא ליקח נשך מנכרי אכן אין זה פשט הנכון ומתערובת טעמים, ואלו הן המופתים שאין הפשט אמת: א' כתיב ויקרא י"ט כאזרח מכם יהי' לכם הגר אתכם, ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם וגו' משפט אחד יהי' לכם כגר כאזרח וגו' חקה אחת לכם ולגר וגו' תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם (במדבר ט"ו). והאיך אפשר שהתורה תעשה הבדל במקום אחר בין ישראל לנכרי?

ב' בכל מצות התורה הנוגעות אל החניכה ואהבת אדם לרעהו יש לעכו"ם כל הזכיות של ישראל, ולמה נאמר שיש הבדל בנתינת ריבית?

ג' בספר ויקרא כ"ה ל"ה ול"ו אוסר בפירוש ליקח נשך מנכרי דשם נאמר וכי ימוך אחיך וגו' גר ותושב וגו' אל תיקח מאתו נשך ותרבית וגר בתורה הוא נכרי!

ד' הפירוש שהותרה נשך מנכרי נסתר ע"פ חקי הדקדוק. הפעל תשיך בא כאן בבנין הפעיל שהוא יוצא לשלישי, רצה לומר שהוא מסבב לאחרים לנשוך (כי בעברית קורין ללקיחת ריבית נשוך והנה המלוה איננו משיך את הלוה, כי אינו מסבב שהלוה ישוך, אלא להיפוך הלוה משיך את המלוה שהוא מסבב שהמלוה ישוך, ומעתה התורה אוסרת בזה על הלוה לתת ריבית לישראל שלא להביאו לדבר עברה, אבל מותרת היא ללוה ישראל לתת ריבית למלוה עכו"ם, שאין לקיחת ריבית עברה אצל הנכרי עכו"ם.

וידוע שבכל הזמנים חשבו היהודים את עצמן לאחראין וערבים זה בזה במדה ידועה, כמו שסמכו חכז"ל דבריהם על הקרא: ולפני עור לא תתן מכשול. אבל לא היו אחראין על עבירה שעשה עכו"ם.

ולפי

תשובות רשב"ן אה"ע

ולפי זה מדבר הקרא בסדר ויקרא מן המלוה ועכ"פ האסור הוא החניכה, ועל המלוה לתת חניכה לעכו"ם כמו לישראל.

ובספר דברים מדבר מן הלוה והאסור נוסף על העברות הדתית והמוסרית של איסור הכלל זה בזה משום אסור לפני עור לא תתן מכשול כמו שאסרו חכז"ל להאכיל העכו"ם אבר מן החי שהוא משבע מצות של בני נח.

והכתיב לפני עור לא תתן מכשול לא שייך רק במלוה ישראל שאסור לו ליקח ריבית, ולא שייך במלוה עכו"ם שלא נאסר לו ליקח נשך.

ה' אם נראה סדר הכתובים בסדר דברים דכתיב בנשימה אחת: לא תהי' קדשה בבנות ישראל ולא יהי' קדש בבני ישראל לא תביא אתנן זונה וגו' בית ה' אלדיך ותיכף אח"ז כאמר. לא תשיך לאחיך נשך וגו' לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך, כי אין אתה ערב על אזהרת העכו"ם ומוסרו אבל ערב אתה על אחיך הפעל נשך בא כאן ג"פ בהפעיל לנכח, שהוא הלוה שאליו ידבר ופעם אחת בקל והוא מוסב על המלוה.

זה תוכן דברי החכם לראיה שאסר מה"ת ליקח רבית מעכו"ם.

ומעתה הספרי והרבה מגדולי הראשונים אומרים שהוא מצות עשה ליקח נשך ותרבית מעובדי ע"א, והרב אברבנאל אומר שהוא מצוה ליקח רבית וליתן רבית לשבעה אומות, אכן לאומות אחרות אסור ליתן ואסור ליקח מהם רבית. ואחד מן הכמו' האחרונים רוצה להביא המשה ראיות על אסור לקיחת רבית אפילו מעכו"ם ומכ"ש מן האומות בזמנינו אשר מאמינים בבורא יחיד ומייחד ית"ש.

ואני מצאתי בריב"ש סי' קי"ט שכתב להלכה ולמעשה הנוצרים וקראים גרים ותושבים וביעב"ץ בספרו שבע לנו בקילים כתב שהנוצרים נקראים בני אחים ואינם בכלל נכרים עיי"ש, וכזה מליכי בבי' בחו"מ סי' רס"ו שהאומות בזמן הזה אינם בכלל עכו"ם לענין אבדה ושאר דברים, עיי"ש ובתוס' יו"ט משנה ב' ממס' ע"ז ובספר הברית מאמר י"ג פ"ה ח"ב.

ומעתה ואחר שאמרה התורה משפט אחד יהי' לכם כגר כאזרח ונאמר חקה אחת לכם ולגר, תורה אחת ומשפט אחד יהי' לכם ולגר הגר אתכם, ואיך אפשר ליקח נשך ותרבית מנכרי אינו יהודי בזמן הזה ומאחר שגדולי הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים אמרו שהנוצרים נקראים אחים, וכתיב לאחיך לא תשיך, ואמרו שנקראים גרים תושבים ונאמר תורה אחת ומשפט אחד יהי' לכם ולגר?

ואמרתי כמה גדולים דברי חכז"ל שאמרו עבא פלפלא הריפתא וכו' בש"ס ברכות כ"ה ע"א אמרו עמוני שאל החכמים מה אני לבא בקהל? אמר לו ר' יהושע מותר אתה, אמר ר"ג והכתיב לא יבא עמוני בקהל ה'? אמר לו ר"י וכי עמון ומואב במקומם הם יושבים כבר בא סנחרב ובלבל כל האומות, וכל דפריש מרובא פריש. וכן פסק הרמב"ם בפרק י"ב מאסורי ביאה וכן פסקי' להלכה בש"ע אה"ע סי' ד' סעי' יו"ד.

ועתה לפ"ז אני אומר אלו ואלו דברי אלקים חיים. אמת כדעת הספרי שהוא מצות עשה מן התורה ליקח נשך ותרבית מאלו שבעה אומות והוא כדעת אברבנאל, יען שאלו עשו מעשי אכזריות. אכן אחר שעלה סנחרב מלך

אשו

אסור ובלבל כל האומות זו בזו נתערבו אלו שבעה אומות בכל האומות, ומן רוב האומות אסור ליקח כסף ותרבית ומאחר דאמרי' כל דפריש מרובא פריש אסור ליקח כסף ותרבית מאינו יהודי כמו שאסור ליקח מן יהודי.

אכן אלו שסוברים מותר ליקח כסף ותרבית מאינו יהודי ג"כ מודים שבעה אומות נתבלבלו בתוך שאר האומות אכן הם סוברים מאחר שאנו דנים על האומות בכלל הרי הוא כאלו אנו דנים על הקבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה ומעתה אם אנו דנים על האומות אם הם משבעה אומות או מרוב האומו' יש לנו לדון כאלו הם מחצה על מחצה הן להקל והן להחמיר כמו שאמרי' להלכתא בש"ס ב"ק מ"ד ע"ב וכתובות דף ט"ו ע"א ופ"ך יו"ד סי' ק"י סעי' ע"ו, ולזאת מותר ליקח רבית מנכרי מצד כל קבוע כמחצה על מחצה, ועל כל אחד מן האומות כשאנו דנין מצד קבוע אומרים שהם משבעה אומות שהותרה התורה ליקח ריבית.

אכן לפי סברא הזאת יש לומר שמן המצרי אסור ליקח רבית מה"ת, יען דהנביא אמר בשם ה' מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן העמים וגו' (יחזקאל כ"ט), ועיי' תוס' יבמות ע"ו ע"ב ובר"ם פ"ד ממס' ידים, ומאחר שיש לדון שהמצריים קבועים במקומם והם לא נתקלקלו בין האומות מעתה לפי הפשט הפשוט בש"ס סוכה שאסור לישראל לדור אין אנו יודעים היתור שגדולי הראשונים הלכו לדור למצרים?

ובזה עלה בידינו לומר טעם למה הלך מרדכי שהי' אחד מיושבי לשכת הגזית בין הסנהדרין ועזב ארץ הקדושה והבורה הקדושה והלך וישב בארץ פרס בעיר שושן הבירה אשר שם היהודים אכלו מסעודות אחשורוש והשתחוו לצלם של נבוכדנצר? בשלמא רוב היהודים שישבו אז בפרס הם גלו עם יכני' בעל כרחם על ידי נבוכדנצר, אבל מרדכי הלך מעצמו ברצונו הטוב כמו שאמרו חז"ל במגלה י"ג ע"א אשר הגלה מירושלים שגלה מעצמו, והאיך ירד מן הקדש לחול ומן הטהור לטמא?

אכן כוונת מרדכי היתה להציל את בני ישראל אשר בפרס מרדת שמד, ומטעם זה הלך מארץ הקדושה לארץ טמאה ושם ישב בשער המלך במקום אשר כל היושבים בשער המלך שהיו בתוכם יהודים כרעו והשתחוו להמן שהי' ע"א חקוקה על לבו (רבה אסתר פרשה ב' פסוק ה') והוא מרדכי לא כרע ולא השתחוה לפניו ומסר גופו מאדו וכל קנינו שלא להשתחוה. ומקשים מה זה ועל מה זה עשה מרדכי זאת לישב בשער המלך ולעבור על מצות המלך ולהכעיס את המן הרשע בשעה שהשעה משחקת לו? ועוד מקשים מה זה שמספרים לנו ומרדכי "יושב", מה לי אם ישב או עמד או הלך?

אכן מרדכי שידע שאנשי גולה בפרס משתחווים לע"א וישראל שמודה בע"א חייב מיתה, כי אנכי ולא יהיה לך שמעו ישראל מפי הגבורה, והרי הם כנביא שעובר על דבר ה' "שחייב מיתה" (מסכת סנהדרין דף פ"ט), ולזאת הלך מרדכי לפרס וישב בשער המלך בין אלו שהשתחוו לע"ז והוא לא כרע ולא השתחו' ממילא היו כולם כקבועים במקומם, ומאחר שע"פ דין תוה"ק קבוע כמחצה על מחצה, הרי ישראל נדונים כאלו מחצה הודו לע"א ומחצה כפרו בע"א וקדשו שם שמים ברבים, ובזה הציל את בני ישראל בפרס מן המיתה.

ועתה אני אומר טבא פלפלא חריפתא ראה פלא! במגלת אסתר מצינו מוזכר י"ט פעמים השם שושן, השם שושן בתואר הבירה עשרה פעמים, ובלי תואר שושן לבד תשע פעמים, וכי יש לומר שזה מקרה

מקרה הנופל בקולמוס הסופר שכתב המגלה ברוח הקודש לכתוב עשרה פעמים שושן הבירה ותשעה פעמים „שושן" בלי תואר הבירה:

אכן בכל עיירות והמדינות אשר בפרס ומדי שישבו שם היהודים השתחוו לצלם של נבוכדנצר, וישראל שמודה בע"א חייב מיתה, לזאת הלך מרדכי במכוון וישב בעיר שושן הבירה במקום אשר גזר המלך לכרוע ולהשתחוות להמן שהי' חקוק על לבו הע"א, ושם תשעה השתחוו לע"א והוא העשירי קודש לא השתחווה וכשם שאמרי' תשעה חנויות מוכרת בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ואיני יודע ממי לקח אמרי' לאוסרא שהוא ספק טרפה משום דקיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה הן להקל והן להחמיר כמבואר בש"ך ליו"ד סי' ק"י סעי' ע"ו ומעתה בשושן הבירה במקום שישב מרדכי היו עובדי ע"א מחצה על מחצה והכריע לזכות להציל את בני ישראל מאבדון, כי לא פרסה הקדושה מעדת ישראל בשושן הבירה, ולזאת החוב לנו לומר ברוך מרדכי שהוא מספר 502, באשר הוא מחכמתו ובחריצות שבלו ירד לפרס וישב בשער המלך כדי להכריע לכף זכות, ועל ידו זכו ישראל לומר ארור המן שהוא ג"כ מספר 502 וכנגד י"ן שבמספר שבעים, כי הוא מרדכי שהי' אחד משבעים סנהדרין יצא סוד שבג"כ במספר שבעים, מדוע יצא אחד מן הסנהדרין ממקום קדוש למקום טומאה, כדי לגלות הסוד למה גזר נותן התורה ית"ש שכל קבוע כמחצה על מחצה, שצדיק אחד יכריע את כל העולם לכף זכות.

ומעתה אני אומר שיש לנו ב' טעמים למנהג לשלוח בפורים בשר דוקא בין המנות (עיין או"ח סי' תרצ"ה) א' כמו שאמרנו כי „ארור המן" בגימטרי 502, וכן „ברוך מרדכי" בגימטרי 502 וכן „בשר" בגימטרי 502 ב' לזכרון שע"י שישב מרדכי בשושן הבירה בשער המלך דנו את ישראל למעלה כתשעה חנויות מוכרת „בשר נבלה" ואחת מוכרת „בשר" שחוטה.

רס"ה

טבא הדא פלפלתי הריפתא

רחב"ע שאל את ר' חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר טוב? אמר לו עד שאלני למה נאמר בהם „טוב" שאלני אם נאמר בהם טוב? לך אצל ר' תנחום שבקי באגדות וכו', שאל את ר' תנחום ואמר לו מפני שסופו להשתבר (ב"ק דף נ"ה), וכבר נשפך ע"ז דיו הרבה לבאר מאמר הפלא, וכי אחד מחכמי התלמוד לא ידע שבדברות הראשונות כתיב למען ייטב לך? והנה החוקרים המפקחים על שתי הסעיפים באשר הם מקטני אמנה מביאים מכאן אות ומופת שחכמי התלמוד לא היו כולם בקיאין בכתבי הקודש.

אכן שקר בפיהם וחכמים המ להרע ולהשחית, כי הוא ר' חייא בר אבא הי' מאותן שלמדו לתלמידים מקרא כמפורש בש"ס כתובות דף ח' ע"ב, עיי"ש. ומעתה איך השיב שאלני אם נאמר בהם טוב?

שנית כפלאות היא בעיני שרחב"ע שאל מפני מה בדברות האחרונות נאמר טוב, הא בדברות האחרונות כתיב למען ייטב, ועל השואל החוב להיות זהיר בדבריו, והי' לו לשאול מפני מה כתיב

בדברות

בדברות האחרונות למען "ייטב" ולא בראשונות ?

ואמרתי בזה דבר חדש שעליה אמרתי בלבי ובמשפט טבא הדא פלפלתי הריפתא עם צני קרי !

ברבה כי תשא פרשה מ"ז מביא המדרש שכאשר קיבל משה לוחות האחרונות מסר לו הקב"ה הלכות ותורה שבעל פה ואחר שקיבל התורה שבע"פ אמר [טוב לי כי עניתי למען אלמד חוקיך טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף] .

מעתה מפורש שהי' בקבלה בידי בעלי אגדה שבקבלת לוחות האחרונות אמר משה שתי פסוקים שנאמר בהם טוב, הפסוק טוב לי כי עניתי וגו' והפסוק טוב לי תורת פיך וגו' .

והמעיין בדברי המדרש הנ"ל ימצא הטעם שאמר משה הפסוק הראשון טוב לי כי עניתי וגו' מפני שארבעים יום יום התענה לחם לא אכל ומים לא שתה אכן הרוויח בזה שלמד חקי ה' שהוא תורה שבע"פ מה שלא נאמר לו בדברות הראשונות, אכן לא אמר משה הפסוק השני [טוב לי תורת פיך] וגו' ואם אמר פסוק הזה בשביל תורה שבכתב שנאמר לו שנית קשה למה לא אמר טוב לי תורת פיך גם בלוחות הראשונות?

והנה רחב"ע שהי' מבעלי אגדה שקיבל האגדה שבלוחות האחרונות אמר טוב לי כי עניתי וגו' טוב לי תורת פיך שאל את ר"ח ב"א מפני מה לא אמר משה בדברות הראשונות ג"כ הפסוק טוב לי תורת פיך ? והוא השיב לו שאין בקי באגדות הללו שנאמרו בעל פה, כי רק ר' תנחום הוא האיש שחזר ובונה אגדות ויודע לומר טעם לשבח בהן .

ועתה הלוכי לבאר ולפרש למה שאל רחב"ע שאלה הזאת דוקא את ר' חייא בר אבא ולא שאל זאת את ר' יוחנן הגדול ממנו או אחר מן חכמי זמנו שהיו בקיאין בתורה שבעל פה ?

מצינו ברבה כי תשא ריש פרק מ"ז ר' יוחנן מכר את כרמו לצורך ת"ת דרבים וכאשר ראה זאת תלמידו ר' חייא בר אבא בכה ואמר לו לא הנחת לעת זקנותך כלום עיי"ש.

ופלא על התנא הקדוש ר' חייא בר אבא, וכי לא ידע שהחוב למכור כל מאודו לצורך תלמוד תורה שנאמר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ומאי כולי האי שלא הניח ר' יוחנן לעת זקנתו כלום?

אכן ר' חייא בר אבא סברי שהקרא טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף לא נאמר רק על תורה שבכתב, ובשביל תורה שבכתב מחויב למכור כל מה שיש לו כדי ללמוד וללמד אחרים, אכן כדו ללמד גם אחרים תורה שבעל פה אין מחויב למכור כל מאודו ולילך בימי זקנותו על פתחי אחרים לבקש לחם . ומעתה מאחר שהוא ר' חייא בר אבא סובר שהקרא טוב לי תורת פיך וגו' נאמר רק על תורה שבכתב, קשה לשיטתו למה לא אמר משה רבינו בקבלת לוחות הראשונות תורה שבכתב הפסוק טוב לי תורת פיך וגו' ואמר אותו פסוק רק בקבלת לוחות האחרונות ?

והוא ר' חייא בר אבא השיב לו שלא שמע מאגדה שאמר משה פסוק זה בלוחות האחרונות, ולזאת שאל את ר' תנחום שהי' בעל אגדה והוא השיב לו: מפני שסופן להשתבר לא יצא מפי משה הקרא טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף כי מרוב זהב וכסף שהי' לישראל עשו העגל ונשתברו הלוחות. לא שידע משה שעתידין להשתבר, אלא שאים אלדים כמשה זכה

שלא

שלא אמר "טוב" כי תורת פיך מאלפי זהב וכסף על הלוחות הראשונות שעתידין להשתבר מרוב, כסף וזהב שהי׳ לישראל, ודו״ק כי הוא דבר עמוק ומוכשר ליתן כבוד לתורה ולחכמי התלמוד שדברי בכל מקום ברוח הקודש ובחכמה עמוקה .

רסו

תרנגול ועטלף

ויהי כאשר ישבתי בחדרי בירושלים עם אוהבים ורעים מארץ וחוצה לארץ וזה יצא וזה בא לשמחנו בשמחת פורים באו בין הבאים שלשה אנשים חשובים זקנים ונשואי פנים, חכמים ונבונים, במראה בגובה ובקומה תוארם כמלאכי אלדים, מעוטפים בבגדים לבנים, ועוד ה מדבר וזה בא בשאלתו ובבקשתו לדעת מה זה ועל מה השמועה שנשמע בין קהל יראים במדינת אונגארן כתות ואגודות, נחלקו הלבבות, ומה שזה אוהב זה שונא, ומה שזה סותר זה בונה ?

והנה מצאתי את עצמי כמחויב לומר להם שאלו ואלו יודעים דעת עליון יתברך שמו; אלו ואלו מודים ומתאוים להגדיל ולקדש שמו יתברך בעולמו, רק שאלו לשם שמים מקרבים ואלה לשם שמים בשעתם מרחקים; אלו באהבתם מברכה הפשעים מברכים, ואלו ביראתם מקללים, ושוכחים כי ה׳ הטוב והמטיב המעלים עין מקוררים אור לבלעם לא תאור את העם כי הם ברוכים, ואלו שעומדים לברך את העם עומדים על הר גריזים ואומרים קלה נא לעונות ולחטאים ולפשעים, שחטאו שעוו ושפשעו הצדיקים והחסידים והרשעים; הצדיק גוזר בהר גריזים גזרות טובות, ומביא לישראל ישועות ונחמות, מקרב לאבינו שבשמים הלבבות והקדוש מבורך הוא קיים להשיב לב בנים אל האבות.

כתיב בתורה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, וחכז״ל אמרו בספרו בנביאי ישראל הוא דלא קם אבל בנביאי אוה״ה קם ומנו בלעם. וכבר נספק מאז עד היום הזה דיו הרבה לבאר ולפרש דבריהם שנביא מאוה״ה יזכה למדרגת משה מה שלא זכה ולא יזכה אחד מבני אברהם יצחק ויעקב ?

וביארתי ע״פ מ״ש חכז״ל בש״ס סנהדרין דף צ״ח סוף ע״ב על דברי הנביא יחזקאל הוי המתאוים את יום ה׳ למה זה לכם יום חשך הוא ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאורה, אמר התרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי הוא ואתה למה לך אורה ?

מראש עלינו להקשות למה בחר דוקא במשל הזה בתרנגול ולא בעוף אחר מן העופות המצפים לאור ? וכי הנשר שבעלות השמש עומד ומרחף עד לב השמים אין מצפה לאור ? שנית הא באמת אין העטלף מצפה על ביאת השמש באשר רק בחשך ואפלה עולמו, ומעתה איכו מתאוה על היום ועל האור ?

אכן כד נפתח עינינו ברוח דעת ויראת ה׳ אנו זוכים לראות שבכל עוקץ מדברי חכז״ל ובכל משל וכמשל שיצא

ומפיהם יוצא מוסר וסוד גדול, ואלו פינו מלא בדברי מוסר כים ושפתותינו שבח ותהלה כמרחבי רקיע אין סיפוק בידינו לגלות לכל מה שיוצא מפיהם בקדושה ובטהרה בכל משל וכמשל.

התרנגול הוא אחד המיוחד אשר כפי המקובל בידינו מקדמונינו שמלכינו דוד הקדוש שם בפיו (עיי' מה שכתבתי בקדיר רשב"ן חלק א' סי' . . .) שמוציא מפיו בעלות השמש שבעה קולות ובכל קול וקול מוציא מפיו כונה אחרת המכוון כנגד פסוק אחד בכתבי הקודש, או באיזה מוסר שיצא מפי חכמי ישראל.

בקול ראשון אומר שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך הכבוד וגו' ה' גבור מלחמה.

בקול שני אומר שאו שערים ראשיכם וגו' מי זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה.

בקול שלישי אומר עמדו צדיקים ועסקו בתורה כדי שיהי' שכרכם כפול לעולם הבא.

בקול רביעי אומר לישועתך קויתי ה'.

בקול חמישי אומר אל תאהב שינה פן תורש פקח עיניך ושבע לחם.

בקול שישי אומר עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך.

בקול שביעי אומר עת לעשות לה' הפרו תורתך.

חכמה עמוקה טמון בדברי חכז"ל שאמרו בפי התרנגול שהוא משל לחכם בחכמות התורה שהוא מבני יששכר שהיו יודעי בינה לעתים להבחין בין יום ללילה בין הזמנים שישראל נתונים בצרה ובשביה ויושבים בגלות בחשך שהוא משל ללילה, ובין הזמן שעולה גם להם השחר של חירות שהוא משל ליום ולזריחת שמש הגאולה. וחכם שמבין אשר בו רוח חכמה ובינה רוח דעת ויראת ה' טהורה היודע מה יעשה בישראל בעת שאור הגאולה תאיר על ציון וישראל, הוא עומד וקורא שמע ישראל!

בקול ראשון הוא אומר לישראל:
שאו שערים ראשיכם וגו' שיבא מלך הכבוד כי הגיע זמן של שחרית באשר סר מאתנו השעבוד ועול מלכיות ועלינו החוב מוטל ליתן כבוד לה' ית"ש להראות שהוא גבור מלחמה.

ובמה נוכל להראות שהוא מלך הכבוד והוא הגבור במלחמה שלחמו ישראל עם עובדי עבודת אלילים? במה נוכל ליתן כבוד לישראל למען יאמרו העמים רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה? במה? אם אנו מקיימין מצות התורה בכל לבבינו ובכל נפשנו ובכל מאדנו, אז יכירו וידעו כל העמים, כי לה' המלוכה ויאמרו כי מי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים טובים כישראל, ובגלל התורה זכו לגאולה במלחמה עם האומות ולפרסם אחדותו ית"ש בעולם!

אכן מי שיש לו לב להבין ועינים לראות יראה לדאבון לבו שנחלקו ישראל לשתי מחנות בכל עת ובכל שעה שיוצאים מעבדות לחירות. במחנה האחת אשר בשם "משכילים" נקראים שם מוסרים את מאדם ליתן כבוד לשם ישראל מבית ומבחוץ, ועומדים ומתאוים להראות לעמים ושרים שבני ישראל הם עם חכם ונבון אכן אין שומרים את החוקים ואת המצות, מחללים השבתות ואוכלים נבלות וטרפות, בזים ומבזים קדשים וטהרות! ובמחנה האחרת שלומדים תורת ה' צבאות, מדקדקין במצות ובקדשים וטהרות, הם הם אשר נקראים "חסידים" והם הם שמונאים המשכילים הם הם מוסרים את גופם לחזק הדת בתורה ובתפלה, אכן אין נותנים

נותנים ואין חולקים כבוד לשם ישראל בין העמים, באשר ממאסים בחכמות העולם ואין מוכשרים לדבר לפני המלך והשרים!

לזאת קורא בקול שני לישראל: שאו שערים ראשיכם וגו׳ שיבא מלך הכבוד סלה שלא די לראות שישראל הוא עם חכם ונבון אבל ממאסים בתורה ובמצות, וגם לא די ליתן כבוד לישראל בקיום התורה והמצות ולמאס בחכמות אלא שצריכין ליתן כבוד למלך הכבוד בתורה ובדרך ארץ, כי טובים השנים שניתני מאחד!

וזה שקורא בקול השלישי עמדו צדיקים ועסקו בתורה כדי שיהי׳ שכרם כפול לעוה״ב, החוב על הצדיקים לעסוק בתורה בזה האופן שיהי׳ שכרם כפול, לקיים גם מזה ומזה אל תנח ידיך וטוב תורה עם דרך ארץ ליתן כבוד למלך ישראל ית״ש!

אבל מבין הכרובים הקול יוצא שלימוד התורה אי אפשר לחבר עם חכמות העולם באשר לימוד חכמות העולם ע״פ הרוב מביא לידי סכנה שיבא להיות מקטני אמנה או לידי כפירה ח״ו. ולזאת טוב שלא ליתן כבוד למלך ישראל ולמסור את עצמו ואת בניו לידי סכנה. ע״ז בא התרנגול המבחין בין יום ללילה וקורא בקול גדול לישועתך קויתי ה׳! וכי לא נברא האור בשביל ישראל? וכי אפשר לומר על היום שהוא לילה ועל הלילה שהוא יום? וכי לא ירד יעקב מצרימה מארץ הקדושה לארץ הטמאה עם בני ביתו כדי לראות את בנו יוסף בעשרו ובכבודו בארץ טמאה כי אמר „לישועתך קויתי ה״ שלא אכשל וזכות אבותי יעמוד לי ולזרעי ליתן כבוד למלך הכבוד? וכי לא ירד רבינו משה בר מיימון למצרים ויצא לבאר תורה שבכתב ושבע״פ בלשון העמים כדי ליתן כבוד למלך הכבוד? וכי לא תאמין שרבינו רש״י ורבינו מנחם עזרי׳ מפאנו שלמדו חכמות העולם כדי ליתן כבוד למלך הכבוד ומאה כיוצא בהם אמרו „לישועתך קויתי ה״ כי הבא לטהר מסייעין לו מן השמים?

ולזאת קורא התרנגול בקול החמישי: אל תאהב שינה פן תורש פקח עיניך ללמוד חכמות העולם ואומנות למען תשבע להם בהיתר ולא באיסור, בכבוד ולא בבזיון!

ואחר שרואה התרנגול כי אזנים להם ולא ישמעו עינים להם ולא יראו שנשתנו המינים והשחר עלה לזאת קורא בקול הששי: עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתיך, וכי לא ראית ולא שמעת לקול התרנגול המעורר השחר? וכי לא ראית שאם יש לך דבר לדבר לפני המלכים ושרים אין מי שילך לפניך לבא לפני המלך ואין מי שיתן כבוד למלך הכבוד?

אבל היראים שונאי המשכילים משיבים שהחוב עלינו להגות בתורה יום ולילה ואסור לבטל אפילו רגע אחת כדי ללמוד חכמות העולם, לזאת קורא התרנגול עוד פעם אחת בקול השביעי: עת לעשות לה׳ הפרו תורתך באם בא העת ליתן כבוד למלך הכבוד אז מותר לנו לבטל הזמן כדי ליתן כבוד למלך ישראל לעמוד בפרץ כמו שדרש ר׳ נתן שהי׳ ממסדרי המשנה (עיי׳ ב״מ דף פ״ו ע״א) בסיום המסכת ברכות עת לעשות לה׳ הפרו תורתך משום עת לעשות לה׳. ואם רבי נתן דרש כן ותורתו נתקבלה בישראל, ואפילו על בנו ר׳ אמי בר נתן אמרו בגיטין דף מ״ד מכי אתי בר נתן תצא תורה

תורה האיך תבא אתה בתורה חדשה לומר שחכם מישראל אשר מחויב לבאת ולצאת לפני מלכים ושרים לא ילמוד כתב ולשון ולא ידרוש בלשון זר ולא ויאמרו העמים אשר אנחנו שוכנים בתוכם שחכמי ישראל בוזים ומבזים הכתב והלשון של בני המדינה אשר הם יושבים בתוכם? וכי אין החוב עלינו בעת שעלה השחר להבחין בין יום ללילה?

אלו שהם שונאי המשכילים הם הם דומים לעטלף שאין יכול לצאת ולפרוח ביום בעת שהשמש זורח על הארץ, ורק בחשך ואפלה הוא יוצא מחדרו למצא פרנסתו, והם הם אומרים לאור חשך ולילה שהוא יום.

וההבדל בין כת היראים שנקראים משכילים ובין היראים שנקראים „מתחקדים" הוא ההבדל אשר בין התרנגול לעטלף. התרנגול עומד על המשמר ומצפה על הרגע שתזרח השמש וגם העטלף עומד על המשמר לדעת מתי שתזרח השמש אכן תכלית ידיעתו הוא מקלה על קלס. תכלית המתנת התרנגול להמתין על השחר הוא כדי לעורר הישנים ותכלית המתנת העטלף על הרגע שתעלה השמש למען יטמון בחורו ולא ימצא במקום שהאור מאיר וכן ממתין בזהירות התרנגול על הרגע שתבא השמש למנוחתה וכן העטלף, התרנגול כשרואה שהשמש שב למקומה אז אבדה שמחתו, והולך ושב למקומו. אכן העטלף כשרואה שהשמש שבה למקומה אז גדל שמחתו, באשר רק בחשך ואפלה הוא מוצא פרנסתו בעולם. וזה המשל התרנגול ועטלף דומה לשתי כתות אשר מחנה היראים במדינתינו.

היראים שהם מבני יששכר יודעי בינה לעתים יודעים מה יעשה בישראל בעת שאינו לא יום ולא לילה, הוא בעת שמש החירות זורחת הם יודעים להבדיל בין יום ובין הלילה, ואז הם צועקים בקול רעש גדול שאו שערים ראשיכם ויבא מלך הכבוד, אתם שערים המלויכים בהלכה תנו כבוד לה' אלדי ישראל למען יאמרו העמים שחכם ונבון הוא הגוי ישראל עמדו צדיקים לעסוק בתורה ובדלך אכן ודעו כי עת לעשות לה' הפרו תורתך. ומאחר שבימינו זכינו לקבל רשיון מן הממשלה יר"ה להפרד עלינו מן אותן קלי הדעת שפורקין מאליהם את עול התורה והמצות, ושמים לראשיהם אנשים כופרים ובוחרים ברבנים שאין יודעים כלום מתורת רבינא ור' אשי ואין כחם אלא בפה לדבר בלשון זר ולא, נפרד למחנה האחרת וניתן בראשינו ראשים טובים צדיקים ונאמנים ניקח לנו רבנים שיהי' בקיאים בש"ס ופוסקים צדיקים אשר בהם גם רוח חכמה ובינה למען ניתן כבוד למלך הכבוד ית"ש ויאמרו כל העמים רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה אשר לו חוקים ומשפטים טובים בשלחן ערוך אשר מחזיקים בו בכל לבבם ובכל מאדם!

אכן יש כת בין היראים שמוחים כמולא של רב שזכו להיות למחנה האחרת אשר על אדני השלחן ערוך חיים וקיימים ואין רשות למתחדשים להשתרר עליהם לזאת הם צועקים: אין אנו מבקשים את אור השמש אשר מזיק לעינינו אין אנו מבקשים כבוד ולא אומנות ולא סדר וסדרים בקהלות ובישיבות כי הכתב והלשון ולימוד חכמות העולם ודרך ארץ מביא לידי מינות יאפיקורסית!

לאלו וכאלו אמר הנביא יחזקאל הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם

לכם יום חשך הוא ולא אור. למה התפללתם על חירות למה בקשתם שומרי תורת משה יהיה כחשבים כיתר אזרחי בארץ, אם אתם אומרים שאסור ללמוד כתב ולשון ודרך ארץ ושאסור לדבר ולדרוש בלשון שבני המדינה מדברים? למה לכם חירות בארץ אם תועבה הוא בעיניכם שבניכם ילמדו דרך ארץ? וכי בעת שתזרח השמש לישראל תרצו להיות כעטלף שמצפה על זריחת השמש למען יברח לחורו ולא יראה אור?

ומה נעימים דבריהם במשל לתרנגול ועטלף שהראשון אמר לשני אני מצפה לאור' שאורה שלי כי בעת שתזרח השמש אני מעורר ישינים בשבעה קולות שהגיע זמן כל שחרית ויקומו הישינים ומתכוונים ויעסקו בתורה ובדרך ארץ ויתנו כבוד למלך העולם שהוא בוחר ישראל להראות לעמים ושרים מה נעימים ומתוקים דברי התורה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וברכה, ועתה עתה הגיע הזמן לדעת שהוא עת לעשות לה' לקרב הגאולה ולעשות נחלה לאלהינו למען ישלח לנו גואלינו ה' צבאות אשר שמו קדוש ישראל. ואתה עטלף למה לך האור של חירות, למה בקשת שהמן יתלה על העץ אם רק בעת שהמן הרשע לורר היהודים שליט וומשל אין לך כושל ובנות החירות גובר המינות והאפיקורסית?

ולמה אתה עטלף שותה הכוס פורים בשמחה, אם רק על ידי המן הרשע תבא הברכה, ולמה אתה אומר ארור המן וברוך מרדכי? וכי על ידי הגלות עמך כולם צדיקים ועל ידי החירות עמך כולם רשעים?

וזה הוא ג"כ ההבדל בין משה לבלעם משה רבינו הי' "התרנגול שידע דעת עליון" והשעה שהקב"ה יושב ודן את העולם וכועס, ואז הוא עמד על משמרתו להתפלל על ישראל חסד ורחמים, אכן הוא עומד על משמרתו לצפות על זריחת השמש של הרחמים וקיבל התורה ומסרה לישראל באהבה, אכן בלעם שזכה ג"כ לידע "דעת עליון" ולכוון הרגע שהקב"ה כועס ואז ילך בלעם מחורו "כעטלף" שילך רק בלילה מחדרו ועומד על משמרתו לקלל את ישראל כמו שאמרו חכז"ל בש"ס ברכות דף ז' ע"א.

רס"ז

נקימה ונטירה

בהיותי בירושלים דברתי עם אחד מגדולי הדור והוא ראשון בציון וירושלים ומודת שבלנות ואמרתי לפניו שמעידי לא הבנתי דברי חכז"ל ביומא כ"ב ע"ב שאמרו כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמוד חכם, וכי אין החוב עלינו לסבול ולהתביים ולא לביים (שבת פ"ח ע"ב)? וכי אין החוב עלינו להיות אוהב שלום ורודף שלום? וכי לא אמרו חכז"ל תלמידי הלל נוחין ועלובין (ערובין י"ג)? וכי לא אמרו נשיא שמחל על כבודו, כבודו מחול (כתובת י"ז), ? וכי לא אמרו חכז"ל לעולם יהי' אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים? וכי לא אמרו במשנה אבות פ"ו שאחת ממדת של ת"ח הוא מוחל על עלבונו? וכי לא אמרו בקידושין ע"א [שם של מ"ב מוסרין למי שמעביר על מדותיו]? וכי לא אמרו [אין העולם מתקיים אלא מי שבולם עצמו בשעת מריבה]? וכי לא תיקני לנו חכמז"ל לומר בכל יום פעמיים אחר תפלת ח"י "ונפשי כעפר לכל

לכל תפי"י והאיך יצא מפיהם לומר שכל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח ?

אכן לדעתי ברור כשמש שכאן מצאו אנשי ריב מקום לטעות, ורק כל הרוצה לטעות בא וטעה, וכל הלומד תורה לשמה זוכה לדעת שחלילה לנקום בשום אדם, והפירוש בדברי חכמז"ל הוא כי מצינו בשמואל א' י"א נחש העמוני רצה לכרות ברית עם ישראל בתנאי אם יקרו את עין ימינם, וקיבלו חכז"ל שאמר [שיבטלו הפסוק בתורה דכתיב בו לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'] שהוא עין ימין התורה שניתנה בימין עיי"ש ברש"י.

ומעתה יש ללמוד מזה שנחש העמוני לחם עם ישראל, אכן לא כדי ליקח מהם נחלה שדה וכרם או למשול עליהם שיהי' לו לעבדים וישתחוו לו אלא עשה מלחמה בישראל כדי לקרב שבט העמוני שיבואו בקהל ישראל.

וכד נפתח לכו' דברי הש"ס יומא כ"ב סוף ע"ב ושם אמרו ומפני מה נענש שאול ? מפני שמחל על כבודו וכו' ויהי כמחריש וגו' ואמר ר"י כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש וכו', וכל מי שיש לו עין פתוחה רואה שדרש סמוכין ולא עלה בלבו הנחש שהולך על גחון אלא נחש העמוני ללמוד ממנו שאסור ללחום ולנקום בשביל כבוד המדומה או כסף וזהב, אלא כדי לקרב הלבבות לאבינו שבשמים ולתורה וליראת ה' וחלילה להיות נוקם ונוטר דכתיב לא תקום ולא תטור.

וכן ביארתי מאמר החכם במשלי כ"ה [אם רעב שונאך האכילהו לחם] וגו' [כי גחלים אתה חותה על ראשו], ואמרו בפירוש שעל ידי שמטיב אל שונאו ידמה לשונא שגחלים באים על ראשו. ולדעתי שחלילה לומר שהחכם שלמה צוה ליתן לחם ומים שיבוש ויכלם, כי אין זה מדה טובה לפרסם השונא כדי לצערו ולביישו, והתורה אמרה לא תקום ולא תטור.

ולדעתי ברור בכוונת הקרא שהחכם מכל אדם אמר שאם בא הזמן שהשונא צריך מאתנו איזה ישועה והוא רעב ללחם וצמא למים „שלא ניתן לו מידינו לידיו אלא שניתן לו על ידי אחרים", ולכן אמר אם רעב שונאך האכילהו לחם, ולא אמר תאכילו בידיך אלא האכילהו על ידי אחרים, כי אתה בעצמך תתן לו אז יבוש ויכלם כאלו אתה חותה גחלים על ראשו, לזאת אמר אם רעב שנאך „האכילהו" וגו' והרי הוא כאלו אמר כי אם אתה תתן לו בזה אתה הותה גחלים על ראשו.

וכאשר גמרתי הדברים האלה אמר לי: וכי נמצא איש כזה בעולם שיש לו מדה טובה כזו שלא ינקום באדם שהוא שונאו ואם הוא רעב נותן לו על ידי אחרים למען לא יבוש ולא יכלם ? ואמרתי לו אני מכיר איש במדינתינו שסובל ומעלים עין משונאו שהוציא עליו דבה מחמת קנאה ושנאה והוא מאכילהו לחם על ידי אחרים, ואחר הדברים האלה אמר לי שכל העולם ניזון בזכות האיש הזה, וביקש ממנו להדפיס אלה הדברים לזכות אחרים.

רס"ה

מנהגי הנשואין בירושלים

ביום ועש"ק לסדר לו טו"ב אדר שני ביקשו ממני שני חשובי העיר נכדי הצדיק ר' מענדל כהן מפרעקסבורג ז"ל לסדר קדושין לבניהם אחר חלית והעמידו

והעמידו החופה בחצר בית הכנסת והכלה מקפת את החתן ג' פעמים קודם ברכות ארוסין ואחר ברכת ארוסין קוראים הכתובה אשר בה מוסיפין שאסור לילך לחוצה לארץ בלתי רשות מאשתו ומבית דין ומיד אחר ברכת ארוסין שוברין הכוס ושאלתי את חכמי העיר בעמדו שם מדוע עושים כן מיד אחר ברכות הארוסין ולא אחר ברכות הנשואין כמנהגינו וכמפורש בש"ס ברכות דף למד ע"ב בתוס' בד"ה אייתי ? והם השיבו שמאז נוהגין כן בירושלים ואמרתי בטעם המנהג ששוברין שם קודם ברכות נשואין הכוס דהטעם של קריאת הכתובה בין ברכת ארוסין לנשואין הוא כדי לעשות הפסק בין כוס ארוסין לכוס נשואין למען יכול לברך גם על כוס נשואין כמו שמפורש בספר הישר לר"ת סימן תר"כ וסימן תרכ"א וכדי לעשות הפסק גדול הוסיפו חכמי ישראל בהשכל ובדעת לשבור הכוס גם כן קודם ברכת נשואין וחכמי ירושלים הודו לדברי.

רס"ט

תורת העולה

כאשר באתי לעיר הקודש ירושלים באו לחדרי ראשי הכולל אונגארן הש"ו לכבד אותי בכבוד התורה לדרוש בבית הכנסת בשבת קודם פסח לו והבטחתי לעשות רצונם באימה וביראה ויען כי החוב עליהם להודיע מכל דבר חדש שנעשה בכולל שלהם את השר Consulat, ואחר שהודיעו שאחד מן הנוסעיי ממדיני Oesztreich-Ungarn ידרוש בשב' אחר חצו' בא בשב' קוד' הודעה מן השר הנ"ל שאחד מן השרים ע"פ הממשלה יבא בעצמו לבית הכנסת לשמוע הדרשה ובאו אלי שנית הראשים בש"ק אחר תפלת שחרית להודיע לי מרצון השר אשר לכבוד גדול בעיניהם.

וקודם חצות שלח השר הנ"ל את משרתו הנקרא Kaivasz עם אות הכבוד שיוליך אותי לבית הכנס' עם החבורי שבאה מחוצה לארץ אשר כבוד כזה לא נעשה לישראל מעת שנחרב הבית. ויהי כאשר באנו לבית הכנסת כבר ישב שם השר והבית הקדוש הי' מלא מבית ומבחוץ.

עליתי לפני ארון הקודש באימה וביראה ופתחתי את פי לדרוש מענינא דיומא וזה הוא תורת העולה אשר צוה ה' בפרשת היום ? תכלית התורה והשלמות אשר מבראשית עד לעיני כל ישראל הוא לאגד ולקשר הנפרד והנחלק כי כל זה דנחלק ונפרד הוא חסר השלימות ותועבה היא בעיני הבורא ית"ש אשר שמו „אחד" ושמו „שלום" ולזאת כאשר מסר לנו תורתו אמר לישראל שיצאו ויקראו בקול גדול : ה' אלדינו ה' אחד זאת תעודת ישראל בעולם לפרסם שמי שמו אחד שונא כל הנפרד ונחלק ומבקש מכל האדם לאגד ולקשר בכל כחו כל הנפרדים להיות אחד !

הוא ברא שמים וארץ שהם שתי עולמות אכן רצונו לאגד ולקשר את השמים ואת הארץ להיות „אחד" ובמה אפשר לאגדם ולקשרם ? אם האדם יושב ועוסק בקניני התבל הרי הוא עומד בארץ ולא בשמים ואם הוא יושב ועוסק בקניני השמים בלבד ועולה

ברוחו עד לב השמים לחקור ולדרוש במאורי השמים ואינו עוסק בקניני התבל הרי הוא עומד בשמים ולא בארץ אכן העודת האדם על הארץ הוא לחבר את השמים ואת הארץ להיות לאחדים בידו. הם הם הדברים ששמו חכמי המשנה על לבינו במאמרם: טוב תורה עם דרך ארץ ואם תעסוק בתורה ובדרך ארץ אז תעשה את השמים ואת הארץ להיות אחד!

בכל דבר שהאדם עושה יש בו שמים וארץ. המעשה שעושה האדם היא „הארץ" אכן הכל הולך אחר הכונה שמכוון האדי בכל דבר, היא החלק מן „השמים" ואם עושה הדבר אשר מוטל עליו לעשות בכונה רצויה אז הוא מאגד ומקשר את השמים ואת הארץ להיות אחד!

העומד ומתפלל בכונה רצויה וכן העוסק בתורה ולומד על מנת שידע לעשות הטוב והישר בעיני אלדים ואדם: הנותן צדקה לעני בעין יפה ומתכון לקיים מצות צדקה כחוב על האדם להחזיק עני ואביון במאדו וכן מי שעוסק בקניני התבל להועיל לבני גילו ולעשות הטוב והישר בעיני אלדים ואדם הוא הוא המקשר והמאגד את השמים ואת הארץ להיות אחד!

אכן המתפלל בלא כונה והנותן צדקה בלי כונה ועוסק בקניני התבל רק להועיל לעצמו ולא לאחרים הרי הוא עושה מעשה ארץ ולא מעשה שמים והרי הוא כמת שהוא טמא ומטמא אחרים כי המתפלל ועוסק בתורה שלא לשם שמים הוא כגוף בלא נשמה! ודבור הראשון מאת ה' לאברה' אבינו שהי' אב המון גוים הי' התהלך לפני והיה „תמים" שלא יהי' דבר הנפרד בו ובגופו אלא שיהי' מחובר בכל מעשיו כונה רצויה המשלים את המעשה אשר יעשה האדם. וזה הוא כונת הקרא בסדר שפטים „תמים" תהי' עם ה' אלדיך אשר רבינו הרמב"ם בפי"א ומע"א כתב שהפירוש מן „תמים" הוא שיהי' תמים באמונתו ולא יאמין בנחשים ובכשפים שמאמינים חסרי הדעת ורבינו הרמב"ן במנין העשין מצוה חי' ומפרש „תמים" הוא מצוה שנאמין „באחד" שהוא לבדו עושה כל. אכן לדעתי הפירוש מן „תמים" הוא שנקשר ונאגד כל הנפרד להיות „אחד" ואם אנו עושים מעשה נעשה אותה בכונה רצויה לחבר הגוף עם הנשמה שהיא המעשה עם הכונה והנשתדל לאגד ולקשר הבריות בקשר האהבה ובקשר השלום להיות אחד?

ובזה מבואר תורת העולה בפרשת היום. חכז"ל אמרו במדרש „עולה באה על הרהור הלב" שנאמר גבי איוב אחר שהקיפו ימי המשתה והעלה עולות מספר כולם, כי אמר אולי חטאו בני וברכו אלדים בלבבם עכ"ל ומעתה טעם קרבן העולה הי' לכפר על „הרהור הלב" ופלא הא אמרו במקום אחר עולה באה לכפר על חייבי עשה

אכן מאז עד היום הזה נעו בני אדם יושבי חשך וצלמות בשדה העיון והאמונה. יש בני אדם שעושים המעשה אשר מחויבים לעשות על פי חקי האמונה וחקי המדינה. הם שמקיימין המצות שמחויבים לעשות ע"פ מצות התורה אכן המעשה שעושים הוא „בלי כונה" ומצוה בלי כונה הוא כגוף בלא נשמה והי' כלא הי' כלל ועליהם אמר הנביא יחזקאל סימן כי „והעולה על רוחכם כלא היה" הכונה כשם שאם אדם תעה מדרך השכל ואומר שדי „במחשבה ובכונה לבד" ולא צריכין לעשות המעשה בפועל אלא שיכוין לבו לשמים ובזה לא

תשובות רשב"ן אה"ע

לא יצא ידי חובתו באשר צריך לאגד ולקשר את השמים שהיא הכונה עם הארץ שהיא המעשה בפועל כן אין יצא ידו חובתו אם עושה המעשה ואין מתכוין בה בכונה נכונה.

ומעתה שפיר אמרו „עולה באה על הרהור הלב" שחוטאים במה שאומרים שדי להרהר בלב ואין צריכין המעשה שצותה התורה כי אומרים מה לנו לזעוק ולהתפלל די לנו לכוין לבינו לשמים והיודע מחשבות האדם יודע מה בלבינו. מה לנו להניח תפילין ולהלביש ציצית לעורר מחשבותינו לשמים די לנו לכוון לבינו לשמים גם בלי המעשה לזאת צוה התורה להביא קרבן עולה לעורר כי החוב עלינו להקריב הגוף עם הנשמה להיות שלמים ותמימים ואין תמים ושלם אלא מי שמקשר ומאגד השמים עם הארץ להיות אחד:

וזה שאמר איוב שיקריב עולה אולי חטאו בני וברכו אלדים בלבבם שאמר שדי במחשבות הלב ואין צריכין מעשה בפועל. ומעתה שפיר אמרו חכז"ל שהעולה באה לכפר על חיובי עשה באשר אמרו שדי בכונת הלב ואין צריכין לעשות המעשה בפועל. וזאת „תורת העולה" שהחוב עלינו בני ישראל להיות תמימים ושלמים לאגד ולקשר את השמים ואת הארץ לעבוד את האדמה בזעת אפינו ולאהב את המלאכה ולעסוק בקניני התבל שהוא הארץ ובכל זאת לא נשכח את מי שברא את השמים ונתן לנו את תורתו וצוה אותנו לקדש את יום השבת ובמצות התלוים בארץ לחזות את אלדים גם בעת שאנו אוכלים ושותים ובעת שאנו עוסקים לעבוד את האדמה אשר ממנה גרשו אותנו לפני אלפים שנה.

תורת העולה היא לדעת: דאס וויר איין גאנצאפפער ברינגען מיססען דענן זא וויר נור איין האלבעס אפפער ברינגען ווענן וויר נור פיר דען הימעל אדער נור פיר דאס אירדישע לעבען, זא האבען וויר דיא הייליגען לעהרען אונזערער תורה מיספערשטאנדען.

אכן שבט לוי שלא הי' חלק ונחלה בארץ, כי רק ה' הוא נחלתו מהם לא ביקש ה' לקיים תורה עם דרך ארץ שיאגדו ויקשרו את השמים ואת הארץ, כי תעודתם הי' רק ללמוד וללמד תורת ה' לישראל. ומעתה הכהנים לא זכו לאגד ולקשר את השמים ואת הארץ באשר לא עסקו בעבודת האדמה.

ולזאת כאשר אמר ה' למשה צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה שתעודת ישראל בעולם הוא להראות שהחוב עלינו לאגד ולקשר את השמים ואת הארץ להיות אחד כי חצי שיעור אוסר מן התורה. היינו שעוסק רק בחצי שיעור מן העולם הן העוסק בחלק השמים לבד והן העוסק בחלק הארץ לבד לא יצא ידי חובתו, וכאשר שמעו זאת הכהנים ויפג לבם כי הם הם אינם תמימים ואין להם חלק ונחלה בארץ. לזאת נאמר כאן לשון צו מה שלא נאמר בכל הקרבנות, היינו לזרז שיאמרו כן לישראל שרצו ית"ש הוא זאת תורת העולה שיהיו בני ישראל תמימים ושלמים וטוב תורה עם דרך ארץ.

ובזה הסברתי מאמרם בתו"כ שהובא ברש"י אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס. מן רבותינו שמעתי לבאר המאמר כי מכל הקרבנות קיבלו הכהנים חלק אכן מן העולה שכולה כליל ולזאת יש לחוש שיתרשל הכהנים בהקרבת

בהקרבת קרבן עולה, לזאת אמר להם צו שהוא לשון זירוז.

אכן לדעתי זה הוא פתיחות הכבוד לאהרן ולבניו שיהיו צריכין לזה התעוררת שיעשו מצות ה' שלא על מנת לקבל פרס, ובגלל זאת דעתי שהפירוש מן צו שהוא זירוז לכהנים הוא מטעם שאמרתי, יען מן תורת העולה הוא שנלמוד שרבונו ית״ש הוא שיהי' כולו לה', הן חלק הרוחני והן חלק הגופני, ושהחוב לאגד ולקשר את השמים ואת הארץ על ידי תורה ודרך ארץ, ומזה הכהנים מובדלים באשר אי אפשר להם לקיים מצות עבודת האדמה ומצות התלויים בארץ, לזאת אמר ה' למשה לזרז שבמה שהם לומדים תורה ומוסר לישראל שיעסקו בתורה ובדרך ארץ בזה גם הם עולים למעלה ברוח המעלה, כי זאת תורת העולה, הכהנים הם הם העוסקים בדברי שמים ומרביצין תורת שמים בארץ בזה הם מקשרים ומאגדים את השמים ואת הארץ בעולם.

אחי ורעי! מעת שנחרב הבית אין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו, ואנחנו מפוזרים בארבע כנפות הארץ ללמוד וללמד שהחוב על כל ברואי מטה להיות אחד להאמין בבורא יחיד ומיוחד, לאגד ולקשר את השמים ואת הארץ בכל מעשה ידינו, ולאגד ולקשר את כל ברואי מטה בקשר אחד באהבה רבה, כי אב אחד לכולנו, אל אחד ברא אותנו! אנחנו בני ישראל בכל קצוי ארץ הקרבנו פעמים אין מספר גופנו ומאדינו על מזבח העולם, וכל יושבי תבל יודעים זאת תורת העולה שבשביל התורה והאמונה היינו קרבן עולה שכלה כליל ועלה שמימה לריח נחוח לה' לפרסם שהוא ית״ש אחד.

ויען כי אנחנו בגולה אין לנו כהנים שעוסקים רק במילי דשמיא, יען כי החוב עלינו בחוצה לארץ לעסוק בתורה ובדרך ארץ, לזאת כל בני הגולה מסתופקים ומשתדלים לפרנס את החכמים שיושבים ועוסקים בתורה ובעבודה בלבד שאין להם חלק ונחלה בארץ ובקניני התבל, והם הם לנו הכהנים בזמן הזה?

ועתה תגדל שמחתינו שזכינו לבא לארץ הקדושה אשר בה ישבו אבותינו והנביאים שלמדו אותנו לומר ה' אלדינו אחד מהם למדנו שהחוב עלינו לאגד ולקשר באהבה רבה את כל ברואי מטה; מהם למדנו להתפלל בשלום המלך והשרים ולאהב את הארץ אשר אנו יושבים בה!

תגדל שמחתינו לראות עין בעין את כהני ה' הם הם החכמים אנשי כולל עסטרייך אונגארן מעהרן ובעהמען שהם כהני אמת וצדק שיושבים ועוסקים בתורה!

ומה מאד גדלה שמחתינו לראות כי אחינו בני ישראל ומדינתינו עומדים תחת שר ומושל המשגיח עליהם באהבה רבה ובמדת החסד ורחמים!

ויהי בבאנו אל הארץ שהנחיל ה' לאבותינו, אל הארץ אשר בו עין ה' מראשית השנה עד אחרית השנה לא נשכח להתפלל על מלכינו החסיד הראשן *Ferencz József* אשר מעודו זכה לאגד ולקשר את בני מדינתינו אשר הם כמה אומות ומדברים הרבה לשונות להיות אחד ועתה לעת זקנותו נתפרדו הלבבות ונחלקו לכמה מחנות. ולזאת אשא עיני לשמים להתפלל בדמע:

אנא ה' מלך כל הארץ, תן שלום בארץ, חזק ואמץ את לב מלכינו **פערענץ יאזשעף**

יאזשעף הראשון, שפוך בלבו שמחה בימיו תושע ישראל ויבא לציון גואל וששון, תציל אותו מכל מחלה ואסון, אמן.

ר"ע

זאת תורת העולה

ויהי כאשר התפללתי בעד מלכינו החסיד יר"ה עמד השר *Consulat* מן מקומו וכפלו דמעות מעיניו. אחר הדרשה והתפלה בא למקומי ואמר כדברים האלה:

Empfangen Sie hochwürdiger Herr meinen Dank für die schőnen Lehren die ich zú hőren die Ehre hatte. Ich werde hőhern Ortes hierüber Bericht erstatten. Sagen Sie Ihren Glaubensgenossen in Oestreich-Ungarn, dass wir mit verdoppelter Kraft von nun an ihre Glaubensgenossen in Schutz nehmen werden.

שמחנו לשמוע מפיו הדברים האלה. ויהי כאשר יצא השר מבית הכנסת ביקשו ממני שנית לומר הלכה ואגדה, ולכבוד התורה מלאתי את בקשתם.

רצוני להראות לכם שתוכן דברי האגדה אשר אמרתי עד הנה לפניכם בפני השר הצדיק יש להם יסוד בפלפול ובהלכה. זאת תורת העולה לבאר פרשה אשר עליה אמר ר"י בש"ס מנחות דף מ"ה פרשה זו עתיד אלי' לדרוש דכתיב ביחזקאל סי' מ"ד כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלי? אמר ר' יוחנן פרשה זו עתיד אלי' לדרוש.

מראש תמה תמה אקרא הא בחולין דף ל"ז ע"ב אמרו על הקרא שאמר נבלה וטרפה לא אכלתי שאמר יחזקאל בסי' ד', וכי שיבח עצמו שלא אכל נבלה וטרפה מה שאסור לכל ישראל? אלא שלא אכל מבהמה מסוכנת שקרוי נבלה ולא מבהמה שהורה בה חכם שהי' בעיניו כטרפה, ועתה יש לומר שמה שאמר נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים שלמד ולימד שכהנים לא יאכלו מבהמה מסוכנת ומבהמה שהורה בה חכם מה שמותר לישראל?

ואמינא דבר חדש בהאי מימרא שיחזקאל ברוח קדשו מלא לטוב ויסר להורות לכהנים שטעו ואמרו שחצי שיעור אסור מותר מן התורה לכהנים לזאת בא להורות שגם לכהנים חצי שיעור אסור מן התורה.

הרשב"א בתשובה סי' תל"ט מסביר כיון דאמרי' שחצי שיעור אסור מה"ת מעתה התורה הזהירה על אכילתו ומה טעם אין בה מלקות? ומתרץ משום דבכל איסורי תורה כתיב כל ולמה לא כתיב בתורה סתם לא תאכל נבלה, לא תאכל דם, מחמצת לא תאכלו, ולמה לי אכל כולם תיבת כל אחר שריבה מיעט, ומאי ריבוי לאסור ומאי מיעוט מיעוט מלקות. כונתו אסור אכילה בא להורות על אכילת שיעור שלם במלקות כל בא להורות האסור בחצי שיעור מה"ת בלי מלקות.

ומעתה יש לנו דבר נפלא, כי גבי כהנים בסדר אמור פכ"ב כתיב נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, וכאן גבי כהנים לא נאמר "כל" ומעתה יש לנו מקום לטעות ולומר שלכהנים לא נאסר חצי שיעור, לזאת בא יחזקאל ואמר כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים להורות שגם לכהנים אסור חצי שיעור.

ומעתה לפ"ז אין צריכין להמתין עד שיבא אליי וידרוש לנו למה אמר יחזקאל כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים הא צריך לדרוש שאסור לכהנים גם חצי שיעור.

אכן גם אם אמת שזכינו לכוון האמת שיחזקאל בא להוסיף תיבת כל להורות לכהנים שחצי שיעור אסור מה"ת סוף כל סוף אנו צריכין להמתין עד שידרוש לנו אליי מה זה ועל מה זה לא אמרה התורה בסדר אמור גם כן כל נבלה וטרפה וגו' שלא ליתן מקום לטעות לכהנים שחצי שיעור לא נאסר להם.

זאת ועוד אחת בשלמא לרי יוחנן לשיטתיה דסובר חצי שיעור אסור מה"ת ויליף מדכתיב בכל מקום "כל" כמ"ש בש"ס יומא דף ע"ד ובתוס' שם בד"ה כיון שפיר יש לומר שלכן אמר יחזקאל הקרא כדי להורות להם שחצי שיעור אסור גם לכהנים, משא"כ לר"ל שסובר שחצי שיעור מותר מה"ת ואין נפקותא אם כתיב כל או לא, ומעתה קשה מה בא יחזקאל לומר נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים?

ומעתה אלו הי' אפשר לומר שכוונת יחזקאל הי' להוסיף לכהנים תיבת כל כדי להורות להם שחצי שיעור אסור מה"ת גם לכהנים למה אמר ר' יוחנן פרשה זו עתיד אליי לדרוש, ולמה לשיטתו לא השיג שבא להוסיף תיבת כל כדי לומר להם שחצי שיעור אסור להם: ועכ"ח צריכין לומר שלא השיג כן ומשום דסוף כל סוף קשה על התורה שלא אמרה תיבת כל ונתנה מקום לטעות שחצי שיעור מותר לכהנים ושפיר אמר פרשה זו עתיד אליי לדרוש.

ומעתה נחזי שרבינא לא רצה להמתין עד שיבא אליי לפרש דברי יחזקאל והוא בא ודרש שלכן אמר יחזקאל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים משום דיש מקום לטעות הואיל ואשתרי מליקה לכהנים שרי להם גם נבלה. הא לדעת ריש לקיש דסובר ביומא חצי שיעור מותר מה"ת וסובר בנזיר דף כ"ט ע"א אין שחיטה לעוף מה"ת אין לומר שלכן אמר יחזקאל כל נבלה וגו' כדי להוסיף כל להורות שחצי שיעור אסור מה"ת הא סובר שמותר ואין לומר שבא לומר לכהנים אסור נבלה משום דלהם מותר מליקה הא לשיטתו גם לישראל לא נאסר מליקה בעוף מה"ת כקושית התוס' בחולין דף כ' ומעתה קשה מה בא יחזקאל להורות ושפיר אמר ר"י פרשה זו עתיד אליי לדרוש.

אכן כד נחזי בעין יפה נמצא זאת תורת העולה שהוא ית"ש שואל ומבקש מבית ישראל לקיים טוב תורה עם דרך ארץ, והחכם מכל אדם אמר גם מזה ומזה אל תנח ידיך, ואמרו כל מי שאין מלמד את בנו אומנות כאלו מלמדו לסטות, ומי שאוחז רק בחצי שיעור, שעושה כרשב"י וסומך עצמו על נס, זה עובר על אסור התורה שאמרה וברכך ה' בכל אשר תעשה, והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם כהסכמות גדולי האחרונים באו"ח סי' קנ"ו.

אכן כהנים משרתי ה' להם ניתן

רק

יק חצי שיעור, לעסוק יום ולילה בתורה ובעבודת ה' ללמוד וללמד ואין להם חלק ונחלה בקניני התבל.

לזאת יש לומר שהכהנים אשר אין להם חלק בארץ ורק חצי שיעור מן העולם שהוא חלק השמים הוא נחלתם להורות לעם ה' את דבר ה' ולזאת להם לא נאסר חצי שיעור, ולזאת לא כתיב כל שבא לרבות חצי שיעור גבי כהנים ומעתה בדרך אגדה ומוסר השכל יש לנו טעם וסברא למה לא נאמר בתורה גבי כהנים כל נבילה וגו' וקשה למה בא יחזקאל והוסיף תיבת כל ? והתירוץ ע"ז הוא משום שבא להורות שחצי שיעור מן האיסור אסור מה"ת גם לכהנים באשר מדכתיב בתורה רק נבלה וטרפה ולא כתיב כל . ומעתה קשה למה באמת לא אמרה התורה גם גבי כהנים כל ? אכן יש לומר סברא חדשה ויסדה בדין [חצי שיעור שלא פליגו כלל בעיקור הדין] דגם ר"י סובר שהתורה רמזה בתיבת "כל" שמן החוב לאסור חצי שיעור יען שאם יבא לאכל חצי שיעור מה שמותר מעיקר הדין יבא לידי שכחה וטעות ולא ילמנם ויאכל שיעור שלם שאסרה לו התורה ולזאת אסרה התורה חצי שיעור מטעם גזירה , ומצינו מפורש בהרבה מקומות שאסרה התורה דברים המותרים מה"ת מטעם גזירה .

בתורה כתיב גבי נזיר מחרצנים עד זג לא יאכל ואמרו במדרש רבה שלא נאסרו החרצנים ורק שלא יבא לשתות היין, וכן אמרו באבות דר"נ פ"ב שאסרה התורה הנגיעה באשתו נדה שלא יבא אליה בקירוב בשר (עיי' שפתי חכמים עלורע) . וכן כתב רא"ה בחנוך סי' קפ"ח שיחוד אסור מה"ת מטעם גזרה שלא יבא לדבר ערוה . ובשו"ת שואל ומשיב מביא מרשב"ץ שלכן גזרה התורה גבי חמץ ולא יראה למען לא יבא לאכל חמץ בפסח, וכן כתב בשואל ומשיב מה"ק תשובה ר"ל שמה שאסרה התורה "ליקח שוחד" אפילו לדון דין אמת, לפי שחששה התורה שיטה הדין, וכן מפורש ברמב"ם סוף ס' המורה שאסרה התורה כמה דברים לא שהן אסורים מעיקר הדין אלא שלא יבא לעשות דבר אסור שהוא תועבה.

ומעתה מאחר שכלל גדול בידינו כהנים זריזים הם, כמ"ש בש"ס עירובין דף ק"ג סוף ע"א יש לומר שלהם לא נאסר לאכל חצי שיעור אסור יען שהם יזהרו שלא יבא לאכל שיעור שלם. ולפ"ז אור חדש תאיר על ציון למה לא נאמר גבי כהנים תיבת "כל" לרבות על חצי שיעור, משום שלגבי כהנים זריזין לא גזרה התורה.

והא דאמר יחזקאל "כל" נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים ואסר להם גם חצי שיעור משום שראה יחזקאל בימיו שלא היו הכהנים זריזין ומאחר שלא היו זריזין הא מן ההכרח לאסור גם להם חצי שיעור. אכן מי הוא זה שיכול לומר שבימי יחזקאל לא היו הכהנים זריזין ? לזאת אמרו פרשה זו עתיד אליה לדרוש למה בתורה לא כתיב גבי כהנים "כל" ויחזקאל הוסיף "כל" כדי לאסור להם חצי שיעור.

ועתה אני חוזר לפרשה שלפנינו דכתיב "צו" את אהרן ואת בניו וגו' ואמרו חכז"ל אין צו אלא לשון זירוז וביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס ופלא מה הוא הלשון "וביותר" צריך לזרז, ולמה לא אמרו צו לשון זירוז באשר צריך זרוז במקום שיש חסרון כיס ? אכן גבי כהנים שהיו מוחזקין שהם זריזין למה נאמר להם בלשון צו שהוא לשון זירוז ? לזאת אמרו במקום שיש חסרון ממון גם כהנים צריך זירוז, אכן גבי אסור הם מוחזקין שהם זריזין.

ואמינא עוד טעם חדש למה נאמר לכהנים גבי תורת העולה הלשון

לו

"לוי" יען דחכז"ל אמרו לנו בש"ס סוטה פ"ו בריתות נכרתו על לימוד התורה וצ"ו בריתות על קיום התורה, וכתבו בעלי המקובלים לפ"ז נכרתו על כל מצוה קצ"ב בריתות כמנין "נצבים", ולכן כאשר קיבץ משה כל ישראל הכהנים ובני ישראל אמר אתם נצבים היום כולכם (כתבי האר"י בכוונת פרשת התמיד).

ומעתה לפ"ז הכהנים שהחוב עליהם ללמוד וללמד, להם נאמר בלשון "לוי" שמכוון נגד ל"ו בריתות שכרת ה' עם ישראל ולהם לא נאמר רק חצי שיעור מן התורה, כי מצות התלוית בארץ לקט שכחה ופאה וכדומה לא היה סיפוק בידיהם לקיים, אלא הם כרתו ברית על ללמוד וללמד, אכן בני ישראל שעסקו בעבודת האדמה עמהם כרת ה' ל"ו בריתות על קיום המצות בפועל. ואם בני ישראל זוכים לקיים כל המצות בפועל והכהנים זוכים לקיים ללמוד וללמד בכוונה רצויה אז הכהנים והעם עומדים "נצבים" כחומה חזקה אשר כל רוחות רעות שבעולם אין מזיזין אותה ממקומה.

והי' אם יפתח ה' את עיני ישראל שהכהנים ילמדו תורת ה' לנאות באמת ובמדת האהבה כדי לקרב הלבבות לאבינו שבשמים וישתדלו להרבות השלום בעולם למען יהי' ישראל גוי "אחד" בארץ בלי חלוק ופרוד הלבבות, בלי כתות ואגודות, באשר ישומו לנגד עיניהם שהקב"ה ששמו שלום כרת עם הכהנים ומסרתי השם "ל"ו בריתות על ללמוד וללמד" ואם העם ישמעו לקול הכהנים שהם זריזין יכיריו וידעו שהקב"ה כרת צ"ו בריתות עם בני ישראל לשמור ולעשות אז נזכה לבנין בית מקדשינו שהי' בנוי' עם "ל"ו" חלונות כמנין הבריתות עם הכהנים שעמדו בעזרה לעזרה לעבוד עבודת הקודש, ואז יתקיים בנו מקרא שכתוב: אתם נצבים היום כולכם בארץ אשר הנחיל ה' לאבותיכם ויבא לציון גואל בימינו ובימיכם, וירבו ימיכם וימי נשיכם בניכם ובנותיכם וכל אשר לכם, אמן.

רע"א

גדרים וסייגים

ויהי אחר שזכיתי לדרוש בבהכ"נ לפני גדולי ירושלים לוו אותי הרבה מהם לבית מלוני, ובדרך דברנו בשבחא כהנים זריזין וכמה מצות ואסורים שנאמרו רק בתורת גדר וסייג שלא יבואו בני ישראל לעשות דבר מתועב בעיני נותן התורה ית"ש, ואמרתי להם משה רבינו הי' הראשון שעשה גדר וסייג לתורה, דהנה בכל התורה מן בראשית עד לעיני כל ישראל לא כתב משה אות אחת מה שלא נאמר לו מאת ה', וחכז"ל סיפרו לנו שמשה הוסיף יום אחד מדעתו ומהיכן ידע שרשות להוסיף ולשנות?

אכן מאחר שהוא ראה וידע שרצונו ית"ש הוא לעשות גדר וסייג שלא יבואו לעשות דבר המתועב, ולכן הרבה להם תורה ומצות, וכל זאת אמר הקב"ה למשה בעל פה, כמו שנאמר ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרת, וזה תורה שבעל פה, על כן בא משה כדי לעשות גדר וסייג שלא יכשלו והוסיף יום אחד מדעתו.

ובזה תרצתי קושי' חמורה שהקשה במג"א באו"ח סי' תצ"ד האיך אנו אומרים ביום א' משבועות יום מתן תוה"ק, הא קיי"ל כר"י שבזין בסיון ניתנה התורה? אכן.

אכן יען דמשה רבינו הוסיף יום אחד מדעתו מטעם גדר וסייג והוא כן משום שקיבל בעל פה שהזהיר על בני ישראל לעשות משמרת לתורה, והוא ית"ש אומר לו שכמה ענינים מסורים לחכמים כפי המקום וכפי הזמן, ועת לרחק ועת לקרב, עת להחמיר ועת להקל והקב"ה מסכים על ידיהם:

ומעתה יום ראשון משבועות שהוא שהוא סיני בקיון הוא הוספות משה שקיבל בע"פ ולעשות גדר וסייג, ולזאת אנו אומרים ביום א' דשבועות יום מתן תורתינו על תורה שבע"פ, כי לולי תורה אין לנו תורה שבכתב. ולכן אמרו בגלדק בירושלמי דע"א פ"ב ה"ן המורים דברי תורה מדברי סופרים.

רע"ב

רעמסס הוא גשן במצרים, גשן בארץ ישראל

בהיותי במצרים בכפר גשן, שהוא שעה אחת מהעיר *Kairo* היא עיר קטנה חרבה ושוממה אשר כעת דרים שם מדלת העם והוא המקום שישבו שם אבותינו כשבאו עם יעקב אביהם לארץ מצרים והיא תקרא גם „ארץ רעמסס" כמו שנאמר בסדר ויגש וישב יוסף את אביו ואת אחיו וגו' „בארץ רעמסס" כאשר צוה פרעה הוא תואר למלך והמלך שגזר גזרות קשות ורעות על ישראל בימים ההם שמו הי' Ramsze רמסא וראינו אותו שוכב באקאדעמיע בין החנוטים השוכבים שם הרבה.

אכן גם בארץ ישראל הי' עיר אשר שמה גשן כמפורש בספר יהושע קאפיטל ט"ו פסוק נ"א, וביהושע קאפיטל יוד פסוק מ"א כאשר הכה יהושע את המלכים כתיב ואת כל ארץ גשן עד גבעון. ומעתה כשם שנקרא המחוז מן העיר גשן אשר בארץ ישראל עיר גשן" Der Landstrich Goschen כן נקרא העיר והמקום „גשן אשר בארץ רעמסס Der Landstrich des Ramsze.

רע"ג

אחד מן הנוסעים שזכה לשתי שולחנות וברוהו פי שנים, תורה ויראת שמים אוהב ציון וירושלים, מוה"ר אלי' קארלין מעיר אמסטרדם הקריב חלבו ודמו ופזר את הונו למען יזכה להשתטח גם על קברי הצדיקים בעיר טבריה ונסע מיד מעיר יפו לטבריא ובא בשלום אחר שעברו זין ימים לעיר הקודש ירושלים.

ואני גם כן רציתי ליסע מירושלים לצפת וטבריא דרך שכם ובקשתי מאנשי ירושלים להורות לי הדרך הישר וכתבו בספר כל עיר וכפר באשר נסעו, ולא עלתה בידי מחמת קולר הזמן. ואעתיק פה הדרך לצפת וטבריא.

הולכים מירושלים לעמק הנקרא Kidronthal ומשם על ראש ההר הנקרא Skupusz אשר עליו חנה טיטוס בעת שעלה ללחום נגד ירושלים וקרוב לו הוא ההר הנקרא גבעת בנימין הנזכר בשמואל א' קפיטל י"ג פסוק כ"ו הנקרא כעת בלשון ערבי Tülel ואחר שעה קטנה נראים הכפרים Ilpül Kalandi והכפר Atara בתוך העיר

עטרות

עטרות אדר שמוזכר ביהושע ט"ז פסוק ה'.

ואחר אלי שעה באים לכפר Birje היא העיר בארות של שבט בנימין המוזכר ביהושע ט"ח פסוק י"ז (ופה לנים עד אור הבוקר כי שם מעינות טובות).

ומשם באים אחר שעה קטנה לכפר Betün שהיא העיר בית אל בנחלת מטה בנימין (יהושע ח"י) אשר ישבו מקדם מלכים הרבה (עיי' יהושע י"ב).

והנה מלאתי פה מקום לעורר על טעות גדול של בעל מחקרי ארץ שכתב בשם בית־אל שהיא היא העיר שהסב יעקב אבינו את שמה לוז לבית־אל וזה טעות גדול, כי בפירוש אמרו חכז"ל בפסחים דף פ"ח ע"א מה דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה בהר ה' אל בית אלדי יעקב ולמה לא אלדי אברהם ויצחק? אלא לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שכתוב בו שדה אלא כיעקב שקראו בית דכתיב ויקרא את שם המקום ההוא בית־אל עכ"ל. ומעתה ברור ומבורר שהעיר בית אל שמוזכר בספר יהושע איכו המקום לוז שקרא יעקב בית אל כי המקום שקרא יעקב בית אל הוא ההר מוריה שהתפלל בו אברהם ויצחק העומד בירושלים!

ומן בית אל שהוא בנחלת שבט בנימין באים לנחלת שבט אפרים ושם המקום הראשון הוא בלשון ערבי Schilon והיא העיר שלה המוזכרת ביהושע סי' ע"ז אשר בקרבה נטע יהושע את משכן ה' אשר עמד שם עד ימי שמואל (יהושע סי' ח"י).

ומשם באים אל המקום הנקרא Lebona היה עיר בשכונת שכם הנקרא בשופטים כ"א פסוק י"ט לבונה ומשם באים אחר אלי שעה בכפר הנקרא בלשון ערבי Awarta והיא גבעת שאול אשר מוזכר ביהושע סי' כ"ד פסוק ל"ג, ושם הוא קברו של אלעזר הכהן ובניו וסמוך לו איזה רגעים הוא הכפר Balat אשר עומד אצל הר עיבל וסמוך לו הוא חלקת השדה שקנה יעקב מן חמור מלך שכם ושם הוא קברו של יוסף כמו שמפורש באר היטב בספר יהושע סי' כ"ד פסוק י"ב וקברו של יוסף הוא קדוש לערבים ולכל האומות. ומשם באים אחר אלי שעה „לעיר שכם שעומדת" בבקעה „בין הר גריזים להר עיבל" ובעיר שכם דרים יותר מבי' מאות משפחות יהודים וכן דרים שם יותר ממאה משפחות שמרונים שהם אומה שקיבלו דת ישראל בימי שלמנסר מלך אשור שגלה עשרת השבטים והי' מעולם שונאי היהודים אשר בנו להם בית המקדש „על הר גריזים" אשר עוד היום מקריבין שם קרבן פסח, אכן אין שומרים תורת משה ואין להם שום ידיעה מתורה שבעל פה ולא מדברי הנביאים.

רע"ד

הר גריזים והר עיבל

הר גריזים שהוא סמוך לעיר שכם גבוה מאד (870 מעטער אובער דען מיטטעללענדישען מעער) נאוה הר שמלא במעינות טובות ואילנות ומלאים עליו חורבות מן בנינים שעמדו עליו בזמן

בזמן בית שני, אבן הר עיבל גבוה ממנו 5 מעטער וגם עליו כמלאים עוד חורבת ישנות, ומשם נראים ההרים תבור וכרמל.

רע"ה

שמרון — *Samaria*

שם עומדת העיר שמרון אשר היתה ראש ממלכת ישראל ומימי המלך עמרי עד יום גלות הארץ, בנויה אותה על הר נחמד ונעים „בנחלת אפרים" אשר קנה מאת „שמר" ויקרא אותה על שם אדוני העיר" שמרון כמפורש במלכים א, ט"ז. „אחאב בנה בתוכה היכל" (מ"א כ"ב) „גם היכל לבעל" (שם ט"ו) ובה ישבו „כותיים" ובספרי העמים קראו הכותיים „שמרונים" (מחקרי ארץ שמרון), וקרוב לשם היא העיר „שמיר" הנקראת בלשון Schamir ערבי Szanur (שופטים קי' ע"ח) אבן נמצא גם עיר שמיר בנחלת מטה יהודה (יהושע ט"ו).

רע"ו

עיין גנים — *Enganim*

שם בקצה נחלת מטה יששכר „בעמק יזרעאל" עומדת העיר עין גנים ואף בנחלת מטה יהודה נמצא עיר „עין גנים" (יהושע ט"ו), ואחר ב' שעות בא"ים לכפר בית שאן Bethse-an בנחלת חצי מטה מנשה.

וראיתי בס' מחקרי ארץ שבימי בית שני קראו את העיר בשם Scyt-hopolis כי ישבו בה המון העמים הנודעי' בשם זציטהען ויען כי לא נכבשה אז מן היהודים יחשבוהו בש"ס חולין דף ו"ו ע"ב לענין קדושת הארץ כאחת ערי העמים.

ואחר ג' שעות בא"ים לכפר הטין אשר שם נקבר „יתרו חתן משה" ויהודים מצפת וטבריה נוסעים לאקרו חג של פסח על קברו.

ומשם הוא הדרך „לצפת ולטבריא" ובאמצע הדרך בין צפת לטבריא הוא הכפר Jakuk היא העיר חקוק ביהושע י"ט ל"ד אשר שם הוא קברו של חבקוק הנביא.

רע"ז

טבריא

טבריא סמוך אל ים כנרת עיר גדולה סדרים בה כמה אלפים יהודים מעת שבורר היהודים אדריאנוס גרש אותם מירושלים ומן ביתר וישבו שם גם הסנהדרין והיתה עיר גדולה מלאה חכמים וסופרים.

בה גמר ר' יהודה הנשיא ששה סדרי משנה, בה קבעו המסורה והנקוד Punktation בה נקבר ר' יוחנן בן זכאי

ר'

ר' אמי ור' אסי עיי' ב"ס ברכות דף ח' סוף ע"א ר' אמי ור' אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא מצלו אלא בין עמודי היכא דהוו גרסי שם נקבר "רים לקיש" (עיי' מועד קטן כ"ה ע"ב) ושם נקבר סמוך לו ר' חנינא תלמידו של רב, ר' "כהנא, ר' חייא ובניו ור' "הונא" (עיין מועד קטן כ"ה כ"א) ושם נקבר ר' "ירמיהו" מן האמוראים, שם נקבר "רבינו משה בר מיימון" שמת בליל ב' כ' להודש טבת התקס"ג לאלף החמישי שבעים שנה חסר פ"ג יום הי' במותו, ולוה לפני מותו להוליכו לעיר טבריא שנקראת גם "חמת" וגם "רקת" ולקברו אצל אביו שסוכב בטבריא, אכן לא הי' סיפוק בידם להוליכו מיד עד אחר חמשה ויש אומרים אחר תשעה ימים, וקברו אותו בבית מדרשו עד שהי' סיפוק בידם להוליכו לטבריא, ובמותו כאשר הגיע השמועה לירושלים עשו מספד גדול וקראו בתוכחה של פרשת בחקתי ולמפטיר ויהי דבר שמואל לכל ישראל המוסיים כי נלקח ארון אלדים (שמואל קאפיטל ד') ואחד מגדולי אשכנז חרט על מצבה שלו דברים האלה :

Hier liegt ein Mensch, doch kein Mensch; warst du ein Mensch, so haben Himmelswesen deine Mutter beschatet!

אכן שונאיו הרסו את מצבתו פעמים ושלש וכתבו עליו חרופים וגדיפים, ואחד מאוהביו כתב אח"כ עליו :

Nur deinen Leichenstein, nicht dein Andenken konnte man zerstören!

וסמוך לקברו של הרמב"ם קברו את רבינו של"ה ישעי' הלוי האראוויטץ.

רע"ח

קברו של התנא ר' מאיר

לא לבד הסברים נקברו בטבריא אלא מאה ואלפים מחכמי ישראל נקברים בעיר הקדוש טבריא, רק שלא נודע בבירור איה מקומם, ובתוכם התנא ר' מאיר שעליו אמרו שהאיר עיני חכמים בהלכה והי' מן הנרדפים נקבר בטבריא כמפורש בירושלמי סוף כלאים.

ואעתיק פה תשובה אחת שכתבתי לאחד מחכמי המדינה הוא הרב החסיד ר' שבתי ליפשיטץ רב בק"ק בערעג אילאנצא בעהמ"ה ספר שרביט זהב החדש.

בזו הרגע קבלתי מכתבו אשר בו הציע אותי ע"ד הזוהר רים שמות ששאל ר' יוסי בזמנא שרעז"ק וחבריו אסתלקו מעלמא ומתו בהסו גוכא לר' מאיר וכי כתיב דא באורייתא? ואמר כתיב יש לדיקים שמגיע וגו' והקשה הדר"ג היכן מלינו שהיתה מיתתו של ר' מאיר ע"י הרוגי מלכות הא נפטר באוסיא ונקבר בטבריא כמפורש בירושלמי כלאים? ב' קשה ל למה לא השיב מפסוק שבתורה דכתיב גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתובה בתורה ואמרו חכז"ל זו מיתת לדיקים? ג' ביקש ממני לומר לו היכן

תשובות ריטב"ן אה"ע

מצינו בש"ס או במדרש מאמר הזה השגור בפינו?

והנה במה שסיים הדר"ג אפתח שכבר כתב בשלטה מול אדר בפרק ויו מהגאון כוב"י שמאמר זה לא נמצא בש"ס ובמדרשים רק שיצא כן מפי איזה דרשן שאמר כי בספר בראשית מצינו מיתת צדיקים. מיתת נח ואבות, בספר שמות מצינו מיתת יוסף הצדיק בספר ויקרא מיתת נדב ואביהו בספר במדבר מיתת אהרן ומרים, אכן בספר דברים על המקום שנאמר הקרא גם כל חלי וכל מכה אשר „לא כתובה בספר התורה הזה" לא מצינו מיתת צדיק, ולזאת עמד ודרש שזה רמז למיתת צדיקים עכ"ל.

אכן הגם כי הם דברי שכל בכל זאת קשה לי להאמין שסגור איזה מאמר בפי ספרי ראשונים ואחרונים שאין לו יסוד, וכבר ביארתי במקום אחר שהיו לראשונים ספרים הרבה שלא יצאו עוד בדפוס כמו שכתב הרמב"ן עה"ת בהקדמה שראה הרבה כתבי יד.

ולענ"ד ברור שהדרש יצא מדכתיב גם כל חלי וכל מכה וגו' וקבלה בידינו שתיבת כל בכל מקום בא לרבות דבר שאינו מפורש, כמו שדרשו כל על חלי שיעור, ולזאת דרשו שבא לרבות מיתת צדיקים.

ואבאר דברי באר היטב, ברבה אמרו על הקרא וזרח השמש ובא השמש כשמת צדיק אחד נולד צדיק אחר יעיי"ש. ומעתה בשעת מיתת הצדיק שנולד אחר שמוכן להיות כמותו, אכן במותו עוד הוא נער וילד והוא רק כחלי שיעור מן הצדיק שמת, ולזאת שפיר דרשו כל חלי וכל מכה על מיתת צדיקים.

והנה יש לשאל כשראה מיתת רע"ק וחבריו שהיו מהרוגי מלכות והלך ושאל את ר' מאיר באיזה מקום מרומז מיתה קשה ומשונה על צדוקי הדור למה „שאל זאת את ר' מאיר" דוקא? אכן הוא ר' מאיר הי' מן הרזין אשר האיר את עיני החכמים שלא יצאו ללחום כנגד אדריאנוס „והוא דיבר על לבם לעשות שלום" אכן רע"ק וחבריו מאהבתם לציון וירושלים הלכו בעצת בר כוכבי כמו שביארתי בקדוש רשב[ן] חלק א' סי' כ"ע עיי"ש. לזאת הש[...] בחכמה יש לצדיקים שמגיע עליהם כמעשה הרשעים, רמז לו שהצדיקים הלכו בעצת הרשעים כבר כוכבי וחבר[יו] ודי לחכם כמותו בזה.

אכן מה שכתב שמשמע מלשו[ן] הזוהר שר"מ הי' מהרוגי מלכות ב[...] שגג כי שם לא נאמר רק ששאל או[...] בזמנו שמתו הרוגי מלכות היכן מרו[מז] בתורה שצדיקים כמותם ימותו במית[ה] כזאת. ה' הטוב ירפאהו, ישמרי[הו] ויברכהו כתפלת ידידו אוהב האמ[ת] והשלום.

שלמה הרש שיק מברעזאוו

חע"ט

צפת מירון

העיר צפת עומדת על הר גבוה (ענדישן מעער) והוא שבה ב[...]

ומוזכרת בירושלמי ראש השנה פ"ב הלכה ז׳ן שם נקבר מהר"י אבוהב המחבר „מנורת המאור" ר׳ משה בן מכיר המחבר „סדר היום" רבינו יוסף קארו המחבר בית יוסף, ר׳ משה אלשך ר׳ דוד זמרא רדב"ז ר׳ משה מטראני המבי"ט ר׳ יצחק לור׳א, ר׳ משה קורדבירו ועוד הרבה גדולי ראשונים ואחרונים, זכותם יגן עלינו ועל זרעינו אחרינו.

ופה אעיר על אשר ראיתי לאחד מן החכמים שכתב שרבינו „האר"י לוריא" הי׳ ממשפחת ספרדים ושבא מאינזעל Kreta לצפת, אכן החכם ר׳ שלמה דובנא בהקדמתו למחזור שבועות דפוס רעדעלהיים כתב שנולד „בצפת" ובילדותו הי׳ „במצרים" אצל דודו ונתגדל שם, על שנה אחת ואיזה חדשים קודם פטירתו חזר לצפת למקור רזי קבלה להרב ר׳ חיים ויטאל זכרונו לברכה.

בכפר מירון סמוך לכפר לאל דרוס שם נקבר ר׳ יוחנן הסנדלר ועליו ציון ואצלו מערות רבות וכוכין שנקברו שם תנאים ואמוראים ובסמוך בית המדרש בלא תקרה עליו שם קבר ר׳ שמעון בן יוחאי לדרומו ור׳ אלעזר בנו למערבו ושם מערת הלל הזקן ותלמידיו וישם קבר שמאי ואשתו ועוד הרבה מחכמי ישראל אשר בזכותם אנו חיים וקיימים.

ר"פ

חיפה

העיר חיפה עומד על שפת „ים הגדול" *Mare magnum* הוא הים המגביל את ארץ ישראל ואת ארצות צור וצידון מערבה, והנודע כעת בשם „ים התיכון" (מיטטעללענדישעם מעער) כי הוא „בתוך" בין *Afrika* ובין מדינת *Europa* וקראו אותו „גדול" על היותו גדול מכל הימים אשר בארץ כנען וסביבותיה, כי הוא יוצא מערבה עד אפסי ים אוקינוס ולפעמים יקרא בספרי הקודש גם בשם „ים האחרון" היפוך „ים המלח" אשר יגבול אותה לפאת מזרחה ואשר לזאת יקרא גם בשם „הים הקדמוני" (יואל ב׳ זכרי׳ י"ד) ושם נקבר רבי אבדימי דמן חיפה ר׳ יצחק נפחא וסמוך לכפר הוא מערה גדולה וקוראין אותה „מערת אליהו הנביא" יתן ה׳ שיבא ויעשה שלום בעולם ויבשר לנו הגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

רפ"א

ד"ך כוללים בירושלים

בעיר הקודש ירושלים נמצאים כ"ד כוללים. כולל הראשון נקרא כולל ספרדים והם התושבים והגרים מן תימן, פרס ומארקא שהם קרוב לחמשה עשר אלף נפשות 15000 אשר רב שלהם הרב הגאון המפורסם ר׳ יעקב שאול אלישר איש זקן ונשוא פנים הוא הרב מטעם הממשלה על כל היהודים אשר בעיר הקודש. כולל ב׳ הוא כולל ווילנא וקורלאנד שהם קרוב

לארבע אלפים נפשות 4000. כולל ג' הוא כולל אונגארן עסטרייך מעהרן בעהמען שהם קרוב לאלף ושבע מאות נפשות 1700 כולל ד' הוא כולל זיעבענבורגען קרוב לג' מאות נפשות 300 כולל ה' הוא כולל הוד (האלאנד דייטשלאנד) מאה וחמשים נפשות 150 כולל ו"ו הוא כולל חסידי רוססלאנד כאלף ושבע מאות 1700. כולל ז"ן הוא כולל ווארשוי כאלף נפשות 1000. כולל ח"ת כולל וואָלהיעניען אלף וב' מאות 1200. כולל ט"ת כולל קיעף ג' אלף וג' מאות 3300. כולל העשירי הוא כולל בעסאראביען שהם קרוב לארבע מאות 400. כולל י"א הוא כולל מאלדויא קרוב לשש מאות 600. כולל י"ב כולל וואלאכייא ב' אלפים ושש מאות נפשות 2600. כולל י"ג כולל קארלין אלף ושמנה מאות 1800 כולל י"ד כולל זיטאמיר קרוב לאלף ושבע מאות 1700. כולל ט"ו כולל קאַווקאַז שמנה מאות 800. כולל ט"ז הוא כולל גאליציען אלף ושלש מאות נפשות 1300. כולל י"ז הוא בוקאווינא שהם כשבע מאות 700. כולל י"ח כולל סואוואלק כשמנה מאות 800. כולל כ' כולל גראדנא ח"י מאות נפשות 1800. כולל כ"א הוא כולל מינסק כשש מאות 600. כולל כ"ב הוא כולל פינסק כארבע מאות 400. כולל כ"ג כולל רייסען כשש מאות 600. וכולל ווישניטץ כמאה וחמשים 150 נפשות. ה' הטוב יברך אותם בכל טוב וכל טוב, שיזכו לעבוד את ה' מתוך הרחבה לקדש שם ישראל בעולם אמן.

רפ"ב

בתי חולים *Hospital*.

ביום ג' כ"א אדר ב' הייתי בבית הרב הגאון מופת הדור ר' שמואל סאלאנט הס"ו ושם ראיתי בבית מדרשו יושבים מלמדי תינוקת שלומדים עם נערים קרוב לשבע מאות הס"י ואחר כן ביקש ממנו לילך לבית החולים Algemeines Hospital שעומד תחת ממשלתו והשגחתו ושם ראיתי בעיני עד היכן הגיע הכח של גמילת חסדים כי מבוקר עד הערב יושבים שם ב' רופאים ומומחים יהודים המשגיחים על החולים בענין פקיחה ואחד מן הגבאים משגיח על פרנסת החולים שלא יחסר להם מאומה על פי פקודת הרופאים. וביום ד' כ"ב אדר הלך עמי הרב הגאון הצדיק ר' חיים יוסף זאנענפעלד מכוללי אונגארן לבית החולים שערי צדק הנקרא Schare Zedek Hospital שבנו גדולי דייטשלאנד ומועדת תחת השגחת רופא ומומחה את צדיק תמים הנקרא Dr. Moritz Wallach ושם הי' גם כן באותו שעה רופא ומומחה ממדינתינו שהי' גם כן אחד מן הנוסעים אתנו ושמו הוא Dr. A. Stern Honvéd-Stabs-arzt Budapest והוא אמר לי שבכבר ראה הרבה בתי חולים באייראפא אבן מעולם לא ראה שפיטאל בבנין בתכלית השלימות כשפיטאל, הזאת כי לא חסר בה כלום. והוא אמר לי מאחר שהשפיטאל הזה נבנה בתכלית השלימות שיושלמו בה מקום „מאה חולים" אבן אין ידם וכחם מספיק כעת לקבל רק שלשים להאת דעתו לעורר את אנשי חבר בעולם

בעולם שיחזיקו בפרעות את בית ההולים שערי צדק וביותר לזרז שיתאגדו ויתקשרו את בקור הולים הכללי אשר עומד תחת השגחות הרב ר' שמואל סלאנט לבית ההולים שערי צדק וטובים השנים להיות אחד !

ואחר שראינו כי הרופאים והממונים על בית החולים "שערי צדק" עושים כל מלאכתם באמונה נפלאה ומדקדקין במצות בזהירות ובזריזות ועושים חסד לאלפים ורבבות אמרתי בלבי משם : אשרי עין ראתה כזאת וזה לנו למופת ולאות שהשכינה שורה בישראל בארץ ישראל ובזכות הצדקה ישלח לנו הגואל אמן :

רפ"ג

בצאתי מירושלים

ביום ה' שמיני כ"ג אדר יצאנו מעיר הקודש ירושלים וכמעט כל בני העיר הראשים וטובים זקנים ונערים יצאו עמנו לאכר מסלת הברזל וברכו אותנו באהבה רבה. ואחד מן הנוסעים ביקש ממנו להוציא את הנוסעים להפטר מן אנ"ש יושבי ירושלי' בדברי תורה אלה הדברים אשר אמרתי מול אחינו כולל אונגארן עסטרייך מעהרן בעהמען רבותי ! הראשונים עמדו לחקור ולדרוש מאחר שקבלנו מפה אל פה מאבותינו תשובה תפלה צדקה מעבירין את רוע הגזירה איך מלאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש שנחרבו ב' בתי מקדשות הא לדעת רבי עצומו של יוהכ"פ מכפר בכל שנה ושנה ומעתה איך עלה חמת ה' עד לאין מרפא על ישראל שנחרבו ב' בתי מקדשות ונהרגו מישראל לאלפים ורבבות ? ואפילו למאן דסובר שיום הכפורים בלא תשובה אין מכפר וכי חלילה לחשוב שמעולם לא קיימו ישראל תשובה תפלה וצדקה כדי להעביר מישראל את רוע הגזרה ? ואם נאמר שמאז עד יום הזה לא קיימו כל בני ישראל מצות תשובה תפלה וצדקה כדבעי למהוי הא רוב בני ישראל בחזקת כשרות הוא חזקה והתורה אומרת שבכל מקום אזלינן אחר הרוב ובודאי רוב בני ישראל עסקו בתשובה ותפלה וצדקה ולא זכו לבטל את רוע הגזרה? (עיי' תוס' ישנים יומא דף פ"ה בד"ה תשובה).

ואמרתי שאחד מגדולי המקובלים בא ליישב הקושי' במה שציין על "תשובה" שהוא "צום" על "תפילה" שהוא "קול" ועל "צדקה" שהוא "ממון", ואחד מן האחרונים בספרי אגרת הטיול אמר שלכן אומרים הצבור בר"ה ויום הכפורים תשובה תפלה וצדקה בקול גדול כי "צום ממון" הוא כמספר קול 136.

ואני אמרתי כי הכונה עמוקה ומוסר גדול טמון בדברי המקובל שהורה כי תשובה היא הצום אבל לא די לענות את גופו בתענית הנקרא "צום" אלא לדעת שהעיקר הוא השלום ואהבת רעים כי ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה. וזה הוא הביאור והפירוש מן "צום" והוא שלום ואחדות כי כן כתב הרד"ק צום ענינו קבוץ ואסיפה כמו בית ה' ביום "צום" שהוא יום קבוץ ומזה בא בתלמוד השם "צומת הגידין

הגידין" ולזאת בא המקובל לעורר כי תשובה הוא „צום" לקבץ נדחי ישראל על ידי השלום. וכן אחת מחלקי התשוב׳ הוא „תפלה" אבל על השב ומתפלל לדעת שרק על ידי השלום אפשר לקרב הגאולה והישועה לכלל ולפרט אם הקולות יחדלון שלא ישמע בבית רק „קול" אחד בכל עדה ועדה רק „קול" אחד ובכל עיר ועיר רק „קול" אחד ולא „קולות" הרבה. הגם כי החוב עלינו לשמוע כקטן כגדול כדי לברר האמת בכל זאת יען כי כשם שהפרצופין של בני אדם אין דומין זה לזה במראה בגובה ובקומה כן אין מחשבתן דומות זו לזו מה שזה אוהב זה שונא ומה שזה סותר זה בונה ולזאת החוב על על כל בני בית לבטל דעתם מפני דעת האיש השורר בית ולא ישמע רק „קול" אחד בבית ולא קולות הרבה וכן בכל עיר וקהל ישמעו לכל איש שיכלכל דבריו במשפט אבל אם אי אפשר לאגד כל המחשבות לדעה אחת עליהם לדעת שהחוב על כולם לבטל דעתם מפני דעת הרב העומד בראש כמ"ש חז"ל עשה לך רב והסתלק עצמך מן הספק והקולות יחדלון ולא ישמע רק „קול" אחד וזה תפלה לפלל את עצמו צריך לדעת שלא ישמע רק קול :

וכן עלינו לדעת שחלק השלישי מן הפעולה לבטל רוע הגזרה הוא „צדקה" אשר לדעת המקובל הוא „ממון" שעיקר התשובה הוא האחדות והוא „צום" ואם אין אהבת רעים אין כאן תפל׳ ואין כאן תשוב׳ אבל העיקר המבי׳ שלום בעולם הוא אם האדם יכול לוותר על „ממון" ומי שאינו מוותר על ממונו אין לו שלום ומי שאין לו שלום בתכלית השלמות אין בידו טעם לבטל מעליו ומבית ישראל גזרות קשות ורעות.

ודבר גדול דיבר המקובל במה שם לנגד עינינו שאלו שלשה תיבות צום קול ממון ומספרם שוה כמספר „קול" שהקולון יחדלות כדי לחזק השלום הקולות יחדלון וכל אחד יהי׳ נותן בממון.

ואני מוסיף על דברי המקובל שיש עוד תיבה אחת בשפתינו הקדושה אשר מספרה כמספר צום קול ממון והוא תיבת „עניו" כי יש לך אדם אשר מוותר על ממונו ובכל זאת אין לו שלום עם הבריות בתכלית השלמות מפני שהוא רודף אחר הכבוד והגדולה לזאת העיקר הוא להיות עניו ורק אז יזכה לבטל גזרותיו ורק אז ישמע ה׳ לתפלותיו וירחם ה׳ על עמו ישראל ישלח להם את הגואל.

וזאת הוא המעכב הגאולה לפי שאין בישראל „צום" שהוא שלום ואחדות ומה תועיל להם התשובה בלי צום ? הם הם עוסקים בתפילה ומה תועיל התפלה אם בצאתם מן הבית קולי קולות נשמעים ונעשים לאגודות אגודו׳ הם הם עוסקים בצדקה לרחם על עני ואביון ומה תועיל הצדקה שעושים עם החיים ועם המתים עם נותנים עיניה׳ בממון והם דורשי דמים ?

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנזכה לתשובה ולתפלה ולצדקה ולמד׳ ענוה ולהרחיק אותנו מכל שנאה ואיבה לדעת שאותנו בחר ה׳ באהבה לא ישמע קול צוחה בארץ ונזכה לעשות גדרים וסייגים ולעמוד בפרץ הן בארץ והן בחוצה לארץ. עליכם בארץ ועלינו בחוצה לארץ החוב לגדל ולקדש שם שמים ולהשתדל שהעולם שברא הטוב

והמטיב

והמטיב לכל יהי' כרצותיה וימליך במרומיו יעזור ויושיע לאלו המתפללים מלכותיה בחייכון וביומיכון תושע יהודה לעשות שלום בישראל יזכה לראות וישכון לבטח ישראל והעושה שלום עין בעין את פני הגואל אמן.

רפ"ד

מלכות יון — Korfu

ביום כ"ג אדר באנו בחסד ה' בלי פגע לעיר יפוא אחר שזכינו לראות יפה נוף משוש כל הארץ ואחר שזכינו לעשות חסד בארץ אשר בה ומלפנים הקדושים שסורו לנו להיות מתוכים בדין ולעשות גדרים וסייגים כדי לעמוד בפרץ בעיני רועה השקפנו עוד הפעם על הרי ירושלים אשר ממני יצא תורה ואורה לכל העולם ברכנו את מי שברא את הים הגדול והבדיל בין ישראל לעמים בין הקודש ובין החול עלינו על הספינה בקול רינה שזכינו לשאוף אוירא דארץ ישראל המרבה דעה ובינה ויהי כהלות היום ז"ך לחודש אדר ירדנו מן הספינה בעיר קארפוא מלכות יון ושם אמרתי:

באנו ממקום קדוש — היא העיר יפוא,
למקום טמא — היא העיר קרפוא.
שם צדק ומשפט גברת,
פה חשך ואפלה האדרת.
שם למדו אבותינו תורת ה' צבאות,
פה סבלו מעולם צרות ויגונות.
פה ישבו מעולם יונים הרשעים,
ומהם קונים להג הארבעה מינים,
וכי שוכחים דת ודינים ?
צר לי עליך ישראל, אפחד אחתה,
כי על אחיך בעיר יפוא שכחת,
למה לא תקנה מהם את האתרוגים,
ולמה תמלא כים הרשעים יונים ? .

בעיר הזאת התעכבנו כששה שעות ומצאנו בה כשלש מאות משפחו' יהודים אשר ירדו מטה מטה בגוף ובנפש וכמעט אין יודעים מדת ישראל מאומה כי אין להם לא רב ולא מורה ילדים ונאבדה מהם תורת רבינא ור' אשי אין להם רק השם יהודים סובלים שם לכות רבות מן היונים ורובא דרובא הם עניים.

ומלוה רבה על כל אחינו בני ישראל בגולה לשלוח לעיר הזאת חכמי' יראים ללמוד עמהם תורה ומצות שלא יאבדו מקהל הגולה ח"ו.

רפ"ה

רפ"ה

דבר הלכה לברכה

ידידי בליל כ"ח אדר הודיע השר המנהיג את הספינה שבעלות השחר נבא לעיר Fiuma בחסד ה' ואז עמדו כל הנוסעים כבאורים ביום קרב לפטור אחד מחברו בדברי חן ובדברי אהבה בדברי תורה. ובאותי שעה ביקשו ממני לחתום בדברי הלכה וברכה ואלה הם הדברים אשר דברתי: בש"ס מ"ק ט"ז ספרו לנו חכז"ל שרשב"י שלח את בנו לב' זקני הדור שיבקשו מהם ברכה ואמר להם בזה הלשון בני אדם הללו אנשי צורה הם זילו גבייהו ולברכך. כאשר באו לפניהם ברכתם אמרו להם: יהא רעוא דתזרע ולא תחצד תעייל ולא תיפוק, תיפוק ולא תעייל, ולא תחזי שתא חדתא! כי אתא לגבי אבוה אמרו לא די דרוכי לא ברכן אלא ציערו ליעורן! אמר להם כל הני ברכתא ניהו תזרע ולא תחצד תוליד בנים ולא ימותו תעייל ולא תיפוק תעייל כלתא ולא ימותו בנך וליפק לבי נשייהו, תיפוק ולא תעייל, תיפוק בנתך ולא ימות בעליהן שישובו לביתך, ולא תחזי שתא חדתא שלא תמות אשתך שתקח אשה חדשה, שנאמר כי יקח איש אשה חדשה.

מראש עלינו לחקור ולדרוש ששלח את בניו לחכמי ישראל שיברכו אותם וקרא אותם אנשי צורה מי הם אנשי צורה, איזה דמות ותבנית אנו רואים באנשי צורה? רבינו רש"י ומהרש"א טרחו ויגעו לבאר ולפרש מי ומי הם אנשי צורה הם החכמים שהם מבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה בישראל בעת שנתשתנו העניינים והשבות! הם הם שיודעים שלאו כל הזמנים והמקומות שוות, ועת להקל ועת להחמיר כדי לחזק תורת ה' לבאות הם הם המכירים את מקומם ואת זמנם והם הם אשר עומדים לנגד ולמשל לאנשי דורם, הם הם "אנשי צורה", זיע געבען איהרעם צייטאלטער פארם אונד געשטאלטע, אלו אנשי צורה הם הם מביאין ברכה לישראל, באשר יודעים לקדם ישראל "והזמנים" כי יקום דור חדש ונשתנו הזמנים והעניינים, יודעים לקדם ולטהר את אנשי דורם כפי מעמדם.

מתכוונים כאלו ביקש רשב"י הברכה בעד בניו שיאר ה' להם פניו.

אכן עלינו לחקור מדוע נתנו אלו אנשי צורה הברכה בלשון קללה? והנה בעל מהר"ש ש"ף אומר שאלו אנשי צורה ידעו שרשב"י גדול מהם, לזאת נתנו את ברכתם בלשון קללה למען יבואו הבנים אל אביהם ויספרו שקיבלו קללה ולא ברכה, ואביהם יבאר להם שזוא ברכה ולא קללה ותתקיים ברכתו.

והנם כי דבר חכמה יצא מפיו בכל זאת לבי אומר לי שאנשי צורה הללו רצו להורות לבני רשב"י שידעו [אם האבות מבקשים דבר מן הבנים אע"פ שבעיני הבנים נראה דלעורי ציערו האבות את הבנים בפקודתן ובמצותן אין זה קללה אלא ברכה, כי האבות משתוקקים להביא רק ברכה], ובכל עת ובכל שעה שהבן או הבת

חושב

הוסב שהאב או האם היא השטן, ידעו שמלאך ה' צבאות עומד עליהם לשטנם כדי להסיר מהם כל מחלה וכל תקלה. ובכל עת ובכל שעה שילד הרע וחבר רע עומד על ימינו וכדומה לו למלאך הוא הוא שטן המשחית, באשר דבר הנראה כקללה מן האבות הוא ברכה. ודבר הנראה לברכה מן קטני אמנה הוא קללה!

ולא זאת בלבד ביקשו אנשי צורה להורות, אלא שיבינו: כשם שהברכה ששמעו מפיהם כדומה להם לקללה אכן אביהם הגיד להם שזקני הדור אנשי צורה במקום שנראה שמקללים הם מברכים כן ידעו שאם מייסר ה' את ישראל וכדומה לנו לקללה עלינו לדעת שהוא ברכה, ורק מקוצר השגתינו אין אנו משיגים שזה הוא ברכה.

וכי יעלה על דעת בן משכיל שהאב חפץ בקללת בנו? אנשי צורה בכל דבריהם מצילין ברכה, האבות בכל דבריהם ובכל מעשיהם רוצים להביא ברכה לבניהם וה' הטוב שהוא אבינו אם מייסר אותנו הוא רק לטובתינו. ואם כפי קוצר השגתינו אנו אומרים שצעורי ציעורין במשך ימי הגלות שבאו עלינו גזרות קשות ורעות, מי הוא זה ואיזה הוא שאינו מבין ומשיג שברוכי ברכן?

מי הוא זה ואיזה הוא שאינו רואה עין בעין: שאם הגלה אותנו אבינו בין האומות דלא צעורי צערן אלא הביא ברכה על ידינו בארבע כנפות הארץ, שלמדו מאתנו להכיר את מי שאמר והיה העולם?

ומטעם זה ברכו אלו אנשי צורה את בני רשב"י בלשון קללה למען ילמדו וידעו שאנשי צורה מברכים, ואם כדומה בעינינו לקללה הוא ברכה, האבות מברכים, ואם כדומה לבנים שהאבות מקללין זה הוא ברכה, ואם האב הבורא ית"ש מצער ומייסר, בזה מביא אורה לעולם.

אחי ורעי! זה שלושים יום אשר אנחנו בדרך נחנו ה' וזכינו להיות בארץ מצרים במקום שהיו אבותינו עבדים לפרעה במצרים, זכינו לעמוד על האדמה אשר בה עומד רבינו משה אשר על ידו נתן לנו הקב"ה את תורתו זכינו לנשק את הארץ אשר הנחיל ה' לאבותינו, וזכינו להתפלל על קברי אבותינו ועל קברי מלכות ישראל עברו לפנינו כל התלאות וכל גזירות קשות ורעות שסבלו ישראל מאז עד היום היום הזה ומעת שאנו מפוזרים בארבע כנפות הארץ, ואם יבא אחד ויאמר לנו שהוא אבינו ית"ש צעורי צעורן כצעק בקול רעש גדול: הס מלהזכיר! לא צעורי צעורן אלא ברכן אב הרחמן, כי אם אנשי צורה ואבות ואמהות בשעה שמקללים הם מברכים, על אחת כמה וכמה שאבינו אשר בשמים טוב ומטיב לכל.

והנה הגם כי ידעתי אני בעצמי שלא זכיתי להיות מאנשי צורה, בכל זאת מצאתי חן בעיניכם, לזאת אשא כפי לשמים לברך אתכם בברכה אשר ברכו אלו אנשי צורה: יהי רעוא דתזרעו ולא תחצדו, שתולידו בנים ובנות ולא ימותו בחייכון וביומיכון ותזכו לגדל אותם לתורה ולחופה ולמעשים טובים. לא תחזו שתא חדתא באשר יצריך ה' את

את ימי נשיהם שיעמדו לימינהם עד מאה ועשרים שנה, בימיהם וביומינו תושע יהודה ונזכה לעלות עם כל ישראל לציון ברנה, אמן

רפ"ו

ארבעה צריכין להודות

למחרת ר"ח ניסן ירדנו בחסד ה' בלי מכשול ואסון מן הספינה בעיר *Fiuma* ובאור ליום ועש"ק לסדר אשה כי תזריע וילדה זכר זכיתי לבא למקומי ולביתי ומצאתי כל אשר לי בשלום קטנתי מכל החסדים!

ויהי בשבת קודש כל בני העיר צהלו ושמחו בראותם שעליתי לפני ארון הקודש בשמחה וביראה, ואלה הדברים אשר דברתי:

חכז"ל אמרו בש"ס ברכות דף נ"ד ע"ב ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדבר, חולה ונתרפא היוצא מבית האסורים, כבר העירו בתוס' שלא חשבו על הסדר כמו שסדרם המשורר הקדוש בתהלים סי' ק"ז ועיי' בערוך שכתב סדר אחר, ואני לעצמי הנני אומר הסדר יורדי הים הולכי מדבריות יצאו מבית האסורים חולה ונתרפא. ומראש אזכיר לפניכם שהפרמ"ג בא"ח סי' ר"ט כתב שברכת הגומל הוא רק מדרבנן, ואני הבאתי מפרשה שלפנינו שברכת הגומל מן התורה, דכאמר בפרשה אשה כי תזריע וילדה זכר תביא קרבן, ואמרו חכז"ל בנדה דף ל"א מפני מה אמרה "תורה" יולדת תביא קרבן? ומסיק מפני שהוא כעין תודה, ויולדת היא כיוצא מבית האסורים וכחולה שנתרפא ומעתה אמרה התורה שיביאו קרבן תודה.

דעו נא רבותי שכל מי שלן בד' אמות של הלכה ותורתו אומנתו עליו החוב מוטל לירד לים התלמוד להוציא משם האבנים טובות ומרגליות המאירות העינים, אכן לא על מנת ללמוד יקע לים הגדול הזה אלא על מנת ללמד אחרים, כמו שאמרו חכז"ל אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת לפרות ולרבות מזרע הקודש ולהשפיע מטוב התורה לאחרים.

אכן מי שירד לים התלמוד ומכניס עצמו בסכנה להגות בתורת ה' יומם ולילה וזוכה למצא בים מרגליות טובות המאירות העינים כשמוציא אותם לחוץ להאיר במבואות האפלות יוצא דרובא מבני אדם ישבי חשך וצלמות פונים לו העורף וצועקים עליו בקול רעש גדול תורת רבינא ור"א חושך ולא אור!

המתחדשים יחוגו וינועו כשכורים בעת שזורח להם שמש החירות והעושר והכבוד, ואומרים על האבנים טובות ומרגליות מים התלמוד שהם אבני חשך מטיט שחור כי אומרים מה הועילו לנו חכמי התלמוד? וכי שרו לן עורבא? אלו המתחדשים אוהבי חדשות שונאים

שונאים את חכמי התלמוד ומשפילים את כבודו לעפר !

ואם הוא פונה לימין אין לו מכיר ולשמאל אין לו אוהב, כי אם הוא מלאה להם המרגליות שהחוב עלינו להאיר על הארץ בתורה וגם בחכמה הנקראה דרך ארץ בלשון המשנה : לא טמא טמא קראו לה, ומה מועילים חכמים לנו אם אין אומרים היונה לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת ?

מי שיורד לים התלמוד בזמנינו מכניס עצמו בסכנה כי הוא כיושב בבית האסורים ידיו אסורות ורגליו לנחשתים הגשו המתחסדים קושרים לו את ידיו שלא יהיה ספיק בידו לעשות דבר לחזק הדת והמתחסדים קושרים רגליו שלא ילך לפניהם ובידו האבוקה להאיר לרבים במבואות האפלות .

ולדאבון לבו הוא רואה לפניו מדבר ציה ושממה, כי אין איש שיפנה ויסקל הדרך לעשות מסלה לאלהינו המתחסדים בוזים ומבזים קדשים ועשרות מחללים השבתות ואוכלים ומאכילים נבלות וטרפות, והבור רק אין בו מים של תורת רבינא ורב אשי, אבל נחשים ועקרבים יש בהם שמביאין את בני ישראל לרדת שחת אחת לאחת!

והמתחסדים אוהבי תורה אין בהם רוח דעת להבין ולהשיג שאבותינו ביציאתם ממצרים הלכו ממדבר מתנה ומנחליאל במות אחר שנתן לנו ה׳ תורתו במתנה לוה שהלך להנחיל לכל העולם תורה שלוה לנו מסה ולעלות במות להראות לעמים מה נעימים ומתוקים דברי התורה שיאמרו רק עם נבון וחכם הגוי הגדול הזה ולא להפוך המתנה והנחלה שהנחילו לנו אבותינו בתורת התלמיד „למדבר" ציה ושממה !

ואיש כזה שירד לים התלמוד והכניס עצמו בסכנה עד ימי זקנותו והיה כאחד שיושב בבית האסורים וידיו ורגליו היו אסורות, ובכל זאת זכה לראות בזקנותו שהאבנים שהוציא מים התלמוד הם מאירות עינים ולא לריק יגע וטרח, כי זכה לנטוע אילנות בארץ ציה ושוממה שהיתה מלפנים כמדבר כי חפר ומצא במדבר מעינות ובארות מים חיים וטהורים, איש כזה אם היה חולה חולת הנפש וחולת אהבה הוא חולת אהבת ישראל, באותו שעה נתרפא .

אחי ורעי ! בדורינו דור יתום כל-מי שיורד לים התלמוד להוציא משם האבנים טובות ומרגליות ורוצה לגדל ולחזק תורת ה׳ לבאות, כי מבין ומשיג שקדושים הם גם המנהגים שנהגו האבות, הוא מכניס עצמו בסכנה, כי המתחסדים מבקשים מן הרב שיתיר להם גם את העורב השחור והאכזר, והמתחסדים שואלים שיאסור לעולם גם את היונה, ולזאת הוא מוצא את עצמו כיושב בבית האסורים וכהולך במדבר בארץ שאי אפשר לזרוע ולא לחפור בארות המים ובגלל זאת לבו נשבר בקרבו והוא כחולה מחלת לב .

ואני

ואני זה ל"ז שנים אשר אנכי יושב בקרבכם וירדתי לים התלמוד להוציא משם אבנים טובות ומרגליות ידי לא לא היו אסורות, בכל עת ובכל שעה יצאתי להדליק נרות לרבים בתורה שבעל פה ובתורה שבכתב במבואות האפלות וזכיתי לנטוע גן עדן עם אילנות טובות ועשבי בשמי' במחוז קונשטאג שהיתה מלפנים כמדבר ארץ לא זרועה ארץ לא עבר בה איש.

ולא זאת בלבד אלא שחולת אהבה וחבת ארץ הקדושה היתה בקרב לבי נטועה, ונפשי אותה זה כמה שנים לנשק עפר ארץ הקדושה עד שעל משכבי בלילות הרגשתי חולת אהבה לראות את ארץ הקדושה, וגם לזה זכיתי ולזאת נפשי אותה לברך את ה' במקהלות עם ה' אשר ומאז אהבתם וכבדתם אותי, קטונתי מכל החסדים אשר עשה ה' עמדי מנעורי עד היום הזה! ובכן אני מברך!

ברוך גומל חסדים שגמלני כל טוב!

מפתח א׳

ע׳ תוכן התשובות

מפתח לתשובות רישב״ן אה״ע

תשובה א׳

מדוע לא תיקנו ברכה על מ״ע של צדקה פרו ורבו כיבוד אב ואם וקבורת מתים ועיי׳ גם תשובה ב׳ בזה הענין.

תשובה ב׳

פירוש על מאמרם מצוה שבשרה בנכרי אין מברכין.

ב׳ למה אין מברכין על מצות מילה.

ג׳ למה אין מברכין על מינוי הרב והשופט.

ד׳ למה אין מברכין על מצות כתיבת ס״ת.

ה׳ למה אין מברכין על נשואין וקבורת מתים.

תשובה ג׳

למה מברכין שהכנס לתורה ולחופה ולמע״ט הא חופה לח״י ומע״ט לי״ג ?

תשובה ד׳

אם הוא הלכה למ״ו בן ח״י לחופה למה כתב האברבנאל שיש זמן עד ארבעים ?

תשובה ה׳

ביאור מאמרם שלשים מצות לבני נח.

ב׳ מקור לאסור הוצאות זרע לבטלה

ג׳ שיעורין לא נאמרו לבני נח.

ד׳ אם אמרה התורה לא ילבש גבר שמלת אשה וכן להיפוך באיזה מקום אמרה התורה שיהי׳ לאיש ולאשה שמלה מיוחדת ?

תשובה ו׳

א׳ מקור דאין למדין מקודם מתן תורה.

ב׳ מקור לח״י לחופה.

ג׳ המקור שראש השנה יום הדין.

ד׳ למה לא מפורש בתורה שר״ה יום הדין ולמה לא מפורש מה״ עוה״ב ושכר ועונש עוה״ב ?

ה׳ ייסוד לדברי הרמב״ם שעונש נצטווה במצות יתירות.

ו׳ מקור לטבילת נדה.

ז׳ן ב׳ ימים טובים מקדמת דנא.

ח׳ פיר״ש תקנו בחדש סופר:

ט׳ אברהם ושרה תיקנו טבילה.

תשובה ז׳

פירוש על הרמב״ם בפירוש המשנה שמביא מגדלם שבן נח לא נשא אשה מפני שנפשו חשקה בתורה ולמה לא מביא שהיה גמרא ביבמות ?

תשובה ח׳

היקוד ממאמר שאשה יוכל להתעבר באמבטי.

ב׳ המקור ממאמר קמבטיון.

תשובה ט׳

המקור לחרם דר״ג באסור ב׳ נשים וגט בע״כ.

תשובה י׳

המקור לגרש אשה שלא ילדה אחר יוד שנים.

תשובה י״א

במדרש ובירושלמי איתא שבעה פעמים כתיב בתורה לא תתחתן ובתורה לא נמצא רק פעם אחת לא תתחתן ביאור ע״ז:

תשובה י״ב

מיהר דאורי׳ לגרפי למנין עשרה.

תשובה י״ג, י״ד ט״ו ט״ז

גט ב״ד שלים ודין מורדת

תשובה י״ז

אשה שאינה מיוחסת ובידה לפרנס את בעלה קודמת לאשה מיוחסת שאין בידה פרנסה

תשובה ח״י

המקור לנאמרם בת פלוני לפלוני

תשובה י״ט

ליתן לבתו כדן הוא ומנהג ישן כושן, ב׳ נדן הוא שת״ז

תשובה כ׳

שישתדל לישא בת ת״ח

תשובה כ״א

למה נאמר גבי בשר טרפה ואנשי קודש וגו׳ הא כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא לשון קדושה?

תשובה ב

בדין עם הארץ שלא ישא כהנית.

תשובה כ״ג

האסורים לבא בקהל ישראל מה״ת ומדרבנן

תשובה כ״ד

נשים האסורות משום שניות לעריות.

תשובה כ״ה

שניות לעריות לענין יבום וחליצה

תשובה כ״ו

עבר ונשא שניות לעריות.

תשובה כ״ז

כהן שנשא חלילה אסור להושיבו בין ראשי העיר

תשובה כ״ח

בפלוגתא בין טו״ז לרמ״א לענין נתינת השם לבן פנוי ולענין פדיון הבן

תשובה כ״ט

בדין מכירת הבהמות לנכרי שיקרע אותם.

תשובה למד

אם ישראלית ילדה בן מנכרי והוא בכור שלא נפדה ואח״כ התגייר האב אם מחויב האב הגר לפדותו?

תשובה ל״א

אופן הגירות למומרת ששבה לדת ישראל.

תשובה ל״ב

פנוי שילדה ואמרה לכשר נבעלתי

תשובה ל״ג

בדין החתון עם הקראים והמתחדשים

תשובה ל״ד

בדין הנ״ל,

תשובה

מפתח לתשובות רשב"ן אה"ע

תשובה ל"ה

בזיווגים לא אמרי' מצוה לקיים דברי המת.

תשובה ל"ו

חקירה בדין גרים בזמן הזה.

תשובה ל"ז

גרים בזמן הזה והטעון על שפחתו.

תשובה ל"ח

אם כופין האיש לגרש בערכאות

תשובה ל"ט

בענין הנ"ל.

תשובה מ'

אם יכול להשלים גט לאשה שהי עמה בלי חופה וקדושין?

תשובה מ"א

בדין הנ"ל

תשובה מ"ב

בדין הנ"ל.

תשובה מ"ג

א' בדין מינקת חברו. ב' פירוש על מדרש כפלא לא נבשל גדי בגמטריא הכי הוי. ג' פירוש על מאמרם ארבעים יכנו ולא יוסיף אתי רבנן ובלרי להו חדא.

תשובה מ"ד

בדין מינקת חברו

תשובה מ"ה

בדין הנ"ל.

תשובה מ"ו

דיני מינקת חברו.

תשובה מ"ז

למה אמר המקדש מינקת חברו מכרין אותן ולא אמרו אותם?
ב' פירוש בחנוך משפטים שאמר שלא נזכר בתורה שום פרי רק שבעת המינים ובאמת מצינו בענים ושקדים.

תשובה מ"ח

ישוב לדברי מרן מהר"ם שיק ז"ל שכתב באו"ח תשובה קס"ד שלא כאמר אכילה בשקלים, ושלא דכתיב פעמים?

תשובה מ"ט

ראיה ע"פ החקירה שהולד הולך אחר האם.

תשובה נון

ולד הנולד לישראלית מנכרי מה דינו.

תשובה נ"א

השערה חדשה בנדרו של יפתח.

תשובה נ"ב נ"ג נ"ד

ישראל הדר עם נכריות מישעהע מה דינו וגם בתשובה **ע"ה** ותשובה **ע"ו**

תשובה נ"ה

חקירה בתקנה בלוד על ג' דברים יהרג ועל יעבור.

תשובה

תשובה נ"ו

חקירה באור הגנוז לצדיקים

תשובה נ"ז נ"ח

חקירה והערה חדשה בעקדת יצחק.

תשובה נ"ט

הערה חדשה בחטא העגל.

תשובה סמך

ישראל שהמיר דתו סימן ואות שלא בא מזרע ישראל.

תשובה ס"א

אשה שילדה לחמשה חדשים ושלשה ימים.

תשובה ס"ב

ישראל שלא נימול בזדון וקידש אשה.

תשובה ס"ג

דבר פלא בבחיי וישלח שגמל מוליד לששה חדשים והוא כנגד גמרא מפורשת וכנגד חקי הטבע.

ב' רש"י פירוש תנשמת הוא עכבר הפורח בלילה ובמקום אחר פירוש כן בעטלף?

תשובה ס"ד ס"ה

הערה חדשה על התחש שהי' בימי משה

תשובה ס"ו

פירוש על מאמרם פרשה זו עתיד אלי' לדרוש

ב' תחש שהי' בימי משה

ג' מה הוא תנשמת ועטלף

ד' נערה שנולדה ביום הששי אין לה בתולים

ה' הערה על מדינת אמעריקא

תשובה ס"ז

נאום קורא"ן בר"ה פרשת עקדה עד סוף הסדרה שאין שייך ליום.

תשובה ס"ח

מקור המנהג שאומרים בפראג המזמור ליום השבת ב' פעמים ועיי' תשובה רס"א.

תשובה ס"ט

פירוש במדרש נפלא תחש בימי משה כרש המלך הי' שם.

עין

מדוע פירוש רש"י תחש מין חיה ובש"ס אמרו שחכז"ל לא הכריעו?

תשובה ע"א

המקור לשם לילית

ב' בכל ארבע סוגים וכן בכל הנבראים יש ממולע.

ג' סוד הקטורת, סוד המקוה, סוד ארבע מינים וסוד של רחיצת ידים אחר קבורת המת וסוד לכסות המת.

ד' פירוש חדש על מי רגלים בקטורת

ה' טעם למבול.

ו' שדים מה הם.

תשובה

מפתח לתשובות רשב״ן אה״ע

תשובה ע״ב

האיך טבלו במדבר שלא היו שם נהרות ומעינות? בדין מקוה בתלוש

תשובה ע״ג

טעם למה במבול מת כל אשר בחרבה ולא במים?

תשובה ע״ד

טעם שאין אומרים שהשמחה במעונו בסעודות אנשים ונשים.

ב׳ למה קבעו להלכה שאין נשים שוחטות

ג׳ פירוש על כלבו נשים שוחטות לעולם.

תשובה ע״ה ע״ו

בת ישראל שנולדה בן מנכרי ע״פ חקי המדינה אם למול בשבת.

תשובה ע״ז

חלוק בין מומר באונס למומר ברצון

ב׳ פירוש בתוספתא שוחט ששחט והמניח אחר ששחטו מותר לאכול מה ששחט ובדק.

תשובה ע״ח

פירוש בדברי הש״ס אבר של ר״י בת השעה קבין.

תשובה ע״ט

עונת נשיא פעם אחת בחודש

ב׳ נאבדה הבקיאות מבעלי תוס׳

ג׳ אמירת קדיש מוזכר במס׳

כלה שנדפס במדינת דייטשלאנד ומכתב יד שמלאו.

תשובה פ׳

מה שמכסין פני הכלה בלציף ושמדלקת הנרות קודם החופה ושמעמידין החופה דוקא לעת ערב ושמקפידין שלא לעשות חופת נדה הכל מרומז בתורה והוא מנהג מקדמות דנא ביומי האבות

תשובה פ״א

כללים שאין כח לחכז״ל לאסור דבר המפורש בתורה להתיר.

ב׳ תירוץ על קושיות המקנה למה בספק אונס ספק רצון אין מיקרי׳ האשה בחזקת כשרות?

ג׳ באיזה זמן ומקום אמרו נשים דעתן קלות והתורה אמרה וקב״ה לה לעלמה?

ד׳ מה שסיפרו הראשונים שחכמי התלמוד בשם.

ה׳ מדוע אם ר״מ למיעוט והתורה אמרה לילך בכל דבר אחר הרוב?

ו׳ ההבדל בין גוי ובין אום.

תשובה פ״ב

חקירה והשערה במ״ש ומהר איכו חי

תשובה פ״ג

בדיני כבוד אב ואם בחיים ובמות איזה מהם קודם.

פירוש חדש במאמר קודשין ל״ח

בן אלמנה שאלה את ר״א

תשובה פ״ד

פירוש בתוספתא בן אלמנה שחטו בערב פסח. המקור ממנהג לומר בתפלה ח״י

ח"י פסוק המתחיל ומקיים באית משמו המקור שאומרי' יהודי בליל פסח כמלך

תשובה פ"ה

פירוש במשנה שבת לפורת כרוים
ב' הקול שאסרו קהלות שטאטום קווא

תשובה פ"ו פ"ז

תירוץ על קושית כוב"י הא"ך אמרו מקדם בו ובשלוחו מאחר שלא כאה אוסה עובר על אסור לקדם עד שיראה והשלימות נתבטלה ?

תשובה פ"ה

ייסוב לקושי' מה מקשה הש"ס בשלוחו מקדם בו מבעי הא אם השליח מקדם ומלרף עמו עוד עד אחד הקדושין קדושין גמורים הם משום דאמרי' שליח נעשה עד והאיש בעצמו לא יכול לקדם בעד אחד ?

תשובה פ"ט

ייסוב לקושי' למה אמרו המקדש במלוה אינה מקודשת לעה לא אמרי' כמו שכתב הרא"ש גבי טבעת שאולה שדעת המשאיל להשאיל בכל יפיו כח כן דעת המקדש במלוה במחילת המלואה בכל יפיו כח ?
ב' מקור המנהג בק"ק ייכך שמזכירין שם המתים שלשה פעמים.

תשובה צדיק

למה אמרו להלכה אמר התקדשו כי' במלאכה שאני עושה לך אינה מקודשת ולא למדו מן יעקב שקידש בשכר עבודה ?

ב' מקומות בש"ס שלא רלו ללמוד מקודם מתן תורה ומקומות שלמדו מקודם מ"ת.

תשובה צ"א

פלפול בגר קטן וקטנה מתי יכולי' למחות.

תשובה צ"ב

פירוש בפלוגתא ח"א שסקרא לא סתלל את בתך להזנותה קאי על מוסר בתו לזנות וח"א על המשיא בתו לזקן.

תשובה צ"ג

הא"ך מברכין בקדושין ואסר לנו הארוסות וכו' הא על לאו אין מברכין ?
ב' למה קוראין את ברית הנשואין בשם קדושין

תשובה צ"ד

דינים בפלגש שאסורי' מש"ת
ב' ראיה שלא הי' ליעקב פלגש
ג' פירוץ הא"ך נשא יעקב ב' אחיות ?
ד' מה מי היו הערב רב ?

תשובה צ"ה

כלה שהשאולה הטבעת קדושין לחתן מה דינו ?

תשובה צ"ו

אלמנת איש מתוך ציוויללעהע אם זקוקה ליבם ?

מפתח לתשובות רשב"ן אה"ע

תשובה צ"ז

אם כתובה מה"ת או דרבנן

ב' ראיה שגם בני נח כתבו כתובה לנשים.

ג' מתי תיקנו לקרות הכתובה בין ברכת ארוסין לנשואין.

תשובה צ"ח

מקירין הפרוכת מאה"ק מימין לשמאל

ב' טבעת קדושין על יד ימין

תשובה צ"ט

מדוע הפסוקים בסדר ויתן לך לא נאמרו על הסדר?

ב' במאמר בכל מקום שאתה מולא יש גורסין גדולתו ויש גבורתו.

ג' אם מחויבים להזכיר את שם השואל?

ד' מקור המאמר באה"ע סי' ס"ע אין לך כשרה בנשים אלא שעושה רצון בעלה.

ה' עד היכן הגיע כח הפלפול של הבל כי אחד מן התמימים המוליא שלכן נטרפי' הבהמות בהמקק ובה"כ לפי שמשחיתים את זקנם בתער, והשני המוליא שלכן לא זכה יעקב שנקברה עמו רחל לפי שנשקה.

ו' חכמי הש"ס וגאוני קדמאי ובתראי הביאו תורת חכמים אע"פ שילאו לתרבות רעות.

תשובה ק'

שאסור להוציא יותר מעשרה קרואים אפילו בשבת אחר החתונה.

ב' שהחיוב לקרא בתורה בשבת ויו"ט בנגינה המסורה בידינו.

תש"בה ק"א ק"ב

חכם אחד רצה להביא ראיה מרשב"א בת"ה שפסק האוכל לחם של עכו"ם אסור לומר שמועה משמו כן העורר על הפסק ב"ד מווינהלאוויטץ אסור לומר שמועה משמו.

ראיה מש"ס ופוסקים שטעה חכם הנ"ל

ב' השערוריה שגרם פסק הנ"ל במדינתינו

ג' קרוב וחותן מבעל ה"ק מעיד שבלוחה לא כתוב רמד אלא חמד.

ד' המקור למאמר אלהא דמאיר ענני.

ה' פירוש על מאמרם שר"מ אמר על טמא טהור.

תשובה ק"ג

המקור שמכסין פני הכלה בלע"ז

תשובה ק"ד

פירוש על מהרש"ל שכתב בני בבל נוהגים בבליעה בליכור באמה כדרך שנבראו ובני ארץ ישראל באלבע.

תשובה ק"ה

אם אחד רוצה לעשות אוהל על קבר אם יכולי' בני החברה למחות?

ב' כלל גדול וחדש ברוב מנין ורוב בנין.

תשובה ק"ו

על תקנה חדשה שרצו לתקן שרק רוב בנין ישבו לדין בדיני ממונות בענייני הקהלה ולא רוב בנין הנקרא *Virilistensystem* שהדין עמהם.

ב' ביאור למה בפרשת ק"ש כתיב פעם אחת מאדך ופעם אחת מאדכם.

תשובה ק"ז

מי שדר בעיר ולא תבעו ממנו מס או רח"ש צריך לשלם אח"כ למפרע

מי שיצא בתוך השנה מן העיר צריך לשלם לצרכי הקהלה על כל השנה מצד הדין.

תשובה ק"ח

הרחש והמתנות שנותנים למשועבדים תקנה ישנה על פי דין תורה.

תשובה ק"ט

אודות צואות רי"ח שלא ישא איש אשה ששמה כשם אמו ולא יתן בתו לאיש ששמו כשמו.

תשובה ק"י

בטעם שאמרו שלא לעשות חופה לב' אחיות ביום אחד.

תשובה קי"א

למה כותבין בכתובה חודש ובגט ירח.

תשובה קי"ב

למה מברך הרב המסדר קדושין והחתן שותק ?

ב' האיך נוהגין בקדושין לאחרים?

תשובה קי"ג

מקור לשבע ברכות

ב' מקור המנהג לתת אפר בראש החתן.

תשובה קי"ד

מקור המנהג לעשות החופה אחר חצות ואם מחמת טעם וסברה עושי' בשחרית האיך יש לנהוג.

תשובה קט"ו

חופה בעשרה בטבת וצום גדלי' האיך נוהגין

תשובה קט"ז

מנהג בבל לפרוע שערות הכלה קודם החופה טעם והמקור.

תשובה קי"ז

אסור להורות ולדרוש ולסדר גיטין קדושין וחליצות באתרי דחברי

ב' כשהחתן משלם לרב דמתא הרח"ש המגיע לו ומבקש שהרב ממקומו יסדר לו הקדושין הרב דמתא מחויב לכבד את האורח בסדור הקדושין.

תשובה קי"ח

אודות בתי כנסיות בביאה באמצע בהכ"נ ושאר סיבוים שמותר לכנוס ולהתפלל בהם אע"פ שהצבורים עמו עולה .

תשובה קי"ט

בדיני שבעת ימי המשתה לענין משא ומתן.

ב' פירוש במאמרם חכם נשיא גדולה וחתן מכפרת.

תשובה

מפתח לתשובות רשב״ן אה״ע

תשובה ק״כ

אחד קידש בטבעת שיש בו אבן טוב.

ב׳ טעם שאין מתחילין במלאכה בגד.

ג׳ טעם שהקפידו שלא לעשות נשואין בסוף החודש.

תשובה קכ״א

למה אמרו חכמי המשנה הכנסת כלה ולא אמרו הכנסת חתן וכלה?

תשובה קכ״ב

פתרון וכונה מן ברכת „מזל טוב"

ב׳ ביאור מאמרם פסחים כ״ז גדיא יאה או אימרא יאה.

תשובה קכ״ג

חקירה בלואות ר״ח שלא ידור בדירה חדשה ושלא יחזור לדור לדירה שדר בה קודם שבע שנים.

ב׳ קושי׳ על ר״ח שאמר תרנגולת שקראה כתרנגול ישחטנה שהוא כנגד גמרא מפורשת וייסוב ע״ז.

תשובה קכ״ד

המקור שחתן וכלה מתענים ביום חופתן.

ב׳ ראי׳ שגם אלמן ואלמנה מחויב׳ להתענות.

תשובה קכ״ה

הימים שחתן וכלה צריכין להתענות

ב׳ בפורים אין לעשות נשואין

תשובה קכ״ו

בדין שרכנות ופרעון וכשיש שנים או שלשה מומלעים.

תשובה קכ״ז

מקור המנהג לשבור כלי חרס בתנאים וכלי זכוכית בחופה.

תשובה קכ״ח

במקור הטעם שאמרו המקובלים לחתוך הצפרנים בדלוגי

ב׳ מקור למנהג ישן בקהלות להלות בילה מבת היענה בבית הכנסת

ג׳ שמות האצבעות וחמשה חושים

ד׳ המקור שתקיעת כף לשבועה תחשב.

ה׳ המקור להסתכל בצפרנים כשמבדילין.

ו׳ו הסוד שמניחין התפלין ביד שמאל

ז׳ין טעם שמקדשין האשה בטבעת באצבע הנקרא אמה.

ח׳ טעם למנהג לחתוך ב׳ חתיכות עלים ולשורפם עם הצפרנים.

תשובה קכ״ט

למה לא תיקנו לעורר את העדים על הכתובה שיהרהרו בתשובה כמו בגט

ב׳ תירוץ על קושית הש״ס הכל שוחטין לכתחלה ושחיטתן כשרה דיעבד.

ג׳ בשחיטת ליומאי בשבת והגרעינים נשארים בכלי משום בורר.

תשובה

תשובה ק"ל

תירוץ על הקושי' אם כגזר בת פלוני לפלוני למה אמרו קשה לזווגן?

תשובה קל"א

המקור ממאמרם אין מערבין שמחה בשמחה.
ב' פירוש על הקרא אלה המלות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

תשובה קל"ב

מקור למנהג ישן שהחתן שולח סבלונות לכלה

תשובה קל"ג

טעם למה נקרא ספר כריתות גט.
ב' למה כותבין הגט בי"ב שורות
ג' בארץ ישראל לא כתבו י"ב שורות

תשובה קל"ד

ההבדל בין שם גאלדא לשם גולדא.

תשובה קל"ה

השם שמון ולא בויו כיכוי למשה.
ב' פירוש בגמרא הכי תרי לדוקי חד שני שמון וחד שמחה.
ג' כשלא כודע שם העברי כותבין שם הלעז בכתובה ובגט.

תשובה קל"ו

בשם אברהם יהודה משה יהודה חיים יהודה המוכנה ליב האיך כותבין בגט.

תשובה קל"ז

דוד דמתקריא דאוויד בן ישעי' וכן בספק אם שמו אליה או אליהו.

תשובה קל"ח

כעלם ומבעל תוים דעים סי"ב שורות בגט וי"ד אלבעות בספין שהיטה הוא רמז שמובא בספרי הקדמונים.

ב' טעם למה מתרגם בתורה ספר כריתות גט פטורין ובישעי' מתרגם איגרת פטורין

ג' טעם למה כתיב בתורה ובישעי' כריתות מלא בויו ובירמי' כתיב חסר ויו.

ד' פירוש חדש ברש"י לשון בני אדם לקרות ספר כריתות גט.

ה' למה הוסיפו הקדמונים על הפסוקי' גבי שחיטה הכפרות ב' תיבות בני אדם.

ויו מקור לטבילת נדה בתירה.

תשובה קל"ט ק"מ

למה לא הביא הרמבם ומאמרם הלומד מן אמגושי' חייב מיתה שמביא המחבר ומדוע הש"ך חולק על המחבר מה הוא אמגושי'

ב' מדוע גזר ר"ג וב"ד שלא לגרם בע"כ?

ג' ביאור ומדרש שלא י"ב עכברים נשכו את פרעה.

מפתח לתשובות רשב"ן אה"ע

ד' ביאור ע"פ החקירה ואומרם שאם גילה הקב"ה. דבר לנביא אחד ידעו וזה כל הנביאים.

ה' ביאר הקהל ותדבר אהרן ומרים במשה

תשובה קמ"א

בפירוש בש"ד טרפות שכתב בגשבר הגוף

"פיקח שקורין חריף"

תשובה קמ"ב

מקור לדברי הרומבס שבר"ה שחל בשבת תקעו בכל העיר ירושלים

ב' שם העיר ירושלם בלא יוד ונהרות.

ג' טעם חדש למנהג להתחיל בקוכה במולאי יוהכ"פ.

תשובה קמ"ג

אחד לוה לדונו בארבע מיתה ב"ד אחר מותו המקור.

ב' בדין מלוה לקיים דברי המת.

תשובה קמ"ד

בגט שסידר רשע אחד על הפוסטא שלא כדין.

ב' טעות בנחלת שבעה לכתוב כפר .

תשובה קמ"ה

למה תיקנו שאין הבעל רשאי לכתוב הגט בעלמו ?

תשובה קמ"ו

פירוש חדש בדברי ר"ת שכתב שאסור לכתוב שם הלמנה בגט.

פירוש "בנסתקע השם"

תשובה קמ"ז קמ"ח

בסדור גט בעיר טורוקסענטמיקלאש

ב' טעם למנהג שכופלין "הללוי ה'" וכן סוף הפסוק בשירה.

תשובה קמ"ט

בסדור גט בעיר סענהאלאם

ב' שחיה בה"ק על השואר *Nagy* פעם לוה לכתוב "נאק" ופעם "נואדי" ופעם "נאיד".

ג' אם לכתוב הנהר קורוש או קערעש כמו שנוהגין בעיר גראסווארדיין

תשובה ק"ן

פערלין פייערליין כינוי ליששכר.

תשובה ק"נא

יישוב על קושי' שאמרו בתענית שהפרנסה בא רק בזכות רבים וגבי חנינא אמרו שכל העולם ניזון בזכותו ?

ב' ראיה לכתוב עקיבה בה"ה

תשובה קנ"ב

למה אמר בש"ק שבת כ"א גבי

לוי בריה דר"ה וגבי רבה בר הינא.

תשובה קנ"ג

מקור וטעם להפלת רי נחומי' בה"ק.

תשובה קנ"ד

בפרי תואר ליו"ד כתב שאלג גמלים מעעיל ולפ"ז נסתרים דברי חכז"ל

חז"ל שאמרו בחלב טמא אינו מעמיד ?

ב' פירוש חדש בדבריהם שחלב טמא בחלב טהור אינו מניח אותה שתעמוד מהר ותקפיא.

ג' מתוך משא ומתן מבואר האסור לקנות חלב מן הנכרי בשוק גם בזמן הזה :

תשובה קנ"ה

בדין פינוי העצמות של מתים שנקברו בשדה של נכרי

ב' קבורה בארון ובארץ מן התורה.

ג' מקור המנהג ליתן עפר ארץ הקדושה בקבר המת.

תשובה קנ"ו

אסור גדול שילכו הכהנים על קברי צדיקים

ב' שיטת הפוסקים שכהנים בזמן הזה הם רק ספק כהנים

ג' למה תיקנו לומר לחלוצה שאסורה לכהן ?

תשובה קנ"ז

מתי ולמה תיקנו לבקש הסכמה על חבור חדש ?

תשובה קנ"ה

שה"ג שחל בערב פסח מתי יאמרו הפיוטי' ומתי החוב על הרב לדרוש ?

ב' טעם חדש לאמירת ההגדה בשה"ג.

ג' טעם חדש שלא לסדר גט באייר.

תשובה קנ"ט

ארץ פירס המוזכר בישע"י מה היא ?

תשובה ק"ס

פירוש על הרבה שמות ממלאכי"

ב' פירוש על התפלה ויהיו ידיו ולבו לאל אמונה.

תשובה קס"א

בשנה מעוברת אם כותבין אדר הראשון או ראשון ?

תשובה קס"ב

בגט שכתבו כשליו מלא כהן חסר יודי ?

תשובה קס"ג

בקינה לת"ב נאמר שמשה ואהרן נקברו בהור ההר

ובתורה מפורש שנקבר בהרנבו ?

ב' בסדר חקת כתיב שאהרן מת בהר ההר ובסדר עקב מפורש שנקבר במוסרה ?

תשובה קס"ד

הערה נפלאה שתיקנו לברך על חכמי ישראל שחלק מחכמתו ועל חכם או"ה שנתן וכו' ובכתבי הקודש כתיב בכל מקום גבי חכמי ישראל נתן ?

ב' פירוש חדש על סייג לחכמה שתיקה :

ג' פירוש על תרגום ירושלמי שכתב על בראשית בחכמתא.

ד' פירוש חדש על מאמרם נסתמו ממנו מעיינות החכמה.

מפתח לתשובות רשב"ן אה"ע

ה' מדוע ב"ש מן המחמירין וב"ה מן המקילין.

ו' היאך כותבין השם הלל חסר או הילל.

תשובה קס"ה

פירוש חדש במאמרם ושכנתם ושלשתם.

ב' פירוש על ובן אין לו עיין עליו.

ג' חקירה בסדר ארבע פרשיות בתפילין לדעת רש"י ור"ת ולדידן סדר אמורות הפרשיות הוא שלא ע"ד רש"י ולא לר"ת ?

תשובה קס"ו

למה אומרי בתי כנסיי ובתי מדרשות הא כשיבא קיבוץ הרבים על שם מורכב בא תמיד על שם הראשון כמו חילי חכמי אנשי אמת והיי להם לומר בתי כנסיה בתי מדרש ?

ב' למה בכל י"ב מרגלים כתיב על שם אבותיהם בן בסגול ורק גבי יהושע כתיב בן נון בחירק ?

תשובה קס"ז

פירוש על דברי רש"י תיקון סופרים הוא.

תשובה קס"ח

ההבדל בין אֵת בצירי ובין אֶת בסגול.

ב' ביאור המאמר אם תעזבני יום וגו'

תשובה קס"ט

טעמים למה בתיקון ליל שבועות היפוך הסדר מכתבי הקודש ומשניות והקדים המאוחר המוקדם ?

תשובה ק"ע

חקירה עלומה לפי דעת חכז"ל הנולד מטפה ראשונה יצא אחרונה אם נולד עם השבטים תאומיות לא היי ראובן בכור פטר רחם ליולדה ?

ראיה שיעקב ביקש הבכורה בדין.

תשובה קע"א

תירוץ על החולקים ואומרים שמה דכתיב בסדר ויצא לפני מלך מלך בישראל הוא הוספת האחרונים באשר לא היי מלך בישראל עד שאול.

תשובה קע"ב

הערה חדשה למה במספר אחד שנים אין הבדל בין זכר לנקבה ומן שלשה עד עשרה יש הבדל אכן במספר שמונה ג"כ אין הבדל בין זכר לנקבה מה זה ועל מה זה ?

ב' טעם למה לשון העברי יקרא לשון הקודש.

תשובה קע"ג

מקור לגזרת ר"ת שלא להוציא לעז על גיטין. מקור לתקנת ר"ת לכתוב הרי את מותרת.

תשובה קע"ד

חמשה שאין להם רפואה.

ב' מקור לדברי המג"א שמותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת.

ג' אודות שם לעז בגיטין.

ד' היאך נשא יעקב ב' אחיות

תשובה קע״ה

הודות הברכה שמברך היבם.
ב׳ כתב על גבי כתב לענין מחיקה.
ג׳ אחר חתימת התלמוד אסור לתקן ברכה.
ד׳ הברכה אחר החליצה.
ה׳ טעם לחליצת הסנדול.

תשובה קע״ו

בס״ת הי׳ כתוב מאין ביול.
ב׳ פירוש על אין לו אין לה .
ג׳ פירוש על אין לו עיין עליו.
ד׳ בר פן

תשובה קע״ז

בר בן :
ב׳ פעמים כאמר מאשה בלשון זכר :

תשובה קע״ח

בדין אחים תאומים שהורתן שלא בקדושה ולידתו בקדושה.

תשובה קע״ט

בדין חליצת מומר
הטעמים שמומר איכו חולץ.
הבדל בין מומר למשומד
למה כאמר „החולץ ולא הכהלץ״.
בדין אבלות במומר.
הרבה מכהגים במומר.

תשובה ק״פ

אין שום סגולה בעולם.
ההבדל בין „אבה לחפץ״.

תשובה קפ״א

חשבון הפסוקים בחמשה חומשי תורה.

תשובה קפ״ב

אחד מת ובתו נ״כ ולא כודע מי מת קודם אם זקוקה לחליצה.

תשובה קפ״ג

פי׳ום בקרא ולא תהי׳ לאשה וגו׳ .

תשובה קפ״ד

פירוש בפרשת סוטה בתרגום בר מרשות בעלך

תשובה קפ״ה

באשה שילא קול לגז ולא הי׳ רא׳י ועדות :

תשובה קפ״ו

במקור המנהג שלובשים בגדי נשים וכן להיפך בחנוכה ופורים שעוברים על לאו דלא ילבש גבר וגו׳ :

תשובה קפ״ז

בדין המקנא לאשה לענין כתובה

תשובה קפ״ח

המקור שאמרו שלא יקנא אלא בכשר.

תשובה קפ״ט

מקור הפירוד במדינת הגר ושאר מדינות

מפתח לתשובות רשב"ן אה"ע

מדינות ועיי' תשובה קל"ה ותשובה קל"ו.

תשובה ק"ץ

דבר נפלא בסדר הבריאה.
פירוש במאמרם בנא הקב"ה עולמות ומחריבן.

תשובה קצ"א

פירוש על הקרא יום הששי ויכולו השמים
ביאור על מלת בין השמשות.

תשובה קצ"ב

ביאור הקרא של ארבע נהרות בגן עדן.

תשובה קצ"ג

ביאור על הקרא אלה תולדות וגו' בהבראם ה' זעירא
ביאור על מאמרם אשמדאי הביא מתחת הקרקע אדם.

תשובה קצ"ד

ביאור הקרא הבה נרדה ונבלה שם שפתם.

תשובה קצ"ה

אודות הפרוד בישראל במליכת הגר.
משעה דור הפלגה
יישוב על הקושי' למה הפיץ ה' דור ההפלגה.
ובשביל אפרים נאמר חבור עצבים אפרים הנח לו ?

תשובה קצ"ו

ג' עמוד שעולם מה הם.
פירוש בקרא ויאמרו רק עם חכם ונבון הגוי וגו'
פירוש מאמרם עשרה שקראו בתורה הגולל וכי'

תשובה קצ"ז

פירוש על הקרא והוא יהי' פרא אדם וגו'

תשובה קצ"ח

ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת היא בית לחם.
ביאור ופירוש שהוא אות שמשה אמת ותורתו אמת.

תשובה קצ"ט

וילב יעקב מלבה על קבורתה פירש ע"ז :

תשובה ר'

ותקבר בדרך אפרתה וגו' פירוש ע"ז :

תשובה ר"א

החטא של סדום ועמורה.

תשובה ר"ב

יישוב לקושי' האיך ישבו גדולי ישראל במצרים
ראיה ברורה שכל דברי נביאים אמת.

תשובה ר"ג

פירוש במאמרם מבכי בכיו של המן

סמך למדו תורה וכו׳

פירוש במאמרם איוב לא הי׳ ולא נברא וגו׳

תשובה ר״ד

פירוש על תרגום יב״ע והמה בוכים וקריין קריאת שמע

ביאור על מאמרם גבי יעקב שקרא ק״ש.

תשובה ר״ה

פירוש על הקרא כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך „עד עולם״ :

תשובה ר״ו

ביאור מאמרם אהי׳ אשר אהי׳ בשעבוד מלכיות.

תשובה ר״ז

ביאור והי׳ זרעך כעפר הארץ

תשובה ר״ח

ביאור פרשת החודש הזה לכם.

תשובה ר״ט

ביאור מאמרם שטעה זה היה וכו׳ ומכאן תשובה לאומרים שאין תורה מן השמים.

תשובה ר״י

ביאור פרשת השמיטה

תשובה רי״א

איה המקום שנאמר אלו עובדי ע״א ואלו עובדי ע״א ?

תשובה רי״ב

ויאבק איש עמו עד עלות השחר והביא הושע אמר שהמלאך בכה והתחנן ליעקב :

תשובה רי״ג

מקור למאמרם במנחות משני חרטומי מצרים

תשובה רי״ד

בתורה כתיב שאמר ה׳ להשמידם ודוד אמר ולהפיל זרעם בגוים וגו׳

תשובה רט״ו

בתורה כתיב לא יבא ממזר בקהל ה׳ אכן לא מפורש בתורה מי הוא ממזר וכן לא מפורש בתורה מה דינם של העוברים על איסור חתון ?

תשובה רי״ז

ביאור על דברי המקובלים „ישראל״ אותיות יש ששים ריבוי אותיות לתורה.

ביאור לדבריהם המורא הגדול כמספר תורת פי הארץ 386.

תשובה רי״ח

והי׳ זרעך כעפר הארץ מופת שתורה מן השמים.

מפתח לתשובות רשב״ן אה״ע

תשובה רי"ט

ביאור הקרא ואף גם זאת בהיותם וגו':

תשובה ר"כ

ביאור הקרא ועתה השירה הזאת לעד וגו'.

תשובה רכ"א

ביאור הקרא הנך שוכב עם שוכב עם אבותיך וביאור מאמרם סנהדרין על הקרא.

תשובה רכ"ב

ביאור הקרא והשמותי אני את הארץ וגו'

תשובה רכ"ג

ביאור הקרא ויקרא אברהם את שם המקום וגו'.

תשובה רכ"ד

ג' פעמים כתיב כריתות תרין חסרין טעם ע"ז.
מקור לשם "גט"
ההבדל בין גט פטורין לאיגרת שבוקין

תשובה רכ"ה

הקללה והתמכרתם לעבדים ולשפחות וגו'. נתקיימה בדורנו בישראל.
טעם שמספר הקללות צ"ח.
ביאור המאמר ביקש לגלות הקץ וכו'.

תשובה רכ"ו

פירוש על ויכתוב משה את השירה הזאת שהוא אות ומופת על הגאולה במהרה בימינו.

תשובה רכ"ז

פירוש בקרא כי אב המון גוים נתתיך.
ג' כנוים של אברהם.

תשובה רכ"ח

פירוש בקרא ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם.

תשובה רכ"ט

פירוש בקרא ומקעי ולא תחניפו הארץ יגו'.

תשובה ר"ל

ביאור המשנה אברהם אבינו קיים כל התורה.
ביאור מאמרם שלשים מלות קיבלו בני נח.
"בני נח כתבו כתובה לנשיהם"
מקור למנהג ללבוש קיטל בר"ה ויוהכ"פ.
בדין זונה שהי' ביומי קדם.
טעם שהכהנים אומרים בברכה לברך באהבה.
קושי' על הב"י או"ח סי' רפ"א שכתב בשבת לא כתיב שמחה אין מחייב בבשר ויין הא מפורש בספרי וביום שמחתכם אלו שבתות?
טעם לתלות פרה אדומה.
פירוש במשנה אין מוליכין עמה פרה שחורה.
פירוש במאמרם בשעה שהקב"ה בא לבהכ"נ ולא מצא עשרה מיד כועס.
טעם לקדוש הלבנה.

השערה

השערה חדשה במלות שנאמרו במשנה תורה.

טעם שאין מברכין על מינוי הדיינים.

קדושי אשה לבני נח במצוה תקנ"ג.

למה אסרה התורה אדום ומצרי רק עד דור השלישי ועמון ומואב עד עולם במצוה תקס"ד.

היתר ריבת לא נאמר רק לשבעה אומות מצוה תקע"ג.

גירושין לבני נח מצוה תקע"ט.

אסור לקיחת שתי נשים כבר הי' בימי האבות.

פירוש על הקרא ותדבר אהרן ומרים במשה מצוה תק"פ.

מי שנתן עיניו באשתו לגרשה אין יורשה ואין מתאבל עליה

בן גיורית אסור להיות דיין בחליצה ואסור להיות נשיא ומלך בישראל.

פירוש במדרש קטן לכמה נמול?

פירוש במאמרם ומפני מה אמרה תורה תינוק נימול לשמונה?

תשובה רל"א

ביאור מאמרם ג' דברים ניתנו ביסורין.

ביאור הקרא עקב כל המצוה אשר אנכי מצוך היום וגו'.

תשובה רל"ב

שמות שנקבעו בשנת תרס"ה לארץ הקדושה.

תשובה רל"ג

ביאור מאמרם תכלת דומה לים.

ביאור מאמרם בגיטין ברוחות עסקינן.

ביאור מאמרם של שרוח הבריות נוחה ממנו וכו'.

ביאור במגלה כל הקורא בלא נעימה וכו'.

חורבן בית ראשון וחורבן בית שני

תשובה רל"ד

אלכסנדריא של מצרים היאך כותבין בגט.

שמות גדולי ישראל שישבו באלכסנדריא

תשובה רל"ה

רבינו משה בן עזרא ורבינו משה בן מיימון.

יד החזקה ומורא הגדול של משה רבינו.

יד החזקה ומורה הגדול של משה בן מיימון.

ביאור מאמרם הגולל נוטל שכר כנגד כולם.

תשובה רל"ו

ביאור מלת "סוכים" בפיוט לאחרון ש"פ

תשובה רל"ז

ביאור הקרא זכרנו את הדגה אשר נאכל וגו'.

תשובה רל"ח

ארבה במצרים אינו אוכל מיבול אשר בגבול מצרים.

תשובה רל"ט

ביאור מאמרם והסיר ה' ממך כל חלי זו עין הרע.

תשובה ר"מ

משכן בקמץ ומשכן בפתח טעם ע"ז.

מפתח לתשובות רשב"ן אה"ע

ונתתי משכני ודרשו חכז"ל משכוני .
פירש על ברכת כהנים .

תשובה רמ"א

מקור למנהג שאנשי ציון מזכירים
הרמב"ם בקדיש .
חקירה בדין גירות שאומות

תשובה רמ"ב

ביאור הקרא כגן ה' בארץ מצרים .

תשובה רמ"ג

חברת ציון במצרים .

תשובה רמ"ד

אלכסנדרי של מצרים נקרא נא
אמון יהוא עיר שמוזכר בנחום ומדרש .

תשובה רמ"ה

קדושי חרש וחרשת .
הערה על נוס"י בענין הברכה של
קדושי חרש .

תשובה רמ"ו

כתובה לחרש .

תשובה רמ"ז

נוסח גט חרש .

תשובה רמ"ח

הבעל שמוליך הגט לאשתו למקום אחר

תשובה רמ"ט

ארץ מצרים נחלק לשלשה חלקים .

אפריקא נקרא מצרים, מצור וארץ חם.

תשובה ר"נ

הרי ירושלים וגבול הארץ
ארץ ישראל נקרא חם וגם מערבא .
ביאור מאמרם אין ירושלים נבנית
עד שיתכנסו הגליות .

תשובה רנ"א

יפו יפוא באלף Jaffa

תשובה רנ"ב

הכפר פתח תקוה .
ביאור הקרא ושמרתם את חקותי וגו'
ביאור מאמרם ובחרת בחיים זו
אומנות והא אמר לשוט במים .

תשובה רנ"ג

פירוש על המסורה ג"פ וראיתם.

תשובה רנ"ד

ביאור מאמרם גאולתן של ישראל
קימאה קימאה .
חמשה חומשים מושבש בחמשה אצבעות

תשובה רנ"ה

הנסיעה מיפו לירושלים .
פירוש בש"ס מנין דעבדינן זכר
למקדש .
סוד של סימן הגאולה מרבינו רש"י .

תשובה רנ"ו

ירושלים הרים סביב לה הם ושמותיהן
הבקעה גיא הנם .
„כותל מערבי"
פירוש במאמרם מחוץ לפרוכת העדות
עדות הוא שהשכינה שורה בישראל .
בבי׳

תשובה רנ"ז

בשובי לירושלים
השם ירושלים ומקורו
השם שלום שמו של הקב"ה
פרוש על ויבא יעקב שלם

תשובה רנ"ה

קברי מלכים ונביאים
קברי אבות
פעם כתיב בתורה בלק בפתח ופעם בשוא.
משכן משכן הראשון בקמץ והשני בפתח

תשובה רנ"ט

אין שופכין לתוך כלי וגומא מקור לזה
דיוק בדברי הטו"ז ביו"ד סוף סי' י"ב

תשובה ר"ס

מקומות הקדושות מקבר רחל עד חברון.
עתניאל בן קנז ראש בית דין של יעב"ץ שתיקנו שיעורין של עונשין.

תשובה רס"א

המקור שאומרים בפרלג בקבלת שבת שתי פעמים המזמור ושכן נוהגין בבית הכנסת אחד בירושלים.

תשובה רס"ב

הדרך ירדן לים המלח.
יריחו ושוכנת יריחו.
פירוש בפיוט שמובא בחוסי אשישות שלוחתו בקעב תלה וכו'.

פיוט ושירה על שוכנת יריחו.
עלי הקטף בפטום הקטרת.

תשובה רס"ג

ביאור מאמרם סיני ועוקר הרים.
פירוש במאמרם במגלה עבי פלפלתא חריפתא
ישוב לקושי' האיך תיקנו אנשי כנה"ג ימי הפורים ליום טוב הא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה?
האיך מברכין ברכה על מלוה דרבנן.

תשובה רס"ד

פירוש חדש בקרא לנכרי תשיך.
הנולדים נקראים גרים ותושבים ואינם בכלל לנכרי תשיך.
טעם שילד מרדכי לפרס ומדי.
שושן באותה הבירה כתיב עשרה פעמים ובלי אותה תשעה פעמים טעם ע"ז.
מנה לשלוח בפורים בשר דוקא.

תשובה רס"ה

ביאור מאמרם מפני מה בדברות הראשונות לא כתיב טוב.

תשובה רס"ו

ביאור מאמרם ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אבל באוה"ע קם ומני בלעם.
ביאור מאמרם הוי המתאוים את יום ה' משל לתרנגול ועטלף.
ביאור מאמרם ששה קולות לתרנגול.

תשובה רס"ז

פירוש חדש במאמרם כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש וכו'.
פירוש

מפתח לתשובות רשב"ן אהע

פירוש חדש בקרא אם רעב שונאך האכילהו לחם.

תשובה רס"ה

מנהגי החופה בירושלים:
המקור למנהג לשבור הכוס תחת החופה.
טעם למה קוראין הכתובה בין ברכת אירוסין לברכת נשואין.

תשובה רס"ט

תורת העולה בפרשת צו רמז לאחדות.
יישוב לסתירת דבריהם שאמרו שעולה באה לכפר על הרהור הלב ובמקום אחר אמרו שבאה לכפר על חטא שלא קיים העשה?
פירוש חדש בקרא מים הסי'.
ביאור מאמרם אין לו אלא זירו.

תשובה ר"ע

פירוש ביאור למאמרם כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים ומעשה זו עתיד אליהו לדרוש.
בסדר אמור גבי כהנים לא כתיב תיבת כל גבי נבלה וטרפה.
כמה אסורים שאסרה התורה רק בתורת גזרה לגדר וסייג.
כהנים זריזין הם מקורו.
ג' בריתות נכרתו על לימוד התורה וכן מ"ח בריתות על קיום התורה כמנין נביים.

תשובה רע"א

המקור לגדרים וסייגים.
יישוב לקושי' המגיה איך אנו אומרים ביום א' דשבועות יום מתן תוה"ק הא קיי"ל בז' בסיון ניתנה התורה?

תשובה רע"ב

גשן במצרים גשן בארץ ישראל.
ארץ רעמסס וארץ גשן.

תשובה רע"ג

דרך מצפת לטבריא.
נסיעת של בעל מחקרי ארץ בשם לה

תשובה רע"ד.

הר גריזים והר עיבל.

תשובה רע"ה

העיר שומרון.
כת כותיים וכת שומרונים.

תשובה רע"ו

עין גנים.
בית שאן.
קברו של יתרו.

תשובה רע"ז

טבריא וים כנרת.
קברי התנאים.
קברו של רמב"ם.

תשובה רע"ח

קברו של ר' מאיר.
המקור ומאמר גם כל חלי וכל מכה וג
זו מיתת צדיקים.

תשובה רע"ט

צפת מירון.
מקום לידת האר"י ז"ל ומקום בהתגלו
היפה

תשובה ר״פ

חיפה ים התיכון .
ים הגדול ים אוקינוס .
ים האחרון ים המלח ים הקדמוני .
מערת אליהו הנביא .

תשובה רפ״א

[...]״ד כוללים בירושלים .
מספר הנפשות בירושלים .

תשובה רפ״ב

בתי חולים . Hospital

תשובה רפ״ג

קושיות הראשונים ומאחר שתשובה תפלה
וצדקה מעבירין את רוע הגזרה וכי
נחשדו ישראל שלא עשו תשובה מייואש?
טעם לדברי המקובלים שכתבו תשובה
תפלה וצדקה צום קול ממון .

תשובה רפ״ד

מלכות יון . Korfu
אתרוגי קארפוא .

תשובה רפ״ה

מה הוא אנשי צורה .
ביאור דברי חכז״ל שאנשי צורה אומרי
בלשון קללה ברכה .

תשובה רפ״ו

ארבעה צריכין להודות סדר שלהם .
ברכת הגומל הוא מה״ת.

ת. ו. ש. ל. ב. ע.

מפתח לתשובות רשב"ן עפ"י הפרשה

כתובת

תשובה

כתונת בד קודש ילבש ר"ל

קדושים

קדושים תהיו פרשה זו בהקהל נאמרה רכ"ז

אמור

ונקב שם ה' וגו' ו"ו
נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים ס"ו
והכהן הגדול מאחיו ק"ח
מחוץ לפרוכת העדות רכ"ו
נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים ע"ח

בהר בחוקותי

ואף גם זאת בהיותם וגו' רי"ז
והשמותי את הארץ וגו' ר"ך
ונתתי משכני בתוככם וגו' ר"מ

במדבר נשא

בשוטה כתב בתרגום בר משטות בעלך קפ"ד
ביאור פרשת נזיר ר"ל
ביאור ברכת כהנים ר"מ

בהעלתך

ותדבר מרים ואהרן במשה וגו' תשובה ק"מ ועיין תשובה ר"ל מלוה תק"פ
זכרנו את הדגה אשר נאכל וגו' רל"ז

שלח לך

יהושע בן נון בחירך קס"ו—קס"ח
ולאיתם את הארץ וגו' רכ"ג

קרח

מתנות לכהנים ק"ח

תשובה

חקת

קח את אהרן וגו' קס"ג
אל תיראו אותו טעות בזוהר ל"ט
מצות פרה אדומה ר"ל

בלק

באר חפרוהו שרים ע"ב
טעות בזוהר בשם אחרי ל"ט
והמה בוכים וגו' ר"ד
באחרית הימים רכ"ג

פנחס

את הכבש האחד טעות בזה"ט ל"ט

מטות מסעי

ולא תחניפו הארץ וגו' רכ"ט

דברים ואתחנן

כבד את אביך רס"ה
אם כה תעשה להם וגו' כ"ו
היום הזה ראינו כי ידבר וגו' כ"ה
ושמרתם לעשות וגו' ק"ב
ובכל מאדך וגו' ק"ו
ושננתם לבניך קס"ה
רק עם חכם ונבון וגו' קל"ו

עקב

ובני ישראל נסעו וגו' קס"ג
והיה אם שמוע וגו' ברש"י קס"ח
והסיר ה' ממך כל חלי וגו' רל"ט

ראה שופטים

זה יהיה משפט הכהנים וגו' ק"ח

מפתח לתשובות רשב״ן עפ״ס הפרשה

תשובה

לא יהי' בך קשה קשוים ר״ל
יטעם שאין מברכין על מינוי השפטים ר״ל
תמים תה' וגו' רס״ט

כי תצא

ויהי בן בכור לשנואה וגו' ע״ז
ארבעים ככו בביאור ומאמרם ע״ז — מ״ג
לא יבא ממזר וגו' פ״ב
ספר כריתות קל״ח — רכ״ב
ובן אין לו קס״ה
לא יוכל לשלחה כל ימיו קפ״ג
לנצח כאשר עמון ומואב עד עולם — ר״ל מל״ש תקס״ד.
ה״ר רבת לא נאמר רק לשבעה אומות תשובה ר״ל מלוה תקע״ב.
לנכרי תשיך וגו' פירוש חדש רס״ד

תבא

כתוב משה את השירה וגו' רכ״ד

תשובה

והתמכרתם לעבדים וגו' רכ״ג

נצבים

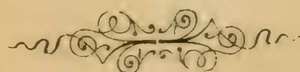
ובחרת בחיים זו אמונות רכ״ב

וילך

בן מאה ועשרים שנה אנכי וגו' קס״ד
וענתה השירה הזאת לעד וגו' רי״ח
הנך שוכב עם אבותיך רי״ט

האזינו וזאת הברכה

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה — רס״ו
אשר ידעו ה' פנים וגו' ק״מ
ישראל ר״ת יש ששים רבוא אותיות לתורה רע״ו
המאור הגדול כמספר פי האלן תשובה רע״ו ותשובה רל״ה.
מספר פסוקי התורה החמה בפתח או בליירי קפ״א

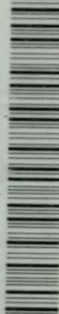
מפתחות

ע״ פי אלף בית

מפתח לתשובות רשב"ן ע"פ א"ב

מפתח לתשובות רשב"ן ע"פ א ב

3 1761 04464 1561